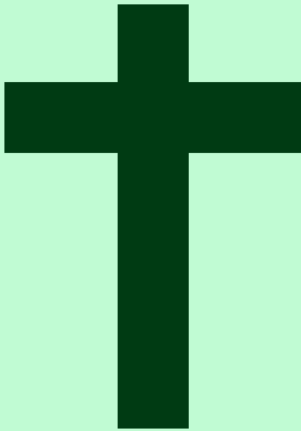

Rote Lole Alkitab

Genesis and the New Testament in the Rote Lole language of
Indonesia

Rote Lole Alkitab

Genesis and the New Testament in the Rote Lole language of Indonesia

copyright © 2004 Unit Bahasa dan Budaya

Language: Rote Lole (Lole)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-06-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
66fb93de-30be-533a-80d6-f3d0582cedf6

Contents

Tutui la'eneu sososan	1
Mateos	77
Markus	151
Lukas	198
Yohanis	274
Hataholi Nadedenu nala Tutuin	327
Roma	400
1 Korintus	435
Korintus kadua	466
GALATI	485
Efesus	496
Filipi	506
Kolose	514
Tesalonika Ka'esan	521
Tesalonika Kaduan	527
Timotius Ka'esan	530
Timotius Kaduan	539
Titus	545
Filemon	549
Ibrani	551
Yakobis	578
Petrus kaesan	586
Petrus kaduan	595
Yohanis kaesan	601
2 Yohanis	609
3 Yohanis	611
Yudas	612
Daebafo Mata Beuk	615

Tutui la'eneu sososan Mulai neme Manetualain Ana tao lalai no daebafok

Manetualain nakadada'dik lalai, daebafok, no isi nala

¹ Sososan Manetualain nakadada'dik lalai no daebafok, no isi nala.

² Lelek ndia, daebafok bei taa dadi, ma basan bei mana bebebik neu esa. Hambu oe nai basa mamanak lala'en. Ma makiu-mumuuk, mboti nala oe ndia. Manetualain Dula Dale Malalaon laa-laa nai oe lain.*

³ Boe ma, Manetualain kokolak, nae, "Musi hambu manggaledok." Ana kokolak nate'e boe ma, manggaledok dadi leo. ⁴ Ana nita manggaledok ndia, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak malole. Boe ma, Ana tada manggaledok ndia no makiuk, fo esa-esako no ndia fai hehelin. ⁵ Ana foi manggaledok ndia, nade 'leledok', ma, makiuk ndia, 'le'odaek'. Fai kaesan ndindia.

⁶⁻⁷ Boe ma, Manetualain kokolak seluk, nae, "Musi hambu mamana louk, fo tada kofe'e oe. Huu ndia, de hambu oe nai baba'ek lain, ma hambu oe nai baba'ek dae." Ana kokolak basa leondia, boe ma oe ndia, naba'e neu dua. ⁸ Ana foi baba'ek lain ndia, nade 'lalai'. Fai kaduan ndindia.

⁹ Boe ma, Manetualain kokolak seluk bali, nae, "Oe manai baba'ek dae ndia, musi nakabubua nai mamanak esa, fo ela hambu dae madak." Kokolak basa leondia, boe ma hambu dae madak leo. ¹⁰ De dae madak ndia, Ana foin na'de 'madak lain'; ma oe mana makabubuk ndia, Ana foin na'de 'tasi'. Nita basa sila, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak malole. ¹¹ Boe ma, Manetualain kokolak seluk bali, nae, "Madak lain, musi namoli sesele-ngganggalik. Musi hambu sesele-ngganggalik mana maboak, kade'ek, ma, mana madoo momodok. Ela sesele-ngganggali kala esa-esako, kalua buna-boan, tungga esa-esak numban." Ana kokolak basa leo ndia, boe ma basa sesele-ngganggali kala, dadi. ¹² Nai madak lain, sesele-ngganggali kala, kalua sila buna-boan tungga esa-esako numban. Nita basa sila, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak malole. ¹³ Fai katelun ndindia.

¹⁴⁻¹⁵ Basa de, Manetualain kokolak seluk bali, nae, "Nai lain ele, musi hambu bua manggaledok mata-mata kala, fo ala tao manggaledo daebafok ia. Musi hambu mana tao manggaledok nai fai leledon, ma fe'ek nai fai leodaen. Basa sala dadik tanda, fo ela bisa hingga faik, teuk, ma fai hanas no fai oefaak." Ana kokolak nate'e, boe ma basa bua manggaledo kala sila, ala dadi. ¹⁶ Ana tao bua manggaledo inahuuk dua. Inahuuk nalan seli, nasa'a nai fai leledon, ma kadi'ik, nasa'a nai fai le'odaen. Ndia boe oo, Ana tao ndu kala. ¹⁷ Ana heti bua sala sila lai lalai, fo ala lasa'a leni daebafok mai. ¹⁸ Ala lasa'a lai fai leledok ma lasa'a, lai fai le'odaen. No leondiak, de ala tada manggaledok neme makiuk mai. Nita basa sila, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak malole.

¹⁹ Fai kahaan ndindia.

²⁰ Boe ma, Manetualain kokolak seluk bali nae, "Musi hambu banda mata-mata kala, fo lasoda lahenu oe. Ma musi hambu mbuik mata-mata kala,

* **1:2** Dede'a Ibrani nai ia, ndandaan bisa mata-mata kala, leo, 'Manetualain Dulan', do 'ani neme Manetualain mai', do 'koasa neme Manetualain mai.'

fo ala laa lai daebafok lain.”²¹ Boe ma, Ana nakadada'dik basa i'a mata-mata kala, ma banda inahuuk mana masoda, lai oe dale. Ndia boe oo, nakadada'dik basa mbuik mata-mata kala, fo mana laa lai lalai. Nita basa sila, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak malole.²² Ana kokolak fee baba'e-babatik, neu basa banda la sila, nae, “I'a kala musi lamano'u, fo tao lahenu oe sudi nai bee. Ma mbui kala, musi ala lamano'u boe.”²³ Fai kaliman ndindia.

²⁴⁻²⁵ Boe ma, Manetualain kokolak seluk bali, nae, “Musi hambu banda mata-mata kala, fo lasoda lai madak lain. Fo leo, banda nakaboik, banda fui, ma banda mana lae-lodok nai dae, esa-esak no ndia numban.” Ana kokolak basa leondia boe ma, hambu basa banda la sila leo. Nita basa sila, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak malole.

²⁶ Manetualain kokolak seluk nae, “Mai ita tao hataholi tungga Ita mataon. Ela ala lakaneni, ma ala heti basa i'a kala, malai tasi dale, basa mbui kala malai lalai, basa banda nakaboi kala, ma basa banda fe'e kala, fo mana masoda lai daebafok.”²⁷

²⁷ Boe ma, Ana nakadadadik hataholi tungga Ndia mataon. Ana nakadadadik touk ma inak.²⁸ De Ana kokolak fee sala baba'e-babatik, nae, “Ei musi bonggi mala makadotok, fo tao mahenu daebafok ia, ma heti sala. Au boe oo fee hak neu ei, fo makaneni i'a kala, mbui kala, ma basa banda la, malai madak lain.²⁹ Mamanene matalolole! Au fee ei nana'ak mata-mata kala nai daebafok ia. Fo ndia: sesele-ngganggali maboja kala, kade'e kala, ma mana madoo momo'do kala.³⁰ Au boe oo, fee basa sesele-ngganggali mata-mata kala, fo ala dadik neu banda la nana'an. Hambu nana'ak soaneu banda nakaboik, banda fui, banda mana lae-lo'dok, ma mbui kala.” Ana kokolak basa leondia boe ma, hambu basa nana'a mata-mata kala sila leo.³¹ Nita basa sila, boe ma Ndia dalen namahoko, huu hata fo Ana taon ndia so, memak lolen ana seli. Fai kaneen ndindia.

2

¹ No leondiak, Manetualain tao nala lalai, ma daebafok, no basa isi nala.
² Ana tao nabasa sala, boe ma fo'a mai, nandaa no fai kahitun, de Ana hahae.
³ Ana tao fai kahitun dadik neu fai inahuuk, neme fai-fai fe'e kala sila mai. Ana hetin leondiak, huu Ana tao basa Ndia uen so, boe ma nai fai kahitun Ana hahae aon.
^{4a} Manetualain nakadadadik lalai ma daebafok, tutuin leo ndiak.

Manetualain nakadada'dik touk ma inak

^{4b} Lelek fo MANETUALAIN bei fo Ana mulai nakadada'dik lalai no daebafok ndia,⁵⁻⁶ bei taa hambu sesele-ngganggali esa boe, huu Ana bei taa nakonda uda. Lelek ndia, kada hambu oe mana masambulak neme dae dale mai, fo nakataba daebafok. Ma hataholi bei taa, fo ana tao osi.
⁷ Basa boe ma, MANETUALAIN Ana ha'i nala dae fa, de Ana taon dadik hataholi. Boe ma, Ana fuu ani hahaen neni hataholi ndia idu bolon dale neu, de hataholi ndia nasoda tutik.

⁸ Basa ndia, boe ma MANETUALAIN tao nala osi esa, nai dae Eden boboan dulu. De Ana fee hataholi ndia, leo nai osi ndia laladan.
⁹ Nai osi ndia dalek, Ana nakamomolik ai malole mata-mata kala, fo hataholi la'an, na, malada. Ana nakamomolik ai matak dua boe, nai osi ndia laladan. Mete ma hataholi na'a ai esak ndia boan, na, ana nasoda nakandoo. Tehuu, mete ma hataholi na'a ai esa f'e'ek ndia boan bali, na, ana bisa bubuluk bee ndia malole, ma bee ndia manggalauk.

¹⁰ Hambu lee esa, faa nakataba osi ndia, ma ana faa neni deak neu. De ana ba'en neu haa. ¹¹ Ndia ba'e kaesan, na'de Pison. Ba'ek ndia, ana eo ndule dae Hawila, fo hambu lilo-mbilas no'uk, ¹² fo lilo-mbila isi-isik, hambu ai daa kaboo menik, ma hambu batu manggalalak. ¹³ Lee ndia, ba'e kaduan, nade Gihon. Ba'ek ndia, ana eo ndule dae Kus.* ¹⁴ Ndia ba'e katelun, na'de Tigris. Ba'ek ndia, ana dadik too, nai dae Asyur† boboan dulu. Ba'e kahaan, nade Efrat.

¹⁵ MANETUALAIN fee hataholi ndia, leo nai Eden laladan, fo ana nakaneni neulalau osi ndia. ¹⁶ Boe ma, Ana palenda hataholi ndia, nae, "O bole mu'a basa ai boak sudi bee, neme basa ai malai osi ia dalek. ¹⁷ Tehuu, hambu ai esa, fo o taa bole mu'an. Fo ndia, ai ndia fo nafada bee ndia malole, ma bee ndia manggalauk. Mete ma o mu'an, na, neu ko o mate."

¹⁸ Boe ma, MANETUALAIN kokolak seluk, nae, "Taa malole, mete ma hataholi ia, mesa kana nasoda. De Au sangga tao feen, nonoon esa, fo nandaa non."

¹⁹⁻²⁰ MANETUALAIN la'u nala dae fa, de Ana tao nala banda, ma mbuik mata-mata kala. Basa de, Ana neni banda la, ma mbui kala sila, leu hataholi ndia, fo suek ana foi nade nala. Boe ma, hataholi ndia, foi banda la, ma mbui kala esa-esako naden. Tehuu, ndia mesa kana bei taa hambu nonook esa boe, fo nandaa non.

²¹ Basa ndia, boe ma MANETUALAIN tao hataholi ndia, ana sunggu namanee. Ledoeik ana sunggu, boe ma Lamatuak ha'i nala kaihusu duin esa, de ana tatana falik hinak ndia. ²² Neme duik ndia mai, Ana taon dadik inak. Boe ma, Ana fee inak ndia neu hataholi ndia. ²³ Nita inak ndia boe ma, nae,

"Awii! Ia dei! Ia bei fo nandaa no au!

Ndia duin sama leo au duing.

Ma ndia ao mbaan boe oo, sama leo au aombaang boe.

Huu, ndia ndia, dadi neme touk mai, de, au foin, nade 'inak'."‡

²⁴ Huu ndia, de touk ana la'o ela ndia ina-man,

fo neu nasoda dalek esa no saon,

huu dua sala, dadik esa so.

²⁵ Faik ndia, dua sala lakahola holi-holik, tehuu ala tala lameda mae fa boe.

3

Hataholi taa nau namanene Manetualain

¹ Neme basa banda la, fo MANETUALAIN nakadadadi kala lai daebafok ia, mengge malela masapepeko ana seli. La'i esa, mengge natane inak ndia, nae, "Tete'bes, do? Manetualain ka'i nae, 'Ei taa bole mi'a ai boak, neme ai la manai osi ia, hetu?'"

²⁻³ Inak ndia, bala, nae, "Taa! Ai bole mi'a! Tehuu, kada ai esa nai osi laladan, na, Manetualain ka'i ai taa bole mi'an. Ana nae, ai taa bole mi'an, ma taa bole koi la'e boan, te neu ko, ai mate."

⁴ Tehuu, mengge ndia nataa, nae, "Wei, ndia taa tetebes! Ei taa mate!

⁵ Memak Manetualain ka'i leondiak, na, huu Ana bubuluk so, mete ma ei mi'a ai boak ndia, na, ei dadik malelak sama leo Ndia. Fo ei bubuluk bee ndia malole, ma bee ndia manggalauk."

* **2:13** Makahulun, dae ia nade 'Kus'. Hatematak ia, ana dadik daebaba'ek, neme nusa Etiopia, ma nusa Sudan mai, fo nai Afrika boboan dulu. † **2:14** Asyur ndia, na, ndia hatematak ia, nusa manade 'Irak'. ‡ **2:23** Nai dede'a Ibrani, touk, na, lae 'ish'. Ma inak, na, lae 'isha'. De nai kada lakaminak dede'a de'ek, fo lae 'isha (inak), huu ana dadi neme ish (touk) mai."

⁶ Boe ma, inak ndia sulii, te ai ndia lolen seli, ma boan nonook leo ladan ana seli. De ana dudu'a nae, "Metete ma au u'a ai boak ia, na, neu ko au dadik malelak." Boe ma, ana seu nala ai boak ndia, de na'a. Basa ndia de neni fee saon, de ana na'a boe. ⁷ Dua sala la'a basa boe ma bei fo ala bubuluk, ala lakahola holi-holik. Huu ndia de ala nato akidook, fo ala babaa neu sila makaholan.

⁸ Ledo bo'bon ndia, boe ma lamanene MANETUALAIN Ana la'o-la'o nai osi ndia. Boe ma, dua sala leu kekek, leu ai la dean, fo suek MANETUALAIN taa nita sala. ⁹ Tehuu MANETUALAIN noke touk ndia, nae, "Wei! Adam, o nai bee?"

¹⁰ Touk ndia nataa, nae, "Au amanene Lamatuak halan nai ia. Tehuu, au mae huu au akahola. Huu ndia, de au alai uu kekek."

¹¹ Boe ma, MANETUALAIN nae, "See nafada nae o makahola? Talobee? Neu ko o mu'a ai boak fo Au ka'ik ndia, hetu?"

¹² Ana nataa nae, "Inak ia, fo Manetualain feen nanonoo no au ndia, ndia ndia, fee ai boak ndia de au u'a!"

¹³ Basa boe ma, MANETUALAIN kokolak no inak ndia, nae, "Hatina de o tao leondiak?"

Boe ma, inak ndia nataa nae, "Huu mengge kedi nala au! Huu ndia, de au u'a ai boak ndia leo."

Manetualain sumba-soo mengge ma hataholi la

¹⁴ Basa ndia, boe ma, MANETUALAIN sumba-soo mengge ndia, nae, "Huu o tataom ia, de Au huku o. Neme basa banda fe'e kala mai, kada o mesa nggo hambu sumba-sook leo iak. Mulai neme hatematak ia mai losa o mate, kada o malae-lodok, munik o kalam, ma kada o mu'a nai dae. ¹⁵ Au tao o mua inak ia, ama musu makandoo. Leo ndiak boe, ei dua nggei numbu-sadu mala. O numbu-sadu mala, neu ko ala kiki hataholi ei tingga dean. Tehuu, ndia numbu-sadun esa, neu ko ana tao nakalulutu o langgam."

¹⁶ Basa ndia, boe ma Manetualain nafada inak ndia, nae, "Neu ko Au tamba o doidosom neu faik fo o mailu, ma tamba hedis neu faik fo o bonggi. Tehuu mae leondiak boe oo, o bei mahiik makandoo o saom. Ma ndia ana heti o."

¹⁷ Boe ma, Manetualain nafada touk ndia nae, "O taa tungga Au palandang, tehuu tungga kada o saom hihiiin, losa o mu'a ai boak ndia, fo Au ka'ik ndia. De o boe oo hambu huhukuk, ma dae boe oo, hambu huhukuk. Mulai neme hatematak ia mai, losa o mate, o musi maue-male'di mbilu-mbuse foi dae, bei fo o bisa mu'a. Ma maue-maledi no leo ndiak, bei fo o hambu masoda. ¹⁸ Mae o sele-nggali mata-mata kala, tehuu, dae kada ana kalua dila-nggauk mesan. ¹⁹ Boe ma, o maue-maledi mbilu-mbuse, bei fo dae fee o mu'a. O musi maue-maledi mbilu mbuse leondiak, losa o mate. Au akadadadik o muma dae mai. De, metete ma o mate, na, o fali muni dae muu, seluk bali."

²⁰ Basa ndia, boe ma Adam* foi saon, nade 'Hawa' (fo ndandaan nae, 'kaso'dak', huu ndia ndia, basa hataholi masoda kala inan.)

²¹ Boe ma, MANETUALAIN tao balo'a-papakek, neme banda louk mai, fo papaken papake dua sala.

Manetualain Ana husi heni Adam no Hawa

²² Boe ma, MANETUALAIN kokolak, nae, "Hatematak ia, hataholi la bubuluk bee ndia malole, ma bee dia manggalauk, sama leo Ita. Boso losak sila boe oo, leu la'a ai boak ndia, fo ana fee sala lasoda lakandoo."

* 3:20 Nai dede'a Ibrani na, 'Adam' ndandaan nae, 'hataholi'.

²³ Basa boe ma, Ana husi heni sala, leme osi Eden ndia mai, de ala leni mamana fe'ek leu, fo lasoda leme dae buna-boan mai. ²⁴ Ana husi heni sala, boe ma Lamatuak nadenu Ndia ata kalida nala leme nusa-sodak mai,† fo leu lanea nai osi ndia boboan dulu. Ala to'u tafa nana leleuk neu-mai, fo mana mbilak leo ha'i ia. Lamatuak nadenu sala kena dalak mana dalek neu, huu taa nau ala seu lala ai boak, fo mana fee sala lasoda lakandoo.

4

Kaen no Habel tutuin

¹ La'i esa, Adam neu sunggu no saon Hawa. Boe ma, inak ndia nailu. Basa boe ma, ana bonggi nala ana tou-anak esa. Boe ma, nae, "Au bonggi ala ana tou-anak esa so, huu MANETUALAIN fali nala au so." Basa de ana foi kakanak ndia, nade Kaen (fo ndandaan nae 'taon deak neu'). ² Boe ma, Hawa bonggi ana tou-anak esa bali. De ana foin, nade Habel.

Neu faik fo dua sala, inahuu so, boe ma Habel hoo banda, ma Kaen tao osi. ³ La'i esa, Kaen neni ndia osin buna-boan luma, fo neni fee MANETUALAIN. ⁴ Habel boe oo, neni ndia bi'ilombo ina nala ana sososa nala. Ana hala bi'ilombo sila, boe ma ana neni mbaa neulau ndoos, fee Manetualain. Nita leondiak, boe ma MANETUALAIN dalen namahoko, neu Habel no ndia tunu-hotu nala. ⁵ Tehuu, tana hii Kaen no ndia tunu-hotun ndia. Boe ma, Kaen luli nalan seli, losa matan meluk.

⁶ De MANETUALAIN kokolak neu Kaen, nae, "Heeh, Kaen! Hatina de o mamanan leondiak? Talobee, de o matam meluk leondiak? ⁷ Mete ma o tao malole, na, neu ko Au simbok o no malole boe. Tehuu mta neuk! Mete ma o tao manggalauk, na, neu ko manggalauk ndia na'a nasafali o, sama leo meo kobo lafo. De mete ma, o mahiik tao manggalauk, na, malolenak o timba heni mema kana leo!"

⁸ La'i esa, Kaen fufudi Habel, nae, "Fadi aa! Mai fo ita lala'ok teni osi teu."* Ala losa ndia, boe ma kada nggengge neuk, Kaen tao nisa fadin.

⁹ Boe ma, MANETUALAIN natane Kaen, nae, "Heeh, Kaen! O fadim nai bee?"

Kaen nataa nae, "Au taa bubuluk ndia nai bee! Maehetuk au ia, mana to'u ndia ein, do?"

¹⁰ Boe ma MANETUALAIN kokolak, nae, "Hatina de o tao manggalauk leondiak? Boso mae hetuk, o bisa mafuni fa'dim daan neu dae, tehuu Au ita basan so! ¹¹ Hatematak ia, sumba-sook la'eneu o so. Huu ledoeik o tao misa fadim, dae ndia musi nala daan so. De hatematak ia, dae ndia taa bisa fee o masoda so bali. ¹² Mete ma o tao osi, na, dae taa fee o buna-boak, hata esa boe. Mulai neme hatematak ia mai, o soa kada maleu-laak muu-mai, leo hataholi mana to'a-taak, fo mana sangga sodak nai daebafok ia."

¹³ Tehuu, Kaen sapa MANETUALAIN kokolan ndia, de nae, "Awii! Manetualain aa! Talobee, de Manetualain fee sumba-sook ndia belan seli, losa au taa lembe abe'in so." ¹⁴ Huu Manetualain husi heni au, uma mamanan ia mai, de neu ko au dook uma Manetualain mai. Au soa kada aleu-laak uni su'di bee uu. Boe ma, neu ko sudi see natonggo no au, na, ana tao nisa au."

¹⁵ Tehuu, MANETUALAIN nataa bala nae, "Taa leondiak! See tao nisa o, na neu ko Au hukun belan la'i hitu!" Boe ma LAMATUAK tao tanda neu Kaen, fo suek hataholi la bubuluk, suek hataholi la bubuluk, ala taa bole

† 3:24 Dede'a Ibrani nae, Manetualain ata kalida nala leme nusa-sodak mai, nade 'kerubim'.

* 4:8 Hambu susula laak luma, pake Kaen kokolan ndia, tehuu dede'a de'ek ndia, taa nai susula dede'a Ibrani isi-isik.

tao lisan. ¹⁶ Boe ma, Kaen la'o ela mamanan ndia, de neni dook neu neme MANETUALAIN mai. Ana la'ok losa mamanan esa, nai osi Eden boboan dulu. Mamanan ndia, nade *Nod*, fo ndandaan nae, 'mandolo folek'. Basa boe ma, ana leo neu ndia.

Kaen numbu-sa'du nala

¹⁷ Basa ndia, boe ma Kaen sao, de saon nailu. Boe ma, ana bonggi ana tou-anak esa, fo ala foin, nade Henok. Boe ma, Kaen ana nambadedei nggolok esa. De ana foi nggolok ndia, nade Henok, tungga ndia anan naden. ¹⁸ Boe ma, Henok anan ndia, Irad. Irad anan, Mehuyael. Mehuyael anan, Metusael. Ma Metusael anan, Lamek.

¹⁹ Lamek saon dua. Esa, na'de Ada, ma esa, na'de Sila. ²⁰ Ada anan, na'de Yabal. Ndia numbu-sa'du nala manahoo banda. Ala laso'da lali-lali, ma ala leo nai uma temak. ²¹ Fa'din, na'de Yubal. Ndia numbu-sa'du nala, mana makaminak musiik, pake kinuk ma bua musiik, sama leo sasanu.

²² Lamek saon Sila, ana bonggi Tubal Kaen. Ndia numbu-sa'du nala, ala da'dik tuka besi, fo ala tao bua mata-matak, neme besi, ma liti mai. Tubal Kaen feton, na'de Naama.

²³ La'i esa, Lamek ana soso'uk aon, neu saon dua sala matan, nae, "Dua nggei mamanan dei! Isinaak tou-anak esa ana sangga tao au, tehuu, au tao isan. ²⁴ Hataholi fo ana tao nisa Kaen, ana hambu huhukuk la'i hitu. Tehuu, mete ma hambu hataholi ana sangga bala au, na, ala hambu huhukuk la'i 77."

Adam ana fe'en ndia Set

²⁵ Adam saon Hawa, bonggi ana tou-anak esa seluk. Boe ma, ala foi kakanak ndia, na'de *Set* (fo ndandaan nae, 'loo feen'), huu Hawa nae, "Manetualain loo fee au kakanak ia, fo nggati Habel, fo Kaen ana tao nisak ndia so." ²⁶ Set inahuu de ana sao, boe ma, ana hambu ana tou-anak esa, nade Enos.

Faik ndia, hataholi la mulai lakaluku-lakatele leu MANETUALAIN.

5

Adam numbu-sadu nala losa Noh

¹⁻² Lelek Manetualain nakadada'dik hataholi, Ana tao sala mataon leo Ndia matao hehelin. Ana nakadadadik touk ma inak, de Ana foi sala, nade "hataholi", ma Ana fee sala baba'e-babatik.

Hataholi sososak, naden Adam. Ia ia, Adam numbu-sadu nala:

³ Adam teun 130 so, boe ma ana hambu ana touanak esa, fo ndia mata-aon leo ndia aman. Boe ma, ana foi kakanak ndia, na'de *Set*. ⁴ Basa ndia boe ma, Adam bei nasoda seluk teuk 800, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ⁵ Ana mate neu faik fo teun 930 so.

⁶ Set teun 105, boe ma ana hambu ana tou-anak esa, nade Enos. ⁷ Boe ma, Set bei nasoda teuk 807, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

⁸ Ana mate neu faik fo teun 912 so.

⁹ Enos teun 90, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Kenan. ¹⁰ Basa ndia, de Enos bei nasoda seluk teuk 815, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ¹¹ Ana mate neu faik fo teun 905 so.

¹² Kenan teun 70, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Mahalalel.

¹³ Basa ndia, de Kenan bei nasoda seluk teuk 840, ma ana hambu seluk ana tou-anak, ma inanak. ¹⁴ Ana mate neu faik fo teun 910 so.

¹⁵ Mahalalel teun 65, boe ma ana hambu ana touanak esa nade Yared.

¹⁶ Basa ndia, de Mahalalel bei nasoda seluk teuk 830, boe ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ¹⁷ Ana mate neu faik fo teun 895 so.

¹⁸ Yared teun 162, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Henok.
¹⁹ Basa ndia, de Yared bei nasoda seluk teuk 800, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ²⁰ Ana mate neu faik fo ndia teun 962 so.

²¹ Faik fo Henok teun 65, boe ma ana hambu ana tou-anak esa, nade Metusalak. ²² Basa ndia, de Henok nasoda dalek esa no Manetualain teuk 300 seluk. Ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ²³⁻²⁴ Ana nasoda dalek esa nakandoo no Manetualain. Teun 365, boe ma ana mopo, huu Manetualain so'un neni lain neu.

²⁵ Metusalak teun 187, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Lamek.

²⁶ Basa ndia, boe ma Metusalak bei nasoda teuk 782 bali, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ²⁷ Ana mate neu teun 969 so.

²⁸ Lamek teun natun 182, boe ma ana hambu ana touanak esa. ²⁹ Lamek foi kakanak ndia, nade *Noh*, huu nae, "Neu ko kakanak ia, ana kokoe-nanasi, ma ana tao namahoko ita dale nala, neme ita taue-taosa mbilu-mbuse nai dae ia, fo Manetualain sumba-soon so." ³⁰ Basa ndia, Lamek bei nasoda teuk 595 bali, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak. ³¹ Boe ma, ana mate neu teun 777 so.

³² Noh teun 500, boe ma ana hambu ana touanak telu, sila: Sem, Yafet ma Ham.*

6

Hataholi manggalaun

¹ Faik ndia, hataholi la boe lamano'u so. Boe ma, ala lasoda latanggengelak, nai daebafok sudi bee. Sila boe oo, ala bonggi lala ana inana kala. ² Manetualain Ana tou-ana nala, lita hataholi inana nala, mana'a hiak. Boe ma, ala hii sala, de ala sao lala sala.* ³ Boe ma, MANETUALAIN nae, "Au manggu ua hataholi sodan manggalaun ia. Au Dulang fo fee sala lasoda ndia, taa nau fee sala lasoda lakandoo so bali.† Ala musi mate. De, dei fo kada ala lasoda kada losa teun natun esa dua hulu."

⁴ Mulai neme lelek ndia mai, ma lelek mana tutungga kala sila, hambu hataholi ao inahuu-madema nai daebafok so.‡ Faik fo Manetualain Ana touana nala, sao lala hataholi daebafok ana inana nala, boe ma ala bonggi lala hataholi fo ana seli sila, fo ndia, palani-palani musu la, fo nananitik nai tutui lele uluk.

⁵ Faik ndia, MANETUALAIN nita hataholi manai daebafok, manggalaun ana seli so. Dale nala, dudu'a ka'da manggalaun mesan. ⁶ Boe ma, MANETUALAIN Ana fale dalen, huu Ana nakadadadik hataholi la so, fo ala leo lai daebafok ia. Dedeak ndia, ana tao nala MANETUALAIN dalen hedis nalan seli. ⁷ Huu ndia, de Ana kokolak nae, "No leondiak, na, neu ko Au tao akalulutu hataholi, fo Au akadadadik ala sala so, nai daebafok ia. Au tao akalulutu basa mbui kala, ma banda fe'e kala boe. Huu Au fale dalek, huu Au tao ala sala so." ⁸ Tehuu kada Noh mesa kana, tao namahoko MANETUALAIN dalen.

Noh tutuin

* **5:32** Ham ndia, ana-muli-anan. Mete *Tutui La'eneu Sososan* 9:24-25. * **6:2** 'Manetualain Ana touana nala', sila, taa manggale'dok. Hataholi malelak luma lae, hataholi la sila, na, mane kala an nala. Hambu luma lae, hataholi sila leme bobonggik fo taa hataholi daebafok. Luma lae, sila Manetualain ata nala leme nusa-sodak mai. Tehuu taa hambu mana bubuluk no teteben. † **6:3** Dede'a Ibrani nai ia, taa manggale'dok nalan seli. ‡ **6:4** Dede'a Ibrani nae, 'hataholi Nefil la'. Tehuu ndia maksud taa manggaledok.

9-10 Noh tutuin leo iak: Ndia ana touana nala telu, fo, sila Sem, Yafet, ma Ham. Noh nasoda no ndoos, ma taa tao manggalauk. Lelek ndia, kada ndia mesa kana neulauk. Ana nasoda dekan no Manetualain.

11-12 Tehuu Manetualain nita basa hataholi fe'e kala manggalauk mesan. Nai sudi bee mesan, hataholi la dala sodan nakalulutuk nalan seli. Manetualain nita hataholi la lai daebafok ia, manggalauk mesan. 13 Boe ma, Manetualain nafada Noh nae, "Nai sudi bee, kada Au ita hataholi manggalauk mesan. De, Au aketun ae, Au sangga tao akalulutu basa daebafok ia, no basa isi nala. 14 De, leoiak, Noh! Hatematak ia, o tao mala ofa inahuuk esa neme ai matea mai. Nai ofak ndia dalek, o tao kama-kama la. Boe ma, o tao ter neu ofak ndia. 15 Ofak ndia, o taon nalun meter natun esa telu hulu telu, ma loan meter dua hulu dua, ma deman meter sanahulu telu. 16 Tehuu tao ofak ndia mbunin titisan deman meter seselik esa no lindin. O ba'e ofak ndia neu tadak telu lain neu. Boe ma, tao lelesu esa nai ofak boboan.

17 Masanenedak neulalau! Dei fo Au akonda faa tuak, fo tao nakalulutu basa masodak malai daebafok ia, losa taa ela hata esa boe. 18 Tehuu Au nau mba'a heheluk ua o. Dei fo o maso no'u mua o saom, o ana mala, ma o fetofeu mala, mini ofak ndia dalek miu.

19-20 Neme basa banda la mai, o musi hele mala pasan esa-esak, fo, muni sala leni ofak ndia dalek leu, suek ala lasoda no'u lo o. Sama leo banda nakaboik, mbui kala, ma banda mana lae-lo'do kala, fo suek basa sala lasoda. 21 O musi muni nana'a mata-mata kala, neni ofak ndia dalek neu, soaneu ei, ma soaneu banda la."

22 Basa boe ma, Noh tao tungga, sama leo basa Manetualain palendan ndia.

7

Faa tuak

1 Basa ndia, boe ma LAMATUAK kokolak no Noh, nae, "Au suli uni su'di bee uu, tehuu kada o mesa nggo dalem ndoos. Huu ndia, de o mua o saona mala mini ofak ndia dalek miu leo. 2-3 Neme basa banda mata-mata kala sila, fo bole ei mi'an, ma mini fee Au, na, o muni pasan hitu-hituk neni ofak ndia dalek neu. Neme basa mbuik mata-mata kala, muni pasa hitu-hituk boe. Tehuu neme banda fe'e kala mai, na, muni kada pasan esa-esak. No leondiak, na, banda la, ma mbui kala sila, dadik bini, fo hambu sala taa-taa.

4 Masanenedak neulalau, baa! Faik hitu bali, te Au akonda uda taa no hahaen, leledo-le'odaek, faik haa hulu. No leondiak, Au tao akamate basa masodak malai madak lain, fo Au tao ala sala so."

5 Boe ma, Noh tao tungga sama leo basa MANETUALAIN pelendan ndia.

6 Faik fo faa tuak mai ndia, Noh teunnatun nee so. 7 Basa boe ma Noh no saon, ma ana nala, ma fetofeu nala, leni ofak ndia dalek leu, suek lasoda leme faa tuak ndia mai. 8-9 Noh neni basa mbuik mata-mata kala, ma banda fe'e kala, esa-esak no ndia pasan neni ofak dale leu, fo neme hataholi bole na'a, ma neme hataholi taa bole na'a, tungga MANETUALAIN palendan ndia. 10 Basa faik hitu, boe ma faa ngganga mai, de ana mboti nala daebafok ia.

11 Nandaa no Noh teun natun nee, seli bulak dua, ma faik sanahulu hitu, boe ma faa mai! Faik ndia, nonook leo bali lalai natahu'ak, de oen ngganga dae mai. Ma basa oe matak malai dae dale, ala kadi, de oe nasambumbulak deak mai. 12 Boe ma, uda konda leledo-le'odaek, taa no hahaen, losa faik haa hulu.

¹³ Tehuu faik ndia, boe ma Noh, saon, ma ana nala telu sala, fo Sem, Yafet, ma Ham, ma ndia fetofeu nala, basa sala ala leni ofak dalek leu. ¹⁴ Ala maso no'u lo banda la, fo banda nakaboik, banda fui, banda mana lae-lo'dok, mbui kala, ma banda fe'e kali'da kala. ¹⁵⁻¹⁶ Pasan esa-esak neme basa mana masoda kala, ala leni ofak dale leu, lo Noh, sama leo Manetualain palendan neu ndia.

Ledoeik basa sala, maso so, boe ma LAMATUAK nggoe ofak ndia lelesun.

¹⁷⁻¹⁹ Uda belak konda nakandoo, losa faik haa hulu, boe ma faa boe hene namadema, losa ofak bonu. Oe hene nakandoo, losa ana mboti nala lete madema la. ²⁰ Oe ndia, hene taa no hahaen, losa deman meter hitu nai letek mboin.

²¹⁻²³ No leondiak, boe ma basa masodak malai madak lain, fo ndia: hataholi, banda nakaboik, banda fui, banda mana lae-lodok, ma mbui kala, mate basa sala. Ela kada Noh no basa malai ofak ndia dalek, lasoda. ²⁴ Oe ndia, taa no lele'en losa faik natun esa lima hulu.

8

Dae mulai mada

¹ Tehuu Manetualain taa nafalende heni Noh asa, no basa banda la malai ofak ndia. Boe ma, Ana fee ani nafumbu, fo tao nale'e faa ndia. ² Boe ma, Ana tatana basa oe mata kala, malai daebafok, ma Ana fee uda hahae, neme lalai mai. ³ De oe le'e nakandoo. Basa faik natun esa lima hulu, boe ma oe taa demak nalan seli so. ⁴ Nandaa no bulak kahitun seli faik sanahulu hitu, boe ma ofak ndia hala neu lete madema esa lain, naden Ararat. ⁵ Oe le'e nakandoo losa bulak kasanahulun fain esa, boe ma lete kala mboi nala sadu.

⁶ Seli faik haa hulu, boe ma Noh soi ofak jendelan esa. ⁷ De ana mbo'i mbui kaa esa. Mbui ndia, laa nakandoo neu-mai, losa oe ana le'e tetebes. Ana taa fali neni ofak neu so. ⁸ Boe ma, Noh mbo'i seluk lunda esa bali, fo sangga ana bubuluk oe ndia, le'e tetebes so, do beik. ⁹ Tehuu, huu oe bei mboti nala basan, de mbui ndia taa hambu mamana sasa'ek. De ana fali neni ofak neu. Noh look liman, de ana simbo falik mbui ndia, neni ofak dale neu.

¹⁰ Noh nahani faik hitu bali, de ana mbo'i seluk mbui ndia. ¹¹ Ledo bobon ndia, mbui ndia fali neni Noh neu, ma neni ai setun dok esa, fo bei fo ana tutu nalan. Basa boe ma, Noh bubuluk, oe le'e tetebes so. ¹² Ana nahani faik hitu bali, boe ma ana mbo'i seluk mbui lunda ndia. Tehuu oek ia, mbui ndia taa fali so.

¹³ Faik fo Noh teun natun nee ma esa, fo la'eneu bula kaesan fain esa, k oe le'e tetebes so. Boe ma Noh soi ofak jendelan, de ana suli nafeok, tehuu dae mada so. ¹⁴ Losa bulak kaduan fain kadua hulu hitun, bali, boe ma dae mada ndoos so.

¹⁵ Basa boe ma, Manetualain kokolak no Noh nae, ¹⁶ "Noh! Hatematak ia, ei basa nggei konda leo mima ofak ia mai. ¹⁷ Kalua heni basa banda la sila! Fo ndia: banda nakaboik, banda fui, banda mana lae-lodok, ma mbui kala. Ela basa sala boe lamano'u, fo tao lahenu daebafok ia."

¹⁸⁻¹⁹ Basa boe ma, Noh no saon, ana nala, ma fetofeu nala, basa sala kalua leme ofak ndia mai. Basa banda la sila, kalua, esa-esak no ndia numan.

Noh tao tunu-hotuk makasi soaneu Manetualain

²⁰ Boe ma, Noh nakatotodok batu, fo tao mei tunu-hotuk fee LAMATUAK. Noh ha'i nala esa-esak neme banda la, fo bole paken neu tunu-hotuk, de ana hala sala, ma ana tunu sala neu mei tunu-hotuk ndia lain, fo dadik

tanda makasi neu LAMATUAK. ²¹ Faik fo LAMATUAK hae la'e tunu-hotuk ndia naboo meni, boe ma dalen namahoko. De Ana dudu'a nae, "Mulai neme hatematak ia mai, Au taa sumba-soo daebafok ia bali, huu hataholi manggalau. Mae kada ala dudu'a manggalauk neme kadi'i anan mai, tehoo Au taa tao akalulutu basa masoda kala so, sama leo Au taok ndia so. ²² Mete ma daebafok ia bei nai ia, na, basa fai-fai la la'ok lakandoo, tungga ndia heti-heun. Fo ndia: fai sele-nggalin ma fai ketu-kolon, fai makasufun ma fai hanan, fai hanan ma fai oefaan, leledok ma le'odaek."

9

Manetualain mba'a heheluk no Noh

¹ Manetualain fee baba'e-babatik, neu Noh ma ana nala, de Ana kokolak nae, "Ei bonggi mala makadotok, fo tao mahenu daebafok ia seluk bali.

² Neu ko basa banda fui la, mbui kala ma i'a kala, ala bii ei. Ei ndia musi heti sala. ³ Ei bole mi'a basa banda la sila mbaan, sama leo ei mi'a sesele-ngganggali kala buna-boan boe. Au fee basa ia leu ei.

⁴ Kada ei taa bole mi'a mbaa fo bei kadaak, huu banda samanen nai daan. ⁵⁻⁶ Au tao hataholi tungga Au mataong. Huu ndia, de taa bole tao nisa hataholi. Mete ma, hambu hataholi, do banda, fo ana tao nisa hataholi, na musi tao misan boe. Heti-heuk ia neme Au mai. ⁷ Ei musi bonggi makadotok, fo tao mahenu seluk daebafok ia bali."

⁸ Manetualain tuti seluk Ndia kokolan, nae, ⁹ "Hatematak ia, Au sangga mba'a Au hehelung ua ei, losa ei numbu-sadu mala boe. ¹⁰ Heheluk ia, la'eneu basa masodak lala'en, fo ndia banda nakaboik, banda fui, ma mbui kala. Keke'un neun, basa mana kaluak lala'en lo ei, leme ofak ndia mai.

¹¹ Au hehelung ndia, leoiak: Au taa sangga haitua faa tuak mai bali so, fo tao nakalulutu basa masodak, ma tao nakalulutu basa daebafok ia.

¹²⁻¹³ Au tao Au elung neu lalai, suek ana dadik tanda nasanenedak neu Au hehelung, fo taa hambu namaketuk neu ei, ma basa masoda kala lai daebafok ia. ¹⁴⁻¹⁷ Mete ma hambu ko'as nai lalai, boe ma elus lane, na, neu ko ndia nasanenedak Au hehelung ae: neu ko faa tuak taa tao nakalulutu basa maso'da kala so. No leondiak, Au hehelung fo taa mana basak ndia, nanamba'ak soaneu ei so, ma basa mana masodak lala'en."

Noh mafuk

¹⁸ Noh ana nala fo mana kalua leme ofak ndia mai, fo sila: Sem, Yafet ma Ham. (Ham ndia, na, Kana'an aman). ¹⁹ Basa hataholi malai daebafok numbu-sadu nala, leme Noh ana katelu nala mai.

²⁰ Noh hataholi mana tao ue daek. Ndia ndia hataholi sososak, fo mana tao osi anggol. ²¹ La'i esa, ana ninu anggol, losa ana mafuk belak nalan seli. Boe ma, ana o'du heni ndia balo'a papaken, de ana sunggu lololi nakahola holi-holik, neme ndia uma teman dale. ²² Ledoeik Ham nita aman nakaholan ndia, boe ma nalai deak neu, de neu nafada ka'an Sem no Yafet. ²³ Boe ma, dua sala ha'i lala lafa esa, de dua sala lofan lakalolonda kana, neu sila alu nala. Boe ma, ala la'o lasadedeak leni uma temak ndia dalek leu, de ala mboti lala sila aman. No leondiak, taa lita sila aman nakaholan ndia. Boe ma, ala deak leu.

²⁴ Ledoeik Noh mamafun mulai lea, boe ma ana bubuluk ana mulianan tataon ndia. ²⁵ De ana kokolak, nae, "Heeh! Kana'an!*" Au sumba-soo o! Neu ko o dadik ka'a mala atan!

²⁶ Koa-kioak neu LAMATUAK! Ela Ana fee baba'e-babatik fee Sem!

* 9:25 Hambu susula laak, nae, 'Ham'.

Tehuu ela Kana'an dadik Sem atan.

27 Ela Manetualain boe tao namaloloa Yafet daen;

Ma ndia numbu-sadu nala, lasoda mole-dame, lo Sem numbu-sadu nala.

Tehuu ela Kana'an, dadik Yafet atan."[†]

28 Mulai neme basa faa tuak ndia, Noh bei nasoda seluk losa teuk natun telu lima hulu. 29 Ana mate neu faik fo ndia teun natun sio lima hulu.

10

Noh ma Yafet numbu-sadu nala

1 Basa faa tuak, boe ma Noh ana nala, hambu numbu-sadu kala, fo ndia numbu-saduk neme Sem, Yafet ma Ham mai.

2-5 Yafet numbu-sadu nala, sila: Gomer, Magok, Madai, Yawan, Tubal, Mesek ma Tiras. Esa-esako no ndia dede'an, sila leon, ma sila dae hehelin. Gomer numbu-sadu nala, sila: Askenas, Rifat ma Togarma.

Yawan numbu-sadu nala, sila: Elisa, Tarsis, hataholi Kitim asa, ma Dodanim, fo ala leo lai tasibifi kala.*

Ham numbu-sadu nala

6 Ham numbu-sadu nala, sila: Kus, Misram, Put, ma Kana'an.[†]

7 Kus numbu-sadu nala, sila: Seba, Hawila, Sabta, Raema ma Sabteka. Raema numbu-sa'du nala, Syeba no Dedan.

8 Kus ana touanan, ndia Nimrod, fo malangga musu palani makasosoak.

9 Ndia lanin neme LAMATUAK mai, losa ndia boe oo, dadik manasombu banda fo ana seli. Huu ndia, de hataholi la lateme kokolak lae, "Ela ana dadik mana sombu malelak leo Nimrod, fo ana hambu ndia ana selin neme LAMATUAK mai."

10 Sososan, ndia dae baba'en mulai neme Babel, Ereka Akad, ma Kalne. Sila basa sala lai Sinear[‡] 11 Neme ndia mai, ana koasa seluk Asyur. Basa boe ma, ana nambadedei kota Niniwe, Rehobot-Ir, Kala, 12 ma Resen fo nai Niniwe no Kala laladan. Basa sala, kota inahuuk mesan.

13 Misraim numbu-sadu nala, fo sila, hataholi Ludim, Ananim, Lehabim, Naftuhim, 14 Patrusim, Kasluhim, ma Kaftorim. Hataholi Kasluhim ndia, na, sila hataholi Filistin asa bei-ba'i nala.

15 Kana'an, ana ka'an, ndia Sidon. Kana'an boe oo, ana dadik neu hataholi Het, 16 Yebusi, Amori, Girgasi, 17 Hiwi, Arki, Sini, 18 Arwadi, Semari, ma Hamati sala bei-ba'i nala.

Kana'an numbu-sadu nala, latanggenggelak losa dook, 19 losa sila dae too nala, mulai neme Sidon mai, nakandoo neni Gerar neu, losa nai Gasa. Neme ndia mai, neni Sodom, Gomora, Adma, ma Seboim, losa nai Lasa.

20 Sila basa sala ndia, Ham numbu-sadu nala. Esa-esak no ndia dede'an, ma leon, ma dae hehelin.

Sem numbu-sadu nala

21 Yafet ka'an Sem, ana dadik hataholi Eber asa bei-ba'i nala.[§]

22 Sem numbu-sadu nala, sila: Elam, Asyur, Arpaksad, Lud ma Aran.

23 Aran numbu-sadu nala, sila: hataholi Us, Hul, Geter, ma Mas.*

24 Arpaksad anan, Sela. Sela anan, Eber.

[†] 9:27 Hambu susula laak, nae, 'Ham'. * 10:2-5 Hambu susula laak luma lae, 'Rodanim'.

[‡] 10:6 Kus, na ndia 'Etiopia'. Misraim, na ndia 'Masir'. Makahulun, ala foi nusa kala tungga sila nade nala. [§] 10:10 Sinear ndia, na Babel nade fe'en. Hatematak ia, mamanak ndia nai Iran

no Iraq. § 10:21 Hataholi malelak luma lae Eber ndia, na, ndia 'Ibrani'. * 10:23 Mas na'de fe'en, 'Mesak'.

²⁵ Eber ana hambu ana tou-anak dua. Ka'ak na'de Pelek, (fo ndandaan nae, 'latanggengelak'), huu faik ndia, hataholi la latanggengelak nai daebafok. Fa'din, nade *Yoktan*.

²⁶ Yoktan numbu-sadu nala, sila: Almodad, Selef, Hasar-Mawet, Yera, ²⁷ Hadoram, Usal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Syeba, ²⁹ Ofir, Hawila, ma Yobab. Sila basa sala ia, Yoktan numbu-sadu nala.

³⁰ Sila mamana leleon ndia, mulai neme Mesa, nakandoo losa nai Sefar, fo ndia mamana lele kala lai dulu.

³¹ Sila basa sala sila, Sem numbu-sadu nala. Esa-esak no ndia dede'an, sila leon, ma sila dae hehelin.

³² Basa sila, Noh numbu-sadu nala, esa-esako no ndia leo hehelin. Faik fo faa tuak nate'e, sila ndia latanggengelak tao lahenu daebafok.

11

Uma madema Babel

¹ Nai lele uluk ele, basa hataholi malai daebafok ia, ala kokolak lenik kada dede'ak esa. ² Faik fo sila nggelok, ala mulai lali leni dulu leu, ala losa lai dae matetek esa, nai Sinear, boe ma ala leo leu ndia.*

³⁻⁴ Sila basa sala lala halak lae, "Wei! Tolanoo nggale! Mai ita tambadeik tala kota inahuuk esa. Ita musi tao batubata, fo basa, na, ata hotun losa natea. Ma ata takatotodok batubata la sila lenik ter. Basa na, ata tambadei uma madema katata'dak esa, fo mbunin losa lalai, suek ita hambu nadek. Ela ita dadik nusa inahuuk fo taa natanggengelak."

⁵ Boe ma, LAMATUAK konda, de Ana titilo sudik kota ndia, ma uma madema katatadak, fo ala lambadedein ndia. ⁶ Boe ma, Ana kokolak, nae, "Basa hataholi la ia, nusak esa, ma ala kokolak lenik dede'ak esa. Hata fo ala taok hatematak ia, bei fo kada mulai nggangani kaesan. Mbila binesak, mete ma basa sala lakabubua leu esa, leo hatematak ia, na, neu ko ala bisa kada tao sudi hata. ⁷ Malolenak Ita konda, fo tao kofe'ek sila dede'a nala, suek sila taa bubuluk esa no esa kokolan."

⁸ Boe ma, Lamatuak konda, de Ana tao babalik sila dede'a nala. No leondiak, Ana tao hataholi la sila, latanggengelak leni basa mamanak lai daebafok ia. Boe ma, ala taa tao lakandoo kota ndia. ⁹ Huu ndia, de ala foi kota ndia, nade Babel (fo hihii sama leo dede'a de'ek esa, fo ndandaan nae, 'lakandaa'). Huu LAMATUAK tao babalik sila dede'an, ma fee sala latanggengelak leni sudi bee leu, lai daebafok ia.

Neme Sem mai losa Abram

¹⁰ Ia Sem numbu-sadu nala. Faik fo faa tuak nate'e teuk dua, nanda no Sem teun natun esa, boe ma ana hambu ana tou-anak esa, nade Arpaksad.

¹¹ Basa ndia, de ana bei nasoda seluk teuk natun lima, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

¹² Arpaksad teun telu hulu lima, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Sela. ¹³ Basa ndia, boe ma Arpaksad bei nasoda seluk teuk natun haa ma telu, de ana hambu seluk, ana tou-anak, ma inanak.

¹⁴ Sela teun telu hulu, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Eber. ¹⁵ Basa ndia, boe ma Sela bei nasoda seluk teuk natun haa ma telu, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

¹⁶ Eber teun telu hulu haa, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Pelek. ¹⁷ Basa ndia, de, Eber bei nasoda seluk teuk natun haa ma telu hulu, ma ana bei hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

* **11:2** 'Leni dulu leu', nai dede'a Ibrani, na, ndia ndandaan boe oo nae, 'neme dulu mai'. Sinear, nade fe'en 'Babel'.

¹⁸ Pelek teun telu hulu, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Rehu. ¹⁹ Basa ndia, de Pelek bei ana nasoda seluk teuk natun dua ma sio, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

²⁰ Rehu teun telu hulu dua, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Seruk. ²¹ Basa ndia, de Rehu bei nasoda seluk teuk natun dua ma hitu, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

²² Seruk teun telu hulu, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Nahor.

²³ Basa ndia, de Seruk bei nasoda seluk teuk natun dua, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

²⁴ Nahor teun dua hulu sio, boe ma ana hambu ana touanak esa, nade Tera, ²⁵ Basa ndia, de Nahor bei nasoda seluk teuk natun esa sanahulu sio, ma ana hambu seluk, ana touanak, ma inanak.

²⁶ Tera teun hitu hulu lenak, boe ma ana hambu ana touanak telu, nade Abram, Nahor ma Haran.

Tera numbu-sadu nala

²⁷ Ia Tera numbu-sadu nala. Tera ana nala, sila Abram, Nahor, ma Haran. Haran ana hambu ana touanak esa, nade Lot. ²⁸ Haran maten nai ndia nggolo fuafuni kedihusen, nade Ur, nai hataholi Kasdim daen. Ana mate, tehoo aman Tera bei kasodak. ²⁹ Abram sao Sarai. Nahor sao Haran ana inanan, nade Milka. Haran boe oo, hambu anak esa, na'de Yiska. ³⁰ Tehoo Sarai ana tedi, de taa bisa bonggi.

³¹ La'i esa, Tera no ndia anan Abram, ndia fetofeun Sarai, ma umbun Lot, ala kalua la'o ela nggolo Ur. Faik ndia, ala sangga leni dae Kana'an leu. Tehoo losa nusa Haran boe ma, ala leo kada ndia. ³² Nai ndia, Tera maten neu faik fo teun natun dua ma lima so.

12

Manetualain noke Abram

¹ Faik ndia, LAMATUAK kokolak no Abram so, nae, "Abram! O la'o ela o nggolom, o bobonggim, ma o amam uman. O muni mamanak esa muu, fo dei fo Au atudun neu o.

² Neu ko, Au fee baba'e-babatik neu o.

Ma numbu-sadu mala, neu ko ala boe lamano'u,
ma ala dadik hataholi nusak ana seli, losa hataholi la lalelak o nadem.

Basa ndia, na o dadik baba'e-babatik, neu hataholi fe'ek.

³ Neu ko, Au fee baba'e-babatik neu hataholi, fo ana mana fee baba'e-babatik neu o.

Tehoo, Au sumba-soo neu hataholi, fo ana sumba-soo o.

Mamanene neulalau!

Huu neu ko basa hataholi nusa kala lai daebafok ia, ala hambu baba'e-babatik huu o."

⁴⁻⁵ Faik ndia, Abram teun hitu hulu lima. Ndia no saon Sarai, ma ndia fa'din anan Lot, ma basa ndia bua pusaka nala, ma basa hataholi mana tao ue sala, fo ana hambu sala nai kota Haran. Boe ma, Abram asa la'o ela Haran, de leni mamanak fo LAMATUAK nafada ndia so. De, ala la'o lakandoo, losa mamanak esa, nade Kana'an.

⁶ Losa ele, boe ma Abram la'ok ndule dae ndia, losa dekak no nggolok esa, nade Sikem. Boe ma, ala leo tataak deka no ai inahuuk esa, nai More. Faik ndia, hataholi Kana'an asa, ala bei leo lai ndia. ⁷ Nai ndia, LAMATUAK natudu Mataon neu Abram. Ana nae, "Dei fo Au fee dae baba'ek ia, neu o numbu-sadu mala." Basa boe ma, Abram nakatotodok batu fo nambadedei

mei batu, de ana paken dadik mei tunu-hotuk soaneu LAMATUAK, fo Ana natudu Mataon neme ndia.

⁸ Basa ndia, boe ma Abram ana lali neni letek manai kona, boe ma ana leo tataak nai mamanank esa nai nggolo Betel no nggolo Ai laladan. Nai ndia, ana nambadedei mei tunu-hotuk, de ana nakaluku-nakatele neu LAMATUAK. ⁹ Basa ndia, boe ma ana lali-lali mamanank, losa nai dae Negeb, nai Kana'an kona.

Abram ana neni Masir neu

¹⁰ Faik esa, boe ma ndoes ana seli nai dae Kana'an. Huu ndia, de Abram asa, la'o boe dook lena bali, leni kona leu bali, losa nai nusa Masir. Ala leo tataak leme ele. ¹¹ Neu faik fo ala sangga leni nusa Masir dalek leu, boe ma ana nafada saon Sarai, nae, "Sarai. O ia, mana'a hiak. ¹² De, mete ma hataholi Masir lita o mana'an leoiak, na, neu ko ala tao lisa au, huu au ia, o saom. No leondiak, ala bisa ha'i lala o. ¹³ De, malolenak, o mafa'da sala mae, au ia, o naam. No leondiak, ala taa tao lisa au, tehoo, neu ko ala malole lo au, huu o."

¹⁴ Abram asa losa Masir, boe ma hataholi la, lita inak ndia mana'a hiak. ¹⁵ Manek pegawe nala litan, boe ma ala kokolak inak ndia mana'an, neu manek matan. De, ala loo inak ndia neni manek uman neu. ¹⁶ Boe ma, manek malole no Abram, huu Sarai. De manek palasen Abram. Fo ndia: bi'ilombo, bi'iaek, sapi, banda keledoi, ma banda onta. Ndia boe oo, palasen, ata touk ma inak.

¹⁷ Tehoo huu ana ha'i nala hataholi saon, neni uman neu, de, LAMATUAK huku mata-matak neu manek ndia, ma, ndia uma isi nala. ¹⁸ Boe ma, manek noke Abram, de natane nae, "Abram! O tao leobeek neu au ia? Hatina de o taa mafada mae inak ndia, o saom? ¹⁹ Tehoo o mae, o fetom ndia! Elaba'ik au ha'i alan, fo ana da'dik neu au saong! Ia, o saom ia. Hatematak ia, muan leo, ma boke heok meme au matang mai!" ²⁰ Basa boe ma, manek ana palenda pegawe nala, de ala husi heni Abram, no saon, ma lo basa sila bua nala, leme nusak ndia mai.

13

Abram no Lot kofe'e

¹ Basa ndia, boe ma Abram la'o ela Masir, de ana fali neni dae Negeb neu. Neu no saon, ma basa hata-pusaka nala. Fadin anan Lot, ana tungga no sala boe. ² Abram ndia, namasu'i nalan seli. Ndia banda nakaboi nala, ma lilo-fula, lilo-mbila nala, no'un seli.

³ Neme Negeb mai ana hu'a lali-lali, de ana fali neni nggolo Betel no nggolo Ai lala'dan neu. Makahulun, ana leo nitak neme ndia so. ⁴ Ma ndia boe oo nambadedei mei tunu-hotuk neme ndia so. Boe ma, ana nakaluku-nakatele neu LAMATUAK neme ndia.

⁵ Lot, fo mana tungga no'u no Abram ndia, kabanda nakaboik no'uk, ma ndia hataholi mana tao ue-ledi nala, no'uk boe. ⁶⁻⁷ Tehoo mamanank ndia, taa maloa soaneu Abram no Lot, ma basa sila hata-pusaka nala, fo ala lasoda sama-sama lai ndia. Boe ma, Abram no Lot manahoo nala latoka, huu na'u nai mamanank ndia, taa dai soaneu sila banda nala. (Faik ndia, hataholi Kana'an ma hataholi Feris, ala bei leo lai ndia boe.)

⁸ Boe ma, Abram nafada ndia anan, nae, "Lot aa! Ita ia bobonggik. Boso losak ita taa malole esa no esa, ma ita hataholi mana tao ue-ledi nala lahuu lakandoo. ⁹ De malolenak kada ita kofe'e leo. Mamanank ia maloa. De, mete ma o hele mala dae baba'ek kii, na, au ha'i ala baba'ek kona. Tehoo, mete ma o hele mala dae baba'ek kona, na, au ha'i ala baba'ek kii."

¹⁰ Boe ma, Lot ana susuli nafeok. De nita lee Yarden bafan henuk no oe, losa nggolo Soar. Mamanak ndia, dae mamina leo LAMATUAK osin, ma leo dae Masir. (Faik ndia, LAMATUAK bei taa tao nakalulutu kota Sodom no Gomora. De, dae ndia, bei neulauk.) ¹¹ De Lot hele nala basa dae, manai lee Yarden bafan ndia. Boe ma, dua sala kofe'e. Basa de Lot neni dulu neu. ¹² Tehuu, Abram ana leo nakandoo nai dae Kana'an. Boe ma, Lot neu leo nai nggolo-nggolok, mana deka no kota Sodom nai lee Yarden bafan. ¹³ Tehuu, hataholi Sodom asa manggalaun ana seli, ma ala taa nau lamanene LAMATUAK.

¹⁴ Faik fo Lot no Abram ala kofe'e, boe ma LAMATUAK nafa'da Abram, nae, "Abram! Hena o suli sudik ndule basa mamanak, fo neme o mambadeik ndia mai. Mete neulalau dea-matak, kii-konak. ¹⁵ Basa dae fo o mitak ndia, neu ko Au feen neu o, ma o numbu-sadu mala, fo ana dadik neu ei pusaka mala losa dodoon neu. ¹⁶ Neu ko Au tao o numbu-sadu mala, no'un leo salaek malai tasibifi. Losa hataholi la, taa bisa hinggga lala o numbu-sadu mala dedesin. ¹⁷ Hatematak ia, o la'o ndule tungga dae ia nalun ma loan. Huu neu ko basa sila, Au feen neu o!"

¹⁸ Basa ndia, boe ma Abram asa lali, de leu leo seluk leme mamanak, fo deka no ai inahuu kala malai Mamre, deka no nggolo Hebron. Boe ma, ana nambadei mei tunu-hotuk, fo ana nakaluku-nakatele neu LAMATUAK nai ndia.

14

Abram neu nala falik Lot neme natatik mai

¹ Faik ndia, hambu manek haa lakabubua, fo ndia: Amrafel, mane nusa Sinear; Ariok, mane nusa Elasar; Kedarlaomer, mane nusa Elam; ma Tideal, mane nusa Goyim. ² Faik ndia, hambu mane fe'ek lima lakabubua boe, fo ndia: Bera, mane nusa Sodom; Birsu, mane nusa Gomora; Sinab, mane nusa Adema; Semeber, mane nusa Seboim; ma mane nusa Bela (hatematak ia, nade nusa Soar). Boe ma, mane kahaa kala ala latati lo mane fe'ek kalima kala sila. ³ Manek kalima kala sila, ala lakabubua lo soldadu nala, lai Sidim bafan (fo hatematak ia lae Tasi Kamates).

⁴ Natatik ndia, natahuuun leoiak: makahulun, manek kalima kala sila lataa, neu mane Kedarlaomer losa teuk sanahulu dua. Tehuu neu teu kasanahulu telun, boe ma ala musu lon.

⁵ Faik fo losa teu kasanahulu haan, boe ma Mane Kedarlaomer no ndia nonoo mane katelu kala sila, ala mai lo sila soldadu nala. Boe ma, ala tati senggi nusak hida, fo ndia: hataholi Refaim nai nusa Asterot-Kamaim, hataholi Susim nai nusa Ham, hataholi Emim nai nusa Sawe-Kiryataim, ⁶ ma hataholi Hori fo manai lete Seir, losa mamana nes El Paran bifin. ⁷ Basa de, ala fali tungga dala fe'ek losa En Mispat, (fo hatematak ia, nade Kades). Basa ndia, boe ma ala tao lakalulutu hataholi Amalek nusan, ma hataholi Amori mana leo nai nusa Haseson-Tamar.

⁸⁻⁹ Boe ma, mane kalima kala sila, ala heti solda'du nala leme Sidim bafan, de latati lo mane kahaa kala sila. ¹⁰ Nai bafak ndia, hambu dano ter no'uk. Faik fo ala latati ndia, mane Sodom no mane Gomora lo solda'du nala lalai. Luma ala tu'da leni dano ter dalek leu, ma luma lalai letek leu. ¹¹ De mane kahaa kala sila, ala senggi sala, boe ma lamoa lala basa bua nala, ma nana'a kala, leme Sodom ma Gomora mai. Basa de, ala fali.

¹² Tehuu, Abram anan Lot, ana leo nai Sodom. Boe ma, mane kahaa kala sila ala humu leni Lot asa, ma lamoa lala basa bua nala.

¹³ Tehuu posi heni hataholi esa, de nalai neu nafada Abram, fo hataholi Ibrani ndia. Faik ndia, Abram leo deka-deka no Mamre ai inahuu nala.

Mamre, fo hataholi Amori, no tolanoo nala, Eskol ma Aner, ala dadik Abram bubuan. ¹⁴ Faik fo Abram namanene lae, hataholi la humu lala fadin anan Lot so, boe ma ana nakabubua nala ndia ata nala fo dale katemak neun, ma mana matati malela kala. Basa sala hataholi natun telu sanahulu falu. Boe ma, ala leu husi mane kahaa kala sila, losa nggolo Dan, fo doon ana seli nai kii ele.

¹⁵ Nai ndia, Abram ana ba'e ndia hataholi nala, neu bubuak hi'da. Le'odaen ndia boe, ala leu sambu hataholi la sila, tehuu hambu luma lalai. De ala husi lakandoo sala, losa nggolo Hoba, nai kota Damsik boboan kii. ¹⁶ No dalak ndia, Abram hambu falik Lot, no ndia hataholi nala, ma basa sila bua nala, ma hataholi fe'e kala boe.

Melkisedek, fo manek, ma malangga anggama neme Manetualain mai, natonggo no Abram

¹⁷ Faik fo Abram senggi mane kahaa kala sila, de ana fali, boe ma mane Sodom ana mai soluk Abram, neme Sawe bafan (fo hataholi la lateme lae, Manek Bafan). ¹⁸ Faik ndia, Melkisedek, mane kota Salem,* ma ndia boe oo, malangga anggama neme Manetualain fo Manai Lain Seli. Ana mai neni fee Abram, loti ma anggol. ¹⁹⁻²⁰ Basa boe ma, ana kokolak fee baba'e-babatik neu Abram, nae, "Manetualain Manai Lain Seli, fo mana tao lalai no daebafok ndia, Ana fee baba'e-babatik neu o. Koa-kiok neu Manetualain, fo Ana fee o senggi musu la."

Basa ndia, boe ma Abram ba'e fee Melkisedek baba'ek esa, neme sanahulu mai neme basa hata, fo ana namoa fali kala sila.

²¹ Basa ndia, boe ma mane Sodom kauk neu Abram, de nae, "Ama Abram. Au hule fo ana fee falik au hataholi nggala, tehuu Ama soa basa bua fo Ama mamoa mala kala sila."

²² Tehuu, Abram nataa, nae, "Au soo neu MANETUALAIN Manai Lain Seli, fo Mana tao lalai no daebafok, ²³ ae, au taa nau ha'i hata esa boe, neme o bua mala mai. Mae aba dook esa boe oo, au taa ha'in. No leondiak, o taa kokolak mae, 'Abram su'in ndia, na, huu au.' ²⁴ Au taa to'a hata esa boe. Kada au hataholi nggala, ala pake basa bee soo, na, taon neu basan leo. Ma ela au nonoo ketelu nggala ia, Aner, Eskol, ma Mamre, ala ha'i lala sila baba'en dei."

15

Manetualain naheluk no Abram

¹ Basa ndia, boe ma LAMATUAK natudu Mataon neu Abram. Boe ma, Ana nae, "Abram! O boso bii. Huu Au ndia sili heni o muma o musu mala mai. Ma Au fee o nanala inahuuk."

²⁻³ Tehuu Abram nae, "Eeh, Manetualain. Mae Lamatuak fee au no'uk boe oo, sosoan taa. Huu au anang taa, fo ana fee au numbu-sa'duk. De, hambu pusaka no'uk, fo tao neu hata? Mae leobee boe oo au atang, Eliasar neme Damsik mai, ana hambu basa sala."

⁴ Tehuu, LAMATUAK nataa nae, "Taa leondiak! Huu o ana hehelim ndia, hambu pusaka ndia, tehuu taa ndia ata ndia."

⁵ Boe ma, Ana noo Abram deak neu, de Ana nae, "Hatematak ia o suli lalai muu. Hena o mita nduu kala sila. O bisa hingga sala do? Dei o fo numbu-sa'du mala no'u nala leo nduu kala sila."

* **14:18** Hambu hataholi malelak luma lae, kota Salem no kota Yerusalem ndia, bei esa ndia.

⁶ Boe ma, Abram simbok LAMATUAK kokolan ndia. Boe ma LAMATUAK cap nala ndia, nae hataholi ia dale ndoos, huu Abram namahelen neu Ndia.

⁷ Basa ndia, boe ma LAMATUAK tuti seluk, nae, "Au ia, Manetualain. Au ndia, ua o kalua muma nggolo Ur, nai hataholi Kasdim asa daen. Ma Au ndia, fee dae ia, dadik neu o pusakan."

⁸ Tehuu Abram natane, nae, "Leo bee LAMATUAK? Neme bee mai au bisa bubuluk ae, neu ko dae ia, dadik neu au pusakang?"

⁹ Boe ma Ana nataa, nae, "Leoiak! Mai ita tao tataos esa, fo mfo ba'a hata Au kokolang isinaak ndia. Hatematak ia, o muu ha'i fee Au: sapi ina esa, bi'iae ina esa, ma bi'ilombo mane esa. Basa sala musi teuk beketeluk. Basa, na, muu ha'i kateu esa bali, ma lunda esa."

¹⁰ Boe ma, Abram neu ha'i nala basa banda la sila. Ana seseli ba'e duak sapi ndia, bi'iaek, ma bi'ilombo. Boe ma, ana heti mbaa la sila, ba'e duak leu dae, esa nasale no esa, de ana dadik ombak dua. Tehuu tana dada mbui kala sila. ¹¹ Boe ma, mbui mana'a banda kamate sala mai, de lasuu la'a heni mbaa la sila. Tehuu Abram husi heni sala.

¹² Ledoeik ledo tesa, boe ma Abram sunggu namanee. Ana nalame'i kikiu mumuuk mboti nalan, losa ana bii nalan seli.

¹³⁻¹⁵ Boe ma, Manetualain nafadan nae,

"Abram! Neu ko o masoda losa mamalasi malan seli, ma, mate mua ndoodoo, bei fo latoi neulalau o.

Tehuu o numbu-sadu mala, neu ko leu tai nai hataholi fe'ek nusan.

Neu ko hataholi nusak leme nusak ndia mai, ala tao sala da'dik ata, boe ma ala tuni-ndeni sala, ala doidoso lalan seli, losa teuk natun haa.

Tehuu, neu ko Au huku hataholi nusak ndia.

Boe ma, Au ua o numbu-sadu mala, kalua leme ndia mai, ma ala leni sila basa hata pusaka nala makadotok.

¹⁶ Dei fo Au heti, fo neu o numbu-sadu dope kaliman, na, ala fali ia mai seluk bali.

Hatematak ia, hataholi Amori la, leo lai dae ndia. Hataholi la ia manggalauk, tehuu bei taa manggalauk nalan seli.

Tehuu mete ma, o umbu-ana mala fali ia mai, na, Au pake sala, fo huku nakalulutu hataholi Amori la. Huu faik ndia, sila manggalau nala lena susudik so."

¹⁷ Ledoeik le'odae so, boe ma, nggengge la'o dae esa namasu, ma mbele esa mbila, de dua sala lakababalek lesik mbaa nakadadala kadua kala sila laladan. ¹⁸ Faik ndia, boe ma LAMATUAK tao heheluk no Abram. Ana nafadan nae, "Au helu, neu ko Au fee dae baba'ek ia, neu o numbu-sa'du mala, mulai neme lee Masir mai,* losa lee Efrat, ¹⁹ ma dae hataholi Keni, Kenas, Kadmon, ²⁰ Het, Feris, Refaim, ²¹ Amori, Kana'an, Girgasi, ma Yebus enan."

16

Hagar no anan Ismael

¹⁻³ Faik ndia, Abram fali neme Masir mai so, de ana leo teuk sanahulu nai Kana'an so. Saon Sarai, bei taa hambu anak. Sarai ata ina Masir esa, nade Hagar.

* **15:18** Lee Masir ndia, na, fama lee Misraim nai Sinai, do fama lee Nil ba'en dulu boe.

La'i esa, Sarai kokolak no Abram, nae, "Ka'a aa! LAMATUAK kena au ana manang so. De malolenak, ka'a muU sunggu mua au atang Hagar ndia, fo suek ana bonggi fee au."

Boe ma, Abram tao tungga saon kokolan. De Sarai fee Hagar, da'dik neu Abram sao mulin. ⁴ Boe ma, Abram neu sunggu no Hagar, de inak ndia nailu. Tehuu, neu faik fo Hagar ana bubuluk ndia nailu, boe ma ana koao, de ana tao Sarai neu belin taa.

⁵ Boe ma, Sarai kokolak no Abram, nae, "Au ndia fee o ata ndia, fo ana dadik neu o sao mulim. Tehuu, inak ndia bubuluk ndia nailu, boe ma ana tao au uu beling taa. Ia, o salam basa ia! Neme naa, fo ela LAMATUAK naketu ita dua nggata dede'an ia. Bei fo o bubuluk!"

⁶ Abram nataa, nae, "Leoiak! O ia, sao uluk. Tehuu ndia, ka'da o atam. De o maena koasa neu ndia. De o sangga mae tao hata neu ndia boe oo, neme ka'da o mai!" Basa boe ma, Sarai tao Hagar taa no hadak, losa nalai.

⁷ Ana nalai losa mamana nees. Boe ma, LAMATUAK atan esa neme nusadok mai, de ana hambun dekak no oe matak manai dalak maneni Sur neu. ⁸ Boe ma, nae, "Wei! Hagar, fo Sarai atan! Hatina de o nai ia? O muma bee mai, ma o sangga bee muu?"

Boe ma, Hagar nataa nae, "Au alai la'o ela au malangga inang."

⁹ Boe ma, LAMATUAK atan kokoen, nae, "Leoiak! Malolenak o fali muni o malangga inam muu. Ana tao o leobeek boe oo, ka'da simbo kana.

¹⁰ O boso bii. Dei fo Au tao o numbu-sadu mala dadik makadotok, losa hataholi tala hingga lala sala. ¹¹ Hatematak ia o mailu ia so. O bonggi ana touanak esa. O musi foin, na'de *Ismael* (hiihi sama leo dede'a de'ek fe'ek esa ndandaan nae, 'Lamatuak namanene'), huu Lamatuak namanene o tanim so. ¹² Tehuu kakanak ndia inahuu mai, tehuu ana nasoda dook no tolanoo nala. Huu ndia sama leo ndala fui ia, fo taa tungga nalelak palenda. Ana musu no sudi see, ma basa hataholi la ala musu lasafali lo ndia."

¹³ Hagar namanene basa leondia, boe ma ana kokolak nai dalen, nae, "Au ita LAMATUAK so, fo Ana mete ma nanea au." Boe ma, ana mulai noke Manetualain, pake nadek "Lamatuak mana faduli au." ¹⁴ Huu ndia, de hataholi la ala foi oe matak ndia, nade, *BeerLahai Roi*, fo ndandaan nae, "Oe matak neme Ndia fo kasodak mai, fo mana faduli au." Oe ndia, mamanan nai nggolo Kades no nggolo Beret laladan. Oe matak ndia, bei nai ndia losa hatematak ia.

¹⁵ Basa ndia, boe ma Hagar fali. Boe ma, ana bonggi ana touanak esa. Abram foin, nade Ismael. ¹⁶ Faik fo Hagar bonggi Ismael, Abram teun falu hulu nee so.

17

Manetualain mba'a heheluk no Abram pake tanda sunat

¹ Ledoeik Abram teun sio hulu sio, LAMATUAK mai Mataon neu Abram. Boe ma, Ana kokolak nae, "Au ia, Manetualain fo Mana Koasa Manai Lain Seli. O musi tungga makandoo Au hiihiing, ma masoda no ndoos. ² Au sangga mba'a hehelu ua o, ma tao o numbu-sadu mala boe lamano'u."

³ Boe ma Abram sendek de nakatele losa dae. Boe ma, Manetualain kokolak nakandoo, nae, ⁴⁻⁵ "Au tao heheluk ua o, leoiak: neu ko o dadik hataholi nusak no'uk bei-ba'i nala. Huu ndia, de o nadem ta *Abram* so, (ndandaan nae, 'amak fo naden nananita-nalelak'), tehuu *Abraham* (fo ndandaan nae, 'nusak no'uk bei-ba'in'). ⁶ Dei fo Au tao o numbu-sadu

mala, boe lamano'u. Ma dei fo Au tao hataholi nusak no'uk, leme sila mai, ma so'u manek no'uk, leme numbu-sadu kala sila mai.

⁷ Au to'u ahele Au hehelung ua o, ma o numbu-sadu mala. Heheluk ia, taa namaketu, huu Au ia, o mua o numbu-sadu mala Manetualain.

⁸ Basa dae Kana'an ia, neu ko Au feen neu o, ma o numbu-sadu mala. Hatematak ia, kada o leo tataak nai ia. Tehuu, neu ko o numbu-sadu mala hambu dae Kana'an ia, losa dodoon neu. Ma neu ko, Au boe oo, dadik sila Manetualain. ⁹⁻¹⁰ Tehuu o, ma o numbu-sadu mala boe oo, musi to'u mahele heheluk ia, no dale katema-tuak. Basa tou kala, musi ala sunat.

¹¹⁻¹³ Hatematak ia, basa tou kala mulai neme faik falu mai, musi sunat. O bobonggi mala, ma basa o hataholi mana tao ue-ledi mala, ma ata fo o hasa mala kala leme nusa fe'ek mai, basa sala musi sunat. Sunat ndia, dadik neu ita dua nggata, tanda hehelun, fo nakadita nai ei ao mala. ¹⁴ Touk bee ndia taa sunat, na, taa masok nai Au hehelunmg ia, ma taa maso dadik Au hataholing."

¹⁵ Basa ndia, boe ma Manetualain kokolak nakandoo, nae, "Mulai neme hatematak ia, o boso moke o saom mae Sarai bali, tehuu moke mae Sara leo. ¹⁶ Neu ko, Au fee baba'e-babatik no'uk neu Sara, fo ana bonggi fee o, ana tou-anak esa. Tetebes! Dei fo Sara dadik nusa no'uk bei-ba'i nala. Ma dei fo Au so'u mane no'uk, neme ndia numbu-sadu nala mai."

¹⁷ Boe ma, Abraham sendek de nakatele losa dae. Tehuu, ana hika nai dalen. Ana dudu'a nae, "Toulasi kakaluk teuk natun esa leo au ia, na, bei ana hambu anak bali? Ma Sara namalasi duduu dae, teuk sio hulu, na, neme bee mai, ana bei bisa bonggi?" ¹⁸ Boe ma, nafada Manetualain, nae, "Lamatuak. Ela kada Ismael mesa kana, hambu au pusakang boe oo, taa dadi hata-hata."

¹⁹ Tehuu Manetualain nataa, nae, "Taa! Huu neu ko o saom Sara, bonggi touanak esa. O foin, nade *Isak*. Au hehelung, neu ko ana konda neu ndia, ma ndia numbu-sadu nala, losa dodoon neu. ²⁰ Au boe oo amanene hata fo o moke fee Ismael. Huu ndia, de Au boe oo feen baba'e-babatik, ma Au tao amano'u ndia numbu-sa'du nala. Neu ko, hambu mane leo sanahulu dua leme ndia numbu-sa'du nala mai. Ma neu ko ndia numbu-sa'du nala ala dadik nusak nananita-nalelek. ²¹ Mae leondiak boe oo, Au tao heheluk soaneu kada o anam *Isak*. Neu ko teuk mana maik ia, meda fain leo ia, Sara ana bonggin so." ²² Kokolak basa leondia, boe ma Manetualain la'o ela Abraham.

²³⁻²⁷ Faik ndia, boe ma Abraham tao tungga tutik, Manetualain palendan ndia. De ana sunat. Basa de ana sunat Ismael, ma basa touk manai ndia uman dale. Ana sunat basa ata tou kala boe. Faik ndia, Abraham teun sio hulu sio so, ma Ismael teun sanahulu telu.

18

Hataholi telu mai latonggo lo Abraham

¹ Faik esa, Abraham leo dekak no ai inahuu kala, nai Mamre. LAMATUAK mai natudu Mataon neu ndia neme ndia. Tutuin leoiak: faik ndia ledo natobi nala nangatuak sangga ani, neme uma teman matan. ² Le'doeik Abraham botik matan, boe ma nita hataholi telu lambadeik lai ele. Boe ma, ana nalai lai-lai neu solu kasa. Ana sendek, ³ de nae, "Ama nggalei! Mete ma ama sala nau, na, tuli tataak nai au tendang dei. Mae kada minu oe hiak boe oo, malole. ⁴ Ama sala hahae ao mala miu saok dei. Dei fo kakana kala ha'i oe, fo mai safe ama sala ei nala. ⁵ Dei fo au uu tao nana'ak fee ama sala, fo hambu balakaik fa, bei fo ama sala la'ok makandoo. Au amahoko, huu bisa au ono-lau ama sala."

Lataa, lae, "Ndia malole boe. Makasi. Ai tuli."

⁶ Boe ma, Abraham nalai neni uma teman dalek neu, de nafa'da Sara, nae, "Lai-lai! Ha'i mala hade uu neulauk saku esa, fo tao loti."*

⁷ Boe ma, nalai neni sapi nala neu, de ana hele nala, sapi ana maa esa. De ana nadenu atan hala sapi ndia. ⁸ Boe ma, Abraham ha'i kamba oe, keju, ma mbaa fo bei fo nana nasuk ndia, de nenin neu hataholi mana mai kala sila. Neu le'doeik fo ala la'a, ana nambadeik neu ai huun de ana ono-lau sala.

⁹ Boe ma, ala latanen lae, "Abraham! O saom Sara nai bee?"

Ana nataa, nae, "Nai uma temak dale."

¹⁰ Boe ma, esa neme katelu kala sila kokolak, nae, "Meda teu manamaik, Au fali maing. Faik ndia, na, o saom Sara, bonggi ana touanak esa so."

Ledoeik ala kokolak lae leo ndia, de Sara namanene neme lelesu dean mai. ¹¹ Faik ndia, Abraham no Sara namalasi nalan seli so, ma Sara taa hambu bulak so. ¹² Sara namanene ala kokolak leondiak boe ma, ana hika nai dalen. Ma ana dudu'a nae, "Awe'ek! Au amalasi nggonggofek leo iak, ma au saong nabe'bok so. Neme bee mai, ai bei mahiik dadik neu masao beuk, fo sangga anak bali?"

¹³ Boe ma, LAMATUAK natane Abraham, nae, "Hatina de Sara hika? Ana dudu'a nae, hata fo Au kokolak ndia, taa bisa dadi huu ndia lasik so, do?"

¹⁴ Au ia, LAMATUAK! Taa hambu hata fo Au taa bisa taon! Masanenedak neulalau, baa! Dei fo mete ma teu manamaik, Au fali maing, na, Sara bonggi touanak esa so."

¹⁵ Sara namanene leondia, boe ma ana bii, de ana nalelesi, nae, "Au taa hika, maa!"

Tehuu, MANETUALAIN nataa nae, "Memak isinaak, o hika so."

Abraham kokoe Lamatuak, fo boso huku hataholi Sodom asa

¹⁶ Boe ma, hataholi kateluk manamai kala sila, sangga la'o leni kota Sodom leu. De Abraham noo sala losa dala laladak. Neme ndia mai, ala bisa lita kota Sodom. ¹⁷ Boe ma, LAMATUAK kokolak nai dalen, nae, "Malolenak, Au tui Abraham, hata fo Au sangga tao. ¹⁸ Huu ndia numbusadu nala, neu ko ala boe lamano'u, ma ala dadik hataholi nusak fo ana seli. Ma ndia boe oo, dei fo dadik baba'e-babatik neu basa nusak malai daebafok ia. ¹⁹ Au hele alan so, fo nanoli ndia ana nala, ma hataholi fe'e kala, fo ala tungga lakandoo LAMATUAK dalan sodan, suek lasoda lo ndoos, ma taa lasapepeko. Mete ma ala tao leondiak, na, Au tao atetu Au hehelu ua Abraham."

²⁰ Boe ma, LAMATUAK nafada Abraham, nae, "Leoia! Au amanene hataholi no'u kala, haluao la'eneu hataholi la, malai Sodom ma Gomora. Sila manggalaun seli susudik so. ²¹ Huu ndia, de Au konda mai, fo sangga palisak aong, basa hata fo Au amanenek ndia so, tetebes do taa. Mete ma taa, na, dei fo Au bubuluk.

²² Ledoeik LAMATUAK bei kokolak no Abraham, tehuu hataholi mana mai kadua kala sila, la'ok lakandoo leni kota Sodom leu. ²³ Abraham neu deka-deka no Lamatuak, de ana kokoe, nae, "Leobee? Ama sangga tao nakalulutu la'i esak, hataholi ndoos ma hataholi manggalauk, do? ²⁴ Leo hambu hataholi ndoos 50, lai kota ndia dalek, na Ama ana bei nau tao nakalulutu sala boe? Do Ama taa tao nakalulutu kota ndia, huu sila. ²⁵ Ama boso tao leondiak! Boso losak hataholi ndoo sala, mate tungga, huu Ama nau tao nakalulutu hataholi manggalau kala sila. Ama ndia

* **18:6** Dede'a Ibrani nae, 'ha'i hade uu *seah* telu'. Seah telu ndia, na, sama leo hade-uu, saku esa (kilo dua hulu losa dua hulu lima).

dadik Manamaketu dede'ak, nai lalai ma daebafok. Ma Ama mesa kana bubuluk, ndia taa ndoos."

²⁶ LAMATUAK nataa nae, "Leo Au hambu hataholi ndoos 50 nai kota Sodom, na, Au taa huku kota ndia, huu hataholi sila."

²⁷ Boe ma, Abraham kokolak seluk, nae, "Ama, au oke ambon, leo au bisa kokolak fa seluk bali. Au ia, kada hataholi nggoak, fo taa bubuluk hata esa boe. ²⁸ Leo taa hambu hataholi ndoos lima hulu, tehoo kada hambu 45, na, leo bee? Leo ha'i heni kada hataholi lima lai ndia, na, Ama bei nau tao nakalulutu kota ndia, do?"

Manetualain nataa nae, "Leo Au hambu hataholi ndoos haa hulu lima lai ndia, na, Au taa tao akalulutu kota ndia."

²⁹ Basa de Abraham ana kokoe seluk nae, "Leo hambu kada hataholi ndoos haa huluk, na, leobee, Ama?"

Boe ma, Ana nataa nae, "Leo hambu haa hulu, na, Au taa huku sala."

³⁰ Abraham kokoe nakandoo seluk nae, "Ama, boso mamasana, tehoo, leo hambu hataholi ndoos kada telu huluk, na, leobee?"

Ana nataa, nae, "Leo Au hambu telu hulu, na, Au taa huku sala."

³¹ Abraham ana kokoe seluk nae, "Ama boso mamasana mete ma au atane seluk fa. Mete ma hambu kada hataholi dua huluk, na, leobee?"

Boe ma, Ana nataa, nae, "Leo hambu dua hulu, na, Au taa tao akalulutu kota ndia."

³² Boe ma, Abraham ana nggoe kokolan nae, "Ama! Au kokolak la'i esa seluk bali, tehoo boso mamasana au, baa! Leobee mete ma hambu kada hataholi ndoos sanahuluk?"

Boe ma, Ana nataa, nae, "Leo Au hambu hataholi ndoos sanahulu lai ndia, na Au taa tao akalulutu kota ndia."

³³ Kokokolak basa leondia, boe ma Ana la'o nakandoo, de Abraham fali.

19

Hataholi Sodom asa manggalaun

¹ Le'doeik Manetualain bei nakokola no Abraham, tehoo Ndia ata kadua nala, la'ok lakandoo leni kota Sodom leu. Ala losa ele, tehoo ledoo sangga tesa so. Faik ndia, Lot bei nanggatuuk nai kota lelesu mason.* Ana nita hataholi kadua kala sila, boe ma neu solu kasa. Boe ma, ana sendek, de nakatele neu mata nala. ² Boe ma, ana kokolak nae, "Ama nggalei! Mai fo tuli tataak miu au umang dei. Ela ama sala safe ei mala, ma sunggu nai ele. Fo'a fafain, bei fo ama sala la'o makandoo."

Tehoo ala lataa, lae, "Makasi. Boso tao masambutek! Ela ai sunggu miu kota moon leo."

³ Tehoo Lot kokoe nakandoo sala, losa ala nau leo tataak nai ndia uman. Boe ma, Lot tunu loti, ma ana sadia mei, de ala la'a no'u. ⁴ Hataholi mana mai kala bei taa leu sunggu, tehoo tou Sodom asa, inahuu-kadi'ik basa sala mai e'o lala Lot uman. ⁵ Ala eki taa no ha'dak neu Lot, lae, "Heeh, Lot! Tou kadua kala isinaak sila lai bee? Tao sala deak mai, huu ai sangga sa'e sala!"

⁶ Boe ma, Lot deak neu, de ana kena lelesu. ⁷ Ana kokolak nae, "Tolanoo nggalei! Ei boso tao manggalaun leo ndiak, neu au hataholi mana mai nggala. ⁸ Hena ei mamasana, baa! Au ana inana nggala dua bei ao tema. Au fee dua sala leu ei. Ei sangga mae tao hata neu sala boe oo, neme kada ei mai. Sadi ei boso tao hata-hata neu au hataholi mana mai nggala ia, huu tungga ita hadan, na au musi anea neulalau sala."

* **19:1** Lele uluk, kota lelesu inan ndia, dadik neu lasi kala mamana tao dedeak, boe ma lakokola lai ndia.

⁹ Tehuu hataholi Sodom asa sila, ala eki, lae, "O boso seseok tungga! Huu o ia, kada hataholi mana taik nai ia! O hataholi deak, de o taa hak heti ai. Malolenak o boke heok muma ia mai. Mete ma taa soo na, ai tao o belan lena neme hataholi kadua kala sila mai!" Basa de, ala timba heni Lot, boe ma basa sala, tumbu landaa, fo sangga tao lakalulutu lelesu ndia.

¹⁰ Tehuu, hataholi kaduak mana mai kala sila, ala look lima nala, boe ma ala hela Lot neni uma dale neu, de ala nggoe lelesu. ¹¹ Boe ma dua sala tao lamboke hataholi Sodom asa mata nala, de losak ala lafadadabak sangga lelesu, tehuu taa hambu sana.

Lot asa, ala lalai la'o ela Sodom

¹²⁻¹³ Basa boe ma, hataholi kaduak mana mai kala sila, ala kokolak lo Lot, lae, "Lot! LAMATUAK bubuluk kota ia manggalaun so. De Ana haitua ai mai, fo sangga tao makalulutu basa kota ia. De, o bei kabobonggik fe'ek nai kota ia, do taa? Mete ma hambu ana touanak do inanak, do manefeuk, do sudi see, na, muu mua sala kalua leme kota ia mai leo!"

¹⁴ Boe ma, Lot neu natonggo no sangga mana dadik neu ndia manefeun dua, de nafada sala nae, "Mamanene neulalau! Hatematak ia ei kalua lalai mima kota ia mai leo, huu LAMATUAK sangga tao nakalulutun ia" so! Lot nakalalamba ndia.

¹⁵ Fo'a fafain, boe ma Manetualain ata kadua nala sila, lakaseti Lot asa, fo ala kalua lai-lai leo. Ala lae, "Lot! Fo'a leo! Hela mua o saom, ma ana inana kadua kala sila, fo malai leo. La'o ela kota ia. Boso losak ei mate nggoa-nggoa, ma makalulutuk mia kota ia."

¹⁶ Tehuu, Lot bei nakae'esok. Naa te LAMATUAK nau nasala'e sala. Huu ndia, de hataholi mana mai kadua kala sila, to'u lala lima nala, de ala hela Lot, saon, ma ana inana kadua nala, de loo sala kalua leme kota ndia mai. ¹⁷ Boe ma, esa neme kaduak mana mai kala sila, palenda nae, "Malai lai-lai, fo miu sangga sodak leo! Boso suli dea! Boso hahae nai bafak! Malai nda'e makandoo mini letek ele miu, fo suek ei boso mate!"

¹⁸ Tehuu, Lot bala nae, "Awii, ama aa! Boso leondiak! ¹⁹ Memak ama fali masala'e mala ai so. Tehuu, letek ndia doon seli! Naafo, ai bei taa losa ele, tehuu soe husi hambu ai, nai dala lala'dak so. ²⁰ Ama suli dei. Hambu nggolo kadi'ik esa, taa dook neme ia mai. Nggolok ndia, sosoan taa fa boe. De mete ma, ama nau soo, na, ela ai miu sangga soda kada nai ndia leo."

²¹ Ana nataa, nae, "Neu! Miu leo! Neu ko au taa tao akalulutu nggolok ndia. ²² De, hatematak ia, malai lai-lai ele miu leo! Huu au taa bisa tao hata-hata esa boe, mete ma, ei bei taa losa nai ele." Mulai neme faik ndia mai, hataholi la, ala foi nggolok ndia, nade *Soar*, fo ndandaan nae, 'kadi'ik'.

Kota Sodom no Gomora nana hotuk losa sombuk nalan

²³ Neu ledoeik, ledo mulai sadu, boe ma Lot asa losa *Soar*. ²⁴ Nggengge neuk LAMATUAK nggangga ha'i, ma balerang mana mbilak, konda leme lalai mai, neni Sodom ma Gomora neu. ²⁵ LAMATUAK tao nakalulutu basa kota, ma nggolok lala'en malai dae baba'ek ndia, ma basa kasodak malai ndia, fo ndia: hataholi, banda, ma sesele-nggali kala.

²⁶ Ledoeik fo ala lalai, tehuu Lot saon suli dea neu, de nggengge neuk, ana dadik dii masuk.

²⁷ Fo'a fafain boe ma, Abraham neni seluk mamananak, fo la'ikesan nambadeik neme ndia, fo ana kokoe LAMATUAK. ²⁸ Boe ma, ana suli dae neu neni Sodom ma Gomora, ma basa bafak ndia. Ana mete, tehuu sudi nai bee mesan, ha'i masuk bubuak-bubuak, hene neni lalai neu. Ma ha'i na'a basa-basan.

²⁹ Manetualain Ana tulun Lot kalua neme mamananak, fo nanahukuk ndia mai, huu Ana nasaneda Ndia hehelun neu Abraham.

Lot no ndia ana ina-ana nala

³⁰ Faik ndia, Lot bii leo nakandoo nai nggolo Soar. Huu ndia, de ana no ana ina-ana kadua nala sila, hu'a leni letetek leu. Boe ma, ala leo lai luak esa.

³¹ La'i esa, inana ka'ak kokolak no fadin, nae, "Ndule basa ia, taa hambu touk esa, fo ana bisa mai sao nala ita. Ma taa dook so, te ama boe namalasi, ma taa bisa hambu anak seluk so. ³² De, malolenak, ita fee ama ninu mafuk. Basa, na, ita sunggu ton, fo ela ita bisa tuti ama numbu-sadu nala."

³³ Boe ma, le'odaen ndia, ala fee aman ninu mafuk oe anggol. Basa boe ma, inana ka'ak neu sunggu no aman. Tehuu toulasik mafuk nalan seli, losa taa bubuluk ana tao hata no ndia ana inanan so.

³⁴ Fo'a boe ma, ka'ak nafada fadin, nae, "Fadi aa! Le'odaek au sunggu ua ama so. Le'odaen ia, na, o baba'em. Dei fo ita tao mafuk ama seluk bali, boe ma fadi muu sunggu muan leo. No leondiak, ita dua nggata hambu anak no'u, fo tuti ama numbu-sadun."

³⁵ Le'odaen ndia boe oo, ala tao mafuk sila aman seluk bali. Boe ma, ana mulianak maso neu sunggu no aman. Tehuu toulasik mafuk nalan seli, losak taa bubuluk ana tao hata no ana inanan so.

³⁶ No leondiak, boe ma dua sala lailu leme sila ama bonggi hehelin mai. ³⁷ Basa boe ma, inana ka'ak bonggi nala ana touanak esa. Boe ma, ana foin, nade *Moab* (fo hihii leo dede'a de'ek Ibrani esa, fo ndandaan nae, 'ana dadi neme aman mai'). Ndia ndia, da'dik hataholi Moab asa hatematak ia, ba'i makababalen. ³⁸ Boe ma, inana fadik bonggi nala ana touanak esa. De, Ana foin, nade *Ben Ami* (ndandaan nae, 'kakanak neme au hataholing mai'). Ndia ndia, dadik hataholi Amon nala hatematak ia, ba'i makababalen.†

20

Abraham pepeko nala mane Abimelek

¹ Basa ndia, boe ma Abraham hu'a neme Mamre mai, neni dae Negeb, fo manai kona neu, de ana leo nai nggolo Kades no nggolo Syur laladan. Tehuu taa dook boe ma, ana hu'a neni nggolo Gerar neu. ² Boe ma, nafada hataholi la lai ele nae, Sara ndia, na, ndia feton. Huu ndia de, Abimelek mane Gerar, nadenu ndia hataholi nala, leu ha'i lala Sara, de lon neni manek uma manen neu. ³ Le'odaek esa, boe ma Manetualain natudu Mataon neu manek nai me'is dale. Ana kokolak, nae, "O sangga mate ia so! Huu o ha'i mala hataholi saon."

⁴⁻⁵ Tehuu, Abimelek nataa, nae, "Manetualain! Au bei taa koi la'e inak ndia. Ma au boe oo, bei taa asala uan. Abraham mesa kana nafada nae, inak ndia, ndia feton! Ma inak ndia boe oo, manaku leondiak boe. Huu ndia, de au fee leu ha'i lalan no dale malalaok. De, Manetualain bosu fee salak neu au!"

⁶ Boe ma, Manetualain nataa nae, "Memak Au bubuluk o dalem malalaok. Ma Au ndia akalelee, fo o bosu koi la'e inak ndia. No leondiak, na, o boe oo, taa tao salak neu Au. ⁷ Hatematak ia, o haitua falik inak ndia neni saon neu. Au mana kokolang ndia. De, moken fo ana hule-haladoi fee o, fo ela o bosu mate. Tehuu mete ma o taa fee falik inak ndia, na,

† 19:38 Nai fai makabuin hataholi Moab asa lo hataholi Amon asa, tao lakatoto'ak lakandoo henin hataholi Isra'el asa.

masanenedak neulalau! Huu o, ma basa o hataholi mala, dei fo ei mate ia so.”

⁸ Fo'a fafain, boe ma manek noke basa ndia pegawe nala, de ana tui ndia me'in. Boe ma, basa sala bii. ⁹ Boe ma, manek noke Abraham, de natanen, nae, “Au tao asala o hata, losak o tao soe au, ma au lauinggung? O taa bole tao dede'a taa malole leoiak. ¹⁰ O dudu'a hata, losak o tao leoiak?”

¹¹ Boe ma, Abraham nataa nae, “Ama manek! Au dudu'a, ae ei basa nggei hataholi taa malelak Manetualain. De, neu ko hambu hataholi fo sangga ana tao nisa au, fo ela ana ha'i nala au saong. ¹² Memak au kokolak tebetes, ae au fetong ndia. Huu ai dua nggai ama esa, tehuu ai inan kofe'e. Huu ndia, de ai masaok. ¹³ De, faik fo Manetualain nadenu ai miu tai nai tou nusan, au afada au saong ae, 'Mete ma ita teni sudi bee teu, boe ma hambu hataholi latane ita dua nggata natututin, de, mete ma o sue au, na, mataa mae, ita dua nggata feto-naak.'”

¹⁴⁻¹⁶ Basa boe ma, mane Abimelek fee falik Sara. Boe ma, ana kokolak no Sara, nae, “Hatematak ia, au bae o ka'am doi lilo fulak lifun esa, fo dadik buti, au taa tao sala hata-hata ua o. Ela basa hataholi la, bubuluk leondiak!”

Boe ma, manek kokolak no Abraham, nae, “Abraham! Au nusang ia, nanasoik neu o. O sangga mae muu leo nai sudi bee boe oo, bole.” Basa ndia, de ana fee Abraham sapi, bi'iaek-bi'ilombo, ma ata touk no inak.

¹⁷⁻¹⁸ Makasososan LAMATUAK kena basa ina kala ana mana nala, fo mana leo nai Abimelek dae baba'en, huu ana namoa nala Abraham saon. Tehuu, manek ana fee falik Sara neni saon, boe ma Abraham ana hulehaladoi, fo Manetualain Ana soi seluk ina kala ana mana nala, de ala bisa bonggi bali.

21

Sara bonggi fee Abraham, Isak

¹⁻⁷ Basa ndia, boe ma MANETUALAIN fee baba'e-babatik neu Sara, tungga Ndia hehelun. Sara nailu nai Abraham fai lasin dale so. Nandaa no fain, boe ma ana bonggi ana touanak esa. De Abraham foi kakanak ndia, nade *Isak* (ndandaan nae, 'ana hika').

Sara kokolak nae, “Manetualain tao nala au hika, huu hatematak ia, au amahoko. Hataholi la dudu'a lae, au taa bonggi nai au fai lasing dale leoiak. Naa te, mae au saong namalasi dudu' dae, tehuu au bei bisa bonggi feen. De, hatematak ia, see namanene dede'ak ia, na, neu ko ana hika tungga no au boe.”

Ledoeik Isak faik falu, boe ma Abraham sunat ndia, tungga Manetualain palendan.

Hagar no Ismael nanahusi henik

⁸ Basa boe ma, Isak boe inahuu. Ledoeik sangga finan, boe ma Abraham tao feta inahuu.

⁹⁻¹⁰ La'i esa, Sara nita Abraham sao mulin anan Ismael, nambue nakasese'bok Isak. Nita leondia, boe ma Sara kokolak no saon, nae, “Husi heni ata Masir ndia no anan! Huu au taa nau ata ndia anan, simbo pusaka hata esa boe. Kada au anang mesa kana, hambu basa sala.”

¹¹ Abraham namanene Sara kokolak nae leondia, boe ma ana nameda taa malole, huu Ismael, na, ndia anan boe. ¹² Tehuu Manetualain kokolak no Abraham nae, “Bam! O boso dudu'a o sao mulin no ndia anan ndia. Tungga kada Sara hihii leo, huu o hambu numbu-saduk fo Au heluk ndia

so, nesik Isak. ¹³ Tehuu, Au boe oo, feebaba'e-babatic neu o sao mulim anan, huu ndia boe oo, o ana hehelim. Dei fo ndia numbu-sadu nala, dadik hataholi nusak esa."

¹⁴ Neu fo'a fafain, boe ma Abraham tao lepa-ngge fee Hagar, de ana londa oe boto esa neu alun. Boe ma, ana mbo'i inak ndia no anan Ismael, de ala la'ok ndule dae nees, dekak no Beer Syeba.*

¹⁵ Ledoeik sila oe nininun basan, boe ma Hagar ana la'o ela anan neu ai anak esa sa'on. ¹⁶ Boe ma, ana dudu'a nai dalen dale, nae, "Au taa bisa akatataka ala so bali, ita kakanak ia maten." Basa, de ana heok neu nangatuuk, meda meter lima hulu neme kakanak ndia mai. Boe ma, namatani nakaleu.

¹⁷ Manetualain boe oo namanene Ismael hala tanin, de Ndia atan esa neme nusa-sodak mai, de noke Hagar, nae, "Hagar! Hatina de o dale hedi leoiak? Boso bii, huu Manetualain namanene kakanak ndia tanin so. ¹⁸ Hatematak ia, o fo'a, fo muu mete kakanak ndia. Matetea ndia dalen, huu dei fo Au sangga tao ndia numbu-sadu nala, dadik hataholi nusak esa fo ana seli."

¹⁹ Basa boe ma, Manetualain tao namanenu ndia matan, losak nita oe matak esa nai ele, de neu di'a oe neu boto ndia, fo ana fee kakanak ndia ninu.

²⁰⁻²¹ Boe ma, Ismael no inan leo lai mo salaek Paran. Ana inahuu mai, de ana dadik mana kou malelak nalan seli. Basa ndia, boe ma inan nakasasao kana no inana Masir esa. Basa ia la dadi, huu Manetualain no Ismael.

Abraham no Abimelek ala mole leme Beer Syeba

²² Faik ndia, mane Abimelek, no ndia malangga musun, nade Fikol, ala mai latonggo lo Abraham. Manek kokolak nae, "Abraham! Ai bubuluk so, Manetualain no o. Huu ndia, de o tao sudi hata boe oo, basan ana da'di. ²³ De hatematak ia, au oke o soo neu Manetualain matan, mae, o taa masapepeko au, ma au umbu-ana nggala. Sama leo au tao malole neu o, na, o boe oo musi tao malole neu au nusang ia."

²⁴ Abraham nataa, nae, "Hei! Au soo."

²⁵ Tehuu basa ndia boe ma, Abraham nafada manek, nae, "Ama manek hataholi nala, ala lamoa lala au oe matang esa."

²⁶ Manek namanene leondia, boe ma ana nataa nae, "Aah! Bei fo au amanene dede'ak ia. Tehuu hatina de ama taa au neme makahulun mai? Au taa bubuluk see tataon ndia."

²⁷⁻²⁸ Basa ndia, de Abraham no Abimelek lamba'a heheluk. Boe ma, Abraham hele nala sapi ma bi'ilombo, de ana feen neu manek. Basa de, ana hele nakadaik nala bi'ilombo tenak hitu bali. ²⁹ Boe ma, manek natanen, nae, "Hatina de o tao leondiak?"

³⁰ Abraham nafadan nae, "Ama manek, simbok mala bi'ilombo tena kahitu kala ia, fo dadik tanda nae, ama manek manaku, au kali ala oe matak ia."

³¹ Huu dua sala, ala soo leme ndia, boe ma ala foi mamanak ndia, nade *Beer Syeba*. Ndia ndandaan nae, 'Oe mata Soo'.†

³² Ala soo late'e, boe ma mane Abimelek no ndia malangga musun, ala fali leni sila nusa Filistin leu. ³³ Basa ndia, boe ma Abraham sele

* **21:14** Faik ndia, Ismael teun sanahulu haa lenak so. Mete Tutui *La'eneu Sososan* 16:16; 21:5, 8. † **21:31** Nai dede'a Ibrani, Beer Syeba ndandaan bisa mata-matak: 'oe mata mole', 'oe mata ua-nale malole', 'oe matak hitu', do 'oe mata soo'.

ai tamariska[‡] nai Beer Syeba. Mulai neme faik ndia mai, ai ndia dadik nasanedak neu Abraham, de, ana nakaluku-nakatele neu LAMATUAK fo Kasodak losa dodoon neu. ³⁴ Basa boe ma, Abraham leo tataak losa dook, nai hataholi Filistin nusan.

22

Manetualain nadenu Abraham tao Isak dadik tunu-hotuk

¹ Taa dook bali, boe ma Manetualain uku-sudi Abraham, fo sangga nita ndia namanene neu Lamatuak, do taa. Boe ma, Manetualain noken nae, "Abraham!"

Ana nataa, nae, "O, Manetualain."

² Basa de, Manetualain nadenun, nae, "Mamanene neulalau! O ha'i mala o ana kism ndia, fo o suen malan seli ndia. Muan neni dae Moria neu, fo o taon dadik tunu-hotuk fee Au. Losa ele, bei fo Au atudu o ndia mamanan, nai letek esa lain."

³ Fo'a fafain, boe ma Abraham tati nala ai nana'a ha'i. De ana hehenge ai sila, ma ana fuan neu banda keledei lain. Boe ma, ndia no Isak, ma ndia atan dua, ala la'o leni mamanan fo Manetualain nafadak ndia so.

⁴ Ala la'o-la'o, boe ma neu binesan, Abraham nita mamanan ndia neme dook mai. ⁵ Ana nafada ata kadua kala sila, nae, "Ei dua nggei mahani tataak kada ia, mia banda keledei ia, baa! Au, ma au anang sangga mini lain ele miu, fo sangga makaluku-makatele neu Manetualain. Basa ndia, na, dei fo ai fali ia mai bali."

⁶ Boe ma, Abraham ha'i nala ai nana'a ha'i soaneu tunu-hotuk, de ana fuan neu Isak alun. Ma ndia mesa kana neni dopek, ma ha'i su'uk mana mbilak. Ledoeik dua sala bela'o, ⁷ boe ma Isak noke aman, nae, "Ama aa!" Aman nataa, nae, "Hata, Isak?"

Isak natane nae, "Ama aa. Ita sangga tao tunu-hotuk. Nai ia hambu ai, ma ha'i. Tehuu bi'ilombo ana fo ata paken dadik neu tunu-hotuk ndia, nai bee?"

⁸ Abraham nataa, nae, "Ana-nggo ei! Dei fo Manetualain mesa kana fee Ndia bi'ilombo anan fo paken dadik neu tunu-hotuk."

Boe ma, dua sala, nda'e lakandoo. ⁹ Ledoeik ala losa mamanan fo Manetualain nafadak ndia, boe ma Abraham nakatotodok batu, fo tao mei mamana tunu-hotuk. Basa de, ana heti ai nana'a ha'i leu mei batu ndia lain. Boe ma, ana mba'a anan, de ana nakalelengga kana neu ai nana'a ha'i lain. ¹⁰ Boe ma, ana lesu nala dopek, fo sangga hala anan. ¹¹ Tehuu nggengge neuk, LAMATUAK atan nanggou neme lalai mai, nae, "Wei! Bam! Mahani dei!"

Ana nataa, nae, "Hatina, Manetualain?"

¹² Boe ma, halak ndia nae, "Boso tao misa kakanak ndia! Boso tao hatahata neun! Hatematak ia Au bubuluk ae o tebe-tebe tungga Au hihing huu o mahehele fee Manetualain o ana kism ndia, fo ana dadik tunu-hotuk."

¹³ Basa ndia, boe ma Abraham nita bi'ilombo mane esa susulan kai nai ai anak esa ba'e nala. Boe ma, neu ha'i nala tutik bi'ilombo ndia, de ana tunun dadik tunu-hotuk fee Manetualain nggati ndia anan. ¹⁴ De Abraham foi mamanan ndia, nade, 'Dei fo Lamatuak sadia hata fo paluu.'* Huu ndia, de losa hatematak ia, hataholi la lae, "Nai LAMATUAK leten lain ndia, dei fo Ana sadia fee hata fo paluu."

[‡] 21:33 Ai tamareska taa nai Timor. Ai ndia nasoda nai dae madak, tehuu doon nasesengga nakandoo. Okan tola losa dook neni dae dale neu. Bi'i la la'a don. * 22:14 Dede'a Ibrani nae Yahova Yire, fo ndandaan nae 'LAMATUAK dei fo sadia hata fo paluu'.

¹⁵ Basa boe ma, Lamatuak atan nanggou seluk bali neme lalai mai, nae, ¹⁶ "LAMATUAK mesa kana nafada nae: 'Au soo ua Au nade heheling, leoiak: 'O mahehele so, fo fee o ana kism ndia neu Au, fo da'dik tunu-hotuk. Huu ndia, de ¹⁷ dei fo Au fee baba'e-babatic makadotok neu o, ma o numbu-sadu mala. Dei fo ala tamba lamano'u, losa taa hambu hataholi hingga nala sala, sama leo nduuk malai lalai, ma salaek malai tasibifi. O umbu-ana mala, dei fo ala senggi sila musu nala. ¹⁸ Neme o numbu-sa'du mala mai, dei fo basa hataholi nusa kala malai daebafok, ala hambu baba'e-babatic, huu o tungga Au palendang so.'"

¹⁹ Basa ndia, boe ma Abraham no Isak konda fali leni ata kadua nala sila leu, de ala la'o no'u leni Beer Syeba leu. Boe ma, Abraham ana leo nai ele.

Nahor numbu-sadu nala

²⁰ La'i esa, Abraham namanene lae ndia fadin Nahor saon, Milka bonggi nala ana kala. ²¹ Ana ka'ak, nade Us. Fadi nala, nade Bus ma Kemuel (fo Aran aman). ²² Boe ma, hambu Kesed, Haso, Pildas, Yidlas, ma Betuel. ²³ Betuel ndia, na, Ribka aman. ²⁴ Tehuu Nahor hambu tamba kakana kala, neme ndia sao nakaboin mai, nade Reuma. Ana bonggi nala Teba, Gaham, Tahas, ma Maaka.

23

Mate Sara de Abraham natoin

¹⁻² Mate Sara neu teun natun esa dua hulu hitu so. Faik fo ana mate ndia, Abraham asa, leo lai nggolo Kiryat-Arba (fo ndia Hebron), nai dae Kana'an. Abraham namatani nakaleleu, ma ana be'e saon fo mana matek ndia so.

³ Boe ma, Abraham neu natonggo no hataholi Het asa, de ana kokolak nae, ⁴ "Au ia kada mana taik nai ei lalada mala. Au daeng taa fo atoi au saong. De mete ma ei nau, na, mbo'i au hasa ala ei daem fa, fo suek au atoin neu ndia."

⁵ Ala lataa lae, ⁶ "Leoiak, Ama! Doo-doo basa ia, ai tao ama, leo ai aman fo ai fee hadak tebe-tebe. De, kada ama hele aom leo, dae bee ndia neulaun ana seli, fo nanda no ama hihiin. Kada ai simbo kana no malole, tehuu taa hambu mana taa nau."

⁷ Boe ma, Abraham nambadeik, de ana nakatele fo fee hadak neu madaek, fo hataholi Het asa. ⁸ Boe ma an nae, "Mete ma ei simbok au kokolang isinaak ndia, na, au oke ei tulun kokolak mia toulasi Sohar ana tou-anan, Efron. ⁹ Moken, mete ma bisa, na, ana se'o ndia luan, nade Makpela, fo manai ndia osin bifin ndia. Noke belin sudi hida boe oo, au bae. Au nau bae ketu belin neu ei basa nggei matan, fo suek dae ndia dadik neu au ena heheling. Au sangga taon neu ai mamana laten."

¹⁰ Faik ndia, Efron nanggatuuk tungga no hataholi Het asa nai ndia, de namanene Abraham kokolan ndia. Boe ma, nambadeik, de nataa Abraham neu basa lasi kala matan, nae, ¹¹ "Boso leo ndiak ama! Kada leoiak. Au fee osi ndia, ma lua Makpela neu ama. De muu matoi ama saom neu ndia leo. Au fee dae ndia, neu ama neu au hataholi nggala matan, fo ela basa sala ala dadik sakasi!"

¹² Boe ma, Abraham nakatele bali neu hataholi Het asa mata nala. ¹³ De ana kokolak no Efron, nae, "Leondiak boe oo neulauk, tehuu ei basa nggei mamanene au kokolang dei. Au nau tifa ketu dae ndia, fo suek au atoi au hataholi nggala leu ndia."

14-15 Efron nataa, nae, "Dae ndia belin ka'da doi lilo fulak natun haa! Soa hata ita dua nggata, esa kokoe esa neu-mai, no kada doik fa ndia? Ama muu matoi saom neu ndia leo."

16 Abraham nakaheik dae ndia belin, tungga Efron kokolan. De, hataholi Het asa ala sakasii, Abraham ana hingga doi lilo fulak natun haa, de ana baen neu Efron nai ndia.

17-19 De, no leondiak, Abraham hambu Efron daen, fo dadik neu ndia ena hehelin. Fo ndia, dae manai Makpela, dekak no Mamre. Ana tifa ketu dae ndia no osin, ma luan, no basa ai la. Basa lasi hataholi Het asa, dadik sakasii lae, dae ndia no basa isi nala, Abraham ena hehelin.

Basa ndia, boe ma Abraham neu natoi Sara neu lua Makpela, dekek no Mamre (fo ndia Hebron), nai Kana'an. 20 No leondiak, osi ndia, ma luak fo makahulun hataholi Het asa daen, hatematak ia, ana dadik neu Abraham dae hehelin, de ana paken dadik neu mamana lates.

24

Sangga fee Isak inak, fo ana sao

1 Abraham teun naluk losa namalasi nalan seli. Ma LAMATUAK nanea neulaulan, boe ma Ana feen nasoda no soda-molek. 2-3 Abraham kahataholi namahehelen esa, fo ana nakaneni basa ndia hata-heton. La'i esa, Abraham noke nalan, de nae, "Mamanene matalolole! Au oke o soo mate* munik MANETUALAIN naden. Fo ndia Manetualain mana tao lalai ma daebafok. Mae, o taa bole ha'i inanak neme hataholi Kana'an asa mai, fo makasasao kana neu au anang Isak. 4 Tehuu, o musu muni au nusa heheling muu, fo nai au bobonggi nggala. O sangga nai ndia, inanak esa, fo takasasao kana no au anang."

5 Basa ndia, boe ma ata ndia natane Abraham, nae, "Hei, Ama! Tehuu leobee, mete ma inanak ndia taa nau tungga ia mai? Mete ma leondiak, na, au musu ua ama anan, fo neu sao nai ele, do leabee?"

6 Abraham nataa, nae, "O masanenedakneulalau! Mae talobee boe oo, o taa bole mua au anang neni ele neu! 7 Masanenedak huu LAMATUAK to'u koasa nai lalai, fo, Ana no au kalua uma au nusa fuafuni-kedi huseng mai, de Ana no au losa dae ia. Ma Ana mba'a heheluk no au, nae, 'Dei fo Au fee basa dae ia neu o numbu-sadu mala.' De, bosu bii! Kada muu leo. Huu dei fo Lamatuak nadenu Ndia atan neme lalai mai, fo soi dalak fee o, fo bisa matonggo mua inanak ndia, fo sangga mana dadik au anang saon. 8 Mete ma inanak ndia taa nau tungga o ia mai, na, o makambo'ik muma soo ndia mai. Mae leobee boe oo, o bosu mua au anang ele neu."

9 De ata ndia soo neu Abraham, nae dei fo ana tao tungga basa Abraham hihii.

10 Boe ma, ata ndia hele nala banda onta sanahulu. Basa de, ana fua bua malole mata-mata kala leu banda onta la sila. Boe ma ana la'o neni Nahor kotan nai Mesopotamia neu.†

11 Basa de, ata ndia losa nai kota ndia. Boe ma, ana fee banda onta nala hahae leme kota bifiin, dekek no oe matak esa. Faik ndia ledi bobok so, de nandaa no inana kala mai, ndui oe nai oe matak ndia. 12 Boe ma, ata ndia hule-haladoi, nae, "LAMATUAK, au malanggang Abraham Manetualain. Tulun soi dalak, fo ela au lala'ong ia, hambu buna-boa malole. Matudu Lamatuak dale malolen neu neu au malanggang, ma

* 24:2-3 Nai dede'a Ibrani nae, "tao o limam neu au lelang." Ndia ndandaan nae, "soo mate."

† 24:10 Nai dede'a Ibrani, na, mamananak ndia, nade *Aram-Naharai*. Hatematak ia, mamananak ndia nai Siria kii.

masaneda ndia hehelun neu au. De, ela au atonggo ua inanak, fo sangga mana dadik Isak saon. ¹³ Manetualain, au ambadeik nai oe matak ia boboan. De inana kala leme kota mai, ndui oe lai ia. ¹⁴ De, au oke leoiak: mete ma au kokolak ua inanak esa, ae, 'Ina aa! Tulun makonda o uloem, fo au inu oe fa dei.' Mete ma ana nataa, nae, 'Ama minu leo! Ma dei fo au fee ama banda onta nala linu boe.' Na, ndia ana dadik tanda nae, inanak ndia fo Manetualain hele nalan Isak saon! No tanda leondiak, na, au bubuluk ae, Manetualain natudu Ndia dale malolen neu au malanggang Abraham."

Abraham atan natonggo no inana Ribka

¹⁵⁻¹⁶ Ana bei taa hule-haladoi nate'e, tehuu inanak esa mai so. Naden Ribka. Ndia ndia, Abraham fadin Nahor no saon Milka, umbun. Ribka aman, nade Betuel. Ribka ndia mana'a hiak, ma bei aotema. Ana konda neni oe matak ndia dalek neu, de ana di'a oe neni uloen neu, boe ma ana hene fali lain mai.

¹⁷ Ribka losa lain leondia, boe ma Abraham atan nalai neni ndia neu. Boe ma, noke nae, "Ina. Tulun fee au inu fa dei."

¹⁸ Inanak ndia nataa, nae, "Minu leo ama!" Boe ma, ana nakonda lai-lai ndia uloen, de ana fee ata ndia ninu. ¹⁹ Ninu basa boe ma, inanak ndia nae, "Ela au ndui oe fee ama banda onta nala linu losa lakabete." ²⁰ Boe ma, ana neu mbo'a oe elak neu banda la mamana nininun. De ana konda-hene lai-alai neu ndui oe neme oe matak ndia dalek mai, fo ana fee basa banda onta la linu, losa lakabete. ²¹ Abraham atan nambadeik nee-nee, de, ana pasak matan neu inanak ndia tataon. Ana dudu'a nae, "Inanak ia, fo Lamatuak helek ndia, do?"

²² Basa onta la, linu losa lakabete. Boe ma, ata ndia ha'i nala ndeli idu lilo mbilas esa, ma liti lilo mbilas pasan esa, de ana fee neu inanak ndia. ²³ Boe ma, ata ndia natane, nae, "Ina aman, nade see? Leo bisa, na, au sunggu tataak nai ina aman uman."

²⁴ Inanak ndia nataa, nae, "Au amang nade Betuel. Au ba'ing Nahor, ma au being, Milka. ²⁵ Nai ai uman hambu mamana susunggu dai neu ama sala. Ma hambu na'u no'uk fo ama banda mala la'a, ma na'u fe'ek fo ala lu'u leu lain."

²⁶ Ata ndia nakatele, de ana nakaluku-nakatele neu LAMATUAK. ²⁷ Boe ma ana kokolak, nae, "Kokoak neu Lamatuak! Lamatuak soi dalak so fee au, losa au hambu atonggo akandoon ua malangga Abraham bobonggin nai ia. No leondiak, Lamatuak natudu dale malolen neu au malanggang Abraham, ma tao natetu hehelun neu au so."

²⁸ Boe ma, inanak ndia, nalai fali lai-lai, de ana tui basa uma isi nala, hata fo mana dadik ndia so. ²⁹⁻³⁰ Ribka naan, nade Laban. Ledoeik ana nita bua lilo-mbilas ndia, ma namanene Ribka tutuin, boe ma Laban nalai lai-lai deak neu, de neu natonggo no ata ndia, fo bei nambadeik no ndia banda onta nala, dekan no oe matak ndia. ³¹ Boe ma, Laban kokolak nae, "Ama! LAMATUAK no ama losa ia no sodak. De, boso mambadeik muu deak ndia! Mai fo teni ai uman teu. Ai sadia mala kama so. Nana'ak soaneu ama banda onta nala, boe oo makadotok."

Abraham atan neu natane Ribka

³² Basa boe ma, Abraham atan tungga Laban, de ana maso neni Betuel uman neu. Laban asa, tulun lakonda bua fufua kala, leme banda onta la lain mai. Ala leni oe boe, fo ata ndia, no hataholi nala, safe ei nala.

‡ 24:22 Dede'a Ibrani nae, ndeli mata lilo-mbilas belan 'sekel seselik esa 'fo ndia gram nee.' Boe ma, liti lilo-mbila kadua kala sila 'belan syekel sanahulu', (sama leo gram natun esa sanahulu haa).'

³³ Ledoeik ala tao nana'ak neu mei, boe ma ata ndia nae, "Ai sangga mi'a ia so, tehoo au oke palamisi fo sangga afada au dede'ang esa dei."

Laban nataa nae, "Ama kokolak leo."

³⁴ Ata ndia nae, "Au ia, ei ba'im Abraham atan. ³⁵ LAMATUAK fee baba'e-babatik makadotok neu au malanggang, losa ana namasu'i atu-atu. Lamatuak feen lilo-mbilas-lilo-fulak, ata touk ma inak, ma banda makadotok, fo ndia: sapi, banda onta, banda keledei, ma bi'iae-bi'ilombo.

³⁶ Faik fo au malangga nggala sao tou sao inak lamalasi so, boe ma ina Sara bonggi fee malangga Abraham ana tou-anak esa. Dei fo ndia simbo basa malangga Abraham pusaka nala. ³⁷ De, malangga Abraham nadenu au soo, ae, 'O taa bole ha'i inana Kana'an, fo makasasao kana neu au anang Isak. ³⁸ Tehoo, o musi ha'i inanak neme au bobonggi heheling mai, fo dadik neu ndia saon.'

³⁹ Boe ma, au atane au malanggang, ae, 'Mete ma inanak ndia, taa nau tungga au, na leobee?'

⁴⁰ Au malanggang nataa nae, 'LAMATUAK fo au tungga taa-taa Ndia hihio-nanaun, dei fo nadenu Ndia atan neme nusa-sodak mai, soi dalak fee o, fo ela o hambu inanak neme au bobonggi heheling mai, fo ana dadik au anang saon. ⁴¹ Tehoo mete ma au bobonggi nggala, taa nau mbo'i inanak ndia, ia mai, na, o makambo'ik muma soo ndia mai.'

⁴² De, isinaak au losa oe matak ndia, boe ma au hule-haladoi nai au daleng dale, ae, 'LAMATUAK, fo au malanggang Abraham Manetualain. Tulun soi dalak, fo ela au lala'ong ia, hambu buna-boak malole. Ela au atonggo ua inanak, fo sangga mana da'dik Isak saon. ⁴³ Manetualain, au ambadeik nai oe matak ia biffin. De inana kala leme kota mai, ndui oe nai ia. De, au oke leo iak: mete ma au kokolak ua inanak esa, ae, 'Ina aa! Tulun makonda o uloen, fo fee au inu oe fa dei.' ⁴⁴ Mete ma inanak ndia nataa, nae, 'Ama minu leo! Ma dei fo au fee ama banda onta la linu boe.' Ndia dadik tanda nae, inanak ndia fo Manetualain Ana hele nalan so, fo ana dadik neu au malangga muling saon!

⁴⁵ Au bei taa hule-haladoi ate'e, tehoo ina Ribka mai so, neni ndia uloen, de ana ndui oe nai oe matak ndia. Ana hene losa lain leondia, boe ma au oke, ae, 'Ina aa, fee au inu fa dei.' ⁴⁶ Boe ma, nakonda ndia uloen lai-lai, de nae, 'Ama minu leo! Ma dei fo au fee ama banda onta nala linu boe.' De au inu, ma au banda onta nggala linu boe.

⁴⁷ Boe ma, au atanen, ae, 'Ina aman, nade see?'

Ana nataa nae, 'Au amang nade Betuel. Au ba'ing Nahor. Ma au being Milka.' Basa boe ma, au papaken ndeli neu idun, ma odu liti lilo-mbilas pasan esa neu liman.

⁴⁸ Boe ma, au akatele fo akaluku-akatele neu Lamatuak, ae, 'Kokoakikiok neu Lamatuak! MANETUALAIN Ana soi dalak fee au, de losa au atonggo akandoon ua malangga Abraham bobonggin nai ia. Ma au atonggo akandoo ua inanak, fo sangga manada'dik neu au malangga muling Isak saon.' ⁴⁹ De, hatematak ia, mete ma ama sala nau matudu ei susuem neu au malanggang Abraham, na, mafada no kada manggaledok. Ma mete ma taa, na, mafada no manggale'dok boe, fo ela au bubuluk au musi tao hata."

Ribka bobonggi nala, ala simbok natanek

⁵⁰ Ata ndia kokolak nate'e, boe ma Laban no Betuel lae, "Mete ma LAMATUAK heti nalan leondiak so, na, ai sangga mae leobee bali. ⁵¹ Ribka

nai ia. Moke malan, fo muan neni ele neu leo. Ela ana dadik neu bai Abraham feto-feun, tungga hata fo LAMATUAK hetin basan so."

⁵² Namanene leo ndia, boe ma Abraham atan nakatele losa dae, de noke makasi neu LAMATUAK. ⁵³ Boe ma, ana ha'i kalua bua lilo mbilas-lilo fulak, ma balo'a papake malole la, de ana feen neu Ribka. Ndia boe oo, ana fee Ribka naan ma inan, bua mabeli la. ⁵⁴ Basa ndia, boe ma Abraham atan no ndia hataholi nala, ala la'a feta. De ala sunggu leme ndia. Fo'a fafain, boe ma ala fo'a, de ata ndia nafada maumak, nae, "Au oke makambo'ik, fo mete ma bisa, na, hatematak ia, ai sangga fali mini au malanggan miu."

⁵⁵ Tehuu, Ribka naan ma inan lae, "Tehuu sangga la'o lai-lai tao hata? Ela Ribka ana leo no ai faik sanahulu leo ndia dei. Basa, na, mian miu leo."

⁵⁶ Tehuu ata ndia nataa, nae, "Awii! Boso makalelee au! Huu LAMATUAK fali nala au so, losa au atonggo ua malangga mulik saon. De, ina sala mbo'i ai, fo ai fali miu mafada malanggan dei." ⁵⁷ Ala lataa, lae, "Leoiak! Naa, mai fo tatane takandoon neu Ribka leo. Ndia hihii leobeek?"

⁵⁸ Boe ma, ala loken, de latanen, lae, "Ribka! Hatematak ia, neme kada o mai. O muu tungga memak mua hataholi la ia, do leobee?"

Boe ma inanak ndia nataa, nae, "Au nau tungga leo."

Ala dode-diku Ribka neni saon uman neu — Isa no Ribka sao

⁵⁹⁻⁶⁰ Boe ma, ala mbo'i Ribka, ma ndia ata inan mana makaneni ndia neme kadi'i anan mai, de leu lo Abraham ata nala. Boe ma, ala kokolak fee Ribka baba'e-babatik, lae, "Ribka! Ai mamahena Manetualain Ana fee o bonggi mala makadotok, fo o numbu-sadu mala dei fo ala dadik lifu-lifuk. Ma ai mamahena boe, fo o numbu-sadu mala senggi musu la!"

⁶¹ Basa ndia, boe ma Ribka no ndia ata ina nala, lafafa'u sila balo'a nala, de ala sa'e banda onta, ma ala la'o tutik, tungga Abraham ata nala.

⁶² Isak leo nai dae Negeb. Faik ndia, bei fo ana fali neme oe mata Beer Lahai Roi mai. ⁶³ Ledo bobok esa, ana kalua neme uma teman mai, fo ana lala'ok sangga ani. Ana botik matan, boe ma nita banda onta la mai.

⁶⁴ Ledoeik Ribka nita Isak, de ana konda lai-lai neme ndia banda ontan mai. ⁶⁵ Boe ma, natane Abraham atan, nae, "Ama! Touk ndia fo mana la'ok neme ele mai ndia, see ndia?"

Ata ndia nataa, nae, "Au malangga muling ndindia." Boe ma, Ribka ha'i nala lafa-anan, de ana lalaan neu matan.

⁶⁶ Ata ndia nafada basan neu Isak. ⁶⁷ Boe ma, Isak no Ribka leni inan uma teman dale leu, de dua sala ala sao. Isak sue Ribka nalan seli, de taa dale hedi inan mamaten so.

25

Abraham sao seluk

¹ Abraham sao seluk no inak esa, nade Ketura. ² Ketura bonggi feen, ana kala nade: Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak, ma Sua. ³ Yoksan ana nala, Seba no Dedan. Dedan numbu-sa'du nala, sila: hataholi Asyur; hataholi Letus, ma hataholi Leum. ⁴ Midian ana nala: Efa, Efer, Henok, Abida ma Eldaa. Sila basa sala Ketura numbu-sadu nala.

⁵⁻⁶ Faik fo Abraham bei nasoda, ana ba'e fee Hagar no Ketura ana nala, esa-esako no ndia hatan. Basa de nadenu sala, fo ala leu leo lai dae Kana'an boboan dulu, fo ela ala dook lo anan Isak. Tehuu basa ndia hata pusaka nala, ana feen neu Isak.

Abraham maten

⁷⁻⁸ Abraham maten neu ndia teun natun esa hitu hulu lima so. ⁹⁻¹⁰ Boe ma, ndia ana nala Isak no Ismael latoin neu lua Makpela, fo dekak no Mamre. Makahulun Abraham hasa nala osi ndia neme hataholi Het, fo ndia Sohar anan, Efron. Makahulun, sila latoi Sara neme luak ndia boe. ¹¹ Abraham mate boe ma, Manetualain fee baba'e-babatik neu Isak, losa nasoda no mole-dame. Faik ndia, Isak ana leo dekak no oe matak, nade Beer Lahai Roi.

Ismael numbu-sadu nala

¹² Ia Ismael tutuin. Ndia ndia, Abraham no sao mulin Hagar anan. Hagar ndia, na, Sara atan neme Masir mai. ¹³⁻¹⁶ Ismael ana nala touk sanahulu dua. Ia sila nade nala betungga neme ka'ak mai losa mulik, sila ndia: Nebayot, Kedar, Adbeel, Mibsam, Misma, Duma, Masa, Hadad, Tema, Yetur, Nafis, ma Kedma. Kakana kala sila, dadik bei-bai neu hataholi nusak sanahulu dua, esa-esako no ndia nusa hehelin. Ala foi nusa kala sila, esa-esak tungga sila bei-ba'i nala naden.

¹⁷ Ismael mate neu teun natun esa telu hulu hitu so. ¹⁸ Tehuu ndia numbu-sadu nala, esa musu no esa. Boe ma, ala leo latanggenggela mulai neme Hawila losa Syur, fo natoo no nusa Masir, nakandoo losa Asyur.

Esau no Yakob

¹⁹ Ia Abraham anan Isak tutuin. ²⁰ Faik fo Isak ana sao Ribka, Isak teun haa hulu. Ribka aman, Betuel, ma naan, Laban. Sila ndia, hataholi Aram leme Padan Aram mai.*

²¹ Ribka taa hambu anak. Huu ndia, de Isak hule-haladoi neu Manetualain, fo noke Ana soi Ribka ana manan. Manetualain namanene ndia huhule-haladoin, boe ma Ribka nailu. ²² Naa te, ana nailu kakanak dua. Tehuu kakana kala sila, lambue lafitik lakandoo lai inan tein dale. Boe ma, Ribka natatanek nai dalen dale, nae, "Hatina de kakana kadua kala leoiak?" Boe ma, ana natane LAMATUAK.

²³ De, LAMATUAK nataa, nae, "Nai O teim dale, hambu hataholi nusak dua, ala musu lakandoo. Dei fo mulik balakain, lena heni ka'ak.

Ma ka'ak ana ue-le'di fee mulik."

²⁴ Ledoeik fain losa, boe ma Ribka bonggi nala ana tou-anak kaduak. ²⁵ Ana ka'ak aon mbilas, ma basa ao-inan kabuluk. Huu ndia, de ala foin nade, *Esau* (hihii leo dede'a fe'ek, fo ndandaan nae 'kabuluk').

²⁶ Basa ndia, bei fo fadik kalua. Tehuu, ana to'u ka'an ei tingga dean. Huu ndia, de ala foin nade, *Yakob* (hihii leo, dede'a de'e fe'ek fo ndandaan nae, 'to'u ei tinggadeak'). Faik fo bonggi dua sala, Isak teun nee hulu so.

Yakob kedi nala Esau hak ka'an

²⁷ Faik fo kakana kadua kala sila inahuu mai, Esau dadik mana sombu banda fo ana seli. Ana nahiik leo nai nula dale. Tehuu Yakob ndia, mana neeneek, ma nahiik nahani kada uma. ²⁸ Isak hihii na'a mbaa banda fui. Huu ndia, de ana sue Esau lena. Tehuu, Ribka ana sue Yakob lena.

²⁹ La'i esa, ledoeik Yakob nasu fufue, tehuu Esau bei fo fali neme sombu banda fui mai. Ana manggu ma ana ndoe nalan seli. ³⁰ Boe ma, noke Yakob nae, "Fadi aa! Fee o fufue mbilam nana nasuk manai ulek ndia fa dei, fo au u'a dei! Huu au ndoe alan seli." (Huu ndia, loken na lae, *Edom*, fo hihii leo dede'a de'e fe'ek fo ndandaan nae 'mbilas'.)

* **25:20** Padan Aram ndia, ndia Mesopotamia, nai Siria bobooan kii ele.

³¹ Boe ma, Yakob nataa nae, "Hei, ka'a. Tehuu fee au, ka'a hak ka'an neu au dei!"†

³² Esau nataa, nae, "Sokolaa hak ka'ak ndia neu naa! O soam leo. Huu au ndoe alan seli ia so. O so'de masi'a fufue ndia fo munin mai leo, huu au asuu u'a ia so."

³³ Tehuu Yakob kokolak bali, nae, "Ka'a mahani dei! Ka'a soo dei, mae, ka'a fee au hak ka'ak ndia so." Boe ma, Esau soo leondiak. ³⁴ Basa de Yakob sode feen fufue nana nasuk ndia, ma loti, de Esau na'a-ninu. Basa boe ma, ana fo'a la'o.

No leondiak, Esau fee hiak heni, ndia hak ka'an.

26

Isak no mane Abimelek

¹ La'i esa, hambu fai ndoen ana seli, nai nusak ndia, sama leo fai ndoen neu lelek fo Abraham bei kasodan. De, Isak neu noke Abimelek, fo, hataholi Filistin manen, suek ana bisa nakambo'i kana, bisa leo nai Gerar.

² Ana tao leondiak, huu LAMATUAK natudu Mataon neun, nae, "O boso muni Masir muu. Dei fo au atudu o mamana fe'ek. ³⁻⁴ Mete ma o leo tataak nai mamanan ndia, na, dei fo Au sama-sama ua o, ma fee o baba'e-babatik mata-matak. Dei fo Au tao o numbu-sadu mala, boe lamano'u, sama leo nduuk malai lalai. Ma Au fee o, ma o numbu-sadu mala, basa dae baba'ek ia no nusan. Neme o numbu-sadu mala mai, dei fo basa hataholi nusa kala malai daebafok, ala hambu baba'e-babatik. No leondiak, Au tao atetu Au hehelung neu o amam, Abraham. ⁵ Au tao basa ia, huu o amam tungga Au hihii-nanaung, Au palendang ma Au heti-heung so." ⁶ De Isak leo tataak nai Gerar.

⁷ Ribka ndia mana'a hiak. De, ledoeik hataholi la malai ndia litan, boe ma ala latatanek la'eneu ndia. Tehuu, Isak nataa, nae, "Ribka ndia, na, au fetong." Ana bii, naafo ana manaku nae ndia saon, na, dei fo hataholi sila tao lisan, fo ala ha'i lala Ribka. ⁸ Isak leo doo-doo neme ele, boe ma la'i esa, manek titilo nesik jenela, de nita Isak no Ribka, ala laholuk ma laiduk. ⁹ Boe ma, ana nadenu hataholi la leu loke lala Isak, de ana kasilanggan nae, "Isak! Au bubuluk no teteben so, huu inak ndia, memak o saom! Tehuu, hatina de o mae, o fetom ndia?"

Boe ma, Isak nataa, nae, "Leoiak, ama! Au bii, naafo au ae, au saong ndia, boe ma dei fo hataholi la tao lisa au."

¹⁰ Boe ma, manek nae, "Mete ma hambu hataholi nai ia, sunggu no o saom, na, neu ko o soli salak neu ai! Hatina de o tao leondiak neu ai?"

¹¹ Basa ndia, boe ma Abimelek fee nasanenedak no hala belak neu ndia lau-inggu nala, nae, "Ei basa-nggei masanenedak neulalau! Ei see ndia mambalani tao hataholi ia, do saon, na, dei fo au huku akamaten."

Ala latoka la'eneu oe matak

¹² Faik ndia, Isak sele-nggali nai nusak ndia boe. De ana hambu falik buna-boan la'i natun esa, huu LAMATUAK aba'e-babatik. ¹³ Ndia su'in ana boe tamba nakandoo, losa ana namasu'i atu-atu. ¹⁴ Ndia sapi nala ma bi'iae-bi'ilombo nala, tamba lamano'u. Ndia hataholi nala tamba lamano'u boe, losa hataholi Filistin asa, ala dale hednin.

¹⁵ Makahulun, Isak aman Abraham asa, kali oe matak no'uk so. Tehuu hataholi Filistin asa, leu lakadofu basa oe mata kala sila lenik dae.

† 25:31 Tungga sila hadan, ana touana ka'ak, ana nggati aman, ma hata pusaka baba'e nala lena heni fadi nala ena baba'en.

¹⁶ Boe ma, mane Abimelek kokolak no Isak, nae, "Isak! Malolenak o la'o ela nusak ia leo. Huu o koasam lena heni ai so."

¹⁷ Basa ndia, boe ma Isak ana heok neme ndia mai, de neu leo seluk nai Gerar bafan. ¹⁸ Boe ma, ana kali seluk oe mata kala, fo ala lakadofu kala sila so. Ma ana foi oe mata kala sila, tungga nade kala, fo aman ana foi sala so.

¹⁹ Isak ata nala, kali oe matak nai Gerar bafan ndia, de ala kali la'e oe matan, de nasambumbulak deak mai. ²⁰ Manahoo Gerar asa, ala latoka lo Isak manahoo nala, huu oe ndia. Ala lae, "Ia, ai oen!" Huu ndia, de Isak foi oe matak ndia, nade *Esek*, fo ndandaan nae, 'latoka'.

²¹ Basa ndia, de Isak hataholi nala, kali lala oe matak esa bali. Tehuu, ala latoka seluk, huu oe matak ndia. Huu ndia, de Isak foi oe matak ndia, na'de, *Sitna* (fo ndandaan 'lahuu').

²² Basa ndia, boe ma ana la'o ela mamanak ndia, de ana kali oe mata fe'ek esa bali. Oek ia, ala taa latoka so. Huu ndia, de Isak foi oe matak ndia, nade, *Rehobot* fo ndandaan nae, 'mamana loak'. Ma ana kokolak nae, "Hatematak ia, Lamatuak fee ita leo nai dae loak. Boe ma, nai ia, bei o ita boe mamano'u."

²³ Neme ndia mai, boe ma Isak asa, ala la'o bali, fo sangga leu leo lai Beer Syeba. ²⁴ Le'odaen ndia, boe ma LAMATUAK natudu Mataon neu ndia, de Ana kokolak nae, "Isak! Au ia, o amam Abraham Manetualain. De, o boso bii, huu Au anea o. Dei fo Au fee o baba'a-babatik. Ma o numbu-sadu mala, dei fo ala boe lamano'u. Au tao leoiak, huu Au hehelung neu o amam."

²⁵ Boe ma, Isak nakatotodok batu, de nambadedei mei tunu-hotuk neu ndia. Boe ma, noke makasi neu LAMATUAK nai mamanak ndia. Ana leo neme ndia, ma hataholi nala, mulai kali oe matak bali.

Mane Abimelek no Isak mole

²⁶ Faik ndia mane Abimelek neme Gerar mai. Ana sama-sama no ndia nonoon, Ahusat, ma ndia malangga musun, Fikol, mai latonggo lo Isak.

²⁷ Boe ma, Isak natane, nae, "Ama manek! Makahulun, ei husi kalua heni ai so. De, hatematak ia, ei sangga mai tao hata bali?"

²⁸ Boe ma, ala lataa lae, "Leoiak! Hatematak ia ai bubuluk mae, Lamatuak nanea o. Huu ndia, de ai dudu'a mae, malolenak ita dua nggata tao heheluk leoiak: o soo mae, ²⁹ ei taa tao manggalauk neu ai, sama leo ai taa tao manggalauk neu ei. Memak ai dalen malole neu ei. Huu ndia, de fain ei kalua no mole-dame neme ai daen mai. Ai bubuluk tetebes, LAMATUAK ndia fee baba'e-babatik neu ei."

³⁰ Boe ma, Isak tao feta fee sala, de basa sala la'a-linu no'u. ³¹ Fo'a fafain boe ma, ala lasook. Basa de Isak mbo'i sala, ma ala la'o lo mole-dame.

³² Faik ndia, Isak hataholi mana tao ue-ledi nala, mai lafada la'eneu ala kali oe matak, lae, "Ama! Ai hambu oe so." ³³ Boe ma, Isak foi oe matak ndia nade, *Syeba*, fo ndandaan nae, 'soo'. De ala foi kota ia, nade *Beer Syeba*,* losa hatematak ia.

Esau sao inak dua leme leo fe'ek mai

³⁴ Faik fo Esau teun haa hulu, boe ma ana sao inanak dua leme leo Het mai. Esak ndia, Beer i anan, nade Yudit. Ma esa bali, Elon anan, nade Basmat. ³⁵ Ina kadua kala sila, tao lala Isak no Ribka dale nala hedis.

* **26:33** Nai dede'a Ibrani, *Syeba*, ndandaan boe oo, nae, 'soo' do 'ua-nale malole'. Nai dede'a Ibrani, Beer, ndandaan nae, 'oe matak'.

27

Ribka ke'di nala Isak, fo fee ua-nale malole neu Yakob

¹ Faik fo Isak namalasi, ma matan kelembuak nalan seli so, de noke ana ka'an, fo ana suen lena, nae, "Sau! O mai ia dei!"

Esau nataa nae, "Hatina, ama?"

² Isak nafadan nae, "Leoiak! Au ia, amalasi so. Au taa bubuluk faik bee fo au mate. ³ De, muu ha'i mala o manala mala, fo muu sombu fee au banda fui esa dei. ⁴ Basa na, muu tunu-nasu malan malada-malada, tungga au hihiiing, fo munin mai au. Dei fo au u'a basa, na, bei fo au fee o baba'e-babatik. Mete ma au fee basa baba'e-babatik na, ela au mate boe oo, malole ndia."

⁵ Basa boe ma, Esau kalua neu sombu banda. Tehuu Ribka namanene Isak kokolan ndia boe. ⁶ Boe ma, Ribka neu nafada Yakob, nae, "Wei! Ako aa! O mamananene neulalau! Isinaak bei fo, au amanene amam kokolak no Esau, leoiak: ⁷ 'O muu sombu mala banda fui, fo tunu-nasu malan malada-malada, fee au. Mete ma au u'a basa so, na dei fo au fee o baba'e-babatik, neu LAMATUAK matan.' ⁸ De, o mamananene neulalau! Tungga tebe-tebe mua au palendang ia. ⁹ Hatematak ia, o muni ita mamana bi'iae-bi'ilombo nala muu, fo hele mala bi'iae mandaak maaoo dua. Basa na, hala sala, fo ha'i mala mbaa nala, de muni sala mai au. Dei fo au tunu-nasun, tungga amam hihiiin. ¹⁰ Mete ma au tunu-nasu ala sala, na, o muni fee amam, fo ana na'a. Basa, na, bei fo ana fee o baba'e-babatik dei, bei fo ana mate. No leondiak, o ndia hambu baba'e-babatik ndia. De, taa ndia o ka'am."

¹¹ Tehuu, Yakob kokolak no inan, nae, "Ina aa! Dede'an na, ka'a Sau aon kabuluk, tehuu au, na momoik! ¹² Naafo dei fo ama nafaloe la'e au aong, de ana bubuluk memak au kedin. Boe ma, ana sumba-soo au!"

¹³ Tehuu inan nataa, nae, "Ako aa! O boso bii. Fee basan mai au, dei fo au heti ndia. Mete ma amam sumba-soo o, na dei fo au lemba alan! Hatematak ia, o muu ha'i mala bi'iae kala sila leo."

¹⁴ Basa ndia, de Yakob neu hele nala bi'iae kala sila, boe ma ana hala sala, de neni sala neu inan. Ribka tunu-nasun tungga Isak hihiiin, ¹⁵ ma ana ha'i nala Esau balo'a papake neulaun, de ana papaken neu Yakob. ¹⁶ Ndia boe oo, ana mboti Yakob liman, ma lesuha'in, pake bi'iaek ndia bulun. ¹⁷ Boe ma, ana fee Yakob nana'a malada ndia, ma loti fo ana tao nalak ndia.

¹⁸ De Yakob neni nana'ak ndia fee aman. Ana kokolak nae, "Ama! Au mai ia so."

Isak nataa, nae, "Heeh? Tehuu, o ia see?"

¹⁹ Tehuu Yakob nae, "Au ia, ama ana ka'an, Esau! Au tao tungga hata fo ama isinaak madenu au ndia. Fo'a fo mu'a leo. Au tunu-nasu ala mbaa, fo au humu alan neme nula dale. Mu'a basa na, ama fee au baba'e-babatik leo!"

²⁰ Boe ma, Isak kokolak nae, "O ia ana seli, maa! Huu o bisa hambu banda lai-lai leondiak?"

Yakob nataa, nae, "Au hambu ia, huu LAMATUAK fo ama nakaluku-nakatele neun ndia, tulun au."

²¹ Boe ma, Isak ana noke Yakob, nae, "O mai deka-deka, fo au afaloe sudik o! O ia tetebes Esau, do?"

²² De Yakob neu deka-deka no aman, boe ma toulasik mulai nafaloen. De ana kokolak nae, "Halak ia, sama leo Yakob halan! Tehuu limak ia, Esau liman." ²³ Tehuu, Isak taa bubuluk Yakob ndinia, huu liman kabuluk leo Esau. Huu faik fo ana sangga fee baba'e-babatik neu Yakob, ²⁴ ana natane seluk bali, nae, "O ia, tetebes Esau, do?"

Yakob nataa, nae, "Tetebes, ama!"

²⁵ Basa boe ma, Isak kokolak nae, "Loo mbaa la sila mai, fo au sangga u'a. Basa, na, au fee obaba'e-babatik." Boe ma, Yakob loo mbaa neu ndia, ma ana fee anggol oek fo ninu. ²⁶ Basa ndia, boe ma aman kokolak nae, "Ana nggo ei! Mai deka-deka mai ia, fo idu au."

²⁷ Le'doeik Yakob neu deka-deka de ana i'dun, boe ma Isak hae la'e Esau balo'an boon. Boe ma, ana kokolak fee baba'e-babatik neu Yakob nae, "Au anang boon, sama leo moo na'u fo LAMATUAK feebaba'e-babatik neu ndia so.

²⁸ Ela Manetualain nakonda dinis neme lalai mai,
fo ana tao o osi mala, dadik dae mamina!

Ela Ana fee o hade makadotok,
ma anggol boak henu-henuk.

²⁹ Hataholi nusa kala ala dadik neu o atam,
Ma leo-leo la lakatele fee hadak neu o.

O palenda basa o tolanoo mala,
ma ala sendek lunggulangga nala, lai o matam.

See ana sumba-soo o, na, sila boe oo ala hambu sumba-sook.

Ma see fee o baba'e-babatik, na, sila boe oo ala hambu baba'e-babatik.

Esau fali, de noke Isak fee ndia baba'e-babatik boe

³⁰ Ledoeik Isak fee baba'e-babatik nate'e, de Yakob bei fo kalua la'o ela aman, boe ma ka'an Esau fali neni ndia banda sosombu nalan. ³¹ Boe ma, ana tunu-nasu, de neni fee aman. Ana kokolak nae, "Ama! Fo'a fo mu'a leo. Huu au tunu-nasu ala mbaa, fo au sombu alak ndia so. Mu'a basa, na, ama fee au baba'e-babatik leo."

³² Boe ma, Isak namanggonggoak, de natane nae, "Heeh? Tehuu o ia, see bali?"

Esau nataa, nae, "Au ia, Sau! Ama ana ulun."

³³ Boe ma, Isak mulai dele, de natane, nae, "Metete ma leondiak, na, isinaak ndia, see neni fee au mbaa ndia, de au u'a so? Basa de au feen baba'e-babatik. De taa bisa fe'a heni baba'e-babatik ndia so bali."

³⁴ Esau namanene aman kokolak nae leondiak, boe ma dalen hedis, de nakaleleu, ma ana kokolak natingga, nae, "Awii! Ama aa! Fee au baba'e-babatik boe, ama!"

³⁵ Boe ma, Isak nae, "Fa'dim ana mai ke'di nala au, de namana'o neni obaba'e-babatim so."

³⁶ Boe ma, Esau kokolak bali nae, "Ana kedi nala au la'i dua ndia so. Sososan ana kedi nala, au hak ka'ang. De hatematak ia, ana kedi bali nala, au baba'e-babating. Huu ndia, de nade 'Yakob' (fo ndandaan nae, 'to'u ei tinggadean', ma ndandaan fe'en nae, 'mana masapepekok'). Tehuu, ama bei kababa'e-babatik seluk, fo fee au, do?"

³⁷ Isak nataa, nae, "Au so'u alan ana dadik neu o malanggan. Ma basa ndia tolanoo nala, ala dadik ndia ata nala so. Au feen hade makadotok, ma anggol oek henu-henuk. De, ana nggo ei! Hatematak ia, bei hambu baba'e-babatik hata bali, fo fee o?"

³⁸ Namanene leo ndia, boe ma Esau nambue kokoe nakandoo aman, nae, "Ama baba'e-babatim kada esak, do? Neu ko ama bei bisa sangga fee au baba'e-babati fe'ek. Mae kada baba'e-babatik kadi'ik boe oo, ndia malole!" Boe ma ana mulai namatani bali.

³⁹ Basa ndia, boe ma Isak nataa bala nae,

"O so'dam dei fo dook neme osi dae mamina mai,

huu taa hambu dinis konda neme lalai mai, fo ana tao nakataba dae.

⁴⁰ O tafam dei fo tao nasoda o.

Tehuu, mae leobee boe oo, o dadik ata neu fadim.

Kada mete ma o bisa laban ndia, na, bei fo o makambo'ik muma ndia liman mai."

Ribka nadenu Yakob nalai

⁴¹ Esau namanasa Yakob nalan seli, huu ndia fadin namoa nala ndia baba'e-babatin. Tehuu, ana dudu'a nae, "Taa dook so bali, tehuu ama mate. De, ka'da mahani. Dei fo basa bebe'en, na, au tao isan!"

⁴²⁻⁴³ Ledoeik Ribka namanene Esau dala dudu'an ndia, boe ma ana noke Yakob, de nae, "Mamanene neulalau! Ka'am sangga bala ndia dale hedim, fo sangga tao nisa o. De, o malai lai-lai muni to'om Laban nai Haran muu.

⁴⁴ Leo mala dook fa nai ele, losa ka'am tana namanasa o so bali. ⁴⁵ Mete ma ana nafalende heni hata fo o tataom neu ndia, dei fo au adenu hataholi leu loke falik o. Huu au taa nau au anang dua sala, ala mopo nai faik esa."

⁴⁶ Boe ma, Ribka kokolak no Isak, nae, "Au mbela ua Esau saon hataholi Het asa sila! Mete ma Yakob sao nala inana Het bali, na, malolenak ka'da au mate leo."

28

¹ Boe ma, Isak noke Yakob, boe ma ana feen baba'e-babatik ma nanolin, nae, "Mamanene neulalau! O bosu sao inana Kana'an. ² Tehuu o muni Padan Aram* muu, nai ba'im Betuel uman. O muu sao mala to'om Laban ana inanan esa. ³ Manetualain Mana Koasa Manai Lain fee baba'e-babatik neu o, fo o umbu-ana mala ala boe lamano'u, ma o numbu-sa'du mala dadik hataholi nusak fo ana seli. ⁴ Manetualain hehelun neu Abraham ana konda neu o numbu-sa'du mala. O maena dae fo Manetualain Ana helu feen neu Abraham so." ⁵ Kokolak basa leo ndia, boe ma Isak mbo'i Yakob neni Padan Aram neu, neni to'on Laban ma ba'in Betuel uman neu.

Esau sao Ismael ana fe'on

⁶ Esau namanene lae Isak fee Yakob baba'e-babatik so, ma ana ka'in taa bole sao inana Kana'an. Ndia boe oo namanene lae, ndia aman nadenu fadin neu sao to'on ana inanan esa, nai Padan Aram. ⁷ Basa de Yakob namanene aman ma inan palendan, de ana la'o neni Padan Aram neu.

⁸ No leondiak, Esau boe oo bubuluk nae, aman taa hii sao nala fo hataholi Kana'an asa. ⁹ De, Esau neni ama inahuun Ismael neu, boe ma ana sao bali nala, Ismael anan, nade Mahalat. Mahalat ndia, na, Nebayat feton.

Yakob nalame'i neme Betel

¹⁰ Boe ma, Yakob la'o ela Beer Syeba, de sangga neni Haran neu.

¹¹ Ledoeik ledo tesa, boe ma ana losa mamanak esa, de ana sunggu neu ndia. Ledoeik ana sangga sunggu, ana ha'i nala batu esa, de ana taon da'dik neu kailunu.

¹² Le'odaen ndia, ana nalame'i, nita edak esa nambadeik neu dae, ma mbedan losa lalai. Boe ma, Manetualain ata nala leme nusa-sodak mai, ala konda-hene edak ndia. ¹³ Nai me'is ndia, Yakob nita LAMATUAK nambadeik nai ndia boboan, boe ma Ana kokolak, nae, "Au ia LAMATUAK, fo o ba'im Abraham no amam Isak Manetualain. Dei fo Au fee o ma o numbu-sadu mala dae ia. ¹⁴ Dei fo o numbu-sdu mala no'un leo afu ia. Ma dei fo ala latanggengelak leni sudi bee leu, nai basa mamanak lala'en. Neme o numbu-sa'du mala mai, dei fo hataholi nusak no'u kala lai daebafok, ala hambu baba'e-babatik. ¹⁵ Masanenedak neulalau! O muni

* **28:2** Padan Aram ndia, ndia Mesopotamia, nai nusa Siria boboan kii, deka no Iraq. Haran ndia, na, kota nai Padan Aram.

sudi bee muu, na, Au sama-sama ua o, ma Au anea o. Dei fo Au ua falik o muni nusak ia mai. Au taa ela o mesang. Ma dei fo Au tao atetu basa Au hehelung neu o."

¹⁶ Yakob fo'a leondia, boe ma nae, "Bei fo au bubuluk ae, LAMATUAK nai ia boe!" ¹⁷ Ma ana bii, de ana dudu'a, nae, "Wei! Mamanak ia, tao nala au aong mumulu. Neu ko Manetualain uman nai ia! Ma ia, lelesun neni nusa-sodak neu."

¹⁸ Fo'a fafain, boe ma Yakob fo'a, de, ana ha'i nala batu fo ana paken dadik kailunu ndia, nambadedei kana fo ana dadik neu tanda nasanenedak. Boe ma, ana di'a mina neu batu ndia lain, de ana nakaluku-nakatele neu Lamatuak. ¹⁹ Ana foi mamanak ndia, nade *Betel*, fo ndandaan nae, 'Lamatuak uman'. (Makahulun, mamanak ndia, nade Lus.)

²⁰ Basa ndia, boe ma Yakob soo, nae, "Mete ma Manetualain sama-sama no au, ma nanea au nai au dalang ia, ma Ana fee au nana'ak ma balo'a papakek, ²¹ losa au fali ua sodak, na, dei fo Lamatuak dadik neu au Manetualain. ²² Batu fo au ambadedein ia, dadik mamana nakaluku-nakatelek neu Manetualain. Ma basa hata fo Manetualain fee au, dei fo au fee fali kasa baba'ek esa neme sanahulu mai."

29

Yakob ana losa to'on Laban uman

¹ Basa ndia, boe ma Yakob la'o nakandoo neni dulu neu. ² Faik esa, nita oe matak esa deka nai nggolak esa. Deka-deka nai ndia, hambu bi'iaek-bi'ilombo bubuak telu, lahani fo bisa linu oe nai ndia. Tehuu, hambu batu inahuuk esa nana tatanak neu oe matak ndia. ³ Tungga natetemek, na, mete ma basa bi'iae-bi'ilombo la lakabubua so, na bei fo manahoo la ko'o heok batu ndia, fo ala ndui oe fee banda la sila linu. Linu late'e, na, ala tatana seluk batu ndia neu oe matak bali.

⁴ Boe ma, Yakob neu natane manahoo la sila nae, "Wei! Ei mima bee mai?"

Ala lataa lae, "Ai ia, mima nggolo Haran ia mai."

⁵ Yakob natane bali, nae, "Ei malelak au to'ong Laban, do? Ndia ndia, Nahor anan."

Ala lataa lae, "Ai malela kana."

⁶ Yakob natane bali, nae, "Ndia bei kasodak, do?"

Ala lataa lae, "Toulasik bei kasodak ma neulauk. Hena suli huu, ndia ana inanan ndia ele, nade, Rahel, hoo neni ndia bi'iae-bi'ilombo nala mai fo linu oe lai ia. O mahani kada ia leo."

⁷ Yakob kokolak bali nae, "Hatematak ia, ledo bei madema. De, malolenak banda la bee lakabubua lai ia so, na, ei fee sala linu leo. Basa, na, ei hoo mini sala leni mok leu, fo la'a na'u bali."

⁸ Tehuu lae, "Wei, taa bisa leondiak! Ai musi mahani basa manahoo la, lo sila banda nala lakabubua lai ia dei. Bei fo ai ko'o heok batu ndia, fo fee banda la linu." ⁹ Yakob bei kola-kola no hataholi la sila, tehuu Rahel losa no aman bi'iae-bi'ilombo nala. Ndia ndia, nateme hoo banda la sila.

¹⁰ Ledoeik Yakob nita Rahel, no ndia bi'iae-bi'ilombo nala, de ana neu ko'o heok oe matak ndia tatanan. Boe ma, ana fee to'on banda nala linu.

¹¹ Yakob neu holu nala Rahel, de ana idun, ma namatani. ¹² Ana tui Rahel, nae, "Fadi aa! Au ia, o amam fetom Ribka anan." Boe ma, Rahel nalai fali, fo neu nafada aman.

¹³ Laban namanene Rahel tutuin la'eneu Yakob, fo feton Ribka anan ndia, boe ma ana nalai neu solu kana. Ala latonggo leondia, boe ma Laban

holu nalan de ana i'du, boe ma no Yakob neni uma neu. Nai ele, Yakob ana tui basan neu Laban. ^{14a} Boe ma, Laban kokolak nae, "Memak tetebes! Ita dua nggata bobonggik!"

Yakob sao nala Lea ma Rahel

^{14b} Faik fo Yakob leo no sala losa bulak esa, ¹⁵ boe ma Laban kokolak non, nae, "Leoiak, Ako! Au taa nau o tao ues hiak fee au, huu ita dua nggata bobonggik. O moke o nggadam ba'u bee?"

¹⁶ Na, Laban ndia, ana inana nala dua. Kaak nade Lea, ma fadik nade Rahel. ¹⁷ Lea matan mana mamalek.* Tehuu, Rahel matan mana'a hiak, ma aon lolen seli. ¹⁸ Yakob sue Rahel. De, ana nataa Laban nae, "Au tao ue-ledis fee to'o teuk hitu, sadi to'o makasasaok au ua Rahel."

¹⁹ Boe ma, Laban nataa, nae, "Au akaheik! Neme kada au akasasaok Rahel no hataholi fe'ek, na, malolenak no o, fo bobonggi hehelik! De o leo kada ia, fo tao ue-le'dis fee au." ²⁰ Boe ma, Yakob tao ues teuk hitu, fo bisa ana hambu Rahel. Tehuu, ana sue mate-mate no Rahel, de teuk hitu ndia, nameda sama leo faik hidak.

²¹ Seli teuk hitu, boe ma Yakob nasanenedak neu Laban, nae, "To'o! Au tao ues fee to'o teuk hitu ia so, de hatematak ia makasasaok au ua Rahel leo."

²² Boe ma, Laban tao feta kabin, de ana hoka basa hataholi la malai nusak ndia. ²³⁻²⁷ Le'odaen ndia, Laban taa fee Rahel, tehuu ana fee Lea maso neni Yakob uma teman dale neu. De, Yakob ana sunggu non. Fo'a boe ma, bei fo Yakob bubuluk nae, ndia sao Lea. Boe ma, Yakob taa simbok Laban tataon, de nae, "Hatina de to'o maeok au? Au tao ues mbilu-mbuse teuk hitu fo au hambu Rahel! Tehuu hatina de to'o nggatin neu Lea?"

Boe ma, Laban nataa, nae, "O boso mamananasa leondia! Tungga ai hadan nai ia, na, fadik taa bole sao nakahuluk neme ka'ak mai. De malolenak kada leoiak! O mahani losa feta kabin ia, basa faik hitu dei. Bei fo o hambu Rahel, sadi o tao ues fee au teuk hitu bali." Boe Laban fee ndia ata inan esa, nade Silpa, fo ana dadik neu Lea atan.

²⁸ Yakob nakaheik. Huu ndia, de basa feta faik kahitun, bei fo Laban nakasasaok Rahel no Yakob. ²⁹ Laban ana fee ndia ata inan esa bali, nade Bilha, fo ana dadik Rahel atan. ³⁰ Boe ma, Yakob neu sunggu no Rahel. Ana sue Rahel lena heni Lea. De ana tao ues tamba teuk hitu fee ndia aliaman.

Yakob ana nala

³¹ Tehuu LAMATUAK bubuluk Yakob sue Rahel lena Lea, de Ana mbo'i Lea bonggi. Tehuu Rahel taa hambu anak. ³² Boe ma, Lea nailu, de ana bonggi ana tou-anak esa. Ana foin nade, *Ruben* (fo ndandaan, 'nita au to'a-taang'),[†] huu ana nae, "Memak LAMATUAK nita au to'a-taang. Huu ndia, de hatematak ia, au saong nau mbali au boe."

³³ Basa ndia, boe ma Lea nailu seluk bali, de ana hambu ana tou-anak esa. Ana foi kakanak ndia, nade, *Simeon*, (fo ndandaan meda nae, 'hataholi namanene so'), huu nae, "LAMATUAK namanene so, nae au saong taa mbali au. Huu ndia, de Ana fee au anak esa bali."

³⁴ Basa ndia, boe ma Lea ana nailu seluk bali, de ana hambu ana touanak esa bali. Ana foi kakanak ndia, nade, *Lewi*,[‡] huu ana nae, "No kakanak ia

* **29:17** Dede'a Ibrani nai ia, ndandaan taa manggale'dok. † **29:32** Nai dede'a Ibrani, Ruben ndandaan nae, 'nita hambu anak'. Ma liin hihii, sama leo dede'a de'ek fo ndandaan nae, 'nita au to'a-taang' ‡ **29:34** 'Lewi' ndandaan meda nae, 'nanamba'ak', do 'holun deka-deka'.

au dede'ang basan so. Neu ko au saong dei fo nanamba'ak no au, huu au bonggi feen ana touanak telu so."

³⁵ Basa ndia, boe ma Lea ana nailu seluk bali, de ana hambu ana touanak esa. Ana foi kakanak ndia nade, *Yahuda* (fo ndandaan meda nae, 'koa-kiok'). Huu ana nae, "Oek ia, au nau koa-kio LAMATUAK!" Basa ndia, boe ma Lea taa bonggi so.

30

¹ Tehuu Rahel bei taa hambu anak. Huu ndia, de ana dale hedi ka'an. Boe ma, ana kokolak no saon nae, "Ka'a aa! Fee au anak dei! Mete ma taa, na, malolenak kada au mate leo."

² Boe ma, Yakob nasapala kana, nae, "O maehetuk au ia Lamatuak, fo bisa fee o anak?"

³ Boe ma, Rahel kokolak nae, "Leoia! Malolenak ama ha'i mala au atang, Bilha. Muu sunggu muan, fo ana bonggi fee au anak."

⁴ Boe ma, ana fee Bilha neu saon, de Yakob sunggu non. ⁵ Basa boe ma Bilha nailu, de ana bonggi ana touanak esa. ⁶ Boe ma, Rahel ana kokolak nae, "Manetualain namanene au huhule-haladoing so. Huu ndia, de Ana fee au ana touanak esa. Manetualain naketu au dede'ang no ndoos so." De ana foi kakanak ndia, nade, *Dan* (fo ndandaan nae, 'naketu dede'ak').

⁷ Basa ndia, boe ma Bilha nailu seluk bali, de ana hambu ana touanak esa bali. ⁸ Boe ma, Rahel kokolak nae, "Au akasusudik ua au ka'ang, de au senggin." Huu ndia, ana foi kakanak ndia, nade, *Naftali* (fo ndandaan nae, 'nakasusudik').

⁹ Faik fo Lea nameda taa hambu anak so bali, boe ma ana fee ndia atan Silpa neu saon, fo ana saon. ¹⁰ Boe ma, Silpa bonggi ana touanak esa. ¹¹ De Lea kokolak nae, "Au ua-naleng malole so." Huu ndia, de ana foi kakanak ndia, nade *Gad* (fo ndandaan nae, 'ua-nale malole').

¹² Boe ma, Silpa, ana bonggi seluk touanak esa bali. ¹³ De Lea kokolak nae, "Wei! Hatematak ia, bei fo au amahoko! Mete te, dei fo basa ina kala kokolak lae, au hambu nanalak seli." Huu ndia, de ana foi kakanak ndia nade *Aser* (fo ndandaan nae, 'namahoko').

¹⁴ La'i esa, nandaa no fai kokoluk, de Ruben neni nula dale neu, de ana hambu akidook esa fo hataholi la lae, ana tao inak bisa bonggi. Boe ma, nenin neu inan Lea. Nita leo ndia, boe ma Rahel noke Lea, nae, "Ka'a aa! Fee au akidook fa, fo Ruben nenik ndia dei."

¹⁵ Tehuu Lea nataa nae, "Weih! O ia, ana seli so! O mamoa mala au saong so. De hatematak ia, o nau mamoa mala akidook ndia, neme au anang mai bali? O ia, mamaem taa!"

Tehuu Rahel kokolak, nae, "Leoiak, ka'a. Mete ma au hambu akidook ndia, na, le'odaen ia, o bole sunggu mua Yakob." Boe ma, Lea nakaheik.

¹⁶ Ledobobon ndia, Yakob fali neme osi mai. Boe ma, Lea neu natonggo non, de ana kokolak nae, "Ka'a Ako aa! O musi sunggu mua au le'odaen ia! Huu au bae memak o unik au anang akidoon." De le'odaen ndia boe oo, Yakob ana sunggu no Lea.

¹⁷ Boe ma, Manetualain namanene Lea huhule-haladoin. Huu ndia de nailu, boe ma ana bonggi ana tou-ana kaliman. ¹⁸ De Lea foi kakanak, na'de *Isaskar* (fo ndandaan nae, 'bae sosotak'), huu ana nae, "Manetualain Ana bae au sosotang, huu au fee Silpa, ana sao au saong."

¹⁹ Basa ndia, boe ma Lea nailu bali, de ana bonggi ana tou-ana kaneen. ²⁰ Ana kokolak nae, "Manetualain Ana fee hiak au bua neulauk. De hatematak ia, au saong musi fee hadak neu au, huu au bonggi feen ana

tou-anak nee." Huu ndia, de ana foi kakanak, nade *Sebulon* (fo ndandaan nae, 'fee ha'dak').

²¹ Basa ndia, boe ma Lea ana bonggi ana ina-anak esa, de ana foin, na'de *Dina*.

²² Boe ma, Manetualain nasane'da Rahel, de Ana namanene ndia huhule-haladoin. Huu ndia, Ana soi ndia ana manan. ²³ Basa ndia, boe ma Rahel ana nailu, de ana bonggi nala ana tou-anak esa. Ana nae, "Manetualain Ana so'u nggali heni au mamaeng so." ²⁴ De ana foi kakanak ndia, na'de, *Yusuf*, (fo ndandaan nae, 'noke bali'), huu ana nae, "Au oke fo Manetualain fee au ana tou-anak esa bali."

Yakob ana sangga dalak fo ana tamba ndia bi'iae-bi'ilombo nala

²⁵ Faik fo Rahel bonggi Yusuf so, boe ma Yakob kokolak no Laban, nae, "To'o! Leo bisa na, au sangga fali uni au nusang uu dei. ²⁶ Ela au ua falik au sao nggala ma au ana nggala. To'o bubuluk au tao ue-ledis mbilumbuse fee to'o, de au bae ketu sala so. Huu ndia, de hatematak ia, au hak sila so."

²⁷ Basa boe ma, aliaman nataa, nae, "Ana-nggo ei! O mamanene dei. Au neuk basan so, boe ma au bubuluk ae, Manetualain fee au bba'e-babatik huu o. ²⁸ Hatematak ia, o sangga moke ba'u bee, na, au bae! Sadi o leo mahele nai ia, ma tao ue-ledis makandoo fee au."

²⁹ Yakob nataa, nae, "To'o mita aom so, au tao ue-le'dis tingga-tingga. Huu ndia, de to'o banda nala, boe lamano'u lakandoo. ³⁰ Faik fo au bei taa mai ndia, to'o hata nala taa no'uk nalan seli. Tehuu, hatematak ia, to'o kamasu'ik so. Manetualain fee baba'e-babatik neu to'o, huu au ue-leding. Hatematak ia fain losa so, fo au sangga tao ue-le'dis fee au sao-ana nggala."

³¹ Laban natane, nae, "De au musi bae leo beek neu o?"

Yakob nataa, nae, "To'o boso fee au hata-hata. Dei fo au akaboi akandoo to'o banda nala, sadi au bisa tao dede'ak esa. ³² Makambo'ik au, fo faik ia boe oo, au uni to'o banda nala uu, fo hele ala bi'iae-bi'ilombo. Mana taa kokotok, ma taa keke'a kala, na, to'o enan. Tehuu kokotok ma keke'a kala, na, ela au hambu sala. Ma au ha'i ala bi'ilombo ngegek boe. Ela basa sila baen neu au sosotang.* ³³ Nai fai makabuin, dei fo to'o bisa bubuluk au ia ndoos, do taa. Sudi faik bee, to'o bisa mai palisak au banda nggala. Mete ma hambu mita bi'iae taa kokotok, do taa keke'ak, do bi'ilombo fulak, na, to'o bubuluk memak mae au amana'o ala to'o banda nala."

³⁴ Laban nakaheik, nae, "Hei! Leo ndiak leo." ³⁵ Tehuu faik ndia boe oo, Laban tada heni basa banda kokotok, keke'ak, ma bi'ilombo ngegek. Boe ma, nadenu ndia ana nala lakaneni banda la sila. ³⁶ Boe ma, leni banda la sila leni mamanan esa leu, fo doon la'o eik faik telu, neme Yakob mai. De, Yakob bei nakaboi aliaman bi'iae-bi'ilombo ela kala.

³⁷ Basa ndia, boe ma Yakob tati nala ai ndanak neme ai matak telu mai, de ana lufa loun tao kekela-kekela. ³⁸ Ana tao ai nanakekelak ndia, neu banda la sila mamana nininun. Banda la lahiik lasaok lai mamana nininuk. ³⁹ De, faik fo banda la lasaok neu ai nana kekela ndia matan, boe ma ana nala, ala kalua mai tehuu bulu nala kokotok ma keke'ak.

⁴⁰ Boe ma, faik fo Laban banda nala sangga lasaok, na Yakob ana fee sala lasale leni banda kokotok ma keke'ak leu. Boe ma, ana nala kalua tehuu kokoto kala, ma keke'a kala, de ndia banda heheli nala lamano'u.

* **30:32** Makahulun, hataholi la dudu'a lae fulak ndia na malole. Sila no'uk. Tehuu bi'ilombo ngegek ndia na taa malole. Ma bi'ilombo ngegek kada lumak. Bi'iaeik ma bi'ilombo kokotok ma keke'ak kada lumak boe.

Boe ma ana tada heni sala leme Laban banda nala mai. ⁴¹ Faik fo banda balakai kala lasaok, na, Yakob tao ai nanakekelak kala sila neu mata nala, nai sila mamana nininun. ⁴² Tehuu mete ma banda mana mamale kala lasaok, na, taa tao ai sila neu sala. De, Laban ana hambu banda mana mamale kala. Tehuu, Yakob hambu basa banda balakai kala. ⁴³ Boe ma Yakob dadik namasu'i atu-atu. Ndia bi'iae nala, bi'ilombo nala, banda onta nala, banda keledei nala, ma ata nala, no'un seli.

31

Yakob nalai la'o ela Laban

¹ La'i esa, Yakob namanene Laban ana nala, lakokola lae, "Yakob namasu'i atu-atu, huu ana kao namada ita aman hata nala." ² Yakob boe oo, nita ndia aliaman matan mamada ndoos, ma taa malole no ndia, fo taa sama leo makahulun so bali.

³ Basa ndia, boe ma Manetualain kokolak no Yakob, nae, "Hatematak ia, fain losa so. De, o musi fali muni o ina-ama mala muu. Dei fo Au sama-sama ua o."

⁴ Basa ndia, boe ma Yakob neu noke Rahel ma Lea, fo ala mai latonggo lo ndia nai banda la mamanan nai mok. ⁵ Boe ma, ana nafada sala, nae, "Fai makabuin ia, au ita ei amam matan kada mamada ndoos so, neu au. Ma ndia taa malolole no au so bali, fo sama leo makahulun. Tehuu Manetualain fo au amang, nakaluku-nakatele neu Ndia, Ana sama-sama no au. ⁶ Ei dua nggei bubuluk, doo-doo basa ia, au tao ue-ledis mbilumbuse alan seli, fee ei amam! ⁷ Tehuu mae leondia boe oo, ana nambue kedi nala au taa-taa. Ana nggati au sesebang losa lai sanahulu. Mae leondiak boe oo, Manetualain nanea nahele au. ⁸ Faik fo ei amam kokolak, nae, 'Banda kokoto kala, dadik sesebak,' boe ma banda la sila ala bonggi basa sala kokotok. Fai seluk, ana kokolak bali, nae, 'Hatematak ia, banda keke'a kala, dadik neu au sesebang', boe ma banda la sila, bonggi basa sala keke'ak. ⁹ Manetualain tao leondiak, fo ela Ana ha'i nala ei amam banda nala, fo feen neu au.

¹⁰ La'i esa, faik fo banda la fai sasaon, au ita nai au me'ing dale, basa banda mane mana sao kala sila, hambu keke'ak ma kokotok. ¹¹ Boe ma, Manetualain ata nala leme nusa-sodak mai, loke au nai me'is dale, lae, 'Wei! Yakob!'

Boe ma au ataa, ae, 'Hata, Manetualain?'

¹² Boe ma, nafada nae, 'Mete dei! Basa banda mane mana sao kala sila, kada hambu keke'ak ma kokotok. Au ndia heti basa sila. Huu Au ita hata fo Laban taon neu o so. ¹³ Au ia, Manetualain fo Au atudu Mataong neu o neme Betel. Nai ele, o mambadedei batu esa, boe ma o di'a mina neu lain, de o makaluku-makatele neu Au. Boe ma, o mba'a heheluk mua Au muma ndia. Hatematak ia, o musi la'o ela nusak ia, fo fali muni o inama mala nusan muu leo.'"

¹⁴ Rahel no Lea lamanene basa, de lataa lae, "Neu! Kada ai tungga! Huu ai hata nala taa so, nai ai ama Laban uman. ¹⁵ Doo-doo basa ia, na, toulasik tao ai leo hataholi fe'ek. Ana se'o heni basa ai, ma na'a heni ai belin so. ¹⁶ Basa hata fo Manetualain ha'in neme Laban ndia mai, hatematak ia, dadik neu ita, ma ita ana nala pusakan. De mete ma, Manetualain nae leobee, na, kada ai tungga mesan!'"

¹⁷⁻¹⁸ Basa ndia, boe ma Yakob mulai nafafa'u ndia bua nala. Boe ma, ana nakahehenek ndia sao-ana nala leu basa banda onta la, de ana hoo no basa ndia banda nala, ma ana fua neni bua nala fo ana hambu sala leme Padan Aram, de ana fali neni dae Kana'an neu.

¹⁹ Faik ndia, Laban nggute ndia bi'ilombo nala bulun. Boe ma, Rahel namana'o neni aman bua dodoki sosonggo nala. ²⁰ Yakob asa la'o no nee-neek leo, ma taa nafada aliaman. ²¹ Ana neni basa ndia hata nala, de ala la'ok lai-lai lesik lee ina, boe ma lasale leni lete Gilead leu.

Laban neu husi tungga Yakob

²² Seli faik telu, boe ma Laban hambu halak nae, Yakob asa, lalai so. ²³ Boe ma, Laban nakabubua nala ndia hataholi nala, de leu husi tungga ndia manefeun. Ala husi losa faik hitu, bei fo hambu sala leme lete kala manai Gilead.

²⁴ Le'odaen ndia, boe ma Manetualain natudu Mataon neu Laban nai me'is dale. Ana nae, "Laban! Mete ma o kokolak mua Yakob, na, manea neulalau o bafam."

²⁵ Le'odaen ndia, Yakob nambadedei uma temak neme lete Gilead. Boe ma, Laban nambadedei sila uma teman taa dook neme ndia mai.

²⁶ Basa ndia, boe ma Laban mai natonggo no Yakob. Boe ma, ana kokolak nae, "Heh! Yakob! Hatina de o malai mua au ana inana nggala no nee-neek leoiak? Sama leo o mamoa mala sala leme musu dale. ²⁷ Talobee de o malai no nee-neek, fo taa mafada au so! Mete ma o mafada au no malole, na, neu ko au tao feta takasoe, fo ai mia ei pake meko-labu,* bei fo mbo'i ei la'o. ²⁸ O salam esa bali, ndia, o taa fee au lelak fo idu au umbu-ana nggala, bei fo mbo'i sala. O tataom ndia, nggoan ana seli! ²⁹ No lofoanak au bisa tao soe o! Tehuu le'odaek, Manetualain fo o amam nakaluku-nakatele neu Ndia, Ana ka'i au nae, mete ma au kokolak ua o, na, au musi anea neulalau au bafang. ³⁰ Memak au bubuluk, ae, o la'o huu o mahiik sangga fali. Tehuu hatina de, o musi mamana'o muni au bua dodoki sosonggo nggala?"

³¹ Yakob nataa, nae, "To'o boso mamana'asa au! Au la'o no nee-neek ndia, huu au bii, boso losak to'o nakalelee nala kakana kala ia, na, talobee?"

³² Tehuu Yakob taa bubuluk, saon Rahel ndia namana'o neni bua dodoki sosonggo kala sila. De, ana nae, "To'o! Soaneu bua dodokik sosonggo kala sila, na, kada sangga sala leo! Mete ma, hambun nai see, na, huku nisan. Palisak basan leo! Mete ma hambu to'o bua pusaka fe'en, na, ha'i fali kana. Ela basa hataholi la ia, dadik sakasii."

³³ Boe ma, Laban neu palisak esa-esako uma teman. Sososan Yakob uma teman. Basa ndia, de, neni Lea uma teman neu. Boe ma, ata ina kadua kala sila uma tema nala. Tehuu tana hambu bua dodokik sosonggo kala sila. Babasan, de ana maso neni Rahel uma teman dale neu. ³⁴ Rahel nafuni bua dodoki sosonggo kala sila lai banda onta bebelan buin, de nanggatuuk neu lain. Laban palisak lutu-lutuk nai Rahel uma teman, tehuu tana hambu sala.

³⁵ Rahel kokolak no aman, nae, "Ama boso mamana'asa. Au taa bisa ambadeik, huu au hambu bulak." Boe ma, Laban nasanggak bali, tehuu taa hambu bua dodoki sosonggo kala sila.

³⁶ Boe ma, Yakob daan sa'e, de nasapalak Laban, nae, "Au tao manggalauk hata neu to'o? Losa to'o husi au, nonook leo au hataholi manggalauk! ³⁷ To'o palisak basa au bua nggala so. De to'o hambu hata? Hena taon neu mata ia, fo ita basa-nggata tita! Fo ela hataholi la ia laketu, bua sala sila, see enan. ³⁸ Teuk dua hulu, au kuli-kuli fee to'o so. Faik fo au anea to'o banda nala, taa hambu esa kalaheni boe. Au taa u'a esa boe. ³⁹ Mete ma hambu banda fui tao nisa to'o bandan esa, na, au taa afa'da

* 31:27 Dede'a Ibrani nae, 'soda pake labu anak, ma bua musik fo ana pake tali sanaar'.

to'o, tehuu au nggatin. Ma mete ma hataholi la lamana'o to'o bandan, na, to'o fee au nggati, mae au salang taa ndia. ⁴⁰ Leledok, na, ledo hotu au. Le'odaek na, au dele manilik. Au be'e losa au taa bisa sunggu, huu au anea to'o banda nala. ⁴¹ Memak tetebes teuk dua hulu! Au tao ue-ledis teuk sanahulu haa, fo hambu to'o ana inana nala. Basa ndia, de au tao ues teuk nee bali, fo bisa hambu au banda nggala. To'o mambue nggati taa-taa au sese'bang losa la'i sanahulu, naa te au tao ues kuli-kuli doo basa ndia. ⁴² Uak Manetualain, fo ba'i Abraham no ama Isak lakaluku-lakatele neun, Ana nanea au. Mete ma, taa, na, neu ko to'o husi heni au ua lima louk so. Tehuu Manetualain taa nakambombokek matan neu au toto'ang, ma Ndia nita basa au ue-le'ding. Huu ndia de le'odaek, Ana mai nasanene'dak to'o."

Yakob no Laban mba'a heheluk

⁴³ Laban namanene basa Yakob kokolan leondia, boe ma ana nataa, nae, "Leoiak! Ina kadua kala sila, au ana nggala. Kakana kala fo ala bonggi kala sila, basa sala au umbu nggala, ma basa banda la ia au enang. Basa hata fo o mitam nai ia, memak au enang. Tehuu au sangga tao hata? Au taa bisa akalelee sala. ⁴⁴ De, malolenak, dua nggata mba'a heheluk. Ma ita musi tasoda tungga heheluk ndia."

⁴⁵ Basa ndia, boe ma Yakob ha'i nala batu inahuuk esa, de nambadedein neu ndia, fo ana da'dik neu tanda heheluk. ⁴⁶ Boe ma, Yakob nadenu ndia hataholi nala, fo leu lakaduduluk batu, de ala lakatotodok batu la sila. Boe ma, basa sala langgatuuk la'a dekek lo batu la sila. ⁴⁷ Boe ma, Laban foi batu nana nakatotodok ndia, nae, *Yegar Sahaduta*. Tehuu Yakob foin, nade, *Galed*.†

⁴⁸ Boe ma, Laban nae, "Batu nana nakatotodok ia, dadik sakasii neu ita dua nggata." Huu ndia de mamanak ndia, nade *Galed*. ⁴⁹ Laban boe oo, foi mamanak ndia, nade *Mispa* (fo hihii leo dede'a de'e fe'ek fo ndandaan nae, 'mamana nanea madema'), huu ana kokolak nae, "Dei fo LAMATUAK mesa kana nanea ita dua nggata, fo mae ita komododook boe oo, ita taa bole la'olena heheluk ia. ⁵⁰ Mete ma o tao manggalauk neu au ana nggala ia, do sao ina fe'e kala, na, neu ko au taa bubuluk. Tehuu masanenedak! Manetualain dadik sakasii neu o ma au. ⁵¹⁻⁵² Hena mete batu nambadedeik ia, ma batu nana nakatotodo kala. Masanenedak, huu batu la ia, dadik to boe. O taa bole lena seli batu la ia, fo tao manggalauk neu au. Ma au boe oo, taa bole lena seli batu la ia, fo tao manggalauk neu o. ⁵³ Ita mba'a heheluk ia, pake ita bei-ba'i nala Manetualain, fo ndia o ba'im Abraham, ma au ba'ing Nahor Manetualain. Dei fo Ndia mesa kana dadik manamaketuk fo naketu ita dua nggata dede'an."

Yakob namanene basa leondia, boe ma ana soo mate, pake Manetualain naden, fo ndia aman Isak nakaluku-nakatele neun.

⁵⁴ Basa ndia, boe ma Yakob hala banda, de ana nenin dadik neu tunuhotuk fee Manetualain nai letek ndia lain. Boe ma, noke basa hataholi la, de basa sala la'a, ma ala be'e leme ndia losa fafain.

⁵⁵ Fo'a fafain, boe ma Laban neu holu, ma ana idu basa ndia umbu-ana nala. Basa de ana kokolak fee baba'e-babatik neu sala, de ana fali neni ndia nusan neu.

† 31:47 Nai dede'a Aram, *Yegar Sahaduta* ndandaan nae, 'batu sakasii'. Nai dede'a Ibrani, *Galed* ndandaan nae 'batu sakasii'.

32

Yakob bii natonggo no ka'an Esau

¹ Basa ndia, boe ma Yakob asa la'o lakandoo. Boe ma, Manetualain ata nala leme nusa-sodak mai latonggo lon. ² Ledoeik nita sala, boe ma ana kokolak, nae, "Ia, Manetualain soldadu nala mamana hahaen nai ia, maa!" Huu ndia, de ana foi mamanak ndia nade, *Mahanaim* (fo ndandaan nae, 'mamana hahaek dua').

³ Basa ndia, boe ma Yakob nadenu ndia hataholi nala luma, la'ok lakahuluk leni nusa Edom leu (fo ndia Seir), fo lafada ka'an Esau, lae, Yakob sangga mai ndia so. ⁴ Yakob nafada ndia hataholi nala, nae, "Ei miu mafada au ka'ang Esau mae leo ia: 'Malangga Esau! Ama atan, fo fadim Yakob, haitua soda-molek no'un seli neu ama. Neme au lala'ong makahulun mai, losa hatematak ia, ama atan ndia, ana leo nai to'o Laban uman. ⁵ Hatematak ia, ama atan ia, kasapik, banda keledei, bi'iae-bi'ilombo, ma ata touk ma inak. Au haitua hataholi la ia lakahuluk, fo fee halak neu ama, la'eneu au mamaing. Au amahena, ama mahiik simbok ai no dale malenggak.'" Boe ma, hataholi la sila, ala la'o.

⁶ Faik fo ala fali leni Yakob mai, ala lafa'da, lae, "Ai matonggo mia ama ka'an Esau so. Hatematak ia, ana mai no touk natun haa, fo sangga natonggo no ama."

⁷ Yakob namanene leondia, de dalen nduka-ndukak, ma ana bii nalan seli. Boe ma, ana ba'e ndia hataholi nala ma basa banda nala, ala da'dik bubuak dua. ⁸ Ana dudu'a, nae, "Metete ma Esau mai fo ana sambu bubua kaesan, na, bubua kaduan bisa lalai leu sangga sodak."

⁹ Basa ndia, boe ma Yakob hule-haladoi, nae, "Manetualain aa! Manetualain fo au ba'ing Abraham no au amang Isak, ala lakaluku-lakatele neu O. Mamanene au dei! Fain, Manetualain nadenu au fali uni au bobonggi nggala mai nai nusak ia. Manetualain helu nae, dei FO Manetualain hetitao neulalau basan. ¹⁰ Au taa andaa simbok Manetualain sususen, ma Manetualain dale kateman neu au. Makahulun, faik fo au lena lee Yarden ia, kada au uni tete'e-aik. Tehuu hatematak ia, au fali maing uni hataholi ma banda bubuak dua. ¹¹ Au bii, naafo ka'a Esau mai sambu tao nisa ai basa nggai. De, au oke, fo Manetualain nasala'e nala au, ma basa au sao-ana nggala, neme ka'a Esau mai. ¹² Manetualain ndia helu nae, Manetualain fee baba'e-babatik makadotok neu au, ma tao au numbusadu nggala tamba lamano'u, sama leo salaek malai tasibifik, fo hataholi la taa bisa hingga sala so bali."

¹³ Boe ma, Yakob sunggu neu mamanak ndia. Fo'a mai, boe ma ana sadia banda fo sangga ana feen neu ka'an. ¹⁴ Ana hele nala bi'iae ina natun dua, bi'iae mane dua hulu, bi'ilombo ina natun dua, bi'ilombo mane dua hulu, ¹⁵ banda onta ina telu hulu ma ana bei manasusu kala, sapi ina haa hulu, sapi mane sanahulu, banda keledei ina dua hulu, ma banda keledei mane sanahulu. ¹⁶ Boe ma, ana ba'e banda la sila, esa-esako no numban ma ndia bubuan. De ana fee esa-esako no manahoon. Ana nafada sala, nae, "Ei la'ok makahuluk. Dei fo au tungga dea. Tehuu ei musi manea fo bubuak esa dook fa neme bubua fe'ek mai."

¹⁷ Boe ma, Yakob palenda manahoo la, neme bubua kaesan, nae, "Metete ma au ka'ang Esau mai natonggo no ei, ma natane nae, 'O sangga muni bee muu? O ia, see atan? Banda la ia, see enan?' ¹⁸ Na, ei musi mataa, mae, 'Banda la ia, ama atan Yakob enan. Ana haitua fee ka'an, malangga Esau. Tehuu ndia mesa kana bei tungga dea.'" ¹⁹⁻²⁰ Ndia boe oo palenda leondiak neu basa manahoo bubua fe'e kala, nae, "Metete ma matonggo mia

ka'a Esau so, na, ei palasen banda la sila neun. Boe ma ei mafadan mae, au tungga dea." Yakob dudu'a, nae, mete ma ana fee basa banda la sila neu Esau, na, dei fo Esau dalen makasufu neu ndia. ²¹ De, ana haitua banda la sila lakahuluk. Tehuu le'odaen ndia, ana bei nahani nai ndia.

Yakob naule no Manetualain

²² Le'odaen ndia, Yakob fo'a, boe ma ana heti saon dua sala, ndia sao nakaboin dua sala, ma ndia ana kasanahulu esa, fo ala lena lee Yabo selik leu. ²³ Basa sala losa selik, boe ma ana haitua basa ndia pusaka nala ele leu.

²⁴ Tehuu Yakob mesa kana nahani ndia. Basa boe ma, touk esa mai, de naule non losa lolembilak. ²⁵ Ledoeik touk ndia nameda elaba'ik senggin, boe ma ana habo fee Yakob ikoain, losa ndia dui sesesun posi henin neme ndia mamana nangatutuun mai. ²⁶ Boe ma, touk ndia nae, "Mbo'i au leo, huu ba'ianak bali te ledo sangga sadu ia so."

Tehuu Yakob nataa, nae, "O kokolak fee au baba'e-babatik dei, bei fo au mbo'i o!"

²⁷ Boe ma, touk ndia natane, nae, "O nade see?"

Ana nataa nae, "Yakob."

²⁸ Boe ma, touk ndia ana kokolak nae, "O na'dem taa Yakob so bali. Tehuu mulai neme hatematak ia, hataholi la loke o, na, lae, 'Isra'el' (fo ndandaan 'naule no Manetualain'). Huu o maule-heluk laban hataholi, ma Manetualain, losa o senggi.

²⁹ Boe ma, Yakob natane, nae, "O na'dem see?"

Tehuu touk ndia nataa nae, "O nau matane au na'deng, fo tao neu hata?" Basa boe ma ana kokolak fee baba'e-babatik fee Yakob neme ndia.

³⁰ Boe ma, Yakob kokolak nae, "Au ita Manetualain matan no au mata heheling, tehuu au bei asoda." Huu ndia, de ana foi mamanak ndia, nade *Peni'el*, fo ndandaan nae, 'Manetualain matan'.

³¹ Ledo sadu so, neu ledoeik Yakob la'o ela mamanak ndia. Tehuu ana la'ok doka-dokak, huu ndia ikoain heok sala. ³² Huundia de losa hatematak ia, hataholi Isra'el asa taa la'a mbaa ikoaik, huu Lamatuak tutu tao nasala sila ba'in Yakob dui ikoain.

33

Yakob natonggo no ka'an Esau

¹ Faik ndia, Yakob nita Esau mai no ndia bubuan, hataholi natun haa. Boe ma, ana baba'e ana nala esa-esak neu ina nala. ² Ana heti fo sao nakaboi kadua nala sila lo ana nala, ala la'ok tungga mata. Boe ma, Lea no ndia ana nala, bei fo Rahel no ndia anan, Yusuf, lakabuik tete'en. ³ Tehuu Yakob la'ok nai mata neme sila basa sala mai. Ledoeik sangga dekak lo ka'an, boe ma ana sendek lunggu-langgan, de nakatele losa dae, la'i hitu.

⁴ Tehuu ledoeik Esau nita fadin, boe ma nalai neu natonggo no Yakob, de ana holu nalan, boe ma ana idun, de dua sala lamatani. ⁵ Ledoeik Esau nita ina kala lo ana nala, boe ma natane, nae, "Tehuu basa hataholi la ia, see?"

Yakob nataa, nae, "Sila ndia, hataholi la fo Manetualain fee au, fo ka'a atam ia."

⁶ Basa ndia, sao nakaboi nala, ma ana nala, ala mai lakatele leu Esau.

⁷ Boe ma, Lea no ana nala, mai kauk leu Esau. Mate'en Yusuf no inan Rahel lakatele leu Esau.

⁸ Basa boe ma, Esau natane, nae, "Banda bubuak fo isinaak o haituak ndia, na, ndia ndandaan hata?"

Boe ma, Yakob nataa nae, "Leoiak, ka'a! Au fee basa sala leu ka'a, fo ela ka'a simbok au no dale loak."

⁹ Tehuu Esau bala nae, "Fadi Yakob! Au hata nggala no'uk boe. De o bosu fee au hata-hata."

¹⁰ Boe ma, Yakob nataa, nae, "Ka'a bosu tao leondiak! Ka'a musu simbon, fo dadik tanda nae, ka'a simbok au no dale malenggak. Huu ledoeik au ita huhumen isinaak ndia, nonook leo au ita Manetualain huhumen. ¹¹ De, au oke no hadak, fo ela ka'a simbok mala, au fefee hiang ia, fo sosoan taa fa boe. Huu Manetualain neulaun seli no au, huu ndia, de Ana fee basa hata fo au paluun." Yakob kokoe nakandondoo henin, losa nau taa nau, Esau simbok banda sila.

¹² Basa ndia, boe ma Esau kokolak nae, "Mete ma leondiak, na, mahehele, fo ita la'o leo! Dei fo au ua ei."

¹³ Tehuu Yakob nataa, nae, "Bosok, ka'a! Ka'a mita matam, kakana kala bei kadi'ik de tala bisa la'ok lai-lai. Ma banda manabonggi beu kala, no'uk boe. Mete ma ita takaseti sala la'o lai-lai, na kada nai faik esa dalen, mate basa sala. ¹⁴ De, malolenak, ka'a sala lakahuluk leo. Dei fo ai basa nggai la'ok fa-fa tungga dea. Dei fo au uu tilo ka'a sala lai Seir."

¹⁵ Esau kokolak bali nae, "Mete ma leondiak, na, au la'o ela au hataholing luma lo o, fo ala latudu dalak neu ei."

Tehuu Yakob nae, "Ka'a bosu tao nasambutek! Dede'a inahuun ndia, au bubuluk ka'a simbok au."

¹⁶ Esau namanene leondia, boe ma ana la'o ela sala, de ana fali neni Seir neu. ¹⁷ Tehuu Yakob neni Sukot neu. Nai ndia, ana tao uma, ma ana tao lalae soaneu basa banda nala. Huu ndia de mamanak ndia, ala foin nade *Sukot* (fo ndandaan nae, 'uma dea').

¹⁸ Babasan, de Yakob asa losa no sodak neme Padan Aram mai, leni nggolo Sikem leu, nai nusa Kana'an. Boe ma, ala lambadedei uma temak, deka-deka no nggolok ndia. ¹⁹ Dae ndia, fo Yakob ana nambadedei uma temak ndia, ana tifa ketun neme Hemor, fo Sikem aman, doi lilo fulak natun esa. ²⁰ Nai ndia, ana nakatotodok batu tao mei tunu-hotuk. Boe ma, ana foi mamanak ndia, nade *El-Elohe-Isra'el*, fo ndandaan nae, 'Manetualain ndia, na, Isra'el Manetualain'.

34

Sikem sao nakasetik Yakob ana inanan Dina

¹ La'i esa, Yakob no Lea ana inanan Dina, neu tilo inana kala malai nusak ndia. ² Nusak ndia manen, nade Hemor, neme leo Hewi mai. Ndia ana touanan, nade Sikem. La'i esa, Sikem nita Dina, boe ma ana nalai noon, de ana sao nakaseti kana. ³ Sikem dalen tuda neu Dina, de ana suen nalan seli. De Sikem kokolak malole non, fo suek Dina bala ndia susuen. ⁴ Huu ndia, de Sikem nafada aman, nae, "Ama! Tulun muu matane Dina fee au, fo au saon."

⁵ Yakob namanene hambu hataholi ana sao nakaseti ndia ana inanan, tehuu kada ana nee-nee, ma taa tao hata-hata. Huu faik ndia, ndia ana touana nala, lanea banda lai mok. De, ana nahani losa basa sala fali dei.

⁶ Faik ndia Sikem no aman Hemor, ala leni Yakob leu, fo sangga latane Dina. ⁷ Nandaa, no dua sala bekola, boe ma Yakob ana nala fali leme mook mai. Ala lamanene Sikem sao nakaseti sila feton leondia, boe ma dale nala hedis, ma ala luli lalan seli. Boe ma, ala lae, "Tatao leondiak, taa nandaa nai Isra'el. De ai taa bole simbok hataholi tao manggalauk leondiak."

⁸ Boe ma, Hemor kokoe Yakob asa, nae, "Tolanoo Yakob! Au anang Sikem dalen nahiik tebe-tebe no tolanook ana inanan. De, au oke fo makambo'ik

au anang saon. ⁹ Leo bisa, na ita ana nala laha'i kala. Ei ana touana nala, sao ai ana inana nala. Ma ai ana touana nala, sao ei ana inana nala, ¹⁰ ma ela ei leo mabali ao mia ai nai ia. Ei nana mbo'ik leo sudi nai bee, ma danggan fo hambu hata nai ia."

¹¹⁻¹² Basa ndia, boe ma Sikem kokolak no Dina aman, ma ka'a nala, nae, "Ei sangga mae moke sudi hata, na au tungga. Ei nau moke ndia doi kena mamaen, ma ndia belin sudi ba'ubee, na au bae. Sadi ei mbo'i fo au sao ei feton."

¹³ Tehuu Yakob ana nala, bubuluk Sikem sao nakasetik sila feton Dina so. De ala lataa pepekok Sikem, ma ndia aman Hemor. ¹⁴ Boe ma ala lataa lae, "Ai taa bisa makasasaok ai feton no hataholi taa mana sunat! Ndia tao nakamamaek ai!" ¹⁵ Tehuu ndia dala kaluan leoiak: Basa ei tou kala inahuu-kadi'ik, musi sunat sama leo ai. ¹⁶ Mete ma ei tao leondiak so, na, bei fo ita bisa taha'i kala. Ma ai boe oo bisa leo sama-sama mia ei nai ia, fo ata dadik hataholi nusak esa. ¹⁷ Tehuu mete ma ei taa tungga ai hihiin, ma taa nau sunat, na, dei fo ai ha'i falik ai feton, boe ma, ai la'o heok mima ia mai."

¹⁸ Hemor no Sikem simbok no malole sila kokolan ndia. ¹⁹ Tehuu Sikem taa nau nahani so bali, huu ana sue mate no Dina. Basa hataholi malai nusak ndia, ala fee hadak neu Sikem. ²⁰ De, Hemor no Sikem leni mamana tao dede'ak leu, nai nggolok lelesu inan, de ala lakokola lo basa hataholi malai nusak ndia, lae, ²¹ "Basa tolanoo nggalei! Hataholi Isra'el asa ia, lahiik lasoda mole lo ita. De ela ala leo sama-sama lo ita nai nusak ia. Nusak ia loan dai soaneu ita basa nggata. Ita bisa taha'ik to sila inanan. Sila boe oo bisa lasaok lo ita ana inana nala. ²² Ala loke kada dede'ak esak, neme ita mai. Ndia, basa ita tou kala musi sunat leo sila. ²³ Mete ma ita tasoda takabubua so, na, dei fo basa sila banda nala, ma hata nala, dadik ita pusakan boe, hetu? De, malolenak ita simbok sila hihiin. Mai ita basa nggata, sunat sama-sama leo! Makaheik, do?"

²⁴ Boe ma, basa hataholi mana makabubuak lai ndia, lakaheik neu Hemor no Sikem kokolan ndia. De basa tou kala malai nusak ndia, ala sunat landaa.

²⁵ Neu fai katelun, faik fo basa mana sunat hinan bei he'dis, boe ma Dina ka'a nala, Simeon no Lewi, hela lala sila tafa nala, de ala maso no nee-neek leni nggolok dale leu. Boe ma, ala tao lisa basa tou kala. ²⁶ Ala tao lisa Hemor no Sikem boe. Boe ma, ala loo Dina kalua neme Sikem uman mai, de ala fali.

²⁷ Basa ndia, boe ma Yakob ana fe'e nala, maso leni nusak ndia leu, de ala lamoa lala nusak ndia isin. Ala luli, huu hataholi sao nakasetik sila feton nai ndia. ²⁸ Ala lamoa lala basa hataholi la bua nala, leme uman nala dalek mai, ma ala hoo leni basa banda nala, leme mook. ²⁹ Ala ha'i leni basa ina kala, ma ana nala, ma lamoa leni basa nusak ndia bua mabeli nala.

³⁰ Ledoeik Yakob bubuluk dede'ak ndia, boe ma ana kokolak no Simeon ma Lewi, nae, "Ei tao tatao nggoak hata ia so? Kada tao makatoto'ak au! Dei fo hataholi Kana'an, hataholi Peris, ma basa hataholi manai dae baba'ek ndia, ala lamanasa mate lo ita. Sila hataholi nala no'uk, tehuu ita hataholi nala kada lumak. Mete ma ala mai sambu ita, na, ita takalulutuk leo, maa."

³¹ Tehuu, lataa no nasak, lae, "Ama! Ama mae hetuk, ai nau, ela ala tao ai feton, dadik ina kalabik!"

35

Yakob asa lalai leni Betel leu

¹ Basa ndia, boe ma Manetualain kokolak no Yakob, nae, "Au ia, Manetualain, fo Au atudu Au Mataong neu o, neu faik fo o malai muma ka'am Esau mai. Hatematak ia, o hu'a leo, fo muni Betel muu. Losa ele, na, o mambadeideik mei tunu-hotuk fee Au. Basa na, o leo muu ndia leo."

²⁻³ Basa ndia, boe ma Yakob kokolak no basa uma isi nala, nae, "Hatematak ia, ita basa nggata sangga la'o teni Betel teu. Makahulun, faik fo au nai au toto'ang dale, de Manetualain Ana fali nala au neme ndia. Au sangga ambadeideik mei tunu-hotuk esa nai ndia. De, hatematak ia, ei nggali heni basa ei bua dodoki sosonggo mala. Tao malalao ei aoina mala, ma nggati heni ei balo'a papake nala, huu ita sangga takalukutakatele neu Manetualain." ⁴ Boe ma, ala fee heni basa sila bua dodoki sosonggo nala, ma basa lolo'e kala.* De Yakob nato'i heni basa bua sala sila, neu ai inahuuk esa huun, dekak no nggolo Sikem. ⁵ Faik fo Yakob bubua nala la'o leme Sikem mai, boe ma Manetualain fee sala namemeda bibiik neu hataholi la manai basa nusak ndia, losa ala taa lambalani tao manggalalauk neu Yakob asa.

⁶ Boe ma, Yakob no basa ndia bubuan, losa no sodak nai Betel (fo makahulun, nade *Lus*), nai dae Kana'an. ⁷ Nai ndia, Yakob nambadeidei mei batu tunu-hotuk. Boe ma, ana foi mamanak ndia nade *El Betel*, (fo ndandaan nae, 'Manetualain Betel'), huu makahulun Manetualain natudu Mataon neu Yakob neme ndia, neu faik fo nalai neme ka'an mai.

⁸ Dekak no nggolo Betel, hambu ai ina esa, fo hataholi la, ala foin nade *Alon Bakut*, fo ndia ndandaan nae, 'ai makaleleuk'. Ana hambu nadek ndia, huu Ribka ina koko'on, nade Debora, maten, de latoin neme ai ndia huun.

⁹ Faik fo Yakob fali neme Padan Aram mai, Manetualain natudu Mataon bali, ma Ana feen baba'e-babatik. ¹⁰ Lamatuak kokolak, nae, "Mulai neme hatematak ia mai, o nadem taa Yakob so bali. Tehuu, Au fee o nade beuk, fo ndia, *Isra'el*." ¹¹ Au ia, Manetualain fo Mana Koasa Manai Lain Seli. De, o bonggi, maumbu, makadotok leo! Dei fohataholi nusa kala kalua leme o numbu-sadu mala mai. Ma, dei fo o bonggi mala mane kala. ¹² Nusak fo Au fee o ba'im Abraham, ma amam Isak ndia so, hatematak ia, Au feen neu o, ma o numbu-sa'du mala."

¹³⁻¹⁴ Manetualain kokolak basa leondia, boe ma Yakob nambadeidei dii batu esa neu ndia, fo ela ana dadik neu tanda nasanenedak neu Manetualain hehelun ndia. Boe ma, ana di'a anggol oek, ma mina neu batu lain, de ana nakaluku-nakatele neu Manetualain. ¹⁵ Mamanak ndia, ana foin nade *Betel*.

Yakob saon Rahel ana mate bonggi lenggu

¹⁶ Basa ndia, boe ma Yakob asa la'o ela Betel. Faik fo ala bei doo-doo ana, lo Efrata, (fo ndia Betlehem), naa te Rahel fai bobonggin losa. Tehuu ana bonggi nakalele'ok. ¹⁷ Ledoeik ana bei nakanasa nalan seli, boe ma ina mana makabonggik nafadan nae, "Ina Rahel! Tao matetea o dalem, huu ina hambu ana touanak esa bali!" ¹⁸ Ledoeik sangga ketu Rahel ani hahaen, boe ma ana foi kakanak ndia nade, *Ben-Oni*, (fo ndandaan nae, 'kakana doidosok'). Basa ndia, boe ma ana mate. Tehuu Yakob ana foi kakanak ndia, nade *Benyamin* (fo ndandaan nae, 'kakana lima kona').

* **35:4** Makahulun, ala doki sila sosonggon nai lolo'ek. † **35:10** *Isra'el* ndandaan nae, 'ana naule no Manetualain'.

19 Basa boe ma, ala latoi Rahel neu dalak biffin, fo mana sangga neni Efrata neu (fo hatematak ia, naden Betlehem). 20 Boe ma, Yakob nambadedei batu lates esa neu ndia. Losa faik ia boe oo, Rahel batu laten ndia, bei nai dia.

Yakob ana nala

21 Basa ndia, boe ma Yakob[‡] ana hu'a lali-lali nakandoo. La'i esa, ana nambadedei uma temak neme manara Eder bobooan. 22 Faik fo leme ndia, Ruben ana sunggu no aman sao nakaboin, Bilha. Yakob bubuluk dede'ak ndia.

Yakob ana touna nala sanahulu dua.

23 Lea ana nala, Ruben (Yakob ana ulun), Simeon, Lewi, Yahuda, Isaskar, ma Sebulon.

24 Rahel ana nala, Yusuf ma Benyamin.

25 Rahel atan Bilha, ana nala, Dan ma Naftali.

26 Boe ma, Lea atan Silpa ana nala, Gad, ma Aser.
Bonggi kakana kala ia, leme Padan Aram.

Yakob aman Isak maten

27 Basa ndia, boe ma Yakob neu tilo aman Isak neme Mamre dekak no nggolo Kiriati Arba (ndia hatematak ia, nade Hebron). Makahulun, ba'in Abraham leo neme ndia boe. 28-29 Isak nasoda losa ndia teun natun esa falu hulu, bei fo maten. Boe ma, ndia ana nala, Esau ma Yakob, ala latoin.

36

Esau numbu-sadu nala

1 Ia Esau numbu-sadu nala. Ndia nade fe'en Edom boe. 2 Esau sao ina Kana'an dua. Esa, hataholi Het, ndia Elon ana inanan, na'de Ada. Kaduan, hataholi Hewi, nade Oholibama. Ndia aman, nade Anah, ma ndia ba'in, nade Sibeon. 3 Esau sao Ismael ana inanan esa boe, nade Basmat. Basmat anan, nade Nebayot.

4 Esau sao ulun, Ada, bonggi Elifas. Basmat bonggi Rehuel. 5 Boe ma, Oholibama bonggi Yeus, Yalam ma Kora. Bonggi basa Esau ana nala, leme Kana'an.

6 La'i esa, Esau hu'a neni nusa fe'ek neu, fo dook neme Yakob mai. Ana no ndia sao-ana nala, hataholi manatao ue-ledis, banda la, ma basa ndia hata nala. 7 Esau kofe'e no Yakob, huu sila banda nala no'un seli, de ala lasoda lakase'e lai nusak ndia. 8 Boe ma, Esau (ndia Edom), neu leo nai lete-letek manai Seir.

9 Ia, Esau numbu-sadu nala, fo lae, 'hataholi Edom'. Ala leo lai dae baba'e lete-letek nai Seir.

10-13 Esau saon Ada, ana bonggi ana touanak esa nade Elifas. Elifas ana touanan lima, sila: Teman, Omar, Sefo, Gatam ma Kenas. Elifas sao nakaboin, nade Timna. Ana bonggi ana tou-anak esa, nade Amalek.

Esau saon Basmat, bonggi ana tou-anak esa, nade Rehuel. Rehuel hambu ana touanak haa, sila: Nahat, Sera, Syama, ma Misa.

14 Esau saon Oholibama, na, ndia Anah anan, fo Sibeon umbun ndia, ana bonggi ana touanak telu, sila: Yeus, Yalam ma Kora.

15-16 Esau umbu-ana nala lababa'e dadik leo no'uk. Esa-esako no ndia mane leon. Esau ana ulun Elifas, ana nala mane leo Teman, mane leo Omar, mane leo Sefo, mane leo Kenas, mane leo Kora, mane leo Gatam, ma mane leo Amalek. Basa sala sila, Esau saon Ada numbu-sadu nala.

[‡] 35:21 Susula dede'a Yunani nae, 'Isra'el' nai ia. Isra'el no Yakob ndia, na, nadek dua neu hataholi esa.

¹⁷ Esau anan Rehuel, ana nala dadik mane leo Nahat, mane leo Sera, mane leo Syama, ma mane leo Misa. Basa sala, Esau saon Basmat numbu-sadu nala.

¹⁸ Esau saon Oholibama ana nala, dadik mane leo Yeus, mane leo Yalam, ma mane leo Kora.

¹⁹ Basa leo la sila, Esau numbu-sadu nala.

Seir numbu-sa'du nala

²⁰⁻²¹ Nai mamanan ndia, hambu hataholi Hori esa, nade Seir. Ndia ana nala lababa'ek, de ala dadik leo no'uk. Esa-esak no ndia mane leon. Boe ma, ndia ana nala, dadi mane leo Lotan, mane leo Sobal, mane leo Sibeon, mane leo Anah, mane leo Dison, mane leo Eser, ma mane leo Disan.

²² Lotan ana nala, sila, Hori no Heman (Lotan feton, nade Timna).

²³ Sobal ana nala, sila: Alwan, Manahat, Ebal, Sefo, ma Onam.

²⁴ Sibeon ana nala, sila, Aya, ma Anah. Anah ndia, natonggo no oe mata mato'bik nai moo salaek, neu faik fo ana hoo ndia aman banda keledei nala.

²⁵⁻²⁶ Anah ana inanan, sila, Oholibama, ma ana touana nala, ndia, Dison. Dison ana nala, sila: Hemdan, Esban, Yitran, ma Keran.

²⁷ Eser ana nala, sila, Bilhan, Sa'awan, ma Akan.

²⁸ Disan ana nala, Us ma Aran.

²⁹⁻³⁰ De, mane leo mane leo hataholi Hori la, sila: Lotan, Sobal, Sibeon, Anah, Dison, Eser ma Disan. Basa sala leo lai Seir.

Edom mane nala

³¹ Faik fo nusa Isra'el manen bei taa, tehoo nai dae Edom hambu manek so. Sila nade nala latutungga aok, ndia:

³² Bela, fo Beor anan, ana dadik manek nai kota Dinhaba.

³³ Bela maten, boe ma Yobab nggatin, dadi manek. Ndia aman, nade Sera neme nggolo Bosra mai.

³⁴ Yobab maten, boe ma Husam nggatin dadik manek. Husam ndia, neme hataholi Teman asa nusan mai.

³⁵ Husam maten, boe ma Hadad nggatin dadik manek. Aman, nade Bedad neme nggolo Awit mai. (Ndia ndia, senggi hataholi Midian neu faik ala latati leme Moab.)

³⁶ Hadad maten, boe ma Samla nggatin dadik manek. Samla ndia, neme nggolo Masreka mai.

³⁷ Samla maten, boe ma Saul nggatin da'di manek. Saul ndia, neme nggolo Rehobot mai, nai lee biffin.

³⁸ Saul maten, boe ma Baal Hanan nggatin dadik manek. Aman, nade Akbor.

³⁹ Baal Hanan maten, boe ma Hadar nggatin dadik manek. Hadar ndia, neme nggolo Pau mai. Saon, nade Mehetabel. Mehetabel aman, nade Matret. Ma ndia ba'in, nade Mesahab.

⁴⁰⁻⁴³ De, mane leo mane leo neme Esau mai, sila: Timna, Alwa, Yetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mibsar, Magdiel, ma Iram. Ala esako foi sila nade hehelin, neu sila nusa nala.

De, basa sila, Esau numbu-sadu nala, fo hataholi Edom asa tutuin.

37

Yakob fali neni Kana'an neu

^{1-2a} Ia Yakob asa tutuin. Fain, Yakob neu leo seluk bali nai dae Kana'an. Ndia, aman Isak mamana leleon neme makahulun mai.

Yusuf no ka'a nala

^{2b} Faik ndia, Yakob anan esa neme saon Rahel mai, nade Yusuf. Ndia teun sanahulu hitu, de no ka'a nala lateme leu lanea no'u sila bi'iae-bi'ilombo nala. Ndia ka'a nala, anak neme Yakob saon Bilha ma Silpa mai. Tehuu Yusuf ia, ana lateme nafada aman, la'eneu ka'a nala tatao-nono'i nala.

³ Faik fo bonggi Yusuf, Yakob namalasi so. Huu ndia, de ana sue Yusuf lena heni ndia ana fe'e nala. La'i esa, Yakob fee seu badu naluk malole hiak esa* soa nue Yusuf. ⁴ Ka'a nala lita aman sue Yusuf lena heni sila, de ala lamanasan lalan seli, losa tala nau kokolak malolen lon so bali.

⁵⁻⁷ Le'odaek esa, Yusuf nalame'i. Boe ma ana tui mein ndia neu ka'a nala nae, "Wei! Ei mamananene dei! Au alame'i ae ita basa-nggata mba'a hadengandum nai osi dale. Boe ma au hadeng nambadeik lido-lido. Tehuu ei hade mala lambadeik e'o, de kauk au enang." Ka'a nala lamanene leondia, boe ma ala boe lamanasan bali.

⁸ De ala kasilangga Yusuf lae, "Amakee! O maehetuk o sangga dadik malanggan fo palenda ai, bae?" Ala lamanasa ndia lalan seli, huu ana nafada me'is ndia.

⁹ Basa ndia, boe ma Yusuf nalame'i seluk bali. Boe ma nafada ka'a nala, nae, "Wei! Au alame'i bali. Au ita ledo, bulak, ma nduuk sanahulu esa. Basa sala lakatele neu au." ¹⁰ Boe ma, Yusuf neu tui me'is ndia neu aman ma ka'a nala. Tehuu aman kasilanggan no hala belak nae, "Me'i leo hatak ndia! O dudu'a maehetuk au, ma inam, ma ka'a-fa'di mala, ai mai fo idu o eim? O hihim dei!" ¹¹ De Yusuf ka'a nala ala dale hedi ndia lalan seli. Tehuu aman dudu'a doak me'is ndia.

Ala se'o heni Yusuf neni Masir neu, de ana dadik ata

¹² Boe ma, faik esa, Yusuf ka'a nala leni sila aman bi'iae-bi'ilombo nala losa dekak no nggolo Sikem. ¹³ Taa dook boe ma, aman nae, "Usu aa! Ka'am asa lanea bi'iae-bi'ilombo la deka-deka nai Sikem. De, mahehele, fo muu tilo sala dei."

Boe ma, Yusuf nataa nae, "Hei, ama."

¹⁴ Boe ma, aman nae, "O muu dei, fo tilo o ka'a mala ma au bi'iae-bi'ilombo-nggala. Ala talobee so, na, o fali mai mafada au."

Boe ma, Yusuf la'o ela dae Hebron moon, de neu nakandoo losa nai Sikem. ¹⁵ Losa ele, de ana sangga nafeo kasa nai mook ndia. Basa de, ana natonggo no hataholi esa, de hataholi ndia natanen nae, "O sangga hata?"

¹⁶ Boe ma, Yusuf nataa nae, "Ama. Au sangga au ka'a nggala. Ala hoo bi'iae-bi'ilombo sangga na'u deka-deka nai ia. Ama mita sala boe, do?"

¹⁷ Boe ma, hataholi ndia nafadan nae, "Ala taa lai ia so. Huu lae, ala sangga leni deka-deka lai nggolo Dotan."

Basa boe ma, Yusuf neu tungga ka'a nala, losa nita sala leme Dotan. ¹⁸ Tehuu, Yusuf bei nai dook, tehuu ala litan so. Boe ma, ala lala halak, fo sangga tao lisan. ¹⁹ Boe ma, sila esa nafada esa nae, "Ei mita dei. Malangga mana malame'ik mai so!" ²⁰ De, mai leo fo ata tao tisan. Basa, na, ata mbian neni oe mata madak ndia dale neu. Dei fo ata tafada ama, tae, banda fui la la'a henin so! Bei fo ita tita ndia me'i nala sila leobee!"

²¹ Ka'an Ruben namanene leondia, boe ma ana sangga dalak fo sangga ana nasala'e Yusuf. Boe ma, ana nafada fadi nala nae, "Wei! Boso ata tao tisan, bae!" ²² Malolenak kada ata mbian neni oe mata madak dale neu. Nai

* **37:3** Susula Malalaok Dede'a Ibrani dede'a de'en esa, bisa ndandaan nae, 'badu naluk mbila-nggeon neulauk mata-matak' do 'badu nalu neulauk', fo ndia badu naluk ma lima naluk.

ia mamana nes, de taa hambu hataholi bubuluk. Sadi boso tao madaan." Ana kokolak leondia, na, huu ana sangga mbo'i heni Yusuf, fo nadenun fali.

²³ Boe ma, ledoeik Yusuf losa sila, boe ma ka'a nala ala humu lalan, de ala lu'i heni ba'du malolen ndia. ²⁴ Basa ndia, boe ma ala hela loloson, de ala timban neni oe mata madak ndia dalek neu.

²⁵ Basa boe ma ala fali leu la'a. Ala bei la'a-la'a, tehuu nggengge neuk, ala lita hataholi bubuak esa mai. Hataholi bubua kala sila banda onta nala, fua leni bua danggan, leo ai daa kaboo menik, bumbu-fani, ma akidoo mata-matak. Naa te, bubuak ndia hataholi Ismael asa leme nggolo Gilead mai, fo ala sangga leni dook leu nai Masir.

²⁶ Basa ndia, boe ma Yahuda nafada ka'a-fa'di nala nae, "Wei! Malolenak kada leo iak. Ata boso tao tisan. Ndia nanalan taa? Mae leabee boe oo, ita taa bisa tafuni tala ndia daan. ²⁷ Malolenak ata se'on neu hataholi Ismael asa sila. Mae ita taon leabee boe oo, ita bei fadi bonggin ndia. Huu ndia, de boso ata tao tahedin, bae!" Boe ma, basa sala lakaheik ndia kokolan ndia.

²⁸ Basa ndia boe ma ndandaak no hataholi mana dangga nala sila,† ala lesik ndia, boe ma Yusuf ka'a nala helan neme oe matak ndia dalek mai. Boe ma, ala se'on neu hataholi Ismael sila, belin doi lilo fulak dua hulu.‡ Basa ndia, boe ma ala loo Yusuf neni Masir neu.

²⁹ Faik fo ala se'o Yusuf ndia, naa te Ruben taa bubuluk. De ledoeik ana fali neni oe matak ndia neu, boe ma ana nggengge nalan seli, huu Yusuf taa kana so bali. Boe ma, ana sisii balo'a papaken manai aon, huu dalen hedis nalan seli. ³⁰ Boe ma, ana fali neni fa'di nala neu de nae, "Awii! Kakanak taa kana so bali nai ndia! De hatematak ia, au tao hata bali?"

³¹ Basa de ala hala lala bi'iaek esa, de ala ha'i lala Yusuf ba'du malolen ndia, de ala dinan neni daak dale neu. ³² Boe ma, ala ha'i lala badu ka'daak ndia, de lenin neu sila aman, de ala lafada lae, "Ama aa! Ai hele mala badu ia. Hena ama mita su'di kana dei. Naafu fadi Usu badun ia."

³³ Nita badu ndia, boe ma Yakob nalela tuti kana. Boe ma, nataa nae, "Awii! Memak au anang badun ia. Taa bubuluk banda fui ana sii nalan neme bee. Awii! Au anang maten sol!"

³⁴ Basa ndia, boe ma Yakob sisii badun, de ana pake karon akinaak, huu ana dale hedi nalan seli.§ Boe ma, namatani nakaleleu nakandoo ndia anan, losa doon seli. ³⁵ Basa ndia boe ma ana touana nala ma ana inana nala kokoen, tehuu taa lala sana. Ana nae, "Taa! Au bisa dale he'di losa mate, huu au taa bisa afalende heni kakanak esak ia." Boe ma, Yakob dale he'di nakandoo, huu nasaneda ndia anan Yusuf maten so.

³⁶ Faik fo Yakob bei dale hedi leondia, naa te hataholi manadangan sila* losa Masir so. Boe ma ala se'o Yusuf neu hataholi inahuuk esa, nade Potifar. Ndia ndia, mane Masir malangga mana manean.

† **37:28** a: Susula Ibrani no'uk lae, 'hataholi leme dae Midian mai.' Hambu hataholi malelak luma lae, hataholi Midian ndia ma hataholi Ismael ndia, nadek dua tehuu hataholi nusak esa. Sila ndia dadi leme Ismael numbu-sadu nala mai, ma ala leo lai dae Midian (mete neu Manamaketu dede'a kala 8:22-24). Hambu hataholi malelak luma bali lae, hataholi Midian ma hataholi Ismael sila, ala dadi leme hataholi nusak dua mai, tehuu sila hataholi manadanga nala. ‡ **37:28** b: Hataholi malela kala lafada lae faik ndia, ala lateme banda hasa ata bei mulik, neu belin doi lilo fulak dua hulu. § **37:34** Yakob sisii badun, de ana nggatin pake sidi karon akinaak, sama leo hataholi Yahudi la lateme pake neu faik fo hataholin maten. * **37:36** Susula Malalaok Dede'a Ibrani nae, hataholi manadangan sila 'hataholi Midian'.

38

Yahuda no ndia fetofeun Tamar

¹ Basa ndia, boe ma Yahuda la'o ela ndia ka'a-fa'di nala, de neu leo no ndia nonoon Hira, nai nggolo Adulam. ² Nai ndia, hambu touk esa, hataholi Kana'an, ndia naden Sua. Yahuda nahiik no Sua ana inanan esa, boe ma dua sala sao. Basa ndia, boe ma ana bonggi ana touana kala latutunggak. ³ Ana uluk, ala foin nade, Er. ⁴ Boe ma, kaduan, ala foin nade, Onan. ⁵ Basa de katelun, nade Sela. Faik fo bei taa bonggi Sela, tehuu ala hu'a leni nggolo fe'ek leu so, nade Kesib.

⁶ Faik fo ana uluk, Er, inahuu so. Boe ma, Yahuda neu natane feen inanak esa, nade Tamar. Basa de dua sala sao. ⁷ Tehuu Er manggalaun ana seli. Huu ndia, de Manetualain huku nisan. Huu ndia, de Er ana mate, tehuu taa ela anak.

⁸ Basa ndia, boe ma Yahuda nadenu ndia ana kaduan nae, "Onan! O ka'am maten, tehuu anan taa. De, hatematak ia, tungga lasi kala hadan, na, o musi nggati ka'am fo sao mala ndia saon. Fo ela o fee ka'am numbu-sa'duk."

⁹ Onan bubuluk hadak ndia so. Tehuu ana taa nau fee ka'an Er numbu-sa'duk. De mete ma ana sunggu no Tamar, na nakalalambu heni ndia binin, fo ela Tamar boso bonggi. ¹⁰ Onan tatao leondian, tao nala Manetualain luli nalan seli! Huu ndia, de Manetualain huku nisan.

¹¹ Faik fo Yahuda nita ndia ana kadua nala sao Tamar de mate sala, boe ma dadik ana bii. Ana dudu'a nae, boso losak ndia ana mulin Sela sao nala Tamar bali, boe ma maten boe. Huu ndia, de neu nafada ndia fetofeun Tamar, nae, "Ana-nggo ei. Malolenak o fali muni o inamam muu leo. Dei fo au anang Sela inahuu so, na, bei fo o fali mai, fo sao ndia." Boe ma, Tamar fali.

¹² Taa dook bali, boe ma mate Yahuda saon. De ana dale he'di losa basa fai fafaluk.* Boe ma, ana noke ndia nonoon Hira, fo dua sala leni nggolo Timna leu. Nai ndia, hataholi la nggute bi'ilombo bulu, fo se'o.

¹³ Boe ma, hataholi la lafada Tamar lae, "O aliamam neni Timna neu, fo ana tungga feta nggute bi'ilombo bulu."

¹⁴ Faik ndia Yahuda ana-mulin Sela inahuuk so. Tehuu Tamar bubuluk so, nae, aliaman taa nau ana sao Sela. Boe ma, Tamar sangga dalak fo noke ndia hak. De ana o'du heni ndia bua ina-falun, de ana nggati balo'a papake malole. Ana pake lafanak fo ana lalaa neu langgan ma matan. Boe ma, ana nangatuuk neu nggolo Enaim lelesu inan, fo nandaa no dalak neni Timna neu. ¹⁵ Le'doeik Yahuda nesik lelesu ina ndia, boe ma ana nita inak esa. Nae hetuk ina kalabik ndia, huu Tamar heo-hilu no balo'an, de ana babaa matan bali. ¹⁶ Yahuda taa du'a nae, inak ndia, ndia fetofeun. De, neu deka-deka no inak ndia, de natanen nae, "Wei! Mete ma au ua o, na, o moke ba'u bee?"

Tamar nataa nae, "Neu! Neme kada Ama hihiin mai."

¹⁷ Yahuda kokoe nae, "Leo bee, mete ma au fee o bi'iaek esa?"

Boe ma, Tamar bala nae, "Hei, Ama. Sadi fee au to'u bua namahehelek esa dei. Losa sudi faik bee bei fo Ama haitua bi'iaek ndia mai."

¹⁸⁻¹⁹ Boe ma, Yahuda natane bali nae, "Au fee o bua namahehelek hata?"

* **38:12** Tungga sila hadan, na mete ma hataholi saon maten, na, ala taa bole leni su'di bee leu, ma ala pake balo'a fafaluk. Losa bulak hida bei fo basan.

Tamar nataa nae, "Ama ela cap fo mana londa-londak ndia, ma ndia talin ndia Ama lesuha'in ndia. Ma ela tete'e-aik ndia boe." Yahuda namanene leondia, boe ma ana fee bua sala sila neu ndia.

De, dua sala sunggu sama-sama. Basa ndia, boe ma Tamar fali. Ana o'du heni ndia balo'a malolen ndia, ma ndia lafanan ndia, de ana pake seluk ndia balo'a papake ina falun. Naa te, Tamar nailu so.

²⁰ Taa dook so bali, boe ma Yahuda noke tulun ndia nonoon Hira, nae, "O muni bi'iaek ia fee ina kalabik ndia, nai Enaim ele, fo ha'i falik au bua nggala fo ana to'uk ndia." Hira neu losa ele, de natane neu-mai, tehoo taa natonggo no inak ndia. ²¹ Boe ma, ana natane hataholi la malai ndia kala, nae, "Wei! Ei mita ina kala'bik esa, ana nateme nangatuuk nai lelesu ina ia, do? Ana nai bee bae?"

Tehoo lataa lae, "Ama, ina kalabik taa nai ia."

²² Boe ma, Hira fali neni Yahuda neu. Ana nafadan nae, "Au taa atonggo ua inak ndia. Au asanggak, tehoo hataholi la lai ele lafa'da lae, nai mamananak ndia, taa hambu ina kalabik."

²³ Yahuda nataa nae, "Ela bua sala sila leo, fo ana soan leo! Sadi hataholi la bosu lakamamaek ita! Huu au nau bae so, tehoo ita taa tatonggo to ndia."

²⁴ Seli bulak telu, boe ma hataholi neu nafada Yahuda nae, "O fetofeun Tamar ndia, ana tao aon dadik ina kala'bik. De hatematak ia, nailu so."

Yahuda namanene leondia, boe ma ana luli nalan seli. Boe ma, ana palenda hataholi ndia, nae, "Muu hela mua inak ndia mai, fo hotu kanalao kana!"

²⁵ Boe ma, leu hela lo Tamar mai, tehoo ana kalua heni cap no tete'e-aik. De nadenu ala leu lafa'da ndia aliaman lae, "Ama, tulun palisak bua sala ia dei. Hataholi maena cap ma tete'aik ia, ana tao nailu au."

²⁶ Yahuda nita bua sala sila, boe ma ana nalelak tuti kana, de nae, bua sala ia ndia enan. Boe ma, nafada nae, "Memak inak ndia taa sala. Au ndia sala. Tetebes ndia Huu ndia, de au musi akasasao kana no au anang Sela. Tehoo au ndia taa nau. Mbo'i henin leo!" Basa boe ma, Yahuda taa nakabubua so bali no Tamar.

²⁷ Tamar fai bobonggin losa, boe ma ana bonggi kakana kaduak. ²⁸ Faik ana bonggi, anak esa lima ana deak mai. Boe ma, ina makabobonggik mba'a aba mbilas neu liman. Ana nae, "Ia ndia uluk." ²⁹ Tehoo kakanak ndia ana hela falik liman. Boe ma, ndia nonoo kaduan kalua nakahuluk. Ina makabobonggik ndia nafada neu kakanak ndia, nae, "Wei, o ia balakain ana seli. Huu ndia de o makaseseti makahuluk deak mai." De ala foi kakanak ndia, nade Peres (ndandaan nae, 'nakaseseti deak mai').

³⁰ Basa, bei fo fadik nana mba'a aba mbilas ndia kalua. Ala foin na'de, Sera (fo ndandaan nae, 'mbila manggadedek').

39

Yusuf no malangga Potifar saon

¹⁻² Fain hataholi Ismael asa, loo Yusuf neni Masir neu. Nai ndia, hambu hataholi inahuuk esa, nade Potifar. Ndia ndia, malanggan neme basa soldadu mana maneak nai mane Masir uma manen. Basa boe ma, Potifar hasa nala Yusuf neme hataholi manadangga nala mai, de ana dadik ata nai ndia uman. Nai ndia, LAMATUAK fali nala Yusuf, losa basa ndia ue-ledin dadik no malole. ³ Ndia malanggan nita Yusuf ue-ledin neulauk, boe ma ana bubuluk no tete'ben LAMATUAK fali nala Yusuf. ⁴ Huu ndia, de, ndia malanggan hii Yusuf, ma namahelen. Boe ma, ana so'u Yusuf dadik

mandor nai ndia uman. Ndia boe oo, ana fee Yusuf nakaneni ndia uman no basa ndia pusaka nala. ⁵ Huu Yusuf leo nai ndia, de Manetualain fee ndia malanggan, fo hataholi Masir ndia baba'e-babatik. Ndia uma isi nala, ndia pusaka nala, ndia osin, ma ndia ue-le'din, basan dadi no malole. ⁶ Boe ma, faik fo Potifar nita Yusuf nakaneni basa ue-ledin no malole, de ana taa dudu'a hata-hata so bali, de, nalelak kada na'a.

Faik ndia, Yusuf mataon lolen seli. ⁷ Ana leo nai ele bei taa dook nalan seli, tehuu Potifar saon dalen tuda neun so. Boe ma, ana kokoe Yusuf fo sangga ana sunggu non.

⁸ Tehuu Yusuf taa nau. De nataa nae, "Boso leondiak, Ina! Huu au malanggan Potifar, fee au koasa fo au akaneni basa ndia ue-ledin. ⁹ Nai uma ia, taa hambu hataholi so bali fo ana to'u koasa lena heni au. Huu malanggan fee au akaneni basa-basan. Kada ina, na, taa. Talobee fo au bisa tao manggalauk leoiak! Ndia la'ban Manetualain hihiiin!"

¹⁰ Mae leondiak boe oo, tungga-tungga faik, malanggan ndia saon nambue kokoe nakandoo. Tehuu Yusuf taa mbali sana.

¹¹ Boe ma la'i esa, de Yusuf maso neni uma dale neu, fo sangga ana susuli ndia ue-le'din. Faik ndia, taa hambu hataholi fe'ek nai uma. ¹² Boe ma, ndia malanggan saon mai de ana to'u nala Yusuf badun, de ana hela nalan, de nae, "Mai leo! Hatematak ia ela kada ita dua nggata. Mai leo fo dua-nggata teu sunggu."

Tehuu Yusuf taa nau. Boe ma, ana nafoki, losa posi heni ndia badun. Boe ma nalai deak neu. Tehuu inak ndia, bei ana to'u nahele badu ndia.

¹³ Ledoeik Potifar saon nita Yusuf nalai deak neu, la'o ela badun, ¹⁴⁻¹⁵ boe ma ana nanggou hataholi mana tao ue-ledi sala, de nafa'da nae, "Wei! Ei mai dei! Isinaak, tou Ibrani ndia, ana maso neni au kamang dale neu. Ana sangga tao manggalauk neu au, tehuu au eki tingga-tingga. Ia, ana la'o ela ndia badun, de nalai deak neu. Au saong ia, neni hataholi hada mangalauk ia, fo kada ana tao nakamamaek ita!"

¹⁶ Boe ma Potifar saon to'u nahele badu ndia, losa saon fali. ¹⁷ Nandaa no saon fali, boe ma ana tuin nae, "Ka'a aa! Hataholi Ibrani ndia fo Ka'a nenin ia mai ndia, isinaak ana maso neni au kamang dale neu, fo sangga ana sao nakasetik au! ¹⁸ Tehuu au eki atingga oke hataholi la. Boe ma, ana nalai neu fuik, la'o ela ndia badun ia."

¹⁹ Potifar namanene saon tutuin leondia, boe ma ana luli nalan seli. ²⁰ De nadenu hataholi la leu humu lala Yusuf. Boe ma, ala taon neni manek buin dale neu.

²¹ Tehuu LAMATUAK taa nafalende heni Yusuf. Huu ndia, de, LAMATUAK Ana tulu-fali nalan nakandoo, losa bui ndia malanggan hii Yusuf nalan seli. ²² Boe ma, ana namahale Yusuf. Huu ndia, de ana fee Yusuf nakaneni basa hataholi bui la, ma basa ue-ledis manai ndia kala. ²³ De malanggan taa mbali nakaneni hata-hata so bali, nai bui ndia. LAMATUAK tulu-fali nala Yusuf, de ana tao basa ue-le'din nai bui ndia, dadi malole.

40

Yusuf nafada hataholi bui dua me'in ndandaan

¹⁻³ Faik ndia, hambu malangga mana makanenik dua lai mane Masir uma manen. Esak, ana nakaneni manek nininun, ma esa bali, ana nakaneni manek lotin. Dua sala tao lasala manek. Huu ndia, de manek luli, losa ana tao sala leni bui dale leu. De dua sala leo kama esa lo Yusuf. ⁴ Boe ma, malangga bui ndia, palenda Yusuf fo nakaneni pegawe kadua kala sila. Ala leo lai ndia losa teuk esa do dua.

⁵ Leodaek esa, pegawe kadua kala sila lalame'i. Esa-esako no ndia me'i hehelin. Ma me'is ndia ndandaan nala kofe'e. ⁶ Fo'a mai, boe ma Yusuf mai, de nita dua sala mata nala mana dale hedik. ⁷ Boe ma ana natane sala nae, "Hatina de, leledon ia ei dua nggei mata mala bei male leondiak?"

⁸ Ala lataa lae, "Le'odaek ai malame'i, tehuu ai taa bubuluk ndandaan." Yusuf kokolak nae, "Taa hambu hataholi ana bubuluk me'i sala ndandaan, tehuu kada Manetualain mesa kana. Hena ei tuin dei. Dei fo au sangga bubuluk ndia ndandaan neme Manetualain mai."

⁹ Basa ndia, boe ma hataholi mana makaneni manek nininun, tui nae, "Leoiak. Nai au me'ing au ita ai anggol esa, ¹⁰ ba'ek telu. Ai ndia tutik nadoo, nabuna, naboa mangginggikk losa latuk. ¹¹ Boe ma au ita, au to'u manek nggalaan nininun. Boe ma au ha'i ala anggol boan, de au he'en neni manek nggalaan dale neu. Basa ndia, boe ma au loo fee manek ninu."

¹² Yusuf namanene leondia, boe ma ana nafada nae, "Ama. Me'is ndia ndandaan leoiak: ba'e kateluk ndia, na ndandaan faik telu. ¹³ Nai faik telu ia, dei fo manek kalua heni ama neme bui ia mai. Boe ma ana so'u falik ama, fo makaneni seluk ndia nininun leo makahulun. ¹⁴ Mete ma, ama ua-nalen malole leondiak so, na, boso mafalende heni au baa! Mete ma ama sue au, na, tulun mafada manek, fo ndia boe oo ana kelua heni au uma mamanak ia mai. ¹⁵ Huu tungga tete'ben, ala ha'i lakasetik au uma hataholi Ibrani nggolon mai. Nai ia boe oo, au taa tao manggalauk hata-hata. Naa te ala tao au uni bui ia dalek uu, nonook leo au ia hataholi manggalauk."

¹⁶ Hataholi mana makaneni loti namanene nala me'is ndia ndandaan neulauk leondia, boe ma ana tui Yusuf nae, "Fadi aa. Au boe oo, alame'i leoiak: au suu lembeneu telu lakatotodok. ¹⁷ Nai lembeneu manai lain, isin manek kokin mata-mata kala. Tehuu mbui kala mai, de la'a heni basa kokis sila leme au langgang lain."

¹⁸ Yusuf namanene leondia, boe ma ana nataa, nae, "Ama me'in lembeneu kateluk sila, ndandaan faik telu boe. ¹⁹ Nai faik telu ia, dei fo manek nadenu hataholi mai tete heni ama langgan. Boe ma, ala lolo'e ama aon neu dii. De mbui kala mai la'a heni basa ama mbombolam."

²⁰ Seli faik telu, nandaa no manek fai bobonggin, boe ma ana tao feta inahuuk fee basa ndia pegawe nala. Ana palenda fo ala leu kalua heni pegawe kadua kala sila, leme bui dale mai. ²¹ Basa ndia, boe ma ana so'u fali pegawe mana makaneni manek nininun, neu ndia pangga makahulun, fo ana nakaneni manek nininun.

²² Pegawe mana makaneni manek lotin ndia, ala londa lisan, sama leo Yusuf kokolan.

²³ Tehuu pegawe mana makaneni manek nininun ndia, taa nasaneda Yusuf so bali. Ana nafalende henin so.

41

Yusuf nafa'da mane Masir me'in ndandaan

¹ Seli teuk dua, boe ma mane Masir nalame'i. Ndia me'in, ana nambadeik nai lee Nil biffin. ² Nggengge, tehuu nita sapi maa hitu. Lou nala manggadilak. Ala kalua leme lee ndia mai, de la'a na'u lai ndia.

³ Basa boe ma, sapi fe'ek hitu bali, leme lee ndia mai. Ao nala nggoda mana bebebok. Ala lambadei deka-deka lo sapi ma'ao la sila. ⁴ Boe ma, sapi kahitu nggofa kala sila, kodo heni sapi kahitu ma'ao la sila. Boe ma manek nggengge, de ana fo'a.

⁵ Taa dook bali, boe ma ana namanee seluk. Boe ma ana nalame'i bali. Ana nita hade mbule neuk hitu ala kalua leme huu ma'ao esa mai. ⁶ Boe ma nita, hade mbule langgak hitu bali, mana malek so, huu ala la'e ani mato'bik. ⁷ Boe ma, basa hade mbule langga kala sila kodo heni basa hade mbule neuk kahitu kala sila. Basa boe ma, manek ana nggengge. Bei fo ana bubuluk, ana nalame'i seluk bali.

⁸ Fo'a fafain, boe ma manek nameda taa malole. De ana palenda hataholi la leu loke lala basa ndolu malela kala, ma hataholi malelak malai Masir. De ana tui ndia me'in neu sala, tehoo taa hambu esa ana bisa bubuluk me'is ndia ndandaan.

⁹ Boe ma, pegawe mana makaneni manek nininun ndia, bei fo nasaneda Yusuf. Boe ma ana nafada manek, nae, "Ama manek. Au musi manaku au salang. ¹⁰ Makahulun, faik fo ama luli au, ma au nonoong, de tao ai mini bui dale miu, ¹¹ de le'odaek esa, boe ma ai dua nggai malame'i. Esa-esako no ndia me'in, ma ndandaan kofe'e. ¹² Nai bui ndia dalek, hambu hataholi Ibrani esa bei muli-seluk. Malangga bui so'un ana da'dik malangga mana makaneni nai bui ndia. Ai tui ai me'in neu ndia. Boe ma nafada me'is sila ndandaan. ¹³ Tetebes ama manek so'u falik au, ma au nonoong ndia, nana huku nisak. De, basa ndia ndandaan sama leo hataholi Ibrani ndia kokolan!"

¹⁴ Mane namanene leondia, boe ma ana nadenu hataholi lai-lai leu ha'i Yusuf neme bui mai. Boe ma, Yusuf neu tao neulalau ao-inan, de ana nggati balo'a papaken, de ana neu nasale manek. ¹⁵ Ana losa boe ma, manek kokolak nae, "Ta'eanak aa! Au alame'i, tehoo taa hambu hataholi esa boe ana bisa nafada me'is ndia ndandaan. Tehoo hambu hataholi nafada au nae o basa."

¹⁶ Boe ma Yusuf nataa nae, "Ama manek. Au boe oo taa bubuluk hatahata. Kada Manetualain mesa kana bisa nafada no teteben me'is ndia ndandaan. Neu ko Ana nau nafada ama dede'a neulauk."

¹⁷ Basa boe ma, manek tui nae, "Nai au me'ing ndia, au ambadeik nai lee Nil bifin. ¹⁸ Boe ma hambu sapi ma'ao hitu, ma lou nala manggadilak. Ala kalua leme lee ndia mai, de ala la'a na'u lai lee ndia bifin. ¹⁹ Boe ma hambu sapi fe'ek hitu mai. Tehoo sapi la sila nggoda mana bebebok. Nai dae Masir ia, au bei taa ita itak sapi nggodak mata leondia! ²⁰ Tehoo au amanggonggoak alan seli! Huu kada nggengge boe ma sapi nggodak kahitu kala sila, kodo heni basa sapi ma'ao kahitu kala sila. ²¹ Ala kodo basa, tehoo sapi la sila bei nggodak lahele. Boe ma au nggengge de au fo'a.

²²⁻²³ Basa ndia, boe ma au amanee seluk bali, boe ma au alame'i seluk. Au ita hade mbule neuk hitu, ala kalua leme huu ma'ao esa mai. Boe ma, au ita hade mbule langgak hitu bali, mana male kala so, huu ala la'e ani matobik. ²⁴ Boe ma basa, hade mbule langga kala sila, kodo heni basa hade mbule neuk kahitu kala sila. Basa ndia, boe ma au fo'a. De, au tui me'is ndia neu hataholi malela kala. Tehoo, taa hambu hataholi esa boe ana bisa nafada ndandaan."

²⁵ Boe ma Yusuf nafada nae, "Ama manek. Me'i kadua kala sila ndandaan kada esak. Manetualain nafada memak ama manek, hata fo Ndia sangga taon. ²⁶ Me'is ndia ndandaan leoiak: sapi ma'ao kahitu kala sila, ma hade mbule neuk kahitu kala sila, ndia fai nakabeten teuk hitu. Sila ndandaan kada esak. ²⁷ Boe ma, sapi nggoda mana bebebok sila, ma hade mbule langgak kahitu kala sila, ndia fai ndoen teuk hitu.

²⁸ De, Manetualain nafada memak hata fo Ndia sangga tao. Ndia sama leo au kokolang isinaak ndia so. ²⁹ Dei fo, ita hambu fai nakabeten losa teuk hitu nai basa mamanak fo nai nusa Masir ia. ³⁰⁻³¹ Basa ndia, bei fo ita hambu fai ndoen losa teuk hitu. Dei fo fai ndoen ndia ana seli. Losa taa hambu nana'ak so bali nai nusak ia. Basa hataholi la ndoe lalan seli, losa ala taa bisa lasaneda fai nakabeten ndia bali.

³² Naa! Ama manek hambu me'is losa la'i dua ndia, ndia ndandaan nae, Manetualain Ana heti memak so. Taa dook so bali, tehuu hata fo Ana hetik ndia, mulai dadi so.

³³ Huu ndia, de au fee dudu'ak leoiak: malolenak ama manek sangga mala hataholi malelak esa, fo ana bisa nakaneni no malole. Boe ma, so'u malan fo ana heti neulalau nusak ia. ³⁴ Nai fai nakabeten teuk hitu ndia, malolenak ama manek so'u mala hataholi fe'ek esa bali, fo ana nakaduduluk buna-boa lena kala. Buna-boak sila, ba'e limak fo mbeda baba'ek esa. ³⁵ Ala musi tungga ama manek palendan, fo ala ha'i hade neme basa nggolo kala malai Masir mai. Boe ma, ala musi mbe'da hade sila lai mbole kala fo lanea neulalau sala. ³⁶ Fo, dei fo fai ndoen teu kahitu kala losa, na, ita bei kanana'ak. Ma hetin leondiak, fo taa hambu hataholi mate no ndoes."

Manek ana so'u nala Yusuf da'dik ndia lima konan nai Masir

³⁷ Manek no ndia pegawe inahuu nala lamanene Yusuf kokolak leondia, boe ma ala tungga Yusuf dudu'an ndia. ³⁸ Boe ma manek kokolak nae, "Manetualain Dulan koasa memak Yusuf ia so. Huu ndia de ita taa bisa hambu hataholi fe'ek so, fo ana lena heni ndia."

³⁹ Boe ma manek kokolak no Yusuf, nae, "Manetualain nafa'da basa ia neu o so. Hatematak ia, bei fo ai bubuluk mae, o ia malelak. Boe ma, o dudu'am lena heni basa hataholi la. ⁴⁰ Huu ndia de hatematak ia, au so'u ala o dadik neu au lima konang. Dei fo basa au lau-inggu nggala tungga o palendam. Tehuu kada au mesang lena heni o."

⁴¹⁻⁴² Basa ndia, boe ma manek odu nala ndia ndeli tendan, de ana odun neu Yusuf lima ku'un. Boe ma, ana kokolak nae, "No ia, au so'u ala o, dadik neu au lima konang nai basa nusa Masir ia." Boe ma ana papake badu nalu banggana'uk esa neu Yusuf, ma ana bokolii tali lilo mbilas neu lesuha'in.

⁴³ Basa ndia, de ana fee ndia nggili ndala neulau kaduan neu, fo Yusuf sa'e. Hambu hataholi nalaik nesik mata, ma nanggou taa-taa nae, "Wei! Soi dalak bou! Fee ha'dak!*" Hambu hataholi inahuuk ana sangga nesik ia!" No tatao leondiak, manek so'u nala Yusuf dadik ndia lima konan nai dae Masir.

⁴⁴ Basa ndia, boe ma manek kokolak no Yusuf nae, "Leoiak. O bubuluk memak au ia manek. Tehuu au afada memak basa hataholi malai Masir ia, ae, mete ma o taa mbo'i na, ala taa bole tao hata-hata."

⁴⁵ Basa boe ma manek foi Yusuf nade, *Safnat Panea*, tungga hataholi Masir asa naden. Ndia boe oo ana nakasasaok Yusuf no inak esa, nade Asnat. Yusuf aliaman, nade Potifera. Ndia ndia, mana makaneni anggama nai Kota On.† No leondiak, Yusuf dadik hataholi inahuuk nai Masir.

⁴⁶ Faik fo ala so'u Yusuf ndia, na, ndia teun telu hulu so. Basa ndia, de ana la'ok ndule basa mamanak nai Masir. ⁴⁷ Nai fai nakabeten teuk hitu ndia, osi la buna-boan no'un ana seli. ⁴⁸ Boe ma, Yusuf nakaduduluk buna-boa lena kala sila, de ana mbedan. Buna-boa hade neme mamana

* **41:43** Dede'a Ibrani isi-isik ndandaan bisa boe nae 'kauk', do 'nakatele'. † **41:45** Kota On nade fe'en nai dede'a Yunani nae, 'Heliopolis'.

kala, mana dekak no kota sudi bee, na, ana mbedan neu mbolek manai kota ndia. ⁴⁹ Hade nana nakadudulu nala kala ndia, no'un seli. Sama leo salaek malai tasibifi, sudi-tai nala sala so bali.

⁵⁰ Fai ndoen bei taa losa, tehoo Yusuf saon Asnat bonggi ana touanak dua. ⁵¹ Boe ma, Yusuf kokolak nae, "Manetualain tao nala au afalende heni au doidosong, neu faik fo au kalua uma au amang uman mai." Huu ndia, de ana foi ndia ana ulun nade, *Manase* (fo hihii leo dede'a de'e fe'ek fo ndandaan nae 'nafalende henin'.)

⁵² Faik fo ana hambu ana kaduan, boe ma ana kokolak bali nae, "Au hambu doidosok no'un seli nai mamananak ia. Tehoo Manetualain fee au baba'e-babatik so, ma au hambu anak nai ia." Boe ma ana foi kakanak ndia, nade *Efraim*.[‡]

⁵³ Basa ndia, boe ma fai nakabete teuk kahitu kala sila late'e. ⁵⁴ De fai ndoen teu kahitu kala sila, mulai mai, ndandaak no hata fo makahulun Yusuf nafada mema kana ndia. Nai mamana fe'ek, hataholi la ndoe so. Tehoo nai basa mamananak nai Masir; hambu nana'ak. ⁵⁵ Doo-doo, boe ma hataholi Masir asa, mulai ndoe. Boe ma, leu loke nana'ak nai manek. De manek nadenu sala leni Yusuf leu, fo tungga Yusuf palendan.

⁵⁶ Tehoo fai ndoen ndia boe napadaka, losa basa mamananak nai Masir ala ndoe. Boe ma, Yusuf mulai buka basa mbole kala, de ana se'o ha'de neu hataholi Masir asa. ⁵⁷ Basa ndia, boe ma hataholi la leme sudi bee mai, ala mai hasa nana'ak nai Yusuf nai Masir. Huu fai ndoen ndia, tetebes nanabiik nalan seli.

42

Yusuf ka'a nala leni Masir leu hasa nana'ak

¹ Faik ndia, Ama Yakob namanene hataholi la lae, hambu hade nai Masir; boe ma ana kokolak no ana nala nae, "Ana nggala ei! Hatina de kada ei manggua nadok leoiak! ² Au amanene so, lae, hambu nana'ak nai Masir. De malolenak ei miu hasa nai ele dei, fo boso ata mate to ndoes."

³ Basa boe ma, Yusuf ka'a kasanahulu nala, lahehele fo sangga leu hasa nana'ak nai Masir. ⁴ Tehoo Yakob taa nau mbo'i sala loo Yusuf fadin mulianan, Benyamin, neu no'u no sala. Huu ana dudu'a nae, "Boso losak kakanak ndia hambu soe bali!" ⁵ Huu hataholi la sudi lai bee, lamanene so boe, lae, hambu nana'ak nai Masir. Huu ndia de hataholi no'u kala leu hasa lai e'e. Fai ndoen ndia losa nai dae Kana'an so boe. Boe ma Yakob ana nala,* leu hasa nai ele.

⁶ Faik ndia, Yusuf dadik mane Masir lima konan so. Mete ma hataholi la leme sudi bee mai, fo ala sangga hasa hade, na, Yusuf se'o neu sala. Huu ndia, de faik fo ka'a nala losa, boe ma ala leu sendek lunggulangga nala, fo, fee hadak neu ndia, losa mata nala, deta dae. ⁷⁻⁸ Faik fo nita sala, boe ma ana nalela kasa tutik. Tehoo Yusuf tao aon sama leo hataholi Masir; huu ndia de, ala taa lalala kana. Boe ma ana natane sala taa no hadak, nae, "Ei ia mima bee mai?"

Boe ma ala lataa lae, "Ai mima Kana'an mai. Ai mai sangga hasa nana'ak nai Ama wakil."

[‡] 41:52 Nai dede'a Ibrani, na, Efraim ndandaan bisa boe nae, 'hambu anak', do 'dae isik' do 'tamba no'uk'. * 42:5 Susula dede'a Ibrani nae 'Isra'el ana nala'. Isra'el no Yakob ndia, hataholi esa na'den ndia.

⁹ Boe ma Yusuf nasaneda ndia me'in makahulun ndia. De ana nakabibii kasa nae, "Au taa amahale! Neu ko ei basa nggei ia, mana memete-mamaku kala. Ei mai sangga bubuluk dae Masir buin, fo suek ei sambu masafali ai, hetu!"

¹⁰ Tehuu lataa lae, "Taa, ama! Ai ia, kada Ama ata mala. Tebe-tebe kada ai mai hasa nana'ak. ¹¹ Ai basa nggai ia, ama esa. Ai taa mana memete-mamaku kala, ama! Ai hataholi neulauk."

¹² Tehuu Yusuf boe kokolak natingga bali nae, "Heh! Masapepekok! Boso pepeko au! Memak ei ia tetebes mana memete-mamaku kala, maa. Neu ko ei mai fo sangga bubuluk nusak ia buin!"

¹³ Boe ma ala sapa lae, "Taa, ama! Ai kada ama ata mala, fo mima Kana'an mai. Ai tolanoo kala sanahulu dua, ma ama esa. Ai fadi mulianan, nahani no ama, ma esa bali, taa kana so."

¹⁴ Boe ma Yusuf nataa nasafali, nae, "Taa! Tetebes hata fo au kokolak isinaak ndia so! Ei ia memak mana memete-mamaku kala. ¹⁵ Naa! Ei musi fee buti dei, fo au bubuluk ae, ei kokolam isinaak ndia, memak tetebes do taa. Au soo! Mete ma ei fadi mulianam ndia, taa neni ia mai, na, ei taa bole la'o ela nusak ia! ¹⁶ De, ei hele mala hataholi esa fo neu nala ei fadi mulianam ndia, neni ia mai. Fe'e kala, au kena sala. Au nau ita ei kokolam ndia tetebes do taa. Mete ma taa, na, ei ia memak mana memete-mamaku kala." ¹⁷ Boe ma, Yusuf nadenu kena sala, faik telu leu bui dale.

¹⁸ Neu faik katelun, boe ma Yusuf kokolak no sala leme bui dale, nae, "Au ia, hataholi esa, mana bii Manetualain. Ma au tungga Ndia hihii-nanaun taa-taa. De, suek ei bisa masoda, na, au sangga mbo'i ei, tehuu no heheluk esa. ¹⁹ Mete ma ei kokolak ndoos, na, ei musi matudu buti neu au. Ndia dalam leoiak: au kena hataholi esa nai bui dale. Fe'e kala, fali fo mini nana'ak fee ei bobonggi nala. Huu ala lahani ei fali mini nana'ak. ²⁰ Boe ma, ei mia ei fadim ndia mai, fo ana dadik buti nae, ei ia hataholi ndoos, fo suek boso au huku isa ei." Ala lamanene leondia, boe ma lakaheik.

²¹ Boe ma, ala kokolak esa no esa lae, "Naa! Hatematak ia, bei fo ita la'e babalak neme fain ita sala-singgo nala mai, fo, ndia ita tao ita fadin ndia. Ita tita ndia doidosi nalan seli, losa ndia noke tulu-falik, tehuu ita taa mbali sana. Huu ndia, de hatematak ia, ita doidoso leoiak."

²² Ruben nasanene'da kasa, nae, "Wei! Fadi nggalei! Makahulun au ka'i ei so, fo boso tao hata-hata neu kakanak ndia, hetu! Tehuu ei taa mbali au kokolang ndia. Huu ndia, de, hatematak ia, ita lemba tala Yusuf daan leo, maa." ²³ Ala lakokola leondia, tehuu tala bubuluk lae, Yusuf ana bubuluk sila dede'an boe. Huu, le'doeik Yusuf kokolak no sala nenik dede'a Masir, fo basa na, mana kokola, ana saluan neni dede'a Ibrani neu.

²⁴ Yusuf namanene ala kokolak leondia, boe ma ana fo'a la'o ela sala, de mesa kana neu namatani nai mamana fe'ek. Ana namatani nate'e, boe ma ana fali neu sala, de ana nadenu hataholi ala mba'a lala Simeon neu sila tolanoo nala matan.

Yusuf ka'a nala, fali leni Kana'an leu

²⁵ Basa ndia, boe ma Yusuf palenda ndia pegawe nala, fo ladai hade neu ka'a nala karo nala, ma ladai falik esa-esako doin neu karo nala bafan. Ndia boe oo nadenu fee sala lepa-nggee. Boe ma, pegawe la sila, ala tao tungga Yusuf palendan. ²⁶ Basa ndia, boe ma Yusuf ka'a nala, fua karon ha'de la sila, leu sila banda keledei nala. Boe ma, ala la'o.

²⁷ Leu dala ladadak boe ma, ala hahae. De, esa neme sila mai sefi heni tali karon, fo sangga ana fee ndia banda keledein na'a. Tehuu, ana nita ndia doin nai hade lain. ²⁸ Ana nggengge nalan seli, de nanggou ka'a nala

nae, "Awii! Ei mai mita ia dei! Te ita soe ia so, maa! Ala fee falik au doing nai au karong dale."

Ala lita leondia, boe ma lamangonggoak, hu ala bii lalan seli. Boe ma, ala lakokola lae, "Manetualain tao hata neu ita ia so bali?"

²⁹ Boe ma, ala la'o lakandoo. Losa Kana'an, boe ma ala tui aman, basa hata ana la'e neu sala. ³⁰ Ala lafada lae, "Ama aa! Mane Masir lima konan ndia, ana seli maa. Ndia kokolan, taa no hadak nalan seli. Ana nae ai ia, miu memete-mamakuk ndia nusan." ³¹ Tehuu ai mataa mae, 'Taa! Ai ia kada hataholi ndoos, fo, taa mana memete-mamakuk. ³² Ai hataholi neulauk. Ai basa nggai tolanook sanahulu dua, fo, ama esa. Ka'da esa maten so, ma mulianak nahani no ama nai Kana'an.'

³³ Boe ma, Ama ndia, nae, 'Au sangga soba sudik, ei ia hataholi ndoos do taa! Ei esa musi mahani ia. Fe'e kala fali leni fee bobonggi nala hade, fo suek boso ala mate lo ndoes. ³⁴ Ei Musi mia ei fadim, mai dei. No leondiak, bei fo au bubuluk ei ia taa mana memete-mamaku kala, tehuu memak ei hataholi ndoos. Boe ma, au bisa mbo'i ei tolanoom fo au kenak ndia so. Ma au mbo'i ei, sudi mini bee miu, nai nusak ia."

³⁵ Tui basa boe ma, ala mulai ofe sila karo nala isi nala. Nggengge neuk ala lita esa-esako doin, bei nai karon dale. Yakob no basa ndia ana nala lita leondia, boe ma ala bii lalan seli.

³⁶ Basa ndia, boe ma Yakob kokolak no sala nae, "Ei ia, tao mamopo au ana nggala. Yusuf taa kana so bali, ma Simeon leondiak boe. Hatematak ia boe oo, ei sangga mia Benyamin bali? Ei ia, tebe-tebe sangga kada tao doidoso au!"

³⁷ Boe ma Ruben kokolak no aman, nae, "Ama aa! Fee Benyamin neu au leo. Au ndia tanggon natataan. Au helu, dei fo au ua fali kana neu Ama. Tehuu mete ma taa, na, ela Ama ana tao nisa au ana touana nggala dua sala."

³⁸ Tehuu Yakob kokolak bala nae, "Taa bisa! Ei taa bole mia Benyamin. Huu ka'an Yusuf, maten so. Hatematak ia, ela kada ndia mesa kana so. Mete ma ana hambu soe nai dala lala'dak, na, ei boe tao tamba makatoto'ak au, losa au loe au late daeng dale uu."[†]

43

Yusuf ka'a nala fali leni Masir leu, loo sila fadin Benyamin

¹ Faik ndia, fai ndoen boe napadaka nai Kana'an bali. ² Yakob bobonggi nala, la'a labasa nana'ak, fo fain ana nala lenin leme Masir mai. Boe ma, ana nafada sala, nae, "Ana nggalei! Malolenak ei fali mini Masir miu, fo hasa seluk hade soa ita dei."

³ Tehuu Yahuda nataa nae, "Ama! Fain mane Masir lima konan ndia nasanene'dak ai no hala belak, nae, ai taa bole matudu ai matan neu ndia, mete ma ai taa mia ama ana mulianan ia! ⁴ De ama musi mbo'i Benyamin, fo ana tungga ai dei. Bei fo ai nau miu hasa nana'ak fee ama. ⁵ Tehuu mete ma ama taa nau ai mia Benyamin neu, na, ai taa nau miu boe. Huu hataholi Masir ndia kokolan leondiak, na."

⁶ Boe ma Yakob nafada sala nae, "Hatina de ei mafada hataholi ndia so, mae ei fadim bei esa bali! Ei sangga kada tao nakatoto'ak au!"

⁷ Boe ma, ala kokoe lae, "Ama aa! Hataholi ndia nambue natane nakandondoo henin, fo ana sangga bubuluk ai, ma ai bobonggi nala. Ana natane nae, 'Leobee? Ei aman bei, kasodak, do? Ei bei kafadi tou fe'ek

[†] 42:38 Susula Malalaok dede'a Ibrani nae 'losa au loe uni Sheol uu (hataholi mana mate kala mamanan ndia).'

bali, do?' Boe ma, ai mae hata bali! No nakasetik ai kokolak ndoos leo. Huu see bubuluk nae, ndia sangga nadenu ai mia ai fadin ele neu?"

⁸⁻⁹ Boe ma, Yahuda kokolak seluk bali nae, "Ama! Mbo'i kakanak ndia leo. Au helu, mete ma dadik hata-hata neun, na, ela au ndia lemba nggati ndia. Mete ma au taa ua fali kana no so'dak neu ama, na, ela ama fua salak ndia neu au losa mate. De ama mbo'i kakanak ndia leo, huu ai sangga la'o ia so. Malolenak ai la'o lai-lai, fo boso hambu esa mate no ndoes. ¹⁰ Hena leo ai taa mahani dook basa leoia, na, neu ko ai fali la'i dua so."

¹¹ Basa boe ma sila aman nae, "Mete ma leondiak, na, kada ei tao leoiak. Miu ha'i mala ita daen buna-boan fo neulaun seli. Ndia: fani oe, bumbufani, ai daa kaboo menik, akidoo salap, kanari,* ma fufue nula fe'e kala. De minin neu mane Masir lima konan, fo mae, ia ai nenenin ndia ia. ¹² Ei boe oo mini doik dedesin bekela'i duak, huu ei musi fee falik doik, fo fain ei hambu sala leme ei karo nala dale ndia. Fama hataholi la sila, ala mbeda lasala doi kala sila. ¹³ Ei boe oo, mia ei fadim, tehuu mia fali kana lai-lai baa! ¹⁴ Au hule-haladoi, fo Manetualain fo Koasan Ana selin ndia, tao nala Mane Masir lima konan ndia, nameda kasian neu ei. Losa ana nau, fee falik Benyamin ma Simeon neu ei, fo ei basa nggei fali no'u. Tehuu, mete ma au anang musi mopon, na, ela au lemba to'a-taak ndia akandondoo henin leo."

¹⁵ Basa ndia, boe ma ala lakaduduluk lala bua nenenin kala sila, ma doi kala sila, fo ala lenin neni Masir neu. Ala loo Benyamin boe. Losa ele, de leu lasale Yusuf. ¹⁶ Le'doeik Yusuf nita Benyamin ma ndia ka'a nala, boe ma nadenu ndia malangga mana makanenik, nae, "Heh! Mua hataholi la ia leni au umang leu! Boe ma, muu hala mala sapi esa, fo tunu-nasu malan mala'da. Huu dei fo ala la'a leledok lo au."

¹⁷ Boe ma, malangga mana makanenik ndia, tungga Yusuf palendan. De ana noo sala leni Yusuf uman leu.

¹⁸ Ledoeik ala bela'o leni Yusuf uman leu, boe ma ka'a nala, bii lalan seli. Nai dala laladak, ala lakokola lae, "Wei! Hatina de ana nadenu loo ita teni ia mai? Naafo, ana sangga tao nakatato'ak ita, huu fain doi kala fo ala fee fali kasa leme ita karo nala dale sila. Ala taok loo ita ia mai, fo kada nggengge neuk ala humu lala ita, fo ala tao ita dadik neu sila atan. Basa boe ma, ala lamoa lala basa ita banda keledoi nala."

¹⁹ Huu ndia de, ledoeik ala dekek lo Yusuf uman, boe ma ala kokolak lo malangga makanenik ndia, lae, ²⁰ "Ama! Ai moke ambon, huu fain ai mai hasa mitak nana'ak neme ia. ²¹⁻²² Boe ma, ledoeik fo ai fali nggolok miu, ai hahae mima dalak fo sangga sunggu. Boe ma ai sefi karo nala, fo sangga fee banda la la'a, naa te, hambu falik ai esa-esak doi hasa haden ndia, neme karon dale. Ai taa bubuluk see ndia taon neu ndia! Tehuu hatematak ia, ai mini falik basa doi kala sila. De, ama boso mamasana bou! Ela ama bubuluk, hatematak ia ai boe oo, mini doi fe'ek bali, fo sangga hasa nana'a beuk."

²³ Boe ma, malangga mana makanenik ndia, nae, "Ei kada nee-nee leo! Boso bii! Fama ei Manetualain ndia, fee ua-nale malole neu ei nai karo nala sila dalek. Fain, au simbo ala basa ei doi mala, maa. Ei hutan taa so!" De ana mbo'i heni Simeon neni sila neu.

²⁴ Boe ma, basa sala maso leni Yusuf uman dale leu. De malangga mana makanenik ndia, fee sala oe fo ala safe lalalao ei nala. Ndia boe oo, fee sila banda keledoi nala la'a. ²⁵ Boe ma, nafada sala nae, "Dei fo ei mi'a

* 43:11 Susula Malalaok dede'a Ibrani nae, 'Shaqed'. Ndia isin sama leo kanari boak.

leledok mia maklanggan.” Ledoeik ala bei lahani Yusuf mai, de ala heti memak sila bua neneni nala.

²⁶ Yusuf losa leondia, boe ma basa sala ala sendek lunggulangga nala leu matan. De ala loo sila bua neneni nala, neun. ²⁷ Boe ma Yusuf natane sala nae, “Leobee? Ei malole do? Talobee no ei ama lasin ndia? Ndia malole boe, do?”

²⁸ Ala lataa lae, “Ama ata lasin, fo ai ama bonggin ndia, malole, Ama.” Boe ma ala lakatele fo ala fee hadak neu ndia bali.

²⁹ Basa ndia, boe ma Yusuf ana suli ndule sala, losa ana nita fadin Benyamin. Sila dua sala ndia, ama esa, ma ina esa. Boe ma nae, “Wei! Ia ndia ei fa'di mulianan, fo fain ei tuik ndia so, hetu?”

Basa de ana kokolak no Benyamin nae, “Ana nggo ei! Au hule-haladoi fo Manetualain fee baba'e-babatik makadotok neu o.”

³⁰ Yusuf nita Benyamin, boe ma ndia dale haladoin hihii ana tu'da deak mai. Huu ana sue nala fadin seli. Ana taa bisa nakatataka nala dalen so. Boe ma, ana la'o lai-lai ela sala, de ana maso neni kaman dale neu, boe ma namatani nasakeke'du nai ndia. ³¹ Ana namatani nate'e, boe ma ana neu nalou oe, de ana tao natesa dalen. Ana kalua neu natonggo no sala, de nadenu hataholi nala leu sadia mei nana'ak.

³² Boe ma, ala tao fee Yusuf na'a nai mei hehelik esa. Ndia ka'a-fadi nala, la'a lai mei fe'ek. Ndia pegawe hataholi Masir asa, la'a lai sila mei hehelin boe. Huu hataholi Masir asa, lameda nunute langgatuuk la'a seseok lo hataholi Ibrani.† ³³ Malangga mana makanenik ndia, ana hetin so, fo Yusuf ka'a-fadi nala, langgatuuk lasale Yusuf. Ana heti sala tungga teu nala, mulai neme uluk losa fadi mate'ateisusuk. Ledoeik lita hehetik ndia, boe ma ala heran. ³⁴ Boe ma, Yusuf ana heti fo hataholi mana ono-lau kala ha'i fee ndia ka'a-fadi nala nana'ak neme ndia mei hehelin mai. Basa sala simbo no'un sama. Tehuu mana ono-lau kala, fee Benyamin enan, no'un lena heni ka'a nala la'i lima. Basa boe ma, ala la'a-linu losa ala lakabete lalan seli.

44

Yusuf moo lilo fulan mopon

¹ Ala la'a basa, boe ma Yusuf ana nakukutuk malangga mana makanenik, nae, “Wei! O muu madai hade neu hataholi la esa-esak karon losa henuk. Basa na, o tao seluk sila doi nala neu esa-esak karon dale. ² Boe ma, o ha'i mala au moo lilo fulang, fo taon neu kakana mulianak ndia karon.” Boe ma, ana neu tao tungga Yusuf palendan ndia.

³ Neu fo'a fafai kikiuanan, boe ma Yusuf mbo'i sala, fo ala leni nana'ak lenik sila banda keledoi nala. ⁴ Ala la'o bei taa losa dook nalan seli neme kota mai, boe ma Yusuf nafada malangga mana makanenik ndia, nae, “O malai lai-lai tungga hataholi la sila. Mete ma o matonggo mua sala, na, o mae leoia: ‘Hatina de ei dale mala manggalauk neu toulasik? De ei bala ndia malolen no manggalauk leoiak! ⁵ Talobee, de ei dale mala leoiak de bisa mamana'o mini malanggan moo lilo fulan? Ei taa bubuluk, do? Ndia taa ka'da moo nininuk! Ana pake mook ndia fo ana sangga bubuluk hataholi la ua-nalen. Mook ndia, ndolu ndia! Ei tataom ia, memak manggalaun ana seli!”

† 43:32 Hataholi Masir asa nunute hataholi Isra'el asa, huu hataholi Isra'el manahoo bi'i.

⁶ Basa boe ma, malangga mana makanenik ndia neu nalai tungga sala, de losa ana hambu sala. Boe ma, nafa'da sala tungga Yusuf kokolan isinaak ndia.

⁷ Boe ma, ala taa simbok de lae, "Ama hihiiin leobeek ia? Ai soo. Ai taa tao manggalaauk leondiak! ⁸ Ama mesa kana bubuluk, hetu? Fain doi kala manai ai karo nala sila dalek, ai fee fali kana neu ama so, hetu? De talobee fo ai bisa mamana'o malanggan lilo fulan neme ndia uman mai! Taa bisa! ⁹ Ama palisak leo! Hambu buas ndia nai see karon, na, huku nisan leo! Ma ela ai fe'e kala ia, da'dik neu malanggan atan leo."

¹⁰ Boe ma, malangga mana makanenik ndia, nae, "Taa! Kada leoiak. Mete ma mook ndia nai see, na, ndia da'dik au atang. Fe'e kala bole fali."

¹¹ Boe ma ala lakonda lai-lai karo nala sila, de ala sefi mema kasa.

¹² Boe ma, malangga mana makanenik palisak lutu-lutuk, mulai neme ka'ak karon losa fadik ena. De ana hambu moo lilo fulak ndia neme Benyamin karon.

¹³ Benyamin ka'a nala lita leondia, boe ma dale nala he'dis. Ala fua falik karo nala sila leu banda keledei la lain, de ala pode fali leni kota leu.

¹⁴ Ledoeik, ala losa Yusuf uman, tehoo ndia bei nai ndia. Boe ma, ala sendek lunggulangga nala leu ndia matan. ¹⁵ Boe ma, Yusuf nasapala kasa, nae, "Heh! Hatina de ei tao leoiak neu au! Ei taa bubuluk hataholi inahuuk leo au ia, bisa pake ndolu fo sangga bubuluk hataholi buin?"

¹⁶ Yahuda nataa nae, "Awii! Manetualain lufa nakaholak ai sala nala so. De ai sangga mae hata bali, ama! Ai sangga masala'e ai aon talobee bali. Mete ma ama, nau kena ai fa'di mulianan ia, na, malolenak ama kena ai basa nggai. Ha'i mala ai basa nggai da'dik neu ama atan leo."

¹⁷ Yusuf nataa nae, "Taa! Hambu mook ndia nai see na, ndia ndia, ana da'dik neu au atang! Ei fe'e kala, au mbo'i ei, de fali mini ei aman miu leo!"

Yahuda noke fo ana nggati Benyamin

¹⁸ Basa ndia, boe ma Yahuda neu deka-deka no Yusuf, de ana kokolak nae, "Ama wakil! Au bubuluk ama koasan sama leo manek. Huu ndia de boso mamananasa au dei. Huu au oke palamisi fo au kokolak fa ua ama.

¹⁹ Afik ama matane ai mae, 'Ei aman ma ei fadin esa bei nai ndia, do?'

²⁰ Boe ma, ai mataa mae, ai aman namalasi so. Ma ai fadi mulianan esa. Faik fo bonggi ndia, ama lasik so. Fadi mulianak ndia, ka'a bonggin esa, tehoo ndia taa kana so. Dua sala inan maten so. De, hatematak ia, ela kada fadi mulianak mesa kana so. Huu ndia, de ai aman suen nalan seli.'

²¹ Boe ma ama madenu ai mia ai fadin ndia, fo ama bisa mitan. ²² Boe ma ai mataa mae, kakanak ndia taa bisa la'o ela aman. Mete ma ana la'o elan, na, ai aman maten ndia so.

²³ Tehoo ama mataa, mae, 'Mete ma ei taa mia ei fa'dim ndia, na, ei taa bisa mita au matang so bali.'

²⁴ Basa boe ma, ai fali losa ai aman, boe ma ai mafadan basa ama kokolan ndia. ²⁵ Doo-doo boe ma, basa ai nana'an. De ai aman nadenu ai mini Masir mai seluk fo hasa nana'ak bali. ²⁶ Tehoo ai bala mae, 'Ama aa! Ai taa bisa mini ele miu so bali. Huu manek lima konan ndia, nafada basa so, nae, mete ma ai taa mia ai fadi muliana ndia, na, ai taa bisa mita ndia matan so. De ai fadi mulianan musi tungga dei, bei fo ai la'o.'

²⁷ Basa ndia, boe ma ai aman kokolak bali nae, 'Ei bubuluk so, hetu? Au saong, Rahel ndia, kada anan duak. ²⁸ Ana uluk taa kana so. Neu ko banda fui la, kodo henin so. Huu ndia de losa hatematak ia, au taa ita sana so.

²⁹ Mete ma ei ha'i mala ana mulianak ia neme au mai bali, boe ma, ana

hambu soe na, ei boe tao makatoto'ak nai au fai lasing dale, de au mate tutik.

³⁰⁻³¹ Huu ndia, Ama wakil, de mete ma au fali uni ama uu, ma au taa ua fadi mulianak ia, na neu ko ai aman maten ndia so. Huu ndia samanen nanamba'ak no kakanak ndia. Ma ndia namalasi nalan seli, losa mete ma ai boe tao makatoto'a kana, na, neu ko maten. ³² Nakalenak bali, au aheluk ua ama ae, au tanggon kakanak ndia. Au aheluk ua au aman, ae mete ma, au taa ua falik kakanak ndia neu ndia, na, ela au lemba salak ndia losa mate.

³³ De au oke leoiak, ama ela au leo nai ia nggati ndia, fo kada au mesang dadik Ama atan. Ela ana fali no ka'a nala. ³⁴ Mete ma kakanak ndia taa tungga, na, au taa bisa fali boe. Au taa bisa akatataka ita ama doidoso losa maten."

45

Yusuf nalelelak aon, ma noke aman hu'a neni Masir mai

¹ Yusuf namanene leondia, boe ma dalen ana noe losa taa bisa nakatataka nala so bali, neu ndia pegawe nala matan. Huu ndia de, nadenu sala ala deak leu, fo ela ndia mesa kana no ndia ka'a-fadi nala. No leondiak, ana bisa manaku nae, see ndia. ² Boe ma, pegawe la sila deak leu, de Yusuf namatani nakaleleu natingga, losa hataholi Masir asa lai kama ndia deak, ala lamanene. Ma, hataholi la malai manek uman lamanene boe.

³ Boe ma, Yusuf nafada manggale'dok neu tolanoo nala nae, "Wei! Ka'a-fadi nggalei! Au ia Yusuf, ei talanoom! Ama bei kasodak, hetu?"

Ka'a-fadi nala lamanene leondia, boe ma ala bii lalan seli, losa tala bisa kokolak hata-hata bali.

⁴ Boe ma, Yusuf kape kasa, nae, "Wei! Ei ho'dok mai mata ia dei."

Boe ma ala leu deak lo Yusuf, de ana kokolak seluk bali, nae, "Au ia Yusuf, fo fain ei se'o heni au uni Masir uu. ⁵ Memak ei se'o heni au. Tehuu ei bosu bii, ma bosu matoka fee salak esa no esa bali. Naa te, Manetualain mesa kana ndia no au ia mai, akahuluk neme ei mai. Fo no leondiak, Ana pake au fo asala'e hataholi no'uk, fo bosu ala mate lo ndoes.

⁶ Hatematak ia, fai ndoen bei fo ana la'ok teuk dua ia. Bei ela teuk lima bali. Neu faik ndia, hataholi la tala foi dae, tala sele-ninggali, ma tala hambu buna-boak hata-hata. ⁷ Tehuu Manetualain noo nakahuluk au neme ei mai so, fo ela hambu neme ei mai, ma ei umbu-ana nala, lasoda.

⁸ De, teteben na, ei tataon taa ia, fo au losa ia, tehuu Manetualain tatao ndia. Ndia ndia tao au dadik manek lima konan nai Masir. Boe ma, au dadik manek malangga uma-loon, nai manek uma manen. Taa hambu hataholi fe'ek inahuun lena heni au.

⁹ Hatematak ia, fali lai-lai leo, fo mafa'da au kokolang ia neu ama, mae leoia: 'Ama anan Yusuf ndia, bei kasodak! Ana dadik hataholi inahuuk nai nusa Masir so. Ndia boe oo, noke ama neni Masir neu lai-lai. ¹⁰ Dei fo ama bole leo nai dae baba'ek Gosen, fo dekak no ndia. Mamanak ndia neulauk ma maloa. De ama bisa makaboi basa ama bi'ilombo, bi'iae kala ma sapi la. Boe ma, ana noke ama mai mua umbu-ana mala, ma uma isi mala, ma basa sila pusaka nala, fo leo nakandoo nai ele. ¹¹ Mete ma ama nai Gosen, na, ana bisa nakaboi ama nai ele, huu fai ndoen bei teuk lima bali. De, dei fo ana heti, fo ama mua bobonggi mala, ma basa ama banda mala taa to'a hata-hata esa boe.'"

¹² Yusuf nafada basa, boe ma ana kokolak bali, nae, "Hatematak ia, ei mita matam so, hetu? Boe ma o, Benyamin. Au ia, memak Yusuf. ¹³ De mafada ita aman mae, au koasang nai Masir ia, inahuun ana seli. Ma tui ama boe, basa hata fo o mitam so. Basa ndia na, ei mia ama lai-lai mai leo!"

¹⁴ Boe ma, ana holu nala fadin Benyamin, de dua sala lamatani. ¹⁵ Ndia boe oo, ana holu nala ka'a nala, de ana idu esa-esa. Basa ndia, bei fo ala mulai lakokola lon.

Mane Masir simbok Yusuf ka'a-fa'di nala

¹⁶ Basa ndia, boe ma ledoeik manek no ndia pegawe nala lamanene Yusuf ka'a-fadi nala mai, boe ma basa sala lamahoko. ¹⁷ Basa ndia, boe ma manek kokolak no Yusuf nae, "Yusuf aa! Mafada o ka'a-fadi mala, fo ala fua leni hade neu sila banda keledei nala, fo leni Kana'an leu. ¹⁸ Boe ma madenu sala loo aman ma basa bobonggi nala, fo hu'a mai leo. Dei fo au fee sala dae neulauk manai lain seli nai Masir, fo ala bisa lasoda lai ele, ma la'a dae ndia buna-boan. ¹⁹ Boe ma mafada sala, fo ala leni memak nggili hida neme ia mai, fo dei fo ala fua lala kakana kadi'i kala ma ama nala. ²⁰ Boso dudu'a pusaka fo ala taa bisa lu'a leni sala, huu basa neulauk manai lain seli lai Masir ia, dei fo ala hambu sala."

²¹ Yusuf namanene leondia, boe ma ana fee sala nggili luma ma lepa-ngge soaneu nai dalak, tungga manek palendan. Ma, ndia ka'a-fadi nala* lafafa'u, fo ala fali tungga manek palendan. ²² Yusuf fee sala esa-esak balo'a papake beuk pasan esa. Tehuu ana fee Benyamin doi lilo fulak natun telu, ma balo'a papake beuk pasan lima. ²³ Ndia boe oo, haitua fee aman balo'a papake neulauk nalan seli nai Masir, fo ala fua sala leu banda keledei sanahulu. Ana fee nakadai, ha'de, loti ma nana'ak mata-matak bali, nai banda keledei sanahulu, fo dadik neu lepa-ngge neu sila fali main leni Masir mai. ²⁴ Basa ndia, boe ma ana mbo'i sala fali, ma nasanene'da kasa nae, "Ei boso matoka nai dalak, baa!"

Yakob namanene Yusuf bei kaso'dak

²⁵ Basa boe ma, ala fali leni aman leu, nai Kana'an. ²⁶ Losa ele, boe ma ala lafada aman lae, "Ama aa! Ama anan Yusuf bei kasodak. Ana dadik hataholi inahuuk, de ana palenda nai Masir!"

Yakob namanene leondia, boe ma ana nado namanggonggoak, ma taa namahale sila kokolan ndia. ²⁷ Tehuu ledoeik ala lafada basa Yusuf kokolan, ma ana nita nggili la fo Yusuf haituak ndia, fo sangga fua loo ndia neni Masir neu, bei fo ana mulai namahale. ²⁸ Boe ma ana kokolak nae, "Awiii! Au anang bei kasodak maa! Naa, leondiak, bei fo au amahoko! Au musi uu tilon dei, bei fo au bisa mate ua mole-dame."

46

Yakob no ndia bobonggi nala lafafa'u fo sangga leni Masir leu

¹ Basa ndia, boe ma Yakob* nafafa'u ndia bua nala, boe ma ala la'o ela Kana'an. Losa neu nggolo Barseba, boe ma ana hala banda, de ana tao tunu-hotuk, fee Manetualain fo neme makahulun mai aman Isak ana nakaluku-nakatele neu Ndia.

* **45:21** Susula isi-isik nae, "Isra'el ana nala tungga manek palendan." Isra'el ndia, na, Yakob nade fe'en. * **46:1** Susula Malalaok dede'a Ibrani nae, "Isra'el nafafa'u, de ana la'o."

² Boe ma le'odaek esa, ana nalame'i. Nai me'is ndia, ana namanene Manetualain noken nae, "Wei! Yakob! Yakob! O fo'a leo, fo mamanene!" Yakob nataa nae, "Hatina?"

³ Manetualain nae, "Au ia, Manetualain fo o aman nakaluku-nakatele neu Au neme makahulun mai. O boso bii muni Masir muu, huu dei fo Au tao o numbu-sa'du mala, dadik hataholi nusak inahuuk nai ele. ⁴ Dei fo Au sama-sama ua o teni Masir teu. Ma dei fo Au boe oo ua falik o numbu-sadu mala fali leni Kana'an leu. Dei fo neu faik fo o mate, o anam Yusuf ndia hambu o ani hahae mate'en."

⁵ Basa ndia, boe ma Yakob no ndia ana nala[†] la'o ela nggolo Barseba. Boe ma, ala lakasasa'e kana no sao-anan nala, leu nggili la lain fo mane Masir ana haitua kala sila so. ⁶⁻⁷ Boe ma, ala ha'i leni basa sila pusaka nala, ma basa sila banda nala, fo ala dadik leu sila ena heheli nala neme dae Kana'an. Boe ma, Yakob no ndia ana touana nala, ndia ana ina-anan, ma basa ndia umbu-solo nala, la'o leni Masir leu.

Yakob bobonggi nala mana tungga Masir leu

- ⁸ Yakob bobonggi nala mana tungga Masir leu, ndia:‡
 Ruben, fo ana uluk. ⁹ Ndia ana nala: Henok, Palu, Heston, ma Karmi.
¹⁰ Simeon, ma ndia ana nala, sila: Yemuel, Yamin, Ohad, Yakin, ma Sohar.
 Ma Saul boe, fo ndia anan neme saon ina Kana'an, mai.
¹¹ Lewi, no ndia ana nala, sila: Gerson, Kehat, ma Merari.
¹² Yahuda, ma ndia ana nala, sila: Sela, Peres, ma Sera. Yahuda ana fe'en,
 Er ma Onan, tehuu mate sala so lai Kana'an. Ndia boe oo, no Peres
 ana nala, ndia Hesron, ma Hamul.
¹³ Isaskar, ma ndia ana nala, sila: Tola, Pua, Ayub, ma Simron.
¹⁴ Sebulon, ma ndia ana nala, sila: Sered, Elon ma Yahleel.
¹⁵ Basa sila ndia, Yakob no saon Lea ana bonggi nala, faik fo ala leo
 leme Mesopotamia. Hambu ana inanak boe, nade Dina. De Yakob no Lea
 numbu-sadu nala, basa sala hataholi telu hulu telu.
¹⁶ Boe ma, hambu ndia ana nala leme ndia sao fe'e nala mai. Sila: Gad,
 ma ndia ana nala: Sifton, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, ma Areli.
¹⁷ Aser, ma ndia ana nala, sila: Yimna, Yiswa, Yiswi, Beria, ma sila feton,
 nade Sera.

Hambu Beria ana nala boe: sila Heber ma Malkiel.

¹⁸ Basa sala, hataholi sanahulu nee. Ndia Yakob no saon Silpa umbu-ana nala. Silpa ndia, na ata fo Laban ana fee ana ina-anan Lea, fo Yakob sao mulin ndia.

- ¹⁹ Boe ma, hambu Yakob sao fe'en bali, nade, Rahel. Ana bonggi anak dua, Yusuf ma Benyamin. ²⁰ Faik ndia, Yusuf sao Asnat nai Masir so. Ndia aliaman ndia, malangga anggama nai kota On. Ndia naden Potifera. Boe ma, Yusuf no Asnat ana nala, Efraim ma Manase.
²¹ Benyamin tungga neni Masir neu boe, no ndia ana nala: Bela, Beker, Asibel, Gera, Naaman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim ma Ared.

²² Boe ma, Yakob no ndia saon Rahel numbu-sadu nala, hambu hataholi sanahulu haa.

²³ Basa boe ma, bei hambu saon esa bali, nade Bilha. Sila ana nala, ndia, Dan, ma Naftali.

Dan anan na'de Husim.

²⁴ Naftali no ndia ana nala: Yasel, Guni, Yeser ma Silem.

† 46:5 Susula Malalaok dede'a Ibrani nae, "Isra'el ana nala loo aman Yakob." ‡ 46:8 Susula Malalaok dede'a Ibrani nae, "Isra'el bobonggi nala."

²⁵ Yakob ma ndia saon Bilha numbu-sadu nala ndia, hataholi hitu. Bilha ndia, na, Rahel atan fo ana hambun neme aman Laban mai.

²⁶ De, Yakob numbu-sadu nala, basa sala maneni Masir leu, hambu hataholi nee hulu nee. Bei taa hingga ndia fetofeu nala. ²⁷ Tamba no Yusuf ana nala fo nanabonggi kala lai Masir, hataholi dua. De Yakob no bobonggi nala mana leo lai Masir, basa sala hataholi hitu hulu. §

Yakob natonggo no anan Yusuf bali

²⁸ Ala sangga dekak lo Masir, boe ma Yakob nadenu anan Yahuda la'ok nakahuluk, de neu noke Yusuf, fo ana mai natonggo no aman nai Gosen. Le'doeik ala losa Gosen, ²⁹ boe ma Yusuf sa'e nala ndia nggilin, de neu natonggo no aman nai ndia. Ledoeik ala latonggo, boe ma Yusuf ana holu nala aman, de namatani nala doon seli.

³⁰ Boe ma, Yakob kokolak no Yusuf nae, "Ana Yusuf aa! Hatematak ia, au mesa nggau ita o so. Ma au bubuluk so, o bei kasodak. Huu ndia, de mae au mate hatematak ia boe oo, malole."

³¹ Boe ma, Yusuf nafada ka'a-fadi nala nae, "Au musi uu afada manek, ae au bobonggi nggala mai leme Kana'an mai so. ³² De, dei fo au afada ae, ei ia hataholi mana makaboi bi'ilombo ma sapi. Huu ndia, de ei boe oo mini ei banda nala, ma pusaka mala leme Kana'an mai. ³³ Mete ma manek noke ei, ma natane ei, nae ei mateme tao hata, ³⁴ na, ei mataa leo mae, ei basa-nggei ia mana makaboi banda neme ei kadi'i-anam mai, sama leo ei bei-ba'i mala. No leondiak, dei fo nadenu ei leo nai dae baba'ek Gosen." Yusuf nafada leondia, huu hataholi Masir asa lameda nunute, mete ma ala leo lakabubua lo manahoo la.

47

Mane Masir fee Yusuf bobonggi nala dae

¹⁻² Basa boe ma, Yusuf no ndia tolanoo nala hataholi lima, leu lasale manek. Yusuf nalelela kasa, nae, "Ama manek! Au amang ma au ka'a-fadi nggala, mai leme Kana'an mai so. Ala mai lo sila bi'iae-bi'ilombo nala, sapi nala, ma basa sila bua nala. Hatematak ia sila basa sala lai dae baba'ek Gosen so."

³ Boe ma, manek natane sala nae, "Ei tataon hata?"

Ala lataa, lae, "Ai ia manahoo sama leo ai bei-ba'i nala. ⁴ Hatematak ia, nai dae Kana'an fai hanan ana seli, losa taa hambu nana'ak ma na'u so. Huu ndia, de ai mini nusak ia mai, fo leo tataak. Ai boe oo mini ai banda nala. Hatematak ia, ai moke ama manek fo makambo'ik ai leo nai dae baba'ek Gosen, fo ai makaboi ai banda nala lai ndia."

⁵ Boe ma, manek nafada ndia hihiiin neu Yusuf, nae, "Hatematak ia, o amam ma ka'a-fadi mala lai ia so. ⁶ De ala bole tao nusak ia sama leo sila nusa hehelin. Au bubuluk, dae Gosen ndia, dae baba'ek neulaun seli nai nusak ia. De malolenak, ala leo lai ele leo. Ma, mete ma neme sila mai, ala lakaneni lalelak banda no malole, na, ela ala lakaneni au enang lai ndia boe."

⁷ Basa ndia, boe ma Yusuf nalelelak aman neu manek. Boe ma, Yakob hule-haladoi noke fo Manetualain fee baba'e-babatik neu manek.

⁸ Manek ndia natane Yakob, nae, "Ama teuk hida ia so?"

⁹ Yakob nataa, nae, "Au asoda teuk natun esa telu hulu ia so, ma au taa leo ahele nai mamanak esa. Au bei-ba'i nggala leondiak boe. Mete ma nakasaman no sila, na au teung keke'un lena heni sila, tehuu henuk no

doidosok.”¹⁰ Boe ma Yakob nate'a manek. Tehuu ledoeik ana bei taa la'o, noke Manetualain fee baba'e-babatik neu manek bali.

¹¹ Boe ma, Yusuf tungga manek kokolan, de ana natudu fee sala mamanak nai dae baba'ek Gosen. Mamanak ndia neulaun seli. (Dei fo ala foi mamanak ndia, nade 'Rameses'.) Basa ndia, boe ma Yusuf aman ma ndia ka'a-fadi nala, leo lakandoo lai ndia. ¹² Basa boe ma, Yusuf sadia nana'ak fo nakaboi aman, ka'a-fadi nala, ma basa sila sao-ana nala, mulai neme inahuuk losa kakana ana kala.

Fai ndoen nai Masir

¹³ Faik ndia, fai ndoen napadaka nalan seli, losa sudi nai bee, taa hambu nana'ak so bali. Neme Masir mai losa Kana'an, hataholi la bekundole so. Taa bisa tao hata-hata so bali, huu ala ndoe lalan seli. ¹⁴ Basa de, hataholi la leme sudi bee mai nai Masir, ma basa mamanak nai Kana'an, leu hasa nana'ak nai Yusuf. Boe ma, ana nakaduduluk nala basa doi kala sila, de neu mbe'da sala neu manek uman. ¹⁵ Faik ndia, hataholi Masir asa ma hataholi Kana'an asa doi nala basa sala so. Huu ndia de taa bisa hasa nana'ak so. Basa boe ma, ala mai lasale lala Yusuf, fo loke lae, “Ama wakil aa! Fee ai nana'ak dei, fo bosu ai mate mia ndoes. Huu ai doin basan so.”

¹⁶ Boe ma, Yusuf nataa nae, “Metu ma memak ei doim taa so, na, tao leoiak: fee ei banda mala mai, fo tukan neu nana'ak.” ¹⁷ Basa boe ma, ala fee sila banda nala neu Yusuf, fo ala tukan neu nana'ak, fo ndia sila ndala nala, sila bi'ilombo nala, sila bi'iae nala, sila sapi nala, ma sila banda keledei nala. Huu teuk ndia, Yusuf helu leo ndiak so.

¹⁸ Manafali boe ma, ala falu mai sala bali leni Yusuf mai, lae, “Ama wakil aa! Ai kokolak ndoos leo. Ai doin ma ai bandan, ama ana seseluk nala basa sala so. De hatematak ia, taa hambu hata-hata so. Ela kada ai ao nala, ma ai dae nala, ¹⁹ de bosu fee ai mate. Metu ma ai mate, na, see ndia nakaneni dae la sila? Malolenak, ama wakil ha'i mala ai dadik ama ata nala. Ma ama boe oo ha'i mala ai daen fo da'dik neu ama enan. De ama fee ai bini fo ai sele fee ama. Boe ma, ai sosotam ma ai daen ndia, ama ana nggatin no kada nana'ak leo, fo sadi ai bosu mate!”

²⁰ Huu fai ndoen ana boe napadaka, de basa hataholi Masir asa, se'o heni basa dae nala. De Yusuf hasa nala basa dae manai Masir, fo dadik neu manek pusakan. ²¹ No leondiak, de basa lau-inggu Masir, ala dadik manek ata nala.* ²² Tehuu, neme basa sala mai, Yusuf taa hasa malangga anggama la dae nala, huu manek fee sala nana'ak nakandoo. Huu ndia, de, ala taa paluu se'o sila dae nala.

²³ Faik ndia, boe ma Yusuf kokolak no lau-inggu la nae, “Hatematak ia, ei dadik manek ata nala so. Basa ei dae mala, au hasa ala sala fee manek so. De ei ha'i mala bini la ia, fo miu sele sala leu dae la sila leo. ²⁴ Boe ma, dei fo ama ketu-kolu malan, na, ei ba'e lima kana. Baba'ek esa feen neu manek. Ela baba'ek haa, ei taon neu bini, ma mia ei uma isi mala mi'a.”

²⁵ Ala lataa lae, “Ama masala'e mala ai so, huu ndia de ai moke makasi. Ai nau dadik ama manek ata nala leo.”

²⁶ Boe ma, Yusuf tao heti-heuk ndia, dadik hadak nai nusa Masir. Huu ndia, de neme basa hade fo lau-inggu la koluk ndia, ala ba'e lima kana. Baba'ek esa feen neu manek, ma baba'ek haa ala pake hehelin. Kada malangga anggama la dae nala, manek taa hasa sala. Ala pake lakandoo ha'dak ndia.

Yusuf helu, ana nato'i Yakob neu sila bei-ba'i nala mamana laten

* **47:21** Hambu susula dede'a Ibrani boe, nae, “Yusuf hu'a basa hataholi la leni kota dale leu.”

²⁷ Mulai neme faik ndia mai, hataholi Isra'el asa leo lakandoo lai Masir, nai dae baba'ek Gosen. Ala dadik hataholi kamasu'ik, ma sila numbu-sa'du nala boe lamano'u.

²⁸ Yakob bei nasoda nai Masir teuk sanahulu hitu bali, losa ndia teun basan dadik neu natun esa haa hulu hitu. ²⁹ Faik fo ndia mamaten sangga deka-deka, boe ma ana noke Yusuf fo nafadan nae, "Ana Usu aa! Au ameda taa dook so, huu Manetualain noke falik au. De, au oke, fo mete ma o sue au, na o soo fo o boso matoi au nai dae Masir ia. ³⁰ O musu mua falik au mbombolang neni o bei-ba'i mala mamanan laten neu, fo matoi au nai ndia. Ndia ama hihiiin ndindia."

Boe ma, Yusuf nataa nae, "Hei, ama! Mete ma ama nau leondiak, na, kada au tungga leo."

³¹ Boe ma, Yakob kokolak nae, "Mete ma, leondiak na, hatematak ia o soo dei, fo mae o tungga ama hihiiin."

Basa boe ma, Yusuf soo tungga Yakob kokolan ndia. Boe ma, Yakob sendek lunggulangan neu koi lain, de ana hule-haladoi noke makasi neu Manetualain.

48

Yakob noke baba'e-babatik fee Yusuf ana nala, Efraim ma Manase

¹ Taa dook so bali, boe ma hataholi mai nafada Yusuf nae, ndia aman namahedi belak so. De ana noo ana nala dua sala, fo Manase ma Efraim, fo leu tilo sila bain Yakob. ² Faik fo Yakob namanene Yusuf asa mai so, boe ma ana nakatataka aon fo nanggatuuk neu koi lain.

³ Boe ma, ana nafada Yusuf nae, "Ana Usu aa! Manetualain fo Ndia koasan ana seli ndia, fain Ana natudu mata-aon neu au neme nggolo Lus nai dae Kana'an. Ana helu au neme ndia, ⁴ nae, 'Dei fo Au tao o umbu-ana nala, boe lamano'u, fo o numbu-sa'du mala, dadik hataholi nusak inahuuk. Dei fo Au fee nusak ia neu o numbu-sadu mala, fo dadik neu sila pusaka nala, losa daeinak babasan.'

⁵ Hatematak ia, o anam Efraim ma Manase ndia, sila hak leoiak: Au uni Masir, tehuu sila dua sala lai ele so. Mae leondiak boe oo, tehuu hatematak ia, au tao dua sala sama leo au ana heheling, leo Ruben ma Simeon. ⁶ Tehuu, mete ma o hambu anak bali, na ndia, o anam ndia leo. Au tao sila leo au anang. De, ela ala simbo sila pusakan, neme sila ka'a nala Efraim ma Manase mai leo. ⁷ Au tao leondiak, fo asane'da o inam Rahel. Faik fo ita fali teme Mesopotamia mai, fo teni Kana'an teu, tehuu inam mate bonggi lenggu neme dalak dekak no nggolo Efrata, nai dae Kana'an. Faik ndia, au dale he'di alan seli! Boe ma, au atoin neu dalak biffin, fo sangga neni nggolo Efrata neu." (Nggolok ndia, hatematak ia, ala foin, nade *Betlehem*.)

⁸⁻¹⁰ Yakob* kokolak basa boe ma, ana botik matan, de nita Yusuf ana nala lai ndia. Ana namalasi so, ma ndia mata nala kelembuak so. Huu ndia, de ana natane Yusuf nae, "Wei! Ia, see ana nala ia?"

Boe ma, Yusuf nataa nae, "Ia ndia, ana kala fo Manetualain fee au nai Masir ia."

Yakob ana kokolak nae, "Mete ma leondiak na, o mua sala deka-deka lo au dei, fo au hule-haladoi oke Manetualain fee sala baba'e-babatik." Boe ma, Yusuf noo kakana kala sila, leu deka-deka lo Yakob, de ana holu ma idu sala. ¹¹ Boe ma, ana kokolak no Yusuf nae, "Doo basa ia, kada au

* 48:8-10 Susula Malalaok dede'a Ibrani nae, "Isra'el".

dudu'a ae, au taa atonggo ua o so. Tehuu hatematak ia, Manetualain tao lena henin seli, losa au bei bisa ita o ana mala boe."

¹² Basa boe ma, Yusuf ko'o heok ana nala leme Yakob† mai, boe ma ana sendek lunggulanngan de matan losa dae, neu aman matan. ¹³ Basa boe ma, Yusuf fo'a, de ana fee ana nala lambadeik deka-deka leu aman matan. Ana tao ana ulun, Manase, neu Yakob boboa konan, ma ana kaduan, Efraim, neu Yakob boboa kiin. ¹⁴ Tehuu, le'doeik Yakob sangga lalaa liman, fo noke baba'e-babatik fee dua sala, boe ma ana lali lima konan de ana taon neu Efraim langgan, ma ana tao lima kiin neu ka'an Manase langgan lain. ¹⁵ Boe ma, ana hule-haladoi noke Manetualain fee baba'e-babatik neu Yusuf nae,

"O ba'im Isak aman Abraham,

ma ba'im Isak mesa kana ndia,

dua sala tungga lakandoo Manetualain hihiiin.

Manetualain boe oo, nakaboi au neme au muli-solung mai losa hatematak ia.

¹⁶ Ana nakambo'ik au neme basa soe mata-mata kala mai.‡

De au boe oo, oke fo Ana fee baba'e-babatik neu kakana kala ia, ma sila numbu-sadu nala.

Boe ma, mete ma ala hule-haladoi neu Manetualain,

na, ala seseik nakandondoo henin ba'i Abraham, ba'i Isak ma au na'deng.

Fo ela sila numbu-sadu nala, boe lamano'u,

fo dadik hataholi nusak inahuuk, nai daebafok ia."

¹⁷ Tehuu, faik fo nita aman ana tao ndia liman konan ndia, neu fadik Efraim langgan, boe ma ana to'u nala aman liman ndia, de ana lalin neu ka'ak Manase langgan. ¹⁸ Ana nafada aman nae, "Ama aa! Boso tao leondiak, huu ndia ndia, fadik Efraim. Ndia taa uluk. Ama musi tao lima konan neu ka'ak Manase langgan, huu ana uluk hak ndia."

¹⁹ Tehuu aman Yakob taa nau. Boe ma, ana nae, "Ana nggo ei! Memak au bubuluk. Huu dei⁹ fo Manase dadik ana seli, ma ndia numbu-sa'du nala, boe lamano'u, losa ala dadik hataholi nusa inahuuk. Tehuu fa'din Efraim ndia, dei fo ana seli lena heni ka'an. Ma ndia numbu-sadu nala, dei fo makadotok nalan seli losa ala dadik hataholi nusak no'uk, ma ana seli."

²⁰ Basa boe ma, nafada kakanak kadua kala sila, nae, "Mete ma, hataholi Isra'el asa loke Manetualain baba'e-babatik neu hataholi, na, ala seseik ei dua nggei nadem boe, lae, 'Ela leobee na, Manetualain fee o baba'e-babatik, sama leo Ana fee baba'e-babatik neu Efraim ma Manase.'"

No leondiak, Yakob seseik fadik Efraim naden, nakahuluk neme kaan Manase naden mai.

²¹ Basa boe ma, Yakob nafada Yusuf, nae, "Ana nggo ei! Taa dook so huu au mate. Tehuu dei fo Manetualain fali nala ei, boe ma Ana noo falik ei, mini ei bei-ba'i mala nusan neu. ²² Tehuu hatematak ia, au fee o, lena heni au fee o ka'a-fa'di mala. Huu au fee akadaik o letak manai Kana'an, fo makahulun au ha'i alan neme hataholi Amori la mai, neu faik fo au atati ua sala."

† 48:12 Susula Malalaok dede'a Ibrani nae, "Yusuf ko'o heok ana nala leme Yakob lunggulanngan lala'dan mai." ‡ 48:16 Susula dede'a Ibrani nae, "Au oke fo Manetualain atan neme nusa so'dak mai, mbo'i heni au neme basa soe mata-mata kala mai." Tehuu, hambu hataholi malelak nae, Manetualain natudu Mata-aon, neu faik fo Ana pake ndia atan neme nusa so'dak, fo nakambo'ik Yakob, neme soe mata-mata kala. Mete neu *Tutui la'eneu Sososan* 16:7; 21:17; 22:11,15.

49

Yakob nafada ndia ana nala esa-esak ha'dan ma baba'e-babatin

¹ Basa ndia, boe ma Yakob nadenu noke basa ndia ana nala. Ana nafada nae, "Ana nggalei! Mai fo makabubua deka-deka mia au nai ia dei. Au sangga afada ei, esa-esako dala sodan nai fai makabuin." ² Boe ma, Yakob mulai nafada memeak ndia ana nala nae,

"Leoiak! Yakob ana nala! Mai, fo mambadeik e'o mala au.

Mamanene ei amam Isra'el ia, sangga kokolak.

³ *Ruben!* O ia, au ana ulung! O ia, au bebe'i-balakaing, ma au lima konang. Hataholi la fee o hadak nalan seli so. ⁴ Tehuu o dalem lofoanak nanggonga, fo taa bubuluk o hihim ndia leobee. Ka'da nggengeneuk o muu sunggu mua au saong Bilha, de tao manggengeo amam koin. Huu ndia, de o pangga ka'an tuda memak!

⁵ *Simeon maLewi!* Ei dua nggei leoesak! Ei dua nggei lofoanak nalan seli, mambue fe'a tafa, fo tao hataholi la doidoso. ⁶ Ei namahokon ndia, tati ketu sapi ei mbimbiin, losa ala lendo lala mamates kada mamanan. Ma ei manggalaun bali, ndia ei mamenggu ei nisi mala, bei fo ei tao misa hataholi. Huu ndia, de au taa nau mbali ei kokola mala. Au boe oo, taa nau seseok ua ei dede'a mala. ⁷ De hatematak ia, au sumba-soo ei daa sa'em ndia, huu ana seli susudik! Ma ei nasam fo taa no kasian fa boe. Dei fo ei musi lemba aom ei manggalaun ndia. Dei fo Manetualain mbia ei numbu-sadu mala kii-konak. Boe ma, ala leo latanggalak lai sudi bee, nai dae Isra'el.

⁸ *Yahuda!* O na'dem ndandaan nae, 'koa.' O ka'a-fadi mala dei fo ala koa o, ma ala kauk fee ha'dak neu o. O boe oo, tuni-ndeni mala o musu mala, losa ala taa bisa so'uk langga nala. ⁹ O ia, leo meoasu mulik manai lain seli, fo ana bisa sangga aon nana'ak. O boe oo, sama leo meoasu mane, fo ana nakambimbii aon fo sangga ana sunggu, taa hambu esa nambalani dunggu o. O boe oo, sama leo meoasu ina, fo ana nanea ana nala; de taa hambu hataholi nambalani neu tao mata-mata kasa. O leo ndiak boe. Hataholi la, ala bii o, ma ala taa lambalani tao mata-matak neu o. ¹⁰ Dei fo o ia, to'u palenda. O numbu-sadu mala to'u palenda latutunggak, losa dei fo hambu esa mana hak basan seli, Ana nanggatuuk to'u palenda ndia. Boe ma, basa hataholi nusa kala, kauk ma lamanene neu Ndia. ¹¹ Dei fo o masoda no namahokok. O hii hata, na hambun! O sangga mae tao sudi hata boe oo, ana da'di! Huu o banda nala, ma osi la buna-boa nala, boe lamano'u losa nananggangalik. ¹² O nana'a-nininu mala, malada-malada, losa taa hambu mana basak.

¹³ *Sebulon!* O dae pusakan maloa hiak, ma dekak no tasi, losa natoo no kota Sidon. Ofa kala leme basa bee mai, fo ala nggali naka nala no sodak lai namo ndia.

¹⁴⁻¹⁵ *Isaskar!* O ia, sama leo banda keledei balakaik, ma o langga batun ana seli. Mete ma o sunggu nai dalak,* na, see bisa nakaseti o fo'a fo la'ok makandoo. Tehuu mete ma o mita nggolok ndia neulauk nai ele, na taa nadenu boe oo, o lemba mala o buan fo o muni ndia muu leo. Huu ndia, de, o leondiak leo!

* **49:14-15** Dede'a Ibrani bisa pake ndandaak dua: "ana sunggu nai mamanan dua lala'dan", ma "ana sunggu nai karon fufuak dua lala'dan".

- 16 *Dan!* O nadem ndandaan nae, 'mana maketu'. Boe ma, o ia, ma o numbu-sadu mala sila ndia dei fo laketu o hataholi nusa Isra'el dede'an, taa mana benu selik. 17 O ia boe oo, malelak leo mengge kalasok, fo ana sunggu nai dalak bifer. Mete ma, hataholi sa'e ndala nesik ndia, na, nggengge neuk, o kiki mala ndala ei dean mbimbiin, losa manasa'ek tuda.
- 18 *Ou MANETUALAIN!* Au hule-haladoi fo O masala'e mala ai basa nggai.
- 19 *Gad!* O na'dem liin hihii sama leo 'sambu'. Dei fo na'o la sambu o, tehoo o sambu masafali sala.
- 20 *Aser!* Dei fo osim buna-boan neulau hiak, losa o bisa tao kokis, neulau kala ma malada fo mane kala ala hasa nai o.
- 21 *Naftali!* O ia, sama leo nusa mana malai neu fuiik, fo taa hambu hataholi heti o. O boe oo, bonggi mala ana kala mana'a hia kala.
- 22 *Yusuf!* O sama leo ai longgek mana namak, fo ana nasoda dekak no oe. O ba'e nala, nama leni tembo madema lain leu.† 23 Hambu hataholi boe, ala mbia sila dale he'din neu o, sama leo musu la kou o. 24 Tehoo Manetualain fo au akaluku-akatelek neu Ndia, Ana fali nala o. Huu ndia, de Ana tao natea o limam losa o bisa kou masa fali sala, mae neme doon ana seli mai. O bisa senggi sala, huu Manetualain Ana fali nala o, huu memak Ndia koasan ana seli tebe! Huu ndia, de au asalai neu Ndia. Huu Ndia ndia, nanea au. 25 Dei fo Ndia nanea o boe. Ma Ana fee baba'e-babatik neu o, neme lalai mai, baba'e-babatik neme daebafok mai, ma baba'e-babatik fo bonggi anak makadotok, ma taa kamahe'di kala. 26 Lete kala taa manamopok. Ma au baba'e-babating feen neu o ia, no'un lena heni basa lete kala! Ela basa baba'e-babatik ia, nanangganggak neu o, huu o lena heni neme basa o ka'a-fadi mala mai.
- 27 *Beryamin!* O kambalanin sama leo busa fui mana ndoek ia. Bei fafai anak, naa te ana neu sombu, fo ana humu nala ndia nana'an so. Tehoo mete ma le'odae, na, ana neu baba'e nana'a ela kala, neu ana nala. O numbu-sadu mala, ana seli leondiak boe!"
- 28 *Leondia leo,* Yakob nafada memak, ana nala dala sodan nai fai makabuin, esa-esak no ndia numbu-sadu nala. Sila basa sala sila, lakonda leo Isra'el sanahulu dua.

Yakob maten

29-30 Yakob noke ndia ana nala, de ana hehelu, nae, "Taa dook so, huu au mate ia so. Mete ma au mate, na ei musu miu matoi au nai Ba'i Abraham mamana laten. Lates ndia nai luak, fo dekak no nggolo Makpela ma Mamre, nai dae Kana'an. Makahulun Ba'i Abraham hasa nala luak ndia no osin, fo ana taon neu mamana lates. Ana tifa ketun neme hataholi leo Het, fo naden Efron. 31 Nai ndia, ala latoi ita Ba'in Abraham ma bei Sara, au amang Isak, ma au inang Ribka. De, ei musu matoi au nai ndia, neu au saong Lea boboan. 32 Ei boso mafalende henin matoi au neu luak ndia, fo Ba'i Abraham hasa nalan so."

33 Yakob ana kokolak nate'e leondia, boe ma ana sunggu seluk neu koi lain, boe ma maten.

50

1 Boe ma, Yusuf holu nala aman, de namatani nakaleleu. Boe ma, ana idun bali-bali. 2 Basa ndia, boe ma Yusuf palenda hataholi mana makaneni

† 49:22 Susula Malalaok dede'a Ibrani nailalanek ia, taa manggale'dok. Hambu hataholi malelak lae ndia ndandaan 'ai longge mananamak', ma hambu lae, 'banda keledi'.

mamate, fo ala tao akidook neun, suek tao Yakob mbombolan nahele leondiak. ³ Boe ma, hataholi la lakaneni mbombolak ndia losa faik haa hulu, tungga sila natetemen. De basa hataholi Masir asa tungga lamatani Yakob mamaten boe. Ala tao leondiak losa faik hitu hulu, sama leo sila hataholi inahuun maten.

⁴ Basa fai kahitu hulun, boe ma Yusuf nafada manek pegawe nala nae, "Mamanene! Au oke fo ei mini au kokolang ia, neu manek mae leoia: ⁵ 'Faik fo au amang sangga maten, ana noke fo au uu atoi ndia mbombolan nai dae Kana'an. De au oke manek nakambo'ik au uu atoi au amang. Basa na, bei fo au fali ia mai.'"

⁶ Manek namanene leondia, boe ma nataa nae, "Metete ma o helu amam leondiak so, na, muu matoin nai ele leo."

⁷ Boe ma, Yusuf neu natoi aman. Hataholi no'u kala leu tunggan boe, fo ndia manek pegawa nala ma basa hataholi inahuu nala malai Masir.

⁸ Yusuf ka'a-fadi nala, ma basa sila hataholi mana tao ue-ledi nala, tungga leu latoi Yakob boe. Ela kala manai Gosen, kada sila sao nala ma ana kadi'i kala, ma sila banda nala. ⁹ Soldadu no'u kala tungga boe. Hambu ala pake nggili, ma hambu ala sa'e ndala. Huu mana tungga kala sila, no'un seli, de hataholi mana la'o eik tungga mamate nalun seli.

¹⁰ Basa sala la'ok losa ala lena lee Yarden, nai mamanak esa nade Atad. Hataholi la lateme mai femba hade lai ndia. Boe ma, Yusuf asa lamatani lakalelu aman mamaten leme ndia, de ala be'e faik hitu bali.

¹¹ Le'doeik hataholi Kana'an malai ndia kala lita ala dale hedi leondiak, boe ma ala kokolak lae, "Wei! Ei mita dei. Hataholi Masir asa tatao bebe'en dale he'din ana seli bali! Ala lamatani losa leondiak." Huu ndia, de ala foi mamanak ndia, nade *Abel-Misraim*. Ndia ndandaan, nae, 'hataholi Masir asa dale hedini'.

¹² Boe ma, Yakob ana nala tao tungga sama leo sila hehelun ndia. ¹³ Boe ma, ala ko'o leni Yakob mbombolan, fo leu latoi nai luak dekak no nggolo Makpela ma Mamre. Abraham hasa nala mamanak ndia so, neme hataholi leo Het mai, nade Efron, fo ana dadik neu sila mamana laten.

Yusuf tao natesa ka'a nala dalen

¹⁴ Yusuf no ndia ka'a-fadi nala latoi late'e aman, boe ma ala fali Masir leu. Leondiak boe basa hataholi fe'e kala mana tungga leu latoi, lo sila.

¹⁵ Ala losa Masir leondia, boe ma Yusuf ka'a nala ala mulai bii, huu sila aman taa kana so, de ala lakokola lae, "Wei! Ei dud'u'a dei! Leo Yusuf ana bei nambada dalek neu ita, fo ana bala ita tatao manggalaun neu ndia, na, leobee?" ¹⁶ Boe ma, ala lala halak fo ala haitua Yusuf halak, lae leoia: "Ama wakil. Ai bei masaneda faik fo ita aman bei kasodak ndia, ana nadenu ai ¹⁷ fo mafada ama mae, 'Usu musi fee ambon neu ndia ka'a nala sala nala. Huu makahulun sila tao manggalauk neu ndia. Ai boe oo masaneda ita aman nakaluku-nakatele neu Manetualain neme makahulun mai. Ai dadik Manetualain ata nala. Huu ndia de hatematak ia, ai mai moke ambon, huu ai basa nggai tao masala Ama so.'"

Yusuf namanene leondia, boe ma ana namatani.

¹⁸ Basa boe ma, ndia ka'a nala mai aon, de ala sendek lunggulangga nala leu matan, de ala kokolak lae, "Ela ama ana tao ai, dadik ama atam leo."

¹⁹ Tehuu Yusuf nafada sala nae, "Ka'a nggalei! Ei boso bii bali! Kada Manetualain mesa kana naena hak huku hataholi. Tehuu au ia, taa. ²⁰ Makahulun, memak ei mala halak so, fo sangga tao manggalauk neu au. Tehuu Manetualain tao nasafalik ei hihii manggalaun ndia, dadik neulauk. Huu ndia, de Ana so'u nala au da'dik hataholi inahuuk, fo

hataholi no'u kala bisa lasoda. ²¹ De hatematak ia, au afada ei so, fo boso bii bali. Huu au helu, dei fo au mbali ei, ma basa ei ana mala.”

No kokolak malolole leondiak, de Yusuf tao natesa ka'a nala dale.

Yusuf mamaten

²² Basa ndia, boe ma Yusuf leo nakandoo nai Masir, no basa ndia ka'a-fa'di nala. Ana naso'da losa teun natun esa sanahulu. ²³ Ana bei hambu nita Efraim umbu-ana nala. Ma ndia mesa kana nakaboi Manase umbu nala, fo ndia Makir ana nala,

²⁴ Yusuf nafada ka'a nala, nae, “Ka'a nggalei! Au amemedak, au fai mamateng deka-deka so. Tehuu au amahele, neu ko Manetualain nakaboi ei. Ndia ndia, dei fo Ana no ei kalua mima nusak ia mai. Ndia ndia, Ana nalangga ei fali mini nusak fo Ana soo helu neu Ba'i Abraham, Ba'i Isak, ma ama Yakob.” ²⁵ Boe ma, Yusuf noke ndia bobonggi nala ala soo, lae, “Ei musi helu au. Mete ma losa faik fo Manetualain Ana no falik ei, mini nusak ndia miu, na, ei musi mini au dui-loung.”

²⁶ Basa boe ma, Yusuf maten nai Masir neu teun natun esa sanahulu. Boe ma, ala tao akidook neu ndia mbombolan, de ala taon neni kopan dale neu.

Lamatuak Yesus Tutui Malolen tungga Mateos

*Lamatuak Yesus susula bei-ba'i nala
(Lukas 3:23-38)*

¹⁻² Susulak ia, tui la'eneu Yesus Karistus, fo Hataholi ndia, Manetualain helu mema kana, neme makahulun mai so, fo sangga haituan mai. Ndia ndia, ba'i Abraham ma mane Dauk numbu-sadun.

Mulai neme ba'i Abraham losa mane Dauk, hambu dope sanahulu haa. Susula nadek bei-ba'i nala, leoiak:

Abraham bonggi Isak,

Isak bonggi Yakob,

Yakob bonggi Yahuda no ndia ka'a fadi nala,

³ Yahuda bonggi Peres no Sera (sila inan, nade Tamar),

Peres bonggi Herson,

Herson bonggi Ram,

⁴ Ram bonggi Aminadab,

Aminadab bonggi Nahason,

Nahason bonggi Salmon,

⁵ Salmon bonggi Bo'as (inan nade Rahab),

Bo'as bonggi Obet (inan nade Rut)

Obet bonggi Isai,

⁶ Isai bonggi Dauk.

⁷⁻¹¹ Neme Dauk mai, losa faik ndia, hataholi nusa Israel nana fua henik leni Babel leu, hambu dope sanahulu haa bali, fo ndia:

Dauk bonggi Soleman (inan ndia makahulun Uria saon).

Soleman bonggi Rehabeam,

Rehabeam bonggi Abia,

Abia bonggi Asaf,*

Asaf bonggi Yosafat,

Yosafat bonggi Yoram,

Yoram bonggi Usia,

Usia bonggi Yotam,

Yotam bonggi Ahas,

Ahas bonggi Heskia,

Heskia bonggi Manase,

Manase bonggi Amos,†

Amos bonggi Yosias,

Yosias bonggi Yekonya, ma ndia fadi nala, fo neu faik ala fua sala leni Babel leu.✧

¹²⁻¹⁶ Faik, fo sila nanafuak leni Babel leu losa Yesus, hambu dope sanahulu haa bali, ndia:

Yekonya bonggi Saltiel,

Saltiel bonggi Serubabel,

* **1:7-11** Susula dede'a Yunani neulaun ana seli, nana sulak *Asaf*. Hambu susulak luma bali sulak lae, *Asa*. Hataholi ia, sama leo hataholi manai *Tutuik Israel ma Yahuda Kaesan* tatada katelun, lalane kasanahulun. † **1:7-11** Susula dede'a Yunani luma ala sulak *Amos*, ma luma bali na ala sulak *Amon*. ✧ **1:7-11** 2 Mane-mane kala 24:14-15; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 36:10; Yermia 27:20

Serubabel bonggi Abihut,
 Abihut bonggi Elyakim,
 Elyakim bonggi Asor,
 Asor bonggi Sadok,
 Sadok bonggi Akim,
 Akim bonggi Eliut,
 Eliut bonggi Eliasar,
 Eliasar bonggi Matan,
 Matan bonggi Yakob,
 Yakob bonggi Yusuf.

Yusuf ndia, sao nala Maria. Boe ma Maria ndia bonggi nala Yesus Karistus.

¹⁷ De, mulai neme Abraham mai, losa Dauk, hambu dope sanahulu haa; neme Dauk mai, losa ala fua sala leni Babel leu, hambu dope sanahulu haa; ma neme Babel mai, losa bonggi Karistus, hambu dope sanahulu haa.

Maria bonggi Lamatuak Yesus
 (Lukas 2:1-7)

¹⁸ Maria bonggi Yesus ndia, na tutuin leoiak:

Maria nafufudik no Yusuf so. Dua sala bei ta sunggu lakabubua, leo masao kala, naa te, Maria nailu neme Manetualain Dula Dale Malalaon mai so. ¹⁹ Ledoeik Yusuf bubuluk leondiak, boe ma ana sangga tao naketu sila dua sala natututin. Tehuu taa nau tao nakamamaek Maria nai hataholi no'uk mata nala, huu ndia dalen malalaok. Huu ndia de ana sangga tao naketun kada no neneek.

²⁰ Boe ma, ledoeik ana bei dudu'a neu-mai, le'odaek esa ana nalame'i. Nai me'is ndia dalek, nita Manetualain atan neme nusa-sodak mai nafadan, nae, "Wei Yusuf! O ia, mane Dauk numbu-sadun. O boso makandaa sao mala Maria. Huu, kakanak manai ndia tein dalek ndia, Lamatuak Dulan tataon ndia. ²¹ Dei fo, Maria bonggi kakana touanak esa. Basa na, o musi foin nade *Yesus*, huu neu ko, Ndia tao nasoda Manetualain hataholin nala leme sila salan nala mai."[‡] ^{*}

²² Dede'ak ia neu ko dadi leondiak, huu Manetualain nafada mema kana neme makahulun mai so. Ana pake nitak Ndia mana kokolan Yesaya fo sulak nae,

²³ "Ei mamanene baa! Dei fo inanak esa bei aotema, naa te nailu.

Basa de, ana bonggi kakana touanak esa.

Ala foin nade *Immanuel*."

(Nai dede'a Ibrani, 'Immanuel' ndandaan nae:

Manetualain no ita basa nggata.)^{*}

²⁴ Yusuf nalame'i basa, boe ma ana fo'a. De, ana tao tungga tutik Manetualain hehelun ndia. Ana ha'i nala Maria dadik neu ndia saon,

²⁵ tehuu, taa sunggu nakabubua non leo masaok ia, losa Maria bonggi heni Kakanak ndia. Bonggi basa boe ma, Yusuf foi Kakanak ndia nade *Yesus*.^{*}

2

Hataholi malela mana mete nduuk, ala mai tilo Yesus

¹ Lelek bonggi Yesus nai nggolo Betlehem nai propinsi Yudea, mane Herodes to'u palenda. Faik ndia, hataholi luma leme dook dulu ele mai,

^{*} 1:18 Lukas 1:27 † 1:21 Nade *Yesus* ndandaan nae, "Lamatuak tao nasoda hataholi." ^{*} 1:21 Lukas 1:31 ^{*} 1:23 Yesaya 7:14 ^{*} 1:25 Lukas 2:21

leni kota Yerusalem leu. Sila ndia, hataholi malelak mana mete nduuk.
² Ledoeik ala losa Yerusalem, ala latane neu-mai, lae, "Hataholi Yahudi la manen fo bei fo bonggin ndia, nai bee, bae? Ai mita nduuk esa nai dulu ele so, natudu tanda nae, Ndia nanabonggik so. Huu ndia de, ai mai fo sangga makaluku-makatele neun." ³ Ledoeik mane Herodes namanene sila kokolan leondiak, boe ma dalen nameda taa malole. Huu ndia de, basa hataholi malai Yerusalem lameda leondiak boe.

⁴ Basa boe ma, mane Herodes nakabubua nala malangga anggama Yahudi la malanggan nala, ma basa mese anggama la, de natane sala, nae, "Hena ei mafada au dei! Karistus, fo Manetualain helu mema kana ndia, sangga bonggin nai bee bae?"

⁵ Boe ma lataa lae, "Papa manek, nai nggolo Betlehem, nai propinsi Yudea. Huu Lamatuak mana kokolan Mika sulak mema kana so, neme makahulun mai, leoiak:

⁶ 'Wei, ei hataholi Betlehem asa, manai propinsi Yudea ele.

Ei bosu maheetuk, ei nggolom ndia,

kada nggolo kadi'i anak, fo sosoa-ndandaan taa.

Tehuu dei fo hataholi ina-huuk esa neme ndia mai.

Dei fo Ana dadik mana hoo neu Au hataholi Israel asa.'"^{*}

⁷ Namanene basa leondiak, boe ma mane Herodes noke no neneek, hataholi malelak mana mete nduu kala. Boe ma natane sala faik bee ndia, ala lita nduuk ndia sadu nai lalai. Boe ma ala lafadan. ⁸ Basa de, ana haitua sala leni Betlehem leu ma nafada sala nae, "Ei miu, fo sangga mafeok Kakanak ndia nai ele. Mete ma ei matonggo mian so, na, fali mai mafada au. Huu au boe oo, sangga uu akaluku-akatele neun."

⁹ Lamanene basa manek kokolan, boe ma leu. De, lita seluk nduuk fo makahulun litak kana nai dulu ele. Nduuk ndia sadu neu sila matan, boe ma ana la'ok, de hahae ndandaak neu Kakanak ndia mamana leleon lain.

¹⁰ Lita leondiak, boe ma ala lamahoko lalan seli. ¹¹ Ala dudi leni uma ndia dalek leu, de lita Kakanak ndia ma inan Maria. Boe ma ala sendek lunggulanggan nala, fo lakaluku-lakatele leu Ndia. Basa de ala lofa sila mbomboti hadia bua mabeli la, de ala feen neu Kakanak ndia. Ala fee lilo mbilas, ma kamanyan, ma aidaa boo menik.

¹² Taa dook, boe ma ala hambu me'is neme Manetualain mai, nae, "Ei bosu fali mini mane Herodes miu bali." Huu ndia de ala fali leni nusa nala leu, tungga dala fe'ek.

Yusuf asa lalai leni Masir leu

¹³ Ledoeik hataholi malela mete nduuk kala fali, boe ma Lamatuak atan esa neme nusa-sodak mai, nafada Yusuf nai me'is dale nae, "Wei, Usu aa! Fo'a lai-lai leo! Ko'o mala Kakanak ndia ma mua inan, fo malai mini Masir ele miu. Leo mahele mima ndia, losa Au afada fai hida ei bole fali, huu mane Herodes sanggan, fo sangga tao nisa Kakanak ndia!"

¹⁴ Boe ma Yusuf fo'a, de no sao-anan le'odaen ndia boe, lalai leni Masir leu. ¹⁵ Ala leo lai ele losa Herodes maten. No leondiak na, Manetualain kokolan dadi, sama leo Ndia mana kokolan Hosea nafada memak neme makahulun mai so, nae, "Au oke falik Au Anang, fo kalua neme Masir mai."^{*}

Mane Herodes tao nisa kakana ana kala lai Betlehem

¹⁶ Ledoeik mane Herodes bubuluk nae, hataholi malela mana mete nduuk kala, la'eo kana, boe ma ana luli nalan seli. Ana palenda ndia

soldadun nala, nae, "Mini nggolo Betlehem ma nggolo-nggolo mana dekak lai ndia. Tao misa basa kakana touana kadi'iana kala, fo teu nala teuk dua dae neu." Herodes palenda leondiak, huu nasaneda hataholi malela kala sila tutui nala. Ana hinggan mulai neme sososan fo lita nduuk sadu nai lalai.

¹⁷ Basa dede'a kala ia dadi, tungga hata fo Manetualain mana kokolan Yeremia sulak mema kana neme makahulun mai so, nae,

¹⁸ "Hambu hataholi namatani nasakekedu nai kota Rama.*

Rahel nakaleleu,

huu mate basa anan nala.

Taa nau hataholi mai kokoen,

huu ndia anan nala taa kasa so."*

Yusuf asa fali leme Masir mai

¹⁹ Doo-doo, boe ma mane Herodes maten. Faik ndia Yusuf asa bei lai Masir. Boe ma Manetualain atan esa neme nusa-sodak mai, ana mai natudu mata-aon neu ndia nai me'is dale. ²⁰ Ata ndia nae, "Wei, Usu aa! Fo'a leo! Mua falik Kakanak ndia no inan, mini Israel miu leo. Huu hataholi mana sangga tao nisa Kakanak ndia, maten so." ²¹ Namanene leondiak, boe ma Yusuf fo'a, de noo fali kasa leni Israel leu.

²² Tehuu ledoeik namanene nae, hatematak ia Herodes anan Arkalaus to'u palenda nai propinsi Yudea, boe ma ana bii fali neni ndia neu. De Manetualain palendan tungga me'is esa bali, nae, "Yusuf, o boso leo nai Yudea." Huu ndia, de, neu leo nai propinsi Galelea, ²³ nai nggolok esa nade Nasaret. No leondiak, Manetualain kokolan ndia dadi matetuk so, tungga hata fo Ndia mana kokolan sulak mema kana so, nae, "Dei fo ala loken na lae, Hataholi Nasaret."*

3

Yohanis Mana Salanik nanoli hataholi la (Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18; Yohanis 1:19-28)

¹ Faik fo, Yesus ina-huu so, boe ma Yohanis Mana Salanik mulai nanoli hataholi la lai mamana nes, nai propinsi Yudea. ² Ana nafada nae, "Tolanoo susue nggalei! Ei musi manaku ma la'o ela ei sala mala, fo fali mini Manetualain miu leo. Huu, hatematak ia, basa hataholi la bisa maso dadik Manetualain hataholin nala so."*

³ Makahulun Manetualain mana kokolan esa, nade Yesaya sulak so, la'eneu Yohanis, nae,

"Dei fo hambu hataholi mana manggouk nai mamana nes, nae,

'Basa hataholi mahehele, fo tao neulalau dalak,

fo soluk Manetualain mamain!

Tao mandoo dalak soaneu Ndia!'"*

⁴ Yohanis ia dala sodan sama leo Lamatuak mana kokola makahulun nala. Ndia balo'a papaken, nana taok neme banda onta bulun mai. Kalikeen, nana taok neme banda loun mai. Ndia nana'a-nininun, lamak ma fani oe nula.*

⁵ Faik ndia hataholi no'u kala mai fo sangga latonggo lo Yohanis. Ala mai leme Yerusalem, ma basa propinsi Yudea isin. Sila boe oo, leme nggolo kala mana dekak no lee Yarden. ⁶ Ala lalengga dalen nala, ma manaku basa sila sala-singgon nala, basa de, Yohanis salani sala leme lee Yarden.

* **2:18** Rama ndia, na kota esa dekak no kota Yerusalem. ✧ **2:18** Yermia 31:15 ✧ **2:23** Markus 1:24; Lukas 2:39; Yohanis 1:45 ✧ **3:2** Mateos 4:17; Markus 1:15 ✧ **3:3** Yesaya 40:3 ✧ **3:4** 2 Mane-mane kala 1:8

⁷ Faik ndia, hataholi la leme partei anggama Farisi, ma partei anggama Saduki boe, ala mai fo loke Yohanis salani sala. Tehuu ledoeik ana nita sala, boe ma nasapala kasa, nae, "Heh! Ei ia sama leo mengge fo masapepekok! Dei fo Manetualain huku ei, huu ei tatao-nono'i manggalau mala. Weih! Boso maehetuk ei bisa malai kalua mima Ndia huhukun mai.* ⁸ De, malolenak ei fali mini Manetualain miu, ma la'o ela basa ei sala-singko mala. Basa ndia, na, ama tao dede'a malole, sama leo ai huuk mana maboa boa malole. ⁹ Boso maehetuk ei sodak so, huu ei ia, ba'i Abraham numbusadun. Mamahela au! Huu Manetualain bisa tao nala batu la ia, dadik neu ba'i Abraham numbusadun.* ¹⁰ Mata neuk baa! Huu Hataholi mana to'u taka, nahehele fo sangga kekeko ai huuk boa taak. Kekeko basa, boe ma Ana mbian neni ha'i dale neu.*

¹¹ Hatematak ia au salani ei unik oe, fo dadik tanda, nae, ei heok masadea ela ei sala-singko mala so. Tehuu dei fo Hataholi esa ana seli lena heni au, sangga mai. Mae kada dadik neu Ndia nadedenun boe oo, au taa andaa. Dei fo Ana tao nahenu ei dale mala no Lamatuak Dula Dale Malalaon. Ndia boe oo, tao nalalao ei, sama leo hataholi pake ha'i fo hotu kadafuk.* ¹² Huu Ana to'u oko henuk no isik, fo sangga da'i heni uun. Basa na Ana tao isi kala leni karon dale neu. Tehuu, Ana mbia henin uu kala leni ha'i dale leu, fo mana mbilak taa no mana basak."

*Yohanis salani Lamatuak Yesus
(Markus 1:9-11; Lukas 3:21-22)*

¹³ Faik ndia, Yesus loe neme Galelea mai neni lee Yarden neu. Ana mai noke Yohanis salani Ndia, ¹⁴ tehuu Yohanis taa nau. Ana sapa nae, "Talobee de au musi salani Lamatuak? Taa kasafalik ia do? Lamatuak musi salani au dei. Huu au paluuk ndindia, maa!"

¹⁵ Tehuu Yesus nataa nae, "Taa hata-hata. Huu, soaneu hatematak ia, na, ela ka'a ndia salani Au. No leondiak na, ita tungga Manetualain hihinaunan."

Namanene leondiak, boe ma Yohanis nataa nae, "Kada neme Lamatuak mai." De ana salani Yesus.

¹⁶ Salani nate'e, boe ma Yesus kalua neme lee dale mai. Tehuu kada nggengge neuk, lalai natahu'ak. Boe ma nita Manetualain Dulan konda neu Ndia, sama leo lunda mai sa'e neu Ndia. ¹⁷ Boe ma lamanene Manetualain nahala neme lalai mai, nae, "Ndia ia, Au Ana susueng.

Ana tao namahoko Au daleng taa-taa.*"

4

*Nitu la malanggan soba-dou Lamatuak Yesus
(Lukas 4:1-13; Markus 1:12-13)*

¹ Basa ndia, boe ma Manetualain Dulan noo Yesus neni mamana nes neu, fo suék nitu la malanggan fufudi-o'odon.* ² Boe ma Ana puasa nai ndia, leledok haa hulu ma le'odaek haa hulu. Ana ndoe nalan seli. ³ Ledoeik Ana ndoe leondiak, boe ma nitu la malangga ina-huun mai fufudi-o'odon,

* **3:7** Mateos 12:34; 23:33 * **3:9** Yohanis 8:33 * **3:10** Mateos 7:19 * **3:11** Ndia dede'a de'e Yunani isi-isik nae, "salani nenik Lamatuak Dula Dale Malalaon, ma ha'i." "Salani nenik Ndia Dulan" ndandaan ndia, "Tao nahenu ei dale mala nenik Lamatuak Dula Dale Malalaon." "Salani...nenik ha'i" ndandaan ndia, "tao ei malalaok sama leo hataholi hotu heni kadafuk nenik ha'i." * **3:17** Tutuik la'eneu Sososan 22:2; Sosoda Koa-kio kala 2:7; Yesaya 42:1; Mateos 12:18; 17:5; Markus 1:11; Lukas 9:35 * **4:1** Ibrani 2:18; 4:15

nae, "O ia tebe-tebe Manetualain Anan do? Mete ma tetebes, na, palenda batu la ia, fo dadik neu nana'ak leo."

⁴ Tehuu Yesus nataan nae, "Nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon dale, nae:

'Hataholi taa nasoda nenik kada nana'ak.

Tehuu sila boe oo, musi lamanene Manetualain Dede'a-kokolan, ma tao tungga Ndia hihii-nanaun.'"[✠]

⁵ Boe ma, nitu ndia noo Yesus neni kota Yerusalem neu, fo Lamatuak kota malalaon ndia. Basa de, ndia noo Yesus hene neni Uma Ina Huhule-haladoik mbunin lain neu. ⁶ Boe ma nitu nae, "Mete ma tebe-tebe Manetualain Anan O, na, O makaboku sudik dae muu. Huu, nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nae,

'Dei fo Manetualain palenda ata nusa-sodan nala, fo lanea O.'

Nai Manetualain Susula Malalaon boe nana sulak, nae, 'Dei fo ala latanee lala O, lenik sila lima nala, fo suiek O aom taa hedis, ma taa la'e batu boe.'"[✠]

⁷ Tehuu Yesus nataan nae, "Nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon boe nae,

'Manetualain ndia, o Lamatuam.

Huu ndia de, o boso soban.'"[✠]

⁸ Boe ma nitu ndia, noo Yesus neni letek madema esa lain neu. De, ana natudu basa nusa kala manai daebafok, ma basa nula nambu nala. ⁹ Natudu basa sila, boe ma nitu nafada nae, "Sadi O sendek lunggulanggam, fo makaluku-makatele neu au, na, dei fo au fee basa sila leu O."

¹⁰ Tehuu Yesus nasapala kana, nae, "Heh, nitu! O malai heok ia! Huu Manetualain Susula Malalaon nafada nae, 'O musi makaluku-makatele neu Manetualain,

ma o musi kada tao ues fee Ndia.'"[✠]

¹¹ Namanene leondiak, boe ma nitu la'o ela Yesus. Tehuu Manetualain ata nusa-sodan nala mai, fo ono-lau Ndia.

Lamatuak Yesus mulai nanoli nai Galelea

(Markus 1:14-15; Lukas 4:14-15)

¹² Faik ndia, mane Herodes nandee Yohanis Mana Salanik neni bui dale neu. Ledoeik Yesus namanene leondiak, boe ma Ana fali neni Galelea neu.[✠] ¹³ Neni Ndia nggolon Nasaret neu, boe ma Ana la'o nakandoo, fo neu leo nai nggolo Kapernaum. Nggolok ndia, nai dano Galelea bifin, fo nai Sebulon ma Naftali daen.[✠] ¹⁴ No leondiak, Ana tao tungga hata fo Manetualain mana kokolan Yesaya sulak mema kana so, nae,

¹⁵ "Sebulon daen, ma Naftali daen,

fo dekek nai dano Galelea, nai lee Yarden bobooan.

Hataholi taa Yahudi la leo lai ndia.

¹⁶ Lasoda lai makiuk dale,

tehuu hatematak ia, ala lita Manggaledok so.

Huu hatematak ia, Manggaledok nasa'a so

soaneu basa hataholi la fo bei ta lalelak Manetualain.'"[✠]

¹⁷ Neme faik ndia mai, Yesus mulai nanoli hataholi la, nae, "Ei musi heok masadea ma la'o ela ei sala-singgo mala, fo masoda malalaok leo!

[✠] 4:4 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 8:3 [✠] 4:6 Sosoda Koa-kio kala 91:11-12 [✠] 4:7 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:16 [✠] 4:10 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:13 [✠] 4:12 Mateos 14:3; Markus 6:17; Lukas 3:19-20 [✠] 4:13 Yohanis 2:12 [✠] 4:16 Yesaya 9:1-2

Huu hatematak ia, basa hataholi la bisa maso dadik Manetualain hataholin nala so.*

Lamatuak Yesus noke nala hataholi mana tao tasi haa, fo tunggan
(Markus 1:16-20; Lukas 5:1-11)

¹⁸ Faik esa, Yesus la'ok tungga dano Galelea biffin. Ana natonggo no hataholi dua ka'a-fadi kala. Esak nade Simon, tehoo hataholi lateme loken lae, Petrus. Ma fadin nade Anderias. Ala dala i'ak leme dano dale, huu dua sala sila mana tao tasi. ¹⁹ Boe ma Yesus noke sala, nae, "Wei, mai tungga Au leo! Ei mateme sangga i'ak, tehoo hatematak ia, Au sangga anoli ei, fo dadik miu mana sangga samane." ²⁰ Lamanene basa leondiak, boe ma dua sala la'o ela dala nala, de ala tungga tutik Yesus.

²¹ Basa ndia, boe ma Yesus la'ok nakandoo doo-doo fa bali, boe ma nita Sabadeus ana nala. Ka'ak naden Yakobis, ma ndia fadin nade Yohanis. Dua sala lo aman tao neulalau mbu'a nala leme ofak dale. Boe ma Yesus noke nala dua sala fo tunggan. ²² Lamanene leondiak, boe ma ala la'o ela sila aman, ma sila ofan, de ala tungga tutik Ndia.

Lamatuak Yesus nanoli hataholi, ma tao nahai hataholi kamahedi kala
(Lukas 6:17-19)

²³ Basa ndia, boe ma Yesus la'ok ndule propinsi Galelea, fo Ana nanoli nai hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dale. Ana nanoli la'eneu Manetualain Hala Malolen, ma nafada dalan leobeek, fo hataholi bisa tungga Manetualain palendan. Ma Ndia boe oo, tao nahai basa hataholi la leme hedis mata-mata kala mai.* ²⁴ Taa dook boe, halak la'eneu Yesus tataon ndia, nana tui-benggak nafeok losa nusa Siria. Basa boe ma, hataholi la loo sila hataholi kamahedi nala mata-mata kala, leni Ndia leu. Sila boe oo, loo hataholi nitu nalak, mulu bi'ik, ma lu'uk. Boe ma Ana tao nahai basa sala. ²⁵ Faik ndia, hataholi makadoto kala mai tunggan. Ala mai leme propinsi Galelea, ma leme dae baba'ek Kota Sanahulu, fo lae, *Dekapolis*. Hambu luma leme kota Yerusalem, leme propinsi Yudea, ma leme lee Yarden boboan mai.

5

Lamatuak Yesus nanoli nai lete anak lain

¹ Ledoeik Yesus nita hataholi makadotok ala mai tunggan, boe ma Ana hene neni lete anak esa lain neu, de nangatuuk neu ndia. Ndia ana mana tungga nala fo Ana hele nala kala sila, leu deka-deka, fo lamanenen. ² Basa de, Ana mulai nanoli sala, nae,

Hataholi maua-nale malole tetebes
(Lukas 6:20-23)

- ³ "Hataholi mana to'a-taa kala ua-nale nala malole,
huu Manetualain ndia mesa kana sila Mane malolen.
⁴ Hataholi mana nameda dale hedi kala, ua-nale nala malole,
huu Manetualain mesa kana ndia kokoe sala.*
⁵ Hataholi kadi'i-taidae kala, ua-nale nala malole,
huu neu ko ala simbo basa baba'e-babatik fo Manetualain helun so.*
⁶ Hataholi fo mana dokodoe nalan seli neu Manetualain dala ndoon, ua-nale nala malole,
huu neu ko Ana tao natetu hihiiin nala.*
⁷ Hataholi mana matudu namemeda kasia nala, ua-nale nala malole,

* 4:17 Mateos 3:2 * 4:23 Mateos 9:35; Markus 1:39 * 5:4 Yesaya 61:2 * 5:5 Sosoda Koa-kio kala 37:11 * 5:6 Yesaya 55:1-2

huu neu ko Manetualain tuda kasian neu sala.

⁸ Hataholi dale malalao kala, ua-nale nala malole,
huu neu ko sila mesa kasa bisa lita Manetualain.*

⁹ Hataholi mana tao mole-dame sila, ua-nale nala malole,
huu neu ko Manetualain nae, 'Sila ndia, Au anang.'

¹⁰ Hataholi mana hambu doidosok, huu ala tungga Manetualain, ua-nale nala malole,
huu Lamatuak ndia mesa kana, sila Mane malolen.*

¹¹ Mete ma hataholi fe'ek tao doidoso ei, huu ei tungga Au, na, ei boe oo ua-nale mala malole boe. Mete ma ala kokolak manggalauk neu ei, ma tui pepekok fo tao laboo ei nade mala, na, ei boe oo ua-nale mala malole.* ¹² Mae leondiak, tehuu ei musi kada tao mamahoko ei dale mala, huu Manetualain sadia bala fee ei baba'e mala makadotok nai nusa-sodak. Tehuu masanenedak bou! Taa kada ei mesa nggei hambu doidosok leondiak, huu lele uluk ele, hataholi la tao manggalauk leondiak neu Manetualain mana kokola nala.*

Hataholi mana tungga Lamatuak Yesus sama leo masuk ma manggale-dok

(Markus 9:50; Lukas 14:34-35)

¹³ "Mete ma ita sangga tao talalada nana'ak, na, ita paluu tao masuk neu dei. Leondiak boe, hataholi la fo lasoda lai daebafok ia, ala paluu ei. Tehuu mete ma masuk mamin so, na, ndia sosoan hata? Kada nggali henin neu dalak lain fo nana hehetak.*

¹⁴ Ei boe oo, musi masoda leo banduk, suek hataholi no'u kala lita neulalau. Ei musi mbila manggaledo ndoos, sama leo kota manai letek lain, fo basa hataholi la litan.* ¹⁵ Hataholi mana dede bandu anak, taa tao banduk ndia neni ule dae dale neu. Tehuu ala tao bandu anak ndia neu mamana madema, suek bisa ana nanggaledo neu basa uma isi nala.* ¹⁶ Ei boe musi masoda leondiak. Ei musi masa'a, suek hataholi fe'e kala bisa lita ei soda malole mala. De lita leondiak, na, dei fo ala koa-kio Manetualain, lae, 'Wei! Ei Amam manai nusa-sodak ndia, ana seli, bae maa!'"*

Lamatuak Yesus mai, fo tao natetu Manetualain heti-heun

¹⁷ "Ei boso dudu'a mae, Au uni daebafok ia mai, fo koka heni Manetualain heti-heun, fo Ana feen neu ba'i Musa. Ma boso maehetuk Au taa mbali Manetualain mana kokola nala fo ala kokolak mema kana neme makahulun mai. Tehuu Au mai ia, sangga tao basan ala dadi meuaok leo basa dede'a kala fo ala kokola mema kana so. ¹⁸ Huu ndia, de mamanene neulalau baa! Lalai no daebafok bei taa lakalulutuk heni sala, mete ma basan bei taa dadi tungga Manetualain heti-heu nala. Mae titik do koma esa boe oo, taa hambu nana koka henik.* ¹⁹ Neme Manetualain hataholin basan, mete ma hambu mana la'o-lena Lamatuak heti-heun, huu ana dudu'a nae, 'Heh! Heti-heuk ia, kada kadi'ik, de sosoan taa fa boe!' Basa de, neu nanoli leondiak neu hataholi fe'ek, de dei fo Manetualain nai nusa-sodak tao ndia dadik hataholi kadi'i anak. Tehuu, hataholi mana tao tungga basa Manetualain heti-heun, boe ma neu nanoli leondiak neu hataholi fe'ek, na, dei fo Manetualain tao ndia dadik neu hataholi kasosoak. ²⁰ Mamahela neu Au! Mete ma ei taa masoda ndoos malolen

* **5:8** Sosoda Koa-kio kala 24:3-4 * **5:10** 1 Petrus 3:14 * **5:11** 1 Petrus 4:14 * **5:12** 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 36:16; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 7:52 * **5:13** Markus 9:50; Lukas 14:34-35 * **5:14** Yohanis 8:12; 9:5 * **5:15** Markus 4:21; Lukas 8:16; 11:33 * **5:16** 1 Petrus 2:12 * **5:18** Lukas 16:17

lena mese anggama ma hataholi partei Farisi la, na, ei taa bisa maso dadik neu Manetualain hataholin nala.”

*Lamatuak Yesus nanoli hataholi la fo boso lamananasa aok
(Lukas 12:57-59)*

²¹ “Ei bubuluk ba’i Musa heti-heun, fo ana nafada mema kana neu ita bei-ba’i nala so, nae, ‘Boso tao misa hataholi, huu see tao nisa hataholi, na, dei fo ana hambu huhukuk.’[✧] ²² Tehuu Au sangga afada leoiak: boso mamananasa aok, huu see namanasa ndia tolanoon, na, dei fo ana hambu huhukuk. Hataholi mana manggalau neu ndia tolanoon, nae, ‘O langgaute kea!’ dei fo hataholi ndia nasale neu lasi anggama la. Ma hataholi mana masapalak ndia tolanoon, nae, ‘Nggoak aa!’, dei fo ana hambu huhukuk nai ha’i naraka.

²³ De, mete ma o muni fefeek neu Manetualain, tehuu o masaneda, mae, tolanook esa bei namanasa o, ²⁴ na, boso fee fefeek ndia dei. Muu mole mua o tolanoom ndia dei, basa ndia bei fo muu fee fefeek ndia neu Manetualain.

²⁵ Mete ma hambu hataholi sangga nadede’a no o, na, malolenak muu tao mole-dame lai-lai mua ndia dei. Mete ma taa, na, dei fo hataholi ndia ana hela noo o neni mana maketu dede’ak miu. Basa boe ma mana maketu dede’ak fee o muu polisi, boe ma ala sese o muni bui dale muu. ²⁶ Au kokolak tetebes ia! Dei fo o leo makandoo nai bui dale, losa o bae ketu basa o huta mala.”

Lamatuak Yesus nanoli hataholi fo boso hohongge

²⁷ “Ei bubuluk ba’i Musa heti-heun so, nae, ‘Boso hohongge.’[✧] ²⁸ Tehuu Au sangga afada leoiak: hataholi botik matan fo ana suli inak esa, basa de dalen nahiik sunggu non, na, touk ndia hohongge no inak ndia nai ndia dalen. ²⁹ Mete ma o tao salak munik o mata konam, na, do’i henin leo. Huu malolenak o maso muni nusa-sodak muu, mua kada mata de’ek esak, neme kada ala mbia o muni ha’i naraka muu, mua o mata de’em dua sala.[✧] ³⁰ Ma, mete ma o tao salak munik o lima konam, na, tete heni limak ndia leo. Huu malolenak o maso muni nusa-sodak muu mua kada o limam esak, neme kada ala mbia heni o muni ha’i naraka muu, mua o limam dua sala.[✧]

*Lamatuak Yesus nanoli fo boso mamaketu
(Mateos 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18)*

³¹ “Ei bubuluk ba’i Musa heti-heun so, nae, ‘Hataholi mana namaketu no sao-inan, na, ana musi fee susula namaketuk neu inak ndia.’[✧] ³² Tehuu Au afada leoiak: mete ma hambu hataholi namaketu heni sao-inan, naa te sao-inan taa hohongge nitak, boe ma inak ndia sao seluk, na, sao-tou kaesan ndia, tao ndia hohongge. Ma mete ma hambu touk fo sao nala inak esa nana namaketu nitak, na, sila dua sala hohongge ndia so boe.”[✧]

Lamatuak Yesus nanoli la’eneu heheluk

³³ “Ei bubuluk ba’i Musa heti-heun fo nafada ita bei-ba’i nala, nae, ‘Mete ma o helu munik soo no Manetualain naden, na, o nanamba’ak mua heheluk ndia.’[✧] ³⁴ Tehuu Au afada leoiak: mete ma helu, na, boso

✧ 5:21 Kalua neme Masir mai 20:13; Tui Seluk la’eneu Dala Sodak 5:17 ✧ 5:27 Kalua neme Masir mai 20:14; Tui Seluk la’eneu Dala Sodak 5:18 ✧ 5:29 Mateos 18:9; Markus 9:47 ✧ 5:30 Mateos 18:8; Markus 9:43 ✧ 5:31 Tui Seluk la’eneu Dala Sodak 24:1-4; Mateos 19:7; Markus 10:4 ✧ 5:32 Mateos 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18; 1 Korintus 7:10-11 ✧ 5:33 Malangga Anggama la Heti-heun 19:12; Lelekek 30:2; Tui Seluk la’eneu Dala Sodak 23:21

munik sosook. Boso soo munik nusa-sodak naden, huu nusa-sodak ndia, Manetualain mamana leleon.✠ 35 Boso soo munik daebafok naden, huu daebafok ndia Manetualain tabu ein. Ma boso soo munik Yerusalem naden, huu Yerusalem ndia, Mane Ina-huuk kotan.✠ 36 Boso soo munik ei langga mala. Huu ei taa maena koasa fo koasa langga buluk dok esa fo ana dadik nggeok do fulak. 37 De, ei sangga helu mae, hei, na, mafada mae, 'hei' leo. Tehuu mete ma taa, na, mafada mae 'taa' leo. Mete ma ei mafada lenak neme ndia mai, na, ndia naoka nai nitu so."

Lamatuak Yesus nanoli fo boso mabala manggalauk no manggalauk, tehuu musi ono-lau no malolen lena bali

(Lukas 6:29-30)

38 "Ei bubuluk ba'i Musa heti-heun so, nae, 'Mete ma hambu hataholi tao nakalulutu o matam, na, bala tao makalulutu ndia matan. Ma mete ma hambu hataholi tao namo'u heni o nisim, na, bala tao mamu'u heni ndia nisin boe.'✠ 39 Tehuu Au afada leoiak: boso bala manggalauk neu manggalauk. Mete ma hataholi famba o nasum seli, na, elan neme naa fo ana famba o nasum seli bali. 40 Mete ma hambu hataholi nadede'a no o, do, ha'i nala o badum, na, fee o jeket neun bali. 41 Mete ma hambu soldadu esa nakaseti o, fo lemba ndia buan doon kilo esa, na, lemba makandoon losa kilo dua. 42 Mete ma hambu hataholi noke o buam sudi hata, na, feen neu leo. Ma mete ma hambu hataholi tonda o buam sudi hata, na, kada feen leo."

Lamatuak Yesus nanoli fo sue hataholi mana husembuluk neu ita

(Lukas 6:27-28, 32-36)

43 "Ei mamanene so, hataholi lae, 'Sue o tolanoom, ma husembuluk neu hataholi mana husembuluk neu o.'✠ 44 Tehuu Au afada leoiak: o musi sue hataholi mana husembuluk neu o. Ma moke Lamatuak fee baba'e-babatik neu hataholi mana tao doidoso o. 45 Mete ma o tao leondiak, na, o matudu mae, o ia Amak manai nusa-sodak anan. Huu Ana tao ledo nasa'a fee hataholi malole, ma hataholi manggalauk boe. Ana nakonda uda fee hataholi mana tao tungga Ndia palendan no'u no hataholi mana laban Ndia palendan. 46 De, mete ma kada o sue hataholi mana sue o, na, o maehetuk Manetualain musi bala nenik baba'e-babatik neu o do? Taa! Huu hataholi manggalauk boe oo, sue sila nonoon mana sue sila. 47 De, mete ma kada o mafada mae, soda-molek neu o nonoom, na, ndia lenan hata? Huu hataholi taa kamahelek neu Manetualain boe oo, ala tao leondiak boe. 48 De, masanenedak baa! O Amam nai nusa-sodak sue basa hataholi la. De, o boe oo, musi tao leondiak!""✠

6

Lamatuak Yesus nanoli fo tulu-fali hataholi mana to'a-taa kala

1 Yesus nanoli nakandoo, nae, "Masanenedak baa! Boso tungga anggama heti-heun, fo suek hataholi koa ei. Te mete ma ei tao leondiak, na, ei Amam nai nusa-sodak taa fee ei nggadi mala.✠

2 Mete ma ei sangga tulu-fali hataholi mana to'a-taa kala, na, boso miu popode maa mala sudi nai bee. Tehuu mete ma ei tao leondiak, na, ei

✠ 5:34 Yakobis 5:12; Yesaya 66:1; Mateos 23:22 ✠ 5:35 Yesaya 66:1; Sosoda Koa-kio kala 48:3

✠ 5:38 Kalua neme Masir mai 21:24; Malangga Anggama la Heti-heun 24:20; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 19:21 ✠ 5:43 Malangga Anggama la Heti-heun 19:18 ✠ 5:48 Malangga Anggama la Heti-heun 19:2; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:13 ✠ 6:1 Mateos 23:5

sama leo hataholi mana kokolak fe'ek ma tao fe'ek. Ala lahiik lala'ok leni uma huhule-haladoik leu, fo suek hataholi koa sala, lae, 'Wei, hataholi la ia, ana seli lalan seli bae maa! Au kokolak tetebes ia! Ma, hambu kokoak leondiak, na, ala simbo basa sila nggadi nala so. ³ De, mete ma ei sangga tulu-fali hataholi mana to'a-taa kala, na, boso mafada sudi see baa! ⁴ No leondiak, na, hataholi la malai daebafok ia, taa bubuluk. Tehuu ei Amam manai nusa-sodak mana bubuluk hata fo ei taom no neneek ndia. Dei fo Ana bala ei nenik baba'e-babatik makadotok.

*Lamatuak Yesus nanoli hataholi huhule-haladoik
(Lukas 11:2-4)*

⁵ "Ledoeik ei hule-haladoi, na, boso tao aok leo hataholi mana kokola fe'ek, tehuu tao fe'ek. Ala lahiik lala'ok leni dala hataholi no'uk leu, ma lambadeik lai uma huhule-haladoik dale, suek hataholi no'u kala lita sala ma koa sala, lae, 'Wei! Sila ia, hataholi malalaok bou! Tehuu mamanene baa! No hambu kokoak leondiak, na, ala simbo lala sila nggadi nala so.*

⁶ Tehuu ei taa bole leondiak. Mete ma ei hule-haladoi, na, maso mini kama dale miu, fo kena lelesu. Basa na hule-haladoi nee-nee neu ei Amam. Suek hataholi fe'ek taa lita, tehuu ei Amam nita. Dei fo Ana bala fee ei nenik baba'e-babatik makadotok.

⁷ Mete ma ei hule-haladoi, na boso kokolak ma'eok miu-mai. Huu, hataholi taa mana malelak Manetualain boe, bisa ala hule-haladoi leondiak. Ala dudu'a lae, Manetualain nahiik namanene sila huhule-haladoi manalu ndia. ⁸ Boso tao tungga leo sila baa! Huu mae ei bei taa moke hata-hata neu Amak nai nusa-sodak, tehuu Ana bubuluk memak hata fo ei paluum. ⁹ De, mete ma hule-haladoi, na, pake conto leoiak: 'Amak manai nusa-sodak! Ama naden malalaok nalan seli.

Ela basa hataholi la so'u lamadedema Ama naden fo ana seli ndia.

¹⁰ Ela Ama dadik Manek neu basa hataholi la!

Ela basa hataholi la tao tungga Ama palendan nai daebafok ia, sama leo Ama atan nala tao tungga Ama palenda nai nusa-sodak.

¹¹ Ama tulun fee ai nana'ak mana daik tungga faik.

¹² Ai moke Ama koka heni ai sala-singo nala,

sama leo ai mafalende heni hataholi sala nala, fo taon neu ai.

¹³ Ama, manea fo ai taa tao manggalauk.

Ma masala'e mala ai, mima nitu la koasan mai.

[Te Ama ia, Manek mana koasa manai lain seli, ma ana seli.

Ama to'u palenda nakandondoo heniin.

Ai huhule-haladoin, kada leondiak Ama. Amin.]*

¹⁴ Tehuu mamanene baa! Mete ma ei mafalende heni hataholi salan neu ei, na, dei fo ei Amam manai nusa-sodak boe oo, Ana koka heni ei sala mala. ¹⁵ Tehuu mete ma ei taa nau mafalende heni hataholi salan neu ei, na, neu ko ei Amam boe taa nafalende heni ei sala mala.*

Lamatuak Yesus nanoli la'eneu puasa

¹⁶ "Mete ma ei hule-haladoi ma puasa, na, boso tao matak mamada ndoos, sama leo hataholi mana kokolak fe'ek, ma tao fe'ek. Huu ala tao leondiak fo suek hataholi koa sala, lae, 'Wei! Sila ia, hataholi malalao kala bae!' Tehuu mamanene baa! Hambu kokoak leondiak, na, ala simbo basa sila nggadi nala so. ¹⁷ Tehuu mete ma puasa, na, malou ei mata mala malalao ndoos, ma sau neulalau langga buluk! ¹⁸ De, dei fo hataholi lita

* **6:5** Lukas 18:10-14 * **6:13** b: Susula dede'a Yunani laak nalan seli taa sulak tamba baba'e mate'ek ia. * **6:15** Markus 11:25-26

ei, na, tala bubuluk, lae, ei mana puasak. Tehuu ei Amam mana bubuluk. Dei fo Ana bala fee ei baba'e-babatik makadotok."

*Lamatuak Yesus nanoli la'eneu nakaduduluk hata nai nusa-sodak
(Lukas 12:33-34)*

¹⁹ "Boso tao ues mbilu mbuse fo makaduduluk hata makadotok nai daebafok ia. Huu neu ko fufuk ma besi-teik tao lakalulutu sala. Boe ma na'o mai ofe ma ko'o neni sala.* ²⁰ Tehuu malolenak ei tao ues mbilu mbuse fo makaduduluk hata makadotok nai nusa-sodak. Huu nai ndia, fufuk no besi-teik taa bisa tao lakalulutun. Ma na'o boe oo, taa bisa mai ofe fo ko'o nenin. ²¹ Ei mbeda hata mala lai bee, na neu ko ei dale mala lakadita lai ndia boe."

*Lamatuak Yesus nanoli la'eneu nasoda nai manggaledok
(Lukas 11:34-36)*

²² "Hataholi matan, sama leo banduk fo tao nanggaledo ndia dalen. Mete ma ndia matan manggaledok, na, ana tungga dala sodak malole, sama leo hataholi la'ok nai manggaledok dale. ²³ Tehuu mete ma matan manggasabuk, na, ana taa tungga dala neulauk, sama leo hataholi mana la'ok nafadadaba nai makiuk dale. De, mete ma manggaledok manai ei dale mala, makiuk so, na, ei boe oo masoda nai makiuk dale."

*Lamatuak Yesus nanoli hataholi, fo boso dudu'a sangga sodak talobee
(Lukas 16:13; 12:22-31)*

²⁴ "Hataholi taa bisa tao ues no tebe-tebe fee malanggan dua, huu dei fo ana hii malanggan esa lena heni malangga fe'ek. Bisa boe ana tungga malangga esa, tehuu tana mbali malangga fe'ek. Huu ndia, de, o taa bisa mae, 'Lamatuak ndia, au malanggang,' mete ma o tao doik dadik neu o malanggan.

²⁵ Huu ndia de Au afada leoiak: boso masambute dudu'a, au sangga asoda talobee, au u'a-inu hata, ma, pake hata? Ei maehetuk nasoda ndia na, kada soaneu na'a? No aok ndia, soa pake badu do? Taa leondiak. ²⁶ Mete sudik mbui kala mana laa lai lalai. Taa lasambute sele ma ketukolu fo mbeda nana'ak neu kama mbembedak dale. Tehuu ei Amam nai nusa-sodak, nakaboi mbea-mbea sala, nakandondoo henin. Ndia boe oo, neu ko bisa nakaboi ei lena heni sila bali. De, dudu'a neulalau dei. Huu, Ana timba-tai ei, lena heni mbui kala sila. ²⁷ Mete ma hataholi nambadeik neu titilok matan, basa de ana nasambute no ndia ao-inan, na, ana bisa tao namadema ao-inan do? Taa bisa! ²⁸ Mete ma taa, na, hatina de ei masambute, fo, dudu'a la'eneu balo'a papakek bali? Miu mete sudik bungga bakung nai mook. Tana anda abas, ma tenu sidi.

²⁹ Tehuu mamanene neulalau baa! Mane Soleman balo'a papake neulauk nalan seli, taa bisa laban bungga la lolen.* ³⁰ Huu, Manetualain tao dalek neu bungga fo kada lasoda nai leledon ia, fo basa na, fo'a boe ma lamatuu so, fo hataholi nggali heni sala leni ha'i dale leu. Neu ko Ana papake ei lena heni bungga la sila. De, hatina de, ei taa nau mamahela tebe-tebe neu Ndia? ³¹ De, boso masambute dudu'a, mae, 'Ai sangga mi'a hata?' do 'Ai sangga minu hata?' do, 'pake hata?' ³² Hataholi fo taa namahela neu Manetualain, ala tao ues mbilu mbuse fo lasuu hambu basa dede'a kala sila. Tehuu ei boso leondiak, huu ei Amam nai nusa-sodak bubuluk basa hata fo ei paluuk so. ³³ Kada ei musi makalala'ok Ndia uen dei, ma musi tungga Ndia palendan, fo basa na, neu ko Ana fee tamba basa

* 6:19 Yakobis 5:2-3 * 6:29 1 Mane-mane kala 10:4-7; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 9:3-6

hata fo ei paluum. ³⁴ De, boso masambute dudu'a hata fo fo'a ei paluum. Huu, fo'a na, no nasambute fe'ek bali. Faik ia toto'an, dai ndia so."

7

*Lamatuak Yesus nanoli fo boso mambue soli salak neu hataholi
(Lukas 6:37-38, 41-42)*

¹ "Ei boso soli salak neu hataholi, fo suek Lamatuak boso soli salak neu ei. ² Ei timba-tai hataholi leobeek, na, neu ko Manetualain timba-tai ei leondiak boe. Ei uku-sudi hataholi fe'ek salan leobeek, na, neu ko Manetualain uku-sudi ei leondiak boe.* ³ Huu, o kada tanda hataholi sala kadi'i anan, tehoo o sala ina-huum, kada o taok taa. Ndia sama leo o mita hu'uk esa nai o nonoom matan. Naa te balo inahuuk babaa nala o matam, tehoo o taa mamedam. ⁴ Talobee de o mambalani kokolak, mae, 'Tolanook! Mai fo au tulun ngguae heni hu'uk ndia neme o mata de'em mai dei.' Naa te o mesa nggo taa bisa mita hata-hata, huu balok natabaa nala o matam. ⁵ Wei! Memak o ia mana dea-dalek tebe! Tulun dei! So'u nggali heni balok ndia, neme o mata hehelim dei, bei fo o mita, fo tulun ngguae heni hu'u kadi'i anak ndia neme o nonoom matan ndia mai.

⁶ Boso manoli dede'a malalaok la'eneu Lamatuak neu mana haumeme kala. Huu sila ndia, sama leo busa manggalauk, de, dei fo ala pode lasafali mai sambu ei. Sila nggoan sama leo bafi. Mete ma hataholi fee sala lilo bokolii mabeli, na, ana taa mbali sana. Huu ndia nalelak kada heheta-haha'i."

*Lamatuak Yesus nanoli fo hule-haladoi taa no namaketuk
(Lukas 11:9-13)*

⁷ Mete ma ei hule-haladoi,
moke makandondoo henin neu Lamatuak;
na, neu ko Ana fee.

Mete ma sangga makandondoo henin;
na, neu ko Ana natudu dalak.

Mete ma manggou makandondoo henin;
na, neu ko Ana soi lelesu.

⁸ Huu basa hataholi mana noke nakandondoo heni neu Lamatuak,
neu ko ala simbo.

Mana sangga nakandondoo henin,
neu ko ana hambu.

Mana manggou nakandondoo henin,
neu ko Ana soi lelesu.

⁹ Ei dudu'a sudi kana dei! Mete ma hambu kakanak noke loti, na, neu ko aman taa feen batu, hetu? ¹⁰ Mete ma kakanak noke i'ak, na, aman taa feen mengge! ¹¹ Ei Amam manai nusa-sodak ndia, memak neulau hiak. De, mete ma hataholi manggalauk matak leo ei, na, mahiik fee bua neulauk neu ei ana mala, nakalena bali ei Amam! Neu ko Ana fee hata fo ei mokek ndia.

¹² De, o nau hata fo hataholi fe'ek tao neu o, na, o musi tao leondiak neu ndia boe. Huu ia netes, neme basa ba'i Musa na Manetualain mana kokola fe'e nala lanoli mema kana neme makahulun mai so."*

*Lamatuak Yesus nanoli la'eneu lelesu makabi'ak
(Lukas 13:24)*

¹³ "Mete ma hataholi nau maso neni nusa-sodak neu, na, ana musi la'ok nesik lelesu makabi'ak. Huu hambu dala lofoanak ma lelesu maloa, fo

* 7:2 Markus 4:24 * 7:12 Lukas 6:31

hataholi no'uk lahiik lesik ndia. Tehuu mata neuk baa! Huu dala leondiak noo hataholi neni naraka neu, de ala lakadodook leme Lamatuak mai. ¹⁴ Hataholi nau maso neni nusa-sodak neu, musi nesik dala to'a-taak ndia, ma maso nesik lelesu makabi'ak. Huu mae kada hataholi lumak lesik dalak ndia, tehuu dala makabi'ak ndia, noo hataholi neni Lamatuak neu."

*Lamatuak Yesus nanoli fo boso tungga masapepeko kala
(Lukas 6:43-44)*

¹⁵ "Mata neuk neu mana kedi-fudi kala, fo ala so'uk aok, lae, sila ndia Lamatuak mana kokola nala. Huu ala taok ao nala malole leo bi'ilombo. Naa te sila ndia manggalauk, sama leo busa fui, fo mai na'a bi'i. ¹⁶ Leobee fo ei bisa malelak hataholi mana tao aok malalaok ndia? Memete kana leo, neme sila tataon mai. Sama leo hataholi nita boan, na, nalelak huun. Boa malole, taa kalua neme ai huu taa malole mai. ¹⁷ Ai huu malole, naboaa boa malole. Tehuu ai huu taa malole, naboaa boa taa malole. ¹⁸ Taa hambu ai huu malole, naboaa boa taa malole. Ma taa hambu ai huu taa malole, naboaa boa malole. ¹⁹ Ai huuk fo naboaa boa taa malole, neu ko hataholi mai kekekon fo mbia henin neni ha'i dale neu. ²⁰ Leondiak boe oo, no mana kokola la, fo ala tao aok malalaok sila. Ei bisa malela kasa neme sila tatao-nono'i nala mai."*

Lamatuak Yesus nafada la'eneu hataholi kada seseik Manetualain nai bafan

(Lukas 13:25-27)

²¹ "Dei fo hambu hataholi noke Au, nae, 'Lamatuak!' Tehuu kada ala seseik nai bafak. Neu ko Manetualain manai nusa-sodak timba heni sala. Huu, kada hataholi mana tungga no teteben Ndia hihii-nanaun, Ana simbo kana dadik neu Ndia hataholin. ²² Dei fo neu daebafok babasan, hataholi no'u kala manaku, lae, Au ia sila Lamatuan. Ala kokoe Au, lae, Lamatuak ei! Ai miu tui-bengga Lamatuak nanonolin. Ai boe oo, husi nitu la minik Lamatuak naden. Ma ai tao tanda heran mata-mata kala minik Lamatuak koasan."

²³ Mae ala lambue kokoe Au leondiak boe oo, tehuu dei fo Au afada sala, ae, 'Ei ia, see? Au taa alelak ei, huu ei taa masoda tungga Lamatuak hihii-nanaun. De, malai heok ia leo!'"*

*Lamatuak Yesus nanoli la'eneu hataholi malelak ma hataholi nggoak
(Lukas 6:47-49)*

²⁴ "Hataholi mana mai namanene Au, basa de tao tungga Au kokolang, na, ndia ndia sama leo hataholi malelak, fo nambadedei uman neu fanderen batu. ²⁵ Doo-doo boe ma uda belak konda losa faa mai. Ani sanggu mai de mbo'i fee uma ndia. Tehuu uma ndia taa tu'u, huu nambadeik nai fanderen batu matea lain.

²⁶ Hataholi mana mai namanene Au, tehuu tana tao tungga Au kokolang, na, ndia ndia sama leo hataholi nggoak fo nambadedei uman neu salaek lain. ²⁷ Doo-doo boe ma uda belak konda losa faa mai. Ani sanggu boe oo mai mbo'i fee uma ndia. Boe ma uma ndia tu'u henin, losa lulutuk."

Hataholi la heran lalan seli lamanene Lamatuak Yesus nanonolin fo ana seli ndia

²⁸ Yesus kokolak nate'e leondiak, boe ma basa hataholi la heran lalan seli lamanene Ndia nanonolin, ²⁹ huu Ana bubuluk tebe-tebe nanonolik

ndia isin. Ndia dala nanonolin ndia, taa sama no sila mese anggama nala nanonoli nala.*

8

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi kamahedi kusta esa (Markus 1:40-45; Lukas 5:12-16)

¹ Yesus loe neme letek lain mai, boe ma hataholi no'u kala leu tungga Ndia. ² Kada nggengge neuk, hambu hataholi kamahedi kusta esa mai nasale Ndia. Ana sendek lunggulan, de noke tulun Yesus, nae, "Lamatuak aa! Tulun au dei! Mete ma Lamatuak nau, na, Lamatuak bisa tao mamopo au heding ia, suek hataholi la bosu nunute au bali, fo au bisa huhule-haladoi nai uma huhulek dale."

³ Namanene leondiak, boe ma Yesus look liman neu, basa de Ana daba la'e hataholi kamahedi kusta ndia, boe ma Ana kokolak nae, "Memak Au nau! O hai leo!" Nggengge neuk, hataholi ndia hedim mopo tuti kana.

⁴ Boe ma Yesus nafadan nae, "Masanenedak baa! O hai ia so, tehoo taa bole mafada sudi see. O musi tungga ba'i Musa heti-heun dei. De, musi malangga anggama muu, suek ana palisak o aom, fo ana bubuluk o hedim ia mopo tetebes so, do, taa. Basa na, o musi fee tunu-hotuk tanda makasi, suek basa hataholi la bubuluk lae o hai tetebes so."*

Lamatuak Yesus tao nahai malangga soldadu Roma esa, ana mana tao uen

(Lukas 7:1-10)

⁵ Basa ndia, boe ma Yesus maso neni nggolo Kapernaum neu. Nai ndia, hambu malangga soldadu Roma esa ana mai, fo sangga noke tulun, nae, ⁶ "Lamatuak aa! Au ana mana tao ues esa namahedi belak nai uma. Ana taa bisa fo'a neme koin mai, huu ana doidoso nalan seli."

⁷ Yesus nataa, nae, "Malole! Dei fo Au uu, fo tao ahain."

⁸ Tehoo malangga soldadu ndia nae, "Lamatuak aa! Lamatuak bosu makasosotak aom fo muu bali, huu au taa andaa simbok Lamatuak nai au umang. Sadi kada Lamatuak kokolak muma ia mai, na, neu ko au ana mana tao ues ndia, hai tutik. ⁹ Au bubuluk dede'ak ia, huu au malangga nggala laena koasa fo palenda au. Ma au boe aena koasa fo palenda au ana palenda nggala. Mete ma au palenda au ana palendang, ae, 'Muni ele muu', na, neu ko ana neu. Mete ma au ae, 'Muni ia mai!' na, neu ko ana mai. Ma mete ma au adenu au hataholi mana tao ues, ae, 'Tao ia!' na, neu ko ana tao. De, sadi kada Lamatuak kokolak, na, neu ko au ana mana tao ues ndia, hai tutik."

¹⁰ Namanene leondiak, boe ma Yesus heran. Ana kokolak neu hataholi no'u kala mana tungga Ndia, nae, "Heran ei! Doo basa ia, Au bei taa atonggo itak hataholi Yahudi esa boe, namahehelen tean sama leo hataholi Roma ia! ¹¹ Mamanene baa! Huu dei fo hataholi deak no'uk sama leo hataholi Roma ia, fo leme ledo sasadun dulu mai, ma neme ledo tetesan neu, fo langatuuk la'a feta no'u lo ba'i Abraham, ba'i Isak, ma ba'i Yakob nai Manetualain uman nai nusa-sodak.* ¹² Mae Lamatuak hele nala hataholi Yahudi la so, fo dadik Ndia hataholin, tehoo hambu no'u kala taa mbali Ndia. Dei fo Ana timba heni sala leni mamana makiu-mumuuk leu. Lai ndia lamatani ma ala doidoso lalan seli."*

* 7:29 Markus 1:22; Lukas 4:32 * 8:4 Malangga Anggama la Heti-heun 14:1-32 * 8:11 Lukas 13:29 * 8:12 Mateos 22:13; 25:30; Lukas 13:28

¹³ Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus nafada malangga soldadu ndia, nae, "Ama fali leo. Huu touana mana tao ues ndia hai so, sama leo Ama namahehelen." Nandaa no ledoeik ndia boe oo, tou anak ndia hai tutik.

*Lamatuak Yesus tao nahai hataholi kamahedik makadotok
(Markus 1:29-34; Lukas 4:38-41)*

¹⁴ Basa de la'i esa, Yesus neni Petrus uman neu. Ana nita Petrus alinan sunggu nai koi lain, huu ana sumai. ¹⁵ Yesus to'u nala liman, boe ma ina lasik sumain mopo tuti kana, de ana fo'a neu ono-lau Yesus asa.

¹⁶ Ledoeik ledo mulai tesa, boe ma hataholi la mai leni sila hataholi nitu nala kala. Boe ma Yesus palenda nitu la sila, nae, "Heh, nitu! Malai heok ia!" Boe ma nitu la sila kalua tutik. Ndia boe oo, tao nahai basa hataholi kamahedi kala. ¹⁷ Ana tao basa sila, suek tao tungga hata fo Manetualain mana kokolan Yesaya sulak mema kana so, nae, "Ana tao nahai ita hedi nala.

Ma Ana lemba nala ita doidoso nala."*

*Hataholi mana nau tungga Lamatuak Yesus, musi tungga no teteben
(Lukas 9:57-62)*

¹⁸ Basa ndia, boe ma Yesus nita hataholi makadotok mai e'o lalan. Boe ma Ana nadenu Ndia ana mana tungga nala nae, "Mai fo ata sa'e ofak teni dano selik teu."

¹⁹ Boe ma mese anggama esa mai nafadan nae, "Ama Mesen! Ama muni sudi bee muu, na, au nau tungga akandondoo henin ua Ama!"

²⁰ Tehuu Yesus nataan nae, "Malole boe! Tehuu masaneda leoiak. Basa hataholi la, ma, banda la, kamamana leleole hehelik. Busa fui fali neni bolon neu. Mbuik fali neni ndunun neu. Tehuu Au, Hataholi Isi-isik ia, taa kauma hehelik, fo fali neni ndia neu. Lalaka langgak boe oo, taa."

²¹ Boe ma hataholi fe'ek esa bali, ana tungga-tungga non, mai noke nae, "Lamatuak! Au nau tungga Lamatuak, tehuu ela au fali fo uu akaneni au ina-ama nggala dei. Mete ma au amang maten so, na, bei fo au tungga."

²² Tehuu Yesus kokolak nae, "Leoiak! Neme naa, fo hataholi taa kamahede kala neu Manetualain, lakaneni sila hataholi mana maten nala. Huu, mete ma o nau tungga Au, na, o musi tungga tebe-tebe!"

*Lamatuak Yesus tao hahae ani sanggu
(Markus 4:35-41; Lukas 8:22-25)*

²³ Basa ndia, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala sa'e ofak leni dano selik leu. ²⁴ Taa dook boe ma, ani sanggu mai, lii mbuka mai, de oe neni ofak dale neu, tehuu Ana sunggu. ²⁵ Lita leondiak, boe ma ana mana tungga nala fafaen, lae, "Lamatuak aa! Lamatuak aa! Fo'a fo masala'e mala ita dei! Huu ita sangga bolo mate ia so, maa!"

²⁶ Boe ma Yesus nataa sala nae, "Wei, hatina de ei bii leoiak!? Ei taa mamahale neu Au do?" Boe ma Ana fo'a, de Ana ka'i ani no lii, nae, "Hahae leo!" Boe ma lii no ani linok tutik.

²⁷ Boe ma Yesus ana mana tungga nala heran. Ala lae, "Awii! Ndia ia, see bae? Talobee, de Ana bisa palenda ani no lii, de ala tungga Ndia hihii?"

*Lamatuak Yesus tao nahai hataholi nitu nalak dua
(Markus 5:1-20; Lukas 8:26-39)*

²⁸ Taa dook bali, boe ma ala losa dano selik, nai hataholi Gadara la* dae baba'en. Nai ndia hambu hataholi nitu nalak dua leo lai luak mamana

* **8:17** Yesaya 53:4 * **8:28** Susula dede'a Yunani neulauk nalan seli nana sulak *Gadara* nai Mateos Susulan. Susulak luma bali nana sulak *Gergesa*, ma luma bali, nana sulak *Gerasa*.

hataholi kamates. Sila ndia, manggalaun ana seli, losa taa hambu hataholi esa boe nambalani la'ok nesik ndia. Ala lita Yesus mai boe ma, ²⁹ ala langgou, lae, "Wei, Manetualain Anan aa! Hatina de O mai babalik ai? Mae fain bei taa losa fo sangga huku ai, tehuu O sangga tao doidoso ai."

³⁰ Taa dook neme ndia mai, bafi makadotok tofoti dae sangga nana'ak. ³¹ Boe ma nitu la loke Yesus lae, "Mete ma husi heni ai, na, madenu ai maso mini bafi la dalek miu!"

³² Boe ma Yesus palenda sala, nae, "Miu leo!" De, nitu la kalua la'o ela hataholi kadua kala sila, de, ala maso leni bafi la sila dalek leu. Basa de, bafi la sila lalai lapoka kala loe tungga letek kakalan, de tuda leni dano dale leu. Boe ma basa sala bolo mate.

³³ Lita leondiak, boe ma mana manea bafi la lalai fali leni nggolok leu, de ala tui basa-basan. ³⁴ Lamanene tutui nala leondiak, boe ma hataholi no'u kala kalua leni mamanan ndia leu. Ala latonggo lo Yesus, de, ala kokoen, fo Ana la'o ela mamanan ndia.

9

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi lu'uk esa (Markus 2:1-12; Lukas 5:17-26)

¹ Basa ndia, boe ma Yesus asa hene fali leni ofak lain leu, fo leni dano selik leu, losa nai Ndia kota mamana leleon. ² Nai ndia, hataholi la ndolo leni sila nonoo lu'un esa neu Ndia. Nita leondiak, boe ma Yesus bubuluk ala lamahene neu Ndia, de nae, Ndia bisa tao nahai sila nonoon ndia. Boe ma Ana nafada hataholi lu'uk ndia, nae, "Ana nggo ei! Matetea o dalem dei! Huu Au koka heni o sala-singgo mala so."

³ Tehuu mese anggama hida lai ndia, lamanene Yesus kokolan ndia. De dale nala latobi tutik. Basa de lakokola aok, lae, "Hataholi ia nambalani nala seli kokolak leondiak, bae maa! Kada Manetualain mesa kana bisa fee ambon neu hataholi salan. Tehuu hataholi ia kokolan ndia, Ana tao aon sama leo ndia Manetualain. Ana nakadadaek Manetualain ndia so."

⁴ Tehuu Yesus bubuluk sila dale nala. Basa de, Ana kokolak nae, "Hatina de, ei dudu'a mae, Au ia kokolak akadadaek Manetualain?" ⁵ Bee ndia lofoanak? Mete ma Au afada neu hataholi lu'uk ia, ae, 'O salam nana fee ambon so,' do, Au ae, 'Fo'a leo, fo fali.' ⁶ Mete ma ana fo'a tutik, dei fo ei mita buti, mae, Au ia Hataholi Isi-isik. Huu Au aena hak fee ambon neu hataholi salan."

Boe ma Yesus palenda hataholi lu'uk ndia, nae, "Fo'a leo! Lu'a mala o mamana ndondolom, fo fali leo!"

⁷ Boe ma, hataholi lu'uk ndia fo'a, de ana fali. ⁸ Lita leondiak, boe ma basa hataholi la heran. Basa de ala so'uk lamadedema Manetualain naden, lae, "Manetualain ndia, ana seli bou! Ana fee koasa ina-huuk leoiak neu hataholi so."

Lamatuak Yesus noke nala Mateos, fo tungga Ndia (Markus 2:13-17; Lukas 5:27-32)

⁹ Basa ndia, boe ma Yesus la'ok neme ndia mai, de, nita hataholi mana susu-bea esa tao ues neme kantor bea. Ndia naden, Mateos. Boe ma Yesus noken nae, "Mai tungga Au!" Namanene leondiak, boe ma Mateos fo'a de ana tungga tuti kana.

¹⁰ Basa ndia, boe ma Mateos noke Yesus asa mai la'a nai ndia uman. Ana hoka ndia nonoo mana susu-bea la boe, ma nana hoka fe'e kala, fo mai la'a no'u lo sala.

¹¹ Tehuu hataholi partei Farisi luma mai manggalau lo Yesus ana mana tungga nala, lae, "Hatina de ei mesem nanggatuuk na'a no'u no hataholi papake taa kala sila, fo leo mana susu-bea la, ma sila nonoo hataholi mangalauk kala sila?"[✱]

¹² Tehuu Yesus nafada sala, nae, "Hataholi kamahedik na, memak ana paluu dotel. Tehuu hataholi taa kamahedik na, taa paluu. ¹³ Malolenak ei fali fo palisak neulalau Manetualain Dede'a-kokolan, fo makahulun Ana nadenu Ndia mana kokola Hosea sulak, nae,

'Au hihii-nanaung, fo ndia,

Au hataholi nggala lasueao esa no esa, ma latudu namemeda kasian. Mete ma ala taa tao leondiak, na,

sila banda tunu-hotu nala fo leni fee Au ndia,
sosoan taa fa boe.'

Ndia, fo Manetualain nafadan so. Huu ndia, de Au taa mai akaneni hataholi fo taok aon malole, tehoo Au mai akaneni hataholi taa malole la."[✱]

Hataholi natane, hatina de Lamatuak Yesus ana mana tungga nala taa puasa

(Markus 2:18-22; Lukas 5:33-39)

¹⁴ Basa ndia, boe ma Yohanis Mana Salanik ana mana tungga nala leni Yesus leu. Ala latane lae, "Ai mana tungga Yohanis ndia, mateme puasa. Hataholi Farisi la puasa boe. Tehoo hatina de Ama ana mana tungga nala lambue la'a-linu lakandondoo henin? Sila taa puasa do?"

¹⁵ Tehoo Yesus nataa sala, nenik nakandandaak, nae, "Leoiak: mete ma feta kabin, na, nana hoka kala taa puasa, tehoo la'a lakabete. Mete ma mana kabin touk bei nai ndia, na, neu ko la'a no'u. Tehoo dei fo la'i esa mete ma hataholi fe'ek, humu leni mana kabin touk, boe ma ndia nonoo nala, lameda dale hedi dei, bei fo ledoeik ndia ala puasa.

¹⁶ Hataholi taa ha'i nala tema beu bibiak esa, fo tandan neu badu laa sidak. Huu dei fo mete ma safe badu ndia, na, tema beuk nana tandak ndia ana kukulu. No leondiak, na, badu laak ndia boe sidan.

¹⁷ Leondiak boe, hataholi taa di'a tua nasu beuk neni samba mbo'ok dale neu. Huu dei fo sambak ndia sidan, de tua nasu tetee henin. De, tua nasu beuk, na, di'an neni samba beuk neu, fo suek dua sala lakatataka lahele neulalau!"^{*} [No leondiak Yesus nanoli sala nae, Ndia nanonolin ndia, beuk. De, bososeseo kana no nanonoli laak.]

Lamatuak Yesus tao nahai inak mana mbo'a daak esa, ma tao nasoda fali inanak esa

(Markus 5:21-43; Lukas 8:40-56)

¹⁸ Ledoeik Yesus bei kola-kola no Yohanis ana mana tungga nala, boe ma malangga uma huhule-haladoik esa, mai natonggo non. Hataholi ndia sendek lunggulangan neu Yesus matan, de hule nae, "Ama aa! Tulun dei! Huu au ana inang bei fo maten. Ama tulun mai, fo lalaa limak neun dei, suek ana bisa nasoda fali."

¹⁹ Namanene leondiak, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala, tungga tutik hataholi ndia.

²⁰⁻²¹ Nai dala laladak, inak esa la'ok tungga sala. Ana hambu bulak taa no hahaek teuk sanahulu dua ia so. Ana dudu'a nai dalen, nae, "Sadi au

[✱] 9:11 Lukas 15:1-2 [✱] 9:13 Mateos 12:7; Hosea 6:6 ^{*} 9:17 Susula dede'a Yunani isi-isik nae, "bososeseo di'a anggol oe beuk, neni tas banda lou laak dale neu, huu bososeseo losak ndala fanggin."

bisa kada kame la'e badun, na, neu ko au hai ia so." Huu ndia de ana neu kame Yesus badu mbedan.

²² Yesus namedak, boe ma Ana heok matan nasale inak ndia. De, Ana kokolak, nae, "Ana nggo, ei! Matetea o dalem. Huu o namahehelem tebe-tebe neu Au, huu ndia, de o hai ia so." Ledoeik ndia boe, inak ndia hai tutik.

²³ Basa ndia, boe ma Yesus asa la'ok lakandoo leni malangga uma huhule-haladoik ndia uman leu. Losa ele boe ma Ana maso de nita mana makamina musik dale hedik, ma hataholi no'u kala lakaleleu. ²⁴ Tehuu Yesus nafada sala nae, "Hahae makaleleu, fo ama fali leo! Huu kakanak ia tana mate. Kada ana sunggu ndia." Tehuu ala hika mu'e Ndia.

²⁵ Basa ndia boe ma basa hataholi la sila kalua. Boe ma Yesus maso neni kakanak ndia kaman dale neu, de ana to'u nala liman. Boe ma kakanak ndia nasoda fali tutik. ²⁶ Lita leondiak, boe ma hataholi la mulai tui ndule sila nusan, la'eneu hata fo Yesus taok ndia so.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi mbokek dua

²⁷ Basa boe ma Yesus la'ok nakandoo. Nai dala laladak, hataholi mbokek dua tungga-tungga lon. Ala langgou lae, "Yesus! Mane Dauk numbu-sadun aa! Kasian neu ai dei!"

²⁸ Yesus maso neni uma dale neu, boe ma hataholi mbokek kadua kala sila mai lasale Ndia. Boe ma Ana natane sala nae, "Ei mamahеле tebe-tebe, mae Au aena koasa fo tao ei bisa mita?"

Boe ma lataa, lae, "Awii! Ama bosu matane bali, huu ai mamahеле tebe-tebe so neu Ama."

²⁹ Namanene leondiak, boe ma Yesus nafaloe sila matan nala, ma kokolak nae, "Mete ma leondiak, na, suek dadi tungga ei namahehele mala ndia!" ³⁰ Yesus kokolak nate'e leondiak, boe ma ala lita tutik. Tehuu Yesus nasaneneda kasa tingga-tingga, nae, "Masanenadak baa! Bosu mafada hataholi esa boe la'eneu hata fo mana dadik ia so!"

³¹ Tehuu taa bisa lakatataka lala. De, ala la'ok ndule basa nusak ndia, de ala tui-bengga la'eneu Yesus tataon ndia.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi de'e-taak

³² Hataholi mboke kadua kala sila kalua, boe ma hataholi loo hataholi fe'ek esa neni Yesus neu. Hataholi ndia taa bisa kokolak, huu nitu nalan.

³³ Nita leondiak, boe ma Yesus palenda nitu ndia kalua neme hataholi ndia mai. Nitu kalua, boe ma hataholi ndia nakokola tutik. Basa de hataholi no'uk malai ndia kala heran lalan seli. Ala lae, "Awii! Ita hataholi Yahudi la, bei taa tita titak leoiak ia maa!"

³⁴ Tehuu hataholi Farisi la taa lamahoko. Ala kokolak, lae, "Wei! Nitu la malanggan fee Ndia koasa, fo Ana husi kalua heni nitu."*

Lamatuak Yesus nameda kasian nita hataholi no'u kala

³⁵ Basa de Yesus la'ok ndule basa kota ma nggolo kala, fo nanoli nai uma huhule-haladoi kala. Ana nanoli hataholi la'eneu Manetualain Hala Malolen, ma dala talobee fo ala bisa maso dadik Ndia hataholin. Ndia boe oo, tao nahai basa hedis mata-mata kala, ma basa hataholi ao taa matetu kala.* ³⁶ Nita hataholi no'u kala sila, boe ma Yesus nameda kasian neu sala, huu ala taa bubuluk leni bee leu. Huu sila basa sala, sama leo bi'ilombo mana hoon taa.* ³⁷ Boe ma Yesus kokolak no Ndia ana mana tungga nala, nae, "Hataholi no'u kala ia, sama leo osi buna-boan nala. Mae buna-boak

* 9:34 Mateos 10:25; 12:24; Markus 3:22; Lukas 11:15 * 9:35 Mateos 4:23; Markus 1:39; Lukas 4:44 * 9:36 Lelekek 27:17; 1 Mane-mane kala 22:17; 2 Isra'el no Yahuda Tutuni 18:16; Yeskial 34:5; Sakarias 10:2; Markus 6:34

no'uk, tehuu hataholi mana tao ues taa dai, fo ketu-kolu nala buna-boak sila, ma mbeda sala leu kama mbembedak dale neu.* ³⁸ Huu ndia, de ei musi moke osi Lamatuan ndia, fo Ana haitua hataholi mana tao ues, fo suek leu lakaduduluk lala Ndia buna-boa nala."

10

Lamatuak Yesus hele nala Ndia ana mana tungga nala sanahulu dua (Markus 3:13-19; Lukas 6:12-16)

¹ Basa ndia, boe ma Yesus noke ana mana tungga nala mai lakabubua. Boe ma Ana fee sala koasa fo husi nitu ma tao lahai hataholi kamahedi kala mata-mata kala. ² Ana mana tungga kasanahulu dua nala fo Ana nadenu sala sila, nade nala ndia:

Kaesan, nade Simon (fo hataholi lateme loken lae, 'Petrus'),
boe ma fadin, nade Anderias,
basa de, Yakobis,
ma fadin, nade Yohanis (dua sala Sabadeus ana nala).

³ Hambu Filipus boe,
ma Bartolomeos.

Boe ma Tomas,
ma Mateos (mana susu-bea).
Boe ma Yakobis (Alpius anan),
ma Tadius.

⁴ Boe ma Simon (mana tungga partei politik Selot),*
ma Yudas Iskariot (fo dei fo ana se'o heni Yesus).

Lamatuak Yesus nadenu Ndia ana mana tungga nala (Markus 6:7-13; Lukas 9:1-6)

⁵⁻⁶ Basa ndia, boe ma Yesus nadenu Ndia ana mana tungga nala sanahulu dua, ma fee sala palenda, nae, "Au adenu ei mini ita hataholi Yahudi nala miu, huu hataholi no'uk leme ita hataholi nala mai, taa tungga no teteben Lamatuak dalan. Sila ndia, sama leo bi'ilombo mana sala dalak. Huu ndia, de ei boso mini hataholi taa Yahudi miu, conto leo hataholi Samaria la. ⁷ Miu mafada ita hataholi Israel asa, mae, 'Fain losa so, fo basa hataholi bisa maso dadik Manetualain hataholin.' ⁸ Miu tao mahai hataholi kamahedik, tao masoda falik hataholi kamatek, tao mahai hataholi kamahedi kusta, ma, husi kalua heni nitu. Lamatuak fee makadotok neu ei so, tehuu taa noke falik hata esa boe, neme ei mai. De, hatematak ia, ei miu fo baba'e fee sala no'uk neu hataholi fe'ek, tehuu ei taa bole moke falik hata esa boe, neme sila mai. ⁹ La'ok mia kada lima louk baa. Boso mini doik, ¹⁰ lepa-nggee, balo'a seluaok, tabu-eik, do tete'e-aik. Huu hataholi musi fee hataholi mana tao ues, hata fo nandaa, suek ala bisa lasoda.*

¹¹ Mete ma ei maso mini kota esa do nggolok esa miu, na, ei sangga hataholi mana nau simbok ei. Basa na, leo nai ndia, losa ei la'o ela mamanak ndia. ¹² Mete ma ei maso mini hataholi uman miu, na, mafadan mae, 'Soda-molek! Lamatuak fee ei baba'e-babatik.' ¹³ Mete ma hataholi lai uma ndia simbok ei no malole, na, ei moke fo Lamatuak fee baba'e-babatik neu sala. Tehuu mete ma ala taa simbok ei, na, Lamatuak boe oo, taa fee sala baba'e-babatik. ¹⁴ Mete ma hataholi taa nau namanene ei, na, kalua mima uma ndia do kota ndia mai, fo basa na, sasambu heni afu neme ei eim mala mai, fo dadik tanda nae, ala taa lamanene, na, ala

* **9:37** Lukas 10:2 * **10:4** Parte Selot ia, sangga dalak fo ala lakambo'ik leme Roma palendan mai. Boe ma ala foi partei ia lae, 'Patriot'. ☆ **10:10** 1 Korintus 9:14; 1 Timotius 5:18

lemba aon natataak ndia.* ¹⁵ Dei fo, mete ma Manetualain naketu huku hataholi malai daebafok ia, na, neu ko Ana naketu huhukuk belak neu hataholi Sodom ma Gomora, fo makahulun manggalauk nalan seli ndia. Tehuu masanenedak baa! Huu dei fo Ana fee huhuku belak lena bali neu hataholi fo taa nau simbok ei!"*

Lamatuak Yesus nafada ana mana tungga nala nae, dei fo sila hambu doidosok

(Markus 13:9-13; Lukas 21:12-17)

¹⁶ "Masanenedak baa! Huu Au adenu ei, sama leo Au haitua bi'ilombo neni busa fui manggalauk kala lalada nala neu. Huu ndia, de ei musi pake langgautek sama leo mengge malelak. Ma ei dale mala musi ndoos, sama leo lunda fo taa mana sangga dede'ak.* ¹⁷ Tehuu mata neuk baa! Huu dei fo hataholi tao doidoso ei sama leo busa kiki nakamate bi'ilombo. Dei fo ala hela leni ei maso mini mamana tao dede'a anggama miu. Ma neu ko ala filo ei nai sila uma huhule-haladoin. ¹⁸ Dei fo ala hela leni ei miu masale gubenol ma manek, huu ei tungga Au. Tehuu ei musi pake lelak ndia, fo mafada Au Hala Maloleng neu sala. No leondiak, hataholi taa mana malelak Lamatuak boe, bisa lamanene la'eneu Au. ¹⁹ Huu mete ma ala hela loo ei leondiak, na, ei boso bii, mae, 'Dei fo au sangga kokolak ae, hata?' Do 'dei fo au ataa, ae hata?' Boso dudu'a leondiak, huu losa ndia fain, dei fo ei Amam nai nusa-sodak, nafada la'eneu hata fo ei musi kokolak. ²⁰ Faik ndia, hata fo ei kokolak taa naoka nai ei mesa nggei, tehuu Ndia Dula Malalaon ndia nanoli ei kokolak hata.*

²¹ Ei mete baa, huu nai uma esa dalek, mete ma hambu hataholi namahele neu Au, dei fo ndia tolanoo hehelin sangga dalak fo tao nisan. De, mete ma anak namahele, na, dei fo amak tao nisan. Mete ma amak no ina lamahale, na, dei fo sila ana hehelin ndia tao nisa sala.* ²² Mete te, dei fo basa hataholi la husembuluk neu ei, huu ei tungga Au. Tehuu, hataholi mana makatataka losa babasan, dei fo Manetualain fee sodak neun.* ²³ Mete ma hataholi tao doidoso ei nai kota esa, na, fo'a fo malai mini kota fe'ek esa miu. Tetebes ndia! Au ia, Hataholi Isi-isik. Dei fo ei bei taa la'ok mate'e ndule basa kota la lai Israel, tehuu Au fali maing so.

²⁴ Hataholi la lateme fee hadak neu mesen esa, lena heni ana mana tungga nala. Ma ala fee hadak neu malanggan esa, lena heni ana mana tao uen nala.* ²⁵ Mete ma ana mana tunggan nala lanoli fo malelan leo sala mesen, na, dai ndia so. Ma mete ma ana mana tao ues nanoli fo malelan leo malanggan, na, ndia boe nameda dai so.

De, masanenedak bou! Mete ma hataholi noke maumak nae, 'O ia Balsebul, na ndia nitu la malanggan!' na, neu ko ndia uma isi nala hambu nadek taa malole nalan seli."*

Boso bii hataholi, huu Manetualain nanea ei
(Lukas 12:2-7)

²⁶ "De, ei boso bii hataholi mana laban ei. Huu hata fo hataholi tao nafufunik, dei fo basa hataholi la litan.* ²⁷ Hata fo Au anoli ei mesa nggei ndia, na, dei fo ei musi miu mafada basa hataholi la. Ma hata fo Au afada no neneek, na, dei fo miu mafada mafeok basa mamanak lala'en. ²⁸ Boso

* **10:14** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 13:51 * **10:15** Lukas 10:4-12; Mateos 11:24; Tutuik la'eneu Sososan 19:24-28 * **10:16** Lukas 10:3 * **10:20** Markus 13:9-11; Lukas 12:11-12; 21:12-15 * **10:21** Markus 13:12; Lukas 21:16 * **10:22** Mateos 24:9, 13; Markus 13:13; Lukas 21:17 * **10:24** Lukas 6:40; Yohanis 13:16; 15:20 * **10:25** Mateos 9:34; 12:24; Markus 3:22; Lukas 11:15 * **10:26** Markus 4:22; Lukas 8:17

bii hataholi, huu kada ala bisa tao lisa hataholi aombaana, tehuu taa bisa tao lakalulutu hataholi samanena. Huu ndia, de ei musi bii Manetualain, huu kada Ndia mesa kana ka koasak fo mbia heni hataholi aon ma samanena neni tasi ha'ik fo mana mbila nakandondoo henin. ²⁹ De matetea ei dale mala. Hataholi la se'o mbui hadek nai pasak, belin nai dae nalan seli. Tehuu taa hambu esa mate boe, mete ma ei Amam taa mbo'i. ³⁰ Ei Amam nai nusa-sodak boe oo, Ana tao matak neu ei, losa dede'a kadi'i anak. Ei langga bulu doo makadoto nala lai ei langga mala boe oo, Ana bubulu kana so. ³¹ De, ei boso bii! Huu Manetualain timba-tai ei belin lena heni basa mbui hade kala sila."

*Boso mae manaku Lamatuak Yesus
(Lukas 12:8-9)*

³² Basa de Yesus kokolak bali, nae, leoiak, "Hataholi nambalani manaku nalelak Au nai hataholi no'uk kala lai daebafok ia, na, dei fo Au boe oo, manaku alela kana nai Au Amang matan nai nusa-sodak ae, 'Ndia ia, Au hataholing.' ³³ Tehuu hataholi mana malelesi Au nai hataholi no'uk matan, nae, ana taa nalelak Au, na, dei fo Au afada Au Amang nai nusa-sodak ae, 'Au taa alelak hataholi ia boe.'"^{*}

*Lamatuak Yesus mai tao hataholi la lalaba ao, tehuu taa mole-dame
(Lukas 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ "Ei boso maehetuk, Au mai uni mole-dame nai daebafok ia. Tehuu Au mai fo tao hataholi la lalaba ao esa no esa. ³⁵ Au uni daebafok ia mai, tungga hata fo Lamatuak mana kokolan nafada memak so, nae, 'Dei fo ana touanan laban aman,

ana inanan laban inan,
feto-feun laban aliinan,

³⁶ ma uma isi la lamusuk esa no esa.'"^{*}

³⁷ De, hataholi fo tebe-tebe nau tungga Au, na, ana musi sue Au *lena heni* basa-basan; lena heni ndia ina-man, ma lena heni ndia anan nala. Tehuu, mete ma taa, na, hataholi ndia taa nandaa dadik Au hataholing.

³⁸ Huu hataholi mana nau tungga Au, tehuu taa nau lemba doidosok, na, ndia taa nandaa dadik Au hataholing.^{*} ³⁹ Hataholi fo ana sadia mate huu ana tungga Au, dei fo ana bisa nasoda nakandondoo henin no Lamatuak. Tehuu hataholi kada nasoda soaneu ndia soda hehelin, na, neu ko sodan ndia, mopo heni kana leondiak leo!"^{*}

*Manetualain dei fo bala hata fo hataholi taon
(Markus 9:41)*

⁴⁰ "Hataholi mana simbok ei no malole, na, ana simbok Au leondiak boe. Ma hataholi mana simbok Au, na, ndia boe oo, simbok Manetualain fo mana madenu Au.^{*} ⁴¹ Hataholi mana simbok Manetualain mana kokolan, huu mana kokolak ndia ana kokolak la'eneu Lamatuak, na, dei fo Lamatuak balan sama leo Lamatuak bala mana kokolan esa. Ma hataholi mana simbok hataholi dale ndoos esa, huu hataholi ndia tungga tebe-tebe Lamatuak hihi-nanaun, na, dei fo Lamatuak balan sama leo Lamatuak bala hataholi ndoos esa. ⁴² Hataholi mana simbok hataholi esa kadi'ik nalan seli, huu ana tungga Au, na, neu ko Lamatuak balan. Mae hataholi kada fee oe hiak nggalaas esa boe oo, na, neu ko Manetualain taa nafalende henin."

^{*} **10:33** 2 Timotius 2:12 ^{*} **10:36** Mika 7:6 ^{*} **10:38** Mateos 16:24; Markus 8:34; Lukas 9:23

^{*} **10:39** Mateos 16:25; Markus 8:35; Lukas 9:24; 17:33; Yohanis 12:25 ^{*} **10:40** Markus 9:37; Lukas 9:48; 10:16; Yohanis 13:20

11

Yohanis Mana Salanik haitua ndia nadedenun neni Lamatuak Yesus neu (Lukas 7:18-35)

¹ Faik fo Yesus nanoli nate'e ana mana tungga kasanahulu dua nala sila, boe ma Ana neu nafeok nggolo kala malai dae baba'ek ndia, fo nanoli, ma tui-bengga Manetualain Hala Malolen.

² Faik ndia, Yohanis nai bui dale so. Ledoeik ana namanene basa dede'a kala fo Yesus tao kala sila so, boe ma nadenu ndia ana mana tungga nala fo leu latane Yesus, lae, ³ "Manetualain helu memak neme makahulun mai so, nae, Ana sangga haitua Karistus mai, fo nasala'e nala ita hataholi Yahudi la. De, Ama ia, ndia Karistus do? Do, ai musi mahani hataholi fe'ek bali?" Sila natatanen neu Yesus leondiak.

⁴ Namanene leondiak, boe ma Yesus nataa, nae, "Ei mamanene aom so, ma mita aom so. De fali, fo mafada Ka'a Anis, mae, basan mana dadik so, tungga hata fo Manetualain mana kokolan Yesaya sulak mema kana so, nae:

⁵ Hataholi mboke kala, bisa lita.

Hataholi lu'uk, fo'a de la'ok.

Hataholi kamahedi kusta, dadik malalaok.

Hataholi mbakek, bisa namanene.

Hataholi mana matek, nasoda fali.

Hataholi mana to'a-taak, namanene Hala Malole.*

⁶ De, leoiak: miu mafada Ka'a Anis, huu dei fo ana naua-nanale, mete ma ana namahele nakandoo neu Au. Huu dei fo Manetualain fee baba'e-babatik neu hataholi fo namahehelen neu Au taa nange'o!"

⁷ Ledoeik Yohanis ana mana tungga nala fali, boe ma Yesus kokolak neu hataholi no'u kala, la'eneu Yohanis, nae, "Faik fo ei miu sangga Yohanis nai mamana nes ndia, na, ei dudu'a mae sangga matonggo mia hataholi mata leo hatak? Taa dadi ei mini ele miu, fo matonggo mia hataholi mana noe-na'uk, fo sama leo oo fo manambeu neu-mai, tungga kada ani!

⁸ Ma taa dadi ei miu mita hataholi mana pake balo'a mabeli, huu hataholi mata leondiak, kada ana leo nai uma manek! ⁹ De, ei miu mita hataholi mata leobeek nai ele? Ei dudu'a mae ei miu sangga Manetualain mana kokolan? Tetebes! Tehuu ndia ndia, mana kokola manai lain seli. ¹⁰ Huu Manetualain Susula Malalaon nana sulak memak la'eneu Yohanis nae, 'Mamanene! Au adenu Au hataholing,

fo soi dalak fee O.'*

¹¹ Mamanene neulalau baa! Nai daebafok ia, taa hambu hataholi esa boe, fo lena heni Yohanis. Tehuu neme basa hataholi mana manaku nitak Manetualain leo Manek, na, hataholi manai dae nalan seli, lena heni Yohanis so. ¹² Mulai neme Yohanis tao ndia uen losa hatematak ia, hataholi makadotok ala maso dadik neu Manetualain enan. Tehuu hambu fe'ek luma bali, ala dudu'a sala, lae, ala musi latati fo lakaseti hataholi maso dadik Manetualain hataholin. ¹³ Losa Yohanis Mana Salanik mamain, ita hataholi Yahudi la tateme tasoda tungga ba'i Musa ma Manetualain mana kokola nala heti-heu nala.* ¹⁴ De, kada mamahela neu Au! Yohanis ndia, na, ndia Elia fo Manetualain mana kokola nala lafada memak so la'eneu ndia mamain.* ¹⁵ De, mana mahiik bubuluk, na, mamanene neulalau baa!

* **11:5** Yesaya 35:5-6; 61:1 * **11:10** Maleaki 3:1 * **11:13** Lukas 16:16 * **11:14** Maleaki 4:5; Mateos 17:10-13; Markus 9:11-13

¹⁶ Au sangga fee nakandandaak fo suek ei bubuluk, hataholi hatematak ia, hataholi mata leobeek. Huu sila ndia, sama leo kakana kala mana manggatuuk lai pasak. Ala lambue langgou sila nonoo nala, lae,

¹⁷ 'Wei! Ai fuu kinuk no'u, tehuu ei taa foti-longge mamahohoko. Basa na, ai soda sosoda dale hedik, tehuu ei taa mamatani.'

¹⁸ Ei ia, sama leo kakana ana kala, fo taa lameda mana daik lalalak. Faik fo Yohanis mai, nateme puasa, ma taa ninu anggol. Boe ma hataholi la cap ndia, lae, 'Ndia nitu nalak!' ¹⁹ Tehuu hatematak ia, Au, Hataholi Isi-isik ia, mai so. Au taa puasa, ma Au inu anggol. Boe ma hataholi la cap Au, lae, 'Ndia ndia, memak hataholi balena'o! Mana mafu funak bali! Ana neu nanonoo no mana susu-bea la! Ana partei esa no hataholi papake taa kala! Taa nameda aon bali!' Tehuu ei tanda Au kokolang ia leo baa! Lamatuak malelan nana nitak nai Ndia hataholin soda nala."

*Hataholi la fo taa nau simbok Lamatuak Yesus
(Lukas 10:13-15)*

²⁰ Basa ndia, boe ma Lamatuak Yesus nasanenedak hataholi mana leo lai nggolok hida. Ana tao tanda heran no'uk lai ele so, tehuu tala nau la'o ela sila sala-singgo nala, fo tungga Lamatuak dala ndoon. ²¹ Yesus nasanenedak kasa nae, "Ei hataholi Korasin ma hataholi Betsaida la! Mata neuk baa! Dei fo ei hambu soe! Au tao tanda heran mata-mata kala neu ei mata mala so, tehuu ei taa nau mamahole neu Manetualain. Naa te, ei ia hataholi Yahudi, fo manaku malelak Lamatuak. Tehuu leo tanda hera nala sila fo Au tao kala lai ei nggolo mala, dadi nakahuluk nai kota Tirus ma kota Sidon, na, neu ko doo basa ia de hataholi malai sila la hondak tutik, ma ala la'o ela sala-singgo nala, de ala tungga Lamatuak. Ma sila boe oo, neu ko pake balo'a fafaluk, ma tao afu neu langgak, fo dadik tanda, nae, ala fale dale nala neu sila sala-singgo nala. Naa te hataholi Tirus ma hataholi Sidon nala ia, taa hataholi Yahudi la, fo ala manaku lalalak Lamatuak. ²² Tetebes! Dei fo kada ei mete leo! Mete ma Lamatuak naketu basa hataholi la dede'a nala, na, hataholi Tirus ma hataholi Sidon nala huhukun bei da'un, lena heni ei huhuku mala.

²³ Ei hataholi Kapernaum! Mata neuk baa! Ei boso dudu'a mae, dei fo Lamatuak so'u nala ei maso mini nusa-sodak miu? Taa! Dei fo Lamatuak mbia heni ei maso mini naraka miu! Leo tanda heran nala fo Au tao kala neu ei nggolo mala dadi nakahuluk nai kota Sodom, na, neu ko Manetualain taa paluu tao nakalulutu kota manggalaug ndia. Huu mete ma hataholi Sodom lita tanda heran nala sila, na neu ko ala la'o ela sila manggalaug nala. ²⁴ Tetebes! Dei fo kada ei mete leo! Mete ma Lamatuak naketu basa hataholi la dede'a nala, na, neu ko hataholi Sodom huhukun da'un, lena neme ei huhukun mai!"

*Lamatuak Yesus noke hataholi, fo tungga Ndia, suek ala latea lasa fali
(Lukas 10:21-22)*

²⁵ Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus hule-haladoi, nae, "Amak! Amak fo mana dadik Lamatua Ina-huuk nai lalai ma daebafok. Au oke makasi no'uk, huu Ama tatana mala basa dede'a huhukuk neme hataholi mana taok aon malelak, ma mana koao la. Tehuu Ama makambela basa dede'a kala sila neu hataholi ana kala, ma hataholi dale kadi'i-taidae kala. ²⁶ Tetebes, Ama! Huu ndia ndia, tao nala Ama dalen namahoko!"

²⁷ Hule-haladoi nate'e leondiak, boe ma Yesus nafada hataholi malai ndia kala, nae, "Mamanene neulalau baa! Au Amang nai nusa-sodak, fee Au basa koasa la. Mana bubuluk neulalau neu Au, na, kada Amak. Ma mana malelak neulalau Amak, na, kada Ama Anan mesa kana, fo ndia Au ia. Ma Au hele hataholi fe'e kala, fo afada sala, fo suek lalalak neulalau Ndia."^{*}

²⁸ Basa ei mana mangguk tao ues tingga-tingga, mai tungga Au! Basa ei mana lemba dede'a mabela, mai mini Au mai! ²⁹ Mete ma ei simbo Au nanonoling, fo la'ok no'u mia Au, na, ita ia, sama leo sapi luku dua, fo hela no'u luku esa. Huu Au ia, daleng malole, ma Au ia, daleng kadi'i-taidaek. Mete ma ei tungga Au, na, ei matea masa fali."^{*} ³⁰ Huu Au nanonoling ia, lofoanak. Ma Au palendang ia, taa mabela".

12

Hataholi la sapa Lamatuak Yesus la'eneu fai hahae tao ues (Markus 2:23-28; Lukas 6:1-5)

¹ La'i esa, la'eneu hataholi Yahudi la fai hahae tao ues, boe ma Yesus no ana mana tungga nala la'ok lesik hataholi osin dale. Ndia ana mana tungga nala ndoe, huu ndia de ala ketu lala hade-gandum mbulen de la'a la'o-la'o."^{*}

² Nai ndia, hambu hataholi partei anggama Farisi luma, fo mana to'u lahele sila hada Yahudin. Lita Yesus ana mana tungga nala tao leondiak, boe ma ala sapa Ndia, lae, "O ana mana tungga mala ketu hade-gandum mbulen, neu fai hahae tao ues! Taa bole leondiak! Huu ndia la'olena ita heti-heun so."

³⁻⁴ Tehuu Yesus nataa sala nae, "Leobee bae? Ei taa masaneda ba'i Dauk tutuin ndia? Ba'i Dauk no ndia ana mana tungga nala tei nala kio, huu ala ndoe lalan seli. Boe ma ala maso leni Manetualain Lalaa Huhule-haladoin dale leu, de ha'i lala loti fo malangga anggama la feen neu Lamatuak so, de la'a. Naa te kada malangga anggama la bole la'a loti ndia. Hataholi fe'ek taa bole. Basa de ba'i Dauk asa la'a, tehuu taa hambu hataholi soli salak neu sala. Nonook bali ei taa les malelak Manetualain Susula Malalaon boe!"^{*} ⁵ Huu nai ndia nana sulak la'eneu malangga anggama la mana ono-lau nai uma huhule-haladoik, la'eneu fai hahae tao ues. Tehuu sila taa hambu salak hata-hata."^{*} ⁶ Mamanene baa! Makahulun, uma huhule-haladoik penting, tehuu hatematak ia hambu penting lena bali. Na, ndia Au, Hataholi Isi-isik ia. ⁷ Nai Manetualain Susula Malalaon, Manetualain nae, 'Au hihing leoiak: Au hataholi nggala musi latudu namemeda kasian esa no esa. Mete ma taa tao leondiak, na, sila banda tunu-hotu nala fo leni sala leu Au ndia, sosoan taa fa boe.' Naa, mete ma ei bubuluk neulalau Lamatuak kokolan ndia, na, neu ko ei taa soli salak neu Au ana mana tungga nggala. Huu tala tao salak hata esa boe maa!"^{*} ⁸ Huu Au ia, Hataholi Isi-isik. Au aena hak, fo aketu ae, hataholi bole tao hata neu fai hahae tao ues."

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi, la'eneu fai hahae tao ues (Markus 3:1-6; Lukas 6:6-11)

⁹ Basa ndia, boe ma Yesus la'o ela mamanak ndia, de neni sila uma huhule-haladoin neu. ¹⁰ Nai ndia, hambu touk esa liman seli kamates. Hataholi Farisi la lasanggak dalak fo soli salak neu Yesus, mete ma Ana tao nahai hataholi lima kamate seselik ndia, la'eneu fai hahae tao ues. Basa

^{*} **11:27** Yohanis 3:35; 1:18; 10:15 ^{*} **11:29** Yermia 6:16 ^{*} **12:1** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 23:25 ^{*} **12:3-4** 1 Samuel 21:1-6; Malangga Anggama la Heti-heun 24:9 ^{*} **12:5** Lelekek 28:9-10
^{*} **12:7** Mateos 9:13; Hosea 6:6

de, latanen, lae, “Tungga ita heti-heu anggaman, na, hataholi tao nahai hataholi, la'eneu fai hahae tao ues, do taa?”

¹¹ Boe ma Yesus nataa nae, “Metete ma hataholi bi'ilombon esa tuda neni bolok dale neu, la'eneu fai hahae tao ues, na, neu ko mabi'ik neu ha'i nala bi'i ndia neni lain mai hetu?✠ ¹² Naa! Lamatuak sue hataholi, lena heni mabi'ik sue ndia bi'ilombon. Huu ndia de, hataholi bole tao dede'a malole la'eneu fai hahae tao ues.”

¹³ Basa de Ana kokolak no hataholi lima kamate seselik ndia, nae, “Look o liman mai!” Boe ma ana look ndia lima kamate seselik ndia neu, de limak ndia hai tutik, sama leo ndia liman seli boe.

¹⁴ Lita leondiak, boe ma hataholi Farisi la manggalau. Basa de ala fo'a la'o ela uma huhule-haladoik ndia, de leu lala-halak lae, “Ita musi sangga dalak fo tao tisa Ndia!”

Manetualain hele nala Yesus, fo tao ues fee Ndia

¹⁵ Tehuu Yesus bubuluk sila dudu'a manggalaun ndia, huu ndia, de, Ana la'o neni mamana fe'ek neu. Hataholi no'u kala tunggan, boe ma Ana tao nahai basa hataholi kamahedi kala. ¹⁶ Tehuu Ana ka'i sala, nae, “Ei boso mafada hataholi fe'e kala, mae, Au ia, see.” ¹⁷ Huu, Au tao leondiak tungga hata fo Manetualain nafada Ndia mana kokolan Yesaya so, nae,

¹⁸ ‘Metete sudik! Ndia ia, Au hataholi nadedenung fo Au hele alan so.

Au sue Ndia,

ma Au daleng namahoko nakandondoo henin ua Ndia.

Dei fo Au fee Au Dulang neu Ndia,

fo Ana neu nanoli basa hataholi nai nusa kala

la'eneu Au dala soda ndoon.

¹⁹ Ndia taa babamba kalak.

Ndia taa sosouk aok.

²⁰ Ndia dalen malole.

Ana taa nakatoto'ak hataholi.

Ai fo hiihii tepan, Ana taa tao natepa henin.

Bandu anak fo hiihii maten, Ana taa fuu nisan.

Nanoli hataholi nakandoo, losa babasan, basa hataholi nai nusa kala, tungga lalelak Lamatuak dala soda ndoon.

²¹ Hataholi leme basa nusa kala dei fo lamahale neu Ndia, huu ala bubuluk Ndia ndia, see.”✠

Mese anggama la soli salak neu Lamatuak Yesus, lae, nitu la malanggan ndia fee koasa neu Ndia

(Markus 3:20-30; Lukas 11:14-23)

²² Basa de la'i esa, hataholi la leni hataholi nitu nalak esa losa mboken ma taa bisa kokolak, neni Yesus neu. Boe ma Yesus tao nahain, ma husi kalua heni nitu ndia. Basa de, hataholi ndia bisa nita, ma bisa nakokola tutik. ²³ Lita leondiak, boe ma basa hataholi la heran lalan seli. Ala lakokola lae, “Fama Ndia ia, Dauk numbu-sadun ia, fo Lamatuak mana kokolan nala sulak mema kana neme makahulun ele mai so! Ndia ndia, neu ko Hataholi fo ita tahanik ndia ia so!”

²⁴ Tehuu ledoeik hataholi Farisi la lamanene leondiak, boe ma taa simbo kana. Basa de lakokola lae, “Wei! Hataholi ia husi kalua heni nitu, na, huu nitu la malanggan Balsebul, fee koasa neu Ndia.”✠

²⁵ Tehuu Yesus bubuluk hataholi Farisi la kokolan ndia. De, nafada sala nae, “Ei kokolan ndia, taa minik langgautek! Metete ma nai nusak esa

dalek, lauinggun nala lahote, na, talobee fo nusak ndia bei bisa nakatataka! Leondiak boe, hataholi la lai kota esa dalek, do lai uma esa dalek, lala'u ao esa no esa, na, neu ko ala lasidak losa lakalulutuk, bou! ²⁶ De, mete ma nitu la lambue lamusu kala, ma lambue lahusi kala esa no esa, na, sila malanggan taa bisa to'u palenda nala dook so bali! ²⁷ Masanenedak baa! Ei hataholi mala boe oo, husi nitu lalelak. Ala pake nitu koasan do? Taa! De, ei boso kokolak madabak, mae, Au pake nitu koasan fo husi nitu. Dei fo ei hataholi mala mesa kasa laketu, lae, hata fo ei soli salak ndia, sala. ²⁸ Tehuu mete ma tetebee Au husi nitu pake Lamatuak koasan, na, ndia natudu nae, Lamatuak ndia, memak Manek, fo mana memak nai ei mata mala so.

²⁹ Mete ma hataholi sangga mai namana'o nai hataholi balakaik esa uman, na, ana musi hengge nisak hataholi ndia dei. Basa na, bei fo ana namoa nala hataholi ndia bua nala.*

³⁰ Masaneda neulalau! Huu hataholi taa partei esa no Au, na, ndia ndia musu no Au. Ma see taa tulu-fali Au ueng, na, ndia ndia kada tao naodek. ³¹ De, mamananene neulalau Au kokolang ia! Manetualain sadia so, fo koka heni hataholi la salan nala. Mete ma hambu hataholi kokolak manggalauk neu hataholi fe'ek, na, Manetualain bei bisa koka heni ndia salan. Te mete ma hambu hataholi nambalani kokolak taa malole neu Manetualain Dula Dale Malalaon, na, Manetualain taa koka heni ndia salan ndia. ³² Mete ma hataholi kokolak manggalauk neu Au, fo Hataholi Isi-isik ia, na, Manetualain sadia fee ambon neu ndia. Tehuu mete ma hataholi kokolak nakadadaek Lamatuak Dula Dale Malalaon, na, mae losa daebafok babasan boe oo, tehuu Manetualain taa koka heni ndia sala-salinggun ndia!"[☆]

Ai huuk, ma boan

(Lukas 6:43-45)

³³ Basa de Yesus kokolak nakandoo neu hataholi Farisi la sila, nae, "Dudu'a neulalau! Ai huuk malole naboa boa malole. Tehuu ai huuk taa malole naboa boa taa malole. Huu neme boan mai, hataholi bisa bubuluk, lae, ai huuk ndia malole do taa. ³⁴ Tehuu ei ia sama leo mengge masapepek! Ei taa bisa kokolak dede'a malole. Huu hata fo nana mbedak nai hataholi dalen, na, ndia ana kalua nesik bafan. ³⁵ Hataholi malole, neu ko kokolak malole, huu dede'a malole la sila nana mbedak nai ndia dalen. Tehuu hataholi manggalauk, neu ko kokolak manggalauk, huu dede'a manggalauk kala sila nana mbedak nai ndia dalen.

³⁶ Mamahale Au! Huu dei fo neu faik daebafok babasan, na, Manetualain palisak basa hataholi la dede'a nala. Faik ndia, hataholi esa-esak musi tanggon-natataak dede'a-kokola sosoa taan ndia. ³⁷ De, mata neuk baa! Huu dei fo Manetualain timba-tai ei dede'a-kokolam mala, ma naketu, nae, ei nana hukuk do taa."

Hataholi la loke Lamatuak Yesus natudu buti

(Markus 8:11-12; Lukas 11:29-32)

³⁸ Lamanene Yesus kokolan leondiak, boe ma mese anggama luma ma hataholi Farisi la loke Ndia, lae, "Ama Mesen aa! Ai mahiik mita Ama

* **12:29** No leondiak, na, Yesus nafada nae, Ndia balakain lena heni nitu la malanggan, fo lateme loke lae 'Balsebul'. [☆] **12:30** Markus 9:40 [☆] **12:32** Lukas 12:10 [☆] **12:33** Mateos 7:20; Lukas 6:44 [☆] **12:34** Mateos 3:7; 23:33; 15:18; Lukas 3:7; 6:45

tao tanda heran, fo dadik buti, nae, Ama koasam ndia tebe-tebe neme Manetualain mai.”[✧]

³⁹ Tehuu Yesus nasapala kasa, nae, “Amakee! Ei hataholi hatematak ia, taa nau mamane neu Lamatuak! Ei malelak kada tao manggalauk! Mae ei moke tao tanda heran, tehuu Au taa tao. Huu makahulun Lamatuak tao tanda heran nenik Ndia mana kokolan Yunus so. Ndia dai so![✧] ⁴⁰ Yunus leo leledok telu ma le'odaek telu, nai i'a ina-huuk tein dale. Leondiak boe Au Hataholi Isi-isik ia. Dei fo Au leo leledok telu, le'odaek telu, nai lua batu mamana hataholi kamates.[✧] ⁴¹ Dei fo neu faik fo daebafok babasan, mete ma Lamatuak dadik mana maketu, na, hataholi Niniwe la dadik neu sakasii fo kalaak ei lae, 'Ei basa nggei ia, nggoak!' Makahulun, hataholi Niniwe la lamanene neu Lamatuak mana kokolan Yunus, boe ma ala hondak ma la'o ela sila sala-singgon nala. Tehuu ei taa nau. Naa te, hatematak ia hambu Hataholi nai ei lalada mala fo ana seli lena heni Yunus, fo ndia Au ia. Tehuu ei taa nau mbali Au fa boe.[✧] ⁴² Dei fo neu faik fo daebafok babasan, mete ma Lamatuak dadi mana maketu, na, ina mane Seba neme kona ele mai, de, nambadeik dadik sakasii. Ana tuduk lima ku'un fo kalaak ei basa nggei mana masodak hatematak ia, nae, 'Ei basa nggei ia, nggoak!' Makahulun, ina manek ndia neme dook ele mai, fo nita no mata de'e hehelin mane Soleman malelan. Naa te, hatematak ia hambu Hataholi nai ei lalada mala ana seli lena heni mane Soleman, fo ndia Au ia. Tehuu ei taa nau mbali Au fa boe.”[✧]

Nitu manggalauk ndia fali seluk neni hataholi fo makahulun ana leo nitak ndia

(Lukas 11:24-26)

⁴³ “Mete ma nitu nana husik neme hataholi esa mai, na, nitu ndia neni mamana nes neu, suek ana hahae aon. Tehuu taa hambu mamanak fo nandaa non. ⁴⁴ Boe ma ana dudu'a nae, 'Wei! Taa hambu mamana leoiak, na, malolenak au fali uu leo seluk nai hataholi makahuluk ndia.' Basa de ana fali, boe ma ana nita mamanak ndia malalaok ma nana heti neulalauk. ⁴⁵ Basa de nitu ndia neu noke nala nonoon hitu, fo manggalaun lena heni ndia bali. Boe ma basa sala leu leo lai hataholi ndia, de lakamomotu lalan. De, hatematak ia, hataholi ndia sodan ana soe nalan seli so. Leondiak boe oo la'eneu hataholi hatematak kala ia.”[†]

Lamatuak Yesus bobonggi tetebe nala

(Markus 3:31-35; Lukas 8:19-21)

⁴⁶ Faik ndia, Yesus nakokola no hataholi no'u kala. Boe ma inan no fadi nala mai fo sangga latonggo lon. Kada ala lambadeik leu uma deak, de ladenu hataholi neu noke Ndia. ⁴⁷ De hataholi neu nafada Ndia, nae, “Ama aa! Ama inam ma fadi mala lai deak. Ala sangga latonggo lo Ama.”[‡]

⁴⁸ Boe ma Yesus nataa nae, “Au ina tetebeng, ndia see? Ma Au tolanoo tetebeng ndia see?” ⁴⁹ Boe ma Ana tuduk neu hataholi la mana tungga Ndia, ma nafada nae, “Au inang ma Au tolanoo nggala sila ia. ⁵⁰ Te hataholi mana tao tungga Au Amang nai nusa-sodak hihii-nanaun, na, sila ndia Au bobonggi tetebe nggala.”

[✧] 12:38 Mateos 16:1; Markus 8:11; Lukas 11:16 [✧] 12:39 Mateos 16:4; Markus 8:12 [✧] 12:40 Yunus 1:17 [✧] 12:41 Yunus 3:5 [✧] 12:42 1 Mane-mane kala 10:1-10; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 9:1-12 [†] 12:45 Makahulun, ala tao manggalauk ma lahani Mesias mamain. Tehuu hatematak ia latonggo lo Mesias so, boe ma ala timba henin de hatematak ia masodan nala lakalutuk henin. [‡] 12:47 Hambu susula dede'a Yunani luma taa sulak lalane kahaa hulu hituk ia.

13

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu hataholi mana sele-nggali bini nai dae mata-mata kala

(Markus 4:1-9; Lukas 8:4-8)

¹ Faik ndia boe, Yesus kalua neme uma ndia mai, de neu nangatuuk neu dano Galelea biffin. ² Boe ma hataholi no'u kala mai lakalilimbu lalan. Boe ma Ana hene neu nangatuuk nai ofa baluk esa lain, fo mana seek nai ndia, de nanoli. Hataholi la malai madak lain, basa sala lamanenen.✧

³ Boe ma Ana nanoli sala makadotok, nenik nakandandaak. Ana tui nae, "Hambu hataholi mana tao ue daek esa, neu loloo bini nai osin. ⁴ Ledoeik ana loloo bini la ndia, hambu luma tuda lai dalak lain. Boe ma mbui kala mai de tutu la'a heni basa bini la sila.

⁵ Hambu luma tuda leu dae batu. Bini ndia lanumbu lai-lai, tehuu dae ni'ianak. ⁶ De, ledo sadu mai, boe ma numbu kala sila male de lamatuu heni sala. Huu oka nala taa maso losa dae demak.

⁷ Hambu bini luma tuda leu na'u laladan. De na'u la kabi lisa numbu kala sila.

⁸ Tehuu hambu bini luma bali, na, tuda leu dae isik. Bini sila lanumbu, de ala ina-huu losa laboa. Hambu luma buna-boan beke la'i telu huluk, hambu beke nee huluk, ma hambu luma losa la'i natun esa.

⁹ See kandi'idok, na, mamanene neulalau baa!"

Lamatuak Yesus nafada huu hata de nahiik nanoli nenik nakandandaak (Markus 4:10-12; Lukas 8:9-10)

¹⁰ Basa de Yesus ana mana tungga nala mai latanen, lae, "Hatina de Ama manoli hataholi no'u kala sila munik nakandandaak?"

¹¹ Boe ma Yesus nataa nae, "Huu ei nau bubuluk tebe-tebe Manetualain palendan, de Au afada memak unik nakandandaak ndia ndandaan. Tehuu mete ma hataholi fe'ek, na, Au anoli unik kada nakandandaak. ¹² Huu hataholi fo mana sanga bubuluk tebe-tebe Lamatuak hihii-nanaun, dei fo Lamatuak feen bubuluk tamba bali. Tehuu hataholi taa mana mbali Lamatuak hihii-nanaun, dei fo Lamatuak tao namanggonggoa kana.✧ ¹³ Au anoli sala unik kada nakandandaak, huu:

'Ala lita so,
tehuu taa nau lalelak.
Ala lamanene so,
tehuu taa nau bubuluk.'

¹⁴ Sila ndia sama leo hataholi fo Manetualain mana kokolan Yesaya sulak kana so, nae,

'Dei fo ei mamanene,
tehuu ei taa nau bubuluk.
Dei fo ei mita,
tehuu ei taa nau malelak hata fo ana dadi so.

¹⁵ Huu hataholi la ia dale nala lakababatu,
ala tao lambake ndi'ido nala,
ala tao lamboke mata nala.

De, ela sala leme ndia leo, fo ndi'ido nala mbake leondiak leo,
ma ela sala leme ndia leo, fo mata nala mboke leondiak leo.

Suek Au bosu tao ahai sala,
huu ala taa nau mbali Au.✧

¹⁶ Tehuu ei ia, maua-manale bou! Huu ei mita mia ei mata heheli mala, ma ei mamanene mia ei ndi'ido heheli mala so. ¹⁷ Mamahele

Au! Makahulun ele Lamatuak mana kokolan ma hataholi dale ndoo sala dokodoe nau lita hata fo ei mitan so, tehoo taa bisa. Sila boe dokodoe lamanene hata fo ei mamananem so, tehoo taa bisa.”[✧]

Lamatuak Yesus nafada nakandandaak bini ndia ndandaan
(Markus 4:13-20; Lukas 8:11-15)

¹⁸ Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus nafada sala nae, “De, hatematak ia ei mamananene nakandandaak ndia ndandaan. ¹⁹ Bini mana tuda lai dalak lain ndia, na, ndia hataholi mana mamananene Dede'a-kokolak la'eneu Manetualain palendan, tehoo taa nalelak tebe-tebe. Boe ma nitu la malanggan mai de namoa neni Dede'a-kokolak ndia, neme hataholi dalen mai.

²⁰ Bini mana tuda nai dae batu ndia, na, ndia hataholi fo namananene Manetualain Dede'a-kokolak, boe ma ana simbo nalan no namahokok. ²¹ Tehoo Dede'a-kokolak ndia taa naoka. Huu ndia de, taa nana mbedak nala dook nai hataholi ndia dalen. Leondiak hataholi fe'ek tao nakatoto'a kana, huu ana simbo nala Dede'a-kokolak ndia, boe ma ana mbo'i heni tuti kana.

²² Ma bini mana tuda nai na'u laladan, sama leo hataholi mana mamananene Dede'a-kokolak ndia so. Tehoo ana nasambute nalan seli no dede'ak mata-mata kala, fo suek kada nasoda no malole. Boe ma basa dede'a kala sila, seti heni Dede'a-kokolak neme ndia dalen mai, losa sosoan taa so bali.

²³ Tehoo bini mana tuda nai dae isik, sama leo hataholi pasak ndia ndi'idoon, fo simbok Dede'a-kokolak ndia, ma tungga Lamatuak hihii-nanaun. Basa na, kada ana tao dede'a malole, sama leo bini mana maboak ndia. Hambu mana maboak la'i telu hulu, hambu la'i nee hulu, ma hambu losa la'i natun esa.”

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu fii nai osi laladan

²⁴ Yesus nafada nakandandaak esa bali, nae, “Manetualain toto'u palendan ndia, sama leo hataholi mana ngganggali bini neulauk nai ndia osin. ²⁵ Le'odae, boe ma basa hataholi la sunggu lamanee. Boe ma hataholi manggalauk mai, de ana ngganggali fii de'ek neu osi ndia. ²⁶ Faik fo osi ndia mulai kalua buna-boan, boe ma ndia hataholi mana tao ue nala lita fii moli no'u no hade-gandum lai ndia. ²⁷ Basa boe ma, leu lafada maosik ndia lae, ‘Ama! Fain ai sele bini neulauk neu ama osin hetu? Hatina de hatematak ia hambu fii no'uk so?’

²⁸ Maosik ndia nataa nae, ‘Ndia, hataholi manggalauk tataon ndia.’

Boe ma ndia hataholi mana tao ue nala lafadan lae, ‘Ama, ai miu tofa heni fii ndia do?’

²⁹ Tehoo ana nataa nae, ‘Bosok! Huu ledoeik ei tofan, na, dei fo ita sesele neulau nala, nana fe'a henik tungga. ³⁰ Neme naa, fo ala moli no'u losa fai kokolon. Dei fo neu faik ndia, bei fo au afada hataholi mana tao ues sala, ae, “Ei makaduduluk mala fii la dei. Basa na, hengge bubuak esa-esak, fo hotu heni sala. Basa bei fo makaduduluk mala buna-boa neulau kala, fo tao sala leni kama mbembedak dale leu.”’

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu ai de'e kadi'i anak
(Markus 4:30-32; Lukas 13:18-19)

³¹ Basa ndia, boe ma Yesus kokolak bali, nae, “Au akadaik nakandandaak esa bali, fo ela ei bubuluk talobee de Manetualain dadik Manek neu hataholi no'u kala. Ndia hataholin nala, natahuun sama leo ai de'e kadi'i anak, fo hataholi selen nai osi dale. ³² Mae ai de'ek kadi'i anak

✧ 13:17 Lukas 10:23-24

nalan seli, tehuu mete ma ana moli mai so, na, ana dadik ai huu ina-huuk nalan seli, nai osi ndia. Losa mbui kala mai landunu lai ba'e nala."

*Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu lalu teik
(Lukas 13:20-21)*

³³ Yesus nakadaik nakandandaak esa bali, nae, "Manetualain hataholin ndia, sama leo lalu teik fo inak esa ha'i nalan, fo seseo kana no hade uu saku esa.* Boe ma loti nakambela mai losa ina-huuk, huu lalu teik fa anak ndia."

*Lamatuak Yesus pake nakandandaak, fo nanoli dede'a beuk fo hataholi
bei taa namanene nitak
(Markus 4:33-34)*

³⁴ Yesus nanoli hataholi no'uk pake tutuik mata-matak leondiak. Basa Ndia kokolan ndia, kada pake nakandandaak. ³⁵ Ana nanoli leondiak tungga hata fo Manetualain mana kokolan sulak memak kana so, nae, "Dei fo Au anoli unik nakandandaak.

Dei fo Au afada dede'a kala, fo hataholi bei taa namanene nitak, mulai neme Lamatuak nakadadadik daebafok ia losa hatematak ia."✠

*Lamatuak Yesus nafada nakadandaak la'eneu na'u mana molik nai osi
laladan, ndandaan*

³⁶ Basa boe ma Yesus la'o ela hataholi no'u kala sila, de Ana fali neni uma nea. Boe ma ana mana tungga nala mai, de loken fo Ana tulun, lae, "Ama aa! Tulun mafada ai, nakandandaak la'eneu fii ndandaan dei!"

³⁷ Boe ma Yesus nataa sala nae, "Hataholi mana ngganggali bini malole ndia, na, Au ndindia, fo Hataholi Isi-isik ia. ³⁸ Ma osi ndia, na ndia, daebafok. Bini malole ndia, na ndia, hataholi mana maso dadik Manetualain bobonggin. Ma fii ndia, na ndia, malanggan nitu hataholi nala. ³⁹ Basa boe ma, hataholi manggalauk mana mai ngganggali fii ndia, na ndia, nitu la malangga ina-huun mesa kana. Ma fai kokoluk ndia, na ndia, daebafok babasan. Manetualain hataholi mana tao uen mana ketukoluk sila, fo ndia Manetualain ata nusa-sodan nala. ⁴⁰ Faik fo daebafok babasan, ala lakabubua lala fii la, de ala hotu heni sala. ⁴¹ Huu Au, Hataholi Isi-isik ia, dei fo Au haitua ata nusa-soda kala mai. Dei fo leu lakabubua lala basa hataholi la taa mana tungga Lamatuak palendan. Ma lakabubua lala basa hataholi mana fufudi-o'odo hataholi fe'ek, fo suek boso tungga Lamatuak palendan. ⁴² Dei fo ala mbia heni basa hataholi manggalauk leni ha'i naraka dalek leu, sama leo fii nana hotuk ndia. Nai ndia, bei fo ala lameda doidoso lalan seli, ma lamatani taa no hahaek. ⁴³ Tehuu hataholi mana masoda ndoos tungga Manetualain hihii-nanaun, neu ko ala leo lakandondoo henin lo sila Ama Manen nai nusa-sodak. Nai ndia, ala lasa'a manggaledok sama leo ledo. Hataholi mana nau nalelak Au, na, pasak ndi'idok neulalau baa!"

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu bua mabeli nalan seli

⁴⁴ Yesus nakadaik nakandandaak esa bali, nae, "Hataholi mana nau nalelak Lamatuak toto'u palendan ndia, na, sama leo hataholi mana mahiik hambu bua mabeli nalan seli, fo hataholi fe'ek nafuni nitak nai dae bibia anak esa dale. Hataholi mana mahiik ndia mai kali, boe ma ana

* **13:33** Susula dede'a Yunani nae, "hade uu ὄρα (sata) telu". Sata esa, na ndia meda liter sanahulu dua. Sata telu, na ndia meda liter telu hulu nee, do saku esa. ✠ **13:35** Sosoda Koa-kio kala 78:2

hambu buas ndia nai ndia, de, namahoko nalan seli. Basa de, natoi falik buas ndia. Boe ma ana fali lai-lai, fo neu se'o heni basa hata nala. De, neu hasa nala dae ndia, fo suek naena bua mabeli ndia."

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu mutiara mabeli

⁴⁵ Yesus nakadaik bali, nae, "Hataholi mana nau nalelak Lamatuak toto'u palendan ndia, sama leo hataholi mana danggan esa, nahiik hambu mutiara mabeli nalan seli. Boe ma ana nasanggap mutiara fo hasa.

⁴⁶ Ledoeik ana natonggo no mutiara esa lolen ana seli, boe ma ana fali lai-lai, de neu se'o heni basa hata nala. Boe ma neu hasa nala mutiara ndia, fo suek bisa naenan leo."

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu naisi mbu'ak

⁴⁷ Yesus nakadaik bali, nae, "Manetualain toto'u palendan ndia, sama leo mbu'ak fo mana tao tasi la mbo'in neni dano dale neu. Boe ma mbu'ak ndia hambu i'ak mata-mata kala. ⁴⁸ Ledoeik mbu'ak ndia henuk no i'a kala, boe ma mana tao tasi la mai hela lalan, de lenin neni dano bifiu neu. Basa de langgatuuk fo laisi i'ak leme mbu'ak dale mai. I'a neulauk, ala taon neni lembeneu dale neu. Tehuu i'a taa neulauk, na, ala mbia henin.

⁴⁹ Leondiak boe oo, neu faik fo daebafok babasan. Dei fo Manetualain ata nala leme nusa-sodak mai, fo leu tao kofe'e basa hataholi manggalauk leme hataholi dale ndoos mai. ⁵⁰ Dei fo ala mbia heni basa hataholi manggalauk leni ha'i naraka dalek leu. Nai ndia, bei fo lameda doidoso lalan seli, ma lamatani taa no hahaek."

Lamatuak Yesus nanoli la'eneu nanonoli laak, ma nanonoli beuk

⁵¹ Kokolak nate'e leondiak, boe ma Yesus natane sala, nae, "Ei malelak basa Au kokolang isinaak ndia do?"

Ala lataa, lae, "Ai malelak, Ama!"

⁵² Basa de Yesus nataa nasa fali sala nae, "Malole! Huu mese anggama esa-esak nanoli tebe-tebe Lamatuak Dede'a-kokolan fo nana sulak mema kana neme makahulun mai so, boe ma ana to'u natea Au nanonoling hatemata ia, na, ana sama leo maumak esa fo nahiik soi ndia kama mbembeda buan, fo natudu ndia hata laan nala sama-sama no ndia hata beu nala."

Hataholi Nasaret timba heni Lamatuak Yesus

(Markus 6:1-6; Lukas 4:16-30)

⁵³ Faik fo Yesus nanoli nate'e hataholi no'u kala nenik nakandandaak, boe ma Ana la'o ela mamanak ndia, ⁵⁴ de fali neni Ndia nggolon. Nai ndia, Ana maso neni uma huhule-haladoik neu, fo nanoli hataholi la. Basa hataholi la mana mamanene neu Ndia, heran lalan seli. Ala lakokola lae, "Amakee! Hataholi ia malelan seli maa! Ana nanoli neme bee ia? Talobee de losak Ana bisa tao tanda hera nala? ⁵⁵ Naa te, Ndia ia, kada tuka ai Anan. Ita talela kana tebe-tebe Ndia inan Maria; ma Ndia fadi nala, ndia Yakobis, Yusuf, Yudas ma Simon. ⁵⁶ Ita boe talelak ndia fetu nala, huu ita basa nggata leo nggolok esa naa! De, Ana hambu malelan ndia, neme bee mai bali? Ma Ana hambu koasan fo ana seli ndia, neme see mai bali?"

⁵⁷ Huu ndia, de, lesuha'i nala lakase'e, losa tala nau lamanenen so bali.

Tehuu Yesus nafada, nae, "Memak tetebes! Nai mamana fe'ek, na, hataholi la lahiik fee hadak neu Manetualain mana kokolan. Tehuu nai ndia nggolon ma uma isi heheli nala, na, hataholi taa nau fee hadak neun."* ⁵⁸ Huu dale nala lakababatuk, de losak tala nau lamahale Yesus, huu ndia de, Ana taa tao tanda heran no'uk nai ndia.

* 13:57 Yohannis 4:44

14

Ala tati lisa Yohanis Mana Salanik (Markus 6:14-29; Lukas 9:7-9)

¹ Faik ndia, mane Herodes to'u palenda nai propinsi Galelea. Ndia boe oo, namanene halak mata-mata kala la'eneu Yesus. ² Ana nafada pegawe nala, nae, "Yesus ia, na neu ko Yohanis Mana Salanik, fo fain au adenu tete lala langgan. Hatematak ia nasoda seluk so bali, bae maa! Huu ndia de Ana naena koasa, fo tao tanda hera nala."

³ Mane Herodes kokolak leondiak, huu makahulun ana hambu dede'ak no Yohanis, losa ana humu nalan de nandee Yohanis neni bui dale neu. Dede'ak ndia tutuin leoiak: mane Herodes sao nala ndia fadin Filipus saon, nade Herodias. Naa te, Filipus no Herodias bei taa lamaketu. ⁴ Huu ndia de Yohanis ka'i taa-taa, nae, "Ama manek taa bole sao mala fadim saon. Huu ndia la'olena ita hada Yahudin ndia so!"^{*}

⁵ Tehuu Herodes taa nau mbali sana, de kada ana sao nala Herodias. Tungga teteben, na, Herodes nahiik tao nisa Yohanis Mana Salanik. Tehuu ana bii hataholi no'u kala, huu lamahele, lae, Yohanis ndia, na, Manetualain mana kokolan. Huu ndia de nadenu ndia hataholin, fo landee Yohanis neni bui dale neu.

⁶ Tehuu doo-doo, boe ma Herodes tao feta fai bobonggin. Faik ndia, ina mane Herodias ana fe'on neu longge nasale nana hoka kala. Ndia lolonggen neulaun seli, losa tao nala Herodes namahoko nalan seli.

⁷ Longge nate'e, boe ma Herodes noke nala inanak ndia de, nae, "O nau moke au hata, na, kada mafada leo! Huu dei fo au fee o. Au to'u ahele au hehelung ia. Ma au soo unik Manetualain naden."

⁸ Namanene manek kokolan ndia, boe ma inanak ndia inan mbauedon. Huu ndia, de neu noke, nae, "Ama! Au oke Yohanis Mana Salanik langgan. Taon neu dulang esa dalek, munin neni ia mai, fo feen neu au."

⁹ Namanene inanak ndia noke leondiak, boe ma Herodes tenden hako tutik. Tehuu taa bisa hela falik ndia sosoon, huu basa nana hoka kala lamanenen so. Huu ndia de kada ana tungga inanak ndia nonoken leo.

¹⁰ Boe ma ana palenda fo hataholi la leu tete lala Yohanis langgan, nai bui dale. ¹¹ Ala tete lala Yohanis langgan, boe ma ala taon neu dulang dale, de leu feen neu inanak ndia. Ana simbo nala dulang ndia, boe ma ana ko'o nenin neu inan.

¹² Ledoeik Yohanis ana mana tungga nala lamanene ala tete lala langgan, boe ma ala leu ha'i lala mbombolan, de leu latoin. Basa de leu lafada Yesus dede'ak ndia.

Lamatuak Yesus fee hataholi lifun lima lenak la'a (Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17; Yohanis 6:1-14)

¹³ Faik fo Yesus namanene la'eneu Yohanis, boe ma no Ndia ana mana tungga nala sangga heok leme mamanak ndia mai. Boe ma ala sa'e ofak fo sangga leni mamana nes leu, fo bisa ala hahae ao nala. Tehuu hataholi no'u kala lita Yesus asa ofan ana tungga-tungga dano biffin. Boe ma ala kalua leme nggolo kala, de ala la'ok lai-lai tungga dala madak lain. Huu ndia de ala losa lakahuluk Yesus asa nai mamanak fo lenik ndia leu.

¹⁴ Ledoeik Ana konda neme ofak lain mai, naa te nita hataholi makadoto kala lahanin so. De dalen nameda kasian neu sala. Boe ma Ana tao nahai hataholi kamahedi kala.

^{*} 14:4 Lukas 3:19-20; Malangga Anggama la Heti-heun 18:16; 20:21

¹⁵ Ledo bobok, boe ma ana mana tungga nala mai lafadan lae, "Ama aa! Malolenak Ama madenu basa hataholi la ia, fo leu hasa nana'ak nai nggolo mana deka kala lai ia. Huu ledo bobok ia so! Tehuu taa hambu nana'ak fa boe nai ia."

¹⁶ Tehuu Yesus nataa, nae, "Bosok! Kada ei ndia fee sala la'a."

¹⁷ Tehuu lataa lae, "Awii, Ama aa! Ai taa hambu hata esa boe fo fee hataholi desi-desi ia, la'a. Ai taon leobee? Huu hambu kada loti lima, ma i'ak boak dua, maa!"

¹⁸ Tehuu Yesus kokolak, nae, "Hei! Malole ndia so. Mini sala ia mai leo!"

¹⁹ Boe ma Ana nadenu hataholi la sila basa sala langgatuuk lakabubua leu na'u lain. Basa boe ma, Yesus ha'i nala loti kalimak ma i'a kadua kala sila. Boe ma Ana nasale lalai neu, de, noke makasi neu Manetualain. Basa de, Ana bibi'i-baba'e loti sila, de Ana loon neu Ndia ana mana tungga nala, fo baba'e sala leu basa hataholi la sila. ²⁰ Basa boe ma ala la'a lakabete. Boe ma ala leu lakaduduluk lala nana'a ela kala sila, de henu lembeneu sanahulu dua. ²¹ Basa hataholi mana na'a kala sila meda touk lifun lima. Bei taa leke tamba inak ma kakana kala bali.

Lamatuak Yesus la'ok nesik oe bafon

(Markus 6:45-52; Yohanis 6:16-21)

²² Basa sala la'a late'e boe ma, Yesus nadenu ana mana tungga nala leni ofak lain leu, fo lakahuluk leni dano selik leu. Tehuu Ana bei nahani nai ndia, fo nadenu hataholi no'u kala sila fali. ²³ Ledoeik basa sala fali so, boe ma Yesus nda'e neni letek esa lain neu, fo hule-haladoi. Losa le'odae, tehuu Ana bei mesa kana nai ndia. ²⁴ Ledoeik ndia, Ndia ana mana tungga nala ofan losa dook nai dano laladan so. Tehuu ala sefe sota lalan seli, huu ofak nasale ani solu, de lini ina-huuk mbuka neu sala. ²⁵ Lole mbilak, boe ma Yesus neu tungga sala. Tehuu Ana la'ok nesik oe bafon. ²⁶ Lita leondiak, boe ma ana mana tungga nala nggengge lalan seli. Ala kokolak lo bibiik, lae, "He'e! Nitu ndia!"

²⁷ Tehuu Yesus kokolak nakandoo neu sala, nae, "Wei! Ei bosu bii bou! Te Au ia Yesus! Ta hata-hata!"

²⁸ Lamanene leondiak, boe ma Petrus nataa nae, "Mete ma O ia memak Lamatuak, na, fee au la'ok usik oe bafon, fo au uni Lamatuak uu."

²⁹ Boe ma Yesus nataa nae, "Neu! Mai leo!" De Petrus kalua neme ofak dale mai, boe ma ana la'ok nesik oe bafon neni Yesus neu. ³⁰ Tehuu ledoeik Petrus nameda ani belak, boe ma ana bii nalan seli de nanggou, nae, "Awii, Lamatuak aa! Masala'e mala au dei!"

³¹ Tutik Yesus solok liman lai-lai, de to'u nalan. Ana kokolak nae, "Awii, Pe'u aa! Hatina de o dalem kaba'ek? O taa mamahete tebe Au do?"

³² Basa de dua sala maso leni ofak dale leu. Boe ma ani hahae tutik.

³³ Lita leondiak, boe ma ana mana tungga nala so'uk koa-kiok neu Ndia, lae, "Awii! Ama ia, memak tetebe Manetualain Anan, oo!"

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi kamahedi kala leme Genesaret

(Markus 6:53-56)

³⁴ Ledoeik ala losa dano selik boe ma, ala konda lai nggolo Genesaret dano bifi. ³⁵ Ledoeik ala konda, naa te hataholi no'u kala lalelak asa tutik. Boe ma ala mulai langgou, lae, "Wei! Yesus mai so bou!" Ala lalai leu lafada lafeok, boe ma hataholi leni basa hataholi kamahedi kala mai.

³⁶ Ala loka fo bisa kame la'e Ndia badun. Huu ala dudu'a lae, "Sadi hataholi kamahedik kame kada la'e Yesus badu mbedan, na, neu ko ala hai tutik." Boe ma basa hataholi kamahedi kala kame la'e Ndia badu mbedan ndia, de, ala hai tutik.

15

*Hataholi tao sila het-heun fo nggati neu Manetualain palendan
(Markus 7:1-13)*

¹ Faik esa, hataholi Farisi bubuak esa lo mese anggama leme Yerusalem mai fo latonggo lo Yesus. ² Hataholi Farisi la to'u lahele sila hada Yahudin. Ledoeik lamanene, lae, Yesus ana mana tungga nala la'a, tehoo, taa safe lima nala tungga hadak hihiiin, de ala luli. Boe ma ala mai soli salak neu Yesus, lae, "Hatina de o ana mana tungga mala la'a, na, taa safe lima nala dei? Ndia laban ita bei-ba'i nala hadan!"

³ Tehoo Yesus nataa nae, "Ei ia, memak hataholi mana kokolak fe'ek ma tao fe'ek! Ei malelam laban Manetualain palendan, fo kada tungga ei bei-ba'i mala hadan. ⁴ Huu Manetualain palenda so nae, 'Fee hadak neu ei ina-mam mala.' Ma tamba bali, nae, 'Metete ma hataholi esa a'ali aman do inan, na musi huku nisan.'* ⁵⁻⁶ Manetualain nanoli leondiak, tehoo ei manoli fe'ek bali. Huu ei mae, 'Metete ma hataholi esa helu so, fo fee ndia buan neu Lamatuak, na, ana taa paluu tulu-fali ndia ina-man, nenik ndia buan ndia, mae ala doidoso lalan seli.' Tehoo no ei nanonolim leondiak ndia, na ei nggali heni Manetualain palendan, fo nggatin neu ei het-heu heheli mala. ⁷ Huu ndia de isinaak Au afada so, ae ei ia, hataholi fo mana kokolak fe'ek ma tao fe'ek! Ndia nandaa no hata fo Lamatuak mana kokolan Yesaya sulak mema kana so, la'eneu neme makahulun ele mai! Huu Lamatuak paken fo ana sulak nae,

⁸ 'Hambu hataholi koa-kio Au,
nenik kada bafan, tehoo taa no dalen.

⁹ Mae ala tao leondiak boe oo, sosoan taa.
Tala mbali Au,
hoo kada ala mbali hataholi het-heun.'*^{*}

*Dede'a manggalauk kalua neme hataholi dalen mai
(Markus 7:14-23)*

¹⁰ Basa ndia, boe ma Yesus noke nala hataholi fe'e kala lai ndia, de nanoli sala, nae, "Pasa ndi'idook neulalau, fo ei bisa bubuluk! ¹¹ Hata fo maso neni hataholi bafan dale neu, na ndia taa tao nanggenggeo hataholi. Tehoo hata fo kalua neme hataholi bafan mai, na ndia tao manggenggeok."

¹² Basa ndia, boe ma Yesus ana mana tungga nala mai lafada Ndia, lae, "Ama bubuluk do? Hataholi Farisi la luli lamanene Ama kokolam ndia."

¹³ Tehoo Yesus nataa nae, "Au Amang nai nusa-sodak dei fo fe'a heni hataholi taa mana manoli tungga Ndia hihii-nanaun. Ndia sama leo hataholi tofa heni seselek fo tana hii sala. ¹⁴ De, boso mbali hataholi Farisi la sila! Huu sila ndia, sama leo hataholi mbokek, mana matudu dalak neu hataholi mbokek. Dei fo ala tuda no'u leni bolok dale leu."*^{*}

¹⁵ Basa de Petrus kokolak nae, "Ama, tulun mafada ai nakandandaak isinaak ndia ndandaan dei!"

¹⁶ Yesus nataa nae, "Naa! Ei boe oo bei taa bubulu kana do? ¹⁷ Ndia hihiiin leoiak: hata fo ita ta'a, maso nesik bafak, boe ma nakandoo neni teik dale neu, de basa na, kalua bali neni mamana tei-moes neu. ¹⁸ Tehoo hata fo kalua neme bafak mai, na, ndia ndia tao nanggenggeo hataholi, losa Manetualain nunuten, de taa nau simbo kana.* ¹⁹ Huu dede'a manggalauk no'uk kalua leme hataholi dalen mai! Sama leo: dudu'a manggalauk,

* 15:4 Kalua neme Masir mai 20:12; 21:17; Malangga Anggama la Heti-heun 20:9; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:16 * 15:9 Yesaya 29:13 * 15:14 Lukas 6:39 * 15:18 Mateos 12:34

tao nisa hataholi, hohongge, naeok no hataholi fo taa sao-toun do saoinan, namana'o, sakasii pepekok, ma kokolak naboboo hataholi naden. ²⁰ Dede'a leondiak ndia, fo tao nanggengge hataholi. Tehuu mete ma hataholi kada na'a fo taa safe liman, tungga hadak hihii-nanaun, na, ndia taa dadi dede'ak."

*Lamatuak Yesus fali nala inak taa Yahudi esa
(Markus 7:24-30)*

²¹ Basa de, Yesus la'o ela mamanak ndia, fo neni dae baba'ek mana dekak no kota Tirus ma kota Sidon. ²² Nai ndia hambu inak esa neme dae baba'ek ndia mai. Ndia taa hataholi Yahudi. Ledoeik namanene Yesus nai ndia so, boe ma neu noke tebe-tebe Yesus, nae, "Mane Dauk numbu-sadun aa! Kasian neu au dei, huu au ana fe'ong nitu nalan. Awii, kasian! Huu ana doidoso so."

²³ Tehuu Yesus kada nee-nee, de taa nataa fa boe. Boe ma Ndia ana mana tungga nala mai lafadan, lae, "Ama aa, inak ia kada nambue nanggou tao nanggilok. Malolenak Ama madenun nalai heok neme ia mai."

²⁴ Boe ma Yesus nataa nae, "Manetualain nadenu Au mai fo fali hataholi Yahudi, huu ala la'o lasalak, sama leo bi'ilombo ladabak. Ana taa fee Au uu fali hataholi fe'ek."

²⁵ Tehuu inak ndia mai deka-deka bali no Yesus. Ana sendek lunggulan de noke tulun nae, "Lamatuak aa! Fali mala au dei."

²⁶ Huu Yesus nggangali kokolak, nae, "Taa nandaa ha'i nala kakana kala nana'an, fo nggalin neu busa la." [No hihiiik nafunik, nae, Yesus musi fali Ndia hataholi Yahudin dei, bei fo bisa fali hataholi fe'ek.]

²⁷ Tehuu inak ndia bala nae, "Tetebes Ama! Tehuu busa la mana mahanik lai mei sosolon. Sila boe oo, la'a hata fo mana tudak neme kakana kala pingga nala mai." [No hihiiik nae, ledoeik kakana kala la'a, na, busa boe bisa na'a. Mae Yesus fali Ndia hataholin, tehuu Ndia boe oo, musi mete hataholi fe'ek.]

²⁸ Namanene leondiak, boe ma Yesus nafada nae, "Awii! Ina mamahale tebe-tebe neu au maa! De, ina fali leo, huu hata fo ina nokek ndia, dadi tutik so!" Boe ma ana fali, de nita anan hai memak so.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi no'u kala

²⁹ Basa ndia, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala la'o ela mamanak ndia, boe ma ala la'ok tungga-tungga dano Galelea biffin. De, ala nda'e leni letek esa leu, boe ma Yesus nanggatuuk fo nanoli sala. ³⁰ Boe ma hataholi makadoto kala leni Ndia leu. Ala loo hataholi ei helak, hataholi mbokek, hataholi lu'uk, hataholi taa bisa kokolak, ma hataholi kamahedi fe'ek boe. Ala tao hataholi kamahedi kala deka-deka lo Yesus ein. Basa de Ana tao nahai sala. ³¹ Lita leondiak, boe ma hataholi no'u kala heran. Ala lakokola, lae, "Wei! Ana seli, maa! Hataholi ei helak, bisa la'ok no malole. Ma hataholi mbokek, bisa nita. Hataholi lu'uk bisa la'ok. Ma hataholi taa bisa kokolak, bisa kokolak so! Tetebes Manetualain tataan ia. Ndia ndia, Lamatuak fo ita bei-ba'i nala lakaluku-lakatele neun neme makahulun ele mai."

*Lamatuak Yesus fee hataholi lifun haa la'a
(Markus 8:1-10)*

³² Basa faik hida, boe ma Yesus noke nala Ndia ana mana tungga nala de nae, "Au ameda kasian neu hataholi makadoto kala ia. Hambu leme dook mai so, ma lakabubua faik telu ia so, losak nana'a nala taa so. Malolenak ala bosu fali lo sila tei loun. Huu bosu losak ala bengge lai dala laladak."

³³ Tehuu Yesus ana mana tungga nala lataa lae, “Ama aa! Mamana nes ia, dook neme nggolok mai. Ita taa bisa fee hataholi makadoto kala ia la'a.”

³⁴ Tehuu Yesus natane sala nae, “Ei lotim hida?”

Ala lataa lae, “Kada hitu, ma i'ak faak!”

³⁵ Boe ma Yesus nadenu basa hataholi la sila langgatuuk leu dae.

³⁶ Boe ma Ana ha'i nala loti kahitu kala, ma, i'ak, de noke makasi neu Manetualain. Basa de Ana bibi'i sala, de Ana fee sala leu Ndia ana mana tungga nala, suek ala baba'e fee basa hataholi la. ³⁷ Boe ma basa sala la'a losa lakabete. Basa de, lakabubua lala nana'a ela kala, henu lembeneu hitu. ³⁸ Basa hataholi mana'a kala sila, meda touk lifun haa. Bei taa hinga tamba inak ma kakana kala. ³⁹ Basa ndia, boe ma Yesus nadenu hataholi no'u kala sila fali. Boe ma Ana sa'e ofak fo neni dae baba'ek Magadan neu.*

16

Hataholi Farisi ma hataholi Saduki la sangga tao latuda Lamatuak Yesus (Markus 8:11-13; Lukas 12:54-56)

¹ La'i esa, hataholi Farisi ma hataholi Saduki hida leni Yesus leu. Ala sangga latane-lataak lo Ndia, fo sangga tao latuda Ndia. Huu ndia, de ala loke Ndia, lae, “Ama aa! Tulun matudu tanda heran dei, fo dadik buti, nae, Ama hambu koasa neme Manetualain mai.”*

² Tehuu Yesus nataa nae, “Metema ma ledoda tesa ma lalai mbila, na, ei tandam mae, ‘Fo'a tana uda.’ ³ Ma metema ma ledoda sadu ma lalai ko'a nggeok, na, ei mae, ‘Leledon ia sangga uda.’ Metema ma ei bisa tanda fai leondiak, na, hatina de ei taa bisa malelak tanda-tanda daebafok babasan? ⁴ Wei! Ei hataholi hatematak ia, kada malelak tao manggalauk! Ei taa mbali Lamatuak! Mae ei moke tanda heran, tehuu Au taa tao. Huu makahulun Lamatuak tao tanda heran pake Ndia mana kokolan Yunus. De, dai ndia so!” Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus la'o ela sala.*

Lamatuak Yesus nanoli nae, mata neuk neu hataholi Farisi ma hataholi Saduki la lele'a-nonolen (Markus 8:14-21)

⁵ Ledoeik Yesus asa losa dano laladan, bei fo Ndia ana mana tungga nala lasaneda, lae, lafalende heni loti soaneu lepa-nggee. ⁶ Namanene ala kokolak leondiak, boe ma Ana nafada sala nae, “Ei musu mata neuk neu hataholi Farisi ma hataholi Saduki la lalu tein baa.”*

⁷ Lamanene leondiak, boe ma Ndia ana mana tungga nala lasapangga. Ala lakokola aok, lae, “Tou lasik kokolak hata ndia? Fama Ana kokolak leondiak, huu ita taa teni loti do?”

⁸ Tehuu Yesus bubuluk sila dudu'a nala. Basa de Ana kokolak bali, nae, “Wei! Ei ia ana seli maa! Hatina de ei kokolak la'eneu loti! Ei taa mamahale Au do? ⁹ Ei bei taa bubuluk Au koasang do? Huu faik ndia Au bibi'i loti kalima kala sila fo fee hataholi lifu kalima kala la'a ndia, de ei makaduduluk mala loti nana na'a ela kala lembeneu hida? ¹⁰ Basa de leobeek bali no loti kahitu kala fo Au ba'e fee hataholi lifu kahaa kala sila? Hambu loti lenak sila ei makaduduluk mala sala lembeneu hida? ¹¹ Hatina de ei taa bubuluk Au kokolang isinaak ndia? Au taa kokolak

* **15:39** Mamanak ia nai bee, taa manggaledok. Hambu susula Yunani fe'ek, nana sulak nae, 'Magdala'. Hambu fe'ek bali nana sulak nae, 'Magdalan'. * **16:1** Mateos 12:38; Lukas 11:16

* **16:4** Mateos 12:39; Lukas 11:29 * **16:6** Lukas 12:1 * **16:9** Mateos 14:17-21 * **16:10** Mateos 15:34-38

la'eneu loti. Tehuu Au nau asanenedak ei, fo suek ei mata neuk mia hataholi Farisi ma hataholi Saduki la nanonoli nala. Huu sila nanonolin bisa le'a-nole nala hataholi no'uk, sama leo lalu teik tao nala loti dadik ina-huu."

¹² Yesus kokolak leondiak, bei fo ala bubuluk, lae, Ana taa kokolak la'eneu loti. Tehuu Ana kokolak la'eneu hataholi Farisi ma hataholi Saduki la nanonoli kasala nala.

Petrus manaku, nae, Lamatuak Yesus ndia, na Karistus
(Markus 8:27-30; Lukas 9:18-21)

¹³ Basa ndia, boe ma Yesus asa leni dae baba'ek fo mana dekek no kota Kaiseria Filipi. Nai dala laladak, Ana natane sala nae, "Tungga hataholi la kokolan na, lae, Au fo Hataholi Isi-isik ia, see?"

¹⁴ Ala lataa lae, "Hambu luma lae, Ama ia, na, Yohanis Mana Salanik nasoda fali so. Fe'ek lae, fama Ama ia, ba'i Elia. Fe'ek bali na, lae, ba'i Yeremia. Mete ma taa, na, Manetualain mana kokola fe'en makahulun ele."✧

¹⁵ Boe ma Yesus natane sala bali nae, "Mete ma tungga ei mesa nggei dudu'a mala, na, Au ia, see?"

¹⁶ Boe ma Simon Petrus nataa nae, "Ama ia, Karistus, fo ndia Hataholi fo makahulun ele Manetualain helu memak so, fo haituan mai! Ma Ama ia, Manetualain fo nasoda nakandondoo henin, Anan ndia!"✧

¹⁷ Boe ma Yesus nae, "Simon, fo Yunus anan aa! O ia, maua-manalek bou! Huu hataholi taa nafada o dede'ak ia. Tehuu Au Amang nai nusa-sodak nafada o. ¹⁸ Mamanene baa! Hatematak ia Au foi o nade 'Petrus'. Huu nadek ndia ndandaan, fo ndia batu.* Huu o namahehelem matea leo batu so, de dei fo o dadik fanderen neu Au hataholi kamahele nggala. Mae ala hambu doidosok losa mate boe oo, lahele lakandondoo henin. ¹⁹ Dei fo Au fee o hak, fo makaneni Au hataholi nggala, sama leo o to'u nusa-sodak nggoen. Huu hata fo o ka'im nai daebafok ia, na ndia Lamatuak ka'in nai nusa-sodak boe. Ma hata fo o mbo'im nai daebafok ia, na Lamatuak mbo'in nai nusa-sodak boe."✧

²⁰ Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus ka'i sala, fo taa bole lafada sudi see, lae, Ndia ndia, Karistus.

Lamatuak Yesus nafada la'eneu Ndia mamaten ma Ndia nasoda falin
(Markus 8:31-9:1; Lukas 9:22-27)

²¹ Mulai neme faik ndia mai, Yesus nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, "Au musi uni kota Yerusalem uu. Tehuu dei fo nai ndia, Au hambu doidosok no'uk neme basa lasi hadak, malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma mese anggama la. Dei fo ala tao lisa Au, tehuu neu binesan, Au asoda fali."†

²² Yesus nafada leondiak, boe ma Petrus hela nalan neu dalak bifin, de ka'in, nae, "Ama bosok kokolak leondiak! Taa bisa Manetualain elan leondiak!"

✧ **16:14** Mateos 14:1-2; Markus 6:14-15; Lukas 9:7-8 ✧ **16:16** Yohanis 6:68-69 * **16:18** Yesus nakaminak dede'a de'ek nai ia. Huu dede'a Yunani nae, Πέτρος (*Petros*, na, nade hataholik ndia), ma πέτρα (*petra*, na, batu.) ✧ **16:19** Mateos 18:18; Yohanis 20:23 † **16:21** Nai dedea Yunani na, ala hingga neme: leledok ia (=1), fo'a (=2), binesak (=3), balademak (=4). De, nai dedea Yunani, τη τρίτη ἡμέρα (*tē tritē hēmera*) "neu fai katelun" ndandaan ndia nai dedea Lole nae, "binesak". Masanedak te, Lamatuak Yesus maten la'e fai Lima (hingga esa). Faik fo'a la'e fai Nee (hingga dua), Lamatuak Yesus bei nai lates dale. Neu binesan la'e Sosoda Ina (hingga telu), Lamatuak Yesus nasoda fali. De, tungga ita hihingga faik, na, Ndia mate leodaek dua, boe ma nasoda fali.

²³ Tehuu Petrus kokolan ndia, taa tungga Lamatuak hihii-nanaun. Huu ndia de Yesus ka'i nasa falin, nae, "Heh! Boke heok ia! Ndia ndia, nitu malanggan kokolan ndia! O boso matabaa mala Au! Kada o dudu'a tungga hataholi hihiin, huu taa tungga Lamatuak hihii-nanaun!"

²⁴ Boe ma Yesus nanoli Ndia ana mana tungga nala, nae, "Hataholi mana nau tungga Au, ana musi nahele tungga nakandoo tungga-tungga faik! Ana musi nafalende heni ndia hihii hehelin, fo tungga kada Lamatuak hihii-nanaun. Mae hataholi sangga tao lisan boe oo, kada ana musi tungga nakandoo, sama leo hataholi lemba ndia ai nggängen fo neu mate.* ²⁵ Hataholi sadia mate huu ana tungga Au, dei fo ana hambu sodak nakandoo henin no Lamatuak. Tehuu hataholi kada nau nasoda soaneu ndia ao-ina hehelin, neu ko ndia taa nasodan nakandoo henin no Lamatuak!* ²⁶ Mamanene baa! Mete ma o hambu basa daebafok isin, tehuu Manetualain timba heni o, na, nanalan hata? Mae o lemba muni basa daebafok isin boe oo, o taa bisa nggatin neu o samanem!"

²⁷ Au afada ei basa nggei dede'a kala ia, huu Au ia, Hataholi Isi-isik. Dei fo Au konda fali maing, pake Au Amang koasan, fo ana seli ndia, sama-sama ua Ndia ata nusa-sodan nala. Faik ndia, dei fo Au bala hataholi lala'en tungga hata fo ana taon so.* ²⁸ Masaneda neulalau baa! Neme ei basa nggei ia, dei fo hambu hataholi hida fo bei taa mate, losa faik bee ala lita Au, fo Hataholi Isi-isik ia, dadik Manek fo to'u palenda."

17

Manetualain natudu Lamatuak Yesus nula-nambun (Markus 9:2-13; Lukas 9:28-36)

¹ Seli faik nee, boe ma Yesus noke nala Petrus, Yakobis no fadin Yohanis, de ala sama-sama nda'e leni lete madema esa lain leu, fo kada mesa kasa lai ndia. ² Losa lain, boe ma lita Yesus namata-ao fe'e so. Matan nasa'a leo ledoo, ma Ndia balo'a papaken dadik fula manggahadok. ³ Kada nggengge neuk, lita Ana nakokola no ba'i Musa ma ba'i Elia. ⁴ Boe ma Petrus mopo dudu'an, losa ana kokolak nadabak, nae, "Ama aa! Ita malole hiak nai ia, maa! De malolenak ai tao mala lak telu. Esa soaneu Ama, esa neu ba'i Musa, ma esa bali neu ba'i Elia."

⁵ Ledoeik Petrus kokolak leondiak, boe ma kada nggengge neuk ko'as konda de mboti nala sala. Boe ma ala heran lalan seli lamanene halak esa kalua neme ko'as ndia mai, nae, "Mamanene baa! Yesus ia Au Ana susueng. Ana tao namahoko Au daleng taa-taa. Mamanene neulalau neu Ndia baa!*" ⁶

⁶ Lamanene leondiak, boe ma ana mana tungga nala bii lalan seli, losa ala tu'u latotonok. ⁷ Tehuu Yesus mai tao nafofo'a sala, boe ma Ana nae, "Wei! Ei fo'a leo. Boso bii!" ⁸ Boe ma ala botik mata nala, tehuu taa lita esa boe nai ndia. Huu kada Yesus mesa kana.

⁹ Basa ndia boe ma, ala mulai konda leme letak ndia mai. Boe ma Yesus ka'i sala, nae, "Boso mafada sudi see, hata fo isinaak ei mitak ndia baa! Huu Au, Hataholi Isi-isik ia, musi mate dei. Basa na, dei fo mete ma Au asoda fali so, bei fo ei mafada hataholi."

* **16:24** Mateos 10:38; Lukas 14:27 * **16:25** Mateos 10:39; Lukas 17:33; Yohanis 12:25 * **16:27** Mateos 25:31; Sosoda Koa-kio kala 62:12; Roma 2:6 * **17:5** 2 Petrus 1:17-18; Tutuik la'eneu Sososan 22:2; Sosoda Koa-kio kala 2:7; Yesaya 42:1; Mateos 3:17; 12:18; Markus 1:11; Lukas 3:22; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:15

¹⁰ Boe ma latane Ndia lae, “Ama ia memak Karistus, tehuu ba'i Elia nai bee? Huu mese anggama la sila, lanoli lae, ba'i Elia musi mai dei, bei fo Karistus mai. Tehuu tungga Ama, na, leobee?”[☆]

¹¹ Yesus nataa nae, “Memak tetebes. Ba'i Elia musi mai dei, fo soi dalak fee Karistus. ¹² Tehuu mamane neulalau baa! Ba'i Elia mai so, tehuu hataholi taa lalela kana. Ala lakatoto'a kana, tungga sila hihiiin. Leondiak boe, dei fo ala tao Au, Hataholi Isi-isik ia.”[☆]

¹³ Lamanene basa leondiak, bei fo ala bubuluk, lae, ba'i Elia fo Yesus kokolak ndia, na ndia, Yohanis Mana Salanik.

Lamatuak Yesus tao nahai kakana nitu nalak esa

(Markus 9:14-29; Lukas 9:37-43)

¹⁴ Boe ma ledoeik Yesus asa fali so, latonggo lo hataholi no'uk lahani sala. Boe ma touk esa mai sendek lunggulanggan, de noke tulun ¹⁵ nae, “Lamatuak aa! Kasian neu au anang dei! Huu ana hambu hedi mulu bi'ik, ma ana doidoso nalan seli. Mete ma hedis ndia foe, na, nasi'a tuda neni oe dale neu, do ha'i dale neu. Tulun dei, Lamatuak! ¹⁶ Au uan neni Lamatuak ana mana tungga mala neu so, tehuu taa bisa tao lahaiin.”

¹⁷ Namanene leondiak, boe ma Yesus nasapala Ndia ana mana tungga nala, nae, “Heh! Ei ia ana seli maa! Au anoli ei taa-taa so, tehuu ei taa malelak neulalau. Ma ei taa mamahale tebe-tebe neu Au! Au musi nggaleloak neu ei losa fai hida bali? Mua kakanak ndia mai leo!”

¹⁸ Ala loo kakanak ndia neu Ndia, boe ma Ana husi heni nitu neme kakandak ndia mai. Boe ma nitu ndia kalua la'o ela kakanak ndia, de ana hai tutik.

¹⁹ Basa ndia, boe ma ledoeik Yesus mesa kana no Ndia ana mana tungga nala, ala latane Ndia lae, “Ama aa! Hatina de isinak ai taa bisa husi kalua heni nitu ndia?”

²⁰ Yesus nataa sala nae, “Ei taa bisa husi heni nitu ndia, huu ei taa mamahale tebe-tebe neu Au. Masanenedak baa! Mete ma ei mamahale tebe-tebe neu Au, na, mae kada fa anak boe oo, sama leo ai de'e kadi'i anak esa,^{*} tehuu ei bisa palenda letek esa, mae, ‘Heh letek! Lali muni ele muu!’ Neu ko ana lali. De, ei bisa tao sudi hata, sadi ei mamahale tebe-tebe neu Lamatuak.[☆] ²¹ [Tehuu mamane baa! Nituh matak leoiak, memak manggalauk. Mete ma ei taa hule-haladoi ma puasa, fo moke tulu-falik neme Lamatuak mai, na, ei taa bisa husi nitu matak leondiak.”][†]

Lamatuak Yesus kokolak kala'i duan la'eneu Ndia mamaten

(Markus 9:30-32; Lukas 9:43-45)

²² Basa de la'i esa, Yesus ma Ndia ana mana tungga nala lakabubua lai propinsi Galelea. Ana nafada sala nae, “Taa dook so bali, huu ala sangga se'o heni Au neu hataholi fe'ek. ²³ Boe ma ala tao lisa Au Hataholi Isi-isik ia. Memak Au mate, tehuu dei fo neu binesan, Au asoda fali.”

Lamanene Ndia kokolan leondiak, boe ma ana mana tungga nala dale hedi lalan seli.

Lamatuak Yesus kokolak la'eneu uma huhule-haladoik bean

[☆] 17:10 Maleaki 4:5 [☆] 17:12 Mateos 11:14 ^{*} 17:20 Lamatuak Yesus nakasasama hataholi namanahelene no ai de'e kadi'i anak. Nai ia, ai de'ek ndia ina-huun penting, taa ndia nurban. Susula Malalao Indonesia nai ia, nae, “sasawi de'ek”, tehuu bei hambu dede'ak luma la'eneu nakandandaak ndia. [☆] 17:20 Mateos 21:21; Markus 11:23; 1 Korintus 13:2 [†] 17:21 Susula dede'a Yunani nelaun nalan seli ma laak nalan seli, taa sulak lalane kadua hulu esak ia.

²⁴ Faik fo Yesus no Ndia ana mana tungga nala leni Kapernaum leu, boe ma mana susu-bea la, mai latane Petrus lae, “Ei Mesem bae Uma Ina Huhule-haladoik bean, do taa?”[✧]

²⁵ Boe ma Petrus nataa nae, “Bae maa!”

Faik ana fali, boe ma Yesus nafada nakahuluk ndia nae, “Wei Simon! O dudu'a sudik. Mane kala lai daebafok ia ha'i bea neme see mai? Neme sila ana heheli nala, do neme hataholi fe'ek mai?”

²⁶ Petrus nataa, nae, “Neme hataholi fe'ek mai!”

Yesus tuti bali, nae, “Mete ma leondiak, na, manek ana hehelin taa bae, hetu? ²⁷ Leondiak boe no Uma Ina Huhule-haladoik bean. Tehuu boso ita tao tala mana susu-bea la luli. De, malolenak, kada o muu dolu i'ak nai dano dale leo. O mala i'a makasosak, na, hu'a bafan. Dei fo o hambu doi lilo fulak esa nai ndia. Basa na o pake doik ndia, fo muu bae ita dua nggata bean. Huu ndia dai ita dua nggata bean.”[‡]

18

Lamatuak Yesus ana mana tungga nala, latane lae, see ina-huuk nalan seli

(Markus 9:33-37; Lukas 9:46-48)

¹ Faik ndia, Yesus ana mana tungga nala mai latonggo lo Ndia, de latane, lae, “Ama! See ndia ina-huuk nalan seli neme basa Manetualain hataholi nala?”[✧]

² Boe ma Yesus noke nala kakana kadi'ik esa, de nambedein neu sila lalada nala. ³ Boe ma Ana nae, “Mamanene neulalau! Hataholi mana nau maso dadik Manetualain hataholin, na, ana musi tao nasa fali ndia dala dudu'an, fo dadik sama leo kakana kadi'ik ia, fo taa soso'uk nalelak aok.[✧] ⁴ Huu hataholi dale kadi'i-taidaek ia, sama leo kakana kadi'ik ia, de ndia ndia hataholi ina-huuk nalan seli nai Lamatuak matan. ⁵ De, hataholi mana simbok hataholi kadi'i-taidaek sama leo kakanak ia, huu namahele Au, na, hataholi ndia simbok Au so.

Lamatuak Yesus fee nasanenedak la'eneu hataholi mana tao nala hataholi fe'ek tao salak

(Markus 9:42-48; Lukas 17:1-2)

⁶ Boe ma Yesus nafada sala bali, nae, “Mete ma hambu hataholi tao nala kakana kadi'ik esa tungga dala salak, losa taa namahele Au bali, na, mata neuk baa! Malolenak hataholi mba'a batu ina-huuk esa* neu lesuha'in, fo nabolon neni tasi laladan neu. ⁷ Memak daebafok ia mamana soe, huu hambu dede'ak no'u kala tao lala hataholi tuda leni salak dale leo. Tehuu hataholi mana hambu soe manai lain seli ndia, na ndia, hataholi fo mana tao nala hataholi fe'ek tao salak.

⁸ Mete ma o tao salak munik o limam, do o eim, na, tete henin leo! Huu malolenak o maso muni nusa-sodak muu, mua kada limak seli, do eik seli, lolen lena heni ala mbia heni o muni ha'i naraka muu, mua o limam ma eim dua sala.[✧] ⁹ Mete ma tao salak munik o matam seli, na kada do'i heni

✧ **17:24** Kalua neme Masir mai 30:13; 38:26 ‡ **17:27** Tungga-tungga teuk, tou Yahudi teun dua hulu lain neu so, musi bae bea matak esa, fo tulun nakaneni neu Uma Ina Huhule-haladoik (*Les nai Kalua neme Masir 30:12-16*). Faik fo Lamatuak Yesus bei nasoda, ala hingga bea ndia nenik doi *dikdrama* belin sama leo *dinari* dua. *Dinari* esa, sama leo tukan esa nggadin faik esa. Nai ia, Yesus nafada Petrus, nae, dei fo ana hambu doi *stater* nai i'ak bafan. *Stater* esa belin *didrakma* dua, fo, *dinari* haa na, dai bae Yesus no Petrus bean. ✧ **18:1** Lukas 22:24 ✧ **18:3** Markus 10:15; Lukas 18:17 * **18:6** Susula dede'a Yunani nana sulak, nae, 'nggili batu' fo ala paken nggili hade-gandum. ✧ **18:8** Mateos 5:30

o matam leo! Huu malolenak o maso muni nusa-sodak muu, mua kada o matam seli lolen lena heni, ala mbia heni o muni naraka muu, mua o matam dua sala."[☆]

*Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu bi'ilombo mana mopok
(Lukas 15:3-7)*

¹⁰ Yesus kokolak bali nae, "Mata neuk baa! Boso makadadaek kakana kadi'ik leoiak. Huu Lamatuak ata nusa-sodan nala lanea sala. De, ata nusa-soda kala sila, maso leu sudi faik bee, fo lafada Manetualain hataholin dede'a nala.

¹¹⁻¹³ Ei dudu'a neulalau, huu Au sangga fee nakandandaak leoiak: hambu hataholi esa bi'ilombon natun esa. Boe ma la'i esa bi'ilombo esa la'o nasalak, de, mesa kana tungga ndia dalan. Ei maehetuk hataholi ndia musi tao hata? Neu ko ana la'o ela bi'ilombo kasio hulu sio kala sila leu letek lain, de neu sangga bi'ilombo esak mana mopok ndia.[☆]

Mete ma ana hambu fali kana so, na, dei fo ana namahoko nalan seli, huu nita ndia bi'ilombon esak ndia, lolen lena heni ndia bi'ilombo kasio hulu sion, fo taa mana mopo kala sila. [Au, Hataholi Isi-isik ia, mai fo sangga fee sodak neu hataholi mana la'o heok neme dala ndoos mai.][†]

¹⁴ Huu mae kada kakana kadi'ik esa mopon boe oo, Au Amang nai nusa-sodak taa nameda malole.

Lamatuak Yesus nafada dalan talobee fo ita malole fali to hataholi mana tao salak neu ita

¹⁵ Yesus kokolak bali, nae, "Mete ma o tolanoo kamahalem tao salak neu o, na, o musi muu matonggo muan. Basa na, mete ma ei dua nggei mesang, bei fo mafada ndia salan. Mete ma ana namanene o kokolan, na, ei dua nggei malole seluk ndia so.[☆] ¹⁶ Tehuu mete ma ana taa nau namanene o, na, muu mala o nonoom esa do dua, fo miu sama-sama. Miu matonggo mia hataholi ndia, fo kokolak seluk mian. Huu nai Manetualain Susula Malalaan nana sulak nae, 'Nai dede'ak esa, musi hambu sakasii dua do telu kokola nala sama, na, bei fo simbok sila kokolan nala ndia.[☆] ¹⁷ Tehuu mete ma ana bei taa nau namanene ei, na, miu mafada salani kala. Ma mete ma ndia boe oo, taa nau simbok salani kala kokolan nala, na, taon neu ndia sama leo hataholi taa mana malelak Lamatuak. Mete ma taa, na, taon neu ndia manggalaun sama leo mana susu-bea.

¹⁸ Masanenedak matalolole Au kokolang ia baa! Hata fo ei ka'in nai daebafok ia, na Lamatuak ka'in nai nusa-sodak boe. Ma hata fo ei makambo'i kana nai daebafok ia, na, Lamatuak nakambo'i kana nai nusa-sodak boe.[☆]

¹⁹ Ma Au afada seluk bali, ae, mete ma hambu hataholi dua leme ei mai hule-haladoi dalek esa, na, neu ko Au Amang nai nusa-sodak fee hata fo ala lokek ndia. ²⁰ Huu mete ma hambu hataholi dua do telu lakabubua fo hule-haladoi sama-sama, huu sila ndia, Au hataholing, na, Au boe oo, nai sila laladan."

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu pegawe taa mana fee ambon neu ndia nonoon

²¹ Basa ndia, boe ma Petrus mai natane Yesus nae, "Lamatuak, au sangga atane fa. Mete ma au tolanoo hataholi kamahelek, tao salak taa-taa neu au, na, au musi feen ambon la'i hida? Losa la'i hitu do?"

[☆] 18:9 Mateos 5:29 [☆] 18:11-13 Lukas 19:10 [†] 18:11-13 Susula dede'a Yunani neulauk nalan seli, ma laak nalan seli, taa sulak dede'ak manai longga dale ia. [☆] 18:15 Lukas 17:3 [☆] 18:16 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 19:15 [☆] 18:18 Mateos 16:19; Yohanis 20:23

²² Boe ma Yesus nataa nae, "Taa! O musi fee ambon neu ndia la'i hitu la'i hitu hulu,‡ losa o taa bisa hingga malan so bali.✱ ²³ Ei musi tao tungga leondiak, huu Manetualain sama leo manek hingga ndia pegawe nala huta nala. ²⁴ Ledoeik ana mulai hingga, boe ma nadenu ndia hataholin neu noke nala pagawe esa fo mana mahutak ndia doin kefi-kefin.§ ²⁵ Tehuu pagawe ndia taa bisa bae nggati nala hutan ndia. Boe ma manek palenda nae, 'Miu se'o heni hataholi ndia no basa sao-ana nala, fo ala dadik ata. Ma se'o heni basa hata nala, fo bae huta nala.'

²⁶ Namanene leondiak, boe ma pagawe ndia sendek lunggulanggan neu manek matan, de ana kokoen nae, 'Awii! Ama aa! Ama manek tulun fee au fai fa dei! Dei fo au bae falik basa au hutang.' ²⁷ Namanene leondiak, boe ma manek nameda kasian neu ndia. De ana koka heni tutik basa ndia pegawen hutan. Basa de ana mbo'i heni pegawe ndia.

²⁸ Tehuu ledoeik pagawe ndia kalua, de, natonggo no nonoon esa fo nahutan doik fa.* Boe ma ana humu nala nonoon ndia, de ana kidu neu lesuha'in ma nasapala kana, nae, 'Weih! Hatematak ia bae o hutam leo!'

²⁹ Namanene leondiak, boe ma nonoon sendek lunggulanggan de ana kokoen nae, 'Awii! Tolanoo aa! Tulun fee au fai fa dei! Dei fo au bae ketu au hutang neu o.'

³⁰ Tehuu pegawe ndia nae, "Taa bisa! Mae leabee boe oo, o musi bae hatematak ia!" Basa de nandee nonoon ndia neni bui dale neu, losa ana bae basa hutan ndia. ³¹ Ledoeik manek namanene neme pegawe fe'ek fo nita hata mana dadik ndia so, boe ma dalen hedis. Basa de neu nafada manek.

³² Namanene leondiak, boe ma manek noke pegawe fo taa nameda nalelak aon ndia. Ana kasilanggan, nae, 'Heh, hataholi manggalauk! Huu o moke au kasian neu o, huu ndia de, au koka heni basa o hutam. ³³ Tehuu hatina de o taa kasian neu o nonoom fo sama leo au kasian neu o?'

³⁴ Manek ndia manggalau, losa nadenu leu landeen neni bui dale neu, fo suék ala tao doidoson, losa ana bae ketu basa hutan."

³⁵ Boe ma Yesus nate'e tutuin, ma nafada nae, "Naa, Au Amang nai nusa-sodak boe oo, nahinggak leondiak. Dei fo Ana huku ei, mete ma ei taa mafalende heni tebe-tebe ei tolanoo kamahalem sala nala."

19

Hataholi Farisi la sangga dalak fo tao latuda Lamatuak Yesus, nenik dede'a sasao-namaketuk (Markus 10:1-12)

¹ Yesus nanoli basa sila, boe ma Ana la'o ela Galelea, de neni propinsi Yudea neu, nai lee Yarden selik ele. ² Hataholi no'u kala tungga Ndia, boe ma Ana tao nahai hataholi kamahedik nai ele.

³ Hambu hataholi Farisi luma mai fo sangga tao latuda Ndia. Ala latane lae, "Ama aa! Tungga ita heti-heu anggaman, na, mete ma touk sao so, na, bole namaketu no saon, nenik sudi tuten hata, do leabee?"

‡ **18:22** Dede'a Yunani nai ia, bisa ndandaan nae, "hitu la'i hitu hulu. Bisa boe, la'i hitu hulu hitu". ✱ **18:22** Lukas 17:3-4 § **18:24** Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, "lifun sanahulu τάλαντον (*talanton*)". *Talanton* esa belin na hataholi mana tao ues nggadin teuk sanahulu lima losa teuk dua hulu. Susula Malalaok Indonesia nai ia nae, 'talenta'. * **18:28** Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nai ia nae, "δηνάριον (*deinaron*) natun esa". *Denarion* esa belin, ndia hataholi mana tao ues nggadin faik esa. De, mete ma nakasasaman no τάλαντον (*talanton*) lifun sanahulu nai (dalane kadua hulu haan), na, hutak ia belin taa fa boe.

⁴ Tehuu Ana nataa nae, “Ei ia, hataholi malela anggama. Tehuu hatina de ei taa nau bubuluk Manetualain Susula Malalaon isin? Huu nai Tutui Sososan, nana sulak, nae, ‘Manetualain nakadadadik nala hataholi touk ma inak.’[✧] ⁵ Ma nana sulak bali, nae,

‘Huu ndia, de touk musi la'o ela ndia ina-man,
fo neu dalek esa no saon,
te dua sala dadik esa so.’[✧]

⁶ Huu ndia, de mete ma Manetualain mesa kana tao dua sala dadik neu esa, na, hataholi taa bole tao sala lamaketu bali!”

⁷ Lamanene Yesus kokolak leondiak, boe ma hataholi Farisi la latane bali lae, “Mete ma leondiak, na, hatina de ba'i Musa nae, hataholi bole lamaketu, sadi ana fee susula namaketuk neu saon dei?”[✧]

⁸ Boe ma Yesus nataa nae, “Ba'i Musa mbo'i ei bei-ba'i mala lamaketu lo sao-inak, huu sila ndia, langga batu nala leo ei! Tehuu faik fo Lamatuak nakadadadik daebafok ia, Ndia hihiiin taa leondiak. ⁹ Huu ndia de Au afada baa! Mete ma sao-inak tao eok nakahuluk, na, touk bole namaketu non. Tehuu mete ma sao-inak taa tao eok, no touk mana namaketu non, fo basa na ana sao-ina fe'ek bali, na, ana hohongge ndia so!”[✧]

¹⁰ Lamanene leondiak, boe ma ana mana tungga nala kokolak lae, “Mete ma leondiak, na, malolenak boso sao bali.”

¹¹ Boe ma Yesus nataa nae, “Taa basa hataholi la simbok Au kokolang ia. Kada hataholi fo Manetualain tudu nalan so. ¹² Huu hambu hataholi taa sao, huu bonggin mai leondiak so. Hambu tana sao boe, huu hataholi taon leondiak. Ma hambu, ana hele taa sao boe, huu ana nau kada nakalala'ok Manetualain uen. Hataholi mana malelak nanonolik ia, na, ela ana simbon leo.”

*Lamatuak Yesus fee baba'e-babatik neu kakana ana kala
(Markus 10:13-16; Lukas 18:15-17)*

¹³ Faik ndia, hataholi la ko'o loo ana nala leni Yesus leu, fo suek Ana tao liman ma kokolak baba'e-babatik fee sala. Tehuu Ndia ana mana tungga nala ka'i hataholi la sila. ¹⁴ Boe ma Ana manggalau Ndia ana mana tungga nala, nae, “Ela kakana kala sila leni Au mai! Boso ka'i sala! Huu hataholi fo sama leoiak ia, na ndia, Manetualain hataholin ndia.”

¹⁵ Basa de Ana tao liman neu kakana ana kala sila, ma noke Manetualain fee baba'e-babatik neu sala. Basa ndia, boe ma Ana la'o ela mamanak ndia.

*Hataholi kama su'ik sangga dalak fo nasoda nakandoo no Manetualain
(Markus 10:17-31; Lukas 18:18-30)*

¹⁶ Basa de la'i esa, hambu hataholi mai natane Yesus, nae, “Ama Mesen aa! Au musi tao hata malole leobeek, fo suek au bubuluk no teteben, ae, au bisa maso nusa-sodak do? Huu au nau asoda akandondoo henin ua Manetualain.”

¹⁷ Boe ma Ana nataa nae, “Hatina de o matane Au la'eneu hata fo malole? Kada Manetualain mesa kana malole. Mete ma o nau masoda mua Ndia, na, tungga Ndia palendan.”

¹⁸ Hataholi ndia natane bali, nae, “Palenda beek ndia?”

Boe ma Yesus nataa nae,
“Boso makanisa;
boso tao eok;
boso mamana'o;

✧ 19:4 Tutuik la'eneu Sososan 1:27; 5:2
la'eneu Dala Sodak 24:1-4; Mateos 5:31

✧ 19:5 Tutuik la'eneu Sososan 2:24 ✧ 19:7 Tui Seluk
✧ 19:9 Mateos 5:32; 1 Korintus 7:10-11

boso dadik sakasii pepekok;*

¹⁹ fee hada-holomata neu o ina-mam;

ma sue o tolanoom, sama leo o sue o ao-ina hehelim.”*

²⁰ Hataholi ndia nataa nae, “Naa, basa palenda sila, au tao tungga sala so. Hata fo bei taa dai bali?”

²¹ Namanene leondiak, boe ma Yesus nae, “Naa! Mete ma o nau tungga basa Lamatuak hihii-nanaun, na, fali fo se'o heni basa o hata mala. Basa na, baba'e sala leu hataholi hata taa kala. Bei fo o mai tungga Au. Huu neu ko Manetualain bala fee o hata makadotok nai nusa-sodak.”

²² Namanene leondiak, boe ma hataholi ndia fali no dalen hedis, huu ndia kama su'ik nalan seli.

²³ Boe ma Yesus kokolak no Ndia ana mana tungga nala, nae, “Mamahele Au, huu hataholi kama su'ik, toto'ak nalan seli ana maso nusa-sodak neu. ²⁴ Toto'ak ndia sama leo banda onta maso neni lalae dale neu nesik ndandauk bolon.”

²⁵ Lamanene leondia boe ma ana mana tungga nala heran lalan seli. Boe ma lae, “Mete ma leondiak na, see bisa maso neni nusa-sodak neu?”

²⁶ Ana mete neulalau sala, boe ma Ana kokolak, nae, “Mete ma hataholi tao, na, memak taa bisa. Tehuu mete ma Manetualain tao, na, basan bisa dadi!”

²⁷ Boe ma Petrus tao nasanenedak nae, “Ama aa! Ai la'o ela basa ai hata nala, fo tungga Ama. Tehuu ai hambu hata?”

²⁸ Ana nataa, nae, “Mamahele Au! Dei fo mete ma Manetualain tao basan dadik beuk, na, Au Hataholi Isi-isik ia, anggatuuk nai kadela mana palenda ina-huuk. Faik ndia, ei mana tungga Au, manggatuuk nai kadela mana palenda kasanahulu dua kala boe, fo dadik mana maketu neu ita leo Israel kasanahulu dua nala!*

²⁹ Hataholi mana la'o ela uman, ka'a-fadin, ina-man, ana nala, ma osin, fo tungga Au, dei fo ana simbo falik la'i natun esa. Boe ma mete ma daebafok basan, na, ndia boe oo, hambu sodak no Manetualain nakandondoo henin. ³⁰ De, masanenedak baa! Tungga Manetualain dudu'an, na, hataholi no'uk taok aon ina-huuk, na sila ndia hataholi kadi'ik nalan seli. Tehuu hataholi fo ana taok aon kadi'ik, na sila ndia hataholi ina-huuk, tungga Manetualain dudu'an.”*

20

Nakandandaak la'eneu hataholi mana tao ues osi anggol

¹ Basa ndia, boe ma Yesus nanoli nae, “Manetualain toto'u palendan ndia, sama leo nakandandaak ia: maosik esa kalua fafai anan li'u nee, neu sanga hataholi mana tao ues nai ndia osi anggol. ² Ana hambu hataholi mana tao ues, boe ma lala-halak tao ues faik esa, na, seseban doi lilo fulak esa, tungga seseba basa faik.* Lala-halak, boe ma ana nadenu hataholi leu tao ues nai osi ndia. ³ Li'u sio fafain, boe ma ana neni pasak neu. Neu ndia boe ma nita hataholi hida kada langgatuuk lanado kala lai ndia. ⁴ Boe ma nafada sala, nae, ‘Wei tolanoo nggalei! Ei nau tao ues nai au osing do? Dei fo au bae ei no mandaan.’ Lamanene leondiak, boe ma lakaheik, de leu tao ues. ⁵ Li'u sanahulu dua ledo kamatetun, ma li'u telu ledo bobon,

* **19:18** Kalua neme Masir mai 20:13-16; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:17-20 * **19:19** Kalua neme Masir mai 20:12; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:16; Malangga Anggama la Heti-heun 19:18

* **19:28** Mateos 25:31; Lukas 22:30 * **19:30** Mateos 20:16; Lukas 13:30 * **20:2** Susula Malalauk dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, “doi *dinari* esa”. *Dinari* esa belin, na ndia, hataholi mana tao ues fai katemak esa nggadin.

maosik ndia kalua neme uman mai fo neu sangga hataholi mana tao ues bali. ⁶ Ledo bobok so fo meda li'u lima, boe ma maosik kalua bali. Ana susuli neu-mai, boe ma hambu hataholi bei lambadeik loulatak. Boe ma natane sala, nae, 'Hatina de ei mambadeik loulatak mima fafain mai losa ledo bobok, ma taa tao hata esa boe?'

⁷ Hataholi la sila lataa lae, 'Ama aa! Taa hambu hataholi esa boe fo ana fee ai tao ues.'

Boe ma maosik ndia nae, 'Mete ma leondiak, na, ei miu tao ues nai au osing leo!'

⁸ Losa li'u hahae tao ues, boe ma maosik ndia noke nala ndia mandor, de nae, 'Moke hataholi mana tao ues sala, fo bae sila esa-esak doi seseba tao ues. Mulai neme hataholi mana maso makabuik losa hataholi mana maso sososak ndia.'^{*}

⁹ Boe ma mandor ndia noke hataholi mana tao ue sala, mulai neme li'u lima ledo bobon. Ana fee sala esa-esak doi lilo fulak esa. ¹⁰ Basa de mandor noke hataholi mana tao ues fe'e kala, losa hataholi mana tao ues mulai neme li'u nee fafain. Mana tao ues neme fafai anan, dudu'a lae, neu ko ala simbo no'uk lena heni hataholi la fo mana tao ues mulai neme li'u lima ledo bobon. Naa te, sila boe oo, simbo doi lilo fulak esa. ¹¹ Simbo lala leondiak, boe ma ala manggalau lo maosik, lae, ¹² 'Awe'e! Taa bisa leoiak ama! Sila mana makabuik lalan seli, kada tao ues li'u esa. Tehuu ai mana maso fafaik ia, tao ues sota malan seli, losa mbuse la tetee! Tehuu talobee de ama bae ai sama leo sila?'

¹³ Boe ma maosik fee sala natataak esa, nae, "Ka'a aa! Au taa aputak ka'a. Huu ka'a mesa kana nakaheik tao ues faik esa na, seseban doi lilo fulak esa. Tetebes hetu? De, au tungga ita nakeketun hetu? ¹⁴ Malolenak ka'a simbo mala ka'a doi sesebam, fo fali leo. Mete ma au nau fee hataholi mana maso tao ues makabuik nalan seli neme ka'a mai, no'un sama leo au fee ka'a, na, au dede'ang ndia. ¹⁵ Neu ko au bole pake au doing tungga au hihing. Talobee de ka'a mamasana huu au dale maloleng?'

¹⁶ Leondiak boe, neu faik fo Manetualain dadi Manek neu hataholi la, Ana bala neu Ndia hataholi nala tungga Ndia hihini. De, hataholi mana mai makabuik mate'en, dei fo ana simbo baba'en sama leo hataholi mana mai makasososan. Hataholi mana mai makasososan, dei fo ana simbo ndia baba'en sama leo hataholi mana mai makabuik mate'en."^{*}

*Lamatuak Yesus nafada kala'i telun la'eneu Ndia mamaten
(Markus 10:32-34; Lukas 18:31-34)*

¹⁷ Basa ndia, boe ma Yesus asa mulai la'ok leni Yerusalem leu. Nai dala laladak, Ana noke nala Ndia ana mana tungga nala fo mesa kasa lakabubua lo Ndia. Basa ndia, boe ma nafada bali nae, ¹⁸ "Ei mamasene baa! Hatematak ia, ita sangga teni Yerusalem teu. Tehuu nai ele ala se'o heni Au, Hataholi Isi-iisik ia, neu malangga anggama Yahudi la malanggan nala, ma mese anggama la. Basa ndia, na, ala laketun fo huku mate Au. ¹⁹ Boe ma ala fee Au uu hataholi fe'ek fo taa mana malelak Manetualain. Boe ma ala lakamamaek Au. Ma ala filo lahina Au aong. Basa de, bei fo ala tao lisa Au nai ai nggangek. Memak Au mate tebe. Tehuu neu binesan, Au asoda fali."

*Yakobis no Yohanis inan noke fo so'u ana nala dadik hataholi ina-huuk
(Markus 10:35-45)*

^{*} **20:8** Malangga Anggama la Heti-heun 19:13; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 24:15 ^{*} **20:16** Mateos 19:30; Markus 10:31; Lukas 13:30

²⁰ Basa ndia, boe ma Sabadeus saon no anan Yakobis ma Yohanis leni Yesus leu. Boe ma ana sendek lunggulanggak fee hadak, ma kokoe Yesus.

²¹ Boe ma Yesus natanen, nae, "Ina paluu hata?"

Boe ma inak ndia nafada nae, "Leoiak Ama! Au oke, fo mete ma Ama nangatuuk to'u palenda so, na, Ama so'u mala au anang dua sala ia, fo sila tungga to'u palenda sama-sama lo Ama boe. Au oke fo Ama nangatutuu esa neu Ama boboa konam, ma esa bali neu boboa kiim."

²² Namanene leondiak, boe ma Yesus nafada Yakobis ma Yohanis nae, "Ei taa bubuluk hata fo ei mokek ndia. Huu dei fo Au hambu doidosok no'uk. De, leobee? Ei maehetuk ei boe mabe'i lemba doidosok ndia sama-sama mia Au do?"

Dua sala kada lataa neulalau, lae, "Bisa nalan seli, Ama bou!"

²³ Basa de Ana nataa bali nae, "Memak, ei boe oo, dei fo lemba doidosok ndia sama leo Au. Tehuu dei fo see nangatuuk nai Au kii-konang, na Au taa ndia aketun. Ndia Manetualain hak nakeketun ndia. Ana naketu mema kana so, see ma see ndia nangatuuk nai mamanan ndia."

²⁴ Ledoeik ana mana tungga kasanahulu fe'e nala lamanene dua sala nonoken leondiak, boe ma ala luli. ²⁵ Tehuu Yesus noke nala basa sala, de nae, "Leoiak! Ei bubuluk so hetu? Hataholi ina-huu kala mana to'u palenda lateme tuni-ndeni lauinggu nala, losa taa bisa botik langga nala. Ma malangga nala leme nusak fo hataholi taa lalelak Manetualain, ala palenda lala lena-lenak, losa lauinggu nala taa bisa botik langga nala.

²⁶ Tehuu ei taa bole tao leondiak! Naa, see neme ei mai nau dadik hataholi ina-huuk, na ana muso dadik hataholi nadedenuk fo ono-lau hataholi fe'ek.* ²⁷ Ma see nau dadik malanggan, na, ana muso tao aon leo ata.*

²⁸ Mamanene baa! Au leondiak boe. Au Hataholi Isi-isik ia, mai ono-lau hataholi. Au taa mai fo hataholi ono-lau Au. Huu Au fee Au sodang katema tuan, fo soi hataholi no'u kala sala-singgo nala."

*Yesus tao nahai hataholi mbokek
(Markus 10:46-52; Lukas 18:35-43)*

²⁹ Basa ndia, boe ma Yesus asa la'ok lakandoo. Ledoeik ala kalua leme kota Yeriko mai, hataholi no'uk tungga sala. ³⁰ Nai ndia, hambu hataholi mbokek dua langgatuuk lai dalak biffin. Ledoeik lamanene, lae, mana nesik ndia, na ndia, Yesus maneme Nasaret mai, boe ma ala langgou tingga-tingga lae, "Lamatuak! Dauk numbu-sadun aa! Ai mahani-mahani mala doon seli neu Lamatuak! Kasian neu ai dei!"

³¹ Namanene langgou leondiak, boe ma hataholi ka'i sala lae, "Heh Ei dua nggei boso manggilo!"

Tehuu ala boe langgou latingga bali, lae, "Lamatuak aa! Dauk numbu-sadun aa! Kasian neu ai dei!"

³² Ledoeik Ana namanene leondiak, boe ma Ana hahae de natane sala nae, "Ei nau Au tao hata fee ei?"

³³ Lataa lae, "Lamatuak aa! Tulun fo ai bisa mita dei!"

³⁴ Namanene sila kokolan leondiak, boe ma Ana nameda kasian neu sala. Basa de Ana daba mata nala, de ala lita tutik. Basa ndia, boe ma ala la'o tungga Ndia.

21

*Lamatuak Yesus maso neni kota Yerusalem neu sama leo Manek
(Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanis 12:12-19)*

1 Basa ndia, boe ma Yesus asa la'ok lakandoo losa nggolok esa nade Betfage, nai lete Setun boboan.* Nggolok ndia deka-deka no kota Yerusalem. Leu ndia, de ala hahae tataak. Boe ma Ana nadenu Ndia ana mana tunggan dua, fo leu lakahuluk. 2 Ana palenda sala nae, "Ei dua nggei mini nggolok ele miu. Mete ma ei maso, na, dei fo ei mita banda keledei ina esa no anan, nanamba'ak lai ndia. Ei miu sefi heni tali nala, fo hela mini sala leni Au mai. 3 Tehuu mete ma hataholi natane ei, nae, 'Hatina de ei hela mini hataholi banda keledein?' Naa, ei mataa mae, 'Lamatuak sangga paken. Mete ma pake basan, na, dei fo Ana haitua fali kana mai tutik.'

4 Basa ia musi dadi, tungga hata fo Manetualain mana kokolan sulak mema kana so, nae,

5 'Wei, ei hataholi Yerusalem asa!†

Mai mita ia dei baa!

Huu ei Manem mai.

Ana mai no dale kadi'i-taidaek.

Ana mai sa'e banda kaledei ana.'''*

6 Basa boe ma ana mana tungga nala leu de ala tao tungga basan, sama leo Yesus hehelun neu sala. 7 Ala hela loo banda keledei ina no anan leni Yesus leu. Boe ma ala bela sila lafa naluse nala neu banda keledei ana dean, de Yesus sa'e neu lain, fo sangga maso neni kota neu. 8 Ledoeik ala sangga maso leni kota dale leu, boe ma hataholi no'u kala ha'i lala lafa nala ma lafa ana nala, de bela sala leu dalak. Hambu luma boe, leu tati lala ai palm doo nala,‡ de lakambembela sala leu dalak laladan. No leondiak, ala tao tanda lae, ala soluk Ndia leo hataholi ina-huuk. 9 Boe ma luma la'ok lakahuluk lai Yesus matan, ma mana tungga kala lai dea. Ala eki no'u lae,

"Hosana! Ai koa-kio Manetualain!§

Huu Dauk numbu-sadun mai so!

Hosana! Ai koa-kio neu Manetualain!

Huu Lamatuak nadenu Hataholi ia mai.

Hosana! Ai koa-kio neu Manetualain!

Huu Lamatuak nanggatuuk to'u palenda memak, nai lalai fo deman ana seli!''*

10 Ledoeik Yesus maso Yerusalem no nakasoek leondiak, boe ma basa kota isi nala kalua de latane lae, "Awii! See mana maik ia bae?"

11 Hataholi no'u kala lataa, lae, "Ndia ia, Manetualain mana kokolan. Naden Yesus, fo hataholi Nasaret, neme propinsi Galelea mai."

Lamatuak Yesus maso neni Uma Ina Huhule-haladoik neu, de ofe heni pasak manai ndiak

(Markus 11:15-19; Lukas 19:45-48; Yohanis 2:13-22)

12 Basa de Yesus asa la'ok lakandoo, boe ma ala maso leni Uma Ina Huhule-haladoik dalek leu. Nai Uma Ina Huhule-haladoik pasan, hataholi

* 21:1 Ala foi letek ndia nade 'Setun', huu osi setun no'uk lai ele. Ala lateme he'e setun boak fo hambu minan. Lete Setun ndia doon meda kilo esa neme kota Yerusalem mai. † 21:5 Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, "Sion ana inanan." Sion ndia, na ndia Yerusalem nade fe'en. De nai ia Zakarias pake dede'a banggana'uk fo nanggou kota Yerusalem hataholin nala. ✧ 21:5 Sakarias 9:9 ‡ 21:8 Mateos susula isi-isin nae, 'palm beba nala'. Tehuu ita bubuluk neme Yohanis susulan tatada kasanahulu duan, jalane kasanahulu telun nae palm doo nala. § 21:9 Sila dede'a Aram nae, 'Hosana'. Ndanaan nai makahulun ele nae, 'ana fee hadak neu hataholi'. Faik fo Yesus bei nasoda nai daebafok ia, dede'a de'ek ndia, ala lateme paken fo koa-kio neu Manetualain. ✧ 21:9 Sosoda Koa-kio kala 118:26

la taon dadik pasak, fo lase'o lunda, suek hataholi paken dadik neu tunu-hotuk huhule-haladoik. Nita leondiak, boe ma Yesus husi kalua heni sala. Ana fae nalengga mei la fo ala taon neu mamana tuka doik, ma Ana fae nalengga banggu la fo ala paken neu lase'o mbui kala. ¹³ Boe ma nafada sala, nae, "Lamatuak mana kokolan sulak mema kana so, nae, 'Au ambadedei Uma ia,

fo suek hataholi la mai hule-haladoi lai ia.'

Lamatuak hihini leondiak, tehui ei tao Uma ia dadik neu mana mamoa la mamana nakabubuan so!"[☆]

¹⁴ Basa boe ma hataholi la loo hataholi mbokek ma lu'u kala leni Yesus leu, lai Manetualain Uma Huhule-haladoin ndia. Boe ma Ana tao nahai basa sala. ¹⁵ Nai ndia boe, hambu malangga anggama Yahudi malanggan nala, ma mese anggama la. Ledoeik lita Yesus tao tanda heran leondiak, boe ma ala luli. Nakalena bali ledoeik lamanene kakana kala sila eki landaa lai Uma Huhule-haladoik ndia lae,

"Hosana! Ai koa-kio Manetualain!

Huu mane Dauk numbu-sadun mai so!"

¹⁶ Basa de, malangga nala sila lafada Yesus lae, "Weih! O mamananene kakana kala sila kokolan? Ndia taa tetebes!"

Tehuu Yesus nataa sala nae, "Hei, Au amanene. Tehuu hatina? Ei bei taa les mitak nai Manetualain Susula Malalaon la'eneu kakana kala mana koa-kio neu Manetualain do? Huu nai ndia nana sulak, nae,

'Manetualain nahehele memak kakana mbimbilanak ma kakana kadi'ik bafan nala,

fo ala koa-kio Ndia.'"[☆]

¹⁷ Basa boe ma, Yesus kalua la'o ela kota ndia, de neu sunggu nai nggolo Betania.

Lamatuak Yesus palenda ai huuk esa, fo boso naboa bali

(Markus 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Neu fo'a fafain, Yesus asa la'ok leni Yerusalem leu bali. Tehuu nai dala laladak, Ana nameda ndoe so. ¹⁹ Nita ai huuk esa nai dalak bifi fo hataholi la lateme la'a boan.* De, Ana neu deka-deka no ai huuk ndia, fo sangga memete sudik kaboak do taa. Tehuu ledoeik Ana losa ai huuk ndia, Ana taa nita boak esa boe, huu ai huuk ndia bei fo nadoo. Boe ma Ana kokolak neu ai huuk ndia, nae, "Huu o taa kalua o boam fee Au, de o taa bole maboa so!" Ana kokolak nate'e, boe ma ai huuk ndia namatuu tutik.

²⁰ Ana mana tungga nala lita leondiak, boe ma ala nggengge. Ala latane lae, "Hatina de kada nggengge neuk ai huuk ia namatuu tutik?"

²¹ Boe ma nataa nae, "Mamananene neulalau baa! Mete ma ei mamahete tebe-tebe Lamatuak, taa no dale kaba'ek fa boe, na, ei bisa tao sama leo Au taok ndia. Ei bisa tao lena heni ndia boe. Conto leo: ei bisa palenda letek esa nanaso'uk neni tasi dale neu. Neu ko Manetualain keko heni letek ndia tutik, sadi ei mamahete tebe-tebe neu Ndia.[☆] ²² Huu basa hata fo ei moke Manetualain, na, dei fo ei simbon, sadi ei mamahete tebe-tebe neu Ndia."

Malangga nala latane la'eneu Lamatuak Yesus hak

(Markus 11:27-33; Lukas 20:1-8)

[☆] **21:13** Yesaya 56:7; Yermia 7:11 [☆] **21:16** Sosoda Koa-kio kala 8:3 * **21:19** Dede'a Indonesia pake dede'a de'ek 'ai ara' neme dede'a Yunani *συκκη* (*sukei*). Tehuu Manetualain Susula Malalaon natudu ai huuk esa nai ele fo hataholi la lateme la'a boan. Nai Indonesia baba'ek dulu hataholi taa la'a 'ai ara' boan. De, 'ai ara' nai Manetualain Susula Malalaon, taa sama leo ita ai aran nai ia.

[☆] **21:21** Mateos 17:20; 1 Korintus 13:2

²³ Basa de Yesus asa la'ok lakandoo. Losa Yerusalem, boe ma ala maso fali leni Uma Ina Huhule-haladoik pasan leu bali. Ledoeik Ana nanoli hataholi la'eneu Manetualain dala sodan, boe ma malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma lasi hada kala mai latane Ndia, lae, "Afik see nadenu o mai tao naodek nai ia? See fee o hak ndia?"

²⁴ Tehuu Ana bubuluk ala mai sangga dalak fo tao latuda Ndia. Boe ma Ana nataa nae, "Au boe oo, sangga atane ei. Ei mataa Au dei, bei fo Au ataa ei. ²⁵ Au sangga atane leoiak: ei basa nggei malelak Yohanis Mana Salanik ndia, hetu? See feen hak, fo ana salani hataholi? Manetualain do hataholi?"

Boe ma ala dudu'a leu-mai, boe ma lakokola lae, "Awii! Ita nana te'e nalak ia so maa! Huu mete ma ita tataa tae, 'Manetualain fee hak' na, dei fo Ana bala nae, mete ma leondiak, na, hatina de ei taa mamahene neu Yohanis?" ²⁶ Tehuu ita boe oo taa bisa tae, 'Hataholi fee hak', te dei fo basa hataholi la manggalau lo ita. Huu sila lamahene, lae, Yohanis ndia, na, Manetualain mana kokolan." ²⁷ Huu ndia de ala lataa Yesus lae, "Ai taa bubuluk."

Boe ma Yesus bala nae, "Naa! Mete ma leondiak, na, Au boe oo, taa paluu afada see ndia fee Au hak."

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu touk esa, ma ana touanan dua

²⁸ Yesus kokolak nakandoo no malangga nala sila, nae, "Ei dudu'am leobee no nakandandaak ia? Touk esa ma ndia ana touanan dua. Ana palenda kakana ka'ak, nae, 'Ana nggo ei! Leledon ia, o muu tao ues nai osi dei.'

²⁹ Tehuu kakanak ndia nataa nae, 'Eh! Au taa uu.' Tehuu taa dook boe ma ana fale dalen, de neu.†

³⁰ Basa ndia boe ma, touk ndia nadenu kakana fadik nae, 'ana nggo ei! Leledon ia, na, o muu tao ues nai osi dei.'

Boe ma kakanak ndia nataa nae, 'Malole ama. Dei fo au uu.' Tehuu naa te taa neu."

³¹ Tui basa leondiak, boe ma Yesus natane sala nae, "Naa, Au sangga atane leoiak: neme kakana kadua kala sila mai, see ndia tao tungga aman palendan ndia?"

Boe ma lataa lae, "Ka'ak!"

Basa de Ana kokolak nae, "Hei. Tehuu mamanene neulalau, huu Au kokolak tetebe. Hataholi fo ei mae sila papake taa kala, sama leo mana susu-bea, ma ina kalabik, dei fo ala maso lakahuluk dadik Manetualain hataholin leme ei mai. Huu kada ei makaheik Lamatuak, tehuu taa tao tungga Ndia hihiiin. ³² Makahulun, Yohanis Mana Salanik nanoli ei so, dalan leobeek fo ei bisa masoda ndoos. Tehuu ei taa nau mamahelen. Naa te, ledoeik hataholi papake taa kala lamanene Yohanis, boe ma ala la'o ela sala-singgo nala, de ala tungga ndia nanonolin. Ei boe oo bubuluk basa sila. Tehuu ei taa nau hahae mima ei sala mala mai, fo tungga Manetualain hihii-nanaun."✧

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu hataholi manggalauk tao osi anggol

(Markus 12:1-12; Lukas 20:9-19)

³³ Basa ndia, boe ma Yesus tui nakandandaak esa bali, nae, "Hataholi madaek esa tao osi, fo sangga sele ai anggol nai ndia dae bibian ndia. Boe

† 21:29 Susula Malalaok dede'a Indonesia TB kaesan ana heok neme susula dede'a Yunani laak nalan seli, ma neulau hiak nai ia. ✧ 21:32 Lukas 3:12; 7:29-30

ma ana mba'a ndulen. Ma ana tao bak he'e anggol boak oen. Boe ma ana nambadedei mamana nanea madema esa. De ana fee hataholi mana tao osi la seba osi ndia, fo ala ba'e duak osi ndia buna-boan lo ndia. Basa de touk ndia neni nusa dea neu.*

³⁴ Losa fai ketu anggol boak, boe ma maosik nadenu ndia ana mana tao uen nala neni mana tao osi leu, fo loke ndia baba'en. ³⁵ Tehuu mana tao osi la sila taa mbali ndia hataholi nadedenu nala. Hambu nana fembak, ma hambu nana tao nisak, ma hambu nana mbiak nenik batu. ³⁶ Tehuu maosik ndia nadenu ndia ana mana tao ues bubua ina-huuk esa lena heni bubua makasosak ndia. Tehuu mana tao osi la, tao manggalauk leondiak leu sala boe.

³⁷ Doo-doo boe ma, maosik ndia, nadenu ndia ana hehelin neu. Huu ana dudu'a nae, 'Metete ma au haitua au ana heheling neu, na, neu ko ala simbo kana no malole, ma lamanenen.'

³⁸ Tehuu ledoeik mana tao osi la lita kakanak ndia, boe ma lakokola lae, 'Wei, ei mita dei! Te tou lasik haitua ana hehelin mai so. Dei fo ndia simbo basa tou lasik pusakan. De, mai fo ita tao tisan leo, fo suek ita hambu osi ia.' ³⁹ Boe ma ala humu lala kakanak ndia, de hela lenin neni osi deak neu, de ala tao lisan."

⁴⁰ Yesus tui nate'e, boe ma Ana natane sala nae, "Naa, Au sangga atane leoiak: metete ma maosik fali main, na, meda ana tao leobee neu hataholi mana tao osi la sila?"

⁴¹ Basa boe ma hataholi Yahudi la malangga nala lataa lae, "Neu ko ana tao nisa basa hataholi manggalauk kala sila. Basa ndia, na, ana fee hataholi fe'ek seba osi ndia, fo dei fo laba'e buna-boak, nandaa no ndia fai seseun."

⁴² Boe ma Yesus kokolak no sala nae, "Fama ei taa les mitak hata fo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon, nae,

'Hambu batu esa tuka nala nggali henin,
tehuu hatematak ia batu ndia dadik neu uma batu dii neten!
Manetualain mesa kana hele nalan, fo nangatutuu batu ndia.

Huu ndia de ita titan, ndia neulaun ana seli!'"*‡

⁴³ Basa de Yesus tuti Ndia kokolan bali, nae, "De, ei dudu'a neulalaun dei baa! Makahulun, Lamatuak hele nala ita hataholi Yahudi ia, fo dadik Ndia hataholin. Tehuu ei taa nau mbali Au, de, neu ko Lamatuak hele nala hataholi fe'ek. Huu kada hataholi fo mana tungga Ndia hihii-nanaun, bisa maso dadik Ndia hataholin. ⁴⁴ [Au afada tungga ndoon. Au ia, ndia batu netes ndia. Hataholi mana tuda la'eneu batu ndia, dei fo hataholi ndia lulutu ndoos. Ma metete ma batu ndia tuda la'e hataholi, na, dei fo hataholi ndia sosombu ndoos.]"‡

⁴⁵ Ledoeik malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma hataholi Farisi la lamanene Yesus tutuin ndia, boe ma ala bubuluk lae, Ana uku ndandaak sila. Sila sama matetuk leo mana tao osi la sila, ma tuka batu mana mbia heni batu netes ndia. ⁴⁶ De ala luli lalan seli. Boe ma ala heti dalan fo sangga humu Ndia. Tehuu ala bei bii hataholi no'u kala, fo mana taok Yesus ndia, Manetualain mana kokolan. De ala taa bisa tao hata-hata neu Ndia.

* 21:33 Yesaya 5:1-2 † 21:42 Sosoda Koa-kio kala 118:22-23 ‡ 21:44 Susula dede'a Yunani luma taa sulak lalane kahaa hulu haan ia.

22

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu hataholi fo taa nau neni feta kabin neu

(Lukas 14:15-24)

¹ Basa boe ma Yesus kokolak no sala bali, nenik nakandandaak, nae,
² "Manetualain toto'u palendan ndia, sama leo manek esa tao ndia ana manen feta kabin. ³ Ledoeik lahehele lala feta so, boe ma nadenu ndia ata nala leu lafada hataholi nana hoka kala, lae, 'Mai, huu feta sangga mulai ia so.' Tehuu hataholi la sila taa nau mai.

⁴ Basa de, ata la sila fali fo lafada manek. Namanene leondiak, boe ma manek ndia nadenu ata fe'e nala, nae, 'Ei miu mafada hataholi la sila, fo ala mai leo, huu feta nahehele so. Au hala sapi, ma tunu-nasu ala nana'a malada la so. Madenu sala mai la'a feta, huu basan nana sadiak so.' ⁵ Ata la sila leu lafada leondiak. Tehuu hataholi nana hoka kala sila taa nau mbali sala. Hambu mana neni osi neu, hambu mana neni mamana tao ues neu, ⁶ hambu luma humu lala manek ata nala, de tao doidoso sala losa mate sala.

⁷ Namanene leondiak, boe ma manek luli nalan seli. Basa de nadenu soldadu nala leu tao lisa hataholi la mana tao lisa ndia ata nala. Boe ma soldadu la hotu heni kota ndia bebelak no dae.

⁸ Basa boe ma, manek noke nala ata fe'e nala, de nafada sala, nae, 'Feta kabin nahehele so, tehuu hataholi fo au hoka kala sila, taa landaa tungga au fetang. ⁹ Hatematak ia, ei kalua mini dala hataholi no'u kala miu, fo hoka sudi see fo ei matanggo mia sala lai ndia.' ¹⁰ Boe ma ata la sila leni dala hataholi no'u kala leu. Ala latonggo hataholi no'u kala lai ndia, de loo sala leni feta kabin ndia leu. Hataholi no'u kala tao lahenu feta ndia, de, hambu hataholi neulauk ma hataholi manggalauk.

¹¹ Basa de, manek neni feta ndia dalek neu de, ana mete ndule ndia hataholi mana mai nala sila. Boe ma nita hataholi esa taa pake balo'a feta.*

¹² Boe ma manek ndia natanen nae, 'Heh tolanoo! Hatina de o maso ia mai, taa pake balo'a feta?' Tehuu hataholi ndia kada namanggonggoak. ¹³ Boe ma manek ndia palenda ana mana ono-lau nala nae, 'Hengge hataholi ia ei-lima nala, fo mbian deak neu. Ela ana namatani ma doidoso nai mamana makiuk ele.*

¹⁴ Leondiak boe oo, Manetualain hoka hataholi no'uk, tehuu Ana hele nala kada lumak fo dadik neu Ndia hataholin."

Lamatuak Yesus kokolak la'eneu bae bea fee mana palenda

(Markus 12:13-17; Lukas 20:20-26)

¹⁵ Lamanene basa Yesus kokolan ndia, boe ma hataholi Farisi la lalalalak fo sangga te'en ma soli salak neu Ndia. ¹⁶ Boe ma ladenu sila ana mana tungga nala lo Herodes hataholi partei politik, fo ala latane-lataak lo Yesus. Ala soso'uk Ndia, lae, "Ama Mesen! Ai bubuluk Ama dalen ndoos. Ama taa masapepeko malelak, ma taa hehele matak. Ama manoli taa-taa Manetualain Dede'a-kokolan no ndoos. ¹⁷ Hatematak ia, ai sangga matane dede'ak esa. Tungga ita anggama Yahudi heti-heun, na, meda ita musi bae bea fee mana palenda Roma mane ina-huun, do taa?"

¹⁸ Tehuu Yesus bubuluk so, ala sangga doluk Ndia, fo kokolak laban mana palenda Roma. De, Ana nataa nae, "Memak ei hataholi mana dea-dalek!

* **22:11** Hataholi malelak luma lae, manek ia sadia balo'a feta fee hataholi mana mai sudi neme bee mai. Tehuu hataholi esak ndia, taa nau pake balo'as ndia. No leondiak, ana tao nakadaek manek no ana manen ndia. ✧ **22:13** Mateos 8:12; 25:30; Lukas 13:28

Hatina de ei sangga te'ek Au minik dede'ak ndia? ¹⁹ Hena matudu Au doi lilo fulak esa fo hataholi paken bae neu bea!" Boe ma latudun doi lilo fulak esa neu Ndia.

²⁰ Basa de natane sala, nae, "See mata-aon ia? Ma see naden ia?"

²¹ Lataa lae, "Ndia kesel, mana palenda Roma mane ina-huun ndindia."

Boe ma Yesus nafada sala nae, "Mete ma leondiak, na ei fee mana palenda hata fo ndia hak. Ma fee Manetualain hata fo ana dadik Manetualain hak."

²² Lamanene leondiak, boe ma basa sala heran lalan seli, huu Ndia kokolan teebes. Huu ndia, de ala taa bisa te'ek lala Ndia. Boe ma ala la'o ela Ndia.

Lamatuak Yesus nanoli la'eneu hataholi mana matek nasoda fali; ma hataholi lasaok lai nusa-sodak, do taa?

(Markus 12:18-27; Lukas 20:27-40)

²³ Nai ndia boe oo, hambu hataholi partei Saduki. Hataholi Saduki la lanoli, lae, hataholi mana matek taa nasoda fali. Faik ndia, sila boe oo, sangga dalak fo te'ek Yesus. Huu ndia de ala mai latanek lo Ndia, lae,✧

²⁴ "Ama Mesen! Ba'i Musa sulak ela ita so, hadak ia nae: mete ma touk esa mate la'o ela saon, tehuu anan taa, na, touk ndia fadin musi sao nala ina falu ndia, suek tao numbu-saduk fee ka'an mana matek ndia.✧ ²⁵ Memak makahulun ba'i Musa nanoli leondiak, tehuu ai sangga matane leoiak: hambu touk hitu tolanoo kala. Uluk sao, tehuu maten, ma anan taa. Boe ma fadin mana tungga ndia, sao nala ina falu ndia. ²⁶ Taa dook bali, boe ma maten boe, ma anan taa. Leondiak boe fadi katelun: ana sao nala ina falu ndia, tehuu maten, ma anan taa. Leondiak nakandondoo henin losa fadi mate'a teisuusuk maten. ²⁷ Boe ma ina falu ndia maten.

²⁸ Hatematak ia ai sangga matane leoiak: inak ndia sao nitak touk hitu so. Dei fo neu daebafok babasan, boe ma Lamatuak tao nasoda falik hataholi mana mate kala, na, inak ndia dadik neu see saon?"

²⁹ Boe ma Yesus nataa nae, "Mete ma ei matane leondiak, na, ei sala malan seli ia maa! Huu ei taa bubuluk Manetualain Susulan isin. Ma ei boe oo, taa bubuluk Ndia koasan fo ana seli ndia! ³⁰ Teteben na leoiak. Dei fo mete ma Manetualain tao nasoda falik hataholi mana mate kala, na, taa lasaok so bali, sama leo Ndia ata nala malai nusa-sodak.

³¹ Ma Au boe sangga kokolak la'eneu hataholi bisa nasoda fali, do taa. Nai ba'i Musa susulan tui nae, ai huu anak esa ha'i na'an tehuu taa kade sana. Neme tutuik ia mai, ita bisa bubuluk, tae, hataholi mana matek bisa nasoda fali. Huu nai ndia Manetualain nafada ba'i Musa nae,

³² 'Au ia, o ba'i mala Manetualain.

Fo ndia ba'i Abraham, ba'i Isak, ma ba'i Yakob.

Sila basa sala lakaluku-lakatele lakandondoo henin neu Ndia losa hatematak ia.'

Ita bubuluk, tae, ledoeik Lamatuak kokolak leondiak, na, ba'i la sila mate sala dook ia so. Tehuu Manetualain nae, Ndia bei dadik neu sila Lamatuan. Huu ndia, de ita bubuluk, tae, sila samanen bei lasoda lakandoo, mae sila mate dook ia so. De mae hataholi mana matek, tehuu ana nasoda fali. Huu kada hataholi kasodak nakaluku-nakatele neu Manetualain, tehuu taa hataholi mana matek hetu?!"✧

³³ Lamanene Yesus nanoli leondiak, boe ma hataholi Saduki la taa bisa bala fa boe bali. Tehuu hataholi no'u kala sila heran lalan seli de lakokola lae, "Awii! Hataholi ia, nanonolin ana seli maa!"

✧ 22:23 Hataholi Nadedenu nala Tutuun 23:8 ✧ 22:24 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 25:5

✧ 22:32 Kalua neme Masir mai 3:6

Lamatuak Yesus nanoli la'eneu palenda manai lain seli
(Markus 12:28-34; Lukas 10:25-28)

³⁴ Ledoeik hataholi Farisi la lamanene, lae, Yesus sengg hataholi Saduki la sila, boe ma lakabubua no'u fo sangga latanek lo Ndia. ³⁵ Sila malela anggaman esa sangga te'ek sudik Ndia nae, ³⁶ "Ama Mesen! Au sangga atane leoiak: ita hada heti-heun, ma anggama palendan nala, no'un seli. Neme basa ba'i Musa palendan ndia mai, na, bee ndia ina-huun ana seli?"

³⁷ Boe ma Ana nataa nae, "Palenda manai lain seli nai Manetualain Susula Malalaon ndia, leoiak:

'Manetualain ndia na ei Manetualaim.

De, ei musi sue Ndia *lena* heni basan.

Huu ndia, de ei musi dokodoe Ndia taa-taa,

malelak Ndia,

ma tao ues mbilu mbuse fo tungga Ndia hihii-nanaun.'[☆]

³⁸ Palenda ndia, pbling nalan seli ma ana seli! ³⁹ Ma hambu palenda kaduan, fo nae leoia:

'O musi sue hataholi fe'e kala, sama leo o sue o ao-ina hehelim.'[☆]

⁴⁰ Palenda kadua kala ia, ndia huun neme basa ba'i Musa heti-heun, ma basa Manetualain mana kokolan nala nanonolin basan. Hataholi taa bisa tungga palenda fe'e kala, mete ma ndia taa tungga nakahuluk palenda kadua ina-huu kala ia."[☆]

Karistus ndia, memak mane Dauk numbu-sadun, tehuu Ndia dadik neu mane Dauk Lamatuan

(Markus 12:35-37; Lukas 20:41-44)

⁴¹ Ledoeik hataholi Farisi la sila bei lakabubua lai ndia, boe ma Yesus natane nasafali sala, nae, ⁴² "Neme makahulun ele mai Manetualain helu memak so, fo haitua Karistus mai, fo tao nasoda Ndia hataholi nala. Naa, tungga ei dudu'a mala, na, Karistus ndia, na see numbu-sadun ndia?"

Boe ma lataa, lae, "Ndia ndia, mane Dauk numbu-sadun."

⁴³ Yesus kokolak nakadaik bali, nae, "Mete ma leondiak, na hatina de Manetualain Dula Dale Malalaon nafada mane Dauk, fo noke Karistus ndia, na, 'Lamatuak'? Huu Dauk sulak nae,

⁴⁴ 'Manetualain nafada au Lamatuang, nae,

"Mai fo manggatuuk muu Au boboa konang, nai mamana nana hadak nalan seli ia.

Huu dei fo Au tao o musu mala, leu do'ok o.'"[☆]

⁴⁵ Neme susulak ndia mai, ita bisa bubuluk tae, mane Dauk mesa kana noke Karistus ndia, na, 'Lamatuak.' De, mete ma hataholi lae, Karistus ndia, kada mane Dauk numbu-sadun, na, ndia bei taa dai! Huu Ndia boe oo, mane Dauk Lamatuan!"

⁴⁶ Lamanene Yesus kokolan leondiak, boe ma hataholi Farisi la sila kada lamanggonggoa kala, huu taa hambu hataholi esa boe bisa nataa Yesus. Huu ndia de, mulai neme faik ndia mai boe, ala bii latanen, ma ala taa lambalani te'ek sudik Ndia so bali.

23

Lamatuak Yesus nasaneneda kasa fo mata neuk neu mese anggama ma hataholi Farisi la

(Markus 12:38-39; Lukas 11:43, 46; 20:45-46)

☆ 22:37 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:5 ☆ 22:39 Malangga Anggama la Heti-heun 19:18

☆ 22:40 Lukas 10:25-28 ☆ 22:44 Sosoda Koa-kio kala 110:1

¹ Basa boe ma Yesus nanoli Ndia ana mana tungga nala, sama-sama lo hataholi no'u kala fo mana tungga sila. ² Ana nafada nae, mese anggama ma hataholi Farisi la, to'u hak fo lanoli ba'i Musa heti-heu nala. ³ Huu ndia de, ei musi mamananene sala ma tungga sila nanonolin. Tehuu boso tungga hata fo ala taon, huu ala taa tao tungga sila nanonoli hehelin. ⁴ Ala lakaseti hataholi fo lemba sila heti-heu anggama mabela ndia. Tehuu sila mesa kasa taa nau tulun hataholi la, fo tungga heti-heuk ndia. ⁵ Basa hata fo ala taok ndia, ala tao, fo suek hataholi la koa sala. Conto leo: hata esa fo isin Manetualain Dede'a-kokolan, de ala mba'an neu langga nala, ma lima nala. Tehuu ala boe tao ina-huhuu sila ena nala, suek hataholi la koa sala lae, 'Wei! Sila ndia, hataholi malalaok, bou!'^{*}

⁶ Mete ma ala maso leni uma huhule-haladoik leu, do ala tungga feta, na, ala lateme sangga mamana nanggatuuk neulauk nalan seli, fo hataholi no'u kala lita sala. ⁷ Mete ma ala pasak leu, na sila boe oo, mana mahiik fee sala hadak. Ala sangga fo suek hataholi la do'ok kasa, lae, 'Soda-molek, ama mese nana hadak'. ⁸ Tehuu ei boso tungga sila tatao leondian ndia! Hataholi taa bole loke ei, na lae, 'ama mesen', huu ei mesem kada esak. Ma ei basa nggei ia, tolanoo kala. ⁹ Boso soso'uk hataholi daebafok, mae, 'ama', huu ei Amam nai nusa-sodak kada esak. ¹⁰ Hataholi boe oo, taa bole loke ei, na, lae, 'lamatuak', huu ei Lamatuam kada esak, fo ndia Au ia, fo Manetualain helun neme makahulun mai so, fo haituan mai. ¹¹ Huu ndia de, Au ae ei taa bole soso'uk aok sama leo hataholi mana sangga hada kala sila. See neme ei mai nau dadik hataholi ina-huuk, na ana musi dadik leo mana ono-lauk, fo ono-lau hataholi fe'ek.^{*} ¹² Te hataholi mana nau soso'uk aok, dei fo Lamatuak tao natudan. Tehuu hataholi mana tao aon sama leo hataholi kadi'ik, dei fo Lamatuak so'u lai kana."^{*}

Lamatuak Yesus ka'i malangga anggama la, huu ala kokolak fe'ek, tehuu tao fe'ek

(Markus 12:40; Lukas 11:39-42, 44, 47-52; 20:47)

¹³ Basa ndia, boe ma Yesus kokolak tuti bali, nae, "Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Dei fo ei hambu soe, huu ei taa mamahale Au, Hataholi fo Manetualain helu memak sangga haituan mai. Ma manggalaun lena bali, ei matabaa mala hataholi mana nau neni Lamatuak palendan mai, fo ala boso lamahale neu Au.

¹⁴ [Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Dei fo ei hambu soe, huu ei mambue masapepeko ina falu la, fo basa na ei mamoa mala uma nala. Tehuu nai hataholi no'uk matan, na, ei mafuni ei manggalau nala sila, ma mambadeik hule-haladoi mala dook fo suek hataholi la lae, ei dale mala malalaok. Tehuu dei fo Manetualain huku ei, belak nalan seli.]^{*}

¹⁵ Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Neu ko ei hambu soe, huu ei sa'e ofak sudi bee miu, ma loe-nda'e letek, kada nau sangga hataholi esak, fo ana maso neni ei partei anggamam neu. Tehuu mete ma ana maso so, na, ei tao ndia sodan manggalaun lena bali, losa ana hambu huhukuk nai naraka belan la'i dua neme ei mai.

¹⁶ Wei! Ei dale mala lakatema so, tehuu hatina de ei bei nau matudu dalak neu hataholi fe'ek bali? Dei fo ei hambu soe, huu ei manoli madabak,

^{*} **23:5** Mateos 6:1; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:8; Lelekek 15:38 ^{*} **23:11** Mateos 20:26-27;

Markus 9:35; 10:43-44; Lukas 22:26 ^{*} **23:12** Lukas 14:11; 18:14 ^{*} **23:14** Lalanek ia, taa nana sulak nai susula dede'a Yunani laak nalan seli.

mae, 'Mete ma hataholi so'uk heheluk nenik soo, ma seseik Uma Ina Huhule-haladoik, na, hataholi ndia taa nanamba'ak no ndia hehelun ndia. Tehuu mete ma ana so'uk heheluk nenik soo, ma seseik bua lilo mbilas manai Uma Ina Huhule-haladoik dalek, na, bei fo ndia nanamba'ak no hehelun ndia.' ¹⁷ Ei ia nggoam ana seli! Ei maehetuk Lamatuak tao bua lilo mbilas ndia ina-huun lena, neme Ndia Uma Ina Huhule-haladoin? Taa! Huu Uma ndia tao bua sala sila dadik malalaok!

¹⁸ Ei boe oo, manoli madabak, mae, 'Mete ma hataholi so'uk heheluk nenik soo, ma seseik mei tunu-hotuk manai Uma Ina Huhule-haladoik, na, hataholi ndia taa nanamba'ak no hehelun ndia. Tehuu mete ma ana so'uk heheluk nenik soo, ma seseik tunu-hotuk manai mei ndia, na, bei fo ana nanamba'ak no heheluk ndia.' ¹⁹ Ei ia, mboke tebe-tebe so. Neu ko mei tunu-hotuk ndia, ina-huun lena tunu-hotuk manai mei ndia lain. Huu mei ndia, tao nala hataholi bisa fee tunu-hotun neu Manetualain. ²⁰ Huu ndia, de, mete ma hataholi soo ma seseik mei tunu-hotuk ndia, na malolenak seseik mei ndia, ma basa hata manai mei ndia lain boe. ²¹ Ma mete ma hataholi soo ma seseik Uma Ina Huhule-haladoik, na, malolenak seseik Uma ndia sama-sama no Manetualain naden, huu Ana leo nai ndia. ²² Ma mete ma hataholi soo fo seseik nusa-sodak, na, ndia ndia sama leo seseik Manetualain kadela palendan, sama-sama no Ndia naden, huu Ndia nangatuuk to'u palenda nai ndia.✠

²³ Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Dei fo ei hambu soe, huu ei malelam ana seli mahihinggak fo fee Lamatuak esa neme baba'ek sanahulu mai. Ei mambue mahinggak basa-basan, losa ei bumbu-fani mala nana selek nai asi dale mai boe oo, ei hingan. Conto leo ei hinga lutu-lutuk ei daladai, adas makeek, ma jintan. Naa te ei mafalende heni Manetualain heti-heun manai lain nalan seli! Huu ei taa masoda no ndoos. Ei taa sue hataholi kasian nala. Ma ei taa masoda tungga makandoo Lamatuak hihii-nanaan. Malolenak, ei tao basa sila dei, bei fo ei miu hinga ei bumbu-fani mala, fo fee Lamatuak baba'en neu.✠ ²⁴ Ei dale mala lakatema so, tehoo hatina de ei bei nau matudu dalak neu hataholi fe'ek bali? Ei tao heti-heuk losa lutu-lutuk, fo madenu hataholi fe'e kala tunggan, tehoo Lamatuak heti-heun manai lain nalan seli, ei mesa nggei taa tungga sana. Sama leo ei palisak lutu-lutuk fo se'e heni mbena anak neme ei oe nininum mai. Tehoo banda ina-huuk leo kamba, na, ei kodo katema kana!

²⁵ Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Dei fo ei hambu soe, huu ei safe mala ei pingga-manggo mala losa langgahado, tehoo ndia kada dea nala. Naa te, dalek manggenggeo ndoos neme ei mamooam ma ei nasambambabok mai.

²⁶ Weih! Hataholi Farisi mboke kala aa! Safe makahuluk ei pingga-manggo mala dale nala! No leondiak, na, baba'e deak boe oo, bisa dadik malalaok!

²⁷ Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Dei fo ei hambu soe, huu ei ia sama leo later nana dama fulak. Hataholi nita deak, lolen ana seli. Tehuu dalek, henuk no mana mate kala dui-loun, ma basa kaboo mbuluk.✠ ²⁸ Ei boe oo, sama! Ei mahiik tao aok nonook leo hataholi malalaok. Nai deak na, hataholi nita ei, sama leo hataholi dale ndoos. Naa te ei dale mala, henuk no dede'a manggalauk. Huu ei kokolak fe'ek, ma tao fe'ek, ma mafalende heni Manetualain palenda nala.

²⁹ Heh, ei mese anggama ma hataholi Farisi la! Memak ei ia, hataholi mana dea-dalek! Dei fo ei hambu soe! Ei tao late ina-huu kala fee Manetualain mana kokola nala, ma heu malole hataholi neulau kala late nala. ³⁰ Tehuu ei mae, 'Leo ita tasoda lelek esa to ita bei-ba'i nala, na, neu ko ita taa tungga tao tisa Manetualain mana kokola nala.' ³¹ No leondiak, ei malengga seluk ei dede'a kafunik heheli mala, mae, ei ndia boe manggalaun sama leo ei bei-ba'im mala. ³² De, malolenak, ei tao manggalauk leondiak losa mate'en, tungga ei bei-ba'im sala nala!

³³ Ei ia tebe-tebe manggalaun sama leo mengge kalasok. Ei maehetuk Manetualain taa huku ei? Boso mamahena! Neu ko Ana mbia heni ei mini ha'i naraka dale miu! ³⁴ Mamanene baa! Dei fo Au haitua fee ei Au nadedenu nggala, fo lanoli ma latudu ei Lamatuak dala soda ndoon. Tehuu dei fo ei tao misa luma, ma mbaku misa luma leu ai nggangek. Hambu luma, ei filo sala lai uma huhule-haladoi kala, ma hambu ei tao doidoso luma, losa ala lalai leme kota esa, leni kota fe'ek leu. ³⁵ Makahulun ele, ei bei-ba'im tao lisa Habel. Naa te ndia ndia, hataholi dale ndoos. Ei bei-ba'im mala lambue tao lisa lakandondoo henin hataholi dale ndoos sala neme numbu-saduk esa mai neni numbu-saduk esa neu. Losa Zakarias, fo Barakia anan. Ala tao lisan neme Uma Ina Huhule-haladoik pasan fo dekak no mei tunu-hotuk. Huu ei tungga ei bei-ba'im mala manggalaun ndia, de, ei musi tanggon basa hataholi ndoos sala sila daa nala. ³⁶ Memak tetebes! Tehuu ei fo hatematak ia, dei fo nana hukuk, huu dede'a manggalauk kala fo ei bei-ba'im mala taon neme makahulun ndia mai."

*Lamatuak Yesus tuda kasian neu hataholi Yerusalem asa
(Lukas 13:34-35)*

³⁷ "Wei hataholi Yerusalem aa! Ei ia, mambue tao misa Manetualain mana kokola nala, ma mbia misa nadedenu kala mana nau mai tulu-fali ei. Au ambue kokoe ei taa-taa fo mini Au mai, sama leo manu ina nasulu nala ana nala neu lidan dale. Tehuu ei taa nau. ³⁸ Huu ndia, de Lamatuak taa mbali ei umam so. Boe ma mbila-binesak, louk so. ³⁹ Mamanene neulalau baa! Huu ei taa mita Au bali, losa neu fain ei manaku mae, 'Ai moke fo Manetualain fee baba'e-babatik neu Hataholi ia, huu Lamatuak haitua Ndia.' Ei manaku leondiak, bei fo ei mita Au bali."

24

*Lamatuak Yesus nafada memak Uma Ina Huhule-haladoik tutu'un
(Markus 13:1-2; Lukas 21:5-6)*

¹ Basa ndia, boe ma Yesus sangga la'o ela Uma Ina Huhule-haladoik. Ledoeik Ana kalua, boe ma Ndia ana mana tungga nala latudu Uma Ina Huhule-haladoik malolen. ² Tehuu Ana nataa nae, "Uma ia memak malole! Tehuu mamanene baa! Taa dook bali, ala tao latu'u heni basa batu nala ia."

Lamatuak Yesus nafada, nae, neu ko Ndia ana mana tungga nala hambu doidosok

(Markus 13:3-13; Lukas 21:7-19)

³ Basa de, Yesus nda'e neu nanggatuuk nai lete Setun. Boe ma ana mana tungga nala mai lakokola lo Ndia mesa kana, lae, "Ama! Hena mafada seluk Ama kokolam isinaak ndia. Meda Ama fafali main ndia, la'eneu fai hida bae? Ma ndia tanda nala, meda leo hata? Talobee boe no daebafok babasan?"

⁴ Basa boe ma Yesus nataa, nae, "Manea matalolole aok baa! Fo ei boso nana kedi nalak. ⁵ Huu dei fo hataholi mata-mata kala mai fo babamba kalak, lae, 'Au ia Karistus, Hataholi fo Manetualain heluk ndia so neme makahulun mai.' No leondiak, ala kedi lala hataholi no'uk. ⁶ Mete ma ei mita hataholi latati, do ei mamananene, lae, hambu natatik sudi nai bee, na, ei boso bii. Huu dede'a leondiak ndia, musi dadi dei. Tehuu daebafok fai babasan bei taa losa. ⁷ Dei fo leo esa natati no leo fe'ek. Nusak esa natati laban nusa fe'ek. Hambu dae nange'o sudi nai bee. Ma fai ndoen boe napadaka nalan seli! ⁸ Tehuu basa sila, bei fo tanda makasosak fo nafada, nae, daebafok fai babasan deka-deka mai so. Ndia sama leo inak bei fo nameda tein hedis, huu ndia fai bobongin dekak so.

⁹ De, ei musi manea matalolole aok baa! Huu dei fo ala tao doidoso ma tao lisa ei. Ma hataholi leme basa nusa kala dei fo husembuluk lalan seli neu ei, huu ei tungga Au.* ¹⁰ Faik ndia, hataholi no'u kala heok lasadea ma taa nau lamahela Au bali. Ala lahusembuluk, ma lase'ok esa no esa. ¹¹ Dei fo masapepeko kala lae sila ndia, Lamatuak mana kokola nala. De hataholi no'u kala lamahela sala. ¹² Dei fo hataholi manggalaun nala tamba faik, na, tamba lamano'u, losa hataholi taa lasueao esa no esa bali. ¹³ Tehuu hataholi mana nakatataka nakandoo losa maten, na, neu ko Manetualain tao nasodan.* ¹⁴ Huu hataholi musi tui-bengga Manetualain Hala Malolen, losa daebafok bu'u nala, fo suek basa hataholi bisa bubuluk Lamatuak dala soda ndoon. Basa ndia, bei fo daebafok fai babasan mai."

Lamatuak Yesus nafada, nae, hataholi manggalaun mana tao makaluluk esa dei fo ana mai

(Markus 13:14-23; Lukas 21:20-24)

¹⁵ Yesus kokolak nakandoo, nae, "Manetualain mana kokolan Daniel sulak so, la'eneu hataholi esa manggalaun ana seli. Ana maso mai, fo nambadeik neu mamana lulik, nai Manetualain Uma Ina Huhulehaladoin. No leondiak, ana tao nanggenggeo mamanan ndia. Huu ndia, de, Manetualain heok nasadea, la'o ela mamanan ndia. Mete ma ei mita leondiak so, na, mata neuk leo baa! (See les susulak ia, na, musi bubuluk neulalau!)* ¹⁶ Huu ndia dadik tanda, nae, fai-fai to'a-taak nai lelesu matan so. Mete ma mita leondiak so, na, hataholi manai propinsi Yudea, fo'a malai mini letek miu leo. ¹⁷ Mete ma hambu hataholi kalua neme uman mai, na, boso fali miu ha'i buas bali. Malai lai-lai leo, fo suek boso hambu soe. ¹⁸ Hataholi manai osi, na, boso fali fo ha'i sidi nalusek bali. Malai makandoo leo!* ¹⁹ Nana kasian nalan seli neu ina kailus, ma ina kala mana masusu ana mbimbilanak. Huu ala taa bisa lalaik latingga. ²⁰ De, malolenak ei hulehaladoi fo soe ndia taa mai la'eneu oefak, do mai la'eneu fai hahae tao ues. ²¹ Huu faik ndia toto'an ana seli! Mulai neme Manetualain nakadadidik daebafok ia, losa hatematak ia, hataholi bei taa latonggo lo toto'a ina-huuk matak leondiak.* ²² Tehuu ei maua-manale malan seli, huu Manetualain tao keke'u faik ndia. Mete ma taa, na, taa hambu hataholi esa boe nakatataka nasoda. Huu Manetualain sue Ndia hataholi nala fo Ana hele nala kala, de Ana tao keke'u fai-fai toto'a kala sila.

²³ Dei fo mete ma faik ndia losa so, na, ei mamananene hataholi nae, 'Mita dei! Karistus nai ia!' Ma hataholi fe'ek lae, 'Karisutus nai ele!' Tehuu ei boso mamahela baa! ²⁴ Huu dei fo hambu hataholi kalua fo babamba kalak, nae, 'Au ia, Karistus!' Ma fe'e kala bali lae, 'Au ia, Manetualain

* 24:9 Mateos 10:22 ✧ 24:13 Mateos 10:22 ✧ 24:15 Daniel 9:27; 11:31; 12:11 ✧ 24:18 Lukas 17:31 ✧ 24:21 Daniel 12:1; Dae-bafok Mata Beuk 7:14

mana kokolan.' Dei fo ala tao tanda heran mata-mata kala pake nitu koasan, fo pepeko hataholi. Ala soba-soba fo suek Manetualain hataholi nala nana kedi nalak! ²⁵ De, ei musu manea neulalau aok baa! Fai-fai toto'ak ndia bei taa losa, tehoo Au asanenedak memak ei baa!

²⁶ Mete ma hataholi nafada ei, nae, 'Karistus nai mook ele!' na, ei boso mini ele miu. Ma mete ma hambu nae, 'Karistus nai uma ia dalek!', na, ei boso mamahela sila pepeko nala ndia. ²⁷ Huu, Au ia, Hataholi Isi-isik. Dei fo Au fali uni daebafok ia mai, na, basa hataholi la lita Au, sama leo hataholi lita mahadok nasa'a nai ledoo sasadun neni ledoo tetesan neu.*

²⁸ Mete ma Au fali maing, dei fo ei bubuluk Au nai bee. Sama leo hataholi bubuluk, nae, mete ma mbui mana'a mbombola kamates, lakabubua lai mamanak esa, na, neu ko hambu mbombola kamates nai ndia."*

Lamatuak Yesus nafada Ndia fafali main

(Markus 13:24-27; Lukas 21:25-28)

²⁹ Basa de Yesus tuti bali, fo nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, "Mete ma fai-fai toto'a kala sila late'e, Dei fo ledoo makiu,

bulak boe taa nasa'a so bali.

Nduu kala latuda kala leme lalai mai,

ma basa koasa lalai lapoka kala."*

³⁰ Basa ndia, boe ma basa hataholi lita tanda nai lalai, lae, Hataholi Isi-isik sangga fali main. Lita leondiak, boe ma basa hataholi nusa kala malai daebafok ia ala bii, losa lamatani. Huu, dei fo Au konda mai ua ko'as, bei fo ala lita Au koasang, ma basa Au ana seling.* ³¹ Basa de, Au pake lii to'ik lii ina-huuk, boe ma Au palenda Manetualain ata nala malai nusa-sodak, fo leu lakabubua lala basa hataholi fo Au hele ala kala leme basa daebafok bu'u nala, neme ledoo sasadu main losa ledoo tetesa neu; neme kii mai losa kona."

Fai-fai to'a-taak dadik tanda neu Yesus fafali main

(Markus 13:28-31; Lukas 21:29-33)

³² "Au ha'i conto leo ai huuk. Mete ma doon mulai kuni, na, ndia tanda, nae, fai hanan deka-deka mai so. ³³ Leondiak boe, mete ma ei mita fai-fai to'a-taak mai so, sama leo Au afada ei isinaak ndia so, na, ndia tanda, nae, Au deka-deka mai so. ³⁴ Hatematak ia, mamane neulalau! Neme basa hataholi bei kasodak hatematak ia, dei fo hambu bei taa maten, naa te fai-fai to'a-taa kala mai so. ³⁵ Mae lalai ma daebafok mopo heni sala, tehoo Au dede'a-kokolang ia, lahele lakandoo taa no mana basak."

Lamatuak Yesus nafada nae, Ndia fai mamain ndia, namaninok

(Markus 13:32-37; Lukas 17:26-30, 34-36)

³⁶ "Taa hambu hataholi bubuluk faik bee ndia, Au fali maing. Manetualain ata nala malai nusa-sodak boe oo, taa bubuluk, ma Au boe oo, taa bubuluk. Kada Au Amang mesa kana bubuluk. ³⁷ Huu Au ia, Hataholi Isi-isik. Dei fo mete ma Au fali maing, na, ndia sama leo makahulun ele, faik fo Noh bei nasoda.* ³⁸ Faa tuak ndia bei taa mai, tehoo hataholi la la'a-linu neulalau, ma lasaok no'u, sama leo basa faik. Ala tao leondiak lakandondoo heni, losa Noh maso neni ofa ina-huuk ndia dalek neu. ³⁹ Tehoo ledoeik faa tuak mai sapu heni basa sala, bei fo mata nala lalaak, fo bubuluk hata mana dadik ndia so. Leondiak boe, dei fo no Au

* **24:27** Lukas 17:23-24 * **24:28** Lukas 17:37 * **24:29** Yesaya 13:10; 34:4; Yeskial 32:7; Yoel 2:10, 31; 3:15; Dae-bafok Mata Beuk 6:12-13 * **24:30** Daniel 7:13; Sakarias 12:10-14; Dae-bafok Mata Beuk 1:7 * **24:37** Tutuik la'eneu Sososan 6:5-8

mamaing.* 40 Faik ndia, mete ma hataholi dua tao ues lai osi dale, na, kada nggengge neuk Manetualain so'u nala esa ma fe'ek Ana elan. 41 Mete ma inak dua mbau hade, na, nggengge neuk Manetualain so'u nala esa ma Ana ela fe'ek.

42 Huu ndia, de, ei musi manea leledo-le'odaen, huu ei taa bubuluk fai hida ei Lamatuam fali main. 43 Dudu'a neulalau baa! Mete ma maumak bubuluk le'odaen na'o sangga mai, na, neu ko ana nanea nakandoo, fo suek na'o boso maso neni uman neu. 44 Huu ndia, de, ei musi mahehele. Huu Au fafali maing ndia, kada kaiboik."*

Lamatuak Yesus nanoli nae, nana nadedenuk, musi tungga ndia malangan hihii-nanaun nakandondoo henin

(Lukas 12:41-48)

45 Basa de Yesus kokolak nakadaik bali, nae, "Ei musi dadik sama leo nana nadedenuk fo tungga nakandondoo henin ndia malangan hihii-nanaun. Huu, mete ma malangan neni dae dook neu, na, ana so'u nala nana dedenu matak leondiak, suek nakaneni basa ndia uma isin nana'anininu nala. 46 Mete ma malangan fali, fo nita ndia nana nadedenuk tao ues neulauk, na, neu ko ana sue hataholi ndia. 47 Mamahele Au, huu dei fo malangan ndia, fee nana nadedenuk ndia koasa fo nakaneni basa ndia hata-heto nala.

48 Tehuu mete ma nana nadedenuk ndia manggalauk, na, neu ko ana kokolak nai dalen, nae, 49 'Malole! Malanggang la'o so, de see bubuluk nae fai hida ana fali bae!' Ana dudua leondiak, boe ma ana mulai mbomboko ndia nonoo mana tao ues fe'e nala. Ma ana nangatuuk na'aninu neulalau no'u no mana mafu kala. 50 Tehuu taa bubuluk, naa te kaiboik ndia malangan fali. 51 Boe ma malangan ndia huku nalan seli, de ana mbia henin deak neu, fo ana leo no hataholi mana dea-dale kala sila. Nai mamanan ndia, basa sala lamatani, huu ala doidoso lalan seli."

25

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu inana mana mahanik soluk tou mana kabin

1 Basa ndia boe ma, Yesus tuti Ndia kokolan la'eneu Manetualain palendan nae, "Ei musi mahehele fo soluk Au fafali maing, sama leo nakandandaak ia. Leoiak: la'i esa inanak sanahulu kalua le'odaek ma leni bandu anak, fo soluk mana kabin touk, nai sila nonoon uman.* 2 Tehuu neme hataholi kasanahulu kala sila, lima nggoak, ma lima malelak. 3 Kalima nggoa kala, lafalende heni leni mina lenak. 4 Tehuu kalima malela kala, leni memak.

5 Losa uma ndia, tehuu tou mana kabin bei taa no mamain boe. Dook boe ma inana kala mata nala nduak, de ala sunggu lamanee.

6 Naa te, neu fatilada, boe ma lamanene hataholi la eki, lae, 'Wei! Tou mana kabin mai so! Mai teu solu kana leo!' 7 Lamanene leondiak, boe ma inana kala sila fo'a no'u. Basa de ala lahehele sila bandu ana nala. 8 Tehuu inana nggoa kala kokolak lo sila nonoo nala, lae, 'Wei, tolanoo nggalei! Tulun ba'e fee ai mina fa dei, huu ai bandu nala sangga mate sala ia so!' 9 Tehuu inana malela kala sila lataa, lae, 'Awii! Boso mamananasa, tehuu taa bisa bae maa. Huu ai minan taa dai neu ita basa nggata! Malolenak kada ei miu hasa mina nai kios leo.' 10 Boe ma leu hasa mina. Tehuu ledoeik

* 24:39 Tutuik la'eneu Sososan 7:6-24

* 24:44 Lukas 12:39-40

* 25:1 Lukas 12:35

ala kalua, boe ma tou mana kabin ndia losa so. Boe ma, inana malela kala sila maso tungga leni mamana feta leu, sama-sama lo mana kabin ma basa nana hoka kala. Sila basa sala maso leni uma dale leu, boe ma hataholi kena lelesu.

¹¹ Basa de, inana nggoa kala sila mai. Ala langgou kokoe, lae, 'Ama! Ama aa! Tulun soi lelesu dei!' ¹² Tehuu ana nataa nae, 'Weih, taa bisa bou. Huu au taa alelak ei!'[☆]

¹³ Huu ndia, de ei musi mahehele fo manea makandondoo henin, huu ei boe oo, taa bubuluk Au mamaing, la'eneu fai hida, do li'u hida."

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu nana dedenuk fo mana makaneni malanggan doin
(Lukas 19:11-27)

¹⁴ Basa de Yesus tuti nakandandaak esa bali, nae, "Metete ma Au la'o ela ei so, na, ei musi tao ues neulalau soaneu Au, sama leo nakandandak ia. Leoiak: malanggan esa sangga neni nusa dook neu. Faik fo ana nahehele sangga la'o, boe ma noke nala ana nadedenu nala, de ana palenda sala nae, 'Ei pake doik ia dadik neu poko. Metete ma au fali, na ei musi mafada au, ei hambu bunak ba'ubee.' ¹⁵ Boe ma ana fee ndia ana nadedenu makasososan doi lilo mbilas alukosu lima,* fo ana nakabubunak doi kala sila. Boe ma ana fee ana nadedenu kaduan, doik alukosu dua, ma ana nadedenu katelun doik alukosu esa, tungga sila esa-esak nabebe'in. Basa de ana neni dook neu.

¹⁶ Simbo lala doi kala sila, boe ma nana dedenu kaesan kalua tutik fo neu danggan. Taa dook boe ma ana hambu bunan doik alukosu lima bali. ¹⁷ Leondiak no nadedenu kaduan. Ana hambu bunak doik alukosu dua bali. ¹⁸ Tehuu nadedenu katelun fo mana simbo doik alukosu esa ndia, neu kali bolok, de nafuni malanggan doin ndia.

¹⁹ Dook boe ma, bei fo malanggan ndia mai. De nakabubua nala ndia ana nadedenu nala fo mulai palisak ndia doi nala fo ala lakanenik sila. ²⁰ Nana dedenu kaesan maso de ana fee doik alukosu sanahulu, boe ma nae, 'Ama! Ia ama doin. Fain ama fee au doik alukosu lima. Tehuu hatematak ia, au hambu bunak alukosu lima bali.'

²¹ No leondiak, de malanggan namahoko. Ana nafada nae, 'Malole! O ia, nadedenu neulauk. O tao ues no manggateg so, ma o tungga makandondoo heni au palendang, mae au taa nai ia. Huu o bisa makaneni dede'a kadi'i leoiak, de dei fo au so'u ala o fo makaneni dede'a ina-huuk bali. Dei fo au tao feta fo ita basa nggata tamahoko takasoe.'

²² Basa boe ma, ana nadedenu kaduan mai, de fee ndia malanggan doik alukosu haa, ma nae, 'Ama! Makahulun ama fee au, doik alukosu dua. Kada metete aom, huu au hambu bunak doik alukosu dua bali.'

²³ Boe ma malanggan ndia namahoko. Ana nafada nae, 'Malole! O ia boe, nadedenu malole. O manggate tao ues so, ma o tungga makandondoo heni au palendang, mae au taa nai ia. Huu o bisa makaneni dede'a kadi'i leoiak, de, dei fo au so'u ala o makaneni dede'a ina-huuk lena bali. Dei fo au tao feta fo ita basa nggata tamahoko takasoe.'

²⁴ Basa de, nadedenuk katelun mai. Boe ma nafada nae, 'Ama aa! Au bubuluk ama ia hataholi dale makababatuk. Huu ama ha'i mala hata fo hataholi fe'ek taon, ma ketu mala hata fo hataholi fe'ek selen. ²⁵ Au bii, bosu losak doi kala ia mopo heni sala, fo ama huku au. Huu ndia, de, au

[☆] **25:12** Lukas 13:25 * **25:15** Dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, τάλαντον (*talenta*) lima. *Talenta* esa, na, sama leo tukan nggadin teuk sanahulu lima.

afuni neulalaun. Ia ama! Mala fali kana huu ama doin alukosu esa ia bei sodak!

²⁶ Namanene leondiak, boe ma malanggan ndia nasapala kana, nae, 'O ia nadedenu manggalauk, ma mbelatuam ana seli! Mete ma o bubuluk so, mae, au ha'i ala hata fo hataholi fe'ek taon, ma seu ala hata fo hataholi fe'ek selen, ²⁷ na, hatina de o taa muu mbeda au doing neu bank leo? Fo suek au fali, na, au hambu bunan, mae kada faak boe oo, malole ndia!'

²⁸ Basa de, malanggan ndia nadenu hataholi nadedenu fe'e nala, nae, 'Ha'i mala ndia doin, fo feen neu nadedenuk fo mana hambu bunak doik alukosu kalimak ndia. ²⁹ Huu hataholi mana makaneni no malole, hata fo ana to'un, dei fo ana hambu no'uk bali. Tehuu hataholi fo taa nau nakaneni hata fo ana to'un ndia, dei fo ala ha'i lala basan neme ndia mai.*

³⁰ Humu mala nadedenuk fo sosoan taa hata esa boe ndia. Hela loloson fo mbia henin deak neu. Elan namatani ma doidoso nai mamana makiuk ele!'"*

Lamatuak Yesus nafada la'eneu daebafok babasan, fo ledoeik Ana sangga naketu basa hataholi la dede'an

³¹ Basa boe ma Yesus kokolak nakandoo, nae, "Au Hataholi Isi-isik ia, dei fo konda mai pake Au Amang koasan fo ana seli ndia, sama-sama ua Ndia ata nusa-sodañ nala. Boe ma Au anggatuuk nai Au kadela mana palendang fo ana seli ndia, fo palisak basa hataholi la sodan nala.* ³² Dei fo basa hataholi fo mana masoda nitak nai daebafok, ala mai lasale Au. Basa na, Au tada kofe'e kasa, sama leo mana hoo tada kofe'e bi'ilombo neme bi'iaek mai, fo dadik bubuak dua. ³³ Hataholi mana tao tungga Manetualain hihii-nanaun, Au tao sala leu Au boboa konang. Tehuu fe'e kala, Au tao sala leu Au boboa kiing. ³⁴ Faik ndia, Au to'u palenda sama leo manek. Dei fo Au afada hataholi la malai Au boboa konang, ae, 'Ei ia mana simbo baba'e-babantik neme Au Amang mai. Mai fo maso mini Ndia uman dale miu, fo nana sadia memak neme sososan mai neu ei. ³⁵ Au hoka ei, huu makahulun ledoeik Au ndoe, ei ndia fee Au u'a. Ledoeik Au maa mada, ei ndia fee Au inu. Au mai sama leo hataholi nusa dea, tehuu ei simbok Au nai ei uma mala. ³⁶ Au balo'a papakeng taa, tehuu ei fee Au balo'a papakek. Au amahedi, tehuu ei mai makaneni Au. Au nai bui dale, tehuu ei mai tilo Au.'

³⁷ Lamanene leondiak, dei fo hataholi dale ndoos sala malai Au boboa konang ndia, lataa lasafali, lae, 'Lamatuak aa, ia talobee ia so? Lamatuak nae, Lamatuak ndoe, na ai feen na'a. Lamatuak maa mada, na, ai feen ninu. ³⁸ Lamatuak sama leo hataholi nusa dea, boe ma ai simbo kana maso nai ai uma nala. Lamatuak balo'a papaken taa, na, ai feen. ³⁹ Lamatuak namahedi na, ai miu makanenin. Lamatuak nai bui dale, boe ma ai miu tulu-falin. Tehuu fai hidak ai tao dede'a leondiak?'

⁴⁰ Dei fo Au ataa sala, ae, 'Mamahele neu Au! Huu ledoeik ei tao dede'a leondiak neu Au hataholing nggala, mae tao neu hataholi papake taa kala boe oo, na, ndia ei tao neu Au ndia so!'

⁴¹ Boe ma Au afada hataholi la malai Au boboa kiing, ae, 'Heh! Hataholi manggalauk kala! Manetualain sumba-soo ei so. Boke malai heok ia! Dei fo Au adenu hataholi mbia ei mini ha'i naraka mbila taa mana basak miu. Huu Manetualain sadia mamana doidosok ndia so, neu nitu la, ma sila malangga ina-huun. ⁴² Au husi heni ei, huu ledoeik Au ndoe, ei taa fee Au

* 25:29 Mateos 13:12; Markus 4:25; Lukas 8:18 * 25:30 Lukas 19:11-27; Mateos 8:12; 22:13; Lukas 13:28 * 25:31 Mateos 16:27; 19:28

u'a. Ledoeik Au maa mada, ei taa fee Au inu. ⁴³ Au mai sama leo hataholi nusa dea, tehoo ei taa simbok Au nai ei uma mala. Au balo'a papakeng taa, tehoo ei taa fee Au balo'a papakek. Au amahedi, tehoo ei taa mai makaneni Au. Au nai bui dale, tehoo ei taa tulu-fali Au.'

⁴⁴ Lamanene leondiak, dei fo hataholi manggalauk kala sila lataa, lae, 'Lamatuak, talobee ia so? Lamatuak nae Lamatuak ndoe, tehoo ai taa fee O mu'a. Lamatuak maa mada, tehoo ai taa fee minu. Lamatuak sama leo hataholi nusa dea, tehoo ai taa simbok O nai ai uman. Lamatuak balo'a papaken taa, tehoo ai taa fee O. Lamatuak namahedi, tehoo ai taa makaneni. Lamatuak nai bui dale, tehoo ai taa miu tulu-fali. Tehoo fai hidak, ai tao leondiak neu Lamatuak?'

⁴⁵ Dei fo Au ataa sala ae, 'Mamahede Au! Huu faik ei taa tulu-fali hataholi papake taa kala, na, ndia sama leo ei taa tulu-fali Au.' ⁴⁶ Basa boe ma hataholi manggalauk kala sila hambu doidosok lakandondoo henin losa dodoon neu. Tehoo hataholi dale ndoos sala sila, hambu sodak lakandondoo henin lo Lamatuak losa dodoon neu."*

26

Hataholi Yahudi la malangga nala sangga dalak fo sangga tao lisa Lamatuak Yesus

(Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2; Yohanis 11:45-53)

¹ Ledoeik Yesus nanoli nate'e basa dede'ak neu sala, boe ma nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, ² "Ei bubuluk so, dei fo faik dua bali fo ita fai malolen, fo ndia Feta Paska. Faik ndia, dei fo hambu hataholi se'o heni Au, Hataholi Isi-isik ia. Basa de ala mbaku lisa Au, nai ai nggangek."*

³ Faik ndia, malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma lasi-lasi hada kala lakabubua lai Kayafas uman. Kayafas ndia, na ndia, malangga anggama Yahudi la Malangga Ina-huun. ⁴ Ala lasanggak dalak, fo sangga humu Yesus no neneek, fo tao lisan. ⁵ Tehoo ala heti dalak, lae, "Tataak dei! Ita bosu humun lai-lai, huu fai-fai malole dekak so. Boso losak hataholi no'uk fo mana mahiik Ndia, ala tao nahuuk."

Inak esa di'a mina kaboo meni mabeli, neu Lamatuak Yesus

(Markus 14:3-9; Yohanis 12:1-8)

⁶ Nai nggolo Betania, hambu hataholi esa, nade Simon. Makahulun, hataholi la nunuten, huu ana hambu hedi kusta. Tehoo hatematak ia, ana hai so. Faik ndia fai malole bei taa losa, de Yesus asa leu la'a lai Simon uman. ⁷ Ledoeik ala la'a, boe ma inak esa mai natonggo no Yesus. Ana to'u boto esa, nana taok neme batu mabeli mai.* Boto ndia isin mina kaboo meni, fo belin ana seli. Boe ma inak ndia, femba natepa boto ndia tatanan. Boe ma ana di'a didilo mina ndia fa-fa neu Yesus langgan, fo dadik tanda ana fee hadak neu Ndia.

⁸ Tehoo ledoeik Yesus ana mana tungga nala lita inak ndia tao leondiak, boe ma ala luli, de lakokola lae, "Leo, ana bosu ngganggal heni mina mabeli nalan seli ndia no sosoa taak! ⁹ Malolenak ana se'o heni mina ndia leo! Fo suok doin, baba'e sala leu hataholi mana to'a-taa kala!"

¹⁰ Tehoo Yesus bubuluk sala dudua nala ndia, de Ana kokolak, nae, "Ei taa bole tao makatoto'ak inak ia! Elan neme naa! Au amahoko, huu ana

* **25:46** Daniel 12:2 * **26:2** Kalua neme Masir mai 12:1-27 * **26:7** Boto ndia, ala taon neme batu mabeli fo hataholi bisa mba'an. Susula Malalaok dede'a Yunani nae boto la sila taon neme batu manade ἀλάβαστρος ('alabastros'). Meten nai Lukas tatada kahitun, lalane katelu hulu hitun losa katelu hulu falun.

di'a mina neu Au aong. ¹¹ Huu hataholi mana to'a-taa kala lai ei lalada mala taa-taa. Tehuu taa dook so, Au ia, taa sama-sama ua ei. ¹² Ma inak ia, di'a mina ia, na, nahehele Au aong sama leo ana ngganggali memak bungga neu Au mbombolang. ¹³ Masaneda neulalau baa! Sudi nai bee mesan fo Manetualain Tutui Malolen ia nana tui-benggak ndule daebafok ia, sila boe oo neu ko tui inak ia malolen! Fo suek basa hataholi la lasanedan."

Yudas nala halak no malangga-malangga anggama Yahudi, fo fee Lamatuak Yesus neu sila liman

(Markus 14:10-11; Lukas 22:3-6)

¹⁴ Hataholi esa neme Yesus ana mana tungga kasanahulu dua nala, nade Yudas Iskariot. Faik ndia boe, ana kalua neu sangga malangga anggama Yahudi la malangga nala, fo sangga fee Yesus neu sila liman. ¹⁵ Losa sila, boe ma ana natane, nae, "Ama nggalei! Mete ma au tulun humu Yesus ndia, na, ei fee au hata?"

Boe ma lataa lae, "Mete ma o nau se'o heni Ndia neu ai, na, ai bae." Boe ma ala hingga lala doi lilo fulak telu hulu de feen neu Yudas. ¹⁶ Basa ndia, boe ma Yudas kalua, de ana mulai sangga dalak fo sangga fee Yesus neu sala.

Lamatuak Yesus na'a feta Paska no Ndia ana mana tungga nala

(Markus 14:12-21; Lukas 22:7-14, 21-23; Yohanis 13:21-30)

¹⁷ Tungga-tungga teuk, hataholi Yahudi la fai-fai malole nala doon faik hitu. Ala loke lae fai malole ndia, nade 'Feta Loti Lepa'.[†] Faik ndia feta sangga mulai so, de Yesus ana mana tungga nala latane Ndia, lae, "Ama! Le'odaen ia ita mulai ita fai-fai malolen. De, Ama nau ai miu hala bi'ilombo, ma sadia mamanak feta Paska nai bee?"

¹⁸ Boe ma Ana nataa, nae, "Ei maso kota miu, dei fo ei matonggo mia touk esa. Mafadan mae leoia: 'Ka'a aa! Ama Mese nameda taa dook so bali Ana mate. De, Ana noke mamanak nai ka'a uman, fo Ana paken tao feta Paska no Ndia ana mana tungga nala.'"

¹⁹ Lamanene leondiak, boe ma Ndia ana mana tungga nala leu tao tungga Ndia kokolan ndia. Boe ma ala sadia la'a feta Paska nai ndia.

²⁰ Le'odae boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala langgatuuk la'a feta. ²¹ Ledoeik ala la'a, boe ma Ana kokolak nae, "Ei mamananene baa! Hambu hataholi esa neme ei mai, dei fo se'o heni Au uni hataholi fe'e kala uu."

²² Lamanene leondiak, boe ma lameda taa malole. Boe ma sila esa-esak natane Yesus, nae, "Hataholi fo Ama kokolak ndia, taa ndia Au hetu?"

²³ Boe ma Yesus nataa nae, "Hataholi mana bolo lotin neni manggo ia sama-sama no Au, ndia ndia se'o heni Au. ²⁴ Masanenedak baa! Au, Hataholi Isi-isik ia, musi mate sama leo nana sulak memak so nai Manetualain Susula Malalaon. Tehuu, mata neuk! Huu hataholi mana sangga se'o heni Au ndia, dei fo ana hambu soe! Malolenak mete ma inan taa bonggin!"

²⁵ Basa ndia, boe ma Yudas boe natane tungga, nae, "Neu ko hataholi fo Ama kokolak ndia, taa ndia au hetu?"

☆ **26:11** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 15:11 ☆ **26:15** Sakarias 11:12 † **26:17** Feta ndia tao nasanendak lelek fo hataholi Yahudi la bei-ba'i nala lalai kalua leme dae Masir mai. Lelek ndia, ala la'o lai-lai. Huu ndia de fai taa dai fo ala tao latafuu sila loti lepa nala lenik lalu teik. Les *Kalua neme Masir* tatada kasanahulu duan lalane kaneen ma kasanahulu liman. ☆ **26:23** Sosoda Koa-kio kala 41:10

Boe ma Yesus nataa, nae, "Memak o mesa nggo mae leondia. Tehuu, see bali?"

Lamatuak Yesus nafada, nae, loti ma anggol oek ndia, dadik tanda fo nasanenedak neu Ndia

(Markus 14:22-26; Lukas 22:14-20; 1 Korintus 11:23-25)

²⁶ Ledoeik bei la'a, boe ma Yesus so'u nala loti balok esa, de noke makasi neu Manetualain. Basa de Ana bibi'i-baba'e loti ndia, boe ma Ana loon neu Ndia ana mana tungga nala, ma nafada nae, "Loti ia, na, Au aong ndindia. Ei ha'i malan fo mi'a leo!"

²⁷ Basa ndia, boe ma Ana ha'i nala nggalaas esa henuk no anggol oek, de noke makasi neu Manetualain. Basa de, Ana loon neu ana mana tungga nala, ma nafada nae, "Ei basa nggei ha'i malan fo minu. ²⁸ Huu anggol oek ia, na, Au daang ndindia. Dei fo Au mate, na, Au daang faa, fo tao nasoda hataholi no'u kala leme sala-singgo nala mai. Daak ia dadik neu buti, fo tao nasanenedak, nae, hata fo Manetualain heluk ndia, memak hatematak ia ana dadi so. Ha'i malan fo minu leo!*" ²⁹ Tehuu mamanene neulalau! Mulai neme le'odaen ia mai, Au taa inu anggol oek so bali. Dei fo mete ma Au ma Au Amang nai nusa-sodak nanggatuuk to'u palenda, bei fo Au inu bali ua ei."

³⁰ Basa boe ma, ala soda sosodak esa, fo koa-kio Manetualain. Boe ma le'odaen ndia boe, ala kalua leni lete Setun leu.

Lamatuak Yesus nafada nakahuluk, nae, neu ko Petrus nalelesi Ndia

(Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34; Yohanis 13:36-38)

³¹ Ledoeik ala bela'o, boe ma Yesus nafada memak Ndia ana mana tungga nala, nae, "Dei fo le'odaen ia, ei basa nggei malai la'o ela Au. Huu ala sula memak nai Manetualain Susula Malalaon, lae, 'Dei fo Manetualain tao nisa manahoo,

Basa na, ndia bi'ilombo nala latangelak.*"

³² Memak Au mate. Tehuu neu ko Au asoda fali, fo Au uu ahani ei nai propinsi Galelea ele.**"

³³ Tehuu Petrus sapa nae, "Ama! Mae basa hataholi fe'e kala lalai la'o ela Ama, tehuu au taa!"

³⁴ Boe ma Yesus nataa nae, "Leondiak do Pe'u? Mamahela Au! Le'odaen ia, manu bei taa kokoa, tehuu o malelesi Au la'i telu, mae, o taa malelak Au!"

³⁵ Tehuu Petrus nahele nae, "Taa Ama! Mete ma Ama mate, na, au boe oo, mate tungga no'u. Huu au taa bisa alai la'o ela Ama!" Petrus nonoo fe'e nala boe oo, esa-esak lae leondia boe.

Lamatuak Yesus hule-haladoi nai osi Getsemani

(Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46)

³⁶ Basa de Yesus asa la'ok lakandoo leni lete Setun leu, losa osi esa nade *Getsemani*.‡ Nai ndia, Ana nafada ana mana tungga nala nae, "Ei manggatuuk tataak mai ia dei, huu Au sangga uu hule-haladoi nai ele."

³⁷ Tehuu noke nala Petrus, Yakobis, ma Yohanis, de telu sala leu no'u loo Ndia. Mulai neme ledoeik ndia mai boe oo, Ndia dalen nameda hedis ma taa ndoo-ndoo. ³⁸ Dei fo ala la'ok doo-doo ana, tehuu nafada sala nae, "Au dale hedi alan seli! Au ameda leo bali Au sangga mate. Ei manggatuuk be'e manea mia Au nai ia dei."

* 26:28 Kalua neme Masir mai 24:8; Yermia 31:31-34 ✦ 26:31 Sakarias 13:7 ✦ 26:32 Mateos 28:16 ‡ 26:36 Nai dede'a Ibrani, 'Getsemani' ndandaan nae, 'manala hehe'e mina neme setun boak mai'.

³⁹ Boe ma Ana la'o dook fa mata neu, de Ana sendek lunggulanggan, de, hule-haladoi nae, "Ama susuek aa! Mete ma Ama nakaheik, na, boso Au tanggon doidosok ia. Tehuu boso tungga Au hihiiing; kada ela tungga Ama hihii-nanaun."

⁴⁰ Hule-haladoi nate'e, boe ma Ana fali neni Ndia ana mana tungga katelu nala sila neu. Tehuu ala sunggu lamanee. Boe ma Ana nafofo'a sala, de nafada Petrus nae, "Heh, Pe'u! Hatina de ei sunggu? Au nai ele kada taa doo anak, tehuu ei taa bisa be'e fa boe! ⁴¹ Kukuku tao mamaneu ei mata mala dei. Basa na, fo'a fo manea mia Au! Huu memak ei dale mala lahiik tao malole, tehuu ei ao mala taa matea. De, malolenak ei hule-haladoi, fo mete ma hambu soba-douk, na, ei bisa mahele."

⁴² Basa de, Ana neu hule-haladoi bali, nae, "Ama aa! Mete ma Au musi lemba doidosok ia, na, ela tungga kada Ama hihii-nanaun." ⁴³ Hule-haladoi basa, boe ma Ana fali neni Ndia ana mana tungga katelu nala sila neu. Tehuu ala sunggu seluk bali, huu mata nala nduak.

⁴⁴ Basa de Ana la'o ela sala, de neu hule-haladoi la'i esa bali. Ana noke seluk Aman, fo boso mbo'in Ana lemba doidosok ndia, tehuu ela kada tungga Aman hihii-nanaun. ⁴⁵ Hule-haladoi nate'e boe ma Ana fali fo nafofo'a Ndia ana mana tungga mana sunggu kala sila, nae, "Ei bei sunggu makandoo ia do? Fo'a leo! Huu hataholi mana sangga se'o heni Au, fo Hataholi Isi-isik ia, dekak mai so. Hatematak ia, ala sangga humu Au, fo fee Au uu hataholi manggalauk kala lima nala. ⁴⁶ Weih! Fo'a leo! Malaak ei mata mala fo suli sudik mini ele miu. Huu hataholi mana se'o heni Au ndia, mai so."

*Hataholi ina-huu nala haitua hataholi leu humu Yesus
(Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53; Yohanis 18:3-12)*

⁴⁷ Ledoeik Yesus bei kola-kola leondiak, tehuu Yudas mai so, noo hataholi makadotok. Ala mai leni tafa ma ai keke'uk, fo sangga humu Ndia. Ala tao leondiak, tungga palenda neme malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma lasi hada kala. ⁴⁸ Yudas fee tanda memak neu sala, nae, "Ei mete neulalau baa! Hataholi fo Au idun ndia, na ei humu mala Ndia leo! Huu, hataholi fo ei sanggak ndindia!"

⁴⁹ Ledoeik ala losa leu Yesus, boe ma Yudas nakandoo neni Ndia matan neu, de nae "Soda-molek Ama Mesen!" Boe ma Yudas holu nalan de ana idun.

⁵⁰ Boe ma Yesus natanen nae, "Heh Yudas! O mamaim ia, no maksud leoiak do?" Boe ma, hataholi makadoto kala sila mata leu de, sangga humu Ndia.

⁵¹ Kaiboik Yesus hataholin esa fe'a nala tafa de ana sambu ketu heni hataholi esa ndi'idoon. (Hataholi makahinak ndia, na, malangga anggama Yahudi malangga ina-huun hataholi nadedenun ndia.) ⁵² Nita leondiak, boe ma Yesus nafada hataholi ndia nae, "Mamana falik tafa ndia neni mamanan neu. Huu hataholi fo nasoda no nakaminak tafa, na, dei fo ndia boe oo, mate nenik tafa. ⁵³ O taa bubuluk do? Au bisa oke Au Amang fo haitua Ndia ata nala lifu-lifu kala^S leme nusa-sodak mai, fo ala mai tulu-fali Au. ⁵⁴ Tehuu bosok. Elan neme naa, fo hataholi la ia humu lala Au. Huu basan nana sulak mema nai Manetualain Susula Malalao, la'eneu Au, musi ana dadi."

⁵⁵ Basa de Yesus kokolak neu hataholi makadoto kala sila fo mana mai humu Ndia, nae, "Weih! Ei maehetuk Au ia hataholi manggalauk do?"

^S 26:53 Susula Malalao dede'a Yunani nae, *legion* sanahulu dua. Soldadu Roma legion esa, na, meda hataholi lifun nee.

Hatina de ei mai humu Au minik tafa ma ai keke'uk? Naa te tungga-tungga faik Au anoli ei, nai Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin, tehuu taa hambu esa tao hata-hata neu Au.✠ ⁵⁶ Tehuu neme naa! Mai, humu mala Au leo! Huu basa ia nana sulak memak so, neme makahulun mai nai Manetualain Susula Malalaon."

Lita leondiak, boe ma Yesus ana mana tungga nala bii lalan seli. Boe ma ala lalai la'o ela Ndia.

Ala loo Lamatuak Yesus neni hataholi mana maketu dede'a anggama la leu

(Markus 14:53-65; Lukas 22:54-55, 63-71; Yohanis 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Basa ndia, boe ma hataholi mana humu Yesus loon neni malangga anggama Yahudi malangga ina-huun, Kayafas uman neu, huu hataholi ina-huun nala lakabubua lai ndia. Fo ndia, malangga anggama la malangga nala, mese anggama la, ma lasi hada kala. ⁵⁸ Ledoeik ala to'u loo Ndia, naa te Petrus tungga nafufunik nai dea, losa malangga ina-huuk uman. Petrus boe, maso neni uma pasan neu, de nanggatuuk no'u no hataholi malai sila la. Huu ana nau bubuluk hata fo dei fo ana dadi. ⁵⁹ Nai uma ndia dalek, malangga anggama Yahudi la malanggan nala lakokola aok lo basa hataholi mana makaneni dede'a anggama. Basa sala sangga buti, ma sangga dalak fo huku mate Yesus. ⁶⁰ Tehuu mae ala fee sakasii pepekok no'u kala boe oo, ala taa hambu buti esa boe, fo bisa paken. Babasan de ala hambu hataholi sakasii dua. ⁶¹ Hataholi sakasii kadua kala sila, lae, "Ai mamananen mitak Hataholi ia kokolak nae, 'Dei fo Au tao atu'u heni Uma Ina Huhule-haladoik. Tehuu neu faik telu, na, dei fo Au ambadedei fali kana.'"✠

⁶² Basa de, malangga anggama Yahudi la malangga ina-huun nambadeik neu basa hataholi mana manggatuuk lai ndia matan. Boe ma natane Yesus, nae, "O mamananen hataholi no'u kala soli salak neu O. Tehuu, hatina de kada O nee-nee?" ⁶³ Tehuu Yesus taa nataa hata-hata. Boe ma malangga ina-huuk ndia natane bali, nae, "Au sangga atane ia! Tehuu O musu mataa tebe-tebe sama leo O mataa neu Manetualain fo mana masoda nai nusa-sodak. Hambu hataholi nae, O ia, Karistus, fo Manetualain Anan fo Ana heluk ndia so neme makahulun mai ndia. Tetebes ndia do?"

⁶⁴ Basa boe ma, Yesus nataa, nae, "Memak tetebes leo ama kokolan ndia. Tehuu masanenendak baa! Huu dei fo ei basa nggei mita Au, Hataholi Isi-isik ia. Dei fo Au anggatuuk nai nusa-sodak, nai Manetualain boboa konan, fo to'u palenda no'u ua Ndia fo mana koasa manai lain seli. Basa ndia, na, dei fo Au konda fali maing, ua ko'as."✠

⁶⁵ Namanene leondiak, boe ma malangga ina-huuk ndia luli nalan seli, losa ana lu'i sida ndia badu nalun. Basa de ana eki neu basa hataholi la mana manggatuuk lai ndia, nae, "Wei! Ita taa paluu sakasii so bali! Ei mamananen minik ei ndi'idoon heheli mala, Ndia kokolan ndia. Ana so'uk aon dadik Manetualain Anan ia so. Ia nakadadae ia so! Ei basa nggei bubuluk so, mae, tungga ita heti-heu anggaman, na, mete ma hambu hataholi tao aon sama leo Lamatuak, na, hataholi ndia musu maten! ⁶⁶ De, hatematak ia, ei sangga maketun mae hata?"

Boe ma basa sala eki lae, "Memak hataholi ia, sala tetebes! De, musu huku nisan!"✠

✠ 26:55 Lukas 19:47; 21:37 ✠ 26:61 Yohanis 2:19 ✠ 26:64 Daniel 7:13 ✠ 26:66 Malangga Anggama la Heti-heun 24:16

⁶⁷ Basa de, hataholi hida mata leu de ala mbula ambe neu Yesus. Boe ma ala mbomboko lakamimina kana ma famban.* ⁶⁸ Basa de ala haumemee Ndia, lae, "Wei! O ia, Karistus hetu? Soba O neuk dei! See ndia tutu O?"

Petrus nalelesi la'i telu, nae ana taa nalelak Lamatuak Yesus

(Markus 14:66-72; Lukas 22:56-62; Yohanis 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Faik ndia Petrus bei nangatuk nai uma ndia pasan. Basa de, ata inak esa mai kokolak non nae, "Isinaak, o boe oo sama-sama mua Yesus, fo hataholi Nasaret ndia, hetu?"

⁷⁰ Tehuu ana nalelesi neu hataholi no'u kala sila mata nala, nae, "Taa! Hatina de o matane leondiak! Au taa alelak Ndia maa." ⁷¹ Basa de, Petrus kalua fo nambadeik neu lelesu mba'a matan. Boe ma, ina fe'ek esa nitan nai ndia. De, ana nafada hataholi malai ndia kala nae, "Wei, isinaak au ita hataholi ia sama-sama no Yesus, fo hataholi Nasaret ndia."

⁷² Boe ma Petrus sapan, nae, "Fama o kamuluk! Au taa alelak Hataholi ia maa! Au soo!"

⁷³ Taa dook bali, boe ma, hataholi fe'ek esa nai ndia, kokolak bali nae, "Heh! O boso pepeko bali, mae, o taa sama-sama mua hataholi ndia! Huu ai mamane o kokolan ndia sama matetuk leo hataholi Galelea!"

⁷⁴ Tehuu ana a'ali, ma ana laban nae, "Wei! Au soo unik Manetualain naden! Au taa alelak Hataholi ndia!" Nandaa no ndia kokolan ndia, boe ma manu kokoa.

⁷⁵ Namanene manu kokoan, boe ma Petrus nasaneda Yesus kokolan isinaak, nae, "Manu bei taa kokoa, tehuu o malelesi Au la'i telu so." Nasaneda leondiak, boe ma ana neni deak neu de namatani nasakekedu.

27

Ala loo Yesus neni gubenol Pilatus neu

(Markus 15:1; Lukas 23:1-2; Yohanis 18:28-32)

¹ Fafai anan, basa hataholi mana makaneni dede'a anggama sila, lalahalak fo sangga tao lisa Yesus. ² Huu ndia de, ala mba'a leni Ndia neu nasale gubenol Pilatus. Huu ala nau fo gubenol huku nisa Ndia.*

Yudas londa aon, de maten

(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:18-19)

³ Ledoeik Yudas bubuluk, nae, Yesus hambu huku mate so, boe ma ana fale dalen, huu ana se'o heni Yesus. Boe ma ana fali neni malangga anggama Yahudi la malangga nala, lasi hada kala, fo ana fee falik doi lilo fula katelu huluk ndia. ⁴ Ana nafada nae, "Au asala ia so, huu au fee heni Hataholi sala taak ia."

Tehuu lataa lae, "Wei! Ai taa nau mbali o so bali! O mesa nggo ndia tanggon salak ndia." ⁵ Boe ma Yudas mbia heni doi kala sila leni Uma Ina Huhule-haladoik dale neu. De ana kalua neu londa aon losa mate henin.

⁶ Boe ma malangga anggama Yahudi la malangga nala leu hele lakabubua lala doi kala fo Yudas mbia heni kala. Ala kokolak lae, "Ita taa bole tanggodi falik doi kala ia leni peti doik dale leu, huu doi kala ia manggenggeok. ⁷ De, malolenak ita teu hasan neu dae bibiak esa neme hataholi mana tao ule dae. Mete ma hataholi nusa dea maten, ma taa hambu hataholi nalela kana, na, ita bisa tatoin neu ndia leo." ⁸ Basa boe ma ala pake doik ndia, de leu hasa lala dae ndia. Huu ndia de losa hatematak ia, ala foi dae ndia nade, 'Dae daak'.*

* **26:67** Yesaya 50:6 * **27:2** Faik ndia, hataholi Yahudi la hak taa, fo tao lisa hataholi. Huu ndia, de ala loo Lamatuak Yesus neni mana palenda Roma neu. * **27:8** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:18-19

⁹ No leondiak, ala tungga hata fo Lamatuak mana kokolan Yeremia kokolak memak so, nae,

“Ala pake doi lilo fula katelu huluk sila, fo hasa neu dae.

Ala pake doik sila, huu doi kala sila hataholi belin, tungga hataholi Israel asa laketu mema kana.

¹⁰ Dae ndia ala hasan neme hataholi mana tao ule dae, tungga Manetualain palenda neu au.”^{*}

Lamatuak Yesus nasale gubenol Pilatus

(Markus 15:2-5; Lukas 23:3-5; Yohanis 18:33-38)

¹¹ Faik hataholi la loo Yesus losa gubenol, boe ma natane Yesus, nae, “Leobee? O ia tebe-tebe hataholi Yahudi la Manen do?”

Ana nataa, nae, “Tetebes. Ama kokolan tetebes ndia so.”

¹² Tehuu faik fo malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma lasi hada kala kalaak dede'ak no'uk la'eneu Yesus, tehuu Ana taa nataa fa boe.

¹³ Boe ma gubenol natane Ndia nae, “O taa mamananene hataholi no'u kala kokola nalan sila do? Ala soli salak makadotok neu O. Tehuu hatina de O taa bala sala boe?!”

¹⁴ Tehuu Ana taa nataa fa boe, losa gubenol heran nalan seli.

Gubenol Pilatus naketu huku nisa Lamatuak Yesus

(Markus 15:6-15; Lukas 23:13-25; Yohanis 18:39—19:16)

¹⁵ Tungga-tungga teuk, mete ma hataholi la tao feta Paska, na, hataholi no'u kala lateme hele hataholi bui esa, fo gubenol mbo'i henin. ¹⁶ Faik ndia, hataholi bui esa, nade Barabas.[†] Basa hataholi la bubuluk see ndia, huu manggalaun ana seli. ¹⁷ Faik ndia boe oo, hataholi no'uk leni gubenol Pilatus leu loke, fo ana mbo'i heni hataholi bui esa leo natetemek. Boe ma Pilatus natane sala nae, “Malole! Tehuu au mbo'i heni see? Nai ia hambu Barabas, ma Yesus boe, fo hataholi la lae, Karistus. De Au mbo'i heni see? Kada ei hele leo.” ¹⁸ (Gubenol kokolak leondiak, huu ana bubuluk so, malangga anggama Yahudi la malangga nala loo Yesus neni ndia neu, huu ala dale hedi Ndia lalan seli.)

¹⁹ Faik fo gubenol bei palisak dede'ak ndia, tehuu ndia saon haitua heheluk neu ndia, nae, “Ama aa! Besa-besa bou, huu Yesus ia Hataholi fo salan taa fa boe. Huu-huu Ndia, de, le'odaek au alame'i taa malole. Losa hatematak ia au bei ameda taa malole alan seli.” ²⁰ Tehuu malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma lasi hada kala mbauedo hataholi no'u kala sila, fo loke gubenol mbo'i heni Barabas, ma huku nisa Yesus. ²¹ Boe ma natane sala seluk bali nae, “Neme kadua kala ia, au mbo'i heni see?”

Boe ma lataa no'u lae, “Barabas! Kada mbo'i heni Barabas leo!”

²² Basa de natane sala nae, “Mete ma leondiak, na, au tao leobeek neu Yesus ia, fo hataholi lae, Karistus?”

Boe ma basa sala eki no'u lae, “Mbaku misan nai ai ngganggek leo!”

²³ Basa de, gubenol natane bali nae, “Tehuu Ndia salan hata? Au palisak Ndia so, tehuu au taa hambu salan fa boe!”

Tehuu basa sala boe eki latingga lae, “Tao misa Ndia! Mbaku Ndia neu ai ngganggek leo!”

²⁴ Taa dook boe ma, ana bubuluk, nae, ndia taa bisa tao hata-hata bali, huu hataholi no'u kala sangga manggalau so. Huu ndia de, ana ha'i oe

^{*} **27:10** Sakarias 11:12-13; Yermia 18:2-4; 19:1-11; 32:6-15 † **27:16** Susula dede'a Yunani luma sulak, lae, ‘Yesus Barabas’, ma luma bali sulak, lae, kada ‘Barabas’.

de ana safe liman neu sila mata nala, ma nafada nae, “Au taa tanggon Hataholi ia mamaten! Ela ei ndia musi tanggon!”[✧]

²⁵ Boe ma hataholi no'u kala sila lataa lae, “Hei, neme naa! Ela ai umbu ana nala tanggon Ndia daan ndia!”

²⁶ Namanene leondiak, boe ma ana nae, “Neu.” Boe ma ana mbo'i Barabas, tungga sila hihiiin. Basa de, ana palenda hataholi mana manea kala fo ala filo Yesus lenik fifilok.[‡] Filo late'e, boe ma soldadu la loo Yesus, fo sangga mbaku nisan nai ai nggangek.

*Soldadu la haumemee lakamiminak Lamatuak Yesus
(Markus 15:16-20; Yohanis 19:2-3)*

²⁷ Basa ndia, boe ma soldadu la hela loo Yesus leni sila kota-musu nala pasa ina-huun neu. Nai ndia, ala loke lala sila nonoo nala batalion esa.[§]
²⁸ Boe ma ala papaken badu nalu mbila-manggaledok esa, sama leo mane kala lateme paken.* ²⁹ Boe ma, ala ha'i lala ai kanggouk ndanan de ala nanen leo solangga. Boe ma ala nene'e solangga kanggouk ndia neu Yesus langgan, fo lakamiminak sama leo ala so'u mane beuk fo pake solangga manek. Boe ma ala latoto'un ai esa neu lima konan, sama leo tete'e-ai palenda. Boe ma ala sendek lunggulanggak lasale Ndia, ma ala haumemee Ndia, lae, “Hada-holomata neu hataholi Yahudi la Manen.” ³⁰ Boe ma ala mbula ambe neu Ndia, ma ha'i lala tete'e-aik neme Ndia liman mai, de ala lambue denggu Ndia langgan. ³¹ Ala lambue haumemee basa Ndia, boe ma ala odu heni badu nalun. Boe ma ala papake seluk Ndia balo'an. Basa boe ma, ala loon neni kota Yerusalem deak neu, fo sangga leu mbaku Ndia neu ai nggangek losa maten.

*Ala mbaku Lamatuak Yesus nai ai nggangek
(Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43; Yohanis 19:17-27)*

³² Ladoeik ala hela loo Yesus, ala latonggo lo hataholi esa neme dala ladadak, fo bei fo neme kota Kirene mai. Ndia naden Simon. Ala lakasetin lu'a ai nggangek nggati Yesus. ³³ Boe ma ala losa mamanak esa, nade *Golgota*. (Nai dede'a Aram, ndandaan nae, “Mamana langga duik.”) ³⁴ Ala sangga feen ninu anggol nana seseok no akidoo makaheduk, fo suek Ana bisa nakatataka nala hedis. Yesus ninu kada faak, de, Ana timba henin.[✧]

³⁵ Basa boe ma, ala mbaku Ndia neu ai nggangek. Boe ma soldadu la hela lot, fo sangga bubuluk see ndia hambu Ndia balo'a papaken.[✧] ³⁶ Boe ma ala langgatuuk lanea Ndia. ³⁷ Ala sulak neu papak esa nae,
“YESUS IA, HATAHOLI YAHUDI LA MANEN”

Boe ma ala mbaku papak ndia neu langgan lain, suek lafada tuten hata de ala huku lisa Ndia.

³⁸ Ala mbaku lisa hataholi manggalauk dua lai ndia boe. Esa nai Ndia boboa konan; ma esa nai Ndia boboa kiin.

✧ **27:24** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 21:6-9 ‡ **27:26** Soldadu Roma la pake fifilok nana taok neme uak louk hida. Basa boe ma ala mba'a dui matande do tima matande nai tali sila mbedan. Mete ma filo taa-taa nenik fifilok ndia, louk lofa heni. § **27:27** Soldadu la mamanan, ndia na, nai dede'a latin lae, *praetorium*. Soldadu la mamana heheli nala nai baba'ek uia dinas. Susula Malalaok dede'a Yunani loke sila nonoo nala *spreira* esa. *Spreira* esa, na, sama leo soldadu natun nee. * **27:28** Matusi sulak nae, badu manaluk ia 'mbila-manggaledok'. Markus sulak nae, 'mbila-balangeok'. ✧ **27:34** Sosoda Koa-kio kala 69:22 ✧ **27:35** Sosoda Koa-kio kala 22:19

³⁹ Basa hataholi mana la'ok lesik ndia, mete Ndia. Boe ma ala mu'ek de haumemeen.† ✧ ⁴⁰ Ala eki Ndia lae, "Wei! O mae O bisa tao matu'u heni Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin, fo basa na, mambadedei fali kana nai faik telu dalen hetu? Mete ma O tebe-tebe Manetualain Anan, na, soba mbo'i heni sudik O aom, fo konda muma ai ndia mai leo."✧

⁴¹ Leondiak boe, malangga anggama Yahudi la malangga nala, mese anggama, ma lasi hada kala tungga haumemee Ndia lae, ⁴² "Ana tao nasoda hataholi fe'ek so, tehuu Ana taa bisa tao nasoda Ndia ao-ina hehelin bae maa. Ana nae, Ndia ndia hataholi Israel asa Manen! Mete ma leondiak, na, malolenak Ana konda memak neme ai ndia mai. Mete ma ita tita leondiak, bei fo ita tamahele teu Ndia. ⁴³ Mete ma Ndia tebe-tebe Manetualain Anan, na, ela,

'Ana namahena neu Manetualain.

De, mete ma Lamatuak sue Ndia,
na, ela Lamatuak tao nasoda Ndia.' "✧

⁴⁴ Hataholi mana mamoa kadua kala sila boe oo, tungga haumemee Ndia leondiak.

Lamatuak Yesus mamaten

(Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49; Yohanis 19:28-30)

⁴⁵ Basa ndia, boe ma makiu-mumuuk mboti nala mamanak ndia neme ledo kamatetun losa li'u telu ledo bobon. ⁴⁶ Nandaa li'u telu ledo bobon, boe ma Yesus nanggou nenik dede'a Aram, nae, "Eli! Eli! Lema sabatani?" (Ndia ndandaan nae, 'Au Lamatuang! Au Manetualain aa! Hatina de Ama heok masadea ela Au leoiak?')✧

⁴⁷ Hataholi hida deka-deka lai ndia lamanene Ndia halan. Boe ma ala lae, "Wei! Ei mamane dei. Ana noke Elia, fo Lamatuak mana kokola makahulun ele ndia!" ⁴⁸ Basa de hataholi esa nalai neu ha'i lombu, de ana bolon neu anggol makeis. Boe ma ana taon neu ai esa mbedan, de nambombon neu Yesus bifidoon, fo suek Ana musi.✧

⁴⁹ Tehuu hambu hataholi fe'ek bali kokolak nae, "Mahani dei, fo ita mete sudik, Elia sangga mai tao nasoda Ndia, do taa?"

⁵⁰ Basa de, Yesus nanggou natingga seluk bali, boe ma Ana mate.

⁵¹ Nai Uma Ina Huhule-haladoik, hambu tema babaa ina-huu maloa esa nana londak fo babaa Manetualain Kama Malalaon Ana Seli. Nandaa no Yesus ketu ani hahaen, boe ma tema nana londak ndia sii ba'en neu dua, neme lain mai losa dae. Boe ma dae nange'o, losa batu ina-huuk ndala ba'en.✧ ⁵² Late sala boe oo latangga. Ma Manetualain hataholi mana mate nala, luma lasoda fali. ⁵³ Ledoeik Yesus nasoda fali so, boe ma ala kalua leme late sala mai, de leni Yerusalem leu. Hataholi no'u kala lita sala lai ndia.

⁵⁴ Nai Golgota, malangga soldadu esa ma ana palenda nala, lanea Yesus ai ngganggen. Ledoeik lita daebafok nange'o, ma basa dede'a mana dadi kala sila so, de ala bii lalan seli. Ala lakokola lae, "Awii! Hataholi ia, memak tebe-tebe Manetualain Anan!"

⁵⁵ Nai ndia boe, hambu inak hida, lita Ndia mamaten neme dook mai. Ala tungga Ndia neme Galelea mai, huu ala ono-lau Ndia neme makahulun mai. ⁵⁶ Neme ina kala sila, hambu Maria neme Magdala mai, Maria esa

† **27:39** Hataholi Yahudi la lateme kakalek langga nala fo dadik tanda ala haumemee hataholi.

✧ **27:39** Sosoda Koa-kio kala 22:8; 109:25 ✧ **27:40** Mateos 26:61; Yohanis 2:19 ✧ **27:43** Sosoda

Koa-kio kala 22:9 ✧ **27:46** Sosoda Koa-kio kala 22:2 ✧ **27:48** Sosoda Koa-kio kala 69:22

✧ **27:51** Kalua neme Masir mai 26:31-33

bali, (fo ndia Yakobis no Yusuf inan), ma Sabadeus saon (fo ndia Yakobis no Yohanis inan).[☆]

Ala latoi Lamatuak Yesus

(Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yohanis 19:38-42)

⁵⁷ Hataholi kama su'ik esa nai ndia, neme nggolo Arimatea mai, nade Yusuf. Ana tungga Yesus nanonolin dook ia so. Yesus mamaten ndia, la'eneu fai Lima. Neu fo'a mai la'eneu hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin. Huu ndia de, ledo sangga tesa, boe ma Yusuf sangga dalak fo sangga nakonda Yesus mbombolan neme ai nggangek mai. ⁵⁸ Boe ma ana neni gubenol Pilatus neu, fo noke Yesus mbombolan. Basa de gubenol palenda fo ala fee mbombolak ndia neun. ⁵⁹ Boe ma Yusuf neni Golgota neu. Fo ana nakonda Yesus mbombolan neme ai nggangek ndia mai. De, ana mbomboti neulalau mbombolak ndia, nenik tema beuk mabeli. ⁶⁰ Faik ndia, hataholi bei fo mba'a basa lua anak esa nai lete batu, fo sadia memak Yusuf no bobonggi nala late nala, mete ma mate sala. De, Yusuf asa ko'o Yesus mbombolan fo leu taon neu lua anak ndia. Boe ma ala loli lala batu ina-huuk esa, fo ala kena neulalau lua anak ndia. Basa ndia, boe ma Yusuf asa fali.

⁶¹ Faik ndia, Maria maneme Magdala mai, ma Maria fe'ek ndia, ala tungga lai ndia boe. Ala langgatuuk lasale leni bolok ndia leu.

Gubenol fee hataholi la lanea mamananak fo ala mbeda Lamatuak Yesus mbombolan

⁶² Neu fo'a main, la'eneu hataholi Yahudi la fai hahae tao ues. Boe ma malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma hataholi Farisi la leu lasale gubenol. ⁶³ Ala lafada lae, "Ama gub, ai masaneda faik fo masapepekok ndia bei nasoda, ana nafada nitak nae leoia: 'Memak Au mate, tehuu seli faik telu, boe ma Au asoda fali.'[☆] ⁶⁴ Huu ndia de, ama tulun fee soldadu la lanea latalolole lates ndia, losa fai katelun. No leondiak, Ndia ana mana tungga nala taa bisa lamana'o lala Ndia mbombolan, fo pepeko hataholi lae, Ana nasoda fali so. Huu mete ma ala pepeko leondiak, na, ndia manggalaun lena sila pepeko makahulun ndia, fo ledoeik lae Ndia ndia, Karistus."

⁶⁵ Namanene leondiak, boe ma gubenol nataa, nae, "Malole boe! Tehuu hambu ei hataholi mala lanea aom. Malolenak kada pake sila, fo leu lanea latalolole mamananak ndia."

⁶⁶ Basa de leni mamananak ndia leu, ma loo sila hataholi mana manea nala. Losa ndia de ala segel lisa batu manai lates lelesun.[‡] Boe ma ala ladenu hataholi lanea lakandoo mamananak ndia, fo hataholi fe'ek bosu mai ha'i lala mbombolak ndia.

28

Lamatuak Yesus nasoda fali!

(Markus 16:1-10; Lukas 24:1-12; Yohanis 20:1-10)

¹ Boe ma Sosodaina fafain, Maria maneme Magdala mai, ma Maria fe'ek, leu tilo lates ndia. ² Kada nggengge neuk, daebafok nangge'o nalan seli. Manetualain atan esa konda neme nusa-sodak mai, boe ma neu loli heni batu ina-huuk fo nana kenak neu bolok ndia. Basa de ana nanggatuuk neu

[☆] 27:56 Lukas 8:2-3 [☆] 27:63 Mateos 16:21; 17:23; 20:19; Markus 8:31; 9:31; 10:33-34; Lukas 9:22; 18:31-33 [‡] 27:66 Malela kala lae, ala segel lenik abas neu batu ma bolok lindin, ma ala tao lak ndule neu batu ndia.

batu ndia lain. ³ Ata nusa-sodak ndia matan nasa'a leo manggahadok, ma balo'an fula malalaok. ⁴ Hataholi mana manea kala sila bii lalan seli, losa ala dele mbuse makasufuk, ma ala taa bisa lakababalek leo bali hataholi kamate sala.

⁵ Boe ma ata nusa-sodak ndia, nafada ina kala sila, nae, "Ei boso bii! Au bubuluk ei mai sangga Yesus, fo ndia, Hataholi fo ala mbaku lisan nai ai nggangek ndia. ⁶ Tehuu Ndia taa nai ia so. Ana nasoda fali so, sama leo Ana kokolak memak ndia so. Mai, fo mita aom mamanan fo ala lakambembe'u Ndia mbombolan neu. Mamanan ndia louk so! ⁷ Naa, hatematak ia, ei fali lai-lai leo! Miu mafada Ndia ana mana tungga nala, mae, Yesus nasoda fali so. Ana la'o nakahuluk neni Galelea neu. Ala musi leu latonggo lo Ndia nai ele, sama leo makahulun Ana helu memak sila so. Kada mamahale leo. Fali leo, fo mafada hata fo au kokolak ia!"

⁸ Boe ma ina kala sila lalai kalua la'o ela mamanan ndia. Ala lameda bii, tehuu ala lameda lamahoko boe. Ala fali lai-lai fo lafada dede'ak ndia neu basa Ndia ana mana tungga nala.

⁹ Tehuu losa dala laladak, kada nggengge neuk Yesus mai natonggo no sala. Ana kokolak nae, "Soda-molek!" Lita leondiak, boe ma ala leu deka-deka fo sangga holu Ndia ein, ma lakaluku-lakatele neu Ndia. ¹⁰ Boe ma Ana kokolak nae, "Boso bii baa! Miu mafada Au ana mana tungga nggala, fo ala leu lahani Au nai Galelea."

Hataholi mana manea kala leu lafada la'eneu hata fo mana dadik so, neme mamanan mbembeda Lamatuak Yesus mbombolan

¹¹ Ledoeik ina kala sila bei lai dala laladak, boe ma hataholi mana manea kala fali leni kota leu. Leu lafada malangga anggama Yahudi la malangga nala, basa hata fo mana dadik ndia so. ¹² Boe ma malangga nala sila heti dalak lo lasi hada kala, fo ala seba hataholi mana manea kala doik makadotok, fo suek seu bafa nala. ¹³ Malangga nala sila lafada lae, "Leoiak. Mete ma hataholi latane, na, ei musi mataa mae, le'odaen ndia ei sunggu mamane. Naa te Ndia ana mana tungga nala mai lamana'o leni Ndia mbombolan. ¹⁴ Ma mete ma ama gub namanene dede'ak ia, na, ei boso bii, huu dei fo ai ndia heti tou lasik."

¹⁵ Boe ma hataholi mana manea kala ha'i lala doi kala sila. Ala tao tungga malangga nala sila hihini. Huu ndia de, losa hatematak ia hataholi Yahudi la bei lamahale tutui pepek ndia.

Lamatuak Yesus natudu mata-aon neu Ndia ana mana tungga nala

(Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49; Yohanis 20:19-23; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:6-8)

¹⁶ Lamanene basa ina kala sila nafafadan, boe ma Yesus ana mana tungga kasanahulu esa nala sila, leni propinsi Galelea leu, fo latonggo lo Ndia nai letek esa, tungga Ndia hehelun ndia.* ¹⁷ Ledoeik ala lita Ndia nai ele, boe ma ala lakaluku-lakatele neu Ndia. Mae leondiak boe oo, tehuu bei hambu luma dalen nala bei lakandaa.

¹⁸ Boe ma Ana mai deka-deka no sala, de Ana kokolak, nae, "Manetualain fee Au koasa, fo Au palenda basa malai nusa-sodak, ma basa malai daebafok. ¹⁹ De, ei mini sudi bee mui, na, ei musi mafada basa hataholi nusa kala Au Tutui Maloleng ia. Ei musi manoli neulalau sala, fo suek ala dadik Au ana nggala. Ma ei musi salani sala fo dadik tanda, nae, ala nanamba'ak so, lo Amak, ma Ndia Anan, ma Ndia Dula Dale Malalaon.* ²⁰ Ma manoli sala fo ala tao tungga basa palenda fo Au afada ei so.

* 28:16 Mateos 26:32; Markus 14:28

* 28:19 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:8

Masanenedak baa! Au ua ei taa-taa nai ei lalada mala, losa daebafok babasan.”

Lamatuak Yesus Tutui Malolentungga Markus

¹ Tutui malole ia. Manetualain Anan* tutuin ia. Ndia naden Yesus Karistus, fo Manetualain tudu mema kana, neme makahulun ele mai so. Tutuin natahuun leoiak:

*Yohanis Mana Salanik, sadia dalak fee Lamatuak Yesus
(Mateos 3:1-12; Lukas 3:1-18; Yohanis 1:19-28)*

² Yesus bei taa mulai tao Ndia ue-ledin, tehuu Manetualain nadenu nakahuluk hataholi esa so, nade Yohanis. Yohanis musi neu sadia dalak soaneu Yesus mamain. Huu makahulun ele, Manetualain pake mana to'u halak esa so, nade Ba'i Yesaya. Ana sulak mema kana so, nae:

"Mamanen bou! Au adenu Au hataholing esa neu sadia dalak fee O.*

³ Dei fo hataholi ndia neu leo nai mamana nes esa, fo nanggou ngganggali, nae:

'Basa hataholi lala'en, mahehele, fo tao neulalau dala kala, fo simbok Lamatuak mamain!

Tao mandoo dala kala fo simbok Ndia.'''*

⁴⁻⁶ Hataholi la lateme loke Yohanis na, lae, Mana Salanik. Ana leo nai mamana nes. Balo'a papaken, nana tenuk neme banda onta bulun mai. Kalikeen nana taok neme banda louk mai. Ndia nana'a-nininun, lamak ma fani oe nula. (Yohanis dala sodan ia, sama leo Ba'i Elia nai fai makahulun ele.)*

Faik ndia, hataholi la no'uk leme kota Yerusalem mai, ma, basa propinsi Yudea isi nala, mai latonggo lo Yohanis nai ndia mamanan ndia. Ala mai sangga lita Yohanis, ma, lamanene nanonolin. Yohanis nafada sala nae, "Ei musi manaku, ma, la'o ela basa ei sala-singgo mala, fo suek Manetualain koka heni sala-singgo kala sila. Basa, na, ei musi salani dei, fo dadik tanda nae, ei mole mia Lamatuak so."

Boe ma, ala manaku sala-singgo nala, de, ana salani sala leme lee Yarden.

⁷ Ana nafada nae, "Neu ko hambu Hataholi esa, ana selin lena heni au, ana sangga mai. Leomae kada dadik neu Ndia hataholi nadedenun boe oo, au taa andaa.† ⁸ Au bisa salani ei unik kada oe mesan, tehuu, dei fo Ana tao lena heni au, huu Ana tao nahenu ei dale mala, no Manetualain Dula Dale Malalaon."

*Yohanis salani Lamatuak Yesus
(Mateos 3:13-17; Lukas 3:21-22)*

⁹ Faik ndia, Yesus neme nggolo Nasaret fo nai propinsi Galelea mai, fo natonggo no Yohanis. Boe ma Yohanis salani Ndia neme lee Yarden.

¹⁰ Ledoeik Yesus kalua neme oe dale mai, tutik nita lalai natahu'ak. Basa boe ma, Manetualain Dula Dalen sama leo mbui lunda esa, konda neu Yesus. ¹¹ Boe ma lamanene Manetualain halan neme lalai mai, nae, "O ia, Au Ana susueng.

* **1:1** Dede'a 'Manetualain Anan' taa hambun nai susula isi-isik luma. ☆ **1:2** Maleaki 3:1 ☆ **1:3** Yesaya 40:3 ☆ **1:4-6** 2 Mane-mane kala 1:8 † **1:7** Susula dede'a Yunani isi-isik nana sulak, nae, 'Makatele fo sefi sapatun talin boe oo au taa andaa.' Ndia sosoan, nae, Yohanis kada hataholi anak, de leo mae da'di Lamatuak Yesus nadedenun boe oo, ndia taa nandaa.

O tao mamahoko Au daleng nakandondoo henin.”[☆]

*Malangga nitukfufudi-o'odo Lamatuak Yesus neme mamana nes
(Mateos 4:1-11; Lukas 4:1-13)*

¹² Basa ndia, boe ma Manetualain Dula Dalen hela noo Yesus neni mamana nes esa neu. ¹³ Nai ndia hambu banda fui la boe. Yesus leo nai mamanak ndia, faik haa hulu. Nai ndia, nitu la malanggan mai fufudi-o'odo Yesus fo suek Ana tungga ndia, tehoo taa nala sana. Basa ndia, boe ma Manetualain ata nala leme nusa-sodak mai de ala ono-lau Ndia.

*Lamatuak Yesus neni Galilea neu, fo natudu Manetualain dala sodan
(Mateos 4:12-17; Lukas 4:14-15)*

¹⁴ Fain, ala tao Yohanis Mana Salanik neni bui dale neu, boe ma Yesus neni nusa Galilea neu, fo Ana tui-bengga Manetualain Hala Malolen nai ndia. ¹⁵ Ana nafada, nae,

“Mamanene baa! Hatematak ia, Manetualain fain losa so!

Hatematak ia, basa hataholi la bubuluk lae, Manetualain to'u palenda so.

Huu ndia, de ei hahae mima ei pepeko mala leo, fo fali miu tungga Lamatuak.

Basa na, mamahale neu Ndia Hala Malolen ia, leo.”[☆]

*Lamatuak Yesus noke mana mbu'a dala la, fo tungga Ndia
(Mateos 4:18-22; Lukas 5:1-11)*

¹⁶ Faik esa, Yesus la'ok tungga dano Galilea biffin. Ana nita hataholi esa, nade Simon, no fadin, nade Anderias. Dua sala dala i'ak. Sila ue-ledin tungga-tungga faik ndindia. ¹⁷ Yesus noke sala de nae, “Wei! Mai fo tungga Au leo. Ei mateme sangga i'ak tungga-tungga faik, tehoo hatematak ia, na, Au sangga tao ei dadik miu mana sangga samane.” ¹⁸ Lamanene leondiak, boe ma dua sala fo'a la'o ela sila dala nala, de leu tunggamemak Ndia.

¹⁹ Basa ndia, boe ma Yesus la'ok nakandoo fa, boe ma nita Sabadeus ana nala. Ka'ak nade Yakobis ma fadin nade Yohanis. Dua sala lafafa'u mbu'a nala lai ofak lain. ²⁰ Yesus noke dua sala, de, nae, “Wei! Mai fo tungga Au.” De dua sala la'o ela aman no hataholi mana tao ues lai ofak lain. Boe ma leu tungga Ndia.

Lamatuak Yesus husi heni nitu neme hataholi nggolo Kapernaum esa mai.

(Lukas 4:31-37)

²¹ Boe ma Yesus no hataholi kaha kala, mana tungga Ndia, la'ok losa nggolo Kapernaum. Faik fo hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin,[‡] boe ma Yesus maso neni uma huhule-haladoik dale neu, de nanoli nai ndia.

²² Hataholi la lamanene Ndia kokolan, boe ma basa hataholi heran lalan seli, huu Ana bubuluk tebe-tebe nanonolik ndia isin. Ndia taa sama leo hataholi Yahudi la mese nala.[☆]

²³ Faik ndia, hambu hataholi nitu nalak esa. Ndia boe oo, maso neni uma huhule-haladoik dale neu, boe ma nitu manai hataholi ndia dalek, nakau nae, ²⁴ “Wei! Yesus, hataholi Nasaret aa! O dede'a hatam mua ai! O sangga mai tao makalulutu ai do? Ai malelak O so. O ia ndia Hataholi fo makahulun ele Manetualain helu, nae, Ana fee O mai. O ia, Lamatuak Hataholi Malalaon fo salan taa.”

☆ 1:11 Tutuik la'eneu Sososan 22:2; Sosoda Koa-kio kala 2:7; Yesaya 42:1; Mateos 3:17; 12:18; Markus 9:7; Lukas 3:22 ☆ 1:15 Mateos 3:2 ‡ 1:21 Hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin, fai hahae, do fai hahae tao ues, ala lae 'Fai Sabat'. ☆ 1:22 Mateos 7:28-29

²⁵ Tehuu Yesus nasapala kana nae, "Seu o bafam! Kalua muma hataholi ndia dalek mai leo!"

²⁶ Boe ma nitu ndia tao nala hataholi ndia ana le'a nalan seli. Boe ma ana kalua neme hataholi ndia dalek mai, ma nakau tingga-tingga.

²⁷ Basa boe ma, basa hataholi malai uma huhule-haladoik ndia dale kala lamanggonggoak. Boe ma basa sala lakokola, lae, "Awii! Hata ia bae? Ana palenda nitu la fo ala kalua, boe ma ala tungga Ndia hihii-nanaun. Nanonoli beuk ia hetu maa? Tou lasik ia, Dede'a-kokolan ana seli, maa!"

²⁸ Boe ma hataholi la mulai tui lafeok neme bafak mai neni bafak neu, de nakambela losa basa nggolo kala malai propinsi Galelea ndia.

*Lamatuak Yesus tao nahai Petrus alinan ma hataholi no'uk
(Mateos 8:14-17; Lukas 4:38-41)*

²⁹ Ledoeik ala kalua leme uma huhule-haladoik dale mai, boe ma Yesus neni Simon no Anderias uman neu. Yakobis no Yohanis leu no'u lon. ³⁰ Nai ndia, Simon alinan sumai, de nakambe'uk nai koi lain. Ledoeik Yesus no ana mana tungga nala leni uma dale leu, boe ma hataholi la mai lafada lae, "Ina lasik sumai."

³¹ Basa ndia, boe ma Yesus neu tilo ina lasik, boe ma Ana to'u nala liman, de nafofo'an. Boe ma, ina lasik sumain mopon heni tuti kana. Basa boe ma, ina lasik kalua, de neu ono-lau sala.

³² Ledoeik ledo mulai tesa, boe ma hataholi la loo sila hataholi kamahedi nala, ma hataholi nitu nala kala leni Yesus mai, fo loke tulu-falik. ³³ Losa basa hataholi la kota esa isi nala mai lakahohombu, lai uma ndia pasan.

³⁴ Hataholi la sila hedi nala mata-mata kala, tehuu Yesus tao nahai basa sala. Ma Ana husi kalua heni nitu makadotok nalan seli. Tehuu Ana taa mbo'i nitu la sila kokolak, huu lalelak Ndia.

Lamatuak Yesus la'ok ndule basa nggolo fe'ek kala, fo nafada Manetualain Hala-Malolen

(Lukas 4:42-44)

³⁵ Neu fo'a mai lolembilan, fo bei makikiu anak, tehuu Yesus fo'a, de Ana neni uma ndia deak neu so. Ana neni mamana linok esa neu, de Ana hule-haladoi, ma nakokola no Manetualain. ³⁶ Ledoeik Simon asa fo'a, tehuu taa lita Yesus so, boe ma ala leu sanggan. ³⁷ Ledoeik ala latonggo lo Ndia, boe ma lafada lae, "Ama, hataholi no'u kala sangga Ama."

³⁸ Tehuu Ana nataa nae, "Ndia malole boe. Tehuu malolenak ita teni nggolo fe'ek mana dekak nai iak teu dei. Huu Au sangga afada Hala Malole neu sala boe. Te Au ue-leding ndia."

³⁹ Basa boe ma, Ana la'ok ndule basa propinsi Galelea, de nafada Manetualain Hala Malolen nai sila uma huhule-haladoin dale. Ma Ana husi heni nitu la leme hataholi la dalek mai boe.✧

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi kamahedi kusta esa
(Mateos 8:1-4; Lukas 5:12-16)

⁴⁰ Faik ndia, hataholi kamahedi kusta esa neni Yesus mai. Boe ma ana sendek lunggulangan de noke tulun Yesus nae, "Ama aa! Fali mala au dei! Huu au bubuluk Ama bisa tao mahai au heding ia, fo suek hataholi la boso nunute au. Sadi Ama nau."

⁴¹ Basa ndia boe ma Yesus tuda kasian neu hataholi ndia, boe ma Ana look liman neu de Ana tai la'en, boe ma nafada nae, "Memak! Au nau! De, o hai leo!" ⁴² Nngenge neuk hataholi ndia hedin mopon. Boe ma ana hai tutik. ⁴³ Boe ma Yesus nadenu hataholi ndia fali, ma Ana fee nasanenedak neun, ⁴⁴ nae, "Masanenedak neulalau. O hai ia so, tehuu taa bole mafada

sudi see, baa! O musu tungga Ba'i Musa palendan dei. De, muni malangga anggama muu, fo ana palisak o aom, ma ana mete o he'dim mopo tetebes so, do beik. Boe ma o musu fee tunu-hotuk, dadik tanda makasi, fo suek basa hataholi la bubuluk lae, o hai tebe-tebe so."[☆]

⁴⁵ Tehuu hataholi ndia kalua nala deak, boe ma neu tui nafeok sudi nai bee. Basa ndia, boe ma hataholi no'u kala lasanggak fo latonggo lo Yesus, losak Ana taa bisa natodak matan nai kota ndia. De Ana leo nahele nai kada mamana nes manai kota deak. Tehuu hataholi la lafaan leme basa mamanak lala'en mai, fo ala nau latonggo lo Ndia.

2

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi lu'uk esa (Mateos 9:1-8; Lukas 5:17-26)

¹ Seli faik hida, boe ma Yesus fali seluk neni Kapernaum neu. Boe ma ala benggai lai basa mamanak lala'en lae, "Ana losa nai uma so." ² Boe ma hataholi la leme basa mamanak lala'en mai. Ala lakahohombu losa lakasese'e leme uma dale losa lelesu bafan. Basa ndia, boe ma Yesus nafada sala, Manetualain hihii-nanaun.

³ Ana bei kola-kola, tehuu hataholi haa ndolo leni hataholi lu'uk esa neni Yesus neu. ⁴ Huu hataholi no'un seli, de, ala taa lakal loo hataholi ndia losa Yesus matan. Boe ma ala hene leni uma lain leu, de ala do'i heni uma lain, nandaa no Yesus langgan. Ledoeik uma lain bolok, boe ma ala lakonda hataholi ndia no nene'in.* ⁵ Ledoeik Yesus nita sala, boe ma Ana bubuluk hataholi la sila lamahele tebe-tebe leu Ndia. De Ana nafada tou lu'uk ndia, nae, "Ana nggo ei! Au fee ambon neu o sala-singgo mala so!"

⁶ Tehuu nai ndia hambu mese anggama Yahudi luma langgatuuk lai ndia. Ledoeik lamanene Yesus kokolan ndia, boe ma ala lameda taa malole nai dale nala dale. ⁷ Boe ma ala lakokola lae, "Hataholi ia nambalani nalan seli kokolak nae, leo ndia! Kada Manetualain mesa kana fee ambon neu hataholi sala-singgo nala. Tehuu hataholi ia kokolan nonook bali leo Manetualain ndindia. Namumulu Manetualain ndia so!"

⁸ Tehuu Yesus bubuluk basa sila dale nala so. Boe ma nafada nae, "Ei boso dudu'a leondiak! ⁹⁻¹⁰ Bee ndia lofoanak. Mete ma Au afada hataholi lu'uk ia ae, 'O salam hambu ambon so,' na, ei taa bubuluk, mete ma ana dadi leondiak, do taa. Tehuu metema Au ae, 'Fo'a leo! Lulu mala o nene'im fo fali leo,' Mete ma ana fo'a tutik so, na, dei fo ei mita buti mae, Au ia Hataholi Isi-isik. Ma Au aena koasa ma hak, fo fee ambon neu hataholi salan."

Basa ndia boe ma, Yesus nafada hataholi lu'uk ndia nae, ¹¹ "Mamanene baa! Hatematak ia o hai so! De, fo'a fo lu'a mala o nene'im, fo fali leo baa!"

¹² Namanene leondia, boe ma hataholi ndia fo'a tutik leo. Boe ma ana lu'a nala nene'in de ana la'o neni deak neu. Basa hataholi malai sila kala lita lo mata de'e nala. Boe ma basa sala lamanggonggoak, de lae, "Awii! Hatematak ia dei fo ita tita mata leo iak bae maa! Manetualain memak ana seli maa!"

Lamatuak Yesus noke Lewi fo ana tungga Ndia (Mateos 9:9-13; Lukas 5:27-32)

[☆] 1:44 Malangga Anggama la Heti-heun 14:1-32 * 2:4 Hataholi sila nene'i nala, nana nanek neme bua matea mai.

¹³ Basa ndia boe ma Yesus neni dano Galilea bifin neu seluk. Hataholi no'u kala mai latonggo lo Ndia, boe ma Ana nafada sala Manetualain hihii-nanaun.

¹⁴ Nai ndia hambu hataholi esa nade Lewi, fo Alfius anan. Ana tao ues nai mamana bae bea fo fee mana palenda Roma. Nandaa no Yesus la'ok tungga ndia, boe ma nita Lewi. Boe ma Ana nafadan nae, "Wei! Mai fo tungga Au!"

Namanene Yesus nae leo ndia, boe ma ana fo'a de ana tungga Ndia leo.

¹⁵ Basa ndia boe ma, Yesus no ana mana tungga nala langgatuuk la'a lai Lewi uman, lo nonoo mana susu bea la. Hambu hataholi fe'e kala boe, la'a lon lai ndia. Tungga hataholi Yahudi la dudu'a nala, na hataholi sila hataholi manggalauk. Nai hataholi fo mana manggatuuk mana na'a kala sila, hambu hataholi no'uk hii lamanene neu Yesus.

¹⁶ Faik ndia, mese anggama hida leme hataholi Farisi la partein mai, lita Yesus nanggatuuk na'a no mana susu bea la, ma hataholi manggalau kala. Boe ma latane Yesus ana mana tungga nala lae, "Talobee de ei mesem nanggatuuk na'a no hataholi mana susu bea la, ma hataholi manggalau kala?"

¹⁷ Tehuu Yesus namanene ala latane leondiak, boe ma nafada nae, "Hataholi kamahedi kala memak ala paluu dotel, tehuu hataholi taa kamahedi kala taa paluu dotel. Au mai ono-lau hataholi manggalau kala. Tehuu Au taa mai ono-lau hataholi fo nameda aon hataholi ndoos."

Lamatuak Yesus nanonoli beun fe'e no hataholi Farisi la nanonolin
(Mateos 9:14-17; Lukas 5:33-39)

¹⁸ La'i esa, boe ma partei anggama Farisi la hataholi nala puasa. Lita Yohanis mana salanik ana mana tungga nala boe oo, ala puasa. Tehuu ala taa lita Yesus ana mana tungga nala puasa leo sila. Boe ma sila hataholi nala mai latonggo lo Yesus de latane lae, "Ama! Ai puasa. Ma Yohanis hataholi nala oo ala puasa boe. Tehuu hatina de Ama ana mana tungga nala taa puasa?"

¹⁹ Boe ma Yesus nataa nae, "Memak ei bubuluk so, mete ma hataholi tao feta kabin, na, hataholi nana hoka kala taa puasa, huu la'a-linu losa lakabete. Mete ma mana kabin touk bei nai ndia, na basa sala la'a-linu leu esa. ²⁰ Tehuu mete ma faik esa nai ndia, fo hataholi la humu leni tou mana kabin, fo ala la'o so, na, dei fo tialai-dedena nala dale hedi. Bei fo ala puasa."

²¹ Basa boe ma Yesus nafada nakadaik dede'a nakandandaak esa nae, "Taa hambu hataholi fo ana tanda tema beuk neu badu laak. Huu mete ma safen, na, tema beuk kukulu, fo badu sidan boe namalao. ²² Sama leo hataholi taa di'a tua nasu beuk neu samba mbo'ok dale. Te neu ko sambak ndia sidan de loo heni tua nasu. De, tua nasu beuk musi di'an neni samba beuk dale neu." (Leondiak boe Yesus nanoli sala nae Ndia nanonoli beun, boso seseo kana no hataholi Farisi la nanonoli laan.)[†]

Lamatuak Yesus ana mana tungga nala ketu hade gandum la'eneu fai hahae ue-ledis

(Mateos 12:1-8; Lukas 6:1-5)

²³ La'i esa, nandaa no hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin, Yesus la'o nesik osi la. Boe ma Yesus ana mana tungga nala ketu lala hade gandum, de la'a.[☆] ²⁴ Tehuu hataholi Farisi la suli lita sala, de lafada Yesus lae,

[†] 2:22 Susula Malalao dede'a Yunani nana sulak nae, "boso di'a anggol beuk neni tas banda lou laak dale neu, te boso losak sidan." ☆ 2:23 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 23:25

"Hatina de O ana mana tungga nala la'olena ai anggaman heti-heun? Ala ketu hade gandum nandaa no fai hahae ue-ledis! Ei boso tao leondiak!"

²⁵⁻²⁶ Boe ma Yesus nataa nae, "Leobee, bae? Ei taa masaneda Ba'i Dauk tutuin ndia. Faik ndia, tou lasi Abiatar, dadik Anggama Yahudi malangga inahuun. Ba'i Dauk no ana mana tungga nala, ndoe lalan seli. Boe ma ala leni Manetualain Tenda Hule-Haladoin dalek leu, de ala ha'i lala loti, fo malangga anggama la feen neu Lamatuak, de la'a. Naa te kada malangga anggama la, bole la'a, tehoo hataholi fe'ek taa bole la'a. Boe ma Ba'i Dauk asa la'a, tehoo taa hambu hataholi soli salak neu sala."^{*}

²⁷ Boe ma Yesus nafada nakadaik, nae, "Ei boso mafalende henin mae, Manetualain tao fai hahae ue-ledis, fo dadik neu baba'e-babatic, fo suek tulu-fali neu ita hataholi. Tehoo Ana taa tao ita hataholi fo tungga kada fai hahae tao ue-ledis heti-heu nala. ²⁸ De Au, Hataholi Isi-isik ia, aena hak fo afada hataholi la, fo bole, do taa bole tao sudi hata nandaa no fai hahae tao ue-le'dis."

3

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi, nandaa no fai hahae tao ue-le'dis (Mateos 12:9-14; Lukas 6:6-11)

¹ Basa ndia boe ma, Yesus fali seluk neni hataholi Yahudi la Uma Huhule-haladoin neu. Nai ndia, nita hataholi lima kamates seselik esa. ² Nai ndia boe, hambu hataholi hida lai ndia, ala lasanggak dalak fo fee salak neu Yesus. De ala malok lakandondoo henin Ndia, fo sangga bubuluk, Ana tao nahai hataholi ndia, nandaa no fai hahae tao ue-le'dis do taa.

³ Boe ma Yesus noke hataholi lima kamate seselik ndia nae, "Mai, fo mambadeik muu mata ia."

⁴ Boe ma Ana natane basa hataholi la sila nae, "Mete ma tungga ita anggaman heti-heun, na hata fo ita tao nandaa no fai hahae tao ue-ledis? Ita tao malole do taa? Ita tao tahai hataholi, do ita tao tisan?" Tehoo basa sala kada benee.

⁵ Boe ma Yesus dalen hedis nalan seli, huu hataholi la sila tao kada a'afik neu heti-heuk, tehoo ala taa tao a'afik neu hataholi lima kamate seselik ndia faa boe. Boe ma Ana luli nalan seli, de Ana nakabubulak matan ndule basa sala. Basa boe ma Ana nafada hataholi ndia nae, "Look o limam mai leo!" Hataholi ndia ana look liman neu, de ana hai tutik. ⁶ Boe ma hataholi Farisi la sila leni deak leu de ala la'o ela uma huhule-haladoik ndia. Boe ma leu lala halak lo Herodes partei politik hataholi nala fo ala sangga dalak tao lisa Yesus.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi no'u kala leme dano bifin

⁷⁻⁸ La'i esa, Yesus no Ndia ana mana tungga nala, la'o heok leni dano Galilea bifin leu. Tehoo huu hataholi no'u kala lamanene basa hata fo Ana tao kala sila, de basa sala leme nggolo-nggolok mai fo ala tunggan. Ala leme propinsi Galelea, propinsi Yudea, ma nusa Idumea mai. Hambu hataholi fe'ek luma leme kota Yerusalem, kota Sidon, ma kota Tirus mai. Ma hambu hataholi fe'ek luma leme lee Yarden dulu mai. Basa sala sangga Yesus fo latonggo lon. ⁹ Huu hataholi la no'un seli, losak Yesus nadenu ana mana tungga nala sadia feen ofak esa. Ana sangga kokolak nai ofak lain, fo suek basa sala lamanene, ma ala boso babaan.

¹⁰ Makahulun, Ana tao nahai nitak hataholi kamahedik no'uk. Huu ndia de hatematak ia basa hataholi kamahedi kala mai lakaseseti fo sadi ala

^{*} 2:25-26 1 Samuel 21:1-6; Malangga Anggama la Heti-heun 24:9

kame la'en.☆ ¹¹ Ledoeik hataholi nitu nala kala lita Ndia, tutik ala bala leu dae neu Yesus matan. Boe ma nitu la lakau lae, "Memak O ia Manetualain Anan!"

¹² Tehuu Ana ka'i nisa kasa nae, "Ei boso mafada hataholi esa boe mae, Au ia see!"

Lamatuak Yesus hele nala hataholi sanahulu dua, dadik leu ana tungga nala

(Mateos 10:1-4; Lukas 6:12-16)

¹³ Basa boe ma Yesus nda'e neni letek esa lain neu. Ana noke nala hataholi luma fo nandaa no Ndia dale hihiin. De ala leni matan leu. ¹⁴ Boe ma Ana hele nala hataholi sanahulu dua. De nafada sala nae, "Au hele ala ei fo tungga mahele Au. Au boe oo, sangga adenu ei, fo miu mafada Manetualain hehelun neu basa hataholi lala'en. ¹⁵ Ma au sangga fee koasa neu ei, fo ei bisa husi heni nitu la leme hataholi la mai."

¹⁶⁻¹⁹ Hataholi kasanahulu dua kala sila nade nala sila ia:

Simon (fo Yesus foin nade Petrus boe),

Yakobis,

Yohanis, (Yakobis no fa'din Yohanis ia, na Sabadius anan dua sala.

Yesus foi dua sala nade 'Boanerges', fo sosoan 'sama leo tatas'),*

Anderias,

Filipus,

Bartolomeos,

Mateos,

Tomas,

Yakobis (fo Alpius anan),

Tadius,

Simon (fo mana masok partei politik Selot),†

ma Yudas Iskariot (fo mana se'o heni Yesus).

Mese anggama la fee salak leu Yesus, lae nitu la malanggan fee Ndia koasa so

(Mateos 12:22-32; Lukas 11:14-23; 12:10)

²⁰ Basa ndia, boe ma Yesus no ana mana tungga nala loe fali leme letek ndia lain mai. De ala maso leni uma esa dalek leu. Tehuu hataholi no'u kala mai lakaseseti lala Ndia bali, losa Yesus asa taa lalak la'a so bali.

²¹ Lita leondia boe ma hataholi lae, "Metete sudik Yesus dei. Ana nafalende heni nasaneu nala aoinan so." Huu ka'a-fa'di nala lamanene hataholi la kokolak lae leo ndia, de ala sangga mai lala falik Ndia.

²² Faik ndia, mese anggama la leme Yerusalem mai de lafada hataholi malai ndia kala lae, "Wei Ei boso kada tungga-tungga mia Yesus ndia. Ana husi heni nitu leondiak ndia, na, huu Ana hambu koasa neme malangga nituk mai, fo hataholi lateme loke lae Baalsebul."☆

²³ Yesus namanene leondia, boe ma Ana noke nala basa sala de nafada nae, "Taa masok langgautek! Neme bee mai fo malangga nituk bisa husi seluk aoinan! ²⁴ Metete ma nai nusak esa, lauinggu nala lahuu, na neme bee mai nusak ndia bisa nakatataka! ²⁵ Ma metete ma uma isi la lasii-lala'u ao esa no esa, na neme bee mai fo bei lakatataka! ²⁶ Leondiak boe oo, metete

☆ **3:10** Markus 4:1; Lukas 5:1-3 * **3:16-19** a: Susula dede'a Yunani nana sulak nae 'tatas anan', ma sosoan nae 'heheo-hilun leo tatas'. Hataholi malelak luma lae Yakobis no Yohanis hala maliin leo tatas, huu lasi'a lasapalak leo tatas. † **3:16-19** b: Partei Selot ia sangga dalak fo lakambo'ik leme mana palenda Roma mai. Boe ma ala foi partei ndia nade 'Patriot'. ☆ **3:22** Mateos 9:34; 10:25

ma nitu la esa musu no esa, na, neu ko ala latanggela-latanggali. Mete ma leondiak, na, neu ko basa sala lakalulutuk!

²⁷ Mete ma hataholi la sangga leu lamana'o hataholi balakaik esa uman, na neu ko ana musi henge nakahuluk maumak dei. Basa ndia, dei fo ala lamoa lala hataholi ndia bua nala.†

²⁸ De, Au afada memak ei: Manetualain sadia koka heni hataholi la sala-singgo nala so. Ma mete ma hataholi kokolak manggalauk neu hataholi fe'ek, na Manetualain bei fee ambon neun. ²⁹ Tehuu mete ma hambu hataholi nambalani kokolak manggalauk neu Manetualain Dula Dale Malalaan ndia, na Manetualain taa fee ambon neun losa daeinak babasan.”‡

³⁰ Yesus nae leo ndia, na, huu hataholi sila lae, “Hataholi ndia nitu nalak so!”

Hataholi fo mana tungga Manetualain hihii-nanaun, na, sila ndia Lamatuak Yesus bobonggi tetebe nala.

(Mateos 12:46-50; Lukas 8:19-21)

³¹ Basa boe ma, Yesus inan no fadi nala, leni uma ndia leu, fo, sangga latonggo lon. Nai ele, ala lambadeik kada deak. De ladenu hataholi neu noke Yesus nai uma dale. ³² Le'doeik ndia, Yesus nanggatuuk, de bei kola-kola no hataholi no'u kala. Boe ma hataholi la lafada lae, “Ama! O inam no O fa'di mala lai deak. Ala sangga latonggo lo Ama.”

³³ Tehuu Yesus nafada nae, “Au inang ma Au tolanoo tetebe nggala sila, see?”

³⁴ Boe ma, Ana mete ndule hataholi mana manggatuuk ndule Ndia. Boe ma Ana kokolak nae, “Ei basanggei ia, Au inang ma Au tolanoo tetebe nggala. ³⁵ Huu see ndia tungga Manetualain hihii-nanaun, na sila ndia Au bobonggi tetebe nggala.”

4

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu bini fo nana selek nai dae mata-mata kala

(Mateos 13:1-9; Lukas 8:4-8)

¹ La'i esa, boe ma Yesus neni dano Galelea seluk neu. Boe ma hataholi la no'uk mai lakahohombu lala Ndia. Basa de Ana hene neni ofak esa lain neu fo mana seek nai ndia, suek Ana nanoli. Basa hataholi la malai madak lain lamanene Ndia. ² Boe ma Ana nanoli sala makadotok nenik nakandandaak nae.‡

³ “Ei mamanene matalolole baa! Hambu hataholi esa neu ngganggali bini nai osin dale. ⁴ Ledoeik ana ngga-nggali bini la sila, nggelok tuda lai dalak lain. Boe ma mbui kala mai, de la'a heni basa bini la sila. ⁵ Tehuu bini nggelok tuda lai dae batu. Bini la sila lanumbu lai-lai. Tehuu dae ndia ni'is, ⁶ de ledoeik ledo nahaa boe ma numbu nala male, losa lamatuu de mate basa sala. Huu oka nala taa tola demak losa dae dale.

⁷ Bini nggelok tuda lai fii la laladan. Boe ma fii la sila kofu lisa numbu kala sila, losa taa hambu labuna-laboa. ⁸ Tehuu hambu bini nggelok bali, tuda lai dae isi malole. Bini la sila lanumbu de ala inahuu losa labuna laboa. Hambu nggelok buna-boan la'i telu hulu, hambu la'i nee hulu, ma hambu losa la'i natun esa.

⁹ De la'e neu see ndia fo kandi'idook, na mamanene matalolole baa!”

† 3:27 No leondiak, na, Yesus nafada nae Ndia balakain lena heni nitu la malanggan fo loka na, lae Baalsebul. ‡ 3:29 Lukas 12:10 ✧ 4:2 Lukas 5:1-3

*Huu hata de Lamatuak Yesus kokolak nenik nakandandaak
(Mateos 13:10-17; Lukas 8:9-10)*

¹⁰ Basa boe ma ledoeik Yesus mesa kana, boe ma Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala sila, lo hataholi fe'ek hida fo lamanene basa nanonolin ndia so, ala mai latonggo lon. Ala loken, fo, nafada fee sala nakandandaak ndia sosoan. ¹¹ Boe ma Yesus nataa nae, "Huu ei mahiik bubuluk tebe-tebe Manetualain palendan, de Au afada memak nakandandaak ndia sosoan. Tehuu mete ma hataholi fe'ek na, Au anoli unik kada nakandandaak. ¹² Hataholi fe'ek kala sila, na, sama leo Manetualain hataholi mana kokolan sulak memak lae, 'Ala lita so, tehuu taa nau lalela kana.

Ala lamanene so, tehuu taa nau bubulu kana.

Nemenaa fo boso ala lamahela leu Lamatuak,

suek Lamatuak taa paluu fee sala ambon neu sala nala so."*

*Lamatuak Yesus nafada nakandandaak ndia sosoan
(Mateos 13:18-23; Lukas 8:11-15)*

¹³ Basa boe ma, Yesus nafada sala nakandandaak ndia sosoan, nae, "Wei! Mete ma ei bei taa malelak nakandandaak ia sosoan, na neme bee mai ei bisa malelak nakandandaak fe'e kala sosoan? ¹⁴ De nakandandaak ndia sosoan leoiak: hataholi mana ngganggali bini ndia, sama leo hataholi fo mana tui-bengga Manetualain Dede'a-kokolan. ¹⁵ Ma bini fo mana tuda lai dalak lain, fo mbui kala la'a heni sala, na sama leo hataholi fo lamanene Manetualain Dede'a-kokolan. Tehuu taa dook boe, tehuu malangga nituk mai, de ana ha'i neni Manetualain Dede'a-kokolan sila, leme hataholi dalen mai. ¹⁶ Bini mana tuda lai dae batu ndia, sama leo hataholi fo namanene ma ana simbok Manetualain Dede'a-kokolan ndia no namahokok. ¹⁷ Tehuu Dede'a-Kokolak sila taa laoka. Huu ndia de Dede'a-Kokolak sila taa nana mbeda nala dook lai hataholi ndia dalen. Ledoeik hataholi fe'ek tao lakatoto'a kana huu ana simbok Dede'a-Kokolak ndia, boe ma tuti kana ana mbo'i heni Dede'a-kokolak ndia. ¹⁸ Ma bini fo mana tuda lai fii la laladan ndia, sama leo hataholi fo namanene basa Dede'a Kokolak sila so. ¹⁹ Tehuu kada ana nasambute no dede'a mata-mata kala, fo suek nasoda nenik kada lola-lada daebafok. De basa dede'a kala sila, seti heni Lamatuak Dede'a-kokolan leme dalen mai, de sosoan taa fa boe. ²⁰ Tehuu bini fo mana tuda lai dae isi malole ndia, sama leo hataholi mana pasa ndi'idoon, de ana simbok Dede'a-Kokolak sila ma ana tungga Lamatuak hihii-nanaun. Boe ma ana tao kada dede'a malole, sama leo bini mana maboak ndia. Hambu luma labuna-laboa la'i telu hulu, hambu la'i nee hulu, ma hambu la'i natun esa."

*Boso tatana misa bandu anak nenik lembeneu
(Lukas 8:16-18)*

²¹ Yesus kokolak nakandoo neme ofak ndia lain mai. Ana fee nakadaik nakandandaak esa seluk bali, nae, "Leo bee! Ei mita mitak do taa, hataholi dede nala bandu anak, boe ma ana tatanan nenik lembeneu! Do ana taon neu mamana susunguk sosolon! Taa hetu maa? Mete ma mbe'dan leondiak, na, manggale'don taa so. Hataholi la musu mbeda banduk neu mamana madema, fo suek manggaledok.* ²² De hata fo nana funik nai hatematak ia, neu ko nana nitak. Hata fo hatematak ia, hataholi bei taa bubuluk, neu ko nana bubuluk.* ²³ De la'eneu see ndia fo kandi'idoon, na mamane neulalau!"

* 4:12 Yesaya 6:9-10 * 4:21 Mateos 5:15; Lukas 11:33 * 4:22 Mateos 10:26; Lukas 12:2

²⁴ Dudu'a matalolole! Mete ma ei uku hataholi fe'ek tataon, na, neu ko hataholi uku ei leo ndiak boe. Ma Manetualain boe oo, uku nasafali ei leo ndiak. Tehuu Ndia u'ukun belan seli bali.*

²⁵ Mete ma hataholi nau sangga bubuluk tebe-tebe Lamatuak hihii-nanaun, na malelan boe tamba. Tehuu mete ma hataholi taa tao a'afik neu Lamatuak hihii-nanaun, na boe namanggoa.*

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu bini mana moli aok

²⁶ Basa boe ma Yesus kokolak nakadaik nae, "Manetualain nusa palendan boe, inahuu sama leo bini fo hataholi ngganggalin nai osin.

²⁷ Leomae hataholi ndia fali, boe ma ana sunggu, de, nafalende heni bini ndia so. Tehuu bini ndia nanumbu ma ana boe inahuu nakandoo. ²⁸ Tehuu bini ndia moli aon nai dae, boe ma nandana, nabuna, losa nabo. ²⁹ Mete ma hade namatasa so, na, maosik nalelak kada ana mai, fo, ketu-kolu leo. Manetualain nusan palendan boe oo, leondiak. Basa sila, Lamatuak mesa kana tatao-nonoin ndia.*

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu ai de'e kadi'i anak
(Mateos 13:31-32, 34; Lukas 13:18-19)

³⁰ Basa ndia, boe ma Yesus kokolak nakadaik nae, "Au akadaik seluk nakandandaak esa bali, leoiak: ei bisa makasasama Manetualain hataholi nala. Ala mulai kada lumak, tehuu tamba faik boe lama no'u. ³¹ Ndia sama leo ai de'e kadi'i anak. ³² Mete ma ita sele ai de'ek ndia, na ana moli, ma ana dadi neu ai inahuuk nalan seli. Boe ma mbui kala mai sangga sa'ok fo landunu leu ndia."

³³ Ndia, fo, Yesus dala nanonolin neu sala, tungga sila nalelela nala. ³⁴ Ana nateme pake nakandandaak mete ma nanoli sala. Tehuu mete ma neu Ndia ana mana tungga nala, na, Ana nafada basa dede'a nakandandaak ndia sosoan.

Lamatuak Yesus nadenu ani sanggu hahae
(Mateos 8:23-27; Lukas 8:22-25)

³⁵ Ledo hobon ndia, Yesus bei nai ofak lain. Boe ma Ana nadenu ana mana tungga nala nae, "Mai fo ita teni dano selik teu."

³⁶ Basa boe ma ala sa'e ofak no'u lo Yesus. De ala la'o ela hataholi nou kala sila leme ndia. Tehuu hataholi luma sa'e ofa fe'ek. ³⁷⁻³⁸ Faik ndia Yesus ndae langgan neu kailunu lain, de Ana sunggu namanee neme ofa iko. Bei taa dook boe, tehuu ani sanggu mai. De lii mbuka nakandoo neni ofak dale neu, losa hihii henun. De ana mana tungga nala ala bii lalan seli. Boe ma ala mai fafae lafo'a Yesus de lae, "Ama aa! Fo'a dei! Ita sangga bolo ia so! Tehuu Ama taa tao mbambalik neu ai!"

³⁹ Namanene leo ndia, boe ma Yesus fo'a, de nadenu ani nae, "Nee-nee!" Boe ma Ana palenda dano nae, "Ndoo-ndoo leo!" Ani ndia hahae tutik, ma dano boe oo ndoo-ndoo memak. ⁴⁰ Basa boe ma Yesus nafada ana mana tungga nala nae, "Hatina de ei basa nggei bii leo iak? Ei taa mamahale Au do?"

⁴¹ Basa sala bii ma heran, boe ma lakokola lae, "Ndia ia see bae? Losak ani no lii lamanene Ndia, bae maa!"

5

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi nitu nalak no'un seli
(Mateos 8:28-34; Lukas 8:26-39)

¹ Basa boe ma, Yesus no ana mana tungga nala losa Danu Galilea selik, fo, nai mamanan esa nade Garasa. ²⁻⁶ Nai mamanan ndia, hambu tou nitu nalak esa, losa namulu. Ana leo nai late sala. Leledo-le'odaen ana nakahola ma nafeok lete mbumbuku kala malai ndia, fo nakau nakandondoo henin. Ma ana tutu nihina aon nenik batu. Tehuu ndia balakain ana seli. Taa hambu hataholi esa bisa henge nalan, leo mae ala henge nenik tali besi boe. Hataholi la, henge lima ein taa-taa nenik tali besi, tehuu ana tao naketu heni tali besi ndia ma ana tao natepa besi lalange ein. Ndia balakain ana seli, losak taa hambu hataholi esa boe ana nakalee nalan.

Ledoeik Yesus asa konda leme ofak lain mai, de bei heta ein neu madak lain, tehuu tutik tou kamuluk ndia nita sala neme dook mai. Basa boe ma ana neme late sala mai de nalaik neu sendek lunggu-langgan neu Yesus matan. ⁷⁻⁸ Yesus nita touk ndia matan leondia, boe ma Yesus nafada, nae, "Wei! Nituh manggalauk! O kalua muma hataholi ia mai leo!"

Boe ma, hataholi ndia nakau natingga nalan seli, nae, "Wei! O sangga tao au leobeek ia! Au bubuluk O ia Yesus, fo Manetualain mana koasa nai lain seli Anan. Au hule fo O bosu tao doidoso au, baa!"

⁹ Boe ma Yesus natanen nae, "O naden see?"

Hataholi ndia nataa nae, "Au nadeng *Legion*, huu ai makadotok nalan seli, sama leo batalion no'uk!"

¹⁰ Boe ma nitu la pake hataholi ndia, fo noke Yesus, fo, Ana bosu fee sala kalua leme mamanan ndia mai.

¹¹ Taa dook neme mamanan ndia mai, hambu hataholi hida lanea bafi lalae esa. Bafi la sila meda lifun dua. Ala tofoti nana'ak lai letak bifin. ¹² Basa boe ma, nitu la sila loke Yesus lae, "Madenu ai mini bafi la sila dalek miu."

¹³ Namanene leo ndia, boe ma Yesus nakaheik. Tutik nitu la sila, kalua leme hataholi ndia dalek mai, de ala maso leni bafi la sila dalek leu. Boe ma bafi lifu kadua kala sila, lalai lapoka kala loe tungga letak bifin losa dano dale, de basa sala bolo mate leme ndia.

¹⁴ Lita leondia, boe ma basa hataholi mana manea bafi sila bii lalan seli. Basa boe ma ala lalai leu lafada basa hataholi ndule basa nggolo malai ndia kala. Boe ma hataholi no'u kala mai fo sangga lita hata mana dadik ndia so. ¹⁵ Ala mai latonggo lo Yesus, ma lita tou kamuluk ndia nangatuuk nai ndia. Dudu'a namaneu so, ma ana pake balo'as so. Lita leondia, boe ma basa hataholi la sila bii, huu ala bubuluk, see ndia bisa husi kalua heni nitu makadotok leme hataholi ndia mai, na, memak hataholi ndia ana seli. ¹⁶ Basa boe ma ala tui lafeok esa no esa lae, sila lita lo mata heheli nala, tou kamuluk ndia hai so, ma bafi la bolo mate sala so. ¹⁷ Boe ma nggolok ndia hataholi nala mai loke fo Yesus kalua la'o ela sila mamanan ndia.

¹⁸ Le'doeik Yesus sangga sa'e neni ofak dale neu, boe ma touk fo isinaak nitu nalak ndia, ana mai noke Ndia fo ana nau tunggan boe.

¹⁹ Tehuu Yesus taa nau. Ana nafadan, nae, "Malolenak o fali, fo mafada basa o bobonggi mala, hata fo Manetualain taon neu o so. Ma mafada sala mae, Manetualain sue o nalan seli."

²⁰ Basa boe ma hataholi ndia fali de ana la'ok ndule basa nusa esa ma kota sanahulu fo lateme loke lae, 'Dekapolis'. Ana tui-bengga hata fo Yesus taon neu ndia so. Basa hataholi la fo mana mamanan tutuik ndia ala heran lalan seli, de lae. "Memak tetebes, bae maa!"

Lamatuak Yesus tao nasoda falik Yairus anan. Ma inak mana mbo'a daak fo mana daba la'e Yesus badun (Mateos 9:18-26; Lukas 8:40-56)

²¹ Basa ndia boe ma Yesus asa fali seluk leni dano selik leu. Ala konda leme ofak lain mai, tehuu hataholi makadoto kala mai lakaseseti lala Ndia. ²² Touk esa nade Yairus nai ndia boe. Ndia ndia malangga uma huhule-haladoik nai kota ndia. Ledoeik ana nita Yesus, boe ma ana sendek lungulangan neu Yesus matan, ²³ de, noke taa-taa, nae, "Ama aa! Au ana inanang bei fo teuk sanahulu dua, namahedi belak. Ama tulun mai fo tao mahain dei!"*

²⁴ Boe ma Yesus tungga Yairus neni uman neu.

Tehuu ala mulai la'ok boe ma hataholi no'u kala tungga Ndia, losa ala laka seseti lala Ndia leme kii-konak mai.

²⁵ Nai hataholi sila laladan, hambu inak esa, ana hambu bulak tehuu daan taa mada ndoos losa teuk sanahulu dua ia, so. ²⁶ Ana nabasa doin ma hata nala, fo bae neu dotel. Tehuu taa hambu esa tao nahain boe. Tehuu hedini ndia boe namabela nakandoo. ²⁷⁻²⁹ Inak ndia namanene tutuik no'un seli la'eneu Yesus. De, ana nakaseseti neu hataholi makadotok sila laladan, de sangga neu deka-deka no Yesus dean. Ana dudua nai dalen, nae, "Sadi kada au bisa daba la'e Ndia badun, na, au hai ndia so!"

Ledo eik ana daba la'e Yesus badun, boe ma tutik daan mada. De ana nameda hai ndoos so. ³⁰ Nandaa no ledoeik ndia, Yesus nameda balakain kalua neme aon dale mai. Boe ma Ana sulis dea neu, de Ana mete neu hataholi makadoto kala sila. Basa de natane sala nae, "Ei see ndia daba la'e Au badung?"

³¹ Ana mana tungga nala lataa lae, "Ama mete aom leo! Hataholi desidesi ia, de lakaseseti aok. De Ama matane sala mae, 'See ndia daba la'e Au badung?'"

³² Tehuu Yesus mete ndule sala, fo Ana sangga bubuluk isinaak see ndia daba la'e Ndia. ³³ Inak ndia namanene Yesus natane leo ndia, boe ma ana bii nalan seli. Basa boe ma ana sendek neu Yesus matan, de nataa nae, "Ama! Au ndia daba la'e Ama badun."

³⁴ Boe ma Yesus nataa nae, "Huu ina mamahehele tebe-tebe neu Au, de ina hai ia so. Hatemataka ia, ina fali no namahokok leo."

³⁵ Yesus bei kola-kola nae leo ndia, boe ma hataholi esa neme Yairus uman mai, de nafada nae, "Kasian, inanak maten so. De boso tao makasosotak Ama Mesen fo Ana boso neu bali."

³⁶ Tehuu Yesus taa mbali hataholi ndia kokolan. De, nafada Yairus, nae, "O boso bii, kada mamahele neu Lamatuak leo." ³⁷ Boe ma Yesus la'o ela ana mana tungga nala nggelok. Tehuu Ana noo Petrus, Yakobis ma fadin Yohanis, de ala la'ok lakandoo. ³⁸ Ledoeik ala losa Yairus uman, boe ma ala lita hataholi no'uk langgilo lalan seli, ma lamanene lakaleleu. ³⁹ Yesus maso dalek neu. Boe ma Ana natane sala, nae, "Hatina de ei manggilo ma makaleleu leoiak? Kakanak ia taa maten. Kada ana sunggu ndia."

⁴⁰ Lamanene Yesus kokolan leondia, boe ma ala hika haumeme Ndia.

Basa boe ma Ana nadenu basa sala leni deak leu. Boe ma Ana noke nala kakanak ndia aman ma inan, ma ndia ana mana tungga katelun, de basa sala maso leni inanak ndia kaman dale leu. ⁴¹ Boe ma Yesus to'u nala inanak ndia liman, de Ana kokolak nenik sila dede'a Aram nae, "*Talita kum!*" (Sosoan nae, "Inanak aa! Fo'a leo.")

⁴²⁻⁴³ Nggengge neuk, inanak ndia fo'a, de ana mulai la'ok. Boe ma Yesus nafada inan, nae, "Fee kakanak ia na'a leo!"

* **5:23** Susula Malalao dede'a Yunani sulak nae, "Ama tulun mai fo lalaa liman neu ndia, fo ela leobee na, ana hai ma nasoda fali." Nai ele, 'loke lalaa limak' sosoan 'tulun tao mahain'. Inanak ndia teun, dede'a Yunani sulak nai lalane kahaa hulu duan.

Basa hataholi mana lita hata fo mana dadik ndia, ala heran lalan seli. Tehuu Yesus ka'i nisa kasa nae, "Ei boso mafa'da esa boe mae, Au tao asoda falik inanak ia so."

6

Hataholi Nasaret timba heni Lamatuak Yesus (Mateos 13:53-58; Lukas 4:16-30)

¹ Basa boe ma, Yesus no Ndia ana mana tungga nala fali leni Yesus nggolon Nasaret leu. ² Nandaa la'eneu hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin, de Yesus maso neni uma huhule-haladoik dalek neu, de nanoli. Faik ndia, hataholi no'u kala leu hule-haladoi. Ledoeik lamanene Ndia nanonolin, boe ma ala heran lalan seli, de lae, "Hataholi ia malelan seli maa! Ndia boe oo, naena koasa maa! Talobee de Ana leondiak? ³ Naa te Ndia kada tuka ai. Ita talelak inan Maria; ma Ndia fadi nala, fo ndia Yakobis, Yoses, Yudas, ma Simon. Ndia boeoo, fadi inanan hida boe. Ita basa nggata leo nai nggolok esa naa!" Huu ndia, de ala dale hedind de ala taa nau lamanene Ndia so.

⁴ Boe ma Yesus nafada, nae, "Memak tetebes! Hataholi lahiik fee hada-holomata, neu Manetualain mana kokolan fo maneme mamana fe'ek mai, lena heni manai nggolo hehelin."*

^{5-6a} Tehuu hataholi sila dale nala lakababatu, losa tala nau lamahele Yesus so. Huu ndia, de Ana heran, boe ma Ana taa pake Ndia koasan bali nai ndia so. Kada Ana tao nahai hataholi kamahedik esa do duak.

Lamatuak Yesus nadenu ana mana tungga nala sanahulu dua (Mateos 10:5-15; Lukas 9:1-6)

^{6b} Basa boe ma, Yesus la'ok ndule basa nggolo mana deka kala, fo nanoli hataholi la Manetualain hihii-nanaun. ⁷ Ana noke nala Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala, de nadenu sala la'ok dua-duak, fo leu lafada Manetualain Hala Malolen. Ndia boe oo, fee sala koasa fo husi heni nitu. ⁸⁻⁹ Ana palenda sala, nae, "Ei boso mini no'uk nai nai dalak. Boso mini lepa, doik, ma tas. Mini tete'e-aik, ma tabueis manai ei ei mala, ma kada badu esak. ¹⁰ Mete ma hataholi simbok ei nai uman, na, ei musu leo nai ndia, losa ei lao seluk. ¹¹ Ma mete ma ei losa nai mamananak esa, boe ma hataholi malai sila kala, taa nau simbok, ma taa nau lamanene ei, na la'o ela mamananak ndia. Basa na, mafada sala, mae, 'Ei taa nau mamananene, na, ela ei lemba aom ei natataam ndia!'"*

¹² Basa boe ma, ala tungga leu tui-bengga Hala Malole ndia. Ala lae basa hataholi la musu hahae leme sila sala-singgo nala mai leo, fo basa na, fali fo lasoda tungga Manetualain hihii-nanaun. ¹³ Boe ma ala husi kalua heni nitu la. Basa ndia, na, ala tao mina neu hataholi kamahedi kala langgan, fo ala hule-haladoi fee sala. De, ala hai memak.*

Ala hala lisa Yohanis Mana Salanik (Mateos 14:1-12; Lukas 9:7-9)

¹⁴ Faik ndia, hataholi lai sudi bee mesan, lalelak Yesus so. Tutuik la'eneu Ndia koasan ndia boe oo, ana losa Mane Herodes ndi'idoon boe. Hambu

* **6:4** Yohanis 4:44 * **6:11** Nai Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nae, "sasambu heni afu neme sila ei nala mai". Lelek ndia, nai ele, hataholi lateme sasambu heni afu neme ei nala mai, fo dadik tanda, nae, hataholi taa mana nau namanene, na, ana lemba aon natataan. Mete Lukas tatada kasanahulun, lalane kahaan losa kasanahulu esan; *Nadedenu kala tutuin* tatada kasanahulu telun, lalane kalima hulu esa. * **6:13** Yakobis 5:14

hataholi lae, “Yohanis Mana Salanik ndia, nasoda falik nai Yesus aon dale! Huu ndia, de Ana bisa tao basa tanda hera nala sila.”

¹⁵ Tehuu hataholi fe'e kala bali na lae, “Taa! Elia ndia nasoda fali nai Ndia aon dale. Do Manetualain mana kokola fe'en esa neme makahulun mai.”[☆]

¹⁶ Tehuu ledoeik Mane Herodes namanene hataholi la kokolak la'eneu Yesus leo ndia, boe ma ana nataa, nae, “Neu ko Yohanis Mana Salanik fo fain au fee tete lala langgan ndia ia. Hatematak ia nasoda fali seluk so, maa!”

¹⁷⁻¹⁸ Mane Herodes nadenu leo ndiak, huu ana hambu dede'a inahuuk no Yohanis. Tutuin leo iak. Fai maneuk ele, Mane Herodes sao nala fadin Filipus saon, nade Herodias. Naa te Filipus no Herodias bei taa lamaketu. Huu ndia de Yohanis ana ka'i taa-taa, nae, “Ama Manek taa bole sao mala fadim saon. Huu tatao leo ndiak ndia, na, Ama la'olena ita hada Yahudin so.” Tehuu Herodes kada sao nahele inak ndia. Basa boe ma, ana fee hataholi leu humu lala Yohanis de ala teen neni bui dale neu.[☆]

¹⁹ Huu Yohanis ka'i taa-taa leondiak, de inak ndia nambeda dalek neun fo ana sangga dalak fo ana tao nisan. Tehuu ana bei taa hambu lelak, huu Mane Herodes taon neni bui dale neu so. ²⁰ Boe ma Ana fee soldadu la lanea lahelen.

Memak Mane Herodes bii Yohanis. Huu ana bubuluk Yohanis ndia, na, Manetualain nadenu mai so. Ma ndia boe oo, hataholi malole. Memak Mane Herodes nahiik namanene Yohanis dede'a-kokolan. Tehuu la'i-la'i esa, na, dalen taa malole no Yohanis dede'a-kokolan.

²¹ Basa ndia, boe ma faik esa, ina Herodias hambu fai lelak fo bala dale hedim. Faik ndia, ala tao Mane Herodes fai bobonggin. Ala hoka hataholi inahuu nala fo ala mai la'a feta fai bobonggin ndia. Mana maik sila, na hataholi mana palenda la, malangga soldadu la, ma nusa Galilea lasi ha'da nala. ²² Neu feta laladan, boe ma Ina Herodias anafe'on neu longge. Ndia lolonggen lolen seli, losa ana tao namahoko Herodes ma ndia nana hoka nala. Boe ma Mane Herodes noke nalan de natanen nae, “O nau moke au hata, na, kada mafada leo! Dei fo au fee o. ²³ Leomae o moke ba'e duak au nusa palendang boe oo, au fee o. Au soo neu Manetualain naden!”

²⁴ Boe ma inanak ndia neu natane inan nae, “Ina aa! Ina dudu'an, na, au oke hata fo neulaun seli neme ama mai?”

Boe ma inan nataa nae, “Naaa! Muu fo moke Yohanis langgan.”

²⁵ Basa boe ma, inanak ndia lai-lai neni Herodes neu, de nae, “Ama aa! Au oke fo leni fee au Yohanis langgan, fo mbedan neu dulang esa dalek. Hatematak ia leo!”

²⁶ Mane Herodes namanene leondia boe ma tutik tenden ana bokak. Tehuu ana taa bisa hela falik ndia sumba-soon so, huu basa hataholi la lamanene basan so. ²⁷ Basa boe ma, ana palenda malangga soldadu esa, neu tete neni Yohanis langgan neme bui dale mai. ²⁸ Boe ma ala tete lala Yohanis langgan, de ala taon neu dulang esa dalek, boe ma lenin neu inanak ndia. Ana simbo nala dulang ndia, boe ma ana ko'o nenin neu inan. ²⁹ Ledoeik Yohanis ana mana tungga nala lamanene lae ala tete leni Yohanis langgan, de leu ha'i lala mbombolan de leu latoin.

Yohanis mamaten tutuin kada leondiak.

*Lamatuak Yesus fee hataholi lifun lima lenak la'a
(Mateos 14:13-21; Lukas 9:10-17; Yohanis 6:1-14)*

³⁰ Faik esa, boe ma Yesus ana mana tungga nala fo nadenu sala leu ndia, basa sala lakabubua seluk lo Ndia. Ala tui basa hata fo ala taon so, ma hata fo lanoli hataholi la so. ³¹ Tehuu faik ndia hataholi no'u kala la'ok leu mai sangga Yesus. Losak Yesus no ana mana tungga nala taa lalak la'a so. Boe ma Yesus nafada ana mana tungga nala nae, "Mai fo teu sangga mamana linok fo ita bisa hahae aok tala faa dei, ma."

³² De, basa sala hene leni ofak dale leu, de leu sangga mamana linok, fo, dook neme nggolok mai.

³³ Tehuu hataholi makadoto kala sila lita Yesus ofan tungga dano biffin. Boe ma ala kalua leme nggolok dale mai, tungga dala madak lain, de ala losa lakahuluk Yesus asa. ³⁴ Ledoeik Yesus konda neme ofak lain mai, boe ma nita hataholi no'uk lahani Ndia so. Boe ma dalen tuda kasian neu sala, huu ala taa bubuluk tao leo bee so, leo bali bi'ilombo fo mana hoon taa. Boe ma Ana nanoli sala Manetualain hihii-nanaun,* ³⁵⁻³⁶ neme leledon mai losa bobok. Boe ma Yesus ana mana tungga nala lafada Ndia lae, "Ama aa! Malolenak Ama madenu basa hataholi la ia, fo leu hasa nana'ak nai nggolo-nggolo mana dekak lai ia. Huu ledo bobok ia so, de taa hambu nana'ak nai ia so."

³⁷ Tehuu Yesus nataa nae, "Bosok! Kada ei ndia fee sala la'a."

Tehuu latane lasafalin lae, "Awii! Mete ma ita fee hataholi no'uk leolia la'a, na, ita musi kalua doik makadotok nalan seli! Sama leo tukan esa nggadin teuk esa!† Neme bee mai, ita bisa hambu doik no'uk leondiak!"

³⁸ Boe ma Yesus nataa, nae, "Miu matane sudi kasa dei, see neni lepa-
ngge."

Basa boe ma leu latane sala de ala fali mai lafada lae, "Hambu kada loti lima ma i'ak boak dua."

³⁹ Basa boe ma, Yesus nadenu basa hataholi la sila langgatuuk lakabubua leu na'u lain. ⁴⁰ Boe ma leu langgatuuk lakabubua. Hambu lakabubua hataholi natun beke'esak, ma hambu luma beke lima huluk.

⁴¹ Basa de, Yesus ha'i nala loti ka lima kala, ma i'a boak kadua kala sila. Boe ma Ana nasale lalai neu, de noke makasi neu Manetualain. Basa ndia, boe ma Ana bibi'i loti sila de Ana loo fee sala leu Ndia ana mana tungga nala, fo leu baba'e sala leu basa hataholi la sila. Ana baba'e i'a boa kadua kala sila boe. ⁴² Basa de basa sala la'a losa lakabete. ⁴³ La'a basa, boe ma Ndia ana mana tungga nala, leu lakabubua lala nana'a lena kala, de henu lembeneu sanahulu dua.

⁴⁴ Meda hataholi lifun lima. Ala bei hingga ka'da tou mana na'a kala. Tehuu bei taa hingga tamba ina kala ma kakana kala.

Lamatuak Yesus la'ok nesik oe bafon

(Mateos 14:22-33; Yohanis 6:16-21)

⁴⁵ Basa ndia, boe ma Yesus nadenu ana mana tungga nala, leu sa'e ofak lakahuluk leni nggolok Betsaida, nai dano selik ele leu. Tehuu Ndia bei nai ndia, de nadenu hataholi la sila fali leo. ⁴⁶ Ledoeik basa sala fali, boe ma Ana nda'e neni letek esa lain neu, de Ana hule-haladoi.

⁴⁷⁻⁵⁰ Ledoeik le'odae so, boe ma Yesus konda fali. Ana nita ana mana tungga nala ofan losa nai dano laladan so. Tehuu ala sefe sota lalan seli, huu ofak laban ani solu. Ledoeik lolembilak, boe ma Yesus neu tungga sala. Tehuu kada Ana la'ok nesik oe bafon. Ledoeik Ana sangga la'o seli

* 6:34 Lelekek 27:17; 1 Mane-mane kala 22:17; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 18:16; Yeskial 34:5; Sakarias 10:2; Mateos 9:36 † 6:37 Susula Malalao dede'a Yunani isi-isik sulak, nae, "doi lilo fulak denari natun dua." Doi lilo fulak denari esa nai lele uluk, na, sama leo tukan esa nggadin faik esa.

ofak ndia, boe ma ala lita Ndia. Ala nggengge lalan seli. Boe ma latatane aok lae, "Awii! Hata ia? Nitu do hata?"

Tehuu Yesus kokolak nakandoon, nae, "Wei! Ei boso bii, baa! Au ndia ia."

⁵¹ Ledoeik Yesus hene neni ofak dale neu, boe ma ani nakamate tutik. Ndia ana mana tungga nala heran lalan seli. ⁵² Dei fo ala lita Yesus pake koasan, fo Ana fee hataholi lifu kalima lena kala la'a. Tehuu ala bei taa bubuluk tebe-tebe Yesus koasan, huu dale nala bei lakababatu.

*Hataholi kamahedi malai Genesaret basa sala leni Yesus leu
(Mateos 14:34-36)*

⁵³ Ledoeik ala losa dano selik, boe ma ala see leu kota Genesaret tasi bifin. ⁵⁴ Ledoeik ala konda leme ofak lain mai, tehuu hataholi no'u kala lita sala so. Boe ma ala bobouk lae, "Wei! Yesus mai so, bou." ⁵⁵⁻⁵⁶ Sila basa sala lalai ndule nggolo kala, de leu hoka lafeok, boe ma hataholi la ndolo loo basa hataholi kamahedi kala mai.

Keke'un neu, sadi lamanene Yesus nai mamanak esa, na, basa sala ndolo leni basa hataholi kamahedi kala fo lakambembeu sala leu mook ndia. Ala dudu'a nai dale nala dalek lae, "Sadi hataholi kamahedi kala sila daba la'e Yesus badu mbedan, na, neu ko ala hai ndia so." Daba leondiak, boe ma ala hai tutik.

7

*Boso nggati hataholi heti-heun neu Manetualain palendan
(Mateos 15:1-9)*

¹ Hambu hataholi Farisi bubuak esa lo mese anggama hida leme Yerusalem mai, fo latonggo lo Yesus. ²⁻⁵ Hataholi Farisi la sila, to'u lahele sila hada Yahudin. Leo, mete ma hataholi sangga la'a-linu, na, musi lafui oe tungga hadak hihiiin. Leondiak boe oo, mete ma ala fali leme pasak mai, na, musi ladiu oe dei. Losak sila bua dapu heheli nala, leo ulek, pinggak, nggalas, cerek, musi safe sala tungga hadak hihiiin, bei fo bole la'a-linu lenik.

Mete ma hambu hataholi Yahudi fe'ek taa tungga sila hadan, na, hataholi Farisi la manggalau sala.

Huu ndia, de ala manggalau neu le'doeik ala lita Yesus ana mana tungga nala la'a-linu tehuu taa lafui oe tungga hadak hihiiin. Boe ma ala mai, fee salak neu Yesus lae, "Hatina de o ana mana tungga nala la'a-linu, tehuu taa lafui oe dei? Ndia laban ita bei-ba'i nala hadan!"

⁶⁻⁷ Boe ma Yesus nataa nae, "Ei ia, memang hataholi fo kokolak fe'ek, tehuu tao fe'ek. Neme makahulun mai, Ba'i Yesaya sulak Manetualain Dede'a-kokolan so, nae,

'Hambu hataholi koa-kio Au,
no kada bafan, tehuu taa no dalen.
Ala tao leo ndiak boe oo sosoan taa.

Te tala mbali Au hihiiing.

De ala tungga kada hataholi hihii-nanaun.'*

Ei boe oo, sama leo ndiak. ⁸⁻⁹ Ei la'o ela Manetualain palendan so, fo tungga kada hataholi hadan. Memang ei malelan seli tao leondiak!

¹⁰ Makahulun ele, Ba'i Musa nafada basa Manetualain palendan so, nae, 'Fee hada-holomatak neu ei inam ma amam.' Boe ma tamba bali nae, 'Mete ma hataholi esa a'ali aman do inan, na musi huku nisa ndia.'*

* 7:6-7 Yesaya 29:13 * 7:10 Kalua neme Masir mai 20:12; 21:17; Malangga Anggama la Heti-heun 20:9; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:16

11-12 Manetualain nanoli leo ndiak, tehuu ei manoli fe'ek bali. Ei mae, 'Metete ma hataholi helu nae ana fee hata esa neu Manetualain, na, leomae inan ma aman to'a-taa lalan seli boe oo, tehuu taa bole pake hata ndia fo tulu fali sala, huu helu basa so, fo sangga feen neu Manetualain.' 13 Huu ndia de isinaak, Au afada basa so, ae ei nggali heni Manetualain hihii-nananaun, fo ei nggati neu heti-heu beuk. Hambu ei nggati heti-heuk no'uk leondiak so."

Dede'a manggalauk fo ana kalua neme hataholi dalen mai
(Mateos 15:10-20)

14 Basa boe ma, Yesus noke nala hataholi fe'ek kala malai ndia kala, de nafa'da nae, "Pasa ei ndi'idoo mala dei, fo ei bubuluk. 15 Hata fo maso neni hataholi tein dale neu, taa neni manggengeok faa boe. Tehuu hata fo ana kalua, na, ndia dei fo tao manggengeok. 16 [Naa, see kandi'i-dook, na, mamananone neulalau baa!]"*

17 Basa boe ma, Yesus no ana mana tungga nala la'o ela hataholi la sila, de ala maso leni uma esa dalek leu. Boe ma, Ndia ana mana tungga nala latanen nakandandaak ndia sosoan. 18 Yesus nataa nae, "Ei taa bubuluk boe do? Ndia maksud leoiak: hata fo hataholi na'an, na ndia malole. Tehuu mana kaluak ndia, taa malole. 19 Hata fo ita ta'an, fo masok neni ita tein dalek neu, basa na kalua seluk bali. (Lamatuak Yesus maksud nae, hataholi bole na'a su'di hata. Taa nana kena-ka'ik.)

20 Hata fo ana kalua neme hataholi dalen dale mai, na, ndia dei fo neni manggalauk, losa Manetualain nunuten, ma taa nau nakabubua non. 21 Huu dede'a manggalauk no'u kala kalua leme hataholi dalen dale mai! Sama leo: dudu'a manggalauk, tao eok no hataholi, fo ndia taa sao inan do sao toun, namana'o, nakanisa hataholi, 22 balena'o, hohongge, tatao manggalauk, pepekok, tungga aombaa kasuun, dale hedi, kokolak tao natuda hataholi, koaok, taa kalela ha'dak, ma langga batuk.

23 Basa dede'a manggalauk leo sila kala, kalua leme hataholi dalen dale mai. Ndia ndia tao nakalulutu ndia. De Manetualain boe oo, nunuten."

Lamatuak Yesus tulu-fali inak esa taa hataholi Yahudi
(Mateos 15:21-28)

24 Basa boe ma, Yesus asa la'o ela mamananak ndia, de leni kota esa leu, nade Tirus. Losa ndia boe ma ala leni uma esa dalek leu, huu Yesus Ana taa nau hataholi bubuluk Ndia nai mamananak ndia. Tehuu Ana taa bisa kekek.

25-26 Nai ndia boe oo, hambu inak esa taa hataholi Yahudi. Ala bonggin neme nggolok Fenisia nai nusa Siria ele. Namanene Yesus mai, boe ma neu noke Yesus, fo, husi heni nitu manggalauk neme ana inanan dalek mai.

27 Tehuu Yesus nggali kokolak nae, "Kakana-kala musi la'a lakahululuk bei fo nana'a elak nggali feen neu busa la." (No maksud nafufunik nae, Yesus tulu-fali nakahululuk ndia hataholi Yahudi nala dei, bei fo bisa tulu-fali hataholi fe'e kala).

28 Tehuu inak ndia bala nae, "Tetebes, Ama! Tehuu busa ndia, nai mei sosolon. De ndia boe oo, na'a nana'ak fo mana tuda neme kakanak ndia pinggan dale mai." (No maksud, nae, ledoeik fo kakana kala la'a, na, busa boe oo, hambu na'a. Leomae Yesus tulu-fali Ndia hataholi nala, tehuu Ana musi mbali hataholi fe'ek boe).

* 7:16 Susula dede'a Yunani isi-isik ma laak nalan seli, taa sulak lalane kasanahulu neen ia.

²⁹ Namanene leo ndia, boe ma Yesus nafada, nae, "Awii! Ina kokolan ndaan nalan seli so! De ina fali muu nggo leo, huu nitu ndia kalua neme ina anan ndia dalek mai so."

³⁰ Boe ma, inak ndia fali. Ana losa uman naa te, anan sunggu namanee. Memak nitu ndia kalua so.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi hala taak ma mbakek esa

³¹ Basa ndia boe ma, Yesus asa la'o ela kota Tirus, de ala la'ok tungga tasibifi, de lesik kota Sidon. Neme ndia mai, ala la'ok lakandoo losa dano Galelea. Basa boe ma ala la'o leni nusak esa, ma kota sanahulu fo lateme loke lae 'Dekapolis' leu. ³² Nai ndia hambu hataholi hala taak ma mbakek esa. Ndia nonoo nala loon leni Yesus neu. Ala loke fo Yesus lalaa liman neu langgan lain fo tao nahain. ³³ Boe ma Yesus la'o ela hataholi makadoto kala sila, de mesa kana neu no hataholi ndia. Yesus tao lima ku'un neni hataholi ndia ndi'idoon ddua sala dalek neu. Basa de, Ana tao ambe neu lima ku'un, de nafaloe hataholi ndia maan. ³⁴ Boe ma Yesus nasale lalai neu, de Ana hela naluk ani hahaen, boe ma Ana palenda nae, "Efata." (Sosoan nae, "Hu'ak leo!")

³⁵ Ana nafada kada leondiak, tutik, hataholi ndia namanene leo. Hataholi ndia ma makambiin, ana banggana'u tutik, losa ana mulai kokolak no malole.

³⁶ Basa boe ma, dua sala fali leni hataholi nou kala leu. Yesus ka'i sala nae, "Mamanene baa! Ei boso mafada hataholi mae, Au tao ahai hataholi ia so." Leomae Yesus ka'i sala tehuu ala tui no'u lai basa mamanak lala'en. ³⁷ Hataholi fo mana lamanene ndia, ala heran lalan seli. Boe ma ala lakokola lae, "Ana seli nalan seli maa! Hataholi ia tao basa hata dadik malole. Hataholi mbakek bisa namanene. Hataholi hala taak bisa nakokola."

8

Lamatuak Yesus fee hataholi lifun haa la'a

(Mateos 15:32-39)

¹⁻³ La'i esa, boe ma hambu hataholi no'u kala mai lakabubua fo lamanene Yesus. Ala tungga Ndia faik telu ia so, de basa nana'a-nininu nala so. Boe ma Yesus noke nala ana mana tungga nala, de nafada sala nae, "Au ameda kasian neu hataholi no'u kala ia. Hambu nggelok leme dook mai so, de lakabubua faik telu ia so, de losak nana'a nala taa so. Malolenak boso ala fali lo tei loon dei. Fo boso losak ala bengge lai dala laladak."

⁴ Yesus ana mana tungga nala lataa, lae, "Ama aa! Mamanak ia dook no nggolok. De ita taa bisa fee hataholi no'u kala ia la'a-linu!"

⁵ Tehuu Yesus natane sala nae, "Ei loti mala hida?"

Ala lataa lae, "Ama aa! Ai loti nala kada hituk."

⁶ Basa boe ma Yesus nadenu sala langgatuuk leu dae. Boe ma Ana ha'i nala loti kahitu kala sila, de noke makasi neu Manetualain. Basa boe ma Ana bibi'i loti la sila nenik Ndia liman, de, Ana fee sala leu ana mana tungga nala. Boe ma leu baba'e fee basa hataholi la sila. ⁷ Ala hambu i'ak hida boe. Boe ma Yesus noke makasi seluk neu Manetualain neu i'a kala sila. Basa de Ana fee ana mana tungga nala leu baba'e fee hataholi la sila.

⁸⁻⁹ Sila basa sala fama hataholi lifun haa. Ala la'a losa lakabete. La'a basa boe ma ana mana tungga nala leu huhulu lakabubua nana'a ela kala sila, henu lembeneu inahuuk hitu. Basa ndia, boe ma Yesus nadenu basa sala fali. ¹⁰ Ledoeik ala fali, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala sa'e leni ofak esa dale leu, de, ala leni mamanak esa leu, nade Dalmanuta.

Hataholi Farisi la sangga tao latuda Lamatuak Yesus

(Mateos 16:1-4)

¹¹ Ledoeik Yesus asa losa Dalmanuta, boe ma hataholi hida leme partei Farisi, mai fo latonggo lo Ndia. Ala latane-lataak lo Ndia, fo sangga te'ek Ndia. Ala loke Ndia, lae, "Ama aa! Matudu tanda heran esa, fo, dadik neu bukti nae, memak O hambu koasa neme Manetualain mai."✠

¹² Yesus hela naluk ani hahaen, boe ma nae, "Metete ma Au amanene ei kokolan leondiak, na Au fale Au daleng! Huu hatina de ei moke tanda heran? Boso tao leondiak! Memak hambu tanda heran, tehoo Au taa tao fee ei."✠

¹³ Basa boe ma Yesus la'o ela sala de neu sa'e fali seluk neni ofak dale neu, no Ndia ana mana tungga nala. Boe ma leni dano selik leu.

Lamatuak Yesus nanoli nae, mata neuk neu hataholi Farisi la lele'a-nonolen

(Mateos 16:5-12)

¹⁴ Le'doeik Yesus asa losa nai dano lala'dan, bei fo ana mana tungga nala lasaneda, ala taa leni lepa-ngge. Ala leni ka'da loti esa. ¹⁵ Yesus namanene ala kokolak loti boe ma nae, "Ei musi masanenedak baa! Ei boso tungga Mane Herodes no hataholi Farisi la le'a-nole manggalaun. Sila le'a-nole nala sila sama leo ala seseok laluteik fo tao natafuu loti."✠

¹⁶ Lamanene leondia, boe ma Ndia ana mana tungga nala lakandaa. Boe ma ala lakokola lae, "Toulasik kokolak hata ndia? Fama Ana kokolak nae leondia, na huu ita taa teni loti."

¹⁷ Tehoo Yesus bubuluk sila dudu'a nala. De, Ana kokolak nae, "Hatina de ei kokolak kada loti! Ei taa malelak Au maksud do? Memak ei langga-uten mba'an seli! ¹⁸ Ei mita mia ei mata heheli mala so, tehoo ei taa bubuluk ndia ndandaan! Sama leo ei bei taa mita. Ei mamanene mia ei ndi'ido heheli mala so, tehoo ei taa bubuluk hata-hata. Sama leo ei bei taa mamanene! Ei mafalende henin so,✠ ¹⁹ loti kalima kala sila fo Au bibi'i sala, de feen neu hataholi lifun kalima kala sila hetu do? Fain ei makabubua mala loti nana na'a ela kala lembeneu hida?"

Lataa lae, "Lembeneu sanahulu dua, Ama."

²⁰ Yesus natane sala bali nae, "Ei bei masanene'da fain Au bibi'i loti kahitu kala, de fee hataholi lifun kahaa kala sila la'a hetu? Ei makabubua mala nana'a ela kala lembeneu hida?"

Lataa lae, "Hitu, Ama!"

²¹ Boe ma Yesus nae, "Memak tetebes! Ei mita mata nggei so, tehoo hatina de, ei bei taa bubuluk Au koasang neme bee mai!"

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi mbokek esa neme Betsaida

²² Basa ndia, boe ma Yesus asa losa nai nggolo Betsaida. Nai ndia, hataholi la loo hataholi mbokek esa, neni Yesus neu. Ala loke Yesus nafaloen, fo tao nahai hataholi mbokek ndia. ²³ Basa boe ma Yesus to'u nala hataholi ndia liman, de dua-sala kalua leni nggolok deak leu. Boe ma Ana mbula amben neu hataholi ndia matan, de nafaloe hataholi ndia matan. Natane, nae, "Leo bee? O bisa mita so do?"

²⁴ Hataholi ndia botik langgan, de ana suli kii-konak, boe ma nataa nae, "Hei! Au ita hataholi la bela'o, tehoo leo bali au ita ai-la bela'o!"

²⁵ Basa boe ma Yesus tao seluk liman neu hataholi ndia matan. Boe ma hataholi ndia suli soba seluk, naa te matan neulau ndoos so. Hatemataki ia, ndia nita no manggaledok so. ²⁶ Boe ma Yesus nadenu hataholi ndia

✠ **8:11** Mateos 12:38; Lukas 11:16 ✠ **8:12** Mateos 12:39; Lukas 11:29 ✠ **8:15** Lukas 12:1

✠ **8:18** Yermia 5:21; Yeskial 12:2; Markus 4:12

fali, boe ma Ana fee nasanenedak neun nae, "O fali leo, tehoo tungga dala fe'ek! Boso fali muni Betsaida muu bali."

Petrus nae, Yesus ndia Karistus, hataholi fo Manetualain tudu memak neme makahulun mai so

(Mateos 16:13-20; Lukas 9:18-21)

²⁷ Basa, boe ma Yesus asa la'ok ndule nggolok-nggolok malai Kaisaria Filipi. Nai dala laladak, Yesus natane sala nae, "Metee ma tungga hataholi la tutuin na, lae Au ia see?"

²⁸ Lataa lae, "Nggelok lae 'Yohanis Mana Salanik'. Hambu nggelok lae 'Ba'i Elia', fo Manetualain hataholi mana kokolan nai makahulun. Nggelok bali, na, lae, Ama ia esa neme Manetualain hataholi mana mana kokola lele ulun, fe'ek esa bali."*

²⁹ Boe ma Yesus natane selu kasa nae, "Tehoo tungga ei na, Au ia see?"

Petrus nataa nae, "Ama ia Karistus! Fo Manetualain tudu mema kana neme makahulun ele mai so."*

³⁰ Boe ma Yesus ka'i sala nae, "Ei boso mafada esa boe baa!"

Lamatuak Yesus nafada memak Ndia doidoson ma Ndia mamaten

(Mateos 16:21-28; Lukas 9:22-27)

³¹ Basa boe ma Yesus mulai nafada ana mana tungga nala nae, "Au ia Hataholi Isi-isik. Neu ko Au hambu doidosok no'uk, huu lasi ha'da kala, malanga anggama Yahudi la malanga nala, ma mese anggama la, basa sala timba heni Au. Neu ko ala tao lisa Au, tehoo nandaa no binesan,* na Au asoda fali." ³² Yesus nafada manggaledok leondiak, boe ma Petrus hela nalan neu dalak biffin de ana ka'in nae, "Ama boso mae leondia! Au taa nau sila lima nala la'e Ama."

³³ Petrus nae leondia, na, taa tungga Lamatuak hihiiin. Boe ma Yesus nasale de suli Ndia ana mana tungga fe'e nala. Boe ma Ana mboka Petrus nae, "Wei! Ndia nitu la malanggan kokolan ndia. Boke malai heok ia! O dudu'a tungga kada hataholi hihiiin, tehoo taa Manetualain hihii-nanaun!"

³⁴ Boe ma Yesus nanggou nala hataholi fe'e kala fo ala mai lakabubua lo Ndia ana mana tungga nala. Boe ma Ana nanoli sala nae, "See nau tungga Au, na, ana musi nakatataka tungga-tungga faik nakandoo! Ana musi nafalende heni ndia hihiiin, fo tungga kada Manetualain hihii-nanaun. Mae hataholi sangga tao lisan boe oo, ana musi kada tungga nakandoo, sama leo hataholi lemba ndia ai nggangan, fo, neu mate.* ³⁵ Huu hataholi fo kada ana nau nasoda soaneu ndia aoina hehelin, na, dei fo ndia sodan ndia, mopon leondiak leo! Tehoo hataholi fo sadia mate, huu ana tungga Au, ma, tui-bengga Lamatuak dala sodan, neu ko ana hambu nasoda nakandoo no Manetualain. * ³⁶ Mamanene, baa! Metee ma o hambu basa dae-bafok isi nala, tehoo Manetualain timba heni o, na o hambu hata? ³⁷ Leomae o lemba muni basa daebafok isi nala boe oo, o taa bisa seluk neu o samanem.

³⁸ Masanenedak baa! Hataholi malai daebafok hatematak ia, manggalau nala mata-mata kala. Tala nau tungga Manetualain. De, see ana mae

* **8:28** Markus 6:14-15; Lukas 9:7-8 * **8:29** Yohanis 6:68-69 * **8:31** Nai dede'a Yunani, ala mulai hinggan neme: leledon ia (= esa), fo'a (= dua), binesak (= telu), balidemak (= haa). De, nai dede'a Yunani, (tei tritei heimera) "nai fai katelun" maksud nai dede'a Malai Kotak, na ndia "binesan". Masaneda huu, Lamatuak Yesus maten neu fai lima (hingga esa). Neu fo'a main, na ndia fai nee (hingga dua), Lamatuak nai lates dale. Neu binesan, na ndia sosoda'ina (hingga telu), Lamatuak Yesus nasoda fali. De, tungga ita hihingga fain, na, Ana mate le'odaek dua, boe ma Ana nasoda fali. * **8:34** Mateos 10:38; Lukas 9:23; 14:27 * **8:35** Mateos 10:39; Lukas 17:33; Yohanis 12:25

tungga Au, do ana mae to'u Au nanoli-nafadang, na, Au boe oo mae manakun nai Manetualain matan. Huu Au Hataholi Isi-isik ia, neu ko Au fali maing uma nusa-sodak mai. Ma Manetualain ata nusa-soda nala boe oo, ala tungga no'u lo Au. Ai konda mima nusa-sodak mai, mia Amak koasa ana seli, bei fo hataholi la bubuluk Au ia see.

9

¹ Ei boso mafalende heni Au kokolang ia. Hambu neme ei basa nggei ia mai, bei taa mate, tehoo neu ko nita Manetualain palendan, ma koasa inahuun."

Lamatuak Yesus namata-ao fe'e, ma balo'a-papaken manggahadok nai letek lain

(Mateos 17:1-13; Lukas 9:28-36)

² Basa faik nee dalen, boe ma Yesus noke Petrus, Yakobis, ma Yohanis fo basa sala nda'e leni lete madema nes esa lain leu. Ledoeik ala losa lain, ala lita Yesus namata-ao fe'e. ³ Ma Ndia balo'a-papaken boe oo, ana da'di fula manggahadok. Nai dae-bafok ia, taa hambu buas esa boe fo fulan lena heni Ndia balo'a-papaken ndia. ⁴ Kada nggengge neuk boe ma ala lita Yesus nakokola no ba'i Elia ma Ba'i Musa.

⁵⁻⁶ Petrus asa bii lalan seli. Boe ma Petrus nakandaa losa kokolak nadabak leondiak so. Basa de nafada Yesus nae, "Ama aa! Ita neulau hiak nai ia, maa! De malolenak ai tao mala lalaa anak telu. Esa soeneu Ama, esa feen neu Ba'i Musa, ma esa bali feen neu Ba'i Elia."

⁷ Basa ndia, boe ma ko'as konda mai, de mboti nala sala. Boe ma lamanene halak kalua neme ko'as ndia dalek mai, nae, "Mamanene baa! Yesus ia, na, Au Ana susueng! Ei basa nggei lamanene matalolole neun baa!"[☆]

⁸ Ledoeik Petrus asa lamanene halak ndia, boe ma ala suli lafeok, tehoo nggengge neuk ala taa bisa lita hataholi fe'ek so. Kada Yesus mesa kana.

⁹ Basa ndia, boe ma Yesus no ana mana tungga nala loe fali leme letek mai. Boe ma Yesus ka'i sala nae, "Hata fo isinaak bei fo ei mitan ndia, ei boso mafa'da sudi see. Au ia Hataholi Isi-isik. Au musi mate dei. Boe ma, neu ko mete ma Au asoda fali so, na, bei fo ei bole mafada hataholi la."

¹⁰ Ala to'u lahele Yesus hala hehelun ndia, de taa lafada hataholi la. Tehoo telu sala latatane aok lae, "Ndia maksud hata, de nae Ana nau 'nasoda fali neme Ndia mamaten mai' ndia? Sosoan nae leobee ndia? Talobee ia bae?"

¹¹ Boe ma latanen lae, "Mese anggama la lae, 'Ba'i Elia musi mai nahahuluk, bei fo Karistus mai.' Tehoo tungga Ama, na leobee?"[☆]

¹² Yesus nataa nae, "Memak tetebes, Ba'i Elia mai nakahuluk fo sadia dalak fee Karistus, huu Hataholi ndia fo Manetualain tudu mema kana so neme makahulun mai. Tehoo talobee? Ei bei taa bubuluk hata fo ala sula kana nai Manetualain Susula Malalaon, la'eneu Hataholi Isi-isik ndia, hetu? Huu ala sulak memak lae, dei fo mete ma Ana mai so, na, hataholi la tao lakatoto'a kana, losa ala tao lisa Ndia. ¹³ Tehoo ei musi pasak neulalau nd'idook baa! Ba'i Elia ndia memak ana mai so. Tehoo hataholi la tao lakatoto'a kana, tungga sila hihiiin. Ndia boe nandaa no hata fo ba'i-ba'i la sulak mema kana so neme makahulun mai."

Lamatuak Yesus tao nahai kakanak fo nitu manggalauk nalan
(Mateos 17:14-21; Lukas 9:37-43)

¹⁴ Le'doeik Yesus no ana mana tungga katelu nala sila latonggo falik lo ana mana tungga fe'e nala, boe ma ala lita hataholi no'u kala lakabubua. Hataholi la sila ala mai lita Yesus ana mana tungga fe'e nala lasisimbo bafak lo mese anggama la. ¹⁵ Ledoeik hataholi no'u kala sila lita Yesus, de, ala nggengge, huu lae hetuk Yesus bei nai letek lain. Boe ma lalai leu latonggo lon.

¹⁶ Boe ma Yesus natane sala nae, "Ei masisimbo bafak hata nai ia?"

¹⁷ Boe ma hataholi esa ana mai de, nae, "Ama, mamananene dei! Au ua au ana touanang mai, fo Ama tao mahai ndia dei. Ana taa bisa kokolak, huu nitu manggalauk nalan. ¹⁸ Mete ma nitu ndia nala kakanak ndia dalek, na ana babala kakanak ia neu dae. Basa ndia, na, kakanak bafan nafufude, ma ana henggu nisin. Boe ma aon nakambii sama leo ai. Au oke Ama ana mana tungga nala fo ala husi heni nitu ndia. Tehuu ala taa bisa hata esa boe."

¹⁹ Namanene leondia boe ma Yesus mboka sala nae, "Wei! Ei ia ana seli maa! Au anoli ei taa-taa so, tehuu ei taa bubuluk neulalau. Ma ei taa mamahale tebe-tebe neu Au! De Au musi nggaleloak neu ei losa fai hida? Mia kakanak ndia neni ia mai!" ²⁰ Boe ma ala ko'o loo kakanak ndia neni Yesus neu. Tehuu ledoeik nitu nita Yesus, boe ma ana bala nabuu kakanak ndia lololi neu dae, losa bafan fufude kala.

²¹ Basa boe ma Yesus natane kakanak aman nae, "O anam dadi tao leoiak ia, neme fai hidak mai?"

Boe ma aman nataa nae, "Neme kadi'i anan mai so. ²² Nitu ndia sangga nae tao nisa kakanak ia dook ia so. Ana tao natuda taa-taa au anang neni ha'i dale neu, ma nabolon neni oe dale neu. De Ama fali malan dei! Mete ma bisa, na, kasian ai, fo mahai kakanak ia dei."

²³ Yesus nataa nae, "Tehuu hatina de o mae, 'mete ma bisa'? Memak Au bisa tao ala basa-basan, tehuu sadi hataholi namahale dei!"

²⁴ Basa ndia, boe ma toulasik ndia nataa ma hihii namatani nae, "Ama! Memak au amahale so. De fali mala au, fo au namaheheleng boe natea bali!"

²⁵ Ledoeik ndia, Yesus nita hataholi no'uk mai lakaseseti lai ndia. Basa boe ma Ana palenda nitu ndia nae, "Heeh! Nitu manggalauk! O kalua muma kakanak ndia mai, fo ela namanene ma ana bisa kokolak. O bosu maso seluk muni kakanak ia dalek mu bali."

²⁶ Namanene Yesus kokolak nae leondia, boe ma nitu ndia nakau natingga nalan seli. Ana bala nabuu kakanak ndia losa ana le'a, bei fo nitu ndia kalua la'o elan. Boe ma kakanak ndia ana male leobali sangga maten. Losa hataholi la sila kokolak lae, "Naa! Ana mate so!"

²⁷ Tehuu Yesus to'u nala kakanak ndia liman, de nafofo'an. Boe ma ana fo'a tutik leo.

²⁸ Basa boe ma Yesus no ana mana tungga nala la'o ela mamananak ndia de ala leni uma esa dalek leu. Latane Yesus nai ndia lae, "Ama! Huu hata de isinaak, ai taa bisa husi mala nitu ndia?"

²⁹ Boe ma Yesus nafada nae, "Mamananene neulalaun! Nitu la memak manggalauk. De metema ei taa hule-haladoi moke tulu-falik neme Manetualain mai, na, ei ta mabe'i husi nitu mata leondiak."

Lamatuak Yesus nafada seluk bali Ndia mamaten

(Mateos 17:22-23; Lukas 9:43-45)

³⁰ Basa ndia, boe ma Yesus no ana mana tungga nala la'o ela mamananak ndia, de ala leni nusa Galilea leu. Faik ndia, Yesus taa nau hataholi la bubuluk lae Ndia nai ndia so, ³¹ huu kada Ana sangga nanoli Ndia ana mana tungga nala. Ana nafada sala, nae, "Taa dook so bali, tehuu ala

sangga se'o heni Au uu hataholi fe'ek kala. Basa na, ala tao lisa Au, fo Hataholi Isi-isik ia. Memak Au mate, tehuu neu binesan, na, Au asoda fali.”*

³² Yesus nafada leondiak, tehuu ana mana tungga nala lakandaan. Ala taa lambalani latane seluk Yesus maksud ndia hata.

Lamatuak Yesus ana mana tungga nala lasisimbo bafak lae, see ndia inahuuk nalan seli

(Mateos 18:1-5; Lukas 9:46-48)

³³ Basa ndia, boe ma Yesus asa la'o losa Kapernaum. Ledoeik ala maso leni uma dale leu, boe ma Yesus natane ana mana tungga nala nae, “Isinaak ei masisimbo bafak hata ndia neme dala laladak?”

³⁴ Tehuu taa hambu esa nambalani nataa boe, huu lasisimbo bafak leme dala laladak lae, see neme sila basa sala mai, inahuun nai lain seli, neme sila basa sala mai.*

³⁵ Basa boe ma Yesus nangatuuk, de nanoli sala nae, “See nau dadik hataholi inahuuk, na, musi sodan dadi tebe-tebe leo hataholi kadi'ianak fo ono-lau fee basa hataholi la.”*

³⁶ Boe ma Yesus ko'o nala kakanak kadi'ik esa nai ndia, de Ana fali neni basa sala laladan neu. Boe ma Ana kokolak, nae, ³⁷ “See nau tungga Au fo ono-lau hataholi anak sama leo kakanak ia, na, ndia sosoan nae, hataholi ndia boe oo, ono-lau Au. Ma ndia boe oo ono-lau Au Amang fo mana madenu Au, uni daebafok ia mai.”*

See dadik neu ita hataholin

(Lukas 9:49-50)

³⁸ Basa ndia, boe ma Yesus ana mana tunggan Yohannis, kalaak nae, “Ama aa! La'i esa, ai mita hataholi esa husi nitu pake Ama naden. De ai ka'in, huu ita hataholin taa ndia.”

³⁹ Boe ma Yesus nataa nae, “Heeh! Ei boso ka'i hataholi ndia. Huu see pake Au nadeng, fo ana tao tanda heran, na, ana taa kokolak naboo Au nadeng ndia. ⁴⁰ Mete ma ana taa laban ita, na, sosoan nae ita hataholi ndia boe.* ⁴¹ Masaneneda neulalau baa! Mete ma hambu hataholi bubuluk ei tungga Karistus, boe ma ana tulu-fali ei, na, neu ko Manetualain taa nafalende heni ndia sosotan. Leomae ana fee ei minu ka'da oe hiak nggalaas esa boe, tehuu Manetualain taa nafalende heni ndia.”*

Boso makamiminan mia salak

(Mateos 18:6-9; Lukas 17:1-2)

⁴² Basa ma Yesus nafada selu kasa bali, nae, “Mete ma hambu hataholi tao nasala kakana anak esa, losak taa namahale Au so bali, na, mata neuk leo baa! Malolenak mba'a batu inahuuk esa† neu hataholi ndia lesuhain, fo mabolo henin neni tasi laladan neu.

⁴³ Mete ma o tao salak munik o limam, na tete heni limak ndia leo! Huu malolenak o maso muni nusa-sodak dalek muu, muni kada o limam

* **9:31** Nai dede'a Yunani, ala mulai hingga neme: leledon ia (= esa), fo'a (= dua), binesak (= telu), balidemak (= haa). De, nai dede'a Yunani, (tei tritei heimera) “nai fai katelun” maksud nai dede'a Malai Kotak, na, ndia “neu binesan”. Masaneda huu, Lamatuak Yesus maten neu fai lima (hingga esa). Neu fo'a main, na, ndia fai nee (hingga dua), Lamatuak Yesus nai lates dale. Neu binesan, na, ndia sosoda'ina (fai katelun), Lamatuak Yesus nasaoda fali. De, tungga ita hihingga fain, na, Ana mate le'odaek dua, boe ma Ana nasoda fali. * **9:34** Lukas 22:24 * **9:35** Mateos 20:26-27; 23:11; Markus 10:43-44; Lukas 22:26 * **9:37** Mateos 10:40; Lukas 10:16; Yohannis 13:20 * **9:40** Mateos 12:30; Lukas 11:23 * **9:41** Mateos 10:42 † **9:42** Susula dede'a Yunani nae, ‘batu mol’ fo ala pake mol neu hade gandum.

seli, lena heni o muni o liman dua sala, tehoo ala mbia heni o muni ha'i naraka dalek muu.⁴⁴ [Naraka ndia, memak mamana doidosok. Ndia ha'in taa hambu maten. Ma ulek malai sila kala taa hahae e'edok tao kaboo mbuluk].⁴⁵ Mete ma o tao salak munik o eim, na, tete heni eik ndia leo. Huu malolenak o maso muni nusa-sodak dalek muu, mua kada o eim seli, lena heni o muni o eim dua sala, tehoo ala mbia heni o muni ha'i naraka dalek muu, mua o eim dua sala.⁴⁶ [Naraka ndia memak mamana doidosok. Ndia ha'in taa hambu maten. Ma ulek malai sila kala taa hahae e'edok tao kaboo mbuluk].⁴⁷ Mete ma o tao salak munik o matam, na edo henin. Huu malolenak o maso muni nusa-sodak dalek muu, mua kada o matam seli, lena heni o muni o matam dua sala, tehoo ala nggali heni o muni ha'i naraka muu mua o matam dua sala.⁴⁸

⁴⁸ 'Naraka ndia, memak mamana doidosok.

Ndia ha'in taa maten.

Ma ulek malai sila kala taa hahae e'edok tao kaboo mbuluk.⁴⁹

⁴⁹ Au nanonoling ia, memak belan seli. De see nau tungga Au, na, ana musi nakatataka tungga nakandoo. Sama leo mbaa fo ala mamasin ma ala se'in lenik ha'i, suek mbaa ndia nala dook.

⁵⁰ Masik ndia, malole. Ita paken fo tao nalada nana'ak. Tehoo mete ma masik ndia mamin so, na, sosoan hata? Ita nggali henin leo. Ei boe oo, musi dadik sama leo masik, fo masoda masueao mia basa hataholi la.

Ei hahae masisimbo bafak mae see ndia inahuuk ma see ndia kadi'ik!⁵¹

10

Hataholi Farisi la sangga dalak fo ala ika Yesus lenik dede'a sasao-namaketuk

(Mateos 19:1-12; Lukas 16:18)

¹ Basa boe ma, Yesus asa leni propinsi Yudea leu, ma nggolo-nggolo fe'ek kala malai lee Yarden selik dulu leu. Nai sudi bee hataholi no'u kala mai lakahombu lala Ndia. Yesus nanoli sala, sama leo natetemen.

² Hambu hataholi Farisi mana maik hida, fo ala sangga tao latuda Ndia. Ala latane lae, "Tungga ita anggaman heti-heun nae, mete ma touk esa kasaok so, na bole namaketu no saon, do taa?"

³ Yesus nataa nae, "Masanenedak dei! Heti-heuk la'eneu sasaok fo Ba'i Musa fee ita, nae, leo bee?"

⁴ Ala lataa lae, "Ba'i Musa heti-heun nae, hataholi bole lamaketu, sadi fee susula namaketuk neu sao inan dei."⁵

⁵ Yesus bala nae, "Heeh! Mamanene, baa! Huu kada ei langga batun, de Ba'i Musa sulak leondiak. ⁶ Ei boso mafalende heni tutui sososak fo faik Manetualain nakadadidik lalai ma dae-bafok! Hambu nana sulak nae, 'Manetualain nakadada'dik hataholi, touk no inak."⁷

⁷ Huu ndia de, touk musi la'o ela ina-man, fo neu nasoda dalek esa no saon,

⁸ huu sila dua sala dadik leu esa so.⁸

⁹ Mete ma Manetualain tao dua sala dadik leu esa so, na, hataholi boso fee sala lamaketu bali!"

⁴⁴ 9:43 Mateos 5:30 ⁴⁵ 9:44 Susula dede'a Yunani isi-isik fo laak nalan seli, taa sulak lalane kahaa hulu haan ia. ⁴⁶ 9:46 Susula dede'a Yunani isi-isik fo laak nalan seli taa sulak lalane kahaa hulu neen ia. ⁴⁷ 9:47 Mateos 5:29 ⁴⁸ 9:48 Yesaya 66:24 ⁴⁹ 9:50 Mateos 5:13; Lukas 14:34-35

⁵⁰ 10:4 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 24:1-4; Mateos 5:31 ⁵¹ 10:6 Tutuik la'eneu Sososan 1:27; 5:2 ⁵² 10:8 Tutuik la'eneu Sososan 2:24

¹⁰ Basa ndia, boe ma, Yesus no ana mana tungga nala mesa kasa maso leni uma esa dalek leu. Leu ndia boe ma latane Yesus nanonolin insinaak ndia.

¹¹ Yesus nataa nae, "See ana ela heni sao inan, fo ana sao seluk, na, hohonggek ndia so. ¹² Inak boe oo leo ndiak! Mete ma ana ela heni sao toun fo ana sao seluk, na hohonggek ndia boe!"^{*}

*Lamatuak Yesus fee baba'e-babatik neu kakana kala
(Mateos 19:13-15; Lukas 18:15-17)*

¹³ Faik esa, boe ma hambu hataholi la loo ana nala leni Yesus leu, fo loke Ana tao liman neu sala, fo fee sala baba'e-babatik. Tehuu Yesus ana mana tungga nala ka'i hataholi la sila.

¹⁴ Yesus nita leondia, boe ma Ana manggalau ana mana tungga nala, nae, "Mbo'i kakana kala sila leni Au mai. Boso ka'i sala, huu hataholi fo sama leo sila ia, na, Manetualain hataholi nala sila. ¹⁵ Ei masanedak neulalau! See fo nau neni Manetualain matan mai, na, ana musi dokodoe Manetualain, sama leo kakana kala dokodoe inan no aman. Mete ma taa leondiak, na sila taa landaa dadik leu Manetualain hataholi nala."^{*} ¹⁶ Basa ndia, boe ma Yesus holu nala kakana kala sila, de Ana tao liman neu esa-esako langgan lain, de Ana fee sala baba'e-babatik.

*Hataholi kamasu'ik sangga dalak fo nasoda nakandoo no Manetualain
(Mateos 19:16-30; Lukas 18:18-30)*

¹⁷ Yesus no Ana mana tungga nala sangga la'o, boe ma hataholi kamasu'ik esa nalai-nalai mesan mai, fo sangga natonggo no Ndia. Ana nakatele neu Yesus matan, boe ma natane, nae, "Ama Mesen fo nana hadak nalan seli! Au sangga atane fa. Leoiak, Ama. Au musi tao leobee, fo suek au bubuluk tebe-tebe, au bisa maso nusa-sodak, fo au asoda sama-sama ua Manetualain?"

¹⁸ Yesus nataa nae, "Hatina, de o mae Au ia nana 'ha'dak nala seli'? Taa hambu hataholi esa nana hadak nalan seli, tehuu kada Manetualain mesa kana. ¹⁹ O bubuluk so, basa Manetualain hoholo-lalane neme makahulun ele mai nae,

'Boso makanisa;

Boso hohongge;

Boso mamana'o;

Boso dadi sakasii pepekok;

Boso pepeko mala hataholi buan;

ma fee hadak holomata neu o amam ma inam."^{*}

²⁰ Boe ma hataholi ndia nataa, nae, "Tetebees, Ama Mesen! Au tungga basa hoholo-lalane kala sila so neme au bei ta'e'anang mai."

²¹ Yesus kasian neu hataholi ndia. Boe ma Ana nafada nae, "Tetebees! Tehuu bei ela dede'ak esa bali. Hatematak ia, o fali leo, fo se'o heni basa o hata mala. Doi nala muu baba'e sala leu hataholi mana to'a-taa kala. Basa ndia, na, o mai fo tungga Au leo. Dei fo Manetualain bala fee o hata fe'ek, nai nusa-sodak."

²² Hataholi ndia namanene nala Yesus kokolan ndia, boe ma dalen nakalalutuk. Basa de, ana fali no dalen hedis nalan seli, huu kamasu'indoos.

²³ Boe ma Yesus suli neu-mai, de nakokola no ana mana tungga nala nae, "Mamanene baa! Hataholi kamasu'ik memak sosotak maso nusa-sodak!"

^{*} **10:12** Mateos 5:32; 1 Korintus 7:10-11 ^{*} **10:15** Mateos 18:3 ^{*} **10:19** Kalua neme Masir mai 20:12-16; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:16-20

²⁴ Lamanene Yesus kokolan leondia, boe ma ana mana tungga nala lasapangga. Tehuu Yesus kokolak nakadaik bali, nae, "Mamanene neufalau! Nau dadik Manetualain hataholin, na, toto'an ana seli! Boso mae dede'ak ndia mudak. ²⁵ Huu hataholi kamasu'ik maso neni nusa so'dak fo ana dadik Manetualain hataholin, na toto'an sama leo banda onta inahuuk esa, maso neni lalaen dale neu, nesik ndandau bolo."

²⁶ Yesus kokolan ndia, tao nala basa sala boe lasapangga bali. Boe ma latatane aok, lae, "Metete ma tetebebe leo ndiak, na, see bisa hambu sodak, bae?"

²⁷ Yesus suli sala esa-esa, boe ma Ana nafada nae, "Soaneu hataholi, na, taa bisa. Tehuu boso mafalende henin: soaneu Manetualain, na, basan mana dadik!"

²⁸ Basa boe ma, Petrus kokolak nae, "Ama aa! Ai lao ela basa ai hata nala, de ai tungga Ama. Tehuu ai hambu hata?"

²⁹⁻³⁰ Yesus nae, "Au sangga afada ei leoiak: hataholi fo mana tungga Au, ma ana la'o ela ndia inama nala, ka'afadi nala, ma, ana nala, osilutun, ue-ledin, ma basa ndia uma isi nala, fo neu tui-bengga Manetualain Halal Malolen, na, neu ko ana hambu nggati falik losa la'i natun. Basa hata fo ana la'o ela kala sila, neu ko ana simbo falik lena heni ndia. Ma ndia boe oo, neu ko nasoda nakandoo no Manetualain. Babalan ndindia! ³¹ Masanenedak baa! Hataholi fo mana tao inahuhuu aon, na, tungga Manetualain dudu'an na dei fo hataholi ndia kadi'i anak nalan seli. Tehuu hataholi taok aon kadi'ik, na, tungga Manetualain dudu'an, na, ndia mana dadik hataholi inahuuk."*

*Lamatuak Yesus nafada Ndia mamaten, neu kala'i telun
(Mateos 20:17-19; Lukas 18:31-34)*

³² Faik ndia, Yesus asa la'ok leni Yerusalem leu. Yesus la'ok nakahuluk. Boe ma ana mana tungga nala ma hataholi fe'e kala tungga Ndia. Ala lasaneda hata fo Ndia dede'a-kokola makahulun, nae, hataholi la sangga tao lisa Ndia nai Yerusalem. Huu ndia, de ala lasapangga ma bii. Namanene leondia, boe ma Yesus noke nala kada Ndia ana mana tungga nala mesa kasa, fo nafada selu kasa hata fo hataholi sangga tao Ndia nai Yerusalem. ³³ Ana kokolak nae, "Ei mamanene baa! Hatematak ia, ita sangga teni Yerusalem teu. Au ia Hataholi Isi-isik. Tehuu ala se'o heni Au neu malangga anggama la ma mese anggama la nai ele. Basa boe ma ala huku lisa Au. Boe ma ala fee Au uu hataholi fe'ek kala fo taa mana malelak Manetualain. ³⁴ Basa boe ma ala kokolak lakamamaek Au. Ala mbula ambe neu Au. Ala filo lahina Au aong. Basa bei fo ala tao lisa Au. Memak Au mate tetebebe, tehuu neu binesan, Au asoda fali.*

*Yakobis no Yohanis loke fo suek sila dadik hataholi inahuuk
(Mateos 20:20-28)*

³⁵ Basa ndia boe ma, Yakobis no Yohanis fo Sabadius ana nala, leni Yesus leu. Ala loke Ndia lae, "Ama Mesen aa! Ai paluu fa!"

³⁶ Yesus natane nae, "Ei paluu hata?"

* **10:31** Mateos 20:16; Lukas 13:30 * **10:34** Nai dede'a Yunani, ala mulai hinggan neme: leledon ia (= esa), fo'a (= dua), binesak (= telu), balidemak (= haa). De, nai dede'a Yunani, (tei tritei heimera) "nai fai katelun" maksud nai dede'a Malai Kotak, na, ndia "neu binesan". Masaneda huu, Lamatuak Yesus maten neu fai lima (hingga esa) Neu fo'a main, na, ndia fai nee (hingga dua), Lamatuak Yesus nai lates dale. Neu binesan, na, ndia sosoda'ina (hingga telu), Lamatuak Yesus nasoda fali. De, tungga ita hihingga fain, na, Ana mate le'odaek dua, boe ma Ana nasoda fali.

³⁷ Boe ma ala lataa lae, "Leoiak Ama! Mete ma Ama nanggatuuk to'u palenda so, na, ai moke Ama manggatutuu ai, esa nai Ama boboa konan, ma esa nai Ama boboa kiin, fo ai boe oo, to'u palenda."

³⁸ Yesus nataa nae, "Ei dua-nggei taa bubuluk hata fo ei mokek ia. Neu ko Au ia hambu doidosok no'un seli. De leabee? Ei maehetuk ei bisa lemba doidosok sila sama-sama mia Au, losa mate do?"[☆]

³⁹ Ala lataa, lae, "Ai bisa Ama!"

Yesus bala nae, "Memak ei boe oo, neu ko lemba doidosok sama leo Au boe. ⁴⁰ Tehuu neu ko see ndia nanggatuuk nai Au boboa konang ma Au kiing ndia, Au taa ndia aketun. Ndia Manetualain hak nakeketun ndia. Ana naketu mema kana so, fo see ndia mana manggatuuk nai mamanak ndia."

⁴¹ Ledoeik ana mana tungga fe'e nala lamanene Yakobis no Yohanis loke leondia, boe ma ala luli lalan seli. ⁴² Boe ma Yesus noke nala basa sala, de Ana nafada sala nae, "Leoiak! Ei bubuluk basa so, hetu? Hataholi inahuuk mana to'u palenda, lateme tuni-ndeni lauinggu nala, losa tala bisa lakababalek. Ma malangga-malangga nala leme hataholi nusak fo taa mana malelak Manetualain, ala fee palenda lala lena-lenak, losa lauinggu nala taa botik lala langga nala. ⁴³ Tehuu ei boso tao leondiak! De see neme ei mai fo ana sangga nau dadik hataholi inahuuk, na, ana musi dadik sama leo mana ono-lau hataholi fe'ek.[☆] ⁴⁴ Ma see nau da'di malanggan, na ana musi tao aon leo jongos.[☆] ⁴⁵ Huu Au, Hataholi Isi-isik ia, taa mai fo hataholi ono-lau Au. Tehuu Au mai fo ono-lau hataholi no'uk. Au mai fee Au sodang katema tuan fo soi ala hataholi no'uk sala-singgo nala."

*Lamatuak Yesus tao nahai hataholi mbokek esa
(Mateos 20:29-34; Lukas 18:35-43)*

⁴⁶ Yesus no ana mana tungga nala ma hataholi no'un seli losa kota Yeriko. Ledoeik ala sangga la'ok lakandoo, boe ma hambu hataholi mbokek esa nanggatuuk hule doik nai dalak bifn. Ndia naden Bartimeos fo Timeos anan. ⁴⁷ Ledoeik namanene lae mana nesik ndia, na Yesus neme Nasaret mai, boe ma nanggou tingga-tingga nae, "Yesus! Dauk tititi-nonosin aa! Ai mahani taa-taa Ama dook ia so! Kasian neu au dei!"

⁴⁸ Lamanene ana nanggou leondia, boe ma hataholi la ka'in lae, "Wei! O nee-nee dei!"

Tehuu ana boe nanggou natingga seluk, nae, "Yesus! Dauk tititi-nonosin aa! Kasian neu au dei!"

⁴⁹ Boe ma Yesus hahae de nae, "Ei mian neni ia mai!"

Boe ma ala leu lafadan, lae, "Wei! O nee-nee leo! Ama Mesen noke o. Mai leo!"

⁵⁰ Namanene leo ndia, boe ma Bartimeos nggali heni lafan, de nam-badeik lai-lai, fo neu natonggo no Yesus.

⁵¹ Yesus natanen, nae, "O hii hata?"

Hataholi mbokek ndia nataa nae, "Ama! Au oke fo au bisa ita!"

⁵² Yesus nafada seluk bali, nae, "Huu o mamahale mae Au bisa tao ahai o, de hatematak ia o hai so! De, muu leo!"

Boe ma Bartimeos matan hai tutik. Basa ndia, boe ma ana neu tungga Yesus.

11

Lamatuak Yesus asa maso Yerusalem leu, de hataholi no'u kala koa-kion leo hataholi inahuuk

(Mateos 21:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanis 12:12-19)

¹ Ledoeik basa sala sangga deka lo kota Yerusalem, ala losa nai nggolok dua, fo Betfage ma Betania nai Lete Setun bifin.* Leu ndia, boe ma Yesus asa hahae fa. Basa, boe ma Ana nadenu ana mana tunggan dua leu lakahuluk. ² Nafada sala nae, “Ei dua-nggei makahuluk mini nggolok ele miu. Mete ma ei losa ndia, na, neu ko ei mita banda keledei ana esa, nanamba'ak nai ndia. Hataholi la bei taa sa'e sudi kana. Ei miu sefi heni talin, fo, hela minin neni ia mai. ³ Tehuu mete ma hambu hataholi natane ei, nae, ‘Hatina de ei hela mini banda keledei ndia?’ Naa, ei mataa mae, ‘Ai Lamatuan sangga paken. Mete ma Ana pake nate'en, na, dei fo Ana haitua fali tuti kana.’”

⁴ Boe ma dua sala leu, de lita banda keledei ana ndia nanamba'ak nai uma esa boboan, nai dalak bifin. Boe ma ala sefi lalan, de hela lenin.

⁵ Tehuu hataholi mana mambadeik malai sila kala latane sala lae, “Wei! Hatina de ei sefi mala hataholi banda keledein ndia?”

⁶ Boe ma ala lataa, lae, “Ai Lamatuan sangga paken. Mete ma Ana pake nate'en, na, dei fo ai mini fali tuti kana.” Boe ma hataholi la sila mbo'i sala le'a leni banda keledei ndia. ⁷ Ala hela lenin neni Yesus neu. Basa de ala bela lafa nala neu banda keledei ndia sasa'en, de Yesus sa'e.

⁸ Ledoeik ala sangga maso leni kota dale, boe ma hataholi no'u kala ha'i lala lafa naluse nala, ma lafa lalaan, de ala bela sala leu dalak lain. Hambu ala tati palm doo kala, fo sama leu mbua doo lai dalak bifin ndia,† de ala nggenggela sala leu dalak laladan. Ala tao leo ndiak fo dadik neu tanda nae, ala simbok Yesus no hada holomata. Sama leo lateme ala simbok hataholi inahuu kala. ⁹ Boe ma hambu hataholi la'ok lakahuluk lai Yesus matan, ma nggelok ala tungga Yesus dean. Ala mulai eki, lae,

“*Hosana! Ita koa-kio Manetualain!*‡

Lamatuak fee baba'e-babatik neu hataholi fo mana mai no Lamatuak na'den,

huu Manetualain nadenu hataholi ndia so!✧

¹⁰ *Hosana! Ita koa-kio Manetualain!*

Huu Lamatuak sangga nafofo'a falik Mane Dauk palendan!

Hosana! Koa-kio Manetualain!

Huu Lamatuak nanggatuuk to'u palendan memak, losa lalai mboin ele!”

¹¹ Losa kota dale, boe ma Yesus asa leni Manetualain Uma Ina Huhulehaladoin pasan leu. Boe ma Yesus mete neulalau ndule basa mamanak ndia. Tehuu fai taa so, de ala fali seluk leni nggolo Betania leu.

Lamatuak Yesus palenda ai esa fo bosu naboabali

(Mateos 21:18-19)

¹² Neu fo'a fafain, boe ma ala kalua leme Betania mai, fo leni kota Yerusalem leu. Tehuu ala losa dala laladak, boe ma Yesus nameda ndoe so. ¹³ Ana nita ai esa nai dalak bifin ndia. Hataholi la lateme la'a ai ndia

* **11:1** Ala foin nade ‘Setun’, neu letek ndia, huu nai ndia hambu ai setun no'uk, fo ala ke'e lala minan neme ai ndia boan mai. Lete Setun ndia doon meda kilo esa neme Yerusalem mai. † **11:8** Markus susula isi-isin, nae, ‘ba'e nala’. Tehuu ita bubuluk basan neme Yohanis tatada kasanahulun duan, lalane kasanahulu telun nae, palm doon. ‡ **11:9** Ala pake dede'a Aram lae ‘Hosana.’ Ndia soosan nae ‘Soda-molek’. Dede'ak ndia ala lateme paken fo ala koa Manetualain. ✧ **11:9** Sosoda Koa-kio kala 118:26

boan. § Boe ma Yesus neni ai ndia huun neu, fo Ana mete sudi kana nabo do taa. Tehuu ledoeik Ana losa ai ndia huun, tehuu taa nita boak esa boe. Huu memak fai naboan bei taa. Bei fo mulai nadoo. ¹⁴ Boe ma Yesus nafada ai ndia nae, "Huu o taa fee o boam neu Au, de neme hatematak ia mai, o taa bisa fee o boam neu hataholi fe'ek so!"

Ndia ana mana tungga nala boe oo, lamanene Ndia hala belan leondiak.

Lamatuak Yesus maso neni Uma Ina Huhule-haladoik neu. Boe ma Ana ofe heni pasak manai ndiak

(Mateos 21:12-17; Lukas 19:45-48; Yohanis 2:13-22)

¹⁵ Boe ma Yesus asa la'ok lakandoo losa Yerusalem, de Ana maso seluk neni Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin dalek neu. Nai Uma ndia pasan, hataholi la taon dadik neu pasak, fo lase'o mbui lunda suek hataholi la paken neu tunu-hotu huhule-haladoik. Nita leondia, boe ma Yesus husi kalua heni sala. Ana bala nggali heni mei la, fo ala paken neu tuka doik, ma Ana mbesi nalengga-natono bangu la fo ala paken neu lase'o mbui kala sila. ¹⁶ Boe ma Ana ka'i basa hataholi la, fo taa bole leni balo'a nala lesik uma ndia pasan. ¹⁷ Boe ma nanoli sala nae, "Ei bubuluk memak so, hata fo Manetualaian mana kokolan sulak basan so, nae, 'Au ambadedei Au Umang ia, fo hataholi la leme basa hataholi nusa kala mai hule-haladoi lai ia!' Tehuu ei tao uma ia dadik neu nakodaa la mamana nakabubuan so!"[✧]

¹⁸ Ledoeik malangga anggama la malangga nala ma mese anggama la, lamanene Yesus tao leondiak, boe ma ala luli Ndia lalan seli. Boe ma ala sangga dalak, fo tao lisan. Tehuu ala bei bii, huu hataholi no'u kala lahiik Ndia nanonolin.

¹⁹ Le'doeik ledo sangga tesa, boe ma Yesus no ana mana tungga nala kalua leme kota Yerusalem mai, de ala fali leu sunggu lai nggolo Betania.

Metema ita tamahale tebe-tebe neu Manetualain, na, neu ko Ana fee hata fo ita token

(Mateos 21:20-22)

²⁰⁻²¹ Nai fo'a fafai anan, Yesus no ana mana tungga nala fali seluk leni Yerusalem leu. Nai dala laladak, ala la'o lesik seluk ai, fo afik Yesus Ana sumba-soon ndia. Ana mana tungga nala heran lalan seli, huu ai ndia namatuu losa oka nala. Boe ma Petrus nasaneda afik Yesus kokolan ndia. De, ana nafada, nae, "Ama aa! Mita sudik dei! Ai fo afik Ama sumba-soon ndia maten so!"

²² Boe ma Yesus nataa, nae, "Memak tetebe! Sadi ei boe oo, mamahale tebe-tebe neu Manetualain leondiak. ²³ Mete ma ei mamahale tebe-tebe, na ei bisa madenu letak esa fo nana so'uk neni tasi dale neu. Boe ma Manetualain keko henin letak ndia, sadi ei boso mamahale no dale bibiak! Ei musi mamahale tebe-tebe neu Manetualain.[✧] ²⁴ Boso mafalende henin baa! Sadi ei mamahale tebe-tebe, mae, Manetualain nabe'i fee hata fo ei moken, na neu ko Ana fee ei! ²⁵ Tehuu mete ma hambu hataholi esa neu hule-haladoi, naa te ndia dalen taa malole no hataholi fe'ek, na, ana musi malole no hataholi ndia dei. Leondiak bei fo ei Amam manai nusa-sodak, nau koka heni ei sala-singgo mala. ²⁶ [Mete ma hambu hataholi esa bei nambada dalek, ma taa nau fee ambon neu hataholi ndia, na, neu ko ei

§ **11:13** Susula Malalaok dede'a Indonesia nae ai 'ara', neme dede'a Yunani nae ai *sukei*, Tehuu Susula Malalaok natudu ai esa nai ele fo ala bisa selen, ma la'a boan. Nai Indonesia dulu hataholi la taa la'a 'ai ara' boan. De, 'ai ara' nai Susula Malalaok dalek taa sama leo ita ai aran boan nai ia.

✧ **11:17** Yesaya 56:7; Yermia 7:11 ✧ **11:23** Mateos 17:20; 1 Korintus 13:2

Amam manai nusa so'dak boe oo, taa nau nafalende heni ei sala-singgo mala boe."]* ☆

*Ala latane-lataak la'eneu Yesus hak
(Mateos 21:23-27; Lukas 20:1-8)*

²⁷ Basa boe ma, Yesus no ana mana tungga nala la'o lakandoo. Losa Yerusalem, boe ma ala maso seluk bali, leni Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin dalek leu. Ledoeik ala maso lala uma pasan, boe ma malangga anggama Yahudi la malangga nala, mese anggama la, ma lasi hada Yahudi la mai, ²⁸ de latane Yesus lae, "Afik, see nadenu o mai tao husanak nai ia. See ndia fee o hak!"

²⁹ Tehuu Yesus Ana bubuluk ala sangga dalak, fo suek tao latuda Ndia. Boe ma Ana bala, nae, "Au boe oo sangga atane ei. Ei mataa Au dei, bei fo Au ataa ei. ³⁰ Au sangga atane ei leoiak: ei basa nggei malelak Yohanis Mana Salanik ndia, hetu? See ndia nadenun fo neu salani hataholi? Manetualain do hataholi?"

³¹ Ala dudu'a neu-mai, boe ma lakokola aok lae, "Awii! Ita la'en ia so! Mete ma ita tataa tae, 'Amak Manetualain ndia nadenu,' na, neu ko natane nasafali ita nae, 'Mete ma leondiak, na, hatina de ei taa mamahele neu Yohanis boe?' ³² Tehuu ita boe oo, taa bisa tafada tae, 'Hataholi nadenu.' Huu neu ko basa hataholi la manggalau. Huu lamahele lae Yohanis ndia na, Manetualain hataholi mana kokolan ndia."

³³ Basa boe ma lataa lae, "Ai taa bubuluk!"

Boe ma Yesus nataa nasafali sala, nae, "Mete ma leondiak, na Au boe oo taa nau afada, see ndia nadenu Au."

12

*Lamatuak Yesus tui nakandandaak la'e neu hataholi mana tao osi anggol
(Mateos 21:33-46; Lukas 20:9-19)*

¹ Basa ndia boe ma Yesus kokolak seluk bali no malangga anggama Yahudi la malangga nala ma mese anggama la, ma lasi hada Yahudi la. Ana kokolak pake nakandandaak, nae, "Hambu hataholi esa neu tao osi beuk, nai ndia dae bibia anan esa, fo sangga sele ai anggol neun. Boe ma ana kota e'on. Ma ana tao bak fo sangga natanee anggol oen. Boe ma ana nambadedei mamana nanea madema esa. Basa de ana fee hataholi fe'ek ala seba osi ndia, fo laba'e buna-boan. Boe ma ana la'o neni nusa dea neu.*

² Losa fai seseu anggol, boe ma madaek nadenu ana mana tao uen esa, neni hataholi la mana tao osi ndia neu, fo noke ndia ena baba'en.

³ Tehuu ledoeik ana losa, boe ma hataholi mana tao osi la humu lalan de ala mbombokon. Boe ma ala ladenu falik ndia no lima loun.

⁴ Boe ma madaek ndia nadenu seluk ana mana tao uen esa neu bali. Tehuu hataholi mana tao osi la mbombokon losa langgan hinak-hinak mesan. Basa de lakamamae kana, ma ala husi fali kana. ⁵ Basa ndia, boe ma madaek ndia nadenu seluk ana mana tao uen fe'ek esa neu bali. Tehuu ala tao lisan boe. Leomae ala tao leobeek boe oo, madaek ndia kada nadenu nakandoo ndia ana mana tao uen nala leu taa-taa. Tehuu mana tao osi la ala mbomboko lala nggelok, ma ala tao lisa nggelok. ⁶ Hatematak ia ela kada hataholi esak so, fo madaek ndia ana mane kisan fo ana sue nalan seli. Huu ana taa hambu dalak fe'ek so, de nadenu ana mane kisan

* **11:26** Susula dede'a Yunani isi-isik fo laak nalan seli, taa sulak lalane kadua hulu neek ia.

☆ **11:26** Mateos 6:14-15 ☆ **12:1** Yesaya 5:1-2

ndia neu leo. Boe ma ana dudu'a nae, 'Metete ma au adenu Au ana bongging neu, na, neu ko ala simbo kana no malole, ma ala lamanene neun.'

⁷ De, ana nadenu anan neni ele neu. Tehuu ledoeik hataholi mana tao osi la lita kakanak ndia mai, boe ma lakokola aok lae, 'Wei! Ei suli sudik dei! Toulasik nadenu ana bonggin mesa kana mai so! Metete ma toulasik maten so, na, ndia ndia hambu basa pusaka la. Mai fo ita tao tisa kaknak ndia leo, fo suek ita hambu ndia pusakan ia!' ⁸ Basa ndia boe ma, basa sala leu humu lalan, de ala tao lisan. Boe ma ala mbia heni mbombolan neni osi deak neu. Nakandandaak ndia nate'e kada ia leo."

⁹ Basa ndia, boe ma Yesus natane hataholi inahuu kala sila nae, "Tungga ei dudu'an, na madaek ndia sangga tao hataholi mana tao osila sila leobee? Tungga Au so, na, neu ko ana mai fo tao nisa basa hataholi mana tao osi la sila. Basa ndia, na, ana fee osi anggol ndia neu hataholi fe'ek kala, fo, ala seban.

¹⁰ Ita basa nggata les basa Manetualain Susula Malalaon so, nae, 'Hambu batu esa fo tuka nala ala mbia henin so.

Tehuu hatematak ia, batu ndia dadik neu batu netes so.

¹¹ Manetualain mesa kana ndia hele nalan, de nanggatutuu falik batu ndia.

Huu ndia de, ita titan lolen seli!"*

¹² Hataholi inahuu kala sila bubuluk mema kana, lae, Yesus uku bebeik sila, nenik nakandandaak ndia. Sila sama matetuk leo hataholi mana tao osi anggol ndia. Basa ndia, boe ma ala heti dalak fo sangga humun. Tehuu ala bii hataholi no'u kala fo mana hii Yesus nanonolin. Boe ma ala la'o elan leo.

*Hataholi la sangga ika Yesus lenik natatanek la'eneu bae bea
(Mateos 22:15-22; Lukas 20:20-26)*

¹³ Basa ndia, boe ma hataholi inahuu nala ladenu hataholi Farisi hida, ma Herodes hataholi partein luma, leu latatanek lo Yesus, fo sangga ikan.

¹⁴ Basa boe ma ala mai, de latatanek lo Ndia lae, "Ama Mesen! Ai basa nggai bubuluk Ama dalen ndoos, ma taa mana pepeko malelak. Ama metete kada hataholi la dale nala. Ama boe oo mafada Manetualain hihii-nanaun no manggaledok, huu Ama taa metete matak boe. Hatematak ia, ai sangga matane dede'ak esa. Tungga ita anggama Yahudi heti-heun, na, ita musi bae bea neu mana palenda Roma Mane Inahuun,* do taa?"

¹⁵ Tehuu Yesus bubuluk so, fo ala sangga doluk Ndia, suek Ana kokolak laban mana palenda Roma. Boe ma Yesus nataa no hala belak nae, "Huu hata de ei sangga makatutu'dak Au minik natatanek ndia! Hena matudu Au doi lilo fulak esa dei!"

¹⁶ Boe ma ala loo feen doi lilo fulak esa. Ana simbok nalan boe ma Ana palisa kana. Basa ndia, de, Ana natane sala nae, "See mata-aon ia, ma see naden ia?"

Boe ma ala lataa lae, "Mana palenda Roma Mane Inahuun ndindia!"

¹⁷ Boe ma Yesus nae, "Naa! Metete ma leondiak, na, ei musi fee mana palenda hata fo mana palenda hak. Ma fee Manetualain hata, fo, Manetualain hak."

Lamanene leo ndia, boe ma basa sala heran lalan seli, huu Yesus nafada la'en ndia. Huu ndia de, ala taa hambu te'ek lalan.

Dede'ak la'e neu hataholi mana matek nasoda fali, ma, sasaok nai nusa-sodak, do taa?

(Mateos 22:23-33; Lukas 20:27-40)

* 12:11 Sosoda Koa-kio kala 118:22-23

* 12:14 Hataholi Roma Mane Inahuun, loka lae 'Kesel'.

18 Hambu partei anggama fe'ek esa, fo hataholi la lae, partei Saduki. Ala lanoli, lae, hataholi mana matek taa bisa nasoda fali. La'i esa, hambu hataholi Saduki hida ala mai te'ek Yesus.* 19 Ala kokolak lo Yesus lae, "Ama Mesen! Ba'i Musa sulak fee ita, la'eneu hadak ia nae, metema touk esa mate la'o ela saon, tehoo anan taa, na, touk ndia fadin musi sao nala ina falu ndia, fo suek ka'a mana maten ndia, hambu tititi-nonosik.* 20 Memak Musa nanoli leondiak, tehoo ai nau matane leoiak: hambu touk hitu, tolanoo-bonggi kala. Uluk, sao nakahuluk, boe ma maten, tehoo anan taa. 21 Boe ma fadin mana tungga ndia, sao nala inak ndia. Taa dook boe ma ana mate boe, ma inak ndia taa bonggi nala anak boe. Leondiak boe, losa fadi katelun; Ana sao nala ina falu ndia tehoo maten, ma taa bonggi nala anak boe. 22 Leondiak nakanondoo henin losa fadi muli anan, tehoo maten boe. Mate'en, de, ina falu ndia maten boe.

23 Hatematak ia, ai sangga matane leoiak: ina falu ndia sao nitak touk hitu! Tehoo mete ma neu daebafok babasan, fo Manetualain tao nasoda falik basa hataholi mana mate kala, na, inak ndia dadik neu see saon neme tou kahitu kala sila mai?"

24 Boe ma Yesus nataa, nae, "Mete ma ei matane leondiak, na, sosoan nae, ei bei taa malelak matalolole Manetualain Susulan Malalaon isin. Ma ei boe oo, taa malelak Manetualain koasan. De, ei ia sala malan seli!

25 Mamanene, baa! Leoiak: sasaok taa nai nusa-sodak. Basa hataholi mana mate kala fo Manetualain tao nasoda fali kasa, tala sao so bali. Leondiak boe oo, Manetualain ata nusa-soda nala tala sao boe. 26 Boe ma, Au afada la'eneu hataholi mana mate kala lasoda fali, do taa. Ba'i Musa sulak la'eneu ai huu kadi'ik fo ha'i na'an, tehoo taa kaden. Ei masaneda tutuik ndia do taa? Ledoeik ha'i mbila nai ai ndia, boe ma Manetualain nafada Ba'i Musa nae, 'Au ia o Ba'i-ba'i mala Manetualain. Fo ndia Ba'i Abraham, Ba'i Isak, ma Ba'i Yakob. Sila basa sala lakaluku-lakatele lakandondoo henin neu Au losa hatematak ia.* 27 Ita bubuluk, tae, ba'i-ba'i la sila mate sala dook ia so. Tehoo Manetualain nafada nae, Ndia bei dadik sila Manetualain, huu ndia de ita bubuluk tae, sila lasoda fali so. De, leomae hataholi mate sala so boe oo, tehoo lasoda fali. Memak hataholi kasodak ndia nakaluku-nakatele neu Manetualain, tehoo taa hataholi mana mate kala hetu? De mete ma ei to'u mahele nanonolik ndia nae, hataholi mana mate kala taa laso'da fali, na, memak ei sala malan seli ndia so!"

*Sue Manetualain ma sue basa hataholi la
(Mateos 22:34-40; Lukas 10:25-28)*

28 Faik ndia, hambu mese anggama esa boe oo, namanene neu Yesus, nanggatuuk de nakokola no hataholi partei Saduki la. Mese anggama ndia dudu'a nae, Yesus nataa sila natatanen ndia so, no malole. Boe ma natane Yesus nae, "Ama! Au sangga atane leoiak: ita hadan heti-heun, ma anggama palenda nala no'un seli. Neme basa Ba'i Musa palenda nala sila, bee ndia kasosoak nalan seli?"

29 Yesus nataa, nae, "Palenda kasosoak nalan seli fo nai Manetualain Susulan Malalaon dale nae leo ia:

'Basa hataholi malai Israel! Mamanene neulalau!

Manetualain ndia na memak ita Lamatuan,

ma ita Mane Kisan!

Taa hambu seluk so bali, kada Ndia mesa kana!

30 De ei musi suen *lena heni* basa hata lala'en.

* 12:18 Hataholi Nadedenu nala Tutuun 23:8

* 12:19 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 25:5

* 12:26 Kalua neme Masir mai 3:6

Huu ndia, de, ei musi dokodoe Ndia taa-taa, malelak Ndia, ma ei musi maue-maledi tingga-tingga fo tungga Manetualain hihii-nanaun.'[☆]

³¹ Ma palenda kadua nae leo ia:

'O musi sue hataholi fe'e kala sama leo o sue o aoina hehelim!'

Palenda kadua kala ia sosoan lena heni basan. Taa hambu palenda fe'ek soo, fo sosoan lena heni palenda kadua kala ia."[☆]

³² Basa ndia, boe ma mese anggama ndia nafada seluk neu Yesus nae, "Memak! Ama kokolam ndia tetebes. Manetualain dadik neu ita Lamatuan, de, taa hambu Lamatuak fe'ek so bali.[☆] ³³ Ita musti sue Ndia lena heni basa hata lala'en, losa ita dokodoe tahele Ndia, talelak Ndia, ma tao ues tingga-tingga fo tungga Ndia hihii-nanaun. Ma ita boe oo, musi sue hataholi fe'ek sama leo ita sue ita aoina hehelin! Ndia, Manetualain namahoko nalan seli lena heni kada ita tungga anggama heti-heu nala. Ndia malolen lena heni metema kada ita tunu banda tunu-hotuk, do fee hata fe'ek neu Ndia."[☆]

³⁴ Namanene leondia, boe ma Yesus dudu'a, nae, mese anggama ia nalelak no malole so. Boe ma Yesus nae, "O hihii dadik Manetualain hataholin so."

Basa ndia, boe ma taa hambu hataholi fe'ek fo nambalani natane Yesus so, huu taa hambu hataholi sengg Ndia so.[☆]

Karistus ndia, memak Mane Dauk tititi-nonosin, tehuu ndia boe oo, Mane Dauk Lamatuan

(Mateos 22:41-46; Lukas 20:41-44)

³⁵ Basa ndia, boe ma Yesus bei nanoli hataholi sila lai Manetualain Uma Ina Huhule-haladoi dale. Boe ma Ana natane sala nae, "Tungga ei dudu'am, na, leobee? Mese anggama la lanoli la'eneu Karistus ndia, fo Manetualain tudu memak neme lele uluk ele mai so. Tungga sila, na Ndia kada Mane Dauk tititi-nonosin. Tehuu ndia, taa tetebes. ³⁶ Huu makahulun ele Manetualain Dula Dale Malalaon pake Dauk, de ana sulak nae, 'Manetualain nafada au Lamatuang, nae,

"Mai fo manggatuuk muu mamana nanahadak ia, nai Au boboa konang.

Neu ko Au tao ala o musu mala, losa ala do'ok o.'"[☆]

^{37a} Neme ndia mai, ita bubuluk tae, Mane Dauk mesa kana noke Karistus ndia, na nae, 'Lamatuak.' Ndia sosoan nae, mete ma hataholi la lae, Yesus ndia kada Mane Dauk tititi-nonosin, na ndia bei taa dai! Huu Ndia boe oo, dadik Mane Dauk Lamatuan!"

Lamatuak Yesus nae mata neuk neu mese anggama la pepeko nala

(Mateos 23:1-36; Lukas 20:45-47)

^{37b} Ledoeik Yesus kokolak isinaak nae leondia, boe ma hataholi no'u kala lahiik lamanene lalan seli neu Ndia. ³⁸ Basa boe ma nafada sala bali, nae, "Ei musi mata neuk neu mese anggama la. Ala lahiik leu kokook pake badu naluk mana mbembembek, ma, leu latonggo lo hataholi no'u kala, fo suek hataholi la lita sala, fo, lae, 'Wei! Hataholi inahuu kala sila bou!'" ³⁹ Mete ma ala leni uma huhule-haladoik dale leu, do leu la'a feta, na, ala lateme sangga kada mamana nanggatutuu neulauk, fo suek hataholi no'u kala lita sala. ⁴⁰ Tehuu mata neuk bou! Huu ala pepeko lala ina falu

[☆] **12:30** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:4-5

[☆] **12:31** Malangga Anggama la Heti-heun 19:18

[☆] **12:32** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:35

[☆] **12:33** Hosea 6:6 [☆] **12:34** Lukas 10:25-28

[☆] **12:36** Sosoda Koa-kio kala 110:1

la, fo lamoala lala basa uma nala. Tehuu lai hataholi no'uk mata nala, na, lafuni sila tatao manggalau nala sila, lenik lambadeik fo ala hule-haladoi lala dook. Ala nau hataholi la lae, sila hataholi malalaok. Tehuu neu ko, Manetualain fee sala huhukuk belan seli."

*Ina falu hata taak, fee doi kolete, belin lena heni basan
(Lukas 21:1-4)*

⁴¹ Basa ndia, boe ma Yesus neu nanggatuuk nasale peti derma manai Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin dalek ndia. Ana nita hataholi la mai langgodi sila doi kolete nala leni peti ndia dalek neu. Ana nita hataholi kamasu'i kala mai langgodi sila doi kolete nala no'uk nalan seli, nai ndia boe. ⁴² Boe ma ina falu hata taak esa mai hule-haladoi boe. De ana nanggodi doik sen dua neni peti kolete dale neu. Doik ndia belin nai dae nalan seli.

⁴³ Basa boe ma Yesus Ana kapek nala ana mana tungga nala de nae, "Ei mete neulalau ina falu hata taak ndia dei. Ana nanggodi kada doik sen dua, tehuu ana fee lena heni neme basa hataholi la sila. ⁴⁴ Hataholi fe'ek sila langgodi doi kolete nala neme sila doi sisa nala mai. Tehuu ina falu ia, ana fee basa doin neu Manetualain."

13

*Lamatuak Yesus nafada memak Uma Ina Huhule-haladoik tutu'un
(Mateos 24:1-2; Lukas 21:5-6)*

¹ Basa ndia boe ma, Yesus no ana mana tungga nala sangga la'o ela Uma Ina Huhule-haladoik. Ledoeik ala kalua, boe ma Ndia ana mana tunggan esa tuduk neni Uma Ina Huhule-haladoik neu de nae, "Ama aa! Hena Ama mete sudik ia dei! Uma ia lolen seli! Ala mbeda lakatotodok batu inahuu nala de lolen seli!"

² Tehuu Yesus nataa, nae, "Uma ia memak malole! Tehuu taa dook so bali, tehuu ala ofe heni basa batu la ia."

*Lamatuak Yesus nafada daebafok babasan tanda nala
(Mateos 24:3-14; Lukas 21:7-19)*

³ Basa boe ma, Yesus no ana mana tungga nala leni lete Setun lain leu, de langgatuuk leu mamanak esa fo nasasale matak no Uma Ina Huhule-haladoik ndia. Basa ndia, boe ma ana mana tungga kahaa nala mai de, mesa kasa lakokola lo Ndia. Fo ndia Petrus, Yakobis, Yohanis ma Anderias.

⁴ Boe ma latane Yesus lae, "Ama! Mafada sudik seluk ai, Ama kokolan isinaak ndia dei. Faik bee ndia fo fain ndia losa? Ma tanda nala leo hata?"

⁵ Boe ma Yesus nataa nae, "Sadi ei manea matalolole bou! Fo suek boso ei nana kedi nalak. ⁶ Huu neu ko hataholi mata-mata kala mai, fo ala babamba kala nala ma lae, 'Au ia Karistus, hataholin fo Manetualain helu memek neme makahulun ele mai so.' Boe ma ala kedi lala hataholi no'uk. ⁷ Mete ma ei mita hataholi la latati ma ei mamanene lae natatik nai mamanak sudi bee, na boso bii. Huu matak leondiak ndia, musi ana dadi dei, tehuu daebafok babasan bei taa losa. ⁸ Neu ko leo esa natati laban leo fe'ek. Nusak esa natati laban nusa fe'ek. Hambu dae nange'o nai sudi bee. Fai ndoen boe oo, ana seli! Basa ia la, dadik tanda, sama leo inak esa bei fo tein mulai hedis fo sangga ana bonggi.

⁹ De, ei musi manea matalolole baa! Huu neu ko ala mai humu lala ei, fo ala hela loo ei mini mamana nakeketu dede'a anggama miu. Ma ala mbomboko ei nai uma huhule-haladoik dale. Ma ala mba'a leni ei mini mana palenda miu, huu ei tungga Au. Ma ndia dadik neu dalak esa, suek ei musi mboa sudi hata la'eneu Au. ¹⁰ Tehuu Lamatuak hataholi nala musi

leu tui-bengga lakahuluk Au Hala Maloleng neu basa leo la malai daebafok ia, bei fo daebafok babasan losa. ¹¹ Masanenedak baa! Mete ma ala mba'a loo ei mini mamana nakeketu dede'ak miu, na, ei boso bii fo mae, 'Neu ko au kokolak ae hata? Do au ataa ae hata?' Mete ma fain ndia losa, na kada ei kokolak tungga hata fo Manetualain Dula Dale Malalaon nafada ei.*

¹² Nai uma esa dalek, mete ma hambu hataholi esa namahele neu Au, na, neu ko ndia tolanoo hehelin sangga dalak fo ana tao nisan. Mete ma anan ndia namahele neu Au, na neu ko aman tao nisan. Ma mete ma inan no aman lamahele neu Au, na neu ko anan tao nisa sala. ¹³ De, neu ko hataholi la lambada dalek leu ei lalan seli, huu ei mamahele Au. Tehuu see ndia nakatataka losa babasan, na, Manetualain feen sodak.*

*Manea matalolole, huu daebafok fai babasan sangga dekak so
(Mateos 24:15-28; Lukas 21:20-24)*

¹⁴ Yesus kokolak nakandoo, nae, "Hataholi manggalau inahuuk esa sangga mai. Ana nambadeik neu mamana lulik fo manai Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin dale, fo hataholi ndia taa nanda nai mamanan ndia, losa ana tao nanunute mamanan ndia. Huu ndia de, Manetualain heok nasadea ela mamanan ndia. Mete ma ei mita leondiak so, na mata neuk leo baa! (See ana les ia, na ana musi mata neuk boe!). Ndia dadik tanda, nae, fai to'a-taak deka-deka so. Mete ma lita leondiak, na hataholi malai propinsi Yudea fo'a lalai leni letek lain leu leo.* ¹⁵ Ma ala musi lalaik lai-lai, fo suek boso ala hambu soe. Ma mete ma hambu see kalua la'o ela uman, na boso fali mai ha'i balo'as bali. ¹⁶ Boe ma hataholi la malai osi la dale, na, boso fali mai ha'i bua nalusek bali. Tehuu malai makandoo leo!* ¹⁷ Kasian nalan seli neu ina kailu sala, ma ina kala mana susu ana mbimbila ana kala. Huu ala taa lalaik lai-lai. ¹⁸ De malolenak ei hule-haladoin fo moke dede'a manggalauk ndia, boso la'e neu fai oefaak. ¹⁹ Huu faik ndia toto'an ana seli! Mulai neme Manetualain nakadadik daebafok losa hatematak ia, hataholi la bei taa lita litak to'a-taa inahuuk matak leondiak. Ma neu ko hataholi la taa lita seluk toto'a matak leondiak so.* ²⁰ Mete ma Manetualain taa tao keke'u faik ndia, na neu ko taa hambu hataholi esa fo bisa nakatataka nasoda boe. Huu Manetualain sue hataholi fo ana hele mema kasa so, de Ana tao keke'u fai toto'ak ndia.

²¹ Mete ma faik ndia losa, na ei mamanan hataholi la lae, 'Mita dei! Karistus nai ia!' Tehuu hataholi fe'ek lae, 'Karisutus nai ele!' Tehuu ei boso mamanan ndia baa! ²² Huu neu ko hambu hataholi kalua fo ana babamba kalan nae, 'Au ia Karistus!' Nggelok bali, na, lae, 'Au ia Manetualain hataholi mana kokolan.' Dei fo ala tao tanda heran mata-mata kala, pake nitu koasan, fo ala pepeko hataholi la. Ala soba-soba fo kedi lala, Manetualain hataholi nala boe. ²³ Tehuu ei musi manea matalolole baa! Fai to'a-taak ndia bei taa losa, tehuu Au asanene'dak memak ei baa."

*Hataholi Isi-isik mamain
(Mateos 24:29-31; Lukas 21:25-28)*

²⁴ Basa boe ma Yesus tuti seluk kokolan bali, fo nafada ana mana tungga nala, nae, "Mete ma basa fai to'a-taak ndia, 'Neu ko ledo makiu,

bulak boe oo, taa manggale'do so.*

²⁵ Nduu kala latuda kala leme lalai mai,

* **13:11** Mateos 10:17-20; Lukas 12:11-12 * **13:13** Mateos 10:22 * **13:14** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 * **13:16** Lukas 17:31 * **13:19** Daniel 12:1; Dae-bafok Mata Beuk 7:14 * **13:24** Yesaya 13:10; Yeskial 32:7; Yoel 2:10, 31; 3:15; Dae-bafok Mata Beuk 6:12

ma basa koasa malai lalai langgongga-mbo'a kala.*[☆]

²⁶ Basa ndia, na, bei fo basa hataholi la lita Au, fo Hataholi Isi-isik ia. Neu ko Au mai nai ko'as, uma lalai mai. Ma basa hataholi la lita Au koasang, ma basa Au nula-nambung.*[☆] ²⁷ Boe ma Au palenda Manetualain ata nusa-soda nala, fo, leu lakabubua lala hataholi la fo Au hele basa sala leme dae-bafok bu'u nala mai, neme dulu mai losa muli neu, neme kii mai losa kona neu.

*Fai to'a-taak dadik tanda neu Yesus mamain
(Mateos 24:32-35; Lukas 21:29-33)*

²⁸ Yesus tuti Ndia kokolan, nae, "Au ha'i nakandandaak neme ai huuk mai. Mete ma doon mulai kuni, na, ndia dadik tanda, nae, fai hanas deka-deka mai so. ²⁹ Leondiak boe oo, mete ma ei mita fai-fai to'a-taak losa, fo leo isinaak Au afada ei ndia so, na, ndia dadik tanda nae, Au deka-deka mai so. ³⁰ Hatematak ia, mamanene neulalau! Neme basa hataholi kasoda kala hatematak ia, neu ko hambu hataholi nggelok bei taa mate sala boe, tehoo fai to'a-taak ndia losa so. ³¹ Leomae lalai ma daebafok mopo sala so, tehoo Au Hala Kokolang ia, nahele losa taa mana basak.

*Lamatuak Yesus fai mamain ndia namaninok
(Mateos 24:36-44)*

³² Yesus kokolak nakadaik, nae, "Taa hambu hataholi esa boe, ana bubuluk fai hida Au fai do li'u fali maing. Manetualain ata nusa-soda nala boe oo, taa bubuluk. Au mesa nggau boe oo, taa bubuluk. Kada Au Amang mesa kana bubuluk.*[☆] ³³ Huu ndia de, ei musi manea matalolole, huu ei taa bubuluk fai hida fain ndia.

³⁴ Taa dook so bali, Au la'o ela ei basa nggei. Tehoo dei fo Au fali maing. Sama leo maumak la'o ela uman fo ana neni dae dook neu. Ana palenda ana uma dale nala fo lakaneni neulalau uma ndia. Ma ana ba'e fee sala esa-esako ue-le'din. Ana palenda mana manea lelesu fo lanea neulalau losa ana fali main.*[☆] ³⁵ Ei boe oo musi manea leledo-le'odaen, huu ei taa bubuluk faik bee ndia, fo, maumak fali main. Ana fali ledo bobok do, fatiladak do, leledok do, ledo saduk do, ei taa bubuluk faik bee ndia. ³⁶ Boso losak ana mai no kaiboik, tehoo ana hambu ei beiunggu masanggolo.

³⁷ De, hata fo Au afada ei ia, na, Au afadan neu basa hataholi fe'e kala boe oo ae, 'Ei musi manea matalolole fo simbok Au mamaing!'"

(Losa ndia, boe ma Lamatuak Yesus kokolak nate'e kokolak no ana mana tungga nala leme lete Setun.)

14

Hataholi inahuu nala sangga dalak fo ala humu Lamatuak Yesus no neneek

(Mateos 26:1-5; Lukas 22:1-2; Yohanis 11:45-53)

¹⁻² Basa ndia, boe ma malangga anggama inahuuk Yahudi la, ma mese anggama la, bei lasanggak dalak fo ala sangga humu Yesus no nee-neek. Fo ala sangga tao lisan. Tehoo ala heti dalak lae, "Tataa kana dei! Ita boso humu Ndia lai-lai, huu fai-fai malole la dekak so. Boso losak hataholi no'u kala lahuu."

[☆] **13:25** Yesaya 34:4; Yoel 2:10; Dae-bafok Mata Beuk 6:13 [☆] **13:26** Daniel 7:13; Dae-bafok Mata Beuk 1:7 [☆] **13:32** Mateos 24:36 [☆] **13:34** Lukas 12:36-38

Ala kokolak lae leondia, na, huu bei faik dua bali, fo hataholi Yahudi la fai malolen, fo ala foin nade 'Fai Paska', ma 'Fai Feta Loti Taa Pake Lalu Teik.' Ma nai fai-fai malole ndia, ala lasaneda neu makahulun ele, ledoeik sila bei-ba'i nala kalua leme nusa Masir mai.*

*Inak esa di'a mina kaboo meni mabeli, neu Lamatuak Yesus
(Mateos 26:6-13; Yohanis 12:1-8)*

³ Nai nggolo Betania, hambu hataholi esa nade Simon. Makahulun hataholi la nunuten, huu ana hambu hedi kusta. Tehuu hatematak ia ana hai so.

Basa ndia boe ma, fai malole bei taa losa, de Yesus no ana mana tungga nala leu la'a lai Simon uman. Ledoeik la'a-linu, boe ma inak esa mai natonggo no Yesus. Ana to'u boto esa, fo ala taon neme batu mai. Isin mina kaboo meni isi-isik, fo belin seli.* Boe ma inak ndia femba natepa boto ndia tatanan. De ana di'a mina ndia faa-faa neu Yesus langgan, fo dadik neu tanda esa, nae ana fee hadak neu Yesus.

⁴ Tehuu hataholi fe'ek luma la'a-linu lai ndia boe. Ledoeik ala lita inak tataon ndia, boe ma ala luli de ala kokolak kooak lae, "Ah! Ina hatak ia, de ana mbombo'a-ngganggali heni mina kaboo meni kabelik ndia no sosoan taa! ⁵ Malolenak kada ana se'o mina ndia! Fo neu baba'e doi no'uk ndia neu hataholi mana to'a-taa kala. Huu mina kaboo menik ndia belin sama leo hataholi esa nggadin teuk esa."

⁶ Tehuu Yesus bala sala nae, "Ei boso makatoto'ak inak ndia! Boso mbali ndia tataon ndia! Au amahoko, huu ana di'a mina kaboo menik ndia neu Au aon so. ⁷ Hataholi mana to'a-taa kala lo ei tungga-tungga faik. De ei bisa tulu-fali sala sudi neu faik bee. Tehuu Au na, taa dook so, tehuu Au taa akabubua ua ei so.* ⁸ Au sodang taa nala dook so. Ma isinaak inak ia ana di'a mina neu Au, na ana nalalau memak Au aong, sama leo ana loloo memak bungga neu Au mbombolang so, neu faik fo latoi Au. ⁹ Masanene'dak matalolole baa! Nai mamanak bee fo Manetualain Dede'a-Kokola Malolen ia nana tui-benggak ndule daebafok ia, na, neu ko ala tui inak ia tatao malolen ndia. Fo supek basa hataholi la lasanene'dak ndia."

*Yudas nala halak no malangga anggama Yahudi la, fo ana sangga se'o
Lamatuak Yesus*

(Mateos 26:14-16; Lukas 22:3-6)

¹⁰ Basa boe ma, hambu hataholi esa neme Yesus ana mana tungga kasanahulu dua nala mai, nade Yudas Iskariot. Ana kalua neu sangga malangga anggama Yahudi la, fo ana sangga se'o heni Yesus neu sala. Ana losa sila, boe ma nafada ndia maksud. ¹¹ Ledoeik malangga nala lamanene Yudas kokolan ndia, boe ma, lamahoko lalan seli. De ala helun lae, "Metema o nau se'o Yesus neu ai, na, ai bae o." Boe ma Yudas deak neu, de ana sangga dalak fo ana fee Yesus neu sala.

*Lamatuak Yesus na'a feta Paska no ana mana tungga nala
(Mateos 26:17-25; Lukas 22:7-14, 21-23; Yohanis 13:21-30)*

☆ **14:1-2** Kalua neme Masir mai 12:1-27 * **14:3** Mina kaboo menik ndia belin sama leo bukan esa nggadin teuk esa. Susula Malalaok dede'a Yunani, nae mina ndia belin 'dinari' natun telu, boe ma mina ndia nade 'nardos, fo makahulun hataholi la taon neme ai kaboo meni kala okan mai. Susula Malalaok dede'a Indonesia nae 'narwastu'. Ma boto ndia hataholi la mba'an neme batu mai. Boto ndia belin boe oo ana seli. Susula Malalaok dede'a Yunani nae boto ndia ala taon neme batu fo na'de 'alabastos'. Susula Malalaok dede'a Indonesia nae batu ndia nade 'batu pualam'. Mete nai Lukas tatada kahlitun, lalane katelu hulu hitun losa katelu hulu falun. ☆ **14:7** Tui Seluk la'neue Dala Sodak 15:11

12 Faik ndia tuda la'eneu fai kaesan neme hataholi Yahudi la fai-fai malolen. De, faik ndia, ala lateme hotu loti taa pake lalu teik, ma ala hala bi'ilombo boe. Basa ndia, boe ma Yesus ana mana tungga nala mai latanen lae, "Ama aa! Faik ia, ita fai malole Paska so. De, Ama nau ai miu sadia mamananak feta Paska nai bee?"

13 Boe ma Yesus nadenu ana mana tunggan dua, nae, "Ei dua nggei makahuluk mini kota miu. Neu ko nai ele, ei matonggo mia touk esa lu'a oe neu nggusi anak esa. Ei miu tunggan leo. 14 Mete ma ana neni uma bee dalek neu, na, ei tunggan mini ndia miu. Basa na, mafada maumak mae, 'Ama aa! Ai Ama Mesen noke mamananak esa, fo Ana sangga paken tao feta Paska no Ndia ana mana tungga nala.' 15 Basa, na, dei fo hataholi ndia natudu ei kama maloa esa nai uma tadan lain. Ana sadia nala kama ndia mana daik so. Kada ei dua nggei miu sadia nanaak nai ndia leo."

16 Basa boe ma, dua sala la'o leni kota leu. Nai ele, latonggo lo basa hata fo Yesus nafada memak ndia so. Boe ma ala sadia lala basa-basan fo Yesus ala la'a feta Paska lai ndia. Boe ma dua sala leu loke Yesus asa.

17 Ledoek ledo tesa so, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala leni ndia leu. 18 Basa boe ma langgatuuk de la'alinu sama-sama. Ledoek ala bei la'a-linu, boe ma Yesus nakokola, nae, "Ei mamananene baa! Hambu hataholi esa neme ei mai, neu ko ana se'o heni Au, neu hataholi fe'e kala."*

19 Lamanene leondia, boe ma lameda dale nala taa malole. Boe ma sila esa-esak latane Yesus lae, "Hataholi fo Ama mafadak ndia, memak taa ndia au hetu maa?!"

20 Yesus nataa nae, "Hataholi fo mana deta lotin sama-sama no Au, neni manggo ia dalek neu, na, ndia ndia, ana se'o Au. 21 Masanenedak baa! Au fo Hataholi Isi-isik ia musi mate, sama leo ala sulak memak nai Manetualain Susula Malalaon dalek so. Tehuu mata neuk! Huu hataholi mana se'o Au ndia, neu ko ana lemba ndia soen! Malolenak hataholi ndia, boso inan bonggin!"

Lamatuak Yesus nafada nae loti no oe anggol ndia dadik tanda fo nasanene'dak neu Ndia

(Mateos 26:26-30; Lukas 22:14-20; 1 Korintus 11:23-25)

22 Ledoek ala bei la'a-linu, boe ma Yesus ha'i nala loti katemak esa, de noke makasi neu Manetualain. Basa boe ma, Ana bibi'i loti ndia, de Ana loon neu ana mana tungga nala. Boe ma nae, "Loti ia Au aong ndindia. De ha'i malan fo mi'a leo."

23 Basa boe ma Ana ha'i nala nggalaas fo oe anggol nai dalek. Ndia boe oo, noke makasi neu Manetualain. Basa boe ma Ana loon nggalaas ndia, neu ana mana tungga nala fo linu. 24 Boe ma Ana nae, "Anggol ia, Au daang ndindia. Neu ko faa henin fo fee sodak neu hataholi no'u kala. Daak ia, dadik buti fo tao nasanene'dak, nae, hata fo Manetualain helu basan so, memak hatematak ia ana dadi so. De ha'i malan fo minu leo.* 25 Mamananene matalolole dei! Neme le'odaen ia neu, Au taa inu anggol ia so, losa Au Amang manai nusa-sodak nanggatuuk palenda, bei fo Au inu seluk bali."

26 Basa boe ma, ala soda sosodak esa, fo ala koa-kio Manetualain. Boe ma ala kalua le'odaen ndia, de leni lete Setun lain leu.

Lamatuak Yesus nafada nakahuluk nae, neu ko Petrus nalelesi Ndia
(Mateos 26:31-35; Lukas 22:31-34; Yohanis 13:36-38)

* 14:18 Sosoda Koa-kio kala 41:10 * 14:24 Kalua neme Masir mai 24:8; Yermia 31:31-34

²⁷ Ledoeik ala bei la'o-la'o, boe ma Yesus nafada mema kasa nae, "Neu ko le'odaen ia, ei basa nggei malai la'o ela Au. Huu nana sulak memak so, nai Manetualain susulan dale nae,

'Neu ko Manetualain tao nisa mana hoo,
boe ma bi'ilombo nala lalai sasalak.*

²⁸ Memak Au mate, tehoo mete ma Au asoda fali so, na Au akahuluk ei, uni nusa Galilea uu.**

²⁹ Basa boe ma Petrus simbok nae, "Ama aa! Leomae basa hataholi la ia, lalai la'o ela Ama, tehoo au na taa!"

³⁰ Yesus nataa nae, "Pe'u! Masanenedak, dei! Le'odaen ia, manu bei taa kokoa la'i dua, tehoo o malelesi Au la'i telu so!"

³¹ Tehoo Petrus mboka nae, "Taa Ama! Mete ma Ama mate, na, au boe oo mate sama-sama ua Ama. Huu au taa alai la'o ela Ama, ma, taa alelesi Ama!"

Petrus nonoo nala boe oo esa-esak lakokola lae leo ndia boe.

Lamatuak Yesus hule haladoi neme osi Getsemani

(Mateos 26:36-46; Lukas 22:39-46)

³² Basa ndia, boe ma Yesus asa la'o lakandoo, losa osi esa nai Lete Setun nade 'Getsemani'. Boe ma Yesus nafada sala nae, "Ei manggatuuk mahani mima ia leo! Huu Au sangga uu hule-haladoi nai ele."

³³ Boe ma Yesus noke no Petrus, Yakobis, ma Yohanis, fo leu no'u. Mulai neme faik ndia mai, Ndia dalen nameda hedis, ma taa tesa. ³⁴ Ana nafada sala, nae, "Au daleng hedin seli! Au ameda nonook bali Au sangga mate ia so. Ei manggatuuk ma manea mima ia dei!"

³⁵⁻³⁶ Boe ma Ana la'ok hodok neu dook fa, boe ma Ana sendek lunggulan neu dae, de Ana hule-haladoi nae, "Ama susuek! Mete ma Ana nau, na, Au boso lemba doidoso leoiak. Au bubuluk memak taa hambu hata esa boe, fo Ama taa tao malan. De mete ma Ama nau na, makadodook doidosok ia neme Au mai. Tehoo boso tungga Au hihiiing; ela tungga kada Ama hihii-nanaun mesan."

³⁷ Basa boe ma Ana fali neni Ndia ana mana tungga katelu kala neu, tehoo ala sungguh lamane. Ana fafae nafa'a sala, boe ma nafada Petrus nae, "Wei Pe'u aa!† O sungguh do? Au uni ele uu taa doo anak boe, tehoo ei taa be'e fa boe?! ³⁸ Kukuku mamaneneu ei mata mala dei, fo basa na fo'a fo be'e mia Au dei! Ei dalem nahiik tao malole, tehoo ei ao mbaam taa balakaik. De malolenak ei hule-haladoi fo mete ma hambu soba-douk, na, ei taa nana senggik."

³⁹ Basa boe ma Yesus neu hule-haladoi la'i esa seluk bali. Ana noke seluk neu Lamatuak, fo Ana boso feen lemba nahele doidosok ndia. ⁴⁰ Basa boe ma Ana fali seluk neni ana mana tungga katelu nala sila neu. Tehoo ala sungguh seluk bali, nenik mata nala lamabela lalan seli. Basa boe ma Ana fafae nafa'a selu kasa, tehoo ala taa bubuluk lataa Ndia lae leobee.

⁴¹ Basa ndia boe ma Yesus Ana la'o ela sala, de neu hule-haladoi neu kala'i telun. Boe ma Ana fali seluk, de Ana fafae nafa'a sala. Nafada sala nae, "Ei bei sungguh do? Dai ndia so! Fo'a leo! Huu hataholi fo mana se'o Au, fo Hataholi Isi-isik ia, ana deka so. Hatematak ia ala sangga humu Au, fo ala fee Au uni hataholi manggalau kala liman neu. ⁴² Fo'a leo! Mamaneneu ei mata mala, fo mita sudik mini ele miu dei! Huu hataholi mana se'o Au, ana mai so. Mai fo teu tatunggo to sala!"

* **14:27** Sakarias 13:7 * **14:28** Mateos 28:16 † **14:37** Susula Malalaok dede'a Yunani sulak nae 'Simon' nai ia Simon ndia, na, Petrus nade fe'en.

Ala humu lala Yesus

(Mateos 26:47-56; Lukas 22:47-53; Yohanis 18:3-12)

⁴³ Ledoeik fo, Yesus bei kola-kola leondia, boe ma nggengge neuk Yudas no hataholi no'u kala mai so. Ala mai leni tafa keke'uk ma ai keke'uk, fo sangga humu Yesus. Ala tao leondiak, na, tungga malangga-malangga Yahudi la palenda nala. Sila ndia, malangga anggama la malangga nala, mese anggama la, ma lasi hada kala. ⁴⁴ Yudas fee mema kasa tanda nae, "Ei mete matalolole baa! Mete ma au i'du see ndia, na ei humun malan leo! Huu Ndia ndia, fo ei sanggak ndindia."

⁴⁵ De, ledoeik Yudas losa ndia, boe ma Yudas nakandoo nasale nala Yesus. Boe ma nafadan, nae, "Ama mesen!" Boe ma Yudas holu nalan de ana idun. ⁴⁶ Boe ma hataholi nou kala sila ala mata leu, de ala humu lala Yesus.

⁴⁷ Tehuu Yesus ana mana tunggan esa fe'a nala tafa keke'un, de ana sambu naketu heni hataholi esa ndi'idoon. Hataholi ndi'idoo ketuk ndia, na, malangga inahuu anggama Yahudi hataholi nadedenun ndia. ⁴⁸ Boe ma Yesus kokolak no mana humu kala sila nae, "Talobee? De ei maehetuk Au ia hataholi manggalauk do? De ei mai humu Au minik tafa ma ai keke'uk?" ⁴⁹ Tungga-tungga faik Au anoli ei nai Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin dale, tehuu ei esa taa mai humu Au boe. De mai humu Au leo. Huu dede'ak ia nana sulak memak neme makahulun ele mai, nai Manetualain Susula Malalaon so."*

⁵⁰ Yesus ana mana tungga nala bii lalan seli losa basa sala lalai la'o ela Yesus mesa kana.

⁵¹ Nai ndia boe, hambu ta'e'anak esa ana tungga do'o-do'o no Yesus dean. Ana naluse tema bibiak esa. Hataholi la sila boe oo, ala sangga humun. ⁵² Tehuu ala ndaso lala kada tema nalusen ndia, Basa de, nalai fai nakahola, huu ana bii nalan seli.

Ala loo Yesus neni mamana nakeketu anggama neu

(Mateos 26:57-68; Lukas 22:54-55, 63-71; Yohanis 18:13-14, 19-24)

⁵³ Basa boe ma to'u loo Yesus neni malangga anggama inahuuk Yahudi uman neu. Hataholi inahuu nala lakabua lai ndia so. Hataholi sila ndia, malangga anggama la, mese anggama la, ma lasi-lasi ha'da kala. ⁵⁴ Ledoeik fo ala to'u loo Yesus ndia leu, boe ma Petrus babi-babi tungga dea, de ana losa malangga inahuuk anggama Yahudi uman pasan neu. Ndia boe oo, maso neni uma pasan neu, de nangatuu kala ha'i no'u no hataholi mana manea lai ndia.

⁵⁵ Nai uma ndia dalek, malangga anggama la bekola lo hataholi mana maketu dede'a anggama la. Basa sala sangga buti, fo ala fee salak neu Yesus, huu ala sangga huku lisa Ndia. Tehuu ala taa hambu buti faa boe.

⁵⁶ Boe ma ala loke lala hataholi no'u kala fo ala sakasii sangga tao latu'da Yesus. Tehuu tutui nala boe oo, mana kofe'ek esa no esa.

⁵⁷ Boe ma hambu sakasii luma bali ala fo'a lambadeik, de ala tui pepekok lae, ⁵⁸ "Ai mamananene hataholi ia kokolak nae, 'Dei fo Au tao atu'u heni Uma Ina Huhule-haladoik ia, fo hataholi la lambadedein lenik lima nala. Boe ma fai katelun, na, Au ambadedei falik Uma ndia. Tehuu taa pake hataholi liman.'"* ⁵⁹ Tehuu ala kokolak ndia, esa taa nandaa no esa boe.

⁶⁰ Basa boe ma Malangga inahuu anggama Yahudi fo'a nambadeik neu basa hataholi la sila matan. De natane Yesus nae, "Hataholi no'u kala kalaak O so! Tehuu hatina de kada O nee-nee?"

⁶¹ Tehuu Yesus taa nataa faa boe. Basa boe ma malangga inahuuk ndia natane selu kana nae, "Soba O mafada sudik dei. Memak tetebes O ia Karistus fo Manetualain Anan fo nana helu basak neme makahulun mai, ndia so?"

⁶² Yesus nataa nae, "Memak tetebes, Au ndindia. Dei fo ei basa nggei mita Au, Hataholi Isi-isik ia, nanggatuuk nai nusa-sodak fo nai Manetualain boboa konan. Ndia koasan ana seli! Neu ko Au ma Ndia, to'u palenda no'u. Basa ndia, na, dei fo Au konda ua ko'as neme nusa-sodak mai."✠

⁶³ Namanene Yesus kokolak nae leondia, boe ma malangga inahuuk anggama Yahudi ndia, luli nalan seli, losa ana sii heni badu nalun. Basa boe ma ana nafada no hala belak neu hataholi mana manggatuuk lai mamana nakeketu dede'a anggama ndia nae, "Ita taa paluu sakasii so!
⁶⁴ Ei mamanene minik ei ndi'idoo heheli mala, Ndia mesa kana kokolak nae leondia hetu? Ana sou aon dadik neu Manetualain Anan. Namumulu belak ia! Tungga anggama heti-heun na, mete ma hambu hataholi esa tao aon sama leo Manetualain, na hataholi ndia musi maten! De hatematak ia, ei sangga maketun leobee?"

Boe ma basa sala laketu lae, "Memak hataholi ia ana sala tetebes. Huu ndia de musi huku nisan!"✠

⁶⁵ Boe ma hataholi luma ala mata leu de ala mbula ambe neu Yesus. Ala mboti ketu matan, boe ma ala mbombokon. Boe ma latanen lae, "Soba O neuk sudik. See ndia tutu O?" Basa boe ma ala palenda hataholi mana manea Uma Ina Huhule-haladoik ndia fo hela loo Yesus. Ala loo Ndia leu, boe ma ala famba lakamiminak Ndia.

*Petrus kokolak la'i telu nae taa nalelak Lamatuak Yesus
(Mateos 26:69-75; Lukas 22:56-62; Yohanis 18:15-18, 25-27)*

⁶⁶⁻⁶⁷ Ledoeik ndia, Petrus bei nanggatuuk nai uma pasan. Boe ma Malangga Inahuu Anggama Yahudi ata inan esa mai, de nitan ana dala ha'i. Boe ma ana mete besa-besa no Petrus matan de nae, "Isinaak o boe oo tungga sama-sama mua Yesus, hataholi Nasaret ndia, hetu? Tetebes hetu ma?!"

⁶⁸ Tehuu Petrus nataa nae, "Taa! Huu hatina de o matane leondiak! Au taa alela Ndia." Basa ndia boe ma Petrus fo'a de nambadeik neu mba'a lelesu matan. [Nandaa no ledoeik ndia boe oo, manu kokoa.]‡

⁶⁹ Boe ma, ata inak ndia, nita seluk Petrus, de nafada hataholi malai sila kala, nae, "Hataholi ia, esa neme hataholi la sila mai!"

⁷⁰ Tehuu Petrus taa nau simbok, de nae, "Fama o kamuluk do! Au taa alelak Hataholi ndia, maa!"

Doo-doo boe ma hataholi fe'ek esa manai ndiak ana kokolak neu Petrus bali, nae, "Wei! O bei masapepeko bali, mae o taa sama-sama mua hataholi la sila? Wei! Ei basanggei hataholi Galilea hetu!"

⁷¹ Tehuu Petrus nalelesi seluk nae, "Wei. Au soo! Au taa alelak hataholi ndia fa boe."

⁷² Nandaa no ana kokolak nae leondia, boe ma manu kokoa seluk kala'i duan. Boe ma Petrus nasaneda Yesus kokolan isinaak ndia nae, "Manu bei taa kokoa la'i dua, tehuu o malelesi Au la'i telu so."

Petrus nasaneda leondia, boe ma ana namatani-nakaleleu.

✠ **14:62** Daniel 7:13 ✠ **14:64** Malangga Anggama la Heti-heun 24:16 ‡ **14:68** Susula dede'a Yunani luma taa sulak dede'a-kokolak manai longga ia dalek.

15

*Loo Lamatuak Yesus neu nasale gubenol Pilatus**(Mateos 27:1-2, 11-14; Lukas 23:1-5; Yohanis 18:28-38)*

¹ Fafai anan, basa hataholi malai mamana naketu dede'ak, lala halak, fo sangga tao lisa Yesus. Boe ma ala mba'a loo Yesus neu nasale gubenol Pilatus. ² Ala losa, boe ma gubenol natane Yesus nae, "Leobee? O ia tetebes Mane Yahudi do?"

Yesus nataa nae, "Tetebes! Ama gubenol kokolak ndaan ndia so."

³ Basa boe ma malangga anggama Yahudi la kokolak lo gubenol, lae, "Hataholi ia tao salak taa faak so!" Boe ma lafada Ndia sala nala esa-esa.

⁴ Gubenol natane seluk Yesus nae, "O taa mamanan sila kokola nala? Ala fee salak no'un seli neu O. De, hena O balan dei."

⁵ Tehuu Yesus taa nataa hata fa boe, losa gubenol heran nalan seli.

*Gubenol Pilatus naketu huku nisa Lamatuak Yesus**(Mateos 27:15-26; Lukas 23:13-25; Yohanis 18:39—19:16)*

⁶ Tungga-tungga teuk, mete ma hataholi Yahudi la tao feta Paska, na, hataholi no'u kala sila, lateme ala hele lala hataholi bui esa fo gubenol mbo'in. ⁷ Faik ndia hambu hataholi bui esa nade Barabas. Makahulun, ala humu lala ndia no nonoo nala, huu ana laban mana palenda Roma, ma ana tao nisa hataholi boe. ⁸ Huu feta Paska deka-deka so, de, hataholi no'uk leni gubenol Pilatus leu, de ala eki lae, "Ama gubenol! Fai Paska losa so! Mete ma bisa, na, ama gubenol mbo'i fee ai hataholi bui esa fo leu ita natetemen!"

⁹ Boe ma gubenol nataa, nae, "Au mbo'i fee ei, see? Leobee mete ma au mbo'i fee ei Mane Yahudi ia do? Ei makaheik, do taa?" ¹⁰ Gubenol kokolak nae leondia, naa te ana bubuluk so, basa malangga anggama la, loo Yesus neni ndia neu, huu ala husembuluk neu Yesus.

¹¹ Tehuu malangga anggama la mbauedo hataholi no'u kala sila, fo basa sala loke gubenol lae, "Ai taa hii Ndia! De kada mbo'i heni Barabas leo!"

¹² Basa boe ma, gubenol natane seluk nae, "Mete ma leondiak, na, au tao Yesus ia leobee, fo loken, na, lae, 'Mane Yahudi' ia?"

¹³ Boe ma basa sala eki landaa-landaa lae, "Tao misan! Mbaku misan neu ai nggangek!"

¹⁴ Boe ma gubenol natane nae, "Tehuu Ana sala hata? Au palisak Ndia so, tehuu au taa hambu salan fa boe!"

Tehuu ala boe eki latingga bali, lae, "Tao misan! Mbaku misan neu ai nggangek leo!"

¹⁵ Huu gubenol sangga tao namahoko hataholi no'u kala sila dale nala, de ana mbo'i heni Barabas tungga sila hihii. Boe ma ana palenda hataholi mana manea kala, fo leu filo Yesus. * Ala filo late'e, boe ma soldadula loon, fo sangga leu mbaku lisan nai ai nggangek.

*Soldadu la mbomboko lakamiminak Lamatuak Yesus**(Mateos 27:27-31; Yohanis 19:2-3)*

¹⁶ Basa ndia boe ma soldadu la hela loo Yesus leni sila kota musun pasa malaoan neu. † Boe ma ala boe ma ala loke lala sila nonoo nala batalion esa.

¹⁷ Boe ma ala fee Yesus pake badu manalu mbila-balangegek esa, sama

* **15:15** Soldadu Roma la pake fifiluk, nana taok neme tali banda louk hida mai. Basa boe ma ala henge mbauiik matande do tima matande neu tali ndia mbeda nala. Mete ma ala filo lakau'utak lenik tali ndia so, na bingga heni loun. † **15:16** Solodadu la mamanan ndia, ala loke tungga dede'a latin lae, *praetorium*. Solodadu la mamana hehelin ndia, fo nai uma dinas asa.

leo mane kala lateme paken. Basa boe ma, ala ha'i lala ai dilak ndanan, de ala nanen dadik solangga. Boe ma ala ne'e solangga dilak ndia neu Yesus langgan de ala tao lakamimina kana leo ala so'u mane beuk, pake solangga manek.

¹⁸ Boe ma basa sala fee hadak lakamiminak Ndia, lae, "Soda-molek, mane Yahudi!" ¹⁹ Ma ala taok sendek lakamiminak fee hadak neu Yesus matan. Basa de, ala mbula lakaduduak ambe neu Yesus matan. Basa de, ala denggu lakau'utak Ndia lenik ai. ²⁰ Ala lakamimina kana basa, boe ma ala o'du heni badu nalun. De ala o'du falik badun neu seluk. Basa boe ma, loon kalua neni kota Yerusalem deak neu, fo ala leu mbaku londa lisan nai ai ngganggek.

Ala mbaku lisa Lamatuak Yesus nai ai ngganggek

(Mateos 27:32-44; Lukas 23:26-43; Yohanis 19:17-27)

²¹ Ledoek ala kalua leme kota Yerusalem mai, de ala lala dala laladak boe ma latonggo lo touk esa neme kota Kirene mai. Touk ndia nade Simon, fo Alexander no Rufus aman. Bei fo ana sangga losa Yerusalem, tehuu soldadu la to'u lalan de lakasetin ana lu'a Yesus ai ngganggen. ²² Ala hela loo Yesus losa mamanak esa nade Golgota. (Ndia sosoan nae, 'mamanak langgadui.') ²³ Leu ndia, boe ma ala nau fee Yesus ninu anggol oek makeis fo nana seseok no akidook, suek Ana nakatataka hedis. Tehuu Yesus taa nau ninu. ²⁴⁻²⁵ Boe ma ala mbaku lakalelenggak Yesus neu ai ngganggek. Boe ma ala lambadedei ai ngganggek ndia, meda neu li'u sio fafain. Boe ma soldadu la le'a lot, fo ala sangga bubuluk see ndia hambu Yesus balo'apapaken. ²⁶ Boe ma ala sulak neu papak esa nae,

"Ia, hataholi Yahudi la Manen."

Ala pake to'ok ndia, fo huku Yesus. ²⁷ Ala mbaku lisa tou nakodaa dua, lai ndia boe. Esa nai Yesus boboa konan; esa nai Yesus boboa kiin. ²⁸ [No leondiak ala tungga hata fo nana sulak memak nai Manetualain Susula Malalaon dalek nae. "Ala tao Ndia sama leo hataholi manggalauk."][‡] *

²⁹ Basa hataholi mana la'ok lesik ndia, lita Yesus nana londak nai ai nggange ndia. Boe ma ala kakalek langgan fo haumeme lakamaek Yesus, lae, "Wei! O mae O tao matu'u Manetualain Uma Ina Huhulehaladoin, fo basa na o mambadedei fali kana nai faik telu dalen, hetu?" ³⁰ Heni O konda muma ai ngganggek ndia lain mai, fo makamambo'ik henii O aoinam leo! Mete ma leondiak na, bei fo ai mamahela memak, mae O ia Manetualain Anan."

³¹ Malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma mese anggama la boe oo, ala haumeme Yesus, ma lakokola lae, "Ana tao nasoda hataholi fe'ek, tehuu taa bisa tao nasoda Ndia aoinan helihin!" ³² Ana nafada nae, Ndia ndia 'Karistus', Hataholi fo Manetualain heli mema kana neme makahulun ele mai so. Hataholi fe'ek lae, Ndia ndia, hataholi Israel Manen. Mete ma tetebes leondiak, na elan Ana konda aon neme ai ngganggek lain mai, fo ita tita sudi kana dei. Leondiak, bei fo ita basa nggata bisa tamahele Ndia."

Hataholi kadua kala fo nana londak lo Yesus boe oo, ala tungga haumeme Ndia boe.

Lamatuak Yesus maten

(Mateos 27:45-56; Lukas 23:44-49; Yohanis 19:28-30)

* 15:21 Roma 16:13 † 15:24-25 Sosoda Koa-kio kala 22:19 ‡ 15:28 Susula dede'a Yunani laak nalan seli, taa sulak lalane kadua hulu falun ia. * 15:28 Yesaya 53:12 * 15:29 Sosoda Koa-kio kala 22:8; 109:25; Markus 14:58; Yohanis 2:19

³³ Basa ndia, boe ma makiuk mboti nala mamanan ndia, neme ledo kamatetun losa li'u telu ledo bobon. ³⁴ Nandaa no li'u telu ledo bobon, boe ma Yesus nanggou nenik dede'a Aram nae, "Eloi! Eloi! Lema sabaktani?" (Ndia sosoan nae, "Au Lamatuang! Au Manetualain aa! Hatina deAma la'o ela Au leo iak?")^{*}

³⁵ Hataholi luma mana dekak lai ndia, lamanene Yesus halan ndia. Boe ma ala lae, "Weil, Ei mamanan dei. Ana noke Elia, fo Manetualain mana kokola makahulun ele ndia!" ³⁶ Boe ma hataholi esa nalaik-nalaik mesan neu ha'i lumbu, de ana domben neni anggol oek makeis dale neu. Boe ma ana kofu lumbu neu tete'e-aik esa mbe'dan, de ana loo kana neu Yesus bifidoon fo nasamusi. Basa ndia boe ma hataholi la kokolak lae, "Mahani fo ata mete sudi kana dei! See bubuluk nae fama Ba'i Elia mai nakondan neme ai nggange lain mai."^{*}

³⁷ Basa boe ma, Yesus nanggou la'i esa seluk bali, boe ma maten.

³⁸ Nai Uma Ina Huhule-haladoik dale, ala londa tema lelesu maloa esa fo babaa neu Manetualain Kama Malalaon. Nandaa no ketu Yesus ani hahaen, boe ma tema lelesu maloa ndia, sii ba'en neu dua, neme lain mai, losa dae.^{*}

³⁹ Nai Golgota malangga soldadu esa nambadeik nanea dekak no Yesus nai ai ngganggen. Ledoeik ana nita Yesus mamaten, boe ma ana nggengge. Basa de ana nae, "Awi! Hataholi ia memak tetebes Manetualain Anan bae maa!"

⁴⁰⁻⁴¹ Ma inak luma lambadeik lai ndia, de lita Yesus mamaten leme dook mai. Sila ndia, fo, makahulun ala ono-lau Yesus neme Galilea. Ina kala sila, Salome, Maria neme nggolok Magdala mai, ma Maria fe'ek esa boe (ndia Yakobis ta'eanak ma Yoses[§] inan), ma inak fe'ek no'u kala fo ala la'ok sama-sama tungga Yesus neni Yerusalem mai.^{*}

Latoi Lamatuak Yesus

(Mateos 27:57-61; Lukas 23:50-56; Yohanis 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Basa ndia boe ma hataholi esa sangga dalak fo nakonda Yesus mbombolan neme ai nggangek lain mai. Hataholi ndia nade Yusuf, neme kota Arimatea mai. Ndia boe oo, mana maketu dede'a anggama Yahudi. Ndia dalen malole hiak. Ndia boe oo nahani Manetualain palendan mamain.

Yesus maten la'e neu fai lima. Fo'a mai, nandaa no hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin. Huu ndia de Yusuf sangga nakonda nakahuluk Yesus mbombolan dei. Boe ma nambalalani dalen, de ana neni gubenol Pilatus neu, fo noke nakonda Yesus mbombolan. ⁴⁴ Gubenol namanene Yusuf nonoken ndia, boe ma ana heran, de nae, "Awii! Hataholi ndia mate lai-lai so! Au ae hetuk, taa bisa dadi leo ndiak maa!"

Boe ma ana nadenu hataholi leu loke malangga soldadu fo natanen, nae, "Leobee? Yesus ndia, maten so, do beik?"

⁴⁵ Malangga soldadu ndia nataa nae, "Memak maten ndia isinaak so, Ama." Gubenol namanene leondia boe ma nadenu Yusuf neu nakonda heni Yesus mbombolan.

⁴⁶ Boe ma Yusuf neu hasa tema naluk mabeli. De, neni Golgota neu. Boe ma ana nakonda Yesus mbombolan neme ai nggangek lain mai. Ana mbomboti nalolole Yesus mbombolan nenik tema beuk fo belin seli. Ledoeik ndia, bei fo ala mba'a lala late lua beuk esa nai lete batu. Boe

^{*} **15:34** Sosoda Koa-kio kala 22:2 ^{*} **15:36** Sosoda Koa-kio kala 69:22 ^{*} **15:38** Kalua neme

Masir mai 26:31-33 [§] **15:40-41** Hambu susula Yunani luma lae 'Yoses inan', ma seluk lae 'Yosef inan'. ^{*} **15:40-41** Lukas 8:2-3

ma ala ko'o Yesus mbombolan neni lates ndia dalek neu. Ala keko lala batu bebela inahuuk esa, de ala tatana latalololen neu lates bafan. Boe ma Yusuf asa fali.

⁴⁷ Faik ndia Maria neme Magdala mai no Maria fe'ek (fo Yoses inan), de ala tungga losa ndia boe. Dua sala lita de lasanene'dak neulalau mamanan ndia fo ala mbeda Yesus mbombolan ndia neu.

16

Lamatuak Yesus nasoda fali!

(Mateos 28:1-8; Lukas 24:1-12; Yohanis 20:1-10)

¹ Neu fo'a main, la'e neu fai nee, fo hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin. Faik fo ledo tesa so, boe ma Maria neme nggolok Magdala, Maria fe'ek ndia (fo Yakobis inan), no Salome leu hasa mina kaboo menik, suek fo'a na, ala sangga leu mbimbilun neu Yesus mbombolan, tungga hataholi Yahudi la hadan. ² Neu Sosoda ina fafai anan, boe ma telu sala leni lates leu. ³⁻⁴ Ala losa dala laladak, boe ma telu sala lakokola lae, "Wei! Tehuu see ana bisa fali ita, fo loli heni batu inahuuk ndia, neme lates lelesun mai? Memak ita telu nggata taa tabe'i loli batu ndia, huu batu ndia inahuun ana seli."

Ala losa ndia, tehuu lita batu ndia, nana loli henik so. ⁵ Boe ma ala lakandoo leni lates dale leu. Tehuu ala nggengge lalan seli, huu lita touanak esa papaken fula manggadilak, nanggatuuk nai sila boboa konan. ⁶ Boe ma touanak ndia kokolak no sala nae, "Wei! Ei boso bii! Au bubuluk ei mai sangga Yesus maneme Nasaret mai fo ala tao lisan nai ai nggenggek lain ndia. Tehuu Ndia taa nai ia so. Ana nasoda fali so. Mai fo mita aom mamanan fo lakambembeu Yesus mbombolan ndia louk so. ⁷ Ei fali lai-lai leo! Miu mafa'da Petrus asa mae, Yesus Ana nasoda fali so. Ana la'o nakahuluk neni Galilea neu so. Neu ko ala latonggo lo Yesus nai ele, fo leo makahulun nafada basa sila so. De, ama fali leo!"[☆]

⁸ Ledoeik fo ina kala sila lita mamanan ndia louk tetebes so, boe ma ala nggengge. De lalai deak leu. De, ala fali lai-lai. Ala taa lafada see esa boe nai dala laladak, huu ala bii lalan seli.

[Lamatuak Yesus natonggo no Maria maneme nggolok Magdala mai

(Mateos 28:9-10; Yohanis 20:11-18)

⁹ Sosoda ina fafain, Yesus neu natudu aon makasososan neu Maria, fo maneme nggolo Magdala mai, fo makahulun Yesus husi heni nitak nitu hitu leme inak ndia aon dale mai.* ¹⁰ Nita basa Yesus, boe ma ana fali de neu nafada basa hataholi la fo makahulun mana tungga Yesus. Ala bei lakabubua lo dale hedik, ma luu nala tuda huu lasaneda Yesus mamaten. ¹¹ Basa boe ma Maria nafada sala nae, "Talobee, de ei bei dale hedi? Boso dale hedi bali, huu Yesus nasoda fali so. Bei lai-laik ia, au atonggo ua Ndia so!"

Tehuu sila basa sala lataa lae, "Wei, O pepeko ndia!"

Lamatuak Yesus natudu seluk aon neu ana mana tungga nala dua

(Lukas 24:13-35)

[☆] **16:7** Mateos 26:32; Markus 14:28 * **16:9** Susula dede'a Yunani laak nalan seli ma malole nalan seli nai lalane kafalun. Markus tutui mate'en ana kena menik dalak dua; esa manalu (Markus 16:9-20), ma esa keke'uk (Markus 16:9-10). Tungga hataholi malela kala, mana malela malole Markus tutuin ia, kekena kadua kala ia, ala sula kana nakabuik. Dua sala tui Yesus nasoda falin neme mamaten mai, ma hataholi fo mana mamahale leu Yesus ue nala.

¹² Basa ndia boe ma Yesus ana mana tungga nala dua leni nggolok esa leu. Ala losa dala lala'dak, boe ma Yesus natudu aon neu dua sala. Tehuu Yesus namata-ao fe'ek. Tehuu taa dook boe ma lalala kana. ¹³ De dua sala fali leu lafada nonoo nala lae, "Wei, mamananene dei! Isinaak ai bei fo ai matonggo mia Yesus neme dala laladak!"

Tehuu basa nonoo nala lataa lae, "Wei! Ei boso pepeko leo ndiak."

Lamatuak Yesus natudu aon neu basa ana mana tungga nala

(Mateos 28:16-20; Lukas 24:36-49; Yohanis 20:19-23; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:6-8)

¹⁴ Boe ma Yesus natonggo no ana mana tungga kasanahulu esa nala, neu ledoeik fo bei la'a-linu. Nafada sala nae, "Wei! Ei langga batu nala seli! Hataholi la lafada ei lae, lita Au no sila mata de'e heheli nala so, tehuu ei taa nau mamahele fa boe, maa! Ei mafada mae, basa sala pepeko ndia! Hatematak ia Au mai matang so. Memak Au mate so, tehuu hatematak ia, ei mita mata nggei, Au asoda asafali so! De, ei mita mata nggei leo.

¹⁵ De, hatematak ia ei musu miu la'ok ndule daebafok ia, fo miu mafada basa hataholi la, Au Tutui Maloleng ia. ¹⁶ Hataholi fo namahele neu Au, ma ana hambu salanik, na, neu ko Manetualain feen sodak, fo, ana leo losa dodoon neu, no Manetualain nai nusa-sodak. Tehuu hataholi fo taa namahele, na, neu ko ana hambu huhukuk, ma Manetualain timba henin, fo ana leo nai nusa-sodak deak losa dodoon neu. ¹⁷ Ma hataholi fo namahele neu Au, neu ko ala tao tanda heran mata-mata kala fo basa hataholi la lamahele lae sila koasan ndia memak neme Manetualain mai. Leo, neu ko ala husi nitu la pake Au nadeng. Neu ko Manetualain tao nala sala basa lakokola pake dede'a fe'ek, fo ala taa bubuluk. ¹⁸ Boe ma mete ma ala to'u mengge kalasok, do linu la'e laso, na, ala taa hambu soe. Boe ma mete ma ala tao lima nala fo hule-haladoi fee hataholi kamahedik, na, neu ko hataholi ndia hai."

Lamatuak Yesus mana so'uk neni nusa so'dak neu

(Lukas 24:50-53; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:9-11)

¹⁹ Yesus kokolak no basa ana mana tungga nala, boe ma Manetualain so'un neni nusa so'dak dalek neu. Nai ndia Ana dadik neu Manetualain lima boboa konan, fo dua sala palenda leu esa. ²⁰

Basa boe ma ana mana tungga nala tungga Ndia palendan. Ala leni basa sudi bee leu, de ala tui-bengga Yesus Tutui Malolen neu basa hataholi la. Boe ma Manetualain fee sala koasa, fo ala tao tanda heran fo sama leo Yesus nafadak ndia so. Boe ma hataholi no'u kala lamahele Yesus, huu ala bubuluk lae, Tutui Malole ndia, memak tetebes].

[MARKUS TUTUI MATE'EN TUNGGGA SUSULA LELE ULU FE'E KALA

⁽⁹⁾ Ledoeik fo ina katelu kala sila losa Petrus no nonoo nala, boe ma ala tui sala basa dede'a kala, la'eneu touanak fo mana kokolak no sala leme lates isinaak ndia. ⁽¹⁰⁾ Basa boe ma, Yesus mesa kana palenda ana mana tungga nala, fo leu tui-bengga Tutui Malole ia nai basa mamananak lala'en, losa daebafok bu'u nala. Tutui Malole ia natudu dalak fo Manetualain

✧ **16:15** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:8 ✧ **16:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:9-11

† **16:9** Susula dede'a Yunani laak nalan seli ma malole nalan seli nai lalane kafalun. Markus tutui mate'en ana kena nenik dalak dua; esa manalu (Markus 16:9-20), ma esa keke'uk (Markus 16:9-10). Tungga hataholi malela kala, mana malela malelo Markus tutuin ia, kekena kadua kala ia, ala sula kana nakabuik. Dua sala tui Yesus nasoda falin neme mamaten mai, ma hataholi fo mana mamahele leu Yesus ue nala.

tao nasoda hataholi la leme sala-singgo nala mai, suek lasoda lakandoo lo Ndia.

Tutui Malole ia, memak tetebes. Huu ndia. de nahele nakandoo, losa taa mana basak.]

Lamatuak Yesus tutui malolen, tungga Lukas

Huu hata de Lukas sulak tutuik ia

1-3 Ama Teofilus* fo nana hadak.

Soda-molek.

Hataholi no'u kala, soba sulak so, tutuik la'eneu dede'a kala mana dadik nai ai lalada nala. Ala sulak tutui kala sila, lenik tutuik fo ana eo neme ai mai, ma neni ai mai seluk neme makahulun mai. Tutui kala sila fo ai bubulu kana neme Lamatuak Yesus hataholi nala mana deka lo Ndia, ma neme hataholi fe'ek mai boe, fo nita no mata de'e hehelin. Basa tutui kala sila, nandaa leo Manetualain helu mema kana, neme makahulun mai so.

De, au palisa kana lutu-lutuk basa sila so, mulai neme tutuik ndia huukan. Boe ma au aketun, fo sulak basa sila, no malole, tungga ndia tutunggan. No leo ndiak, na ama bisa bubuluk no teteben, hata fo ana dadi so. ⁴ Ma ama boe oo, bisa mamahale, hata fo hataholi la tuik ndia tetebes. Basa sila memak mana dadik so!

Lamatuak atan neme nusa-sodak mai, nafada memak Yohanis Man-salanik dadadin

⁵ Tutuik ia huun leo iak: faik fo Mane Herodes to'u palenda nai propinsi Yudea, hambu hataholi esa nade Zakarias. Ndia ndia, esa neme malangga anggama Yahudi la mai. Ma ndia boe oo, neme ba'i Abia buao malangga anggaman mai. Zakarias saon, nade Elisabet. Ndia boe oo, tititi-nonosik neme malangga anggama la mai, huu ndia ndia, ba'i Musa ka'an Harun tititi-nonosin⁶ ⁶ Dua sala lasoda lo ndoos, tungga Manetualain palendan, ma basa heti-heu nala. Hataholi la boe oo, fee hadak neu sala. ⁷ Dua sala lamalasi so, tehuu ana nala ta, huu Elisabet anamanan, nana kenak.

⁸ La'i esa, Zakarias ma ndia nonoo buao Abia nala hambu susula baba'e ues, nai Uma Ina Huhule-haladoik nai Yerusalem. ⁹ Tungga sila natetemen, na malangga anggama la sila le'a lot, fo sanga bubuluk see hambu ues maso neni Uma Ina Huhule-haladoik Kama Malalaon Manai Lain Seli ndia dalek neu. Nai ndia, hataholi ndia musi dede ai kaboo menik nai Manetualain matan. Faik ndia, ala le'a lot, de lot toda la'eneu Zakarias. ¹⁰ Boe ma ana maso dalek neu. Ledoeik ana dede ai kaboo menik nai Kama ndia dalek, naa te hataholi no'u kala hule haladoi lai Uma Ina Huhule-haladoik ndia pasan. ¹¹ Kada nggengge neuk Manetualain ata nusa-sodan esa, mai nambadeik neu mamana dedede ai kaboo menik ndia boboa konan.

¹² Nita leo ndia, boe ma Zakarias bii nalan seli, losa ta bubuluk tao hata so. ¹³ Tehuu ata nusa-sodak ndia, kokolak nae, "Zakarias! Boso bii bou! Huu Manetualain namanene o huhule haladoim so. De, dei fo o saom bonggi fee o, ana touanak esa. O musi foin nade Yohanis ¹⁴ Dei fo hataholi no'u kala, lamahoko tungga no'u lo ei, huu ei hambu anak. Kakanak ia, dei fo tao nala o dalem namahoko. ¹⁵ Lamatuak Dula Dale Malalaon koasan, no ndia, mulai neme inan bei nailun. Ana musi naluli ninu ala-lalu mata-matak. Faik fo ana inahuu mai, boe ma Manetualain paken dadik neu

* **1:1-3** Nade Teofilus nai dede'a Yunani ndandaan, nae, 'hataholi mana sue Lamatuak'. Ia Lukas susula ka'esan fo ana sulak fee Teofilus. ✧ **1:5** 1 Isra'el no Yahuda Tutuin 24:10; Kalua neme Masir mai 7:7

hataholi inahuuk. ☆ 16 Dei fo ana kokoe nala hataholi Israel asa no'uk, fo lasafali tungga sila Lamatuan, fo ndia Manetualain. 17 Ndia hadan ma koasan, sama tetebes leo ba'i Elia, fo Lamatuak mana kokola makahulun ndia. Ana mai nakahuluk neme ita Lamatuan. Ana tao nala ina-ama la, sue lasafali sila ana nala. Ma hataholi mana heok lasadea Lamatuak, ana tao nasafali sala boe, fo ala pode lasafali tungga Lamatuak hihii-nanaun. No leo ndiak, na ana tao nala hataholi la, lahehele dale nala, fo simbok Lamatuak mamain." ☆

18 Tehuu Zakarias natane nasafali ata nusa-sodak ndia, nae, "Neme bee mai, bisa dadi!? Au ua au saong mamalasi leo iak so! De, tandan hata fo au bisa ita basa dede'a kala ia dadi so?"

19 Boe ma, ata nusa-sodak ndia nataa, nae, "Leo iak! Au ia Jibrael, fo Manetualain nadedenun. Ndia mesa kana nadenu au, fo au mai afada o dede'a malole ia. ☆ 20 Tehuu, o ta nau mamahela au kokolang ia. De, ndia tandan, fo o mokek ndia leo iak! O maam nakadita, de o ta bisa kokolak hata-hata, mulai neme hatematak ia mai, losa ei hambu kakanak ndia. Dei fo o mita aom. Huu hata fo au afadak ia, dei fo ana dadi, nandaa no ndia fain."

21 Hataholi no'u kala mana hule-haladoi lai deak ele, lamanggonggoak so, huu Zakarias ta kalua ndoos. 22 Ledoeik ana kalua deak mai, tehuu ana ta bisa kokolak hata esa so bali. Boe ma ana nakababalek nenik liman neu sala, de dei fo ala bubuluk, lae, Lamatuak natudu fee ndia so, dede'a heran esa neme Kama Malalaok Nalan seli ndia dalek.

23 Sila uen basan, boe ma Zakarias fali neni uman neu. 24-25 Ta dook boe ma, Elisabet na'ilu, de ana kekek nai uman losa bulak lima. Ana kokolak nae, "Koa-Kiok neu Lamatuak! Mate'en Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu au. Au hambu tititi-nonosik, de hataholi la ta lakamaeak au so bali."

Lamatuak ata nusa-sodan mai natonggo no Maria

26 Ledoeik Elisabet ilun la'ok bulak nee, boe ma Lamatuak haitua Ndia ata nusa-sodan esa, neni nggolok esa neu, nai propinsi Galelea, nade Nasaret. Ata nusa-sodak ndia nade Jibrael. 27 Nai Nasaret hambu inanak esa, nade Maria. Maria nafufudik no touk esa nade Yusuf. Yusuf ndia, na, mane Dauk tititi-nonosin. Jibrael neu natonggo no inana Maria ndia. ☆ 28 Ana natudu aon neu inanak ndia, boe ma nae, "Soda-molek, ina! Manetualain hele nala o so, fo sangga tao dede'a malole esa neu o. Manetualain sama-sama no o, Maria."

29 Namanene leo ndia, boe ma Maria namanggonggoak neu ata nusa-sodak kokolan ndia. Ana ta bubuluk ndia ndandaan hata. 30 Boe ma ata nusa-sodak ndia tuti bali, nae, "Maria! O boso bii.

Huu Manetualain naena hihii natudu Ndia dale malolen neu o. 31 Ta dook so, huu o ma'ilu, boe ma dei fo o bonggi mala ana touanak esa.

O musi foin nade *Yesus*. † 32 Dei fo Ana dadik Hataholi inahuuk.

Dei fo Lamatuak noken na nae, 'Ndia ndia, Au ana heheling.' Ndia fo, Kakanak neme Manetualain fo Manai Lain Seli. Dei fo Manetualain so'u nalan, fo Ana to'u palenda, sama leo Ndia ba'in Dauk.

33 Dei fo Ana palenda hataholi Israel asa nakandondoo henin. ‡

☆ 1:15 Lelekek 6:3 ☆ 1:17 Maleaki 4:5-6 ☆ 1:19 Daniel 8:16; 9:21 ☆ 1:27 Mateos 1:18
 † 1:31 Nai dede'a Ibrani, na *Yeshua* ndandaan nae, 'Manetualain Ana fee sodak neu hataholi la'.
 'Yeshua' ndia, na ndia *Yesus* nai dede'a Yunani. Mete Mateos 1:21 Bona. ‡ 1:33 Dede'a Yunani nana sulak nae, 'Ndia palenda Yakob uman'. Ndia ndandaan, nae, 'Ndia palenda hataholi Israel asa'

Huu Ndia toto'u palendan ta mana basak."☆

³⁴ Tehuu Maria natane Jibrael, nae, "Au ia, bei ta sunggu itak ua touk esa boe! De talobee, fo au bisa a'ilu?"

³⁵ Boe ma Jibrael nataa, nae, "Leo iak! Dei fo Manetualain Dula Dale Malalaon mai neu o. Ma Manetualain fo Manai Lain Seli ndia koasan dei fo mboti nala o. No leo ndiak, na Kakanak fo dei fo o bonggik ndia, tebe-tebe malalaok. Huu Ndia ndia, Manetualain Anan.

³⁶ Boso heran! Huu o bobonggim esa, nade Elisabet, nailu so boe. Hataholi la lae, ndia ta bisa bonggi so, huu ndia lasik so. Tehuu hatematak ia, ndia tein, la'ok bulak nee ia so. ³⁷ Huu soaneu Manetualain, na basan bisa dadi!"☆

³⁸ Boe ma Maria nataa nae, "Malole. Au ia Manetualain atan. De ela basan dadi tungga o kokolam ndia. Au ahehele tungga kada Lamatuak hihii-nanaun."

Basa boe ma ata nusa-sodak ndia, la'o elan.

Maria neu tilo Elisabet

³⁹⁻⁴⁰ Seli faik hida, boe ma Maria la'o lai-lai neme Nasaret mai, neni Zakarias nggolon neu, nai letak manai Yudea. Losa ndia, de ana maso tutik neni Zakarias uman neu. Boe ma ana fee hadak neu Elisabet.

⁴¹ Ledoeik Elisabet namanene Maria fee hadak neu ndia, boe ma kakanak manai Elisabet tein dale, nafoki. Ma Lamatuak Dula Dale Malalalon maso neni Elisabet dalen neu. ⁴² Boe ma ana kokolak natingga nae, "Maria! Dei fo hataholi la, so'u lamadedema o nadem, lena heni basa ina kala malai daebafok ia! Dei fo hataholi la, so'u lamadedema kakanak manai o teim dale ndia! ⁴³ Au boe oo, nanaso'uk tungga, huu au Lamatuang inan mai natonggo no au. ⁴⁴ Ledoeik o maso fee hadak neu au leo ndiak, boe ma tutik au anang manai au teing dale, nafoki, huu namahoko. ⁴⁵ Manetualain natudu Ndia dale malolen neu o so, huu o mamahela, Ana sangga tao tungga Ndia hehelun."

Maria koa-kio Manetualain

⁴⁶ Maria so'uk halan, nae, "Neme au dale kadi'i anang dalek mai, au so'uk amadedema Lamatuak!

⁴⁷ Au daleng namahoko, huu Manetualain fee au sodak!

⁴⁸ Ana tao matak neulalau neu au,

Ndia hataholi nadedenun fo sosoan ta ia. Mulai neme hatematak ia mai, basa hataholi la taok au ia, inak fo maua-manalek nalan seli,☆ ⁴⁹ huu Lamatuak tao dede'a heran neu au.

Ndia ndia, Mana Koasa ma Malalaok Nalan Seli. ⁵⁰ Manetualain natudu taa-taa namemeda kasian neu basa hataholi la, fo mana fee hadak ma lakaluku-lakatele neu Ndia, neme numbusaduk esa mai, neni numbusaduk fe'ek neu. ⁵¹ Ana pake Ndia koasan,

fo tao naodek neu hataholi mana koao kala. ⁵² Ana tao natuda hataholi mana koasa la, huu koao nala.

Tehuu Ana so'u laik hataholi madale taidae kala.☆ ⁵³ Ana fee hataholi mana ndoe kala, la'a losa lakabete,

tehuu Ana husi heni hataholi kamasu'i kala, fo ala la'o lo sila lima lou nala. ⁵⁴ Ana tulu-fali Ndia hataholi Israel asa,

ma Ana natudu taa-taa Ndia dale kasian neu sala. ⁵⁵ Makahulun, Ana mba'a heheluk no ita bei-ba'i nala, fo ndia, ba'i Abraham, ma basa numbu sadu nala. Hatematak ia, heheluk ndia nanamba'ak nakandondoo henin."*

⁵⁶ Boe ma Maria leo no Elisabet losa bulak telu. Basa de ana fali neni uman neu nai Nasaret.

Elisabet bonggi Yohanis

⁵⁷ Ndia fain losa leo ndia, boe ma Elisabet bonggi ana touanak esa.

⁵⁸ Halak ndia natanggela neni ndia bobonggi nala neu, ma nggolo isi kala, lae, Manetualain natudu Ndia dale malolen, de ana fee Elisabet anak esa. Boe ma basa sala lamahoko.

⁵⁹ Ledoeik kakanak ndia faik falu, boe ma ala sunat ana, tungga hataholi Yahudi la heti-heun. Ala nau foi kakanak ndia nade Zakarias, tungga ndia aman naden.* ⁶⁰ Tehuu inan ta nau, de nae, "Ta bisa leo ndiak! Ndia naden, musi Yohanis!"

⁶¹ Tehuu ala bala lae, "Hatina de o hele mala nade Yohanis ndia? Ta hambu hataholi esa boe nai ei bobonggi mala, pake nadek ndia!" ⁶² Boe ma ala lakababalek lima nala neu Zakarias, fo sangga bubuluk ana sangga foi kakanak ndia nade see.

⁶³ Zakarias nakababalek liman fo noke lei. Ala feen lei, de ana sulak, nae, "Ndia naden Yohanis!" Boe ma basa hataholi la, heran lalan seli.

⁶⁴ Kada nggengge neuk, huu Zakarias maan mana makaditak ndia, banggana'u so. Boe ma ana koa-kio Manetualain. ⁶⁵ Basa hataholi mana leo dekal lai ndia, ala bii lalan seli. Boe ma tutuik ndia nakambela neme bafak mai neni bafak neu, losa hataholi la, malai lete kala malai propinsi Yudea, basa sala bubuluk. ⁶⁶ Hataholi mana mamananene tutuik ndia, dudu'a, lae, "Manggaledok so, Lamatuak koasan no kakanak ndia. Dei fo ana inahuu mai, na ana dadik hataholi namata-ao leo hata, bae?"

Zakarias ana koa-kio Manetualain

⁶⁷ Basa boe ma, Lamatuak Dula Dale Malalaon maso neni Zakarias dalen neu. Huu ndia de, ana kokolak, nae,

⁶⁸ "Koa-kiok neu Lamatuak, fo hataholi Israel asa Manetualain!
Huu Ana mai tifa nala Ndia hataholi nala,
fo suek ala bosu sama leo ata.

⁶⁹ Lamatuak so'u nala Hataholi esa fo Ndia koasan ana seli so,
fo dei fo Ana fee sodak neu ita.

Ndia ndia, neme mane Dauk tititi-nonosin mai.

⁷⁰ Lamatuak helu memak basa ia la so, neme lele uluk mai,
pake Ndia mana kokola nala, fo dale nala katemak lo Ndia.

⁷¹ Hatematak ia, Ana sangga mbo'i heni ita
teme ita musu nala mai,

ma teme hataholi la, fo mana dale hedi neu ita.

⁷²⁻⁷³ Ana natudu Ndia dale malolen neu ita bei-ba'i nala,
huu Ana nasameda taa-taa Ndia hehelu nala
fo Ana mba'an no ba'i Abraham.

⁷⁴ Ana mbo'i heni ita so, teme ita musu nala mai,
fo ita bisa takaluku-takatele neu Ndia,
ma ta paluu ita bii so bali.

⁷⁵ Ana mbo'i heni ita so,
suek ita bisa tasoda malalaok, ma ndoos nai Ndia matan.

* 1:55 Tutuik la'eneu Sososan 17:7; 1 Samuel 2:1-10 * 1:59 Malangga Anggama la Heti-heun 12:3

76 Anis! O ia, Au anang.

Dei fo hataholi la lalelak o, lae, o ia, Manetualain fo Manai Lain Seli mana kokolan.

Dei fo o muu mafada hataholi la,

fo lalengga dale nala, suek ala simbok Lamatuak mamain.*

77 Dei fo o muu matudu dalak neu Lamatuak hataholi nala,

suek ala bubuluk sila hambu sodak,

huu Lamatuak koka heni sila sala nala so.

78-79 Huu Lamatuak dalen tuda ma kasian neu ita,

huu ndia de, Ana fee ita fai lela beuk,

sama leo fai beuk fo neni manggaledo beuk.

Ita mana la'ok nai makiuk,

ma ita mana bii mate,

huu ita bei ta mole to Lamatuak,

dei fo hambu manggaledok fo noo ita teni dala mole-dame teu.**

80 Basa boe ma Yohanis tamba faik, boe inahuu. Ma Lamatuak Dulan tao nalan balakai. Ana inahuu mai, boe ma neu leo nai mamana nes, losa ana mulai tao ndia ue-ledin fee hataholi Israel asa.

2

Maria bonggi Lamatuak Yesus

(Mateos 1:18-25)

1-2 La'i esa, faik fo Kirenienus dadik malangga nusa Siria, boe ma mane inahuuk nade Agustus, fee palenda, nae, "Basa hataholi la malai mana to'u palenda Roma koasan, musi ala fali leni nggolo nala leu, suek ala tungga sulak nadek!" Ndia sososan fo mana to'u palenda Roma hingga ndia lau-inggu nala leo ndiak. 3 De, basa hataholi la fali leni nggolo nala leu, suek ala tungga sulak nadek.

4-5 Faik ndia, Yusuf leo nai nggolo Nasaret, fo nai propinsi Galelea. Ana nafufudik no inanak esa nade Maria, fo ka'ilus so. Yusuf ndia, na mane Dauk numbu-sadun ndia, de ana musi fali neni Dauk kotan Betlehem neu, nai propinsi Yudea fo ana tungga sulak nadek.

Huu ndia de, dua sala la'o leni kota Betlehem leu. 6 Ledoeik ala bei lai ele, boe ma Maria fai bobonggin losa so. 7 Tehuu nai ndia, ta hambu kama uma sesebak. Huu ndia de, ala leni lalae bi'i dale leu. Basa boe ma, ana bonggi Ana sososan, touanak. Boe ma ala lalusen temak, ma ala lakambembe'un neu banda la ha'o nana'an dale neu.

Manetualain nafada manahoo la

8 Le'odaen ndia, manahoo hida be'e lanea sila bi'iae-bi'ilombo nala lai mook kota deak.

9 Kada nggengge neuk, ala lita Manetualain atan neme nusa-sodak mai. Boe ma, Lamatuak manggaledon nasa'a ndule sala, de ala bii lalan seli.

10 Tehuu ata ndia nafada, nae, "Ei boso bii dei! Mamanene neulalau, baa! Huu au ia, mai afada ei hala malole esa.

Basa mana mamane hala malole ia, neu ko lamahoko.

11 Hala malole ia liin leo iak:

Faik ia, inak esa bonggi Karistus so, nai Betlehem, fo mane Dauk kotan.

Karistus ndia, na hataholi fo, Manetualain helu mema kana, neme makahulun mai so.

Lamatuak haituan mai, fo Ana fee sodak neu hataholi la, leme sala nala mai!

Ndia ia, fo dei fo hataholi la loken na lae, 'Lamatuak!'

¹² Dei fo ei bisa malelak Ndia leo iak: ei matonggo mia Kakanak mbimbilanak esa, lalusen nenik temak. Ana sunggu nai banda la, ha'o nana'an dalek."

¹³ Ana kokolak nate'e boe ma, nggengge neuk Manetualain ata nala makadotok leme nusa-sodak mai, de lakabubua lo ndia. Boe ma ala koakio Manetualain, de soda lae,

¹⁴ "Ai so'uk mamadedema Manetualain naden!

Ndia fo, mana manggatuuk palenda nai lalai aten.

Manetualain nau fee dame, neu hataholi la malai daebafok, fo manatao namahoko Ndia dalen!"

¹⁵ Basa boe ma, Lamatuak ata nala fali leni nusa-sodak leu. Boe ma manahoo la sila lakokola, lae, "Wei! Mai fo teni Betlehem teu, fo teu tita kakanak ndia dei! Huu Lamatuak haitua fee ita halak ndia."

¹⁶ Boe ma ala la'ok lai-lai leni Betlehem leu. De ala latonggo lo Maria ma Yusuf. Ala lita Kakanak mbimbilanak ndia boe, sunggu nai banda la ha'o nana'an dalek.

¹⁷ Ledoeik ala lita kakanak ndia, boe ma ala tui, lae, "Isinaak Lamatuak ata nala leme nusa-sodak mai, de lafada ai so, la'eneu Kakanak ia!" Boe ma ala tui basan losa mate'en.

¹⁸ Basa hataholi la, heran lalan seli, lamanene manahoo la tutui nala sila. ¹⁹ Tehuu Maria mbeda basa dede'a manadadi kala sila so, neu dalen. De ana dudu'a neneek fo ana sangga bubuluk dede'ak ia ndandaan nae leobee. ²⁰ Basa boe ma, manahoo la fali leni sila bi'iae-bi'ilombo nala leu. De, ala so'u lamadedema Manetualain naden. Ala loke makasi neu Ndia, huu lamanene ma litan, nanda leo hata fo Lamatuak ata nala kokola nala sila.

Ala foi kakanak mbimbilanak ndia, nadeYesus

²¹ Bonggi heni Kakanak ndia faik falu, boe ma ala sunat kakana mbimbilanak ndia, tungga ba'i Musa heti-heun. Boe ma, ina-aman foin nade, "Yesus". Nadek ndia, fo ata nusa-sodak nafada sila so, neu faik fo Ndia inan bei ta na'ilu Ndia.*

Ala loo kakana mbimbilanak Yesus, neni Uma Ina Huhule-haladoik neu

²² Hambu ba'i Musa heti-heun esa nae, inak fo bonggi basa faik hahulu, na ana musu neu tao tungga hadak, fo tao nalalao aon nai Uma Ina Huhule-haladoik. No leo ndiak, na, ala bisa maso leni uma huhule-haladoik leu, leo basa faik. Huu ndia de, Yusuf ma Maria leni kota Yerusalem leu, fo ala sangga tao tungga hadak ndia. Boe ma ala loo sila ana mbimbilanan ndia, neni Uma Ina Huhule-haladoik dalek neu, fo ala fee Ndia dadik neu Lamatuak enan.* ²³ Ala tungga Lamatuak heti-heun fo nae, "Inak fo ana bonggi ana ulun, mete ma touk, na, ana musu fee kakanak ndia dadik Lamatuak enan."* ²⁴ Tungga Lamatuak heti-heun, na, mete ma fee kakanak ndia neu Lamatuak, na, ina-aman musu fee tunu-hotuk mbui kateu pasan esa, do lunda mulik dua. Huu ndia de, Yusuf no Maria tao tungga heti-heuk ndia boe.*

* **2:21** Lukas 1:31; Malangga Anggama la Heti-heun 12:3 * **2:22** Malangga Anggama la Heti-heun 12:1-8 * **2:23** Kalua neme Masir mai 13:2, 12 * **2:24** Malangga Anggama la Heti-heun 12:6-8

Tou lasik Simeon nae Kakana mbimbilanak Yesus ndia, na, Karistus ndia ndia

²⁵⁻²⁶ Faik ndia, tou lasik esa, nade Simeon, fo ana leo nai kota Yerusalem. Ndia ndia, hataholi dafada ndoos, ma ana dokodoe neu Lamatuak. Lamatuak Dula Dale Malalaon nafada ndia so, nae, dei fo ana bisa nita Karistus dei, bei fo ana mate. Karistus ndia, fo dei fo ana fee sodak neu hataholi Israel asa.

²⁷ Faik ndia, Lamatuak Dula Dale Malalaon noo Simeon neni Uma Ina Huhule-haladoik neu boe. Ndia ndandaak no Yesus ina-ama nala loo Ndia neni ndia neu, fo ala fee Ndia dadik neu Lamatuak enan. ²⁸ Nita kakanak ndia, boe ma toulasi Simeon ko'o nalan, de ana so'uk koa-kiok neu Manetualain, nae,

²⁹ "Koa-kiok neu Lamatuak!

Lamatuak tao natetu Ndia hehelun neu au so.

De, hatematak ia, Lamatuak bisa nakambo'ik au so,
fo ela au bisa mate no ndoo-ndoo,

³⁰ huu au ita Hataholi fo Lamatuak haituan mai so,
fo Ana tao nasoda ai mima ai sala nala mai!

³¹ Lamatuak nau pake kakanak ia,
fo tao nasoda basa hataholi nusa kala.

³² Dei fo Ndia sama leo masa'ak,
fo neni hada-holomata neu Lamatuak hataholi nusa Israel asa.

Ndia boe oo, sama leo manggaledok,

fo natudu Lamatuak dalam

neu basa hataholi nusa fe'e kala."*

³³ Lamanene leo ndia, boe ma Yusuf no Maria heran lalan seli, no hata fo tou lasi Simeon kokolan la'eneu sila anan. ³⁴ Basa ndia, boe ma Simeon kokolak baba'e-babatik fee sala. Boe ma ana nafada Maria, nae, "Yesus inan aa! Dei fo hataholi luma lai Israel, timba heni ina Anan ia. Tehuu sila tataon neu Ndia ndia, dei fo natuda nasafali sala. Ina Anan ia boe oo tao namahoko hataholi luma dale nala. ³⁵ No leo ndiak, na, dei fo Lamatuak tao nakaholak hataholi la dale nala. Tehuu o Maria, dei fo o hambu doidosok belak, sama leo tafa nana mbauk neu o mbo'om."

Bei Hana noke makasi neu Lamatuak huu Yesus

³⁶⁻³⁷ Nai Uma Ina Huhule-haladoik, hambu ina lasik esa nade Hana. Ndia teun teuk falu hulu haa ia so. Ndia aman, nade Fanuel, neme leo Aser mai. Ana sao teuk hitu, boe ma saon mate la'o elan. Bei Hana ndia, na, Manetualain mana kokolan. Ndia uen, ndia hule-haladoi, ma puasa nai Uma Ina Huhule-haladoik, fo nakaluku-nakatele neu Manetualain nai leledo-le'odaen.

³⁸ Ledoeik Simeon bei nakokola no Yusuf ma Maria, tehuu ina lasik ndia neu deka-deka so. Boe ma, ana namanene neu sala, de ana so'uk koa-kiok neu Manetualain. Basa de, ana kokolak la'eneu Yesus neu basa hataholi la, fo lahahanik Manek fo Manetualain heluk ndia so, fo haituan mai, suek nakambo'ik hataholi nusa Israel.

Ina-ama lo kakanak fali leni nggolo Nasaret leu

³⁹ Ledoeik Yusuf no Maria tao tungga basa ba'i Musa heti-heun, nai kota Yerusalem, boe ma, ala fali leni propinsi Galelea fo sila nggolon, Nasaret leu.* ⁴⁰ Yesus inahuu mai, de Ana boe balakai, nalelak, ma bubuluk dede'ak no'u kala. Manetualain boe oo, natudu dale malolen neu Ndia.

Tou anak Yesus nai Uma Ina Huhule-haladoik

⁴¹ Tungga-tungga teuk, na, Yusuf ma Maria la'o leni kota Yerusalem leu, fo la'a feta Paska nai ndia. ⁴² La'i esa, faik fo Yesus teun sanahulu dua, boe ma ala la'o no'u leni Yerusalem leu, fo ala tungga la'a feta sama leo natetemek. ⁴³⁻⁴⁴ Ledoeik fai-fai Paska basan so, boe ma Yusuf no Maria mulai la'o fali leni Nasaret leu, lo hataholi no'u kala mana sangga fali leni Galelea leu boe. Tehuu tala bubuluk, tehuu Yesus nana la'o elak nai Yerusalem. Lahetuk Ana la'o no'u no Ndia nonoo nala. Losa bobok, tehuu ta lita sana. Boe ma, ala la'o lafeok, leu sanggan nai sila bobonggi nala ma nonoo nala. ⁴⁵ Huu ta latonggo lo Ndia, de ala fali leni Yerusalem leu seluk, fo ala nau sanggan nai ele.

⁴⁶ Losa ele, boe ma ala sanggan losa faik telu, bei fo latonggo lo Ndia nai Uma Ina Huhule-haladoik dalek. Ana nanggatuuk natane-nataak no mese anggama Yahudi la. ⁴⁷ Basa hataholi la mana mamananene kala sila, ala heran jalan seli, huu Ana bubuluk tebe-tebe Manetualain Susulan isin, de Ana bisa nataa sila natatane nala no malole. ⁴⁸ Lita leo ndia, boe ma, ina-ama nala heran. Basa de Ndia inan nae, "Yesus! Hatina de o tao makatoto'ak ai leo iak? O amam ma au masapangga malan seli, de, ai sangga O miu-mai!"

⁴⁹ Tehuu Yesus nataa nae, "Hatina de ama no ina masambute sangga Au? Kada malelak malan leo hetu? Au kauek nai Au Amang Uman." ⁵⁰ Tehuu ta lalelak Ndia maksud.

⁵¹ Basa boe ma basa sala fali leni Nasaret leu. Yesus tungga inan no aman palenda nala. Boe ma Yesus inan mbeda basa dede'a kala sila neu dalen dale. ⁵² Leo ndiak leo, de Yesus boe inahuu, ma Ana boe nandolu. Manetualain no hataholi la sue Ndia. ^{*}

3

Yohanis Manasalanik tao ndia ue-ledin (Mateos 3:1-12; Markus 1:1-8; Yohanis 1:19-28)

¹⁻² Faik ndia, Tiberius dadik kesel de ana to'u palenda nai Roma, teuk sanahulu lima ia so. Pontius Pilatus dadik gubenol nai propinsi Yudea. Herodes dadik gubenol nai propinsi Galelea. Herodes ka'an Filipus, dadik gubenol nai nusa Iturea ma nusa Trakonitis. Ma Lisianias dadik gubenol nai nusa Abilene. ^{*}

Faik ndia boe oo, Hanas ma Kayafas dadik malangga anggama Yahudi la malangga inahuun nai kota Yerusalem.

Faik ndia, Yohanis, fo Zakarias anan ndia, leo nai mamana nes, fo doon seli neme nggolok mai. Lamatuak feen heheluk neme ndia. ³ Namanene basa boe ma, Yohanis neni basa nggolo kala, fo mana dekak no lee Yarden, de, nafada hataholi la, nae, "Ei musi manaku ma la'o ela basa ei sala mala,

[☆] **2:41** Kalua neme Masir mai 12:1-27; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 16:1-8 [☆] **2:52** 1 Samuel 2:26;

Dede'a Lasik 3:4 ^{*} **3:1-2** Mana to'u palenda Roma pake hataholi Yahudi esa, nade Yosefus, fo ana sulak tutui Israel nai lelek ia. Ana sulak la'eneu hataholi mana to'u palenda ma sila bobonggi nala. Huu ndia de ita bubuluk, Herodes nai ia, nade fe'en, na ndia *Herodes Antipas*. Ndia aman, ndia *Herodes Inahuuk* (Mateos 2:1-22; Lukas 1:5). *Filipus* nai ia, na ndia Herodes Antipas ka'an. Filipus aman, na ndia Herodes Inahuuk; ndia inan, nade Kleopatra neme Yerusalem mai. Ana sao nala Salome, fo ndia Herodias anan. Nai lalanek 3:19 nai dae ia, na, hambu *Filipus* fe'ek. Ndia ndia, Herodes Antipas fadin. Ndia aman, Herodes Inahuuk boe; ma ndia inan, nade Mariamne. Ana sao Herodias. Dua sala ana fe'on, nade Salome. Tehuu ndia ka'an Herodes Antipas, ana namoa nala ndia fadin saon. (Mateos 14:3; Markus 6:17; Lukas 3:19).

fo suek Manetualain koka heni sala kala sila. Basa na, ei musi salani dei, fo dadik neu tanda, nae, ei malole mia Lamatuak so.”

4 Makahulun ele, Lamatuak mana kokolan ba'i Yesaya sulak la'eneu Yohanis ia, nae,

“Hambu hataholi esa nai mamana nes nanggou, nae,

‘Basa hataholi la, mahehele tao neulalau dala kala, fo simbok Lamatuak mamain!

Tao mandoo dala kala fo soluk Ndia.

5 Fua matetu lea kala lala'en.

Kali tao matetu lete kala lala'en.

Tao mandoo dala peko kala,
tao neulalau dala kala fo bei nakatunu kala.

6 Suek hataholi la leme basa hataholi nusa kala,

bisa bubuluk, lae, Lamatuak nau fee sodak neu hataholi la,
leme sila sala-singo nala mai.”[☆]

7 Hataholi no'u kala, sudi leme bee mai, fo loke Yohanis salani sala. Tehuu nasapala kasa nae, “Wei! Ei masapepeko kala! Ei sama leo mengge kalasok! Boso mae hetuk ei bisa makambo'ik mima Lamatuak huhukun mai, de kada taok ei hondak! Ta! Ta dook so bali, huu Lamatuak huku basa hataholi la, fo ta manahondak no tetebe.”[☆] 8 Ei boso dudu'a mae, ‘Au ia ta hambu huhukuk, huu au ia ba'i Abraham numbu-sadun.’ Hambu nai bee leo ndiak? Ndia ta bisa fali nala ei, huu ta bisa tao ei dadik malalaok. Lamatuak nabe'i tao batu la ia dadik neu Abraham numbu-sadun. Au afada ei, baa! Matudu tungga ei sodam, mae, ei heok masadea la'o ela ei sala mala, ma ei pode masafali tungga Lamatuak so.”[☆] 9 Ei musi tao dede'a malole. Mete ma ta, na, Lamatuak huhuku mabelan tuda neu ei, fo sama leo hataholi pake taka fo lo'o heni ai no okan. Leo ndiak leo! Ai sosoan ta, mete ma ndia buna-boan ta malole! De malolenak lo'o henin, fo mbian neni ha'i dale neu.”[☆]

10 Basa de, hataholi no'u kala latane Yohanis, lae, “De, ai musi tao hata?”

11 Boe ma ana nataa, nae, “Mete ma o badum dua, na, fee esa neu hataholi badu tak. Mete ma o kanana'ak, na, ba'e fee hataholi nana'a tak.”

12 Basa de, manasusu bea la mai boe, de loke Yohanis fo salani sala. Ala latane, lae, “Ama mesen! Ai musi tao leobee?”[☆]

13 Ana nataa nae, “Ei mahiik kada masapepeko. Tehuu hatematak ia, ei musi mau-maledi no ndoos. Boso susu bea lena-lenak neme mana to'u palenda heti-heun mai. Ela lau-inggu la bae bea nandaa no heti-heuk.”

14 Hambu soldadu luma lai ndia boe. Ala latane Yohanis, lae, “Mete ma ai, na, talobee? Ai musi tao hata?”

Boe ma ana nataa, nae, “Boso mambue moke hataholi la doi nala, tungga ei hihii mala. Ma boso mambue fee salak neu hataholi, ta no bolo dalan. Ei musi moke makasi, ma simbo ei nggadi mala no teteben ma dale loak.”

15 Lamanene ndia kokolan ndia, boe ma, basa hataholi la mulai lakisuk de lakukutuk, lae, “Awii! Naafo Yohanis ia, ndia Karistus, fo Lamatuak helu mema kana ndia so neme makahulun mai, fo sangga haituan mai ndia!”

16 Tehuu Yohanis nafada sala nae, “Mamanene neulalau! Dei fo hambu Hataholi esa ana seli, lena heni au, sangga mai. Mae kada dadik neu Ndia

☆ 3:6 Yesaya 40:3-5

☆ 3:7 Mateos 12:34; 23:33

☆ 3:8 Yohanis 8:33

☆ 3:9 Mateos 7:19

☆ 3:12 Lukas 7:29

hataholi nadedenun boe oo, au ta andaa.† Au kada bisa salani ei unik oe, tehuu dei fo Ana tao lena heni au bali, huu Ana tao nahenu ei dale mala nenik Lamatuak Dula Dale Malalaon. Dei fo Ana tao nalalao ei, sama leo hataholi pake ha'i fo hotu heni kadafuk. 17 Ana huku hataholi, fo mana tao sala kala, sama leo hataholi mana tao ue daek pake ani, fo da'i kofe'ek kadafu kala, leme hade mai. Boe ma ana mbeda hade malalaok neni karon dale neu, tehuu ana hotu heni kadafun. Leo ndiak boe, dei fo Karistus huku hataholi mana tao sala kala, fo Ana mbia heni sala, leni ha'i ta mana matak dalek neu.

18 No leo ndiak, Yohanis tao nasanenadak dede'a mata-matak, ma nafada sala Lamatuak Hala Malolen.

19-20 Faik ndia, Yohanis mulai kokolak manggaledok la'eneu Herodes taaton. Dede'ak ndia leo iak: Herodes ndia na gubenol, nai propinsi Galelea. Ndia sala nala makadotok nalan seli. Conto leo ana namoa nala fadin sao inan, nade Herodias. Naa te, fadin bei kasodak, ma bei ta naelak no Herodias. Herodes dala sodan ta malole ndia, de ana tao nala Yohanis nafadan ledo-ledo, losa Herodes lesuha'in nakase'e nalan seli neu ndia. Boe ma Herodes humu nalan, de nandeen neni bui dale neu.‡

Yohanis salani Lamatuak Yesus

(Mateos 3:13-17; Markus 1:9-11)

21 Makahulun, fo faik ala bei ta humu lala Yohanis, na, ana salani hataholi no'uk. Ma ndia boe oo, salani Yesus. Basa boe ma Yesus hulehaladoi, de lalai natahu'ak. 22 Boe ma Lamatuak Dula Dale Malalaon konda neu Ndia. Dula Dale Malalaon ndia namata-ao leo mbui lunda esa. Boe ma hambu halak neme lalai mai, nae,
"O ia, Au Ana susueng.

O tao mala Au amahoko taa-taa."✧

Lamatuak Yesus bei-ba'i nala, tungga ama Yusuf

(Mateos 1:1-17)

23 Faik fo Yesus mulai nafada hataholi la la'eneu Lamatuak dala sodan, meda Ndia teun teuk telu hulu. Hataholi la lalelak, lae, Yesus ndia, na Yusuf Anan. Yusuf bei-ba'i nala, leo iak:

Yusuf aman, Eli.

24 Eli aman, Matat.

Matat aman, Lewi.

Lewi aman, Melki.

Melki aman, Yanai.

Yanai aman, Yusuf.

25 Yusuf aman, Matatias.

Matatias aman, Amos.

Amos aman, Nahum.

Nahum aman, Hesli.

Hesli aman, Nagai.

26 Nagai aman, Maat.

Maat aman, Matatias.

Matatias aman, Semein

Semein aman, Yosek.

Yosek aman, Yoda.

† 3:16 Susula dede'a Yunani isi-isik nae, 'Sangga kada sefi ndia sapatun talin boe oo, au ta andaa.' Ndia ndandaan nae, Yohanis kada hataholi kadi'i-taidaek, de mae dadik Lamatuak Yesus nadedenun boe oo, nameda ta nanda. ‡ 3:19-20 Les susulak manai ei daek nai Lukas 3:1-2. Mete Mateos 14:3-4 boe; Markus 6:17-18. ✧ 3:22 Tutuik la'eneu Sososan 22:2; Sosoda Koa-kio kala 2:7; Yesaya 42:1; Mateos 3:17; Markus 1:11; Lukas 9:35

²⁷ Yoda aman, Yohanan.
Yohanan aman, Resa.
Resa aman, Serubabel.
Serubabel aman, Sealtiel.
Sealtiel aman, Neri.
²⁸ Neri aman, Melki.
Melki aman, Adi.
Adi aman, Kosam.
Kosam aman, Elmadam.
Elmadam aman, Er.
²⁹ Er aman, Yosua.
Yosua aman, Elieser.
Elieser aman, Yorim.
Yorim aman, Matat.
Matat aman, Lewi.
³⁰ Lewi aman, Simeon.
Simeon aman, Yahuda.
Yahuda aman, Yusuf.
Yusuf aman, Yonam.
Yonam aman, Elyakim.
³¹ Elyakim aman, Melea.
Melea aman, Mena.
Mena aman, Matata.
Matata aman, Natan.
Natan aman, Dauk
³² Dauk aman, Isai.
Isai aman, Obet.
Obet aman, Boas.
Boas aman, Salmon.
Salmon aman, Nahason.
³³ Nahason aman, Aminadab.
Aminadab aman, Admin.
Admin aman, Arni.
Arni aman, Hesron.
Hesron aman, Peres.
Peres aman, Yahuda.
³⁴ Yahuda aman, Yakob.
Yakob aman, Isak.
Isak aman, Abraham.
Abraham aman, Tera.
Tera aman, Nahor.
³⁵ Nahor aman, Seruk.
Seruk aman, Rehu.
Rehu aman, Pelek.
Pelek aman, Eber.
Eber aman, Sela.
³⁶ Sela aman, Kenan.
Kenan aman, Arpaksad.
Arpaksad aman, Sem.
Sem aman, Noh.
Noh aman, Lamek.
³⁷ Lamek aman, Metusalak.
Metusalak aman, Henok.
Henok aman, Yared.
Yared aman, Mahalalel.

Mahalalel aman, Kenan.
 38 Kenan aman, Enos.
 Enos aman, Set.
 Set aman, Adam
 Adam ndia, fo Manetualain nakadadadi kana.

4

Nitu la malanggan soba-dou Lamatuak Yesus (Mateos 4:1-11; Markus 1:12-13)

1 Ledoeik Yohanis salani basa Yesus, boe ma Yesus la'o ela lee Yarden. Lamatuak Dula Dale Malalaon no Ndia. Boe ma Dula Dale Malalaok noo ndia neni mamana nes neu. 2 Yesus leo neme ndia losa faik haa hulu. Faik ndia Ana ta na'a-ninu hata esa boe, losa faik haa hulu. Ana ndoe nalan seli. Boe ma nitu la malanggan mai te'ek sudi Ndia.

3 Ana nafada Yesus, nae, "Metete ma tetebe O ia Manetualain Anan, na O maena koasa. De, madenu batu la ia dadik loti, fo O mu'a sala."

4 Tehuu Yesus nataa nae, "O hihim dei! O ta bubuluk do? Nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon, nae, 'Hataholi ta kada nasoda neme nana'ak mai, hetu!'"*

5-6 Basa ndia, boe ma nitu la malanggan noon neni mamana madema esa neu, de natudu Ndia basa mana to'u palenda malai daebafok, fo basa sala ana seli. Basa de ana kokoe Yesus nae, "Basa mana to'u palenda lo koasa nala, ma ana selin ndia, au enang basa sila! De, au aena hak fo sangga fee sudi see, tungga au hihing. 7 Au sangga fee basa sala leu O. Kada O musi tao dede'ak esa dei, bei fo au fee. Kada lofoanak! Kada O makaluku-makatele neu au. Kada ndia!"

8 Tehuu Yesus nataa nasafali nae, "Hambu nai bee leo ndiak? Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon dalek, nae, 'O musi kada makaluku-makatele neu Manetualain.

Ma kada o musi ono-lau neu Ndia.'"*

9 Basa ndia, boe ma nitu la malanggan noo Yesus neni kota Yerusalem neu. Nai ndia, ana noo Yesus hene leni Uma Ina Huhule-Haladoik mamana madaman neu. Boe ma ana nae, "Metete ma O ia memak Manetualain Anan, na, O palaboku dae muu leo! 10 Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon, nae,

'Dei fo Manetualain fee Ndia ata nala leme nusa-sodak mai,
 fo ala lanea O.

11 Dei fo ala latanee O,
 fo suek O eim ta deta la'e batu faa boe.'"*

12 Tehuu Yesus nataa nae, "Boso babalik Au. Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nae, 'Boso soba-dou Manetualain!'"*

13 Nitu la malanggan soba-dou Yesus no dalak mata-matak, tehuu ta nala sana. Boe ma ana la'o ela Yesus, de nahani fai mandaak.

Lamatuak Yesus neni Galelea neu, fo mulai tui-bengga la'eneu Lamatuak Hala Malolen

(Mateos 4:12-17; Markus 1:14-15)

14 Basa ndia, boe ma Yesus fali neni propinsi Galelea neu bali, huu Lamatuak Dula Dale Malalaon feen koasa. Ta dook, boe ma hataholi la malai nusak ndia mulai lalalak Ndia naden. 15 Ana nanoli nai hataholi

* 4:4 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 8:3; Mateos 4:4 * 4:8 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:13

* 4:11 Sosoda Koa-kio kala 91:11-12 * 4:12 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:16

Yahudi la uma huhule-haladoin, sudi nai bee. De, hataholi la koa Ndia, lae, "Yesus ndia, Hataholi ana seli, maa!"

Hataholi la taa simbok Lamatuak Yesus nai Nasaret

(Mateos 13:53-58; Markus 6:1-6)

¹⁶ La'i esa, Yesus neni Ndia nggolon Nasaret neu. Nandaa no hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin, fo ndia 'fai Sabat', de, Ana maso neni uma huhule-haladoik dalek neu, sama leo Ndia natetemen. Boe ma Ana fo'a nambadeik, fo sangga les nai Manetualain Susula Malalaon. ¹⁷ De, ala lo fee Ndia ba'i Yesaya susulan. Ana bukan, de Ana les, nae,

¹⁸ "Manetualain Dula Dale Malalaon koasan nai au dalek.

Huu ndia de Ana tudu au,

fo au afada Lamatuak Hala Malolen neu hataholi kadi'i-taidae kala.

Ana nadenu au,

fo afada, ae,

malai bui la, dei fo lakambo'ik;

mboke kala, dei fo lita lasafali;

nana tuni-ndeni kala, dei fo lasoda lo lakambo'ik.

¹⁹ Huu hatematak ia, Lamatuak fain losa so,

fo Ana tao nasoda Ndia hataholi nala."^{*} ✧

²⁰ Les basa susulak ndia, boe ma Yesus lulu fali kana, de Ana lon neu malangga makaluku-makatelek, de, Ana nanggatuuk. Basa hataholi la malai uma huhule-haladoik ndia dalek, mete lahele Ndia. ²¹ Basa de, Ana nafada hataholi la, nae, "Hata fo ei mamananen neme Manetualain Susulan isinaak ndia, hatematak ia ana dadi so!"

²² Boe ma basa hataholi la malai ndia kala, mulai soso'uk Yesus, lae, "Awii! Hata fo isinaak Ana kokolak ndia, malolen ana seli, maa! Tehuu Ndia ia, na Usu anan ia, hetu? Talobee de bisa ana dadi leo iak?"

²³ Basa de Yesus nafada sala, nae, "Neu ko ei basa nggei bubuluk hambu dede'a-kokolak, nae, 'Wei! Tao neulalau o aoina hehelim dei!' Ei sangga pake dede'a-kokolak ndia fo tutu masafali Au, mae, 'Hatina de O ta tao tanda heran esa fee ai nai ia, sama leo O taok so nai kota Kapernaum ele?'

²⁴ Ndia teteben na leo iak: hataholi la taa nau simbok Lamatuak mana kokolan nai ndia nggolo hehelin. ✧ ²⁵⁻²⁶ Ha'i conto neme Lamatuak mana kokolan, Ba'i Elia. La'i esa uda ta konda dae teuk telu seselik. Faik ndia, hambu ina falu no'uk lai Israel. Tehuu Lamatuak taa haitua Elia fo neu fali nala sala lai Israel. Kada Lamatuak haituan neni ina falu esa nai nggolo Sarfat fo dekak no kota Sidon. Naa te ina lasik ndia, hataholi ta Yahudi. Tehuu ana namahela Manetualain koasan. ✧

²⁷ Ha'i conto fe'ek bali, neme Lamatuak mana kokolan Elisa mai. Faik ndia, hataholi Yahudi la hambu hedi kusta lai Israel. Tehuu Lamatuak ta tao nahai sala. Kada Lamatuak nadenu Elisa tao nahai hataholi hedi kusta esa, nade Naaman. Naa te, ndia ndia, hataholi Siria, fo ta hataholi Yahudi. Tehuu namahela Manetualain koasan."^{*} ✧

²⁸ Ledoeik ala lamanene Yesus nakandandaan leo ndia, boe ma basa sala manggalau lo Ndia. ²⁹ Basa sala fo'a no'u de ala husi heni Ndia neme uma huhule-haladoik ndia mai. De ala hela loo Ndia leni nggolok biffin neu, fo ala sangga timban neni leak madema manai ndiak. ³⁰ Tehuu kada Ana

^{*} **4:19** Lalane kadua kala ia tungga tetebes susula dede'a Yunani isi-isik. Susula Malalaok Indonesia (TB) tao nomer neme lalane kasanahulu sion ta nandaa neu mamana teteben. ✧ **4:19** Yesaya 61:1-2 ✧ **4:24** Markus 6:4; Yohanis 4:44 ✧ **4:25-26** 1 Mane-mane kala 17:1, 8-16 ✧ **4:27** 2 Mane-mane kala 5:1-14

la'ok dea neu, nesik hataholi no'u kala laladan, de Ana la'o ela sala lai ndia.

*Lamatuak Yesus husi heni nitu neme hataholi esa mai
(Markus 1:21-28)*

³¹ Basa ndia, de Yesus konda neni kota Kapernaum neu, fo nai dano Galelea biffin. Tunggu-tunggu fai huhule-haladoik, na Ana nanoli hataholi la lai uma huhule-haladoik dalek. ³² Ledoeik hataholi la lamanene Ndia kokolan, de ala heran lalan seli, huu Ana nalelak tebe-tebe nanonolik ndia isin.*

³³ La'i esa, faik fo Yesus nanoli nai uma huhule-haladoik ndia, boe ma hataholi nitu nalak esa naka'au tingga-tingga, nae, ³⁴ "Wei! Yesus, Hataholi Nasaret aa! O dede'a hatam no ai! O mai sangga mai tao makalulutu ai, do? Ai malelak O. O ia, Hataholi Malalaok, fo ndia makahulun Manetualain helu fo haituan mai."

³⁵ Tehuu Yesus nasapala kana, nae, "Seu o bafam! Kalua muma hataholi ndia mai!" Kada nggengge neuk, nitu ndia bala hataholi ndia neu dae, nai hataholi la sila laladan. Ana bala nate'e, boe ma nitu ndia kalua la'o ela hataholi ndia, de ta tao nahedi ndia so.

³⁶ Basa hataholi la nado nggoa-nggoa, de lae, "Heran oo! Hataholi ia kokolan naena koasa ana seli! Losak nitu la boe oo, tunggu Ndia toto'u palendan." ³⁷ Basa de, tutuik la'eneu Yesus mulai nakambela nai basa nusak ndia.

*Lamatuak Yesus tao nahai Simon ali inan, ma hataholi no'uk bali
(Mateos 8:14-17; Markus 1:29-34)*

³⁸ Ledoeik ala kalua leme uma huhule-haladoik ndia mai, boe ma Yesus neni hataholi esa uman neu. Hataholi ndia nade, Simon.† Simon ali inan sumai, de aon natobi nalan seli. Basa de loke Yesus, lae, "Ama aa! Tulun tao mahai ina lasik dei!" ³⁹ Yesus nambadeik neu koi biffin, de Ana husi heni sumaik ndia neme ina lasik ndia mai. Ledoeik ndia boe oo, ndia sumain mopo heni tutik. Basa de ana fo'a tutik, de neu tao nana'ak fee sala.

⁴⁰ Ledobobon ndia, fo ledoeik ledo tesa so, hataholi la loo basa hataholi kamahedi kala leni Yesus leu. Sila hedi nala mata-mata kala. Boe ma Ana daba liman neu hataholi kamahedi kala sila, de Ana tao nahai basa sala.

⁴¹ Nai hataholi kamahedi kala sila boe, hambu luma nitu nala kala. De Yesus palenda nitu la sila, fo ala kalua leme hataholi la sila mai. Ala kalua ma ala langgou lae, "O ia, Manetualain Anan!" Huu nitu la sila bubuluk, lae, Ndia ndia, Karistus, fo Manetualain helu basan so, neme makahulun mai, fo sangga haituan mai. Huu ndia de, Yesus ka'i sala fo ta bole kokolak dede'a de'ek esa boe, la'eneu Ndia aon.

*Lamatuak Yesus neu nafada Hala Malole, nai uma huhule-haladoi kala
(Markus 1:35-39)*

⁴² Neu fo'a lolembilan, Yesus fo'a de neni mamana linok esa neu, nai kota deak. Hataholi la sanggan sudi nai bee. Ledoeik ala latonggo lon, boe ma ala kokoen, lae, "Ama leo tataak mia ai dei! Boso muni mamana fe'ek muu bali!"

⁴³ Tehuu Ana nataa, nae, "Au boe oo, musi uni nggolo fe'e kala uu, fo uu afada Hala Malole la'eneu Manetualain palendan. Huu Lamatuak nadenu Au so, fo akalala'ok ues ndia."

* 4:32 Mateos 7:28-29 † 4:38 Simon ndia, na ndia Petrus nade fe'en

⁴⁴ Boe ma Ana la'ok neme nggolok esa mai, neni nggolo fe'ek neu, fo Ana nanoli nai uma huhule-haladoi kala nai propinsi Yudea.

5

Ala mbu'a lala i'ak makadotok (Mateos 4:18-22; Markus 1:16-20)

¹ La'i esa, Yesus nanoli hataholi la leme dano Galelea biffin.* Hataholi no'u kala mai fo sangga lamanene Manetualain Dede'a-kokolan. Losa ala lakaseseti ma lakahohombu lala Yesus. ² Deka-deka nai ndia, hambu mana mbu'a-dala la, tao lalalao sila mbu'a nala lai madak lain. Boe ma Yesus nita ofak louk dua see lai ndia. ³ Esa neme ofa kala sila mai, na Simon ofan ndindia. Basa de, Yesus sa'e neni Simon ofan lain neu, de noke fo tumbun neni oe madema fa neu. Boe ma nanggatuuk de nanoli hataholi no'u kala sila.*

⁴ Nanoli nate'e, boe ma Ana nafada Simon nae, "Mon! Teni oe madema fa teu, fo nggali o mbu'am neu ndia. Huu dei fo ei hambu i'ak no'uk."

⁵ Tehuu Simon nataan, nae, "Lamatuak boe oo! Ai tao ues mbilu mbuse le'odae katemak esa, tehuu ta hambu i'ak esa boe! Tehuu Ama nae leo ndia, de, neu! Au akonda sudi kana."* ⁶ Boe ma ala lakonda mbu'ak, fo sangga helan lain mai, tehuu mbu'ak ndia henuk no i'ak makadotok, losa mbu'ak mulai sida so.* ⁷ Boe ma Simon nanggou nonoo nala malai ofa fe'e kala, fo ala mai falin. Boe ma ala mai hulu i'ak neni ofak dale neu losa ofak kadua kala sila henuk no i'a kala, de uak ala bolo. ⁸⁻¹⁰ Simon nonoo mana mbu'a-dala nala, Yakobis no Yohanis, fo Ama Sebedeus ana nala lai ndia boe. Ala heran lalan seli, huu ala hambu i'ak makadotok leo ndiak. Ledoeik Simon Petrus nita hata fo mana dadik ndia so, boe ma tutik ana sendek lunggulangan nen Yesus matan de nae, "Au ia hataholi mana tao salak no'un seli. De malolenak Lamatuak boso dekam mua au bali.†

Tehuu Yesus bala nae, "Mon! Boso mambue kada dudu'a dede'ak ndia, huu Au sangga pake ei. Ei ia mateme sangga i'ak. Tehuu hatematak ia, Au anoli ei sangga hataholi fo tungga Au."

¹¹ Ala hela tutik sila ofan de taon neni madak lain neu. Boe ma ala la'o ela basa-basan, de ala tungga Yesus leo.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi kamahedi kusta esa (Mateos 8:1-4; Markus 1:40-45)

¹² Nai nggolok esa, Yesus natonggo no hataholi kamahedi kusta esa, fo hedis ndia, mboti nala basa aoinan so. Ledoeik nita Yesus, boe ma, ana sendek lunggulangan na nakatele losa dae. De, nae, "Ama aa. Fali mala au dei! Huu au bubuluk Ama bisa tao mamopo au heding ia, fo suek hataholi la, boso nunute au bali. Sadi Ama nau."

¹³ Boe ma Yesus look liman neu, de nafaloen. De, Ana kokolak nae, "Au nau! O hai leo!" Kokolak basa, boe ma, hataholi ndia hedi kustan mopo heni tutik kana leo. ¹⁴ Basa de, Yesus fee nasanenedak neun, nae, "Masanenedak neulalau! O hai ia so, tehuu o ta bole mafada sudi see, baa! O musi tungga Ba'i Musa palendan dei. De muni malangga anggama muu, fo ana palisak o ao-inam, suek ana bubuluk o hedim mopo tetebes so, do

* **5:1** Susula Malalao Yunani nae, "Nai dano Genesaret biffin." Dano Genesaret nade fe'en, ndia dano Galelea. * **5:3** Mateos 13:1-2; Markus 3:9-10; 4:1 * **5:5** Yohanis 21:3 * **5:6** Yohanis 21:6 † **5:8-10** Simon, do Petrus, do Simon Petrus ndia, na kada hataholi esa naden.

ta. Basa na, o musi fee tunu-hotuk, fo basa hataholi la bubuluk, lae, o ia hai tetebes so.”^{*}

¹⁵ Mae Yesus ka'in, tehuu tutuik la'eneu Ndia koasan ndia, nana nanggelak neme bafak mai neni bafak neu, neni sudi bee neu. De hataholi la lambue faa lakandoo leu, fo sangga lamanene Ana nanoli sala. Boe ma Ana tao nahai hataholi no'u kala, leme sila hedini mata-mata kala mai. ¹⁶ Tehuu Yesus boe oo, nahiik heok la'o ela hataholi no'u kala sila, fo neu hule-haladoi nai mamana linok.

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi lu'uk esa
(Mateos 9:1-8; Markus 2:1-12)

¹⁷ La'i esa, Yesus nanoli hataholi la, leme uma esa. Faik ndia hambu hataholi leme partei anggama Farisi mai, ma mese anggama hida, mai tungga lamanene Ndia. Ala mai leme nggolo-nggolo kala malai propinsi Galelea, leme propinsi Yudea mai, ma leme kota Yerusalem mai. Manetualain fee koasa neu Yesus, fo Ana tao nahai hataholi kamaheidi kala. ¹⁸⁻¹⁹ Faik ndia hataholi luma ndolo leni hataholi lu'uk esa nai loanak esa lain. Ala lasusua tingga-tingga leni hataholi lu'uk ndia neu, fo Yesus tao nahain. Tehuu uma ndia nakase'e no hataholi la, de mae nakaseseti dalek neu boe oo, ta bisa. Huu ndia de, ala loo hataholi lu'uk ndia neni uma kalak lain neu. De, ala ofe tao bolok, fo londa hataholi lu'uk ndia dae neu, nai loanak ndia lain. Ala lakondan neu hataholi no'u kala laladan, ndandaak neu Yesus matan. ²⁰ Nita leo ndia, boe ma Yesus bubuluk nae, ala lamahele Ndia bisa tao nahai sila nonoon ndia. Boe ma, Ana kokolak no hataholi lu'uk ndia, nae, “Ananggo ei! Au koka heni o sala mala so.”

²¹ Lamanene Yesus kokolan leo ndia, de hataholi Farisi la ma mese anggama la, mulai dudu'a lae, “Heh! Kada Manetualain mesa kana naena hak fo koka heni hataholi sala nala. Tehuu ndia ia see, de losak ana tao aon leo Manetualain! Ia ia, namumulu belak ia so!”

²² Tehuu Yesus bubuluk sila dalen nala. De, Ana kokolak, nae, “Hatina de ei dudu'a mae, Au ia kokolak amumulu?” ²³⁻²⁴ Au ia, Hataholi Isi-Isik. Ma Au aena hak, fo fee ambon hataholi salan. Mete ma kada Au afada hataholi lu'uk ia, ae, ‘Au fee ambon neu o salam so’, na ei taa mita Au koasang nai daebafok ia. Tehuu mete ma Au ae, ‘Fo'a leo! Lu'a mala o loa anam, fo fali leo.’ Mete ma ana fo'a tutik, na bei fo ei mita Au koasang. Huu ndia de Au nau tao ahai hataholi lu'uk ia, fo suek ei boe oo, bubuluk Au aena hak, fo fee ambon neu hataholi salan.”

Boe ma Ana heok nasafali de kokolak no hataholi lu'uk ndia, nae, “Mambadeik leo! Lu'a mala o loa anam fo fali leo!”

²⁵ Kada ngenge neuk, hataholi ndia fo'a nambadeik neu hataholi no'u kala matan, de ana lu'a nala ndia loa anan. Boe ma ana fali, ma ana so'uk koa-kiok neu Manetualain. ²⁶ Lita leo ndiak, de basa hataholi la heran. Basa de, ala so'u dema-demak Manetualain naden, lae, “Lamatuak ana seli, bae maa! Leledon ia ita tita to ita mata de'e heheli nala, dede'a manai lain seli ia so.”

Lamatuak Yesus noke Lewi fo tunggan
(Mateos 9:9-13; Markus 2:13-17)

²⁷ Taa dook, boe ma Yesus kalua neme uma ndia mai, de nita hataholi mana susu bea esa, nanggatuuk nai mamana susu bea. Hataholi ndia naden Lewi.† Boe ma Yesus noken, de nae, “Mai tungga Au!” ²⁸ Namanene leo ndia, boe ma Lewi fo'a tutik, de ana la'o ela basa malai ndia kala, de ana tungga Yesus.

^{*} 5:14 Malangga Anggama la Heti-heun 14:1-32 † 5:27 Lewi nade fe'en, Mateos.

²⁹ Basa ndia, boe ma Lewi tao feta inahuuk, de ana hoka Yesus neni uman neu. Ndia boe oo, hoka nonoo mana susu bea la, ma nana hoka fe'e kala, fo ala mai la'a feta. ³⁰ Tehuu hambu hataholi partei Farisi hida, ma mese anggama la ala manggalau neu Yesus ana mana tungga nala, lae, "Hatina de ei manggatuum mi'a mia hataholi papake taa kala sila, fo leo mana susu bea la, ma hataholi taa malole la sila? Hataholi neulauk, taa bole seseok mia hataholi mata-aok leo sila!"^{*}

³¹ Tehuu Yesus nafada sala, nae, "Hataholi kamahedik memak ana to'a dotel. Tehuu hataholi neulauk taa to'a. ³² Au mai akaneni hataholi taa malole la. Tehuu Au taa mai akaneni hataholi fo nameda aon ndoos so!"

*Mese anggama la latuik lo Lamatuak Yesus la'eneu puasa
(Mateos 9:14-17; Markus 2:18-22)*

³³ Boe ma, hataholi maneme partei Farisi, ma mese anggama la manggalau lo Yesus, lae, "Leo iak, Ama! Yohanis Mana Salanik ana mana tungga nala puasa ma ala hule-haladoi bali-bali. Hataholi Farisi la ana mana tungga nala leo ndiak boe. Tehuu hatina de Ama ana mana tungga nala lambue la'a-linu lakandoo? Sila ndia taa puasa litak, do?"

³⁴ Tehuu Yesus bala nenik nakandandaak neu sala, nae, "Memak ei bubuluk so, mete ma hambu feta kabin, na, nana hoka kala taa puasa, tehuu ala la'a lakabete. Mete ma mana kabin touk ana bei nai ndia, na neu ko basa sala la'a no'u. ³⁵ Tehuu dei fo la'i esa, mete ma hataholi fe'e kala humu leni mana kabin touk dei, na, dei fo ndia nonoo nala lameda dale hedi, de bei fo ala puasa."

³⁶ Basa de, Yesus fee nakandandaak esa bali, nae, "Taa hambu hataholi ha'i nala tema beuk bibiak esa, fo tandan neu badu laak sidan. Huu dei fo mete ma safe badu ndia, na tema beuk nana tandak ndia, kukulu, de badu laak ndia boe sidan. ³⁷⁻³⁸ Leo ndiak boe, hataholi taa bisa di'a tua beuk neu samba laak nalan seli, huu naafo sidan, fo tetee heni tua ndia. De, tua beuk na musi di'an neni samba beuk neu. § [No leo ndiak, na Yesus nanoli sala nae, Ndia nanonolin beun, boso seseo kana no hataholi Farisi la nanonoli laan.] ³⁹ Hataholi fo ninu nitak anggol oek laak, na, ana taa hii ninu anggol oek beuk. Huu ana bubuluk, nae, 'Anggol fo nana mbeda nala dook ndia, ladan nai lain seli!'"

6

*Hataholi la sapa Lamatuak Yesus asa, la'eneu fai hahae tao ues
(Mateos 12:1-8; Markus 2:23-28)*

¹ La'i esa, nandaa no hataholi Yahudi la fai hahae tao ues, de Yesus no Ndia ana mana tungga nala, ala la'ok tungga hataholi osin dale. Boe ma Ndia ana mana tungga nala, ketu lala hade-gandum mbulen mana dekak no sila. Boe ma, la'isi de la'a.^{*} ² Nai ndia boe oo, hambu hataholi luma leme partei anggama Farisi, fo mana to'u tea-tea sila hada Yahudin. Lita Yesus ana mana tungga nala tao leo ndiak, boe ma lafada Ndia, lae, "Hatina de O ana mana tungga mala la'olena ita heti-heu anggaman? Ala tao ues nandaa no fai hahae tao ues! Mita ndia! Ala ketu hade-gandum. Taa bole leo ndiak!"

³⁻⁴ Tehuu Yesus bala, nae, "Talobee bae? Ei taa masaneda ba'i Dauk tutuin ndia? Ba'i Dauk no ndia ana mana tungga nala, tei nala kio huu ala ndoe lalan seli. De, ala maso leni Manetualain Tenda Huhule-haladoin

^{*} 5:30 Lukas 15:1-2 § 5:37-38 Susula dede'a Yunani isi-isik nae, "Boso di'a anggol oek beuk, neni tas banda louk laak, huu boso losak kadin do sidan" ^{*} 6:1 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 23:25

dalek leu, de ala ha'i lala loti fo malangga anggama la feen neu Lamatuak so, de la'a. Naa te, kada malangga anggama la bole la'a loti ndia. Hataholi fe'ek, taa bole. Boe ma ba'i Dauk asa la'a, tehuu taa hambu hataholi fee salak neu sala. Ei ia nonook taa les mitak Manetualain Susula Malalaon!*

⁵ Pasa ndi'idook, fo mamananene neulalau! Au ia, Hataholi Isi-isik. Au aena hak fo aketu, ae, hataholi bole tao hata, nandaa no fai hahae tao ue-ledis."

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi esa liman seli kamates
(Mateos 12:9-14; Markus 3:1-6)

⁶ Faik esa, nandaa no fai hahae tao ue-ledis fe'ek, boe ma Yesus neu nanoli nai uma huhule-haladoik. Nai ndia, touk esa liman seli kamates.

⁷ Nai ndia boe oo, hambu mese anggama hida, ma hataholi leme partei anggama Farisi mai, fo ala sangga lelak, suek ala kakai latuda Yesus. Basa de ala lahani, fo mete ma Ana nau tao nahai hataholi lima kamate seselik ndia, nandaa no fai hahae tao ue-ledis. No leo ndiak, na, ala bisa fee salak neu Ndia nai matan. ⁸ Tehuu Yesus bubuluk tebe-tebe sila hihiiin. Huu ndia de Ana noke nala hataholi lima kamate seselik ndia, de nae, "Ka'a aa! Mai mambadeik muu lalada ia dei!" De, ana neu nambadeik tutik. ⁹ Boe ma Yesus natane hataholi la sila, nae, "Hena Au atane sudik ei, dei. Tungga ita anggaman heti-heun, na kada ita bole tao hata, nandaa no fai hahae tao ue-ledis. Ita tao dede'a malole, do tao dede'a manggalau? Ita tao tasoda hataholi, do tao takalulutu ndia sodan?" ¹⁰ Basa de Yesus suli ndule sala, boe ma Ana nafada hataholi lima kamate seselik ndia, nae, "Look o limam mai!" De ana loo kana neu, boe ma liman hai tutik.

¹¹ Lita leo ndia, boe ma Yesus musu nala manggalau. De, ala mulai heti kekedik, lae, "Ai musi sangga dala fe'ek bali, fo tao tatudan!"

Lamatuak Yesus hele nala Ndia ana mana tungga nala, hataholi sanahulu dua
(Mateos 10:1-4; Markus 3:13-19)

¹² Taa dook so bali, boe ma Yesus neni letek esa neu, fo Ana hule-haladoi. Basa de Ana hule-haladoi nai ndia, le'odae katemak esa. ¹³ Neu fo'a fafain, boe ma Ana noke nala Ndia ana mana tungga nala. Basa de neme sila basa sala mai, Ana hele nala hataholi sanahulu dua, fo ala dadik leu Ndia hataholi nadedenu nala. Hataholi fo Ana hele kala sila, ndia:

¹⁴ Simon (fo Yesus nateme noke nae 'Petrus'),

Anderias (Simon fadin),

Yakobis,

Yohanis (Yakobis fadin),

Filipus,

Bartolomeos,

¹⁵ Mateos,

Tomas,

Yakobis (Alpius anan),

Simon (mana tungga partei politik Selot),*

¹⁶ Yudas (Yakobis anan), ma

Yudas Iskariot (fo dei fo ana se'o heni Yesus)

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi no'uk
(Mateos 4:23-25)

* **6:3-4** 1 Semuel 21:1-6; Malangga Anggama la Heti-heun 24:9 * **6:15** Parte Selot ia, ala sangga dalak fo ala lakambo'ik leme mana to'u palenda Roma mai. Ala foi partei ndia, lae, 'Patriot'

¹⁷ Ledoeik ala konda leme letek ndia lain mai, de Yesus no Ndia ana mana tungga nala, lambadeik leme dae matetuk. Nai ndia boe oo, hataholi no'u kala, ala lakabubua. Sila ndia, mai leme propinsi Yudea, leme kota Yerusalem, leme Tirus ma Sidon mai, fo ndia kota dua lai tasi biffin. ¹⁸ Ala mai fo sangga lamanene neu Yesus ma luma ala loke Ndia fo tao nahai hataholi kamahedi kala. Boe ma, Ana tao nahai sala. Ndia boe oo, tao nahai hataholi nitu nalak, ma Ana husi kalua heni nitu la kalua leme hataholi la mai. ¹⁹ Basa hataholi la, ala lahiik daba la'e Ndia, huu mete ma ala daba la'en, na, hambu koasa ana kalua neme Ndia mai fo tao nahai sala.

*Hataholi maua-manalek, ma hataholi mana hambu soe
(Mateos 5:1-12)*

²⁰ Basa de Yesus heok nasale Ndia ana mana tungga nala, de nanoli, nae, "Hataholi kasia nala aa!

Ei maua-manale,

huu Manetualain mesa kana ndia, ei Mane malolen.

²¹ Hataholi mana ndoe kala aa!

Ei maua-manale,

huu dei fo Lamatuak tao ei makabete.

Hataholi mana mamatani ma mana dale hedi kala aa!

Ei maua-manale,

huu dei fo ei dale mala hika lamahoko.

²²⁻²³ Hataholi mana to'a-taak, huu tungga Au Hataholi Isi-isik ia!

Ei maua-manale,

huu dei fo Lamatuak bala ei nai nusa-sodak.

Mae hataholi husembuluk neu ei,

fo tao nakalulutu ei nade malolen,

do, ana heheta ei,

do ana husi nggali heni ei, sama leo hataholi manggalauk,

na ei maua-manale,

huu dei fo Lamatuak nasaneda ei, nai nusa-sodak.*

De, mete ma hataholi tao nakatoto'ak ei leo ndiak, na, kada tao ei dale mala lamahoko! Ma makaboku mamahoko! Boso heran, huu hataholi mana tao nakatoto'ak ei ndia, hatematak ia, sila bei-ba'i nala mesa kasa tao lakatoto'ak Manetualain mana kokola lele ulu nala.

De, mete ma ei hambu toto'ak mata leo ndiak,

na, kada tao ei dale mala lamahoko,

huu dei fo Lamatuak bala fee ei makadotok nai nusa-sodak!*

²⁴ Ma hataholi kamasu'i kala aa!

Ei hambu soe,

huu ei soda mala lamahoko, kada losa ia.

²⁵ Hataholi makabete kala aa!

Ei hambu soe,

huu fai ndoen ana seli la'e ei.

Hataholi mana hika-setelee taa no hada kala aa!

Ei hambu soe,

huu toto'ak ana mai tao nala ei makadii-makau.

²⁶ Hataholi mana sangga hada kala aa!

Ei hambu soe,

huu makahulun ei bei-ba'i mala boe,

ala koa-kio mana kokola masapepeko kala!"

* 6:22-23 1 Petrus 4:14 * 6:22-23 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 36:16; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 7:52

Ei musu sue ei musu mala

(Mateos 5:38-48; 7:12)

²⁷ Boe ma Yesus tuti, nae, "Pasa ndi'idook fo mamanan neulalau! O musu sue o musu mala, ma tao dede'a malole neu hataholi mana husembuluk neu o. ²⁸ Hule-haladoi fo moke Manetualain tao dede'a malole neu hataholi mana sumba-soo o. Ma moke fo Ana tao dede'a neulauk neu hataholi mana tao babalik o. ²⁹ Mete ma hambu hataholi famba o nasum seli, na, mbo'in fo ana famba seluk o nasum seli bali. Mete ma hambu hataholi namoa nala o badu jeket, na, fee tamba o badum neu ndia bali. ³⁰ Mete ma hambu hataholi noke o buam esa, na, kada feen neu leo. Ma mete ma hambu esa ana ha'i neni o buam esa, na, neme naa, fo ana soan leo. Boso muu moke fali kana bali! ³¹ O musu tao mala hataholi fe'e kala, nandaa leo o hii hataholi la tao o leo ndiak boe.*

³² O mahiik matudu susuek neu o hataholi heheli mala. Ndia malole. Tehuu ndia ana selin, hata? Huu hataholi manggalau kala boe oo sue sila hataholi heheli nala! ³³ Mete ma kada o tao malole neu hataholi mana tao malole neu o, na, ndia ana selin nai bee? Huu hataholi manggalau kala boe, labalak tao malole leo ndiak boe ³⁴ Mete ma o bala fee doi tonda neu hataholi fo ana bisa bae fali kana, na, ndia ana selin hata? Huu hataholi manggalau kala bisa fee doi tonda neu hataholi fe'ek, sadi mbila-binesak na, ala simbo fali kana no katemak.

³⁵ Tehuu ana selin ndia, fo ndia leo iak: sue o musu mala! Ma tao dede'a malole neu sala. Hata fo ala paluu, na, kada fee sala tonda. Boso dudu'a, mae, ala bisa fee fali kana, do taa. No leo ndiak, na dei fo Manetualain bala o. Ma o dadik Manetualain Manai Lain Seli anan. Huu o masoda sama leo o Amam, fo nahiik tao dede'a malole neu hataholi manggalauk. Ndia boe oo, tao dede'a malole neu hataholi, fo taa noke makasi nalelak. ³⁶ De, o musu matudu dale kasian neu hataholi, sama leo o Amam nai nusa-sodak, natudu dale kasian neu o boe."

Boso mambue sapa madabak

(Mateos 7:1-5)

³⁷ Yesus nanoli nakandoo, nae, "Boso uku hataholi, suek hataholi taa uku o. Boso sapa hataholi, huu dei fo hataholi la sapa lasafali o. Mafalende heni hataholi salan, fo suek lafalende heni o salam boe. ³⁸ Mete ma o fee hataholi hata fo ala paluun, na, dei fo o simbo fali kana. Huu dei fo Lamatuak heti, fo o simbo falik makadotok. Ndia sama leo hataholi la mbo'a fufue makadotok neni balee u'ukuk dale neu, basa na ala ndondokon, ne'en dae neu, basa na, ala isi lakadai kana seluk bali, mboimoi, losa ana sasi. O sisimbon ndia, namata-ao leo ndiak. Mete ma o fee fak, na o simbo falik fak boe. Tehuu mete ma o fee no'uk, na o boe oo, simbo falik makadotok."

³⁹ Yesus boe nanoli nenik nakandandaak. Ana tui nae, "Hataholi mbokek taa bisa natudu dalak neu hataholi mboke fe'ek. Huu dei fo dua sala tuda no'u leni bolok dale leu!* ⁴⁰ Sakolanak taa bisa ana selin lena heni ndia mesen! Tehuu mete ma ana tungga neulalau ndia mesen nanonolin, na ana bisa dadi sama leo ndia mesen.*

⁴¹ O mahiik kada tanda neulalau hataholi sala kadi'i anan. Tehuu o sala inahuu, o taok leo bali taa. Ndia sama leo o mita hu'uk esa nai hataholi matan. Naa te hambu balok inahuuk babaa nala o matam, tehuu o taa mameda sana! ⁴² Talobee fo o mambalani kokolak mae, 'Tolanoo! Mai fo au tulun nggai kalua heni hu'uk neme o mata de'em dale mai dei.' Naa te

o mesa nggo taa bisa mita hata-hata, huu hambu balok babaa o matam! Wei! Memak o hadam ia, mana dea-matak tetebes! Tulun dei! So'u nggali heni balok ndia neme o mata hehelim mai dei. Bei fo o bisa mita, fo tulun nggai heni hu'uk neme o nonoom matan ndia."

Hataholi hada teteben, nana bubuluk neme ndia tatao-nono'in mai
(Mateos 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Yesus tamba nakandandaak esa bali, nae, "Taa hambu ai malole, naboia boa taa malole. Ma taa hambu ai taa malole, naboia boa malole. ⁴⁴ Hataholi bisa tandan, mete ma ai esa, malole do taa, na neme ai ndia boa nala mai. Basa hataholi la bubuluk, lae, taa hambu, hataholi seu ufa boak, do, anggol boak neme ai dilak mai.† * ⁴⁵ Leo ndiak boe hataholi dale malalaok, bisa tao dede'a malole. Tehuu hataholi dale manggenggeok tao dede'a manggalauk. Huu neme hataholi kokolan mai, natudu ndia hada teteben."*

Hataholi malelak ma hataholi nggoak, lambadedei uma
(Mateos 7:24-27)

⁴⁶ Basa boe ma Yesus tuti bali, nae, kada ei mambue moke Au mae, 'Lamatuak'. Tehuu hatina de ei taa nau tungga Au kokolang? ⁴⁷ Hataholi mana mai lamanene Au, boe ma ana tao tungga Au kokolang, ndia ndia sama leo ⁴⁸ hataholi fo ana sangga nambadedei uma matea. Ana kali neulalau bolo fanderen nai dae isik dei, losa hambu batu isik. Boe ma ana tao fanderen ndandaak neu batu lain, bei fo ana nambadedei uma. Mete ma faa mai, na, uma ndia taa nange'o, huu buin matea so. ⁴⁹ Tehuu hataholi, fo kada namanene no dale bibiak, ma taa tungga Au kokolang, na, ndia ndia, sama leo hataholi fo ana nau nambadedei uma kada no lofoanak. Ana taa tao fanderen, tehuu kada nangatutuu uma ndia neu dae isik lain, nai lee biffin. Boe ma faik fo faa mai, na ana sapu nakalulutu heni uma ndia!"

7

Lamatuak Yesus tao nahai soldadu Roma ana mana tao uen
(Mateos 8:5-13)

¹ Nanoli basa leo ndia, boe ma Yesus fali neni kota Kapernaum neu. ² Nai ndia, hambu malangga soldadu Roma esa. Ana naena ana manatao ues esa, fo ana namahelen. Hataholi mana tao ues ndia, namahedi, de elaba'ik maten. ³ Faik fo malangga soldadu ndia namanene la'eneu Yesus, boe ma ana haitua hataholi lasik Yahudi luma, leu loken Ana mai fo tao nahai ana mana tao ues ndia. ⁴ Ala kokoe Ndia, fo leo bisa, na, Ana tungga sala, fo neu tao nahai hataholi ndia. Ala kokoe Ndia, lae, "Ama aa! Hataholi Roma ia, hataholi neulauk! Ndia ndia, nandaa Ama Ana falin. ⁵ Huu ana nambadedei uma huhule-haladoik esa fee ita, huu ana sue ita hataholi Yahudi la." ⁶ Boe ma Ana tungga no sala.

Ala bei ta losa uma, tehuu malangga soldadu ndia haitua ndia nonoo nala mai lafada Yesus, lae, "Lamatuak, bosu masotak muu bali, huu au taa andaa simbok Lamatuak nai au umang. ⁷⁻⁸ Ma au boe oo, taa andaa asale Lamatuak. Manggaledok so, fo au ae, Lamatuak naena koasa. De, sadi kada Lamatuak kokolak neme ia mai, na neu ko au ana mana tao ues

† **6:44** Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak, nae, hataholi tana seu nala(sukon) neme(akanta) mai. Sila boe oo, taa hambu.....(stafulei) neme(batos) mai. Ndia ndandaan, nae, neme ai esa, ita hambu boan tungga ndia numba teteben. * **6:44** Mateos 12:33 * **6:45** Mateos 12:34

ia, hai tutik. Au bubuluk dede'ak ia, huu au malangga nggala laena koasa, fo palenda au. Ma au boe oo, aena koasa fo palenda au soldadu nggala. Mete ma au palenda au ana palendang ae, 'Muni ele muu!' na neu ko ana neu. Mete ma au ae 'Ia mai!' na neu ko ana mai. Ma mete ma au adenu au hataholi mana tao ues, ae, 'Tao ia!' na neu ko ana tao leo ndiak. De, sadi kada Ama kokolak, na neu ko au ana mana tao ues ndia, hai tutik."

⁹ Namanene leo ndia, boe ma Ana heok aon, de nasale hataholi no'uk fo mana tungga Ndia. Boe ma Ana nae, "Heran, oo! Doo basa ia so, tehuu Au bei ta atonggo itak ua hataholi Yahudi esa, fo namahehelen tean sama leo hataholi Roma ia!"

¹⁰ De, Yesus Ana la'ok losa kada ndia. Boe ma malangga soldadu nonoo nala ala fali. Losa malangga soldadu ndia uman, tehuu ala lita hataholi kamahedik ndia hai tutik so.

Lamatuak Yesus tao nasoda falik ina falu esa anan

¹¹ Fo'a mai, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala, la'o leni nggolok esa leu, nade Nain. Hambu hataholi no'u kala la'ok no'u lo sala.

¹² Ledoeik ala sangga dekak lo nggolok ndia lelesun dalek neu, boe ma hataholi bubuak esa, sangga kalua leu latoi mamate. Mana matek ndia, na ina falu esa ana touana kisan ndindia. ¹³ Ledoeik Yesus nita ina falu ndia, boe ma Ana tuda kasian neun. De, Ana nafada inak ndia, nae, "Ina aa! Nenee leo, bosu matatani bali!"

¹⁴ Basa de Yesus neu deka-deka, de tai la'e mamana ndolo mamate ndia. Boe ma hataholi mana ndolo mamate sila, hahae tataak. De, Ana nafada mamate ndia, nae, "Ta'e aa! Fo'a leo!" ¹⁵ Boe ma tou anak ndia nasoda fali, de ana fo'a nanggatuuk tutik. De, ana mulai nakokola no hataholi mana mambadeik ndule ndia. Basa de Yesus nafada inak ndia, nae, "Ina aa! Simbok mala ina anan leo."

¹⁶ Basa hataholi malai ndia kala, bii lalan seli! Boe ma ala koa-kio Manetualain, lae, "Manetualain nadenu Ndia mana kokolan esa fo ana seli neu ita!" Hambu fe'ek bali, na, lae, "Manetualain mai nai ita laladan so, fo natudu Ndia dale malolen!" ¹⁷ Boe ma tutuik ndia nakambela neni sudi bee neu, nai propinsi Yudea, losa nusa baba'e fe'e kala boe.

Yohanis Mana Salanik haitua hataholi neni Lamatuak Yesus neu (Mateos 11:2-19)

¹⁸⁻²⁰ Yohanis Mana Salanik ana mana tungga nala lamanene basa dede'a kala, fo Yesus tao kala sila so. Basa de, leu tui Yohanis nai bui dale. Boe ma, ana haitua hataholi dua leni Yesus leu, fo latanen, lae, "Ama ia tebe-tebe Karistus, fo ai mahani taa-taak ndia, do? Do ai musi mahani hataholi fe'ek bali?"

Basa, de latonggo lo Yesus, de ala latane leo ndiak.

²¹ Ledoeik hataholi nana nadedenu kala sila lai ndia, boe ma Yesus tao nahai hataholi no'uk kala hedini mata-mata kala. Ma Ana husi kalua heni nitu neme hataholi nitu nalak mai. Ma Ana tao nahai hataholi mboke kala, de bisa lita.

²² Boe ma Yesus nafada Yohanis ana mana tungga nala, nae, "Ei fali miu mafada ka'a Nani, basa hata fo ei mamananen so, ma ei mita aom so, fo sama leo Manetualain mana kokolan Yesaya sulak, nae,

'Hataholi mbokek, bisa nita.

Hataholi ei lu'uk, fo'a fo la'ok.

Hataholi hedi kusta, dadik malalaok.

Hataholi mbakek, hambu namanene.

Hataholi kamates, nasoda fali.

Hataholi kasian, namanene Hala Malole.'[☆]

²³ Fali miu mafada ka'a Nani, mae, 'Hataholi taa mana maek, simbok Au, na, dei fo ala laue-lanale tebe-tebe.'"

²⁴ Faik fo Yohanis ana mana tungga nala fali so, boe ma Yesus kokolak no hataholi no'u kala sila, la'eneu Yohanis, nae, "Faik fo ei miu sangga Yohanis nai mamana nes ndia, ei dudu'a mae sangga matonggo mia hataholi mata leobeek? Ei taa miu matonggo mia hataholi noe-na'uk, fo sama leo oo, de ani fumbun neu-mai. ²⁵ Ei taa miu fo mita hataholi mana pake balo'a mabeli, sama leo hataholi leo nai uma manek! ²⁶ De, ei miu tilo see nai ele? Do ei miu sangga Manetualain mana kokolan? Tetebes! Ndia ndia, Manetualain mana kokolan fo ana seli. ²⁷ De, Susula Malalaoak nana sula memak la'eneu Yohanis, nae, 'Mamanene! Au adenu Au hataholing,

fo neu soi dalak fee O.'[☆]

²⁸ Nai daebafok ia, taa hambu hataholi esa boe, fo lena heni Yohanis. Tehuu nai Lamatuak nusan, na, kada hataholi manai dae tete'en, ana seli lena heni Yohanis."

²⁹ Hataholi mana mamane Yesus kokolan ndia, ala lalalak so, lae, Lamatuak dalam ndia, na, dala soda ndoos. Manasusu bea la boe oo, leo ndiak. Huu makahulun Yohanis salani sala, ma nanoli sala so. ³⁰ Tehuu hataholi maneme partei anggama Farisi ma malela heti-heu Yahudi, taa nau tungga Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia de, ala taa loke Yohanis salani sala.[☆]

³¹ Basa boe ma Yesus natane sala, nae, "Au sangga akasasama hataholi hatematak ia, no hata? Hataholi mata leobeek sila ia? ³² Sila ndia, sama leo kakana kala mana manggatuuk lai pasak. Ala lambue langgou ma manggalau, lae,

'Ai fuu kinuk no'u,

tehuu ei taa longge mamahoko.

Basa de ai soda sosoda bebe'e mamate,

tehuu ei taa mamatani.'

³³ Huu Yohanis Mana Salanik taa ninu anggol, ma nahiik puasa, na, ei makasasa'ek ndia mae, 'Ndia nitu nalak!' ³⁴ Tehuu hatematak ia, Au, Hataholi Isi-isik ia, inu anggol ma u'a loti leo basa faik. Boe ma ei makasasa'ek Au, mae, 'Ndia ndia, memak hataholi balena'o! Mana mafu funak bali! Neu nanonoo no mana susu bea la! Bubuak esa no hataholi papake taa kala! Ta nameda aon bali!' ³⁵ Tehuu ei tanda Au kokolang ia leo, baa! Hataholi fo bubuluk tebe-tebe, na, ala tungga Lamatuak hihii-nanaun."

Lamatuak Yesus na'a feta nai Simon uman

³⁶ Nai kota ndia, hambu hataholi Farisi esa, nade Simon. La'i esa, ana hoka Yesus asa mai la'a nai ndia uman. Simbo nala hohokak ndia, boe ma Yesus asa leu, fo sangga langgatuuk la'a. ³⁷ Faik ndia, hambu ina kalabik esa namanene, lae, Yesus sangga na'a nai ndia. De, ana maso mai, ma to'u neni mina kaboo menik mabeli boto esa. ³⁸ Ana mai dekak nesik Yesus dean. Basa de ana sendek lunggulangan neu Yesus ein. Boe ma ana namatani nakaleleu losa lun tuda la'e Yesus ein. Ana seka Yesus ein nenik ndia langga-bulu hehelin, ma ana idu nakamiminak Ndia ein. Basa de ana di'a mina kaboo menik ndia neu Yesus ein.[☆]

³⁹ Simon ndia, bubuluk inak ndia nanggatutuu-nambadedein. Huu ndia de ana dudu'a nai dalen dale, nae, "Ia ana dadik buti so neu Yesus ia, fo Manetualain mana kokolan taa ia! Mete ma tebe-tebe Manetualain haitua Ndia mai, na, neu ko Ana bubuluk so, inak mana mafaloe Ndia, na, ina kalabik. Manetualain mana kokolan taa matak leo Ndia ndia, huu hataholi malalaok taa bole deka-deka no hataholi manggenggeo kala!"

⁴⁰ Tehuu Yesus bubuluk hata fo Simon dudu'ak ndia. Boe ma Ana nae, "Ka'a Mon! Leo iak, ka'a. Au sangga afada ka'a dede'ak esa."

Boe ma Simon nataa, nae, "Neu! Ama mesen, kokolak leo."

⁴¹ De, Yesus Ana ngganggal kokolak neu ndia, nae, "Hambu hataholi esa, mana tukan fee hataholi fe'e kala tondan doik. Ana fee nitak doi tonda neu hataholi dua. Ana fee esa tonda doi fulak natun lima, ma fe'ek kada lima huluk. ⁴² Tehuu losa fain fo ala musi fee falik doi kala sila, dua sala taa labe'i. Boe ma mana fee doi tonda ndia, tuda kasian neu dua sala. Huu ndia de, ana nakambo'ik dua sala leme dua sala huta nala mai. Mete ma tungga ka'a Mon dudu'an, na, neme hataholi kadua kala mana tonda doi kala sila, na, bee ndia ana sue lena mana fee doi tonda ndia?"

⁴³ Simon ndaso nenenik nae, "Neu ko mana mahuta no'uk, maa!"

Yesus nataa, nae, "Tetebes, ka'a!"

⁴⁴ Boe ma Ana heok nasale inak ndia, de nafada Simon nae, "Soba ka'a Mon suli neulalau inak ia. Ledoeik Au maso uni ka'a uman dale mai, tehuu ka'a taa sadia oe, fo safe Au eing, tungga ita hadan. Tehuu inak ia, nakatataba Au eing nenik ndia lun, de ana seka nalalaon nenik ndia langga-bulun. ⁴⁵ Ma isinaak, ledoeik o soluk Au nai ka'a Mon uman dale, tehuu ka'a Mon taa idu Au, tungga ita natetemen. Tehuu mulai neme Au maso uni uma ia dalek mai, inak ia taa hahae idu Au eing. ⁴⁶ Isinaak Au maso uni uma ia mai, tehuu ka'a Mon boe mafalende heni hada di'a mina neu hataholi mana maik langgan, fo isinaak Au maso mai ndia. Tehuu inak ia, di'a mina kaboo menik mabeli ana seli neu Au eing so. ⁴⁷ Ka'a Mon mamane neulalau dei! Memak inak ia salan no'uk. Tehuu Lamatuak koka heni basa salan so, huu natudu ndia susuen ma namemeda makasin no'un seli neu Au. Tehuu hataholi fo nameda taa tao salak no'uk, ndia boe oo, nameda taa paluu hambu ambon no'uk. Huu ndia de ana taa nalelak susuek, ma taa nameda makasi nalelak neu Lamatuak."

⁴⁸ Basa de Yesus kokolak no inak ndia, nae, "Au koka heni o sala-singgo mala so!"

⁴⁹ Hataholi mana manggatuuk la'a no'u, ala mulai lakukutuk, lae, "Wei! Ana dudu'a nae Ndia ndia see ia?! Ana nambalani fee ambon neu hataholi salan, bae maa! Naa te kada Manetualain mesa kana naena hak fo koka heni hataholi salan! Awe'ek!"

⁵⁰ Tehuu Yesus nafada inak ndia, nae, "Huu o mamahale Au so, de Lamatuak tao nasoda o. Fali leo, mua mole-dame!"

8

Ina kala mana tungga Lamatuak Yesus

¹ Taa dook so bali, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala hataholi sanahulu dua, la'ok ndule kota ma nggolo kala malai ndia kala. Ala la'o leu lafada hataholi la la'eneu Manetualain palendan. Ndia dadik hala malole neu sala. ² Nai bubuak ndia dalek hambu inak hida tungga boe. Ina kala ia, hambu lamahedi mata-matak, ma hambu nitu nalak. Tehuu Yesus tao nahai basa sala so. Matak leo Maria maneme Magdala mai. Makahulun, Yesus husi kalua nitak nitu hitu leme ndia mai. ³ Hambu Susana boe,

ma ina Yohana. Ina Yohana ia, na ndia ama Kusa saon. Kusa ndia, na malangga mana makanenik, nai mane Herodes uma manen. Ma bei hambu inak no'uk fe'e kala fo ala la'ok no'u lo Yesus asa. Ina kala ia pake sila doi heheli nala, fo tanggon Yesus asa doi dalan.✧

Nakandandaak la'eneu bini fo hataholi la ngganggalin nai dae mata-matak

(Mateos 13:1-9; Markus 4:1-9)

⁴ La'i esa, hataholi la kalua leme nggolo no'u kala mai, fo ala sangga Yesus. Ledoeik hataholi no'u kala lakabubua so, boe ma Ana tui fee sala nakandandaak esa, nae, ⁵ "Hambu hataholi mana maue daek esa, neu ngganggali bini nai ndia osin. Bini luma tuda leu dalak lain. De ledoeik hataholi la, la'ok lesik ndia, boe ma ala heheta bini la sila. Ma mbui kala mai, de tutu la'a labasa sala. ⁶ Bini luma bali, na, tuda leu dae batu. Bini sila mulai lanumbu, tehuu male heni sala, huu oe taa dai. ⁷ Bini fe'ek luma, tuda leu mamana dilak. Tehuu ledoeik ala mulai lanumbu, boe ma ai dila kala, kabi lisa sala. ⁸ Tehuu bini fe'e kala bali, na, ala tuda la'eneu dae isi mamina. Ala lanumbu, basa de ala moli dadik inahuuk losa laboa. Bini la sila ala fee buna-boak la'i natun."

Tui basa leu ndia, boe ma Yesus nggoe nakandandaak ndia, ma nafada nae, "Ei mana pasak ndi'idook, na, dudu'a neulalau!"

Lamatuak Yesus nafada nae, hatina de ana nahiik pake nakandandaak
(Mateos 13:10-17; Markus 4:10-12)

⁹ Basa boe ma, Yesus ana mana tungga nala latane nakandandaak ndia ndandaan.

¹⁰ Ana nataa nae, "Leo iak! Huu ei tungga tebe-tebe Manetualain hihii-nanaun, de Au buka manggaledok, fo ei bubuluk, talobee fo Lamatuak nau palenda Ndia hataholi nala. Tehuu hataholi fe'e kala taa nau mbali Lamatuak hihii-nanaun. Huu ndia de, Au anoli sala unik kada nakandandaak. Huu Lamatuak mana kokola nala sulak memak basan so, la'eneu hataholi la ia, nae,

'Ala lita so,
tehuu taa nau lalela kana.
Ala lamanene so,
tehuu taa nau bubuluk.'"[✧]

Lamatuak Yesus nafada nakandandaak la'eneu bini ndia ndandaan
(Mateos 13:18-23; Markus 4:13-20)

¹¹ Boe ma Yesus nafada nakandandaak ndia ndandaan, nae, "Bini ndia, na, ndia Manetualain Dede'a-kokolan. ¹² Bini mana tuda nai dalak lain ndia, na, ndia hataholi mana mamane Lamatuak Dede'a-kokolan, tehuu basa de nitu la malangga inahuun mai, de namoa nala Dede'a-kokolak ndia neme sila dale nala mai. No leo ndiak, de ala taa lamahele Lamatuak, ma taa hambu sodak. ¹³ Bini mana tuda lai dae batu, na, ndia hataholi fo namanene Lamatuak Dede'a-kokolan no namahokok. Tehuu oka nala taa tola losa dook. Ala mulai lamahele, tehuu mete ma toto'ak la'e sala, na, lofoanak ala tuda. ¹⁴ Bini mana tuda nai mamana dilak ndia, na, ndia hataholi mana mamane ma ala simbok Lamatuak Dede'a-kokolan. Tehuu taa dook, tehuu ala lafalende heni Dede'a-kokolak ndia, huu lasambute lalan seli lakaneni sila dede'a heheli nala, ma sila hata-heto nala mata-matak, ma lahiik kada namahokok. Huu ndia de sila namahehelen ndia, buna-boan taa ¹⁵ Tehuu bini mana tuda nai dae isi mamina ndia, na, ndia hataholi fo dalen ndoos, ma malole. Ledoeik ala

lamanene Lamatuak Dede'a-kokolan, boe ma ala mbeda neulalaun neu dale nala. No leo ndiak, na ala lamahale lakandoo, ma tao dede'a malole no'uk."

Nakandandaak la'eneu tatana banduk nenik ule dae
(Markus 4:21-25)

¹⁶ Basa de, Yesus kokolak bali, nae, "Taa hambu hataholi dede bandu anak, fo tatanan nenik ule dae. Ma taa hambu hataholi tao banduk neu koi sosolon. Huu mete ma leo ndiak, na, hataholi taa bisa nita manggaledok bali. Banduk kasosoak, na, taon neu mamana madema, fo suek sa'an tao manggaledo hataholi mana neni dalek mai.* ¹⁷ Basa hata fo nana nafunik hatematak ia, dei fo dadik nana nitak. Ma basa hata fo hataholi taa bubuluk hatematak ia, dei fo hataholi la bubulu kana.*

¹⁸ De, ei musi dudu'a neulalau dede'a kala ia. Hataholi fo tebe-tebe sangga bubuluk Lamatuak hihii-nanaun, na, ana boe dadik malelak. Tehuu hataholi fo taa mbali Lamatuak hihii-nanaun, na, ana boe namang-goa.*

Lamatuak Yesus bobonggi tetebe nala
(Mateos 12:46-50; Markus 3:31-35)

¹⁹ La'i esa, Yesus nasambute no hataholi no'u kala. Boe ma inan ma fadi nala mai fo sangga latonggo lo Ndia. Tehuu ala taa bisa deka-deka lo Ndia, huu hataholi no'un seli. ²⁰ Boe ma hambu hataholi neu nafada Yesus nae, "Ama aa! Ama inam ma fadi mala lai deak. Ala sangga latonggo lo Ama."

²¹ Boe ma nataa nae, "Hei! Tehuu leo iak. Au inang ma Au tolanoo tetebe nggala, sila hataholi fo mana lamanene Manetualain Dede'a-kokolan, ma basa na, ala tao tunggan."

Lamatuak Yesus tao hahae ani sanggu
(Mateos 8:23-27; Markus 4:35-41)

²² La'i esa, Yesus noke nala Ndia ana mana tungga nala, nae, "Mai ita sa'e ofa baluk, fo teni tasi selik teu." Boe ma ala sa'e leu ofa baluk esa, de mulai la'o. ²³ Ledoeik ala lala tasi lai, boe ma Yesus sanggu. Taa dook boe ma ani sanggu mai. Lii mbuka neni ofak baluk dale neu. Ala hii-hii hambu soe so.

²⁴ Lita leo ndia, boe ma ana mana tungga nala, leu fafae Yesus, lae, "Lamatuak aa! Lamatuak aa! Fo'a fo tulun dei! Huu ita sangga bolo mate ia so!"

Boe ma Yesus fo'a. Basa de Ana nafada ani ma lii, nae, "Hahae leo!" Boe ma lii ma ani hahae tutik.

²⁵ Basa de Ana nafada ana mana tungga nala, nae, "Hatina de ei bei ta mamahale Au boe?"

Ala bii ma heran. Boe ma ala latatanek esa no esa, lae, "Awii! Huu Yesus ia, na, see? Talabee de Ana bisa palenda ani ma lii, de ala tungga Ndia hihiiin?"

Lamatuak Yesus husi heni nitu neme hataholi kamuluk esa mai
(Mateos 8:28-34; Markus 5:1-20)

²⁶ Taa dook, boe ma ala losa dae baba'ek Garasa, nai tasi Galelea selik.* ²⁷⁻²⁹ Nai ndia, hambu hataholi esa nitu nalak dook ia so. Uman taa, de kada ana leo nai late sala laladan. Tungga-tungga faik, ana la'ok neu-mai, ma

* **8:16** Mateos 5:15; Lukas 11:33 * **8:17** Mateos 10:26; Lukas 12:2 * **8:18** Mateos 25:29;

Markus 4:25; Lukas 19:26 * **8:26** Susula dede'a Yunani fo neulaun ana seli, nae 'Gerasa'. Tehuu susulak luma nana sulak, nae 'Gedara'. Ma luma bali nana sulak nae 'Gergesa'.

tao foli holi-holik. Huu nitu la palendan nakandondoo henin. Hataholi la hengen taa-taa lenik tali besi do liti besi so, tehuu ana tao naketu henin. Boe ma nitu la lambue lakasetin, fo nalai neni mamana nes neu.

Ledoeik Yesus konda neme ofa baluk mai, boe ma hataholi kamuluk ndia, neni Ndia neu. Hataholi ndia nakadii-nakau, ma ana lololi neu Yesus ein. Basa de Ana palendan nae, "Heh, nitu! Kalua muma hataholi ndia mai!"

Boe ma hataholi kamuluk ndia nakau, nae, "Wei! Boso babalik au! Huu au hubuluk O ia, na, Yesus, fo Manetualain manai lain seli Anan! O boso tao doidoso au!"

³⁰ Yesus natanen nae, "O nadem see?"

Boe ma nitu ndia nataa nae, "*Legion*, huu ai no'uk, leo soldadu lifu-lifuk." Ana nae leo ndia, huu hambu nitu mana maso fo leo lai ndia aon dale, no'uk.

³¹ Nitu la sila lambue loke lakandondoo heni Yesus, fo boso nadenu sala leni Bolo Doidosok leu, fo ndia mamana kena koasa manggalau kala.

³² Tehuu deka-deka nai ndia, hambu bafi bubuak inahuuk esa, ala tofofi dae, fo sangga nana'ak lai letek ndia bifin. Boe ma nitu la loke Yesus, lae, "Kada madenu ai maso mini bafi la sila dalek miu!" Boe ma Ana nakaheik. ³³ Basa boe ma, nitu la kalua la'o ela touk ndia, de maso leni bafi la sila dalek leu. Basa bafi la sila dadik lamulu, de ala lalai lapoka kala konda leme letek ndia mai, de tuda leni tasi dale leu. Boe ma basa sala bolo mate.

³⁴ Lita leo ndia, boe ma mana manea bafi la, lalai ndule nggolo kala malai ndia, de ala tui basa mana dadi kala sila. ³⁵ Lamanene tutuik leo ndia, boe ma hataholi no'u kala kalua leni mamanak ndia leu. Ala nau lita aon, hata mana dadik nai ndia so. Losa ndia, boe ma lita hataholi nitu nalak ndia, nanggatuuk ndoo-ndoo dekak no Yesus ein. Ana pake balo'as so, ma mulun mopon so. Lita leo ndia, boe ma basa sala bii. ³⁶ Basa de hataholi la, fo mana nita dede'ak ndia, lafada hataholi la dei fo mana mai kala sila, talobee de hataholi kamuluk ndia hai so. ³⁷ Boe ma basa hataholi Garasa la mana leo lai dae baba'ek sila, loke Yesus fo Ana la'o ela sala, huu basa sala bii lalan seli.

Boe ma Yesus asa leu hene leni ofa baluk dale leu, fo sangga fali leni tasi Galelea selik leu.

³⁸ Tehuu hataholi fo isinaak nitu nalak ndia, nambue kokoe Yesus, nae, "Ama aa! Mbo'i au tungga Ama boe!"

Tehuu Yesus bala nae, ³⁹ "Kada leo iak! Malolenak o fali muni o bobonggi mala nggolon muu, fo tui sala la'eneu Manetualain malolen, de Ana tao nahai o so."

Basa boe ma, hataholi ndia la'o ndule kota ndia, de ana tui neu basa hataholi la, la'eneu Yesus tao nahain.

Lamatuak Yesus tao nasoda falik Yairus ana fe'on, ma tao nahai inak mana mbo'a daak

(Mateos 9:18-26; Markus 5:21-43)

⁴⁰ Basa boe ma Yesus asa sa'e ofa baluk fali leni tasi Galelea selik leu. Ledoeik ala konda leme ofa baluk ndia mai, naa te hataholi no'u kala lahani Ndia taa-taa so. Ala lakalilimbu lalan, fo sangga soluk Ndia.

⁴¹⁻⁴² Nai ndia boe, hataholi esa, nade Yairus. Ndia ndia, malangga uma huhule-haladoik nai kota ndia. Ndia anan, kada kisak; ana inanak, teun teuk sanahulu dua. Hatematak ia, inanak ndia, namahedi belak, de elaba'ik maten. Ledoeik Yairus nita Yesus mamain, boe ma ana sendek lunggulanggan neu Yesus matan. Ana noke Yesus neni uman neu, fo tulun ndia ana inanan.

Ledoeik Yesus nataa nae hei, boe ma ala la'o leni Yairus uman leu. Tehuu hataholi no'u kala lasuu tungga boe. Huu ndia de ala la'ok lakaseseti.

⁴³ Inak esa la'ok tungga sala boe. Ana hambu bulak taa no hahaen, teuk sanahulu dua ia so. Ana nabasa doin ma hata nala, fo bae neu dotel asa. Tehuu taa hambu esa bisa tao nahain. Ndia hedini ndia, nambue foe nakandondoo henin.[†] ⁴⁴ Boe ma ana neu deka-deka no Yesus dean. Basa de ana daba la'e Yesus badu mbedan. Ledoeik ana daba basa, boe ma ndia daa mana faan ana mada tutik.

⁴⁵ Nggengge neuk Yesus nambadeik, boe ma natane, nae, "See daba la'e Au?"

Tehuu taa hambu hataholi esa manaku boe. Boe ma Petrus nae, "Lamatuak boe oo! Huu hataholi no'u kala lakaseseti leo iak! Ala lambue latumbuk leme dea mai."

⁴⁶ Tehuu Yesus nafadan nae, "Taa! Isinaak Au ameda koasa kalua neme Au mai. De, Au bubuluk hataholi esa daba la'e Au so."

⁴⁷ Ledoeik inak ndia bernama ndia taa bisa kekek, de ana bii nalan seli. Ana dele, de ana sendek lunggulanngan neu Yesus. Boe ma ana tui ndia dede'ana huu-okan, neu basa hataholi no'u kala matan. Basa de ana nafada nae, nanda no au daba Yesus, boe ma au hai tutik.

⁴⁸ Boe ma Yesus nafada ndia, nae, "Ka'a! O hai ndia so, na, huu o mamahale Au. Fali mua mole leo!"

⁴⁹ Ledoeik Yesus bei kola-kola no inak ndia, tehuu Yairus hataholin esa mai nafadan, nae, "Awii, Ama aa! Ama anan taa kana so! Ana mate so, de boso tao nasambutek neu Ama Mesen bali."

⁵⁰ Tehuu ledoeik Yesus namanene hataholi ndia nafafadan, boe ma Ana nafada Yairus nae, "Ka'a! Kada nenee! Boso bii! Kada mamahale neu Manetualain. Ndia ndia tao nasoda ka'a anan."

⁵¹⁻⁵³ Ledoeik ala losa Yairus uman, naa te hataholi la henuk lai ndia so. Ala lamatani lakaleleu. Boe ma Yesus ka'i sala, nae, "Ei hahae mamatani leo! Huu kakanak ia taa maten. Kada ana sunggu ndia!"

Tehuu hataholi la kada ala hika kolombimbiin, huu sila ndia lita matan kakanak ndia ketu ani hahaen so. Boe ma Yesus noke nala inanak ndia inan-man, Petrus, Yohanis, ma Yakobis, fo ala maso dalek leu no'u lo Ndia. Fe'e kala Ana nadenu sala lahani lai kada deak.

⁵⁴ Ala maso, boe ma Yesus to'u nala inanak ndia liman, ma noke nae, "Ina aa! Fo'a leo!" ⁵⁵ Kada nggengge neuk, kakanak ndia nasoda fali, de ana fo'a tutik. Basa boe ma Yesus nadenu inanak ndia inan, nae, "Fee kakanak ia na'a dei!" ⁵⁶ Inanak ndia inan-man bafa nala bembuu. Tehuu Yesus fee nasaneneda kasa, fo suek boso ala tui-bengga dede'ak ia neu hataholi la.

9

Lamatuak Yesus nadenu Ndia ana mana tungga nala hataholi sanahulu dua

(Mateos 10:5-15; Markus 6:7-13)

¹ La'i esa, Yesus nakabubua nala Ndia ana mana tungga nala hataholi sanahulu dua. Basa de Ana fee sala koasa, fo suek ala husi nitu, ma bisa tao lahui hataholi kamahedik leme sila hedini mata-mata kala mai. ² Ana nadenu sala, fo ala la'o leu tui-bengga hataholi la, la'eneu Manetualain toto'u palendan. Ndia boe oo, nadenu sala, fo ala tao lahai hataholi kamahedi kala, sudi lai bee. ³ Tehuu nafada sala, nae, "Masanenedak

[†] 8:43 a 8:43: Susula dede'a Yunani luma taa sulak "Ana fee basa doin ma hata nala, fo bae neu dotel asa."

matalolole! Ei taa bole mini hata-hata nai dalak. La'ok mia kada badu manai ei ao mala. Boso mini tete'e-aik, do tas, do lepa-nggee, ma doik. Badu seluaok boe oo, taa bole minin! ⁴ Mete ma ei maso mini nggolok esa dalek miu, fo hambu hataholi simbok ei, na, leo nai sila uman leo. Boso hehele uma. Leo makandoo nai ndia, losa ei la'o ela nggolok ndia. ⁵ Leo ei maso mini nggolok esa miu, naa te hataholi malai ndia kala, taa nau simbok, ma taa nau lamanene ei, na, la'o ela sala. Mete ma ei kalua mima ndia mai, na, tao tungga hadak, fo sasambu heni afu neme ei ei mala mai. Mafada sala mae, 'Ei taa nau mamanene, na, ela ei lemba aom ei natataan ia.' ✧

⁶ Basa de, ana mana tungga nala sila la'o leme nggolok esa mai, leni nggolok esa leu. Ala tui-bengga hataholi la, la'eneu Manetualain Hala Malolen. Basa de sila boe oo, tao lahai hataholi kamahedi kala.

*Mane Herodes nasapangga la'eneu Lamatuak Yesus
(Mateos 14:1-12; Markus 6:14-29)*

⁷ Faik ndia, tutui mata-mata kala la'eneu Yesus, losa mane Herodes Antipas* ndi'idoon so. Namanene tutui kala sila, boe ma ana nasapangga, huu hataholi hida lae, "Yesus ndia, na, ndia Yohanis Mana Salanik fo nasoda fali so." ⁸ Luma bali, lae, "Ndia ndia, ba'i Elia fo nasoda fali so."

Fe'e kala bali lae, "Ndia ndia, esa neme Lamatuak mana kokola lele ulu fe'en." ✧

⁹ Tehuu Herodes nasaneda, nae, "Fain, fo au adenu tete ketu heni Yohanis langgan. De, Ana nasoda fali so, do leobee?" Boe ma ana nasusua fo sangga natonggo mata-matan no Yesus.

*Lamatuak Yesus fee hataholi lifun lima la'a
(Mateos 14:13-21; Markus 6:30-44; Yohanis 6:1-14)*

¹⁰ Faik esa, Yesus ana mana tungga nala fo Yesus nadenu sala sila, ala fali de lakabubua seluk bali lo Ndia. Ala tui Ndia, basa hata fo ala taon so. Boe ma Yesus asa la'o neneek leni mamanak esa leu, dekak no nggolo Betsaida, fo leu hahae ao nala lai ndia. ¹¹ Tehuu hataholi no'u kala hae la'e Yesus asa sangga bee leu, de ala latungga dea lo Ndia. De, Yesus simbo kasa no malole, boe ma Ana tao nahai basa hataholi kamahedi kala, ma Ana tui sala la'eneu Manetualain toto'u palendan.

¹² Ledoeik bobok so, boe ma Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala, lafada sila dudu'a nala neu Yesus lae, "Malolenak Ama madenu hataholi la ia, leni nggolo-nggolo mana dekak lai ia, fo bisa leu sangga sila na'aninu heheli nala. Ma ela ala leu sangga mamanak fo sunggu tataak. Huu mamana nes leo iak, na, neme bee mai fo ala bisa la'a?"

¹³⁻¹⁴ Tehuu Yesus nataa nae, "Leo iak! Ela ei fee sala la'a!"

Tehuu ala sapa, lae, "Awi, Ama bali! Neme bee mai bisa leo ndiak? Hataholi la ia, lifun lima lenak! Ndia bei kada tou kala, fo bei ta hinggga ina kala ma kakana kala bali! Boe ma ita lotin kada limak, ma i'ak kada boak duak. Mete ma Ama nau, fo ai ndia fee hataholi no'u kala ia la'a, na, bisa hasa nana'ak makadok talobee fo fee sala?!" ✧

Boe ma Yesus nadenu sala, nae, "Heti hataholi la ia, langgatuk lakabubua lima hulu-lima huluk, bubuak esa."

✧ **9:5** Lukas 10:4-11; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 13:51 * **9:7** Herodes Antipas ndia, na, Herodes Inahuuk anan. Herodes Inahuuk ndia, fo ana palenda tao nisa kakana anak lai Betlehem nandaa no Lamatuak Yesus fai bobonggin. Mete Mateos 2:16-18. ✧ **9:8** Mateos 16:14; Markus 8:28; Lukas 9:19 ✧ **9:13-14** Mateos 14:21

¹⁵ Basa de ala heti leo ndiak. ¹⁶ Ledoeik ala langgatuuk so, boe ma Yesus ha'i nala loti kalima kala ma i'a kadua kala. Boe ma nasale lalai neu, de Ana hule-haladoi noke makasi. Basa de Ana bibi'i loti la sila, ma i'a kala, de Ana loon neu ana mana tungga nala, fo ala baba'e fee hataholi la sila. ¹⁷ Basa sala la'a, losa lakabete. Basa de ala huhulu-hehele lala nana'a ela kala henu lembeneu sanahulu dua.

Petrus mulai namedak, nae, Lamatuak Yesus ndia, Karistus, na, ndia Hataholi fo Manetualain helu memak so neme makahulun mai
(Mateos 16:13-19; Markus 8:27-29)

¹⁸ La'i esa, Yesus mesa kana de Ana hule-haladoi nai mamanak esa. Basa de Ndia ana mana tungga nala lakabubua lo Ndia. Hule-haladoi nate'e, boe ma Ana natane sala, nae, "Ei mamanene hataholi la kokolak, lae, Au ia, see?"

¹⁹ Ala lataa, lae, "Hambu luma lae, Ama ia, Yohanis Mana Salanik. Fe'e kala bali, lae, fama Ama ia, ba'i Elia. Mete ma taa, na, esa neme Manetualain mana kokola makahulun fo nasoda fali."*

²⁰ Boe ma Yesus natane bali, nae, "Mete ma tungga ei mesa nggei, na, ei mae Au ia see?"

Basa boe ma Petrus nataa, nae, "Ama ia Karistus, na, ndia Hataholi fo Manetualain tudu mema kana so, neme makahulun mai."*

²¹ Basa de Yesus ka'i sala, fo boso lafada sudi see, lae, Ndia ndia, Karistus.

Lamatuak Yesus kokolak la'eneu Ndia mamaten, ma Ndia nasoda falin
(Mateos 16:21-28; Markus 8:31—9:1)

²² Basa boe ma, Yesus kokolak nakadaik bali, nae, "Au ia Hataholi Isi-isik. Au musi lemba doidosok belak mata-mata kala. Dei fo hataholi Yahudi la lasi-lasi hada nala, malangga anggama la malangga inahuu nala, ma mese anggama la taa nau simbok, lae, Au ia, Karistus. Basa de dei fo ala tao lisa Au. Memak Au mate, tehoo neu binesan, Au asoda fali!"†

²³ Basa de, Ana nafada hataholi no'u kala, nae, "Hataholi fo ana nau tungga Au, na, ana musi nakatataka tungga nakandoo tungga-tungga faik. Ana musi mbo'i heni ndia hihii-nanau hehelin. Ana musi tungga nakandoo, mae hataholi ana sangga tao nisan, sama leo hataholi lemba ndia ai ngganggan, fo neni ndia mamana mamaten neu.* ²⁴ Huu hataholi fo sadia mate, huu ana tungga Au, na, dei fo ana hambu sodak nakandoo no Lamatuak. Tehoo hataholi fo kada ana nau nasoda soaneu ndia aoina hehelin, dei fo ana naelak dook neme Manetualain mai.* ²⁵ Mete ma hataholi hambu daebafok no basa isin, tehoo Manetualain timba henin, na, ndia hambu nanala hatak? ²⁶ Au ia Hataholi Isi-isik. De, mete ma hataholi fo ana mae tungga Au, ma ana mae to'u Au nanonoling, na Au boe oo, dei fo Au mae manaku ndia nai Manetualain matan, neu faik, fo Au fali uma nusa-sodak mai. Huu dei fo Au konda mai, ua Amak koasan fo ana seli ndia, sama-sama ua Ndia ata nusa-soda nala. ²⁷ Au afada no ndoos neu ei. Hambu hida leme ei manai ia kala, dei fo ala lita ao nala, Lamatuak toto'u palendan, bei fo ala bisa mate."

Lamatuak Yesus namata fe'e neme letek lain
(Mateos 17:1-8; Markus 9:2-8)

* 9:19 Mateos 14:1-2; Markus 6:14-15; Lukas 9:7-8 ✧ 9:20 Yohanis 6:68-69 † 9:22 Dede'a Yunani dala hihingga faik, na ndia leledon ia = fai kaesan; fo'a= fai kaduan; binesak= fai katelun. De, Lamatuak Yesus fai mamaten, hinggan neme fai kaesan (Fai lima inahuuk), ma Ndia nasoda falin, hinggan neme fai katelun, fo ndia binesak (Sosoda ina Paska). ✧ 9:23 Mateos 10:38; Lukas 14:27 ✧ 9:24 Mateos 10:39; Lukas 17:33; Yohanis 12:25

²⁸ Basa de neu fai kafalun, boe ma Yesus noke nala Petrus, Yohanis, ma Yakobis de leu nda'e leni letek esa leu, fo sangga hule-haladoi. ²⁹ Ledoeik Yesus bei hule-haladoi, boe ma Ndia mata-aon namata fe'e, ma Ndia balo'a papaken dadik fula manggahadok.

³⁰ Kada nggengge neuk, hataholi dua sadu mai. Sila dua sala ndia, na ndia ba'i Musa ma ba'i Elia. Boe ma ala bekola lo Yesus. ³¹ Sila nana nitak nalan seli. Telu sala lakokola la'eneu Yesus mamaten, fo dei fo nai Yerusalem.

³² Faik ndia, Petrus no nonoon dua sala mata nala nduak nalan seli, losa ala sanggu. Ledoeik ala fo'a, boe ma lita Yesus nambadeik no hataholi dua. Sila boe oo, lita Yesus nasa'a manggaledok.

³³ Ledoeik ba'i Musa ma ba'i Elia sangga la'o, boe ma Petrus nasapanga, de, taa bubuluk sangga tao hata. Boe ma kada ana kokolak nadabak, nae, "Lamatuak aa! Ai mameda malole nai ia, maa! De, malolenak ai tao mala laak telu. Esa feen neu Lamatuak, esa feen neu ba'i Musa ma esa bali na feen neu ba'i Elia." ³⁴ Tehuu ledoeik ana bei kokolak leo ndia, naa te ko'as esa konda mai, de ana mboti nala sala. Boe ma Petrus asa ala bii. ³⁵ De, ala lamanene halak neme ko'as ndia dalek mai, nae, "Ia, Au Anang fo Au hele mema kana so!

Ana kokolak, na, mamananene neulalau neu Ndia!"[✧]

³⁶ Kokolak nate'e, boe ma Petrus asa kada lita Yesus mesa kana. Sila telu sala ala seu bafa nala, de taa tui neu sudi see boe, hata fo lita kala sila. Doo-doo bei fo ala lambook bafa nala de ala tui neu hataholi fe'e kala.

Lamatuak Yesus tao nahai kakanak fo nitu manggalauk nalan (Mateos 17:14-18; Markus 9:14-27)

³⁷ Neu fo'a mai, ledoeik Yesus no Petrus asa, konda leme letek ndia mai, naa te hataholi no'u kala mai latonggo lo Yesus. ³⁸ Boe ma, hataholi esa ana nanggoun nae, "Ama Mesen aa! Tulun mai mita au ana touana kisang dei! ³⁹ Huu nitu nambue to'u nalan, fo tao nalan nakau kaiiboik, ma ana ndondokon losa fufude kala kalua leme bafan mai. Nitu ndia boe oo, nambue babalan, ma nambue babali kana nakandondoo henin. ⁴⁰ Au oke tulun Ama ana mana tungga nala so, fo ala husi kalua heni nitu ndia, tehuu taa lala sana!"

⁴¹ Yesus nasapalak basa sala, nae, "Weih! Ei taa mamahale Lamatuak bisa tao nahai hataholi, do? Ei ia, memak hataholi taa nau masoda tungga dala ndoos! Au musi nggale loak neu ei, losa faik bee bali!"

Basa de Ana kokolak nasafali no tou ma'anak ndia, nae, "Mua o anam neni ia mai leo!"

⁴² Ledoeik ala loo kakanak ndia neu Yesus, boe ma nitu ndia bala kakanak neu dae, ma ana ndoko nakamimina kana. Tehuu Yesus palenda nitu ndia, kalua la'o ela kakanak ndia, boe ma kakanak ndia hai tutik. Basa de Yesus fee kakanak ndia neu aman. ^{43a} Hataholi la mana lita Lamatuak koasan ana seli ndia, basa sala bafa nala heran lalan seli.

Lamatuak Yesus kokolak seluk bali, la'eneu Ndia mamaten (Mateos 17:22-23; Markus 9:30-32)

^{43b} Ledoeik, basa hataholi la bei kokolak la'eneu tanda hera nala, fo Yesus tao kala, Ana nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, ⁴⁴ "Ei tanda neulalau Au kokolang ia! Taa dook so bali, huu hataholi sangga se'o heni Au, Hataholi Isi-isik ia. Basa na, ala fee Au uu hataholi dea kala." ⁴⁵ Tehuu Ndia ana mana tungga nala lasapangga. Ala taa bubuluk ndia ndandaan. Sila boe oo, ala bii latane ndia ndandaan hata.

✧ 9:35 2 Petrus 1:17-18; Yesaya 42:1; Mateos 3:17; 12:18; Markus 1:11; Lukas 3:22

*See ndia dadik hataholi ka'esan
(Mateos 18:1-5; Markus 9:33-37)*

⁴⁶ La'i esa, Yesus ana mana tungga nala mulai lasisimbo bafak, la'eneu see neme sila mai, fo dei fo ana dadik hataholi kaesan. ⁴⁷ Tehuu Yesus bubuluk hata fo lasisimbo bafak ndia. Boe ma, Ana noke nala kakana kadi'ianak esa, de nambadedein neu Ndia boboan. ⁴⁸ Basa boe ma, Ana nafada sala, nae, "Mamanene neulalau! Hataholi fo tungga Au, fo ana ono-lau hataholi kadi'ik sama leo kakanak ia, na, ndia ndandaan, nae hataholi ndia boe oo, ana ono-lau Au. Ma ndia boe oo, ana ono-lau Au Amang nai nusa-sodak fo mana nadenu Au uni daebafok ia mai. Hataholi no'u kala lahiik lakadadae kasa. Matak leo hataholi kasian, hataholi mana to'a-taak, hataholi taa malole, hataholi ua-nale kamuluk, ma hataholi kadi'itaidae kala. Hataholi mana nahiiik ono-lau hataholi mata leo ndiak, na, Manetualain tao ndia, nai lain seli."

*Hataholi fo taa laban ita, na, ita nonoon ndia
(Markus 9:38-40)*

⁴⁹ Basa de Yohanis nafada Yesus, nae, "Lamatuak! La'i esa, ai mita hataholi esa husi kalua heni nitu no kada ana seseik Ama naden. De, ai ka'in fo boso ana seseik Ama naden, huu ita nonoon taa ndia."

⁵⁰ Tehuu Yesus nataa, nae, "Bosok! Huu hataholi taa mana laban ita, na, ndia ndandaan, nae ita nonoo hehelin ndia."

Hataholi la lai nggolok esa nai Samaria, taa nau simbok Lamatuak Yesus

⁵¹ Yesus bubuluk, Ndia fai so-so'uni neni nusa-sodak neu deka-deka so. Boe ma, Ana naketun fo neni Yerusalem neu. ⁵² Ana nadenu hataholi fo ala la'ok lakahuluk leme sila mai, fo leu sadia nana'a-nininuk. Boe ma ala maso leni nggolok esa nai nusa Samaria, fo sangga sadia mamana leo tataak. ⁵³ Tehuu hataholi Samaria la, sila taa nau simbok Yesus asa, huu Ndia nau neu nakaluku-nakatele Manetualain nai Yerusalem. ⁵⁴ Ledoeik Yakobis no Yohanis lamanene hataholi Samaria la sila tatao-nono'in, de ala kokoe Yesus, lae, "Lamatuak aa! Leobee na, mete ma ita toke Manetualain, fo haitua ha'i neme lalai mai, fo huta heni basa sala?"

⁵⁵ Tehuu Yesus nasale nala dua sala, de Ana ka'i sala, nae, "Boso dudua' leo ndiak." ⁵⁶ Boe ma, ala la'ok lakandoo leni nggolo fe'ek leu.

*Heti-heuk fo tungga Lamatuak Yesus
(Mateos 8:19-22)*

⁵⁷ Ledoeik ala bela'o, boe ma hataholi esa kokolak no Yesus, nae, "Ama! Ama neni sudi bee neu, na, au nau tungga akandoo ua Ama!"

⁵⁸ Tehuu Yesus nataa, nae, "Malole boe! Tehuu masaneda leo iak. Basa hataholi ma banda la laena mamana leleo hehelik. Busa fui fali neni ndia bolon neu. Mbuik fali neni ndia ndunun neu. Tehuu Au, Hataholi Isi-isik ia, uma heheling taa fo fali neni ndia neu. Lalaka langgak boe oo, taa."

⁵⁹ La'i esa, Yesus noke nala hataholi fe'ek esa, de nae, "Mai fo tungga Au, fo dadik neu Au hataholing."

Hataholi ndia nataa, nae, "Neu! Tehuu leo iak, Ama. Ela au fali fo au akaneni au ina-amang dei. Mete ma au amang maten so, na, bei fo au tungga."

✧ 9:46 Lukas 22:24 ✧ 9:48 Mateos 10:40; Lukas 10:16; Yohanis 13:20 † 9:53 Hataholi Samaria mamana nakaluku-nakaten neu Lamatuak nai lete Gerisim nai sila dae baba'en. Ala ladede'a lo hataholi Yahudi la fo mana makaluku-makatele neu Manetualain nai kota Yerusalem. ✧ 9:54 2 Mane-mane kala 1:9-16

⁶⁰ Tehuu Yesus nafadan, nae, "Leo iak! Ela hataholi la taa mana lamahele Lamatuak, ala lakaneni sila hataholi mana maten. Tehuu ei fo mana mamahele Lamatuak, na, ei uem, miu tui-bengga la'eneu Manetualain toto'u palendan."

⁶¹ Hambu hataholi esa bali nae, "Malole boe, Lamatuak! Au nau tungga akandoo Ama. Tehuu makambo'ik au uu idu atete'ak au bobonggi nggala dei, bei fo au fali mai tungga Ama."*

⁶² Tehuu Yesus nafadan, nae, "Leo iak! Mete ma hataholi foi dae, boe ma nasambute no dede'a fe'ek, losa ana nafalende heni sesele-ngganggalin, na, ndia osin taa dadi. Leo ndiak boe oo, no hataholi fo naketun nau tungga Au, tehuu nambue nasaneda nakandoo ndia soda makahulun. Hataholi mata leo ndiak, sosoan taa fo ana dadik Manetualain hataholi mana tao uen, nai Manetualain palendan."

10

Lamatuak Yesus nadenu ana mana tungga nala hitu hulu dua

¹ Basa ndia, boe ma Yesus hele nala ana mana tungga fe'e nala, hitu hulu dua.* Boe ma Ana baba'e sala dua-duak, fo leu lakahuluk Ndia, leni mamana kala fo dei fo Ana sangga neni ndia neu. ² Ana nadenu sala nae, "Hambu hataholi makadotok fo sama leo hade, kuni so. Ela kada maosik haitua ndia hataholi mana tao uen, fo kada ala mai ketu-kolu. De, ei musi hule-haladoi moke Manetualain haitua nakadaik Ndia hataholi mana tao uen, fo lakabubua lala hataholi la fo mana nau tungga Au. Huu, hataholi mana nau tungga Au sila no'uk, tehuu hataholi mana tao ue sala kada lumak.*

³ Hatematak ia ei la'o leo! Au adenu ei, fo mini hataholi no'u kala miu. Tehuu masaneda leo iak. Ei sama leo bi'ilombo ana dale malole, fo mini busa fui manggalau kala laladan miu.*

⁴ Ei boso mini doik, do tas balo'as, do tabueis lenak nai dalak. Boso ngganggali heni fai no sosoa taak, ma mambue kokolak mia hataholi nai dalak.

⁵⁻⁸ Mete ma ei maso mini nggolok esa dalek miu, na boso ei lali-lali mima uma esa mini uma fe'ek miu. Leo hataholi la simbok ei no malole, nai uma esa, na, leo tataak kada ndia leo, losa ei la'o ela nggolok ndia. Mete ma ei mini uma esa miu, ei musi moke Manetualain, fo fee baba'e-babatik neu hataholi la malai uma ndia. Mete ma maumak nai ndia, simbok ei no malole, na, neu ko Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu uma isi la. Tehuu leo ala taa nau simbok ei, na, ela Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu kada ei mesa nggei. Mete ma ei maso mini uma esa miu, do nggolok esa, de, ei mi'a-minu sudi hata fo ala fee. Na, simbo kana no dale namahokok, huu nandaa mete ma ala fee ei leo ndiak fo nggati ei sosotam.* ⁹ Tao mahai sila hataholi kamahedi nala. Ma mafada sala, mae, 'Manetualain palendan nai ita matan so!'

¹⁰ Tehuu hambu nggolok boe, fo hataholi nala taa nau simbok ei. Mete ma ala tao leo ndiak neu ei, na, miu mambadeik miu nggolok ndia dalan, fo ama kokolak, mae, ¹¹ 'Mamanene neulalau! Ai mai mini Lamatuak Dede'a-kokolan fee ei so, tehuu ei taa mbali sala fa boe. De, hatematak

* **9:61** 1 Mane-mane kala 19:20 * **10:1** Susula Dede'a Yunani luma sulak, lae, 'ana mana tungga nala hitu hulu dua'. Luma bali, na lae, 'ana mana tungga nala hitu hulu'. Salua beu moderen, no'u kala hele 'hitu hulu dua'. * **10:2** Mateos 9:37-38 * **10:3** Mateos 10:16 * **10:5-8** 1 Korintus 9:14; 1 Timotius 5:18

ia, ai sasambu heni nggolok ia afun neme ai ei nala mai, fo ana dadik tanda, nae, dei fo ei lemba aom ndia nenenin! Tehuu masaneda neulalau! Manetualain palendan nai ita matan so!"*

¹² Ei bubuluk kota Sodom manggalaun, hetu? Au afada ei baa! Dei fo nanda no faik fo daebafok babasan, Lamatuak huku hataholi mana timba heni ei ndia, belan lena heni hataholi Sodom asa!"*

*Hataholi la, fo taa nau simbok Lamatuak Yesus
(Mateos 11:20-24)*

¹³ Yesus kokolak nakadaik bali, nae, "Mata neuk neu ei manai nggolo Korasin† ma nggolo Betsaida! Soe la'e ei! Au tao tanda heran mata-mata kala neu ei mata de'e mala, tehuu ei taa nau mamahela Lamatuak. Naa te, ei ia, hataholi Yahudi fo ei manaku malelak Ndia. Tehuu leo tanda hera nala fo Au tao kala sila, nai ei nggolo mala, dadi leo nai Tirus ma kota Sidon, na neu ko doo basa ia, de hataholi la malai ndia kala hondak so, ma ala la'o ela sila sala nala so, de ala lasafali tungga Lamatuak. De neu ko sila boe oo, pake buas fafaluk, ma tao afu neu langgak, fo dadik neu tanda, nae, ala fale dale nala no sila sala-singgo nala. Naa te hataholi Tirus ma Sido nala ia, hataholi taa Yahudi la, fo ala manaku lalalak Manetualain.*

¹⁴ Tetebes! Ei mita leo! Dei fo mete ma Lamatuak naketu basa hataholi la dede'a nala, na, hataholi Tirus ma hataholi Sido nala huhuku nala bei da'u anak lena heni ei huhuku mala.

¹⁵ Mata neuk, neu hataholi nggolo Kapernaum! Ei boso dudu'a, mae, dei fo Lamatuak so'u nala ei fo maso mini nusa-sodak miu. Taa! Dei fo Lamatuak mbia heni ei mini naraka dalek miu!"*

¹⁶ Masaneda matalolole! Huu hataholi fo namanene ei, sama leo namanene Au. Ma hataholi fo taa nau namanene ei, na sama leo taa nau namanene Au. Nakalena bali, hataholi la, fo taa nau namanene Au ndia, sama leo taa nau namanene Manetualain, fo mana nadenu Au uni daebafok ia mai so."*

Hataholi nana nadenu kahitu hulu dua kala fali

¹⁷ Faik fo hataholi nana nadenu kahitu hulu dua kala sila fali,‡ de, dale nala lamahoko lalan seli. Boe ma, ala lafada Yesus, lae, "Awii! Ana seli maa! Ledoeik ai pake Lamatuak naden fo husi nitu la. Nitu la lamanene ai, de ala kalua tutik! Ana seli maa!"

¹⁸ Boe ma Yesus nataa sala, nae, "Tetebes! Ledoeik ei tao leo ndiak, boe ma Au ita Manetualain mbia heni nitu no ndia malanggan leme lalai mai, sama leo mangghadok fo kalua kii-konak neme lalai mai. ¹⁹ Masanenedak baa! Nitu la malanggan ndia, ita musun ndia. Ma ndia naena koasa boe! Tehuu Au fee ei koasa, fo suék ei tao matepa ndia koasan. Ma leo ei heta la'e mengge kalasok, do kulak, na, ei taa hambu hedis fa boe. Taa hambu esa ana tao soe neu ei.* ²⁰ Ei dale mala lamahoko, huu nitu la lamanene ei. Malole boe, tehuu kada dede'a kadi'ik ndia! Malolenak ei dale mala lamahoko, huu Lamatuak sulak nala ei nade mala so, fo dadik neu Ndia hataholi nusa-sodan."

* **10:11** Mateos 10:7-14; Markus 6:8-11; Lukas 9:3-5; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 13:51

* **10:12** Tutuik la'eneu Sososan 19:24-28; Mateos 10:15; 11:24 † **10:13** Dede'a Indonesia sulak 'Khorazim'. Teteben, neme dede'a Yunani nana sulak 'Choradzin' * **10:13** Yesaya 23:1-18; Yeskial 26:1—28:26; Yoel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sakarias 9:2-4 * **10:15** Yesaya 14:13-15 * **10:16** Mateos 10:40; Markus 9:37; Lukas 9:48; Yohanis 13:20 ‡ **10:17** Susula dede'a Yunani sulak nae, 'ana mana tungga nala hitu hulu dua' Luma bali, na lae, 'ana mana tungga nala hitu hulu'. Salua moderen no'u kala, hele 'hitu hulu dua'. * **10:19** Sosoda Koa-kio kala 91:13

Lamatuak Yesus dalen namahoko
(*Mateos 11:25-27; 13:16-17*)

²¹ Faik ndia, Lamatuak Dula Dale Malalaon, tao nala Yesus dalen namahoko. Boe ma Ana koa-kio Lamatuak, nae, "Ama! Ama mana dadi Malangga Inahuuk nai lalai ma daebafok. Au akahehenek makasi no'un seli, huu Ama kena dede'a kala ia neu hataholi fo ana taok ndia malelak, ma mana koao kala. Tehuu Ama buka basa dede'a kala ia neu kakana ana kala, ma hataholi dale kadi'i taidae kala. Tetebes, Ama! Huu ndia ndia, tao nala Ama dalen namahoko!"

²² Basa de Yesus nafada hataholi no'u kala, nae, "Mamanene baa! Au Amang nai nusa-sodak fee basa koasa neu Au. Mana bubuluk no teteben fo nae, Au ia see, na kada Amak. Ma mana bubuluk no teteben, Amak see, na kada Ama Anan, fo ndia Au. Ma Au hele hataholi fe'ek, fo nafada sala, fo suek ala lalalak Ndia."*

²³ Basa de Yesus heok nasale Ndia ana mana tungga nala, de nafada heheli sala, nae, "Ei maua tetebes, huu ei mita Lamatuak koasan so. ²⁴ Mane kala ma basa mana kokola makahulun ele dokodoe sangga lita Lamatuak koasan fo ei mitan so, tehuu sila taa bisa. Sila boe oo, dokodoe sangga lamanene hata fo ei mamananen so, tehuu sila taa bisa.

Hataholi Samaria dale malole

²⁵ La'i esa, malela heti-heu Yahudi esa, nambadeik fo sangga te'ek Yesus. Ana natane, nae, "Ama Mesen! Tulun mafada dei! Au musi tao hata, fo ela au bubuluk au bisa hambu sodak akandondoo henin ua Lamatuak nai nusa-sodak?"

²⁶ Yesus nataa, nae, "Ba'i Musa sulak hata la'eneu dede'ak ia? O dudu'am leobeek la'eneu ndia?"

²⁷ Hataholi ndia nafada, nae, "Ana sulak, nae: 'O musi sue Manetualain, fo o Lamatuam, *lena* heni neme basa-basan mai. Huu ndia de, o musi dokodoe Ndia taa-taa, tao ues mbilu mbuse fo tungga Ndia hihii-nanaun, ma malelak neulalau Ndia.'

Boe ma nana sulak, nae, 'O musi sue o tolanoom, sama leo o sue o aoina hehelim.'**

²⁸ Yesus bala nae, "Tetebes! Mete ma o tungga leo ndiak, na o masoda makandondoo henin mua Lamatuak."*

²⁹ Tehuu hataholi ndia sangga taok aon leo hataholi ndoos. Basa de natane Yesus, nae, "Tehuu au 'tolanoong' ndia, na ndia bee?"

³⁰ Boe ma Yesus nataa, nae, "Leo iak! Au sangga afada nakandandaak esa. Dei fo o mafada Au, see ndia tetebes o 'tolanoom'. Tutuik ndia leo iak: Hambu hataholi Yahudi esa neme kota Yerusalem mai, de loe neni Yeriko neu. Tehuu kada nggenge neuk, na'o mana mamoa kala, mai de lambuen. Ala mbombokon, basa de ala lamoala lala doin, ma basa ndia balo'a papake nala. Boe ma ala mbia henin neni dalak biffin neu, de ala la'o elan. Hataholi ndia elaba'ik maten so.

³¹ Tehuu see bubuluk nae, huu malangga anggama Yahudi esa konda nesik ndia boe. Tehuu ledoeik nita hataholi makahinak ndia lengga-lengga neme dalak biffin, tehuu ana taa hahae fo tulu-fali hataholi ndia. Ana la'ok heo nesik dalak selik de la'o nakandoo. ³² Taa dook, boe ma hataholi fe'ek esa, la'ok nesik ndia. Ndia ndia, hataholi Lewi fo nateme tulu-fali nai

* 10:22 Yohanis 3:35; 10:15 * 10:27 Malangga Anggama la Heti-heun 19:18; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:5 * 10:28 Mateos 22:35-40; Markus 12:28-34; Malangga Anggama la Heti-heun 18:5

Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin. Ledoeik nita hataholi ndia lee-lee nai dalak biffin, boe ma kada neu deka-deka fo mete sudi kana, tehoo taa tulu-fali sana. De ana la'o nakandoo.

³³⁻³⁴ Taa dook bali, boe ma hataholi esa neme dae Samaria mai, nesik ndia no ndia banda keledein. Ita basa nggata bubuluk, hataholi Yahudi la lateme suli latahihiik hataholi Samaria la. Ledoeik hataholi Samaria ia nita hataholi nana namoak ndia, boe ma dalen tuda kasian neu hataholi ndia. Ana neu deka-deka fo sangga tulu-fali hataholi ndia. Ana di'a anggol oek de ana tao nalalao hina kala, basa de ana tao mina neun. Boe ma ana fefeo neulalaun, de ana nakahehene kana neni banda keledein lain neu. Basa de noon losa kota. Boe ma ana feen leo tataak, neu hataholi mauma sesebak esa, fo nakaneni neulalaun.*

³⁵ Neu fo'a fafain, boe ma hataholi Samaria ndia bae nakahuluk doi lilo fulak[§] dua neu mauma sesebak ndia, ma nafadan, nae, 'Pake doik ia, fo makaneni neulalau hataholi kamahedik ndia, losa ana hai. Mete ma taa dai, na, tulun pake tataak ama doin dei. Faik fo au fali maing, dei fo au nggati basa ama doin.'

³⁶ Yesus nakandandaan ndia, losa ndia leo. Basa de Ana natane malela heti-heuk ndia, nae, "Tungga o, na see ndia 'tolanoo' tetebes, neu hataholi nana namoak ndia?"

³⁷ Hataholi ndia nataa, nae, "Memak neu ko ndia hataholi mana tuda kasian neu hataholi ndia."

Yesus nae, "Tetebes ka'a! Muu leo, fo tao tunggan."

Lamatuak Yesus, Ma'a ma Mia

³⁸⁻⁴⁰ Basa ndia, boe ma Yesus no ana mana tungga nala la'o lakandoo leni Yerusalem leu. De ala singgo nai nggolok esa. Nai ndia hambu hataholi dua ka'a-fadi kala, nade Marta ma Maria. Marta noke Yesus fo ala leo tataak nai ndia uman. Basa de ala leo tataak lai ndia.

Ledoeik Yesus nanggatuuk fo nanoli hataholi la, boe ma Marta nasambute nakaneni nana'ak nai dapu dale. Tehoo ndia fadin Maria, nanggatuuk deka-deka neu Yesus ein, fo namanene Ndia kokolan. Taa dook boe ma, Marta maso mai, de ana manggalau neu Yesus, nae, "Ama aa! Talobee ia! Au asambute alan seli tao nana'a-nininuk, naa te au fading kada nanggatuuk neulalau nai ia. Tulun dei! Madenun neu fali au nai dapu dale!"*

⁴¹ Tehoo Lamatuak Yesus nataa, nae, "Ma'a, Ma'a. O ia, masambute mua kada dudu'a mata-mata kala. ⁴² Malole boe, tehoo hambu dede'ak esa inahuun lena heni nai hatematak ia. Mia nanggatuuk fo namanene Au kokolang. Ana hele nala nelaun manai lain seli so. Hataholi taa bisa namoa nala Dede'a-kokolak neme ndia mai.

11

"Manoli ai huhule-haladoik"

(Mateos 6:9-13; 7:7-11)

¹ La'i esa, Yesus neu hule-haladoi. Ana hule-haladoi nate'e, boe ma Ndia ana mana tungga esa mai, de noke, nae, "Lamatuak aa! Yohanis Mana Salanik nanoli ndia ana mana tungga nala, fo ala hule-haladoi lalalak. De, ai moke fo Lamatuak boe oo, manoli ai huhule-haladoik dei!"

² Basa de Yesus nae, "Malole boe! Hule-haladoi pake conto leo iak: 'Ama! Ama naden malalao-malalafuk.

* **10:33-34** ² Isra'el no Yahuda Tutuin 28:15 § **10:35** Dede'a Yunani nana sulak, nae, "denari dua". * **10:38-40** Yohanis 11:1

Ela basa hataholi la, ala so'u dema-demak Ama naden fo ana seli ndia.
Ela Ama dadik Manek neu basa hataholi la.

³ Ama tulun fee ai nana'ak mana daik tungga-tungga faik.

⁴ Ai moke Ama mafalende heni ai sala-singgo nala,
sama leo ai boe oo, mafalende heni hataholi sala nala fo ala lambue
taon neu ai.

Ama manea fo ai taa tao manggalauk."

⁵⁻⁶ Basa boe ma Yesus nanoli nakadaik fee sala la'eneu huhule-haladoik.
Ana pake nakandandaak, nae, "Leo fatilada neu dua, boe ma hambu ei
nonoom esa neme dae dook mai, fo ana leo tataak nai o umam. Tehuu o
taa maena hata-hata fo feen na'a. Basa de o muni o nonoo fe'em esa uman
muu, de o kokoen mbea-mbea neme uman deak mai, mae, 'Ka'a ei! Fee
tataak au loti balok telu dei! Huu au hambu hataholi mana maik nai uma,
tehuu ai mada ndoos! Ka'a tulun dei! Kada balok telu! Dei fo au nggatin!'

⁷ Meda dei fo o nonoom ndia nataa nasafali, nae, 'Ka'a boe oo! Hataholi
ana sunggu namanee, tehuu ka'a mai babalik bali! Lelesu nana nggoe
nisak, so! Kakana kala sunggu lamanee so. De boso mamasana baa! Tehuu
fai seluk dei, ka'a baa!'

⁸ Mae leo ndiak boe oo, tehuu masaneda neulalau. Mae hataholi ndia
taa fo'a fo fee o, huu o ia, ndia nonoon, tehuu mete ma o mambue kokoen
makandondoo henin, na, neu ko ana fo'a fo ana fee.

⁹ Leo ndiak boe, no huhule-haladoik.

Moke makandoo neu Lamatuak;
dei fo Ana fee.

Sangga makandoo;
dei fo Ana natudu dalak.

Manggou makandoo;
dei fo Ana soi lelesu.

¹⁰ Huu basa hataholi la fo mana loke lakandoo neu Manetualain, na dei
fo ala simbo. Mana sangga lakandoo, dei fo ala hambu. Mana langgou
lakandoo dei fo Ana soi lelesu. ¹¹ Ei dudu'a sudi kana! Hambu nai bee
amak, fo mete ma anan noke i'ak, na ana feen mengge? ¹² Do, mete ma
anan noke manutolo, na, ana feen kulak? Taa dadi, hetu maa? ¹³ Memak
hataholi hada teteben, manggalauk. Tehuu ei Amam manai nusa-sodak
ndia, hada teteben neulaun ana seli. De, mete ma hataholi fo manggalaun
matak leo ei, fo mahiik fee bua malole neu ana mala, na, nakalalak Amak
bali! Ndia taa kada Ana fee ei hata fo ei paluu, tehuu lenak neme ndia
mai, Ana fee ei Ndia Dula Dale Malalaon neu hataholi fo noke neu Ndia."

Lamatuak Yesus taa pake koasa neme nitu la malanggan mai

(Mateos 12:22-30; Markus 3:20-27)

¹⁴ La'i esa, Yesus husi kalua heni nitu, neme hataholi hala taak esa mai.
Basa de hataholi ndia kokolak nasafali. Hataholi malai ndia kala, heran
lalan seli. ¹⁵ Tehuu hambu luma boe ala lae, "Huu Ana hambu koasa neme
nitu la malanggan mai, fo ndia Balsebul."*

¹⁶ Hataholi fe'e kala, sangga soba Yesus. Basa de, ala loke fo Ana tao
tanda heran bali, fo natudu sala, nae, Ndia koasan ndia, memak neme
Lamatuak mai.*

¹⁷ Tehuu Yesus bubuluk memak, sila langgaute manggenggeon ndia. Boe
ma Ana kokolak, nae, "Mete ma nai nusak esa, lauinggu nala lamusuk, na
neu ko nusak ndia nakalulutuk. Leo ndiak boe, mete ma nai uma esa, uma

isi nala lambue lasoda latoka esa no esa, na uma-loo ndia taa dadadik so!
 18 De, mete ma nitu la lambue lamusuk ma lambue lahusik esa no esa, na, sila malanggan taa bisa to'u palenda nala dook so bali! De, taa masok neu langgautek, mete ma ei mae, Au pake nitu koasan fo husi nasafali nitu mesa kana! 19 Masanedak, baa! Ei hataholi mala boe, lalelak husi nitu. De ala pake koasa neme nitu mai, do? Taa hetu! De, ei boso kokolak madabak, mae, Au pake nitu koasan fo husi nitu. Dei fo ei hataholi mala laketun, lae, hata fo ei makasasa'ek Au ndia, sala. 20 Tehuu mete ma Au tebe-tebe husi nitu ndia, pake Manetualain koasan, na, ndia natudu, nae, Lamatuak palendan nai ei mata mala so. Nai ia so, tehuu nonook ei taa bubulu kana.

21 Mete ma palani manggalauk esa, ana pake manala nai kii-konak, fo ana nanea neulalau ndia uman, na neu ko basa ndia balo'an lasoda. 22 Tehuu, dei fo hambu esa balakain lena ndia, na ana tao senggin, de namoa nala basa hataholi ndia manala nala. Basa ndia, na ndia boe ana kao neni basa hataholi ndia hata-heto nala, de ana baba'e sala leu ndia ana mana tungga nala. Doo basa ia so, palani manggalauk kaesan ndia, namahele neu ndia manalan. Tehuu hatematak ia, ndia taa bisa namahena neu manala sila bali.*

23 Masaneda neulalau! Hataholi fo taa partei esa no Au, na, ndia ndia Au musung. Ma hataholi fo taa tulu-fali Au ue-leding, na, ndia ndia, kada ana tao naodek.”[†]

*Nitu sangga fali neni ndia mamana laan neu
 (Mateos 12:43-45)*

24 Yesus kokolak nakadaik bali, nae, “Mete ma ita husi nitu kalua neme hataholi esa mai, na, neni mamana nes neu, fo ana sangga mamana hahae aok. Huu taa hambu mamanak fo nandaa, boe ma ana dudu'a, nae, “Heh! Taa hambu mamana leo iak, na, malolenak au fali uu leo seluk nai hataholi makahulun ndia.” 25 Basa de ana fali, boe ma nita mamanak ndia, malalaok ma nana heti neulauk. 26 Boe ma nitu ndia neu noke nala ndia nonoon hitu, fo manggalaun ana lena ndia. Boe ma basa sala leu leo lai hataholi ndia, de lakamomotu lalan. De, hatematak ia, hataholi ndia soen lena bali.”

Mana maua-nalek nalan seli

27 Ledoeik Yesus bei kola-kola no hataholi no'u kala sila, tehuu inak esa nai ndia nanggou, nae, “O inam naua-nanale nalan seli, huu ana bisa bonggi O, ma ana bisa nasusu O, bae!”

28 Yesus nataa, nae, “Tetebes, ina! Tehuu mana maua-manalek nalan seli, na, ndia hataholi mana pasa ndi'idoon, fo namanene Manetualain Dede'a-kokolan, ma ana tao tunggan!”

*Hataholi la, loke Yesus natudu buti dei!
 (Mateos 12:38-42)*

29 Ledoeik, Yesus bei kola-kola, tehuu hataholi makadoto kala mai lakalilimbu e'o lala Ndia. Ana kokolak, nae, “Hataholi hatematak ia, lalelak kada tao tatao manggalauk. Ala lambue loke papasi Au, fo tao tanda heran fee sala, fo suek ala bubuluk Au ia tebe-tebe Lamatuak hataholin. Naa te makahulun Lamatuak fee sala tanda heran nenik Ndia mana kokolan Yunus. De, dai ndia so! 30 Makahulun ele, Yunus nafada hataholi kota Niniwe, nae, ala musi hondak dei. Hata fo ana dadi neu Yunus nai

* **11:22** Tungga hataholi malelak la'eneu Susula Malalaok, “palani” nai ia, na ndia nitu ia malanggan. Ma “balakain lena heni ndia”, na ndia Yesus. [†] **11:23** Markus 9:40

makahulun ele so, de ana dadik tanda fee sala, nae, Manetualain ndia nadenu ndia. Leo ndiak boe neu Hataholi Isi-isik. Au mai afada ei, fo ei hondak dei. Ma hata fo dadi neu Au, dei fo dadik tanda neu hataholi hatematak ia, nae, memak Manetualain ndia Ana nadenu Au.*

³¹ Dei fo neu faik fo daebafok ia fai babasan, mete ma Lamatuak nambadeik dadik Mana Maketu, dei fo ina manek neme kona ele mai, nasoda fali, de nambadeik dadik neu sakasii. Ana tuduk liman, fo kalaak ei basa nggei fo bei kasoda kala hatematak ia, nae, 'Ei basa nggei ia, nggoam ana seli, maa!' Huu makahulun ina manek ndia neme dook ele mai, fo sangga nita no mata de'e hehelin, mane Soleman malelan. Naa te, hatematak ia, Hataholi esa nai ei lalada mala lena heni mane Soleman. Tehuu ei taa nau mbali Ndia fa boe!* ³² Ma taa kada Ndia mesakana! Dei fo hataholi la mana mai kala leme Niniwe mai, fo'a lambadeik, de ala dedeu ei fo bei kasodak hatematak ia, lae, 'Ei basa nggei nggoak!' Ala kokolak lae leo ndia, na huu fain, fo neu faik Yunus neu nafada Lamatuak hihii neu sala, boe ma ala hondak tutik. Naa te hatematak ia, Hataholi fo Ana seli lena heni Yunus ndia, nai ei basa nggei lalada mala, tehuu ei taa nau hondak fa boe!*

Nasoda nai manggaledok
(Mateos 5:15; 6:22-23)

³³ Yesus tuti Ndia kokolan bali, nae, "Hataholi tao nambila bandu anak, boe ma ana taon neu mamana madema, fo suek tao manggaledo kama ndia, neu basa hataholi la, mana maso leni ndia leu. Taa hambu hataholi tao nambila banduk, boe ma ana tatanan nenik lembeneu, do ana nafuni nisa kana.† Ndia sosoan taa fa boe!* ³⁴ Ei mata mala boe oo, sama leo banduk. Ana tao manggaledo ei dale mala. Mete ma mata makiuk, na hataholi suli basa-basan no dale manggalauk. Tehuu mete ma mata manggaledok, na hataholi suli basa-basan no dale malolen. ³⁵ Masusua, fo manggaledok manai ei dale mala ndia, manggaledon ana seli, sama leo ledo manggaledon. Manggaledok manai ei dale mala ndia, boso leo bulak manggaledon, fo kada ana fee ndia sa'on. ³⁶ Mete ma ei dale mala manggaledok, losa taa hambu bolok esa makiuk boe, na, neu ko basa ei soda mala manggaledok boe leo banduk inahuuk, fo tao manggaledo ei soda mala."

Yesus ka'i hataholi Yahudi la malangga anggama nala
(Mateos 23:1-36; Markus 12:38-40)

³⁷ Yesus kokolak nate'e, boe ma hataholi esa neme partei anggama Farisi noke Ndia, fo neu na'a nai ndia uman. Losa ele, boe ma Yesus maso neni uma dale neu, de Ana nanggatuuk dekan no mei nana'ak. ³⁸ Tehuu maumak heran nita Yesus nanggatuuk na'a tehuu taa safe liman nakahuluk, tungga hataholi Farisi la heti-heun.

³⁹ Basa boe ma Yesus nafadan, nae, "Ei hataholi Farisi la ana seli! Ei to'u mahele ei heti-heu anggama! Ei masaneda safe malalao pinggak ma nggalas dean losa nanggadilak, tehuu ei taa masaneda tao malalao ei dale mala, fo manggenggeo ndoos, manggalauk, ma balena'on ana seli! ⁴⁰ Nggoa kala aa! Boso mafalende henin. Manetualain tao nalalao baba'e manai deak. Ndia boe oo, tao nalalao baba'e manai dalek. ⁴¹ Tehuu

* 11:30 Mateos 16:4; Markus 8:12; Yunus 3:4 † 11:31 1 Mane-mane kala 10:1-10; 2 Isra'el no Yahuda Tutuni 9:1-12 † 11:32 Yunus 3:5 † 11:33 Susula dede'a Yunani luma taa sulak, lae, "basa de tatanan nenik lembeneu". † 11:33 Mateos 5:15; Markus 4:21; Lukas 8:16

malolenak, ei fee hataholi kasia nala hata fo ei ena mala, suek ei bisa malalaok nai Lamatuak matan.

⁴² Ei hataholi Farisi la! Dei fo ei hambu soe! Dede'ak fo fee Lamatuak baba'ek esa neme baba'ek sanahulu mai, na, ei mambue mahinggak lutu-lutuk, inahuu-kadi'ik losa ei bumbu-fani kadi'i anam neme osi dale mai boe oo, ei mahinggak malan seli! Tehuu ei taa mbali dede'a panting nala. Ei boe oo mafalende heni la'eneu sue Manetualain ma dede'ak fo taa no ndoos. Memak ita musi fee tahele Lamatuak baba'en, ma boso mafalende heni dede'ak fo panting lena.*

⁴³ Neu ko ei hambu soe! Huu ei mateme sangga mamana neulauk nalan seli nai uma huhule-haladoik, ma mahiik sangga hada-holomata nai mamanak hataholi no'uk.

⁴⁴ Neu ko ei hambu soe! Huu ei sama leo lates, fo daen ndefa de bebelak no dae. Hataholi la'ok nesik ndia tehuu taa bubuluk lates nai ndia, huu ndefa heni lates daen manai lain, de bebelak no dae, ma dalek kabook. Naa te, tungga ita hadan, na, hataholi mana heta la'e lates, na, ana tao nanggenggeo aon, de ta nandaa maso neni uma huhule-haladoik dalek neu. Ei hataholi Farisi la sama leo lates! Nai deak na ei matutudu mala nonook leo malalaon ana seli. Tehuu ei dale mala, na henuk no dede'a kabook."

⁴⁵ Hambu hataholi malela heti-heu Yahudi esa nai ndia, ndaso nala Yesus kokolan, de nae, "Ama Mesen! Ama kokolan isinaak ndia, ana femba la'e ai boe!"

⁴⁶ Basa boe ma Yesus bala, nae, "Tetebes! Ei malela heti-heuk Yahudi la, ela ei hambu soe boe! Ei taa tao mamada'u hataholi la sodan, tehuu ei boe tao makatoto'a kasa bali, fo tao ei heti-heu anggama mala mabela ndia. De, ei makalembak hataholi minik ei heti-heu mala mata-mata kala. Tehuu ei mesa nggei taa tulun lemba sudik belak ndia fa boe!

⁴⁷ Neu ko ei ia hambu soe! Huu ei kada masambute mambadedei batu-batu lutu fo fee hadak neu Lamatuak mana kokola makahulun ele. Naa te, ei bei-bai mala sila ndia, tao lisa mana kokola la sila! ⁴⁸ Ei boe oo, ei hada-tatao mala leoesak mia ei bei-ba'i mala sila. Ala timba heni Lamatuak mana kokola nala, ma ala tao lisa sala. Basa na, ei mambadedei lutu batu lates fee mana kokola la sila, fo dadik tanda, nae, ei boe oo, makaheik no malole, neu ei bei-bai mala tatao nala sila. ⁴⁹ Huu ndia de, Manetualain bubuluk basan so, de Ana kokolak nitak, nae, 'Dei fo Au adenu Au mana kokola nggala ma hataholi nana dedenu fe'e nggala, leni hataholi la leu. Basa de, hataholi la sila, tao doidoso lakamiminak luma, ma tao lisa luma.'

⁵⁰⁻⁵¹ Hataholi fo kasodak hatematak ia, musi lemba natataak neme hataholi la, fo mana tao lisa Lamatuak mana kokola nala. Na, hingan neme Lamatuak nakadadadik daebafok ia, fo, mulai neme Habel mamaten mai, losa mate'en ndia Zakarias. Ndia boe oo, nana tao nisak neme mei tunu-hotuk laladan ma Kama Malalaok nai Manetualain Uma Ina huhule-Haladoin. Ei boe oo, lemba mala sila huhukun ndia!*

⁵² Ei malela heti-heu Yahudi la! Neu ko ei hambu soe! Huu ei ndia to'u nggoek fo bisa soi lelesu, fo hataholi la bubuluk neulalau Manetualain hihii-nanaun. Tehuu ei mesa nggei taa maso mini ndia miu. Manggalaun ana seli bali, na, ei matabaa mala hataholi la, fo boso maso leni ndia leu!"

⁵³⁻⁵⁴ Ledoeik, Yesus kokolak nate'e, boe ma mese anggama la, ma hataholi Farisi la, manggalau lo Ndia. Mulai neme faik ndia mai, ala

* **11:42** Malangga Anggama la Heti-heun 27:30 * **11:50-51** Tutuik la'eneu Sososan 4:8; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 24:20-21

lambue latane mata-mata kala, fo sangga ika latuda Ndia. Ala heti kekedik nakandondoo henin fo sangga dede'ak lo Ndia.

12

Manea aok, fo boso tungga hataholi Farisi mana taok neulauk (Mateos 10:26-27)

¹ Faik ndia, hambu hataholi lifun hida mai, fo sangga lamanene Yesus. Ala la'ok lakaseseti ma ala lakalilimbu lala Ndia. Boe ma Ana kokolak nakahuluk no Ndia ana mana tungga nala, nae, "Manea matalolole, fo boso ei tungga hataholi Farisi mana taok malalaok. Ala lateme kokolak fe'ek tehoo tao fe'ek.* ² Ala taok sila neulauk, tehoo sila tataon ndia, dei fo nana nitak.* ³ Hata fo ei kokolak mafufunik hatematak ia, dei fo hataholi la lamanenon no mangaledok. Hata fo ei makukutu kana nai kama dale, dei fo hataholi la kokola kana latingan neu hataholi no'u kala matan."

Hataholi belin nai Manetualain matan (Mateos 10:28-31)

⁴ Yesus kokolak nakadaik, nae, "Ana nggalei! Boso bii, mete ma hataholi la, sangga tao lisa ei. Huu kada ala bisa tao lisa ei ao mala, tehoo taa bisa tao hata-hata neu ei samane mala. ⁵ Au sangga afada, ae, ei musi bii see. Ei musi bii Manetualain. Huu Ndia ndia, bisa tao nisa ei, fo basa ndia, na, Ana mbia heni ei mini bolo naraka dalek miu. De, ei musi bii tebe-tebe Ndia.

⁶ Ei dudu'a sudi kana, mbui hadek belin hida? Belin da'uk nalan seli hetu?! Mbuik lima na doik sen dua, hetu? Mae leo ndiak boe oo, tehoo Manetualain taa nafalende heni mbuik esa boe. ⁷ Leo ndiak boe oo, Lamatuak tao dalek neu ei. Ana bubuluk no teteben langga-buluk hida lai ei langga mala. De, ei boso bii, huu Manetualain timba-tai ei beli mala de lena heni mbui hadek makadotok."

Boso mae manaku Lamatuak Yesus (Mateos 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Basa de, Yesus kokolak bali no Ndia ana mana tungga nala, nae, "Pasa neulalau ndi'idook! Mete ma hambu hataholi nambalani manaku Au nai hataholi no'uk matan nai daebafok ia, na, neu ko Au boe oo, manakun nai Manetualain ata nala malai nusa-sodak mata nala, ae, ndia ndia, Au hataholing. ⁹ Tehoo mete ma hambu hataholi kokolak nai hataholi matan, nae, ndia taa nalelak Au, na, neu ko Au kokolak neu Manetualain ata nala malai nusa-sodak mata nala, ae, Au taa alelak ndia.

¹⁰ Au ia Hataholi Isi-isik. Mete ma hambu hataholi kokolak naboboo Au nade maloleng, na, Manetualain bei sadia nafalende heni hataholi ndia salan. Tehoo mete ma ana kokolak tao naboo Dula Dale Malalaok nade malolen, na, Manetualain taa nafalende heni ndia salan.*

¹¹ Dei fo mete ma hataholi hela no ei mini mamana tao dede'ak anggama miu, do, mini hataholi mana to'u palenda la miu, huu ei mamahéle Au, na, ei boso bii, masala'e aok leobee. ¹² Huu dei fo faik ndia boe oo, Manetualain Dula Dale Malalaon nanoli dede'a de'ek mandaan, fo ei mataa sala.*

Tutuik la'e neu hataholi kamasu'i nggoak

* **12:1** Mateos 16:6; Markus 8:15 * **12:2** Markus 4:22; Lukas 8:17 * **12:10** Mateos 12:32; Markus 3:29 * **12:12** Mateos 10:19-20; Markus 13:11; Lukas 21:14-15

¹³ Basa ndia, boe ma hataholi esa neme hataholi no'u kala mai natane Yesus nae, "Ama Mesen aa! Tulun madenu au ka'ang, fo naba'e no au, ai aman pusakan."

¹⁴ Tehuu Yesus nataan, nae, "Wei! See so'u nala Au, dadik Mana Maketu fo aketu ei dua nggei, dede'a mata leu ndiak?"

¹⁵ Basa boe ma Yesus kokolak neu hataholi no'u kala, nae, "Ei musi mata neuk, fo boso masanggenggeu. Huu hata no'u kala ia, taa bisa tanggon nasoda no mole-dame."

¹⁶ Basa boe ma, Ana tui tutuik nakandandaak esa, nae, "Hambu hataholi kamasu'ik esa osin buna-boan makadotok. ¹⁷ Losak ndia kama mbembeda nana'a nala lakase'e, de taa bubuluk sangga tao sala leabee so bali. ¹⁸ Basa de ana naketun nae, "Au sangga tao leo iak leo! Au sangga ofe heni kama bembeda nana'a laa kala, fo au ambadedei kama mbembeda nana'a inahuuk esa, fo mbeda au osing buna-boan, ma basa hata-heto fe'e kala leu ndia. ¹⁹ Mete ma leo ndiak so, na, dei fo Au kokolak ua Au ao heheling, ae, 'Wei! Mamana mbembeda nana'ak henuk so! Nana'ak dai so, fo na'a losa teu-teu kala. De, mu'a-minu malada-malada ma pepedo eik no namahokok leo! ²⁰ Tehuu Manetualain nafadan, nae, 'Wei! O nggoam, dei! Le'odaen ia boe oo, o mate. Basa na, see ndia hambu basa o kama mbembeda nana'am no basa isi nala sila, bae?"

²¹ De, leo iak! Hataholi kada ana bisa nakaduduluk hata-heto makadotok nai daebafok ia, fo feen neu ndia aoina hehelin, tehuu nai Manetualain dudu'an, na, ndia ndia hata taak, huu ana taa mole no Lamatuak."

Kada mamahele neu Manetualain (Mateos 6:25-34)

²² Basa de Yesus nanoli nakadaik Ndia ana mana tungga nala, nae, "Boso tao nasambutek mia ei soda mala basa fain, la'eneu sangga na'a hata, do pake hata. ²³ Huu ita sodan ia, lena heni hata fo ita ta'a, ma hata fo ita pake. ²⁴ Mete sudik mbui kaa nggeo kala! Ala taa sele-nggali, taa ketu-kolu, taa laena kama mbembeda nana'ak, tehuu Manetualain nakaboi sala. Mete ma leo ndiak, na, neu ko Ndia boe oo, bisa nakaboi ei. Huu Ana timba-tai ei belim lena heni mbui kala. ²⁵ Mete ma hataholi nambadeik neu titilok matan, basa na, nasambute no ndia aoina hehelin, na, meda ana bisa tao namanalu ndia sodan do? Taa bisa! ²⁶ De, mete ma ana nasambute no kada dede'a kadi'ik leo ndiak, na, taa neni buna-boak hata-hata, boe ma hatina de ana bei nau nasambute bali no dede'a inahuuk? Ndia nanalan hata?"

²⁷ Mete sudik bungga nula. Ala taa tao osi-lutu, ma taa tenu sidi. Tehuu mane Soleman balo'a papaken neulaun ana seli boe oo, taa bisa laban bungga nula lolen.* ²⁸ Te Manetualain nakaboi na'u ana, fo sosoan taa, fo nasoda faik ia, na, fo'a mai na, maten, fo hataholi la mbian neni ha'i dale neu. Mete ma leo ndiak, na, Ndia boe oo, bisa nakaboi ei fo belim lena heni na'u. De, hatina de ei taa masalai tebe-tebe neu Ndia? ²⁹ Leo ndiak boe, ei boso masambute mia kada dede'a nana'a-nininuk. Huu dei fo Lamatuak nakanenin. ³⁰ Hataholi fo taa mana tia-dea neu Lamatuak, huu ala mbilu mbuse fo lakaneni basa ia la. Tehuu ei taa bole leo ndiak, huu ei Amam manai nusa-sodak bubuluk so, basa hata fo ei paluun. ³¹ Mete ma ei makalala'ok Manetualain uen dei, na, dei fo Ndia boe oo, nakaneni dede'a kala sila fee ei."

* 12:27 1 Mane-mane kala 10:4-7; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 9:3-6

Mbeda hata-heto nai nusa-sodak

(Mateos 6:19-21)

³² Boe ma Yesus tuti seluk bali, nae, "Ei sama leo bi'ilombo bubua anak esa, fo balakain taa fa boe. Tehuu boso bii! Huu ei Amam nai nusa-sodak ndia, Mane Inahuuk ndia. Hata fo Ndia enan, na, Ana namahoko feen Ndia ana susue nala. ³³ De, miu se'o heni ei balo'a mala, fo basa na, doin baba'e feen neu hataholi hata taa kala. No leo ndiak, na ei mbeda hata nai nusa-sodak, fo nai mamana sodak, de nahele makandondoo henin. Na'o la taa bisa leu lamana'o lalan. Hihinggi boe oo, taa bisa na'a nakalulutun. ³⁴ Masaneda matalolole! Huu ei hata mala lai bee, na, ei dale mala lai ndia boe."

Hataholi nadedenu kala lahehele ono-lau leledo-le'odaen

³⁵⁻³⁶ Yesus kokolak bali, nae, "Leledo-le'odaen, ei musi mahehele, fo ono-lau Lamatuak. Sama leo hataholi nadedenuk be'e nahani ndia malangga maumak fali neme feta kabin mai. Mete ma maumak dedele lelesu, na, ana bisa neu soi lelesu no lai-laik. ³⁷ Mete ma maumak mai, na, nita ndia hataholi mana tao ue nala lahani leo ndiak, na, neu ko ala laua-lanale lalan seli. Huu dei fo maumak mesa kana natudu ndia dale malolen neu sala. Ana pake balo'a tao ues, de neu ono-lau hataholi mana tao ue sala nana'a malada. ³⁸ Hataholi mana tao ue sala sila ua-nale nala neulauk, huu ala ono-lau maumak no malole. Mae maumak mai neu sudi li'u hida, fo fatiladak do lolembilak boe oo, sila mana mahehele taa-taak.

³⁹ Dudu'a neulalau! Mete ma hambu maumak bubuluk li'u hida na'o la mai, na, neu ko ana taa fee lelak neu na'o la, fo ala ofe uman. ⁴⁰ De, ei musi mahehele taa-taa, huu taa hambu hataholi esa boe, bubuluk no teteben, ledoeik bee ndia Hataholi Isi-isik fali main bali. ^{*}

Ana mana tungga dalen katemak, ma ana mana tungga dale taa katemak
(Mateos 24:45-51)

⁴¹ Basa de Petrus natane Yesus nae, "Ama Mesen! Ama nakandandaan isinaak ndia kada la'eneu ai mesa nggai, do la'eneu basa hataholi la?"

⁴²⁻⁴⁴ Boe ma Yesus nataa nae, "Nakandandaak ndia la'eneu basa hataholi la, fo ala taok aon sama leo malangga makanenik malelak, fo nakaneni no dale katemak neu ndia malanggan. Huu dei fo ndia malanggan so'u nalan, fo ba'e nana'ak fee hataholi mana tao ues fe'e kala. Mete ma ana manggate tao tungga ndia uen leo ndiak, na, mae sudi faik bee ndia malanggan mai boe oo, tehuu ana tao dede'a tetebes taa-taa. Basa de, ana naua-nanale nalan seli, huu ndia malanggan dei fo so'u nalan, fo ana nakaneni basa ndia hata-heton.

⁴⁵ Tehuu soe, mete ma malangga makanenik mulai dudua, nae, 'Eh! Neu ko toulasik bei dook bei fo ana mai.' Boe ma ana mulai mbomboko hataholi mana tao ues fe'e kala, touk ma inak. Basa de, ana nangatuuik na'a-ninu no namahokok losa mafuk. ⁴⁶ Tehuu la'i esa, malangga makanenik tana du'a la'en, huu nggengge neuk ndia malanggan fali. Boe ma malanggan mbombokon, basa de ana husi henin, fo ana hambu baba'ek nai deak no'u no hataholi taa dale katemak fo taa mana tao tungga malanggan hihii-nanaun.

⁴⁷ Huu hataholi mana tao ues, bubuluk ndia malanggan hihii-nanaun, tehuu taa nau nahehele tao tunggan, do taa nau tao tunggan, na dei fo ana hambu huhuku belak. ⁴⁸ Tehuu hataholi mana tao ues, fo ana tao ues sala, huu taa bubuluk malanggan hihii-nanaun, na, dei fo ana hambu huhuku

taa mabela. Huu hataholi mana simbo ues inahuuk, na ndia natataan inahuuk boe.”

Lamatuak Yesus nanonolin bisa tao hataholi la, lalaba ao

(Mateos 10:34-36)

⁴⁹ Yesus tuti Ndia kokolan, nae, “Au mai fo tada kofe'ek Au hataholi nggala lo hataholi fe'e kala malai daebafok ia. Ndia sama leo hataholi pake ha'i, fo hotu heni kadafu kala. Au hihing, na, mete ma ha'i ndia mulai mbila nai sudi bee so. ⁵⁰ Tehuu Au musi lemba doidoso mabela ndia nakahuluk. Dei fo Au doidoso tebe-tebe losa Au ue mate'eng. ⁵¹ Ei mae hetuk Au mai uni dame nai daebafok ia, do? Taa! Au mamaing ia, tao ala hataholi la lahuu lasisimbo bafak, ma tao hataholi la latanggalak huu Au nanonoling. ⁵² Mulai neme hatematak ia mai, hataholi la ka'a-fadi kala fanggi. Nai bobonggik esa na, telu ala laban dua, ma dua laban telu.

⁵³ Amak laban anan;

Anak laban aman.

Inan laban anan;

Anak laban inan.

Alinak laban fetu-feun;

Fetu-feuk laban alinan.”[✧]

Malelak neulalau fai to'a-taak tanda nala

(Mateos 16:2-3)

⁵⁴ Boe ma Yesus kokolak neu hataholi no'u kala sila, nae, “Mete ma ei mita ko'a makate sadu nai muli ele, na ei mae, 'Ia tanda uda sangga mai.' Memak tetebes leo ndiak. ⁵⁵ Mete ma ani nafumbu neme kona mai, na, ei mae, 'Leledon ia matobin ana seli.' ⁵⁶ Heh! Ei hataholi mana dea-mata kala ia, ei kokolak fe'ek, ma tao fe'ek! Ei malela kala, ei mafada sala fo lalelak daebafok ia, fai hanan ma fai oefaan hihii-nanaun. Tehuu hatina de ei taa nau malelak Lamatuak hihii-nanaun?”

Ama mole-dame mia ei musu mala

(Mateos 5:25-26)

⁵⁷⁻⁵⁸ Yesus kokolak nakadaik bali, nae, “Mete ma ei madede'a, na, hatina de ei taa nau maketu ao nggei, bee ndia tetebes! Malolenak ei tao tungga dame dei! Boso losak ei losa nai mana maketu dede'ak matan, boe ma naketun ei maso mini bui dale miu. ⁵⁹ Huu mete ma leo ndiak, na neu ko ei taa bisa kalua, losa ei bae ketu ei hutam fo mana maketu naketu basan ndia so.”

13

La'o ela soda manggalauk, fo fali tungga Lamatuak hihii-nanaun

¹ Faik ndia, hambu hataholi neu nafada Yesus, nae, gubenol Pilatus tao nisa hataholi Yahudi hida leme Galelea, neu ledoeik ala leni tunu-hotuk neni Uma Ina Huhule-haladoik nai Yerusalem. ² Namanene leo ndia, boe ma Yesus natane, nae, “Tungga ei, na, meda hataholi nana tao nisa kala sila, na, sala nala inahuun lena heni basa hataholi Galelea fe'e kala do? Huu ndia de, ala hambu huhuku mate? ³ Taa! Tehuu mete ma ei taa la'o ela ei soda manggalaun ndia, fo fali miu tungga Lamatuak hihii-nanaun, na, ei boe oo, dei fo makalulutuk, leo sila boe. ⁴ Basa na, leobee bali, la'eneu hataholi kasanahulu falu kala mana mate kala sila, huu fain uma batu madema tu'u tuni nala sala leme Siloam? Sila sala nala inahuun lena heni hataholi fe'e kala malai Yerusalem, do? ⁵ Taa! Tehuu mete ma ei taa

la'o ela ei soda naputam ndia, fo fali tungga Lamatuak dala ndoon miu, na, ei boe oo, dei fo makalulutuk sama leo sila."

Ai taa kaboak, sama leo Lamatuak hataholi nala, fo buna-boa nala taa

⁶ Basa boe ma, Yesus tui seluk nakandandaak esa, nae, "Hambu hataholi esa naena ai kaboak* nai osin dale. Ana nambue mai titilo sudik, fo sangga bubuluk ai ndia naboa so, do beik. Tehuu ai ndia bei ta naboa. ⁷ Basa boe ma, ana nadenu ndia hataholi mana tao ues nai osi dale, nae, "Teuk telu ia so, au mai taa-taa fo sangga ai ia boan, tehuu au taa hambu hata esa boe. De, kekeko henin, huu ai ia kada na'a mamananak."

⁸ Tehuu mana tao osi ndia nataa, nae, "Ama bosu mamananasa. Fee ai ia teuk esa bali. Fo suuk au fufu'a daen ndule huun, ma basa na, au tao pupuk neun, fo tao na'aon. ⁹ Mete ma teu mana maik, ai ia naboa, na malole. Tehuu mete ma taa, na, kekeko henin leo."

Lamatuak Yesus tao nahai ina dea mbukuk esa, la'eneu fai huhule-haladoik

¹⁰ La'i esa, nandaa no hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin, de Yesus nebu nanoli nai uma huhule-haladoik. ¹¹ Nai ndia hambu inak esa dean mbukuk teuk sanahulu falu ia so, huu nitu tataon ndia. Ana taa bisa nambadeik natetu aon. ¹² Yesus nita inak ndia, boe ma noke nalan, de nafadan, nae, "Ina! Hatematak ia ina hai ia so." ¹³ Boe ma Yesus tao liman neu inak ndia, de nggengge neuk, inak ndia dea manambukun, nakandoo tutik. Boe ma ana noke makasi ma koa-kio Manetualain.

¹⁴ Tehuu malangga uma huhule-haladoik ndia, manggalau, huu Yesus tao nahai hataholi, la'eneu fai huhule-haladoik. Boe ma ana nafada hataholi no'u kala, nae, "Sosoda ina esa, na hambu kada faik nee tao ues. De, malolenak hataholi kamahedi kala mai la'eneu fai tao ues, fo sangga hataholi mana tao nahai sala. Bosu mai nai fai huhule-haladoik!"^{*}

¹⁵ Tehuu Yesus nataan, nae, "Heh! Hataholi mana dea-mata kala. Nai fai hahaek na, ei tao ues, hetu? Huu ei miu mbo'i ei sapi mala ma keledei, fo fee sala linu oe, hetu?!" ¹⁶ Inak ia, ba'i Abraham tititi-nonosin, sama leo ita boe. Nitu la malanggan hengge nalan teuk sanahulu falu ia so. Mete ma Au mbo'i henin la'eneu fai huhule-haladoik, na, salak ndia do?"

¹⁷ Lamanene leo ndia, boe ma Yesus musu nala, mae. Tehuu hataholi no'u kala lamahoko lo Ndia tatao-nono'i malole nala.

Lamatuak Yesus fee nakandandaak la'eneu ai de'ek fo kadi'i anak nalan seli

(Mateos 13:31-32; Markus 4:30-32)

¹⁸ Boe ma Yesus kokolak tuti bali, nae, "Leo Au akasasamak Lamatuak hataholi nala sama leo hata bae? ¹⁹ Sososan sila kada lumak, tehuu dodoo boe ma ala lamano'u. Ala mulai sama leo ai de'e kadi'i anak. Hataholi selen neu ndia osin. Boe ma ana moli mai, de dadik ai inahuuk. Boe ma mbui kala mai landunu nai ba'e nala."

Lamatuak Yesus fee nakandandak la'eneu laluteik

(Mateos 13:33)

²⁰ Basa de, Yesus kokolak bali, nae, "Leo Au akasasamak Lamatuak hataholi nala no hata bali, bae? ²¹ Ndia sama leo laluteik, fo ina kala

* **13:6** Dede'a Indonesia pake dede'a de'ek 'ai ara' neme dede'a Yunani nae, *sukei*. Tehuu Susula Malalaok natudu ai esa nai ele, fo hataholi la lateme la'a boan. Nai Indonesia baba'ek dulu, hataholi la taa la'a 'ai ara' boan. De, 'ai ara' manai Susula Malalaok, taa sama leo ita ai aran manai iak.

☆ **13:14** Kalua neme Masir mai 20:9-10; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:13-14

ha'i lalan, de seseo kana no hade uu saku dua,[†] fo tao loti no'uk. Boe ma hade uu nana seseok ndia, mbela mai losa ana inahuu, huu kada laluteik fa anak boe. Nakandandaak ia sosoan leo iak, Lamatuak hataholi nala le'a-nole lala sala, de boe nakambela leo ndiak."

Nusa-sodak lelesun kadi'ianak

(Mateos 7:13-14, 21-23)

²² Basa ndia, boe ma Yesus asa mulai la'o leni kota Yerusalem leu. Ana singgo la'o-la'o tungga-tungga dalak nai kota ma nggolok sila, fo nanoli hataholi la. ²³ Nai mamanak esa, hambu hataholi esa natanen, nae, "Ama Mesen! Meda kada hataholi luma kala ala bisa hambu sodak, do?"

²⁴ Ana nataa, nae, "Nusa-sodak lelesun dalek neu ndia kadi'ianak. De, mbalak eik, fo ei bisa maso tungga ndia. Huu hambu hataholi no'u kala, soba maso, tehuu taa bisa. ²⁵ Mete ma maumak nggoe lelesun so, na, dei fo ei mambadeik nai deak, fo dedele lelesu, ma eki moke tulun, mae, 'Ama! Soi lelesu dei!'

Tehuu dei fo Ana nataa, nae, 'Ei ia, see? Au taa alelak ei maa!'

²⁶ Boe ma ei mae, 'Talobee de, Ama taa malelak ai? Ai ndia mateme mi'a-minu mia Ama. Ama boe oo, mateme manoli ai, nai ai okofoo nala.'

²⁷ Boe ma dei fo Ana nataa nae, 'Au afada ndia isinaak so, Au taa alelak ei! Ei ia, kada hataholi fo mana tao manggalauk. De, boke malai heok ia!*

²⁸ Basa boe ma, dei fo mete ma Manetualain naketu basa hataholi la dede'a nala, na ei kada mamatani, ma mamanasa. Tehuu ei mita ba'i Abraham, ba'i Isak, ba'i Yakob, ma basa Manetualain mana kokola nala, maso langgatuuk lai nusa-sodak so. Tehuu ei nana husi henik, mini deak miu.* ²⁹ Dei fo hataholi la leme basa daebafok bu'u nala mai, fo leme ledosasadun mai, losa ledos tetesa neun; neme kii mai losa kona, langgatuk la'a no'u lai Manetualain uma manen.* ³⁰ Tanda matalolole dede'ak ia; dei fo mete ma Lamatuak naketu hataholi la dede'a nala, na hambu hataholi makahuluk, nae hetuk ndia kada hataholi kadi'ik, tehuu ana hambu hadaholomata inahuuk. Ma hambu hataholi makahuluk luma lae ndia hataholi inahuuk, naa te Lamatuak tao ndia, kada hataholi kadi'ik."*

Lamatuak Yesus tuda kasian neu kota Yerusalem isi nala

(Mateos 23:37-39)

³¹ Faik ndia, hambu hataholi Farisi luma, mai lasale Yesus, boe ma lafada, lae, "Malolenak Ama Mesen heok dook muni mamana fe'ek muu, huu mane Herodes sangga tao nisa Ama."

³²⁻³³ Boe ma Yesus nataa, nae, "Heh! Toulasik ndia manggalaun ana seli! Ei miu mafadan, mae, 'Au husi heni nitu la, ma tao ahai hataholi kamahedi kala, nai faik ia, ma fo'a mai. Neu binesan, bei fo Au ueng ndia basan.' Mae talobee boe oo, Au bei nau tao ues fa bali, nai dalak fo Au uni Yerusalem uu. Huu hataholi Yerusalem sila, fo lahiik tao lisa Manetualain mana kokola nala.

³⁴ Awii, hataholi Yerusalem nala aa! Ei ia, fo mambue tao misa Manetualain mana kokola nala, ma mbia makamate hataholi nana dedenu kala, fo ala mai latudu dalak neu ei. La'i no'uk Au nau akabubua fo anea ei so, suek babaa ala ei, mima manggalauk mai, sama leo manu ina nasulu nala ana nala, neu lidan dale. Tehuu ei taa nau. ³⁵ Hatemataak ia, Lamatuak

[†] 13:21 Dede'a Yunani nae hade uu sata telu. Sata esa na meda liter sanahulu dua. De, sata telu, na liter telu hulu nee. * 13:27 Sosoda Koa-kio kala 6:9 * 13:28 Mateos 22:13; 25:30 * 13:29 Mateos 8:11-12 * 13:30 Mateos 19:30; 20:16; Markus 10:31

taa mbali ei uma huhule-haladoim ndia so bali. De, mbila-binesak te louk so. Dei fo ei taa mita Au bali, losa ei manaku, mae,
 'Manetualain fee baba'e-babatik neu hataholi, fo mana mai neni Lamatuak naden,
 huu Lamatuak nadenu Ndia so!"[☆]

14

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi, la'eneu fai huhule-haladoik

¹ La'i esa, la'eneu fai huhule-haladoik, de hataholi partei Farisi la malanggan esa hoka Yesus, fo neu na'a nai ndia uman. Ana nanggatuuk na'a, tehuu hambu hataholi malok Ndia, fo sangga nita Ana tao hata, la'eneu fai huhule-haladoik. ² Faik ndia, hambu hataholi kamahedi mbaeak esa, nanggatuuk nai ndia boe. ³ Boe ma Yesus natane malela hetihau Yahudi esa, ma hataholi Farisi fo mana manggatuuk la'a lai ndia boe, nae, "Tungga ba'i Musa hetihau, na bole tao nahai hataholi kamahedik, la'eneu fai huhule-haladoik, do taa?"

⁴ Tehuu taa hambu hataholi esa hu'a bafan boe. Boe ma Yesus daba hataholi kamahedik ndia, de ana hai tutik. Boe ma Yesus nadenun fali. ⁵ Basa ndia, boe ma Yesus natane sala bali, nae, "Metete ma hambu kakanak esa tuda neni oe dolu dale neu, la'eneu fai huhule-haladoik, na, ei miu kalua henin, do taa? Metete ma sapi tuda, na ei elan, do hela kaluan lain mai? Neu ko ei miu hela kaluan neni lain mai. Na, ndia sosoan, nae, ei tao ues ndia, hetu!"[☆]

⁶ Lamanene Yesus kokolak leo ndia, boe ma taa hambu hataholi esa boe, ana bisa nataa Ndia.

Boso sangga matak

⁷ Faik ndia, Yesus susuli hataholi la, fo mana mai la'a feta lai uma ndia. Hataholi no'u kala hele mamanan lai mata, fo langgatuuk leu ndia. Nita leo ndia, boe ma Ana kokolak, nae, ⁸ "Mata neuk, baa! Metete ma hataholi hoka ei, fo ei mini feta kabin miu, na, boso miu sangga manggatuuk nai hataholi inahuu kala mamana nala. Huu boso losak mafetak hoka hataholi inahuun lena. ⁹ Metete ma leo ndiak, na, mafetak mai nafada o, nae, 'Boso mamananasa, baa! Ama hii, na, tulun lali muni dea muu dei, huu au sadia kadela ia, soaneu hataholi inahuuk!' Boe ma o fo'a la'o ela kadela ndia no mamaek, de o muu manggatuuk muu kadela manai dea. ¹⁰ De, metete ma o hambu hohokak, na, muu manggatuuk muu kadela manai dea nalan seli. Dei fo metete ma mafetak nita o, boe ma ana mai, de nae, 'Eh, Ama! Mai manggatuuk muu mata ia.' No leo ndiak, na, ei hambu hada-holomata nai basa nana hoka kala mata nala.[☆] ¹¹ Huu hataholi fo mana soso'uk aon, dei fo Lamatuak tao natudan. Tehuu hataholi mana tao aon sama leo hataholi kadi'ik, na, dei fo Lamatuak so'u lai kana."[☆]

¹² Basa ndia, boe ma Yesus kokolak no maumak, nae, "Fai seluk, metete ma ama tao feta, na, boso hoka ama bobonggin ma nonoo kamasu'i mala! Huu neu ko ala bisa hoka bala ama. ¹³ Metete ma ama tao feta, na, hoka hataholi hata taa kala, hataholi hela eik, hataholi fo taa bisa la'ok, ma hataholi mboke kala. ¹⁴ Neu ko ala taa bisa bala ama. Tehuu metete ma ama hoka sala, na, Manetualain ndia bala. Dei fo metete ma Ana tao nasoda falik hataholi kamahede mana mate kala so, na, Ana taa nafalende heni ama dale malolen."

[☆] 13:35 Sosoda Koa-kio kala 118:26 [☆] 14:5 Mateos 12:11 [☆] 14:10 Dede'a Lasik 25:6-7

[☆] 14:11 Mateos 23:12; Lukas 18:14

*Nakandandaak la'eneu feta inahuuk
(Mateos 22:1-10)*

¹⁵ Lamanene leo ndia, boe ma hataholi mana manggatuuk mei esa no Yesus, kokolak nae, "Maua-manalek neu hataholi, fo na'a tungga no'u nai Manetualain uma manen, bae!"

¹⁶ Yesus nataa, nae, "Au tutuing leo iak: hataholi esa tao feta inahuuk. Boe ma ana hoka hataholi makadotok. ¹⁷ Ledoeik feta nahehele sangga mulai, boe ma nadenu ndia hataholi nadedenun neu noke hataholi nana hoka kala, nae, 'Mai leo, huu feta sangga mulai.' ¹⁸ Tehuu basa sala lato'o mata-mata kala, fo suek taa bisa leu. Esa nato'o, nae, 'Awii! Bei fo au hasa ala osi esa, de au musi uu ita sudi kana dei. Boso mamasana baa!' ¹⁹ Fe'ek nato'o, nae, 'Bei fo au hasa ala sapi luku pasan lima. De au sangga uu soba sudi kasa ia, de boso mamasana baa!' ²⁰ Fe'ek bali, na, nae, 'Bei fo au sao, de taa bisa.'

²¹ Boe ma hataholi nana dedenuk fali, de nafada ndia malanggan. Namanene leo ndia, boe ma malanggan ndia luli nalan seli. Basa boe ma ana palenda ndia hataholi nadedenun ndia, nae, 'Metete ma leo ndiak, na o kalua lai-lai! O muni basa okofoo la ma dala makabi'a kala, nai kota ia muu, fo hoka basa hataholi kasia nala, hataholi hela ei kala, hataholi mboke kala, ma hataholi lu'u kala' ²² Namanene leo ndia, boe ma hataholi nadedenuk ndia neu hoka basa hataholi la sila. Basa de ana neu nafada, nae, 'Ama! Basa hataholi la mai so, tehuu mamana kala no'uk bei louk."

²³ Boe ma malanggan ndia, nae, 'Metete ma leo ndiak, na, o muu seluk bali, muni nggolo kala malai kota deak, losa osi la. Kokoe mala sudi see, fo mua sala mai, fo sadi ala tao lahenu mamana feta ia. ²⁴ Mamanene baa! Hataholi mana timba heni Au hohokang ndia, taa lameda feta ia ladan fa boe!"

*Hingga neulalaun dei, bei fo tungga Lamatuak Yesus
(Mateos 10:37-38)*

²⁵ Basa ndia, boe ma Yesus asa, la'o lakandoo leni Yerusalem leu. Hataholi no'u kala tungga Ndia. Basa de Ana nasale sala, boe ma Ana kokolak nae, ²⁶ "Hataholi fo tebe-tebe nau tungga Au, na, musi sue Au *lena* heni basa-basan: lena heni ndia ina-aman, lena heni ndia sao-anan, lena heni ka'a-fadin, nakalena lena heni ndia aoina hehelin. Metete ma taa, na, hataholi ndia, taa nandaa dadik Au ana mana tunggang.* ²⁷ Huu hataholi fo taa nau lemba doidosok, huu ana tungga Au, na, ndia taa nandaa dadik Au hataholing. Hataholi fo nau dadik Au hataholing, na, mae hataholi sangga tao nisan boe oo, tehuu ana lemba nakandoo doidoson.*

²⁸ De, metete ma sangga nau tungga Au, na, hingga neulalaun dei. Conto leo hataholi sangga nambadedei uma katadak. Ana musi hingga nakahuluk ongkos losa lutu-lutuk. Huu boso losak doik taa dai. ²⁹ Metete ma taa hingga lutu-lutuk, na, nafo ana bei fo tao fanderen, naa te basa doi kala so. Basa de, hataholi la hika lakamamae kana ³⁰ lae, 'Ei metete sudik hataholi ndia dei. Bei fo ana tao fanderen, fo bei ta hata-hata, naa te basa doik so.'

³¹ Conto fe'ek, fo ndia dede'a natatik. Manek fo nau natati, na, ana musi nanggatuuk hingga nakahulu kana, no ndia nonoo nala. Metete ma ndia soldadu nala kada hataholi lifun sanahuluk, na, meda ana bisa senggilaban musun hataholi lifun dua hulu, do taa? ³² Metete ma hingga basan so, tehuu dei fo ndia nana senggik, na, malolenak, ledoeik musu bei nai dook,

* 14:26 Mateos 10:37 * 14:27 Mateos 10:38; 16:24; Markus 8:34; Lukas 9:23

na, ana haitua memak hataholi nadedenuk neu, fo tao dame. ³³ Leo ndiak boe neu hataholi mana nau tungga Au. Ana musi hingga neu-mai, nae, ana nahehele so, fo la'o ela basa-basan, do taa? Tehuu mete ma taa, na hataholi ndia taa nandaa dadik Au ana mana tunggang.

Hataholi fo taa nandaa tungga Lamatuak Yesus, na, sama leo masuk fo sosoan taa so bali

(Mateos 5:13; Markus 9:50)

³⁴⁻³⁵ Yesus tuti Ndia kokolan no conto fe'ek bali, nae, "Masik ndia, neulauk. Ita paken fo tao nalada nana'ak. Tehuu mete ma masuk ndia mamin so, na, ndia sosoan hata? Taa bisa paken so bali, fo tao nalada nana'ak. Sangga taon neu pupuk boe oo, taa bisa. Kada ita nggali henin leo. See kandi'idook, na, mamananene neulalau, bou!"

15

Bi'ilombo mana mopok

(Mateos 18:12-14)

¹ Faik ndia, hataholi mana la'ok bea, no hataholi papake taak fe'e kala, lambue leni Yesus leu, fo sangga lamanenen. Tehuu hataholi Yahudi la, tao sila leo hataholi taa malole. ² Lita leo ndia, boe ma hataholi Farisi la, ma mese anggama Yahudi la, manggalau, lae, "Awe'ek! Hataholi ia nanonoo no hataholi papake taa kala. Nakalenak bali Ana nanggatuuk na'a no sala bali."^{*}

³ Namanene leo ndia, boe ma Yesus tui fee sala nakandandaak ia, nae, ⁴ "Leo esa neme ei mai, bi'ilombon natun esa. Boe ma mopo esa. Hatematak ia, hataholi ndia musi tao hata? Neu ko ana la'o ela biilombo kasio hulu sio kala sila leu mamana sodak, fo neu sangga losa hambu bi'ilombo mana mopok ndia. ⁵ Mete ma ana natonggo no bi'ilombo ndia, na, ana lu'a neni fali kana no namahokok. ⁶ Losa uma, boe ma ana noke ndia nonoo nala, de nafada sala, nae, 'Wei! Ei mai fo mamahoko makasoe mia au dei! Huu au hambu falik au bi'ilombo mana moping so." ⁷ Nai nusa-sodak leo ndiak boe. Mete ma hambu hataholi kasalak esa hondak, boe ma ana fali neni Lamatuak neu, na basa nusa-sodak isi nala lamahoko lalan seli. Ala lamahoko lalan seli, huu hataholi esa fali neni Lamatuak neu, lena heni hataholi kasio hulu sio kala mai, fo mana masoda no ndoo sala, ma taa sala dalak."

Doi lilo fulak mana mopok

⁸ Basa de Yesus tui nakandandaak esa, nae, "Hambu inak esa doi lilo fulan sanahulu.* Naa te mopo esa. De, hatematak ia, ana sangga tao hata bali? Neu ko ana neu dede ha'i neu banduk, de ana loti sudi nai bee, ma ana sasapu uma ndia losa basa bu'uk lala'en, fo ana sangga neulalau doik ndia. ⁹ Faik fo ana hambu falik doik ndia, boe ma ana noke nala hataholi uma tia-tai nala, de nae 'Wei! Ei mai fo mamahoko no'u mia au dei! Huu au hambu falik au doi mana moping ndia so!" ¹⁰ Nai nusa-sodak leo ndiak boe. Mete ma hambu hataholi kasalak esa hondak, de basa na ana fali neni Lamatuak neu, na, neu ko basa ata nusa-soda kala lamahoko lalan seli.

Kakana mana mopok

¹¹ Basa boe ma, Yesus tuti Ndia tutuin no nakandandaak fe'ek esa bali, nae, "Hambu touk esa no ndia ana touanan dua. ¹² La'i esa, kakana mate'a

^{*} 15:2 Lukas 5:29-30 * 15:8 Dede'a Yunani sulak nae, *drakma* sanahulu. *Drakma* esa, sama leo tukan nggadain faik esa.

teisusuk, nafada aman, nae, 'Ama aa! Ba'e fee au hata pusaka hatematak ia leo!' Boe ma aman ba'e hata la sila neu anan dua sala. ¹³ Taa dook boe ma, kakana mate'a teisusuk ndia se'o heni ndia baba'en. Basa de ana mbomboti nala ndia balo'an, de ana la'o neni nusak dook neu. Nai ndia, ana nggangali loloo heni ndia doi nala ma nasoda no kada sosoa aok.

¹⁴ Faik fo ndia doin basan, boe ma ndoes ana seli, langga la'e nusak ndia, losa touanak ndia boe oo, ana natai bauk. ¹⁵ Boe ma ana neu sangga ues, de touk esa nai nusak ndia, simbok nalan, fo feen ana nakaneni bafi la nana'an. ¹⁶ Huu touanak ndia, taa nakatataka nala ndoes so bali, de ana sadia na'a bafi la nana'an. Huu taa hambu hataholi, fo ana nau feen na'a.

¹⁷ Doo-doo, boe ma ana mulai dudu'a neu-mai, nae, 'Nai au amang uman, na, basa hataholi mana tao ue sala la'a losa lakabete. Naa te au nai ia, sangga mate ua ndoes ia so. ¹⁸ Malolenak, au fali leo, uni au amang uu. Basa na, au afadan ae, 'Ama aa! Au tao sala inahuuk neu Lamatuak ma ama so. ¹⁹ Au taa andaa dadik neu ama anan so bali. Ela ama simbok mala au, dadik neu mana tao ues nai ama uman boe oo, malole ndia!'"

²⁰ Ana dudu'a leo ndiak, boe ma ana fo'a, de fali neni aman uman neu. Bei nai dook, tehoo toulasik nitan so, boe ma ana tuda kasian neun. Ana konda neme uma mai, de nalaik neu soluk ndia anan fo ana fali ndia so. Basa de toulasik holu nalan, ma idun.

²¹ Boe ma kakanak ndia kokolak neu aman, nae, 'Ama aa! Au tao sala inahuuk neu Lamatuak ma ama so. Au taa andaa, dadik neu ama anan so bali.'

²² Tehoo ndia aman palenda nakandoon ndia hataholi mana tao ue nala, nae, 'Wei! Lai-lai, dei! Miu ha'i mala badu neulaun seli, fo papaken. Tao ndeli neu ndia lima ku'un, ma sapatu neu ein. ²³ Miu hela mala sapi nakaboik ma'ao ndia, fo tatin, huu ita sangga tao feta takasoe. ²⁴ Huu au anang ia, sama leo maten so, tehoo hatematak ia ana nasoda fali so. Ndia mopo so, tehoo hatematak ia, au hambu fali kana so.' Kokolak basa leo ndia, boe ma ala mulai feta lakasoe.

²⁵ Faik ndia, kakana ka'ak taa nai uma, huu ana tao ues nai osi. Ledoeik ana fali, namanene neme dook mai hataholi la, lakaminak musik, ma ala foti-longge. ²⁶ Boe ma ana noke nala hataholi mana tao ues esa, de natanen, nae, 'Weih! Tao nakasoe hatak ia?'

²⁷ Hataholi mana tao ues ndia, nataa nae, 'Ama fadim fali main so. De, ama amam nadenu tati sapi, fo tao feta inahuuk, huu ndia anan fali no sodak so.'

²⁸ Namanene leo ndia, boe ma kakana ka'ak luli. Ana taa nau maso neni uma dale neu so. Boe ma aman neu kokoen fo ana neni uma dale neu.

²⁹ Tehoo ana manggalau nae, 'Ama! Dudu'a sudi kana dei! Doo-doo basa ia, au mbilu mbuse tao ues sota mate, sama leo ama mana tao uen. Au taa la'olena itak ama hihiiin. Mae leo ndiak boe oo, tehoo ama bei ta fee nitak au bi'i ana esa, fo au tao feta akasoe, ua au nonoo nggala. ³⁰ Tehoo taa bubuluk, ama anan ia, ana tukan loloo heni doik, neu nakaminak inak fo tao nabasa ama doin. Hatematak ia, ana fali main so, boe ma ama tati sapi ma'ao nalan seli, fo tao feta inahuuk neu ndia.'

³¹ Tehoo aman nataa, nae, 'Ana susueng aa! Mamanene neulalau! Doo-doo basa ia, o leo sama-sama mua ama. Basa hata fo ama enan, na, o enam basa sila. ³² Tehoo hatematak ia, ita musi feta takasoe, huu o fadim esa ia. Makahulun, sama leo maten so, tehoo hatematak ia ana nasoda fali so. Ana mopo so, tehoo hatematak ia, hambu fali kana so.'"

16

Malangga makanenik masapedok

¹ Basa de Yesus nakadaik nakandandaak esa bali neu Ndia ana mana tungga nala, nae, "Hambu hataholi kamasu'ik esa, fee hataholi esa ana tao ues, fo ana dadik ndia malangga makanenik. Tehuu doo-doo boe ma malanggan ndia, namanene malangga makanenik ndia, mulai naputak fo tao nakahehenik ndia. ² De, ana noke nala malangga makanenik ndia, de nafadan, nae, 'O ia, talobee? Au amanene o mambue maputak au hata nggala. Hatematak ia, o muu tao susula laporan la'eneu ues tataon ia, fo au palisa kana dei. Huu basa ndia, na, au sangga fee o hahae.'

³ Namanene leo ndia, boe ma malangga makanenik ndia, dudu'a neu-mai, nae, 'Au soe ia so, maa! Hatematak ia, au sangga tao hata bali? Au taa abe'i foi dae. Dadik neu mana hule doik boe oo, au mae. ⁴ Mete ma au taa bisa tao ues nai ia bali, na au sangga dalak, fo ela hataholi fe'e kala bei nau tulun simbok au.'

⁵ Huu ndia de, ana mulai noke nala basa hataholi mana mahuta kala neu ndia malanggan. Ana natane hataholi kaesan, nae, 'Weih! O bei mahuta hida nai au malanggan?'

⁶ Hataholi ndia, nataa nae, 'Au hutang mina setun liter lifun haa.'*

Boe ma malangga makanenik, nae, 'Tetebes! Ia mala o susula hutan. Hatematak ia, sii henin leo, basa de ana nanggatuuk, fo sulak lai-lai susula huta beuk, nae, o mahuta kada mina liter lifun duak.'

⁷ Basa de neu natane hataholi kaduan, nae, 'O bali, mahuta ba'ubee?'

Ana nataa, nae, 'Au ahuta hade karon lifun esa.'†

Malangga makanenik ndia nafadan, nae, 'Sii heni susula huta laak ndia, ma basa na sulak huta beuk, mae, karon natun faluk.'

⁸ Ana tao leo ndiak, losa ndia malanggan bubuluk ndia kekedin. Tehuu malanggan ndia, musi manaku, nae, malangga makanenik manggalauk ndia, memak masapedon ana seli.

Au afada nakandandaak ndia, suek ei bubuluk, mae, mete ma nakasasaman no hataholi kamahale kala, na, hataholi taa kamahale kala memak masapedon ana seli, nasoda nai lauinggu laladan.

⁹ De, ei dudu'a sudi kana. Mae hataholi daebafok nambue tao dede'a manggalauk pake sila hata nala, tehuu malolenak ei pake ei hata daebafom fo tulu-fali hataholi la. No leo ndiak, na ei boe oo, hambu nonook makadotok. Mae hata la sila basan, tehuu dei fo Lamatuak sadia mamanak fee ei, nai nusa-sodak.

¹⁰ Mete ma hataholi ndoos nai dede'a kadi'i ana kala, na, neu ko ana ndoos nai dede'a inahuuk. Tehuu mete ma hataholi naputak nai dede'a kadi'i ana kala, na, neu ko naputak nai dede'a inahuuk. ¹¹ Mete ma hataholi taa bisa namahale ei, fo makaneni hata basa faik, fo dede'a kadi'ik nai daebafok ia, na talobee fo Lamatuak namahale ei nai dede'a inahuuk? ¹² Mete ma ei taa bisa makaneni hataholi fe'ek hatan, na see nambalani nau fee ei hatan?

¹³ Nadedenuk esa, taa bisa namanene malanggan dua. Huu dei fo ana husembuluk neu esa, ma ana sue esa. Do dalen katemak neu esa, ma taa mbali esa. Leo ndiak boe no ei, huu hataholi taa bisa sue Manetualain, sama-sama no doik."☆

* 16:6 Susula Yunani nae, 'batos natun esa'. Batos esa, na, liter telu hulu lima losa liter haa hulu. † 16:7 Susula Yunani nae, 'Koros natun esa'. Koros esa, na, ndia liter natun telu sio hulu.

☆ 16:13 Mateos 6:24

Lamatuak Yesus kokolak la'eneu doik, la'eneu Hala Malole, ma la'eneu sasaok-namaketuk

(Mateos 11:12-13; 5:31-32; Markus 10:11-12)

¹⁴ Faik ndia, hambu hataholi Farisi luma tungga lamanene Yesus kokolan isinaak ndia. Boe ma ala haumemee Ndia, huu ala balena'o doik. ¹⁵ Tehuu Yesus nataa, nae, "Wei! Mae ei tao malalao aok nai hataholi matan, tehuu Manetualain bubuluk ei dale mala sila manggalauk. Hambu dede'ak no'uk, fo hataholi so'un dema-demak, naa te tungga Manetualain, na, dede'ak ndia manggalauk, ma Ana nunute sala.

¹⁶ Losa no Yohanis Mana Salanik mamain, na, ita hataholi Yahudi tasoda tungga ba'i Musa ma Lamatuak mana kokola nala heti-heun. Tehuu hatematak ia, Lamatuak Hala Malolen nana tui-benggak nai sudi bee. Hataholi no'uk lasusia tingga-tingga, fo suek ala lasoda tungga Lamatuak hihii-nanaun.* ¹⁷ Leo mae lalai ma daebafok mopo heni sala, tehuu Manetualain heti-heun taa mopo fa boe. Titi-koma boe oo, taa mopo sala!*

¹⁸ Hataholi fo ana ela heni sao inan, fo ana sao seluk bali no ina fe'ek, na hohonggek ndia. Basa de hataholi sao no ina sao elak, na hohonggek ndia boe.*

Tutuik la'eneu hataholi kamasu'ik ma Lasarus

¹⁹ Yesus tui nakadaik, nae, "Hambu hataholi kamasu'ik esa, nahiik pake balo'a malole fo nana taok neme tema banggana'uk mai. Leledole'odaen ana na'a-ninu malada-malada, ma ana sosoa aon. ²⁰ Nai ndia, hambu hataholi mana taik esa. Ndia naden Lasarus. Ndia aon henuk no bisu mbuluk. Tungga-tungga faik, nonoo nala loon, fo taon neu hataholi kamasu'ik ndia lelesu tembok matan. ²¹ Ana nahiik na'a neme hataholi kamasu'ik ndia nana'a ela nala, tehuu tana hambu hata esa boe. Kada busa la mai lalamemei ndia bisun nanan.

²² Basa boe ma Lasarus maten. Boe ma Manetualain ata nusa-sodan mai ha'i nalan, de ngangatutuun neu ba'i Abraham boboan.

²³ Taa dook boe ma hataholi kamasu'ik ndia maten, de hataholi ia, latoin. Tehuu ndia taa maso nusa-sodak. Ana maso neni naraka neu, sama-sama no hataholi mana mamate kala no'uk. Nai ndia, ana hambu doidosok taa-taa. Boe ma la'i esa, ana botik matan, de nita Lasarus ngangatuu namahoko, nai ba'i Abraham boboan. ²⁴ Boe ma ana nanggou, nae, 'Ba'i Abraham aa! Kasian neu au dei! Fee Lasarus dombe lima ku'u mbedan neu oe, fo ana mai nakadoen neu kada au maang mbedan boe oo, malole ndia. Huu au doidoso mamates nai ha'i naraka ia!'

²⁵ Tehuu Abraham nataa, nae, 'Ana nggo ei! Masaneda neulalau neu fain, fo faik o bei masoda nai daebafok, o hambu basa malole la. Tehuu Lasarus kada hambu toto'ak. De, hatematak ia Lamatuak kokoe-nanasi ndia nai ia, tehuu o doidoso. ²⁶ Nakalenak bali, nai o ma ai laladan ia, Lamatuak tao leak maloa esa. De, hataholi malai ia kala, taa bisa leni ei miu, ma hataholi malai ndia kala, taa bisa leni ia mai.

²⁷ Boe ma hataholi kamasu'ik ndia noke, nae, 'Meté ma leo ndiak, na, ba'i tulun madenu Lasarus neni au amang uman neu dei. ²⁸ Huu au bei fadi toung lima lai ele. Madenu Lasarus neu nasaneneda kasa, fo ala fali leni Lamatuak leu leo. Fo suek mate sala, na, bosu ala maso leni mamana doidosok ia mai.'

²⁹ Tehuu Abraham nataa, nae, 'Manetualain fee sala ba'i Musa ma Lamatuak mana kokola nala susula nala. O fadi mala bisa les bali-bali, fo lalalak Lamatuak hihii-nanaun.'

³⁰ Tehuu, hataholi kamasu'ik ndia sapa, nae, 'Ba'i Abraham aa! Ndia bei ta dai. Ala taa mbali Lamatuak Dede'a-kokolan! Musi hambu hataholi mana matek kalua neme lates dale mai, fo neu nafada sala, bei fo ala hondak, boe ma nau lamanene.'

³¹ Tehuu Abraham nataa, nae, 'Mete ma ala taa nau lamanene ba'i Musa ma Lamatuak mana kokola nala dede'a-kokola nala, na, mae hataholi mana matek kalua neme lates dale mai boe oo, ala taa nau lamanene.'"

17

Lamatuak Yesus nanoli la'eneu hataholi mana tuda neni salak dale neu, ma manoke ambon

(Mateos 18:6-7, 21-22; Markus 9:42)

¹ Yesus nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, "La'i no'uk hambu hataholi fo tuda neni salak dale neu, huu hataholi fe'ek tataan. Tehuu hataholi mana tao dede'ak ndia, soen ana seli. ² Mete ma hataholi mana tao dede'ak leo ndiak, losa hambu kakanak taa namahele Au, na, dei fo Manetualain feen huhuku belak. Da'uanan lena, na, malolenak mba'a batu inahuuk esa neu lesuha'in, fo mbia henin neni tasi dale neu. ³ De, manea neulalau, fo ei boe oo, boso tao mala hataholi tuda salak dale neu! Tehuu mete ma o tolanoom tao salak, na, ka'in. Mete ma ana hondak, boe ma ana mai noke ambon, na, mafalende heni ndia salan ndia.*

⁴ Mete ma o tolanoom tao salak la'i hitu nai leledok esa, boe ma ana hondak, de ana mai noke ambon la'i hitu, na, o musi mafalende heni salan la'i hitu boe."

Hataholi musi namahele Manetualain kqasan

⁵ Faik esa, Yesus ana mana tungga nala* mai lasale Ndia, fo loke, lae, "Ama Mesen! Ai namahehelen taa matea. Tulun matetea ai namahehelen dei!"

⁶ Boe ma Yesus nataa, nae, "Mete ma ei namahehelem neu Manetualain koasan, na, mae kada fak boe oo, tehuu ei bisa palenda ai ina ndia, mae, 'Fe'a, fo lali muni tasi dale muu!' Dei fo ai ndia tungga ei palendam tutik."

Hataholi mana tao ues neulauk, tungga ndia malanggan hihii-nanaun

⁷ Basa boe ma Yesus kokolak bali, nae, "Ha'i conto. Hambu ata esa, tati dae nai osi, ma nanea bi'ilombo nai mook. Ana tao ues nate'e boe ma ata ndia fali uma neu. Mae leobee boe oo, ndia malanggan taa kokolak nae, 'Mai fo ita dua nggata tanggatuuk fo ta'a no'u leo!' ⁸ Taa! Mandaan ndia, na, ndia malanggan palendan, nae, 'Muu tao nana'a-nininuk fee au dei. Basa na, bei fo o mu'a-minu nai dea ele.' ⁹ Mete ma ata ndia tao tungga ndia malanggan hihii-nanaun so, na, ei mae hetuk malanggan ndia ana noke makasi neu ndia, do taa? ¹⁰ Ei leo ndiak boe. Mete ma ei tao basa ues, fo Lamatuak palendak ndia so, na, ei kokolak mae, 'Ai kada hataholi nadedenu kala. Ai taa sangga kokoak. Huu kada ai makalala'ok ues."

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi kamahedi kusta sanahulu

¹¹ Faik fo Yesus asa la'o leni Yerusalem leu, ala losa propinsi Galelea ma nusa Samaria, toon. ¹² Faik fo ala sangga maso leni nggolok esa nai ndia leu, boe ma hataholi kamahedi kusta sanahulu nau latonggo lo Yesus. Ala lambadeik lai dook. ¹³ Basa de ala langgou landaa, lae, "Yesus! Lamatuak aa! Kasian neu ai dei!"

* 17:3 Mateos 18:15 * 17:5 Susula dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, "nana nadenuk". Lukas ana nahiik sulak "nana nadenuk" fee Lamatuak Yesus ana mana tungga nala hataholi kasanahulu dua kala.

¹⁴ Ledoeik Yesus nita sala, boe ma nadenu sala, nae, “Ei miu matudu ei ao mala neu malangga anggama la dei, fo suek ala palisak, lae, ei hedi kustam ndia mopon so, do beik.” Lamanene leo ndia, boe ma leu. Leu dala laladak, de kada nngenge neuk basa sala hai tutik so.*

¹⁵ Ala la'ok lakandoo no namahokok. Tehuu hataholi esa fali neni Yesus neu. Ana eki, nae, “Kokoak neu Lamatuak! Huu au hai so!” ¹⁶ Boe ma ana sendek lunggulanggan, de noke makasi no'uk neu Yesus. (Naa te hataholi ndia taa hataholi Yahudi. Ndia hataholi Samaria, fo ala ladede'a lakandondoo henin lo hataholi Yahudi la.)

¹⁷ Boe ma Yesus natane hataholi la fo mana tungga Ndia, nae, “Talobee bae? Isinaak Au tao ahai hataholi sanahulu, hetu? De kasio kala, lai bee? ¹⁸ Hatina de kada hataholi nusa dea ia fali main, fo noke makasi neu Manetualain, ma ana koa-kio neu Ndia?”

¹⁹ Boe ma Ana nafada hataholi ndia, nae, “O hai so, huu o mamahele tebe-tebe neu Au. De, fo'a leo, fo fali muni o nggolom muu no sodak.”

*Lamatuak tui la'eneu daebafok babasan, ma Ndia fafali main
(Mateos 24:23-28, 37-41)*

²⁰⁻²¹ Faik esa, hataholi Farisi luma mai latane Yesus, lae, “Ama Mesen! Mafada sudik ai dei! Faik bee ndia Manetualain mulai nakalala'ok Ndia toto'u palendan?”

Boe ma Yesus nataa, nae, “Leo iak! Lamatuak taa nakalala'ok Ndia toto'u palendan nenik tanda mata-mata kala nai daebafok ia, fo hataholi bisa nita no ndia matan. Hataholi la taa hambu buti, de lae, ‘Hena mete sudik ia! Huu Manetualain nakalala'ok Ndia toto'u palendan nai ia so!’, do ‘Nai ele!’ Taa! Huu Ana nakalala'ok Ndia toto'u palendan nai ei lalada mala, fo nai hataholi la dale nala.”

²² Basa de Yesus nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, “Taa dook so bali, tehuu Au, fo Hataholi Isi-isik ia, taa sama-sama ua ei so bali. Dei fo neu fai-fai to'a-taa kala, na, ei dokodoe nau mita Au fafali maing. Tehuu, Au bei ta mai. ²³ Mete ma hataholi la mai lafada, lae, ‘Karistus nai ia!’ do, ‘Karistus nai ele!’ na, ei boso masambute masanggak miu-mai, huu hataholi la kokola nala sila pepekok ndia. ²⁴ Tehuu dei fo Hataholi Isi-isik tebe-tebe fali main, na, ndia tandan manggaledok nalan seli, sama leo manggahadok fo nasa'a tao manggaledo lalai, neme mbedak seli mai, neni mbedak seli neu. ²⁵ Tehuu Ndia boe oo, musi tanggon doidosok mata-matak dei. Ma hataholi lelek hatematak ia, taa nau lamanene, ma ala sangga timba nggali heni Ndia. ²⁶ Tehuu, mete ma Ana nau fali main, na, hataholi la kada lasoda lo manggalauk sama leo basa faik, fo sama leo Noh lelen.* ²⁷ Faik ndia, ala la'a-linu, tao feta kabin, losa faik fo Noh maso neni ofak dale neu. Tehuu hataholi la sila boe oo, taa nau lamanene. Boe ma, nngengge neuk faa inahuuk nggangga mai, de tao nakalulutu sila basa sala.*

²⁸ Ndia boe oo, sama leo hataholi la, fo mana masoda manggalauk nai Lot lelen. Faik ndia, ala la'a-linu, ala danggan, tao osi, lambadedei uma, ma ala lasoda manggalauk leo basa faik. ²⁹ Tehuu hataholi la boe oo, taa nau lamanene. Boe ma fafain ndia, fo Lot nalai la'o ela kota Sodom, kada nngengge neuk uda ha'ik ma balerang tuda leme lalai mai, de na'a heni sila basa sala.*

* **17:14** Malangga Anggama la Heti-heun 14:1-32 * **17:26** Tutuik la'eneu Sososan 6:5-8 * **17:27** Tutuik la'eneu Sososan 7:6-24 * **17:29** Tutuik la'eneu Sososan 18:20—19:25

³⁰ De, ei musi mata neuk baa! Huu boso losak dei fo mete ma Hataholi Isi-isik ndia, sangga fali main, boe ma hataholi la kada lasoda leo basa faik. Tehuu kada nggengge neuk Ana sadu mai. ³¹ Faik ndia, hataholi manai uma mata ndia, boso maso bali, fo mambembeda. Hataholi mana tao ues nai osi, boso fali mai fo ha'i buas. ³² Masanenedak hata fo dadi neu Lot saon nai makahulun. Ana mate, huu nasaneda ndia buan nai uma. ³³

Hataholi taa nau tungga Au, huu ana sue aoina hehelin, na, dei fo ndia sodan sosoan taa. Tehuu hataholi fo mana nau tungga Au, losa ana fee ndia sodan, huu ana sue Au, dei fo ana hambu sodak, ma nasoda nakandondoo henin no Manetualain. ³⁴ Au afada memak! Faik fo Hataholi Isi-isik fali main, na, mete ma hataholi dua sunggu lai koi esa, boe ma, nggengge neuk Lamatuak ha'i nala esa, ma ela esa. ³⁵ Mete ma inak dua, mbau hade sama-sama, na, dei fo Lamatuak ha'i nala esa tehuu ela fe'ek ndia. ³⁶ [Mete ma hataholi dua tao ues lai osi, na dei fo Lamatuak ha'i nala esa, ma ela fe'ek ndia.] [†]

³⁷ Lamanene leo ndia, boe ma Yesus ana mana tungga nala latane Ndia, lae, "Ama Mesen! Dei fo basa sila dadi lai bee?"

Boe ma Yesus kokolak nakandandaak, nae, "Leo iak. Mete ma ei mita mbuik mana'a banda kamates, la'a lakabubuak leni bee leu, na, ei bubuluk so, ndia dadik tanda, nae, neu ko leu la'a banda kamates lai mamanan ndia." [No maksud nana nafunik, dei fo mete ma Karistus fali main, na, ndia tanda nala manggaledok nalan seli, mete ma hataholi les nalelak.]

18

Tutuik la'eneu ina falu esa, ma mana maketu dede'ak taa malole

¹ La'i esa, Yesus nanoli Ndia ana mana tungga nala, nenik nakanandandaak, fo ala hule-haladoi taa no namaketuk, ma samanek taa mana ma'a-malek. Ala musi lamahede Lamatuak nakandondoo henin. ² Tutuik ndia leo iak: "Nai kota esa hambu mana maketu dede'ak esa, taa mbali Manetualain. Ana taa mbali sudi see boe. ³ Nai ndia boe oo, hambu ina falu esa nambue neni mana maketu dede'ak ndia neu, fo noke nakandondoo henin, nae, 'Ama mana maketu dede'ak! Maketu au dede'ang no ndoos, baa!'

⁴ Sososan mana maketu dede'ak ndia taa mbali ina falu ndia. Tehuu doo-doo boe ma ana mbela-malua namanene inak ndia. Basa de ana nanggatuuk dudu'a, nae, 'Memak au taa mbali Manetualain, nakalena hataholi. ⁵ Tehuu ina falu ia, tao nala au langgang naleo. Huu ndia de, malolenak au aketu ndia dede'an no ndoos dei. Tehuu mete ma taa, na dei fo ana nambue tao nakasosotak au nakandondoo henin.'

⁶ Naa, ei dudu'a soba sudik mana maketu dede'a manggalauk ndia. ⁷ Mae doon ana seli bei fo ana tulu-fali ina falu ndia, na, neu ko Manetualain boe oo nau tulu-fali Ndia hataholi nala, fo mana hule-haladoik leledole'odaen noke tulu-falik. Tehuu Lamatuak taa nau naka'e'eso kana ⁸ Huu Ana nakaneni sila dede'an no lai-laik. Naa, Au sangga atane leo iak: mete ma Au, Hataholi Isi-isik ia, fali maing so, na, meda Au bei atonggo ua hataholi kamahele kala malai daebafok ia, do taa?"

Hataholi Farisi esa, ma mana susu bea esa leu hule-haladoi

✧ 17:31 Mateos 24:17-18; Markus 13:15-16 ✧ 17:32 Tutuik la'eneu Sososan 19:26 ✧ 17:33 Mateos 10:39; 16:25; Markus 8:35; Lukas 9:24; Yohanis 12:25 † 17:36 Lalane katelu hulu neen, taa nai susula Yunani, fo neulaun ana seli.

⁹ Yesus tui nakadaik nakandandaak esa, la'eneu hataholi mana mamahele aon ana seli, ma nahiik nakadadaek hataholi fe'ek. Ana tui, nae, ¹⁰ "Hambu touk dua leu hule-haladoi nai Uma Ina Huhule-haladoik. Touk esa neme partei anggama Farisi mai; ma esa bali, na, mana susu bea. [Hataholi Yahudi la, taok hataholi Farisi la hataholi malalaok. Tehuu ala taok hataholi mana susu bea la, hataholi taa malole.] ¹¹ Losa uma huhule-haladoik, boe ma hataholi Farisi ndia mesa kana nambadeik de ana hule-haladoi, nae, 'Makasi Lamatuak, huu au ia, hataholi neulauk. Au taa manggalauk leo hataholi fe'e kala. Au taa nakodaa. Au taa balena'o, Au taa hohongge. Makasi, Lamatuak, huu au taa manggalauk leo mana susu bea ia. ¹² Au manggate puasa la'i dua nai sosoda'ina esa. Ma au fee taa-taa baba'e sanahulu neme basa au hahambung mai.' Hataholi Farisi ndia huhule-haladoin leo ndiak.

¹³ Tehuu mana susu bea ndia, nambadeik dook nai dea ele. Ana taa nambalani botik matan, fo suli neni lalai neu. Kada ana hule-haladoi nakatele langgan no dale makalulutuk, nae, 'Ou Manetualain. Kasian neu au, fo hataholi mana tao salak ia! Fee ambon neu au dei!

¹⁴ Faik ndia dua sala fali leni sila uma nala leu, de, meda see ndia fo malole no Manetualain? Hataholi mana kooak ndia, do, hataholi mana susu bea ndia? Neu ko Ana simbok no malole mana susu bea fo dale kadi'i taidaek ndia. Tehuu taa mbali hataholi Farisi ndia. Huu Manetualain tao natuda hataholi mana kooak, tehuu Ana so'u laik hataholi dale kadi'i taidaek."*

*Lamatuak Yesus kokolak fee baba'e-babatik neu kakana kala
(Mateos 19:13-15; Markus 10:13-16)*

¹⁵ La'i esa, hataholi la ko'o leni ana kadi'i ana nala, leni Yesus leu, fo suek Ana tao liman neu sala, ma Ana kokolak fee sala baba'e-babatik. Lita leo ndia, boe ma Yesus ana mana tungga nala, ka'i hataholi ka'ana kala sila. ¹⁶⁻¹⁷ Tehuu Yesus soluk nala kakana kala sila, fo maleni Ndia leu. Basa de Ana nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, "Neme naa, fo kakana ana kala sila leni Au mai. Ei boso makalelee sala. Masaneda neulalau! Huu hataholi fo nau dadik Manetualain hataholin, na, musi namahena neu Manetualain, fo sama leo kakana ana kala, lamahena neu sila ina-ama nala."

*Hataholi kamasu'ik fo nahiik maso neni nusa-sodak neu
(Mateos 19:16-30; Markus 10:17-31)*

¹⁸ La'i esa, hambu hataholi Yahudi nahuuk esa mai natane Yesus, nae, "Ama Mesen fo nana hadak! Au musi tao leobee, fo ela au bubuluk no teteben, au bisa maso uni nusa-sodak uu, fo suek au asoda akandoo ua Manetualain?"

¹⁹ Boe ma Yesus nataa nae, "Hatina de o mae, Au, 'nana hadak'? Kada esak nana hadak, fo ndia Manetualain. ²⁰ Naa! O bubuluk so, hetu, Manetualain heti-heun neme makahulun mai, nae:

Boso hohongge;
boso makanisa;
boso mamana'o;
boso dadik neu sakasii pepekok;
ma fee hadak neu o ina-amam."*

²¹ Hataholi ndia nataa, nae, "Tetebes, Ama! Au tungga basa heti-heu kala sila mulai neme au bei kadi'ing mai."

* **18:14** Mateos 23:12; Lukas 14:11 * **18:20** Kalua neme Masir mai 20:12-16; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:16-20

²² Namanene leo ndia, boe ma Yesus nae, "Malole! Tehuu o bei ta dai dede'ak esa. Huu ndia de, hatematak ia, o fali fo muu se'o heni basa o hata-heto mala. Basa ndia, na, muu baba'e doi nala neu hataholi hata taa kala. Basa na, bei fo o fali maim fo tungga Au. Huu dei fo Manetualain bala fee o hata nai nusa-sodak." ²³ Namanene leo ndia, boe ma hataholi ndia dalen hedis, huu ndia namasu'i nalan seli.

²⁴ Yesus nitan la'o no dale makalulutuk, de nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, "Hataholi kamasu'ik memak makale'o ndoos maso neni nusa-sodak neu. ²⁵ Ita takasasaman no dede'a fe'ek. Memak taa bisa banda onta inahuuk maso neni lalaen dale neu, nesik ndandau bolo. Leo ndiak boe neu hataholi fo kada namahena neu ndia hata-heton, tehuu taa namahena neu Lamatuak, na, taa bisa maso neni nusa-sodak neu.

²⁶ Hataholi mana mamanene Yesus kokolan leo ndiak, latane Ndia, lae, "Metete ma toto'ak neu hataholi kamasu'ik leo ndiak, na, hataholi mata leobeek bisa hambu sodak.

²⁷ Yesus nataa, nae, "Soaneu hataholi, na memak dede'ak no'u kala taa bisa. Tehuu soaneu Manetualain na basan bisa dadi."

²⁸ Boe ma Petrus ana tuti, nae, "Ama aa! Ai la'o ela basa ai hata-heto nala, fo tungga Ama. Tehuu dei fo ai hambu hata?"

²⁹ Yesus nataa, nae, "Pe'u! Mamanene neulalau! Hataholi mana la'o ela uman, sao inan, ka'a-fadi nala, inama nala, do ana nala, huu ana nakalala'ok Manetualain uen, ³⁰ na neu ko ana simbo no'un lena heni nai daebafok ia. Boe ma metete ma daebafok ia nakalulutuk, na ndia boe oo, hambu sodak nakandondoo henin no Manetualain."

*Lamatuak Yesus kokolak kala'i telun la'eneu Ndia mamaten
(Mateos 20:17-19; Markus 10:32-34)*

³¹ Yesus noo Ndia ana mana tungga nala hataholi kasanahulu dua kala, de mesa kana Ana kokolak no sala, nae, "Ei basa nggei bubuluk, mae, hatematak ia ita bela'o teni kota Yerusalem teu. Losa ele, boe ma basa hata fo makahulun Lamatuak mana kokola nala sula kana so, la'eneu Hataholi Isi-isik ndia, dei fo ana dadi tetebeles leo hata fo ala sulak ndia. ³² Dei fo ala fee Au uu hataholi fe'e kala, fo taa lamahеле Manetualain. Basa de ala haumemee Au. Ala lakadadaek Au mata-mata kala. Ala mbula ambe neu Au. ³³ Ala filo Au. Basa de, ala tao lisa Au. Tehuu neu binesan, Au asoda fali.

³⁴ Lamanene Yesus kokolan leo ndia, boe ma ana mana tungga nala lasapangga, huu ala bei ta bisa bubuluk dede'a kala sila ndandaan.

*Lamatuak Yesus tao nahai hataholi mbokek esa
(Mateos 20:29-34; Markus 10:46-52)*

³⁵ Faik fo Yesus asa sangga maso leni kota Yeriko leu, hambu hataholi mbokek esa mana noke-noke doik nanggatuuk nai dalak biffin. ³⁶ Ledoeik namanene hataholi no'u kala lesik ndia, boe ma natane, nae, "Wei! Hata ndia?"

³⁷ Boe ma hataholi la lafadan, lae, "Yesus maneme Nasaret mai, nesik ndia."

³⁸ Namanene leo ndia, boe ma hataholi mbokek ndia, eki tingga-tingga, nae, "Yesus! Mane Dauk tititi-nonosin aa! Kasian neu au dei!"*

³⁹ Hataholi la mana la'ok lakahulul lai Yesus matan, ka'in fo ana nee-nee. Tehuu ana boe eki natingga bali, nae, "Mane Dauk tititi-nonosin aa! Kasian neu au dei!"

* **18:38** 'Mane Dauk tititi-nonosin' ndia, dede'a langgak esa neu 'Karistus', ndia Hataholi fo Lamatuak helu neme makahulun mai so. No leo ndiak, hataholi mbokek ia manaku, nae, Yesus ndia na Karistus.

⁴⁰ Ledoeik Yesus namanene leo ndia, boe ma nambadeik. De, Ana nadenu leu lala'o loo hataholi mbokek ndia mai. Losa neu Ndia matan, boe ma Yesus natanen, nae, ⁴¹ "O nau Au tao hata neu o?"

Ana nataa, nae, "Ama aa! Au oke fo au bisa ita."

⁴² Yesus nataa, nae, "Malole. Huu o mamahele, fo Au bisa tao ahai o, de hatematak ia, o bisa mita so." ⁴³ Kada nggengge neuk, hataholi ndia, mboken hai tutik so. Boe ma ana tunggu Yesus, ma ana koa-kio Manetualain. Basa hataholi mana lita leo ndiak, ala so'u koa-kiok neu Manetualain.

19

Lamatuak Yesus natonggo no manasusu bea esa nade Sakeos

¹ Basa de Yesus asa maso tunggu kota Yeriko, fo sangga la'o lakandoo. ² Nai ndia hambu malangga mana susu bean esa, naden Sakeos. Ndia hataholi kamasu'ik. ³ Ledoeik namanene Yesus sangga nesik ndia, boe ma nahaik nita Yesus. Tehuu taa bisa nita neulalaun, huu hataholi no'uk ala lakalilimbu lala Yesus, ma ndia aon keke'uk. ⁴ Huu ndia de ana nalaik nakahuluk, boe ma ana hene neni ai esa lain neu, nai dalak bifin, fo Yesus sangga nesik ndia.*

⁵ Losa ai ndia hun, boe ma Yesus suli lain neu. Basa de Ana noke Sakeos, nae, "Sakeos! Konda mai leo! Masi'a, huu faik ia, Au sangga leo tataak nai o umam."

⁶ Sakeos heran nalan seli. Boe ma ana konda lai-lai, de ana noo Yesus neni ndia uman neu. Ana namahoko nalan seli. ⁷ Tehuu hataholi no'u kala ala manggalau, lae, "Awe'ek! Sakeos ia, hataholi manggalauk! Hatina de Yesus maso neu leo taa-taak nai ndia uman?! Basa hataholi la bubuluk so!"

⁸ Losa uma, boe ma Sakeos nambadeik neu Yesus matan, de ana kokolak nae, "Ama Mesen! Mulai neme leledon ia mai, au ba'e duak basa au hata nggala, fo fee baba'ek esa neu hataholi hata taa kala. Mete ma au susu bea itak lena-lenak, na au bae fali kana neu sala, beke la'i haak."

⁹ Yesus nataa nae, "Malole. Faik ia, Manetualain fee o sodak so ma basa o bobonggi mala, huu o mamahele Lamatuak, sama leo ba'i Abraham. ¹⁰ Huu Manetualain nadenu Au dadik neu Hataholi Isi-isik nai daebafok ia. Au mai sangga hataholi mana heok neme Lamatuak dalam mai, fo tao fee sala sodak."*†

Tutuik la'e neu ata fo mana heti neulalau ndia malanggan doin (Mateos 25:14-30)

¹¹ Faik ndia, hambu hataholi no'uk tunggu lamanene neu Yesus. Ala sangga deka-deka lo kota Yerusalem. Ala lahetuk Ana nau nakalala'ok Manetualain palendan nai ndia, sama leo manek esa. Boe ma Yesus tui fee sala nakandandaak esa bali, ¹² nae, "Hambu hataholi inahuuk esa sangga la'o neni nusa dea neu, fo ala poi lesun dadik manek. Basa na, bei fo ana nau fali neni ndia nusa hehelin neu. ¹³ Ledoeik nahehele fo ana sangga la'o, boe ma noke ndia hataholi mana tao ue kasanahulu nala, de ana fee sala hataholi esa na doi lilo mbilas esa.† Ana palenda, nae, 'Ei pake doi kala ia dadik neu poko. Tehuu dei fo mete ma au fali, na, ei mafada au, èi hambu bunak ba'u bee.' Boe ma ana la'o leo.

* **19:4** Susula dede'a Yunani nae, ai ia nadensukomorea. Ai matak leo iak, taa nai Indonesia baba'ek dulu. † **19:10** Mateos 18:11 † **19:13** Susula dede'a Yunani nae, ana fee sala 'minasanahulu'. Mina esa, na ndia denari natun esa, fo tukan esa nggadin fai tao ues, natun esa.

¹⁴ Tehuu ndia lau-inggu nala, husembuluk neun. De, ala haitua hataholi nadedenu nala leni ele leu, fo lafada lae, 'ai taa nau hataholi ia to'u palenda neu ai.'

¹⁵ Mae leo ndiak boe oo, tehuu ala poi lesu neu ndia nai ele. Basa de ana fali. Losa ndia uman, boe ma ana noke ndia hataholi mana tao ue kasanahulu nala, de natane sala, nae, 'Ei hambu bunak hida, neme doi lilo mbilas ndia mai?'

¹⁶ Hataholi mana tao ues sososak nafada, nae, 'Ama manek! Au hambu bunak la'i sanahulu neme poko fo au simbok ndia!

¹⁷ Boe ma manek nafadan nae, "Malole! O ia, hataholi mana tao ues malole. Huu au bisa amahahele o, nenik dede'a kadi'i kala, huu ndia de, hatematak ia, au so'u ala o, fo palenda kota sanahulu.'

¹⁸ Boe ma, hataholi mana tao ue kaduan nafada nae, 'Ama manek! Au hambu bunak doi lilo mbilas lima neme poko fo au simbok ndia.'

¹⁹ Boe ma manek ndia koan, nae, 'Malole! Mete ma leo ndiak, na au so'u ala o, fo palenda kota lima.'

²⁰ Tehuu hataholi mana tao ue katelun, neni falik ndia doi lilo mbilan. Boe ma nafada, nae, 'Ia mala falik ama doin! Au mbombotin, de au afuni neulalaun, fo boso mophon. ²¹ Au tao leo ndiak, na, huu au bii. Au bubuluk ama ia, mana to'u palenda no lima besik. Huu ama mahiik ha'i mala hata fo ama taa enan, ma ketu mala hata fo ama taa selen.'

²² Namanene leo ndia, boe ma manek nasapala kana, nae, "O ia taa kalela hadak! O kokolam ndia, huku seluk o aoina hehelim so. O bubuluk au ia hataholi dale matea, fo ha'i ala hata fo taa au enang, ma ketu ala hata fo au taa selen. ²³ Mete ma leo ndiak, na, hatina de o taa muu mbeda doik ia neu bank? Fo ela au fali na, au hambu bunan. Mae kada fak boe oo, malole.'

²⁴ Boe ma manek ndia nadenu hataholi fe'e kala lai ndia, nae, 'Ha'i mala ndia doin ndia, fo feen neu hataholi mana tao ues fo ana hambu doik kasanahulu isinaak ndia.'

²⁵ Tehuu ala sapa, lae, 'Ama! Hataholi ndia hambu dai ndia so. Hatina de nau ha'i nala hataholi fo enan fak, fo fee nakadai kana neu ndia bali?'

²⁶ Tehuu manek ndia nataa, nae, 'Dudu'a neulalau! Huu hataholi fo malelak mana makaneni hata, fo hataholi lamahelen so, dei fo ana hambu nakadaik bali. Tehuu hataholi mbelatua nakaneni, na, dei fo ala ha'i labasa hata fo ndia enan. ²⁷ Naa! Hatematak ia, ei miu humu mala au musu nggala fo taa hii au dadik manek nai ia. Mia sala leni ia mai, fo basa na, tao misa sala neu au matang. Miu leo!"^{*}

*Lamatuak Yesus maso neni kota Yerusalem neu
(Mateos 21:1-11; Markus 11:1-11; Yohanis 12:12-19)*

²⁸ Yesus tui basa boe ma, ala la'o lakandoo leni Yerusalem leu. Yesus la'ok nakahuluk. ²⁹ Ledoeik fo ala deka-deka lo nggolok dua, fo ndia Betfage ma Betania, fo nai lete Saitun bifin, boe ma Ana nadenu Ndia ana mana tungga nala dua, fo ala la'ok lakahuluk. ³⁰ Ana nadenu sala, nae, "Ei dua nggei mini nggolok manai mata ele miu. Dei fo ei mita banda keledei maneanak esa nanamba'ak nai ndia. Hataholi bei ta sa'e lita kana. Ei sefi heni talin, fo hela minin neni ia mai. ³¹ Tehuu mete ma hambu hataholi natane, nae, 'Hatina de ei sefi heni banda keledei ndia talin?' na mafada sala mae, 'Ai Lamatuan sangga paken.'"

^{*} 19:26 Mateos 13:12; Markus 4:25; Lukas 8:18 ^{*} 19:27 Mateos 25:14-30

³² Boe ma dua sala leu, de latonggo lo banda keledoi maneanak ndia, fo sama leo Yesus kokolan ndia. ³³ Ledoeik ala sefi heni banda keledoi maneanak ndia talin, boe ma maenak natane sala, nae, "Hatina de ei mbo'i heni banda ia?"

³⁴ Boe ma lataa, lae, "Ai Lamatuan sangga paken." ³⁵ Mabanda keledoi maneanak ndia simbok no malole, de dua sala hela leni banda keledoi maneanak ndia neni Yesus neu. Ala bela sila lafa naluse nala, neu banda keledoi maneanak ndia dean. Boe ma ala lakasasa'ek Yesus neni lain neu. ³⁶ Hataholi no'u kala, ala ha'i lala lafa naluse nala, ma, lafa ana nala, de ala belan neu dalak, fo soluk Yesus sama leo ala simbok hataholi inahuuk ia. ³⁷ Ledoeik Ana mulai konda neme lete Saitun mai, boe ma hataholi no'u kala lo Ndia ana mana tungga nala, mulai eki koa-kio Manetualain, huu lita basa tanda koasan ndia so. ³⁸ Ala eki lae, "Ndia ia, Manek fo Manetualain nadenun mai!

Manetualain feen baba'e-babatik neu Ndia!

Hatematak ia, hataholi bisa dame lo Lamatuak nai nusa-sodak.

Koa-kio neu Lamatuak fo mana manggatuuk to'u palenda nai lalai fo deman ana seli."*

³⁹ Tehuu hambu hataholi Farisi nai hataholi la sila lalada nala. Ala lafada Yesus, lae, "Ama Mesen! Ka'i sala fo boso ala eki leo ndiak, huu ia ana seli ia, maa!"

⁴⁰ Tehuu Yesus nataa, nae, "Heh! Au afada memak! Mete ma hataholi la ia, seu bafa nala, na dei fo batu la koa-kio Lamatuak!"

Lamatuak Yesus namatani neu Yerusalem

⁴¹ Faik fo ala deka-deka maso Yerusalem leu, boe ma Yesus nita kota ndia, de namatani, ⁴² nae, "Awii, hataholi Yerusalem aa! Au nau fo faik ia, ei simbok mole-dame, fo Au unik ia. Tehuu, ei taa mbali Lamatuak, de hatematak ia seli heni fain so. De, mole-dame ndia, dook no ei so. ⁴³ Dei fo ei musu mala fua dae ndule kota tembon, fo basa na, ala maso mai sambu ei. ⁴⁴ Ala tao latu'u heni ei kotam ndia bebelak no dae, fo basa na, ala tao lisa ei, ma basa ei ana mala. Ala taa ela batu esa nambadeik boe, huu Lamatuak mai so, fo Ana nau fee ei sodak, tehuu ei taa malelak Ndia!"

Lamatuak Yesus maso neni Uma Ina Huhule-haladoik neu

(Mateos 21:12-17; Markus 11:15-19; Yohanis 2:13-22)

⁴⁵ Basa boe ma Yesus maso neni Uma Ina Huhule-haladoik pasan neu, fo hataholi la taon dadik neu pasak so, fo lase'o banda tunu-hotuk. Nita leo ndia, boe ma Yesus mulai husi heni sala leme ndia mai. ⁴⁶ Ana nasapala kasa nae,

"Lamatuak mana kokola nala sulak mema kana so, nae, 'Au ambadedei Uma ia,

fo basa hataholi la, bisa mai hule-haladoi lai ia."*

Tehuu, ei taon dadik neu mana mamoa la mamana nakabubuan."

⁴⁷ Basa ndia, boe ma tungga-tungga faik Yesus neni Uma Ina Huhule-haladoik neu, fo nanoli nai ndia. Tehuu malangga anggama Yahudi la malangga nala, mese anggama la, ma lasi hada Yahudi la, sangga dalak, fo ala tao lisa Ndia.* ⁴⁸ Tehuu ala taa hambu dalak, huu hataholi no'u kala sila, lamahoko lamanene Yesus kokolan.

‡ 19:35 Nai ele, hataholi inahuuk ana sa'e ndala, tehuu hataholi kadi'ik sa'e banda keledoi ndia, ana dadik tanda neu ndia dale kadi'i taidaek. Nai *Zakarias* 9:9, boe ma hambu heheluk esa fo nae, hataholi Israel asa Manen dei fo ana sangga mai, ana sa'e banda keledoi. * 19:38 Sosoda Koa-kio kala 118:26 * 19:46 Yesaya 56:7; Yermia 7:11 * 19:47 Lukas 21:37

20

*Ala latane la'eneu Yesus hak ma koasan
(Mateos 21:23-27; Markus 11:27-33)*

¹ Faik esa, Yesus neni Uma Ina Huhule-haladoik neu, boe ma Ana nanoli Hala Malole nai uma ndia pasan. Boe ma malangga anggama Yahudi malangga nala, mese anggama la, ma lasi-lasi hada kala mai latane Ndia.

² Ala latane, lae, "See fee O hak, de afik O mai tao nahuuk nai ia? Hena mafada ai dei!"

³ Boe ma Yesus nataa, nae, "Au boe oo, sangga atane dede'ak esa, fo basa, na, bei fo Au ataa ei. ⁴ Leo iak: ei malelak Yohanis Mana Salanik, hetu? See nen koasa, fo ana salani hataholi la? Manetualain do hataholi?"

⁵ Boe ma lakokola leu-mai, de lae, "Awii! Ita so'e talan ia so maa. Mete ma ita tae, 'Manetualain ndia nadenu,' na dei fo Ana bala nae, 'Mete ma leo ndiak, na hatina, de ei taa mamahele Yohanis ndia?' ⁶ Tehuu ita boe taa bisa tae, 'hataholi nadenu', huu dei fo hataholi la ia ha'i batu, fo, mbia lisa ita. Huu ala lamahele, lae, Yohanis ndia, na, Lamatuak mana kokolan."

⁷ Basa de ala lataa Yesus lae, "Ai taa bubuluk."

⁸ Boe ma Yesus bala nae, "Mete ma leo ndiak, na Au boe oo, taa nau afada ae, see ndia nadenu Au."

*Tutuik la'eneu mana tao osi anggol
(Mateos 21:33-46; Markus 12:1-12)*

⁹ Basa boe ma, Yesus tui hataholi no'u kala sila, nakandandaak esa bali, nae, "Hambu hataholi esa, sele nai osi anggol. Ana fee hataholi mana tao osi la seba osin ndia, fo laba'e buna-boan. Boe ma ana hu'a neni nusa dea neu, fo leo nala dook nai ele.* ¹⁰ Losa fai ketu anggol boak, boe ma maosik ndia, nadenu ndia hataholi mana tao ues esa neu simbo ndia baba'en neme mana seba osi la ndia. Tehuu mana seba osi la sila mbomboko maosik hataholi mana tao ues ndia, de basa boe ma ala husi henin, de ana fali no lima louk. ¹¹ Basa de maosik haitua seluk ndia hataholi mana tao ues esa bali. Tehuu mana seba osi la mbombokon, ma lakamamae kana. Basa de, ala husi fali kana no lima louk. ¹² Boe ma maosik ana haitua seluk ndia hataholi mana tao ues katelun neu, tehuu ala mbomboko lahinan, boe ma ala mbia henin neni mba'a deak neu.

¹³ Maosik ndia dudu'a-dudu'a nae, 'Au musi tao leobee bali? Malolenak au haitua au ana susueng neu. Neu ko ala feen hadak ma ala simbo kana no malole." De ana haitua ana bonggin neni ele neu.

¹⁴ Tehuu ledoeik mana seba osi la litan, boe ma ala lakokola lae, 'Wei, ei mita dei! Huu toulasik haitua ndia ana hehelin mai. Ndia ndia, dei fo ana simbo basa toulasik pusaka nala. De mai fo ita tao tisan leo, suek ita hambu osi ia leo. ¹⁵ Ledoeik kakanak ndia ana losa, boe ma ala hela loloson, neni osi deak neu, de ala tao lisan.

Au sangga atane leo iak: ei dudu'am, na maosik ana sangga tao leobee neu hataholi mana seba osi sila? ¹⁶ Tungga Au, na, neu ko maosik ana mai fo tao nisa basa sala, fo basa na, ana fee hataholi fe'ek ala seba osi ndia."

Ledoeik hataholi la lamanene Yesus kokolan leo ndia, boe ma ala lataa, lae, "Mete ma bisa, na, Manetualain boso huku ai leo ndiak!"

¹⁷ Basa de Yesus suli nakabubulak neu sala, boe ma natane, nae, "Mete ma taa huku leo ndiak, na, hatina de Lamatuak mana kokola nala ala sulak so, lae leo iak:

'Batu esa fo tuka nala nggali henin so,

tehuu hatematak ia, ana dadik neu dii inak batu neten so?''*

¹⁸ Hataholi fo nakatunu neu batu ndia, na, neu ko nakalulutuk, huu ana hambu huhukuk. Ma, mete ma batu ndia ana tuda la'e hataholi, na, ndia boe oo, nakalulutuk nalan seli, huu ana la'e huhukuk.

¹⁹ Faik fo mese anggama ma malangga anggama la malanggan lamanene tutuik ndia, de ala bubuluk, lae, Yesus uku bebeik sila, nenik nakandandaak ndia. Sila sama tetebeles leo mana seba osi sila. De ala luli lalan seli. Boe ma ala heti kekedek fo sangga humu Ndia. Tehuu ala bii hataholi no'u kala fo lahiik Yesus nanonoli nala. De, ala la'o elan leo.

“Fee Manetualain hata fo Manetualain hak”

(Mateos 22:15-22; Markus 12:13-17)

²⁰ Basa, boe ma Yesus musu nala ala malok Ndia. Ala sangga hataholi mana memete-mamaku kala fo bisa tao ao nala leo hataholi malalaok, fo leu lakahiak Yesus. Ala lamahena fo Yesus bisa kokolak laban mana to'u palenda Roma, fo basa na, leu lapor gubenol, fo suek ladenu hataholi la leu humu Yesus. ²¹ Boe ma ala haitua mana memete-mamakuk, fo ala leu latane Yesus, lae, “Ama Mesen! Ai bubuluk Ama dalen ndoos. Ama taa nalelak pepekok, ma taa mete matak. Ama manoli Manetualain Dede'akokolan no teteben. ²² Hatematak ia, ai sangga matane dede'ak esa: tungga ita anggama Yahudi heti-heun na, meda ita bole bae bea neu mana to'u palenda Roma mane inahuun do taa?”

²³ Tehuu Yesus bubuluk sila maksud manggalaun fo sangga ala te'ek Ndia. Boe ma Ana nataa, nae, ²⁴ “Soba matudu Au doi lilo fulak esa dei.” Boe ma ala latudu doik ndia neu Ndia. Basa de Ana natane, nae, “See mata-aon ia?” Ma see naden ia?”

Ala lataa, lae, “Ndia mane inahuuk Kesel.”

²⁵ Boe ma Yesus nae, “Mete ma leo ndiak, na, fee mana to'u palenda hata fo sila hak. Ma fee Manetualain hata fo Ndia hak.”

²⁶ Lamanene leo ndia, boe ma ala heran lalan seli, huu ala taa bisa te'ek lala Ndia nai hataholi no'u kala matan. Boe ma ala lakatema bafa nala leo.

Lamatuak Yesus nanoli la'eneu nasoda fali neme mamates mai

(Mateos 22:23-33; Markus 12:18-27)

²⁷ Basa ndia, boe ma hataholi luma leme partei anggama Saduki mai fo ala sangga te'ek Yesus. Hataholi Saduki la lanoli lae hataholi kamate kala taa lasoda fali so, nai daebafok babasan. Ala mai latane Yesus, lae, ²⁸ “Ama Mesen! Ba'i Musa sulak ela ita heti-heun so, nae, mete ma hambu touk mate, tehuu ana tak, na, hataholi ndia fadin musi sao mbalu nala ina falu ndia, fo suek ana fee numbu saduk neu ka'an mana matek ndia so.” ²⁹ Memak makahulun ba'i Musa nanoli leo ndiak. Tehuu hatematak ia, ai sangga matane leo iak: hambu touk hitu tolanoo bonggi kala. Ka'ak sao, tehuu matan, ma ana tak. ³⁰ Boe ma fadin mana tungga ndia, sao mbalu nala ina falu ndia. Taa dook tehuu ndia matan boe, tehuu ana taa. ³¹ Leo ndiak boe, no fadi katelun. Ana sao mbalu nala ina falu ndia bali, tehuu ndia boe oo, matan, tehuu ana taa boe. Leo ndiak nakandondoo henin, losa fadi mate'a teisusuk ndia matan boe. ³² Boe ma ina falu ndia matan boe. ³³ Naa! Hatematak ia, ai sangga matane leo iak: inak ndia sao nitak touk hitu so. Dei fo mete ma daebafok basan, fo Lamatuak tao nasoda falik hataholi mana mate kala, na, inak ndia sao teteben ndia see?”

³⁴ Boe ma Yesus nataa, nae, “Hataholi kada lasaok lai daebafok. ³⁵⁻³⁶ Tehuu dei fo nai nusa-sodak na, hataholi la taa lasaok so. Ma nai ele,

na ala taa mate so. Ala sama leo Manetualain ata nusa-soda nala. Huu faik fo Manetualain tao nasoda falik hataholi mana mate kala, na, Ana hele nala sala fo dadik neu Ndia ana nala. ³⁷ Nai ba'i Musa susulan, na, hambu tutuik la'enu, ai kadi'ik ha'i na'an tehoo taa kaden. Neme tutuik ndia mai, na, ita bubuluk hataholi mate tehoo bisa nasoda fali. Nai ndia, Manetualain nafada ba'i Musa, nae, "Au ia, o ba'i-ba'i mala Manetualain. Fo ndia, ba'i Abraham, ba'i Isak, ma ba'i Yakob. Sila basa sala lakaluku-lakatele neu Au, losa hatematak ia."[☆] ³⁸ Naa te ba'i la sila mate sala so neme makahulun mai. Tehoo Manetualain nafada so, nae, Ndia bei dadik sila Lamatuan, huu ndia de ita bubuluk tae, sila bei kasodak. Huu, kada hataholi kasodak bisa nakaluku-nakatele neu Manetualain, tehoo taa hataholi kamatek, hetu?!"

³⁹ Lamanene Yesus nataa leo ndia, boe ma, mese anggama esa kokolak nae, "Ama Mesen natataa ndia, teteben ana seli." ⁴⁰ Mulai neme faik ndia mai boe oo, taa hambu hataholi esa nambalani natane bali, huu taa hambu hataholi ana bisa te'ek nala Ndia.

Karistus ndia, na, memak mane Dauk tititi-nonosin, ma ndia Lamatuan boe
(Mateos 22:41-46; Markus 12:35-37)

⁴¹ Basa ndia, boe ma Yesus bei nanoli hataholi la sila, nai Uma Ina Huhule-haladoik. Boe ma Ana natane nasafali sala, nae, "Tungga ei dudu'a mala, na, leobee? Mese anggama la lanoli, na, lae Karistus ndia na ndia Hataholi fo Manetualain tudu mema kana so neme lele uluk, mai. Tungga sila, na, Ndia kada dadik mane Dauk tititi-nonosin. Tehoo ndia bei ta dai. ⁴² Huu makahulun, mane Dauk mesa kana sulak nai susula Sosodak Koa-kio kala, nae,

'Manetualain nafada au Lamatuang, nae,

"Mai fo manggatuuk muu mamana nana hadak, nai Au boboa konang.

⁴³ Huu dei fo Au tao O musu mala,
losa ala do'ok neu O."[☆]

⁴⁴ Neme susulak ndia mai, ita bubuluk, tae, mane Dauk mesa kana noke Karistus ndia, na nae, 'Lamatuak', na ndia ndandaan, mete ma hataholi la lae, Karistus ndia, kada mane Dauk tititi-nonosin, na ndia bei ta dai! Huu Ndia boe oo, dadik mane Dauk Lamatuan!"

Mata neuk neu mese anggama la, fo lafuni sila sala nala
(Mateos 23:1-36; Markus 12:38-40)

⁴⁵ Ledoeik basa hataholi la pasak ndi'idook, fo lamanene Yesus, boe ma Ana kokolak no Ndia ana mana tungga nala, nae, ⁴⁶ "Ei musi mata neuk neu mese anggama la. Huu ala lahiik lala'ok pake badu naluk mana mbembek, fo leu latonggo lo hataholi no'u kala, fo suek hataholi la lita sala, na lae, 'Wei! Sila ndia, hataholi inahuuk, bou!' Ala lahiik sangga mamanan nana hadak ana seli, nai uma huhule-haladoi kala, nai feta, ma nai mamanan fo hataholi la lateme lakabubua. ⁴⁷ Tehoo mata neuk, huu ala lambudeik pepeko lala ina falu la, fo lamma lala sila uma nala. Tehoo nai hataholi la matan, na, ala lafuni sila manggalau nala ndia, ma ala lambadeik hule-haladoi lala dook. Ala nau fo, hataholi la lae sila, hataholi malalook. Tehoo Lamatuak bubuluk sila sala nala, de dei fo Ana huku sala mabela nalan seli."

21

Ina falu hata taak, fee doi kolete inahuuk nalan seli
(Markus 12:41-44)

¹ Faik fo Yesus nanoli nai Uma Ina Huhule-haladoik, nita hataholi kamasu'i kala tao doi kolete neni peti derma dalek neu. ² Ndia boe oo, nita ina falu hata taak esa, ana mai tungga hule-haladoik. Ana nanggodoi doik sen dua neni peti ndia neu. Doik ndia belin kada fa anak nalan seli. ³ Basa de Yesus kokolak no Ndia ana mana tungga nala nae, "Mamanene neulalau! Ina falu hata taak ia, nanggodoi doik kada sen duak, tehuu ana fee lena heni basa hataholi la so. ⁴ Hataholi fe'e kala sila langgodoi doi kolete neme kada sila doi sisa nala. Tehuu ina falu ia, fee basa ndia doi nala. Naa te, doik ndia, na ndia doin fo nasoda nenik."

Lamatuak Yesus nafada la'eneu Uma Ina Huhule-haladoik tutu'un
(Mateos 24:1-2; Markus 13:1-2)

⁵ Faik ndia, Yesus ana mana tungga nala, kokolak koa Uma Ina Huhule-haladoik, lae, "Ama! Mete sudik Uma ia neulaun ana seli maa! Ala taon nenik batu-batu nana tatik inahuuk ana seli, basa de ala lakatotodok lalan mandaa hiak. Ma hambu hataholi la fee bua mabeli fo heuneu Lamatuak Uman ia!"

Tehuu Yesus nataa, nae, ⁶ "Uma ia memak malole. Tehuu taa dook, huu hataholi la, tao latu'u heni basa batu la ia, losa bebelak no dae."

Fai-fai to'a-taak ma doidosok
(Mateos 24:3-14; Markus 13:3-13)

⁷ Basa de Yesus ana mana tungga nala latane, lae, "Ama Mesen! Hata fo Ama kokolak isinaak ndia, meda dadi nai faik bee ndia? Mete ma fain dekak so, na, dei fo ndia tanda nala leobeek?"

⁸ Boe ma Yesus nataa, nae, "Sadi ei manea matalolole, fo bosu ei nana kedi nalak. Huu dei fo hambu hataholi mata-mata kala mai, fo bamba kala nala, lae, 'Au ia Karistus.' Luma boe lae, 'Fai daebafok babasan deka-deka mai so!' Tehuu bosu mamahale! ⁹ Mete ma ei mamane halak, nae, hataholi la tao husanak, ma latati nai sudi bee, na, bosu bii. Memak basa sila dadi lakahuluk dei. Tehuu daebafok fai babasan bei ta losa.

¹⁰ Dei fo leo esa, natati laban leo fe'ek. Nusak esa, natati laban nusa fe'ek. ¹¹ Dei fo hambu dae nangge'o nalan seli. Sudi nai bee hambu fai ndoes ana seli, ma hedi manggalauk napadaka nalan seli. Dei fo hataholi la boe lita dede'ak, fo ana tao nala ao bulu nala lambadei, ma tanda-tanda manai lain seli nai lalai. ¹² Basa dede'a kala ia bei ta late'e, tehuu dei fo hataholi la humu lala ei, fo tao lala ei doidoso, huu ei mamahale Au. Basa de ala fee ei miu tao dede'ak nai uma huhule-haladoi kala, ma ala kena ei nai bui dale. Sila boe oo, ladenu ei miu masale manek ma mana to'u palenda fe'e kala. Basa ia la, huu ei tungga Au. ¹³ Tehuu ei musi pake lelak ndia, fo mafada sala Au Hala Maloleng. ¹⁴ De, bosu dudu'a, ei sili ei aon leobe dei. ¹⁵ Huu dei fo Au afada ei dede'a de'ek mandaak, fo sili ei aoina mala. No leo ndiak, na, ei musu mala taa bubuluk lae hata so bali. ¹⁶⁻¹⁷ Dei fo hataholi no'u kala husembuluk nalan seli neu ei, huu ei tungga Au. Hambu neme ei bobonggi hehelim, fo leo inama, ka'a-fadi tolanoo mala, ma ei nonoo mala. Dei fo hambu neme sila mai, sangga dalak, fo se'o heni ei, losa hambu luma leme ei mai nana tao nisak. ¹⁸ Tehuu ei bosu bii, huu dei fo Lamatuak taa nafalende heni ei. Langga-buluk dok esa taa bisa mo'u neme ei langga mala mai, mete ma taa no Ndia hihini. ¹⁹ Mete

ma ei mahele makandondoo henin, na, neu ko Manetualain tao nasoda ei.”

Yerusalem tutu'un

(Mateos 24:15-21; Markus 13:14-19)

²⁰ Yesus kokolak nakadaik, nae, “Metete ma ei mita musu la e'o lala kota Yerusalem, na ei bubuluk ndia sangga nakalulutuk. ²¹ Lita leo ndia, na, hataholi malai propinsi Yudea, fo'a fo lalai leni letek leu leo. Hataholi manai kota boe, fo'a lalai leo. Ma hataholi malai nggolok, na, bosu ala maso leni kota dale leu bali. ²² Huu Lamatuak haitua fai toto'a kala sila, fo huku hataholi la fo taa mana nau lamanene Ndia. Basa sila dadi nanda no hata fo Manetualain mana kokola nala, sulak mema kana so, neme makahulun mai.* ²³ Faik ndia, hataholi fo kasian nalan seli, ndia inak kailus, ma ina-ina mana masusu ana mbimbilanak. Faik ndia basa hataholi daebafok, hambu toto'ak, ma basa hataholi Yahudi la, hambu doidosok belak huu Manetualain luli sala. ²⁴ Dei fo musu la tao lisa hataholi luma, ma humu lala luma, fo ala dadik ata sudi lai bee, nai daebafok ia. Boe ma hataholi nusa fe'ek fo taa lalelak Manetualain, ala mai heheta tao langgenggeo kota Yerusalem, ma ala koasa basa kota isin, losa basa sila fain.”

Hataholi Isi-isik mamain

(Mateos 24:29-31; Markus 13:24-27)

²⁵ Basa boe ma Yesus nafada la'eneu Ndia fafali main, nae, “Dei fo metete ma Hataholi Isi-isik sangga fali main, na, hambu tanda la kalua lai ledi, lai bulak, ma, lai nduu kala. Nai daebafok boe, hambu tanda, fo ndia tasi ani foe, de lii inahuuk mana mbombonuk hene mai. Basa ia la, tao lala hataholi la bii ma lasapangga, losa ala taa bubuluk tao hata so bali.* ²⁶ Koasa-koasa malai lalai, fo ndia ledi, bulak ma ndu kala, langge'o kii-konak, dulu-mulik. Lita leo ndia, boe ma hataholi la, bii lalan seli, huu daebafok sangga hambu soe! ²⁷ Basa ndia, bei fo hataholi la lita Au, 'Hataholi Isi-isik, konda mai no ko'as.' Au konda ua koasa, ma basa Au ana seling.* ²⁸ Metete ma basa tanda la ia mulai dadi so, na, ei botik ei langga mala leo, huu Lamatuak fain losa so, fo tao nasoda ei.”

Nakandandaak neme ai la mai

(Mateos 24:32-35; Markus 13:28-31)

²⁹ Basa ndia, boe ma Yesus tui nakandaak esa, nae, “Ei metete neulalau ai la. ³⁰ Metete ma doo nala mulai kuni, na, ndia dadik tanda, nae, fai hanan deka-deka mai so. ³¹ Leo ndiak boe, no fai toto'a kala. Metete ma ala sadu mai, na, dadik tanda, nae, Manetualain palendan deka-deka mai so.

³² Au afada memak! Neme basa hataholi la fo bei lasoda hatematak ia, dei fo hambu luma bei ta mate, tehoo fai-fai toto'ak sadu mai so. ³³ Mae lalai no daebafok mopo sala so, tehoo Au Kokolang ia nahele nakandoo.”

Paluu manea Lamatuak mamain

³⁴ Basa boe ma, Yesus tuti Ndia kokolan, nae, “Manea neulalau, huu kada nggengge neuk Au sadu mai so! Bosu losak ei taa dudu'a no teteben bali, boe ma ei masoda mia minu mafuk, ma masambute kada sangga soda namahokok. Bosu losak ei taa tanda malelak ndia tandan, huu ei kada masambute mia dede'a fe'ek. ³⁵ Metete ma Au fali maing, na, taa hambu

* 21:22 Hosea 9:7 * 21:25 Yesaya 13:10; Yeskial 32:7; Yoel 2:31; Dae-bafok Mata Beuk 6:12-13

* 21:27 Daniel 7:13; Dae-bafok Mata Beuk 1:7

hataholi esa boe, bisa kekek aon neme Au matang mai. ³⁶ De, manea taa-taa. Hule-haladoi na, boso no namaketuk, fo ela ei bisa makatataka nai basa to'a-taak. No leo ndiak, fo, mete ma Au fali maing, na, ei taa to'a-mae mambadeik nai Hataholi Isi-isik matan."

³⁷ Tungga-tungga faik Yesus neu nanoli nai Uma Ina Huhule-haladoik. Tehuu mete ma le'odae so, na, Ana kalua neme Yerusalem mai, fo neu sunggu nai nggolok, manai lete Saitun ndia. ³⁸ Fafai anan, tehuu hataholi no'u kala mai lakabubua so, fo sangga lamanene Ndia nanonolin nai Uma Ina Huhule-haladoik.

22

Malangga anggama Yahudi la malangga nala sangga dalak fo tao lisa Lamatuak Yesus

(Mateos 26:1-5; Markus 14:1-2; Yohanis 11:45-53)

¹ Faik ndia, dekek so no hataholi Yahudi la fai malolen, fo ndia feta Loti taa nana tao laluteik. Nai fai malole ndia, ala hala bi'ilombo, fo tao feta Paska. Ala tao leo ndiak, fo lasaneda lele uluk, faik fo sila bei-ba'i nala kalua leme Masir mai. ² Faik ndia, malangga anggama Yahudi la malangga nala ma mese anggama la sangga dalak, fo ala tao lisa Yesus. Tehuu ala bii hataholi no'u kala sila tao husanak, huu ala lahiik lamanene Ndia.

Yudas se'o heni Lamatuak Yesus

(Mateos 26:14-16; Markus 14:10-11)

³ Neme Yesus ana mana tungga nala hataholi kasanahulu dua kala sila, esa nade Yudas Iskariot. Faik fo malangga anggama Yahudi la malangga nala sangga dalak, fo tao lisa Yesus, boe ma nitu la malanggan maso neni Yudas dalen neu. ⁴ De, ana kalua neu sangga malangga anggama la malangga nala, ma mana manea Uma Ina Huhule-haladoik. Ana nau nala halak fo ana se'o heni Yesus neu sala. ⁵ Ledoeik malangga nala lamanene Yudas kokolan leo ndia, boe ma lamahoko lalan seli. Ala helun, lae, "Neu! Mete ma o nau se'o Yesus neu ai, na, neu ko ai bae." ⁶ Yudas nakaheik. De, ana mulai sangga lelak fo se'o heni Yesus no nee-neek neu sala, fo ela hataholi no'u kala taa bubuluk.

Lamatuak Yesus ana mana tungga nala sadia feta Paska

(Mateos 26:17-25; Markus 14:12-21; Yohanis 13:21-30)

⁷ Boe ma hataholi Yahudi la fai malolen ndia losa, de ala nau hala bi'ilombo ana, fo tao feta Paska. ⁸ Basa de, Yesus nadenu Petrus ma Yohanis, nae, "Ei dua nggei la'ok makahuluk dei, fo sadia ita nana'a feta Paska no'u."

⁹ Boe ma dua sala latane lae, "Ama aa! Ai musi sadia nana'ak nai bee!"

¹⁰ Ana nataa, nae, "Mete ma ei maso mini kota Yerusalem miu, dei fo ei matonggo mia touk esa nasaa nggusi oe. Na, miu tunggan losa uman. ¹¹ Mafada maumak ndia, mae, 'Ai Ama Mesen noke kama fo sangga paken tao feta Paska no Ndia ana mana tungga nala. Hambu, do?' ¹² Dei fo maumak natudu ei, mamanak esa nai uma tadan lain. Ana sadia nalan manatesa memak so. Ela kada ei dua nggei miu sadia nana'ak nai ndia leo."

¹³ Basa de dua sala leu. Boe ma latonggo lo hata fo Yesus nafada memak neu sala so. De ala sadia nana'a Paska nai ndia.

Feta Paska

(Mateos 26:26-30; Markus 14:22-26; 1 Korintus 11:23-25)

¹⁴ Ledoeik basan nana sadiak so, boe ma Yesus asa mai. Ana ha'i mamanak dekak no mei, ma Ndia ana nadedenu nala boe langgatuuk, de la'a feta. ¹⁵ Boe ma Yesus nafada sala, nae, "Au ahiik alan seli, Au anggatuuk u'a feta Paska ia, ua ei, nakahuluk neme Au doidosong mai. ¹⁶ Tanda neulalau ia. Huu basa ia, na, Au taa anggatuuk u'a feta Paska seluk ua ei bali. Dei fo hataholi la bubuluk manggaledok lae, Amak Manetualain to'u palenda, bei fo Au u'a feta seluk bali."

¹⁷ Boe ma Ana ha'i nala nggalas fo isin anggol oek. De Ana noke makasi neu Manetualain, basa de Ana loo nggalas ndia neu sala. Basa de Ana kokolak, nae, "Simbo mala nggalas ia, fo ei esa-esa minu. ¹⁸ Masanenedak baa! Mulai neme le'odaen ia mai, Au taa inu anggol oek so bali. Dei fo hataholi la bubuluk no manggaledok, lae, Amak Manetualain to'u palenda, bei fo Au inu seluk bali."

¹⁹ Basa de Ana ha'i nala loti balok esa, boe ma noke makasi neu Manetualain. Basa de Ana bibi'i loti ndia, de Ana lon neu sala. Ana nae, "Loti ia, Au aong fo Au feen neu ei basa nggei. Tungga-tungga ledoeik ei mi'a loti ia, na ei masaneda Au." ²⁰ Ledoeik ala la'a basa, boe ma Ana ha'i nala nggalas fo anggol oek nai dalek. De, Ana kokolak bali, nae, anggol oek ia, na Au daang, fo ana fa, tao nasoda ei. Manetualain pake Au daang ia, fo Ana mba'a hehelu beuk no ei.✧

²¹ Tehuu mata neuk, huu hambu hataholi fo hatematak ia nanggatuuk na'a no'u no ita nai mei ia, dei fo ana se'o heni Au.✧ ²² Memak Au, Hataholi Isi-isik ia, musi mate tungga Manetualain hihiiin. Tehuu hataholi mana se'o heni Au ndia, matan neuk! Huu dei fo ana lemba ndia soen!"

²³ Lamanene leo ndia, boe ma Yesus ana mana tungga nala latane, lae, "Meda see ndia nau tao manggalauk neu Ndia leo ndiak?"

Lamatuak Yesus ana mana tungga nala lasisimbo bafak la'eneu see ndia inahuuk nalan seli

²⁴ Boe ma Yesus ana mana tungga nala lasisimbo bafak, lae, see neme sila mai inahuuk nalan seli.✧ ²⁵ Tehuu Yesus ka'i sala, nae, "Nai hataholi nusa kala fo taa lalelak Lamatuak, mane kala tuni-ndeni lau-inggu nala, ma ala palenda lala lena-lenak. Naa te ala nau fo lau-inggu la loke sala, na, lae, 'Amak mana tulu-fali lau-inggu.' ²⁶ Tehuu, ei taa bole leo ndiak. Mana nau dadik hataholi inahuuk, na, ndia sodan musi tebe-tebe dadik leo hataholi kadi'ik, fo ana ono-lau basa hataholi la. Mana nau dadik malanggan, na, ana musi ono-lau, sama leo hataholi nadedenuk.✧ ²⁷ Hena ei dudu'a sudi kana, hataholi inahuuk ndia na, ndia bee? Hataholi mana nanggatuuk nai mei matan, do mana ono-lau nai mei? Neu ko hataholi mana nanggatuuk ndia, na, ndia hataholi inahuuk. Naa te, Au taa tao Au aong leo ndiak. Au mai fo ono-lau ei.✧

²⁸ Ei ia fo sama-sama mia Au taa-taa, neu faik fo Au doidoso. ²⁹ Au Amang so'u nala Au so, fo to'u palenda nai Ndia nusan. De, hatematak ia boe, Au so'u ala ei, ³⁰ fo dei fo ela ei manggatuuk mi'a nai mei esa mia Au nai nusa-sodak. Au boe oo, fee ei koasa, fo ei palenda leo kasanahulu dua kala malai Israel."✧

✧ 22:20 Yermia 31:31-34 ✧ 22:21 Sosoda Koa-kio kala 41:10 ✧ 22:24 Mateos 18:1; Markus 9:34; Lukas 9:46 ✧ 22:26 Mateos 20:25-27; 23:11; Markus 9:35; 10:42-44 ✧ 22:27 Yohanis 13:12-15 ✧ 22:30 Mateos 19:28

Lamatuak Yesus nafada nae neu ko Petrus nalelesi Ndia

(Mateos 26:31-35; Markus 14:27-31; Yohanis 13:36-38)

³¹ Basa boe ma Yesus nafada Petrus, nae, "Pe'u, Pe'u. Nitu la malanggan nau soba tao ei basa nggei fo maelak mia Au, sama leo hataholi da'i isik fo tao fe'e taak neme isik mai.* ³² Tehuu, Au hule-haladoi fee o, Pe'u, fo ela o mamahale makandoo neu Au. Dei fo mete ma o fali muni Au mai so, na, o musu tao matetea o tolanoo mala dale nala."

³³ Boe ma Petrus nataa, nae, "Taa, Ama! Au ta la'o ela Ama. Huu au ahehele maso bui no'u ua Ama. Ela au mate no'u ua Ama boe oo, malole ndia."

³⁴ Tehuu Yesus nataa nae, "Pe'u! Mamanene neulalau. Le'odaen ia, manu la bei ta kokoa, tehuu o malelesi Au la'i telu so."

Lamatuak Yesus hataholi nala lahehele hambu toto'ak

³⁵ Basa boe ma, Yesus kokolak no sala, nae, "Fain, faik fo Au adenu ei, miu mafada Au Hala Maloleng, sudi nai bee, na, Au ae ei ta bole mini doik, tas, ma tabueis. Faik ndia, ei to'a hata?"

Boe ma ala lataa no'u, lae, "Fain ai ta to'a hata esa boe!"[✠]

³⁶ Basa de, Ana kokolak nakadaik nae, "Tehuu hatematak ia, ana fe'e so. Mete ma ei madoi, na, minin. Mete ma hambu tas, na, minin boe. Mete ma tafa ta, na miu se'o ei badum esa fo miu hasa. ³⁷ Huu hataholi Yahudi la, tao Au leo hataholi manggalauk. De, ba'ianak bali, ala mai humu Au. Huu ndia ana la'e ndandaak no hata fo ba'i Yesaya sulak mema kana so, nae:

'Ala tao Ndia sama leo hataholi manggalauk!'"[✠]

³⁸ Ala lafada, lae, "Ama! Ai mini fela dua."

Boe ma Yesus, nataa, nae, "Dai ndia so. De, boso kokolak ndia bali!"

Lamatuak Yesus neu hule-haladoi nai lete Saitun

(Mateos 26:36-46; Markus 14:32-42)

³⁹ La'a basa feta Paska, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala kalua leni lete Saitun leu, leo natetemek. ⁴⁰ Losa ndia boe ma, Ana nafada sala, nae, "Ei musu hule-haladoi, fo ela ei ta hambu soba-douk."

⁴¹ Basa de Ana heok fa anak neme sila mai. Ana la'ok ta dook nalan seli, boe ma Ana sendek lunggulan de hule-haladoi, nae, ⁴² "Ama aa! Mete ma Ama nau, na, nggali heni doidosok ia dook neu, neme Au mai. Tehuu boso tungga Au hihiiing; fo ela tungga kada Ama hihii-nanaun." ⁴³ [Boe ma Lamatuak atan esa neme nusa-sodak mai, de tao natetea Ndia dalen. ⁴⁴ Huu Ana doidoso nalan seli, losa mbusen titi sama leo daak.][†]

⁴⁵ Ana hule-haladoi nate'e, boe ma Ana fo'a de neu natonggo no Ndia ana mana tungga nala. Tehuu ala sunggu, huu ala manggu lalan seli ma ala dale hedi. ⁴⁶ Boe ma, Yesus nafada sala nae, "Hatina de ei sunggu! Malolenak ei hule-haladoi fo suek soba-douk mai, na, ei ta tuda."

Ala humu lala Lamatuak Yesus

(Mateos 26:47-56; Markus 14:43-50; Yohanis 18:3-11)

⁴⁷ Yesus kokolak leo ndia, boe ma Yudas (hataholi esa neme ana mana tungga nala kasanahulu dua kala sila), mai no hataholi no'u kala. Ana neu deka-deka no Yesus, fo sangga holu fo idu Ndia. ⁴⁸ Tehuu Yesus nafadan, nae, "Wei, Yudas! O nau se'o heni Hataholi Isi-isik ia, munik i'iduk, bae?"

* **22:31** Nai susula dede'a Yunani, lae Petrus nade fe'en na ndia Simon. ✠ **22:35** Mateos 10:9-10; Markus 6:8-9; Lukas 9:3; 10:4 ✠ **22:37** Yesaya 53:12 † **22:44** Susula dede'a Yunani laak nalan seli, ma neulauk nalan seli ta sulak lalane kahaa hulu telun losa kahaa hulu haan ia.

49 Faik fo Yesus ana mana tungga fe'e nala bubuluk Yudas kekedi manggalaun leo ndian, boe ma latane Yesus, lae, "Ama! Ai laba sala leo, do? Huu ai mini tafa." 50 Boe ma esa neme sila mai, fe'a nala tafan, de sambu ketu hataholi esa ndi'idoon konan. Hataholi ndia, na, malangga anggama Yahudi la malangga inahuun nadedenun.

51 Tehuu Yesus nataa nae, "Neme naa leo! Boso laba sala!" Boe ma Ana daba hataholi ndia ndi'idoon, de tao nahain.

52 Hataholi la fo mana mai humu Yesus ndia, fo ndia: malangga anggama Yahudi la malangga nala, lasi hada kala, mana manea Uma Ina Huhule-haladoik, ma hataholi fe'e kala bali. Yesus natane sala, nae, "Leobee? Ei dudu'a mae Au ia, hataholi manggalauk, de, losak ei mai humu Au, pake tafa, ma ai keke'uk, do? 53 Tungga-tungga faik Au anoli ei nai Uma Ina Huhule-haladoik, tehuu ta hambu hataholi esa mai humu Au. Tehuu neme naa leo! Ei fain ia. Hatematak ia, nitu la malangga koasan ia!"[☆]

Petrus nalelesi Lamatuak Yesus

(*Mateos 26:57-58, 69-75; Markus 14:53-54, 66-72; Yohanis 18:12-18, 25-27*)

54 Basa de ala humu lala Yesus, boe ma hela loo Ndia neni malangga anggama Yahudi la malangga inahuun uman neu. Petrus boe oo, tungga nafufunik nesik dea. 55 Nai uma ndia pasan hataholi la lana'a ha'i inahuuk. Petrus boe oo, neu nanggatuuk dala ha'i tungga nai ndia. 56 Ata inak esa nita Petrus nanggatuuk deka no ha'i. Ana mete neulalau Petrus matan, basa de nafada hataholi fe'ek malai sila kala, nae, "Wei! Hataholi ia boe oo, do'o-do'o no Yesus!"

57 Tehuu Petrus nalelesi, nae, "Ta, maa! Au ta alelak Hataholi ndia, maa. O bubuluk hata?"

58 Ta dook, boe ma hataholi esa heok matan de nita Petrus, boe ma ana kokolak nae, "Memak o ia, esa neme Yesus hataholi nala, hetu?"

Tehuu Petrus sapa nae, "Ta! O kada kokolak madabak!"

59 Meda, li'u esa bali, boe ma, hataholi fe'ek esa bali kokolak nae, "Wei! Au bubuluk, hataholi ia, Yesus ana mana tungga nala esa ia, huu ndia boe oo, hataholi Galelea."

60 Tehuu Petrus nalelesi tingga-tingga, nae, "O kokolak pepekok ndia!" Nandaa no Petrus kokolak nae leo ndia, boe ma manula la, kokoa.

61 Boe ma Yesus heok matan fo ana suli ndia. De, Petrus nasaneda Yesus kokolan isinaak ndia, nae, "Le'odaen ia, manula la bei ta kokoa, tehuu o malelesi Au la'i telu so." 62 Nasaneda leo ndia, boe ma Petrus la'o deak neu, neme uma pasan mai, de namatani.

Ala mbomboko ma lakadadaek Lamatuak Yesus

(*Mateos 26:67-68; Markus 14:65*)

63 Basa boe ma, hataholi mana manea Yesus, mulai haumemee Ndia, ma ala mbomboko lakamiminak Ndia. 64 Boe ma ala mboti matan nenik temak, de latanen lae, "Heh! Mete ma o ia Lamatuak mana kokolan, na, hena o neuk! See ndia, tutu o?" 65 Basa de ala a'ali langge'an.

Lamatuak Yesus nai mamana tao dede'a anggama

(*Mateos 26:59-66; Markus 14:55-64; Yohanis 18:19-24*)

66 Fafai anan, malangga anggama Yahudi la malangga nala, mese anggama, ma lasi-lasi hada kala lakabubua so, fo tao Yesus dede'an. Basa de ala ladenu hataholi la, leu hela lala Yesus neni mamana tao dede'a

[☆] 22:53 Lukas 19:47; 21:37

anggama neu. ⁶⁷ Ledoeik Ana maso dalek neu, boe ma ala latanen, lae, "Hena O mafada dei! O ia memak tebe-tebe Karistus do?"

Tehuu Ana nataa, nae, "Mae Au ataa tetebes boe oo, ei ta mamahele. ⁶⁸ Boe ma mete ma Au atane ei, dede'ak esa, na, neu ko ei ta mataan. ⁶⁹ Ta dook so bali tehuu Manetualain nau pake Ndia koasan, fo ana seli ndia, de, Ana so'u laik Au, Hataholi Isi-isik ia. Boe ma Au anggatuuk nai Ndia boboa konan, fo palenda no'u ua Ndia."[☆]

⁷⁰ Lamanene leo ndia, boe ma basa sala latane, lae, "Mete ma leo ndiak, na O dudua mae, O ia, Manetualain Anan do?"

Boe ma Yesus nataa, nae, "Memak, ei kokolan leo ndiak, na tetebes."

⁷¹ Boe ma, hataholi mana tao dede'a kala kokolak no'u, lae, "Ita basa nggata tamanene ao nggata so, hetu? Ana so'u aon dadik Manetualain Anan. Ia tao nala Manetualain dalen kulan so! Tungga ita heti-heu anggaman, mete ma hambu hataholi tao aon sama leo Lamatuak, na, hataholi ndia musi huku nisan. De, leobee? Ita ta paluu sakasii bali. Huku nisan leo.

23

Ala loo Lamatuak Yesus neni gubenol Pilatus neu

(Mateos 27:1-2, 11-14; Markus 15:1-5; Yohanis 18:28-38)

¹ Tehuu, mana tao dede'a anggama Yahudi la sila, ta laena hak, fo huku mate hataholi. Huu ndia de, ala loo Yesus neu nasale gubenol neme mana to'u palenda Roma, nai ndia, fo ndia Pilatus. Ala nau, fo gubenol huku Ndia. ² De, losa gubenol matan, boe ma ala lafada Yesus sala nala, lae, "Hataholi ia, mana laban mana to'u palenda Roma. Ana nanoli, nae, hataholi la boso bae bea, fee mana to'u palenda. Ana so'uk aon nae ndia ia Karistus, fo hataholi Yahudi la manen."

³ Namanene leo ndia, boe ma gubenol natane Ndia, nae, "Tetebes, do? O ia, hataholi Yahudi la manen, do?"

Boe ma Yesus nataa nae, "Tetebes. Sama leo ama kokolan ndia."

⁴ Palisak basa, boe ma gubenol nasale nala malangga anggama la malangga nala, ma hataholi no'u kala sila. Boe ma nae, "Leo iak. Au ta hambu Hataholi ia salan fa boe."

⁵ Tehuu ala lahele, lae, "Ta, ama gub. Hataholi ia, nanoli sudi nai bee, de ana mbauedo lau-inggu la, fo ala tao nahuuk. Ana tao naodek mulai neme propinsi Galelea losa Yerusalem ia."

Gubenol haitua Lamatuak Yesus neni mane Herodes neu

⁶ Namanene leo ndia boe ma, gubenol natane sala, nae, "Mete ma leo ndiak, na ndia ia, hataholi Galelea, do?"

Boe ma ala lataa lae, "Tetebes, Ama. Ndia neme Galelea mai!" ⁷ Ana bubuluk leo ndia, boe ma, gubenol nadenu loo Yesus neu nasale mane Herodes, mana to'u palenda nai propinsi Galelea. Faik ndia, ana nai kota Yerusalem. ⁸ Mane Herodes namanene tutuik no'uk la'eneu Yesus, so, de, nahiik nita Yesus dei, neme makahulun mai. Ana namahehenak, fo bisa nita Yesus Ana natudu tanda heran esa do dua. Huu ndia de ledoeik ala loo Yesus neu ndia, de dalen namahoko. ⁹ Boe ma ana natane dede'ak mata-matak, tehuu Ana ta nataa hata esa boe. ¹⁰ Herodes bei nakokola no Yesus, tehuu malangga anggama la malangga nala, ma mese anggama la ala mulai kalaak seluk Yesus sala nala mata-mata kala. ¹¹ Basa de mane Herodes no soldadu nala mulai haumemee tungga ma lakamamaek ma lakadadaek Yesus. Boe ma ala papaken badu neulauk esa, sama leo mane

☆ 22:69 Sosoda Koa-kio kala 110:1

Herodes biasa pake, basa de ala lakamamae kana lakandoo. Basa de ala haitua fali kana neni gubenol Pilatus neu. ¹² Makahulun, gubenol ndia no mane Herodes lamusu kala. Tehuu mulai neme faik ndia, dua sala latialaik seluk.

Gubenol naketun huku mate Lamatuak Yesus

(Mateos 27:15-26; Markus 15:6-15; Yohanis 18:39—19:16)

¹³ Basa de gubenol Pilatus noke malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma lasi hada fe'e kala, sama-sama lo hataholi no'u kala sila, fo ala mai lakabubua, fo lamanene ndia nakeketun. ¹⁴ Ana kokolak, nae, "Ei mini Yesus neni au mai, fo ei kalaak Ndia, mae, Ana nahiik mbauedo lau-inggu fo ala laban mana to'u palenda Roma. Au palisa kana lutu-lutuk, neu ei basa nggei mata nala, tehuu ta hambu Ndia salan fa boe. ¹⁵ Mane Herodes palisak Ndia bali, tehuu ta hambu Ndia salan fa boe. Huu ndia de, ana haitua falik Hataholi ia mai au. Hataholi ia salan ta fa boe, de au ta bisa huku maten. ¹⁶ De, au sangga aketun leo iak: au fee ala filon, fo basa na au mbo'i henin."

¹⁷⁻¹⁸ Lamanene leo ndia, boe ma ala mulai eki landaa lae, "Ta bisa! Tao nisa Ndia. Mbo'i heni Barabas."

[Ala eki leo ndia, huu tungga-tungga teuk mete ma hataholi Yahudi la tao feta Paska na, gubenol nateme mbo'i heni hataholi bui esa tungga sila hihiiin.]* ¹⁹ (Barabas ia, maso bui huu ana dadik mana nggenggefuk tao nahuuk, laban mana to'u palenda Roma nai kota Yerusalem, ma ana tao nisa hataholi boe.)

²⁰ Tehuu gubenol nau mbo'i heni Yesus. De, ana natane seluk hataholi no'u kala, nae, "Leobee fo au mbo'i heni Yesus ia?"

²¹ Tehuu basa sala eki landaa, lae, "Ta! Kada mbaku nisa Ndia, nai ai ngganggek! Mbaku nisa Ndia, nai ai ngganggek!"

²² Tehuu gubenol nameda ndia ta malole, de natane seluk kala'i telun, nae, "Hatina de au musi mbaku isan, leo ndiak? Ndia manggalaun hata? Au palisa Ndia so, tehuu au ta hambu to'ok esa boe, fo huku mate Ndia. De, ela au adenu filo Ndia, fo basa na, mbo'i henin."

²³ Tehuu basa hataholi no'u kala sila, boe eki latingga bali, fo lakaseti nau mbaku nisa Ndia, nai ai ngganggek. Babasan, de gubenol ta bisa nahele, ²⁴ boe ma naketun tungga sila hihiiin. ²⁵ Basa de ana mbo'i heni Barabas fo mana tao nahuuk, ma mana makanisak ndia. Tehuu ana fee Yesus neu sila liman, fo ela ala tao Ndia tungga sila hihiiin.

Ala mbaku Lamatuak Yesus londa-londa nai ai ngganggek

(Mateos 27:32-44; Markus 15:21-32; Yohanis 19:17-27)

²⁶ Basa ndia, boe ma ala hela leni Yesus neni kota Yerusalem deak neu. Leu dala laladak boe ma ala latonggo lo hataholi esa neme kota Kirene mai, nade Simon. Ana bei fo neme kota deak mai. Ala lakasetin, fo ana lu'a Yesus ai ngganggen, nggati Yesus, de la'o tungga Yesus dean.

²⁷ Faik ndia, hataholi no'u kala mai lanilu Yesus. Hambu ina-ina kala, fo lamatani neu Ndia. ²⁸ Namanene lamatani, boe ma Yesus nasale sala, de Ana kokolak nae, "Wei! Ina-ina kala maneme Yerusalem mai, boso mamatani neu Au. Malolenak ei mamatani neu ei aoina heheli mala, ma ei ana mala. ²⁹ Huu dei fo mbila-binesak toto'a inahuuk sangga mai neu ei aoina heheli mala ma ei ana mala, losa hataholi la kokolak lae, 'Inak fo ua-nale malolen ana seli, na ndia inak fo ta bonggi nitak ma ta

* **23:17-18** Lalanek manai longga dale, ta nana sulak nai susula dede'a Yunani, laak nalan seli.

nasusu nitak kakana mbimbilanak.' ³⁰ Faik ndia toto'a inahuuk ndia mai, de hataholi la doidoso lalan seli, losak ala loke, lae, 'Malolenak lete kala ndefa mai, fo tuni lala ai leo!' Sila boe kokolak, lae, 'No doidosok leo iak, na, malolenak lete mbumbuku kala latoi lala ai leo!' ³¹ Naa, mete ma hataholi bisa tao toto'ak leo iak, neu hataholi sala tak, na, nakalena no hataholi manggalauk?"†

³² Faik fo soldadu la loo Yesus ma hela loo hataholi manggalauk dua, fo sangga huku nisa sala no'u lo Ndia. ³³ Ala losa mamananak esa, nade 'Langga duik.' Boe ma ala mbaku Yesus no hataholi manggalauk kadua kala, sila esa-esak no ai nggengen. Basa de ala selek tao lambadei ai nggange kala sila. Ala londa hataholi manggalauk neu Yesus boboa konan, ma esak bali neu Ndia boboa kiin.

³⁴ [Faik ndia, Yesus Ana hule-haladoi, nae, "Ama! Mafalende heni hataholi la ia sala nala, huu tala bubuluk hata fo ala taok ndia.]‡ Basa boe ma, soldadu la hela lot fo, sangga bubuluk see hambu Ndia balo'a papaken.✧

³⁵ Hataholi no'u kala, mai lanilu lai mamanan ndia. Hataholi Yahudi la malangga nala, haumeme Yesus, lae, "Ana tao nasoda hataholi fe'ek, tehuu ta bisa tao nasoda Ndia aoina hehelin. Mete ma Ndia ia, tebe-tebe Karistus, fo Manetualain hele mema kana, na, elan fo Ana konda aon, neme ai nggangek ndia lain mai leo."✧

³⁶ Soldadu la sila boe, ala haumemeen. Ala feen ninu anggol oek makeis,✧ ³⁷ ma ala eki haumemeen, lae, "Mete ma o ia tebe-tebe hataholi Yahudi la manen, na, tao masoda o aoina hehelin leo!" ³⁸ Ala sulak neu papak esa nae, "Ia, hataholi Yahudi la manen."

Basa de ala mbaku papak ndia neu langgan lain, fo lafada toten ala huku Ndia.

³⁹ Hataholi manggalauk esa fo ala mbakun londa-londa nai Yesus boboa seli, boe, ana nakamamae kana, nae, "O ia tetebes Karistus do? Mete ma leo ndiak, na, tao masoda falik ita leo!"

⁴⁰ Tehuu hataholi manggalauk esa, ka'in nae, "Wei! O ia, ta bii Manetualain, do? Huu o boe hambu huku mate leo Ndia. ⁴¹ Ita dua nggata hambu huhukuk nandaa no ita tatao manggalaun. Tehuu hataholi ia, ta tao manggalauk hata esa boe." ⁴² Boe ma ana kokolak tamba nae, "Yesus aa! Neu faik fo Ama maso muni Ama nusan muu, na, masaneda au dei baa!"

⁴³ Yesus nataa, nae, "Au helu! Faik ia boe, o maso muni nusa-sodak dalek muu, sama-sama mua Au."

Lamatuak Yesus maten

(Mateos 27:45-56; Markus 15:33-41; Yohanis 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Faik ndia, ledo kamatetuk so. Tehuu ledo ta nasa'a, de basa boe ma, makiu mumuuk mboti nala mamanan ndia, losa ledo bobok li'u telu. Nai Uma Ina Huhule-haladoik, hambu tema gorden maloa inahuuk esa nana londak fo babaa Manetualain Kama Malalaon Ana Seli. Kada nggenge neuk, de tema gorden ndia sii ba'en neu dua.✧

✧ **23:30** Hosea 10:8; Dae-bafok Mata Beuk 6:16 † **23:31** Susula dede'a Yunani isi-isik nae, "Mete ma hataholi bisa tao leo iak neu ai bei kasodak, na hata bali no ai fo kamatek so." ‡ **23:34** a: Kokolak manai longga dale ndia, ta nai susula dede'a Yunani laak ma neulaik nalan seli. ✧ **23:34** Sosoda Koa-kio kala 22:19 ✧ **23:35** Sosoda Koa-kio kala 22:8 ✧ **23:36** Sosoda Koa-kio kala 69:22 ✧ **23:44-45** Kalua neme Masir mai 26:31-33

⁴⁶ Nai mamanan 'Langga Duik,' Yesus nanggou, nae, "Ama aa! Hatem-atak ia Au fee Au samaneng neu Ama liman dale." Ana kokolak nate'e leo ndia, boe ma ketu tutik Ndia ani hahaen.✧

⁴⁷ Hambu malangga soldadu Roma fo nambadeik dekak no Yesus ai ngganggan. Ledoeik nita Yesus mamaten ndia, boe ma ana koa Manetualain, nae, "Awii! Hataholi ia tebe-tebe Hataholi dale ndoos maa!"§

⁴⁸ Ledoeik hataholi no'u kala mana makabubuak lai ndia, lita Yesus mamaten, boe ma ala fale dale nala, de ala fali no dale hedik. ⁴⁹ Tehuu Yesus hataholi nala, lambadeik lai dook, fo lita Yesus mamaten. Ina-ina kala, fo mana tungga Ndia, leme Galelea, losa Yerusalem, lai ndia boe.✧

Ala latoi Lamatuak Yesus

(Mateos 27:57-61; Markus 15:42-47; Yohanis 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ledoeik Yesus maten so, boe ma hataholi esa sangga dalak, fo ana sangga neu nakonda Ndia mbombolan, neme ai nggangek mai. Ndia naden Yusuf, neme kota Arimatea mai. Ndia dalen ndoos, de ana tao dede'a malole no'uk. Ana nahani-nahani fo Manetualain natudu Ndia toto'u palendan. Ndia boe oo, hataholi esa fo mana makaneni dede'a anggama Yahudi, tehuu ta nakaheik sila nakeketun, fo huku mate Yesus.

⁵² Huu ana nau nakonda Yesus mbombolan neme ai nggangek mai, de neu nasale gubenol Pilatus, fo noke ana nau nakaneni mbombolak ndia.

⁵³ Ana hambu nakambo'ik, boe ma neu nakondan. Basa de ana mboti mbombolak ndia nenik tema banggana'uk. Boe ma ana tao mbombolak ndia, neu bolo batu fo bei fo nana to'i basak. Mamana lates ndia, bei ta nana pakek. ⁵⁴ Yesus mamaten ndia, la'eneu fai Lima. Ledoeik Yusuf asa latoi basa, tehuu ledo bobok so. Mete ma ledo tesa so, na, hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin mulai so.

⁵⁵ Ina-ina kala sila, fo mai no'u lo Yesus leme Galelea mai, sila boe leu tungga Yusuf, fo sangga bubuluk ana tao mbombolak ndia nai lates bee.

⁵⁶ Lita neulalau lates ndia mamanan, boe ma ina kala sila fali fo leu sadia bunga ma mina kaboo menik. Ledoeik ledo tesa, boe ma ala hahae tao ues, tungga hataholi Yahudi la heti-heu fai huhule-haladoik. Ala lahani fai huhule-haladoik seli, bei fo ala leu loloo Yesus mbombolan.✧

24

Lamatuak Yesus nasoda fali!

(Mateos 28:1-10; Markus 16:1-8; Yohanis 20:1-10)

¹ Sosoda ina lolambilan, ina kala sila, leni mina kaboo menik ma bunga, fo leni Yesus laten leu. ² Ledoeik ala losa ele, naa te lita batu inahuuk fo ala paken neu kena lates lelesun ndia, nana loli henik neni lates biffin neu so.

³ Boe ma ala leni lates dale leu, tehuu ala ta lita Yesus mbombolan nai ndia so. ⁴ De, ala lasapangga. Kada nggengge neuk, hataholi dua pake balo'a manggahadok, mai lambadeik leu sila boboa nala. ⁵ Ina kala sila bii lalan seli, boe ma ala lakaluku-lakatele losa dae. Boe ma hataholi kadua kala sila latane, lae, "Hatina de ei mai sangga hataholi kasodak nai hataholi kamate kala mamanan? ⁶ Yesus ta nai ia so! Huu Ana nasoda fali so. Naafu ei mafalende henin so, hata fo Ana nafada nitak, neu faik fo bei nai Galelea, do? ⁷ Huu Ana nafada memak, nae, dei fo ala se'o heni Hataholi

✧ 23:46 Sosoda Koa-kio kala 31:5 § 23:47 Dede'a de'ek Yunani nai ia, ndia ndandaan boe, bisa nae, "Hataholi ia ta kasalak." ✧ 23:49 Lukas 8:2-3 ✧ 23:56 Kalua neme Masir mai 20:10; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:14

Isi-isik ia, neu hataholi manggalauk liman. Basa de, ala mbaku lisan, nai ai ngganggek. Tehuu neu binesan, Ana nasoda fali so.”[✧]

⁸ Lamanene leo ndia, bei fo ala lasaneda Yesus kokolan ndia. ⁹ Boe ma ala fali lai-lai, fo leu lafada basa Yesus ana mana tungga nala hataholi kasanahulu esa kala sila, ma hataholi fe'e kala mana tungga kala sila. ¹⁰ (Ina-ina kala mana leni lates ndia leu, ndia Maria Yakobis inan, ma Maria maneme nggolo Magdala mai. Hambu Yohana ma ina fe'ek luma boe. Sila ndia mana leu tui basa ia la neu Yesus hataholi nadedenu nala.)

¹¹ Tehuu faik, fo Yesus ana mana tungga nala sila lamanene tutuik ndia, boe ma ala dudu'a lae fama ina kala sila, ala pepeko ndia.

¹² Tehuu Petrus fo'a de nalaik neni lates ndia neu. Losa ele, de ana titilo neni lates dale neu, tehuu nita kada tema namboti mamate. Boe ma ana fali, ma ana dudu'a nae, “Ia leobeek ia so, bae?”^{*}

Ana mana tungga nala dua, latonggo lo Lamatuak Yesus neme dalak neni Emaus neu

(Markus 16:12-13)

¹³ Faik ndia boe, Yesus ana mana tunggan dua, leni nggolok esa nade Emaus leu. Ndia doon meda kilo sanahulu esa neme Yerusalem mai.[†]

¹⁴ Ala la'ok, ma lakokola la'eneu Yesus mamaten. ¹⁵ Kada nggengge neuk, Yesus mesa kana, deka-deka no dua sala, boe ma Ana la'ok sama-sama no sala. ¹⁶ Tehuu ala ta lalela kana, huu Lamatuak tao fo ala bosu lalela kana. ¹⁷ Boe ma Yesus natane sala, nae, “Ei dua nggei ia, mambue kokolak hata ia?”

Lamanene leo ndia, boe ma dua sala lambadeik. Mata nala nonook ala dale hedi lalan seli. ¹⁸ Boe ma manade Kleopas natane Ndia nae, “Ama ia, nonook hataholi beuk, de ta bubuluk hata-hata, fo fai lai-laik ia ana dadi nai Yerusalem, do?”

¹⁹ Boe ma Yesus natane, nae, “Hata ndia?”

Ala lataa, lae, “Huu Yesus, maneme Nasaret ndia mai! Ndia ndia tebe-tebe Manetualain mana kokolan. Ma Lamatuak fee Ndia koasa, fo Ana tao tanda heran mata-mata kala. Ndia boe oo, nalelak nanoli hataholi. Basa hataholi la lamahoko lo Ndia. Manetualain boe oo namahoko no Ndia.

²⁰ Naa te ai malangga anggama Yahudi malangga nala, ma lasi hada kala, humu lalan. Boe ma ala feen neu gubenol, fo huku nisan. Boe ma ala mbaku lisan, nai ai ngganggek. ²¹ Sososan, ai basa nggai mamahena, mae, Ndia ndia, Karistus. Ana mai fo mbo'i heni ai nusan, neme hataholi mana to'u palenda Roma mana tuni-ndenin. Tehuu fai Lima lai-laik ia, ala tao lisan so.

²² Hatematak ia, ai boe oo masapangga. Huu isinaak ai ina nala, mai lafada, lae, fafai anak ala leme lates. ²³ Tehuu ala tui, lae, Yesus mbombolan mopon so. Boe ma ala lita Manetualain atan neme nusa-sodak mai, de nafada sala, nae, Yesus nasoda fali so! ²⁴ Lamanene leo ndia, boe ma ai nonoon hida lalai leni lates leu. Boe ma ala lita sama leo ina-ina kala kokola nala sila. Ala ta lita Yesus mbombolak ndia so.”

²⁵ Dua sala tui late'e leo ndia, boe ma Yesus nafada sala, nae, “Ei nggoam dei! Hatina de ei ta nau mamahela hata fo Lamatuak mana kokola nala lafada memak neme makahulun mai! ²⁶ Huu ala sulak, lae, Karistus

[✧] **24:7** Mateos 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Markus 8:31; 9:31; 10:33-34; Lukas 9:22; 18:31-33 * **24:12** Hambu susula Yunani luma tala sulak lalanek kasanahulu duak ia. † **24:13** Susula dede'a Yunani nana sulak nae, “stadia 60 neme Yerusalem mai”. Stadia 60 ndia, na sama no kilo sanahulu esa lenak.

ndia, musi Ana hambu doidosok mata leo ndiak, bei fo Ana simbo hada-holomata ma koasa fo ana seli.”²⁷ Boe ma Yesus nanoli sala nae, basa hata fo Lamatuak mana kokola nala sulak mema kana la'eneu Karistus. Mulai neme ba'i Musa susulan, losa mana kokola fe'e kala.

²⁸ Ledoeik ala sangga losa Emaus, boe ma Yesus Ana taok nonook leo Ana sangga la'ok nakandoo. ²⁹ Tehuu dua sala lae, “Ama! Leo tataak mia ai le'odaen ia, huu ledo sangga tesa ia so.” Boe ma Yesus maso no'u no sala leni uma dale leu.

³⁰ Ledoeik ala langgatuuk la'a, boe ma Yesus ha'i nala loti balok esa. De, Ana hule-haladoi, noke makasi neu Manetualain, boe ma Ana bibi'i loti ndia. Ledoeik Ana loo loti ndia neu dua sala, ³¹ bei fo dua sala lalelak, ndia na, Yesus. Tehuu nggengge neuk mopon neme dua sala mata nala mai. ³² De dua sala lakokola lae, “Awii! Ledoeik ita tamanene Ndia kokolan, tao manggaledo Lamatuak mana kokola nala susula nala insinaak ndia, ita tameda nonook leo ita dale nala mbila lo'a-lo'a.”

³³ Faik ndia boe oo, dua sala fo'a de fali tutik leni Yerusalem leu. Ala latonggo lo Yesus ana mana tungga nala hataholi kasanahulu esa kala, ma hataholi fe'e kala fo mana makabubuak lai ndia. ³⁴ Boe ma ana mana tungga nala, lafada dua sala lae, “Memak tetebes! Lamatuak Yesus nasoda fali so! Isinaak Ana natudu mata-aon neu ka'a Pe'u.”[‡]

³⁵ Basa de, hataholi kadua kala sila, tui basa hata mana dadik nai dalak, losa dua sala ala bisa lalelak Yesus neu ledoeik Ana bibi'i loti.

Lamatuak Yesus natudu mata-aon neu ana mana tungga nala

(Mateos 28:16-20; Markus 16:14-18; Yohanis 20:19-23; Hataholi Nade-nu nala Tutuin 1:6-8)

³⁶ Ledoeik ala bei tui leo ndia, tehuu nggengge neuk Yesus nambadeik nai sila lalada nala so. Ana fee hadak neu sala, nae, “Soda-molek!”

³⁷ Tehuu ala nggengge, ma bii, huu lahetuk nitu ndia.

³⁸ Tehuu Yesus kokolak, nae, “Hatina de ei bii leo iak? Ei ta mamahele, mae Au ia asoda fali, do? ³⁹ Hena mete sudik Au limang, ma Au eing. Ia Au ndia ia. Look limak mai fo mafaloe ao nggei! Ela ei mamahele, Au ndia ia, tehuu nitu ta ia. Huu nitu na, aombaan ta, tehuu ei basa nggei bisa mita Au aong, hetu?!”

⁴⁰ Bei kokolak leo ndia, boe ma Ana natudu sala mbiik manai Ndia liman ma ein. ⁴¹ Ala lamahoko lalan seli, huu Yesus nasoda fali. Kada ala lasapangga, huu ala ta bisa bubuluk talobee fo bisa ana dadi leo ndiak. Boe ma Yesus natane sala, “Ei mi'a hata nai ia bae? ⁴² Boe ma ala loo fee Ndia i'a nana tunuk bibiak esa. ⁴³ Yesus simbo nala i'ak ndia, de na'a neu sila matan.

⁴⁴ Boe ma Ana kokolak nae, “Talobee? Ei bei masaneda faik fo makahulun Au sama-sama ua ei? Au afada nai makahulun, ae, basa hata fo Manetualain mana kokola nala sulak la'eneu Au ndia, musi dadi. Fo ndia, neme ba'i Musa, neme Lamatuak mana kokola fe'e nala, ma neme susula Sosoda Koa-kio kala.”

⁴⁵ Basa boe ma, Ana buka tao manggaledo fo suek ala bubuluk no teteben Lamatuak Susula Malalaon ndandaan. ⁴⁶ Ana kokolak nakadaik, bali, nae, “Lamatuak mana kokola nala sula kana so, lae, Karistus fo Lamatuak haituan mai ndia, musi Ana hambu doidosok mata-mata kala, boe ma Ana mate. Tehuu dei fo neu binesan, na, nasoda fali. Huu ala sulak basa-basan so, maa! ⁴⁷ Hatematak ia, Au fee koasa fo ei mini Hala Malole ia, neu basa nusa kala, mulai neme Yerusalem ia mai. Mafada sala, mae, hataholi fo

[‡] 24:34 Susula dede'a Yunani nae, ‘Simon’ nai ia. Simon ndia, na ndia Petrus nade fe'en.

manaku salan, ma ana fali neni Manetualain neu, na, dei fo Manetualain koka heni basa sala nala sila. ⁴⁸ Ei musi dadik sakasii, fo tui mae, Au hambu doidosok, basa boe ma Au mate, tehoo Au asoda fali. ⁴⁹ Dei fo Au haitua Dula Dale Malalaok mai, fo Au Amang heluk ndia so. Tehoo ei musi mahani nai kota Yerusalem ia, losa ei simbo koasa neme nusa-sodak mai."[☆]

Lamatuak Yesus nana so'uk neni nusa-sodak neu

(Markus 16:19-20; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:9-11)

⁵⁰ Faik esa, Yesus noo sala, kalua leni kota deak leu. Faik fo ala dekak lo nggolo Betania, boe ma Ana so'uk liman fo kokolak fee baba'e-babatik neu sala.[☆] ⁵¹ Ana bei kokolak baba'e-babatik leo ndia, boe ma Ndia nanaso'uk neni nusa-sodak neu. ⁵² Ala lita leo ndia, boe ma ala sendek lunggulanggak fo ala lakaluku-lakatele neu Ndia. Basa de ala fali leni Yerusalem leu, no dale namahokok nalan seli. ⁵³ Tunga-tunga faik, ala lakabubua lai Uma Ina Huhule-haladoik, fo ala so'uk kokoa-kikio neu Manetualain.

Ama Teofilus! Au tutuing hondak neu ia leo.

Soda-molek,
Lukas

[☆] 24:49 Yoel 2:28-29; Yohanis 14:16-17; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:4 [☆] 24:50 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:9-11

Lamatuak Yesus Tutui Malolen tangga Yohanis

Yesus ndia, na, see?

¹ Sososan, Manetualain Dede'a-kokolan mana memak so. Lamatuak Dede'a-kokolan ndia, sama leo Hataholi esa. Hataholi ndia, sama-sama no Manetualain.

Ma Ndia boe oo Manetualain.

² Ledoeik lalai ma daebafok bei ta dadi,

Hataholi ndia sama-sama memak no Manetualain so.

³ Lamatuak nakadadadik basa-basan nenik Ndia Dede'a-kokolan.

Taa hambu hata esa boe mana dadik, mete ma Hataholi ndia taa taon.

⁴ Ndia ndia, masodak okan.

De hataholi fo hambu nasoda no ndoos,

ala lasoda leme Ndia mai.

Ndia boe oo sama leo Manggaledok mana masa'ak,

fo hataholi nasoda, nai Manggaledok ndia,

bisa lita ma bubuluk.

⁵ Manggaledok ndia, nasa'a sapu selik makiuk;

ma makiuk taa bisa nakalee nala Manggaledok ndia.

Huu Manggaledok ndia nasa'a nakandoo.

⁶ Hambu hataholi fe'ek esa, nade Yohanis. Manetualain nadenu ndia boe, ⁷ fo dadik sakasii, suek nafada hataholi la la'eneu Manggaledok ndia. Fo suek basa hataholi la bisa lamahela leu Lamatuak, huu Yohanis kokolan ndia.

⁸ Yohanis ia, na, Manggaledok taa ndindia. Tehuu Lamatuak nadenun fo nafada hataholi la'eneu Manggaledok ndia. ⁹ Huu Hataholi fo mana dadik Manggaledok tetebes ndia, sangga neni daebafok ia mai. Manggaledok ndia, tao nala basa hataholi la lita dede'a ndoos sila.

¹⁰ Mae Ana taon basa hata malai daebafok ia dadi so, tehuu hataholi daebafok taa lalalak Ndia, neu faik Ana mai leo nai ia. ¹¹ Mae Ana mai leo no Ndia hataholi heheli nala, tehuu ala taa nau simbok Ndia.

¹² Mae leondiak, tehuu basa hataholi mana simbok ma lamahela neu Ndia, Lamatuak fee sala haak, fo dadik leu Ndia ana nala. ¹³ Ndia sama leo sila nana bonggi selu kasa. Tehuu sila nana bonggi beuk ndia, taa sama leo hataholi bonggi kakanak. Ma taa sama leo touk esa fo nahiik hambu titi-tonosik. Ala dadik Lamatuak ana nala, huu Lamatuak fee sala soda beuk.

¹⁴ Boe ma, 'Lamatuak Dede'a-kokolan' ndia,

nana bonggik dadik neu Hataholi.

Ana nasoda nai ita lalada nala.

Ita tita Ndia koasa inahuun.

Ndia koasa inahuun leondiak, huu Ndia ndia, Manetualain Ana Mane Kisan.

Ana nahiik natudu Ndia dale malolen neu ita,

huu Ndia hada-tataon memak leondiak.

Ma basa hata fo Ana nafada la'eneu Manetualain, memak tetebes leondiak.

¹⁵ Yohanis ndia, nafada dede'ak la'eneu Hataholi ia. Ana nanggou nae, "Mamanene bou! Ndia ia, fo au tuik so ae, 'Dei fo Hataholi esa sangga

✧ 1:6 Mateos 3:1; Markus 1:4; Lukas 3:1-2

mai. Ndia koasan lena heni au. Huu bei ta bonggi au, naa te Ana mana memak nakahuluk so!"

¹⁶ Yohanis kokolak leondiak, huu Hataholi ndia nahiik nalan seli natudu Ndia dale malolen. Ma Ana tao leondiak nakandondoo henin neu ita basa nggata. ¹⁷ Lele uluk ele, ba'i Musa ndia nakonda Lamatuak Heti-heun neu ita bei-ba'i nala. Tehuu hatematak ia, Hataholi ndia, na ndia, Yesus Karistus, fo natudu Lamatuak dale malolen neu ita. Ma basa hata fo Ana nafada la'eneu Manetualain, memak tetebes. ¹⁸ Taa hambu nitak hataholi esa boe fo nita tebe-tebe Manetualain. Tehuu Ndia Ana Mane Kisan, fo Ana suek ndia, natudu ita Manetualain dalen. Kakanak ndia, nai Ndia Aman boboan. Huu Ndia boe oo Manetualain.

Yohanis Mana Salanik, natudu Lamatuak Yesus

(Mateos 3:1-12; Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18)

¹⁹ La'i esa, hataholi Yahudi la malangga nala malai Yerusalem ladenu malangga anggama hida, ma hataholi leo Lewi luma fo lateme laono-lau lai Uma Ina Huhule-haladoik. Ala leni lee Yarden selik leu, fo latane Yohanis Mana Salanik lae, "O ia, Karistus fo Lamatuak heluk so, fo sangga haituan mai, do?"

Basa boe ma ana nafada sala nae, ndia ndia, see.* ²⁰ Ana manaku manggaledok nae, "Taa. Au ia taa Karistus."

²¹ Boe ma latane bali lae, "Metete ma leondiak, na, o ia see? Ba'i Elia, do?" Ana nataa nae, "Taa boe."

Boe ma latane bali, lae, "Naafu o ia, Lamatuak mana kokolan fe'ek esa do?"

Ana nataa nae, "Taa boe."*

²² Basa ndia, boe ma ala latane bali lae, "Metete ma leondiak na, o ia see? Mafada ai dei! Huu ai musi fali fo mafada malangga nala mana madenu ai. Tulun dei!"

²³ Boe ma ana kokolak tungga hata fo ba'i Yesaya sulak nitak nae, "Au ia, ndia hataholi mana manggouk nai mamana nees nae,

'Basa hataholi mahehele tao neulalau dala kala,

fo simbok Lamatuak mamain!

Tao matetu dalak fo soluk Ndia.'"

²⁴ Nai hataholi maleme Yerusalem mai lalada nala, hambu hataholi hida leme partei anggama Farisi mai. ²⁵ Boe ma latane Yohanis lae, "Leoiak. Metete ma o taa ndia Karistus, taa ba'i Elia, ma taa Lamatuak mana kokolan esa, na, hatina de o salani hataholi? O hambu haak neme bee mai?"

²⁶ Boe ma Yohanis nataa nae, "Au ia, salani hataholi unik kada oe. Tehuu hambu Hataholi esa nai ei lalada mala, fo ei taa malela kana. ²⁷ Au anoli akahuluk neme Hataholi ndia mai, tehuu Ndia koasan lena heni au. Mae kada dadik neu Ndia atan boe oo au taa andaa."†

²⁸ Basa dede'a kala ia dadi leme Betania, nai lee Yarden selik. Yohanis no ndia ana mana tungga nala salani hataholi lai ndia.‡

Lamatuak Yesus ndia, sama leo Manetualain Bi'ilombo Anan

* **1:19** Yohanis mamana salani hataholi la, ha'in neme ayat kadua hulu falun. ✨ **1:21** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:15, 18; Maleaki 4:5 ✨ **1:23** Yesaya 40:3 † **1:27** Susula dede'a Yunani isi-isik nae, "sefi kada ndia sapatun talin boe oo au taa andaa." Ndia ndandaan nae, Yohanis kada hataholi anak. Mae dadik neu Yesus atan boe oo ndia taa nandaa. ‡ **1:28** 'Betania' ia, fe'e no nggolo Betania, fo deka-deka no kota Yerusalem. Tehuu ndia mamanan taa manggaledok. Hataholi malela kala dudu'a lae, fama ia sama leo nusa Basan, fo nai dano Galelea selik dulu, huu Yosefus boe oo sulak mamanan ndia nade 'Betanea'. Yosefus ndia, hataholi Yahudi esa fo ana sulak Israel tutuin neu mana palenda Roma.

²⁹ Neu fo'a mai, boe ma Yohanis nita Yesus la'ok neni ndia neu. Boe ma ana kokolak nae, "Mita Hataholi ndia nai ele dei! Ndia ndia, Manetualain Bi'ilombo Anan, fo Ana dadi neu tunu-hotuk, fo koka heni hataholi daebafok kala sala-singo nala. ³⁰ Hataholi ia, fo afik au afada ei so ae, 'Dei fo hambu Hataholi esa sadu mai. Ndia koasan lena heni au, huu Ana nai ia nakahuluk au.' ³¹ Makahulun au taa bubuluk, mete ma Ndia ndia, Karistus. Tehuu au mai salani hataholi unik oe, fo suek hataholi Israel asa lalalak Ndia.

³²⁻³³ Manetualain nadenu au mai salani hataholi unik oe. Ana nafada au boe nae, 'Neu ko Hataholi esa sangga neni o muu. Boe ma Au Dulang konda neu Ndia. Hataholi ndia, noo Au Dula Dale Malalaong, fo fee koasa neu Au hataholi nggala.' Ledoeik Hataholi ndia mai, au bei taa alalak Ndia. Tehuu ledoeik au ita Lamatuak Dulan konda neme lalai mai, sama leo mbui lunda, de tena neu Ndia, bei fo au alalak Ndia ae, 'Ndia ia, fo Hataholi ndia!' ³⁴ Au ita dede'a kala sila unik au mata de'e heheling. Boe ma au afada ei ae, 'Hataholi mana maik ndia, na, Manetualain Anan ndindia!'"

Lamatuak Yesus hele nala Ndia ana mana tungga sososa nala

³⁵ Neu fo'a mai, boe ma Yohanis nambadeik no ndia ana mana tungga nala dua. ³⁶ Ledoeik Yohanis nita Yesus la'ok nesik ndia, boe ma nafada nae, "Mita dei! Huu Ndia ndia, Manetualain Bi'ilombo Anan, fo neu ko Ana dadik tunu-hotuk!"

³⁷ Boe ma Yohanis ana mana tungga kadua nala lamanene ndia kokolan ndia, boe ma ala la'o elan, de leu tungga Yesus. ³⁸ Boe ma Yesus suli dea, de nita sala tungga Ndia. Boe ma Ana natane sala nae, "Talobee? Ei paluu do?"

Ala latane lasafali Ndia, lae, "*Rabi* leo nai bee?" (Nai sila dede'a Aram, '*Rabi*' ndandaan nae, 'Ama Mesen'.)

³⁹ Boe ma Yesus nataa sala nae, "Mai mita aom." Boe ma ala tungga Ndia, de lita Ndia mamana leleon. Ledoeik ala losa, meda li'u haa ledo bobon. Boe ma ala leo lo Ndia losa ledo tesa.

⁴⁰ Neme hataholi kadua kala sila fo lamanene Yohanis kokolan, boe ma mana tungga Yesus ndia, esa nade Anderias. Ndia ndia, Simon Petrus fadin. ⁴¹ Anderias titik neu sangga ka'an Simon, de nae, "Wei, ka'a aa! Ai matonggo mia *Mesias* so!" (Nai sila dede'an, '*Mesias*' ndandaan nae, Karistus, ndia Hataholi fo Lamatuak helu memak neme makahulun mai so, fo sangga haituan mai.) ⁴² Boe ma ana noo ka'an neni Yesus neu.

Basa de, Yesus nita ndia, boe ma nafada nae, "O ia, Simon. O amam ndia Yohanis. Mulai neme hatematak ia hataholi loke o na, lae '*Kefas*.'" (Ndia ndandaan sama no '*Petrus*', fo ndia '*batu*'.)S

Lamatuak noke nala Filipus ma Natanel

⁴³⁻⁴⁴ Nai ndia boe oo hambu hataholi fe'ek esa nade Filipus. Ndia nggolon, ndia Betsaida. Petrus no Anderias leme ndia mai boe.

Neu fo'a main, Yesus naketun nau neni propinsi Galelea neu. Fo neu natonggo no Filipus, de Ana noke nae, "Mai, tungga Au, fo dadik mu Au hataholing!"

⁴⁵ Boe ma Filipus neu sangga Natanel, de nafadan nae, "Ka'a aa! Ai matonggo mia Hataholi fo ba'i Musa sulak kana nai Lamatuak Heti-heun dale so. Lamatuak mana kokola lele ulu nala boe oo, sulak la'eneu Hataholi ia. Naden Yesus, fo neme nggolo Nasaret mai. Aman nade Yusuf."

S 1:42 Nade *Kefas* ndia, neme dede'a Aram *kefa*. Ndia ndandaan nae, '*batu*'. Nade Petrus ndia, neme dede'a Yunani *petra*. Ndia ndandaan '*batu*' boe.

⁴⁶ Tehuu Natanel nataa nae, "Hataholi Nasaret!? Awe'e! Taa hambu dede'a malole esa boe kalua neme ndia mai, bou!"

Boe ma Filipus nae, "Wei! Boso leondiak. Mai fo kada mita aom leo!"

⁴⁷ Ledoeik Natanel la'ok mai, Yesus nita mema kana so, de nae, "Ndia ia, hataholi ndoos! Huu nai dalen, taa hambu pepekok. Ndia ia, hataholi Israel isi-isik!"*

⁴⁸ Natanel natane nae, "Talobee de losak Lamatuak nalelak au?"

Yesus nataa nae, "Leoiak. Au ita o so, neu ledoeik o muma ai ndia huun.† Ledoeik ndia Filipus bei ta neu noke nala o."

⁴⁹ Boe ma Natanel manaku nae, "Ama Mesen ia, neu ko Manetualain Anan! Ma Ama boe oo, neu ko ita hataholi Israel asa Manen!"

⁵⁰ Yesus natanen nae, "Meda o ia, mamahahele Au, huu isinaak Au ae, 'Au ita o so neu ledoeik, o muma ai ndia huun,' do? Masanenedak, huu neu ko o bisa mita dede'a inahuu kala fo lena heni ia bali!"

⁵¹ Tetebes! Au afada memak. Neu ko ei mita lalai natahu'ak. Boe ma Lamatuak ata nusa-soda nala, konda-hene nai Au boboang seli. Ma Au ia Hataholi Isi-isik."‡

2

Feta kabin nai nggolo Kana

¹ Neu binesan, hambu feta kabin nai nggolo Kana, nai propinsi Galelea. Ma Yesus inan tungga nai ndia boe. ² Yesus no Ndia ana mana tungga nala hambu hohokak boe. De ala leu.

³ Tehuu dodoo, boe ma basa anggol oek nai feta ndia. Boe ma Yesus inan nafada Ndia nae, "Tulun dei! Huu sila anggol oek basan so."

⁴ Tehuu Yesus nataa nae, "Ina. Hatina de ina nau Au akanenin? Huu Au faing bei ta losa."

⁵ Tehuu Inan nafada hataholi mana maono-lau kala lai ndia nae, "Mamanene baa! Ana nadenu ei tao hata, na, kada ama tao tunggan leo."

⁶ Nai ndia hambu nggusi nee, fo hataholi la taon neme batu mai. Nggusi esa, na oen meda liter 75 losa 115. Hataholi Yahudi la lateme pake oe neme nggusi ndia mai, fo tao nalalao limak tungga sila anggaman heti-heu nala.

⁷ Boe ma Yesus nafada hataholi mana ono-lau kala sila nae, "Miu ha'i oe fo tao mahenu nggusi la sila." Boe ma ala tao oe henu nggusi la henuk mbaombao.

⁸ Basa de Ana nafada hataholi la sila nae, "Ndui mala fa, fo minin neu tenu fetak." Boe ma ala tao tunggan. ⁹ Losa ele, boe ma matenu fetak ana soba oe ndia. Naa te oe ndia dadik anggol oek so! Ana nakandaa, huu tana bubuluk ala hambu anggol oek ndia neme bee mai. (Tehuu hataholi mana ono-lau kala sila bululuk.)

Boe ma ana noke nala mana kabin touk. ¹⁰ Boe ma ana koan nae, "Leoiak. Ita natetemen na maumak fee linu lakahuluk anggol oek malada nalan seli. Mete ma hataholi la linu no'uk so, bei fo ana kalua anggol oek

* **1:47** Yesus kokolan ndia la'eneu Israel tutuin lele uluk. Neu faik fo Lamatuak bei ta foi nade 'Israel' neu ba'i Yakob, nade Yakob ndandaan nae 'Masapepekok'. (MeteTutui Sososan 27:1-40; 32:22-32.) Yesus maksud nai ia nae, Natanel ia, hataholi Israel fo mata-ao fe'ek neme ba'i Yakob mai. Huu Natanel ia, hataholi dale ndoos. † **1:48** Dede'a Indonesia pake dede'a-de'ek 'ai ara' neme dede'a Yunanisukei. Tehuu Susula Malalaok natudu ai esa nai ele fo hataholi lateme la'a boan. Nai Indonesia baba'ek dulu, hataholi taa la'a 'ai ara' boan. De 'ai ara' nai Susula Malalao dede'a Indonesia dalek, taa sama leo ita ai aran nai ia. ‡ **1:51** Nai Tui Sososan 28:10-17, Yakob nalame'i nai Betel. Nai me'in dalek, nita Lamatuak ata nusa-soda nala konda-hene edak esa, fo Yakob nae "Ilesu neni nusa-sodak neu".

nomer dua. Tehuu o tao masafalin. O fee makahuluk anggol oek nomer dua makahuluk, de dei fo anggol oek malada nalan seli nakabuik!”

¹¹ Dede'ak ndia ana dadi neme nggolo Kana, nai propinsi Galelea. Ndia makasososan fo Yesus tao tanda heran fo hataholi litan. Ana natudu Ndia koasa inahuun leondiak, boe ma ana mana tungga nala lamahale leu Ndia.

¹² Basa ndia, boe ma Yesus, ma Ndia inan, Ndia fadi nala, ma Ndia ana mana tungga nala loe leni kota Kapernaum leu. Tehuu ala leo lai ndia kada faik hida.*

Lamatuak Yesus husi heni hataholi la leme Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin

(Mateos 21:12-13; Markus 11:15-17; Lukas 19:45-46)

¹³ Faik fo hataholi Yahudi la fai malole Paska deka-deka mai so, boe ma Yesus hene neni kota Yerusalem neu.* ¹⁴ Nai Uma Ina Huhule-haladoik pasan, Yesus nita hataholi la lase'o sapi, bi'ilombo ma mbui lunda, fo hataholi la hasa fo taon neu tunu-hotuk. Nai ndia boe oo, hambu hataholi langgatuuk lai mei, fo tuka sila doin neu doik nai nusak ndia fo hataholi la fee Manetualain nai Uma Ina Huhule-haladoik ndia. ¹⁵ Ma Ana husi kalua heni basa hataholi la leme uma pasan ndia mai. Boe ma Ana ha'i nala tali fefeok hida, de Ana taon dadik fifilok. Ana husi heni sapi ma bi'ilombo la. Ana fae natono mei la, ma mbo'a heni doi kala sila. ¹⁶ Boe ma nadenu hataholi mana se'o mbui lunda la nae, “Ba'u heni bua sala sila leme ia mai! Mamanak ia pasak taa ia! Boso tao Au Amang uman dadik neu mamana danggan!”

¹⁷ Boe ma ana mana tungga nala lasaneda Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae,

“Au sue Lamatuak Uman ana seli.

Huu ndia de Au anea atalolole ndia nade malolen.”*

¹⁸ Boe ma hataholi Yahudi la malangga nala ladenu Yesus lae, “Metete ma memak o maena haak husi hataholi la leondiak, na, matudu tanda heran esa neu ai fo dadik buti!”

¹⁹ Yesus nataa nae, “Metete ma ei tao makalulutu mamana malalaok ia, na, dei fo neu binesan, Au ambadei fali kana.”*

²⁰ Tehuu ala sapa lae, “Hambun neme bee mai? Huu hataholi la lambadei Uma Ina Huhule-haladoik ia, losa teuk haa hulu nee. Hatina de O mae hetuk, kada O paluu kada faik telu fo mambadei fali kana?!”

²¹ Tehuu ala taa bubuluk, metete ma Yesus kokolak la'eneu Ndia aoinan, fo sama leo mamana malalaok esa. ²² De nai fai makabuin, faik fo Yesus maten so, basa de nasoda fali, na, Ndia ana mana tungga nala bei fo lasaneda hata fo Ana nafada memak neu sala so. Boe ma ala lamahale hata fo Lamatuak Susula Malalaon nana sulak neme makahulun ele mai, ma hata fo Yesus nafada memak neu sala so.

Lamatuak Yesus bubuluk basa hataholi dale nala

²³ Yesus leo tataak nai kota Yerusalem, fo suek Ana tungga fai Paska nai ndia. Boe ma hataholi no'u kala lita tanda heran nala fo Ana tao kala, boe ma ala lamahale neu Ndia. ²⁴⁻²⁵ Tehuu Yesus taa namahale sala, huu Ana bubuluk basa hataholi la dale nala. Ana taa paluu hataholi nafadan, huu Ndia mesa kana bubuluk memak hataholi nanggatuu-nambadein.

* **2:12** Mateos 4:13 * **2:13** Kalua neme Masir mai 12:1-27 * **2:17** Sosoda Koa-kio kala 69:9

* **2:19** Mateos 26:61; 27:40; Markus 14:58; 15:29

3

Lamatuak Yesus nakokola no Nikodemus

¹ Hambu hataholi esa neme partei anggama Farisi mai, naden Nikodemus. Ndia ndia hataholi Yahudi la mese inahuun esa. ² La'i esa, ana mai neu le'odaek fo natonggo no Yesus. Boe ma nae, "Ama Mesen! Ai bubuluk mae, Lamatuak nadenu Ama fo manoli ai. Huu tanda heran nala fo Ama tao kala sila, natudu buti nae, Lamatuak ndia fee koasa neu Ama. Mete ma taa leondiak, na, neu ko tanda heran nala sila taa bisa dadi."

³ Yesus nataa nae, "Tetebes! Ma Au boe oo sangga afada leoiak: mete ma hataholi taa nana bonggi seluk, na, ndia taa bisa dadik neu Lamatuak hataholin."

⁴ Boe ma Nikodemus natane nae, "Tehuu talobee fo hataholi bisa bonggin leondiak, mete ma ndia inahuuk so!? Ana taa bisa maso falik neni inan ana manan neu kala'i duan, suek inan bonggi seluk ndia. Taa dadi hetu!?"

⁵ Yesus nataa nae, "Tetebes! Tehuu Au afada leoiak: hataholi musi bonggin no oe, fo dadik malalaok, ma bonggin no Dulak, fo dadik hataholi beuk. No leondiak, bei fo ana bisa maso dadik Manetualain hataholin. ⁶ Huu hataholi bonggin neme hataholi mai, tehuu hataholi dulan nanabonggi beuk neme Lamatuak Dulan mai. ⁷ Boso heran, mete ma Au afada ae, 'Ei musi nanabonggi beuk, fo hambu soda beuk.' ⁸ Ita takasasaman no ani. Huu ani fumbu tungga ndia hihiiin. Ita bisa tamanene liin, tehuu taa bubuluk neme bee mai, ma ana bee neu. Basa hataholi nanabonggi beuk neme Lamatuak Dulan boe oo leondiak. Huu ita bisa tita Lamatuak Dulan tao nala hataholi dadik beuk so, mae ita taa bubuluk talobee de dede'ak ndia bisa ana dadi."

⁹ Boe ma Nikodemus natane nae, "Talobee de bisa ana dadi leondiak?"

¹⁰ Yesus nataa nae, "Wei, ka'a aa. Ka'a dadik neu hataholi Israel asa mese inahuun. Hatina de ka'a taa bubuluk dede'a kala sila? ¹¹ Au afada teteben. Ai, fo ndia Au ma Au hataholi nggala, bubuluk dede'a kala sila. Huu ai dadik sakasii la'eneu dede'a kala fo ai mita aom. Tehuu ei taa simbok no malole ai kokola nala. ¹² Ei taa nau mamahеле neu ledoeik Au afada la'eneu dede'a kala fo mana dadik nai daebafok. Nakalena bali mete ma Au afada la'eneu dede'a kala mana dadik nai lalai. Neu ko ei taa mamahеле bali! ¹³ Taa hambu hataholi esa hene neu nasale Lamatuak nai lalai. Kada Au mesa nggau, fo Hataholi Isi-isik konda uma Ndia nai nusa sodak mai.

¹⁴ Makahulun ele, nai mamana nees, ba'i Musa londa mengge liti esa neu ai lain, fo basa hataholi bisa litan, boe ma ala hambu sodak. Dede'a leondiak boe, musi dadik leondiak neu Au, Hataholi Isi-isik ia. Neu ko ala londa Au neu ai. ¹⁵ fo basa hataholi la mana mamahелеk neu Au, hambu soda tetebes, taa no namaketuk.

¹⁶ Huu Manetualain sue nalan seli neu basa hataholi malai daebafok ia. Huu ndia de Ana nadenu Au, fo Ndia Ana kisan ia, suek basa hataholi la lamahеле leu Au fo boso ala dook leme Lamatuak mai. No leondiak, ala hambu soda tetebes fo taa no namaketuk. ¹⁷ Lamatuak taa nadenu Au, fo Ndia Anan, neni daebafok ia mai, suek naketu hataholi huhukun. Tehuu Ana nadenu Au, fo asala'e ala hataholi la leme sila sala-singgo nala mai. ¹⁸ Manetualain taa huku hataholi kamahелеk neu Au. Tehuu naketu memak huhukuk neu hataholi fo taa namahеле neu Au, *huu* hataholi la sila taa lamahеле leu Au, fo Manetualain Ana kisan ia.

19 Matak leoiak: Lamatuak haitua manggaledok mai fo nasa'a nai daebafok ia. Tehuu hataholi lahiik lena lasoda lai makiuk. Ala taa nau lasoda lai manggaledok, huu ala tao dede'a taa malole. Huu ndia de Lamatuak nau huku sala. 20 Huu basa hataholi la tao tatao taa malole, ma ala husembuluk neu manggaledok ndia. Tala hii manggaledok ndia nasa'a neu sala, fo suek manggaledok ndia boso buka nakaholak sila manggalau nala. 21 Tehuu hataholi fo mana tao tungga ndoon, ala mai fo ela manggaledok ndia nasa'a neu sala. Huu manggaledok ndia natudu nae, ala tao tungga Lamatuak hihii-nanaun."

Lamatuak Yesus ma Yohanis Mana Salanik

22 Basa ndia, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala kalua leme Yerusalem mai, tehuu ala leo tataak lai propinsi Yudea. Ala salani hataholi lai ndia. 23-24 Faik ndia, Herodes asa bei ta tao Yohanis Mana Salanik neni bui dale neu. Boe ma Yohanis salani hataholi neme nggolo Aionon, dekak no nggolo Salim, huu oe no'uk nai ndia. Boe ma hataholi la lambue leni Yohanis leu fo ana salani sala.*

25 Anggama Yahudi laena hadak esa fo tao nalalao aok, bei fo ala bole hule-haladoi. Nai ndia hambu hataholi Yahudi esa nadede'a no Yohanis ana mana tungga nala la'eneu dede'ak ndia. 26 Boe ma ala leni Yohanis leu fo lafada lae, "Ama Mesen! Masaneda do taa, Hataholi ndia fo mana sangga ama neme lee Yarden selik ndia, fo ama mae Ndia ndia, Karistus? Ndia boe oo salani hataholi! Taa hambu leni ai mai bali! Huu basa hataholi la lambue kada leni Ndia leu!"

27 Yohanis nataa nae, "Leoiak! Hataholi taa bisa tao hata esa boe, mete ma Manetualain nai nusa-sodak taa soi dalak neu ndia. 28 Ei mesa nggei mamanene so, au afada manggaledok ae, 'Au ia, taa ndia Karistus fo ita tahanin taa-taa. Tehuu Lamatuak nadenu au akahuluk, fo soi dalak fee Karistus. Kada leondiak leo!*"

29 Conto leo, mana kabin touk naena mana kabin inak. Tehuu touk ndia sakasiin fo nambadeik no ndia, dalen namahoko, mete ma namanene mana kabin touk nakokola. Yesus ndia, sama leo mana kabin touk esa. Ma au ia, sama leo Ndia sakasiin. Huu ndia de hatematak ia au daleng namahoko nalan seli. 30 Elan fo hataholi mana tungga Ndia boe lamano'u, ma hataholi mana tungga au lamaluma."

Hataholi fo mana konda neme nusa-sodak mai

31 Yohanis kokolak tuti bali nae, "Ana konda neme Manetualain mai nai lalai, huu ndia de Ndia inahuun lena heni basa-basan. Tehuu au ia kada uma daebafok ia mai, de au sama leo basa hataholi malai daebafok ia. Au kokolak la'eneu dede'ak basa faik nai daebafok ia. Tehuu mana konda neme Lamatuak manai lalai ndia mai, neu ko Ana seli lena heni basa-basan. 32 Ana nafada la'eneu Ndia mesa kana nitan ma namanenen so. Tehuu hataholi fo taa simbok no malole hata fo Ana nafadan so. 33 Mete ma hataholi simbok hata fo Hataholi maneme lain mai nafadak ndia so, ma ndia boe oo natudu buti nae, ndia namahole Lamatuak kokolan ndia, tetebes. 34 Hataholi ndia fo Lamatuak haituan mai ndia, nafada Manetualain dede'a-kokolan. Huu Lamatuak fee Ndia Dulan neu Ndia, ma taa no to-lane. 35 Huu Amak manai nusa-sodak sue Ndia Anan nalan seli. Ma Ana fee basa-basan neu Kakanak ndia liman.* 36 Boe ma hataholi la fo lamahole leu Kakanak ndia, ala hambu sodak tetebes taa no namaketuk.

* 3:23-24 Mateos 14:3; Markus 6:17; Lukas 3:19-20 * 3:28 Yohanis 1:20 * 3:35 Mateos 11:27; Lukas 10:22

Tehuu hataholi la fo taa lamahele leu Ndia, ma taa tao tungga Ndia dede'-a-kokolan, ala taa hambu sodak ndia, huu Manetualain natudu nahele Ndia nasan fo huku sala."

4

Lamatuak Yesus nakokola no inak esa nai Samaria

1-2 Mete ma nakasasama Yohanis no Yesus, na, Yesus ana mana tungga nala mulai salani hataholi no'un lena heni hataholi fo Yohanis salani sala. Yesus mesa kana taa salani hataholi, kada Ndia ana mana tungga nala salani hataholi. Boe ma faik fo Yesus bubuluk nae, hataholi maleme partei anggama Farisi lamanene lae, ala salani hataholi no'uk lena so, ³ boe ma Ndia no Ndia ana mana tungga nala la'o ela propinsi Yudea, fo ala fali leni propinsi Galelea leu. ⁴ Tehuu ala musi la'ok lesik propinsi Samaria, fo lakandoo leni propinsi Galelea leu. ⁵ Ala la'ok, de ala losa kota esa nai propinsi Samaria, nade Sikar, deka-deka no dae fo ba'i Yakob feen neu ndia anan Yusuf.* ⁶⁻⁸ Nai ndia hambu oedolu esa nade, 'oedolu Yakob'. Ledo namatetu boe ma Yesus asa losa ndia. Ana nameda manggu neme sila lala'on mai, de Ana nanggatuuk hahae aok nai oedolu ndia. Boe ma Ndia ana mana tungga nala la'o ela Ndia mesa kana nai ndia, fo leu hasa nana'ak nai kota.

Boe ma inak esa neme kota ndia mai, fo neu lemba oe nai oedolu ndia. Yesus noke ndia nae, "Ka'a aa. Au bisa oke oe nininuk fa do?"

⁹ Tehuu inak ndia nggengge, huu hataholi Yahudi la taa lateme lakabubua lo hataholi Samaria. Boe ma ana natane nasafali Yesus nae, "Wei! Ama hataholi Yahudi do? Au ia hataholi Samaria. Taa sala ia do? Ama moke au oe fo minu do?"*

¹⁰ Yesus nafada nae, "Leoiak: mete ma ka'a bubuluk hata fo Manetualain nau fee basa hataholi la, ma bubuluk Au mana noke oe ia See, na, neu ko ka'a moke masafali oe neme Au mai. Boe ma Au fee oe maneni sodak."*

¹¹ Inak ndia nae, "Ama samba dodolu oen taa. Ma oedolu ia, madema. Neme bee mai Ama hambu oe fo maneni sodak ndia? Do oe ndia nai bee bali? ¹² Neme bee mai Ama lena heni ai ba'in Yakob! Ndia ndia ela oedolu ia neu ai. Ma ndia boe oo, ninu neme oedolu ia. Ndia ana nala, ma ndia sapi nala boe oo leondiak."

¹³ Yesus nataa nae, "Masanenedak baa! Huu hataholi mana ninu neme oedolu ia mai, neu ko ana maa mada bali. ¹⁴ Tehuu hataholi mana ninu oe fo Au feek ndia, neu ko tana maa mada seluk bali. Huu oe fo Au feek ndia, sama leo oe matak esa fo nasambumbulak deak mai. Oe ndia, neni soda tetebes fo taa hambu namaketu."

¹⁵ Inak ndia nae, "Mete ma leondiak, na, Ama fee au oe ndia leo, fo ela au bosu maa mada bali! No leondiak, na au bosu mai taa-taa fo ndui oe nai ia bali."

¹⁶ Boe ma Yesus nadenu nae, "Leoiak. Ka'a fali dei. Muu moke ka'a saom, fo fali muni ia mai."

¹⁷⁻¹⁸ Ana nataa nae, "Au saong taa."

Boe ma Yesus nae, "Tetebes. O mafada ndoos. Huu o sao touk lima so. Ma touk fo hatematak ia, o saom taa ndia."

¹⁹ Boe ma inak ndia nae, "Awii! Hatematak ia au bubuluk so, Ama ia, Lamatuak mana kokolan esa ia. ²⁰ Au sangga atane. Ai hataholi Samaria

* **4:5** Tutuik la'eneu Sososan 33:19; Yosua 24:32 * **4:9** Esra 4:1-5; Nehemia 4:1-2 * **4:10** Yermia 2:13; Sakarias 14:8; Yeskial 47:9

la bei-ba'i nala lakaluku-lakatele leu Manetualain nai lete Gerisim ia.* Tehuu ei hataholi Yahudi la mae, mete ma nau nakaluku-nakatele neu Manetualain, na, basa hataholi la musi leni Yerusalem leu. Tungga Ama na, tetebes ndia, leobeek?"

²¹ Yesus nataa nae, "Ka'a mamahale dei neu hata fo Au kokolak ia, huu ia tetebes. Dei fo ndia fain ana mai, na, hataholi la lakaluku-lakatele neu Manetualain, tehoo taa kada nai letek ia, do, nai Yerusalem. ²² Ei hataholi Samaria taa bubuluk no'uk la'eneu ei makaluku-makatele neu see. Tehuu ai hataholi Yahudi la bubuluk no'uk, la'eneu Manetualain fo ai makaluku-makatele neun. Huu Ana nau pake ai fo soi dalak, fo suek hataholi bisa hambu sodak neme sila sala-singgo nala mai. ²³ Dei fo ndia fain mai, fo mulai neme hatematak ia so, na, hataholi mana makaluku-makatele neu ita Aman nai nusa-sodak, ala lakaluku-lakatele neu Ndia tungga Ndia Dulan, ma tungga hata fo ndoos. Huu Amak nai nusa-sodak nahiik no hataholi leondiak fo mana makaluku-makatele leu Ndia. ²⁴ Hataholi mana nakaluku-nakatele neu Manetualain musi tungga Ndia Dulan, ma tungga hata fo ndoos, huu Manetualain ndia, dulak."

²⁵ Inak ndia nafada nae, "Au bubuluk Mesias ndia sangga mai, fo ndia hataholi la seseik lae, 'Karistus', fo Manetualain helu memak sangga haituan mai. Dei fo mete ma Ana mai so, na, neu ko Ana nafada basabasan neu ita."

²⁶ Yesus nataa nae, "Ndia Au ia so, fo mana makokolak hatematak ia."

²⁷ Nandaa no faik ndia, Ndia ana mana tungga nala fali leme kota mai. Ala heran, huu ala lita Ndia nakokola no ina Samaria esa. Tehuu taa hambu esa natane inak ndia nae, "O nau hata?" Ma taa hambu esa natane Yesus, nae, "Hatina de Lamatuak kokolak no inak ia?"

²⁸ Basa de inak ndia la'o ela ndia nggusin neu ndia, de ana fali neni kota dale neu. Boe ma ana tui hataholi la lai ndia nae, ²⁹ "Mai fo mita sudik hataholi ia dei! Huu Ana bisa buka basa-basan neu au fo au tao itak so. Naafu Ndia ia, Karistus, fo Lamatuak helu sangga haituan mai so!" ³⁰ Boe ma hataholi la kalua leme kota ndia mai, de leu lita Ndia.

³¹ Ledoek inak ndia bei fo fali neni kota neu, boe ma Yesus ana mana tungga nala kokoe Ndia lae, "Ama Mesen aa! Mai mu'a dei!"

³² Tehuu Ana nataa nae, "Au hambu nana'ak so, fo ei taa bubuluk."

³³ Ndia ana mana tungga nala latane esa no esa lae, "Talabee ia? See ndia mai so, fo fee Ndia nana'ak?"

³⁴ Tehuu Yesus nafada nae, "Leoiak. Manetualain nadenu Au fo tao tungga Ndia hihii-nanaun, ma akalala'ok Ndia uen losa basan. Ndia sama leo nana'ak fo soaneu au. ³⁵ Ei mateme memetek nai tina, boe ma makandandaak mae, 'Bei bulak haa bali, bei fo bisa ketu-kolu.' Mamanene baa! Au afada. Mete ma ei mete neulalau tina la, na, hatematak ia nahehele ketu-kolu so. Tina la, sama leo hataholi no'u kala lai ele, fo leni ita mai. Huu sila ndia, lahehele lamahale leu Au so. ³⁶ Taa kada leondiak, huu mana ketu-kolu la lakaduduluk sila buna-boan lai gudang dale, de ala mulai simbo sila nggadi nala. Sila ndia, sama leo hataholi mana matudu dalak fo hataholi lamahale neu Manetualain, basa de hambu soda tetebes fo taa kamaketuk. No leondiak, hataholi mana sele bini, ma hataholi mana ketu-kolu buna-boa kala, bisa lamahoko no'u. ³⁷ Hataholi lae, 'Hataholi esa sele bini; hataholi fe'ek nakaduduluk buna-boak.' Ndia, tetebes ndia.

* 4:20 Lete Gerisim ndia, dekan no nggolo Sikem nai propinsi Samaria. Nai susula dede'a Yunani, kada sulak nae, "nai letek ia". Tehuu hataholi malela kala basa sala lae, letek ndia naden, fo ndia "Gerisim".

38 Au adenu ei fo miu makaduduluk buna-boak neme hataholi fe'ek ue-taon mai. Memak ei ndia taa tao ues, tehuu ei ndia hambu nanalak neme sila sosota-mamanggung mai."

39 Faik ndia, hambu hataholi Samaria no'u kala lai kota ndia, lamahele leu Yesus, huu inak ndia kokolan nae, "Ana buka basa-basan neu au fo au tao ita kana so." 40 Boe ma, faik fo leni Yesus leu, ala kokoe Ndia lae, "Lamatuak, leo mia ai nai ia leo!" Boe ma Ana leo tataak faik dua nai ndia.

41 Ma hataholi fe'ek no'u kala lamahele leu Ndia, huu Ndia kokolan.

42 Boe ma lafada inak ndia lae, "Afik kada ai mamananene o kokolam. Tehuu hatematak ia ai mamahele neu Ndia, huu ai mamananene makandoon neme Ndia mai. Ai bubuluk tebe mae, Hataholi ia, fo bisa nasala'e nala ita basa nggata nai daebafok ia neme ita sala-singgo nala mai."

Lamatuak Yesus tao nahai pegawe esa anan

43 Yesus asa leo faik dua lai ndia, boe ma ala la'o lakandoo leni propinsi Galelea leu. 44 (La'i esa Yesus kokolak nitak nae, "Hataholi taa nahiik fee hada-holomata neu Manetualain mana kokolan fo neme ndia nggolo hehelin mai.")[✧] 45 Makahulun, neu faik fo bei ta feta Paska, hataholi Galelea no'u kala leni Yerusalem leu, fo tao fai malole nai ele. Boe ma ala hambu lelak lita basa Yesus tatao-nono'in nai Yerusalem. Huu ndia de faik fo Ana fali neni Galelea neu, ala simbok Ndia no malole.[✧] 46 Boe ma Yesus asa la'ok lakandoo leni nggolo Kana nai propinsi Galelea leu bali. Ana tao nitak oe dadik neu anggol oek nai ndia.

Faik ndia, hambu pegawe esa nai kota Kapernaum. Ana touanan namahedi.[✧] 47 Faik fo pegawe ndia namanene nae, Yesus fali neni Galelea neu, nai propinsi Yudea, boe ma ana nda'e neni Kana neu, fo sangga Yesus. Natonggo non, boe ma ana kokoe fo Yesus konda neu tao nahai ndia anan. Huu kakanak ndia sangga maten ndia so.

48 Yesus nafada pegawe ndia nae, "Ama, ee! Ei moke Au tao tanda heran mata-matak, tehuu mete ma ei taa mita, na, ei taa nau mamahele miu Au!"

49 Pegawe ndia nataa nae, "Lamatuak. Tulun mai dei. Huu mete ma taa, na, au anang maten ia so."

50 Boe ma Yesus nafadan nae, "Fali leo. Huu o anam ndia, nasoda."

Boe ma ana fali memak, huu ana namahele neu Yesus kokolan ndia.

51 Ledoeik ana fali, te ndia ana mana tao ue nala mai latonggo lon nai dalak, de lae, "Ama boso dale hedi bali, huu ama anan bei kasodak."

52 Boe ma natane sala nae, "Ana mulai hai neme li'u hida?"

Ala lataa lae, "Mulai afik ledo kamatetun li'u esa, matobin konda memak." 53 Boe ma pegawe ndia nasaneda memak nae, ndia anan hai, mulai neme ledoeik Yesus nafada ndia nae, "Ama anan ndia kasodak." Boe ma ndia no basa ama isi nala lamahele leu Yesus.

54 De ia, tanda heran kaduan fo Yesus taon neu ledoeik Ana kalua neme Yudea, fo neni Galelea neu.

5

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi lu'uk esa nai kolam Batesda

1 Basa ndia, boe ma hambu fai malole anggama Yahudi esa. Huu ndia de Yesus asa la'o leni kota Yerusalem leu. 2 Nai ndia hambu kolam esa fo teras lima deka-deka no lelesu esa, fo naden Lelesu Bi'ilombo. Nai sila dede'a

Aram, na, kolam ndia naden 'Batesda'.* 3 Hambu hataholi kamahedik no'u kala fo lateme lahani lai teras sila. Conto leo: hataholi mbokek, hataholi lu'uk, ma hataholi fo taa bisa lakababalek. [Ala lahahanik ledoeik oe ndia mulai nakababalek. 4 Huu la'i-la'i esa, Lamatuak ata nusa-soda nala leni oe dale leu, fo tao oe nakababalek. Basa ndia, na, see maso nakahuluk neni oe ndia dalek neu, na, ndia ndia hai neme ndia hedini mai.]†

5 Nai ndia hambu hataholi esa, namahedi teuk telu hulu falu so. 6 Boe ma Yesus nita ana sunggu nai ndia. Yesus bubuluk hataholi ndia namahedi dook ia so, de Ana natanen nae, "Ka'a aa! O hii hai, do?"

7 Ana nataa nae, "Au nau Lamatuak. Tehuu ndia dede'an, na ndia: mete ma oe mulai nakababalek, na, taa hambu hataholi esa ko'o au uni oe dale uu. Mete ma au mesa nggau soba, naa te hataholi fe'ek maso nakahuluk neme au mai so."

8 Boe ma Yesus nadenun nae, "Mambadeik leo! Lulu mala o nene'im, fo fali leo." 9 Yesus kokolak nate'e, boe ma hataholi ndia, hai memak. Basa boe ma ana fo'a, de ha'i nala nene'in, basa de mulai la'ok fali.

Dede'ak ndia nandaa no hataholi Yahudi la fai huhule-haladoin. 10 Boe ma hataholi Yahudi la malangga nala lafada hataholi fo bei fo ana hai ndia lae, "Wei! O bubuluk do taa? Leledon ia, fai hahae tao ue-ledis. Tungga ita anggaman heta-heun, na, taa bole hataholi lu'a neni nene'in, huu ndia naden tao ues!"*

11 Ana nataa nae, "Awii, ama sala aa! Boso mamasana. Huu Hataholi mana tao nahai au ndia, palenda au nae, 'Lulu mala o nene'im, fo fali leo.'"

12 Basa de latanen lae, "Heeh! Mana madenu o fo ha'i mala o nene'im ndia, na, see?"

13 Tehuu hataholi fo bei fo hai ndia, taa nalelak Yesus ndia na see. Yesus kalua no neneek, huu hataholi no'u kala lai ndia.

14 Taa dook, boe ma Yesus natonggo no hataholi ndia neme Uma Ina Huhule-haladoik pasan. Boe ma Yesus nafadan nae, "Mamanene, baa! Hatematak ia o hai so. Boso tao salak bali, fo suék o boso hambu huhuku mabela lena ia bali."

15 Boe ma hataholi ndia neu sangga hataholi Yahudi la malangga nala, suék nafada sala nae, "Mana tao nahai au ndia, na, Ndia naden Yesus."

16 Huu ndia de ala mulai tao doidoso Yesus, huu Ana tao nahai hataholi, nandaa no fai huhule-haladoik.

17 Tehuu Yesus nafada sala nae, "Leoiak. Au Amang taa hahae nalelak tao ues. De Au boe oo tao ues akandoo."

Lamatuak Yesus manaku aon nae, Ndia ndia, Manetualain Anan

18 Huu hataholi Yahudi la malangga nala cap so lae, Yesus la'olena sila heta-heu fai hahae tao ues, de ala lambue sangga dala manggalauk nalan seli, fo nau tao lisa Ndia. Nakalnak bali, Ndia boe oo nafada nae, Manetualain, na, Ndia Aman. No kokolak leondiak, na, Ana so'uk Ndia aon sama leo Lamatuak.

19 Basa de Yesus nafada sala nae, "Tetebes! Au afada memak ae, Au taa bisa tao hata esa boe neme Au aoina heheling mai. Huu Au ia, Manetualain Anan. Huu ndia de kada Au bisa tao tungga hata fo Au ita Amak taon. Au

* 5:2 Hambu susula dede'a Yunani luma sulak 'Batesda', luma sulak 'Betsata', luma bali sulak 'Betsaida'. Lelesu Bi'ilombo boe oo nai *Nehemia* 3:1, 32; 12:39. Kota Yerusalem lelesu nala no'uk. Lelesu fe'e kala sosoan mata-mata kala. Makahulun ele, ala lateme pake Lelesu Bi'ilombo ia fo bi'ilombo la maso lesik ndia. † 5:4 Dede'a de'ek nai longga dale ia, taa nai susula dede'a Yunani malolen nalan seli ma laak nalan seli. ✧ 5:10 *Nehemia* 13:19; *Yermia* 17:21

ita Au Amang tao hata, na, Au boe oo tao tungga leondiak. ²⁰ Au Amang nai nusa-sodak sue Au nalan seli, fo Ndia Anan. Ndia boe oo natudu Au basa hata fo Ana tao kala. Dei fo Ana nau natudu Au dede'a kala ia fo inahuuk nalan seli bali, fo suek ei mita, ma ei heran malan seli! Leoiak: ²¹ Au Amang tao nasoda falik hataholi mana matek. Leondiak boe, dei fo Au fee sodak tetebes neu sudi see, tungga Au hihiiing. ²² Teteben, leoiak: Amak mesa kana taa naketu huhukuk neu hataholi. Tehuu Ana fee basan neu Au, huu Au ia, Ndia Anan. Boe ma Au ndia aketu ae, hataholi tao ndoos, do taa. ²³ Au Amang nahiik fo basa hataholi la fee hada-holomata leu Au, sama leo basa hataholi la fee hada-holomata leu Ndia. Huu hataholi taa mana fee hada-holomata neu Au, fo Ndia Anan ia, na, ndia boe oo taa fee hada-holomata neu Amak fo mana madenu Au so.

²⁴ Tetebes! Au afada memak. Hataholi mana mamananene Au kokolang, ma namahene neu Manetualain fo mana madenu Au, na, ana hambu soda tetebes fo taa namaketuk. Lamatuak taa huku ndia bali. Huu hataholi ndia, taa hambu huhuku mate bali, tehuu ana maso dadik hataholi mana masoda nakandoo no Lamatuak. ²⁵ Tetebes! Au afada memak. Ndia fain deka-deka mai, mulai neme hatematak ia so, fo hataholi kamate kala lamanene Au halang. Au fo ndia Lamatuak Anan. Huu hataholi fo namanene ma simbok no malole Au kokolang ia, dei fo ana hambu soda tetebes. ²⁶ Basa kasoda kala laoka lai Au Amang. Ndia boe oo fee Au soda tetebes. Huu Au ia, Ndia Anan. ²⁷ Au Amang boe oo fee Au haak ma koasa, fo aketu basa hataholi la huhuku nala, huu Au ia, Hataholi Isi-isik. ²⁸ Ei bosu heran, huu doo-doo ana, basa hataholi mana mate kala lamanene Au halang. ²⁹ Boe ma dei fo ala lasoda fali. Basa de, ala kalua leme late sala mai. Hataholi fo makahulun tao dede'a malole, hambu soda tetebes, fo taa hambu namaketuk. Tehuu hataholi fo makahulun ana tao manggalauk, na, nana hukuk nakandoo."✧

Hambu sakasii no'uk lafada la'eneu Lamatuak Yesus

³⁰ Yesus kokolak nakadaik nae, "Au taa bisa tao hata esa boe, mete ma Au bei ta amanenen neme Au Amang mai. Mete ma Au amanene basa so, bei fo Au aketu hataholi la dede'a nala. Huu ndia de hata fo Au aketun ndia, tetebes. Huu Au taa kada soba tungga Au hihii-nanau heheling, tehuu tungga Au Amang hihii-nanaun. Huu Ndia ndia nadenu Au!

³¹ Mete ma Au mesa nggau afada la'eneu Au aoina heheling, na, Au kokolang ndia taa tetebes. ³² Tehuu hambu hataholi fe'ek dadik sakasii la'eneu Au. Ma Au bubuluk sila kokola nala ndia tetebes la'eneu Au. ³³ Ei madenu mitak hataholi, fo neu natane Yohanis Mana Salanik. Boe ma ana kokolak tetebes la'eneu Au.✧ ³⁴ Au mesa nggau taa paluu hataholi leondiak fo sakasii la'eneu Au. Tehuu Au tao asanenedak dede'a kala ia, fo suek ei bisa hambu nasalala'ek mima ei sala-singo mala mai. ³⁵ Yohanis kokolan ndia, leo bali banduk mana mbila manggaledok. Faik fo mbilan bei manggaledok, na, ei dale mala lamahoko.

³⁶ Naa te, Hataholi fo ana selin lena heni Yohanis fo Ana kokolak tetebes la'eneu Au. Na ndia Au Amang nai nusa-sodak fo fee Au ues no'uk, suek Au akalala'ok losa basan. Ue sala ia, natudu buti nae, Amak nadenu Au. ³⁷ Ma Ndia ndia nadenu Au, fo kokolak tetebes la'eneu Au. Ei mesa nggei bei ta mamananene makandoon mitak Ndia halan, do mita makandoon Ndia mata-aon.✧ ³⁸ Lamatuak Dede'a-kokolan taa nasoda nai ei dale mala, huu

ei taa mamahale neu Au, fo Ana nadenu Au. ³⁹ Ei mateme palisak lutu-lutuk Lamatuak Susula Malalaon, huu ei dudu'a mae nai ndia dei fo ei matonggo mia dalan, suek hambu sodak tetebes fo taa namaketuk. Naa te Susulak sila, lafada la'eneu Au. ⁴⁰ Tehuu ei taa nau mini Au mai, fo maso dadik neu Au hataholing, suek ei hambu soda tetebes fo taa hambu namaketuk.

⁴¹ Au taa paluu fo hataholi soso'uk Au. ⁴² Tehuu Au bubuluk tebe-tebe ei dale mala. Huu ndia de Au bubuluk ae, ei taa maena dale susuek neu Manetualain. ⁴³ Au uni daebafok ia mai, huu Au Amang to'u koasa, de nadenu Au mai. Tehuu ei taa simbok Au. Naa te mete ma hataholi fe'ek mai fo pake ndia koasa hehelin, na, ei simbo kana no malole. ⁴⁴ Ei esa-esak hii nana koak. Tehuu ei taa mbali, mete ma Manetualain koa ei, do taa. Naa te Ndia ndia, Lamatuak! Taa hambu seluk so bali. De mete ma ei taa mbali Ndia, na, talobee fo ei bisa mamahale neu Ndia?

⁴⁵ Boso dudu'a mae, Au ndia soli salak neu ei, nai Au Amang matan. Taa. Mana soli salak neu ei ndia, na, ndia ba'i Musa. Naa te, ei mamahenenak neu ndia, huu ndia ndia fee ei Lamatuam Heti-heun. ⁴⁶ Mete ma ei mamahale tebe-tebe neu Musa, na, neu ko ei mamahale neu Au. Huu ndia sulak la'eneu Au. ⁴⁷ Tehuu, huu ei taa mamahale tebe-tebe la'eneu hata fo ana sulak, talobee fo ei nau mamahale hata fo Au kokolang ia? Taa bisa hetu!"

6

Lamatuak Yesus fee hataholi lifun lima lenak la'a (*Mateos 14:13-21; Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17*)

¹⁻⁴ Basa ndia, boe ma hataholi Yahudi la fai malole 'Paska' deka-deka so. Boe ma Yesus asa leni dano Galelea selik leu. (Dano ndia nade fe'en, ndia 'dano Tiberias.') Hataholi no'u kala tungga Ndia leni ele leu, huu ala lita tanda heran nala, fo Ana taok so, neu faik fo Ana tao nahai hataholi kamahedi kala. Losa dano selik, boe ma Yesus no Ndia ana mana tungga nala nda'e leni lete anak esa leu. Boe ma langgatuuk leu ndia.

⁵ Ledoeik Yesus nita hataholi no'u kala mai lakabubua, boe ma Ana natane Ndia ana mana tunggan esa, nade Filipus nae, "Ita bisa hasa nana'ak nai bee, fo fee hataholi la ia la'a?" ⁶ Memak Yesus bubuluk so Ana tao leobee. Tehuu Ana kokolak leondiak fo sangga uku sudi Filipus.

⁷ Boe ma Filipus nataa nae, "Awe'e! Mae tukan esa tao ues faik natun dua boe oo, tehuu nggadin bei ta dai hasa loti fee sila basa sala! Mae kada hataholi esa hambu loti fa anak boe oo, ndia taa dai!"

⁸ Boe ma Yesus ana mana tunggan esa bali nade Anderias, fo Simon Petrus fadin, nafada Yesus nae, ⁹ "Ama aa! Kakanak esa nai ia neni loti lima, ma i'ak boak dua. Tehuu ndia taa dai fee hataholi no'u kala ia la'a!"*

¹⁰ Nai ndia hambu na'u no'uk. Boe ma Yesus nadenu Ndia ana mana tungga nala nae, "Heti fo basa sala langgatuuk." Boe ma langgatuuk. Faik ndia, hataholi no'un ana seli! Kada tou kala, meda lifun lima.

¹¹ Boe ma Yesus ha'i nala loti la, de Ana noke makasi neu Lamatuak. Ana ba'e fee Ndia ana mana tungga nala. De ala leu baba'e fee hataholi makadoto kala. Ana tao i'ak leondiak boe. Basa sala la'a losa lakabete.

¹² Ledoeik basa sala la'a losa lakabete, boe ma Yesus nadenu Ndia ana mana tungga nala nae, "Makabubua mala nana'a ela kala, suek boso hambu nana nggali henik no sosoan taa." ¹³ Basa de ala lakabubua lala

* **6:9** Susula dede'a Yunani isi-isik nana sulak nae, ala tao loti ia neme *krithinos* mai. Susula Malalaok Indonesia nana sulak nae, 'jelai'. De'en hihii sama leo mbela hiak.

nana'a ela kala leme loti kalima kala sila, ma i'a kala sila, losa henu lembeneu sanahulu dua.

¹⁴ Ledoeik hataholi no'u kala lita tanda heran fo Yesus taok ndia, de lae, "Awii! Ndia ia, neu ko Mana kokolak fo Lamatuak heluk ndia so, fo sangga haituan mai." ¹⁵ Yesus bubuluk nae, hataholi no'u kala sila lakaseti Ndia fo dadik manek. Basa de Ana fo'a la'o neu nda'e neni lete anak esa neu, suek Ndia mesa kana bisa nai ndia.

Lamatuak Yesus la'ok nai oe bafon
(Mateos 14:22-33; Markus 6:45-52)

¹⁶ Ledoeik ledo bei fo tesa, Yesus ana mana tungga nala loe leni tasik leu. ¹⁷ Yesus bei ta mai nakabubua no sala. Boe ma ala hene leni ofa baluk esa lain leu, de ala mulai sefe leni kota Kapernaum leu fo nai tasik selik. Ledoeik ala mulai sefe, te fai makiuk so. ¹⁸ Boe ma tasik liin mulai fo'a, huu ani sanggu nafumbu nalan seli. ¹⁹ Ledoeik Yesus ana mana tungga nala lasefek meda losa kilo lima, boe ma litan Yesus la'ok nai oe bafon. Ana mai deka-deka no sila ofa balun, boe ma ala bii lalan seli.

²⁰ Tehuu Yesus nafada sala nae, "Wei! Boso bii! Huu Au ndia ia." ²¹ Huu ndia de tala bii so bali. Tehuu ala nau fo Ana hene neni ofa baluk dale neu, fo sama-sama lon. Taa bubuluk, naa te ofa baluk ndia losa neu namo seseek so.

Hataholi la lasanggak Lamatuak Yesus

²²⁻²⁴ Neu fo'a mai, hataholi no'u kala bei lai tasik selik. Ala deka-deka lo mamanan ndia, fo Yesus noke makasi neu Manetualain, de fee sala la'a. Boe ma bei fo ala bubuluk lae, afik kada ofa baluk esak nai ndia. Tehuu Yesus ana mana tungga nala pake ofa baluk ndia so, fo ala la'o ela mamanan ndia. Ma Yesus mesa kana taa hene neni ofa baluk ndia lain neu no'u no Ndia ana mana tungga nala.

Hataholi no'u kala bubuluk lae, Yesus no Ndia ana mana tungga nala taa lai ndia bali. No leondiak, ledoeik ofa balu fe'e kala mai neme kota Tiberias mai nai mamanan ndia, boe ma ala hene leni ofa baluk lain leu, fo leu sangga Yesus nai Kapernaum, nai tasi selik.

Lamatuak Yesus sama leo Loti fo maneni sodak

²⁵ Basa de latonggo lo Yesus nai tasik selik. Boe ma ala latane Ndia lae, "Ama Mesen! Ama losa nai ia ndia fai hidak?"

²⁶ Yesus nataa nae, "Teteben, leoiak: ei taa sangga Au huu ei mita tanda heran nala so. Tehuu ei sangga Au, huu Au fee ei mi'a losa ei makabete. ²⁷ Mamanene matalolole! Boso kada tao ues fo hambu nana'ak fo dei fo naboo henin. Malolenak ei tao ues fo hambu nana'ak fo nahele nakandoo, ma neni soda tetebees fo taa namaketuk. Huu Au ia, Hataholi Isi-isik. Au ia mana fee sodak neu ei. Huu Amak manai nusa-sodak fee basa haak ndia neu Au."

²⁸ Boe ma latane lae, "Metete ma leondiak, na, ai musi tao leobee, fo suek ai bisa makalala'ok Lamatuak uen?"

²⁹ Yesus nafada nae, "Lamatuak uen ndia leoiak: ei musi mamahale neu Au. Huu Manetualain ndia, nadenu Au."

³⁰ Boe ma latane bali, lae, "Ama musi matudu tanda heran leobeek, fo ai bisa mita, ma mamahale neu Ama? Boe ma Ama nau tao hata neu ai bali?"

³¹ Conto leo, ita bei-ba'i nala la'a lotimanna nai mamana nees. Ndia dadi sama leo nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon nae, 'Ana fee sala loti mana konda neme lalai mai, suek la'a.'*^{*}

* 6:31 Kalua neme Masir mai 16:4, 15; Sosoda Koa-kio kala 78:24

³² Yesus nae, “Au afada ei teteben leoiak: makahulun, ba'i Musa ndia taa nakonda loti ndia neme lalai mai, fo fee ei bei-ba'i mala. Huu mana makondak, ndia Au Amang nai nusa-sodak. Hatematak ia Ndia boe sadia fee ei loti maneme lalai mai. Tehuu loti ia, Loti tetebes fo nahele nakandoo.
³³ Huu Loti ia, neme Lamatuak mai, fo ndia Mana kondak neme nusa-sodak mai, ma neni sodak fee hataholi lai daebafok ia.”

³⁴ Basa de ala loke lae, “Lamatuak! Fee loti ndia nakandondoo henin neu ai dei!”

³⁵ Boe ma Yesus nafada sala nae, “Au ia, ndia Loti ndia. Huu Au ndia uni soda tetebes. De hataholi mana maso dadik neu Au hataholing, taa ndoe so bali! Ma hataholi fo namahale neu Au, taa maa mada so bali!

³⁶ Tehuu Au afada itak ei ae, mae ei mita Au so, tehuu ei bei ta mamahale Au boe. ³⁷ Naa te basa hataholi fo Au Amang hele nala sala so, fo dadik Au hataholi nggala, dei fo leni Au mai. Ma mete ma hambu hataholi neni Au mai, na, Au taa bisa husi henin! ³⁸ Huu Au konda uma lalai mai. Au mai fo tao tungga Au Amang hihii-nanaun, huu Ndia ndia nadenu Au. Au taa nau kada tao tungga Au mesa nggau hihii heheling. ³⁹ Ma Ndia hihii leoiak: neme basa hataholi fo Ana hele nala kala, fo dadik neu Au hataholi nggala, Ana nau fo Au akabubua ala basa sala. Au taa bole ela esa boe, fo mopon. Tehuu dei fo daebafok babasan, na, Au musi fee sala lasoda fali. ⁴⁰ Sama leo Au afada isinaak ndia, Au Amang nau fo basa hataholi la mana malelak ma lamahale leu Au, fo ndia, Ndia Anan ia, na, ala bisa hambu soda tetebes fo taa hambu namaketuk. Basa de dei fo faik fo daebafok babasan, Au tao asoda fali kasa.”

⁴¹ Hataholi Yahudi la malangga nala mulai luli Ndia, huu Ana nae, “Loti ndia neme Lamatuak mai fo ndia Au mana konda neme nusa-sodak mai.”

⁴² Ala lakokola lae, “Talobee ia so? Hataholi ia, fo ndia Yesus fo Ama Yusuf anan hetu? Ai malelak Ndia inama nala. De, talobee de hatematak ia Ana nae, ‘Au konda uma lalai mai?’ Hambun nai bee?”

⁴³ Yesus nadenu sala nae, “Wei! Hahae manggalau nai ndia, leo! ⁴⁴ Au Amang nai nusa-sodak nadenu Au ia mai. Hataholi bisa neni Au mai, mete ma Au Amang noon mai. Basa de, dei fo daebafok babasan, Au tao asoda fali kasa. ⁴⁵ Lamatuak mana kokola lele ulu nala sulak litak lae, ‘Manetualain nau nanoli basa hataholi la.’ Basa hataholi fo lamanene leu Amak nai nusa-sodak, ma lanoli leme Ndia mai, ala leni Au mai, fo dadik Au hataholing. ⁴⁶ Au ia, mana konda neme Manetualain mai. De kada Au mesa nggau ita itak Ndia. Taa hambu hataholi fe'ek esa fo nita nitak nakandoon Amak nai nusa-sodak.

⁴⁷ Tetebes! Au boe oo afada memak ei! Hataholi fo namahale neu Au, dei fo hambu soda tetebes fo taa namaketuk. ⁴⁸ Huu Au ia, Loti fo maneni sodak ndia. ⁴⁹ Makahulun ele, ei bei-ba'i mala la'a loti *manna* neu lodeoik ala la'ok ndule mamana nees. Mae ala la'a loti ndia, tehuu doo-doo, mate sala boe. ⁵⁰ Tehuu Loti mana konda neme nusa-sodak hatematak ia, fe'e. Huu basa hataholi bole la'a. Ndia ndandaan nae, basa hataholi kamahalek leu Au, ala taa laelak dook leme Manetualain mai bali. ⁵¹ Huu Au ia, fo ndia Loti mana neni sodak, fo mana konda neme nusa-sodak mai. Boe ma, dei fo mete ma Au mate, na, Au fee Au aong fo basa hataholi malai daebafok ia bisa lasoda. Boe ma hataholi mana na'a Loti ndia, ala hambu soda tetebes fo taa namaketuk.”

⁵² Lamanene leondia, boe ma hataholi Yahudi la malangga nala mulai lasisimbo bafak esa no esa lae, “Awe'e! Ana kokolak hata ndia. Talobee de Hataholi ia fee Ndia aoinan fo ita ta'a?”

⁵³ Boe ma Yesus nafada sala nae, “Au kokolak tetebes. Ma Au afada leoiak: Au ia, Hataholi Isi-isik. Hataholi mana nau nasoda ndoos, na, musi nanamba'ak no Au. De mete ma ei taa mi'a Au aoinang, ma taa minu Au daang, na, taa hambu soda tetebes nai ei.”[†] ⁵⁴ Huu hataholi fo na'a Au aoinang, ma ninu Au daang, na, ana hambu soda tetebes fo taa namaketuk. Boe ma dei fo daebafok babasan, na, Au tao asoda fali kana. ⁵⁵ Huu nana'a tetebes na ndia, Au aoinang. Ma nininu tetebes na ndia, Au daang. ⁵⁶ De hataholi mana na'a Au aoinang, ma ninu Au daang ndia, na, hambu sodak nanamba'ak no Au. Ma Au boe oo, nanamba'ak ua ndia. ⁵⁷ Amak manai nusa-sodak fo mana madenu Au ndia, Ana nasoda tetebes. Ma Au boe oo hambu soda tetebes neme Ndia mai. Huu ndia de hataholi mana na'a Au aoinang, na, ndia boe oo hambu soda tetebes neme Au mai. ⁵⁸ Makahulun ei bei-ba'i mala la'a loti *manna* ndia fo mana konda neme lalai mai. Mae ala la'a loti ndia tehuu doo-doo boe ma mate sala boe. Tehuu Loti fo mana konda neme nusa-sodak mai hatematak ia, fe'e. Huu hataholi mana na'a Loti ndia, neu ko hambu soda tetebes.”

⁵⁹ Yesus nanoli dede'a kala ia, nai hataholi Yahudi la uma huhulehaladoin esa nai kota Kapernaum.

Hataholi no'u kala heok lasadea Lamatuak Yesus

⁶⁰ Hambu hataholi no'u kala tungga Yesus. Faik fo ala lamanene Ndia nanonolin leondiak boe ma hambu luma kokolak lae, “Ndia nanonolin ia, belan seli, maa! See bisa simbok nanonolik ndia?”

⁶¹ Tehuu Yesus bubuluk ala manggalau leondiak, de Ana natane nae, “Hatina de Au nanonoling tao nala ei to'a-taa. ⁶² To'a-taa nalan seli bali mete ma ei mita Au, fo Hataholi Isi-isik ia hene fali uni ele uu, nai Au mamana makahulun nai nusa-sodak!

⁶³ Lamatuak Dulan fo maneni soda tetebes. Hataholi aoinan taa bisa neni soda tetebes. Tehuu Au Dede'a-kokola nggala laoka leme Lamatuak Dulan mai. De Dede'a-kokolak ndia boe, leni soda tetebes neu hataholi ia.

⁶⁴ Tehuu hambu ei luma fo taa mamahele miu Au.”

Yesus kokolak leondia, huu Ana bubuluk neme makasososan mai so, fo see taa mamahele, ma see dei fo se'o heni Ndia. ⁶⁵ Boe ma Yesus kokolak nakadaik bali nae, “Huu ndia de Au afada ei so ae, Au Amang nai nusa-sodak musi soi dalak fee hataholi dei, bei fo hataholi ndia maso dadik neu Au hataholing.”

⁶⁶ Mulai neme faik ndia mai, hambu hataholi no'u kala leme Ndia ana mana tungga nala mai heok lasadea Ndia, huu ala taa nau tungga Ndia bali. ⁶⁷ Boe ma Yesus natane Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala sila nae, “Boe ma ei talobee? Sangga heok mima Au mai boe, do?”

⁶⁸ Tehuu Simon Petrus nataa nae, “Lamatuak aa! Ai sangga mini see miu bali? Taa hambu hataholi fe'ek so fo bisa nafada ai, talobee fo ai bisa hambu soda tetebes ndia fo taa hambu namaketuk. Kada Lamatuak mesa kana. ⁶⁹ Ma ai mamahele neu Lamatuak. Huu ai bubuluk so mae, Lamatuak ia, na ndia Manetualain Hataholi Malalaon.”[✧]

⁷⁰ Yesus nafada sala nae, “Au hele ala ei hataholi sanahulu dua so. Tehuu masanenedak, baa! Hambu hataholi esa neme ei mai fo leo nitu!” ⁷¹ Ndia maksud na ndia, Yudas, fo Simon Iskariut anan. Yudas ndia, na, esa neme Ndia ana mana tungga kasanahulu dua nala mai. Ndia ndia, fo dei fo se'o heni Yesus.

[†] 6:53 Faik fo Yesus kokolak la'eneu na'a Ndia aoinan, ma ninu Ndia daan, na, Ndia maksud nae, hataholi musi mamahele Ndia, ma sodan nanamba'ak no Ndia nakandondoo henin. Makasasaman no Yohanis 6:40. [✧] 6:69 Mateos 16:16; Markus 8:29; Lukas 9:20

7

Lamatuak Yesus no Ndia fadi nala

¹ Basa ndia, boe ma Yesus asa la'ok ndule propinsi Galelea. Ana taa nau neu la'ok ndule propinsi Yudea, huu nai ele hambu hataholi Yahudi la malangga nala sangga tao lisa Ndia. ² Faik ndia, hataholi Yahudi la feta ketu-koluk, fo ala lae, "Feta Teng", deka-deka so.* ³ Boe ma Yesus fadi nala ladenu Ndia lae, "Meté ma Ka'a ia, hataholi inahuuk leondiak, na, malolenak Ka'a muni Yudea muu fo matudu aok no taa mafufunik! Fo suek hataholi mana tungga Ka'a lai ele boe, bisa lita dede'a kala fo Ka'a tao kala. ⁴ Huu mete ma hataholi esa nahiik fo hataholi no'u kala lita ndia ana selin, na, boso ana tao nafufunik. Huu Ka'a tao tanda heran mata-mata kala, na, malolenak, mete ma basa hataholi la bisa lita hata fo Ka'a taok ndia!" ⁵ Ndia fadi nala kokolak leondia, huu sila mesa kasa taa lamahele lalan seli neu Ndia.

⁶ Boe ma Yesus nataa nae, "Leoiak. Hatematak ia, Au faing bei ta losa. Tehuu mete ma ei nau miu, na, faik bee boe oo bisa. ⁷ Hataholi malai daebafok ia, taa husembuluk leu ei. Tehuu ala husembuluk lalan seli leu Au, huu Au buka atudu basa sila tatao-nono'i nala. Huu sila dale nala manggalauk. ⁸ Ita fai malole anggaman ndia deka-deka mai so. Ela kada ei mesa nggei hene mini Yerusalem miu dei. Au bei ta uu, huu fain bei ta nandaa." ⁹ Ana kokolak nate'e leondia, boe ma kada Ana leo nai propinsi Galilea.

Lamatuak Yesus tungga fai malole anggama Yahudi

¹⁰ Tehuu faik Ndia fadi nala la'o tungga hataholi Yahudi nala fai malole nai Yerusalem, de Yesus boe tungga neu. Tehuu Ana neu nafufunik, suek hataholi taa bubuluk. ¹¹ Ledoeik fai malole, nai Yerusalem, hataholi Yahudi la malangga nala lasanggak Ndia. Ala latatanek lae, "Hataholi ndia nai bee bae?"

¹² Hataholi no'u kala lakukutuk la'eneu Ndia. Luma lae, "Ndia ndia hataholi neulauk."

Luma bali lae, "Taa! Ndia ndia masapepekok fo nateme kedi nala hataholi no'uk." ¹³ Tehuu taa hambu hataholi nambalani kokolak manggaledok la'eneu Yesus, huu ala bii malangga nala.

¹⁴ Nandaa no fai malole ndia ba'e duak, boe ma Yesus maso neni Uma Ina Huule-haladoik dalek neu. De nanoli nai ndia. ¹⁵ Boe ma hataholi Yahudi la malangga nala heran, de lae, "Hataholi ia taa nanoli nitak dede'a no'uk leo ita. Tehuu hatina de Ana bubuluk no'uk leoiak?"

¹⁶ Boe ma Yesus nafada sala nae, "Mamanene baa. Dede'a kala fo Au anoli kala, taa neme Au mesa nggau mai, tehuu neme Ndia mai fo mana nadenu Au. ¹⁷ Hataholi fo tebe-tebe nau tao tungga Manetualain hihii-nanaun, na, neu ko ana bubuluk, Au nanonoling huun ndia, tebe-tebe neme Manetualain mai, do, kada neme Au mesa nggau mai. ¹⁸ Huu hataholi fo kada pake ndia koasa hehelin, na, kada ndia sangga nadek. Tehuu hataholi fo kokolak ndoos. Ana so'u botik nadek neme hataholi

* **7:2** 'Feta Teng' ndia, la'ok losa faik falu. Feta ndia neulaun ana seli. Ledoeik feta ketu-koluk bei nana taok, hataholi Israel asa leo tataak lai teng dale fo ala lambadedein nai sila uman. Teng ndia tao nasanenedak neu sala nae, makahulun sila bei-ba'i nala boe oo, leo tataak lai teng ndia, neu faik fo ala la'ok ndule mamana nees. Teng ndia boe oo, sama leo teng fo hataholi la lambadedein nai osi dale, neu faik ketu-koluk. Lees nai *Kalua neme Masir* 23:16; *Malangga anggama la hetihun* 23:33-36; 39:43; *Tui Seluk la'eneu Dala Sodak* 16:13-15; *Sakarias* 14:16-19.

mana nadenu ndia mai. ¹⁹ Ba'i Musa fee Lamatuak Heti-heu nala neu ei. Tehuu ei taa tao tunggan. De, hatina de ei masanggak dalak fo tao misa Au?"

²⁰ Boe ma hataholi no'u kala latane lae, "O kokolak hata ia? Fama o kamuluk ia. See sangga dalak fo sangga tao nisa O?"

²¹ Boe ma Yesus nataa nae, "Leoiak. Au bei fo kada tao tanda heran esa neu fai huhule-haladoik, tehuu ei basa nggei lesuha'i mala lakase'e. ²² Tehuu la'i-la'i esa, na ei tao ues neu fai huhule-haladoik, leo iak: ba'i Musa nakonda sunat heti-heun nae, mete ma hataholi bonggi ana touanak, na, neu fai kafalun ei musi sunat kakanak ndia. Mae faik ndia nanda no fai huhule-haladoik boe oo, ei musi sunat ndia. (Tehuu tungga teteben, na, heti-heuk ndia dook lena neme ba'i Musa mai. Huu Manetualain fee heti-heuk ndia nakahuluk fee ba'i Abraham.)^{*} ²³ De mete ma sunat kakanak esa nanda no fai huhule-haladoik, na, taa la'o lena Musa heti-heun, na, hatina de ei manggalau Au huu Au tao ahai hataholi lu'uk ndia nanda neu fai huhule-haladoik? Taa maso neni langga utek neu hetu!?"^{*} ²⁴ Boso timba-tai hataholi huu dede'a kala fo ei mita no ei mata mala. Dudu'a naluk fo timba-tai basan no malole dei, bei fo ei maketun no teteben."

Lamatuak Yesus ndia, na ndia Karistus do?

²⁵ Basa ndia, boe ma hataholi hida leme Yerusalem mai latane lae, "Hataholi ia fo ita malangga nala lasangga kana fo sangga tao lisan, do?"

²⁶ Wei, ana seli ia maa! Huu Ana kokolak manggaledok nai hataholi no'uk mata nala. Tehuu taa hambu malanggan esa fo nakatema bafan. Tungga ei, na, leobee? Fama mana to'u koasa la dudua lae, Hataholi ia, na ndia Karistus fo Lamatuak helu memak so, fo sangga haituan mai! ²⁷ Tehuu ndia dede'an, leoiak: dei fo, mete ma Lamatuak haitua Yesus mai, na, taa hambu hataholi esa boe bubuluk Ndia neme bee mai. Tehuu ita bubuluk so Hataholi ia neme bee mai."

²⁸ Faik ndia, Yesus bei nanoli nai Uma Ina Huhule-haladoik pasan. Ledoeik namanene hataholi la kokola nala leondiak, boe ma Ana natane sala nenik hala malii nae, "Ei dudua mae, ei malelak Au, ma bubuluk no teteben Au uma bee mai, do? Tehuu Au mai ia taa tungga Au hihii heheling. Huu mana madenu Au ia, tebe-tebe mana memak so. Ma ei taa malelak Ndia. ²⁹ Tehuu Au alelak Ndia, huu Au uma Ndia mai, ma Ndia ndia nadenu Au."

³⁰ Basa boe ma ala soba humu Ndia. Tehuu taa hambu esa bisa to'u nala Ndia, huu Ndia fain bei ta nanda. ³¹ Neme hataholi no'uk malai ndia mai, hambu no'uk boe lamahale leu Ndia. Ala lakokola lae, "Hataholi ia Karistus, huu Ana tao tanda heran no'uk so."

Ala ladenu hataholi leu humu Lamatuak Yesus

³² Nai hataholi makadoto kala sila laladan, hambu hataholi hida leme partei anggama Farisi boe. Ala lamanene hataholi no'uk lakukutuk dede'a kala sila la'eneu Yesus. Boe ma lo sila malangga anggama Yahudi malangga nala haitua mana manea Uma Ina Huhule-haladoik hida, fo leu humu Yesus.

³³ Boe ma Yesus nafada nae, "Au faing fo sama-sama ua ei ela kada fak so. Huu taa dook bali, te Au fali uni Ndia uu fo mana madenu Au. ³⁴ Basa dei fo ei sangga Au, tehuu ei taa matonggo. Huu Au sangga uni mamanak esa uu, fo ei taa bisa tungga."

^{*} 7:22 Tutuik la'eneu Sososan 17:10; Malangga Anggama la Heti-heun 12:3 ^{*} 7:23 Yohanis 5:9

³⁵ Basa boe ma hataholi Yahudi malangga nala latatanek esa no esa lae, "Meda Hataholi ia sangga bee neu? Ana neni mamanak bee neu fo ai taa bisa matonggo mia Ndia? Ana nau neu kekek nai hataholi Yahudi la fo mana leo lai nusa dea, do? Ana nau neu nanoli hataholi la fo mana pake dede'a Yunani nai ele, do? Do leobee? ³⁶ Ndia maksud hata, fo Ana kokolak nae, 'Ei nau sangga Au, tehuu ei taa matonggo mia Au.' Ma, 'Au nau uni mamanak esa uu fo ei taa bisa tungga?'"

Oe maneni sodak

³⁷ Nandaa no feta fai babasan, fo dadik fai inahuuk nalan seli ndia, boe ma Yesus nambadeik, de nanggou nae, "Mamanene bou! See maa mada na, ela ana neni Au mai, fo ninu!*" ³⁸ Huu mete ma hambu hataholi namahela neu Au, na, kada mai minu leo! Huu Lamatuak Susula Malalaon nana sulak so nae, 'Oe fo maneni sodak dei fo nasambumbulak kalua neme hataholi kamahela kala dale nala mai.' Boe ma ala hambu soda tetebes. No leondiak, sila boe oo fali hataholi fe'ek, fo ala hambu lasoda tetebes."^{*}

³⁹ Yesus kokolak la'eneu Lamatuak Dulan, huu basa hataholi kamahelek leu Yesus, neu ko simbo Dulak ndia. Tehuu faik fo Yesus kokolak leondia, na, ala bei ta simbo Dulak ndia, huu Lamatuak bei ta fee. Lamatuak musi so'u namadedema Yesus, bei fo Ana fee Dulak ndia.

Hataholi la mulai lasidak huu Lamatuak Yesus

⁴⁰ Hataholi no'uk lai ndia lamanene Yesus kokolak leondiak. Boe ma hambu ala kokolak lae, "Neu ko Hataholi ia, Manetualain Mana kokolan fo Ana helu memak neme makahulun mai so!"^{*}

⁴¹ Hambu luma bali lae, "Taa! Ndia ia, fo ndia Karistus, fo Lamatuak tudu memak so neme makahulun mai!"

Tehuu luma bali na ala sapa lae, "Taa bisa! Karistus ndia taa hataholi Galelea. Tetebes hetu? ⁴² Huu Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae, Karistus ndia na mane Dauk tititi-nonosin. Nai mamana fe'ek nana sulak nae, Ndia ndia hataholi Betlehem, fo ndia mane Dauk nggolon. Leondiak hetu?"^{*} ⁴³ De, hataholi la mulai lasidak huu Yesus. ⁴⁴ Hambu hataholi hida fo sangga humu Ndia. Tehuu taa hambu esa boe fo to'u nala Ndia.

Hataholi Yahudi la malangga nala taa lamahele leu Lamatuak Yesus

⁴⁵ Basa ndia, boe ma hataholi mana manea Uma Ina Huhule-haladoi kala mai, fo sangga humu Yesus, fali leni malangga anggama Yahudi la malangga nala ma hataholi Farisi la leu. Boe ma hataholi inahuu nala sila latane lae, "Wei! Hatina de ei taa mia Ndia mai?"

⁴⁶ Ala lataa lae, "Awii! Taa hambu hataholi kokolak nitak sama leo Ndia!"

⁴⁷ Hataholi Farisi la lae, "Heeh! Ei nana kedi nalak so. ⁴⁸ Masanenedak baa! Huu taa hambu neme ita hataholi Farisi, do, neme malangga nala lamahele leu Ndia. Hei, hetu? Mete ma hataholi inahuun taa namahele, na, hatina de ei nau mamahela neu Ndia? ⁴⁹ Hataholi no'u kala ia nau lamahele leu Ndia, tehuu taa bubuluk Manetualain Heti-heun. Dei fo Lamatuak huku belak neu sala!"

⁵⁰ Tehuu nai ndia boe hambu hataholi Farisi esa, nade Nikodemus. Ndia ndia, fo ana mai nitak neu le'odaek, fo nakokola no Yesus. Ana natane sala nae,^{*} ⁵¹ "Talobee? Tungga ita heti-heu anggaman, na, ita taketu

* 7:37 Malangga Anggama la Heti-heun 23:36 * 7:38 Yeskial 47:1-12; Sakarias 14:8; Nehemia 9:15, 19-20 * 7:40 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:18-19 * 7:42 2 Samuel 7:12; Mika 5:2

* 7:50 Yohanis 3:1-2

mepak hataholi dede'an dei do? Do, ita musi tamanene teu ndia, fo sangga bubuluk ana tao hata, bei fo bisa taketu ndia dede'an?"

⁵² Boe ma ala lasapalak ndia lae, "Wei! O ia hataholi Galelea sama leo Ndia do? Hena palisak lutu-lutuk Lamatuak Susula Malalaon dei! Lees neulalau fo o bubuluk mae, Lamatuak mana kokolan taa esa neme Galelea mai!"

Inak esa hohongge

⁵³ [Boe ma ala latangelak, fo basa sala fali.†

8

¹ Tehuu Yesus neni lete Setun lain neu. ² Neu fo'a fafain, boe ma Ana maso neni Uma Ina Huhule-haladoik pasan neu. Hataholi no'u kala mai lakabubua lo Ndia. Boe ma Ana nanggatuuk, de mulai nanoli sala.

³ Faik ndia, hambu inak esa nana humu nalak neu ledoeik ana hohongge. Boe ma mese anggama hida, ma hataholi Farisi hida hela lon neni Yesus neu. Ala lakaseti inak ndia nambadeik neu sila basa sala matan. ⁴ Boe ma lafada Yesus lae, "Ama Mesen. Ala humu lala inak ia, neu ledoeik ana hohongge. ⁵ Tungga ba'i Musa heti-heu nala, na, hambu palenda nae, 'Hataholi mana hohongge, na huhukun ndia, musi mbian losa maten.' Tungga Lamatuak, na, leabee?"^{*} ⁶ Ala sangga soba ika Ndia, fo bisa soli salak te sangga tao latuda Ndia.

Yesus taa nataa nakandoon, tehuu Ana nakatele de sulak neu dae, nenik Ndia lima ku'un. ⁷ Ala latane Ndia lakandondoo henin. Boe ma Ana nambadeik, de nafada sala nae, "Leoiak. Mete ma hambu neme ei mai taa tao nitak salak, na, ndia ndia mbia batu kaesan, fo huku inak ia."

⁸ Boe ma Ana nakatele seluk bali, de sulak nakadaik neu dae.

⁹ Ledoeik lamanene Ndia kokolan ndia, de ala mae. Huu nai sila dale nala, ala bubuluk lae, sila boe tao litak salak. Basa de ala latangelak esa-esa, mulai neme lasik losa mulik. Doo-doo boe ma ela kada Yesus no inak ndia mesa kasa lai mamanak ndia. ¹⁰ Boe ma Yesus nambadeik bali, de natane nae, "Heeh? Ala lai bee? Taa hambu hataholi fe'ek nai ia, sangga soli salak fo huku o do?"

¹¹ Boe ma ana nataa nae, "Taa Ama."

Basa de Yesus nafadan nae, "Au boe oo taa nau huku o. De, fali leo. Tehuu masanenedak. Boso tao salak bali!"^{*}

Lamatuak Yesus sama leo manggaledok neu hataholi daebafok

¹² Boe ma Yesus kokolak bali no hataholi no'u kala sila nae, "Au ia, sama leo manggaledok neu hataholi daebafok ia. Hataholi mana tungga Au, taa nasoda nai makiuk, tehuu ana leo nai manggaledok fo maneni soda ndoos."^{*}

¹³ Hambu hataholi Farisi luma sapa lae, "Wei! O nau dadik sakasii la'eneu o aoina hehelim do? Taa bisa! Huu tungga ai heti-heun, na, musi hataholi fe'ek dadik sakasii neu hataholi esa, tehuu, hataholi ndia taa mesa kana. De ai taa nau simbok, ma taa nau mamahele."^{*}

¹⁴ Yesus nataa nae, "Leoiak. Ela Au dadik sakasii neu Au aoina heheling, tehuu Au kokolang ndia, tetebe. Huu Au mesa nggau bubuluk ma no

† 7:53 Susula Malalaok dede'a Yunani fo laak nalan seli ma malole nalan seli, taa sulak tutuik ia. Abad kasanahulun, bei fo tutuik ia sadu nai dede'a Yunani. * 8:5 Malangga Anggama la Heti-heun 20:10; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 22:22-24 * 8:11 7:53—8:11 Susula Malalaok dede'a Yunani fo laak nalan seli ma malolen nalan seli taa sulak tutuik ia. Abad kasanahulun, bei fo tutuik ia sadu nai susula dede'a Yunani * 8:12 Mateos 5:14; Yohanis 9:5 * 8:13 Yohanis 5:31

teteben, Au uma bee mai, ma sangga bee uu. Ei boe oo taa bubuluk Au uma bee mai, ma taa bubuluk dei fo Au sangga uni bee uu. ¹⁵ Ei timba-tai hataholi tungga dae-bafok u'ukun. Tehuu Au taa pake dae-bafok u'ukun fo timba-tai hataholi esa boe. ¹⁶ Mete ma Au timba-tai hataholi, na, Au u'ukung ndia tetebes. Huu Au taa mesa nggau timba-tai, tehuu Au tao basan sama-sama ua Au Amang mana madenu Au. ¹⁷ Boso lilii henin. Huu nana sulak nai ei heti-heu anggamam, nae, 'Mete ma hambu hataholi dua sakasii fo kokola nala sama, na, dede'ak ndia tetebes.' ¹⁸ De taa kada Au mesa nggau fo dadik sakasii la'eneu Au aoina heheling. Huu Au Amang fo nadenu Au boe dadik neu sakasii fo kokolak la'eneu Au."

¹⁹ Ala latane lae, "Te O Amam ndia, nai bee?"

Boe ma Yesus nataa nae, "Ei taa malelak tetebes neu Au. Ei boe oo taa malelak Au Amang. Huu mete ma ei malelak tebe-tebe Au, na, neu ko ei boe malelak Ndia."

²⁰ Basa ia, Yesus nafada neu faik Ana nanoli neme Uma Ina Huhule-haladoik, dekak no mamananak fo ala paken fo nakaduduluk kolete. Taa hambu humu Ndia, huu ndia fain bei taa nandaa.

"Dei fo Au uni mamananak esa uu fo ei taa bisa tungga"

²¹ Yesus kokolak nakadaik neu sala, nae, "Dei fo Au la'o ela ei, fo uni mamananak fe'ek uu. Dei fo ei masanggak Au, tehuu taa hambu Au. Huu ei taa maena haak mini mamananak ndia miu. Boe ma dei fo ei mate, na, ei bei lemba mahele ei sala mala."

²² Basa de, hataholi Yahudi la malangga nala latatane aok esa no esa lae, "Ana kokolak hata ia? Ana sangga hala aon do? Huu Ana nae, 'Ei taa bisa mini mamananak ndia miu.'"

²³ Boe ma Yesus nafada sala nae, "Ei mima daebafok mai. Tehuu Au uma lalai mai. Ei, fo hataholi maneme daebafok ia mai. Tehuu Au taa uma daebafok ia mai. ²⁴ Huu ndia de isinaak Au afada ae, dei fo mete ma ei mate, na, ei bei lelembak ei sala mala. Huu mete ma ei taa mamahale mae, Au ia, ndia Karistus, fo Lamatuak haituan mai so, dei fo mete ma ei mate, na, neu ko ei bei lelembak ei sala-singo mala."

²⁵ Boe ma ala latane lae, "Wei! Tehuu, O ia see?"

Yesus nataa nae, "Au afada memak neme makasososan mai so." ²⁶ Hambu dede'ak no'uk, fo Au bisa afada la'eneu ei. Ei sala mala boe no'uk. Tehuu Au taa atudu dede'a kala sila. Mana madenu Au uni mamananak ia mai, mete ma Ana kokolak, na, kada Ana kokolak ndoos. Ma Au kada afada hataholi daebafok ia, dede'a kala fo Au amanene neme Ndia mai so." ²⁷ (Ndia maksud, Ndia Aman nai nusa-sodak. Tehuu ala taa lalalak Ndia maksud.)

²⁸ Boe ma Yesus kokolak nakadaik nae, "Dei fo mete ma ei londa heni Au Hataholi Isi-isik ia, nai ai nggangek lain, bei fo ei bubuluk, mae, Au ia, ndia Karistus. Ma Au taa tao hata-hata neme Au mesa nggau mai, tehuu kada Au anoli dede'a kala fo Amak manai nusa-sodak nanoli Au so. ²⁹ Mana madenu Au boe oo, sama-sama no au nakandondoo henin. Ana taa mbo'i nitak Au mesa nggau, huu Au tao tungga Ndia hihii-nanaun taa-taa."

³⁰ Faik fo Yesus nafada basa dede'a kala ia, boe ma hambu hataholi no'uk lamahele leu Ndia.

"Ei ia, fo ndia Ba'i Abraham tititi-nonosi nala"

† 8:25 Dede'a Yunani nai ia, sosoa-ndandaan dua. Esak, fo ndia: 'Au afada mema kana neme sososan mai.' Esa bali, na ndia: 'Hatina de Au sangga kokolak neu ei?'

³¹ Basa de, Yesus nafada hataholi Yahudi kamahele kala leu Ndia nae, "Metete ma ei masoda nanamba'ak mia Au nanonoli nggala ia, ma ei manoli makandoo neme Au mai, na, ei dadik Au ana mana tungga tetebe nala. ³² Boe ma ei bisa bubuluk dede'a tetebe sala. Ma dede'a tetebe sala sila, tao nakambo'ik ei, fo ei boso dadik ata bali."

³³ Boe ma ala sapa lae, "Heeh! Ai ia, taa hataholi atan! Huu ai ia, ba'i Abraham tititi-nonosin! Hatina de O kokolak mae, dei fo ai makambo'ik?"*

³⁴ Boe ma Yesus nafada sala nae, "Au kokolang ndia, tetebes. Huu basa hataholi kasoda kala tao salak, de ala dadik sama leo ata fo kada ala tungga salak hihii-nanaun. ³⁵ Tehuu natetemen leoiak: ata la taa lateme leo lakandoo lai uma esa. Huu kada maumak ana nala leo lakandoo lai ndia. ³⁶ De metete ma Au fo Lamatuak Anan koka heni basa ei sala-singgo mala, na, ei kalambo'is ndia so, de taa dadik sala-singgo kala ata nala bali. No leondiak, na, ei kalambo'i tetebes, ma taa tao tungga sala-singkok hihii-nanaun bali!

³⁷ Au bubuluk so, ei ia, fo ba'i Abraham tititi nonosi nala. Mae leondiak boe oo, tehoo ei mambue sangga dalak fo tao misa Au, huu ei taa nau simbok Au nanonoling. Huu nai ei dale mala, taa hambu mamanak so bali, fo mbeda Au Dede'a-kokolang. ³⁸ Au afada dede'a kala fo Au ita sala so, fo Au Amang natudu Au so. Ma ei tao tungga dede'a kala fo ei mamananen, neme ei ama mala mai so."

"Ei amam ndia, ndia nitu la malanggan"

³⁹ Ala lataa lae, "Ai ia, ba'i Abraham tititi-nonosin!"

Yesus nafada nae, "Metete ma ei dadik ba'i Abraham tiititi-nonosin tetebe, na, ei musi dadik conto tungga ndia. ⁴⁰ Tehoo ba'i Abraham taa tao nitak manggalauk sama leo ei tataom ndia! Huu ei mambue sangga dalak fo sangga tao misa Au. Naa te Au ia, afada ei dede'a tetebes, fo Au amanenen neme Lamatuak mai. ⁴¹ Ei tataom ndia memak taa dook neme ei ama mala mai."

Tehoo ala sapa lae, "Heeh! Ai ia, kakana tetebes! Boso mae, ai ia, kakana kanae! Huu ai Aman, kada esak, fo ndia Manetualain!"

⁴² Boe ma Yesus nafada sala nae, "Tehoo metete ma Manetualain tebe-tebe dadik neu ei Amam, na, neu ko ei sue Au. Huu Au uma Ndia mai, ma Au nai ia. Au taa mai tungga Au hihii-nanau heheling. Tehoo Au mai, huu Ana nadenu Au. ⁴³ Hatina de ei taa malelak Au kokolang? Fama huu ei taa nau mamananene!"

⁴⁴ Ei ia, mata-aok esa mia nitu la malanggan. Huu ei mahiik tao tungga ndia hihii-nanaun! Neme makasososan mai, ndia nateme tao nisa hataholi. Ana laban dede'a ndoos, huu ana timba heni basa dede'a ndoos. Metete ma ana nasapepeko, na, memak ndia natetemen ndia. Huu ndia ndia, mana masapepekok, ma kokolak masapepekok huun! ⁴⁵ Au ia, mana mafada dede'a ndoos. Tehoo ei taa mamahela neu Au. ⁴⁶ Soba! See neme ei mai bisa natudu buti nae, Au tao salak so? Heran maa! Metete ma Au kokolang ia ndoos, na, hatina de ei taa nau mamahela neu Au?"

⁴⁷ Hataholi neme Manetualain mai, namanene Ndia Dede'a-kokolan. Tehoo ei ia, taa mima Lamatuak mai, huu ndia de ei taa hii mamananene Au."

"Ba'i Abraham bei ta kana, tehoo Au akahuluk so"

⁴⁸ Hataholi Yahudi malanga nala lataa lae, "Weih! Ai kokolak tetebes ndia so. Huu ai kokolak so mae, O ia, taa hataholi Yahudi Isi-isik, tehoo O hataholi Samaria. O boe oo nitu nalak!"

* 8:33 Mateos 3:9; Lukas 3:8

⁴⁹ Boe ma Yesus nataa nae, "Au taa nitu nalak. Au fee hada-holomata neu Au Amang nai nusa-sodak, tehuu ei taa fee hadak neu Au. ⁵⁰ Au taa soso'uk aok, fo atudu Au ana seli heheling. Tehuu hambu Esa fo nau natudu Au ana seling. Ela Ndia ndia naketun mete ma Au kokolang ndoos, do taa.

⁵¹ Au Dede'a-kokolang, memak tetebes! Boe ma hataholi mana mamanenek ma tao tungga Au Dede'a-kokola nggala, neu ko taa mate."

⁵² Lamanene leondia, boe ma hataholi Yahudi malangga nala lafada Ndia lae, "Hatematak ia ai bubuluk so, O kokolam kamuluk, huu O nitu nalak so. Huu ba'i Abraham mesa kana maten so. Lamatuak mana kokola makahulun mate sala so boe. Tehuu O mae, 'hataholi mamanene kala, ma tao tungga Au Dede'a-kokolang, na, taa sangga mate sala.' Memak O ia mamulu so! ⁵³ Do O dudu'a mae, O ana seli lena heni Abraham fo maten so? Do, O lena heni Lamatuak mana kokola nala fo mana mate kala so? O dudu'a mae O ia see?"

⁵⁴ Boe ma Yesus nataa nae, "Mete ma Au soso'uk Aok, na hataholi la taa nau simbok. Naa te, Au taa ndia soso'uk aok, tehuu Au Amang ndia so'u dema-demak Au. Ndia ndia, fo ei manaku mae, Ndia dadik neu ei Manetualain. ⁵⁵ Tehuu ei taa malelak Ndia. Au ndia alelak Ndia no malole. Mete ma Au ae, Au taa alelak Ndia, na, Au mana kokola pepekok, sama leo ei. Tehuu Au alelak neulau Ndia ma Au boe oo tao tungga Ndia Dede'a-kokolan. ⁵⁶ Ei ba'im Abraham dalen namahoko nalan seli, faik fo ana nahahanik fo nau nita Au mamaing. Ndia memak nita so, de ana nameda dai so."

⁵⁷ Hataholi Yahudi la malangga nala lafada lae, "O teum bei taa losa teuk lima hulu boe! Tehuu O mae mita ba'i Abraham so. Tetebes do?"

⁵⁸ Boe ma Yesus nataa nae, "Tetebes! Huu ba'i Abraham bei ta kana, tehuu Au akahuluk memak so."

⁵⁹ Basa de hataholi la sila ha'i batu fo sangga mbia Ndia, huu Ana so'uk aon sama leo Lamatuak. Tehuu Ana la'ok nafufunik de kalua neme Uma Ina Huhule-haladoik pasan mai.✧

9

Lamatuak Yesus tao nahai hataholi mbokek esa

¹ Basa ndia, boe ma Yesus asa la'o. Boe ma Ana nita hataholi mbokek esa, fo mboke memak neme bonggin mai so. ² Boe ma Yesus ana mana tungga nala latane lae, "Ama Mesen! See ndia tao salak, losak hataholi mboke leoia? Huu ndia tatao hehelin, do huu ndia ina-man?"

³ Yesus nataa nae, "Hataholi mbokek ia taa tao salak. Ma ndia ina-man boe oo, taa tao salak fo ana mboke. Bonggin mai leondiak, fo suek basa hataholi la lita Lamatuak tao nahai ndia. ⁴ Manetualain ndia nadenu Au. De ita musi tasusua fo takalala'ok Ndia uen, neu ledoeik manggaledok bei nai ia. Huu dei fo makiuk mai so, na, hataholi taa bisa tao ues bali. ⁵ Ledoeik Au bei nai daebafok ia, na, Au sama leo manggaledok nasa'a neu basa hataholi la."✧

⁶ Yesus kokolak nate'e leondiak, boe ma Ana mudi amben neu dae. Basa de Ana nakatele, de Ana e'edon dadik tane. Boe ma Ana lose tane ambe ndia neu hataholi mbokek ndia matan. ⁷ Basa de Ana helu nae, "Muni kolam Siloam muu, fo malou o matam nai ndia." (Nai dede'a Ibrani, na, *Siloam* ndia ndandaan nae, 'haituan mai.') Boe ma hataholi mbokek ndia

neni ele neu fo nalou oe neu matan. Ledoeik ana fali, boe ma ana bisa nita so!⁸

⁸ Basa ndia, boe ma hataholi ndia uma tia-tai nala, ma mana nita ndia nahulek doik, mulai latatanek lae, "Wei! Hataholi mbokek ia fo makahulun nateme nangatuuk nahulek doik hetu?"

⁹ Hataholi luma lae, "Hei! Ndindia so!"

Hataholi fe'ek luma lae, "Taa! Ndia ia, kada nahombe leo hataholi ndia!"

Tehuu hataholi ndia mesa kana nafada sala nae, "Taa! Au ndindia so! Fo makahulun mbokek ndia!"

¹⁰ Boe ma latanen lae, "Talobee de losak o bisa mita so?"

¹¹ Boe ma nataa nae, "Leoiak! Hataholi manade Yesus ndia, tao tane, de Ana taon neu au matang. Basa de Ana nadenu au nae, 'Muni kolam Siloam muu, fo malou oe neu o matam nai ndia.' De au tao tunggan. Huu ndia de hatematak ia au bisa ita so!"

¹² Boe ma ala latanen lae, "De Hataholi ndia nai bee?"

Ana nataa nae, "Au taa bubuluk so maa!"

Hataholi Farisi la palisak hataholi mana mboke nitak ndia

¹³⁻¹⁴ Faik ndia, Yesus tao tane, fo tao hataholi mbokek ndia bisa nita ndia, nandaa no hataholi Yahudi la fai hahae tao ues. De ala loo hataholi mana mboke nitak ndia, fo neu nasale partei anggama Farisi hataholi nala. ¹⁵ Boe ma hataholi Farisi la latanen lae, "Hena o mafada sudik ai dei! Hatina de hatematak ia o bisa mita?"

Ana nataa nae, "Leoiak. Hataholi ndia tao tane neu au matang. Basa de au uu alou oe, boe ma hatematak ia au ita so."

¹⁶ Hambu hataholi Farisi luma lae, "Hataholi fo mana tao nahai o ndia, taa neme Manetualain mai. Ai bubuluk, huu Ana la'o lena heti-heuk la'eneu fai hahae tao ues so."

Hambu luma bali lae, "Talobee de losak hataholi mana tao salak ndia bisa tao tanda heran leondiak?" Boe ma ala lasisimbo bafak losa lasida kala.

¹⁷ De ala latane seluk hataholi fo makahulun mbokek ndia lae, "Tungga o, na, Hataholi mana tao nahai o matam ndia, hataholi mata-aon leobeek?"

Ana nataa nae, "Tungga au, na, Ndia ndia Lamatuak mana kokolan esa."

¹⁸ Tehuu hataholi Yahudi la malangga nala taa lamahale lae, hataholi ndia mboke nitak, de hatematak ia bisa nita so. Boe ma ala ladenu sila ana mana tunggan leu loke ndia ina-aman mai lasale sila. ¹⁹ Ledoeik ala mai, de malangga nala sila latane lae, "Hataholi ia ei anam do? Tetebes do taa ana mboke memak neme bonggin mai? Boe ma talobee de hatematak ia ana bisa nita so?"

²⁰ Hataholi ndia ina-aman lataa lae, "Ndia ia, memak ai anan. Ma ana mboke memak neme bonggin mai so. ²¹ Tehuu ai taa bubuluk, ana pake hata, de hatematak ia ana bisa nita so. See ndia buka matan, na, ai boe oo taa bubuluk. Ana inahuu so, de matane makandoon leo, huu ana bisa tui aon!" ²² Ala kokolak leondiak, huu ala bii hataholi Yahudi la malangga nala. Huu ala bubuluk lae, malangga nala sila lambeda dede'ak lae, "Meté ma hambu hataholi manaku lae, Yesus ndia Karistus, na, ai musi husi heni hataholi fo mana manaku leondiak neme ita hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin mai." ²³ Huu ndia de hataholi ndia ina-aman lataa lae, "Ndia inahuuk so. De matane makandoon neu ndia leo."

²⁴ Boe ma ala loke seluk hataholi fo makahulun mbokek ndia. Boe ma lae, "Leoiak! O musi kokolak ndoos neu Manetualain matan, fo manea

Ndia nade malolen. Huu ai bubuluk no teteben, Yesus ndia, hataholi manggalauk."

²⁵ Hataholi fo mana mboke nitak ndia nae, "Ama sala bosu mamananasa baa! Huu au taa bubuluk mete ma Ndia ndia, hataholi manggalauk, do taa. Au bubuluk no teteben, fo makahulun au mbokek; tehoo hatematak ia au bisa ita so."

²⁶ Ala latanen lae, "Tehoo Ana tao hata neu o? Ana buka o matam talobee?"

²⁷ Boe ma ana nataa nae, "Heeh! Huu isinaak au tui so, tehoo ei taa nau mamananene. Boe ma hatina de ei nau au tui seluk bali? Ama sala boe oo nau dadik neu Ndia ana mana tungga nala, do?"

²⁸ Boe ma ala a'alin, de lae, "Ela o mesa nggo dadik neu Ndia ana mana tunggan! Tehoo ai ia, ba'i Musa ana mana tungga nala. ²⁹ Ai bubuluk Manetualain nakokola no ba'i Musa. Tehoo ai taa bubuluk Hataholi ndia, neme bolok bee mai."

³⁰ Hataholi fo makahulun mbokek ndia nataa nae, "Heran ei! Ei taa bubuluk Ana neme bee mai. Naa te Ndia ndia buka au matang, de hatematak ia au bisa ita. ³¹ Ita basa nggata bubuluk tae, Manetualain taa namanene hataholi manggalauk, hetu? Tehoo Manetualain namanene neu hataholi dale ndoos, fo nasoda tao tungga Ndia hihii-nanaun. ³² Mulai neme Manetualain nakadadadik lalai ma daebafok losa hatematak ia, bei ta hambu nitak tutuik esa boe, la'eneu hataholi mana tao nahai hataholi fo mbokek neme bonggin mai, fo bisa nita so. ³³ De mete ma Yesus taa neme Manetualain mai, na, neu ko Ana taa bisa tao hata esa boe, hetu?"

³⁴ Boe ma ala lataa lae, "Wei! O ia, hataholi manggalauk neme o inam bonggi o mai! Talobee de losak o dudua' a o bisa manoli masafali ai?" Boe ma ala husi heni ndia neme sila uma huhule-haladoin mai.

Hataholi fo dalen makatemak

³⁵ Ledoeik Yesus namanene ala husi heni hataholi mboke nitak ndia neme uma huhule-haladoik ndia, boe ma Ana neu sangga hataholi ndia, losa hambun. Boe ma Ana nae, "O mamahela neu Hataholi Isi-isik, do?"

³⁶ Ana natane nasafali nae, "Ama, Hataholi ndia, see? Tulun mafada dei, suek au bisa amahela neu Ndia."

³⁷ Boe ma Yesus nafada nae, "O matonggo mua Ndia so. Ndia ndia, fo ndia Au ia, fo hatematak ia nakokola no o."

³⁸ Basa de, hataholi ndia nae, "Lamatuak, au amahela!" Boe ma ana sendek fo nakaluku-nakatele neu Yesus.

³⁹ Basa de Yesus nafada ndia nae, "Au uni daebafok ia mai, fo atudu hataholi la sala nala, suek hataholi mbokek bisa lita, ma hataholi mana nitak dadik mbokek."

⁴⁰ Nai ndia hambu hataholi Farisi hida, lamanene Ndia kokolan ndia. Boe ma ala latane lae, "O mae, ai mbokek, do?"

⁴¹ Yesus nataa nae, "Leoiak. Mete ma ei memak mbokek, na, taa hambu hataholi soli salak neu ei. Tehoo ei mae, ei ia, hataholi fo bisa mita. Huu ndia de ei bei lemba ei sala mala."

10

Nakandandaak la'eneu manahoo ma ndia bi'ilombo nala

¹ Yesus kokolak nenik nakandandaak esa nae, "Au afada ei ia, tetebes. Bi'ilombo kalalaek. Mete ma hataholi fo taa maso tungga lelesu, tehoo ana hene nesik mba'a, na, manggaledok so, na na'o ndia.

² Tehuu mana maso nesik lelesu ndia, na, ndia bi'ilombo la manahoon fo nakaboi sala. ³ Mana manea lelesu nalelak manahoo ndia, de ana soi lelesu fee ndia. Bi'ilombo la lalelak manahoo ndia halan. Boe ma mete ma ana noke sala esa-esak naden, na, ala tungga ndia deak leu. ⁴ Ledoeik ana noo sala deak leu, ana la'ok nakahuluk nai mata. Bi'ilombo la tungga dea, huu lalelak ndia halan. ⁵ Mete ma hambu hataholi fo bi'ilombo taa lalela kana, na, ala taa tunggan. Tehuu ala lalai, huu ala taa lalelak hataholi fe'ek ndia halan."

⁶ Leo mae Yesus tui nakandandaak ndia neu sala, tehuu ala taa bubuluk ndia maksud boe.

Lamatuak Yesus sama leo manahoo neulauk

⁷ Basa de Yesus nafada nakadaik neu sala nae, "Au afada ei ia, tetebes. Au sama leo lelesu nai bi'ilombo la lalaen. ⁸ Basa hataholi mana makahuluk neme Au mai, ala sama leo na'o. Mae ala loka mbea-mbea, tehuu bi'ilombo la taa lamanene neu hataholi sila. ⁹ Boe ma Au sama leo lelesu ndia. De mete ma hambu mana nau nesik Au, na, Manetualain nau nasala'e nalan neme ndia sala-singgo nala mai. Ndia sama leo ana maso neni Lamatuak mamanan neu nesik Au fo mana dadik neu lelesu. Ma hataholi fo ana maso nesik Au, na, ana la'ok sudi bee neu, ma ana hambu na'a-ninu no teteben.* ¹⁰ Na'o la kada tao naodek, huu ala mai fo lamana'o, lakanisa, ma tao lakalulutu hataholi sodan. Tehuu Au uni sodak fo malolen nalan seli, huu Au mai fo suek hataholi bisa nasoda ndoo-ndoo, ma nasoda ndoos.

¹¹ Au boe oo sama leo manahoo malole esa. Huu manahoo malole sadia fee ndia aoinan losa maten, fo suek ndia bi'ilombo nala bisa lasoda. ¹² Tehuu hataholi mana manea fo nana nanggadik, mete ma ana nita busa fui esa mai, na, ana nalai, de ela bi'ilombo la sila leme ndia. Basa de busa fui ndia kiki nala bi'ilombo esa, boe ma bi'ilombo fe'e kala lalai latangelak. ¹³ Hataholi mana manea ndia nalai, huu kada ana sangga doik. Ana taa mbali, fo nanea neulalau bi'ilombo la sila.

¹⁴ Tetebes! Au sama leo manahoo malole. Au alelak Au bi'ilombo nggala. Ma sila boe oo, lalelak Au. ¹⁵ Ndia sama leo Amak nai nusa-sodak nalelak Au, ma Au boe oo alelak Ndia. Au boe oo sadia fee Au aoinang losa mate, fo suek Au bi'ilombo nggala bisa lasoda.* ¹⁶ Hambu Au bi'ilombo fe'e nggala, fo bei ta lakabubua lo Au bi'ilombo nggala lai ia. Au musi akabubua ala sala boe. Dei fo mete ma ala lamanene neu Au halang so, na, ala lalelak memak. Boe ma ala mai lakabubua, dadik leu bubuak esa fo manahoo esa.

¹⁷ Huu Au sadia so fee Au aoinang losa mate, fo Au bisa asoda fali. Huu ndia de Au Amang nai nusa-sodak sue Au. ¹⁸ Taa hambu hataholi esa nakaseti Au fo mate, tehuu Au mesa nggau sadia fee Au aoinang losa mate. Au boe oo aena haak fo fee Au aoinang. Au boe oo aena haak fo ha'i fali kana. Palenda ia, Au simbon so neme Au Amang nai nusa-sodak."

¹⁹ Huu ala lamanene Yesus kokolak leondiak, boe ma hataholi Yahudi la lasisimbo bafak bali. ²⁰ Hambu no'uk leme sila mai lae, "Wei! Hataholi ia kamuluk! Ma Ndia boe oo nitu nalak! Hatina de ei nau mamanan neu Ndia?"

²¹ Tehuu hambu luma bali lae, "Ta hataholi kamuluk kokolan taa ia hetu? Kokola leondiak, taa kalua nitak neme nitu la bafan mai! Ma nitu la boe oo taa tao lala hataholi mbokek bisa nita bali, hetu?"

Hataholi Yahudi malangga nala taa nau simbok Lamatuak Yesus

²² Faik ndia, hataholi Yahudi la nau tao sila anggaman fai malolen esa. Fai malole ndia, nandaa no fai makasufuk. Nai feta ndia, hataholi Yahudi la lasaneda faik fo hataholi fe'ek tao langgenggeo Lamatuak Uma Ina Huhule-haladoin nai kota Yerusalem, boe ma ala tao lalalaon de ala tabis selu kana.* ²³ Yesus la'ok ndule nai Uma Ina Huhule-haladoik pasan, nai mamanak fo makahulun ala lae, 'Mane Soleman Uma Teras'. ²⁴ Boe ma hataholi Yahudi malangga nala mai lakalilimbu lala Ndia lae, 'Wei! Ita musi tahani losa faik bee, bei fo ita bisa bubuluk? Mete ma Ama ia, Karistus, na, tulun mafada manggaledon dei."

²⁵ Yesus nataa nae, "Au afada memak neu ei so, tehoo ei taa nau mamahale. Naa te dede'a kala fo Au tao kala, basan kada tungga Au Amang palendan. Dede'a kala sila latudu lae, Au ia see. ²⁶ Tehoo ei taa mamahale Au, huu Au bi'ilombo nggala taa ei. ²⁷ Huu Au bi'ilombo tetebeng ndia, lalalak Au halang. Sila boe oo tungga Au. Au boe oo alalak sila. ²⁸ Au fee sala sode tetebe fo taa namaketuk, ma sila boe oo taa laelak lo Lamatuak. Taa hambu hataholi esa boe, fo bisa namoa nala sila leme Au mai. ²⁹ Au Amang nai nusa-sodak fee sala leu Au. Ndia ana seli lena heni basan. Huu ndia de taa hambu hataholi esa boe fo ana bisa namoa nala sala leme Ndia liman mai. ³⁰ Huu Au Amang ma Au ia, esak."

³¹ Lamanene leondia, boe ma hataholi Yahudi la malangga nala ha'i batu la'i esa bali, fo sangga mbia lisa Yesus. ³² Boe ma Yesus nafada sala nae, "Heeh! Au atudu dede'a malole no'uk neme Au Amang mai so. Neme dede'a malole fo Au atuduk sila, esa dadi to'ok fo ei sangga mbia misa Au, do?"

³³ Ala lataa lae, "Ai taa mbia o, huu o tao dede'a malole. Tehoo ai huku mbia o, huu o mamumulu belak so! O kada hataholi basa faik, tehoo o so'uk aok sama leo Manetualain! Ana seli ndia so bali maa!"*

³⁴ Boe ma Yesus nataa nae, "Talabee? Nai heti-heu anggama fo ei to'uk ndia nana sulak nae, 'Au afada memak ae, ei malangga mala ia, sama leo lamatuak.'* ³⁵ Ai bubuluk so mae, basan nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon ndia, tetebe, ma taa bisa koka henin. Mete ma Manetualain seseik nae, malangga dae-bafok ia sama leo 'lamatuak', na, nakalenak neu Au bali. ³⁶ Ama nai nusa-sodak hele nala Au, ma nadenu Au uni dae-bafok ia mai. De nandaa nalan seli mete ma Au ae, Au dadik Manetualain Anan! Taa maso langga utek, mete ma ei mae, Au kokolang ndia nakadadaek. ³⁷ Leoiak. Mete ma Au taa akalala'ok Au Amang uen na, ei boso mamahale neu Au. ³⁸ Tehoo Au akalala'ok Ndia uen akandoo. De, mae ei taa nau mamahale Au, tehoo mae kada faak boe ei musi simbok tanda heran fo Au taok ndia. No leondiak, na, ei boe oo bisa bubuluk mae, Au Amang nana mba'ak no Au. Ma Au boe oo nana mba'ak ua Ndia."

³⁹ Basa boe ma ala soba seluk fo sangga humu Ndia, tehoo mbo'i heni Ndia.

* **10:22** Hatematak ia, hataholi Yahudi la loke fai malole ndia na lae, *Hanuka*, fo ana tuda deka-deka no hali Besa. Ndia tutuin leoiak: faik fo teuk natun esa nee hulu hitu fo Karistus bei taa nana bonggik (167 SM), jendelaal hataholi Siria esa, nade Antiokus Epifanes, tao nakalulutu kota Yerusalem. Ndia boe oo tao nanggenggeo Uma Ina Huhule-haladoik, huu ana ofe heni mei tunu-hotuk nai ndia. Boe ma ana nambadedei bua songgon nai ndia. Huu ndia de hataholi Yahudi la laba sala. Basa de bula *Kislef* fain dua hulu lima, teuk natun esa nee hulu haa, Karistus bei ta nanabonggik (164 SM), ala tao lalao seluk Uma Ina Huhule-haladoik, de ala tao tataos esa, fo tabis selu kana. ☆ **10:33** Malangga Anggama la Heti-heun 24:16 ☆ **10:34** Sosoda Koa-kio kala 82:1, 2, 6

⁴⁰ Boe ma Yesus neni seluk lee Yarden selik neu, nai mamanan makasososan fo makahulun Yohanis mana salanik, salani hataholi. Boe ma Ana leo tataak neme ele. ⁴¹ Hataholi no'uk mai sangga Ndia. Boe ma ala lakokola lae, "Yohanis taa bisa tao tanda heran esa boe. Tehuu basa hata fo ana kokolak la'eneu Yesus ia, tetebes, bae maa!" ⁴² Boe ma hataholi no'uk lai ele lamahela leu Ndia.

11

Lasarus mamaten

¹⁻² Hambu hataholi esa, nade Lasarus. Ana leo no'u no ka'a inan dua fo Maria ma Marta lai nggolo Betania. (Maria ia, na ndia mana di'a mina kaboo menik neu Lamatuak Yesus ein, boe ma ana seka nenik ndia langgabulun.) La'i esa, Lasarus namahedi belak. ³ Boe ma ka'a ina nala haitua halak neu Yesus lae, "Lamatuak nonoon Lasarus, namahedi belak."

⁴ Ledoeik Yesus namanene halak ndia, boe ma Ana kokolak nae, "Hedis ia, taa tao nala ana mate. Manetualain nau pake dede'ak ia natudu Ndia koasa inahuun. Fo suek hataholi la so'uk lamadedema Au, fo ndia Lamatuak Anan."

⁵ Yesus sue Marta, fadin Maria, ma sila dua sala fadin Lasarus. ⁶ Ledoeik Ana namanene lae, Lasarus namahedi, tehuu Ana bei leo tataak faik dua bali nai lee Yarden selik. ⁷ Basa ndia, boe ma Ana nafada Ndia ana mana tungga nala nae, "Mai fo ita teni seluk Lasarus nggolon teu, nai propinsi Yudea."

⁸ Tehuu Ndia ana mana tungga nala sapa lae, "Ama Mesen. Bei lai-laik ia, hataholi Yahudi la malangga nala sangga mbia lisa Lamatuak nai ele. Tehuu hatematak ia Lamatuak nau fali neni ele neu, do?"

⁹ Boe ma Yesus nataa nae, "Boso bii bou! Tungga-tungga faik, ledo nasa'a neme fafain losa bobok. Ndia li'u sanahulu dua, hetu? Mete ma la'ok nai manggaledok, na, hataholi taa nakatunu. Huu manggaledok nasa'a nai daebafok ia, fo hataholi bisa lita. ¹⁰ Tehuu mete ma hataholi la'ok nai makiuk, na, ana nakatunu taa-taa, huu ana taa naena manggaledok."*

¹¹ Yesus kokolak nate'e leondia, boe ma nafada nae, "Ita nonoon Lasarus sunggu so. Tehuu dei fo Au afofo'an."

¹² Boe ma Ndia ana mana tungga nala lae, "Lamatuak. Mete ma kada ana sunggu, ndia ndandaan, dei fo ana hai seluk, hetu?"

¹³ Ala kokolak leondia, huu ala dudu'a lae, Yesus kokolak la'eneu susunggu basa faik. Naa te, Ana kokolak la'eneu Lasarus mamaten. ¹⁴ Boe ma Yesus nafada manggaledok nae, "Leoiak. Lasarus maten so. ¹⁵ Au amahoko huu, au taa nai ele, ledoeik ana bei taa maten, suek ei boso dale hedi. Huu hata fo ana sangga dadi hatematak ia, tao ei bisa mamahela Au. Mai fo ita ele teu leo!"

¹⁶ Basa boe ma, Tomas fo loke lae, "kakana kaduak," nafada ana mana tungga fe'e kala nae, "Mai leo! Fo malolenak ita basa nggata tungga teu, fo ela ita mate no'u to Ndia."

Lamatuak Yesus neni Betania neu, boe ma kokoe-nanasi Marta

¹⁷⁻¹⁹ Boe ma Yesus asa la'o leni nggolo Betania leu.

Nggolok ndia doon kada kilo telu neme kota Yerusalem mai. Boe ma hataholi Yahudi no'uk mai leme ele mai, fo be'e ma kokoe-nanasi Marta no Maria.

☆ **10:40** Yohanis 1:28 ☆ **11:1-2** Lukas 10:38-39; Yohanis 12:3 * **11:10** Yesus maksud nae, "Au ia, sama leo manggaledok. De ledoeik Au bei ua ei no'u, na, kada ei ndoo-ndoo."

Ledoeik Yesus asa losa ele, bei fo ala bubuluk lae, hataholi latoi heni Lasarus faik haa so.

²⁰ Ledoeik Marta namanene nae, Yesus mai so, de ana kalua neu natonggo no Yesus. Tehuu Maria kada nahani nai uma dale. ²¹ Boe ma Marta nafada Yesus nae, "Awii, Lamatuak aa! Mete ma Lamatuak nai ia, na, neu ko au fading taa maten. ²² Tehuu au amahale Lamatuak nau moke hata neu Manetualain, na, neu ko Lamatuak hambun."

²³ Boe ma Yesus nafadan nae, "Ma'a! Dei fo o fadim nasoda fali."

²⁴ Marta manaku nae, "Au bubuluk, dei fo neu daebafok babasan, mete ma Lamatuak tao nasoda falik basa hataholi mana mate kala, na, Ndia boe oo tao nasoda falik au fading."

²⁵ Yesus nafada nae, "Au ndia tao hataholi mana mate kala lasoda fali. Au boe oo fee sodak tetebes. De hataholi fo namahele neu Au, dei fo hambu sodak ndia, mae ana mate so. ²⁶ Boe ma hataholi fo ana hambu sodak tetebes, ma namahele neu Au, dei fo nasoda nakandoo. Ma'a, mamahele neu Au kokolang, do?"

²⁷ Marta nataa nae, "Hei, Lamatuak! Au amahale ae, Lamatuak ia, ndia Karistus, Hataholi fo Manetualain tudu mema kana so, neme makahulun mai. De Lamatuak ia, na, Manetualain Anan fo Ana helu memak sangga haituan neni daebafok ia mai."

Lamatuak Yesus namatani

²⁸ Marta kokolak nate'e leondia, boe ma ana fali. Boe ma ana noke ndia fadin Maria, fo dua sala mesa kasa, de nafada nae, "Ama Mesen mai so. Ana sangga natonggo no o." ²⁹⁻³¹ Namanene leondia, boe ma Maria fo'a lai-lai, fo neu sangga Yesus. Hataholi Yahudi mana be'e kala lanea lo Maria, lai uma dale, lita ana fo'a lai-lai de nalai deak neu. Boe ma ala tungga ndia dean. Huu ala dudu'a lae, ana sangga neu namatani nai lates.

Faik ndia, Yesus asa bei taa maso leni nggolok dale leu. Ana bei nai mamanak fo Marta natonggo no Ndia. ³² Ledoeik, Maria losa mamanak ndia, boe ma nita Yesus. Basa de ana sendek lunggulanggan neu Yesus ein. Ana nafada nae, "Awii, Lamatuak aa! Mete ma Lamatuak nai ia, na, neu ko au fading taa mate sana."

³³ Ledoeik Yesus nita ndia namatani, ma hataholi Yahudi la mana tungga ndia boe oo lakaleleu, boe ma Ana luli nai Ndia dalen, ma nameda dale hedi. ³⁴ Ana natane nae, "Ei matoin nai bee?"

Ala lataa lae, "Mai, Lamatuak! Mai fo mita aom leo."

³⁵ Boe ma Yesus namatani. ³⁶ Basa de, hataholi Yahudi la sila lakokola lae, "Mita dei! Ana sue nala Lasarus ana seli!"

³⁷ Tehuu hambu luma bali na lakokola lae, "Hataholi ia, fo mana buka hataholi mbokek matan, de ana bisa nita. Hatina de Ana taa bisa nakalee nala Lasarus, fo boso ana mate?"

Lasarus nasoda fali

³⁸ Yesus nameda dalen hedis bali. Boe ma Ana neu deka-deka no luak, fo ala latoi Lasarus nai ndia. Ala kena luak ndia so, lenik batu inahuuk esa. ³⁹ Boe ma Yesus nadenu hataholi malai ndia kala nae, "Keko heni batu lelesu luak ndia dei!"

Tehuu Marta, fo mana matek ka'an ndia, sapa nae, "Awe'e, Lamatuak! Ana mate faik haa ia so maa! Neu ko kabook so."

⁴⁰ Boe ma Yesus tao nasaneneda kana nae, "Masaneda isinaak, hetu? Au afada memak ae, mete ma Ma'a tebe-tebe mamahele neu Au, na, dei fo bisa mita Manetualain koasa inahuun."

⁴¹ Basa boe ma hambu hataholi hida keko heni batu ndia, neme luak ndia bafan mai. Boe ma Yesus nasale lalai neu, de Ana nae, "Ama! Au oke makasi, huu Ama mamananene neu Au. ⁴² Au bubuluk neme makahulun mai ae, Ama mamananene taa-taa neu Au. Tehuu hatematak ia Au kokolak leondiak suek hataholi la fo mana mambadeik lai ia bisa bubuluk lae, Ama ndia madenu Au." ⁴³ Ledoeik Ana kokolak nate'e leondia, boe ma Ana nanggou no hala malii nae, "Lasarus! Kalua leo!"

⁴⁴ Boe ma hataholi mana matek ndia kalua neme luak dale mai. Hambu temak mamate fo nana mbotik nala ndia liman ma ein. Boe ma hambu temak fo nana mbotik neu matan. Yesus nadenu hataholi malai ndia kala nae, "Lofa heni temak ndia dei, fo suek ana la'ok!"

*Ala hetu kekedik fo sangga tao lisa Lamatuak Yesus
(Mateos 26:1-5; Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2)*

⁴⁵ Faik fo ala lita Yesus tataon ndia, de hataholi Yahudi no'uk, fo ala mai be'e lo Maria, lamahela leu Yesus. ⁴⁶ Tehuu luma bali leu latonggo lo hataholi partei Farisi la, fo lafada sala, Yesus tataon ndia.

⁴⁷ Basa ndia, boe ma malangga anggama la malangga nala ma hataholi Farisi la lakabubua fo ala lakokola. Ala latane lae, "Hataholi ndia, tao tanda heran mata-mata kala! De ita musu tao leobee bali? ⁴⁸ Huu mete ma ita ela Ndia, na, dei fo basa hataholi la lamahena leu Ndia, sama leo Ndia dadik neu sila manen. No leondiak, na mana palenda Roma nana hehetak, de ala haitua soldadu fo suek mai tao lakalulutu ita Uma Ina Huhule-haladoin, ma ita hataholi nusan."

⁴⁹ Teuk ndia Kayafas dadik malangga anggama la malangga inahuun. Ana kokolak nae, "Nggoak aa! Ei taa bubuluk hata esa boe! ⁵⁰ Huu malolenak kada hataholi esak maten, suek basa hataholi fe'e kala hambu nasalala'ek. Huu mete ma taa, na, dei fo soldadu Roma la tao lakalulutu heni hataholi nusa Yahudi katema tuan!" ⁵¹ Kayafas taa kokolak tungga ndia hihii hehelin. Lamatuak pake ndia bafan, huu ana dadik malangga anggama la malangga inahuun nai teuk ndia. Huu ndia de Kayafas nafada memak, nae, dei fo Yesus maten soaneu basa hataholi Yahudi la. ⁵² Naa te, taa kada Ndia maten soaneu hataholi Yahudi la mesa kasa, tehuu soaneu basa Manetualain ana nala mana latanggalak lai daebafok ia. Dei fo Ana tao basa sala, dadik leu hataholi nusak esa.

⁵³ Huu Kayafas kokolan ndia, de mulai neme faik ndia, hataholi Yahudi la malangga nala lala halak fo sangga tao lisa Yesus.

⁵⁴ De Yesus taa la'ok ledole-do leu neme hataholi Yahudi la malangga nala lalada nala mai. Ndia no ana mana tungga nala heok leni kota esa leu, nade Efraim, fo deka-deka nai mamana nes. Boe ma ala leo tataak lai ndia.*

⁵⁵ Faik ndia, anggama Yahudi la fai malole Paska deka-deka so. Ndia natetemen, hataholi no'uk leme deak mai lakabubua lai kota Yerusalem, fo tungga feta Paska lai ndia. Ala losa lakahuluk, fo tao lalao aok tungga anggama hetu-heun. ⁵⁶ Hataholi no'uk leni Yerusalem leu fo ala lasangak Yesus nai ndia. Ledoeik ala lambadeik lai Uma Ina Huhule-haladoik pasan, ala latatanek lae, "Tungga ei, na, talobee? Ei maehetuk Yesus nau mai tungga feta anggama, do taa?" ⁵⁷ Huu malangga anggama la malangga nala lo hataholi Farisi la palenda so lae, "Mete ma hambu hataholi bubuluk Yesus nai bee, na, mafada ai dei!" Naa te ala sangga humu Ndia.

* 11:54 Lelekek 9:10

12

*Maria di'a mina kaboo menik neu Lamatuak Yesus ein
(Mateos 26:6-13; Markus 14:3-9)*

¹ Boe ma bei faik nee bei fo fai Paska, te Yesus asa leni nggolo Betania leu. Lasarus asa leo lai ndia. Lasarus ndia, hataholi mana matek, fo Yesus tao nasoda fali kana. ² Boe ma ala dode-nasu de Yesus na'a le'odaek no sala. Marta ana ono-lau mei. Lasarus nanggatuuk dekat no mei no'u no Yesus. ³ Boe ma Maria ha'i nala mina kaboo menik isi-isik mabeli boto esa, de ana di'an neu Yesus ein. Basa de ana lose menik langga-bulun neu Yesus ein. De uma ndia katema tuan naboo meni.* ✧

⁴ Tehuu Yesus ana mana tunggan esa nade Yudas Iskariot, fo dei fo ana se'o heni Yesus sapa, nae, ⁵ "Wei! Hatina de ana taa se'o mina kaboo menik ndia? Huu ndia belin sama leo hataholi esa nggadin teuk esa. Malolenak se'on, fo doin feen neu hataholi ena taa kala!"† ⁶ Naa te Yudas kokolak leondiak na, taa huu ana sue hataholi ena taa kala. Tehuu ndia ndia, nakodaa. Ana dadik Yesus asa mana to'u doin, tehuu nambue na'a doi kas.

⁷ Tehuu Yesus nataa nae, "Elan neme naa. Ledoeik ana mbeda ma di'a mina kaboo menik ia, ndia sama leo ana tao nahehele Au mbombolang fo suek latoi Au. ⁸ Hataholi ena taa kala lo ei taa-taa lai ei lalada mala. Tehuu dei fo Au taa sama-sama ua ei akandoo."✧

Malangga anggama la malangga nala sangga dalak fo tao lisa Lasarus

⁹ Basa de hataholi Yahudi no'uk bubuluk lae, Yesus nai nggolo Betania. Ala mai fo sangga lita Ndia. Sila boe oo mai fo sangga lita Lasarus. Huu ala lamanene so lae, Yesus tao nasoda falik Lasarus neme mamaten mai so. ¹⁰ Tehuu malangga anggama la malangga nala lakokola sangga dalak fo sangga tao lisa Lasarus boe. ¹¹ Huu hataholi Yahudi la no'uk lamanene la'eneu Lasarus tutuin so, de ala lamahele leu Yesus. Ala taa nau lamanene hataholi Yahudi la malangga nala bali.

Lamatuak Yesus maso neni kota Yerusalem neu sama leo hataholi inahuuk

(Mateos 21:1-11; Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40)

¹² Neu fo'a main, hataholi no'uk mana mai tungga feta Paska nai kota Yerusalem sila, lamanene lae, Yesus sangga neni ndia neu boe. ¹³ Basa de ala leu tati lala palam doon, fo suek leu soluk Yesus mamain, sama leo Ndia ndia, hataholi inahuuk. Boe ma ala eki no'u lae, "Hosana! Ai koa-kio neu Manetualain!

Huu Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu hataholi Israel asa Manen,

fo Ana mai menik Lamatuak naden!"✧

¹⁴ Boe ma Yesus hambu banda keledoi tenak esa, de Ana sa'e neu lain. Ndia sama leo mana kokolan lele uluk sulak memak nai Lamatuak Susula Malalaon so nae,

¹⁵ "Ei hataholi kota Yerusalem asa, bosu bii bou!

* **12:3** Susula Malalaok dede'a Yunani nae mina ndia naden 'nardos', fo makahulun hataholi taon neme ai oka kaboo menik. Susula Malalaok Indonesia nae, 'narwastu'. Susula Malalaok Yunani boe nae boto ndia inahuun, 'litra' esa, fo ndia gram natun telu dua hulu lima (325), fo meda liter seselik esa. ✧ **12:3** Lukas 7:37-38 † **12:5** Susula Malalaok dede'a Yunani nae mina ndia belin 'denari' natun telu (300). Denari esa, na sama leo tukan nggadin faik esa. ✧ **12:8** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 15:11 ✧ **12:13** Sosoda Koa-kio kala 118:26

Ei hataholi kota 'Sion' ia, suli ele miu dei!#
 Huu ei Manem mai!

Ana mai nai banda keledei tenak esa lain."*

16 Faik ndia, Yesus ana mana tungga nala taa bubuluk dede'ak ia ndandaan. Tehuu dei fo, faik fo Ana nasoda fali neme Ndia mamaten mai, ma Manetualain so'uk namadedema Ndia, bei fo ala lasaneda dede'a kala fo Lamatuak Susula Malalaon nana sulak la'eneu Ndia. Sila boe oo lasaneda hataholi no'u kala ia, tataon leu Ndia.

17 Faik fo Yesus tao nasoda falik Lasarus neme ndia mamaten mai, boe ma noke ndia fo ana kalua neme lates ndia mai, hambu hataholi no'uk sama-sama lo Yesus. De hatematak ia, ala tui kii-konak la'eneu hata fo makahulun sila mesa kasa litan so. 18 Huu ndia de, hataholi no'u leu soluk Yesus deka-dekak no Yerusalem, huu ala lamanene so lae, Ana tao tanda heran ndia so. 19 Boe ma hataholi Farisi la lakokola lae, "Awe'e! Mita dei! Basa hataholi lai daebafok ia lambue fo sangga tungga Ndia! Dei fo sasai-main, ita ndia to'a-taa! Mete ma leondiak, na, ita nau tao talabee bali?"

Hambu hataholi Yunani hida nau latonggo lo Lamatuak Yesus

20 Hambu hataholi Yunani hida, sama-sama lo hataholi fe'e kala leni Yerusalem leu, fo sangga tungga feta Paska lai ndia. Ala mai lakalukulakatele leu Manetualain lai Ndia boe. 21 Boe ma ala mai latonggoo lo Filipus, fo neme nggolo Betsaida nai propinsi Galelea. Ala loke lae, "Ka'a aa! Ai nau matonggo mia Yesus."

22 Boe ma Filipus neu nafada Anderias. De dua sala leu lakokola lo Yesus. 23-24 Basa de Yesus nafada sala nae, "Au faing losa so. De Au musi mate dei, bei fo Manetualain nau so'u namadedema Au. Tetebes ndia! Ita takasasaman no bini esa. Mete ma ita sele hade bini de'ek esa, na, ana musi nakalulutuk nai dae dale dei, bei fo ana moli, fo ana kalua buna-boak makadotok. Huu mete ma taa leondiak, na, ana bei nahele kada hade de'ek esa. 25 Hataholi fo sue nalan seli ndia sodan nai dae-bafok ia losa ana taa mbali Manetualain hihii-nanaun, na, dei fo hataholi ndia sodan nakalulutuk henin. Tehuu hataholi fo fee ndia sodan fo tungga Manetualain hihii-nanaun, na, dei fo ana hambu soda tetebes fo taa namaketuk.* 26 Hataholi fo nau ono-lau Au, na, ana musi tungga nakandoo Au. Huu ndia de Au nai bee, na, Au hataholi mana tungga nggala lai ndia boe. Huu mete ma hataholi esa ana ono-lau Au, dei fo Au Amang nai nusa-sodak fee hadak neu ndia."

Lamatuak Yesus nafada memak la'eneu Ndia mamaten

27 Yesus kokolak nakadaik nae, "Au daleng nameda hedis. Tehuu Au sangga kokolak talabee bali? Au musi oke ae, 'Ama! Mbo'i Au, fo ela Au boso mate hatematak ia,' do? Taa! Au taa oke leondiak, huu Ana nadenu Au mai, suek Au mate. 28 De Au oke leoiak: 'Ama. Ela kada Au tungga Ama hihii-nanaun, fo basa hataholi la so'u lamadedema Ama naden.'"#

Boe ma halak esa neme lalai mai nae, "Au so'u adedema Au nadeng so. Ma Au boe oo nau so'u adedema seluk bali."

29 Basa de, hataholi no'uk mana lambadeik lai ndia boe oo lamanene halak ndia, de lae, "Awe'e! Hambu manggu'uk!"

Hambu hataholi luma bali lae, "Taa! Lamatuak atan esa neme nusa-sodak mai, nakokola no Ndia."

12:15 Kota sion ndia, fo ndia kota Yerusalem nade fe'en. * 12:15 Sakarias 9:9 * 12:25 Mateos 10:39; 16:25; Markus 8:35; Lukas 9:24; 17:33

³⁰ Tehuu Yesus nafada nae, "Halak isinaak ndia, soaneu ei, tehuu taa soaneu Au. ³¹ Hatematak ia hataholi lai daebafok ia, musi lasale Manetualain, fo Ana naketu sila dede'a nala. Ndia boe oo nau husi heni Mana Tao Manggalauk, fo mana to'u palenda nai daebafok ia. ³² Dei fo mete ma hataholi la londa Au nai ai nggangedek lain, na, Au sangga hela basa hataholi la fo lamahele Au." ³³ (Ana kokolak leondiak, fo natudu dei fo Ndia mamaten no dala leobeek.)

³⁴ Boe ma hataholi malai ndia latane lae, "Ai mamananene mitak neme Lamatuak Heti-heun nae, mete ma Karistus fo nana seseik Hataholi Isi-isik, neni dae-bafok ia mai, na, dei fo Ana nasoda nakandoo. De, hatina de Ama kokolak mae, 'Dei fo ala nau londa Hataholi Isi-isik neu ai nggangedek?' Tungga Ama, na, Hataholi Isi-isik ndia, see?"[✠]

³⁵ Boe ma Yesus nataa nae, "Taa dook bali, na, Au manggaledong taa nasa'a neu ei so bali. De faik fo Au bei nai ia, na, ei musi masoda ndoos, fo suek manggalauk boso nakalee nala manggaledok fo manai ei dale mala. Huu hataholi mana la'ok nai makiuk, taa bubuluk ana bee neu. ³⁶ Faik fo Au manggaledong bei nai ia, na, ei musi mamahele neu Au, fo suek ei dadik hataholi fo nasoda nai manggaledok, fo bubuluk ei nau bee miu."

Yesus kokolak nate'e leondia, boe ma Ana heok neme hataholi no'u kala, fo suek Ndia bisa mesa kana.

Hataholi Yahudi la taa lamahele Lamatuak Yesus

³⁷ Leo mae Yesus tao tanda heran no'uk neu hataholi no'u kala matan so, tehuu tala nau lamahele Ndia. ³⁸ Ndia sama leo Lamatuak mana kokolan Yesaya, nafada nitak memak nae, "Lamatuak aa! Taa hambu hataholi la lamahele ai kokola nala! Huu mae Lamatuak natudu Ndia koasan so, tehuu hataholi la taa lita hata-hata!"[✠]

³⁹ Huu ndia de, hataholi Yahudi luma sila taa bisa lamahele leu Lamatuak hatematak ia, sama leo Yesaya sulak nai mamana fe'ek nae,

⁴⁰ "Manetualain tao sila dale nala lakatema so,
fo ela sila taa lita hata-hata bali.

Ana ela sila dale nala lakababatu,
fo sila boso bubuluk tetebes.

Ela sala leondiak,
fo ala boso fali sangga Au,
ma Au boso tao ahai sala."[✠]

⁴¹ Yesaya kokolak leondiak, huu ana nita Yesus koasan so, de ana tui memak la'eneu Yesus.

⁴² Mae leondiak, tehuu hataholi no'uk lamahele leu Yesus. Taa kada hataholi basa faik, te hambu hataholi Yahudi la malangga nala luma boe oo lamahele leu Ndia. Tehuu tala nau manaku Yesus nai hataholi no'uk matan, huu ala bii, dei fo hataholi Farisi la nau husi heni sala kalua leme uma huhule-haladoik mai. ⁴³ Huu hataholi Yahudi malangga nala sila lahiik lena fo hambu kokoak leme hataholi nai dae-bafok ia lena heni hambu kokoak neme Manetualain mai.

Lamatuak Yesus Dede'a-kokolan natudu hataholi isi-isin

⁴⁴ Boe ma Yesus kokolak no hala belak nae, "Hataholi fo namahele neu Au, na, ana taa namahele neu Au mesa nggau, tehuu ndia boe oo namahele neu Hataholi mana madenu Au. ⁴⁵ Huu mete ma hataholi lita Au, na, ndia boe oo nita Hataholi mana madenu Au. ⁴⁶ Au mai fo dadik sama leo

✠ 12:34 Sosoda Koa-kio kala 110:4; Yesaya 9:6; Yeskial 37:25; Daniel 7:14 ✠ 12:38 Yesaya 53:1

✠ 12:40 Yesaya 6:10

manggaledok neu daebafok ia. Fo ela basa hataholi mana mamahahek leu Au, taa lasoda lai makiuk. ⁴⁷ Mete ma hambu hataholi namanene neu Au Dede'a-kokolang, tehuu taa tao tunggan, na, Au taa aketu ndia huhukun. Huu Au maksud uni daebafok ia mai, taa aketu hataholi la huhukun, tehuu Au mai asala'e ala hataholi la leme sila sala-singo nala mai. ⁴⁸ Tehuu losa dae-bafok babasan hataholi fo mana timba heni Au, ma taa nau simbok Au Dede'a-kokolang, na, dei fo hambu huhukuk tungga Au Dede'a-kokolang ndia. No leondiak, Au Dede'a-kokolang dadik neu sila mana maketun. ⁴⁹ Huu Au taa kokolak itak unik Au nade heheling. Tehuu Au kokolak unik Au Amang nai nusa-sodak naden. Huu Ndia ndia nadenu Au. Ma Ndia palenda Au, fo Au musi kokolak hata. ⁵⁰ Au boe oo bubuluk ae, Ndia palendan ndia neni soda tetebe, fo taa namaketuk. Huu ndia de Au kokolang nanda no hata fo Au Amang nadenu fo Au kokolak."

13

Lamatuak Yesus safe Ndia ana mana tungga nala ein

¹ Faik fo fai malole Paska bei ta mulai, te Yesus bubuluk so nae, Ndia fain losa so, fo Ana musi kalua la'o ela daebafok ia, de Ana fali neni Aman nai nusa-sodak neu. Tehuu Ana sue nala seli neu Ndia hataholin malai daebafok ia, losak Ana fee Ndia sodan katematuan neu sala.

² Faik ndia, nitu la malanggan dudunggu Yudas, fo ndia Simon Iskariot anan, fo ana se'o heni Yesus. Boe ma Yudas naketun fo nau tao leondiak, neu ledoeik Yesus asa la'a feta Paska ndia.

³ Yesus bubuluk so nae, Manetualain nadenu Ndia neni daebafok ia mai, ma doo-doo bali, Ana musi fali neni Lamatuak neu. Ma Ndia boe oo bubuluk nae, Ndia Aman nai nusa-sodak fee basa-basan nai Ndia liman so. ⁴ Basa de Yesus fo'a la'o ela mei ndia, de Ana odu heni badun. Boe ma Ana ha'i nala handuk esa, de hengen neu Ndia laladan. ⁵ Basa de Ana di'a oe neu bokor anak esa. De Ana mulai safe Ndia ana mana tungga nala ei nala. Safe nate'e esa, boe ma Ana seka namadan nenik handuk fo nana hengek nai Ndia laladan. ⁶ Ana safe sila esa-esak ein. Losa Simon Petrus, boe ma Petrus natane nae, "Lamatuak boe oo nau safe au eing, do?"

⁷ Yesus nataa nae, "Hatematak ia, o bei ta bubuluk dede'ak hata fo Au taok ia. Tehuu doo-doo bei fo o bubuluk."

⁸ Tehuu Petrus sapa nae, "Boso leondiak, Lamatuak! Au taa nau Lamatuak safe au eing."

Boe ma Yesus nataa nae, "Mete ma Au taa safe alalao o eim, na, o taa nana mba'ak mua Au."

⁹ Boe ma Simon Petrus nataa nae, "Mete ma leondiak, na, boso kada Lamatuak safe au eing. Tehuu safe au limang ma au langgang boe!"

¹⁰ Basa boe ma Yesus nafadan nae, "Hataholi mana madiu nate'e oe, kada paluu safe ein. Huu aon malalaok so. Memak ei dale mala malalaok so, tehuu taa basan fo malalaok." ¹¹ (Yesus nae leondia, huu Ana bubuluk so, see sangga se'o heni Ndia. Huu ndia de Ana nafada nae, "Taa basan fo malalaok.")

¹² Ledoeik Yesus safe basa sila ei nala, boe ma Ana pake seluk Ndia badun, de Ana nanggatuuk seluk neu Ndia mamanan. Boe ma Ana natane sala nae, "Leobee? Ledoeik Au safe ei eim, ei bubuluk Au tataong ndia, do taa? ¹³ Ei mateme moke Au mae, 'Ama Mesen' ma 'Lamatuak'. Ndia nanda, huu memak Au leondiak. ¹⁴ Tehuu mete ma ei Mesem fo Lamatuak ia, safe ei eim so, sama leo hataholi nadedenuk esa, na, talobee no ei? Ei boe oo musi ono-lau esa no esa; conto leo: ei boe oo musi safe

esa no esa ein. ¹⁵ Huu Au dadik conto neu ei so. Au tao leobee, na, ei musi tao tungga leondiak boe. ¹⁶ Huu ata esa taa lena heni ndia malanggan. Ma hataholi nadedenuk esa taa lena heni hataholi mana madenu ndia. ¹⁷ Huu ei bubuluk dede'a kala ia so, de ei maua-manale, mete ma ei tao tungga leondiak.

¹⁸ Au taa kokolak la'eneu ei basa nggei. Au alelak tetebes hataholi fo Au hele ala kala so. Mae leondiak, tehoo ndia musi dadi, sama leo hata fo nana sula memak nai Lamatuak Susula Malalaon nae, 'Hataholi fo langgatuuk la'a no'u lo au, heok lasadea fo la'o ela au so.' ¹⁹ Au afada no manggaledok akahuluk uu ei, fo dei fo mete ma dede'a kala sila dadi, ma hataholi ndia se'o Au, na, ei mamahete tebe-tebe mae, Au ia fo ndia Karistus. ²⁰ Tetebes! Au boe oo afada ae, see fo nalengga dalen fo simbok no malole hataholi fo Au adenun, na, ndia boe oo simbok Au. Ma see fo simbok no malole Au, na, ndia boe oo simbok Hataholi mana madenu Au." ²¹

Lamatuak Yesus nafada memak, nae, dei fo hambu mana se'o heni Ndia (Mateos 26:20-25; Markus 14:17-21; Lukas 22:21-23)

²¹ Yesus kokolak nate'e leondia, boe ma Ndia dalen mulai nameda taa malole. De Ana nafada nae, "Au kokolang ia, tetebes. Esa neme ei mai, dei fo ana se'o heni Au."

²² Lamanene leondia, boe ma Ndia ana mana tungga nala esa suli esa, huu ala lakandaa. Ala taa bubuluk see fo nafadak ndia. ²³ Nai ndia boe hambu esa neme sila mai, fo Yesus suen (fo ndia au, Yohanis, mana sulak susulak ia). ²⁴ Au anggatuuk nai Yesus bobooan. ²⁴ Boe ma Simon Petrus fee sein fo au soba sangga bubuluk sudik Yesus nafafadan ndia, see.

²⁵ Boe ma Au hodok dekak ua Yesus, fo atane ae, "Hataholi fo Lamatuak mafadak ndia, see bae?"

²⁶ Boe ma Yesus nataa nae, "Leoiak. Au sangga ha'i ala loti bibiak esa, fo domben neni mango dale neu, boe ma Au feen neu hataholi fo Au afadak ndia." Ana dombe nate'e loti ndia, boe ma Ana feen neu Yudas, fo ndia Simon Iskariot anan. ²⁷ Simbo nala loti ndia, boe ma nitu la malanggan maso neni Yudas dalek neu. Boe ma Yesus nafadan nae, "Lai-lai leo! O sangga tao hata, na, taon leo. Boso mahani bali." ²⁸ Tehoo hataholi fe'ek mana manggatuuk lai ndia, taa bubuluk hatina de Yesus kokolak leondia. ²⁹ Huu Yudas dadik neu sila mana to'u doin, de hambu luma dudu'a lae Yesus nafadak isinaak ndia fo nadenu Yudas nae, "Muu hasa hata fo ita paluu ta'a nai feta Paska." Ma hambu luma boe dudu'a lae Ana nafadak ndia nae, "Muu fee doik fa neu hataholi ena taa kala."

³⁰ Ledoeik Yudas simbo nala loti ndia so, boe ma ana la'o kalua lai-lai. Ledoeik ana kalua ndia, le'odaek so.

Palenda beuk

³¹ Ledoeik Yudas kalua so, boe ma Yesus nafada nae, "Au ia, Hataholi Isi-isik. Hatematak ia, fain losa so, fo Manetualain namadedema Au. Ma ndia boe oo, dei fo tao nala hataholi lita Manetualain koasa inahuun. ³² Huu Au nana mba'ak ua Lamatuak, ma natudu Ndia koasa inahuun, huu ndia de Ana so'u namadedema Au. Ma Ndia taa pake nahani bali.

✧ **13:15** Lukas 22:27 ✧ **13:16** Mateos 10:24; Lukas 6:40; Yohanis 15:20 ✧ **13:18** Sosoda Koa-kio kala 41:10 ✧ **13:20** Mateos 10:40; Markus 9:37; Lukas 9:48; 10:16 * **13:23** Tungga nggalei natetemen, ma hataholi malela kala, 'ana mana tunggak fo Yesus suen ndia', na ndia Yohanis.

³³ Ana nggalei! Mae Au sue ei ana seli, tehuu taa dook bali na, Au taa ua ei no'u so bali. Dei fo ei sangga Au, tehuu taa hambu. Au afada ei ia, sama leo hata fo Au afada hataholi Yahudi la malangga nala ae, 'Au uni mamanak esa uu, fo ei taa bisa tungga.'^{*} ³⁴ Au fee ei palenda beuk esa, leoiak: *ei musi masueao esa no esa, sama leo Au sue ei.* De ei boe oo musi masueao esa no esa.^{*} ³⁵ Mete ma ei masueao leondiak, na, basa hataholi la bisa bubuluk lae, ei ia, Au ana mana tungga nggala."

Lamatuak Yesus nafada memak, nae, Petrus sangga nalelesi Ndia (Mateos 26:31-35; Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34)

³⁶ Boe ma Simon Petrus natane Ndia nae, "Lamatuak sangga bee muu?"

Boe ma Yesus nafada nae, "Au uni mamanak esa uu, fo o bei ta bisa muu hatematak ia. Tehuu babasan, o muni ndia muu boe."

³⁷ Petrus natane, nae "Lamatuak aa! Hatina de au bei ta bisa tungga hatematak ia? Huu au ahehele so, fo mate soaneu Lamatuak maa!"

³⁸ Yesus nataa nae, "Tetebes do? O nau fee o sodam fo mate soaneu Au? Teteben leoiak: manu bei ta kokoa, tehuu o malelesi Au la'i telu so."

14

Taa hambu dala seluk bali fo mole no Amak; kada nesik Yesus mesa kana

¹ Yesus kokolak nakadaik nae, "Boso dale hedi. Mamahele neu Manetualain. Ma mamahele neu Au boe. ² Nai Au Amang mamana leleon, hambu kama makadotok. Mete ma mamanak taa dai, na, neu ko Au afada memak ei so. Hatematak ia Au sangga uu sadia mamanak soaneu ei nai ele. ³ Mete ma Au uu so, ma sadia basa ei mamana mala ndia, na, dei fo Au fali maing, fo ei tungga no'u mia Au. No leondiak, na, Au nai bee, neu ko ei nai ndia boe. ⁴ Huu ei bubuluk dalak so, fo neni mamanak fo Au sangga uni ndia uu."

⁵ Tehuu Tomas natane Ndia nae, "Lamatuak aa! Ai taa bubuluk Lamatuak sangga bee muu. De talobee fo ai bisa bubuluk dalam neni ele neu?"

⁶ Boe ma Yesus nafada nae, "Taa hambu dala fe'ek fo noo hataholi neni Amak neu nai nusa-sodak. Kada nesik Au mesa nggau. Huu Au ia dalak neni Manetualain neu. Au ia, fo to'u hata fo tetebes. Ma Au ia, fo mana fee soda tetebes. Ta hambu dala fe'ek bali. ⁷ Leo ei malelak tebe-tebe Au, na, ei boe malelak Au Amang. De mulai neme hatematak ia mai, ei malelak Ndia so, ma mita Ndia so boe."

⁸ Filipus noke nae, "Lamatuak aa! Tulun matudu Lamatuak Aman neu ai dei. Huu kada ndia, na, dai so."

⁹ Boe ma Yesus nafadan nae, "Ipu aa. Au sama-sama ua ei doo basa ia so, tehuu ei bei ta malelak tebe-tebe Au, do? Huu hataholi fo nita Au so, na, ndia sama leo ndia boe oo nita Au Amang so. Boe ma hatina de ei moke Au atudu Amak neu ei bali? ¹⁰ Talobee? Ledoeik Au ae Au nana mba'ak ua Amak, ma Amak boe nana mba'ak no Au, na, o mamahele neu Au do taa? Dede'a-kokolak fo Au kokolak neu ei ndia, taa naoka nai Au mesa nggau, tehuu naoka nai Au Amang. Ma Ana pake Au fo tao nakandoo Ndia uen. ¹¹ Mamahele neu Au ledoeik Au ae, Au nana mba'ak neulalau ua Au Amang, ma Ndia boe nana mba'a neulalau no Au. Tehuu mete ma ei taa bisa mamahele leondiak, na, kada mamahele neu Au huu ei mita dede'a kala fo Au tao kala sila so. ¹² Au kokolang ndia, tetebes! Huu hataholi fo

namahele neu Au, dei fo ana tao dede'ak fo sama leo Au taok ndia so boe. Huu Au uni Au Amang uu, de hata fo hataholi sila tao kala, dei fo lena heni Au tataong. ¹³ Ei fo nana mba'ak mia Au, maena haak fo mini Au nadeng. De mete ma ei hule-haladoi, fo moke sudi hata, minik Au nadeng,* dei fo Au tao fee ei. No leondiak, na, Au so'u amadedema Au Amang, fo ela basa hataholi la bubuluk. ¹⁴ Au afada seluk bali: ei hule-haladoi fo moke sudi hata, minik Au nadeng, na, dei fo Au tao fee ei."

Lamatuak Yesus helu sangga haitua Manetualain Dulan mai

¹⁵ Yesus kokolak nakadaik nae, "Mete ma ei sue Au, na, ei tao tungga Au palenda nggala. ¹⁶⁻¹⁷ Au oke Au Amang, fo dei fo, mete ma Au taa sama-sama ua ei so bali, na, Ana fee ei Mana Makalala'ok esa, fo natudu ei dalak. Ndia ndia, Lamatuak Dulan, fo nanoli ei hata fo tetebes. Hataholi luma lai daebafok ia, taa nau simbok Ndia, huu ala taa bisa lita Ndia, ma taa lalelak Ndia. Tehuu ei malelak Ndia, huu Ndia nana mba'ak no ei. Ndia dei fo nasoda nai ei dale mala. Boe ma Ndia boe dei fo sama-sama no ei nakandondoo henin.

¹⁸ No leondiak, Au taa ela ei mesa nggei, sama leo kakanak fo ina-aman taa. Tehuu masaneda, huu dei fo Au fali uni ei mai. ¹⁹ Taa dook so bali, te hataholi fe'e kala malai daebafok ia, taa lita Au so bali. Tehuu neu ko ei mita Au. Huu Au asoda fali, de ei boe oo hambu soda tetebes. ²⁰ Ma dei fo, mete ma Au asoda fali, na, ei bubuluk no teteben mae, Au nana mba'ak ua Au Amang; ei nana mba'ak mia Au; ma Au nana mba'ak ua ei boe.

²¹ Hataholi fo simbo ma tao tungga Au palenda nggala, na, ndia ndia mana sue Au. Ma Au Amang boe sue hataholi mana sue Au leondiak. Au boe oo sue ndia, ma Au atudu Au aong neun."

²² Hataholi esa nai ndia, nade Yudas. Ndia ndia, taa Yudas Iskariot. Ledoeik ana namanene Yesus kokolan ndia, boe ma natane nae, "Lamatuak sangga matudu aom neu ai. Tehuu hatina de Lamatuak taa nau matudu aom neu hataholi fe'e kala malai daebafok ia?"

²³ Yesus nataa nae, "Leoiak. Hataholi mana sue Au, dei fo ana tao tungga Au Dede'a-kokolang. Au Amang boe oo sue ndia. Boe ma Au, ma Au Amang masoda dalek esa mia ndia. ²⁴ Tehuu hataholi taa mana sue Au, na, ndia boe oo taa tao tungga Au Dede'a-kokolang. De basa hata fo ei mamananen neme Au ia mai, taa naoka nai Au, tehuu naoka nai Au Amang fo mana madenu Au.

²⁵ Hatematak ia, Au bei ua ei no'u. Huu ndia de Au afada memak ei dede'a kala ia. ²⁶ Tehuu doo-doo, na, Au Amang sangga haitua Mana Makalala'ok esa mai, fo ndia Ndia Dula Dale Malalaon. Dulak ndia, neu ko ngganti Au nai daebafok ia. Ndia ue-taon, ndia: nanoli ei basa dede'a kala, ma tao nasanenadak ei basa dede'a kala fo Au afada itak ei so.

²⁷ Neu ko, mete ma Au la'o so, na, Au tao ei bisa masoda no mole ma dale ndoo-ndook. Kada Au mesa nggau bisa fee dale ndoo-ndoo mata leondiak. Basa hata malai daebafok ia, taa bisa tao ei dale mala ndoo-ndoo leondiak. De boso makandaa ma bii. ²⁸ Ei mamananen mitak Au afada ei ae, 'Au la'o ela ei, basa de dei fo Au fali maing.' Boso dale hedi. Huu mete ma ei sue Au, na, ei dale mala lamahoko, huu Au uni Au Amang uu. Au Amang ndia, lena heni Au. ²⁹ Masaneda, huu Au afada memak ei so. No leondiak,

* **14:13** Hule-haladoi "minik Au nadeng" sosoa-ndandaan nae, ita hule-haladoi tungga Yesus hihii-nanaun. Ita taena haak fo "teni Yesus naden" mete ma ita dadik Ndia hataholin, ita tasoda nana mba'ak takandoo to Ndia, ita tamanene teu Ndia, ma ita tamahele tae, Ana mate fo koka heni ita sala-singgo nala. De "teni Yesus naden" ndia, taa sama no kada "seseik Yesus naden".

mete ma dede'a kala ia dadi, na, ei bisa mamahale Au. ³⁰ Taa dook so, te Au taa akokola ua ei bali. Huu nitu la malanggan mai. Ana to'u palenda nai daebafok ia, tehoo ndia koasan taa la'e Au. ³¹ Mae ana mai, tehoo Au la'ok akandoo, fo tao tungga Au Amang palendan. Ndia natudu neu hataholi malai daebafok ia nae, Au sue Au Amang alan seli.

De, mai fo ita teu leo!"

15

Lamatuak Yesus sama leo ai anggol huun

¹ Yesus kokolak nae, "Mamanene baa! Ei nana mba'ak mia Au. Au sama leo ai anggol huuk esa. Tehoo Au ia, ai anggol huu tetebes!*" Ma Au Amang ndia, sama leo mana tao osi. ² De hataholi fo kada nae ana nana mba'ak no Au, tehoo taa tao hata esa boe, na, Au Amang nggali henin, sama leo mana tao osi lo'o heni basa ba'e kala fo taa laboa. Tehoo hataholi esa-esak fo nana mba'ak no Au, na, Amak tao nalalao manggenggeok neme ndia dalen mai, sama leo mana tao osi kedi keke'u ba'ek esa, fo suek boan boe namano'u.

³ Au Dede'a-kokolang sila, bisa tao nalalao ei dale mala so, sama leo mana tao osi tao nalalao ai huuk ba'e nala. ⁴ Ei musi nana mba'ak nakandoo mia Au, sama leo Au nana mba'ak ua ei. Huu ba'ek fo tepa henin neme huun mai, taa bisa naboa so. Leondiak boe no ei. Ei taa bisa tao hata malole esa boe, mete ma ei taa nana mba'ak nakandoo mia Au.

⁵ Au ia, sama leo ai huu anggol esa. Ei ndia, sama leo ndia ba'en. De hataholi fo nana mba'ak nakandoo no Au, ma Au boe nana mba'ak ua ndia, na, ndia sama leo ba'ek esa mana maboa no'uk. Huu mete ma ei taa nana mba'ak nakandoo mia Au, na, ei taa bisa tao hata fo malole. ⁶ Hataholi fo taa nana mba'ak nakandoo no Au, na, ndia sama leo ba'ek esa fo sosoan taa. Ba'ek matak leondiak, hataholi la lateme beta henin, fo elan namatuu. Basa de hataholi lakaduduluk lala ba'e kala sila, de ala nggali sala leni ha'i dale leu fo hotu heni sala. ⁷ Tehoo mete ma ei nana mba'ak nakandoo mia Au, ma Au Dede'a-kokolang boe nahele nakandoo nai ei dale mala, na, ei bisa moke sudi hata neu Manetualain, boe ma dei fo Ana tao fee ei.

⁸ Mete ma ei tao dede'a malole makadotok, na, sama leo ba'ek esa naboa makadotok, na, ndia so'uk namadedema Manetualain. No leondiak, na, ei boe oo matudu mae, ei ia, Au ana mana tungga nala.

⁹ Sama leo Amak sue Au, de Au boe oo sue ei leondiak. Ei musi nana mba'ak makandoo mia Au, fo suek Au bisa atudu Au susueng neu ei. ¹⁰ Mete ma ei tao tungga Au palenda nggala, na, ei nana mba'ak makandoo mia Au, de Au bisa atudu Au susueng neu ei. Ndia sama leo Au tao tungga Au Amang palendan, de Ana natudu Ndia susuen nakandoo neu Au.

¹¹ Au afada dede'a kala ia neu ei neme makahulun mai, fo suek ei dale mala bisa lamahoko, sama leo Au daleng namahoko. Huu Au hihing na, ei dale mala lamahoko lalan seli! ¹² Au palandang leoiak: ei musi masueao esa no esa, sama leo Au boe oo sue ei so.* ¹³ Mete ma hataholi

* **15:1** Nai Susula *Hehelu Laak*, hataholi mana sula kala lakasasama hataholi nusa Israel no ai anggol huuk esa, do, osi anggol esa. (Mete *Sosoda Koa-kio kala* 80:8-16; *Yesaya* 5:1-7; *Yermia* 2:21; *Yeskial* 15:1-8; 19:10-14; *Hosea* 10:1; ma susula fe'ek bali boe.) Tehoo hataholi nusa Israel asa la'o heok leme Lamatuak dala ndoon mai. Huu ndia de nai ia Yesus foi aon nae, Ndia ndia, 'ai anggol huu tetebes', huu Ana taa la'o heok neme Lamatuak hihii-nanaun mai. * **15:12** Yohanis 13:34; 15:17; 1 Yohanis 3:23; 2 Yohanis 5

esa sadia mate, fo suek ndia nonoon bisa nasoda, na, ana sue tebe-tebe ndia nonoon ndia. Taa hambu susuek esa lena heni ndia. ¹⁴ Mete ma ei tao tungga Au palandang nakandondoo henin, na, ei dadik Au nonoo nnggala. ¹⁵ Au taa nau oke ei ae, Au 'hataholi nadedenu nnggala' bali. Huu hataholi nadedenuk esa taa bubuluk no teteben ndia malanggan hihii-nanaun. Tehuu Au oke ei, ae Au 'nonoong', huu Au buka ledo-ledo basa hata fo Au Amang nafada Au so. ¹⁶ Ei taa hele Au. Tehuu Au ndia hele ma so'u ala ei, fo makalala'ok ues ia. No leondiak, ei musi miu tao dede'a malole no'uk fo buna-boan bisa nahele nala dook. Ndia sama leo ai huu anggole esa naboa malole nakandondoo henin. Mete ma ei tao leondiak, na, ei bisa moke Au Amang sudi hata, boe ma Ana tao fee ei. ¹⁷ De Au palenda ei ia leoiak: ei musi masueao esa no esa."

Hataholi malai daebafok ia husembuluk neu Yesus hataholi nala

¹⁸ Yesus kokolak nakadaik nae, "Mete ma hataholi malai daebafok ia husembuluk leu ei, na, masaneda, huu ala husembuluk lakahuluk leu Au. ¹⁹ Mete ma ei ia, sama leo hataholi fe'e kala malai daebafok ia, na, neu ko ala sue ei. Tehuu ei taa sama leo sila. Huu Au hele ala ei, fo tao kofe'e ei mima sila mai. Huu ndia de ala husembuluk leu ei.

²⁰ Boso mafalende henin, fo Au afadak ei ndia so ae, 'Ata esa taa lena heni ndia malanggan.' De mete ma ala tao doidoso Au, na neu ko sila boe oo tao doidoso ei. Mete ma ala lamanene Au Dede'a-kokolang, na, sila boe oo lamanene ei.* ²¹ Dei fo ala tao doidoso ei, huu ei nana mba'ak mia Au. Sila boe oo taa lalelak Ndia fo mana madenu Au. ²² Au mai ma atudu dala ndoos neu hataholi manai dae-bafok ia so. De mete ma ala tao salak, na, ala taa laena to'ok bali fo kokolak lae, 'Wei! Ai taa bubuluk, ai taok ndia, salak.' Mete ma Au taa kokolak dede'a ndoos neu sala, na, fama ala dudu'a lakandoo lae, sila taa sala hata esa boe. Tehuu hatematak ia taa.

²³ Hataholi fo taa hii Au, ndia boe oo taa hii Au Amang. ²⁴ Au tao tanda heran mata-mata kala so, fo hataholi fe'ek taa tao nitak. Hataholi malai dae-bafok ia lita tanda heran sila, tehuu ala taa hii Au ua Au Amang nai nusa-sodak. Mete ma Au taa tao tanda heran sila, na, Au Amang taok sila taa sala. Tehuu hatematak ia ala musi lemba salak ndia. ²⁵ Dede'a kala ia, basa sala dadi so, fo tao tungga hata fo nana sulak nai Lamatuak Heti-heun nae, 'Ala taa hii Au. Naa te sila taa hihiin leondiak ndia, taa no huu-okak hata esa boe.*'

²⁶ Tehuu dei fo Mana Makalala'ok ndia sangga mai. Ndia ndia Dulak fo tao ei bubuluk hata fo ndoos. Ana neme Au Amang mai. Mete ma Au uni Au Amang uu so, na, dei fo Au haitua Dulak ndia mai neu ei. Ana nafada ei la'eneu Au. ²⁷ Ei musi kokolak miu hataholi fe'ek la'eneu Au, huu ei sama-sama mia Au so, neu faik fo Au mulai fee nanonolik.

16

¹ Au afada ei dede'a kala ia so, fo suek ei taa heok mima Au mai. ² Dei fo hataholi Yahudi la husi heni ei mima sila uma huhule-haladoin mai. Taa kada leondiak, huu, dei fo hambu lelek esa fo mete ma hataholi tao lisa ei, na, ala dudu'a lae, ala tao dede'a malole neu Manetualain. ³ Ala tao leondiak neu ei, huu tala lalelak tebe-tebe Au. Sila boe oo, taa lalelak Au Amang. ⁴ Tehuu Au afada dede'a kala ia leu ei so, fo suek dei fo, mete ma dede'a kala ia dadi so, na, ei bisa masaneda mae, Au afada memak ei so

* 15:20 Mateos 10:24; Lukas 6:40; Yohanis 13:16 * 15:25 Sosoda Koa-kio kala 35:19; 69:5

neme makahulun mai. Huu Au bei sama-sama ua ei, huu ndia de Au taa afada akahuluk.”

Lamatuak Dulan ue-taon

⁵ Yesus nanoli nakadaik nae, “Hatematak ia, Au fali uni mana madenu Au uni daebafok ia mai. Tehuu taa hambu neme ei mai matane Au nae, ‘Lamatuak sangga bee muu?’ ⁶ Huu Au afada dede'a kala ia neu ei so, huu ndia de ei dalem hedis so. ⁷ Tehuu hata fo Au afada ei ndia, tetebes. Mete ma Au uu, na, ndia malolen seli neu ei. Huu mete ma Au taa uu, na, Mana Makalala'ok ndia taa mai natudu dalak neu ei. Tehuu mete ma Au uu, na, Au haitua Ndia mai soaneu ei.

⁸ Dei fo mete ma Ana mai so, na, Ana natudu hataholi malai daebafok ia nae, sila dale nala ma sila tatao nala sila, sala. Ana kokoe sala fo tungga dala ndoon. Ma Ndia boe oo nasaneneda kasa nae, neu ko Lamatuak nau naketu sila dede'a nala nae, sila ndia, ndoos do sala. ⁹ Mana Makalala'ok ndia natudu sila sala nala, huu ala taa lamahele leu Au. ¹⁰ Ndia boe oo natudu dala soda ndoos. Huu Au fali uni Au Amang uu, dei fo ei taa mita Au so bali. Huu ndia de Mana Makalala'ok ndia mai nggati Au. ¹¹ Ndia boe oo natudu nae, Lamatuak nau naketu hataholi la dede'a nala no ndoos, huu Lamatuak naketu nitu la malanggan dede'an so, fo mana palenda nai daebafok ia.

¹² Hambu dede'ak no'uk fo Au sangga afada ei, tehuu ei bei ta bisa bubuluk hatematak ia. ¹³ Tehuu dei fo mete ma Dulak mai natudu dede'a ndoo sala, mai so, na, Ana nakala'ok fo ela ei bisa bubuluk basa dede'a ndoo sala. Ana taa kokolak tungga Ndia hihii behelin, tehuu Ana nafada hata fo Ana namanenen neme Au Amang mai. Ndia boe oo sangga nafada ei, hata fo doo-doo dei fo ana dadi. ¹⁴ Ana nau so'u namadedema Au, huu Ana nau buka basa hata fo ndoos la'eneu Au, ma natudu neu ei. ¹⁵ Basa hata fo dadik neu Au Amang enan, dadik neu Au enang boe. Huu ndia de Au kokolang isinaak ndia ae, dei fo Lamatuak Dulan sangga buka basa hata fo ndoos, la'eneu Au, ma natudu neu ei.”

Ei musi dale hedi makahuluk, basa bei fo mamahoko

¹⁶ Yesus nafada nakadaik nae, “Taa dook so bali, na, ei taa mita Au so. Tehuu taa dook boe, te ei mita falik Au.”

¹⁷ Basa ndia, boe ma Ndia ana mana tungga nala luma lakokola lae, “Lamatuak hihii hata, de nae, “Taa dook so bali na, ei taa mita Au. Tehuu taa dook boe, na, ei mita seluk Au bali.’ Ma hatina de Ana kokolak nae, ‘Huu Au sangga uni Au Amang uu?’” ¹⁸ Boe ma ala latanen lae, “Ndia hihii hata de nae, ‘Taa dook bali’? Ai taa bubuluk.”

¹⁹ Yesus bubuluk so, ala sangga latane Ndia dede'ak esa. Boe ma Ana kokolak nae, “Isinaak Au kokolak ae, ‘Taa dook so bali, te, ei taa mita Au. Ma taa dook so bali te, ei mita falik Au.’ Ei matatanen leondiak hetu?”

²⁰ Malole boe, mete ma ei nau sangga bubuluk leondiak. Au boe oo sangga afada ei leoiak: dei fo ei mamatani ma dale hedi, tehuu hataholi fe'ek lai daebafok ia lamahoko. Mae ei dale hedi leondiak, tehuu dei fo ei mamahoko seluk. ²¹ Ndia sama leo inak esa nameda tein hedis fo ana sangga bonggi. Dalen belak dei, huu dale hedik mai so. Tehuu basa boe ma ana bonggi nala anan ndia, de ndia dale hedini mopo heni mema kana. Tehuu, ndia dalen namahoko, huu hambu hataholi beuk nana bonggik neni daebafok ia mai. ²² Leondiak boe no ei. Hatematak ia ei mamatani, ma dale hedi. Tehuu doo-doo, te Au mai tilo seluk ei, de ei dale mala lamahoko seluk. Ma mete ma ndia dadi so, na, taa hambu hataholi esa boe bisa nakalelee ei namahoko mala.

²³ De mete ma dede'ak ndia dadi so, na, ei taa matane Au hata-hata so bali. Tetebes! Au afada seluk ei bali ae, mete ma ei moke Au Amang sudi hata, minik Au nadeng, na, dei fo Ana tao leondiak soaneu ei.* ²⁴ Losa hatematak ia, ei bei taa moke sudi hata, minik Au nadeng. De moke leo, fo ei simbon. No leondiak, ei dale mala bisa lamahoko tetebes.”

Lamatuak Yesus senggi basa koasa malai daebafok ia so

²⁵ Yesus kokolak nakadaik nae, “Losa hatematak ia, Au ateme anoli ei unik nakandanda kala. Tehuu dei fo hambu faik fo Au anoli taa pake nakandandaak bali. Huu Au nau kokolak manggaledok la'eneu Au Amang. ²⁶ Mete ma fain ndia mai so, na, ei mesa nggei hule-haladoi fo moke makandoon neu Au Amang, minik Au nadeng. Boso Au hule-haladoi fee ei bali. ²⁷ Au Amang sue ei, huu ei sue Au. Ma ei boe oo mamahela mae, Lamatuak ndia nadenu Au. ²⁸ Makahulun, Au la'o ela Au Amang, fo Au leo tataak nai daebafok ia. Tehuu hatematak ia, Au sangga la'o ela daebafok ia, fo uu leo seluk ua Ndia.”

²⁹ Lamanene leondia, boe ma Yesus ana mana tungga nala lafada lae, “Naa! Hatematak ia Lamatuak kokolak manggaledok, ma nanoli taa pake nakandanda kala so bali! ³⁰ Ai mamahela tebe, Lamatuak bubuluk basa dede'a kala. Hataholi taa paluu natane Lamatuak sudi hata bali, huu Lamatuak bubuluk nakahuluk hata fo sangga latanek, ma natataan leobeek. Ndia natudu ai nae, Lamatuak mai nakandoon neme Manetualain mai.”

³¹ Boe ma Yesus natane sala nae, “Tetebes hetu? Hatematak ia ei mamahela neu Au, do? ³² Leoiak. Doo-doo fa bali, fo ba'ianak, te, ei basa nggei malai matanggalak. Hataholi esa-esak nalai la'o ela Au, fo neu kekek nai ndia mamana hehelin. Mae leondiak, tehuu Au taa mesa nggau, huu Au Amang sama-sama no Au. ³³ Au afada ei dede'a kala ia so, fo suek ei dale mala bisa ndoo-ndoo, huu ei nana mba'ak mia Au. Huu hataholi malai daebafok ia dei fo tao lakatoto'ak ma tao doidoso ei. Tehuu matetea ei dale mala, huu Au senggi basa koasa malai daebafok ia so!”

17

Lamatuak Yesus hule-haladoi soaneu Ndia Aon

¹⁻² Yesus kokolak nate'e leondia, boe ma Ana nasale lalai neu, de hule-haladoi nae:

“Ama bonggik aa! Au faing losa so, fo Ama so'u namadedema Au. Au ia, Ama Anan. Ama fee Au haak so, fo heti basa hataholi malai daebafok ia. Ama fee Au haak fo suek Au fee soda tetebes fo taa manaketuk neu basa hataholi fo Ama fee Au, fo dadik neu Au hataholing. De hatematak ia, Au oke fo Ama so'u namadedema Au, fo suek Au bisa atudu Ama koasa inahuun. ³ Dalan fo hambu sodak tetebes fo taa kamaketuk ndia, leoiak: hataholi musi lalalak Amak, fo ndia Manetualain tetebes. Taa hambu dala fe'ek so bali. Sila boe oo musi lalalak Au, fo ndia Yesus Karistus, fo Amak madenun neni daebafok ia mai so. ⁴ Au atudu Ama koasa inahuun nai daebafok ia. Au tao basa ues ndia so, fo Ama feen neu Au. ⁵ Makahulun ele, fo ledoeik Ita bei ta tao daebafok ia, Au sama-sama ua Ama. Ledoeik ndia

* **16:23** Hule haladoi “minik Au nadeng” ka ndandaak nae, ita hule-haladoi tungga Yesus hihii-nanaun. Ita taena haak fo “teni Yesus naden” mete ma ita dadik Ndia hataholin, ita tasoda nana mba'ak takandoo to Ndia, ita tamanene taa-taa teu Ndia, ma ita tamahela tae, Ana mate fo koka heni ita sala-singo nala. De “teni Yesus naden” ndia, taa sama leo kada “seseik Yesus naden”.

Au koasa inahuung boe sama leo Ama koasa inahuun. Hatematak ia Au sangga fali uni Ama uu. De hatematak ia, Au oke Ama so'u namadedema Au, fo suek Au koasa inahuung fali main sama leo makahulun."

Lamatuak Yesus hule-haladoi fee Ndia ana mana tungga nala

⁶ Yesus hule-haladoi nakadaik nae, "Ama fee hataholi malai daebafok ia fo dadik leu Au hataholing. Au anoli sala so, fo ala lalelak Ama. Ala dadik Ama enan, boe ma Ama fee sala leu Au fo dadik leu Au enang boe. Boe ma ala tao tungga Ama Dede'a-kokolan. ⁷ Hatematak ia ala bubuluk so lae, basa dede'a kala fo Ama fee sala leu Au ndia so, okan nai Ama. ⁸ Huu Au anoli sala so, basa Dede'a-kokolak fo Ama nafada nitak Au. Sila boe oo simbok Dede'a-kokola kala sila. Sila boe oo bubuluk lae, Au uma Ama mai. Boe ma ala lamahale lae, Ama ndia madenu Au uni daebafok ia mai. ⁹ Au hule-haladoi fee sila. Au taa hule-haladoi fee basa hataholi malai daebafok ia. Tehuu Au kada hule-haladoi fee hataholi la fo Ama fee sala mai Au so, huu sila ndia, Ama enan. ¹⁰ Huu basa mana dadik leu Au enang, dadik leu Ama enan boe. Ma basa mana dadik leu Ama enan, dadik leu Au enang boe. Boe ma Au hataholi nggala sila, fo ala so'uk lamadedema Au. ¹¹ Au taa leo akandoo nai daebafok ia so bali, huu taa dook so bali, te Au sangga fali uni Au Amang uu. Tehuu hataholi la ia musi leo lakandoo lai daebafok ia. Amak ndia malalaon ana seli. De Au oke fo Ama nanea sala, munik Ama koasan, fo Ama feen neu Au so. Au boe oo oke fo sila nana mba'ak leu esa, sama leo Au nana mba'ak neu esa ua Ama. ¹² Faik fo Au bei ua sala no'u lai daebafok ia, Au akaboi sala dadik leu Ama enan so. Au anea neulalau sala, fo suek ala nana mba'ak lakandoo lo Ama. Taa mopo esa boe. Kada Yudas mesa kana neu fuik, tungga hata fo Lamatuak Susula Malalaon nana sula memak neme makahulun ele mai so.✧

¹³ Hatematak ia, Au sangga fali uni Ama uu. Au afada dede'a kala ia, neu ledoeik Au bei nai daebafok ia. No leondiak, Au hataholi nggala dale nala bisa lamahoko lakandoo, sama leo Au daleng namahoko. ¹⁴ Au afada Ama Dede'a-kokolan neu sala so. Hataholi fe'ek malai daebafok ia, husembuluk leu Au hataholi nggala, huu Au hataholi nggala taa lasoda sama leo sila. Au boe oo, leondiak, huu Au taa sama leo hataholi fe'ek nai daebafok ia. ¹⁵ Mete ma Au hule-haladoi na, Au taa oke fo Ama noo sala kalua leme doidoso nai daebafok ia mai. Taa! Tehuu Au oke fo Ama manea sala, fo ala dook leme dede'a mangalauk mai. ¹⁶ Sila taa sama leo hataholi fe'ek lai daebafok ia, sama leo Au boe oo, taa sama leo hataholi fe'ek nai daebafok ia.

¹⁷ Pake hata fo ndoos suek tao dale nala malalaok. Huu Ama Dede'a-kokola nala ndoos. ¹⁸ Ama ndia nadenu Au uni daebafok ia mai. Basa de Au boe oo adenu sala leondiak fo suek ala lasoda lakambela lai hataholi daebafok kala lalada nala. ¹⁹ Au anea Au aong fo malalaok akandoo neu Ama. No leondiak, Au hataholi nggala boe, lanea ao nala fo malalaok lakandoo soaneu Ama. Huu Ama Dede'a-kokolan ndoos, tao nala sala fee aoina katematua nala leu Ama."

Lamatuak Yesus hule-haladoi fee basa hataholi kamahale kala

²⁰ Yesus hule-haladoi nakadaik nae, "Au hule-haladoi taa kada neu sala fo malai hatematak ia. Huu Au boe oo hule-haladoi neu hataholi la fo dei fo lamahale leu Au, huu Au ana mana tungga nggala kokola nala.

²¹ Ama. Au oke fo sila basa sala bisa nana mba'ak neu esa, sama leo Ita boe nana mba'ak teu esa. Au boe oo nau fo ala nana mba'ak dadik

esa lo Ita, fo suek hataholi fe'e kala malai daebafok ia, bisa lamahele lae, Ama mesa kana nadenu Au so. ²² Ama natudu Au koasa inahuung neu hataholi la so. Boe ma Au so'u dema-dema kasa so, sama leo Ama so'u dema-demak Au. No leondiak, ala nana mba'ak dadik leu esa, sama leo Ita nana mba'ak teu esa boe. ²³ Au nana mba'ak ua sala. Amak boe oo nana mba'ak no Au. Ala musi nana mba'ak dadik esa leondiak, losa ala lasoda dalek esa tebe-tebe. Huu mete ma ala lasoda dalek esa leondiak, na, hataholi fe'e kala lai daebafok ia dei fo bisa bubuluk lae, Amak sue sala, sama leo Amak sue Au. No leondiak sila boe oo bubuluk lae, Amak ndia nadenu Au.

²⁴ Ama. Au ahiik fo basa hataholi la fo Ama fee sala leu Au ndia, sama-sama lo Au. Huu Au nau fo ala bisa lita Ama so'u dema-demak Au. Huu memak Ama sue Au so, neu faik fo Ita bei ta takadadadik daebafok ia.

²⁵ Ama Bonggik dalen ndoos. Tehuu hataholi malai daebafok ia, taa lalalak Ama. Au ndia alelak Ama. Ma Au hataholi nggala boe oo bubuluk lae, Ama ndia madenu Au uni daebafok ia mai. ²⁶ Au afada sala so ae, Ama ndia, na, See. Ma dei fo afada akandoo sala leondiak, huu Au nau fo ala bisa lameda tetebes Ama susuen. Huu susuek fo ala lamedan ndia, sama leo Ama feen neu Au. Fo suek Au nana mba'ak akandoo ua sala."

18

Ala humu lala Lamatuak Yesus

(Mateos 26:47-56; Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53)

¹ Ledoeik Yesus hule-haladoi nate'e leondia, boe ma Ana kalua sama-sama no Ndia ana mana tungga nala. Leni osi esa leu nai lee Kidron selik. Boe ma ala leni dalek leu.

²⁻³ Faik ndia, malangga anggama Yahudi la malangga nala, ma hataholi partei anggama Farisi la, fee Yudas soldadu ma mana manea hida so. Huu ana nau se'o heni Yesus. Yudas bubuluk osi ndia, huu Yesus nakabubua la'i no'uk no Ndia ana mana tungga nala lai ndia so. Boe ma Yudas asa leni osi ndia leu, leni mbele, lantera ma tee-tafa.

⁴ Naa te, Yesus bubuluk basa hata fo neu ko ana dadi neu Ndia. Boe ma Ana mata neu, de natane nae, "Ei sangga see?"

⁵ Boe ma lataa lae, "Ai sangga hataholi esa, nade Yesus, neme nggolo Nasaret mai."

Boe ma Yesus nafada nae, "Au ndia ia." Faik ndia, Yudas nambadeik sama-sama no sala. Ndia ndia, fo se'o heni Yesus. ⁶ Ledoeik Yesus kokolak nae, "Au ndia ia," boe ma soldadu la sila heok leme Ndia mai, de ala tu'u leu dae.

⁷ Boe ma Yesus natane selu kasa nae, "Ei sangga see?"

Boe ma ala lataa lae, "Yesus hataholi Nasaret."

⁸ Boe ma Yesus nafada nae, "Au afada ndia isinaak so ae, Au, ndia ia. De mete ma ei sangga Au, na, boso humu hataholi fe'ek. Ela sala leu leo."

⁹ (Ana kokolak leondia, fo taon ana dadi hata fo Ana kokolak nitak nae, "Ama. Basa hataholi la fo Ama fee sala leu Au so, taa mopo esa boe.")

¹⁰ Faik ndia, Simon Petrus neni tafa keke'uk esa. Boe ma ana fe'a nalan, de ana sambu ketu hataholi esa ndi'idoon konan. (Hataholi ndia, nade Malkus. Ndia ndia, malangga anggama Yahudi la malangga inahuun atan.)

¹¹ Boe ma Yesus nadenu Petrus nae, "Wei, Pe'u aa! Mamana falik o tafam ndia. Huu Au Amang nafada so nae, Au musi hambu doidosok matak leoiak. De neme naa! Ndia sama leo Ana fee Au nggalaa isi makaheduk esa. Elan neme naa, fo Au inu heni basan."*

Ala loo Yesus neu nasale malangga anggama la malangga inahuun

¹² Basa boe ma, malangga soldadu, soldadu la, ma hataholi Yahudi mana manea nala, humu lala Yesus, de ala mba'a Ndia. ¹³ Boe ma ala loo Ndia neni Anas neu dei. Anas ndia, na Kayafas ali'aman. Teuk ndia, Kayafas dadik malangga anggama Yahudi la malangga inahuun. ¹⁴ Kayafas ia, nanoli-nafada nitak hataholi Yahudi la malangga nala nae, "Malolenak kada hataholi esak maten, suek basa hataholi fe'e kala hambu nasalala'ek."☆

Petrus nalelesi nae, ana taa nalelak Lamatuak Yesus (Mateos 26:69-70; Markus 14:66-68; Lukas 22:55-57)

¹⁵ Simon Petrus tungga Yesus nesik dea, sama-sama no Yesus ana mana tunggan esa bali, fo ndia au Yohanis. Anggama Yahudi la malangga inahuun nalelak au. Huu ndia de au bisa maso uni ndia uman pasan uu, sama-sama ua Yesus. ¹⁶ Tehuu Petrus nambadeik nai deak, dekak no lelesu mba'a. Boe ma au kalua, de akokola ua inak esa fo nanea nai ndia, fo suek au bisa ua Petrus dalek neu. ¹⁷ Boe ma inak ndia natane Petrus nae, "Wei! O ia, Hataholi ndia ana mana tunggan esa do?"

Tehuu Petrus nataa nae, "Taa!"

¹⁸ Faik ndia, manilik so. Huu ndia de hataholi mana manea kala, ma ata la lambadeik dala ha'i. Boe ma Petrus neu, fo dala ha'i no'u no sala.

Malangga anggama la malangga inahuun palisak Lamatuak Yesus (Mateos 26:59-66; Markus 14:55-64; Lukas 22:66-71)

¹⁹ Faik ndia, Anas fo anggama Yahudi la malangga inahuun laan palisak Yesus la'eneu Ndia nanonolin ma la'eneu Ndia ana mana tungga nala.

²⁰ Boe ma Yesus nafada nae, "Au kokolak manggaledok, fo basa hataholi la bisa lamanene. Au anoli taa-taa nai mamanan fo ita hataholi Yahudi nala lateme lakabubua, fo ndia ita uma huhule-haladoi nala, ma nai Manetualain Uma Ina Huhule-haladoin. Au taa kokolak afufunik. ²¹ Hatina de o matane Au? Kada matane hataholi la mana mamanan Au kokolang. Huu neu ko ala bubuluk hata fo Au kokolak so."

²² Ledoeik Ana kokolak leondiak, boe ma hataholi mana manea esa fo nambadeik nai ndia, ana famba Yesus, de nae, "O bosok kokolak leondiak neu malangga inahuuk!"

²³ Boe ma Yesus nafadan nae, "Mete ma Au kokolak sala so, na, matudu salan ndia bee. Tehuu mete ma Au kokolak ndoos, na, hatina de o famba Au?"

²⁴ Boe ma Anas nadenu hataholi la loo Ndia neni Kayafas neu, fo mana dadik anggama Yahudi la malanggan inahuun. Ledoeik ala loo Ndia neu, Ndia bei nana mba'ak.

Petrus nalelesi seluk Lamatuak Yesus bali (Mateos 26:71-75; Markus 14:69-72; Lukas 22:58-62)

²⁵ Ledoeik Simon Petrus bei nambadeik dala ha'i. Boe ma hataholi fe'e kala malai ndia kala latanen lae, "O ia, Ndia ana mana tunggan esa, hetu?" Tehuu Petrus nalelesi nae, "Taa!"

²⁶ Nai ndia boe hambu anggama Yahudi la malangga inahuun atan esa. Ndia ndia boe, bei bobonggik neme hataholi fo Petrus sambu heni hataholi ndi'idoon ndia. Boe ma ana natane nae, "Wei! O ndia isinaak muma osi ndia, hetu? Huu au ita o muma ndia!"

²⁷ Tehuu Petrus nalelesi seluk bali, boe ma manu kokoa memak.

Lamatuak Yesus nasale gubenol Pilatus

(*Mateos 27:1-2, 11-14; Markus 15:1-5; Lukas 23:1-5*)

²⁸ Fafai anan, ala loo Yesus neme Kayafas mai neni gubenol Pilatus uma dinas fo nai soldadu Roma la benteng neu.* Hataholi Yahudi la taa maso leni hataholi Roma la mamanan neu, huu ndia tao nanggengge sala, fo ala taa bisa la'a feta Paska. ²⁹ Gubenol Pilatus tene deak neu fo natonggo no hataholi Yahudi la sila. Boe ma ana natane nae, "Ei soli salak hata neu Hataholi ia?"

³⁰ Ala lataa lae, "Leoiak ama. Ndia ia hataholi manggalauk, mete ma taa, na, ai taa mai babalik ama, ma taa fee Ndia neu ama liman."

³¹ Boe ma gubenol nafada sala nae, "Leoiak. Ela ei makaneni Ndia dede'an, tungga ei hataholi Yahudi la heti-heun."

Boe ma hataholi Yahudi la malangga nala lafada lae, "Taa bisa ama. Ai hataholi Yahudi la taa maena haak fo maketu huku mate so bali. Ndia kada ei mana palenda Roma maena haak leondiak." ³² (Ledoeik ala kokolak leondiak, hata fo Yesus kokolak nitak nai makahulun, dadi so. Huu Ana nafada Ndia hataholi nala nae, dei fo Ana mate tungga mana palenda Roma dala tataon, fo ala mbaku Ndia neu ai nggangek.)[☆]

³³ Basa de gubenol maso fali neni soldadu la benteng neu. Boe ma noke nala Yesus, de natanen nae, "Leobee? O ia, hataholi Yahudi la manen, do?"

³⁴ Yesus natane nasafalin nae, "Ama mesa kana ndia matane leondia, do, hambu hataholi fe'ek nafada ama la'eneu Au?"

³⁵ Boe ma gubenol nataa nae, "Heeh! Au ia taa hataholi Yahudi, hetu? O hataholi nusam mesa kasa sila, fee o mai so. Nakelenak malangga anggama la malangga nala. Huu O ia, tao hata? Hena O mafada au dei!"

³⁶ Boe ma Yesus nafada nae, "Au taa manek neme daebafok ia mai. Mete ma Au dadi manek leo manek nai dae-bafok ia, na, neu ko Au ata nggala lahuu ma lasala'e lala Au fo suek hataholi Yahudi la boso humu lala Au. Tehuu Au ata nggala taa tao leondiak. Memak Au ia, Manek, tehuu taa hambu hataholi esa nai dae-bafok ia so'u Au fo to'u koasa."

³⁷ Boe ma, gubenol natane seluk nae, "De O ia Manek, do?"

Yesus nataa nae, "Ama mesa kana mae Au dadik Manek. Teteben, na bonggi Au fo dadik Manek. Au boe uni daebafok ia mai, fo dadik Manek, fo suek afada la'eneu dede'a ndoo sala. Basa hataholi mana to'u tea-tea dede'a ndoos, na, sila ndia, lamanene Au."

^{38a} Boe ma gubenol natane Ndia nae, "Dede'a ndoos ndia, na hata?"

Ala laketu huku mate Lamatuak Yesus

(*Mateos 27:15-31; Markus 15:6-20; Lukas 23:13-25*)

^{38b} Faik gubenol Pilatus kokolak nate'e leondia, boe ma ana kalua seluk neni hataholi Yahudi la neu. Ana kokolak, nae, "Au palisak Ndia so, tehuu au taa hambu Ndia salan esa boe.

³⁹ Tehuu ei matemen, tungga-tungga teuk nai feta Paska, au musi mbo'i heni hataholi bui esa neu ei. De teuk ia, ei nau fo au mbo'i heni hataholi Yahudi la manen, do leobee?"

⁴⁰ Basa sala eki landaa lae, "Boso mbo'i heni Hataholi ia! Mbo'i heni kada Barabas leo!" Naa te, Barabas ndia, hataholi esa manggalaun ana seli.[†]

* **18:28** Soldadu Roma la mamanan ndia, loke tungga dede'a Latin, na, lae, *praetorium*. ☆ **18:32** Yohanis 3:14; 12:32-33 † **18:40** "Hataholi manggalauk nalan seli nai dede'a Yunani naena ndandaak dua, fo ndia: 1) na'o fo namana'o buas nenik nakasetik, ma 2) hataholi mana pake manala fo husi heni mana palenda Roma. *Lukas 23:19* nae, Barabas ia, tao nisa nitak hataholi ma laban mana palenda Roma boe.

19

1 Basa ndia, boe ma gubenol Pilatus nadenu ndia soldadu nala leu filo Yesus lenik fifilok.* 2-3 Soldadu la sila boe leu ha'i ai dilak ndanan de nanen dadik solangga. Basa de, ala ne'e solangga dilak ndia neu Yesus langgan, fo tao lakamimina kana, sama leo sangga so'u mane beuk, pake solangga manek. Boe ma ala papake Yesus badu nalu mbila balanggeok esa sama leo mane kala lateme paken. Boe ma ala haumemee lakamiminak Ndia lae, "Sodak, neu hataholi Yahudi la manen!" Sila boe oo famba lakamiminak Ndia.

4 Basa ndia, boe ma gubenol kalua la'i esa bali, de nafada hataholi no'u kala nae, "Leoiak! Au ua Ndia deak mai, fo feen neu ei. Huu ei musi bubuluk, au palisak Ndia so, tehuu au taa hambu Ndia salan fa boe."

5 Ledoek Yesus kalua, Ana pake solangga dilak ndia, ma badu naluk mbila balanggeok ndia. Boe ma gubenol nafada hataholi no'u kala sila nae, "Mita dei! Hataholi ia, ndindia so."

6 Ledoek malangga anggama la malangga nala, ma hataholi mana manea kala lita Yesus, boe ma ala eki landaa-landaa lae, "Tao misa Ndia leo! Mbaku Ndia neu ai nggangek!"

Tehuu gubenol nafada sala nae, "Ela kada ei mesa nggei mia Ndia fo tao misan nai ai nggangek. Tehuu au taa hambu Ndia salan fa boe, fo nandaa huku mate Ndia."

7 Hataholi Yahudi la lataa lae, "Ai kaheti-heuk fo ana konda neme Lamatuak mai. Tunga Heti-heuk ndia, hataholi ia musi mate, huu ana so'u aon dadik Manetualain Anan."

8 Ledoek gubenol namanene sila kokolan ndia, boe ma ana boe bii.

9 Basa de ana maso fali neni soldadu la benteng neu, boe ma natane Yesus nae, "O ia, hataholi beek?" Tehuu Yesus taa nataan.

10 Boe ma gubenol nasapalak Ndia nae, "Amaak? Hatina de O taa makokola mua au? Neu ko O bubuluk so, hetu? Au ia, aena koasa fo tao isa O, do, mbo'i heni O."

11 Boe ma Yesus nataa nae, "Leoiak, ama. Mete ma ama maena koasa leondiak, na, ndia huu ama hambu koasa neme Manetualain mai, nai nusa-sodak. Huu kada Ndia mesa kana fee haak neu ama, fo tao sudi hata neu Au. Tehuu hataholi mana fee Au uu ama, sila ndia lembe salak belak lena heni ama."

12 Mulai neme ndia mai, gubenol nasanggak dalak fo mbo'i Yesus. Tehuu hataholi Yahudi la eki landaa-landaa lae, "Huu Hataholi ndia so'uk aon dadik manek so, ana laban Roma mane inahuun Keser. De mete ma ama mbo'i Hataholi ia, na, manggaledok so ama taa tao tungga mane inahuuk Keser hihii-nanaun."

13 De ledoek gubenol namanene sila kokola nala leondia, boe ma ana kalua heni Yesus. Boe ma ana nanggatuuk neu mana maketu dede'ak kadelan, nai mamanak esa fo ala foin nade, "Mook nana taok neme Batu Bebelak mai". (Nai dede'a Aram, naden, nae, *Gabata*.)

14 Faik ndia, Fai Sadia Feta Paska. Meda ledo namatetu, boe ma gubenol nafada hataholi Yahudi la nae, "Mita leo! Ndia ia, ei manem!"

15 Tehuu ala eki latingga lae, "Mian deak mai! Tao misan leo! Mbaku Ndia neu ai nggangek!"

* **19:1** Soldadu Roma la pake fifilok fo nana taok neme banda louk tali hida. Boe ma ala mba'a mbaa dui matande, do tima matande, neu tali mbeda nala. Mete ma ala filo taa-taa pake fifilok ndia, na sii heni hataholi loun. Hataholi Yahudi la pake to fifilok losa kada la'i haa hulu. Tehuu soldadu Roma la filo taa no to.

Boe ma gubenol dudunggu sala nae, “De leobee? Ei hihiiim, na, au musi tao isa ei manem ia do?”

Basa de malangga anggama la malangga nala lataa lae, “Ai manen kada esak, fo ndia mane inahuuk Keser! Taa hambu fe'ek so bali!” ^{16a} Basa boe ma, gubenol fee Yesus neu soldadu la, fo ala leu mbaku lisa Ndia nai ai ngganggek.

*Ala mbaku londa Lamatuak Yesus nai ai ngganggek
(Mateos 27:32-44; Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43)*

^{16b} Basa de, soldadu la sila simbo lala Yesus. ¹⁷ Boe ma Ana lu'a nala Ndia ai ngganggen neni kota deak neu. Ala leni mamanank esa leu lae, “Mamana Langga Duik.” (Nai sila dede'a Aram, mamanank ndia nade, *Golgota*.)

¹⁸ Losa ndia, boe ma ala mbaku Yesus neu ai ngganggek esa. Ala tao leondiak neu hataholi fe'ek dua boe. Ala mbaku londa esa neu Yesus boboa konan, ma esa bali neu Ndia boboa kiin, ma Yesus nai sila laladan. ¹⁹ De gubenol nadenu ndia soldadu nala sulak neu papak esa, boe ma mbakun neu Yesus langga lain. Nai papak ndia ala sulak lae,

“Ia ia, Yesus hataholi Nasaret. Ndia ndia hataholi Yahudi la Manen.”

²⁰ Ala sulak nai papak ndia pake dede'ak telu. Fo ndia: dede'a Aram, dede'a Yunani, ma dede'a Latin. Hataholi Yahudi no'u kala lees papak ndia, huu Yesus mamana mamaten ndia, dekak no kota Yerusalem. ²¹ Tehuu malangga anggama Yahudi la malangga nala taa simbok. Basa de leu lafada gubenol lae, “Ama! Boso sulak, hataholi Yahudi la Manen! Molelenak sulak mae, ‘Hataholi ia nae, ‘Ndia ndia, hataholi Yahudi la manen.”

²² Tehuu gubenol nataa nae, “Au adenu sala sulak leondiak. De elan leondiak leo!”

²³ Ledoeik soldadu la mbaku londa Yesus neu ai ngganggek, boe ma ala baba'e Ndia balo'an, fo taon neu mamanank haa. Baba'ek esa, na, feen neu soldadu esa. Boe ma ala ha'i lala Ndia badu dean, fo nana tenu katemak neme lain mai losa dae neu, fo taa nana seuk. ²⁴ Basa de ala lakokola lae, “Wei! Boso ita sii heni Ndia badun ia. Malolenak, kada ita hela lot leo, fo sangga bubuluk see ndia hambun.” Ndia taon ana dadik tungga hata fo nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon nae, “Ala ba'e au balo'a papakeng,

boe ma ala hela lot fo hambu au badung.”

Basa de soldadu la tao leondiak.*

Lamatuak Yesus nadenu Yohanis fo nanea Ndia inan

²⁵ Nai ndia boe oo hambu inak luma lambadeik lai ndia. Sila ndia, na ndia: Yesus inan, Yesus te'on, Klopas saon Maria, ma Maria maneme nggolo Magdala mai. ²⁶ Yesus nita inan nambadeik nai ndia, sama-sama no Ndia ana mana tunggan fo Ana suek ndia, fo ndia au Yohanis. Boe ma nafada inan nae, “Ina aa. Ina anan Ndia ia.”

²⁷ Boe ma Ana nafada au nae, “Leoiak. Hatematak ia, taok ndia leo o inam leo!” Basa de, mulai neme faik ndia mai, Yesus inan leo no au.

*Lamatuak Yesus mamaten
(Mateos 27:45-56; Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49)*

²⁸ Basa ndia, boe ma Yesus nafada nae, Ana tao basa Ndia uen so. Ndia tao natetu, basa Lamatuak Susula Malalaon nana sulak memak so neme makahulun mai. Boe ma Ana nae, “Au maa mada so.”*

²⁹ Nai ndia hambu anggol oek makeis nai nggusi kadi'ik esa dalek. Boe ma soldadu la ha'i lala lumbu tasi de ala domben neu anggol oek ndia, boe ma ala taon neu ai keke'uk esa[†] mbedan, de ala solo kana neu Ndia bifdoon. ³⁰ Ledoeik Yesus musi anggol oek ndia, boe ma Ana kokolak nae, "Basan basa so." Boe ma Ana nakatele langgan, de ketu memak Ndia ani hahaen.

Soldadu la mbau Yesus nai ai ngganggek

³¹ Faik ndia la'eneu fai lima. Tungga heti-heu anggama, na, fai ndia hataholi Yahudi la musi lahehele, fo fo'a na ala simbok fai huhule-haladoik. Huu ndia de ala taa nau hataholi kamates nana londak nakandoo nai ai ngganggek nandaa neu fai huhule-haladoik. Huu fai huhule-haladoik ndia, fai malole. De hataholi Yahudi la malangga nala, loke gubenol fo ana nadenu hataholi neu tao natepa hataholi manai ai nggangge kala ein. No leondiak, ala bisa mate lai-lai, fo lakonda sala daifai. ³² Boe ma soldadu la leni ele leu, de tao latepa hataholi esa ein. Basa ndia de ala tao latepa hataholi esa ein bali. Sila dua sala, fo ndia, hataholi nana mbaku londak sama-sama lo Yesus. ³³ Tehuu ledoeik ala losa Yesus, te ala litan Ana mate tetebes so. Huu ndia de ala taa femba tepa Ndia ei dui nala. ³⁴ Tehuu soldadu esa ha'i nala donggi, de ana mbaun neu Yesus tenden. Boe ma daak faa, ma oe kalua boe.

³⁵ (Hataholi esa dadik neu sakasii nita ndia, na ndia au. Au ita basan, ma au sulak no teteben nai ia. Huu au bubuluk hata fo au tuik ia, tetebes, fo suek ela ei bisa mamahale au kokolang ia.) ³⁶ Basa dede'a kala ia dadi, huu Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae, "Ndia dui nala taa hambu esa tepan boe."^{*} ³⁷ Nai Susula Malala ndia, hambu nai mamana fe'ek nana sulak boe nae, "Dei fo lita hataholi ndia, fo ala mbau ndia."^{*}

Ala latoi Lamatuak Yesus

(Mateos 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56)

³⁸ Hambu hataholi esa, nade Yusuf, neme nggolo Arimatea mai. Ndia boe oo dadik Yesus ana mana tunggan. Tehuu ana tungga nafunuk Yesus, huu ana bii hataholi Yahudi la malangga nala. Ana neni gubenol Pilatus neu, fo noke nakambo'ik ndia, fo neu ha'i nala Yesus mbombolan. Gubenol simbok no malole. De Yusuf neu nakonda Yesus mbombolan, boe ma ana ko'o nenin. ³⁹ Nikodemus boe oo neu no'u no Yusuf. Ndia ndia, fo makahulun neu natonggo no Yesus la'eneu le'odaek. Ana hasa rampe makadotok, meda kilo telu hulu telu, fo tao neu Yesus mbombolan.[‡] ⁴⁰ Boe ma ala mbomboti Yesus mbombolan lenik tema banggana'uk. Tungga-tungga fefeok, na, ala tao rampe neu dei. Ala tao leondiak, tungga hataholi Yahudi la hada latoi mamate.

⁴¹ Naa, taa dook neme mamanak fo Yesus maten ndia, hambu mamana malole esa. Nai mamanak ndia, hataholi bei fo mba'a lala lua lates esa. Ala bei ta lambeda litak mamate nai ndia. ⁴² Faik ndia, hataholi Yahudi la lahehele fo simbok sila fai huhule-haladoin sangga basa so. Huu ndia

[†] **19:29** Dede'a Yunani nae, ala nato lumbu tasi ndia neu ai *hussopos* mbedan. *Hussopos* ndia, ai kaboo menik esa fo hataholi Yahudi lateme paken nai acara adat. Nalun meda senti 20 losa 40. Lees la'eneuhussopos nai *Kalua neme Masir mai* 12:22; *Malangga anggama la Heti-heun* 14:4, 6, 49-52; *Susula Sensus* 19:2-6; (nakasasaman no *Ibrani* 9:19); *Sosoda Koa-kio* 51:7. ^{*} **19:36** Kalua neme *Masir mai* 12:46; *Lelekek* 9:12; *Sosoda Koa-kio* kala 34:21 ^{*} **19:37** Sakarias 12:10; *Dae-bafok Mata Beuk* 1:7 [‡] **19:39** Dede'a Yunani nae, '*litrans natun esa*', fo ndia kilo 32,7. Sila rampen ndia, dede'a Yunani nae, ala seseok *smurna* noaloe. *Smurna* ndia, fo ai kaboo menik esa daan. *Maaloe* ndia, na ai kaboo menik esa daan fo hihii leo bei maa. Lees la'eneu Nikodemus ia, nai *Yohanis* 3:1-21.

de ala mbeda Yesus mbombolan neu lates ndia dalek, huu mamanan ndia, taa dook.

20

Lamatuak Yesus nasoda fali!

(Mateos 28:1-8; Markus 16:1-8; Lukas 24:1-12)

¹ Sosoda ina, fo ndia sosoda ina beuk fai kaesan, Maria neme nggolo Magdala mai fafai anan neni Yesus laten neu. Losa ele, de nita batu inahuuk fo ala kenan neu lates ndia, nana loli henik neme mamanan mai so. ² Boe ana nalai neni Simon Petrus, ma au, fo ndia Yesus ana mana tunggan fo Ana suek ndia, de nafada nae, "Ala lamana'o leni ita Lamatuan neme Ndia laten dale mai so! Au taa bubuluk ala tao Ndia nai bee!"

³ Boe ma au ua Petrus malai mini lates ndia miu. ⁴ Ai malai no'u, tehuu au alai akahuluk. Basa de au losa lates ndia. ⁵ Tehuu au taa maso uni lates dalek uu. Kada au titilo dalek uu. Nai ndia, au ita tema banggana'uk fo ala mbombotin neu Yesus mbombolan.

⁶ Tehuu ledoeik Petrus losa, boe ma ana maso lates dale neu. Ndia boe oo nita tema banggana'uk manai ndia. ⁷ Ndia boe oo nita lesu esa, fo ala paken mboti neu Yesus langgan. Tehuu lesu ndia, nana dikuk, ma ana kofe'e no tema banggana'uk ndia. ⁸ Boe ma au, fo mana losa akahuluk lates ndia, uni lates dale uu boe. Ledoeik au ita basa sila, boe ma au amahale Yesus kokola makahulun, nae, dei fo Ana nau nasoda fali neme Ndia mamaten mai. ⁹ Huu faik ndia, ai mana dadik Ndia ana mana tungga nala bei ta bubuluk Lamatuak Susula Malalala nana sula memak so nae, Karistus musi nasoda fali neme Ndia mamaten mai. ¹⁰ Basa ndia, boe ma ai dua nggai fali.

Lamatuak Yesus natudu Ndia aon neu Maria maneme nggolo Magdala mai

(Mateos 28:9-10; Markus 16:9-11)

¹¹ Tehuu Maria bei nambadeik nai lates ndia deak. Ana namatani nakandoo. Ledoeik ana bei namatani, boe ma ana titilo neni lates dale neu. ¹² Ana nita Lamatuak atan dua leme nusa-sodak mai. Ala pake balo'a fulak. Dua sala langgatuuk lai mamanan fo afik hataholi la lambada Yesus mbombolan. Esa nanggatuuk nai Yesus langgan mamanan. Esa bali nanggatuuk nai Yesus ein mamanan. ¹³ Dua sala latanen lae, "Hatina de ka'a inak mamatani?"

Boe ma ana nataa nae, "Au amatani huu ala ko'o leni au Lamatuang mbombolan. Tehuu au taa bubuluk ala tao Ndia nai bee." ¹⁴ Ana kokolak nate'e leondia, boe ma ana suli dea neu. Ana nita hataholi esa nambadeik nai ndia, tehuu ana taa nalelak, Hataholi ndia, na Yesus.

¹⁵ Boe ma Yesus natanen nae, "Hatina de ka'a inak mamatani? Te ka'a inak sangga see?"

Maria naehetuk hataholi ndia kada mana manea nai mamana malole ndia. Boe ma ana kokoen, nae, "Ama aa. Mete ma ama ndia ko'o muni Ndia mbombolan, na, mafada dei, te ama mbedan nai bee. Ela au unin neni mamana fe'ek uu, fo atoi neulalaun. Tulun dei!"

¹⁶ Boe ma Yesus noke nalan, de nae, "Maria."

Boe ma ana nasale Yesus, de nae, "Raboni!" (Nai dede'a Aram, ndandaan nae, "Au Meseng!")

¹⁷ Yesus nafadan nae, "Boso daba Au dei, huu, Au bei ta hene uni Au Amang nai nusa-sodak uu. Tehuu ka'a inak muu leo, fo mafada Au tolano nggala mae, 'Au sangga hene uni Au Amang uu. Ndia boe oo ei Amam. Ndia ndia, Au Manetualain boe. De Ndia ndia, ei Manetualain boe.'"

¹⁸ Basa ndia, boe ma Maria maneme Magdala mai, neu tui Yesus ana mana tungga nala nae, "Au atonggo ua ita Lamatuan Yesus so!" Boe ma ana nafada Yesus hehelun neu sala.

Lamatuak Yesus natudu aon neu Ndia ana mana tungga nala
(Mateos 28:16-20; Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49)

¹⁹ Faik ndia la'eneu Sosoda ina, fo ndia sosoda ina beuk fai kaesan. Ledo bei fo tesa. Boe ma Yesus ana mana tungga nala lakabubua. Ala nggoe lisa uma lelesu nala, huu ala bii hataholi Yahudi la malangga nala. Boe ma Yesus mai nambadeik neu sila lalada nala, de nae, "Soda-molek!"²⁰ Ledoeik Yesus kokolak nae leondia, boe ma Ana natudu mbii kala manai Ndia liman ma Ndia tenden. Ndia ana mana tungga nala lamahoko lalan seli lita sila Lamatuan. ²¹ Boe ma Yesus nafada sala nae, "Ela ei sodak ma dalek ndoo-ndoo. Masaneda, Au Amang nadenu Au talobee, na, Au boe oo adenu ei leondiak." ²² Ana kokolak nate'e leondia, boe ma Ana deka-deka no sala, boe ma Ana fuu Ndia ani hahaen neu sila esa-esak. Boe ma Ana nae, "Au fee Lamatuak Dula Malalaon neu ei. Simbo mala Ndia. ²³ Mete ma ei mae hataholi salan mopo henin, na, Lamatuak boe oo koka heni sala kala sila. Tehuu mete ma ei mae hataholi ndia salan bei nahele, na, Lamatuak boe oo taa koka heni salak kala sila."✠

Lamatuak Yesus no Tomas

²⁴ Esa neme Yesus ana mana tungga kasanahulu dua nala. Naden Tomas, fo lateme lae, 'kakana kaduak'. Ledoeik Yesus mai natudu Ndia aon neu sala, te Tomas taa sama-sama no ana mana tungga fe'e kala. ²⁵ Huu ndia de ledoeik ndia nonoo nala lae, "Ai matonggo mia ita Lamatuan so," boe ma nataa nae, "Leoiak. Au musi ita mbii nana mbakuk nai Ndia liman dei. Ma au musi dombe au lima ku'ung neu hinak manai tenden. Huu mete ma au bei ta tao leondiak, na, au bei ta nau amahela ae, Ana nasoda fali so."

²⁶ Basa sosoda ina esa bali, boe ma Yesus ana mana tungga nala sama-sama lo Tomas lai uma esa. Mae lelesu la nana nggoek, tehoo Yesus maso de nambadeik nai sila lalada nala. Ana nahala noo sala nae, "Soda-molek!"²⁷ Boe ma Ana kokolak neu Tomas, nae, "Look o lima ku'um mai, fo palisak Au limang dei. Basa na, mai mafaloe hinak manai au tendeng. De mamahela leo mae, Au asoda fali so! Nggali heni o namemeda taa kamahelen ndia."

²⁸ Tomas nataa nae, "Awii, Ama aa! Hatematak ia au amahela tetebe! Ama ia, na ndia au Lamatuang fo naena haak palenda au, ma au Manetualain boe!"

²⁹ Boe ma Yesus nafadan nae, "Tomas! O mamahela au asoda fali, huu o mita Au munik o mata hehelim. Tehuu maua-manalek bali, neu hataholi la fo taa mana lita Au, tehoo ala lamahela."

Susulak ia maksud

³⁰ Yesus boe tao tanda heran fe'ek, fo au taa sula kana nai susulak ia. Ndia ana mana tungga nala lita tanda heran nala no mata heheli nala.

³¹ Tehoo dede'ak fo au sula kana nai susulak ia so, au sula kana fo suek ei mamahela mae,

Yesus ndia, na ndia Karistus fo Manetualain helu mema kana so, fo sangga haituan mai.

Yesus boe oo, fo ndia Manetualain Anan.

Ma ledoeik ei mamahela neu Ndia, ei hambu masoda tetebe, fo taa no namaketuk, huu ei dadik Ndia hataholi nala.

21

Lamatuak Yesus natudu aon neu Ndia ana mana tungga kahitu nala

¹ Basa faik hida, boe ma Yesus natudu aon seluk bali nai dano Tiberias bifin. Tutuin, leoiak: ² Faik ndia, Yesus ana mana tungga nala hitu lakabubua. Sila ndia:

Simon Petrus,
Tomas, fo lateme lae, 'kakana kaduak',
Natanel, neme nggolo Kana nai propinsi Galelea mai,
Sabadeus anan dua,
ma Yesus ana mana tungga fe'e nala dua.

³ Simon Petrus nafada ndia nonoo nala nae, "Au sangga uu mbu'a."

Boe ma ala lataa lae, "Hei! Ai tungga boe." Basa de ala leni dano bifin leu. Boe ma ala hene ofa baluk lain leu fo leu sangga i'ak. Tehuu le'odaen ndia, ala taa hambu i'ak esa boe.*

⁴ Fo'a fafain, boe ma Yesus nambadeik nai dano bifin. Tehuu Ndia ana mana tungga nala taa bubuluk Ndia ndia Yesus. ⁵ Boe ma Ana nanggou de natane sala nae, "Ka'a sala aa! Hambu i'ak so, do?"

Ala lataa lae, "Louk, Ka'a! Ai taa hambu esa boe."

⁶ Boe ma nafada sala nae, "Hena nggali masafali mbu'ak neu ofa baluk boboan seli. Dei fo ei hambu."

Boe ma ala tao tungga, de ala hambu i'ak. Tehuu i'ak makadotok, losa ala taa bisa hela falik mbu'ak neni ofa baluk dale neu.*

⁷ Au nai ndia boe. Au ia, ana mana tunggak fo Yesus suek. Boe ma au afada Petrus ae, "Awii! Ndia ndia, ita Lamatuan!"

Namanene au kokolang, boe ma Simon Petrus odu falik badun, de ana palaboku dano dale neu, de ana ngga'e madak lain neu. ⁸ Huu ofa baluk ndia meda kada meter natun esa neme madak lain mai. Boe ma ndia nonoo nala sefe ofak madak lain leu, ma hela leni mbu'ak fo henuk no i'ak ndia, nai ofa ikon.

⁹ Ledoeik ala losa madak lain, te lita ha'i kaak mana mbilak nai ndia. Nai ha'i lain, hambu i'ak. Ma hambu loti boe. ¹⁰ Yesus nafada sala nae, "Mini i'ak luma mai, neme bei fo ei mbu'a mala kala isinaak ndia."

¹¹ Basa boe ma Simon Petrus hene fali ofa baluk dale neu, de ana hela mbu'ak ndia neni madak lain neu. Mbu'ak ndia henuk no i'a inahuuk. Dedesin, natun esa lima hulu telu. Mae i'ak no'uk leondiak, tehuu mbu'ak taa sidan.

¹² Boe ma Yesus noke sala nae, "Mai, fo mi'a dei!"

Ala bubuluk so lae, Ndia ndia, sila Lamatuan. Huu ndia de ala taa lambalani latane lae, "Ka'a ia, see?" ¹³ Boe ma Yesus ha'i loti ma i'ak, de fee sala.

¹⁴ Ndia, fo kala'i telun Yesus natudu Ndia aon neu Ndia ana mana tungga nala, neu faik fo Ana nasoda fali neme Ndia mamaten mai so.

Lamatuak Yesus nakokola no Petrus

¹⁵ Ledoeik la'a late'e, boe ma Yesus natane Simon Petrus nae, "Heeh, Simon, Yohanis anan. Leobee? O sue Au lena heni nonoo mala ia sue Au, do?"

Ana nataa nae, "Tetebes! Lamatuak bubuluk so, au sue Lamatuak."

Boe ma Yesus helun nae, "Metete ma leondiak, na, hoo neulalau Au bi'ilombo ana nggala, fo ala bisa la'a."

¹⁶ Boe ma Yesus natane seluk ndia nae, "Simon, Yohanis anan. Leobee? O sue Au, do?"

Ana nataa nae, “Tetebes, Lamatuak! Lamatuak bubuluk so, au sue Lamatuak.”

Boe ma Yesus helun nae, “Mete ma leondiak, na, makaboi neulalau Au bi'ilombo nggala.”

¹⁷ Basa ndia, boe ma Yesus natane seluk ndia bali nae, “Simon, Yohanis anan. Leobee? O ia Au nonoong, do?”

Boe ma Petrus dale hedi memak, huu Yesus natanen la'i telu so nae, “O sue Au, do?” Basa de nataa nae, “Lamatuak bubuluk basa dede'a kala so. De Lamatuak bubuluk so mae, au ia, Lamatuak nonoon.”

Boe ma Yesus helun nae, “Mete ma leondiak, na, hoo neulalau Au bi'ilombo nggala fo ala la'a. ¹⁸ O malelak Au maksud, do? Au boe oo nau afada leoiak: makahulun faik fo o bei ta'eanak, na, o mateme pake aom badu, ma pake kalikee, boe ma o la'o sudi bee muu, tungga o hihim. Tehuu dei fo mete ma o mamalasi so, na, o look o limam fo hataholi fe'ek mba'a o, pake o kalikee hehelim. Basa boe ma ala hela loo o, muni mamanan esa fo o taa nau muu.” ¹⁹ (Yesus kokolak leondia fo nafada Petrus la'eneu hata fo dei fo ana dadi nai ndia aon. Huu dei fo Petrus mamaten ndia, natudu Manetualain koasa inahuun.)*

Basa ndia, boe ma Yesus nafada Petrus nae, “Mai dadik Au hataholing leo!”

Ana mana tunggak fo Yesus suen

²⁰ Faik ndia, Petrus heok nasafali de ana suli dea neu. Boe ma nita au tungga sila dua sala dean. Au ia, fo ndia Yesus suek. Au boe oo anggatuuk nai Yesus boboan, faik fo ai mi'a feta Paska. Au ia, atane Ndia ae, “Lamatuak aa! See ndia se'o heni Lamatuak?”* ²¹ Ledoeik Petrus nita au, boe ma natane Yesus nae, “Lamatuak aa! Isinaak Lamatuak kokolak la'eneu au so. Tehuu talobee no ndia?”

²² Yesus nafada Petrus nae, “Ndia o dede'am taa ndia. Leo Au nau, fo kada ana nahani ia, losa Au fali maing, na, ndia dede'an hata? Kasosoan ndia, o musi masaneda hata fo isinaak Au helu o ndia, fo ndia: mai fo dadik Au hataholing leo.”

²³ Huu Yesus kokolak leondiak, de Ndia ana mana tungga fe'e nala mulai lakokola lae, “Yohanis ndia, neu ko tana mate.” Naa te Yesus taa kokolak leondiak. Ana kokolak ndia, na ndia: “O dede'am taa ndia. Leo Au nau, kada ana nahani ia, losa Au fali maing, na, ndia dede'an hata?”

Yohanis nate'e ndia susulan

²⁴ Ana mana tunggak fo Yesus kokolak ndia, na ndia au, Yohanis. Au ndia tui ei basa dede'a kala ia. Au ndia ita no au mata heheling. Boe ma au ndia sulak basan. De ita bubuluk so tae, hata fo au afada ei ndia, na, tetebes.

²⁵ Ma bei hambu dede'ak fe'ek no'uk fo Yesus taon. Mete ma hataholi soba sulak lala basan, mulai neme Yesus nakalala'ok Ndia uen losa basan, na, no'un seli de mae daebafo katemak esa boe oo taa bisa fua basa susula kala sila.

* **21:19** Meda teu kasio hulu neen fo Yesus bonggin so (96M), hambu malangga nggalei esa, nade Klement neme kota Roma mai, fo ana sulak nae, hataholi la tao lisa Petrus. Meda teu kanatun dua sanahulu dua fo Yesus bonggin so (212M), hambu malangga nggalei fe'ek esa, nade Tertulian, ana sulak nae, ala mbaku londa Petrus nai ai ngganggek. Ma hambu nateteme nggalei fe'ek esa lae, ledoeik ala nau mbaku londa Petrus nai ai ngganggek, meda neu teu kanee hulu haa losa nee hulu liman fo Yesus bonggin so (64-65M), Petrus noke fo ala londa ndia langgan nalangga dae neu. Huu ana nameda ndia taa nandaa mate no ndia langgan nai lain, sama leo Yesus. ✧ **21:20** Yohanis 13:25

Leondiak leo,
Yohanis

Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala Tutuin

Manetualain ana helu sangga haitua Ndia Dula Dale Malalaon mai

¹⁻³ Ama Teofilus* susuek. So'da-molek neme au Lukas mai.

Nai au susula makahulung, au sulak memak so, la'eneu basa hata, fo Lamatuak Yesus ana tao kala, ma basa hata fo Ndia nanoli so, mulai neme makasososan mai, losa Lamatuak Yesus ana hene fali neni Nusa-So'dak neu. Nae, Ana hele nala basa Ndia hataholi nadedenu nala so. Mae hataholi ala lakatoto'a kana ma ala tao lisan so, tehoo Manetualain ana tao naso'da fali kana. Faik fo Ana naso'da fali, boe ma natu'du aon, neu Ndia hataholi nadedenu nala. Ala lita selu kana taa-taa, losa faik haa hulu, de ala bubuluk memak, lae te'be-te'be Ana naso'da fali so. Ndia boe oo, nafa'da sala nae Manetualain ndia, leo Manek, fo Ana to'u palenda. Ma Ndia boe oo, nadenu sala pake Manetualain Dula Dale Malalaon koasan.

Ndiak fo au sulak ita kana so.

⁴⁻⁵ Boe ma la'i esa, Yesus nakabubua no Ndia hataholi nadedenu nala leme lete Setun lain. Ana palenda sala nae,

“Masanene'dak bou! Nai fai makahulun Yohanis ana salani hataholi ka'da pake oe, tehoo mete ma ei mahani faik hi'da bali, na Manetualain ana sangga tao lena heni seli ndia seluk fee ei, huu Ana fee Ndia Dula Malalaon neu ei. De ei boso la'o ela kota Yerusalem dei. Tehoo ei mahani nai ia, losa Au Amang ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu ei, leo Ndia helu nitak so, ma leo Au afada ei so.”*

Lamatuak Yesus nana so'uk neni nusa so'dak neu

⁶ Basa ndia boe ma Yesus nakabubua seluk no Ndia hataholi nadedenu nala. Boe ma latanen lae, “Ama aa! Ama masane'da lele uluk, fo faik nusa Isra'el ana palenda aon nusan, hetu? Ai sangga matane leo iak. Nafu hatematak ia Ama sangga makambo'ik ai, do ai musi mahani fai seluk bali?”

⁷ Boe ma Yesus nataa sala nae, “Ei boso bubuluk fain ndia. Te ka'da Au Amang mesa kana, naena hak fo Ana heti fain ndia. ⁸ Tehoo mete ma Manetualain Dula Dale Malalaon ana maso neu ei soo, na bei fo ei hambu koasa. Boe ma ei musi mafa'da hataholi la la'eneu Au. Mafa'da hataholi la manai Yerusalem, ma basa nggolo kala manai propinsi Yudea, no nusa Samaria, losa daebafok bu'un haa sala.”* ⁹ Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus nana so'uk neni lalai neu, nai sila matan. Ndia nana so'uk, losa ko'as ana mboti nalan, de ala taa lita sana so.*

¹⁰ Le'doeik fo ala bei suli lain leu, te ka'da nggengge neuk, hataholi dua lambadeik lai sila boboan so, ma ala pake balo'a fula malalaok. ¹¹ Hataholi kadua kala sila ala kokolak lae, “Wee! Hataholi Galilea la ei! Huu hata de ei bei na'do mamangonggoa mini lalai miu? Isinaak ei mita Yesus nana so'uk neni lalai neu, losa ko'as ana mboti nalan so. Ei mita no ei mata de'e heli-heli nala so. Ana hene neni lalai neu. Ei mitam leobeek ana hene, na leondiak boe, neu ko Ana konda fali main.”

* **1:1-3** Na'de *Teofilus* tungga dede'a Yunani ndandaan nae, 'Hataholi fo ana sue Manetualain'. Ia Lukas susula kaduan fo ana feen neu Teofilus. Mete *Lukas* 1:1-4 boe. * **1:4-5** Lukas 24:49; Mateos 3:11; Markus 1:8; Lukas 3:16; Yohanis 1:33 * **1:8** Mateos 28:19; Markus 16:15; Lukas 24:47-48 * **1:9** Markus 16:19; Lukas 24:50-51

Ala sangga hataholi fe'ek fo nggati Yudas

¹² Basa ndia, boe ma Yesus hataholi nadedenu nala ala konda leme lete Setun mai, fo ala leni kota Yerusalem leu. Letek ndia doon neme kota mai, me'da kilo esa.†

¹³ Losa kota, boe ma ala maso leni uma esa leu, fo ala leo tataak. De ala hene leni kama manai lain leu. Yesus hataholi nadedenu nala sila na'de nala ndia:

Petrus,
Yohanis
Yakobis,
Anderias,
Filipus,
Tomas,
Bertolomeos,
Mateos,
Yakobis (Alfeus anan),
Simon (hataholi partei Selot);‡
ma Yudas (Yakobis anan).✧

¹⁴ Basa sala lateme lakabubua, fo ala hule-haladoi no dalek esa. Ala hule-haladoi no'u lo Yesus inan Maria, ina-ina kala, ana fe'oana kala, ma Yesus fa'di nala.

¹⁵ Boe ma la'i esa lakabubua bali, me'da hataholi natun esa dua hulu. Boe ma Petrus ana fo'a nambadeik, de ana kokolak nae, ¹⁶ "Basa ina-ama ma tolanoo nggalei! Neu ko ei bei masane'da Yudas, fo makahulun no ndia hataholi nala de leu humu Yesus. Ana tao leondiak, huu makahulun ele, Manetualain Dula Dalen ana pake Mane Dauk, fo ana sulak la'eneu Yudas leondiak so. ¹⁷ Te ndia boe oo, ita hataholin. Ndia naue no ita boe."

¹⁸ (Tehuu faik fo Yudas ana se'o basa Yesus, boe ma basa sala ha'i lala doi lena matak ndia, de leu hasa lala dae esa. Boe ma dae ndia, ana da'dik neu mamana mamaten, huu ana tu'u natotonok neme ndia, losa tati ba'e tein neu dua, de tei lutun ana lola deak mai. ¹⁹ Boe ma hataholi la mulai tui neme bafak neni bafak neu, losa basa hataholi la mana leo lai Yerusalem lamanene Yudas mamaten ndia. Huu ndia, de ala foi dae ndia tungga sila dede'a Aram lae, 'Akeldama' fo sosoan nae 'Dae Daak'.)✧

²⁰ Petrus ana kokolak nakandoo seluk nae, "Makahulun ele, Mane Dauk ana sulak memang basan leondiak so, nai susula Koa-Kio. Ana sulak nae, 'Ela ndia mamana leleon ndia ana da'dik nees;

taa bole hambu hataholi ana leo seluk nai ndia.'

Boe ma ana sulak seluk nae,

'Ela ndia uen ndia, ala fee henin neu hataholi fe'ek leo.'✧

²¹⁻²² De ita musi sangga hataholi, fo ana nggati Yudas. Ita paluu hataholi esa, fo ana tungga no ita dook so. Ndia musi hataholi fo ana tungga deka-deka no Lamatuak Yesus, leni su'di bee leu, mulai neme Yohanis ana salani Yesus. Ndia boe oo, musi nita no mata de'e hehelin, nae Lamatuak Yesus

† **1:12** Lelek ndia, mese anggama Yahudi la ala tao heti-heuk lae nandaa no fai hahae tao ues, na hataholi Yahudi la taa bole la'o dook leu. Ala heti-heu fo hataholi la bosu la'olena doon kilo dua. Susula Yunani isi-isik nai tata'dak ia nae, letek ndia doon neme Yerusalem mai "fai hahae ues seselik esa doon." De no leondiak na ita bubuluk tae, letek ndia doon neme kota mai kilo esa.

‡ **1:13** Dede'a 'Selot' no dede'a 'Patriot', ndandaan nae Simon ia ana da'dik hataholi partei politik fo sangga nakambo'ik. Ala sangga husi heni mana palenda Roma neme sila nusan mai. ✧ **1:13** Mateos 10:2-4; Markus 3:16-19; Lukas 6:14-16 ✧ **1:19** Mateos 27:3-8 ✧ **1:20** Sosoda Koa-kio kala 69:25; 109:8

naso'da fali neme mamaten mai so, losa Ana hene fali neni nusa so'dak neu."[☆]

²³ Le'doeik fo Petrus nakokola nate'e, boe ma hataholi mana makabubua tungga lai ndia, ala fee na'dek dua. Esa na'de Matias, ma esa seluk na'de Yusuf (fo ala late me loke lae Barsabas, neme Yustus bobongi nala mai).²⁴⁻²⁵ Boe ma ala hule-haladoi lae, "Amak manai nusa so'dak! Ama bubuluk basa hataholi la dale nala. Yudas ana mate so, de ana la'o ela ndia uen. De Ama matu'du ai neme hataholi kadua kala ia, see fo Ama helen, nggati Yudas fo suek ai so'un da'dik neu Lamatuak hataholi nadedenu."²⁶ Boe ma ala le'a lot pake hataholi kadua kala sila na'de nala. Boe ma ala le'a de la'e Matias na'den. Huu ndia de, ala so'un ana da'dik hataholi nadedenuk no sila kasanahulu esa kala.

2

Hataholi la hambu Manetualain Dula Dalen

¹⁻² Nandaa no hataholi Yahudi la fai malolen fo lae, 'Fai Pentakosta',* boe ma basa hataholi la mana tungga Yesus lakabubua leme uma esa.[☆] Ka'da nggengge neuk lamanene liik esa neme lalai mai sama leo ani sanggu. Liik ndia inahuun ana seli, losa hataholi manai ndia kala tala bisa lamanene hataholi fe'e kala hala nala so. ³ Basa boe ma lita namata-ao, leo ha'i mbilak fo naba'e-naba'e neu sila esa-esako langgan lain. ⁴ Boe ma basa sala hambu Manetualain Dula Dale Malalaan. De ala mulai lakokola lenik hataholi fe'e kala dede'an, tungga hata fo Dula Dalek ana fee sala lakokola.

⁵ Faik ndia hambu hataholi Yahudi la leme nusak mata-mata kala mai, leme basa daebafok ia mai, fo lakabubua lai Yerusalem. Dale nala haladoi tungga Manetualain. ⁶ Le'doeik ala lamanene liik ndia, boe ma ala mai lakahohombu lai mamanak ndia. Sila esa-esako lamanene sila dede'a heheli nala, neme Lamatuak Yesus hataholi nala bafa nala mai. Huu ndia de ala heran lalan seli. ⁷ Basa sala na'do, boe ma lakokola lae, "Hataholi mana kokola kala ia, basa sala leme Galilea mai hetu? ⁸ Tehuu talobee, de ita tamanene sala bisa ala kokolak lenik ita esa-esako nusan dede'a heheli nala? ⁹ Ita ia teme nusa Partia, Media, Elam. Mesopotamia, Yudea, Kapadokia, Pontus, Asia, ¹⁰ Frigia, Pamfilia, Masir, leme Libia fo dekak no kota Kirene; hambu ita luma teme kota Roma mai boe; ¹¹ hambu seluk fo leme pulu Kreta, ma luma leme nusa Arab mai. Ita luma hataholi Yahudi, ma hambu hataholi leme leo-leo fe'e kala mai boe, fo ala maso anggama Yahudi so. Tehuu ita basa nggata tamanene hataholi la ia pake ita esa-esako dede'an, la'eneu dede'ak inahuuk nalan seli, fo Manetualain Ana taon so! Wee! Ita heran talan seli.

¹² Basa sala bafa nala bemboo, de latatane aok esa no esa, lae, "Talobee de leo iak bae? Ndia soosan hata ndia?"

¹³ Tehuu hataholi fe'e kala haumemee sala. Ala lae, "Wee, boso mbali sala. Te hataholi la sila ala mafuk lalan seli ndia!"

Petrus ana kokolak neu hataholi no'u kala

¹⁴ Nai ndia, hambu Petrus no Yesus hataholi nadedenu kasanahulu esa fe'e nala. Boe ma Petrus ana mata neu, de ana kokolak neu hataholi no'u kala fo lakahohombu lai ndia. Ana kokolak natingga nae, "Ina-ama, ma basa tolanoo nggalei. Ei hataholi Yahudi la, ma ei mana mai leo nai

[☆] 1:21-22 Mateos 3:16; Markus 1:9; 16:19; Lukas 3:21; 24:51

*

2:1-2 Hataholi Yahudi la ala

hingga fai malole Pentakosta, mulai neme fai malole Paska, tamba soso'daina hitu. No leondiak ita bubuluk tae, Lamatuak Yesus mamaten ndia faik lima hulu so.

[☆] 2:1-2 Malangga Anggama la

Heti-heun 23:15-21; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 16:9-11

Yerusalem ia. Pasa neulalau ei ndi'idoo nala, fo mamanan au kokolang ia, te hambu dede'a inahuuk fo au sangga afa'dan neu ei basa nggei. ¹⁵ Ei boso mae hataholi la ia ala mafuk, te taa hambu hataholi ana mafuk nai fafai anak. Nakalena hatematak ia bei fo li'u sio! ¹⁶ Ei mamanan hataholi la ia, ala kokolak lenik ei esa-esako dede'an. Tete'be na leo iak: faik ndia, Manetualain ana nafa'da memak dede'ak ia, nenik Ndia mana kokolan Yoel nae,

¹⁷ 'Manetualain ana kokolak nae, "Nai fai mate'en,
 Au sangga fee Au Dula Daleng neu basa hataholi,
 Ei ana touana nala ma ei ana inana nala,
 neu ko Au pake sala da'dik neu Au mana kokolang.
 Ei ana muli-solu nala,
 neu ko lita hata fo Au sangga atu'du fee sala.
 Ma ei hataholi lasi nala,
 neu ko lalame'i hata fo Au sangga fee sala lita.

¹⁸ Nandaa neu fai mate'en,
 Au fee Au Dula Daleng neu basa Au ana nggala.
 Au feen neu tou kala,
 ma Au boe oo feen neu ina kala.
 De neu ko ala kokolak hata fo Au afa'da sala so.

¹⁹⁻²¹ Neu ko Manetualain Fain ana losa. Faik ndia bei tana mai,
 Tehuu, Au tao akahuluk tanda-tanda heran nai lalai lain.
 Tanda heran leo le'do ana mate;
 ma bulak boe oo ana mbila leo daak.
 Au boe oo, sangga tao dede'a inahuuk nai daebafok dae.
 Basa sila, nonook leo daak, ha'i, ma ha'i masu bubuak-bubuak ala hene lain leu.

Neu ko losa Manetualain fai-fai inahuun ndia, na see ndia nanggou noke
 Manetualain tulu-falik,
 na sila ndia ala hambu laso'da.'''*

Ndia ndia fo, Yoel nafa'dan so neme makahulun mai.

²² Na, tolanoo Isra'el la ei! Pasa ei ndi'idoo nala, fo mamanan hata fo hatematak ia au sangga kokola kana. Manetualain ana tu'du basa Yesus, fo hataholi Nasaret ndia. Ita bubuluk tae ndia tete'bes, huu ita tita so, fo Manetualain ana pake Yesus tao tanda-tanda heran, ma dede'a inahuuk nalan seli. Ei boe oo bubuluk dede'ak ia so, huu Yesus ana tao tanda heran nala sila neu ei lala'dan. ²³ Tehuu ei tao misan, fo tungga dalak fo ei miu mbau-e'do hataholi manggalau kala, de ala mbaku lisan neme ai nggangek. Naa te, Manetualain ana bubuluk ndia, neme makahulun ele mai so, fo memak nandaa no Ndia dudu'an.* ²⁴ Memak ei tao leondiak, losa Ana mate tete'bes. Tehuu, Manetualain tana nau, fo Yesus ana leo nakandoo nai hataholi mana mate kala mamanan. Huu ndia de Manetualain ana mbo'i henin neme mamana hataholi mana mate kala mai, ma Ana tao naso'da fali kana.*

²⁵ Makahulun ele, Mane Dauk ana sulak mema kana la'eneu Yeus ndia so, leo iak:

'Au bubuluk Manetualain nok au taa-taa.
 Huu ndia de taa hambu esa boe fo ana bisa natu'da au,
 huu hambu Manetualain nok au taa-taa.

²⁶ Huu ndia de au daleng namahoko;
 boe ma au koa-kio akandoo Ndia,

ma ka'da au ndondoo ahani Manetualain.

²⁷ Manetualain tana nau ela au samaneng, ana leo nakandoo nai hataholi mana mate kala mamanan.

Ma Manetualain tana nau ela Ndia Hataholi Dale Malalaon mbombolan ana mbulu nai lates dale.

²⁸ Manetualain natu'du au dala so'dak tete'bes so.

Huu ndia de, Au daleng namahoko nalan seli, te Manetualain sama-sama no au.'[☆]

Ndia fo Mane Dauk ana sula kana so.

²⁹ Naah, basa tolanoo nggalei! Hatematak ia mbo'i au, dei fo au kokolak manggale'dok neu ei la'eneu ita Ba'in Dauk ndia. Ana kokolak leondiak, tehoo tana natu'du aoina hehelin. Huu ana mate so, de latoi henin so, ma ndia laten bei nai ia losa faik ia. ³⁰ Mane Dauk ndia, ana da'dik neu Manetualain mana kokolan. Ma ana bubuluk nae Manetualain ana helu pake sumba-sook so, nae neu ko Dauk numbu-sa'dun esa ana to'u palenda, ndia hataholi fo Manetualain ana tu'du basan so, neme makahulun mai.'[☆]

³¹ Faik ndia Dauk ana suli dook mata neu. Ma ana nafa'da nakahuluk la'eneu Hataholi ndia, fo Manetualain ana tu'du mema kana so. Neu ko Hataholi ndia ana mate, tehoo tana leo nakandoo nai hataholi mana mate kala mamanan, ma mbombolan tana mbulu nai lates dale, hu Manetualain ana tao naso'da fali kana.

³² Hataholi fo Dauk ana sesei-sesei kana ndia so, ndia Yesus! Manetualain ana tao naso'da fali kana neme Ndia mamaten mai. Sa'di ko ai basa nggai mita no ai mata de'e hehelin, Ndia naso'da nasafali so.

³³ Ma hatematak ia, Manetualain ana so'u nala Yesus, fo Ana to'u pangga madema manai lain nalan seli. Boe ma Ndia nanggatuuk nai Manetualain boboa konan, nai mamanan fo Manetualain ana sadia mema kana so. Ma Aman ana feen Dula Malalaon so, leo Manetualain ana helu basan, neme makahulun mai so. Huu Ana helu nae, Ana sangga fee Ndia Dula Dale Malalaon neu ita boe. De hatematak ia, hata fo ei mamananen ma ei mitan ndia, na ndia Manetualain ana fee Ndia Dula Dalen mai. ³⁴ Dauk mesa kana tana hene neni nusa so'dak neu, tehoo nafa'da nae,

'Manetualain ana kokolak no au Lamatuang nae,

"Manggatuuk muu Au boboa konang, neu mamanan fo Au sadia mema kana so,

³⁵ losa Au tao O musu mala do'ok neu O.'"[☆]

³⁶ Huu ndia, de basa hataholi Isra'el la musi ala bubuluk te'be-te'be, la'eneu Yesus ndia fo ei mbaku misan neme ai nggange ndia lain, na ndia Yesus fo Manetualain ana tu'du basan neme makahulun mai so. Ma Ndia boe oo, ana da'dik neu ita Lamatuan!"

³⁷ Lamanene leondia, boe ma hataholi la ala fale dale nala tutik. De latane Petrus ma nonoo nadedenu fe'e nala sila lae, "Ka'a sala aa! De ai musi tao hata bali?"

³⁸ Boe ma Petrus nataa nae, "Ei esa-esako musi la'o ela basa ei sala-singgo nala, fo tungga falik Manetualain. Basa na ei musi moke fo hambu salanik, da'dik tanda nae, Manetualain ana koka heni ei sala-singgo nala so. Basa na, bei fo ei boe oo hambu Manetualain Dula Dale Malalaon. ³⁹ Te Manetualain ana helu memak fo ana fee Ndia Dula Dalen neu ei, ma ei numbu-sa'du nala, ma hataholi fe'e kala boe, fo ndia basa hataholi mana maso da'dik Ndia hataholin."

⁴⁰ Petrus bei nakokola loa-naluk leondiak, suek nafa'da sala nae, "Hatematak ia, hataholi no'u kala lasalak leme dala so'dak tete'bes mai. Huu ndia de musi ei matam neuk, suek ei boso tungga hataholi manggalau kala dalan. Te ka'da tungga Manetualain dala ndoon. No leondiak, ei hambu maso'da makandoo mia Ndia."

⁴¹ Boe ma hataholi no'u kala sila ala simbok Petrus kokolan ndia. De ala maso tungga Yesus Dala So'dan, ma loke fo salani sala. Faik ndia boe oo, hambu hataholi lifun telu, ala maso lakabubua lo Yesus hataholi nala. ⁴² Ala lahiik lakabubua sama-sama lo hataholi fe'e kala fo mana tungga Yesus. Ma ala malole hiak esa no esa. Tungga-tungga faik, ala manggate lamanene nanonolik neme Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala mai. Ala hii hule-haladoi no'u. Ma ala hii la'a no'u boe.

Hataholi kamahela kala so'da-la'da nala

⁴³ Faik ndia, Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala tao tanda heran no'uk, losa hataholi la ala heran lalan seli ma ala bii. ⁴⁴ Hataholi mana tungga Yesus Dala So'dan sila, lakabubua laso'da dalek esa, losa su'di hata fo sila ena nala, ala pake leu esa.* ⁴⁵ Hambu sila hi'da ala se'o balo'a nala, ma sila hata nala, de doi nala ala baba'e sala leu hataholi kamahela kala, tungga esa-esako paluun. ⁴⁶ Tungga-tungga faik, lahiik lakabubua lai Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin. Ala la'a-linu tungga-tungga esa uman leni esa uman leu, no dale namahokok. Ma basa sala laso'da lahiik lafali ao esa no esa, ma taa kamadaa kala. ⁴⁷ Tungga-tungga faik basa sala koa-kio Manetualain taa no kamaketuk. Basa hataholi dea kala ala hii sala lalan seli. Tungga-tungga faik Manetualain ana nasala'e nala hataholi la, de ala maso lakabubua lo Lamatuak Yesus hataholi nala. De ala boe lamano'u lakandoo.

3

Petrus ana tao nahai hataholi lu'uk esa

¹ Faik esa li'u telu le'do bo'bon, Petrus no Yohanis leni Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin leu, fo sangga ala hule-haladoi lo hataholi fe'e kala. ² Ala sangga maso lesik lelesu mba'a esa na'de 'Lelesu Malole'. Lita tou lu'uk esa nai ndia. Ein lu'u memak mulai neme inan ana bonggin mai. Tungga-tungga faik, hataholi la ala ndolon neni ndia neu, fo suek ana bisa hule su'di hata neme su'di see, fo ana sangga maso neni Uma Ina Huhule-Haladoik ndia neu. ³ Le'doeik nita Petrus no Yohanis ala sangga leni dalek leu, boe ma ana solok liman de noke nae, "Ama aa! Kasian neu au dei. Fee au hata dei."

⁴ Ala mete neulalaun, boe ma Petrus nae, "Ka'a aa! Suli ia dei!"

⁵ Boe ma hataholi ndia ana botik matan, de ana suli dua sala, de ana dudu'a nae, "Wei, neu ko dua sala ia, ala nau fee au hata-hata."

⁶ Tehuu Petrus nae, "Ka'a aa! Au doing taa sen esa boe. Tehuu hatematak ia, au sangga fee o hata fo au aena. Ka'a mamananene neulalau, baa! No Yesus Karistus fo hataholi Nasaret ndia koasan, au adenu o fo'a mambadeik fo la'ok leo!"

⁷ Boe ma Petrus ana to'u nala hataholi lu'uk ndia lima konan, de ana hela nambadedein. Faik ndia boe oo, ei nala hai memak. ⁸ Nggengge neuk ka'da ana palaboku nambadeik, boe ma ana mulai la'ok neu-mai, fo ana so'ba ei nala. Basa ndia, boe ma ana maso tungga neni Uma Ina Huhule-Haladoik dalek neu, no kadua kala sila, Ana la'ok boku-boku, ma

* 2:44 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 4:32-35

ana koa-kio Manetualain. ⁹ Boe ma basa hataholi la litan ana la'ok, ma ana koa-kio Manetualain.

¹⁰ Le'doeik fo basa hataholi la lalela kana, boe ma ala na'do de lae, "Hataholi lu'uk fo manoke su'di hata, fo nateme nanggatuuk nai Lelesu Malole, ndia ia hetu? Tao leo bee, de ana bisa da'di leondiak bae?"

Petrus ana so'uk kokolak neme Uma Ina Huhule-Haladoik

¹¹ Basa boe ma hataholi ndia ana tungga deka-deka no Petrus ma Yohanis. Telu sala losa uma loos esa na'de, 'Uma Loos Mane Soleman'. Boe ma basa hataholi la ala mai lakalilimbu lalan, de ala heran lalan seli. ¹² Petrus nita hataholi la sila, boe ma ana kokolak nae, "Heeh! Hataholi Isra'el la! Huu hata de ei mete mbembea ai? Ei maehetuk hataholi ia ana bisa la'ok, na huu ai pake malelak, do, huu ai manggate tungga Manetualain? Do leobee? ¹³ Au sangga afa'da leo iak: ita bei-ba'i nala, ndia Abraham, Isak ma Yakob ala lakaluku-lakatele neu Manetualain. Manetualain ndia, Ana so'u dema-demak Ndia hataholin fo Ana tu'du nalan so, fo ndia Yesus. Yesus ndia fo fain ei nggali henin, de ei feen neu gubenor Pilatus. Boe ma gubenor Pilatus ana nau mbo'i henin, tehuu ei la'ban ndia hihin fo boso mbo'i heni Yesus.* ¹⁴ Tehuu Yesus ndia, hataholi esa sala taak. Dalen malole hiak. Gubenor ana nau mbo'i heni hataholi sala taak ndia, tehuu ei basa nggei la'ban ndia. Boe ma manggalaun ana seli bali, na ei mbau-e'do fo mbo'i heni hataholi manggalauk esa, fo mana tao nisa hataholi, fo fee fali kana neu ei.* ¹⁵ Boe ma ei tao misa Yesus. Naa te Ndia ndia ana tao ita basa nggata taso'da. Memak Ana mate so, tehuu Manetualain ana tao naso'da fali kana neme Ndia mamaten mai. Ita tita aon to ita mata de'en.

¹⁶ Naah, ei malelak hataholi lu'uk ia so. Hatematak ia ndia balakaik so, tehuu ai taa ndia tao mahain. Ai taa maena koasa hata-hata. Koasa ndia ka'da ana konda neme Yesus mai. Hataholi ia ana balakai fali so, huu ana namahele neu Lamatuak Yesus. Huu Yesus ndia Ana tao nahain so, neu ei mata nala.

¹⁷ Basa tolanoo nggalei! Hatematak ia au bubuluk ae ei, malangga-malangga nala tao manggalauk neu Yesus, tehuu ei taa bubuluk neneni nala. ¹⁸ Manetualain nafa'da mema kana neme lele uluk mai, pake Ndia mana kokola nala, la'eneu Kakanak fo Ana tu'du nalan ndia so, musi Ana lemba doidosok. De hatematak ia, dede'ak ndia ana da'dik so. ¹⁹ Huu ndia, de ei musi la'o ela ei sala nala, fo fali mini Manetualain miu, suek ela Ana koka heni ma taa nasane'da ei sala nala so bali. ²⁰ Dei fo Manetualain naketete ei dale nala. Ma Manetualain boe oo, Ana nau haitua falik fee ei Ndia Anan fo Ndia tu'du basan so. De Kakanak ndia na ndia Yesus, fo Ndia haitua nita kana neu ei so. ²¹ Neme lele uluk mai, Manetualain ana kokolak pake Ndia mana kokola nala nae, 'Dei fo Manetualain ana tao nakandoo basa dede'ak losa basan ana da'dik beuk.' Boe ma Yesus musi nahani nai Ndia Mamana Malalaon, losa Ndia fain ana losa, fo Ndia tao beuk basa dede'a kala.

²² Makahulun ele, Ba'i Musa boe oo, ana kokolak nitak neu hataholi Isra'el nae,

'Dei fo ei Lamatuan fo Manetualain, Ana haitua hataholi esa neme ei mai fo ana da'dik Ndia mana kokolan, leo Ana pake au da'dik Ndia mana kokolan. De ei musi pasa ndi'idook fo mamananene basa hata fo Ndia sangga nafa'da neu ei.* ²³ Tehuu see tana namanene neulalau

* **3:13** Kalua neme Masir mai 3:15 * **3:14** Mateos 27:15-23; Markus 15:6-14; Lukas 23:13-23; Yohanis 19:12-15 * **3:22** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:15, 18

Hataholi ndia kokolan, na dei fo Manetualain ana husi henin neme ndia leon dalek mai, de ana ta naena hak so.[✠]

²⁴ Taa ka'da Ba'i Musa mesa kana kokolak leondiak. Te Manetualain ana pake hataholi fe'e kala, fo da'dik Ndia mana kokolan, de sila boe oo, lafa'da leondiak. Leo faik fo Manetualain ana pake Ba'i Semuel so, fo nafa'da dede'a-dede'ak fo hatematak ia ita tita to ita mata de'e hehelin.

²⁵ Manetualain boe oo, Ana helu neu Ba'i Abraham so nae, 'Neme o numbu-sa'du nala mai, neu ko Au fee baba'e-babatik neu basa leo manai daebafok.[✠]

Naa! Baba'e-babatik fo Manetualain ana helu ndia so neu ba'i la, hatematak ia, ei fo Ana mana kokolan numbu-sa'du nala, simbo mala so.

²⁶ Manetualain ana nadenu Ndia anan fo Ndia tu'du mema kana so, fo natu'du dalak, fo ei la'o ela ei sala-singgo nala. No leondiak Ana natu'du Ndia dale malole neu ei. Manetualain ana haitua nakahuluk Kakanak ndia fee ei, bei fo Ndia haitua fee leo fe'e kala."

4

Malangga anggama la loke Petrus no Yohanis fo ala mai lataa sala

¹ Faik ndia, Petrus no Yohanis bei bekola lo hataholi la sila, te hataholi inahuuk luma ala mai. Sila ndia na malangga anggama Yahudi la, malangga mana manea Uma Ina Huhule-Haladoik ma hataholi leme partei anggama Saduki la mai. Ala mai lahuu lo Petrus ma Yohanis. ² Ala luli huu Petrus ma Yohanis lateme lafa'da basa hataholi la lae, "Yesus naso'da fali neme ndia mamaten mai so. No leondiak, na Ana soi dalak fee hataholi mana mate kala, fo ala laso'da fali."^{*} ³ Boe ma ala palenda sila hataholi nala fo leu humu dua sala. Tehuu le'do sangga tesa so, de landee dua sala leni bui dale leu. Suek fo'a mai bei fo ala sangga tao dede'ak ndia.[†] ⁴ Tehuu hataholi mana mahiik lamanene Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala sila, hambu hataholi no'u kala manaku lae hata fo lanoli kala sila, memak tete'bes. Huu ndia, de sila hataholi nala boe oo, ala boe lamano'u de me'da losa hataholi lifun lima.

⁵ Fo'a mai, boe ma hataholi inahuu Yahudi la lakabubua lai kota Yerusalem. Ndia, malangga-malangga nala, lasi-lasi ha'da kala, ma mese anggama Yahudi la.

⁶ Ma malangga inahuu anggama Yahudi nai ndia boe. Ndia na'den Hanas. Hataholi inahuu selu kala, fo Kayafas, Yohanis, Aleksander, ma malangga inahuuk ka'a-fa'di selu nala lai ndia boe.

⁷ Le'doeik basa sala maso, boe ma ala palenda hataholi la fo leu ha'i Petrus no Yohanis fo ala mai lasale malangga nala. Ledoeik ala maso boe ma latane sala lae, "Talobee, de ei bisa tao mahai hataholi lu'uk ndia? De ei pake see koasan? Boe ma see ana fee ei nakambo'ik fo ei mambalani tao leondiak?"

⁸ Boe ma Manetualain Dulan ana tao nambalani Petrus, de ana nataa nae,

"Ama nggalei! Ei mana da'dik hataholi inahuu kala ma lasi ha'da Isra'el la! Boso mamasana, mete ma ai langga nala laleo fa. ⁹ Nonook ama sala sangga tao dede'ak no ai, huu ai tulu-fali tao mahai hataholi lu'uk esa. Boe ma ei sangga bubuluk ai pake see koasan? ¹⁰ Au sangga ataa leo iak. Neu ko ama sala bei masane'da hataholi Nasaret ndia,

✠ 3:23 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:19 ✠ 3:25 Tutuik la'eneu Sososan 22:18 * 4:2 Hataholi neme partei anggama Saduki tala nau simbok nanonolik la'eneu hataholi mana matek naso'da fali.

† 4:3 Hataholi Yahudi la tala palisa dede'a neu le'do tesa.

fo na'den Yesus ndia. Ndia ndia Karistus, fo Manetualain ana tu'du mema kana so, neme makahulun mai. Tehuu ei mbaku nisan so neme ai nggangek. Tehuu Manetualain ana tao naso'da fali kana neme Ndia mamaten mai. Au nau ama sala lo basa leo Isra'el ka'da bubuluk, te ai tao mahai hataholi lu'uk ndia pake Yesus koasan.

¹¹ Yesus ia, fo ala sulak mema kana nai Manetualain Susulan nae, 'Hambu batu esa tuka nala nggali henin; tehuu hatematak ia batu ndia ana da'dik batu nakatetendek so.'✧

¹² Nai basa daebafok ia, Manetualain tana soi dala seluk so, fo nasala'e ita teme ita sala nala mai. Ka'da dalak esak, ndia Yesus. Mete ma Ndia taa, na taa hambu hataholi seluk fo bisa nasala'e nala ita."

¹³ Hataholi mana manggatuuk manai ndia, ala bubuluk lae Petrus no Yohanis ndia, ka'da hataholi kadi'ik, leo hataholi taa mana sulak do lees lalalak. Tehuu ala heran lalan seli neu dua sala kambalanin, huu ala kokolak taa pake baba'bi-babaak. Nakalena bali, ala bubuluk hataholi kadua kala sila, eik esa lo Yesus. ¹⁴ Huu ndia, de bafa nala leo nanaseuk so, losa tala bisa kokolak no'uk so, nakalena hataholi lu'uk mana haik ndia, nambadeik neulalau nai ndia, ndandaak neu sila mata-i'du nala.

¹⁵ Boe ma ala ladenu Yesus hataholi nadedenu kadua nala sila, lae, "Ei dua nggei kalua tataak dea miu dei." Boe ma lakokola fo sangga dalak.

¹⁶ Lakokola lae, "Tolanoo nggalei! Ita musi tao hata neu hataholi kadua kala ia? Te basa hataholi manai Yerusalem ala bubuluk so, lae, dua sala sila ala tao tanda heran ia. Ita sangga talelesi hata bali, te butin ndia ia so. ¹⁷ Malolenak ata sangga dalak, fo suek dede'ak ia tana nggenggela neni su'di bee neu bali. Malolenak ata takabibiik dua sala, fo boso ala lanoli la'eneu Yesus Dala So'dan ndia bali. Mete ma tala nau lamanene, na ka'da ala lalalak aon leo!"

¹⁸ Boe ma ala loke falik dua sala, de lafa'da sala lae, "Mata neuk, bou! Ei taa bole manoli hataholi la bali la'eneu Yesus ndia!"

¹⁹ Tehuu Petrus no Yohanis lataa lae, "Hena ka'da ama sala dudu'a aon. Bee ndia malolen lena? Tungga ama sala palendan, do tungga Manetualain palendan? ²⁰ Te ai mita no ai mata de'en so, ma ai mamananene no ai ndi'idoos heheli nala, dede'ak no'uk so. Te talobee de ai musi seu ai bafa nala, losa ai taa bisa mafa'da hataholi la bali!"

²¹ Boe ma hataholi mana manggatuuk tao dede'ak sila, ala ka'i seluk dua sala bali. Boe ma ala mbo'i heni dua sala, huu tala bubuluk sangga huku sala leobee bali. Ma ala bii boe, te boso losak hataholi no'uk manai dea kala sila, ala manggalau. Te hataholi sila koa-kio Manetualain huu hataholi lu'uk ndia, ana hai so. ²² (Hataholi ndia ana doidoso lu'u lena teuk haa hulu so, bei fo ana bisa la'ok.)

Yesus hataholi nala ala hule-haladoi loke fo boso ala bii

²³ Ala mbo'i heni Petrus no Yohanis, boe ma dua sala fali leni nonoo nala leu. De ala tui basa hata fo malangga-malangga anggama la lo hataholi inahuu selu kala ala ka'i sala so. ²⁴ Lamanene leondiak, boe ma basa nonoo nala lakabubua dalek esa, fo ala hule-haladoi lae, "Manetualain, Amak fo mana makadada'dik lalai no daebafok no basa isi nala."✧ ²⁵ Makahulun, Manetualain Dula Dale Malalaon ana pake Ba'i Dauk so, fo ana da'dik neu Manetualain mana kokolan, fo ana sulak memak la'eneu hataholi mana la'ban Yesus, nae, 'Hataholi leme leo-leo fe'e kala ala luli huu dede'a ani nenik ndia;

Ka'da ala langga'bok, fo ala tao dede'ak huu oka taak.

26 Mane-mane manai daebafok kala ala lahehele manala nala fo sangga latati;

ma malangga-malangga fo ala lala halak fo leu la'ban Manetualain no Karistus, hataholi fo Manetualain ana tu'du basan neme makahulun mai.*[☆]

27 Naah, hata fo Ba'i Dauk ana sula kana ndia so, hatematak ia ana da'dik so. Ma hatematak ia, ndia ndandaan manggale'dok so. Memak nai kota ia, Mane Herodes no gubenor Pontius Pilatus lakabubua lo ita lasi-lasi Isra'el asa, ma leo fe'e kala malangga nala. Boe ma, basa sala lala halak fo la'ban Yesus, hataholi ndia fo Manetualain ana tu'du mema kana so,*[☆] 28 nandaa no Manetualain hihiin so, tungga hata fo Manetualain naketu mema kana neme makahulun mai. 29 Hatematak ia, Manetualain ana mete su'di kasa, te ala lakatata'u fo tao lakabibiik ai. De ai moke Manetualain ana tao nambalalani ai. Fo ai miu mafa'da hataholi la su'di lai bee, Manetualain Tutui Malolen la'eneu Yesus ia. Ma ai boso bii hata-hata esa boe. 30 Ai boe oo moke fo Manetualain fee ai bisa tao mahai hataholi kamahe'di kala. Ai boe oo moke koasa fo tao tanda-tanda heran fo hataholi la bubuluk lae koasa ndia, neme Hataholi Malalaok mai fo Lamatuak nadenun, na ndia Yesus. Lamatuak, ba'u ka'da ia, ai huhule-haladoin."

31 Ala hule-haladoi, te uma fo lakabubua lai dalek ndia nangge'o. Boe ma basa sala hambu Manetualain Dula Malalaon. Basa boe ma ala kalua de lafa'da Manetualain Hala Malolen, taa no baba'bi-babaak so.

Hataholi kamahele kala laso'da lemba belak, ma lamahoko no'u

32 Basa boe ma, basa hataholi kamahele kala neu Yesus ndia, ala dalek esa ma lasueao. Taa hambu kamadaak, huu lateme fee hata-hata neu hataholi fe'e kala. Esa-esako heti ndia balo'a hehelin fo ala pake leu esa.*[☆]

33 Boe ma Manetualain ana fee koasa neu Ndia hataholi nadedenu nala, fo lafa'da hataholi la lae, Lamatuak Yesus naso'da fali neme Ndia mamaten mai so. Te lita no sila mata hehelin so. Boe ma Manetualain ana fee sala baba'e-babati lena-lenak. 34-35 Hambu neme sila mai boe oo ana se'o daen do uma hehelin. Ana fee doin neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala. De ala pake lakaneni neu hataholi no'u kala paluun. Huu ndia, de tala to'a hata esa boe.

36-37 Sama leo Yusuf. Ndia ia Lewi numbu-sa'dun neme pulu Siprus mai. Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala foin na'de 'Barnabas', te na'dek ndia ndandaan nae, 'Hataholi fo mana tao natetea hataholi dalen'. Ana neu se'o heni daen esa, boe ma neni doin neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala.

5

Ananias no Safira ala mate, huu ala so'ba Manetualain Dula Dale Malalaon

1 Tehuu faik ndia boe oo, touk esa na'den Ananias. Saon na'de Safira. Dua sala se'o daen esa. 2 Tehuu dua sala lala halak, fo lafuni doik luma neme dae ndia belin mai. Ala se'o basa dae ndia, boe ma Ananias neu nafa'da Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala nae, "Bei fo ai se'o heni ai daen esa. Hatematak ia, ai sangga fee basa doin neu Manetualain."

3 Tehuu Petrus nafa'dan nae, "Wee! Ananias! O ia ana seli ma! Talobee de o dalem nalak mafuni doi dae beli neme dae fo o se'ok ndia? O

* 4:26 Sosoda Koa-kio kala 2:1-2 ☆ 4:27 Mateos 27:1-2; Markus 15:1; Lukas 23:1, 7-11; Yohanis 18:28-29 ☆ 4:32 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 2:44-45

dalem manggalauk nalan seli, huu o tungga nitu la malanggan hihii. O mambalani pepeko neu Manetualain Dula Dale Malalaon! ⁴ Leoiak. O nau se'o dae ndia do taa se'o boe oo, neme ka'da o mai. Mete ma o se'on so, fo nau fee doin katemak do taa boe oo, neme ka'da o mai. Tehuu talobee de losa o tao leondiak? O so'ba-so'ba tao mamanggonggoa ai hataholi ia, tehuu taa hambu hataholi ana tao namanggonggoa Manetualain!"

⁵ Namanene Petrus nae leondia, boe ma ka'da nggengge neuk te Ananias ana bala neu, de mate tuti kana. Basa hataholi la lamanene dede'ak ndia boe ma ala bii lalan seli. ⁶ Touana muli-soluk luma ala maso boe ma lambomboti Ananias mbombolan de leu latoin.

⁷ Basa ndia boe ma me'da ta'da li'u telu, boe ma Ananias saon ana mai. Tehuu tana bubuluk dede'a mana da'dik ndia. ⁸ Boe ma Petrus natanen nae, "Leobee ina? Ina sala se'o heni dae ndia de belin leo iak do?"

Boe ma ana nataa nasafali nae, "Tete'bes Ama. Belin ndi ndia so."

⁹ Boe ma Petrus nafa'dan nae, "Talobee de o mua o saom mala halak fo ei sangga so'ba Manetualain Dula Dalen ndia? O mete leo! Hataholi maneu latoi o saom bei fo ala fali. Ba'ianak bali te ala ndolo leni o mbombolan fo leu latoi o muu saom boboan."

¹⁰ Ndandaak no Petrus kokolan ndia boe ma, ka'da nggengge neuk te inak ndia ana tu'u neu, boe ma mate tuti kana neu mamanan ndia. Le'doeik ndia, boe ma touana muli-solu kala maso seluk, de ala mete te inak ndia maten so. Boe ma ala ndolo leni inak ndia mbombolan, de leu latoin neu saon boboan.

¹¹ Boe ma hataholi kamahele kala neu Yesus ala bii. Ma basa hataholi fe'e kala, fo lamanene la'eneu Ananias no Safira mamaten ndia, ala bii boe.

Petrus asa ala tao lahai hataholi no'uk

¹² Faik ndia, Yesus hataholi nadedenu nala tao tanda heran no'un seli, de hataholi la lita. Hataholi nadedenu nala sila lateme maso leni Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin leu. Ala lakabubua dalek esa, nai Mane Soleman Uma Loos. ¹³ Faik ndia, hataholi no'u kala koa Lamatuak Yesus hataholi nala. Tehuu mete ma hambu hataholi bei tana namahele neu Yesus, na taa nambalani maso nakabubua no sala lai ndia.

¹⁴ Tehuu hataholi mana namahele Yesus, boe lamano'u. Hambu touk ma hambu inak boe. ¹⁵ Faik ndia ana da'di talondia, losa hataholi la lo hataholi kamahe'di kala mai, fo tao sala leu nene'ik lain, neu dalak biffin. Huu ala dudu'a lae, "Wee! Mete ma Petrus no Yohanis ala la'o lesik ia, na mae ka'da ala la'e dua sala salaon, na hataholi kamahe'di kala ia bisa ala hai."

¹⁶ Faik ndia hataholi mana mai kala taa lamaketu, leme nggolo-nggolo manai kota Yerusalem biffin mai. Ala ndolo leni sila hataholi kamahe'di nala, boe ma Yesus hataholi nadedenu nala tao lahai basa sala. Sila boe oo, lo sila hataholi nitu nala kala mai, boe ma Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala ala husi heni basa nitu la sila.

Yesus hataholi nadedenu nala hambu toto'ak

¹⁷ Faik ndia, hataholi mana tungga Yesus hataholi nadedenu nala, boe lamano'u so. Tehuu malangga inahuu anggama Yahudi no ndia nonoo nala leme partei Saduki mai, lesuha'i nala lakase'e. ¹⁸ Huu ndia, de leu humu lala Yesus hataholi nadedenu nala, de landee sala leni bui dale leu.*

¹⁹ Tehuu le'odae, boe ma Manetualain atan esa neme nusa so'dak mai, neni bui dale neu, de ana soi heni lelesu. Boe ma ana noo sala leni deak

* **5:18** Nai dede'a Yunani, dede'a de'ek ndia ndandaan nae, "tao sala leni bui biasa leu." Ma bisa boe nae, "tao sala leni bui dale leu fo suek lakamamae kasa nai hataholi no'uk mata nala."

leu. Boe ma nakokola nae, ²⁰ “Hatematak ia, ei dua nggei miu memak mini Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin miu. Miu mafa'da basa hata lala'en neu hataholi manai ele kala, fo ala tungga Lamatuak Dala So'da beun ia.”

²¹ Fo'a fafain, boe ma ala tungga Manetualain ata nusa so'dan ndia palendan. Boe ma ala maso leni Uma Ina Huhule-Haladoik pasan leu, de lanoli lai ndia.

Taa doanak, boe ma malangga inahuuk ndia no nonoo nala ala mai no'u lo basa hataholi inahuu nala manai Isra'el. Ala lakabubua fo ala sangga palisak dede'a anggama la'eneu Lamatuak Yesus hataoli nadedenu nala. Boe ma ladenu hataholi la leu ha'i Petrus asa leme bui dale mai, fo ala sangga tao dede'ak ndia.

²² Tehuu le'doeik fo hataholi la losa bui dale, te Petrus asa taa kasa so. Boe ma hataholi mana manea kala leu lafa'da hataholi inahuu nala manai mamana dede'ak ndia. ²³ Ala lafa'da lae, “Ama-ama nggalei, boso luli. Le'doeik ai losa bui dale, te ai mita basa lelesu la nanakena nisak. Ma basa mana manea kala lambadeik lai ndia. Tehuu le'doeik ai madenu sala soi lelesu, fo ai dalek miu, te ai taa mita hata-hata esa boe.”

²⁴ Lamanene leondia boe ma, malangga-malangga Yahudi la lo malangga mana manea Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin, basa sala lamang-gonggoak, huu mopo basa dudu'a nala so.

²⁵ Basa ndia boe ma hataholi esa ana mai nafa'da nae, “Ama-ama nggalei, mamananene dei! Hataholi la sila fo ei kena sala leme bui dale ndia, lai deak ia! Hatematak ia lambadeik de lanoli hataholi la lai Uma Ina Huhule-Haladoik ia!”

²⁶ Lamanene leondiak boe ma, malangga mana manea Uma Ina Huhule-Haladoik, noke nala ndia ana palenda nala, fo leu humu seluk Petrus no ndia nonoo nala. Tehuu ndia ana palenda nala bii, huu hataholi no'u kala lamanene Petrus kokolan. Ala dodoo, boso losak hataholi no'u kala sila lahuu, boe ma ala mbia mana manea kala sila lenik batu. Huu ndia, de le'doeik ala humu seluk Petrus asa, taa lambalani ha'i sala no nakasetik.

²⁷ Boe ma lo Petrus asa leni mamana tao dede'ak leu. Boe ma malangga anggama inahuuk natane sala, ²⁸ nae, “Ai ka'i ei so, fo boso manoli hataholi la dede'ak la'eneu hataholi ndia fo ana nau tao Dala So'da Beuk ndia hetu! Ei ia langga batu nala seli! De ei taa nau mbali su'dik ai palendan ndia, te ei tao tungga ka'da ei hihiiin! Ei miu manoli ndule kii-konak nai kota Yerusalem ia. Sama leo ei mbia salak neu ai, mae ai ndia madenu hataholi la leu tao lisa Yesus ndia.”*

²⁹ Boe ma Petrus nambadeik da'dik hataholi nadedenu kala mana kokolan. Boe ma nataa nae,

“Ama-ama nggalei! Mete ma hambu hataholi ana palenda la'ban Manetualain, na ai taa bisa tungga sana. Tehuu ai musi tungga ka'da Manetualain palendan! ³⁰ Naah, hataholi fo mana soi fee ai Dala Soda Beuk ndia, ndia Yesus. Ndia ndia, hataholi fo ei mbaku misan so, neme ai nggangek. Neme makahulun mai, ita ba'i-ba'i nala lateme hule-haladoi neu Manetualain. Manetualain ndia fo mana tao naso'da falik Yesus neme ndia mamaten mai!

³¹ Hatematak ia Manetualain ana so'u nala Yesus ana da'dik Manetualain lima boboa konan. Boe ma Yesus ana to'u koasa, leo mane inahuuk ia. Ana soi dalak so, fo hataholi la lakambo'ik neme sila sala-singgo nala mai. Ana nau fee dalak neu ita hataholi Isra'el asa, fo hahae neme basa ita sala nala mai. No leondiak, Manetualain dalen ana

makasufu losa Ndia taa nita ita leo Isra'el sala-singgo nala so. ³² Te ita ia, tita so no mata de'e hehelik, tae memak Yesus maten so, tehuu Ndia naso'da fali. Hatematak ia, Manetualain Dula Malalaon boe o nafa'da dede'ak neu hataholi la fo mana tungga Yesus Dala So'dan."

³³ Lamanene Petrus kokolan leondia boe ma, basa hataholi mana manggatuuk lai mamana tao dede'ak ndia, ala mulai manggalau, losa ala sangga tao lisa Lamatuak hataholi nadedenu nala. ³⁴ Tehuu hambu hataholi esa nanggatuuk nai ndia boe oo, fo ana tungga palisak dede'ak ndia. Ndia naden Gamaliel. Hataholi no'u kala fee ha'dak neun, huu ndia ndia neme partei Farisi mesen fo malelan seli. De le'doeik Petrus ana kokolak nate'e so, fo ala sangga tao lisan, boe ma Gamaliel nambadeik de nadenu hataholi la loo tataak Petrus asa deak neu. ³⁵ Le'doeik ala kalua so, boe ma Gamaliel ana kokolak neu malangga nala sila fo manai ndia kala nae,

"Talanoo-tolanoo nggalei! Ita musi mata neuk, bou! Boso losak ita hailai tao manggalauk neu hataholi la ia. Ita musi dudu'a naluk dei. ³⁶ Te ei bei masane'da hataholi mana'de Teudas. Ana mate dook ia so, tehuu faik fo bei naso'da, ana so'uk aon nae, ndia hataholi inahuuk, losa me'da hambu hataholi natun haa ala tunggan. Tehuu faik fo hataholi la tao lisan, ana mana tungga nala lalai latanggalak, losa hatematak ia, hataholi mana tungga ndia, taa mita mata-idu nala so. Ala lalai leu mopo so!

³⁷ Boe ma ei musi masane'da tutuik esa seluk. Faik ndia nandaa no mana palenda ana sulak hataholi la ma hingga sala ndule basa nusak. Hambu hataholi esa na'de Yudas, neme nusa Galilea mai. Hataholi no'u kala tunggan. Tehuu ala tao lisan boe. Boe ma hataholi mana tungga ndia boe oo lalai toliuk kii-konak de losa taa hambu mita sala so.

³⁸ Tolanoo nggalei, hatematak ia, au dudu'ang ka'da leo iak: dede'ak kala ia, sama ia. De, boso tao misa sala. Ela sala leme naa. Te sila nanonolin ma sila tataon ndia mete ma neme hataholi mai, na neu ko tana nala dook, te neu ko mopo heni kana neun. ³⁹ Tehuu mete ma nanonolik ia neme Manetualain mai, na ei taa bisa tao matu'da sala. Huu ndia de, ei mata mala neuk. Te boso losak ei ndia la'ban Manetualain."

Lamanene leondiak boe ma, basa sala ka'da simbok no malole, tungga Gamaliel nanoli-nafafa'dan ndia. ⁴⁰ Basa ndia boe ma, loke hataholi nadedenu kala ala maso, de ladenu hataholi la ala filo sala. Boe ma ala ka'i sala taa bole seseik seluk Yesus na'den bali. Boe ma ala mbo'i heni sala.

⁴¹ Basa boe ma Yesus hataholi nadedenu nala sila ala kalua la'o ela mamana tao dede'ak ndia. Ala dudu'a lae, mae sila na'de nala lakalulutuk so, huu ala tungga Yesus so, tehuu lame'da lamahoko huu Manetualain ana suli sila nandaa hambu toto'ak leondiak so. Huu ndia de dale nala lamahoko lalan seli. ⁴² Boe ma tungga-tungga faik leu lanoli hataholi la lae, "Hataholi fo Manetualain ana tu'du mema kana neme makahulun mai ndia, ndia Yesus." Boe ma lafa'da dede'ak ndia nakandondoo henin nai hataholi la uma nala, ma nai Uma Ina Huhule-Haladoik boe.

6

Lamatuak Yesus hataholi nala hele lala hataholi hitu fo ala lakaneni hataholi ana kala

¹ Lelek ndia, Lamatuak Yesus hataholi nala boe lamano'u so. Tehuu sila dede'a nala, bubuak dua. Sila luma hataholi Yahudi fo ala pake dede'a Aram. Ma luma na hataholi Yahudi, te ala pake dede'a Yunani. Doodo boe ma, hambu dede'ak ana da'di nai bubua kadua kala ia. Bubuak fo mana pake dede'a Yunani, ala taa malole lo bubuak mana pake dede'a Aram. Ala lae, "Ia taa malole! Mete ma ba'e nana'ak basa faik, na ei boso mambenu ka'da selik! Te ai ina falu nala tala hambu baba'ek."

² Huu ndia de, Lamatuak Yesus hataholi nadedenu kasanahulu dua nala, loke basa Lamatuak Yesus hataholi nala fo lakabubua. Boe ma lakokola lae, "Basa tolanoo nggalei! Mete ma ai hahae, fo ka'da nakaneni ei nana'a-nininu nala, ndia bisa boe, tehuu ndia taa nandaa. Huu, ai ia musi manoli Manetualain Hala Malolen ia nakandondoo henin. ³ De ai dudu'an ka'da leo iak. Malolenak ei hele mala hataholi hitu leme ei mai. Sangga hataholi fo na'den malole, taa mana koa-aok, ana bubuluk dede'ak no'uk, ma Manetualain Dulan ana heti ndia so'dan. Mete ma ei hele mala hataholi mata leondiak so, na dei fo, ai so'u sala fo ala lakaneni la'eneu nana'a-nininuk ndia. ⁴ No leondiak, bei fo ai bisa hule-haladoi ma manoli Manetualain Dede'a-kokolan."

⁵ Boe ma ala lakaheik Petrus kokolan ndia. De ala hele lala hataholi hitu. Ndia:

hataholi esa na'den Stefanus. Ndia ndia namahele te'be-te'be Lamatuak Yesus, ma Lamatuak Dula Malalaon ana paken. Ma fe'e kala, ndia:

Filipus,
Prokorus,
Nikanor,
Timon,
Parmenas,

ma Nikolas fo hataholi taa Yahudi, tehuu ana maso anggama Yahudi. Ndia neme kota Antiokia mai.

⁶ Boe ma ala lo hataholi kahitu kala, fo ala hele lala kala sila leni Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala leu. Boe ma Yesus hataholi nadedenu sila, ala lalaa lima nala ma ala hule-haladoi, fo so'u sala da'dik hataholi mana makaneni nana'a-nininuk, suek hataholi ana kala basa sala hambu baba'ek sama.

⁷ De Manetualain Dede'a-kokolan nana benggak su'di nai bee mesan. Ma hataholi mana tungga Yesus Dala So'dan ndia boe oo, lamano'u nakandondoo henin nai Yerusalem. Boe ma malangga-malangga anggama la, boe oo no'u kala lali leni Yesus hataholi nala leu.

Ala humu lala Stefanus

⁸ Faik ndia Manetualain ana fee baba'e-babatik no'uk neu Stefanus. Ndia boe oo, ana fee koasa fo Stefanus ana bisa tao tanda-tanda heran manai lain nalan seli, de hataholi no'u kala litan no sila mata de'e hehelin. ⁹ Nai ndia hambu hataholi Yahudi hi'da leme nusak manai doon seli mai. Fo ndia kota Kirene, kota Aleksandria, nusa Kilikia, ma nusa Asia. Makahulun ala da'dik hataholi fe'e kala atan, te doodo boe ma sila malanggan ana mbo'i heni sala. Boe ma hataholi la ia, lakabubua leme Yerusalem. Ala lateme maso leni Uma Huhule-Haladoik, na'de, 'Nakambo'ik neme ata mai'. Boe ma lamanene Stefanus kokolan so, tehuu tala hii sana, boe ma ala mulai lasisimbo bafak loon. ¹⁰ Tehuu Stefanus ndia hataholi esa malelan seli, huu ana kokolak pake koasa neme Manetualain Dula Dale Malalaon mai. Huu ndia de, ala taa senggin. ¹¹ De ala sangga dala manggalauk. Boe ma leu kosu lala hataholi hi'da fo suek leu kokolak

pepekok lae, “Ai mamananene hataholi ia, ana kokolak natu'da Musa no Manetualain!”

¹² Ala dudunggu-mbambau hataholi la, losa hataholi Yahudi la lasi-lasi ha'da nala, ma mese anggama la, lamanene leondiak boe ma ala luli. Boe ma leu humu Stefanus, de ala hela loon neni mamana tao dede'a anggama neu. ¹³ Sila sakasii pepeko nala ala tui dula mata-matak la'eneu Stefanus, lae, “Hataholi ia nambue kokolak manggalauk nakandondoo henin, la'eneu Uma Ina Huhule-Haladoik. Ma ndia boe oo, nasi'a kokolak tao nanggenggeo Manetualain palenda nala fo Ba'i Musa nakondan neu ita so. ¹⁴ Ai boe oo mamananene ana kokolak nae, Yesu hataholi Nasaret ndia sangga tao nakalulutu Uma Ina Huhule-Haladoik. Boe ma ndia boe oo sangga tata heni basa ita heti-heu ha'dan fo Ba'i Musa nakondan neu ita so!”

¹⁵ Basa ndia boe ma, basa hataholi mana manggatuuk makabubuak lai mamana tao dede'a anggama ndia, ala mete neulalau Stefanus, huu ndia matan leo Manetualain ata nala maneme nusa so'dak mai.

7

Stefanus ana nasala'e aon neme Mamana Tao Dede'a Anggama

¹ Basa boe ma malangga inahuu anggama Yahudi natane Stefanus nae, “Ala kalaak o ndia, de tete'bes do taa?”

²⁻³ Stefanus nataa bala nae, “Ama-ama ma basa tolanoo nggalei! Ei mamananene su'dik au dei. Lele uluk ele, ita ba'in Abraham bei tana hu'a neme ndia nggolo fuafuni-ke'dihusen mai. Tehuu Manetualain manai lain seli ndia, Ana natu'du mata-aon neun. Manetualain Ana palendan nae, 'La'o ela o nusam ia, ma la'o ela o ka'a-fa'di mala. O la'o leo, fo muni nusak esa fo neu ko Au atu'dun neu oi!' Basa boe ma, bei fo ana la'o neme dae Mesopotamia ndia mai, de ana hu'a neni kota Haran neu.* ⁴ Boe ma ana la'o ela hataholi Kasdim asa nusan, de ana hu'a neni kota Haran neu. Ama bonggin maten boe ma Manetualain no Ba'i Abraham hu'a neni dae fo ama sala ma tolanoo kala leon hatematak ia.* ⁵ Lelek ndia, Manetualain tana ba'e fee sana dae tengga esa boe, neme nusak ia mai fo ana da'dik Ba'i Abraham dae pusakan. Tehuu Manetualain ana helu memak so, nae, dei fo Ndia fee dae ia neu Ba'i Abraham fo ana da'dik ndia numbu-sa'du nala pusaka nala. Naa te lelek ndia Abraham ana bonggin bei taa esa boe.* ⁶ Tehuu Manetualain nafa'dan nae, 'O numbu-sa'du nala leu leo nai hataholi fe'ek nusan. Neu ko hataholi la tuni-ndeni sala, ma ala tao sala da'dik ata losa teuk natun haa. ⁷ Tehuu basa teuk natun kahaa kala sila, na dei fo Au huku leo ndia fo mana tao o numbu-sa'du mala ala da'dik ata nala. Basa boe ma o numbu-sa'du mala ala la'o ela nusak ndia fo leni mamanan ia mai, de ala hule-haladoi loka makasi neu Au.* ⁸ Kokolak basa leondiak boe ma Ana mba'a hehelun ndia nenik tao sunat, fo ana da'dik tanda nae, Abraham ana da'dik Manetualain hataholin so. Boe ma faik fo anan Isak bei fo faik falu, boe ma Abraham ana sunat ana. Dodoo boe ma Isak ana sunat anan Yakob. Basa de Yakob ana sunat ana touana nala sanahulu dua, neu faik fo sila esa-esako faik beke faluk. Sila basa sala, ndia ita hataholi Yahudi la bei-ba'i nala.*

* **7:2-3** Dae Mesopotamia ndia, na hatematak ia, ala lae nusa Irak. Ma kota Haran ndia, na hatematak ia, mamana laten nai nusa Siria. Mete *Tutuik la'eneu Sososan* 12:1 boe. ✧ **7:4** Tutuik la'eneu Sososan 11:31; 12:4 ✧ **7:5** Tutuik la'eneu Sososan 12:7; 13:15; 15:18; 17:8 ✧ **7:7** Tutuik la'eneu Sososan 15:13-14; Kalua neme Masir mai 3:12 ✧ **7:8** Tutuik la'eneu Sososan 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18

⁹ Basa boe ma, ita bei-ba'i nala dale he'di sila fa'din Yusuf, losa ala se'o henin de ana da'dik ata neme dae Masir ele. Tehuu Manetualain tana la'o ela nita kana. ¹⁰ Huu ndia, de Manetualain nakambo'i kana neme basa ndia doidoso nala mai. Manetualain ana feen langga ute malelak fo ana bubuluk dede'ak no'uk, losa Mane Masir ana suen nalan seli, de ana so'un da'dik gubenor neu basa dae Masir. Ndia boe oo, ana to'u palenda nai Manek uma manen. ^{*}

¹¹ Basa ndia boe ma, fai ndoes ana mbo'i fee basa dae Masir ma dae Kana'an. Fai ndoes ndia ana seli, losa hataholi no'u kala doidoso su'di nai bee. Huu ndia de lelek ndia, ita bei-ba'i nala tala bisa la'a hata esa boe. ¹² Tehuu Ba'i Yakob namanene halak lae hambu nana'ak nai dae Masir. Boe ma ana nadenu ana nala fo ita ba'i nala sila leni Masir leu, fo ala leu hasa nana'ak nai ele. ¹³ Hasa basa boe ma, ala fali. Le'doeik sila nana'an basan so, boe ma Yakob nadenu sala leu seluk, fo ala hasa nana'ak nai dae Masir. Bei fo le'doeik ndia Yusuf ana mbo'a ndoes nae, ndia ia sila fa'di bonggin Yusuf. Basa ndia de bei fo Yusuf nalelelak ndia aman ma ndia tolanoo nala neu Mane Masir. ¹⁴ Basa boe ma Yusuf noke ndia aman ma tolanoo nala, fo basa sala hu'a leni Masir leu. Basa sala hataholi hitu hulu lima leni Masir leu. ¹⁵ De Yakob ana hu'a neni Masir neu, losa ndia no ita bei-ba'i nala mate lai ele. ¹⁶ Tehuu doon seli, bei fo lo falik ita bei-ba'i nala dui-lou nala leni nggolo Sikem nai dae Kana'an leu. Boe ma ala latoi dui-lou kala leu mamana lates fo lelek ndia ba'i Abraham ana hasa nalan so, neme Hemor numbu-sa'du nala mai. ^{*}

Stefanus nataa la'eneu Musa no hataholi fo tala nau lamanene neu sana

¹⁷ Basa dede'a kala ia da'di, huu Manetualain ana helu memak so, nae, dei fo Ndia fee dae pusaka neu Abraham nai mamanan ndia. Faik fo sangga deka-deka no fain so, fo Manetualain ana tao natetu Ndia hehelun ndia, ita leo Yahudi la boe lamano'u lalan seli, nai dae Masir ele. ¹⁸ Lelek ndia hambu mane beuk esa ana mulai to'u palenda nai Masir. Tehuu tana bubuluk la'eneu Yusuf. ¹⁹ Manek ndia ana lumu-hese nakamiminak ita bei-bai'n. Ndia manggalaun mamates neu ita ba'i-ba'i nala. Boe ma nakataka sala nggali heni sila ana mbimbila ana nala, fo ela mate sala. ^{*}

²⁰ Nandaa no faik ndia, Ba'i Musa inan ana bonggin. De aon nombe-nombe. Ina-ama nala tala tungga manek ndia palendan. De lakaboi lafufunik kakanak ndia nai sila uman, losa bulak telu. ²¹ Faik fo ala taa bisa lafuni kakanak ndia, nai sila uman so bali, boe ma ala mbo'i henin. Tehuu Mane Masir ana inanan esa natonggo no kakanak ndia, de ana so'u nala kakanak ndia, de nakaboin leo ndia ana hehelin. ²² Huu ndia, de hataholi Masir asa lanoli basa sila malelan neu Musa, losa ana da'dik hataholi manai lain seli. Ma ndia malela kokolak, ma malela ue-le'dis.

²³ Faik fo Musa teun haa hulu, boe ma ana sangga neu nalelak no ndia hataholi Isra'el hehelin. ²⁴ Faik fo ana kalua boe ma, nita hataholi Masir esa ana mbomboko hataholi Isra'el esa. Boe ma neu fali ndia hataholi fo leon esa, de ana tao nisa hataholi Masir ndia. ²⁵ Te Musa nae hetuk ndia leon ala bubuluk so, lae Manetualain ana haitua ndia mai so, fo nakambo'i kasa leme sila doidoson mai. Tehuu ala beita bubuluk dede'ak ndia. ²⁶ Fo'a

^{*} **7:9** Tutuik la'eneu Sososan 37:11, 28; 39:2, 21 ^{*} **7:10** Tutuik la'eneu Sososan 41:39-41 ^{*} **7:11** Tutuik la'eneu Sososan 42:1-2 ^{*} **7:13** Tutuik la'eneu Sososan 45:1, 16 ^{*} **7:14** Tutuik la'eneu Sososan 45:9-10, 17-18; 46:27 ^{*} **7:15** Tutuik la'eneu Sososan 46:1-7; 49:33 ^{*} **7:16** Tutuik la'eneu Sososan 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Yosua 24:32 ^{*} **7:18** Kalua neme Masir mai 1:7-8 ^{*} **7:19** Kalua neme Masir mai 1:10-11, 22 ^{*} **7:20** Kalua neme Masir mai 2:2 ^{*} **7:21** Kalua neme Masir mai 2:3-10

mai, boe ma Musa ana kalua seluk fo neni ndia hataholi Isra'el asa neu. Boe ma nita hataholi dua laule. De ana so'ba nakamomolek dua sala nae, 'Wee! Ei dua nggei ka'a-fadi kala. Te talobee de losa ei maule leo iak?'

²⁷ Tehuu hataholi mana mbomboko ndia nonoon ndia, ana tumbu heni Ba'i Musa neni bifin neu, de nae, 'See ana so'u o da'dik neu ai malanggan?'

²⁸ O maehetuk o bisa tao misa au, leo afik o tao misa hataholi Masir ndia do?' ²⁹ Namanene leondiak boe ma Musa ana fo'a nalai la'o ela Masir. Boe ma neu leo nai hataholi Median asa nusan. Ana sao nai ndia, de ala hambu kakana touk dua.*

³⁰ Basa teuk haa hulu boe ma, Musa neni mamana dae ma'dak esa neu deka-deka no letek esa, na'de Sinai. Nai ndia, Manetualain atan neme nusa so'dak mai natonggo no Musa neme ha'i dale, nai ai huu anak esa. Ai ndia ha'i na'an tehuu taa ka'de sana. ³¹ Nita leo ndia, boe ma ka'da Musa ana na'do namanggonggo kana. Boe ma neu deka-deka fo sangga ana bubuluk hata nai ndia. Tehuu nggengge neuk, te namanene Manetualain ana kokolak neme ha'i dale mai nae, ³² 'Au ia o bei-ba'i mala Manetualain fo Ba'i Abraham, Ba'i Isak, ma Ba'i Yakob Manetualain.' Namanene leondia boe ma Ba'i Musa ana bii nalan seli losa ana dele ma ana mbuse makasufuk, de taa nambalani ana botik matan fo ana suli ai ha'i na'ak ndia.

³³ Basa ndia boe ma Manetualain ana kokolak seluk nae, 'Musa aa! O mambadeik nai dae malalaok ndia. Odu heni o ta'bueim! ³⁴ Boso maehetuk Au afalende heni Au hataholing Isra'el asa manai Masir ele so. Taa! Au bei asane'da sala. Au bubuluk sila doidoson. Au amanene sila nangggougoun loke tulu-falik. De hatematak ia, Au konda fo Au uu mbo'i sala. Mai dei! Au sangga haitua o muni Masir ele muu.*'

³⁵ No leondiak, Manetualain ana natu'du Aon nai ha'i dale ndia, fo ana palenda Musa ana fali neni Masir neu. Manetualain ana hele nala ndia, fo neu mbo'i heni hataholi Isra'el asa leme sila doidoson mai. Musa fo makahulun latanen lae, 'See ndia ana so'u nala o da'dik neu ai malanggan?' Hatematak ia, Manetualain mesa kana Ana so'u ndia!* ³⁶ Boe ma Musa ana fali neni Masir neu. Neu ndia de ana tao tanda heran no'un seli. Basa boe ma, ana no hataholi Isra'el asa ala kalua leme Masir mai. Ana no sala la'ok lesik Tasi Mbilas, boe ma ala la'o ndule mamana nees teuk haa hulu.*

³⁷ Te Musa mesa kana nafa'da hataholi Isra'el asa nae, 'Neu ko Manetualain ana so'u nala hataholi esa neme ei lala'dan mai, fo ana da'dik Ndia mana kokolan, leo Ndia so'u nala au ia so.*' ³⁸ Musa no ita hataholi Isra'el asa lai mamana nes. Ndia ndia, ana da'dik lelete neu ita bei-ba'i nala no Manetualain ata nala manai nusa so'dak. Te ata nusa so'dak sila lakonda Manetualain dede'a-kokolan neu Musa neme lete Sinai, fo nafa'da neu ita bei-ba'i nala. De Ndia dede'a-kokolan nala natu'du ita Dala So'da neulauk. Dede'a-kokolak sila fo Manetualain nakonda sala neme lete Sinai ndia mai.*

³⁹ Tehuu mae leondiak boe oo, ita bei-ba'i nala tala nau lamanene Musa. De ala timba henin fo ala nau ka'da fali leni Masir leu. ⁴⁰ Basa de leu kokoe Harun lae, 'O fa'dim Musa ana no ita kalua teme dae Masir mai so. Tehuu hatematak ia, ai taa bubuluk ndia nai bolok bee so. De ai moke fo o tao fee ai bua sosonggok esa, fo ela ka'da ndia mesa kana ana nuni

* **7:29** Kalua neme Masir mai 2:11-15; 18:3-4 * **7:34** Kalua neme Masir mai 3:1-10 * **7:35** Kalua neme Masir mai 2:14 * **7:36** Kalua neme Masir mai 7:3; 14:21; Lelekek 14:33 * **7:37** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 8:15, 18 * **7:38** Kalua neme Masir mai 19:1—20:17; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:1-33

ita.'[☆] 41 Boe ma ala tao lala sosonggok ndia. Ndia mata-aon sama leo sapi ana esa. Basa de ala hala banda fee sosonggok ndia. Boe ma ala tao feta lakasoe, huu dale nala tesa no hata fo ala tao lala ndia lenik sila lima heheli nala.[☆] 42 Nita leondiak, boe ma Manetualain ana heok nasadea sala. De ala mulai songgo hata fo manai lalai, leo le'do, bulak, ma nduu kala, tehuu Manetualain ana ela sala ka'da leondiak. Ndia ndandaan no hata fo Manetualain mana kokola nala ala sulak mema kana so neme makahulun mai nae,

'Wee! Ei hataholi Isra'el asa!

Ei la'ok teuk haa hulu ndule mamana nes ndia,
ei hala banda la fo ei makaluku-makatele neu Au do,
ei songgo see?

43 Ei taa koa-kio Au!

Tungga-tungga faik ei mambue songgo ka'da ei sosonggo nala.

Ei mahiik maso-kalua mini nitu Molok uma sosonggon miu.

Ei boe oo mahiik songgo neu nduuk esa nitun, fo na'den Refan.

De ei mambue songgo hata fo ei tao malan minik ei lima heheli nala.

Huu ndia de neu ko Au nggali heni ei mini dook miu neni Babel selik ele miu.'[☆]

Stefanus nataa la'eneu Uma Ina Huhule-Haladoik

44 Stefanus ana tuti ndia kokolan, nae, "Manetualain natu'du fee Ba'i Musa mamana huhule-haladoik esa mata-aon. Boe ma Musa nambadedei Uma Temak Huhule-Haladoik esa fo ala taon neme banda louk ma temak mai, tungga mata-aok ndia. De hataholi Isra'el asa, lateme ala mai hule-haladoi Manetualain nai ndia. Mete ma ala hu'a leme mamanak esa leni mamanak esa leu, na ala ofe heni Uma Temak Huhule-haladoik ndia, de ala mba'an, boe ma ala ndolon neni mamana beuk ndia neu. Neu ndia, na ala lambadedei seluk Uma Temak ndia.[☆]

45 Doo-doo boe ma faik fo Yosua sala latati la'ban leo-leo fe'e kala neme dae Kana'an, boe ma Manetualain ana husi heni sala. De Manetualain ana baba'e heni nusak ndia neu ita bei-ba'i nala. Faik fo ala maso leu lamoa lala nusak ndia, lenelik uma temak huhule-haladoik ndia boe, Uma temak ndia nambadeik nakandoo losa Mane Dauk ana to'u palenda.[☆] 46 Mane Dauk ana hule-haladoi neu Manetualain, leo ita Ba'in Yakob ala hule-haladoi neu Ndia. Basa de Dauk ana tao namahoko Manetualain dalen, boe ma Manetualain ana feen baba'e-babatik. Basa de Dauk noke Manetualain fo nambadedei Uma Ina Huhule-Haladoik beuk.[☆] 47 Tehuu Dauk anan Soleman bei fo ana nambadedei Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin ndia.[☆]

48 Tehuu ita bubuluk tae Manetualain tana leo nai uma fo hataholi taok, huu makahulun Manetualain mana kokolan esa ana sulak memak nae,

49 'Lalai ndia na, Au kadela palendang.

Ma daebafok, na Au ei mamana hehetang.

Talobee de ei bisa tao fee Au uma esa fo nandaa Au leo nai ndia? Taa da'di!

50 Huu lalai no basa daebafok isi nala, Au ndia tao sala!'"[☆]

Stefanus ana kalaak malangga nala huu lae ala taa lalelak Manetualain Hataholi Malalaon

[☆] 7:40 Kalua neme Masir mai 32:1 [☆] 7:41 Kalua neme Masir mai 32:2-6 [☆] 7:43 Amos 5:25-27

[☆] 7:44 Kalua neme Masir mai 25:9, 40 [☆] 7:45 Yosua 3:14-17 [☆] 7:46 2 Semuel 7:1-16; 1 Isra'el no Yahuda Tutuin 17:1-14 [☆] 7:47 1 Mane-mane kala 6:1-38; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 3:1-17

[☆] 7:50 Yesaya 66:1-2

⁵¹ Basa de Stefanus ana tuti ndia kokolan, de ana mboka sala nae, "Ei memak hataholi langga batuk! Ei sama leo hataholi taa mana malelak Manetualain, ma ei taa nau mamanan neu Ndia. Mana la'ban Manetualain leo ei bei-ba'i nala fo ala heok lasadea Manetualain! Hatematak ia, ei bei nau la'ban Manetualain Dula Dale Malalaon bali do?"^{*}

⁵² Ei bei-ba'i nala tao lakatoto'ak lakandondoo henin Manetualain mana kokola nala. Hena ei mafa'da! Mana kokolak bee ndia fo sila tala tao sala doidoso? Taa hambu hetu ma! Makahulun mana kokola kala lasi'a lafa'da memak lae, dei fo Manetualain ana haitua Ndia Hataholi Malalaon mai. Tehuu ei bei-ba'i nala tao lisa sala. Losa ei mesa nggei boe oo sangga dalak, pake hataholi fe'ek fo ala tao lisa Manetualain Hataholi Malalaon ndia. ⁵³ Leo mae Manetualain ata nala leme nusa so'dak mai, leni basa heti-heu ha'dak fo Manetualain ana fee ita, tehuu ei taa nau mbalin."

Ala mbia lisa Stefanus

⁵⁴ Hataholi mana manggatuuk fo mana palisak dede'ak, lamanene Stefanus kokolan ndia, boe ma ala bubuluk memak Stefanus ana mbia salak neu sala. Boe ma ala dale he'din de lamenggu nisi nala.

⁵⁵ Tehuu Stefanus ana naena Dula Dale Malalaok ndia, de ana botik matan ma ana suli neni lalai neu. Ana suli nita basa Manetualain koasan ma mandela-masa'an nai ndia, ma Lamatuak Yesus nambadeik nai Manetualain boboa konan fo nai mamana manek manai lain. ⁵⁶ Boe ma Stefanus nakokola nae, "Leo iak ama-ama nggalei. Au ita lalai natahukak, ma Kakana Hataholik nambadeik nai mamana manek manai lain nai Manetualain boboa konan."

⁵⁷ Hataholi mana manggatuuk fo mana palisak dede'a kala lamanene leondia boe ma, ala susule ndi'idoo nala. Boe ma ala mboka ladenu Stefanus ana seu bafan. De basa sala lakaboku landaa de ala lu'i lakamiminak Stefanus. ⁵⁸ Boe ma ala hela-loloson neni kota deak neu. Boe ma sakasii la ala o'du heni ba'du dea nala, de ala feen neu hataholi muli-soluk esa. Na'den Saulus, ma ana da'dik neu mana nggenggefufu. Boe ma leu mbia lakamiminak Stefanus lenik batu.

⁵⁹ Ala bei mbia-mbia lo Stefanus, boe ma Stefanus ana nanggou natingga nae, "Lamatuak Yesus! Au faing deka-deka so. De simbok mala au leo!"

⁶⁰ Basa boe ma, ana tu'u diku lunggu-langgak neu, de naggou natingga bali nae, "Ama aa! Boso fee sala lemba sala-singkok ia." Basa boe ma maten.

8

¹ Ma Saulus nai mamanan ndia boe, de ana simbok no malole ala tao lisa Stefanus.

Saulus ana tao doidoso Lamatuak Yesus hataholi nala

² Faik fo Stefanus maten, boe ma hambu hataholi luma ala dokodoe Lamatuak. Ala leu ha'i lala Stefanus mbombolan, de leu latoin, ma lamatani lakalelu.

Mulai neme faik ndia mai, hataholi la mulai tao lakatoto'ak Lamatuak Yesus hataholi nala nai kota Yerusalem, losa ala doidoso lalan seli. Boe ma lalai latenggela leni propinsi Yudea ma Samaria leu. Basa sala lalai, de ela ka'da Yesus hataholi nadedenu nala lai Yerusalem.

³ Tehuu Saulus ana sangga dalak nakandoo fo ana sangga tao nakalulutu Yesus hataholi nala. Ana sangga sala su'di lai bee mesan. Ana maso kalua

^{*} 7:51 Yesaya 63:10

uma la, fo ana sangga sala. Mae touk do inak oo, ana humu nala sala fo ana nandee sala leni bui dale leu.*

Filipus ana tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen nai nusa Samaria

⁴ Mae hataholi la tao doidoso Yesus hataholi nala, losa lalai latanggela, tehoo tala hahae tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen su'di nai bee.

⁵ Sama leo, faik ndia, Filipus neni kota esa nai nusa Samaria, fo nafa'da hataholi la tutuik la'eneu Hataholi fo Manetualain ana tu'du mema kana neme makahulun mai, fo ndia Yesus ndia. ⁶ Faik fo hataholi la lita tanda heran fo ana tao kala, boe ma lakabubua fo suek lamanene neulalau hata fo ana kokolak.

⁷ Nai ndia boe oo, hambu hataholi nitu nala kala. De nitu la sila ala kalua la'o ela hataholi la, de lakau tingga-tingga. Hataholi lu'uk no'uk, ma ei hela kala ala hai tutik. ⁸ Huu ndia de hataholi manai kota ndia lamahoko lalan seli.

⁹ Nai kota ndia hambu ndolu malelak esa, na'de Simon. Ana tao nala hataholi Samaria la ala pake ndia malelan dook ia so. Ana so'uk aon nae, "Au ia hataholi manai lain ana seli."

¹⁰⁻¹¹ De nai kota ndia, kakana anak do hataholi inahuuk, touk do inak, basa sala seseik hataholi ndia na'den lae, "Awii! Hataholi ia, ana seli ma! Hata fo ana taon ndia, neme Manetualain koasan mai!" Huu-huu ana pake ndia malelan, losa hataholi la lahiik ala paken neme makahulun mai.

¹² Tehoo hatematak ia, lamanene Filipus nanoli sala la'eneu Manetualain palendan. Ma ndia boe oo natu'du dalak fo bisa maso da'dik Manetualain hataholin, no dalak fo namahale neu Yesus Karistus. Lamanene basa leondiak boe ma hataholi no'u kala nau leu maso da'dik Manetualain bobonggin. Touk ma inak, basa sala nau da'dik leondiak. Huu ndia, de ala hambu salanik. ¹³ Naa te, Simon boe oo ana nau da'dik Yesus hataholin. De ala salanin. Basa boe ma ana tungga do'o-do'o no Filipus su'di bee neu. Faik fo nita tanda heran nala fo Filipus ana tao kala ndia, boe ma ana kakalek langgan de nae, "Wee! Leoiak ia, nai lain seli maa!"

¹⁴ Faik ndia, Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala lai Yerusalem, de lamanene lae hataholi manai nusa Samaria la lamahele Lamatuak Yesus Tutui Malolen so. De ala haitua Petrus no Yohanis leni ele leu. ¹⁵⁻¹⁷ Faik fo dua sala ala losa ele, boe ma ala bubuluk lae hataholi manai ndia kala, bei tala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon. Ka'da ala hambu salanik, pake Yesus na'den. Boe ma Petrus no Yohanis ala lalaa lima nala leu hataholi la sila, de ala hule-haladoi, loke fo hataholi Samaria la, boe oo ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon. Boe ma hataholi la sila ala simbok tuti kana.

¹⁸ Faik ndia, Simon nita dua sala lalaa lima nala leu hataholi la sila lain, boe ma ala simbok Manetualain Dula Dalen. Boe ma Simon ana fee Petrus no Yohanis doik, de noke nae, ¹⁹ "Wei! Ama nggalei! Fee au koasa ndia boe. Fo suek au sangga lalaa au limang neu su'di see, na sila boe oo ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon ndia."

²⁰ Tehoo Petrus nasapala kana nae, "Sumba-sook neu o, ma o doim ndia! O maehetuk o bisa hasa Manetualain Dula Malalaon koasan munik doik? Taa! Hataholi tana bisa hasa Manetualain Dula Dale ndia! ²¹ O taa maena hak Manetualain Dula Dalen fa boe, te o dalem taa ndoos. O ka'da sangga dalak. ²² O hahae leo muma o sala-singgom mai. Malolenak o hule-haladoi moke Lamatuak, fo mete ma bisa na, Ana koka heni o dudu'a manggalaum

* 8:3 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 22:4-5; 26:9-11

ndia. ²³ Au bubuluk ae, o ia henuk no dale he'dik ma dede'a manggalauk no'u kala ala mba'a o!"

²⁴ Boe ma Simon noke dua sala de nae, "Ama nggalei! Mete ma leondiak na ei tulun hule-haladoi fee au, fo suek sumba-sook fo isinaak ei kokola kana ndia, bosu ana la'e au."

²⁵ Basa ndia boe ma Petrus no Yohanis ala tui basa Lamatuak Yesus Tutui Malolen ma lafa'da Manetualain Hala-Kokolan nai kota ndia. Boe ma ala fali leni Yerusalem leu. Ala la'ok tuli-tuli, nai nggolo-nggolo kala nai nusa Samaria, fo leni Lamatuak Yesus Hala Malolen neu hataholi manai ndia kala.

Filipus natonggo no malangga inahuuk esa neme Afrika mai

²⁶ Boe ma Manetualain atan neme nusa so'dak mai, de nadenu Filipus, nae, "Ana nggo ei! O la'o tungga dalak maneni kona neu. Tungga dala laak fo maneme kota Yerusalem mai fo nakandoo neni Gasa neu."

²⁷⁻²⁸ Namanene palenda ndia, boe ma Filipus ana la'o tutik. Le'doeik nai dalak ndia, boe ma nita hataholi esa. Ndia ndia, hataholi inahuuk esa neme nusa Etiopia mai. Ndia ndia, ana nakaneni basa Ina Mane Kandake hata nala. Ndia bei fo ana tungga huhule-haladoik basa, neme Yerusalem, de hatematak ia ana fali sa'e nggili. Le'doeik Filipus nitan, ana nanggatuuk de ana lees nai nggili lain. Ana lees Manetualain mana kokolan Yesaya susulan.* ²⁹ Boe ma Manetualain Dula Dalen nadenu Filipus neu deka-deka no nggili ndia fo natonggo no hataholi ndia. ³⁰ Le'doeik ana deka boe ma namanene hataholi ndia ana lees neme Ba'i Yesaya susulan. Boe ma Filipus natanen nae, "Ama aa! Ama malelak hata fo Ama lees ndia do taa?"

³¹ Boe ma hataholi ndia nataa nae, "Taa. Musi hambu hataholi esa ana fee manggalele'do au dei, bei fo au bubulu kana. Mai sa'e muni lain mai, fo manggatuuk deka mai ia dei." ³² Naah, susulak fo ama lees ndia, liin leo iak:

"Ala hela lo ndia, leo hataholi la hela leni bi'i-lombo,
fo sangga hala.

Ndia boe oo ana da'dik leo bi'i-lombo ana fo hataholi la nggute bulun,
tehuu tana nakamee fa boe.

Ndia tana nambook bafan,
ma tana nataa de'ek esa boe.

³³ Boe ma lakamamae kana;
Ala laketu dede'an taa no ndoos.

Naa te salan taa fa boe.

Naah, ita sangga tae leobee bali, te Ndia numbu-sa'du taa.

Te ala tao lisa Ndia so."*

³⁴ Lees basa leondia boe ma, hataholi inahuuk ndia natane Filipus nae, "Leobee? Ba'i Yesaya ana kokolak la'eneu ndia aon do, la'eneu hataholi fe'ek?"

³⁵ Boe ma Filipus nanoli touk ia Lamatuak Yesus Tutui Malolen. Ana mulai neme Yesaya susula isinaak ndia, fo natu'du dalak tungga Yesus.

³⁶ Le'doeik ala bei bela'o, boe ma touk ndia nita oe neme lee dale. Boe ma ana tete Filipus kokolan, de noke nae, "Ama aa! So'ba mita dei, hambu oe ndia ele. Mete ma o taa makato'a, na mai ita konda fo ama salani au neu ia leo."

* **8:27-28** Susula Yunani boe oo, nae hataholi inahuuk ia hataholi nana alik. Etiopia ndia na nusak esa nai Afrika dulu. ✧ **8:33** Yesaya 53:7-8

³⁷ [Boe ma Filipus nataa nae, “Metete ma ama namahele te'be-te'be neu Yesus, na neu, te nakale'ok taa. Mai ita konda fo au salani ama leo.”

Boe ma ana manaku nae, “Au amahele te'be-te'be ae Yesus ndia, na hataholi fo Manetualain ana tu'du memak neme uluk mai so. Ndia ndia, Manetualain Anan.”[†]

³⁸ Boe ma touk ndia nadenu fee nggilin nambadeik. Boe ma ala konda oe dale leu. De Filipus ana salanin neme ndia.

³⁹ Dua sala kalua leme oe dale mai, boe ma Manetualain Dula Dale Malalaon ana to'u Filipus neni mamana fe'ek neu. Hataholi inahuuk ndia taa nita Filipus so. De touk ndia ana la'ok nakandoo, ma dalen namahoko nalan seli. ⁴⁰ Tehuu Filipus ana sou nai nggolok esa, na'den Asotus. Neme ndia mai Filipus ana la'ok nakandoo fo neu nafa'da hataholi la la'eneu Yesus Tutui Malolen. Ana tuli la'o-la'o nai basa nggolo kala, losa nai kota Kaisarea.[‡]

9

Saulus ana maso da'dik Yesus hataholin (Hataholi Nadedenu nala Tutuin 22:6-16; 26:12-18)

¹ Lelek ndia Saulus nambue ana kekela ma ana tao doidoso hataholi la, fo mana tungga Yesus. Ndia boe oo, ana sangga dalak fo ana tao nisa sala. Huu ndia, de neni anggama Yahudi Malangga Inahuun neu, ² fo ana noke susula koasa neme sila mai, fo nenin neu malangga-malangga anggama Yahudi la lai sila uma huhule-haladoin nai kota Damsik ele. Ana noke, fo metete ma natonggo no hataholi la fo mana tungga Yesus Dala So'dan, na mae touk do inak oo, ana sangga humu sala ma mba'a sala, fo hela lo sala, leni Yerusalem leu.

³ Simbo nala susula-susula koasa neme sila mai, boe ma ndia no ndia nonoo nala la'o leni kota Damsik leu. Ala dekak lo kota ndia boe ma ka'da nggengge neuk, te manggale'do masa'ak esa ana ha'do neme lalai mai, de ana ha'do ndandaak neu Saulus. ⁴ De ana bala neu dae. Boe ma namanene halak esa nakokola non nae, “Saulus! Hata de o tao doidoso Au leo iak e?”

⁵ Saulus natane nae, “Te ama mana kokolak ia see?”

Boe ma halak ndia nataa nae, “Au, Yesus, fo o mambue tao doidoso malan seli. ⁶ Hatematak ia, fo'a fo muni kota dale muu leo. Mu ndia bei fo Au afa'da o, musi tao hata.”

⁷ Ma ndia nonoo nala lamanene halak ndia, te tala lita hataholi esa boe. Boe ma mopo dudu'a-a'afin losa tala bisa kokolak hata-hata esa boe.

⁸ Boe ma Saulus ana fo'a nambadeik. Ana so'ba nalaak matan, tehuu tana bisa nita hata esa so bali. Boe ma ala to'u lala liman de ala hela lala'o loon neni kota Damsik neu. ⁹ Faik telu tana bisa nita hata esa boe, ma tana na'a-ninu boe.

¹⁰ Nai ndia, hambu Lamatuak Yesus hataholin esa na'den Ananias. Lamatuak Yesus natu'du mata-aon neun, nonook leo me'is, de noken nae, “Ananias!”

Ananias nataa nae, “Ou, Lamatuak!”

¹¹ Lamatuak Yesus nafa'dan nae, “Mai dei. O muu sangga Au hataholing esa. Muni Dala Ndoos muu, nai hataholi esa uman, na'de Yudas. Nai ndia, o sangga hataholi esa na'de Saulus. Ndia ndia hataholi kota Tarsus. Hatematak ia, hataholi ndia ana hule-haladoin. ¹² Au boe oo, atu'dun ae,

[†] 8:37 Tata'da katelu hulu hitun ia, taa nai susula Yunani laak luma. [‡] 8:40 Nggolok ndia na'den nai dede'a Yunani nae, Asotus. Ma makahulun ndia na'den, Asdod.

neu ko touk esa na'de Ananias ana mai natonggo non. De o muu fo lalaa o limam neun, fo suek nita seluk."

¹³ Tehuu Ananias nataan nae, "Lamatuak aa! Ama makatetebek ia do? Ai mamananene hataholi la ala tui kii-konak la'eneu hataholi ndia, huu ana tao Lamatuak hataholi nala ala doidoso lalan seli lai Yerusalem so. Losa ala tala dada'di so. ¹⁴ Hatematak ia, ai mamananene bali lae malangga anggama la, ala feen koasa fo ana mai humu losa nabasa hataholi la fo mana maso tungga Lamatuak Yesus Dala So'dan ndia."

¹⁵ Tehuu Lamatuak ana kokolak bali no Ananias, nae, "Mae leondiak boe oo, hatematak ia ka'da o muu leo! Te Au hele alan so, fo neu soi dalak, fo ela ndia neni Au Hala Maloleng neu leo fe'e kala, mane-mane kala, ma fee hataholi Isra'el la boe. ¹⁶ Ma neu ko Au atu'dun, fo ela ndia bubuluk doidosok matak bee nahanin, huu ana tungga Au."

¹⁷ Namananene kokolak ndia, boe ma Ananias ana la'o neni uma ndia neu. Boe ma ana lalaa liman neu Saulus de nae, "Ka'a Saul! Lamatuak Yesus fo ka'a mitan neme dala lala'dak ndia, neu faik fo o ia mai, Ndia ndia nadenu au, fo au atonggo ua ka'a. Fo suek ka'a mita seluk bali, ma simbok Ndia Dula Dale Malalaan."

¹⁸ Nandaa no faik ndia, Saulus name'da hataholi esa leo i'a une, buka henin neme matan mai, de ndia nita nasafali. Boe ma ana fo'a de ala salanin. ^{19a} Basa ndia boe ma, na'a ninu. De aon ana balakai nasafali.

Saulus nafa'da Tutui Malole nai kota Damsik

^{19b} Saulus ana bei leo faik hi'da bali no Lamatuak Yesus hataholi nala, lai kota Damsik. ²⁰ Ma ndia neu maso nakandoo neni hataholi Yahudi la Uma Huhule-Haladoin neu, boe ma ana na'fada sala nae, "Ei mamananene neulalau! Memak Yesus ndia, na Manetualain Anan."

²¹ Basa hataholi la heran ma lakandaa lamanene Saulus kokolan leondiak. Boe ma lakokola lae, "Te ndia ndia ana tao nakalulutu Yesus hataholi nala neme Yerusalem, hetu? Boe ma ana ia mai ndia, na ana sangga humu sala fo noo sala leni anggama Yahudi la malangga nala leu. Te ana tao leobee ia so?"

²² Tehuu Saulus nahiik natu'du buti nae Yesus ndia, ndia hataholi fo Manetualain Ana helu basan so, neme makahulun mai, fo sangga Ana haituan Ndia mai. Saulus nanoli leondiak, losa hataholi Yahudi la tala senggì sana. No leondiak, Saulus hehela-nonolen tamba faik ana boe inahuu.

²³ Taa nala dook, te hataholi Yahudi luma lala halak fo sangga ala tao lisa Saulus. ²⁴ Tehuu Saulus ana hae la'e sila dudu'a manggalaun ndia. Hataholi la ala te'en so, lele'do-le'odaen nai kota lelesu inan, fo sangga tao lisan. ²⁵ Tehuu le'odaek esa, boe ma Saulus nonoo nala hi'da ala mai lalan, de ala taon neu lembene esa dalek de lakondan tungga tembok. No leondiak, ana nalai la'o ela kota Damsik.*

Saulus ana la'o neni Yerusalem neu

²⁶ Basa boe ma, Saulus ana la'o neni Yerusalem neu. Losa ele, boe ma ana so'ba neu nakabubua no Lamatuak Yesus hataholi nala. Tehuu basa sala biin, te laebetuk ka'da ana taok aon leo hataholi kamahelik fo mana tungga Yesus. Tehuu basa ndia, bei fo ana humu nasafali sala.

²⁷ Tehuu hataholi esa na'de Barnabas. Ndia ndia ana nalelelak Saulus neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala lai ndia. Ana tui sala la'eneu hataholi fo mana da'dik so neu Saulus neme dalak ndia. Ndia boe oo, nafa'da nae Saulus ana natonggo no Yesus so. Ma Lamatuak Yesus boe oo nakokola

nasasale matak noon. Ma ana tui sala Saulus kambalanin nafa'da hataholi la nai Damsik, la'eneu Lamatuak Yesus Dala So'dan.

²⁸ Lamanene leondiak boe ma, basa sala simbok Saulus. Boe ma ana leo noo sala nai kota Yerusalem. Ndia boe oo, nambalanin nafa'da Lamatuak Yesus Tutui Malolen, neu su'di see, te tana bii. ²⁹ Ndia boe oo, ana natati dede'ak no hataholi Yahudi hi'da fo ala kokolak pake dede'a Yunani. Te tala nau simbok ndia kokolan ndia, huu ndia de, ala sangga dalak fo ala sangga tao lisan. ³⁰ Tehuu faik fo Lamatuak Yesus hataholi nala lamanene lae, hataholi la sangga dala manggalauk leondiak boe ma, ala loo Saulus neni kota Kaisarea neu. De ala haitua fali kana neni kota Tarsus neu.

³¹ Basa ndia, boe ma Yesus hataholi nala manai propinsi Yudea, nusa Galilea, ma nusa Samaria laso'da no mole-dame. Ala boe lamano'u, huu ala tungga Manetualain hihiin. Boe ma Manetualain Dula Malalaon ana tao natetea dale nala.

Petrus ana tao nahai touk esa nai Lida

³² Faik ndia, Petrus nahiik la'ok ndule neni su'di bee neu, fo ana tilo Lamatuak Yesus hataholi nala. Faik esa, ana neu tilo sila fo ala leo lai nggolo Lida. ³³ Neu ele, ana natonggo no touk esa na'de Eneas. Hataholi ndia lu'uk, de tana bisa fo'a neme mamana susunggun mai, teuk falu ia so.

³⁴ Petrus nafa'dan nae, "Eneas! Hatematak ia, Lamatuak Yesus Karistus ana tao nahai o. De fo'a leo! Mafafa'u o mamana susunggun leo!"

Namanene leondiak boe ma, hataholi ndia ana fo'a tutik. ³⁵ Basa hataholi manai nggolo Lida no nggolo Saron ala lita Eneas ana hai leondiak, boe ma basa sala lamahele Lamatuak Yesus.

Petrus ana tao naso'da falik ina Tabita fo ana mate so

³⁶ Faik ndia, inak esa na'de Tabita fo ana leo nai kota Yope tasi biffin. (Inak ndia na'den tungga dede'a Yunani na lae Dorkas, ndia ndandaan nae, 'nusa').* Ana namahele Lamatuak Yesus. Ma nateme tao dede'a malole fee hataholi la, ma nahiik tulu-fali hataholi mana to'a kala. ³⁷ Faik ndia ina Tabita namahe'di, boe ma maten. Basa de ladiun oe, de ala mbomboti ndia mbombolan, boe ma lasalala'dan neu ndia kaman manai uma ta'dan lain. ³⁸ Faik ndia lamanene lae Petrus nai Lida so, fo kota esa, mete ma la'o daek na lele'do seselik esa neme Yope mai. Boe ma ala haitua hataholi dua leu loke Petrus lae, "Ama! Ai moke fo ama lai-lai muni Yope muu dei."

³⁹ Namanene leondiak boe ma, Petrus ana fo'a de neu tungga mema kasa. Losa ele, boe ma ana maso nakandoo neni ina Tabita kaman dale neu. Kama ndia henuk no ina falu la so, fo ala mai lakaleleu lai ndia. Latu'du Petrus sila ba'du nala, ma balo'a fe'ek fo Dorkas ana seu fee sala, neu faik fo bei naso'da.

⁴⁰ Petrus nadenu basa sala ala kalua leme kama ndia mai. Boe ma ana sendek fo ana hule-haladoi. Basa ndia, boe ma nasale mbombolak ndia, de nakokola nae, "Tabita! Fo'a leo!" Ka'da nggengge neuk, te inak ndia nalaak matan. Ana nita Petrus, boe ma ana fo'a nangatuu tutik. ⁴¹ Petrus ana to'u nala liman de nambadedein. Boe ma Petrus noke ina falu la ma hataholi fe'e kala sila, suek ana fee inak fo naso'da falik ndia so, neu sala.

⁴² Dede'ak ndia nakambela losa su'di nai bee, nai Yope katematuan, losa hataholi no'u kala ala lamahele neu Lamatuak Yesus. ⁴³ Petrus ana leo

* **9:36** Inak ia na'den dua, tehoo ndandaan sama. Dede'a Aram, Tabita ndandaan nae, 'nusa'. Ma dede'a Yunani, Dorkas ndandaan boe, nae, 'nusa'.

nai ndia faik hi'da bali nai hataholi esa uman. Hataholi ndia na'de Simon. Ndia ue-le'din mana tao nalalao banda louk.

10

Malangga solda'du Roma esa, na'de Kornelis, ana noke Petrus

¹ Faik ndia, solda'du Roma esa na'de Kornelis. Ndia malangga solda'du neu solda'du natun esa. Ala leme dook ele mai fo leme Itali mai. Ma ana leo nai kota Kaisarea. ² Dalen ana dokodoe neu Manetualain, ma basa uma isi nala leondiak boe. Tehuu hataholi Roma fe'e kala no'uk taa leondiak. Ana tulu-fali hataholi hata taa kala no'uk, ma nahiik hule-haladoi neu Manetualain.

³ Faik esa me'da li'u telu le'do bobon, nonook leo nalame'i, nita no manggale'dok, Manetualain ata nusa so'dan esa neme nusa so'dak mai, de noken nae, "Kornelis!"

⁴ Kornelis nita ata nusa so'dak ndia neme nusa so'dak mai, boe ma ana bii nalan seli. De nataa nae, "Hata, Ama?"

Ata nusa so'dak ndia nataa nae, "Manetualain namanene o huhule-haladoi mala so, ma Ndia nasane'da o dale malolen neu basa hataholi la, ma Ana nita o. ⁵ De hatematak ia, madenu hataholi neni kota Yope neu fo leu loke lo hataholi esa mai, na'den Simon Petrus. ⁶ Ana leo tataak nai uma esa nai tasi biffin, no hataholi esa mana tao nalalao banda louk. Ndia na'den Simon boe."

⁷ Le'doeik ata nusa so'dak ndia ana la'o ela Kornelis boe ma, noke ndia hataholi mana ue-le'din dua ma soldadu esa fo dale na dokodoe neu Manetualain. ⁸ Kornelis ana tui nate'e sala basa dede'ak ndia boe ma, nadenu sala leni kota Yope leu.

Petrus ana mai tilo Kornelis

⁹ Basa de fo'a mai boe ma, me'da le'do namatetu, boe ma Kornelis hataholi nadedenu nala dekak lo Yope so. Faik ndia, Petrus ana hene neni Simon uman ta'dan lain neu, de ana hule-haladoi neme uma titisan ta'dan lain ndia.

¹⁰ Ana hule-haladoi tehuu name'da ana ndoe. De nahani hataholi la tao nana'ak neu mei lain. Le'doeik ana bei hule-haladoi, boe ma Manetualain natu'dun nonook leo me'is. ¹¹ Nonook leo ana suli nita lalai natahukak, boe ma tema maloa esa ana mulai to'da mai, fo nana mbiik neu bu'un haa sala. Boe ma temak ndia ana mulai konda mai. ¹² Nai temak ndia dalek, nita banda mata-matak, fo banda ei haak, banda manalae-lo'dok, ma mbiik mata-mata kala.

¹³ Boe ma namanene halak esa nadenun nae, "Peu aa! Fo'a leo! Hala banda la ia, fo mu'a leo!"

¹⁴ Tehuu Petrus nataa nae, "Ta bisa, Ama! Boso leondiak! Te au beita u'a itak banda mata leondiak! Ai hataholi Yahudi la maluli basa banda la sila!"

¹⁵ Tehuu halak ndia ana bala nae, "Mete ma Manetualain ana kokolak nae hata esa taa nalulik, na o boso mae ndia nalulik bali!" ¹⁶ Tema maloa ndia ana to'da leondiak la'i telu, boe ma nanaso'u falik neni lalai neu.

¹⁷ Basa boe ma Petrus bei ana dudu'a neu-mai, fo ana sangga bubuluk me'is ndia ndandaan. Nandaa no le'doeik fo Kornelis hataholi nadedenu nala losa Simon uman. Ala lambadeik lai lelesu matan so. ¹⁸ Boe ma loke maumak de latanen lae, "Ai sangga hataholi mana maik esa ana leo tataak nai uma ia. Na'den Simon Petrus. Fama ama ana bubuluk do?"

¹⁹ Le'doeik ndia Petrus bei ana dudu'a ana sangga bubuluk me'is ndia ndandaan, tehuu Manetualain Dula Malalaon nafa'dan nae, "Wei, Pe'u aa!"

Hambu hataholi lai dae, ala mai sangga o.* ²⁰ O konda fo muu tungga sala leo. Boso makandaan. Mae tungga hataholi Yahudi la ha'dan, fo o ta bole makabubua mua hataholi ta Yahudi la, te Au adenu sala ala mai lala o."²¹ Boe ma Petrus ana konda de neu natonggo noo sala, boe ma nae, "Au ia fo ei sanggak. Tehuu ei paluu hata?"

²² Boe ma lataan lae, "Solda'du Roma la malanggan esa nadenu ai mini ia mai. Ndia ndia, malanggan neu solda'du natun esa. Ndia dalen ndoos ma ana dokodoe Manetualain. Hataholi Yahudi no'u kala bubuluk hataholi ia dalen malole. Bei afik, Manetualain ata nusa so'dan ana mai nadenu ai malanggan fo noke ama neni ndia uman neu, fo ana sangga namanene hata neme ama mai."

²³ Namanene leondiak boe ma, Petrus noke sala fo sunggu le'odaen nai ndia. Fo'a mai boe ma, ala fo'a de Petrus ana la'ok sama-sama noo sala. Hambu Lamatuak Yesus hataholin luma fo manai Yope, leu lanonoo sala boe.

²⁴ Le'odaen ndia ala sunggu leme dalak, de fo'a bei fo ala losa Kaisarea. Ala losa Kornelis uman, te ana nahani sala so. Ana nakabubua nala ndia bobonggi nala ma nonoo nala eik esa lai ndia so. ²⁵ Petrus ana sangga neni uma dale neu boe ma Kornelis nalai neni uma mata neu, de ana sendek neu Petrus ein, de ana nakaluku-nakatelen. ²⁶ Tehuu Petrus nafafo'an de nae, "Ka'a aa! Mambadeik leo. Boso makaluku-makatele neu au. Te au ia hataholi basafaik leo ka'a boe."

²⁷ Namanene leondiak boe ma, Kornelis ana fo'a nambadeik. Boe ma dua sala lakokola de ala la'ok leni uma dale leu. Boe ma Petrus nita hataholi no'uk ala lakabubua fo lahanin so. ²⁸ Boe ma Petrus ana suli ndule sala, de ana kokolak nae, "Tolanoo nggalei! Ei bubuluk memak ai hataholi Yahudi la ha'dan. Tungga ai ha'dan ndia, na ai ta bole makabubua seseok mia hataholi ta Yahudi la. Nakalenu maso neni sila uman dale neu. Tehuu Manetualain natu'du au so, nae, "Metete ma Manetualain nae hata esa taa nalulik, na boso au ae ndia nalulik. De hatematak ia au ta bisa nunute neu hataholi fe'ek so. Te musu au tao sila leo au ka'a-fa'di bonggi nggala. ²⁹ Huu ndia de le'doeik fo ei moke au, au mai tutik. Au taa adoka, huu Lamatuak Yesus nafa'da au leondiak so. Tehuu ei mafa'da au dei! Ei paluu au hata nai ia, de?"

³⁰ Boe ma Kornelis ana tui basa-basan, nae, "Faik haa maneu kala, le'doeik fo mulai bobok so, boe ma au hule-haladoi neme au umang ia. Ka'da nggengge neuk, te touk esa nambadeik neu au matang. Balo'an manggaha'dok. ³¹ Boe ma noke au nae, 'Kornelis! Manetualain namanene o huhule-haladoim ndia so, ma nasane'da o dale malolem neu basa hataholi la. ³² De hatematak ia madenu hataholi neni kota Yope neu, fo moke hataholi esa na'den Simon Petrus. Ndia ana leo tataak nai uma esa nai tasi bifi, nai hataholi esa mana tao nalalao banda louk. Na'den Simon boe.' ³³ Huu ndia, de au fee hataholi la leu loke ama. Ai moke makasi malan seli, huu ama ana mai tutik. De hatematak ia, ai makabubua nai ia fo ai mahiik mamanene basa hata fo Manetualain nadenu ama nafa'da ai!"

Petrus ana kokolak la'eneu Lamatuak Yesus Dala So'dan fee hataholi taa Yahudi la

³⁴ Boe ma Petrus ana kokolak nae, "Hatematak ia, bei fo au bubuluk ae Manetualain ndia, te'be-te'be ana metete basa hataholi la sama. Tana

* **10:19** Hambu susula Yunani luma lae, "hataholi telu" ala mai. Ma hambu susulak esa nae ka'da "hataholi duak". Tehuu susulak no'uk tala lae hataholi hi'da ala mai sangga Petrus.

mete matak nae hataholi ia Yahudi, ma fe'e kala taa Yahudi.✧ ³⁵ Mete ma hambu hataholi neme su'di leo bee mai, fo dalen ndoos, ma nahiik ana hule-haladoi neu Manetualain, boe ma ana tungga Manetualain hihiin, na hataholi ndia neu ko ana tao namahoko Manetualain dalen. ³⁶ Te ai bubuluk hata fo Manetualain nafa'da ita leo Isra'el so, nae Ndia haitua Hataholi ndia fo Ndia tu'du mema kana neme makahulun mai, na ndia Yesus. De Yesus ndia maten fo suek nakamomolek hataholi no Manetualain. Ma Ndia boe oo, ana da'dik neu basa hataholi Malanggan.

³⁷ Ei boe oo mamananene, hata fo ana da'di so nai propinsi Yudea katematuan. Tutui ndia mulai neme Yohanis nafa'da hataholi la nae ala musi hahae leme sila sala-singgo nala mai, ma ala musi salani, fo tao tanda lae sila ala malole lo Manetualain so. ³⁸ Boe ma Manetualain ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu Yesus, fo hataholi Nasaret ndia. Manetualain boe oo, Ana fee Ndia koasan neu Yesus. Basa boe ma Yesus neu maso-kalua nggolo-nggolo kala, fo Ana tao malole fee hataholi la. Ma Ana fali hataholi fo malangga Inahuu Nituk ana tao nakatoto'a kasa. Ana tao leondiak, huu Manetualain no Ndia taa-taa. ³⁹ Te ai ia, fo ai mita no ai mata de'e heheli nala, hata fo Lamatuak Yesus ana taon so, neme kota Yerusalem ma nai basa hataholi Yahudi la dae katematuan.

Tehuu mae leondiak boe oo, hataholi Yahudi luma bei ala mbakun londalonda neme ai nggange lain losa maten. ⁴⁰ Ndia mate te'be-te'be, tehuu neu fai katelun boe ma, Manetualain ana feen naso'da fali. ⁴¹ Tehuu ta basa hataholi la lita Ndia, te ka'da ai. Faik fo Ndia naso'da fali ndia, ai mateme mi'a-minu mia Ndia. Manetualain hele nala ai fo ai miu mafa'da Yesus Tutui Malolen ndia neu hataholi no'u kala su'di nai bee.

⁴² De Manetualain nadenu ai miu mafa'da manggale'dok la'eneu Hataholi fo Ndia tu'du mema kana so, neme makahulun mai, fo ndia Yesus. Ma Manetualain ana so'u nala Yesus da'dik Mana Maketu dede'ak, fo Ana nae see neu ko naso'da nakandoo no Manetualain, ma see ta. Yesus ndia, naketu dede'ak neu hataholi mana mate kala ma hataholi bei kaso'da kala. ⁴³ Neme lele uluk ele mai, basa Manetualain mana kokola nala boe oo, ala tu'du lala Yesus ia, lae su'di see fo namahale Ndia, neu ko Manetualain ana simbo kasa, ma neu ko Manetualain ana koka heni sila sala-singgo nala."

Hataholi taa Yahudi la ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon

⁴⁴ Le'doeik bei nakokola leondiak boe ma, ka'da nggenge neuk, te Manetualain Dula Dale Malalaon ana maso neni basa hataholi la, fo mana mamananene ndia. ⁴⁵ Nai ndia boe oo hambu Petrus nonoo Yahudi nala, fo ala loon leme kota Yope mai, leni Kornelis uman mai nai kota Kaisarea ndia. Le'doeik lita hataholi no'u kala sila simbok Manetualain Dula Dalen ndia, boe ma ala heran lalan seli, huu bei fo lita Manetualain ana fee Dula Dalen neu hataholi taa Yahudi la. ⁴⁶ Lamanene hataholi la manai Kornelis uman ala kokolak pake dede'a mata-matak, ma ala koa-kio Manetualain.

Boe ma Petrus ana kokolak nae, ⁴⁷ "Ka'da ei mita matan leo! Hataholi la ia ala simbok Manetualain Dula Dalen leo ita boe. De hatematak ia, mai fo ata salani sala leo. Taa hambu esa ana bisa ka'i sala." ⁴⁸ Boe ma Petrus nadenu ala salani Kornelis no hataholi manai ndia kala, fo ana da'dik tanda nae ala da'dik Lamatuak Yesus hataholin. Basa boe ma, ala loke fo Petrus ana leo noo sala faik hi'da bali, bei fo ala mbo'in ana fali neni Yerusalem neu.

✧ 10:34 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17

11

Petrus ana nasala'e aon huu ana salani hataholi taa Yahudi la

¹ Petrus bei tana fali, te Yesus hataholi nadedenu nala, ma hataholi seluk kamahale kala, manai Yerusalem lamanene lae, hataholi taa Yahudi la ala simbok Lamatuak Yesus Tutui Malolen so. ² Le'doeik Petrus ana fali losa Yerusalem, boe ma hambu hataholi kamahalek luma leme partei Yahudi mai, ala fee salak neun lae, ³ "Heeh! O tao leo bee ia so? O bubuluk ita ha'dan do taa? O mambalani muni hataholi taa Yahudi uman muu! Mu'aminu mua sala bali! Taa bole leondiak, te sila ndia bei tala tungga ita ha'da sunat. Ita taa tandaa takabubua too sala!"

⁴ Boe ma Petrus ana tui basa mana da'di kala nae, ⁵ "Faik fo au bei nai kota Yope, la'i esa au hule-haladoi, boe ma Manetualain natu'du au leo me'is. Sama leo au ita lalai natahuka, boe ma au ita tema maloa esa nana londak neu lalai bu'un haa sala. Boe ma temak ndia ana konda neu au. ⁶ Le'doeik au titilo uni temak ndia dalek uu, boe ma au ita banda mata-mata kala, fo banda ei haak, banda mana lae-lodok, ma mbui mata-mata kala. Basa sila, ita hataholi Yahudi la banda nalulin. ⁷ Boe ma au amanene halak esa nadenu nae, 'Pe'u! Fo'a leo! Hala mala banda la sila fo mu'a leo!"

⁸ Tehuu au ataa ae, "Taa bisa, Ama! Boso leondiak! Te au beita u'a itak banda mata leondiak! Basa banda la sila ai hataholi Yahudi la malulin."

⁹ Tehuu halak ndia ana bala nae, "Metete ma Manetualain nae hata esa ta nalulik, na o boso mae nalulik bali!"

¹⁰ Au ita temak ndia ana to'da mai la'i telu, boe ma nana so'u falik neni lalai neu.

¹¹ Nandaa no le'doeik ndia, hambu hataholi telu ala losa uma ndia. Ala leme Kaisarea mai sangga au. ¹² Boe ma Manetualain Dula Dale Malalaon nafa'da au nae, "O konda fo muu tungga hataholi la sila leo. Boso makandaan. Mae sila taa hataholi Yahudi, tehuu o boso nunute sala do taok sila nalulik". Boe ma ita tolanoo kanee nala ia, ala tungga no'u boe lo au mini Kaisarea miu. Nai ele ai basa nggai maso mini malangga solda'du Roma esa uman miu. ¹³ Ana tui nae faik hi'da maneu kala ele, nita Lamatuak ata nusa so'dan neme nusa so'dak mai, de nambadeik neme uman de nae, "Madenu hataholi neni Yope neu, fo moke hataholi esa na'de Simon Petrus. ¹⁴ Neu ko hataholi ndia natu'du o, ma basa o uma isi mala, Lamatuak dalam leobeek, fo fee ei maso'da, ma koka heni ei sala-singgo nala."

¹⁵ Huu ndia, de au atu'du Lamatuak Dala So'dan neu sala. Boe ma ala simbok memak Manetualain Dula Dale Malalaon, fo leo fain ita boe oo simbok talan so. ¹⁶ Au ita ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon leondiak, boe ma au asane'da Lamatuak Yesus kokolan nai makahulun nae, "Yohanis ana salani ei pake ka'da oe, te neu ko Manetualain Ana sangga tao lena heni nai lain seli neu ei, ndia Ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu ei." ¹⁷ Naa te Manetualain mesa kana Ana fee Ndia Dula Dalen neu hataholi fe'e kala sila, fo bei leo Ana fee ita. De metete ma au ta salani sala, na au la'ban Lamatuak, hetu? De au sangga kokolak hata bali?"

¹⁸ Lamanene Petrus ana nasala'e aon leondia, boe ma tala feen salak so bali. Basa boe ma basa sala koa-kio Manetualain, lae, "Awii, ana seli ia

* **11:2** Metete ma hambu hataholi taa Yahudi ana nau tungga Yesus, na hataholi maneme partei anggama ia, lae sila musi sunat tungga hataholi Yahudi ha'dan, ma sila boe oo musi tungga basa heti-heu anggama Yahudi selu kala. * **11:16** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:5

maa! Lamatuak ana soi dalak fee hataholi fe'e kala so, fo ala la'o ela sila so'da kasala nala, fo Lamatuak ana koka heni sila sala-singgo nala, boe ma laso'da lakandoo lo Ndia."

Lamatuak Yesus hataholi nala latanggela leni su'di bee leu. Hambu no'uk leme sila mai lakabubua lai kota Antiokia

¹⁹ Makahulun, fo le'doeik ala tao lisa Stefanus so, boe ma ala mulai tao doidoso Yesus hataholi nala. Huu ndia, de ala lalai latanggela leni su'di bee leu. Luma lalai leni nusa Finisia leu. Luma boe, lalai leni pulu Siprus leu, ma luma lalai leni doon seli losa nai kota Antiokia nai nusa Siria. Hataholi mana malai kala sila, ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen nai su'di bee. Tehuu ala lafa'da ka'da sila hataholi Yahudi nala mesa kasa. Te tala tui neu hataholi fe'e kala.*

²⁰ Tehuu hambu Lamatuak hataholi nala maneme pulu Siprus ma kota Kirene boe. Sila luma lalai lakandoo leni kota Antiokia leu nai nusa Siria. Sila ndia, ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen neu hataholi taa Yahudi la, lai ndia. ²¹ Lamatuak ana fee Ndia koasan neu sala, losa hataholi no'un seli ala lamahale neu Lamatuak Yesus.

²²⁻²⁴ Lelek ndia, Lamatuak Yesus hataholi nala lai Yerusalem lamanene lae, nai Antiokia hataholi fe'e kala boe oo, lamahale neu Yesus so. De ala ladenu hataholi esa, na'de Barnabas, neu tilo sala lai ele. Barnabas ia hataholi dale malole, ma namahale te'be-te'be neu Manetualain. Manetualain Dulan boe oo, ana nakalala'o kana.

Le'doeik ana losa ele, boe ma nita sala, memak tete'bes Manetualain ana naue-nale'di nai hataholi fe'e kala, so'dan lala'da nala. De dalen ana namahoko. Boe ma ana nambalalani sala, suek ala tungga lakandoo Lamatuak Dala So'dan no dale katemak. No leondiak, Lamatuak hataholi nala boe ala lamano'u.

²⁵ Basa ndia, boe ma Barnabas ana la'o neni Tarsus neu, fo neu sangga Saulus. ²⁶ Le'doeik fo natonggo no Saulus, boe ma ana kokoen fo dua sala ala fali no'u leni Antiokia leu. De dua sala ala leo no'u lo Lamatuak hataholi nala losa teuk esa. Tungga-tungga faik dua sala lanoli Lamatuak Yesus Dala So'dan neu hataholi no'uk kala (Nai Antiokia ndia, bei fo hataholi la ala mulai foi Lamatuak Yesus hataholi nala, lae, 'Hataholi Karisten').†

²⁷ Le'doeik fo dua sala bei lai Antiokia, boe ma hambu hataholi hi'da leme Yerusalem mai. Manetualain ana nateme pake hataholi la sila da'dik neu Ndia mana kokolan. ²⁸ Neme mana kokola nala sila mai, hambu hataholi esa na'de Agabus. Manetualain Dula Dalen nafa'dan nae, "Neu ko hambu fai ndoen ana seli nai daebafok ia, losa basa daebafok bu'un haa sala." (Ndia kokolan ndia ana da'di tete'bes neu lelek fo Mane Inahuuk Roma, na'de Kladius, ana palenda.)* ²⁹ Lamanene Agabus kokolan ndia, boe ma Lamatuak Yesus hataholi nala manai Antiokia, lala halak fo tu'u doik fee sila tolanoo manai Yesus dalek, fo so'da nala to'a-taa nai propinsi Yudea. Esa-esako fee tungga ndia hambu dain. ³⁰ Tu'u basa boe ma ala fee Barnabas no Saulus dua sala leni doi kala sila fo fee hataholi mana to'a-taa kala nai ele.

* **11:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:1-4 † **11:26** Dede'a 'Karisten' ndia natahuuun neme dede'a 'Karistus' mai. Ndia ndandaan nae, 'Hataholi mana tungga Karistus'. Karistus ndandaan nae, 'Hataholi Malalako fo Manetualain ana tu'du mema kana neme makahulun mai, fo sangga haituan mai'. * **11:28** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 21:10

12

Yakobis mamaten; Petrus ana maso bui; ma salani kala huhule-haladoin

¹ Lelek ndia boe oo, Mane Herodes* ana mulai tao Lamatuak Yesus hataholin luma ala doidoso lalan seli. ² Ana palenda hataholi la, fo leu tao lisa Yakobis lenik tafa. Yakobis ndia na Yohanis ka'an. ³ Lelek ndia, Herodes namanene la'eneu Yakobis mamaten ndia, boe ma ana tao namahoko malangga-malangga Yahudi la dale nala, de ana boe tao tete'be bali. Nandaa no fai inahuuk, fo lae Feta Loti Taa Pake Lalu Teik,† boe ma ana nadenu hataholi la leu humu lala Petrus bali. ⁴ Humu lalan, boe ma landeen neni bui dale neu. Boe ma ala hele lala soldadu bubuak haa, fo lanea langgangatik Petrus, lele'do-le'odaen. Soldadu bubuak esa na hataholi haa. Tungga Herodes hihini na mete ma basa feta ndia, bei fo ana nau naketu Petrus dede'an neu hataholi no'uk matan. ⁵ De le'doeik ala kena Petrus neme bui dale, Lamatuak Yesus hataholi nala ala hule-haladoi taa lamaketu, loke fo Manetualain ana suli mbali Petrus.*

Manetualain ana kalua heni Petrus neme bui dale mai

⁶ Fo'a mai boe ma, Herodes ana sangga naketu Petrus dede'an neu hataholi no'u kala matan. Tehuu le'odaen ndia ala mba'a Petrus lenik tali besi dua, nai bui dale. Boe ma ana sunggu nai solda'du dua tala'dan. Ma solda'du selu kala lanea lai lelesu matan.

⁷ Nggengge neuk, te Lamatuak atan esa neme nusa so'dak mai, de nambadeik neu ndia, boe ma kama ndia nandela nasa'a. Boe ma ata nusa so'dak ndia ana fafae nae, "Pe'u aa! Fo'a lai-lai!" Le'doeik ndia boe oo, tali besi ndia mbo'i heni tuti kana neme Petrus liman mai. ⁸ Basa ndia boe ma ata nusa so'dak ndia nadenu Petrus nae, "O'du o ba'dum neu! Ma pake o ta'bueim!" Petrus ana papake nate'e, boe ma ata nusa so'dak ndia nadenu seluk nae, "O'du o ba'du deam neu, fo mai tungga au leo!"

⁹ Boe ma Petrus ana tungga ata nusa so'dak ndia, de ala kalua leme bui dale mai. Te Petrus nae hetuk ka'da nalame'i ndia. Naa te tete'bes ana da'di leondiak. ¹⁰ Le'doeik ala la'o seli mamana nanea kaesan ma kaduan boe ma ala losa lelesu besi. Tehuu lelesu ndia ana soi aon, de dua sala tungga dalak maneni kota neu. Nggengge neuk, te Manetualain atan ana la'o ela Petrus mesa kana nai ndia.

¹¹ Boe ma ata nusa so'dak ndia mopo kana, de Petrus name'dak, de nae, "Memak tete'bes maa! Hatematak ia, bei fo au bubuluk Lamatuak ndia tete'bes Ana nadenu Ndia ata nusa so'dan mai, fo ana mbo'i heni au uma Herodes liman mai. Lamatuak ana tao leondiak, fo suék hataholi Yahudi la dudu'a keke'di menggalaun tana la'eneu au."

¹² Basa ndia boe ma ana la'o neni ina Maria uman neu. Ndia ndia Yohanis inan. Yohanis na'de selun Markus. Nai ndia hataholi no'u kala lakabubua, fo ala hule-haladoi loke Lamatuak, fo ana fali Petrus no ndia dede'an. ¹³ Losa uma ndia, boe ma Petrus ana dedele lelesu, ma nanggu neme lelesu mba'a uma pasan mai. Boe ma ina mana ono-lauk esa na'de Rode, ana mai titilo see mana maik ndia. ¹⁴ Namanene Petrus halan ndia, boe ma nalelak mema kana. Ana namahoko nalan seli, de nalaik lai-lai dalek neu, fo nafa'da hataholi la nae, "Wee! Petrus nambadeik nai deak!" Huu ka'da namanggonggoak, de nafalende heni soi lelesu fee Petrus.

¹⁵ Tehuu lataa lae, "Taa da'di leondiak! Boso makalalamba leondiak!"

* **12:1** Mane Herodes ia ala lalala kana nenik na'de *Herodes Agripa*. Ba'in lalala kana nenik na'de *Herodes Inahuuk*. Ndia ndia ana nadenu tao lisa kakana mbimbila anak neu le'doeik fo bonggi Yesus neme Betlehem. † **12:3** Fai malole ndia deka no fai Paska. ✨ **12:5** Kalua neme Masir mai 12:1-27

Tehuu inak ndia ana mate-mate nae, "Taa! Tete'bes Petrus halan ndia! Ndia nai deak ele!"

Tehuu taa lamahеле de lae, "Naafо Manetualain atan neme nusa so'dak mai ndia, fo nanea Petrus."

¹⁶ Bei latui kala te Petrus ana eki nakandoo losa leu soi lelesu. Soi lelesu boe ma lamanggonggoak huu Petrus ndia ndia. ¹⁷ Petrus ana baba'ak liman, fo suek basa sala nee-nee. Basa boe ma, Petrus ana tui talobee de losa Manetualain ana kalua henin neme bui dale mai. Boe ma nadenu sala nae, "Ei miu mafa'da basa dede'a kala ia neu Yakobis no basa Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala!" Basa ndia boe ma Petrus ana kalua neni mamana fe'ek neu.

¹⁸ Fo'a mai fafain, le'doeik fo solda'du mana manea kala lita lae, Petrus taa kana so, boe ma lamanggonggoak, de ala bii lalan seli, huu ala taa bubuluk hata fo sangga ana da'di neu sala. ¹⁹ Le'doeik Herodes ana bubuluk dede'ak ia, boe ma ana palenda sala leu sangga Petrus. Te taa latonggo loon. Boe ma Herodes ana palenda leu palisak solda'du mana manea kala sila. Palisak basa boe ma Herodes nadenu leu tao lisa basa solda'du mana manea kala sila.

Boe ma Herodes ana la'o ela Yudea de neu leo nai kota Kaisarea.

Herodes, fo loke boe, na lae Agripa, maten

²⁰ Lelek ndia hambu hataholi la leme kota dua mai na'de Tirus ma Sidon, fo lateme leu hasa nana'ak nai Mane Herodes nusan. Tehuu manek ndia ana musu noo sala dook ia so. Boe ma ala lala halak fo ala sangga dalak fo leu dame lo Herodes. De ala hele lala hataholi bubuak esa, fo leu latonggo lo Herodes. Losa Kaisarea boe ma leu latialaik lo hataholi dalek esa na'de Blastus. Hataholi ndia malanggan nai manek uman. Ala lambe'da dede'a lo Blastus fo ana da'dik neu sila mana kokoen, fo soi dalak fee sala, fo bisa latonggo lo Herodes.

²¹ Boe ma Herodes nakaheik ana simbo kasa, de ala hele lala faik esa fo latonggo. Faik ndia ala tao tatao inahuuk. Herodes ana pake ndia balo'a manen de nanggatuuk neu ndia kadela manen. Boe ma ana mulai nakokola noo sala. ²² Lamanene halan, boe ma ala mulai koa soso'u kana lae, "Mamanene halan ndia! Na ia hala hataholik taa ia, te ia nitu lalais halan ia!" ²³ Ka'da nggengge neuk te Manetualain atan esa neme nusa so'dak mai de ana fee Herodes he'dis esa, huu ana simbok kokoak ndia ma ana seti heni Manetualain. Boe ma ulek kala la'a heni Herodes aon losa maten.

²⁴ No basa mana da'di kala ndia, boe ma Manetualain Tutui Malolen boe namaloa, ma hataholi mana tungga Lamatuak Yesus Dala So'dan, boe lamano'u.

²⁵ Barnabas no Saulus ala leni basa hataholi Antiokia la tutulu-fafalin leni Yerusalem leu, boe ma ala fali leni Antiokia leu. Lo hataholi mulik esa na'de Yohanis, tehuu lateme loken na lae Markus.

13

Hataholi Antiokia ala ladenu Barnabas no Saulus

¹ Nai kota Antiokia, hataholi no'u kala lamahеле Lamatuak Yesus so. Hambu hataholi luma Manetualain ana pake sala da'dik neu Ndia mana kokolan ma luma bali na Ana pake sala da'dik neu mesen fo lanoli hataholi la. Basa sala ndia:

Barnabas,

Simeon fo hataholi la lateme loke ndia na lae, 'Tou nggeok'.*

Lukius, neme kota Kirene mai,

Manahem, fo lakaboin neme kadi'i anan mai sama-sama no Mane

Herodes†

ma Saulus.

² Faik esa, ala puasa, ma lakabubua fo ala lakaluku-lakatele neu Manetualain. Boe ma Manetualain Dula Dale Malalaon nafa'da sala nae, "Hele mala Barnabas no Saulus te Au ueng no'un seli. De ala musi laue-laosa, tungga hata fo Au sangga heti fee sala."

³ Le'doeik ala puasa ma ala hule-haladoi basa, boe ma ala lalaa lima nala neu Barnabas ma Saulus asa, de ala so'u sala. Boe ma ala ladenu dua sala leu lakalala'ok Manetualain ue-le'din.

Barnabas no Saulus leni pulu Siprus leu

⁴⁻⁵ Faik fo Manetualain Dula Dale Malalaon ana palenda Barnabas no Saulus fo dua sala la'ok lafeok, de makasososan leni kota esa nai tasi-bifik na'de Seleukia leu. Yohanis (fo hataholi la loken na lae Markus) ana tungga no'u no sala boe. Losa ndia, ala sa'e ofak leni pulu Siprus leu, boe ma ala konda leu kota esa na'de Salamis. Nai ndia, lasi'a ala maso leni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin, fo leu lanoli Manetualain Dede'a-kokolan neu hataholi la.

⁶⁻⁸ Boe ma ala la'ok tuli la'o-la'o leme nggolok esa, leni nggolok esa leu, losa ala leni kota esa, na'de Pafos, fo nai pulu ndia mbe'dan seli. Gubernur ana leo nai kota ndia tala'dan. Na'den Sergius Paulus. Hataholi ndia langga uten neuk. Le'doeik namanene lae Barnabas asa mai nai ndia kotan, boe ma nadenu hataholi la leu loke sala te dalen ana dokodoe namanene Manetualain nanoli-nafa'dan.

Tehuu hataholi Yahudi esa nai ndia, na'de Bar Yesus (na'de fe'en tungga dede'a Yunani na nae, 'Elimas'). Hataholi ndia kamo'do mamates. Ana bisa pepeko hataholi la nae, ndia boe oo Manetualain mana kokolan. Ndia natalalai malole no gubernor. De le'doeik Barnabas ala mai nai sila kotan, boe ma ana mbau-e'do gubernor fo suek boso ana simbo kasa. Ana kokoe nala gubernor fo suek boso namahele Yesus.

⁹ Tehuu Manetualain Dula Dale Malalaon ana fee koasa neu Saulus (fo loke na lae Paulus), de nakabubulak nahelen matan neu kamo'do mamates ndia. Boe ma ana mbokan nae, ¹⁰ "Heeh! Elimas! O ia nitu anan! Mana masapepekok! Losa faik bee fo o bei masapepeko hataholi? O la'ban basa dede'a malole la! O ia tungga nitu la malangga inahuun! O boso tao leondiak bali! Boso so'ba-so'ba makalelee Manetualain dala ndoon bali! ¹¹ Wei! O mamanene e! Neu ko Manetualain ana huku o. Neu ko mboke o matam, de o taa mita hata esa boe, losa faik hi'da."

Paulus nakokola nate'e, boe ma mboke tutik hataholi ndia matan. De nafadada'ba sangga hataholi fo to'u liman fo nalala'on.

¹² Le'doeik gubernor nita no mata hehelin ma namanene Barnabas asa lanoli la'eneu Yesus, boe ma ana namanggonggoak, de namahele neu Yesus.

Ala leni Tutui Malole neni kota Antiokia fe'ek, nai nusa Pisidia

* **13:1** a: Susula Yunani nae 'Niger' na ndandaan nae, 'nggeok' do 'makiuk'. † **13:1** b: Mane Herodes ia lalala kana nenik na'de *Herodes Antipas*. Ndia ndia nadenu tao nisa Yohanis Mana Salanik. Aman na'de *Herodes Inahuuk*. Ndia ndia nadenu tao nisa kakana bonggi beuk fo neu faik bonggi Lamatuak Yesus neme Betlehem. Mane Herodes mana tao nisa Yakobis, ma mana mate huu sikalatik la'a lisan ndia, na'de *Herodes Agripa*.

¹³ Neme kota Pafos nai pulu Siprus mai, Paulus asa sa'e ofak lai kota manai nusa Pamfilia, na'de Perga leu. Nai ndia, ala konda leme ofak lain mai, boe ma Yohanis Markus ana la'o ela sala de ana fali neni Yerusalem neu. ¹⁴ Leme Perga mai, ala la'ok tungga ma'da lai, boe ma leni Antiokia manai nusa Pisia leu.

Losa ndia te nandaa no hataholi Yahudi la fai hahae ue-le'din, de leu hule-haladoi nai hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. ¹⁵ Faik ndia ala lees neme Ba'i Musa susulan, ma Manetualain mana kokola fe'e nala susulan. Boe ma malangga-malangga uma huhule-haladoik ndia loke Paulus asa lae, "Ama nggalei. Mete ma hambu heheluk fee ai, na ai moke no ha'dak fo makokola matetea ai basa nggai manai ia kala dale nala."

Paulus ana kokolak fee hataholi Yahudi la lai Antiokia

¹⁶ Boe ma Paulus nambadeik neu mata. De ana so'uk liman, fo ana hule sala nee-nee. Boe ma ana mulai nakokola nae, "Tolanoo-tolanoo leo Isra'el la ei! Ma ina-ama selu kala mana maso anggama Yahudi, huu ei dale nala boe ala dokodeo neu leo Isra'el la Manetualain. Au oke ei pasak ei ndi'idoo nala, fo mamananene au!

¹⁷ Manetualain ana hele nala ita leo Isra'el bei-ba'i nala so, neme lele uluk mai. Lelek fo leu leo leme Masir, fo sila nusa hehelin taa ndia, Lamatuak ana fee sala leo lo so'da-molek, losa tititi-nonosi nala boe lamano'u. Boe ma Lamatuak ana pake koasa inahuun, de no fali kasa kalua leme Masir mai. ¹⁸ Basa de laso'da lali-lali leu mamana louk losa teuk haa hulu. Leomae sila langga batu lakandoo tehoo Lamatuak ana noo sala no nggaleloak. ¹⁹ Boe ma Lamatuak ana namoa nala dae Kana'an neme leo hitu mai. De ana baba'e dae nala neu ita bei-ba'i nala fo da'dik neu sila dae pusaka nala. ²⁰ Laso'da leondiak losa teuk natun haa lima hulu.

Basa ndia boe ma, Manetualain ana so'u fee sala mana kee dede'ak, fo nakalala'o kasa losa Lamatuak ana so'u nala Ndia mana kokolan esa na'de Semuel. ²¹ Faik fo Semuel ana da'di neu Manetualain mana kokolan, ita bei-ba'i nala ala nau-nau fo ala hambu manek esa. Boe ma Lamatuak ana so'u nala Kis anan na'de Saul, neme leo Benyamin mai. Saul ana to'u palenda teuk haa hulu. ²² Boe ma Lamatuak ha'i henin, de ana so'u nala Isai anan na'de Dauk, fo nggati Saul, ana da'dik neu mane beuk. Lamatuak ana bubuluk tete'bes Dauk dalen de nae, 'Isai anan Dauk ia, nandaa no Au daleng. Neu ko ana tao tungga basa Au hihii-nanaung.' ²³ Lelek ndia Lamatuak ana helu, sangga Ana haitua tititi-nonosin esa fo suek nasala'e nala hataholi Isra'el asa neme sila sala-singgo nala mai. Au nau afa'da basa tolanoo nggalei, ae Dauk tititi-nonosin fo Lamatuak ana heluk ndia, ndia Yesus."

Paulus nae Yesus ndia, Hataholi fo Lamatuak ana helu, ana sangga haituan mai

²⁴ Paulus tuti seluk ndia hala-kokolan nae, "Lelek fo Lamatuak Yesus bei tana so'uk Ndia tatao-nono'in, hambu hataholi esa na'de Yohanis, neu nafa'da hataholi Isra'el la nae, ala musi hahae neme sila sala-singgo nala mai, boe ma musi ala salani da'dik tanda lae sila mole-dame lo Manetualain so. ²⁵ Ma le'doeik fo Yohanis tatao-nono'in sangga basan,

✧ **13:17** Kalua neme Masir mai 1:7; 12:51 ✧ **13:18** Lelekek 14:34; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 1:31 ✧ **13:19** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 7:1; Yosua 14:1 ✧ **13:20** Mana Kee Dede'a kala 2:16; 1 Samuel 3:20 ✧ **13:21** 1 Samuel 8:5; 10:21 ✧ **13:22** 1 Samuel 13:14; 16:12; Sosoda Koa-kio kala 89:20 ✧ **13:24** Markus 1:4; Lukas 3:3

boe ma ana nafa'da hataholi la nae, 'Boso ei dudu'a mae au ia, Hataholi fo Lamatuak ana helu basan so neme makahulun fo ana sangga haituan mai. Masane'da matalolole! Ei musi mahani hataholi esa fo neu ko sangga ana mai. Ndia ana seli lena heni au, de mae da'dik neu ndia atan boe oo, au taa andaa.' † ✧

²⁶ Tolanoo-tolanoo nggalei! Ei ia memak Abraham tititi-nonosin, ma ei luma fo dale mala dokodoe neu Lamatuak. Mamanene au dei! Manetualain nafa'da ita Ndia dala so'dan fo ana nasala'e nala ita neme ita sala-singgo nala mai. ²⁷ Neme makahulun mai, Lamatuak ana pake Ndia mana kokola nala fo ala sulak lafa'da hataholi la, la'eneu Hataholi fo Manetualain ana helu sangga haituan mai. Boe ma ita malangga-malangga anggama nala, lo hataholi selu kala lai Yerusalem ala lees lasaluluan so, hata fo mana kokola nala sila ala sula kana so. Tungga-tungga fai hahae ue-le'dis, na ala leni uma huhule-haladoik dale leu fo ala lees leondiak nai Manetualain Susula Malalaon. Tehuu ala taa lalelak la'eneu Hataholi fo Lamatuak ana helu sangga Ana haituan ndia, na ndia Yesus. Boe ma ala sangga dalak fo ala huku lisan, nandaa no hata fo Lamatuak mana kokola nala ala sula kana so. ²⁸ Ala tao-tao dede'ak lo Yesus, fo sangga ala tao latu'dan, te tala hambu salan fa boe. Mae leondiak o, leu loke gubenor Pilatus fo tao nisan. ✧ ²⁹ Gubenor ndia nakaheik, de ala mbaku londa Yesus neme ai nggangek losa maten. Basa hata fo ana da'dik Yesus, nandaa no hata fo Lamatuak mana kokola nala ala sula kana so. Basa ndia, de lakonda mbombolan neme ai nggangek mai, de ala ko'o leu mbe'dan nai lates dale. ✧ ³⁰ Tehuu Manetualain ana pake koasan, de ana tao naso'da falik Yesus neme Ndia mamaten mai.

³¹ Le'doeik fo Yesus naso'da nasafali, boe ma natu'du Aon la'i no'uk neu hataholi la, fo ala sama-sama loon leme nusa Galilea mai, leni Yerusalem leu. De hatematak ia, sila ndia, ala da'dik sakasii neu hataholi Isra'el asa. ✧

Paulus natu'du nae, Lamatuak ana pake Ndia hataholi nadedenu nala fo ala lafa'da memak la'eneu Yesus

³²⁻³³ Paulus ana tuti seluk ndia kokolan, nae, "Naa, leo iak! Ai dua nggai ia, fo au ua Barnabas, ai mima dook mai mafa'da ei, fo ela ei bubuluk mae hata fo Manetualain ana helu neu ita bei-ba'i nala, hatematak ia basa sala da'di so, fo ndia, Manetualain ana tao naso'da fali Yesus neme mamaten mai so. Nai Soso'da Koa-Kio baba'e kaduan, Lamatuak ana pake hataholi fo sulak la'eneu Yesus so, Hataholi ndia fo Ana helu sangga haituan mai, nae:

'O ia, Au anang.

Lele'don ia Au so'u ala O fo to'u palenda.' ✧

³⁴ Neme makahulun mai Manetualain ana helu basa so, nae neu ko Ndia sangga tao naso'da falik Hataholi ndia fo Ana helu sangga haituan mai, ma Hataholi ndia tana mate so. Huu ndia, de Lamatuak ana pake Ndia mana kokolan fo ana sula kana so nae, 'Neme makahulun mai Au tao hehelu-balataang ua Mane Dauk fo sangga feen baba'e-babatik.

† **13:25** Susula dede'a Yunani isi-isik nae, 'nakatele fo sefi heni Ndia tali sapatun boe oo, au taa andaa'. Ndia ndandaan nae, mete ma nakasasaman no Lamatuak Yesus, na Yohanis name'da ndia ata esa. ✧ **13:25** Mateos 3:11; Markus 1:7; Lukas 3:16; Yohanis 1:20, 27 ✧ **13:28** Mateos 27:22-23; Markus 15:13-14; Lukas 23:21-23; Yohanis 19:15 ✧ **13:29** Mateos 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yohanis 19:38-42 ✧ **13:31** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:3 ✧ **13:32-33** Sosoda Koa-kio kala 2:7

De hatematak ia bali na Au boe oo, tao hehelu-balataang ua o, huu o ia Dauk tititi-nonosin.*

³⁵ Hambu *Soso'da Koa-Kiok* fe'ek nae, 'Lamatuak tana fee O Hataholi Malalaon mbombolan ana noe sasalak nai laten dale.*

³⁶⁻³⁷ Tete'ben na leo iak: *soso'da Koa-kiok* ia tana tu'duk Dauk ndia! Ita bubuluk leondiak, huu Mane Dauk ana tao dede'a neulauk no'uk fee ndia nusan, bei fo ana mate. Ana mate de latoin, boe ma mbombolan noe henin so. De ita bubuluk tae *Soso'da Koa-kio* kala ndia tana tu'duk neu Dauk, te ana tu'duk neu hataholi seluk. Hataholi fo ana tu'duk ndia, na mete ma hataholi ndia maten so, na Manetualain ana tao naso'da fali kana. Huu ndia, de mbombolan tana noe fa boe.

³⁸⁻³⁹ De tolanoo nggalei, mamanene matalolole! Hataholi ndia, ndia Yesus! De mete ma ita tamahela neu Ndia, na bei fo Ndia nau lemba ita sala-singgo nala, te mete ma tungga tete'ben, na ita mesa nggata musi lemban. No leondiak, Manetualain ana koka heni ita sala nala. Tehuu ita bubuluk so tae, mae ita tungga basa Ba'i Musa heti-heu ha'dan, tehuu ndia tana mesa kana tao ita neulau nai Lamatuak matan. ⁴⁰⁻⁴¹ Huu ndia, de ei musi dudu'a neu lalaun dei. Boso losak hata fo Lamatuak mana kokolan lele ulu kala lafa'da so, ana tu'da neu ei. Ala sulak so lae, 'Mata neuk, neu ei mana haumemee kala, fo mateme makadadaek hataholi!

Huu Au, de Manetualain, ana tao dede'a kala fo hataholi la heran lalan seli;

tehuu neu ko ei simbo ei baba'en, fo ei mate ndua'dak miu.

Au tao dede'ak sila, lelek fo ei bei maso'da

tehuu ei taa nau simbo kana.

Mae hataholi la ala tao manggalele'don so boe oo, ei taa nau malela kana.*

Malolenak ei dudu'a neulalau dede'a kala sila, fo ei heran boe.'

De, tolanoo nggalei. Dudu'a neulalau hata fo isinaak ua afa'dak ndia. Boso mbia heni hata fo isinaak ei mamanenen so, sama leo mana haumemee kala tataon. Ba'u ka'da leondiak ua kokolang. Makasi no'uk!"

⁴² Nakokola basa, boe ma Paulus no Barnabas lambadeik, de ala sangga la'o ela uma huhule-haladoik ndia. Boe ma hataholi manai ndia kala, loke fo dua sala fali main nai *soso'da* ina mana maik ia, fo tao manggalele'do lutu-lutuk seluk, hata fo isinaak ala kokolak ndia. ⁴³ Ala kalua tutik leme uma huhule-haladoik ndia mai, te hambu hataholi no'uk lai ndia, fo ala mai tungga Paulus no Barnabas. Boe ma dua sala fee sala nanoli-nafa'dak, lae, "Ita bubuluk Lamatuak dalen malole hiak neu ita. Huu ndia de ei musi to'u mahele Ndia."

Malangga-malangga Yahudi la timba heni Paulus asa

⁴⁴ *Soso'da* ina mana maik nandaa no hataholi Yahudi la fai hahae tao ue-le'di nala, de elaba'ik basa hataholi manai kota ndia ala mai fo sangga lamanene Lamatuak Dede'a-kokolan. ⁴⁵ Tehuu le'doeik fo hataholi Yahudi malangga nala lita hataholi no'u kala lahiik mai lamanene Paulus asa, boe ma ala dale he'di sala. De le'doeik Paulus bei kola-kola, boe ma ala la'ban Paulus no huu-okan, ma ala kokolak latu'da sala.

⁴⁶ Tehuu Paulus tala heo kasa, de ala kokolak taa baba'bi-babaa so. Lae, "Memak Manetualain ana soi dalak nakahuluk fee ita hataholi Yahudi la so, ma Ana fee Dede'a-Kokola Malolen neu ita, de memak ndaan ndia! Tehuu ei taa nau simbo kana. No leondiak na ei taa mandaa hambu so'dak

makandoo mia Manetualain. De hatematak ia, ai sangga mini Dede'a-Kokola Malole ndia fee nusa-nusa fe'e kala, huu ei timba henin. ⁴⁷ Te Manetualain ana haitua ai so, ndandaak no Yesaya ana sula kana so, nae, 'Au so'u ala ei so, leo banduk fo mini manggale'dok neu nusa-nusa fe'e kala, fo taa Yahudi la,

fo suek ei loti tao manggalele'do dalak mana neni Au mai,
fo ela Au mbo'i heni sala leme sila sala-singgo nala mai.

Ma ei boe oo, musi matu'du dalak ndia nai daebafok neme mbe'dan esa losa mbe'dan seli.'''⁴⁸

⁴⁸ Le'doeik hataholi leme nusa-nusa fe'e kala fo taa Yahudi la lamanene leondiak, boe ma lamahoko lalan seli. Boe ma ala koa-kio Manetualain, lae, "Koa-kiok neu Lamatuak, fo mana maena Dede'a-Kokola Malole ndia, lolen seli!" Ma nai ndia, hambu hataholi la fo Manetualain naketu basan neme makahulun mai, fo ala bisa laso'da lakandoo lo Ndia. Boe ma basa sala lamahela lae Lamatuak Yesus ana buka dalak fee sala so.

⁴⁹ Manetualain Dede'a-kokolan ana natanggela neme bafak neni bafak neu nai basa nusak ndia.

⁵⁰ Nai kota ndia, hambu hataholi inahuu kala, touk ma inak. Hambu luma ala dokodoe Lamatuak. Tehuu hataholi Yahudi malangga nala, ala mai dunggu-mbau hataholi inahuu nala sila, losak ala husi kalua heni Paulus no Barnabas, leme nusak ndia mai. ⁵¹ Ala kalua leme kota ndia mai, boe ma dua sala tao dede'a ha'dak esa, fo ala sasambu heni afu neme sila ei nala mai. Ana da'dik neu tanda nae, hataholi-hataholi manai kota ndia tala nau lamanene dua sala. Boe ma dua sala heok lasadea la'o ela kota ndia de leni kota esa seluk leu na'de Ikonium.⁵²

⁵² Tehuu, hataholi kamahelek kala neu Lamatuak Yesus so, nai kota Antiokia, dale nala lamahoko, ma Manetualain Dula Dale Malalaon natetea sila dalen nala.

14

Paulus no Barnabas lai kota Ikonium

¹ Le'doeik Paulus no Barnabas ala losa kota Ikonium, boe ma ala leni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek leu. Lai ndia, ala kokolak lala no'un seli la'eneu Manetualain Dede'a-Kokola Malolen losa hataholi Yahudi la ma hataholi selu kala no'uk lamahela neu Yesus. ² Ma nai ndia hambu hataholi Yahudi luma, lamahela mate leni sila anggaman, de tala nau simbol Paulus asa kokola nala. Boe ma ala dunggu-mbau hataholi selu kala, de ala lamanasa lalan seli neu hataholi kamahelek neu Yesus. ³ Tehuu Paulus asa tala bii. Ala tui-bengga lakandoo Lamatuak Yesus Tutui Malolen neu su'di see. Lafa'da lae, Lamatuak Yesus dalen ana soin neu basa hataholi la. Boe ma Lamatuak ana fee koasan so, fo suek ala bisa tao tanda heran mata-matak, fo hataholi no'u kala bubuluk lae, Manetualain ana pake sala.

Lelek ndia Paulus asa leo lala dook leme kota ndia. ⁴ Basa boe ma, hambu hataholi bubuak dua ala buku lai kota ndia. Bubuak esa na ala tungga hataholi Yahudi la, fo kamahela mate leni sila anggaman; ma esa bali na ala lasala'e mate-mate lo Yesus hataholi nadedenu nala. De bubua kadua kala ia lasisimbo bafak.

⁵ Hataholi Yahudi kamahela mate leni neu sila anggaman luma lambe'da dede'a lo hataholi selu kala ma malangga-malangga Yahudi la, fo ala tao lakatoto'ak Lamatuak Yesus nadedenu nala. Ala sangga mbia Paulus lenik

batu. ⁶ But hambu hataholi la lafa'da Paulus asa, lae, hambu hataholi bubuak esa sangga tao manggalauk neu sala. Boe ma lalai leu lasulu ao nala nai nusa Likonia, nai Listra ma kota Derbe, ma nggolo-nggolo e'ok manai ndia. ⁷ Nai ndia boe oo, ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen ndia.

Paulus asa lai kota Listra ma Derbe

⁸ Losa kota Listra, boe ma Paulus no Barnabas latonggo lo touk esa. Ein dua sala lu'uk mulai neme inan ana bonggin mai. De bei tana la'o nitak.

⁹ Hataholi ndia nanggatuuk de namanene Paulus tutuin. Boe ma Paulus ana meten de ana dudu'a nae, "Hataholi ia namahehelen bisa ana tao nahai ndia!" ¹⁰ Boe ma Paulus noken nae, "Ka'a aa! Mambadeik leo!" Namanene leondia boe ma hataholi ndia ana fo'a memak, de ana mulai la'ok.

¹¹ Le'doeik fo hataholi la lita Paulus tataon ndia, boe ma basa sala ala na'do bafa nala bemboo. De ala kokolak lenik sila dede'a Likonia lae, "Ei mamanene dei! Hataholi kadua kala ia nitu lalais mana konda leni daebafok mai, fo ala pake hataholi aon!" ¹² Hataholi la sila ala kokolak leondia na, huu laehetuk Barnabas lole leo nitu lalais esa, na'de Seus. Boe ma Paulus fo mana kokolak, na laehetuk ndia na nitu lalais Hermes.* ¹³ Nai kota deak fo lelesu mba'a, hambu uma sosonggok esa soaneu sila nitu lalais Seus. Lita Paulus asa, boe ma nitu lalais Seus mana songgon ana hela neni sapi mane inahuuk ba'u bee, ma bungga fo sangga neu songgo sala. Boe ma hataholi no'u kala ala tungga leu, fo sangga songgo Yesus hataholi nadedenu nala.†

¹⁴ Tehuu ala bubuluk lae hataholi la sila sangga leu songgo sala, de Paulus no Barnabas ala taa simbo kasa. Boe ma lalai leni hataholi no'u kala mata nala leu. De ala sii si'da ba'du nala, fo da'dik tanda lae, ala taa lakaheik hata fo hataholi la sangga tao tataok ndia. Boe ma dua sala ala eki lae, ¹⁵ "Amaa! Huu hata de ei taloiak? Boso maehetuk ai ia nitu lalais. Ai ia hataholi basa faik leo ei boe. Ai mini ia mai fo sangga tui-bengga fee ei tutui neulauk esa. Ei musi heok masadea ela ei nitu lalai mala, fo sosoa taa kala sila. Ei musi fali fo tungga Manetualain, fo kaso'da tete'bes. Te ndia ndia, mana makadada'dik lalai no daebafok, ma basa isi nala.* ¹⁶ Neme lele uluk mai, nusa-nusa kala laso'da tungga sila hihii-nanaun heheli nala. Manetualain boe oo, Ana mbo'i sala leondiak. ¹⁷ Tehuu Lamatuak taa nafalende heni fee sala tanda mata-matak, fo basa nusa kala bubuluk lae, Lamatuak ndia malole. Ndia ndia Ana haitua uda fee ita. Ana fee ita osi nala mbule-boan neulauk. Ndia ndia Ana fee ita ta'a, ma Ana tao ita basa nggata dale nala lamahoko!"

¹⁸ Hataholi la sila lasuu leni sosonggok ndia neu sala, tehuu Paulus no Barnabas ala ka'i sala, de ala ta da'di songgo sala.

¹⁹ Faik ndia hataholi Yahudi hi'da, ala mai leme kota Antiokia ma kota Ikonium mai, fo leni kota Listra leu. Ala dunggu-mbau hataholi no'u kala fo loo kasa, fo la'ban Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, de ala mbia batu neu Paulus. Laehetuk maten so, de ala hela lalan, de ala mbian neni kota deak neu.

* **14:12** Hermes ndia na mana neni halak neme nitu lalai sala mai. † **14:13** Hule-haladoi "pake Au na'deng" kasosoak, nae, ita hule-haladoi tungga Yesus hihiiin. Ita taena hak fo "pake Yesus na'den mete ma ita da'dik Ndia hataholin, mete ma ita taso'da dalek esa takandoo to Ndia, mete ma ita tamanene neu Ndia, ma mete ma ita tamahele, tae, Nida mate fo Ana koka heni ita sala nala. De pake Yesus na'den ndia, tao sama leo ka'da "seseik Yesus na'den". ✨ **14:15** Kalua neme Masir mai 20:11; Sosoda Koa-kio kala 146:6

²⁰ Tehuu le'doeik Yesus hataholi kamahele nala lambadeik e'o Paulus, boe ma ana fo'a, de ana fali neni kota dale neu. Fo'a boe ma ndia ma Barnabas ala la'o no'u leni kota fe'ek esa leu, na'de Derbe.

Paulus no Barnabas ala fali leni salanik manai kota Antiokia nai nusa Siria

²¹ Nai Derbe, Paulus no Barnabas ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen. De hataholi no'u kala lamahele Yesus. Boe ma dua sala leni Litra leu seluk. Nai ele ala fali leni Ikonium leu. Leme ndia mai, ala la'ok lakandoo leni Antiokia leu nai nusa Pisidia. ²² Nai ndia, lakokola lo hataholi mana tungga Yesus fo latetea dale nala. Lasanene'da kasa lae, "Tolanoo nggalei! Mete ma ita da'dik neu Manetualain hataholin, na boso dudu'a, mae, ita taa hambu toto'ak so. Te mae leo bee oo, ita musi hambu toto'ak. Tehuu ita musi takatataka, fo tungga takandoo Yesus." Dua sala lanoli leondiak neu Yesus hataholi nala, manai kota ndia.

²³ Boe ma Paulus no Barnabas ala sangga hataholi, fo so'u sala da'dik malangga nai tungga-tungga salanik. De ala hule-haladoi ma ala puasa, fo sangga Lamatuak hihii-nanaun. Ala lalaa lima nala ma hule-haladoi, fo so'u hataholi fo Lamatuak ana tu'du sala so, fo da'di malangga salanik.‡

²⁴ Basa ndia, boe ma Paulus no Barnabas ala la'o lakandoo, ela nusa Pisidia, de leni nusa Pamfilia leu. ²⁵ Ala losa kota esa, na'de Perga. Nai ndia ala tui-bengga Lamatuak Tutui Malolen. Basa ndia boe ma ala la'ok lakandoo, de dodoo ana, boe ma ala losa nai kota Atalia. ²⁶ Nai ndia, ala sa'e ofak fo fali leni kota Antiokia leu nai nusa Siria. Fain Lamatuak Yesus hataholi nala manai Antiokia ndia, ala ladenu sala, ma fee sala leu Lamatuak liman fo Ana nanea sala. De hatematak ia, Paulus asa sangga fali, fo ala lafa'da salanik Antiokia, lae ala tao basa sila uen ndia so.

²⁷ Losa Antiokia, boe ma Paulus asa lakabubua lala basa Lamatuak hataholi nala manai ndia kala. Basa boe ma ala tui loa-naluk basa hata, fo Lamatuak ana tao fee sala so. Lae, Lamatuak ana soi dalak so, fo hataholi taa Yahudi la lamahele neu Yesus boe. ²⁸ Basa boe ma Paulus no Barnabas ala leo lala dook lo Lamatuak Yesus hataholi kamahele nala manai ndia kala.

15

Lasi-lasi salani kala lakabubua lai Yerusalem

¹ Faik ndia, hataholi salanik Yahudi luma ala leme doon seli mai, leme propinsi Yudea mai, leni Antiokia leu. Losa ndia, boe ma lanoli Lamatuak Yesus hataholi nala lae, "Ei mamahahele neu Yesus ndia so, de malole. Tehuu ndia beita dai. Mete ma ei nau te'be-te'be maso'da, na, ei boe oo musi sunat, tungga ai ha'dan, fo Lamatuak ana feen neu Ba'i Musa so."*[☆]

² Tehuu Paulus no Barnabas ala la'ban tungga-tungga hataholi la sila kokola nala. Ala lasisimbo bafak lalan seli. Boe ma Paulus asa lae, "Ei sala! Leo seluk fo taa Yahudi, fo lamahele neu Yesus, na, taa paluu tungga hataholi Yahudi la ha'da sunat!" Huu ala lamboka ao leondiak, boe ma lala halak fo ala haitua Paulus no Barnabas ma nonoo selu nala leme Antiokia, leni dede'ak ia, neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala ma lasi-lasi salani selu kala lai Yerusalem.

³ Huu ndia de, hataholi salani Antiokia la ladenu Paulus asa leni Yerusalem leu. Ala tungga dala ma'dalai, lesik nusa Fenisia ma nusa Samaria. Nai sila dalan ndia, ala tuli la'o-la'o lesik hataholi kamahele

‡ 14:23 Malangga salanik nai lalanek ia, nai dede'a Yunani nae, *presbuteros*. ☆ 15:1 Malangga Angama la Heti-heun 12:3

kala uma nala. De ala tui lutu-lutuk lae, "Hataholi Yahudi la ala po'de fali mai so, de lamahеле neu Lamatuak!" Lamanene leondiak, boe ma basa hataholi la lamahoko.

⁴ Losa Yerusalem boe ma, Yesus hataholi nala basa sala, ala simbo kasa no malole. Lamatuak hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi salani kala, boe oo ala simbo kasa. Boe ma Paulus asa tui sala basa hata, fo Lamatuak ana tao fee sala, losa hataholi fe'e kala no'uk ala tungga Lamatuak Yesus. Ma ala tui sila nasisimbo bafan la'eneu sunat. ⁵ Hataholi la fo lamanene Paulus asa tutuin ndia, hambu hataholi salani Yahudi luma leme partei Farisi mai. Ala fo'a lambadeik de ala mboka lae, "Mamanene neulalau ee! Mete ma hambu hataholi taa Yahudi su'di see, fo ana nau tungga Yesus, na ala musi tungga ita ha'da sunat, ma ita heti-heu ha'da selun, fo Manetualain mesa kana nakondan nesik Ba'i Musa."

⁶ Boe ma basa hataholi salani kala lala halak, fo Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi salani kala lakabubua, fo ala timba-tai dede'ak ndia. ⁷ Boe ma latuka dudu'ak lutu-lutuk. Babasan, boe ma Petrus ana fo'a nambadeik, de nakokola nae, "Tolanoo nggalei! Ei basa nggei bubuluk mae, makahulun Manetualain ana hele nala au so, neme ei lala'dan mai, fo au uu tui-bengga Manetualain Tutui Malolen neu hataholi taa Yahudi la. Te Manetualain ana nau, sila lamahеле neu Yesus boe.* ⁸ Manetualain ana bubuluk ita esa-esako dalen. Ma Ana fee Ndia Dula Dale Malalaoon neu sala, sama leo Ana fee ita so. No leondiak, ita bubuluk tae Lamatuak boe oo, ana simbok sila.* ⁹ Te Manetualain taa ana hele matak ita to sila. Ana taa tao sila fe'e, ma ita fe'e. Te Ana tao nalalao sila dale nala, huu sila lamahеле neu Yesus so, sama leo Ana tao nalalao ita dalen boe. ¹⁰⁻¹¹ Naah, de leobee? Mete ma Lamatuak Ana simbo kasa so, de talobee de ita bei nau fua tambela sala no ha'da sunat ia bali? Naa te, mete ma kokolak no ndoos, ita ma ita bei-ba'i nala, taa labe'i lembe basa ita heti-heu anggaman! De boso ita takaseti sala leondiak! Au sangga atane leo iak: Lamatuak ana fee ita taso'da, huu ita tungga heti-heu anggama do? Taa hetu maa! Manetualain ana fee ita taso'da, huu Lamatuak Yesus ana sue, ma dalen Ana tu'da nalan seli neu ita. Naah, boso mafalende henin! Lamatuak boe oo, ana sue ma dalen Ana tu'da neu hataholi fe'ek leondiak boe."

¹² Lamanene leondiak, boe ma taa hambu hataholi esa ana nau tamba dudu'ak so bali.

Basa ndia, boe ma Paulus no Barnabas ala tui seluk bali, talobee de Lamatuak ana pake sala. Ala tui la'eneu tanda heran nala, ma dede'ak manai lain seli, fo Manetualain ana tao neu nusa-nusa taa Yahudi lala'da nala. ¹³ Tui basa, boe ma hataholi esa, na'de Yakobis, ana fo'a nambadeik de nakokola nae, "Tolanoo-tolanoo nggalei! Mamanene au dei! ¹⁴ Ka'a Peu* bei fo ana tui basa ita, nae Manetualain ana so'u nala hataholi taa Yahudi la, de Ana fee sala da'dik neu Lamatuak Yesus bobonggi nala. ¹⁵ Naah, ndia boe oo, nandaa no hata fo Lamatuak mana kokola nala, lafa'da memak neme makahulun mai so. Te ala sula kana so nae:

¹⁶ 'Nandaa no fain, Au fali.

Huu Au ambadedei seluk Mane Dauk palendan.

Te ndia tititi-nonosi nala fo lakalulutuk ndia,

Au sangga ambadedei seluk, ma tao natetea selu kana.

¹⁷⁻¹⁸ Tao leondiak fo hataholi la leme leo fe'ek mai boe, fo sangga latonggo lo Au.

* **15:7** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 10:1-43 * **15:8** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 2:4; 10:44 * **15:14** Susula dede'a Yunani nana sulak nae 'Simon'. Simon ndia, na'de fe'en Petrus.

Te Au boe oo hele ala sala so, fo da'dik neu Au hataholing.

Te Manetualain nakokola basa leondiak neme makahulun mai so!''*

¹⁹⁻²⁰ De neme au mai, Yakobis na leo iak: mete ma hataholi neme nusa fe'ek mai, ana tungga Manetualain, na ita hataholi Yahudi la boso ata takatoto'a kasa bali. Ita boso tao tambela sala fo fee sala ala tungga ita ha'da sunat. De, ita musi sulak susulak esa, fo haitua neu sala, tae, ala taa paluu tungga basa ita ha'da Yahudi nala. Ita tasanene'da kasa, tae boso ala hohongge lo touk do inak. Ala taa bole la'a mba sosonggok. Ala taa bole la'a mbaa daa. Ma ala taa bole la'a mbaa banda nana ki'du nisak.*

²¹ Naah, mete ma ata tao heti-heu leo iak, na ia dede'a beuk taa ia. Te hataholi no'u kala bubuluk so, lae ita hataholi Yahudi la ha'dan memak leondiak. Huu Ba'i Musa heti-heun ndia, de ita lees ana nai basa uma huhule-haladoik, fo nai fai hahae ue-ledis, su'di nai bee. De, hataholi nusa fe'e kala no'u kala bubuluk so. De au kokolang ba'u ka'da ndia. Makasi!'

Susulak fo feen neu nusa-nusa taa Yahudi fo lamahele so

²² Basa ndia, boe ma Lamatuak hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi selu kala, lala halak, fo sangga haitua hataholi neu nafa'da sila nakeketun ndia, neu hataholi salani kala, su'di nai bee. Boe ma ala sangga hataholi fo salani kala ala fee ha'da kana, fo nandaa no ues ndia. De ala hele lala hataholi dua. Esa na'de Silas, ma esa bali na'de Yudas (fo loke na lae, Barsabas). Boe ma ladenu dua sala, leu no'u lo Paulus ma Barnabas. ²³ Leni susulak fo feen neu hataholi nusa fe'e kala manai kota Antiokia nai nusa Siria, losa dook nai nusa Kilikia. Susulak ndia liin leo iak:

“So'da-molek neme ai mai, fo Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi fe'e kala, lai kota Yerusalem ia. Ai sulak susulak ia fee ei, fo ai sue ei sama leo ai tolanoo bonggin.

²⁴ Ai sulak susulak ia, huu ai mamananene lae, hambu hataholi luma leme Yerusalem ia mai, leu latonggo lo ei nai ele. Ala lanoli langga'bok, losa ala tao lakatoto'ak, ma ala tao lakandaa ei. Sa'di ka'da ei bubuluk, te ai beita haitua mitak hataholi la sila. ²⁵ Ledoeik ai mamananene lae hambu hataholi lakatoto'ak ei leondiak, boe ma ai makabubua nai ia, fo tai-dodoon dede'ak ndia. Ai mala halak so, de ai maketu basa dede'ak ndia. De hatematak ia, ai hele mala hataholi fo ala mai lafa'da ei, ai nakeketun ndia. Ala mai no'u lo Barnabas ma Paulus, fo ai susuen. ²⁶ Te ai hataholi kadua nala sila, ala lemba doidosok losa elaba'ik mate sala. Ala hambu doidosok leondiak, na huu ala tungga ita Lamatuan Yesus, hataholi fo Lamatuak ana hele mema kana neme makahulun mai. ²⁷ De ai madenu Yudas no Silas, fo ela lafa'da ei, susulak ia isin.

²⁸ Lamatuak Dula Dale Malalaon nafa'da ai, de ai makaheik leondiak, mae, ei boso tungga basa ai ha'da Yahudi nala, fo leo ha'da sunat ndia. Te ha'dak ndia, ana boe tamba belak no sosoan taa neu ei. Tehuu hambu dede'ak esa do dua, fo ei musi masanene'da kana:

²⁹ Boso hohongge mia touk do inak.

Boso mi'a mbaa sosonggok.

Boso mi'a daak.

Ma boso mi'a mbaa neme banda nana hese nisak.

Mete ma ei manea ei ao nala, neme basa dede'a kala ndia mai, na ei taa tao ei tolanoo Salani Yahudi nala, ala nunute ei. No leondiak, na ei bisa makabubua neulalau mia sala. Ai susulan ia ka'da leondiak. So'da-molek.”

* **15:17-18** Amos 9:11-12 * **15:19-20** Kalua neme Masir mai 34:15-17; Malangga Anggama la Heti-heun 17:10-16; 18:6-23

³⁰ Ala simbo lala susulak ndia, boe ma Paulus asa me'usee sala, boe ma ala la'o leni kota Antiokia leu. Ala losa ele, boe ma ala lakabubua basa hataholi salani kala, de ala fee susulak ndia neu sala. ³¹ Le'doeik ala lees basa susulak ndia, boe ma basa hataholi la sila lamahoko, huu susulak liin ana tao natetea sila dale nala.

³² Yudas no Silas, boe oo Lamatuak ana pake sala, da'dik neu Ndia mana kokola nala. Dua sala tui no'un seli neu hataholi kamahеле kala, manai kota ndia. Ala fee sala nanoli-nafa'dak, ma ala tao latetea hataholi la sila dale nala. ³³ Faik fo dua sala leo lai ndia doo-doo ana, boe ma hataholi salani manai Antiokia, ala mbo'i sala fali leni hataholi fo mana haitua sila. Ala mbo'i dua sala no dale namahokok. ³⁴ [Te Silas, ana nau leo nakandoo nai Antiokia.]*

³⁵ Paulus no Barnabas ala leo doo-doo ana nai ndia. Sila boe oo, ala fali lala hataholi fe'e kala, fo mana tui-bengga Lamatuak Yesus Dala So'dan.

Paulus no Barnabas ala la'o esako dalam

³⁶ Faik fo Paulus no Barnabas, ala leo doo-doo ana nai Antiokia, boe ma Paulus nafa'da Barnabas nae, "Ka'a aa! Mai fo ata fali seluk teni basa mamanak, fo makahulun ita teu titak teme ele. Ata teu tilo su'dik ita tolanoo nala sila so'da nala leobeek, so ee? Te hataholi la ia, lamahele neu Lamatuak Yesus bei ta dook. Fain ita mulai tanoli sala so. De mai fo teu tilo sala dei." ³⁷ Namanene Paulus noke leondiak, boe ma Barnabas ka'da nakaheik. Ana nau loo Yohanis fo ana tungga noo sala. (Ala loke Yohanis ia, na lae Markus boe.) ³⁸ Tehuu Paulus tana nau. Huu, fain neme nusa Pamfilia, Markus ana fo'a la'o ela sala.* ³⁹ Paulus no Barnabas ala lasisimbo bafak lalan seli, losa dua sala ala la'o esako dalam. De Barnabas hela no Markus, de dua sala sa'e ofak, de ala losa pulu Siprus.

⁴⁰ Te Paulus noke no Silas. Le'doeik fo ala sangga la'o, hataholi-hataholi kamahеле kala, manai Antiokia, ala hule-haladoi loke Manetualain nanea ma natu'du Ndia dale malolen neu sala. Hule-haladoi basa boe ma, dua sala la'o. ⁴¹ De leu ndule nusa Siria no nusa Kilikia. Su'di nai bee, ala tao latetea hataholi kamahеле kala dale nala.

16

Timotius nakabubua no Paulus ma Silas

¹ Basa ndia boe ma, Paulus ala la'o lakandoo lakahuluk leni kota Derbe leu. Boe ma ala la'ok lakandoo seluk leni kota Listra leu. Nai ndia latonggo lo ta'e-anak esa, na'de Timotius. Aman, hataholi Yunani, ma inan ina Yahudi, fo namahеле neu Yesus so. Timotius boe oo, ana da'dik Yesus hataholin. ² Basa hataholi kamahеле kala manai Listra, ma kota Ikonium, ala bubuluk Timotius ndia, hataholi neulauk. ³ Paulus ana nau fo Timotius ana tungga sala. Tehuu, hambu hataholi Yahudi nai ndia, ana bubuluk Timotius aman hataholi Yunani, de ndia bei tana sunat tungga ha'da Yahudi. Huu ndia, de Paulus noke hataholi fo ala sunat Timotius.*

⁴ Basa ndia, boe ma ala la'ok leme mamanak esa leni mamanak esa leu, fo lafa'da Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi salani kala nakeketun neme Yerusalem. ⁵ No leondiak, boe ma ala tao latetea hataholi

† 15:34 Hambu susula laak tana nana sulak lalanek ia ✨ 15:38 Hataholi Nadedenu nala Tutuin

13:13 * 16:3 Paulus ana bubuluk nae, hataholi bei tana sunat, na taa bole neni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek neu. Mete ma Timotius ana nau fali Paulus, fo ana tui-bengga Yesus Tutui Malolen neu hataholi Yahudi la, na, ana musi sunat dei. No leondiak, na lofoanak ana kalua-maso neni hataholi Yahudi la lala'dan neu.

kamahele kala dale nala. Tungga-tungga faik hataholi kamahele kala boe lamano'u.

Paulus neni Makedonia neu

⁶ Basa ndia, boe ma ala la'o lakandoo. Ala leni nusa Frigia leu ma nusa Galatia, huu Lamatuak Dula Dale Malalaon ana ka'i sala, fo boso leu tui-bengga Lamatuak Tutui Malolen, nai nusa Asia. ⁷ Faik fo ala losa nusak esa, fo natoo no nusa Misia, de ala sangga so'ba leni nusa Bitinia leu. Te Yesus Dula Dalen ana ka'i sala, fo boso ala ele leu.† ⁸ Boe ma ala la'ok lesik nusa Misia, de ala losa kota Troas.

⁹ Le'odaen ndia, Manetualain ana fee Paulus nita sama leo nai me'is dale. Nita hataholi esa nambadeik nai tasi selik, nai nusak esa, na'de Makedonia. Hataholi ndia nanggou noke tulu-falik nae, "Ama aa! Muni ia mai, fo fali mala ai dei!" ¹⁰ Paulus nita leondiak, boe ma ai‡ maketun ai mini Makedonia miu. Ai dudu'a mae, Manetualain ndia nadenu, fo ai miu tui-bengga Ndia Dala So'dan, neu hataholi manai tasi selik ele. Huu ndia, de Ana ka'i ai, fo taa bole mini mamana fe'ek miu.

Ina Lidia namahela Lamatuak Yesus nai kota Filipi

¹¹ Basa boe ma ai sa'e ofak mima kota Troas mai, de ai mini pulu kadi'ik esa, na'de Samotrake. Fo'a mai, boe ma ai mia ofak ndia makandoo losa kota esa, na'de Neapolis. De ai konda mima ndia. ¹² Neme ndia mai, ai la'ok tungga ma'dalai mini kota inahuuk esa, na'de Filipi. (Filipi ndia, na kota inahuuk nai nusa Makedonia, fo mana palenda Roma boe oo, ana to'u koasa nai ndia.) Ai leo faik hi'da mima ndia.

¹³ Nandaa no hataholi fai hahae ue-le'din, de ai sangga hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. Ai makandandaak mamana huhule-haladoik ndia, neu ko nai lee bifer. De ai la'o kalua taa dook mima kota ndia mai, losa ai hambu lee esa. Ai matonggo mia inak hi'da, lakabubua lai ndia, fo ala hule-haladoi.§ De ai manggatuuk makokola mia sala. ¹⁴ Nai basa ina kala sila, hambu esa na'de Lidia. Ndia neme kota esa dook nai nusa Asia, na'de Tiatira. Inak ia, ana se'o tema mbila balangeok, fo belin ana seli, soaneu hataholi nahuu kala. Ana manggate hule-haladoi neu Manetualain. De le'doeik namanene Paulus kokolan, boe ma ana simbo tuti kana.

¹⁵ Boe ma ai salani tutik ina Lidia no uma isi nala. Salani basa, boe ma ana noke ai nae, "Ama nggalei! Mete ma ei mae au ia amahela te'be-te'be neu Lamatuak Yesus, na ei mai leo tataak neu au umang dei." Ana kokoe nakandoo, boe ma ia tunggan.

Ala landee Paulus no Silas leni bui dale leu nai kota Filipi

¹⁶ Faik esa, fo le'doeik ai bei la'o-la'o mini uma huhule-haladoik miu, boe ma ai matonggo mia inanak esa neme dalak. Ndia ia hataholi atan. Inanak ia nitu nalak, losak ana bisa nafa'da hataholi la ua-nale nala. Ndia boe oo, ana bisa bubuluk dede'ak huu-okan su'di neme bee mai. De, hataholi la no'uk kala lateme feen doik, fo loken ana mete sila ua-nale nala. Tehuu doi kala sila, inanak ndia lamatua nala ala hambu basan, de ala da'dik lamasu'i. ¹⁷ Faik ndia, fo le'doeik ai bela'o, te inanak ndia tungga-tungga no ai nakandoo. Boe ma nanggou nae, "Hataholi la ia Manetualain, fo

† 16:7 Hatematak ia, nusa-nusak fo makahulun ele, lae, Frigia, Galatia, Asia, Misia ma Bitinia basa sala lai Turki. ‡ 16:10 Nai tutuik ia, ala mulai pake 'ai' nai ia, huu Lukas ana nakabubua no Paulus asa lai ia. Lukas ndia, ana sulak susulak ia. § 16:13 Tungga heti-heuk, na musi hambu tou Yahudi sanahulu, bei fo tao uma huhule-haladoik esa. Ala taa hinga ina kala. De, huu hambu inak luma ala hule-haladoi nai lee Ganggites bifer, de ai bubuluk, nai kota Filipi, tou Yahudi ka'da lumak.

Manakoasa Inahuuk ata nala ia. Ala mai fo latu'du dalak lae talabee fo hataholi bisa hambu so'dak, ma lakambo'ik leme sala-singgo nala mai!"

¹⁸ Inanak ndia ana tao leondiak losa faik hi'da. Doo-doo, boe ma Paulus ana mbela namanene inanak ndia, nanggonggoun ndia. De Paulus ana heok nasafali, de nakabubulak matan neu inanak ndia, boe ma ana palenda nae, "Heeh! O nitu manggalauk! No Lamatuak Yesus koasan, au palenda o, kalua muma inanak ia mai, hatematak ia boe!" Paulus nakokola nate'e, boe ma nitu ndia ana kalua tutik.

¹⁹ Le'doeik fo inanak ndia malangga nala bubuluk sila atan ndia mopo koasan so, boe ma ala luli, huu ala tala hambu doik so. Boe ma ala to'u lala Paulus no Silas de ala hela loo sala leni pasak leu, nai mamananak fo hataholi la lateme paken neu laketu dede'ak. ²⁰ Nai ndia langgou tingga-tingga lae, "Hataholi la ia, ala tao lakalulutu ita kotan. Naa te sila hataholi taa manai iak. Hataholi Yahudi la ia leme dook mai fo ala tao sese'bok nai ia!" ²¹ Ala lanoli hataholi la boe lae, ita boso mbali mana palenda Roma heti-heun, te tungga ka'da sila heti-heun."

²² Lamanene leondiak, boe ma hataholi no'u kala ala manggalau, de leu mbomboko Paulus no Silas. Boe ma hambu malanggan esa nai ndia, nadenu hataholi la sii heni Paulus no Silas balo'a papake nala, ma ala filu sala. ²³ Ala filu lakamiminak Paulus no Silas. Boe ma ala landee sala leni bui dale leu. Ala fee malangga bui mana maneak nai ndia, nanea teas neu kadua kala sila. Boso losak lalai. ²⁴ Lamanene leondiak, boe ma malangga soldadu mana maneak nai ndia, ana kena sala leu kama esa, nai bui ndia lala'dan. De ana ka'bi ei nala nenik ai kaka'bi eik.

²⁵ Me'da fatila'da, boe ma Paulus no Silas ala hule-haladoi, ma ala so'da koa-kio Manetualain. Hataholi bui seluk manai ndia kala, lamanene sila soso'dan ndia boe. ²⁶ Ka'da nggengge neuk, dae nangge'o nalan seli, losa basa uma bui ndia boe oo nangge'o. Ma lelesu nala latahukak bengгаа. Boe ma basa hataholi bui la tali besi nala, mbo'i heni kasa.

²⁷ Le'doeik ndia, malangga mana maneak nai uma bui ndia ana nggengge, de ana fo'a te nita uma bui lelesu nala basa sala bengгаа. Nita leondiak, boe ma nae hetuk basa hataholi bui la ala lalai leu fuik so. De ana fe'a nala felan, fo ana sangga hala aon. ²⁸ Tehuu Paulus nanggou natingga ma ana ka'in, nae, "Wei! Ama aa! Boso hala aom! Te ai basa nggai bei nai ia, bou!"

²⁹ Namanene halak ndia, boe ma malangga mana maneak ndia, ana bii nalan seli, ma nakandaa. Boe ma nadenu neni feen mbele, de nalai neni bui ndia dalek neu, ma aon ana dele mbuse makasufuk. Boe ma neu sendek neu Paulus no Silas ei nala.

³⁰ Boe ma noo sala kalua leme bui dale mai, de natane sala nae, "Ama nggalei. Au to'a alan seli. Au musi tao hata, fo suek au akambo'ik uma toto'ak ia mai?"

³¹ Paulus asa lataa lae, "Dalan leo iak: o mamahale neu Lamatuak Yesus, dei fo Ndia fee o so'dak. Leondiak boe neu o uma isi nala." ³² Boe ma Paulus no Silas lakokola lo malangga bui ndia, ma basa ndia uma isi nala. Lafa'da Lamatuak Yesus Dala So'dan neu sala. ³³ Seli fatilada fa, boe ma malangga bui ndia no Paulus ma Silas, de ana tao nalalao sila hina nala, fo afik nana filu la'ek. Basa boe ma ala salani malanggan ndia no basa ndia uma isi nala. ³⁴ Boe ma noo sala leni ndia uman dale leu, de ana fee sala la'a. Ndia no ka'a-fa'di nala basa sala lamahoko lalan seli, huu lamahale neu Manetualain.

³⁵ Fo'a fafain, boe ma hataholi inahuu nala fo mana maketu dede'a kala, fee halak neu malangga bui ndia, fo ladenu mbo'i heni Paulus asa leme bui dale mai.

³⁶ Namanene leondiak, boe ma malangga bui ndia nafa'da heheluk ndia neu Paulus nae, "Ama nggalei! Hataholi inahuu nala laketun so, fo mbo'i heni ei. De ama sala miu leo no so'dak."

³⁷ Namanene leondiak, de Paulus tana nau simbok. Boe ma nafa'da hataholi nana, nadenu kala sila, nae, "Boso leondiak, te ai ia hataholi Roma. De, ai moke ai hak! Mana palenda musi ala tao ai dede'an tungga heti-heuk. Tungga tete'ben, na musi nadede'a dei, bei fo huku hataholi. Tehuu ala taa tao leondiak. Tala tao dede'ak dei, fo sangga bubuluk ai salan hata, naa te lambue fo filu lakamiminak ai, neu hataholi no'uk matan. Taa hambu nato'ok esa boe, te landee ai mini bui dala miu. Ia ala lena le'dole'do mana palenda Roma heti-heun so. Boe ma hatematak ia, ala kalua lafufunik ai mima bui dale mai, fo suek hataholi la tala bubuluk, lae, ai sala hata. De taa bole leondiak! Fee malangga nala sila ala mai matan, fo ala mbo'i heni ai. Leondiak bei fo ai simbok."

³⁸ Le'doeik fo hataholi nananadenu kala sila leu lafa'da, Paulus kokolan ndia, boe ma malangga nala sila, bei fo ala bubuluk kadua kala sila laena hak hataholi Roma. De ala bii lalan seli. ³⁹ Boe ma hataholi inahuu nala sila leni bui dale leu, de loke do'o neu Paulus ma Silas. De ala kalua dua sala leme bui dale mai, boe ma loke fo dua sala la'o ela kota ndia. ⁴⁰ Ala kalua leme bui dale, boe ma Paulus asa leni ina Lidia uman leu. Ala lakabubua lo hataholi kamahele kala lai ndia. Ala lanoli sala ma tao latetea dale nala la'i esa seluk. Basa ndia, boe ma ala la'o ela kota ndia.

17

Paulus asa leni kota Tesalonika leu

¹ Basa boe ma Paulus no Silas ala la'o lakandoo. Lesik kota esa na'de Amfipolis. Basa ndia, boe ma ala leni kota fe'ek esa leu, na'de Apolonia. Neme ndia mai, ala la'ok lakandoo losa kota Tesalonika. Nai kota ndia, hambu uma huhule-haladoi hataholi Yahudi esa.

² Mete ma ala losa mamanan esa fo hambu uma huhule-haladoik nai ndia, ma nandaa no fai hahae ue-le'dis na Paulus ana bisa maso fo ana hule-haladoi tungga no hataholi la. Nai Tesalonika boe oo, ana maso nai sila uma huhule-haladoin. Boe ma ana natuka dudu'ak noo sala lai ndia, lenik Manetualain Dede'a-kokolan nai susula malalaon dale. Ana maso tungga no sala, hule-haladoi leondiak tungga-tungga fai hahae ue-ledis, soso'da ina telu tuti-tuti. ³ Nafa'da sala nae, "Mete ma ita palisak neulalau nai Manetualain Susula Malalaon ndia, na ita bubuluk tae, ala kokolak neme makahulun mai so, lae, Hataholi ndia fo Lamatuak ana heluk ndia so, fo Ana sangga haituan mai. Dei fo Ana hambu toto'ak no'un seli. Neu ko Ana mate. Tehuu basa ndia na Lamatuak ana pake koasan fo tao naso'da fali kana. Naah, Hataholi fo Lamatuak ana heluk ndia, ndia Yesus, fo hatamatak ia afada ei."

⁴ Lamanene leondiak, boe ma hambu hataholi Yahudi la ala simbok Paulus kokolan ndia, de leu lakabubua lo Paulus asa. Neme hataholi mana simbo kala ndia, hambu hataholi Yunani no'uk boe, fo ala dokodoe neu Lamatuak, ma hambu ina kala hi'da, fo hehela-nonole nala inahuuk nai kota ndia.

⁵ Tehuu hataholi Yahudi la malangga nala, ala luli ma ala dale he'di sala. De ala dunggu-mbau hataholi mana leulaa kala, fo ala tao sese'bok. Le'doeik hataholi no'un seli lakabubua so, boe ma ala mulai tao sese'bok

nai kota ndia. Ala sangga Paulus no Silas, fo ala sangga hela sala leni hataholi no'uk, fo mana manggalau loo sala. Boe ma leu sambu lala Yason uman, huu Paulus no Silas, ala leo tataak lai ndia. ⁶⁻⁷ Tehuu tala hambu Paulus asa lai ndia. Boe ma ala hela lo Yason, ma hataholi kamahele selu kala hi'da, leni mamana tao dede'ak leu. Ala kalaak Yason asa, lae, "Hatematak ia, hambu hataholi fo maneni ita kotan ia mai so. Leni su'di bee leu na, ala tao sese'bok nai ndia. Hatematak ia, ala mai fo sangga ofe babalik ita heti-heun, fo ala nggatin neu sila heti-heun. Yason ia, ana simbok hataholi la ia so, fo ala leo tataak nai ndia uman. Tehuu basa sala, ala la'ban ita heti-heun, huu tala nau manaku Mane Inahuuk Keser. Ala manaku ka'da sila Malangga Inahuun esa, na'de Yesus."

⁸ Lamanene leondiak, boe ma hataholi inahuu nala lo hataholi manai ndia kala, dudu'a nala kelembua. ⁹ Boe ma hataholi inahuu nala lai kota ndia, ladenu Yason no hataholi kamahele kala, bae doi da'dik neu tanda nae, ala taa tao sese'bok seluk, ma ala helu taa lalai. Bae basa boe ma, hataholi la sila ala mbo'i heni Yason asa.

Paulus ala leni kota Berea leu

¹⁰ Le'odaek ndia, boe ma hataholi kamahele kala manai kota Tesalonika ndia, ala dudu'a lae, malolenak ala haitua Paulus no Silas, leni mamana seluk leu. Boe ma ala ladenu dua sala, leni kota esa leu, na'de Berea. Losa ndia, boe ma ala leni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek leu. ¹¹ Tehuu, hataholi Yahudi la manai Berea ndia, fe'e lo hataholi la manai Tesalonika. Hataholi la ia, ala hii lalan seli lamanene, ma ala sadia simbok Paulus asa kokolan. Te hataholi la manai Berea ndia, lamanene neulalau Paulus asa, ma ala mete neulalau Manetualain Susula Malalaon. Ala sangga bubuluk, Paulus asa kokolan ndia, tete'bes, do taa. Huu ndia de, lele'do-le'odaen ala palisak lutu-lutuk Manetualain Susula Malalaon leondiak. ¹² Huu ndia, de hataholi Yahudi no'uk manai ndia, lamahele neu Yesus. Leondiak boe, neu hataholi Yunani la. Sila fo kamahelek neu Yesus ndia, hehela-nonolen inahuuk. Hambu touk ma inak.

¹³ Tehuu lelek ndia, hataholi Yahudi manai Tesalonika la, lamanene lae, Paulus ala lanoli Manetualain Dede'a-kokolan nai Berea. De ala mai tungga, boe ma ala dunggu-mbau hataholi la, fo ala tao sese'bok seluk nai ele. ¹⁴ Huu ndia, de hataholi kamahele kala manai Berea, ala lalai loo Paulus leni tasi bifi leu. Tehuu Timotius no Silas ala leo lakandoo lai Berea. ¹⁵ Hataholi la sila loo Paulus losa kota esa, na'de Atena. Boe ma ala la'o ela Paulus neu ndia, de ala fali leni Berea leu. Leni hala heheluk neme Paulus mai nae, Silas no Timotius ala mai lai-lai, fo lakabubua loon.

Paulus nai kota inahuuk Atena

¹⁶ Le'doeik, Paulus nahani-nahani no Silas ma Timotius mamain nai Atena, de ana dale he'di, huu nita nai kota ndia, hambu mamana sosonggok nai su'di bee.

¹⁷ Tehuu nai ndia hambu hataholi Yahudi hi'da, ma hataholi taa Yahudi luma, ala hule-haladoi neu Manetualain. Paulus ana maso neni sila uma huhule-haladoin ndia neu, fo ala latuka dudu'ak noo sala. Tungga faik' ana pasak neu boe, fo nakokola no su'di see fo ana ndia neu. ¹⁸ Boe ma ana natati dede'ak no mese anggama hi'da leme bubuak dua nai kota ndia, fo

ndia bubuak Epikuros ma bubuak Stoa.* Tehuu, le'doeik nakokola la'eneu Yesus, nae Ndia ndia, Ana naso'da seluk neme Ndia mamaten mai. Boe ma hambu leme sila mai, ala mbula amben, de lae, "Phueh! Memak mana masapepekok ba'in!" Hambu boe ala tukumbee, de lae, "Awee! Hataholi ia, ana nakaseti ita, fo ata songgo sila lamatuak fuin ndia!"

19-21 Naa, hataholi Atena, ma hataholi selu kala mana leo nai kota ia, mete ma lamanene hata beuk esa, leo nanonoli beuk, do dudu'a beuk, na, sila hataholi malela nala lateme langgatuuk lakabubua, fo latuka dudu'ak lutu-lutuk, nai lete anak esa, na'de Areopagus. Boe ma hambu leme sila mai ala lo Paulus leni ndia leu. De loke Paulus lae, "So'ba mafa'da ai nanonoli beuk ndia. Te o kokolak dede'a beuk, fo tao mala ai langgan naleo. De ai moke o kokolak seluk fa, fo suek ai bisa malela kana."

22-23 Boe ma Paulus nambadeik, de ana so'uk kokolak nae, "Basa hataholi Atena la ei! Au la'ok ndule ei kotan ia so, de au ita ae, memak ei hataholi manggate makalala'ok anggama. Au ita ei mamana sosonggo nala lai su'di bee. Tehuu, au ita batu sosonggok esa nana sulak nae, 'Ia sosonggok neu nitu lalais fo ai taa malela kana.' Ndandaan nae, ei songgo neu Manetualain so, naa te ei beita malela kana. Naah, Ndia ndia fo au afa'dak neu ei.

24 Te Ndia ndia, mana makadada'dik lalai no daebafok, ma basa isi nala. Ndia boe oo Malanggan, neu basa manai lalai ma daebafok. De Ana taa leo nai uma sosonggok, fo hataholi ana taok. 25 Ndia ndia, Ana fee anihahaek, ma Ana fee so'dak neu ita hataholi. Keke'un neu Ndia ndia, Ana fee basa hata fo ita paluun. Tehuu, Ndia mesa kana tana paluu hata-hata. De hataholi tana bisa tulu-fali Manetualain.* 26 Neme ka'da hataholi esa mai, Ana tao basa leo-leo la manai basa daebafok, esa-esako no daen. Ma Manetualain ana heti leo la ia, fo esa-esako fai hehenen ma fai tutu'dan.

27 Ana tao leondiak, na huu Ana nau, fo ita hataholi sangga, fo talelak talolole to Manetualain. Memak hataholi ana sangga-sangga fama, ala bisa latonggo lo Manetualain. Naa te, Manetualain taa dook no ita. 28 Hambu hataholi kokolak nita nae, 'Memak Ndia ita ani-hahaen huun.

Memak Ndia ita so'dan okan.'

Hambu ei mana tao bini kokolak nitak nae,
'Ita taso'da huu ndia.

Huu ndia, de ita da'dik neu ndia numbu-sa'dun.'

29 Naah, memak tete'bes ndia. Ita basa nggata ia, Manetualain numbu-sa'dun. De boso dudu'a, mae, Manetualain leo hata, fo hataholi doki tao da'di sosonggok neme lilo mbilas, do lilo fulak, do batu, do tungga sila dudu'a hehelin. 30 Memak lele uluk hataholi la beita lalalak dede'ak ndia. Huu ndia, de Manetualain ana ela sila laso'da lo sila nggoan ndia. Tehuu hatematak ia, Ana taa nau ita taso'da leondiak so bali. De Ana palenda nae, ita musi la'o ela sosonggo kala sila, fo teu tungga Ndia leo. 31 Manetualain boe oo naketu nala faik esa, fo Ana sangga huku basa daebafok ia isi nala, huu sila sala nala. Ma Ndia tu'du memak nala hataholi esa, da'dik neu Ndia Mana Maketun. Neu ko, Hataholi ndia naketu no ndoos. Hatematak

* 17:18 Hataholi leme bubuak Epikuros ia mai, ala tungga mesen esa, na'de Epikuros. Nanoli nae, dede'a inahuun, na naso'da neulauk, fo ka'da naso'da namahokok. Boso mbali dede'a seluk. Ma hataholi maneme bubuak Stoa, ala tungga mese seluk esa, na'de Seno. Nanoli nae, hataholi musi nanea neulalau aoinan, ma ana heti ndia dudu'an, losa taa name'da he'dis hata-hata seluk.

☆ 17:25 1 Mane-mane kala 8:27; Yesaya 42:5; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 7:48

ia, manggale'dok so, de Mana Maketu ndia, see. Ndia ndia, fo mana matek so, tehuu Manetualain ana feen naso'da nasafali selu kana."

³² Tehuu, le'doeik hataholi makabubuak nai ndia lamanene Paulus nae, hambu hataholi naso'da nasafali neme mamaten mai, boe ma ala hikan. Tehuu, hambu hataholi luma ala tao dalek neu ndia. Lafa'da Paulus, lae, "Ai bei hii mamane ama kokola-dede'an ndia seluk. Tehuu, fai seluk dei." ³³ Basa de Paulus ana la'o ela mamanak ndia. ³⁴ Boe ma luma lakabubua loon, huu lamahene neu Lamatuak Yesus so. Neme sila mai, hambu mana palisa dede'ak esa, nai Areopagus, na'de Dionisius. Ma hambu inak esa, na'de Damaris. Ma hambu hataholi seluk luma, ala tungga no'u loo sala.

18

Paulus nalelela aok no ina Priskila ma ama Akila nai kota Korintus

¹⁻³ Lelek ndia, hambu Mane Inahuuk esa, neme mana palenda Roma mai, na'de Kladius. Ana manggalau no hataholi Yahudi la, boe ma ana hui kalua heni sala leme kota Roma, nai nusa Itali mai. Boe ma latanggela su'di bee leu. Hambu hataholi Yahudi esa, na'de Akila ma saon na'de Priskila. Dua sala lalai tungga leme nusa Itali mai, leni kota esa leu, na'de Korintus. Akila ia neme nusa Pontus mai. Ndia ue-le'din, tao balo'as neme banda louk mai.

Lelek ndia boe oo, Paulus ana la'o ela kota Atena, de ana la'o neni kota Korintus neu. Nai ndia, Paulus nalelela aok no Akila ma Priskila, te ndia boe oo, ana tao balo'as neme banda louk mai. Ala leo sama-sama ma laue sama-sama.

⁴ Mete ma losa hataholi Yahudi la fai hahae ue-ledin, na Paulus neni sila uma huhule-haladoin neu. Nai ndia, ana so'ba kokoe hataholi Yahudi la, ma hataholi selu kala, fo lamahene neu Lamatuak Yesus.

⁵ Tehuu le'doeik fo Silas no Timotius ala mai leme nusa Makedonia mai, Paulus ana hahae tao banda louk. Leledo-le'odaen ana nasambute nafa'da hataholi Yahudi la, nae, "Hataholi fo ita tahanin neme makahulun mai, fo Manetualain ana helu basa, fo sangga haituan mai, na Ndia, ana mai so. Fo ndia Yesus!"

⁶ Tehuu, hambu hataholi Yahudi ana la'ban ndia nakandondoo henin, ma lambue kokolak latu'dan. Boe ma Paulus ana ngganggafu heni afu neme balo'an mai, fo ana da'dik neu tanda nae, ana taa mbali sila so, huu tala nau simbok Hala Malole fo ana nafa'da neu sala. Boe ma nakokola, nae, "Ei ia ana seli so! Ei taok tao makambambake ei aoina nala! Tehuu neme naa leo! Dei fo ei lembe ei sala-singgo heheli nala. Au taa ataa ei so. Neme hatematak ia mai, au dede'ang taa so no ei hataholi Yahudi la. Au sangga uu anoli ka'da leo-leo selu kala fo taa Yahudi la."

⁷ Hambu uma esa nai uma huhule-haladoik selik ndia. Maumak ndia, na'de Titius Yustus. Ndia hataholi taa Yahudi, tehuu dalen ana dokodoe neu Manetualain. Boe ma le'doeik Paulus ana la'o nasadea ela hataholi Yahudi la sila, de ana maso neni ama Titius uman neu.

⁸ Taa dook, boe ma malangga uma huhule-haladoik ndia, namahene neu Lamatuak Yesus. Na'den Krispus. Ndia uma isi nala basa sala lamahene boe, sama-sama lo hataholi Korintus fe'e kala, fo lamanene neu Paulus. Boe ma Paulus ana salani basa sala.

⁹ Le'odaek esa, nonook leo nai me'is dale, Paulus namanene Manetualain nakokola, nae,

"Paulus! O boso bii, ma boso tepa o nambalalani tao ue-ledis ia, te o natataan beita basan. O musi manoli makandoo hataholi la ia, Au Tutui

Maloleng ia. ¹⁰ Masanene'dak bou! O taa mesa nggo maue-male'di. Te Au sama-sama ua o. Mae hataholi la tao lakatoto'ak o, te Au pasak Au eing ua o. Ma Au tao matak neu o lele'do-le'odaen. Boso mafalende henin, te nai kota ia, hambu Au hataholing no'uk lai ia."

¹¹ Namanene leondiak, boe ma Paulus ana leo doo-doo ana neme kota Korintus. Ana nanoli Manetualain Dala So'dan nai ndia, losa teuk esa seselik. ¹² Le'doeik ndia, ala so'u lala hataholi esa da'dik gubenor nai nusa Akaya, na'de Galio.* Boe ma hataholi Yahudi ba'u bee lala-halak, fo ala hela lo Paulus neni gubenor neu, nai mamana dede'ak. ¹³ De ala kalaak Paulus, lae, "Hataholi ia ana fufu'di hataholi no'u kala, fo ala tungga anggama beuk. Naa te, mana palenda Roma, tana manaku anggama ndia!"

¹⁴ Tehuu, le'doeik Paulus sangga ana hu'a bafan, fo ana nasala'e aon, boe ma gubenor ana tete tutik ndia kokolan. Ana ka'i hataholi-hataholi mana kalaak Paulus nae, "Wei! Ei hataholi Yahudi la, pasa matalolole ei ndi'idoon nala ee! Mete ma nau mini dede'ak fo hataholi tao manggalauk, do hataholi lakanisa, na au musi amanene ei dede'an. ¹⁵ Te dede'ak fo ei minik ia, ei dede'a uma dale hehelin ndia. Ka'da ei masisimbo bafak la'eneu ei heti-heu anggama Yahudi, no dede'a-kokolak, ma no ndia na'de-na'de nala. Dede'ak ndia, mana palenda manai iak dede'an taa ndia!"†

¹⁶ Basa ndia, boe ma gubenor ana kalua heni sala, leme mamana tao dede'ak ndia mai. ¹⁷ Boe ma hataholi Yunani manai ndia kala, ala humu lala hataholi esa, na'de Sostenes. Ndia ndia, malangga hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. Ala hela loon, de ala mbombokan neu gubenor matan. Tehuu gubenor tana mbali sala.

Paulus ana neme Korintus mai, de ana neni Antiokia neu seluk nai nusa Siria

¹⁸⁻¹⁹ Basa ndia boe ma, Paulus leo nakandoo nai Korintus. Tehuu, doo-doo boe ma ana nate'a neu hataholi kamahele kala manai ndia. De ana neni kota esa neu, na'de Kengkrea, sama-sama no Priskila ma Akila, de lahani ofak. Nai ndia, Paulus ana nggeu momoik langgan fo da'dik tanda nae, hata fo makahulun ana helu neu Manetualain, hatematak ia, ana tao basan so.‡ De ala sa'e ofak, fo leni kota Efesus leu. Losa ndia, boe ma ala konda ela ofak ndia. Boe ma Paulus ana la'o ela nonoo kadua nala sila, de ana maso neni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek neu. Nai ndia, ana natuka dudu'ak no hataholi Yahudi la. ²⁰ Ala bekola leo ndia, boe ma hataholi Yahudi la loke, fo Paulus ana leo doo-doo ana no sala. Tehuu Paulus ana timban no banggana'uk. ²¹ Boe ma ana nate'a, nae, "Tolanoo nggalei, ei dale nala boso ba'iana ee! Mete ma Manetualain ana soi dalak, na, dei au mai tilo ei seluk." Nakokola leondiak, boe ma ana la'o ela Efesus.§

²² Boe ma ana sa'e ofak nakandoo, losa kota Kaisarea. De ana konda nai ndia. Boe ma ana sa'e ofak neni Yerusalem neu, fo ana nate'a neu hataholi kamahele kala manai ndia. Basa de ana fali neni kota Antiokia neu. ²³ Ana leo doo-doo neme ndia, boe ma ana la'o ndule nusa Galatia ma nusa Frigia. Nai ele, ana tao natetea hataholi kamahele kala dalen.

* **18:12** Tungga susulak nai batu esa, na ala so'u lala Galio da'dik gubenor nai Akaya ndia, neu bula kahitun, teu kalima hulu esan. † **18:15** Hataholi Yahudi la lahiik ladede'a, la'eneu bei-be'i la dada'din ‡ **18:18-19** Mete ma hambu hataholi Yahudi, ana tao natetu hehelun neu Lamatuak, na ana musi puasa. De mete ma ana tao basa hehelun, na ana nggeu momoik langgan. Mete *Lelekek* 6:18. § **18:21** Hambu malela kala lae, Paulus nato'o ana la'o ela sala, nahuu ana dokodoe tungga Feta Paska nai Yerusalem. Mete ma ana lalin, na neu ko fai ani ma lii inahuuk ana mai, de ndia hihini taa da'di.

Apolos nai kota-kota Efesus ma Korintus

²⁴ Lelek ndia, hambu hataholi Yahudi esa neme kota Aleksandria mai, nai nusa Masir ele. Na'den Apolos. Ndia ndia, hataholi mana kokola malelak. Ndia boe oo, nala basa Manetualain Susula Malalaon isin. Ndia bei fo ana losa nai kota Efesus. ²⁵ Ana namanene tutuik la'eneu Yesus, ma ana hii tui selu kana neu hataholi seluk. Ana tui fengga-fengga ma hata ana tuik ndia, memak tete'bes. Ka'da ndia bei tana bubuluk dede'ak fa. Ka'da ana bubuluk Yohanis ana salani hataholi, maku ma ala hondak leme sila sala-singgo nala mai. ²⁶ Boe ma la'i esa, ana kokolak taa baba'bi-babaa, neme hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. Priskila no Akila lamanenen lai ndia boe. Hule-haladoi basa, boe ma ala loken neni sila umanen neu. Nai ndia lafa'da feen, basa Lamatuak Yesus Dala So'dan, losa dede'a lutu-lutuk.

²⁷ Basa ndia, boe ma Apolos naketun fo neni nusa Akaya neu. Hataholi kamahale kala manai Efesus, ala dalek esa lo ndia hihiiin. Boe ma ala tao susulak esa, fee sila tolanoo nala manai Akaya, fo loke sala ala simbok Apolos no malole. To'u nala susulak ndia, boe ma ana la'o leo. Losa Akaya, boe ma tete'bes ana fali nala hataholi kamahale kala manai ndia. ²⁸ Ana natati dede'ak no hataholi Yahudi la manai ndia, neu hataholi no'u kala matan, tehoo tala sengggi sana. Ana nateme pake Manetualain Susula Malalaon, fo nanoli sala, nae, "Hataholi fo Manetualain ana heluk ndia so, fo sangga Ana haituan mai, fo ita tahanin doo-doo basa ia, ndia Yesus!"

19

Paulus ana fali neni Efesus neu

¹ Faik fo Apolos bei nai Korintus nai nusa Akaya, Paulus ana la'ok ndule nggolo-nggolo manai letek. Boe ma ana losa kota Efesus. Nai ndia, natonggo no hataholi kamahalek luma neu Yesus so.

² Boe ma natane sala nae, "Tolanoo nggalei. Fain fo ei mamahale neu Yesus, ei simbo Manetualain Dula Dale Malaon, do taa?"

Ala lataa lae, "Taa. Ai bei ta mamananen mitak lae, hambu Manetualain Dula Dale Malalaon leondiak."

³ Boe ma Paulus natane bali nae, "Metem ma leondiak, na ala salani ei, pake see tatao salanin?"

Boe ma lataa lae, "Ala salani ai, tungga Yohanis tataon."

⁴ Boe ma Paulus nae, "Mamanene dei! Yohanis ana salani hataholi, na tao neu tanda nae, ala hahae leme sila sala-singgo nala mai so. Tehoo, masanene'dak leo iak! Tungga-tungga faik, mesa kana nanoli hataholi Isra'el asa, nae, ala musi lamahale neu Yesus, hataholi ndia fo neu ko Manetualain Ana haituan mai."^{ca}

⁵ Lamanene leondiak boe ma, ala loke Paulus ana salani sala, fo ala da'dik neu Lamatuak Yesus bobonggi nala. ⁶ Boe ma Paulus ana lalaa liman neu sila lain, ma ana hule-haladoi, de Dula Dale Malalaon ana konda neu sala. Boe ma, ala mulai lakokola dede'a mata-matak, fo sila beita bubuluk litak. Ma Manetualain ana pake sala, fo lafa'da hata fo ana sangga da'dik. ⁷ Sila basa sala hataholi sanahulu dua.

Lamatuak Yesus ana pake Paulus nai Efesus

⁸ Lelek fo Paulus ana leo nai kota Efesus, ana nateme maso nai hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin neu, fo nanoli sala lutu-lutuk, la'eneu Manetualain palendan. Ana kokolak taa baba'bi-babaa, losa bulak telu.

* 19:4 Mateos 3:11; Markus 1:4, 7-8; Lukas 3:4, 16; Yohanis 1:26-27

⁹ Te, hambu hataholi tala simbok ndia nanonolin ndia, de ala la'ban ndia. Ala mbau-e'do hataholi manai ndia kala, fo boso ala tungga Yesus Dala So'dan ndia. Huu ndia, de Paulus no hataholi kamahele kala, ala la'o ela uma huhule-haladoik ndia. De leu lakabubua lai uma sakola esa. Maumak ndia, na'de Tiranus. ¹⁰ Paulus nanoli leondiak neu sala losa teuk dua, losa basa hataholi manai nusa Asia, lamanene Lamatuak Yesus Tutui Malolen ndia so. Mana mamananene kala sila, hataholi Yahudi ma hataholi taa Yahudi la.

Sakewa ana nala

¹¹ Lelek ndia, Manetualain ana fee koasa neu Paulus, fo ana tao tanda heran mata-mata kala. ¹² Sama leo, mete ma hataholi la tonda lala Paulus hehengge langgan, do kalikeen, fo ala tao buas ndia neu hataholi kamahe'dik, na tutik mopo memang hataholi ndia he'din. Losa nitu manggalau kala boe oo, ala kalua la'o ela hataholi la.

¹³⁻¹⁴ Nai ndia, hambu hataholi Yahudi la malangga anggaman esa, no ndia ana touana nala hitu. Malangga anggama ndia, na'de Sakewa. Ana nala lasi'a leni su'di bee leu, fo ala husi heni nitu neme hataholi la mai. Ala so'ba-so'ba husi nitu pake Yesus na'den, lae, "O malelak Yesus fo Paulus nafa'dak ndia do? Hatematak ia, au palenda o, pake Yesus na'den, fo o kalua muma hataholi ia mai leo!"

¹⁵ Boe ma la'i esa, le'doeik Sakewa ana nala palenda leondiak, boe ma nitu nataa, nae, "Au alelak Yesus. Au alelak Paulus boe. Te, ei ia, see? De au taa amanene ei." ¹⁶ Boe ma hataholi nitu nalak ndia, ana luli nalan seli. De ana neu heta ma ha'bo fee sala. Ana tao nahina sala, ma ana sii heni ba'du nala losa lalai lalenggu-piko kala, ma ala tao foli leme uma ndia mai.

¹⁷ Boe ma tutuik ndia, ana nggenggela neme bafak mai neni bafak neu, losa basa hataholi la manai kota Efesus ala bubuluk; mae, hataholi Yahudi, do taa Yahudi boe oo, ala bubuluk. Keke'un neu, su'di see namanene tutuik ndia, na, ala bii ma heran. Boe ma ala koa-kio Lamatuak Yesus, huu Ana fee koasa inahuuk neu Paulus. ¹⁸ Basa boe ma, hataholi kamahele beu kala sila, ala leni tolanoo kamahele kala so leu, de lambombo'a dalek, ma ala manaku sila sala nala. ¹⁹ Neme sila mai, hambu mana mateme pake malela makiuk. De lakabubua lala sila susula-susula malela makiun, de ala hotu heni sala. Leo hingga susula-susula kala sila, na, beli nala doi lilo fulak lifun lima hulu.*

²⁰ Basa boe ma, hataholi la latutui aok, Lamatuak Hala Malolen ia lele'dole'odaen, su'di nai bee. Boe ma hataholi kamahele kala, boe lamano'u. Te Lamatuak Dede'a-kokolan ndia, na'a losa hataholi la dale nala.

Hataholi la ala tao huusanak nai Efesus

²¹ Basa ndia boe ma Paulus naketun ana fali neni Yerusalem neu. Tehuu, dalen ana haladoi nakahuluk neni nusa Makedonia, ma nusa Akaya neu, bei fo ana la'o nakandoo neni Yerusalem neu. Ana dudu'a memang so nae, "Malolenak au tao basa au ue-le'ding, nai mamana kala ia dei. Te, mae leo beek oo, au musi losa kota Roma." ²² Boe ma Paulus nadenu nonoon dua, Timotius ma Erastus, fo lakahuluk leni Makedonia leu. Te ndia bei leo doo-doo nai nusa Asia.

²³ Lelek ndia, dede'a inahuuk esa, ana buku nai kota Efesus, la'eneu Yesus Dala So'dan. ²⁴ Dede'ak ndia okan leoiak: nai ndia, hambu tuka lilo fulak esa, na'de Demetrius. Ana nateme tao uma sosonggo kadi'ik neme lilo

* **19:19** Ala hotu susula kala sila, fo ana da'dik tanda nae, tala tungga susula kala isi liin so. Doi lilo fulak esa, na sama leo tukan ngga'din faik esa. De susula nana hotu heni kala sila, belin ana seli.

fulak mai, fo fee sila nitu lalais inak, na' de Artemis. Huu ndia uen ndia, de ala hasa nakandondoo henin, de ana pake hataholi mana ue-le'dik no'un seli. Huu ndia, de doi kala lafaan neni ndia neu. ²⁵ La'i esa, Demetrius nakabubua nala tuka nala, ma tuka fe'e kala, de nakokola nae, "Ama-ama, ma basa tolanoo nggalei! Ei bubuluk ita so'dan ana neulau leo iak ia, na huu doik no'u kala, ala faa neme ita uen ia mai. ²⁶ Tehuu hatematak ia, ita tita to ita mata de'en so, ma tamanene to ita ndi'idon so, na huu-huu ka'da Paulus kokolan. Te ana hela-nole nala hataholi no'u kala, nae, bua sala fo ita tao kala ia, sosoan taa. Nae, bua doki taok fo ita tao kala ia, ka'da nitu lalais ina-touk pepekok ndia. Naah, taa ka'da hataholi manai kota Efesus lamanene ndia, te basa nusa Asia lamanenen so boe. ²⁷ De, mamananene neulalau bou! Neu ko, ita da'dik hataholi, mete ma hataholi no'u kala boe tungga lakandondoo heni Paulus asa. Mete te, hataholi la tala mai hasa ita tataon ia so! Masanene'dak bou! Hatematak ia, hataholi no'u kala lakaluku-lakatele neu ita lamatua inak mana'an Artemis. Nai basa nusa Asia, losa daebafok bu'un haa sala boe oo, hataholi la koa-kio Artemis nai ndia Uma Ina Sosonggon, fo nai ita kotan Efesus ia. De boso losak hataholi la tala mbali Artemis, ma tala ia mai so."

²⁸ Lamanene leondiak, boe ma dale nala lato'bi tutik. De ala eki, lae, "So'dak neu Artemis! Artemis mana'a! Ita hataholi Efesus koa-kio neu Artemis!" ²⁹ Lamanene hataholi la ala eki-eki leondiak, boe ma hataholi la lalai su'di leme bee mai, de leu lakabubua lai ndia, losa kota ndia nakase'e no hataholi la. Tehuu basa sala lasapanggak. Boe ma hataholi la mulai tao huusanak, tungga-tungga dalak losa kota moo inahuun. Ala humu lala hataholi dua, de ala hela loo sala leni ndia leu. Dua sala, na'de Gayus ma Aristarkus. Hataholi la humu lala sala, huu dua sala ia, Paulus ana mana tungga nala leme Makedonia mai. ³⁰ Lamanene leondiak boe ma, Paulus ana nau neni hataholi mana tao huusana kala lala'dan neu, tehuu, hataholi kamahela manai ndia kala tala mbo'i sana. ³¹ Hambu hataholi inahuu nala luma, leme Asia mai lalalak Paulus lalan seli. Ala ladenu hataholi la leu lafa'da Paulus, fo boso ana neni hataholi mana tao huusana kala sila neu.

³² Boe ma nai moo inahuuk ndia, hataholi la mulai sangga dede'ak ia huun. Hambu ala eki pepekok lae, "Leoiak!" Fe'e kala ala eki lae, "Leondiak." Naa te, no'u kala taa bubuluk dede'ak ndia huu-ukan leobeek. Sila ndia ka'da latungga dea. ³³ Nai ndia, hambu hataholi Yahudi la mulai bii, huu ala dudu'a lae, boso losak hataholi no'u kala ia, ala kalaak hataholi Yahudi la, da'dik neu mana nggenggefuk nai dede'ak ia. Huu ndia, de ala solok hataholi esa, ana mata neu fo ana da'dik neu sila mana kokolan. Hataholi ndia, na'de Aleksander. Ala loke fo hataholi ndia, ana nasala'e sala, fo nae, hataholi Yahudi la tataon taa dede'ak ndia. Boe ma Aleksander ana so'uk liman, fo suek boso lambue. Boe ma nakokola nasala'e hataholi Yahudi la. ³⁴ Tehuu le'doeik ndia, ala bubuluk ndia hataholi Yahudi, boe ma ala eki latingga seluk, lae, "So'dak neu Artemis! Artemis mana'a hiak! Ai hataholi Efesus koa-kio neu Artemis!" Ala eki-eki leondiak, doon li'u dua.

³⁵⁻³⁶ Basa boe ma malangga mana palenda kota Efesus, nambadeik de nafa'da sala, fo ala nee-nee. Ana nae, "Ka'a-fa'di nggalei manai kota Efesus. Basa hataholi la bubuluk, ita nitu lalais inak Artemis isi-isik, tete'bes ana ta'ba neme lalai mai, fo ana neni ita mai. De ita hataholi Efesus ia, ita ndia lopo-linu neulalau. Taa hambu hataholi esa boe, ana bisa fe'a heni ita hak nanean, huu ndia, de ana da'dik neu tuituk, fo basa hataholi la bubuluk memak so. Huu hata de ei eki leo iak? Mae hataholi kokolak labalok tungga sila hihii, tehuu ei taa bole tao huusanak mbomboke-mbambake leo iak. ³⁷ Ei hela mia hataholi kadua kala ia mai,

nonook leo ala tao tatao manggalauk. Naa te, taa lamana'o hata-hata esa boe, neme Artemis Uma Ina Sosonggon mai. Sila boe oo, tala kokolak latu'da ita nitu lalais inak na'de malolen. De ei nau soli sala hatak neu sala? ³⁸ Masanene'dak bou! Te ita kamamana tao dede'ak. Hataholi mana tao dede'ak boe oo lahani. De mete ma Demitrius asa nau tao dede'ak, na tungga heti-heun, de ala musi ala leu ³⁹ Mete ma hambu dede'a seluk, fo ala sangga so'u kana, na dei leu tao lo lasi ha'da kala. ⁴⁰ Boso losak, mana palenda Roma ana soli salak neu ita, huu tatao huusanak ia. Mete ma, ala nau sangga dede'ak ia huu-okan, na ita tataa tae leobee? Te dede'ak ia huu-okan taa!" ⁴¹ Nakokola basa leondia, boe ma malanggan ndia nadenu basa hataholi la latangela. De ala latangela tutik.

20

Paulus asa fali leni nusa Makedonia leu

¹ Le'doeik fo hataholi la taa tao huusanak so, boe ma kota Efesus ndia namalinok seluk leo basa faik. Boe ma Paulus nakabubua nala hataholi kamahelek manai ndia kala, de ana tao natetea sila dale nala. Basa ndia boe ma nate'a, de ana la'o neni nusa Makedonia neu. ² Neu ndia, de ana la'ok ndule basa nggolo-nggolok, fo ana tao natetea hataholi kamahеле kala dalen. Ana tao leondiak losa ana maso neni nusa Yunani neu. ³ Ana leo neu ndia, losa bulak telu. Boe ma ana nahehele, fo ana sangga sa'e ofak neni nusa Siria neu, naa te namanene hataholi la lae, hataholi Yahudi la lakabubua fo sangga tao lisan. Namanene leondiak, boe ma tana nau sa'e ofak nakandoo neni Siria neu. De ka'da ana la'o eik fali neni nusa Makedonia neu.

⁴ Hambu hataholi bubua kadi'ik esa, ala tungga Paulus. Hataholi la sila, ndia Ama Pirus anan Sopater maneme kota Berea mai; hataholi dua leme kota Tesalonika mai, na'de nala Aristarkus no Sekundus; hataholi esa neme kota Derbe mai, na'de Gayus; ma hataholi telu leme nusa Asia mai, fo ndia Timotius, Tikikus no Trofimus.

⁵⁻⁶ Basa boe ma, au (fo ndia Lukas mana sulak susulak ia), atonggo seluk ua Paulus neme kota Filipi, nai nusa Makedonia. Boe ma Paulus ana mana tungga nala ala la'o lakahuluk, de lahani ai leme kota Troas, nai tasi selik. Le'doeik hataholi Yahudi la fai-fai inahuu Paska* seli so, boe ma ai dua nggai sa'e ofak, mini kota Troas miu. Lelek ndia ai sa'e ofak faik lima. Ai losa Troas, de ai konda mima ofak lain mai. Boe ma ai matonggo seluk mia ai nonoo fe'e nala, de ai leo soso'da-ina esa neme ndia.

Ta'e-anak Yutikus ana tu'da neme jenela lain mai neme kota Troas

⁷ Faik ndia, la'eneu soso'da-ina, de Paulus naketu basan nae, "Tolanoo nggalei, fo'a te au sangga la'o akandoo." De basa ai hataholi kamahеле kala makabubua, fo sangga mi'a no'u neu esa. Huu ana sangga la'o, de Paulus nakokola no ai losa fatila'da. ⁸ Ai makabubua nai uma esa ta'da katelun lain. Le'odaen ndia, ala de'de banduk no'un seli. ⁹ Faik ndia, ta'e-anak esa, na'de Yutikus, nangatuuk neme jenela. Ndia boe oo, ana tungga namanene Paulus kokolan. Tehuu taa dook te matan nambela, de ana sunggu namanee. Nggenge neuk, te ana tu'da neme jenela lain mai. Boe ma mate tuti kana. ¹⁰ Basa de Paulus ana konda, de ana holu nala ta'eanak ndia. Boe ma ana kokolak nae, "Boso bii. Te ndia naso'da falik so." ¹¹⁻¹² Ai basa nggai mamahoko, huu ta'eanak ndia kaso'dak. Basa

* **20:5-6** Susula Yunani nae, 'fai-fai malole fo Loti Taa Pake Lalu teik' sosoan nae 'Fai-fai inahuuk sadia Paska'.

boe ma, ala loo fali kana neni uman neu. De ai hene seluk mini uma ndia ta'dan lain miu, fo ai mi'a sama-sama. Boe ma Paulus ana tuti seluk kokolan, losa fo'a fafain. Le'do ana sa'du, boe ma ai mate'a fo ai sangga la'o.

Neme kota Troas mai, neni kota Miletus neu

¹³ Basa ndia boe ma, ai malahalak fo ai mababa'e kala, losa ai matonggo seluk nai kota esa, na'de Asos. Boe ma ai sa'e ofak mini Asos miu. Tehuu Paulus ka'da ana la'o eik neni ele neu.

¹⁴ Faik fo ai matonggo mia Paulus mima Asos, boe ma Paulus ana sa'e ofak lain neu, de ai makandoo mini kota Metilene miu. ¹⁵ Neme Metilene mai, de ai makandoo. Fo'a mai boe ma, ai ofan deka-deka no pulu esa, na'de Kios. Binesan ndia boe ma, ai makandoo mini pulu Samos miu. Balideman boe ma, ai losa kota Miletus. ¹⁶ Naa te Paulus ana dokodoe nalan seli, fo ana losa lai-lai neni Yerusalem neu, suek ana bisa tungga fai inahuu Pentakosta nai ele. Boe ma tana nau nggali heni fai, fo ana la'ok nda'e neni kota Efesus neu, huu ndia fain taa so.

Paulus nakokola no lasi salani kala, neme kota Efesus

¹⁷ De neme kota Melitus mai, Paulus ana haitua halak fee lasi salani kala nai Efesus, fo ala latonggo loon. ¹⁸ Le'doeik fo ala losa, boe ma Paulus nafa'da sala nae, "Basa tolanoo nggalei! Ei bubuluk au so'dang so, mulai neme fai sososan fo au heta au eing neu nusa Asia, losa hatematak ia. ¹⁹ Ei boe oo bubuluk au ue-le'ding mbilu-mbusek nai ei lala'dan, tehuu au taa soso'u itak au aong. Nai Au ue-le'ding ia, au luung ana tu'da no'uk, ma au lemba doidosok taa ba'ianak. Au boe oo, hambu doidosok no'uk, neme hataholi Yahudi la dudu'a manggalau nala mai. ²⁰ Lelek fo au anoli ei, au kalua heni basa dede'a malole la, fo au bubuluk, feen neu ei. Au anoli nai hataholi no'uk matan. Ma au boe oo, uni hataholi la esa-esako uman uu, fo au asanene'da kasa Lamatuak hihiiin. ²¹ Au boe oo, afa'da hataholi Yahudi la, ma hataholi taa Yahudi la ae, ala musi hahae leme sila salasinggo nala mai, fo tungga Manetualain. Ma sila boe oo, musi lamahene neu ita Lamatuan Yesus.

²² Naah, au sangga afa'da leo iak: hatematak ia, au sangga uni Yerusalem uu, huu Manetualain Dula Dalen ana hela no au uni ele uu. Ka'da au tungga, mae au taa bubuluk hata, fo ana da'di neu au nai ele. ²³ Tehuu neme kota esa mai neni kota esa neu, Manetualain Dula Dale Malalaon nafa'da nakahuluk au so, nae, neu ko au maso bui ma lemba doidosok no'un seli nai ele. ²⁴ Au bubuluk neu ko leondiak, huu Lamatuak Yesus ana fua basa ues ndia neu au aluung, fo au uu afa'da Hala Malole, ae Lamatuak ana sue ita ma dalen lolen seli neu ita. Mete ma au taa tungga Ndia hihiiin, fo tao basa Ndia uen ia, na au ame'da au so'dang sosoan taa.✧

²⁵ Hatematak ia, au afada ei neu ko ei taa mita seluk au so. Ei fo au anoli doo-doo basa ia la'eneu maso da'di Lamatuak bobonggin. ²⁶⁻²⁸ Huu ndia de mamanan matalolole. Au tao basa au ueng neu ei so. De hatematak ia, ei mesa nggei musi maue makandoo. Mete ma hambu hataholi neme ei mai, fo tana maso Manetualain bobonggin, na, ei mataa aon ndia bou. Te au salang taa ndia so, huu au afa'da memak basa Manetualain hihiiin neu ei so. Taa hambu au afuni hata esa boe neu ei. De ei musi manea matalolole ei so'da heheli nala, ma makaboi matalolole basa hataholi la, fo Manetualain Dula Malalaon nadenu ei fo manea sala. Boso mafalende heni mafa'da mae, Lamatuak Yesus ana mate so, fo Ana tifa ketu hataholi la sila, no Ndia daa hehelin. Lamatuak Yesus ana hele nala ei, fo ei mete

sala leo manahoo, ana lopo-linu ndia bi'i-lombo nala. ²⁹ De hatematak ia, au la'o ela ei. Tehuu masanene'dak bou! Neu ko hambu hataholi ana mai, fo nanoli taa malole neu ei lala'dan. Ala maso leo busa manggalauk, ana maso neni bi'i-lombo lalae dale neu. ³⁰ Masanene'dak, te hambu hataholi masapepekok leondiak, neme hataholi dea mai ma leme ei lala'dan mai boe. Boe ma lanoli taa malole neu ei. Ala nau fo ka'da hataholi la tungga sila. Huu ndia, de ala so'ba-so'ba hela hataholi, fo boso ala tungga Yesus bali. ³¹ Huu ndia, de ei musi manea matalolole ei ao nala. Boso mafalende henin, te au leo sama-sama ua ei losa teuk telu so. Au boe oo, fee ei nanoli-nafa'da lele'do-le'odaen, ma au taa dudua au sosota-mamanggung. Au luung ana tu'da no'uk huu ei.

³² Hatematak ia, ita sangga taba'e kala. De au fee ei basa nggei miu Manetualain liman, fo Ana nakaboi ei. De ei musi to'u matetea basa hata fo au afa'da ei neme sososan mai, la'eneu Manetualain dale malolen. Manetualain naena koasa fo natetea ei. Ndia boe oo, Ana helu basa so, fo Ana fee baba'e-babatik neu Ndia hataholi nala. De mete ma, ei tungga makandoo Manetualain no dale malalook, na neu ko ei hambu Ndia baba'e-babatin.

³³ Lelek fo au aue-aosa neme ei lala'dan, au taa ahiik ha'i ei hatan esa boe. Au taa oke su'dik ei bua lilo mbilas, do lilo fulak, do balo'as do su'di hata. ³⁴ Ei boe oo bubuluk, lelek fo au leo ua ei, au aue-aosa mbilu-mbuse mamates, fo ela au bisa aso'da. Taa ka'da soa au mesang, te au aue-aosa fo nakaboi neu mana tungga au boe. ³⁵ De no basa dede'a kala sila, au atu'du dalak so, fo ei boe oo, ama tungga tulu-fali hataholi mana to'a-taa kala, fo taa mana hambu dai kala. Masane'da matalolole Lamatuak Yesus kokolak nae, 'Malolenak ita fee, lena heni ita simbo.'"

³⁶ Paulus ana kokolak leondiak nate'e boe ma, ana sendek lunggulangan, de ana hule-haladoi sama-sama noo sala, suek Manetualain nanea sila basa sala. ³⁷⁻³⁸ Boe ma basa sala dale he'di, huu Paulus ana kokolak basa so, nae, neu ko sila taa latonggo loon seluk so. De le'doeik ala sangga laba'e kala, boe ma ala holu lala Paulus de ala i'dun, ma lamatani beseke'du. Basa ndia boe ma, ala loo ai[†] mini ofak lain miu.

21

Paulus asa fali leni Yerusalem leu

¹ Boe ma latete'ak lo lasi-lasi salani Efesus asa no dale belak, boe ma ai hene mini ofak lain miu, de ai mini pulu Kos miu. Fo'a mai, boe ma ai losa pulu Rodos. Neme ndia mai, ai sa'e ofak makandoo mini kota Patara namo seseen miu. ² Losa Patara, boe ma ai konda mima ofak ndia lain mai. Boe ma ai nggati ofa fe'ek, fo ai sangga mini nusa Fenisia miu, fo dekak no Siria. De ai sa'e ofak ndia, boe ma ana hela nakan. ³ Taa dook, te ai mita pulu Siprus nai ai boboa kiin, tehuu ka'da ai selin, de ai makandoo losa ai nggali ofak nakan neu kota Tirus, fo nai nusa Siria. Ala sangga lakonda ofak fufua nala nai ndia.

⁴ Huu ala bei lakonda ofak fufua nala, de ai konda miu sangga hataholi kamahele kala. Ai matonggo mia sala, de ai leo mia sala soso'daina esa. Hataholi manai ndia kala, ala hambu nafafa'dak neme Manetualain Dula Dalen mai, fo ala ka'i Paulus, boso ana neni Yerusalem neu bali. ⁵ Te basa soso'daina esa, boe ma ai fali mini ofak lain miu. Basa hataholi kamahele kala ina-touk, inahuu-kadi'ik, lasi-mulik, ala loo ai losa tasi biffin. Ai basa

† 20:37-38 "Ai" nai ia, ndia, Lukas, mana sulak susulak ia, Paulus ma sila nonoo nala.

nggai sendek lunggulanggak, fo hule-haladoi sama-sama nai ndia. ⁶ Boe ma ai matete'ak, de tutik ai hene mini ofak lain miu, boe ma basa sala ala fali.

⁷ Ai mima Tirus mai, de ai tuli kota Ptolemais. Miu ndia, boe ma ai konda mima ofak lain mai, de ai miu sangga matonggo mia hataholi kamahele kala. Ai hambu sala, de ai leo mia sala faik esa. ⁸ Fo'a mai, boe ma ai mima ndia mai, de ai losa kota Kaisarea. Miu ndia, de ai miu leo tataak mima Filipus uman. Ndia ndia, fo maneni sososak Lamatuak Yesus Tutui Malolen neni ndia neu. Ma ndia ndia, hataholi esa neme hataholi kahitu kala, fo nanahela nala kala, fo ba'e nana'ak fee ina-falu la neme Yerusalem. ⁹ Filipus anafe'on haa. Manetualain ana pake sala da'dik neu mana kokola, fo ala tui-bengga Manetualain hihii-nanaun.

¹⁰ Lelek fo ai leo mia sala faik hi'da, boe ma hataholi esa, na'de Agabus, ana mai neme propinsi Yudea mai. Manetualain ana paken da'dik neu mana kokola, fo ana tui-bengga Manetualain hihii-nanaun. ¹¹ Ana mai nakandoo neni ai mai. Boe ma ana ha'i nala Paulus kalikeen, de ana hengge lima ein nenik kalikee ndia. Basa boe ma nakokola nae, "Manetualain Dula Dale Malalaon nae leoia: 'Makalikeek ia, neu ko hataholi Yahudi la ala hengge feo lalan leo iak, nai Yerusalem. Basa boe ma, ala feen neu hataholi taa Yahudi la liman.'"

¹² Ai mamananene hataholi ndia ana kokolak leondiak, boe ma ai basa nggai makataka Paulus, fo bosoneni Yerusalem neu bali. Ai fo ndia mana tungga nala, ma hataholi kamahele kala manai mamanan ndia, ai moke leondiak boe. ¹³ Tehuu nataa nae, "Taa! Huu hata de ei mamatani leondiak? Ei tao mala au daleng namabela. Leoia! Hambu hataholi memak tana hii au, huu au tungga Yesus. Tehuu neme naa, fo ala mba'a feo au, do ala tao lisa au, do ala talabee oo, au ahehele simbok ia so."

¹⁴ Ai bubuluk mae, Paulus tana nau namanene ai, de ai mbo'in mae, "Neu! Ela Manetualain hihiiin ana da'di."

Paulus asa losa Yerusalem

¹⁵ Ai leo nai Kaisarea faik hi'da, boe ma ai mambembe'da ai balo'a nala, de ai la'o mini Yerusalem miu. ¹⁶ Hataholi kamahele kala hi'da manai Kaisarea boe oo, ala tungga no'u lo ai. Ala loo ai losa uma esa, de ai sunggu mima ndia. Maumak, na'de Manason. Ndia neme pulu Siprus mai. Ma ana tungga Lamatuak Yesus dook ia so. ¹⁷ Lelek fo ai losa Yerusalem, de basa tolanoo kala soluk ai no namahokok.

Paulus ana neu tilo Yakobis

¹⁸ Fo'a mai, boe ma ai miu matonggo mia Yakobis, ma basa lasi-lasi salani kala lakabubua lai ndia boe. ¹⁹ Ai mafee ha'dak esa no esa, boe ma Paulus ana tui loa-naluk la'eneu basa hata fo Manetualain ana tao su'di nai bee, fee hataholi taa Yahudi la. Nae, Lamatuak Yesus ana soi dalak so, fo ala lamahele leu Ndia. Ndia boe oo, ana tui talabee, de Manetualain ana paken, no basa ndia nonoo nala nai ues ia. ²⁰ Lamanene basa Paulus tutuin ndia, boe ma basa sala ala koa-kio Manetualain.

Basa boe ma lafa'da Paulus lae, "Ka'a Pau aa! Sa'di ka'a ana bubuluk, te hambu hataholi Yahudi la lifu-lifu kala, lamahele Lamatuak Yesus so. Sila boe oo ala bei to'u lahele heti-heuk, fo Ba'i Musa ana feen neu ita. ²¹ Tehuu, hambu hataholi la mai tui lae, ka'a masi'a manoli hataholi Yahudi la nai mamana fe'ek, mae sila taa paluu tungga Ba'i Musa heti-heu anggaman. Ala mbo'a boe lae, ka'a ana ka'i sala fo bosonala tao tungga ha'da sunat

silana ana touana nala. Ma ka'a ana ka'i boe, fo hataholi salani kala boso tungga ita hataholi Yahudi la ha'da selu nala. ²² Naah, masanene'dak bou! Neu ko hataholi Yahudi la lamanene ka'a Pau nai ia so. Ma hataholi la, fo lamanene dede'a ani-ani ndia, de neu ko ala luli. De ita sangga dalam leobee?

²³ De ai fee ai hahambu leo iak: hambu hataholi haa leme ita mai, ala mba'a heheluk lo Manetualain so. Hatematak ia, ala sangga nggeu momoik langga nala, da'dik neu tanda nae, ala tao latetu basa sila hehelun so.

²⁴ Naah, leo bisa na, ka'a Pau maso sama-sama mua sala mini Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin miu. Ka'a tao tungga sala boe, fo tao tungga ha'dak fo tao nalalao aok, Ka'a boe oo musi tanggon bae sila doin, fo tao tungga ha'dak ndia. Mete ma ka'a tao leondiak, na neu ko hataholi la bubuluk, lae, ka'a bei to'u mahele heti-heu anggama Yahudi fo Ba'i Musa ana nakonda feen neu ita. Ma neu ko ala bubuluk boe tutuik manae, ka'a ana ka'i hataholi la, fo boso tungga ha'da Yahudi ndia, pepekok!*

²⁵ Te soaneu hataholi taa Yahudi la, fo lamahale Yesus so, ai haitua susulak fo mafa'da sala so. Ai mafa'da ita nakeketun ndia, mae, ala taa paluu tungga basa ita heti-heu ha'da Yahudin. Ala musi lasanene'dak, fo tao tungga ndia: boso hohongge mia touk do inak. Boso seseok mi'a bua sosongkok. Leo: boso mi'a mbaa sosonggo; boso mi'a daak; ma boso mi'a mbaa neme banda nana hese nisak.**

²⁶ Boe ma Paulus ana simbok hahambuk ndia no malole. De fo'a mai, boe ma no hataholi kahaa kala sila leni Uma Ina Huhule-Haladoik leu, de ala tao lalalao ao nala, tungga heti-heu anggama Yahudi. Basa ndia, boe ma Paulus nafa'da malangga anggama manai ndiak nae, bei faik hi'da bali, te neu ko ala tao late'e sila hehelu nala. Te mete ma ndia basa soo na basa sala, esa-esako musi ala fee sila tutunu-hotun neu Manetualain.

Ala humu lala Paulus neme Uma Ina Huhule-Haladoik

²⁷⁻²⁹ Faik fo sangga fai kahituk, fo ala helu tao basa ha'dak ndia, hambu hataholi Yahudi hi'da leme Asia mai. Ala lita Paulus ana la'ok neni Yerusalem neu, no ndia nonoon esa, na'de Trofimius. Ndia neme kota Efesus mai, ma ndia hataholi taa Yahudi. De faik fo lita Paulus ana neni Uma Ina Huhule-Haladoik neu, lae hetuk ana no nonoon Trofimius ala ndia leu boe. Naa te hataholi taa Yahudi taa bole maso neni ndia neu. Boe ma ala pake ia da'dik neu to'ok, fo ala tao dede'ak. De ala mbau-e'do hataholi manai ndia kala, fo ala humu lala Paulus. Ma ala bobouk lafa'da basa hataholi manai ndia kala, lae, "Ei! Hataholi Isra'el aa! Mai fo fali mala ai dei. Hataholi fo mana manoli su'di nai bee, fo nae, nggali heni ita ha'da Yahudin. Ndia boe oo, ana kokolak taa malole la'eneu Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin ia. Boe ma hatematak ia bali, na ana maso fo sangga tao nanggengge Manetualain mamana malalao ia!"*

³⁰ Lamanene leondia, boe ma basa kota Yerusalem isi nala, dale nala lato'bi lalan seli. De hataholi no'u kala, ala lalai lakahohombu neme Uma Ina Huhule-Haladoik. Boe ma ala humu lala Paulus, de ala hela loloson neme Uma Ina Huhule-Haladoik mai. Basa ndia, boe ma ala kena lisa lelesu mba'a la.*

* **21:24** Lelekek 6:13-21 * **21:25** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 15:29 * **21:27-29** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:4

* **21:30** Hambu hataholi malela kala lae, boso tao misa hataholi nai Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin dale. Ma mete ma, hataholi su'di see, ana maso dalek neu, de ana to'u banda susula nai mei tunu-hotuk, tungga anggama Yahudi heti-heun, na hataholi taa bole taon. Huu ndia, de hataholi Yahudi la tala nau Paulus ana maso fali neni Uma Ina Huhule-Haladoik pasan neu. Boe ma ala kena lisa lelesu mba'a la.

³¹ Faik fo lambue sangga tao lisa Paulus, boe ma malangga soldadu Roma manai ndiak namanene nahuuk ndia. ³² Boe ma tutik noke nala soldadu nala lo sila malangga-malangga nala, de ala maso leni hataholi no'u kala leu, fo mana mambue kala sila. Le'doeik lita soldadu la ala mai, boe ma ala hahae mbomboko Paulus. ³³ Boe ma malangga soldadu ndia, ana humu nala Paulus, de ana nadenu ala henggen pake tali besi dua. Ala hengge basa boe ma, malangga soldadu ndia natane hataholi la sila nae, "Hataholi ia see ia? Ana tao nasala hata?"

³⁴ Tehuu, ala taa lataa halak esa boe. Hambu luma lae, "Ana tao leo iak so." Ma luma lae, "Ana tao leondiak so." Boe ma malangga soldadu ndia langgan naleo. Tana bubuluk dede'ak ndia huu-okan, huu hataholi no'u kala sila ala bobouk landaa. Huu ndia de ana nadenu loo Paulus neni kota-musu neu. ³⁵⁻³⁶ Soldadu la ala hela leni Paulus, tehuu hataholi la sila ala tungga leu, de boe lahuu bali. Le'doeik fo ala hene e'dak, boe ma hataholi la sila lakaluu leni mata leu. Losak soldadu la musi ndolok Paulus, suek hataholi la sila bosu ala lu'i lakalulutun. Boe ma ala bobouk latingga lae, "Tao nisan! Tao nisan!"

Paulus ana nasala'e aon neu hataholi no'u kala matan

³⁷ Le'doeik fo ala sangga leni kota-musu dalek leu, boe ma Paulus noke malangga soldadu ndia nenik dede'a Yunani nae, "Ama aa! Bole au kokolak fa do?"

Namanene Paulus nae leondia, boe ma malangga soldadu ndia ana nggengge, de nataa nae, "O malelak dede'a Yunani boe?" ³⁸ Mete ma leondiak, na au neuk sala o. Au ae hetuk o ia, hataholi Masir fo makahulun ana mbau-e'do hataholi la fo ala tao nahuuk. Boe ma noke nala hataholi mana to'u manala lifun haa, fo leni mamana nees esa leu. Tehuu o taa ndindia hetu?"

³⁹ Boe ma Paulus nataa nae, "Taa Ama! Au ia hataholi Yahudi. Au inang ana bonggi au neme kota Tarsus, nai nusa Kilikia. Au oke ama ana mbo'i au, fo au bisa kokolak ua hataholi no'u kala ia."

⁴⁰ Malangga soldadu ndia nakaheik. Boe ma Paulus nambadeik neu e'dak lain, de ana so'uk liman, fo noke sala nee-nee, suek ana nakokola. Basa ndia, boe ma nakokola nenik sila dede'a Aram. (Te nai ndia, hataholi Ibrani la lakokola pake dede'a Aram).[†]

22

Paulus ana nasala'e aon

¹ Boe ma Paulus ana mulai nakokola nae, "Ama-ama ma basa tolanoo-tolanoo nggalei! Au hule neu ei, fo mamanene au, fo au sangga asala'e au aong."

² Lelek ndia, hataholi no'u kala lamanene Paulus nakokola pake sila dede'a hehelin, boe ma ala nee-nee memak. Boe ma ana tuti nae, ³ "Sa'di ei basa nggei bubuluk, te au ia hataholi Yahudi. Au inang ana bonggi au neme kota Tarsus, nai nusa Kilikia. Tehuu au inahuu nai Yerusalem ia. Mana manoli au nai ia, ndia mese inahuuk, na'de Gamalial. Ana nanoli au basa Ba'i Musa heti-heun, losa lutu-lutuk. Au boe oo, manggate tungga Manetualain, sama leo ei basa nggei ia.[☆] ⁴ Fain au taa hambu hahae uu husi ma tao akatoto'ak hataholi la, fo mana tungga Yesus Dala So'dan. Au hela ua sala, touk ma inak, leni Yerusalem ia mai, boe ma nandee sala leni

[†] 21:40 Dede'a de'ek 'hataholi Ibrani' ma 'hataholi Yahudi' ndia, na'dek dua fe'e neu nusak esa.

[☆] 22:3 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 5:34-39

bui dale leu. Lelek ndia, hambu ala mate boe. ⁵ Ita malangga anggama Yahudi manai lain seli, ma malangga-malangga anggama Yahudi selu kala, basa sala bubuluk lae, hata fo au kokolak ia memak tete'bes leondiak! Au taa asapepeko. Te sila ndia, ala fee au susula koasa, fo au uu humu hataholi la, fo mana tungga Yesus losa kota Damsik. Au sangga humu ala sala lai ele, fo hela ua sala leni Yerusalem leu. Nai au daleng na, ela hataholi mana kee dede'a anggama, dei fo ala huku sala."[✧]

*Paulus ana tui ndia natotonggo non
(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ Boe ma Paulus ana tuti kokolan nae, "De au la'o uni Damsik uu, fo sangga sala lai ele. Me'da le'do namatetu, boe ma ai sangga losa kota. Nggengge neuk, te hambu manggaha'dok esa neme lalai mai, ana bebeik neu au. ⁷ Boe ma au lenggu uu dae, boe ma au amanene halak esa nae, 'Heeh Saulus! Huu hata de o tao mala Au doidoso leo iak heeh?' ⁸ Memak, au amanene halak ndia, tehoo au taa ita hataholin. De au atane ae, 'Te ama mana kokolak ia, see?'

Boe ma halak ndia nataa nae, 'Au ia Yesus, hataholi Nasaret, fo o tao doidoso Au!' ⁹ Tehoo hataholi mana la'o lanonoo lo au, lita manggale'dok ndia, te tala bubuluk halak ndia soosan.

¹⁰ Boe ma au bala ae, 'Metete ma leondiak, na hatematak ia, au musu tao hata?'

Halak ndia nafa'da nae, 'Fo'a leo, fo muni kota dale muu. Mu ndia, na dei fo Au afa'da basa hata fo o musu taon.'

¹¹ Au amanene leondia boe ma au fo'a ambadeik. Tehoo au taa hambu ita hata esa so bali, huu manggale'dok ndia tanden seli. De au nonoo nggala to'u lala au, de lalala'o lo au mini kota Damsik miu.

¹² Hambu hataholi esa nai ndia, na'de Ananias. Ndia ndia, hataholi esa dalen ndoos, ma ana to'u tea-tea no Ba'i Musa heti-heu nala. Basa hataholi Yahudi la mana leo nai kota ndia, ala hiin ma ala fee ha'dak neun. ¹³ Ana mai sangga au, de ana kokolak nae, 'Ka'a Saul aa! Malaak o matam fo mita leo! Te ka'a matam ana hai so.' Ana kokolak leondia nate'e, boe ma tutik au botik au matang, boe ma au bisa ita so. ¹⁴ Basa ndia, boe ma nanoli au nae, 'Manetualain fo ita bei-ba'i nala ala hule-haladoi neun, Ana hele nala ka'a so, fo ka'a bubuluk neulalau Lamatuak Yesus dala Sodan, ma malelak neulalau Lamatuak Yesus ndia, fo ita seseik Ndia tae, "Hataholi Malalook", ma ka'a boe oo namanene aom neme Ndia mai. ¹⁵ Ndia mesa kana Ana hele nala ka'a so, fo muu mafa'da basa hata fo ka'a mita no mata hehelim, ma basa hata fo ka'a mamanene neme Lamatuak Yesus mai. ¹⁶ Ka'a boso mahani mala dook bali! Mu moke sala ala salani ka'a leo, fo ana da'dik neu tanda nae, ka'a moke Lamatuak Yesus so, fo Ana koka heni basa ka'a sala nala.'"

Manetualain nadenu Paulus neni Hala Malole fee leo-leo taa Yahudi la

¹⁷ "Basa ndia, boe ma au fali uni Yerusalem uu. Faik esa, au uu hule-haladoi neme Uma Ina Huhule-Haladoik. Le'doeik au hule-haladoi, boe ma Manetualain natu'du au namata leo me'is. ¹⁸ Au ita Lamatuak Yesus. Boe ma Ana palenda au nae, 'Hatematak ia, muu leo! O musu la'o ela kota Yerusalem, te hataholi manai ia kala, tala simbok hata fo o manolik la'eneu Au.'

¹⁹ Tehoo au taa nau simbok palenda ndia, huu makahulun ndia, memak malangga anggama la, ala hii au. De au ataa ae, 'Tehoo leo iak, Ama! Sila

✧ 22:5 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3; 26:9-11

basa sala bubuluk lae, fain au maso kalua uma huhule-haladoik su'di nai bee, fo humu sala, ma mbomboko hataholi kamahale kala neu Ama. ²⁰ Sila bubuluk boe, lelek fo ala lakaduduluk batu fo ala mbia lisa Stefanus, fo Ama hataholi nadenun, na au nai ndia, de au boe oo akaheik dede'ak ndia, ma au anea ba'du nala.*

²¹ Au asanene'dak leondiak, tehuu Lamatuak Yesus ana palenda seluk bali nae, 'Boso sangga to'ok mata-matak! Hatematak ia, la'o ela Yerusalem fo muu leo! Te Au sangga adenu o, muni mamana manai doon seli, fo muu manoli hataholi taa Yahudi la.'

²² Le'doeik fo hataholi no'u kala, lamanene Paulus nae Lamatuak Yesus nadenun so, fo neni leo-leo fe'e kala neu, boe ma tala nau lamanenen so bali. Basa sala ala luli, de ala eki landaa-landaa lae, "Boso mamane hataholi ia bali! Ka'da tao nisan leo."

Soldadu la loo Paulus neni kota-musu neu

²³ Ala eki leondiak, boe ma ala o'du heni ba'du nala, ma ala la'u afu, de ala mbian neni lain neu, huu ala luli lalan seli. ²⁴ Le'doeik malangga soldadu nita hataholi la sila lamue lalan seli, boe ma ana nadenu ana palenda nala hela Paulus leni kota-musu leu, fo ala filun suek ana mbo'a ana tao nasala hata, losa hataholi Yahudi la lasuu tao lisan. ²⁵ Le'doeik ala henge Paulus, fo sangga filun boe ma natane nasafali soldadu la nae, "Tangga mana palenda Roma heti-heun, na bee ndia tete'bes? Mete ma hataholi esa naena hak hataholi Roma, boe ma ana hambu dede'ak na ei taon leo bee? Ei mbomboko makahulu kana, do ei palisa kana makahuluk?"

²⁶ Lamanene leondia, boe ma soldadu ndia ana lai-lai neu sangga ndia malangga solda'dun. De nafadan nae, "Ama aa! Hataholi ia naena hak hataholi Roma! De ama sangga taon leo bee?"

²⁷ Namanene leondia, boe ma malangga soldadu ndia mesa kana, neu natane nakandoon neu Paulus nae, "Lae o maena hak hataholi Roma? Tete'bes do?"

Boe ma Paulus ana bala nae, "Memak tete'bes, ama! Au aena hak ndia."

²⁸ Boe ma malangga soldadu ndia nae, "Au leondiak boe. Au bae ala belin seli, bei fo hambu hak ndia."

Tehuu Paulus nataa nae, "Au na au taa bae hata-hata esa boe. Mulai neme au inang ana bonggi au, au to'u hak ndia so."

²⁹ Lelek fo lamanene Paulus ana to'u hak hataholi Roma, boe ma soldadu la sila ala heok, de taa lambalani ala filun ma palisa kana so. Malangga soldadu ndia ana bii, huu ana henge Paulus so, ma ana bubuluk, ana la'olena heti-heuk so.

Paulus nai mamana naketu dede'a anggama Yahudi

³⁰ Fo'a mai, boe ma malangga soldadu ndia bei ana nau sangga dede'ak ndia huu-okan tete'ben leobeek. Boe ma nadenu ana palenda nala, fo leu lobe basa hataholi fo mana mateme lakaneni dede'a anggama Yahudi, fo lakabubua. Boe ma nadenu leu buka heni Paulus tali besi hehengen, de loon neni basa hataholi la sila leu.

23

¹ Losa ndia boe ma, ala fee Paulus ana nasala'e aon. Boe ma ana sulii matalolole basa hataholi la sila, de ana so'uk kokolak nae, "Tolanoo-tolanoo nggalei! Au ambadeik nai ia no dale ndoos. Manetualain ana bubuluk au uma au kadi'ing mai, losa hatematak ia, au daleng malalaaok."

* 22:20 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 7:58

² Lamanene Paulus ana kokolak nae leondia, boe ma Ananias,* fo malangga anggama Yahudi manai lain, ana luli nalan seli. Boe ma ana palenda hataholi mana mambadei kala fo deka lo Paulus, nae, “Famba bafan ndia!”

³ Boe ma Paulus ana bala nae, “Dei fo Manetualain ana famba bala o! Huu o ia leo dii nanadama beuk nai dean, tehoo andae la la'a lala dalek bolok so. Te o manggatuuk nai ia fo taok o malalaok, tehoo o sangga huku au tungga ita ha'da heti-heun ndia. Naa te, o la'olena heti-heuk ndia, fo ndia ledoeik o fee famba au.”[✧]

⁴ Lamanene Paulus nakokola nae leondia, boe ma hataholi manai ndia kala ala ka'in lae, “Heeh! O taa mandaa kokolak leondiak neu ita malangga anggama manai lain!”

⁵ Boe ma Paulus nataa nae, “Tete'bes do? Mete ma leondiak na au oke do'o, te au taa bubuluk ndia ia ita malangga anggaman. Memak Manetualain ana pake hataholi fo ana sula kana so, nae, ‘Ei taa bole kokolak manggalauk neu ei malangga nala.’”[✧]

⁶⁻⁸ Ledoeik fo Paulus nita hataholi mana manggatuuk tao dede'a anggama, na ana bubuluk hataholi la sila laba'ek leu partei dua. Luma ala tungga partei Saduki, fo lamahele lae, hataholi mana matek taa naso'da seluk so. Lamahele lae, Manetualain ata nusa so'dan taa. Ma dulak boe oo taa. Luma bali na ala tungga Partei Farisi fo lamahele lae, dei fo Manetualain ana tao naso'da seluk hataholi mana mate kala. Lamahele boe lae, nai nusa so'dak Manetualain naena ata nusa so'dak ma hambu dulak.

Boe ma Paulus nakokola no hala malii nae, “Tolanoo nggalei! Sa'di ei basa nggei bubuluk, au ia hataholi Farisi. Au amang ma au ba'i nggala boe oo, hataholi Farisi. Hatematak ia, ei sangga huku au, huu au amahela Manetualain ana bisa tao naso'da seluk hataholi mana mate kala.”[✧]

Le'doeik Paulus nakokola nae leondia, boe ma hataholi Farisi la lo hataholi Saduki la, ala mulai lasisimbo bafak, losa tala landaa so bali. Boe ma ala fanggi ba'en neu dua. ⁹ De hataholi la sila lahuu, losa ana da'dik neu huusanak. Boe ma, hambu mesen luma leme partei Farisi mai, lambadeik de ala lasala'e Paulus lae, “Hataholi ia taa masalak! See ana bubuluk nae, fama hambu dulak, do fama hambu Manetualain ata nusa so'dan esa ana mai, nakokola noon!”

¹⁰ Mese nala sila lakokola lae leondia so, boe ma sila nahuun boe ana tamba bali, losa malangga soldadu ana bii. Ana dudu'a nae, bosu losak ala tao lisa Paulus. De nadenu ndia ana palenda nala, konda fo lo Paulus neni kota-musu neu.

¹¹ Le'odae boe ma Lamatuak Yesus ana mai, natu'du aon neu Paulus. Ana tao natetea Paulus dalen nae, “Pau! O bosu bii bou! Hatematak ia, o kokolak la'eneu Au so nai Yerusalem ia, neu ko o musu kokolak leondiak nai Roma ele boe.”

Hataholi la lala halak fo ala sangga tao lisa Paulus

¹²⁻¹³ Fo'a fafain, boe ma hataholi Yahudi haa hulu lena kala ala lala halak, fo sangga tao lisa Paulus. Ala soo lae, “Ai taa nau mi'a minu, mete ma ai beita tao misa Paulus.” ¹⁴ Ala soo basa boe ma, leu lafa'da malangga-malangga anggama la, ma lasi-lasi ha'da Yahudi la, lae, “Ama

* **23:2** Ananias ia, ndia boe oo Malangga Anggama Yahudi manai lain, fo taa ndia Ananias makahulun, fo ana tao nisa Lamatuak Yesus. Dua sala na'den sama. ✧ **23:3** Mateos 23:27-28

✧ **23:5** Kalua neme Masir mai 22:28 ✧ **23:6-8** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 26:5; Filipi 3:5; Mateos 22:23; Markus 12:18; Lukas 20:27

nggalei! Ai soo basa so, mae, ai taa mi'a minu, mete ma ai beita tao misa Paulus. ¹⁵ Naah, ai hihiiin leo iak: ama sala miu moke malangga soldadu, fo loo Paulus neni mamana tao dede'a anggama mai. Taok ama sala sangga palisa seluk ndia dede'an. Dei ai te'en sala lai dala laladak, fo ai tao misa Paulus."

¹⁶ Tehuu Paulus feton ana tou anan esa, namanene sila lala halan ndia, de nalai neni soldadu la uma nala neu, fo nafa'da Paulus. ¹⁷ Namanene basa tou anak ndia tutuin, boe ma Paulus noke nala malangga soldadu anak esa, de nae, "Ia au anang ia. O muan lai-lai mini o malanggan miu, fo ana sangga nafa'da dede'ak esa."

¹⁸ Boe ma malangga soldadu anak ndia, ana noo tou anak ndia leni ndia malanggan neu. Nafadan nae, "Ama! Paulus fo ita kenak ndia, noke au ua tou anak ia, neni ama mai. Ana sangga nafa'da dede'a inahuuk esa."

¹⁹ Boe ma malangga soldadu ndia, ana hela no tou anak ndia, leni mamanak esa leu, fo ka'da sila dua sala mesa kasa. Boe ma malangga soldadu natanen nae, "O sangga mafa'da au hata?"

²⁰ Boe ma tou anak ndia nafa'da nae, "Hambu hataholi Yahudi luma, ala lakabubua so, fo ala sangga tao lisa to'o Pau. Ala sangga mai loke ama, fo fo'a na, ama ana noo to'o Pau, neni mamana tao dede'a anggama neu. Lae ala taok sangga palisa seluk lutu-lutuk, to'o dede'an ndia. ²¹ Tehuu ama boso tungga sila hihiiin. Te dei fo hambu hataholi haa hulu lena kala, ala te'e ama sala lai dala lala'dak, fo ala sangga tao lisa to'o Pau. Huu basa sala soo basa so, lae, sila tala la'a-linu, mete ma sila beita tao lisa to'o Pau. Hatematak ia, basa sala mana mahehele basak so. Ka'da lahani ama nae leo bee."

²² Namanene tou anak ndia tutuin, boe ma malangga soldadu ndia nafadan nae, "O boso tui esa-esa boe, mae, o mai mafa'da au dede'ak ia." Nakokola basa boe ma, nadenu tou anak ndia ana fali leo.

Ala lo Paulus neni gubenor Feliks neu nai kota Kaisarea

²³ Basa ndia, boe ma malangga soldadu ndia, noke nala malangga soldadu anak dua. Ana palenda sala nae, "Mahehele mala soldadu biasa natun dua, ma soldadu mana sa'e ndala hitu hulu, ma soldadu mana to'u donggi natun dua. Ei la'o memak le'odaen ia li'u sio, mini kota Kaisarea miu. ²⁴ Ei boe oo, sadia ndala esa soaneu Paulus. Ei musi mian no so'dak lusa gubenor Feliks."

²⁵ Boe ma ana sulak susulak fee gubenor Feliks, nae leo ia:

²⁶ "Ama Gubenor Feliks, fo au fee ha'dak. Ta'bek neme au mai, Klaudius Lisias.

²⁷ Hataholi fo hatematak ia, au haituan ia mai, na'de Paulus. Hataholi Yahudi la ala humu lalan, de elaba'ik ala tao lisan. Faik ndia, au ana palenda nggala leu hela lalan, neme hataholi Yahudi la lima nala mai. Sa'diko au bubuluk, lae, ndia naena hak hataholi Roma. ²⁸ Au sangga bubuluk, huu hata de hataholi la lasuu tao lisan. Huu ndia, de au uan neni hataholi Yahudi la mamana tao dede'a anggama neu.

²⁹ Tehuu tala hambu salan hata-hata esa boe. Te memak tana tao dede'a manggalauk fa boe. De hataholi ia, tana bisa maso bui, do taa nandaa huku mate boe. Naa te hataholi manai mamana tao dede'a anggama ndia, lahuu la'eneu nanonoli anggaman, de taa landaa esa no esa. Boe ma au uni falik hataholi ia, neni uma soldadu neu. ³⁰ Naa te fo'a boe ma, au amanene hambu hataholi Yahudi la lakabubua fo sangga ala tao lisa Paulus. De au palenda memak lo

hataholi ia, neni ama mai. Suek ama mesa kana, namanene sila kalaan, do lafa'da ndia sala hata.

Au susulang ba'u ka'da ndia. Makasi."

³¹ Boe ma basa soldadu la lahehele so, de ala tao tungga malangga soldadu palendan. Le'odaen ndia boe oo, ala loo Paulus losa kota esa, na'de Antipatris. ³² Fo'a mai boe ma, soldadu mana sa'e ndala loo Paulus lakandoo losa kota Kaisarea. Te soldadu fe'e kala, ala fali leni Yerusalem leu. ³³ Le'doeik fo ala losa Kaisarea, boe ma leni susulak ndia, ala feen neu gubenor. Ma ala fee Paulus neu gubenor liman. ³⁴ Lees basa susulak ndia, boe ma gubenor natane Paulus nae, "O ia hataholi beek?"

Boe ma Paulus nataa nae, "Au ia hataholi neme nusa Kilikia mai, ama."

³⁵ Namanene Paulus nae leondia, boe ma gubenor ana bubuluk memak ndia ana to'u hak hataholi Roma. Basa boe ma, nakokola nae, "Au ndia to'u palenda nai ia. De dei fo au mesang tao o dede'am ia. Tehuu ita musi tahani hataholi la sila, fo mana sangga ladede'a lo o, ala mai dei, dei fo au palisak o dede'am ia." Boe ma nadenu soldadu la, ala kena Paulus neu sila mamanan, nai uma gubenor e'on ndia, fo makahulun Mane Herodes nambadadein.

24

Hataholi Yahudi la ala mai ladede'a lo Paulus nai Kaisarea

¹ Seli faik lima boe ma hataholi Yahudi luma, ala losa kota Kaisarea, fo ladede'a lo Paulus. Nai hataholi bubua kala sila, hambu Ananias fo malangga anggama Yahudi manai lain. Malangga selu kala sila, boe oo ala tungga. Ala mai lo hataholi fe'ek esa, na'de Tertulus. Ndia ia, malela kokolak ana seli. Huu ndia, de ala paken neu sila mana kokolan, fo ana la'ban Paulus. ²⁻³ Ledoeik hataholi la lakabubua lai mamana tao dede'ak, boe ma gubenor nadenu lo Paulus mai. Boe ma Tertulus ana fo'a nambadeik, de ana sangga kokolak natu'da Paulus. Ana fee ha'dak neu gubenor, boe ma nakokola nae,

"Ama gubenor fo au fee ha'dak! Doodoo basa ia so, mulai neme ama ana to'u palenda nai ia, ama ana bubuluk, nakahuluk hata fo malole feen neu ai. Boe ma ama boe oo, tao dede'a malole no'uk so, losa ai hataholi Yahudi la maso'da no mole-dame ma namahokok, ma nggilo-nggawk taa. Huu ndia, de ai pake le'doeik ia, fo ai moke makasi no'uk neu ama gubenor. Te see bali, fo ana bisa tao malole leondiak no'uk su'di nai bee, leo ama ia. ⁴ Tehuu malolenak boso au pake heni fai no'uk, fo au kokolak akandoo ka'da dede'ak isin. Au oke ama mamananene matalolole dede'ak, fo au afa'dak la'eneu Paulus ia.

⁵ Leo iak ama. Soaneu ai hataholi Yahudi, na Paulus ia, namata-ao leo he'dis esa, fo ana lali neme mamanan esa neni mamanan esa neu. Ana nateme la'ban ai anggaman, ma ndia mana tao babalik ai ha'dan su'di nai bee. Mete ma neni bee neu na, neu ko hataholi Yahudi la ladede'a esa no esa. Ndia ia, malangga mana tui-bengga neme partei anggama, fo ala tungga hataholi esa neme Nasaret mai, fo ai mae 'partei Nasarani'. Tehuu hata fo lanoli kala ndia, ana fe'e no'un seli no hata fo ai anggama nanonolin. ⁶ Hataholi ia, ana so'ba tao nanggenggeo ai Uma Ina Huhule-Haladoi Malalaon, ma no hataholi dinitiu ala dalek leu. Huu ndia, de ai humu malan. [Tungga ai hihiiin, na ai sangga hukun pake ai heti-heu hehelin. ⁷ Tehuu malangga soldadu Lisias, ana mai namoa nalan neme ai liman dale. ⁸ Boe ma ana palenda nae, mete ma hambu see ana sangga nadede'a no Paulus, na musi ala leni ama mai nai Kaisarea. Sosoan nae,

ela ama gubenor ana palisak matan dede'ak ia.]^{*} De hatematak ia, ai mai nai ia fo ama ana palisak dede'ak ia. Dei ama ana bubuluk aom, basa hata fo ai kokolan ia, memak tete'bes.

Ba'u ka'da ndia, makasi ama.”

⁹ Tertulus ana kokolak basa ndia, boe ma hataholi Yahudi fe'e kala ala lakaheik ndia kokolan lae, “Tete'bes ama! Memak leondiak.”

Paulus ana nasala'e aon

¹⁰ Boe ma gubenor ana palenda Paulus nae, “Hatematak ia au mbo'i o masala'e o aom.”

Boe ma Paulus nambadeik, de nakokola nae, “Ama gubenor! Ama ana palenda nai nusak ia, dook ia so. De ama ana bubuluk no tete'ben, nanggatuu-nambadedein nai ia. Huu ndia, de au taa bii asala'e au aong nai ama matan. ¹¹ Me'da faik sanahulu dua maneu kala ele, au uni Yerusalem uu, fo au hule-haladoi nai Uma Ina Huhule-Haladoik. Ama bisa matane hataholi la fo faik ndia, ala hule-haladoi boe. ¹² Au beita asisimbo bafa ua esa, nai Uma Ina Huhule-Haladoik ndia. Ma au beita hoka hataholi, fo tao nahuuk nai Uma Huhule-Haladoi fe'ek. Leondiak boe nai Yerusalem, au taa tao husanak hata-hata.

¹³ Naa te hatematak ia, hataholi la ia sangga latu'da au. Hata fo ala kokolak ndia, butin taa fa boe. ¹⁴ Leoiak Ama gubenor. Au musi manaku dede'a beuk esa, neu ama. Au tungga partei beuk fo hataholi la foin, na'de, 'Lamatuak Yesus Dala So'dan'. Au boe oo, tungga basa Ba'i Musa hetiheun, ma au amahela te'be-te'be hata fo Manetualain mana kokola lele ulu kala, fo ala sulak elan so, neu ai. ¹⁵ Au amahela neu Manetualain sama leo hataholi la ia boe, fo hatematak ia, lambadeik sila ia, fo ala la'ban au. Ai mamahela mae, dei Manetualain ana tao naso'da falik hataholi mana matek; hataholi neulauk, do hataholi manggalauk, oo sama. ¹⁶ Huu ndia, de au aue-ale'di tingga-tingga, fo au aso'da no dale ndoos, nai Manetualain matan ma hataholi matan. No leondiak, na taa hambu hataholi esa, ana tao natu'da au.

¹⁷ Au aue-aosa nai Isra'el deak, de dei fo au fali uni Yerusalem uu. Faik fo au mai uni doik fo hataholi la ala tu'u fee au, fo tulu-fali neu hataholi mana to'a-taak. Boe ma au uni Uma Ina Huhule-Haladoik uu, fo sangga hule-haladoi, ma sangga tunu-hotu mata-matak nai ndia, neu Manetualain.

¹⁸ Ledoeik au tao alalao au aong, neme Uma Ina Huhule-Haladoik tungga ai hetiheun ha'dan, boe ma ala mai de ala sangga humu au. Tehuu le'doeik ndia, taa hambu hataholi no'uk lai ndia, ma taa hambu esa ana tao nahuuk hata-hata esa boe![☆] ¹⁹ Manai ndia kala ka'da hataholi Yahudi luma leme nusa Asia mai. De mete ma sila kadede'ak lo au, na sila ndia musi ladede'a lo au nai ia. Te taa ndia hataholi la ia. ²⁰ Naa te hataholi la sila tala mai. De ama matane su'dik hataholi la ia, au salang hata? Fain fo le'doeik ala palisak au, neme Mamana Tao Dede'a Anggama, ala taa hambu au salang esa boe. Ka'da ama matane sala leo! ²¹ Fama hambu dede'ak esa, ama, fo ana tao ala lahuu, ma dale nala taa malole lo au. Le'doeik au mboka ae, 'Ei sangga huku au, huu au amahela ae, Manetualain bisa Ana tao naso'da falik hataholi mana matek!'”[☆]

²² Paulus nae leondia, na huu gubenor Feliks boe oo, ana bubuluk no'uk la'eneu 'Lamatuak Yesus Dala So'dan'. Boe ma gubenor ana kena nakabuak ndia de nae, “Leoiak! Au sangga oke malangga soldadu Lisias, fo au amanene ndia tutuin dei. Mete ma au akokola basa ua ndia, dei fo

* **24:8** Dede'a-de'ek manai longga dale ia, taa hambu sana nai Susula Malalao dede'a Yunani laak dale. ☆ **24:18** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 21:17-28 ☆ **24:21** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 23:6

au aketu dede'ak ia.”²³ Boe ma ana nadenu malangga soldadu anak esa, neu kena Paulus. Tehuu ana palenda fo Paulus ana leo loak fa, ma boso ka'i ndia nonoo nala mai ono-laun.

Paulus nakokola no Feliks ma saon

²⁴ Gubenor Feliks saon hataholi Yahudi, na'de Drusila. Seli faik hida, boe ma Feliks ana sangga lelak fo no saon lakokola lo Paulus. De nadenu lo Paulus neni dua sala matan mai. Boe ma Paulus nafa'da sala, dalan leo bee fo hataholi la, ala bisa lamahele Yesus Karistus, hataholi fo Manetualain ana helu mema kana neme makahulun mai.²⁵ Ana nafa'da dalan leo bee fo hataholi bisa naso'da no ndoos, ma tao leo bee fo hataholi bisa nanea aon, fo boso tao salak. Ndia boe oo nafa'da nae, dei Manetualain ana sangga huku basa hataholi la.

Le'doeik namanene leondia, boe ma ana bii nalan seli. De nafa'da Paulus nae, “Paulus! Dai so. Ka'da losa ia leo! Dei mete ma hambu fai, na au oke o bali.”²⁶ Faik ndia, Feliks ana sangga lelak fo Paulus ana kosun nenik doik, suek ana mbo'i heni Paulus. De nambue noke taa-taa Paulus fo kola-kola noon nakandondoo henin.

²⁷ Naa te, tungga dalak esa, na gubenor Feliks boe oo, ana ha'i malangga-malangga Yahudi la dale nala. Huu ndia, de tana naketu lai-lai Paulus dede'an. Ana ende dede'ak ndia, losa teuk dua. Basa ndia, boe ma gubenor beuk ana mai nggati Feliks. Na'den, Porkius Festus. Tehuu ala bei kena lakandoo Paulus.

25

Gubenor Festus ana palisa Paulus dede'an

¹ Faik ndia gubenor Festus ana lali neni Kaisarea neu fo sangga nakalala'ok palenda. Ana leo ka'da faik telu neme ndia, boe ma ana la'o nakandoo neni Yerusalem neu.² Nai ndia, malangga-malangga Yahudi ma lasi-lasi ha'da kala, latonggo fo lalelela aok lo gubenor beuk nai ndia. Sila boe oo, ala so'uk Paulus dede'an nai kokola nala dale.³ Sila boe oo loke lae, leo bisa na gubenor nadenu ndia hataholi nala, leu lo falik Paulus neni Yerusalem mai. Naa te ala lala halak, fo sangga tao lisa Paulus nai dala lala'dak.

⁴ Tehuu gubenor nataa nae, “Ama-ama nggalei. Leo iak. Ela ala kena ndia nai Kaisarea dei, te au sangga fali lai-lai ele uu.”⁵ De mete ma hambu neme ei mai ana naena koasa fo tao dede'ak ia, na ala bole leu sama-sama lo au neni Kaisarea neu. Mete ma memak hataholi ia, ana tao salak hata-hata, na ei bole madede'a mian nai ele leo.”

⁶⁻⁷ Boe ma Festus ana leo me'da faik sanahulu nai Yerusalem, dei fo ana fali neni Kaisarea neu. Faik ndia, hambu hataholi Yahudi luma, ala tungga loon losa ele. Fo'a mai, boe ma gubenor ana buka dede'ak ndia. Ana nadenu lo Paulus neni matan mai.

Paulus ana losa ndia, boe ma hataholi Yahudi la lambadeik e'on, boe ma ala mulai mboli sala mata-matak neun. Tehuu tala bisa latu'du buti esa boe.

⁸ Boe ma Paulus ana nasala'e aon nae, “Ama gubenor. Au beita tao itak manggalauk hata-hata esa boe. Au boe oo, beita tao hata-hata fo la'ba-lena anggama Yahudi heti-heun. Au taa tao anggenggo Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin nai Yerusalem. Ma au taa tao hata-hata fo la'ban mana palenda Roma heti-heun.”

⁹ Tehuu gubenor ana sangga matak, ma ana sangga hataholi Yahudi la dale nala. Huu ndia, de natane Paulus nae, “O dudu'am leo bee? Makaheik do taa, mete ma au tao o dede'am ia nai Yerusalem?”

¹⁰ Namanene gubenor natane leondia, boe ma Paulus nataa nae, “Ama gubenor. Au ia hataholi Roma. De hatematak ia, au ambadeik nai ama gobenor fo mana palenda Roma wakil matan, fo naena hak tao au dede'ang tungga mana palenda Roma heti-heun. De au taa nau uni Yerusalem uu, fo naketu au dede'ang nai ele. Ama mesa kana bubuluk, au taa tao salak hata-hata esa boe, fo la'ban hataholi Yahudi la ia. ¹¹ De mete ma au tao asala hata-hata fo nandaa huku mate, na au simbok. Te mete ma, hata fo ala kokolak ndia, taa tete'bes tungga heti-heuk, na taa bisa fee au uu hataholi la ia, lima nala. Ala ka'da sangga dalak, fo ala tao lisa au no loulatak. De hatematak ia, tungga au hak, na au oke akahehenek uni Mane Inahuuk Keser uu, nai mana palenda kota Roma. Ela ndia mesa kana naketu dede'ak ia!”

¹² Lamanene Paulus noke leondiak, boe ma gubenor nakokola no ndia nonoo nala, fo mana tungga tao dede'ak ndia. Basa ndia, boe ma nafa'da Paulus nae, “Huu o moke nakahehenek muni Keser muu, de o musi Roma muu.” Ana kokolak nate'e leondia, boe ma gubenor ana kena nakabuak ndia.

Festus noke Mane Agripa nananoli-nafa'dak, la'eneu Paulus

¹³ Basa ndia boe ma, hataholi Yahudi la manen na'de Agripa,* no feton, na'de Bernike, leni Kaisarea leu. Dua sala sangga fee ha'dak neu gubenor beuk. ¹⁴ Ala sunggu faik hida leme gubenor uman. La'i esa, Festus ana tui dua sala Paulus dede'an. Nae, “Nai Kaisarea ai kena hataholi esa, na'de Paulus. Makahulun gubenor laak bei tana hambu lelak, fo naketu Paulus dede'an. ¹⁵ Bei lalaik ia, fo faik au uma Yerusalem, anggama Yahudi malangga-malangga nala ma lasi-lasi ha'da kala, ala mai kalaak Paulus salan, de loke au fo hukun. ¹⁶ Tehuu au afa'da sala ae, ‘Tungga mana palenda Roma heti-heun, na au musi palisak dede'ak ndia dei. Musi nakatonggok hataholi madede'a kala dei. Au sangga bubuluk, ei feen ana sala hata. Ma ndia boe oo, musi ana hambu faik, fo ana nasala'e aon, bei fo au aketu dede'ak ndia. Au fee lo Paulus neni au mai, fo ela au amanene dede'ak ia, tutuu-tetenden leobeek.’ ¹⁷ Boe ma le'doeik au fali uni Kaisarea mai, hambu hataholi Yahudi luma, ala tungga ia mai boe. Fo'a mai, boe ma au tao dede'ak ndia. Au adenu ala loo Paulus mai nasale au, fo ela au bisa amanene dede'ak ia tutuu-tetenden. ¹⁸ Boe ma hataholi Yahudi la lambadeik, de ala mulai tui Paulus sala nala. Tehuu hata fo ala tui au ndia, tana benu no hata fo au akandandaang ndia. ¹⁹ Ka'da ala tala landaa la'eneu sila anggama hehelin. Ma latoka la'ban Paulus la'eneu hataholi esa, na'de Yesus. Tungga hataholi Yahudi la ndia, na Yesus maten so. Tehuu Paulus mate-mate nae, Yesus naso'da fali so. ²⁰ Latoka leondia, na huu au hataholi beuk, de au taa bubuluk aketu dede'a anggama ia, leo bee. Huu ndia, de au atane Paulus ae, ‘Leo bee, mete ma au palisak o dede'am ia, nai Yerusalem do?’ ²¹ Tehuu tana nau. De noke nakahehenek neni Keser neu, nai mana palenda Roma husen. Huu ndia, de au kena ahelen, losa au hambu lelak, fo haituan neni Roma neu.”

²² Namanene Festus tutuin ndia boe ma, Mane Agripa nae, “Leo bisa na, au nau amanene akandoon, neme hataholi ndia mesa kana mai.”

* **25:13** Mane Agripa ia, Mane Herodes Agripa II. Aman Mane Herodes Agripa I, fo mana tao nisa Yakobis, ma sikalatik la'a lisan.

Boe ma Festus nataa nae, "Bisa! Dei fo au hetu fo fo'a na, ama bisa mamananene aom, neme hataholi ndia mai."

Mane Agripa ana nau namanene Paulus kokolak

²³ Fo'a mai boe ma, gubenor Festus ana hetu fo Mane Agripa namanene Paulus tutuin. Ana hetu fo hataholi no'u kala lamanene Paulus. Ndia: malangga-malangga soldadu la, ma hataholi inahuu nala manai Kaisarea. Basa de Mane Agripa ma Bernike ala maso pake balo'a mane-manek. Boe ma hataholi la ala fee ha'dak neu dua sala. Le'doeik basa hataholi la lakabubua, boe ma gubenor ana fee loo Paulus mai.

²⁴ Boe ma loo Paulus mai. Basa ndia, boe ma gubenor ana so'uk kokolak nae, 'Mane Agripa, ama-ama, ma basa nanahoka kala, fo au fee ha'dak. Hataholi ia, naden Paulus. Hataholi Yahudi la ladede'a loon. Boe ma hambu hataholi leme Yerusalem ma leme ia mai boe, fo lakataka au lae, hataholi ia taa nandaa naso'da so. ²⁵ Huu ndia de au palisa kana, tehuu au taa hambu salan fo nandaa huku maten. Tehuu ndia noke nakahehenek neni mana palenda Roma husen neu. ²⁶⁻²⁷ De nau, do taa nau oo, au musi sulak susula nununik. Tehuu hatematak ia, au musi sulak hata fee Mane Inahuuk? Huu ndia, de au akabubua basa ama sala, fo mamananen. Mamananene basa, na au amahena ama Manek Agripa bisa ana fee au nanoli-nafa'dak, fo au bisa sulak dede'a manamaso langgautek, fee Mane Inahuuk. Au ameda taa malole, mete ma au haitua dede'ak ia neu Keser, naa te au taa afa'da hataholi ia, salan hata.

Au kokolang ba'u ka'da ndia. Makasi."

26

Paulus ana nasala'e aon neu Mane Agripa matan

¹ Boe ma Mane Agripa nadenu Paulus nae, "Hatematak ia, o bisa masala'e o aom leo. Ai basa nggai mahehele so, fo nau mamananene o."

Paulus ana botik liman, boe ma ala nee-nee de nakokola nae,

² "Ama Manek Agripa fo au fee ha'dak. Au ame'da amahoko, huu ama ana mbo'i au bole tui ama sala, basa dede'ak, fo hataholi Yahudi la ala kalaak au. ³ Au bubuluk, Ama ana bubuluk no tete'ben, ita hataholi Yahudi la ha'dan, ma la'eneu ita natokan. De au hule fo Ama mamananene neulalau au.

⁴ Mulai neme au kadi'i anang mai lanoli au so, fo naso'da tungga ai hataholi Yahudi la ha'dan. Sososan, au hambu nanolik neme au nggolong mai; basa de au mai sakola seluk bali neme Yerusalem. Hataholi manai Yerusalem, ala bubuluk au dala so'dang, ma lalalak te'be-te'be au. ⁵ Mete ma malangga-malangga anggama la ala nau, na bisa ala tui lae lalalak au so, neme makahulun mai. Au ia boe oo, maso partei anggama Farisi. Basa hataholi la bubuluk ai hataholi Farisi la ia, mana tungga mate nenin basa anggama Yahudi hetu-heun. ⁶⁻⁸ Manetualain nafa'da neu ai ba'i-ba'i nala neme makahulun mai, fo suék Ana tao naso'da falik hataholi mana mate kala. De losa hatematak ia, au ua hataholi Isra'el la, ai basa nggai mima leo sanahulu dua mai, de ai mahani-mahani ma hule-haladoi lele'do-le'odaen, fo Manetualain ana tao natetu Ndia hehelun ndia.

Ama Manek Agripa fo au fee ha'dak. Huu au amahele, dei Manetualain ana tao naso'da falik hataholi mana mate kala, huu ndia, de ladede'a lo au. Au sangga atane, huu hata de hambu neme ei mai taa mamahele

Manetualain, ana nabe'i tao naso'da nasafali hataholi mana mate kala? Neu ko Manetualain ana nabe'in!

⁹ Memak makahulun au tao su'di hata, fo la'ban mate-mate ua hataholi mana tungga Yesus, fo hataholi Nasaret ndia. ¹⁰⁻¹¹ Lelek ndia malangga-malangga anggama Yahudi la, ala fee koasa neu au, fo au uu tao akatoto'ak Yesus hataholi nala su'di lai bee. Au humu ala sala, boe ma au hela uni sala leni Yerusalem leu, fo nandee sala leni bui dale leu. Au boe oo, tungga aketu huku mate luma. Au boe oo, maso uni uma huhule-haladoi kala dale uu, fo tao ala sala doidoso. Boe ma au akataka sala, fo lalelesi Yesus. La'i no'uk, au husi sala no dale mato'bik. Sa'di au amanene mana mamahela Yesus lai su'di bee, na mae losa nusa dea oo, au uu husi sala!''^{*}

Paulus ana tui seluk ndia natotonggo noon

(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:1-19; 22:6-16)

¹² Paulus ana kokolak tuti nae, "La'i esa, malangga-malangga anggama la, ala fee au susula koasa, fo au uu husi Yesus hataholi nala leme kota Damsik. Basa de au uu. ¹³ Ama Manek Agripa! Ledoeik au bei nai dala lala'dak, me'da le'do namatetu, te ka'da nggengge neuk, manggale'dok esa neme lalai mai, ha'don tanden ana seli, ana loti bebeik neu au ma au nonoo nggala. ¹⁴ Ai basa nggai bala miu dae, huu manggale'dok ndia ha'don tanden ana seli. Boe ma au amanene halak esa, nakokola no au, nenik dede'a Aram* nae, 'Wei Saul! Huu hata de o mambue tao Au doidoso akandondoo henin? Toto'ak la'i esak, mete ma o mambue la'ban Au hihing nakandondoo henin.' ¹⁵ Au amanene halak ndia, tehuu au taa ita hataholin. De au atane ae, 'Ama mana kokolak ia see?'

Boe ma halak ndia nataa nae, 'Au ia, Yesus, fo o mambue tao doidoson makandoon. ¹⁶ Saul! Fo'a leo! Au atu'du au aong neu o fo da'dik neu Au hataholi namaheheleng. De o musu muu mafa'da basa hataholi la, hata fo lele'don ia o mitam neme Au mai so. Dei fo Au atu'du tamba o bali, dede'a beuk ia, fo suok o bisa muu mafa'da basa hataholi la ia. ¹⁷ Neu ko o hambu toto'a mata-matak. Tehuu Au anea o neme hataholi la, fo ala sangga tao lakatoto'ak, mae neme hataholi Yahudi la mai, do neme hataholi fe'e kala mai. Tete'bes! Au haitua o muni hataholi taa Yahudi la muu. ¹⁸ O muu hasi mata nala, fo ela ala bubuluk, ma laso'da nai manggale'dok. Boe ma ala la'o ela sila dala so'da pepeko nala. Ma o musu matu'du sala dala so'da ndoon. O makambo'i kasa leme Malangga Inahuu Nituk koasan mai, ma basa na mua sala leni Manetualain leu. No leondiak, Manetualain ana koka heni basa sila sala nala. Sila boe oo, ala da'dik Manetualain hataholi nala sama leo hataholi fe'e kala, fo Manetualain ana hele nala sala, huu lamahela Au. Ka'da ndia fo Au afa'da o, Saul.'"

Paulus ana tui ndia uen

¹⁹ De Ama Manek, ues fo au simbo akandoon neme nusa so'dak mai, ndia au akalala'o kana. Losa hatematak ia, au aue akandoo, de au taa hela deak fa boe. ²⁰ Makasososan, au afa'da Yesus Dala So'dan neu hataholi Yahudi la, manai Damsik. Basa ndia, boe ma au mai afa'da hataholi Yahudi la manai Yerusalem, ma manai propinsi Yudea. Basa ndia, na au la'ok afeok uni hataholi taa Yahudi la, nusa-nusa nala uu. Au kokolak manggale'dok

^{*} **26:10-11** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3; 22:4-5 ^{*} **26:14** Nai susula Yunani nana sulak 'hataholi Ibrani dede'an'. Sila dede'a basa fain, ndia dede'a Aram. Boe ma ala sulak nakandanda nae, 'toto'ak, mete ma o fiti makandoon besi matande nai o deam'. Ala lateme hoo sapi pake besi matande. Maku ma, sapi mana la'ban, ana fiti besi matande ndia, na neu ko name'da he'dis. Ndia sosoan nae, 'toto'ak la'i esak, mete ma o mambue la'ban makandondoo Au hihing.'

ua basa sala, fo ala la'o ela sila dala so'da kasala nala, ma fee sila aon neu Manetualain. Sila boe oo, ala tao lalole sila so'dan, fo feen neu hataholi fe'ek, fo ana da'dik tanda nae, sila da'dik hataholi beuk nai Manetualain dalek.* ²¹ Huu au aue leondiak, boe ma hataholi Yahudi la humu lala au, neme Uma Ina Huhule-Haladoik nai Yerusalem. Sila boe oo, ala sangga tao lisa au. ²² Tehuu Manetualain ana fali nala au. Huu ndia, de au bei aso'da losa hatematak ia. De au bei bisa ambadeik nai ia, fo au tui basa hataholi la inahuu-kadi'ik, la'eneu Yesus Dala So'dan. Hata fo au afa'dak ia, basan nandaa no hata fo Ba'i Musa, ma Manetualain mana kokola nala, lanoli nai makahulun so. ²³ Lanoli la'eneu Karistus, hataholi fo Manetualain ana helu basan so, fo sangga Ana haituan mai. Nae Ndia musi lemba doidosok, fo basa na Ana mate, tehuu basa na Ndia da'dik hataholi sososak, fo Manetualain ana feen naso'da nasafali. Dei Ndia ana fee manggale'dok neu hataholi Yahudi la, ma leo-leo fe'e kala manai daebafok ia.*²⁴

²⁴ Paulus bei kola-kola fo nafa'da ndia uen, boe ma Festus ana mboka nae, "Heeh! Paulus! Fama o mamulu ia so. O bubuluk no'un seli, losa ana tao nala o langgauten ana kelembua so."

²⁵ Tehuu Paulus nataan nae, "Ama gubenor, fo au fee ha'dak. Au taa amulu. Basa au afa'da kala ia, memak tete'bes. Au taa dudulan. ²⁶ Ama Manek Agripa mesa kana bubuluk no tete'bes, hata fo au afa'da kala ia. Huu ndia, de au ambalani afa'da manggale'dok. Au amahela ae, Ama Manek namanene basa dede'a kala ia, huu hata fo mana da'dik ndia so, tana da'di nai mamana nees. Ndia ndia: Yesus ana mate so, te naso'da nasafali so. Basa hataholi boe oo, ala bubuluk dede'ak ndia. ²⁷ Lele uluk, Manetualain mana kokola nala, lafa'da memak basa dede'a kala ia. Au ambalani ambedak ae, Ama Manek boe oo, namahele mana kokola la sila kokola nala, hetu?"

²⁸ Mane Agripa ana tete tutik ndia kokolan, nae, "Wee, Paulus! O mae hetu o dodoo kokoe au da'di hataholi Kristen nai fai keke'uanan ia, hetu!?"

²⁹ Tehuu Paulus nataa Manek nae, "Leoiak Ama. Au hule-haladoi neu Manetualain, fo ela lai-lai do dook oo, taa ka'da Ama Manek, te basa hataholi la faik ia, lamanene au kokolang ia, bisa ala da'dik sama leo au, fo Yesus hataholi nala! Tehuu, sa'di ama sala bosu da'dik hataholi nana kenak leo au ia."

³⁰ Paulus ana kokolak nate'e leondia, boe ma Mane Agripa no ndia feton Bernike, ma gubenor Festus, ma basa hataholi la, ala fo'a lambadeik, ³¹ de ala la'o leu deak, boe ma ala lakokola aon lae, "Hataholi ia tana tao hatahata, fo nandaa huku maten, do taon neni bui dale neu!" ³² Boe ma Manek Agripa nafa'da gubenor Festus, nae, "Kasian la'i esak hataholi ia, noke nakahehenek neni mana palenda Roma husen neu. Te taa na, dei dede'ak ia bisa basan so, de bisa mbo'i henin so."

27

Lo Paulus neni Roma neu

¹ Basa ndia, boe ma gubenor Festus naketun, ana haitua Paulus neni Mane Inahuuk Keser, nai Roma neu, fo naketu ndia dede'an nai ele. Boe ma ana fee Paulus no hataholi bui fe'e kala luma, neu malangga soldadu esa, na'de Yulius, fo ana nuni sala leni nusa Itali leu. Yulius ndia na, malangga soldadu, neme soldadu mana manea Keser mai. ² Faik ndia, au (fo Lukas) tungga nuni boe. Boe ma bei hataholi esa bali, fo hataholi

* **26:20** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:20, 28-29 * **26:23** Yesaya 42:6; 49:6; 1 Korintus 15:20

Makedonia, neme kota Tesalonika mai, na'de Aristarkus, ana tungga boe. Ai basa nggai sa'e ofak maneme Adramitium mai. Tungga hihik, na ofak ndia, dei fo ana tuli mamananak no'uk nai nusa Asia.

³ Ai sa'e la'o ela Kaisarea, de fo'a mai boe ma, ai losa nai kota Sidon. Malangga soldadu Yulius ana tao Paulus neulau hiak, ma nafa'dan nae bole neu tilo nonoo nala lai ma'dalai. Ndia hihii ndia, na suek ala bisa fee Paulus su'di hata fo ana parluun nai tasi lai.

⁴ Boe ma ai basa nggai sa'e seluk mini ofak lain miu, fo mulai la'o. Tehuu ani solu belak, losa ofak ndia elaba'ik tana mata neu. Boe ma ala heok ofak, fo suek ana tungga pulu Siprus, no dae Siria laladan, fo ela nanababaak neme ani solu mai. ⁵ Boe ma neme ndia mai, ai la'o makandoo mesik tasi manai nusa Kilikia ma nusa Pamfilia matan. De ai losa kota Mira nai nusa babae'ek Likia. Losa ndia, boe ma ai basa nggai konda la'o ela ofak ndia. ⁶ Neu Mira boe ma malangga soldadu Yulius, ana sangga ofa fe'ek, fo ana nau neni Itali neu. Boe ma ana hambu ofak esa, fo neme Aleksanderia mai, mana sangga neni Itali neu. De nadenu ai basa nggai sa'e mini ofak ndia lain miu.

⁷ Ai la'o faik hi'da so, tehuu ofak ndia elaba'ik tana nau mata neu, huu ani solu belan ana seli. De ai sota mate losa sangga dekak no kota Knidus. Tehuu ani bei belak nakandoo, de ai la'o nggo'di mini pulu Kreta miu, suek nanababaak neme ani ndia mai. Basa ndia, bei fo ai tungga mana solonggoon esa, na'de Salmone. ⁸ Ai sota mate tungga mana solonggoon ndia, tungga-tungga pulu Kreta tasi bifin, de bei fo ai losa mamananak esa, na'de Namu Malole. Mamananak ndia dekak no kota Lasea.

⁹ Nai ndia, ofa isi la ala hahae fa neme sila sosota nala mai, huu ai la'o doon ana seli, tehuu beita losa Itali. Faik ndia, hataholi Yahudi la Fai Inahuu Hambu Ambon Salak, ana seli so.* Ndia ndandaan nae, fai ani belak ma lii inahuuk ana mulai so. Boe ma ofa isi la latane lae, ata la'o takandoo do taa. Namanene leondia boe ma Paulus ana so'uk kokolak nae, ¹⁰ "Basa tolanoo ngga lei. Au oke kokolak fa. Au ame'da, mete ma ita la'o takandoo, na neu ko ita bisa hambu toto'a no'uk. Bisa-bisa ofak ia, ana bolo, de mopo balo'a sala, ma ita basa nggata boe oo bisa mate." ¹¹ Tehuu malangga solda'du ndia, tana nau namanene Paulus. Ana namahale lene ka'da jura'gan, ma maofak. De ala dudu'a, sangga kalua neme mamananak ndia mai. ¹² Dede'an ndia, na Namu Malole manggalau ana seli, mete ma ofak, ana musi see neu ndia, nai fai lii. De sila no'u kala nau, fo ai la'o makandoo, mini kota Feniks miu. Ala lamahena, mete ma bisa na ai basa nggai mahani ndia nai fai liin ia. Kota Feniks ndia, pulu Kreta namo seseen neulaun ana seli, huu nanababaak neme ani bala konak, ma bala kiik mai, ma nakambo'ik neme lii inahuuk mai.

Ani sanggu nai tasi

¹³ Faik fo ani konas ana fumbu faa-faa, boe ma lahetuk ala bisa pake ani ndia, fo ala la'o leni Feniks leu, de lae, "Ani ia neulauk. Mai fo ita la'o leo!" De ala hela naka ma ala le'a laa, boe ma ai la'o tungga-tungga tasi bifi. ¹⁴⁻¹⁵ Tehuu ai beita la'o doo-doo ana, te ani sanggu ana mai so. (Fo hataholi la lae, 'ani timu konas'). Ani ana fumbu heni ofak neni tasi lala'dan neu. Ofa isi la tala bisa belok ofa langga natetu, de ka'da ala ela ofak ana bonu tungga ani hihiiin leo.

* **27:9** Faik fo teuk kalima hulu sion, hataholi Yahudi la Fai Inahuu Hambu Ambon Salak, ana tu'da la'eneu bula Oktober fain lima. Faik ndia fai bala-kiik ana mulai so.

¹⁶ Ai bonu tungga lii, losa dekak mia pulu anak esa na'de Kauda. Faik ndia, sakoci bei ana do'o-do'o nai ofa iko, huu nanamba'ak no ofak talin. Boe ma ai hela sakoci sota mate malan seli, fo nakahehene kana neni ofak lain neu. ¹⁷ Ledoeik sakoci nala ofak lain so, boe ma ala mulai feo tali ndule ofak ndia aon, fo suek nanea boso losak ofak papa nala huka heni sala, fo ana bolo. Sila boe oo ala bii, boso losak lii ana tenda ofak ndia, fo ana hala neu salae metik Sirtis nai Afrika ele. De lakonda naka ana bonu neu tasi, suek naloe ofak ndia nalalain.

¹⁸ Ani sanggu ndia, ana bala ai ofan kii-konak. De fo'a mai, boe ma ofa isi la ala nggali heni ofak bua fufua nala, neni tasi dale neu. ¹⁹ Fo'a mai seluk, te ani sanggu bei nafumbu belak. De ala boe bii bali. Huu ndia, de ala tao lamada'u ofak fufuan. Ofak manala nala boe oo, ofa isi la ala mbia heni sala lenik sila lima heheli nala. ²⁰ Lele'do-le'odaen ani sanggu ndia, taa naloe fa boe losa faik hi'da, ma ana ko'a kate nalan seli, losa taa mita le'do ndu kala so. Ai basa nggai ketu ai namahenan, ma ai mae, ai taa maso'da so.

²¹ Ai taa mi'a hata-hata esa boe, faik hi'da ia so. Boe ma Paulus noke nala basa sala, de nakokola nae, "Basa Tolanoo nggalei! Leo ei tungga au kokolang so, fo boso ata la'o ela Namu Malole na, neu ko hatematak ia, ita taa hambu toto'ak no'uk leo iak, ma taa naheni hata-hata esa boe. ²² De hatematak ia, au oke ei basa nggei, fo ka'da tao inahuhuu ei dale mala. Neu ko ita ofan ia nakalulutuk henin. Tehuu boso bii, te taa hambu hataholi ana mate. ²³ Au nau ei basa nggei bubuluk mae, au ia Manetualain hataholin, de au hambu ues neme Manetualain mai. Le'odaek Manetualain ana haitua atan esa, neme nusa so'dak mai, de nambadeik neme au boboang seli. Boe ma nafa'da au nae, ²⁴ 'Paulus! O boso bii hata-hata esa boe. Dei o muni Mane Inahuuk Keser muu nai Roma, fo tao o dede'am. Huu Manetualain dalen nehauluk no o, huu ndia de Manetualain boe oo, nasala'e hataholi la fo manai ofak ia lain.' ²⁵ De, basa tolanoo nggalei. Boso ei samanen ana loe. Au amahete'be Manetualain, fo Ndia nafa'da au le'odaen ndia, de neu ko ana da'di leondiak. ²⁶ Tehuu ofak ia, dei ana hala neu pulu esa."

Ofak dekak no ma'dalai

²⁷ Faik ndia, ani-lii ana mbuka nakamiminak tao nabonu ai, faik sanahulu haa neme Tasi Adria. Tehuu me'da fatila'da boe ma, ofa isi la lame'da nonook ai deka-deka mia ma'dalai so. ²⁸ Lakonda u'ukuk fo sangga ala bubuluk oe deman. De ala uku hambu le'a dua hulu. Boe ma ana mata neu fa bali, de lakonda seluk u'ukuk, de ala hambu oe deman le'a sanahulu lima.† ²⁹ Basa sala ala bii, te boso losak ofak ndia ana hala neu batu kanolik. De lakonda naka ofa iko haa nai dea. Boe ma ai basa nggai mamahehenak, fo suek manggale'do lai-lai. ³⁰ Tehuu ofa isi la lala halak, fo ala sangga lalai la'o ela ofak ndia no nee-neek. De lakonda sakoci fo taok ala sangga lakonda ofa langga naka nala.

³¹ Tehuu Paulus nafa'da ofa isi la keke'di manggalaun ndia, neu malangga soldadu ma soldadu la nae, "Mete ma ofa isi la taa lahani ofak lain, na neu ko mate basa ei."

³² Lamanene Paulus nae leondia, boe ma soldadu la ala tati ketu tali, fo ela sakoci ana bonu henin. De ofa isi la tala lalai so.

³³ Fai mulai manggale'do, boe ma Paulus ana kokoe nala hataholi la sila fo la'a. Ana nae, "Soso'da ina dua ia so, te ka'da ita tanggatuuk, ma ka'da

† 27:28 Le'a 20 na meter 37; le'a 15, na meter 27.

tamahehenak, ma taa isi ita tein no hata esa boe. ³⁴ De au hule fo ela ita ta'a fa dei, fo ita hambu falik ita balakain. Au amahela ae, dei taa hambu esa neme ita mai ana hambu soe. Ita basa nggata neu ko taso'da!"

³⁵ Kokolak basa leondia, boe ma Paulus ana ha'i nala loti. De ana hulehaladoi noke makasi neu Manetualain, neu basa sala matan. Basa ndia boe ma ana ha'i nala loti biak esa, de na'a. ³⁶⁻³⁷ Lita leondia, boe ma dale nala latetea lasafali. De ala la'a tungga no'u. Basa ai manai ofak ndia lain, hambu hataholi natun dua hitu hulu nee. Ai basa nggai mi'a. ³⁸ Ai mi'a makabete, boe ma ala mulai mbia heni ha'de gandum la karong-karong, leni tasi dale neu, fo suek ala boe tao namada'u ofak ndia.

Ofak ana hala

³⁹ Fai ana manggale'do so, boe ma ofa isi la lita ma'dalai. Tehuu tala bubuluk pulu beek ndia. Ala lita namo esa, tasi bifi salaek. De lamahena leo bisa na leni ofak ndia nesik batu-batu kanolik manai tasi ndia, fo ala leni tasi bifi leu. ⁴⁰ De ala tete ketu ela naka la, leu tasi dale. Boe ma latanggo'do uli fa neni tasi dale neu, fo suek bisa nakalala'ok ofak. Boe ma ala hela lala laa anak manai mata, fo ela ani ana fuu ofak neni tasi bifi neu. ⁴¹ Tehuu ofak ana dusi sa'e nala salae mbukuk esa, nai tasi dale, de ana hala neu ndia, de tana nangge'o fa boe. Boe ma lii ana mai mbuka nakalulutu ofa iko.

⁴² Ledoeik soldadu la lita leondia, boe ma ala sangga tao lisa basa hataholi bui la. Te ala bii, boso losak hataholi bui la sila, ala ngga'e leni ma'dalai leu fo lalai. ⁴³ Tehuu malangga soldadu Yulius, ana ka'i ndia soldadu nala, huu ana sangga nasala'e nala Paulus. Boe ma ana palenda, fo basa hataholi la mana ngga'e malelak, fo lakaboku tasi dale leu leo, ala ngga'e leni ma'dalai leu. ⁴⁴ Basa boe ma hataholi taa mana ngga'e lalalak, ana nadenu sala to'u papak do su'di hata, fo ala bonu tungga lii neni sala ma'dalai leu. De ai basa nggai losa ma'dalai no so'dak.

28

Nai pulu Malta

¹ Ai basa nggai losa ma'dalai no so'dak, bei fo ai bubuluk mae pulu Malta ndindia. ² Nusak ndia isi nala, ala soluk ai no malole. Huu hambu uda ma manilik ana seli, de ala tao ha'i inahuuk nai tasi bifi ndia, de loke ai fo ai miu dala ha'i. ³ Paulus boe oo neu hehele ai, fo taon neu ha'i. Tehuu le'doeik ana ndae ai la leu ha'i lain, te ka'da nggengge neuk, mengge kalasok esa ana pula mai, huu taa nakatataka ha'i mato bin. Boe ma mengge ndia ana kiki nakadita londa-londa neu Paulus liman.

⁴ Ledoeik ndia, hataholi Malta lita mengge kalasok ndia, nakadita londa-londa neu Paulus liman, boe ma lakokola esa no esa lae, "Hataholi ia neu ko makanisak ia. Mae ana nakambo'ik neme tasi manggalauk mai, tehuu memak ndia uan ndia. Huu ndia, de tana bisa naso'da so! Te see ana tao manggalauk na, ana ketu-kolu ndia buna-boan." ⁵⁻⁶ Hataholi la sila ala dudu'a lae, neu ko ba'ianak bali, te Paulus liman ana mbae, de ka'da nggengge neuk te maten.

Tehuu Paulus ana mbilu heni mengge ndia, neni ha'i dale neu. Ma taa name'da he'dis fa boe. Boe ma hataholi la sila lahani-lahani dodoo ana, te Paulus taa hata-hata. Boe ma ala dudu'a lae, "Naafo ndia nitu lalais ia bou!"

⁷ Taa dook neme mamanak ndia mai, hambu gubenor uma nala ma daen loan ana seli. Gubenor ndia, na'den Publius. Ana mai soluk ai neme tasi

bifi, boe ma noke ai miu leo tataak nai ndia uman. Ana ono-lau ai faik telu nai ndia.

⁸ Faik ndia, gubenor ama bonggin ana sumai, ma ana sali taa hahae. Boe ma Paulus neu tilon nai ndia kaman. Basa boe ma Paulus ana tao liman neu hataholi kamahe'dik ndia, de ana hule-haladoi feen. Boe ma ana hai memak. ⁹ Ala lita gubenor aman ana hai so, boe ma hataholi kamahe'dik fe'e kala leni Paulus mai. Loken ana fali sala, boe ma ana tao nahai sala.

Paulus asa sa'e ofak la'o ela Malta fo leni Itali leu

¹⁰ Basa ndia, boe ma hataholi la latu'du sila nameme'da makasin, de leni fee ai palasen no'un seli.

¹¹ Ai leo mima Malta bulak telu, losa fai lii ma ani sanggu ana hahae. Faik ndia, hambu ofak esa neme Aleksandria mai, de ana see pulu ndia so, neu fai lii. Ofak ndia na'den, Kakana Kaduak,* huu hambu bua nana dokik nitu lalais kakana kaduak, nai ofak ndia langgan. Boe ma ai sangga sa'e ofak ndia, de hataholi Malta la leni fai lepa-nggee, ma balo'a fe'ek fo ai paluun nai ofak lain.

¹² Ai sa'e ofak belekoe losa kota Sirakusa nai Sisilia. Ai see neu ndia faik telu. ¹³ Neme ndia mai ai tungga-tungga Sisilia tasin biffin, de ai losa kota Regium. Fo'a mai, boe ma ani konas ana nafumbu nalan seli, de ai ofan ana dusi lai-lai. Binesan boe ma, ai losa kota namo esa, na'de Putioli.

¹⁴ Ai miu ndia, de ai konda la'o ela ofak. Boe ma ai miu sangga Yesus hataholi nala manai ndia kala. Ai matonggo mia sala, boe ma ala loke ai fo leo tataak mia sala. De ai leo sosodaina esa mima ndia. Basa ndia boe ma ai la'o eik makandoo mini Roma miu. ¹⁵ Faik fo Yesus hataholi nala manai Roma lamanene lae, ai mini ele miu, boe ma ala mai soluk ai nai dala lala'dak. Luma ala hambu ai mima Pasa Apius. Fe'e kala ala hambu ai mima mamanan esa, na'de Pasanggarahan Telu.† Faik fo Paulus nita sala, boe ma noke makasi no'uk neu Manetualain, de ndia dalen ana da'di natea.

Paulus nai Roma

¹⁶ Losa Roma, [boe ma soldadu la ala tao hataholi bui la leni bui dale leu.]‡ Tehuu Paulus taa. Ala mbo'in fo bole ana se'ba uma esa. Nai ndia, ana leo no soldadu esa, fo nanea nakandoon. Dua sala liman bekeselik, nana mba'a mangginggiik nenik tali besi.*

¹⁷ Basa faik telu, boe ma Paulus noke lasi-lasi Yahudi manai ndia kala, fo ala mai latonggo loon. Faik fo lakabubua so, boe ma nafa'da sala nae, "Basa tolanoo nggalei! Au nai ia huu hataholi Yahudi la, ala humu lala au neme Yerusalem. Boe ma ala fee au uu mana palenda liman. Naa te au taa asala hata-hata esa boe! Au taa tao hata-hata fo la'ban ita leo hehelin. Ma au taa la'ban ita heti-heun, fo ita simbo sala leme ita bei-ba'i nala mai so. ¹⁸ Mana palenda ana palisak au dede'ang ia neme ele so. Tehuu taa hambu au salang esa boe, fo nandaa huku mate. Huu ndia, de ala sangga mbo'i heni au so. ¹⁹ Tehuu ka'da hataholi Yahudi la malangga nala ala timba heni mana palenda nakeketun, fo sangga mbo'i heni au so, de nau do taa nau oo, au musi akahehenek uni mana palenda Roma husen mai. Au tao leondiak, tehuu au taa dudu'a kalaak seluk, au leo heheling.* ²⁰ Huu

* **28:11** Tungga hataholi manai ndia kala anggaman, kakana kadua kala ndia na'de nala Kastor ma Poluks. † **28:15** Pasa Apius doon neme Roma mai, me'da kilo hitu hulu and Pasanggrahan Telu doon, kilo lima hulu telu. ‡ **28:16** a: Hambu Susula Yunani laak luma, tana sulak dede'ak manai longga dale ia. ☆ **28:16** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 28:20 ☆ **28:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 25:11

dede'ak ndia, de au akabubua tolanoo kala nai ia. Fo ela ita takokola aok dede'a hatak, fo hataholi Yahudi la lahani-lahani kana: de ita basa nggata tamahena neu Manek ndia, fo Manetualain ana nau haituan mai, suek nasala'e nala ita leo Isra'el. Huu dede'ak ia, de ala mba'a au nenik tali besi ia."

²¹ Boe ma lataa lae, "Losa hatematak ia, ai beita simbo susulak esa neme Yudea mai, fo lafa'da tolanook dede'an ia. Leondiak boe oo, tolanoo-tolanook mana maik leme ele mai, tala lafa'da hata-hata esa boe, la'eneu tolanoo Pau. ²² Tehuu ai hii mamananene hata fo tolanook namahelek ndia, huu ai mamananene su'di nai bee, lae hataholi la ala timba heni hata fo partei salanik lanoli kala. Te tete'ben na leobeek, na ai beita bubuluk. De tolanook mafa'da su'dik ai dei."

²³ Boe ma basa sala lala halak, de ala hele lala faik esa, fo ala sangga latonggo seluk. Losa fain ndia, boe ma hataholi no'un seli ala mai lakabubua leme Paulus uman. De ana mulai tui sala Manetualain palendan. Boe ma ana pake Ba'i Musa susulan, ma Manetualain mana kokola nala susulan, fo sangga tao sala ala lamahela neu Yesus. Paulus ana kokolak neme fafain mai losa bo'bok.

²⁴ Le'doeik fo lamanene basa Paulus kokolan, boe ma hambu luma lamahela te selu kala, na, taa. ²⁵ Ala esa la'ban esa, losa hambu luma ala sangga fali. Tehuu Paulus nae, "Memak ei natokan ia, nandaa no makahulun, Manetualain Dula Malalaon nafa'da Ba'i Yesaya ²⁶ nae, 'O muu mafa'da leo ia, mae,

"Dei ei mambue mamananene makandondoo henin Au Kokolang,
tehuu ei taa malelak fa boe!

Ei mambue mita makandondoo henin hata fo Au taok,
tehuu ei taa mbali sana."

²⁷ Huu leo ia, dalen batu mamates.

Ndi'idoo nala, tala nau lamanene so bali!

Ma mata nala lakambomboke nisak!

Neme naa, fo boso boe ala lamanene bali;

Ma neme naa, fo mata nala, boso boe ala lita bali

Ma neme naa, fo dale nala mboke lakandoo henin.

Losa ala taa bubuluk dala fafalik, leni Au mai bali,

De talobee fo Au bisa tao alole sala bali?"*[†]

²⁸ Basa de Paulus ana nate'e kokolan nae, "De leo iak, tolanoo nggalei! Ei musi bubuluk mae, hatematak ia Manetualain boe oo, Ana mulai fee so'dak neu leo-leo fo taa Yahudi la so, huu sila boe oo ala nau lamanene Manetualain." ²⁹ [Paulus nate'e leondia, boe ma hataholi la sila ala fali. Tehuu dudu'a nala taa hambu latonggo, huu ala latoka esa no esa.][§]

³⁰ Paulus ana leo nai ndia uma sese'ban ndia losa teuk dua. Ana simbok no namahokok hataholi fo mana sangga latonggo loon.

³¹ No leondiak, ana hambu lelak fo ana tui sala Manetualain palendan, ma nanoli sala Lamatuak Yesus Dala So'dan. Paulus ana kokolak manggale'dok ma kambalanik, ma tana nakatoto'a hata-hata.

Ama Teofilus susuek. Au tutuing losa ka'da ia.

Makasi.

Neme au, Lukas.

* 28:27 Yesaya 6:9-10 § 28:29 De'ek ia taa nai susula Yunani laak luma.

Paulus susulan fee hataholi kamahеле kala lai kota Roma

Soda-molek

¹ Susulak ia neme au, Paulus mai. Manetualain hele nala au so, fo dadik neu Yesus Karistus nadedenun. De Ana so'u nala au dadik neu Karistus atan, suek au uu afada hataholi sudi lai bee, la'eneu Ndia Hala Malolen.

²⁻³ Makahulun ele, Manetualain heti memak, fo Ndia mana kokola nala sulak la'eneu Hala Malole ndia neu Ndia Susula Malalaon. Te nai Susulak ndia, Lamatuak helu, fo sangga haitua Anan Yesus mai, fo dadik Hataholi. Tehuu hatematak ia, Ndia hehelun dadi so, huu Yesus mai so, fo Ana dadik hataholi neme mane Dauk numbu-sadun mai. ⁴ Tehuu nai dede'ak esa bali, na, Manetualain natudu buti, nae, Yesus Karistus boe, dadik Ndia Ana hehelin. Te Yesus Dula Dale Malalaon ndia, tebe-tebe malalaok, sama leo Manetualain. Ma Lamatuak pake Ndia koasan, fo tao nasoda falik Yesus neme Ndia mamaten mai. Huu ndia, de ita bubuluk, Manetualain Anan ndia, na ndia Yesus, fo ita Lamatuan.

⁵ Yesus natudu dale malolen neu au, huu Ana hele nala au dadik Ndia nadedenun, fo au uu tui-bengga Ndia hehelun nai sudi bee. Te Ana nahiik fo hataholi ta Yahudi la boe oo, lamahеле leu Ndia, ma ala lasoda tungga Ndia hihii-nanaun. Au boe oo ahiik fo hataholi mana neme basa nusak kala, lamahеле leu Karistus ma lasoda tungga Ndia hihii-nanaun.

⁶ Leondiak boe oo ei malai kota Roma. Ei mai mima hataholi nusak no'uk, neme mamana no'uk mai. Yesus Karistus hele nala ei so, nae, "Mai leo! Mai fo dadik neu Au hataholi nggala!" ⁷ Huu ndia de au haitua susulak ia neu ei manai kota Roma, ma tao nasanenedak, ae, Manetualain sue ei. Ndia boe oo noke ei dadik mui Ndia hataholin fo mana masoda malalaok.

Au hule-haladoi neu Manetualain, ita Aman, ma Yesus Karistus, ita Lamatuan, fo Ala latudu Sila dale malolen neu ei, suek ei bisa masoda no sodak, mole, ma ndoo-ndoo.

Paulus hule-haladoi fee ndia nonoo nala

⁸ Au mulai au susulang ia, ma au oke makasi no'uk neu Manetualain, huu Yesus Karistus naue-naosa nai ei dale mala. Au boe oo oke makasi, huu hataholi mana leo nai basa mana palenda Roma dae baba'e nala lamanene ei namahehelem neu Yesus so.

⁹ Lamatuak mesa kana bubuluk tebebes nae, au hule-haladoi ta no namaketuk soaneu ei. Ndia boe oo Ana bubuluk, au ue-osang henuk no samane nana boi-boik fo tui-bengga hataholi, la'eneu Ndia Anan Tutui Malolen. ¹⁰ Mete ma au hule-haladoi, na au oke leoiak: "Lamatuak, au mesa nggau ta bubuluk ndia dalan leobeek. Tehuu mete ma tungga Lamatuak hihii-nanaun, na, soi dalak fo au bisa uu ita au nonoo nggala lai Roma".

¹¹ Au hule-haladoi leondiak, te au ahiik ana seli uu tilo ei, suek au bisa ba'e fee ei koasa neme Lamatuak Dula Dale Malalaon mai, suek ei namahehelem boe natea. ¹² Au hihiiing leoiak: mete ma au dadi mai, fo leo ua ei, na, au sangga tao atetea ei dale mala, suek ei namahehele mala bisa boe natea. Ma au ahiik, fo ei boe tao matetau au daleng.

¹³ Tolanoo susue nggalei! Au ahiik ei bubuluk mae, la'i no'uk au sangga uu tilo ei nai Roma ele. Tehuu losa hatematak ia, bei ta dadi boe. Naa,

mete ma au dadi mai, na, au amahena hataholi no'uk bei lamahale latea neu Karistus, sama leo nai mamana fe'e kala. No leondiak, na au ue-osang buna-boan malole.*

¹⁴⁻¹⁵ Mae talobee boe oo, au ameda musi tui-bengga Lamatuak Hala Malolen neu basa hataholi la. Mae hataholi mana pake dede'a Yunani do, hataholi ta kamahelek fo ala pake dede'a fe'ek, hataholi inahuuk, hataholi kadi'i taidaek, hataholi mana sakolak do hataholi ta mana sakolak. Huu ndia de au ahehele sangga uni Roma ele uu, fo tilo ei.

Lamatuak Hala Malolen ndia, naena koasa fo tao nasoda basa hataholi la

¹⁶ Au ta mae fa boe, la'eneu Lamatuak Hala Malolen. Te mete ma hataholi kamahele kala neu Manetualain, na, Halak ndia naena koasa neme Ndia mai, fo nakambo'ik hataholi ndia neme ndia sala-singgo nala mai. Naa, hataholi Yahudi la ala bubuluk lakahuluk dede'ak ia, basa dei fo hataholi nusa fe'e kala.* ¹⁷ Halak ndia boe oo, natudu Lamatuak dalan, fo tao namandoo hataholi sala-singgon. Basa sila ala bisa dadi, sadi hataholi namahale neu Ndia. Te nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Hataholi musi namahale neu Manetualain dei,

bei fo ala bisa malole lo Ndia.

Te mete ma sila lasoda lamahale neu Ndia,

bei fo ala hambu soda tetebes."*

Lamatuak luli hataholi fo ta nau nalelak Ndia

¹⁸ Tehuu Manetualain nafada so, leoiak: hambu hataholi tana mbali Ndia. Ma hambu hataholi tao dede'a manggalauk mata-matak. Tehuu Lamatuak ta simbok sila tatao-nono'in ndia. Te nai sila dale nala dale, na, hataholi la ia bubuluk bee ndia tetebes. Mae leondiak boe oo, tehuu sila lambue tao lakandoo dede'a kasala kala. Ala kokoe hataholi, losa hataholi la tala bubuluk bee ndia tetebes so bali. Huu ndia de, Lamatuak sangga nakonda huhukuk neu sala neme lalai mai. ¹⁹⁻²⁰ Hataholi la ia, ta laena to'ok fo lasala'e ao nala, huu Manetualain natudu Ndia aon nenik Ndia tatao-nono'in neu basa hataholi la so, losa ala lalalak Ndia. Au maksud leoiak: mae Lamatuak mesa kana ta nananitik, tehuu ita hataholi, bei bisa talelak Ndia, neme hata fo Ana taok. Mulai neme Ana nakadadadik lalai no daebafok losa hatematak ia, hataholi bisa bubuluk la'eneu Lamatuak aon ma Ndia koasan fo ta namaketuk. Huu ndia, de au ae, hataholi manggalau kala sila, ta laena to'ok, fo bisa ala lasala'e ao nala bali, lae, "Au ta bubuluk hata esa boe la'eneu Manetualain".

²¹ De, mae ala bubuluk Lamatuak, tehuu ta nau manaku Ndia, lae, "Lamatuak ndia, na ita Manetualain!" Sila boe tala nau loke makasi neu Ndia. Boe ma sila dudu'a nala labali ao, losa ta bubuluk hata-hata fo tetebes bali. Ala lamanggonggoak, de ala dudu'a mata-matak, la'eneu Lamatuak ao-ina hehelin. Ma sila dale nala dadik makiuk.*

²² Ala soso'uk aok, lae, "Au ia, hataholi mana bubuluk dede'ak no'uk!" Mae ala dudu'a leondiak, tehuu tungga teteben, na sila ndia nggoan leo kamba. ²³ Boe ma, ala ta lakaluku-lakatele neu Manetualain fo ana seli ndia, te lae, "Ai ta paluu Lamatuak mata leondiak!" Tehuu ala mulai lakaluku-lakatele neu bua nana dokik namata-ao leo hataholi. Basa ndia, de ala lakaluku-lakatele neu bua nana dokik namata-ao leo mbuik, leo banda fe'ek, losa namata-ao leo mengge la boe. No leondiak, na ala timba heni Lamatuak fo ta mana matak, de nggati no buas fo bisa maten!*

* **1:13** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:21 * **1:16** Markus 8:38 * **1:17** Habakuk 2:4

* **1:21** Efesus 4:17-18 * **1:23** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:16-18

²⁴ Huu ndia de Lamatuak ela sala, fo suek ala tao tungga kada sila hihii-nanaun. Ana ela sala fo tao dede'a manggalauk mata-mata kala fo naoka nai sila dale nala. Losak ala ta mae lalelak so. Boe ma ala tao dede'a manggenggeok mata-mata kala, no sila ao-ina hehelin, ma ala latao ao leondiak boe neu hataholi fe'ek ao-inan. ²⁵ Nai sila dale nala, ala bubuluk nanonoli tetebes so, la'eneu Manetualain, tehoo ta nau mbali. Sila dudu'a nala lakalulutuk so, de ala dudu'a, lae, "Malolenak, mae ita tao dede'a mata-matak, losa lakalulutuk te nenenin ta hata-hata!" De, ala lakaluku-lakatele neu buas fo Lamatuak taon so, tehoo tala nau lakaluku-lakatele neu Lamatuak! Ala tao aon leo hataholi malalaok, naa te sila tatao-nono'in manggalauk!

Teteben, ita hataholi musi koa-kio, ma fee hada-holomata neu Manetualain nakandondoo henin! Naa, ndia bei fo nandaa!

²⁶ Huu sila manggalaun ndia, de Lamatuak ela sala, fo ala tao langgenggeo leondiak, tungga kada sila hihiiin. Boe ma ala lambue hohongge mata-matak, ma tala mae lalelak. Sila sao ina nala ala ta lahiik sunggu lo sila sao tou nala, tehoo lahiik kada ta malole la. Te inak nahiik sunggu no inak! ²⁷ Tou kala leondiak boe! Ala ta lahiik sunggu lo sila sao ina nala so, tehoo ala lahiik sunggu lo kada touk! Tala mae fa boe! Huu ndia de dei fo ala hambu huhukuk no mandaan! Te ala heok dook leme dala ndoos mai.

²⁸ Ala dudu'a, lae, "Malolenak ita ta nanamba'ak to Lamatuak". Huu ndia de Lamatuak ela sala leme naa, fo ala tao tungga kada sila hihiiin! De, ala dudu'a lalelak kada manggalauk! Boe ma ala tao kada dede'a ta malole!

²⁹ Sila soda nala henuk no kada dede'a manggalauk mata-matak. Ala ta tao lalelak dede'a malole, ma lalelak kada tao dede'a manggalauk. Ala balena'o. Ala lambada dalek. Sila mana holok. Ala tao lisa hataholi. Ala lambue lasisimbo bafak. Ala lasapepeko. Sila masapepekok. Ala lakamuti hataholi. ³⁰ Ala lateme kokolak tao lakalulutu hataholi fe'ek naden. Ala husembuluk neu Lamatuak. Ta kalela hadak. Ala lateme lakadadaek hataholi. Ala lateme soso'uk aok. Ala lateme sangga dala manggalauk mata-matak. Ala lateme laban ina-ma nala. ³¹ Ala ta nau bubuluk hata fo tetebes. Ala la'olena sila hehelu heheli nala, losa hataholi ta bisa lamahela sala bali. Ala ta nau sue hataholi. Ala ta lameda kasian fa boe neu hataholi.

³² Ala bubuluk Manetualain heti-heun so, fo nae, hataholi manggalauk matak leondia kala, fo nandaa nana huku matek. Mae ala bubuluk heti-heuk ndia so, tehoo ala bei tao manggalauk mata-mata kala. Ta kada leondiak, tehoo ala lambue mbau-edo hataholi fe'ek, fo sila boe tao tungga manggalauk leondiak. Ana seli ndia maa!

2

Lamatuak boe luli hataholi nusa Yahudi, fo Ana hele nala sala so

¹ O mamananene so, la'eneu manggalauk mata-matak isinaak ndia hetu? Boe ma fama o dudu'a mae, "Aweek! Hataholi sila manggalaun ana seli so!" Mete ma o dudu'a leondiak, na mata neuk bou! Te o mesa nggo manggalauk leondiak boe. Huu ndia de o ta maena te'ok fo masala'e o aom, mae o ia see. Mete ma o mae, hataholi fe'e kala manggalauk, de nandaa ala hambu huhukuk, na boso lilii henin, te o boe soli salak neu o ao-ina hehelim. Huu o boe oo tao manggalauk leondiak! ² Tehoo ita bubuluk boe, mete ma Lamatuak huku hataholi la mana tao manggalauk,

na neu ko Ana naketu sila dede'an no ndoos. ³ Do, leobee? Fama o dudu'a mae, "Hataholi la mana tao manggalauk, nandaa ala hambu Lamatuak huhukun". Naa te o tao manggalauk sama leo sila. Ma o dudu'a, mae, "Au ta hambu Lamatuak huhukun". Dudu'a leondiak neme bee mai?

⁴ Manetualain natudu Ndia dale malolen neu o. Ma Ndia nggaleolan ana seli, la'eneu o tatao-nono'im. Tehuu hatina de o suli Ndia no mata matahiik? Fama o ta malelak, mae, Ana natudu Ndia dale malolen neu o, fo o la'o ela o sala mala, ma fali muni Ndia muu.

⁵ Tehuu, o ia langga batuk, ma ta nau mamanan! Ma o ta nau la'o ela o salam fa boe! De, o tao fo o huhukum boe ana tamba mabela bali. Te dei fo mete ma daebafok ana sangga basa so, na Lamatuak sangga timbat-tai basa hataholi la soda nala. Ma dei fo hataholi la ala bubuluk, lae, Lamatuak naketu hataholi la dede'a nala no ndoos. Faik ndia, Ana huku o mabela, huu Ana ta simbok o tatao-nono'im ndia. ⁶ O sodam leobeek, na dei fo Lamatuak bala tungga o tatao-nono'im.*

⁷ Te hataholi la mana tao dede'a malole taa-taa, na dei fo Ana fee sala sodak tetebes fo ta mana ketuk. Sila fo mana simbo hada-holomatak, nade malole, ma ala lasoda lakandondoo henin lo Ndia. ⁸ Tehuu Lamatuak tana simbok hataholi mana tao manggalauk. Ana luli nalan seli neu sala, te ala kada lalelak lala'u ao. Ala ta tao tungga dede'a tetebes, te ala lalelak kada tao tungga dede'a manggalauk.

⁹ Basa hataholi mana tao dede'a manggalau kala, na dei fo ala hambu toto'ak ma soe. Mae hataholi Yahudi la, do ta Yahudi la, te la'e basa sala.

¹⁰ Tehuu basa hataholi la mana tao dede'a malole, na dei fo Lamatuak so'u kasa dema-demak, ma fee sala hada-holomata, fo lasoda lo sodak ma mole-dame. Mae hataholi Yahudi, do hataholi ta Yahudi, na basa sala hambu.

¹¹ Te Lamatuak ta mete matak!*

¹² Ndia Heti-heun ndia, ana la'e basa hataholi la. Naa! Mete ma hambu hataholi tana bubuluk Heti-heuk ndia, de ana tao salak, na dei fo ana naelak dook neme Manetualain mai. Ma mete ma hambu hataholi ana bubuluk Heti-heuk ia, tehuu ana tao salak, na dei fo Lamatuak pake Heti-heuk ndia bali, fo Ana naketu ndia huhukun. Sila boe dei fo laelak dook lo Lamatuak, huu ala la'olena Ndia Heti-heun so. ¹³ Mete ma sangga malole no Manetualain, na bei ta dai no kada namanene Ndia Heti-heun hetu! Te hataholi musi tao tungga Ndia Heti-heun, bei fo Ana nau simbo kasa. Boso kada mamanan!

¹⁴ Mae hataholi ta Yahudi ta bubuluk Lamatuak Heti-heun isin, tehuu sila mesa kasa, hambu luma tao tungga Heti-heuk ndia. Te sila dale nala lafada sala lae, bee ndia tetebes, ma bee ndia salak. ¹⁵ No leondiak, na ala latudu lae, Lamatuak Heti-heun ndia nana sulak nai sila dale nala, lole leo Lamatuak dula sila dale nala. Sila dale heheli nala boe, ala timba-tai hata fo ala taon. De mete ma ala tao salak, na, sila dudu'a nala lae ndia salak. Ma mete ma ala tao tetebes, na, sila dudu'a nala lae ndia tetebes. ¹⁶ De, dei fo mete ma neu daebafok babasan, ma Manetualain so'u nala Yesus Karistus dadik neu Mana Maketu Dede'ak, na Ana nau palisak lutu-lutuk dudu'ak fo nana nafunik nai hataholi la dale nala. Au anoli leondiak, sama leo Lamatuak Hala Malolen.

Mae hataholi Yahudi la tao tungga Lamatuak Heti-heun, tehuu ndia ta fee sodak neu sala

¹⁷ De, ei hataholi Yahudi la, leobee? Ei mateme soso'uk aok, mae, kada ei mesa ngei to'u Lamatuak Heti-heun, fo Ana nakondan nesik ba'i Musa

* 2:6 Sosoda Koa-kio kala 62:12; Dede'a Lasik 24:12 * 2:11 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17

hetu? Ei boe mateme mabafa la'eneu ei natutin mia Lamatuak. ¹⁸ Tetebes! Ei bubuluk Lamatuak hihii-nanaun. Ei bubuluk bee ndia neulaun ana seli so. Ei bubuluk basa dede'a kala ia so, huu mese nala lanoli ei so, neme Lamatuak Heti-heun mai. ¹⁹ Ei mamahele aom, mae, ei bisa matudu dalak neu hataholi fo tana bubuluk sangga bee neu. Ei taok ei ao mala sama leo banduk fo manggaledon nasa'a neu basa hataholi mana masoda nai makiuk dale. ²⁰ Huu ei to'u Lamatuak Heti-heun, de, ei dudu'a mae ei bubuluk basa-basan, ma ei to'u basa hata fo tetebes hetu? Huu ndia de ei dudu'a mae ei bisa manoli hataholi ngoak, ma kakana anak fo ta bubuluk hata esa boe.

²¹ De, au sangga atane leoiak: ei mahiik manoli hataholi fe'e kala, te hatina de ei mesa nggei ta nau manoli sudi hata?! Ei mahiik hene mimbar fo palenda mae, "Hataholi boso mamana'o." Tehuu hatina de ei ndia mamana'o?! ²² Ei ndia manoli mae, "Boso hohongge." Te hatina de ei mesa nggei mambue hohongge?! Ei husembuluk neu buas fo nana doki sosonggo kala, te hatina de ei ndia ha'i mala bua nana doki sosongkok neme uma sosongkok mai?! ²³ Ei mabafa la'eneu Lamatuak Heti-heun, te hatina de ei mesa nggei la'olena Heti-heun ndia, fo tao makamamaek Lamatuak leondiak?! ²⁴ Te neme makahulun mai, nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Huu ei hataholi Yahudi la manggalau nala, de hataholi fe'e kala ala lahiik tao lakadadaek Manetualain nade malolen."*

Mae hataholi Yahudi la sunat, te ndia tana fee sodak neu sala

²⁵ Ei hataholi Yahudi la musi sunat tungga Lamatuak Heti-heun hetu? Ndia dadik tanda nae, ei maena hak fo simbok Lamatuak hehelun. Tehuu mete ma ei la'olena Lamatuak Heti-heun, na Lamatuak ta simbok ei. Ei dadi leo hataholi ta Yahudi, ma sama leo hataholi fo ta nana sunat nitak. ²⁶ Dudu'a neulalau! Te mete ma hataholi ta nana sunat te ana tao tungga Lamatuak Heti-heun, na dei fo Lamatuak ana simbo kana leo ndia hataholi Yahudi nana sunat so hetu?! ²⁷ Tehuu mata neuk bou! Te mete ma hataholi ta Yahudi fo ta nana sunat, ana tao tungga Lamatuak Heti-heun, na dei fo ala latudu hata? Ala latudu ei sala mala, lae, ei hataholi Yahudi fo nana sunat so, la'olena Lamatuak Heti-heun, mae ei to'u Heti-heun ndia neme lele uluk mai.

²⁸ Boso dudu'a mae, hataholi mana dadik ba'i Abraham tititi-nonosin, ma nana sunat nai loun, na ndia tao dadik neu Lamatuak hataholi teteben. Taa! ²⁹ Mana dadik Lamatuak hataholi teteben, na ndia hataholi fo malole no Lamatuak. Te sunat teteben, fo ana tao hataholi ana dadik Lamatuak anan ndia, na, ta ndia tandan nai loun, tehoo tandan nai dalen dei, fo Lamatuak Dula Dale Malalaon tataon ndia. Lamatuak koa hataholi matak leondiak, te hataholi ta koan.*

3

Mae hataholi Yahudi la laena hak simbo pusaka neme Lamatuak hehelun mai, te ndia boe ta fee sala sodak

¹ Mete ma leondiak, na hataholi Yahudi mana sunat, na nanalan hata? Fama ei dudu'a mae, hataholi Yahudi ana hambu no'uk lena, ma malolen lena, neme hataholi ta Yahudi la hetu? ² Tetebes! De, hataholi Yahudi la nanala nala nai dede'ak no'uk. Kaesan, huu Manetualain fee ues neu hataholi Yahudi, fo sulak, ma nanea neulalau Ndia Dede'a-kokolan. ³ De, leobee? Fama ei dudu'a mae, Lamatuak ta tao natetu Ndia hehelun, huu

hambu hataholi Yahudi luma ta lamahele Ndia do? Ta dadi! ⁴ Te mae basa hataholi manai daebafok ia masapepeko kala, tehuu Lamatuak mesa kana Ana kokolak tetebes nakandondoo henin! Masaneda, te nana sulak nai Susula Malalaok dalek la'eneu Lamatuak aon, nae,

"Hambu hataholi ana soli salak, nae,
Ndia ta naketu dede'ak no ndoos.

Tehuu dei fo ala bubuluk, lae,
hata fo Ana kokolak ndia, memak tetebes.

Neu ko Ana sengg,
huu Ndia ta bisa kokolak sala."[☆]

⁵ Tehuu mete ma ita sala-singgon nakasasaman no Lamatuak tataonono'in, na ndia natudu manggaledok neu basa hataholi la, nae, hata fo Lamatuak taok ndia, memak tetebes. Huu ndia de hataholi luma kokolak lae, Lamatuak ta ndoos, mete ma Ana huku ita mana tao salak. ⁶ Ta dadi leondiak! Te Lamatuak ta sala, mete ma Ana huku ita. Te Ndia naena hak fo Ana huku hataholi mana tao salak nai daebafok ia.

⁷ Naa! Mete ma au kokolak pepekok, na salak ndia natudu nae, Lamatuak huhukun ndia, tetebes. Ndia, natudu Ndia ana selin. Tehuu mete ma leondiak, na boso dudu'a mae, Lamatuak ta bole huku salak ndia.

⁸ Mete ma tungga dede'a leondiak, na ei tungga hataholi fo nae, "Ela ita boe tao manggalauk no'uk, fo ela neulauk boe oo namano'u!" Hataholi mana kokolak leondiak, nandaa hukun. Tehuu hambu hataholi kokolak tao nakalulutu au nadeng, nae, au anoli hataholi leondiak.

Ta hambu hataholi esa boe dale ndoos, te basan mana tao salak

⁹ De, leobee? Ei dudu'a mae ita hataholi Yahudi la neulaun lena heni leme hataholi ta Yahudi la? Ta dadi! Te au atudu ei, ae, basa hataholi la ala tuda leni salak leu, mae ndia hataholi Yahudi, do hataholi ta Yahudi.

¹⁰ Te nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae,
"Ta hambu hataholi fo ana nasoda no ndoos nakandoo.

Ta esa boe!

¹¹ Ta hambu hataholi bubuluk no teteben la'eneu Lamatuak.
Ta hambu esa boe ana sangga Lamatuak.

¹² Sila basa sala heok leme dala sodak ndoos mai.
Basa de, basa sala ta mana dadadi kala so bali.

Ta hambu hataholi natudu ndia dale malolen.
Ta esa boe![☆]

¹³ Sila kokola nala laboo mbulu,
sama leo lates fo hataholi la kali selu kana.
Sila bafa nala, kada lalelak tao kalua dede'a pepekok.
Sila dede'a kokola nala kalua leme sila bafa nala mai,
sama leo mengge lason.[☆]

¹⁴ Sila bafa nala lalelak kada a'ali hataholi,
ma kokolak kabook, fo kada tao dale hedi hataholi,
te ndia kalua neme sila dale kaboo nala mai.[☆]

¹⁵ Tala bii sangga tao lisa hataholi.

¹⁶ Leni sudi bee leu, na,
ala lahiik tao naodek nai ndia,
ma ala tao lakatoto'ak hataholi mata-mata kala.

¹⁷ Ala lasoda ta mole-dame lalelak,
ma dale nala lameda ta neulauk.[☆]

☆ 3:4 Sosoda Koa-kio kala 51:4 ☆ 3:12 Sosoda Koa-kio kala 14:1-3; 53:1-3 ☆ 3:13 Sosoda Koa-kio kala 5:10; 140:4 ☆ 3:14 Sosoda Koa-kio kala 10:7 ☆ 3:17 Yesaya 59:7-8

18 Tala bisa lakatataka lala ao nala,

huu ala ta lameda bibiik fa boe neu Lamatuak.”[✧]

19 Naa! Ita bubuluk tae, Lamatuak fee Ndia Heti-heun neu hataholi Yahudi fo musi tao tungga Heti-heuk sila. No leondiak, mete ma ala la'olenan, na ta hambu to'ok hata-hata bali. Dei fo basa hataholi la malai daebafok ia, musi lasale Manetualain, fo Ana naketu sila dede'an, nae, sila sala, do, ta. 20 Lamatuak Heti-heun ndia natudu, nae, ita basa nggata tao salak. Huu ndia de ta hambu hataholi esa boe, fo bisa kokolak, nae, “Lamatuak kee-dede nala au dadik hataholi dale ndoos.” Ma ta hambu hataholi esa boe oo kokolak nae, “Au tao tungga basa Ndia Heti-heun.”[✧]

Ita musi tamahele neu Lamatuak Yesus dei, bei fo Manetualain kee-dede nala ita fo hataholi dale ndoos

21 Boso mamanggonggoak la'eneu Lamatuak hihiiin, fo natudu dalak, suek ita bisa talolole bali to Ndia. Teteben na, ita bisa talolole to Ndia, ta huu ita tungga Ndia Heti-heun. Te Ndia Heti-heun mesa kana nana sulak leondiak, ma Ndia mana kokola lele ulu nala lafada leondiak nai Lamatuak Susula Malalaon. 22 Manetualain kee-dede nala ita hataholi dale ndoos, ma mana malole no Ndia, neu faik fo ita tamahele neu Yesus Karistus. Ndia ta mete matak, te Ana tao leondiak neu basa hataholi fo mana mamahelek neu Yesus leondiak.[✧]

23 Te basa hataholi la tao salak. Huu ndia, de hataholi mana soba-soba tao aok malole no Lamatuak, ta bisa nanda no Lamatuak Heti-heun, fo ana seli ndia. 24 Mae leondiak, tehoo Manetualain mesa kana natudu Ndia dale malolen, ma naketun nae, ita ta sala so. Ana simbok nala ita leondiak, huu Yesus Karistus soi nala ita so, neme ita sala-singgo nala mai.

25-26 Manetualain tudu nala Yesus so, fo dadik tunu-hotuk fo bae ita hutan, suek koka heni ita sala nala. Tehoo ita musi tamahele neu Ndia, tae, Ana tanggon nala ita huhukun. De, daan faa henin, ma Ana mate nggati ita. No leondiak, na Manetualain natudu nae, hata fo Ana naketun ndia so, tetebes. Makahulun, Ana nggaleloak nalan seli, boe ma Ana hele fo koka heni sala-singgo kala, fo hataholi la ala taon nai lele uluk so. Tehoo mete ma Ana ta huku hataholi kasala kala, na, Ndia ta ndoos. De Ana soi dalak, fo ela Yesus Karistus bisa lembe nala ita hataholi kasala kala, sala-singgo nala huhukun. Hatematak ia, Ana natudu basa hataholi la, nae, Ana tao ndoos nakandondoo henin. Boe ma basa hataholi kasala kala fo lamahele neu Yesus, na Ana naketu nalan fo kee-dede sala leo hataholi dale ndoos.

27 De, leobee? Fama ei dudu'a mae ei bisa kokolak koaok, huu Lamatuak simbok nala ei so do? Ta bisa! Ndia ta bisa natudu Heti-heuk esa, fo tao ei malole mia Lamatuak. Boso dudu'a mae, Lamatuak bisa simbok ei, huu ei tao dede'a malole. Kada ita bisa tatudu Heti-heuk fo nae, Manetualain simbok nala ita, huu ita tamahele teu Yesus. Leondiak leo!

28 Huu ndia de hatematak ia, ita bubuluk so, leoiak: hataholi malole no Lamatuak, huu lamahele neu Ndia, te ta huu kada ala tao tungga Ndia Heti-heun.

29 Naa, au sangga atane leoiak: Manetualain simbok kada hataholi Yahudi, do Ndia boe simbok hataholi fe'e kala? Tetebes! Ana simbok basa hataholi la.

30 Te Manetualain ndia, kada esak. Ma kada dala kisak, fo Ana simbok ita hataholi, fo bisa malole to Ndia. Ana bisa malole no ita, huu ita tamahele

✧ 3:18 Sosoda Koa-kio kala 36:2 ✧ 3:20 Sosoda Koa-kio kala 143:2; Galati 2:16 ✧ 3:22 Galati 2:16

teu Karistus. Dalak ndia, feen neu hataholi Yahudi, ma hataholi ta Yahudi la boe.*

³¹ De, au sangga atane leoiak: mete ma ita tamahale teu Lamatuak, na koka heni Ndia Heti-heun do? Ta! Teteben, na ndia tao natetu Ndia Heti-heun.

4

Conto neme ba'i Abraham. Fo ana malole no Lamatuak, huu namahele neu Ndia

¹ De, ita bisa ha'i natutuduk teme hataholi Yahudi la bei-ba'in Abraham sodan mai, ndia natudu ita fo bisa malole to Lamatuak, kada nesik tamahale teu Karistus.

² Ita bubuluk so, faik fo Manetualain kee-dede nala Abraham dadik hataholi dale ndoos, ta huu Ana nita Abraham tatao malolen. Mete ma Manetualain kee-dede nala Abraham dadik hataholi dale ndoos tungga ndia tatao malolen, na ana bisa koao nai hataholi matan. Tehuu ita bubuluk tae, Abraham tao salak boe, de ana ta bisa koao nai Manetualain matan. ³ Tehuu nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Huu Abraham ana namahele neu Manetualain,

huu ndia de Lamatuak kee-dede nala ndia, fo hataholi dale ndoos, fo ana malole no Ndia".*

⁴ Naa, hataholi mana tao ues, na ana simbo ndia nggadin. Nggadin ndia ta doi parsen, tehuu doik fo malanggan ana nggati neu hataholi sosotamamanggun. Te hataholi mana tao ues na hak ndia. ⁵ Naa, Lamatuak naena hak fo nae, hataholi fo namahele neu Yesus Karistus, na bisa ana malole bali no Ndia, mae makahulun hataholi ndia tao salak so, ma tana mbali Lamatuak. Ta hambu dede'ak esa fo hataholi bisa taon, fo ana malole no Lamatuak. Te, hataholi musi namahele neu Yesus Karistus, bei fo Lamatuak kee-dede ndia, leo hataholi dale ndoos, ma Ana simbok nala ndia.

⁶ Mane Dauk boe nafada, nae, hataholi fo dalen namahoko neu ledoeik Manetualain kee-dede sala, nae, sila ndia, hataholi dale ndoos, mae tala tao hata esa boe. Te Dauk sulak, nae:

⁷ "Mae hataholi la ia la'olena Lamatuak Heti-heun,

tehuu Ana koka heni sila sala-singgo nala so.

Huu ndia, de sila ndia mana hambu nanalak no'un seli!

Hataholi mana tao manggalau kala,

Lamatuak nafalende heni sila sala-singgo nala.

⁸ Te mete ma Lamatuak ta hingat hataholi la sala-singgo nala,

na hataholi la sila hambu nanalak tetebes!"*

⁹ Naa, fama ei dudu'a mae, kada hataholi Yahudi la nana sunat, fo bisa hambu nanalak, na ala malole lo Lamatuak hetu? Ma hataholi nusa fe'ek fo ta nana sunat, na ta bisa hetu? Taa! Dudu'a leondiak, sala ndia! Huu ndia, de ai fee nasanedak neu ei, mae, huu Abraham namahele neu Lamatuak, de Lamatuak kee-dede nala ndia, hataholi dale ndoos, ma ana malole no Ndia. ¹⁰ Faik bee ndia fo Lamatuak kee-dede nala Abraham leondiak? Ledoeik ana sunat so, do ledoeik ana bei ta sunat? Teteben, na ta faik ndia ana sunat basa so, tehuu faik fo bei ta sunat.

¹¹ Tetebes! Faik fo Abraham bei ta sunat, te Manetualain kee-dede nala ndia so, hataholi dale ndoos fo ana malole no Lamatuak. Doo-doo, bei fo ana sunat fo dadik tanda nae, ndia ana dadik hataholi kamahelek

* **3:30** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:4; Galati 3:20 * **4:3** Tutuik la'eneu Sososan 15:6; Galati 3:6 * **4:8** Sosoda Koa-kio kala 32:1-2

neu Manetualain. No leondiak de Abraham soi dalak neu basa hataholi kamahеле kala neu Manetualain. Te Lamatuak simbok basa hataholi fo lamahеле neu Ndia, fo ala malole lo Ndia, mae ala sunat, do ta.*
 12 Abraham soi dalak fee ita hataholi Yahudi nana sunat. Ta huu ai nana sunat, tehuu ai mamahеле neu Karistus, sama leo Abraham namahele neu Lamatuak, neu faik fo ana bei ta sunat.

Metе ma ita tamahеле neu Manetualain, na ita simbok hata fo Ana heluk ndia

13 Manetualain mba'a heheluk no Abraham, ma ndia numbu-sadun, nae, doo-doo te daebafok katematuan dadik sila pusakan. Lamatuak helu leondiak, huu Abraham namahele neu Ndia, basa de Lamatuak keedede nala ndia, nae, hataholi dale ndoos, fo ana malole no Ndia. Tehuu Lamatuak ta helu leondiak, huu Abraham tao tungga Ndia Heti-heu nala.*

14 Hataholi ta bisa simbok nala Lamatuak pusakan fo Ndia heluk nesik Ndia Heti-heun. Metе ma leondiak, na ita namahehelen neu Ndia hehelun sosoan ta boe.* 15 Lamatuak Heti-heun nai bee, na nai ndia hambu hataholi la'olena Heti-heuk ndia. Ma metе ma hataholi la'olena Heti-heuk ndia, na metе ma Lamatuak Heti-heun ta nai ndia, na, neu ko ta hambu hataholi fo la'olena Heti-heuk ndia.

16 Huu ndia de ita musi tamahеле teu Ndia. Te namahehelek sosoan lena basa-basan. Te Lamatuak nau natudu hiak-hiak Ndia dale malolen neu hataholi fo namahele neu Ndia. Ma metе ma ita tamahеле teu Ndia, fo sama leo Abraham, na neu ko ita simbo hata fo Ana heluk ndia, mae ita hataholi Yahudi mana to'u Lamatuak Heti-heun do, hataholi ta Yahudi boe. De, ita basa nggata fo kamahелеk, sama leo Abraham numbu-sadun.*

17 Nai Lamatuak Susula Malalaon, na, Ana helu neu Abraham so, nae "Au tao o dadik neu hataholi nusak no'uk bei-ba'i nala". Abraham namahele neu Manetualain. Boe ma, doo-doo te Manetualain tao Ndia hehelun dadi. Ndia boe, Ana tao nasoda falik hataholi mana matek. Ndia kada Ana kokolak, fo hata bei ta, na ana dadi leo.*

18 Sama leo nana sulak nai Susula Malalaok, nae, "Numbu-saduk makadotok, dei fo leme o mai". Huu ndia de, Abraham namahele neu Lamatuak, ma nahani mbea-mbea Ndia, mae ndia anan bei ta. De, Lamatuak tao nala ndia fo dadik neu "hataholi nusak no'uk numbu-sadun".* 19 Abraham namahele teas neu Lamatuak, mae ana bubuluk ndia ao-inan lasik, fo teun natun esa so. Ma Sara anamanan namatuu so, ma ndia boe namalasi so.* 20 Tehuu Abraham namahehelen ta nanggonga fa boe. Ana dudu'a nae, Lamatuak bisa tao natetu Ndia hehelun. Ndia namahehelen boe natea, neu ledoeik ana so'u dema-demak Lamatuak naden. 21 Abraham namahele tebe-tebe, nae, hata fo Lamatuak heluk ndia so, na Ana nabe'i tao tunggan. 22 Huu ndia, de Manetualain kee-dede nala Abraham, dale ndoos fo malole no Ndia.

23 Tehuu Lamatuak Susula Malalaon nae, Lamatuak tana hingga leondiak kada neu Abraham mesa kana, 24 tehuu Ana fee ita boe! Te metе ma ita tamahеле neu Ndia, na Ana kee-dede nala ita fo dale ndoos fo ita malole to Ndia. Lamatuak tao nasoda falik Yesus fo ita Lamatuan neme Ndia mamaten mai. 25 Yesus maten, huu ita tatao salan. Basa boe ma Ana nasoda fali, de soi dalak, fo suek ita tatutik seluk to Manetualain.*

* 4:11 Tutiuk la'eneu Sososan 17:10 * 4:13 Tutiuk la'eneu Sososan 17:4-6; 22:17-18; Galati 3:29
 * 4:14 Galati 3:18 * 4:16 Galati 3:7 * 4:17 Tutiuk la'eneu Sososan 17:5 * 4:18 Tutiuk la'eneu Sososan 15:5 * 4:19 Tutiuk la'eneu Sososan 17:17 * 4:25 Yesaya 53:4-5

5

Hataholi bisa malole no Manetualain, na sadi ala lamahele neu Yesus Karistus

¹ Huu ita tamahele teu Manetualain, de Ana kee-dede nala ita dadik hataholi dale ndoos. Boe ma ita dale nala dadik malalaok so, neu Manetualain, huu ita Lamatuak Yesus Karistus, fo Manetualain haituan mai, suek Ana soi dalak, fo ita bisa mole-dame to Ndia. ² Karistus natudu Ndia dale malolen neu ita leondiak, huu ita tamahele teu Ndia dei. Huu ndia de ita dale nala bisa latea. Ma lamahoko, huu ita bubuluk tae, neu ko Lamatuak sangga so'u nala ita, fo tameda tungga Ndia malolen.

³ Mae ita hambu toto'ak mata-matak, tehuu ita dale nala lamahoko lakandoo. Te ita bubuluk tae, ita tanoli teme toto'ak mai, dei fo ita bisa takatataka. ⁴ Mete ma ita takatataka nai to'a-taak, na ndia tao nala ita ta tuda, ma ita sodan tao namahoko Lamatuak dalen. Mete ma ita sodan matea lena leondiak, na ndia tao nala ita namahehelen ana boe natea, nae, dei fo Lamatuak nau natudu Ndia dale malolen neu ita. ⁵ Mete ma ita tamahehelen tean leondiak, na ita ta mae. Te Lamatuak fee ita Ndia Dula Dale Malalaon, fo ita bisa bubuluk nai ita dale nala, tae, Ana sue ita nalan seli.

⁶ Ana natudu susuen leoiak: Ana haitua Karistus, fo Ana mate soaneu ita, mae ita sodan ta mana mbali neu Lamatuak, ma ita ta tabe'i tao neulalau ita aon fo malole to Lamatuak. ⁷ Dudu'a matalolole dei! Te kada hambu hataholi lumak lai daebafok ia fo nau mate nggati ndia nonoo dale ndoon. Fama hambu hataholi luma ala nau mate nggati, fo tulu-fali hataholi dale malole. ⁸ Tehuu Manetualain natudu Ndia susuen fo ana seli neu ita. Huu, faik fo ita bei tao salak, de Karistus mate nggati ita.

⁹ Manetualain kee-dede nala ita, fo dale ndoos, ma malole to Ndia, huu Karistus tao nafaa daan, fo Ana mate nggati ita. Naa te, mete ma hambu hataholi ana tao salak, na Lamatuak luli. Tehuu Karistus tao leondiak, na ita mana tao salak, ta hambu huhukuk bali.

¹⁰ Makahulun ita mana musuk to Lamatuak. Tehuu Lamatuak Ana bonggi kisan maten, fo tao makasufu Manetualain dalen, suek ita bisa mole-dame to Ndia. De, hatematak ia, ita ta mana musuk, tehuu ita talole seluk so. Karistus nasoda fali, huu ndia de neu faik daebafok babasan Ana tao nasoda ita, fo suek ita ta hambu huhukuk ndia bali. ¹¹ Ta kada leondiak! Ita dale nala bisa lamahoko, tae, "Lamatuak ndia, Ana seli!" huu ita nanamba'ak to Ndia. Ita bisa dadik teu Ndia hataholin, huu ita Lamatuak fo Yesus Karistus, mate nggati ita so, fo tao ita mole-dame to Manetualain.

Mete ma ita takasama Adam na Karistus, na hambu sama, ma mana fe'ek

¹² Neme lele uluk mai, na hataholi sososak ndia ba'i Adam, fo ana mulai tao salak. Huu ndia, de Manetualain ta ela ndia nasoda nakandoo. Basa de, mulai neme faik ndia, basa hataholi manai daebafok ia, tao salak tungga leondiak. Ma huu ala tao salak sama leo ndia, de sila basa sala boe ala musi mate leondia.* ¹³ Lele uluk, fo faik Manetualain bei ta nakonda Ndia Heti-heu nala, hataholi la tao salak nai daebafok katematuan. Tehuu Heti-heuk bei ta, de ta hambu hataholi sala nala nana hinggak. ¹⁴ Neme ba'i Adam mai losa ba'i Musa, simbok Lamatuak Heti-heun, de neu ko basa hataholi la musi mate. Mae sila ta la'olena Lamatuak palendan, fo Ana

* 5:12 Tutuik la'eneu Sososan 3:6

feen neu Adam, tehuu ala bei tao sala fe'ek mata-matak. Huu ndia, de ala musi mate, sama leo Adam boe.

Naa, mete ma ita takasasama ba'i Adam no Lamatuak Yesus, na hambu sama, ma hambu fe'ek. Te Adam boe sama leo salaok esa, fo ana natudu Yesus mata'aon, de, neu ko ana sadu mai. ¹⁵ Tehuu Adam tatao salan, ta sama leo Yesus tatao malolen neu ita. Te hataholi esak fo Adam ia, la'olena Lamatuak palendan. Huu ndia de basa hataholi la musi mate. Tehuu Hataholi esak ia bali, fo ndia Yesus Karistus tao malole mata-matak fee ita, ma ta nahani hataholi bala Ndia malolen. Hataholi esak ndia tataon dai neu basa hataholi la, te Lamatuak nahiik tao malole fee ita. ¹⁶ Manetualain fee ita ndia, na fe'e no salak fo Adam tataon ndia. Faik fo ana tao salak, boe ma Manetualain naketun nae, "O sala so. De, o musi hambu huluhukuk!" Tehuu mae hataholi tao salak makadotok, huu Manetualain palisak basa hataholi soda nala, tehuu Ana bei nau natudu Ndia dale malolen, de naketu nae, "Au kee-dede ala o ta kasalak. De, hatematak ia o makambo'ik, ma o ta hambu huluhukuk so bali. Mai fo malole seluk mua Au!" ¹⁷ De, hataholi esak, fo Adam ia, tao salak, huu la'olena Manetualain palendan. Huu ndia de, hatematak ia, basa hataholi musi mate. Tehuu Hataholi esak ia bali, fo Yesus Karistus, tatao malolen, de ita bisa malole to Manetualain. Ndia sama leo Ana fee hiak ita buas esa. Ana nau fee hada-holomatak neu ita fo ita bisa tasoda sama leo ita dadik teu Manek nonoo nala.

¹⁸ De, hataholi esa tao salak, na ana soi dalak, fo basa hataholi la musi nana husik leme Manetualain matan mai. Tehuu neme Hataholi esak ia bali tataon tetebe, fo Ana soi dalak, suek basa hataholi la, bisa malole bali lo Manetualain, de lasoda tebe-tebe lo Ndia. ¹⁹ Au hihiiing leoiak: Adam ndia, na hataholi esa fo ta nau namanene neu Manetualain, boe ma ana la'olena Ndia palendan. Ma hataholi no'uk boe tungga tao salak sama leo ndia. Boe ma Yesus ndia, fo Hataholi esa fo namanene neu Manetualain, de Ana tao tungga Ndia hihii-nanaun. Ndia ndia soi dalak, suek hataholi no'u kala bisa malole fali lo Manetualain.

²⁰ Manetualain nakonda Ndia Heti-heun neu ba'i Musa, fo hataholi la bubuluk tebe-tebe, bee ndia sala. Tehuu nai sudi bee hataholi salan boe namano'u, de nai ndia boe oo, Manetualain natudu Ndia dale malolen no'uk boe. ²¹ Makahulun, manggalauk manai hataholi dalen, naena koasa fo ana heti sala, losa ala tao salak, fo nenenin huku mate. Tehuu hatematak ia, tatao malole fo ita Lamatuan Yesus Karistus taok ndia, na Manetualain paken, fo natudu Ndia dale malolen neu ita. Ma tatao malole ndia, naena koasa fo heti ita, de ita malole to Ndia takandondoo henin.

6

Ita musi la'o ela ita sala nala, fo tasoda tungga Lamatuak hihii-nanaun

¹ De, hatematak ia sangga mae hata bali? Fama ei dudu'a mae, "Lamatuak nafalende heni ita sala nala so, huu Ndia dale malolen. Huu ndia de malolenak ita tao salak takandoo, fo ela dei fo Lamatuak natudu Ndia dale malolen lena-lenak neu ita". ² Ta dadi! Ta nandaa, mete ma ita tao salak takandoo, huu ita taketun so, tae, ita tasadea la'o ela ita sala nala. Huu ita ta nanamba'ak to manggalauk ndia so bali, na ndia sama leo ita mate so. Te hataholi mana matek so, na tana bisa tao salak bali, hetu? Mete ma ita mate leondiak so, na talobee fo ita bisa tao salak bali? Ta bisa hetu?

³ Fama ei ta bubuluk, mae, faik fo ita salani, na ndia dadik tanda, nae ita la'o ela ita soda laan, fo dadik neu hataholi beuk, fo nanamba'ak no Yesus Karistus. Ndia sama leo ita mate no'u to Ndia. ⁴ Faik Karistus maten, de

ala latoin. Boe ma faik ita salani, na, ndia sama leo ita mate so, fo la'o ela soda laak, de ala latoi ita. Naa, Manetualain pake Ndia koasan fo ana seli ndia, suek Ana tao nasoda falik Karistus neme Ndia mamaten mai. Amak Manetualain boe, nahii ita simbok Ndia koasan ndia, suek tasoda fali, fo dadik hataholi beuk.*

⁵ Huu ndia sama leo, ita mate no'u to Yesus. De, ita fo nanamba'ak to Ndia, neu ko neu faik daebafok babasan ita tasoda fali teme mamates mai, sama leo Ndia nasoda fali.

⁶ Makahulun, ita dadik hataholi mana tao salak mata-matak. Tehuu ita soda laan ndia, nakalulutuk basan so, sama leo ala mbaku mate ita nai ai ngganggek sama-sama to Karistus. Hatematak ia, manggalauk manai ita dale nala, ta naena koasa so fo ana heti ita bali. Hatematak ia, ita ta nanamba'ak sama leo ata, fo ta naena hak fo hele tao hata. Manggalauk nai ita dalen dale ta bisa nakaseti ita tao salak bali. ⁷ Mete ma hataholi maten so, na ndia nakambo'ik so hetu? Ta hambu esa boe, fo bisa nakaseti ndia tao salak bali.

⁸ De, huu ndia sama leo ita mate no'u to Karistus, na ita tamahale, tae, ita boe neu ko ita tasoda takandondoo henin to Ndia. ⁹ Ita bubuluk tae, huu Karistus nasoda fali neme Ndia mamaten mai, de Ana ta mate seluk bali. Te ta hambu hata esa bali naena koasa, fo ana tao nisa Ndia. ¹⁰ Makahulun, Ana mate la'i esa so, fo Ana koka heni salak koasan. Tehuu hatematak ia, Ana nasoda, fo natudu hada-holomata neu Manetualain.

¹¹ Ei musi taok ei ao mala leondiak boe. Nonook leo ei mate so, huu ndia de salak ta naena koasa neu ei bali. De, hatematak ia, ei musi masoda fo matudu hada-holomata neu Manetualain, huu ei bei nanamba'ak mia Yesus Karistus.

¹² Boso ela manggalauk manai o dalem naena koasa, fo suek ana heti o, de kada o tungga o aom hihii-nanaun, fo tao manggalau kala. Te neu ko o mate. ¹³ Ma o boso tao dede'a ta ndoos, te salak ndia. Tehuu kada fee o aoinam neu Manetualain, fo Ana heti o. Nonook leo o mate so, de o masoda fali. De pake o aoinam tema-tema, fo tao dede'a ndoos neu Manetualain. ¹⁴ Boso ela salak bisa heti ei, sama leo salak dadik neu ei malanggam. Hatematak ia, ei boso masoda tao tungga Musa heti-heun fo ei bisa malole fali mia Manetualain. Te ei masoda no ndoos, huu Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. De, hatematak ia, Ndia dale malolen heti ei.

Ita dadik sama leo ata, fo tao ues tungga Lamatuak hihii-nanaun

¹⁵ De, leobee? Fama ei dudu'a mae, "Huu ita ta nanamba'ak to Musa Heti-heun bali, de ita tao salak takandoo. Te Manetualain bei nau natudu Ndia dale malolen neu ita!" Ei dudu'am leondiak hetu? Au afada ei baa! Sala ndia!

¹⁶ Au ha'i natutuduk neme malanggan no atan. Mete ma ei fee ei ao-ina heheli mala fo tao ues fee hataholi esa, na, ei musi mamananene ndia, ma tao ues tungga ndia hihii-nanaun. Huu ndia ndia, ei malanggam. Ma ei ia, ndia ata nala. Leondiak boe, de ei bisa hele fo tungga bee. Tehuu ei bisa hele fo tao salak, boe ma ei dadik salak atan. Tehuu mete ma ei hele leondiak, na ei tao ei aom dook mia Manetualain. Te ei bisa hele fo tao ndoos, ma dadik ata fo tao tungga hata fo Manetualain nadenu ei. Mete ma ei hele leondiak, na, ei bisa malole mia Ndia!

¹⁷ Makahulun, na ei ela salak heti ei, tehuu hatematak ia, ei mamananene neu ei dalem dale, fo tao tungga hata fo hataholi salani kala ala lanoli ei. Huu ndia de au oke makasi neu Manetualain. ¹⁸ Huu Lamatuak

* 6:4 Kolose 2:12

nakambo'ik ei mima salak koasan mai, losa salak ta hetu ei bali. De, hatematak ia, dede'a ndoos ndia hetu ei.

¹⁹ Au kokolak ia, pake natutudu basa faik neme malanggan no atan, fo suek lofoanak ei malelak au hihiiing. Makahulun ei fee ei ao mala dadik ata fo tao salak, de Musa Heti-heun nae, ei dadik manggenggeok. Tehuu hatematak ia, ei musi fee ei ao mala dadik ata fo kada masoda tao ndoos, fo neni ei dadik malalaok nai Manetualain matan.

²⁰ Makahulun, faik fo kada ei mamananene, ma tao tungga salak hihii-nanaun, ei ta paluu mamananene, ma tao tungga ndoon. ²¹ Naa, au sangga atane leoiak: Ei hambu buna-boa nanala hatak malole neme ei tataom ndia? Ta hambu hetu? Naa te, buna-boak fo ei hambuk ndia, na, kada ana tao nala ei mae. Huu ei tatao kasalan ndia, de sasai-main, Manetualain heok nasadea ei.

²² Tehuu hatematak ia, Manetualain nakambo'ik heni ei mima malangga laak mai, de ei boso tao salak bali. Hatematak ia, ei musi dadik neu Manetualain mana tao uen. Ndia sasai-main, na dei fo ei dadik malalaok neu Ndia, ma hambu soda tetebes fo ta namaketuk. ²³ Te ledoeik ita tao salak, na ndia nggadin hata, de Manetualain heok nasadea ita losa dodoon neu. Ita mate so! Tehuu Manetualain sadia dala kaluan esa neu ita. Te Ana nau fee hiak ita soda ndoos fo ta namaketu. Ma ita hambu sodak ndia, mete ma ita maso dadik neu ita Lamatuan Yesus Karistus hataholi nala.

7

Hoholo-lalanek hetu-heun ta naena hak so, mete ma hataholi maten so

¹ Tolanoo nggalei! Hatematak ia, au kokolak ua ei, fo mana malelak hoholo-lalanek hetu-heu nala. Leoiak: mete ma ei bei masoda, na, hoholo-lalanek hetu-heun naena hak fo hetu ei. Tehuu mete ma ei mate so, na hoholo-lalanek hetu-heun ta naena hak fo hetu ei so bali.

² Au ha'i conto neme sao touk ma sao inak hetu-heun mai. Mete ma inak esa sao tungga hetu-heuk, na dua sala sao losa mate. Tehuu mete ma sao toun maten so, na, ina falu ndia ta nanamba'ak no hetu-heuk ndia so bali. Ndia bole sao seluk. ³ Tehuu mete ma ana sao no hataholi fe'ek, naa te sao toun bei kasodak, na, tungga hetu-heuk na ana hohongge ndia so. Tehuu, mete ma saon maten so, na hetu-heu sasaok ta la'e ndia so bali. Ana nakambo'ik ndia so. Boe ma, mete ma ana sao hataholi fe'ek, na, tungga hetu-heuk, ana ta hohongge ndia.

⁴ Leondiak boe, no ei kamahele kala! Karistus maten so. Ndia sama leo ei boe, mate no'u Ndia, ma la'o ela ei soda laam. Boe ma hoholo-lalanek hetu-heun ta la'e neu ei so bali. Hatematak ia, ei makambo'ik mima Heti-heuk ndia, ma nanamba'ak mia Karistus, fo mana masoda falik neme Ndia mamaten mai so. Dede'ak ia, sama leo ina falu mana sao seluk. Dede'an ta so. De, hatematak ia, basa hata fo ei taok ndia, soaneu Manetualain.

⁵ Te makahulun, ita kada tao tungga ita aon hihii-nanaun. Huu ita talelak hetu-heuk, de ndia tao nala ita tahiik soba la'olena hetu-heu kala sila, fo tao dede'a ta ndoos. Naa! Ita salan ndia, tao nala Manetualain heok nasadea ita. ⁶ Makahulun, ita musi tao tungga hetu-heuk. Tehuu hatematak ia hetu-heuk ndia ta la'e ita bali, te ita mbo'i heni ita soda laan so. Tungga dala laak hihii, na, Musa hetu-heun fo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nanamba'ak no ita. Tehuu tungga dala beuk hihii, na, ita takambo'ik teme Heti-heuk ndia mai so. Te Manetualain Dula Dale Malalaon hetu ita! Huu ndia de, hatematak ia, ita kada tao ues soaneu Manetualain.

Musa Heti-heun natudu manggalauk manai ita dalen

⁷ De, ita sangga tae hata? Fama ita dudu'a tae, "Heti-heuk fo Manetualain fee neu Musa ndia, sala!" Ta! Te kada Manetualain Heti-heun bisa tulun au fo bisa bubuluk basa dede'a ndoos, do ta ndoos. Natutuduk leo hoholo-lalanek esa nae, "Boso mahiik ha'i mala hataholi hatan". Tehuu neme bee mai au bubuluk ahiik mata leondiak sala, mete ma au ta bubuluk ndia hoholo-lalanen? Ta bisa! ⁸ Tehuu heti-heuk ndia boe fo le'a-nole manggalauk manai au daleng, losa au ahiik soba la'olenan, fo ndia au ahiik ha'i ala hataholi fe'ek enan mata-matak. Mete ma ta hambu heti-heuk fo ka'i, na salak manai hataholi dalen ta naena koasa fo heti hataholi.

⁹ Nai au soda makahulung, au ta bubuluk Manetualain Hoholo-lalanen. Doo-doo, bei fo au bubuluk Ndia Hoholo-lalanen, ma faik au ameda ae, au la'o lona Hoholo-lalanek ndia, ma tao salak. Faik au tao salak leondiak, na, au hambu huhuku mates. ¹⁰ Boe ma au daleng nakalulutuk, te au bubuluk ae, au mesa nggau ta bisa malole ua Manetualain, huu kada tao tungga Ndia Hoholo-lalanen. Au andaa hambu Manetualain nasan, fo ndia huku mate, huu au la'olena Ndia Hoholo-lalanen. Naa te, Hoholo-lalanek ndia nana taok, fo suek tao nala hataholi bisa lasoda ndoos. Tehuu soaneu au, Hoholo-lalanek ndia tao nakalulutu au, de tao nala Manetualain nasadea au. ¹¹ Hoholo-lalanek ndia memak natudu dala soda tetebes. Tehuu hambu manggalauk nasoda nai au daleng dale, de au kedi seluk au ao heheling, fo dudu'a ae, au bisa malole ua Manetualain, sadi au tao tungga Ndia Hoholo-lalanen. Boe ma, leo bali Hoholo-lalanek ndia mesa kana tao, losa Manetualain nunute au, ma ta nau nakabubua no au. ¹²

¹² De, mete ma isinaak hataholi lae, "Heti-heuk fo Manetualain fee neu Musa ndia, sala", na, au ataa ae, "Ta! Lamatuak Heti-heun ndia malalauk!" Ma basa palenda manai Heti-heuk ndia, malalauk tebe, ma malole boe.

¹³ Fama ei dudu'a boe, mae, Hoholo-lalanek ndia tao nala Manetualain heok nasadea au hetu? Ta! Te mae au bubuluk hoholo-lalanek ndia, tehuu au bei mbali manggalauk fo manai au daleng, losa au tao sala-singgok. Naa, au tatao salang ndia, tao nala Manetualain heok nasadea au. Hoholo-lalanek memak malole, te ndia natudu dede'a manggalauk kala, fo tao nala ita taelak dook teme Manetualain mai. De, faik fo Manetualain natudu dala sodak ndoos, na Hoholo-lalanek ndia tao manggaleledo, nae, dede'a manggalauk manai ita dale nala ndia, ta malole.

Dede'a malole ma dede'a manggalauk latimba ao lai ita dale nala

¹⁴ Ita bubuluk, Hoholo-lalanek fo Manetualain feen neu ba'i Musa, konda neme Manetualain Dula Dalen mai. Tehuu au kada hataholi basa faik, fo au daleng ta matea. De au mbali dede'a manggalauk manai au daleng fo kabook, losa au tao sala-singgok. Ndia sama leo salak dadik neu au malanggang, ma au dadik neu sala-singgok atan. ¹⁵ Au amanggonggoak. Au ta bubuluk hata fo au taon. Te au ta tao tungga hata fo au sangga taon. Tehuu au tao tungga hata fo au ta nau tao tungga sana. ¹⁶ Mete ma au tao tungga hata fo au ta nau tao sana, na au manaku, ae, Manetualain Hoholo-lalanen ndia, ndoos. ¹⁷ De, au ta ndia heti au ao-ina heheling. Te manggalauk fo mana masoda nai au daleng dale ndia ana heti au!

¹⁸ Au bubuluk so, ae, ta hambu dede'a malole nai au daleng. Te au ia, hataholi dale manggalauk. Nau do ta nau, au ta bisa akaseti au aong fo tao ndoos. Au nau tao dede'a ndoos. Au nau, tehuu ta dadik ndos! ¹⁹ Te au ahiik tao malole, tehuu au ta tao sana. Ma au ta nau tao manggalauk,

☆ 7:7 Kalua neme Masir mai 20:17; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:21 ☆ 7:11 Tutuik la'eneu Sososan 3:13 ☆ 7:15 Galati 5:17

tehuu kada au taon! ²⁰ Naa! Mete ma au tao tungga hata fo au ta nau taon, na ndia ta huu au mesang, tehuu manggalauk fo nasoda manai au daleng dale.

²¹ Ndia natudun leoiak: mae au nau tao dede'a malole, tehuu manggalauk manai au daleng ndia ana laban. ²² Naa te, au daleng namahoko nalan seli, mete ma au dudu'a la'eneu Manetualain Hoholo-lalanan. ²³ Tehuu, nonook leo hambu koasa nai au daleng dale ndia fo ana tao nakalulutu au. Te au ahiik sangga tao malole, tehuu tana dadi. Ndia nonook leo koasa fo manai au daleng, ana humu nala au, fo ana nau nakaseti au fo kada tungga ndia. ²⁴ Awii, kasian ei! Au ia hataholi mana doidosok! See bisa nakambo'ik au neme koasa manggalauk mana masoda nai au daleng, fo tao nala Manetualain nunute au, losa Ana heok nasadea au?

²⁵ Tehuu, awii! Manetualain mesa kana soi dalak so fo mbo'i heni au! Makasi no'un seli neu Ndia, huu ita Lamatuan Yesus Karistus bisa nakambo'ik au!

De, mete ma au asoda fo tiadea neu au aong, na au doidoso. Mae au ahiik tao tungga basa Manetualain Hoholo-lalanan, tehuu hambu koasa manggalauk manai au daleng ana fufudi au, fo tao salak akandondoo henin.

8

Ita bisa tasoda ndoos, mete ma ita nanamba'ak to Manetualain Dula Dalen

¹ De, Manetualain ta huku hataholi nanamba'ak no Yesus Karistus! ² Te hambu dede'a kasosoak dua: kaesan, mete ma ita nanamba'ak to Yesus Karistus, na Manetualain Dula Dalen fee ita koasa, fo bisa tasoda ndoos. Kaduan, dede'a manggalauk manai ita dalen fufudi ita, fo tao salak. Basa boe ma, mete ma ita tao salak, na Manetualain nunute ita, de Ana heok nasadea ita. Naa, mete ma ita hambu Manetualain Dula Dalen, na, Ana mbo'i heni ita teme sala-singgok koasan mai.

³ Mae ita tao tungga Manetualain Hoholo-lalanan, te ndia ta bisa nakambo'ik ita teme sala-singgok koasan mai, huu ita kada hataholi basa faik, fo tao salak takandoo. Tehuu Manetualain soi dala kaluan. Te Ana haitua Ana hehelin, fo dadik neu hataholi basa faik sama leo ita. Mae ita hataholi basa faik fe'ek fo tao sala-singgok mata-matak, tehuu Yesus mesa kana ta tao nitak sala-singgok hata-hata. Lena-lenak bali, Ana dadik tunu-hotuk, fo koka heni hataholi sala-singgon. ⁴ Manetualain haitua Karistus so, fo Ana mate, suek ita bisa tao basa dede'a ndoos, tungga Manetualain Hoholo-lalane nala. De hatematak ia, ita tao dede'a tetebe sala, tungga Manetualain Dula Dalen hihii-nanaun, ma ta tao tungga ita mesa nggata hihii-nanaun bali.

⁵ Hataholi fo ala lasoda tungga sila hihii-nanau heheli nala ndia, na soda leondiak huu ala lalelak kada dudu'a dede'a manggalauk lakandondoo henin. Tehuu hataholi fo lasoda tungga Manetualain Dula Dalen hihii-nanaun, na sila kada lalelak dudu'a dede'a kala fo tao namahoko Manetualain Dula-dalen. ⁶ Mete ma dede'a manggalau kala heti hataholi dudu'a-a'afin, na ndia sama leo hataholi ta nau namanene Manetualain Dula-dalen, huu ndia de tungga Manetualain, ndia dalen kamates so. Tehuu mete ma Manetualain Dula-dalen heti hataholi dudu'an, na, nasoda ndoos, ma ndia dalen ndoo-ndoo.

⁷ Ita hataholi hihii-nanau heheli nala nalaba nalan seli neu Manetualain hihii-nanaun. De, ita ta bisa takaseti ita aon fo tamanene Manetualain,

huu ita mesa nggata ta bisa. ⁸ Te mete ma hataholi hihii-nanau heheli nala heti sala, na nau do ta nau, ta bisa tao namahoko Manetualain dalen.

⁹ Tehuu ei ndia, hataholi fo ta masoda manggalauk tungga ei hihii-nanau heheli mala bali. Te, mete ma Manetualain Dula-dalen nasoda nai ei dale mala, na ei tao dede'a kala fo tao namahoko Ndia. (Mete ma Karistus Dula-dalen ta nasoda nai hataholi dalen dale, na ndia ta dadik Manetualain enan.) ¹⁰ Ei aombaani dei fo ana mate, huu makahulun ei tatao sala-singgo mala. Tehuu hatematak ia Karistus nasoda nai ei dale mala, dei fo ei dale mala nasoda nakandoo, huu Manetualain kee-dede nala ei so, fo hataholi dale ndoos sala, boe ma ei malole seluk mia Ndia. ¹¹ Te Manetualain ndia tao nasoda falik Yesus neme Ndia mamaten mai. De, mae ita mate, mete ma Manetualain Dula-dalen nasoda nai ita dale nala, na neu ko Ndia boe oo tao nasoda falik ita. Ndia ndandaan nae, Ana tao nasoda ita, sama leo Ana tao nasoda falik Karistus so.*

Manetualain Dula-dalen nafada nae, ita dadik Lamatuak ana nala

¹² De leoiak, tolanoo nggalei! Ita kahutak. Ta hutak fo tasoda tungga ita hataholi hihii-nanaun, tehuu hutak fo tasoda tungga Manetualain hihii-nanaun. ¹³ Te mete ma ita tasoda tungga kada manggalauk manai ita dale nala, na, neu ko Manetualain nau heok nasadea ita, ma huku mate ita! Tehuu mete ma ita ela Manetualain Dula-dalen tao nakalulutu sala-singkok koasan manai ita dale nala, na bei fo ita bisa tasoda ndoos.

¹⁴ Hataholi fo lamanene neu Manetualain Dula-dalen fo Ana heti sala, na sila ndia, Manetualain ana nala. ¹⁵ Mete ma ita ela Manetualain Dula-dalen heti ita, na Ana ta tao ita dadik leo ata fo tasoda to bibiik. Makahulun, ita leondiak. Tehuu ita simbo tala Manetualain Dula-dalen fo heti ita, na ita bubuluk tae ita dadi Manetualain ana nala so. Huu ndia de neu ko Ana nau namanene, mete ma ita token, tae, "Ama bonggik ei!"*

¹⁶ Ita dale heheli nala lafada, lae, ita dadik Manetualain ana nala. Ma Manetualain Dula-dalen boe nafada leondiak. ¹⁷ Mete ma ita dadik teu Manetualain ana nala, na ndia ndandaan, nae, dei fo ita simbo tala Ndia pusakan, huu Ana dadik neu ita Aman. Basa dei fo, mete ma Amak fee Anan fo Karistus pusaka, na ita boe simbo no'u to Ndia pusakan. Tehuu hambu dedeak esa bali: ita musi hambu doidosok sama leo Karistus boe hambu doidosok, fo ela Manetualain dei fo so'u dema-demak ita, sama leo Ana so'u dema-demak Karistus.*

Neu ko Lamatuak so'u dema-demak ita

¹⁸ Tehuu tungga au, na doidosok fo ita hambun hatematak ia sosoan ta, mete ma takasasaman no dede'a namahokok fo neu ko Manetualain feen neu ita nai nusa-sodak. ¹⁹ Naa te, basa hata fo Manetualain taon nai lalai ma nai daebafok, lahani taa-taa, ma dokodoe fo nau lita Ana natudu Ndia ana tetebe nala, na, sila see. Te, Ana nau natudu sala no dale namahokok. ²⁰ Huu Lamatuak nakadadidik lalai ma daebafok no basa isi nala, fo tao tungga Ndia hihiiin. Tehuu ta dadi leondiak. Memak daebafok basa isi nala nau, tehuu tungga Manetualain hihii-nanaun, na Ana huku basa sala, ma ela sala lakalulutuk. Mae leondiak boe, tehuu bei hambu namahenak.* ²¹ Hatematak ia, basa hata fo Manetualain taok ndia, lakalulutuk so, ma ta hambu dala kaluan. Tehuu dei fo, Manetualain nau mbo'i heni sala, fo ta lakalulutuk bali, tehuu ala dadik beuk ma neulauk, tungga Ndia hihiiin. Ndia boe nau so'u dema-demak Ndia ana nala, fo sila boe lakambo'ik leme makalulutu kala mai.

* 8:11 1 Korintus 3:16 * 8:15 Markus 14:36; Galati 4:6 * 8:17 Galati 4:5-7 * 8:20 Tutuik la'eneu Sososan 3:17-19

²² Te ita bubuluk so, tae, hambu to'a-taak no'uk ma doidosok nai daebafok ia. Neme makahulun mai losa hatematak ia, basa hata fo Manetualain taok ndia, langgahuhu'u lameda hedis, neu faik fo lahani taa-taa fo Manetualain tao basan dadik beuk. Ndia sama leo inak nahohoo nameda hedis, fo neu faik nahani mbea-mbea fo sangga ana bonggi anan.

²³ Ta kada daebafok mesa kana nahani mbea-mbea tehuu ita boe oo tahani taa-taa leondiak. Manetualain fee nakahuluk Ndia Dula-dalen neu ita so. Mae leondiak boe tehuu ita bei tahohoo nai ita dale nala. Te ita tahehele taa-taa, fo tahani Manetualain so'u nala ita, dadik teu Ndia ana tetebe nala, ma mbo'i ita ao nala teme basa makalulutuk kala mai.*

²⁴ Faik fo Manetualain tao nasoda ita, Ndia boe nafada, nae, dei fo Ana taon leobee. Tehuu hatematak ia, ita bei tahani taa-taa dede'ak fo bei ta dadi. Mete ma dede'ak fo ita tamahenak dadi so, na ita ta paluu tahani so bali. Huu hataholi ta nahani taa-taa dede'ak mana dadi so, hetu? ²⁵ Tehuu mete ma ita tahani taa-taa dede'ak fo bei ta dadi, na ita bei bisa tahele to nggale loak.

²⁶ Leondiak boe, faik fo ita bei tahani taa-taa, na Manetualain Dula-dalen boe fali nala ita, huu ita ta balakaik, ma ta hule-haladoi talelak no teteben. Tehuu Lamatuak Dula-dalen mesa kana ana hule-haladoi nggati ita, suek kada ita tahohoo, ma ta bubuluk hule-haladoi pake dede'a de'ek hata.

²⁷ Manetualain mesa kana bubuluk basa hata fo ita sangga kokolak nai ita dale nala dale. Ndia boe bubuluk Ndia Dula-dalen dudu'an. Huu ndia de, Ana bubuluk basa dede'a kala, fo Ndia Dula-dalen sangga kokolak fo fali nala ita. Te Manetualain Dula-dalen dudu'an, sama leo Manetualain mesa kana dudu'an. Ma Ndia Dula-dalen huhule-haladoi neu Manetualain, noke tulu-fali hataholi kamahale kala. Te Ndia Dula-dalen huhule-haladoin tungga Manetualain hihii-nanaun.

²⁸ Hatematak ia, ita bubuluk so, leoiak: Manetualain tao nala basan dadik malole, neu hataholi mana sue Ndia. Te neme lele uluk mai, Manetualain heti memak basan tungga Ndia hihii-nanaun, soaneu hataholi fo Ana noke nalan dadik Ndia enan. ²⁹ Te makahulun ele, Ana nalela kasa so, ma Ana hele nala mema kasa, fo tao nala sala lamata-ao sama leo Ndia Anan, fo ndia Karistus. Te Karistus fo ana uluk, ma fe'e kala dadik Ndia fadin. ³⁰ Lamatuak nalelak hataholi sila neme lele uluk mai so, de noke nala sala, suek dadik leu Ndia hataholi nala. Ma hataholi la sila fo makahulun kasala kala, Ana tao nala sala dadik hataholi dale ndoos, fo ala malole seluk lo Ndia. Ma Ndia boe so'uk dema-dema kasa.

Manetualain sue nala ita ana seli

³¹ De, ita sangga tae hata bali la'eneu dede'a kala sila? Manetualain nanea mate-mate no ita. De mete ma leondiak, na, see bisa laban ita bali? Ta hetu? ³² Manetualain ta nakalelee nala Ndia Ana hehelin. Tehuu Ana fee Ndia Anan mate dadik neu tunu-hotuk, suek fali nala ita basa nggata. Huu Manetualain tana nakalelee nala Ndia Anan fa boe, de ita bubuluk tae, neu ko Ana fee hiak ita basa dede'a malole la. Tetebes hetu?

³³ Mete ma hambu hataholi fo soli salak neu hataholi la fo Manetualain hele nala kala so, na ndia sosoan ta. Te Lamatuak mesa kana Ana kee-dede nala ita so, fo ndia hataholi dale ndoos, fo ta hambu sala-singgo nala so bali, suek ita malole to Ndia.

³⁴ Mete ma hambu hataholi soli salak neu hataholi la fo Manetualain hele nala kala so, nae, "Manetualain musi huku ei," na soli salak ndia sosoan ta. Te Yesus Karistus maten so. Nakalena bali, Manetualain tao nasoda fali kana neme Ndia mamaten mai. Basa de, Manetualain so'u nala Ndia,

fo nanggatuuk neu mamana nana hadak ana seli, nai Ndia boboa konan. Nai ndia, Ndia boe hule-haladoi taa-taa fee ita.

³⁵ Mete ma hambu hataholi do, dede'ak do, fo soba nakaseti Karistus fo tana sue ita bali, na nakasetik ndia soosan ta. Te mae ita hambu dede'ak do, toto'ak do, doidosok do, ndoes do, balo'a papakek ta do, hambu soe do, hataholi sangga nakanisa do, tehoo Karistus sue nahele ita. Ta hambu esa boe, fo bisa ana tao nala Ndia hahae sue ita! ³⁶ Nai Lamatuak Susula Malalaon, nana sulak nae,

“Hataholi sangga dalak mbea-mbea, fo sangga tao lisa ita,
huu ita dadik Manetualain hataholi nala.

Ala tao lala ita,

sama leo bi'ilombo fo sangga halan”.*

³⁷ De, mae ita hambu toto'ak leobeek boe, tehoo ita senggi so, huu Karistus sue nala ita ana seli!

³⁸ Au bubuluk teteben so, leoiak: ta hambu dede'ak esa boe, fo bisa tao Manetualain hahae Ndia susuen neu ita. Mae ita tasoda do, mate do, te hambu ata nusa-sodak, mana to'u palenda do, hambu koasa do, dede'a hatematak ia do, dede'a mana maik do, ³⁹ koasa manai lalai do, koasa manai daebafok do, bua fe'ek fo Manetualain tao nala sala so, te ta hambu esa boe ana tao kofe'ek ita teme Manetualain mai, fo tao nala Ndia ta sue ita bali! Huu ita nanamba'ak to ita Lamatuan Yesus Karistus, fo Manetualain haituan mai so.

9

Manetualain hele nala hataholi Israel asa

¹ Ita nanamba'ak to Karistus, kokolak ndoos. De, au ta kokolak pepekok neu ei. Au daleng boe, nafada au, nae, Manetualain Dula-dalen heti au daleng. ²⁻³ Au afada leoiak: au daleng hedis. Au ameda mabela leondiak, na, huu au asaneda au hataholi heheling. Te, au nau fo au hataholi nusa Yahudi* nggala boe nanamba'ak no Karistus, tehoo no'u kala ta lamahele leu Ndia. Leo au bisa soi dalak fee sala, na au ahehele oke, fo Manetualain huku au nggati sala. Ma au boe ahehele oke, fo Manetualain tao kofe'e au ua Karistus, suek au hataholi nggala bisa nanamba'ak lo Ndia. ⁴ Naa te hataholi la sila, hataholi Israel, fo sila hataholi nusak esa fo ue-nale nala neulau hiak. Manetualain so'u nala sala dadik neu Ndia ana nala leme lele uluk mai. Ana natudu Ndia koasan fo ana seli ndia, neu sala. Ana mba'a heheluk mata-mata kala no sala. Ana fee Ndia Hoholo-lalanen neu sala. Sila lakaluku-lakatele lalelak leu Ndia, ma ala ono-lau Ndia. Ana helu so, fo sangga natudu Ndia dale malolen neu sala.* ⁵ Ala konda mai, leme ai bei-ba'i nala, fo ndia: ba'i Abraham, ba'i Isak, ma ba'i Yakob (hataholi la pake nade 'Israel' neme ndia naden mai). Ma Karistus, fo Manetualain helu memak neme makahulun mai so, fo sangga haituan mai ndia, fo konda neme ita hataholi nusa Yahudi bei-ba'i nala mai. Karistus ndia boe, na ndia Manetualain, fo mana palenda basa-basan. De, nandaa, mete ma hataholi la so'uk koa-kiok neu Ndia, losa dodoon neu. Tetebes!*

⁶ Mae hataholi Israel asa no'uk bei ta simbok Karistus, tehoo hataholi ta bisa kokolak, lae, Manetualain hehelun ndia ta dadi. Te boso maehetuk,

* **8:36** Sosoda Koa-kio kala 44:23 * **9:2-3** Hataholi nusak Yahudi sila, sama leo hataholi nusak Israel, fo mana leo lai dae Israel, ma nai mamana fe'e kala boe. Tehoo leo Yahuda ndia, na ta sama leo hataholi nusak Yahudi. Te leo Yahuda ndia, na esa neme leo Israel kasanahulu dua kala mai.

* **9:4** Kalua neme Masir mai 4:21; 14:22 * **9:5** Tutuik la'eneu Sososan 32:22-32

basa hataholi fo mana konda leme bei-ba'i Israel sila, sila Manetualain enan do? Taa! Kada luma leme sila mai fo Manetualain hele nala Ndia enan, dadik hataholi nusa Israel tetebes. ⁷ Conto leo, hataholi no'u kala ala konda leme ita ba'in Abraham mai. Tehuu sila basa sala ta Abraham numbu-sadun fo Manetualain hele nala sala. Te Manetualain nafada Abraham nae, "O numbu-sadu mala fo Au alela kasa, kada sila, fo konda leme o anam Isak mai".^{*}

⁸ Ndia sosoan nae, neme makahulun mai losa hatematak ia, ta basa numbu-saduk mana konda leme ita ba'in Abraham mai, fo dadik leu Manetualain ana nala. Kada numbu-saduk fo leme Manetualain hehelun neu Abraham, na ndia sila fo Manetualain tao dadik neu Ndia ana tetebe nala. ⁹ Tehuu Manetualain mba'a heheluk no Abraham nae, "Meda teu mana maik, Au falai maing. Neu faik ndia, o saom Sara bonggi ana touanak esa so."^{*}

¹⁰ Ta kada leondiak. Te ita ba'i Isak no ndia saon Ribka bonggi nala touana kaduak. ¹¹⁻¹² Faik fo Ribka bei tana bonggi nala sala, ala bei ta tao dede'a malole do dede'a manggalauk. Mae leondiak, tehuu Manetualain nafada memak neu Ribka, la'eneu kakana kaduak fo ana kalua nakahuluk, nae, "Dei fo ka'ak tao ues fee ndia fadin". Manetualain nafada leondiak, fo natudu, nae, mete ma Ana hele nala hataholi esa, na Ana bubuluk so, Ana sangga pake hataholi ndia, fo taon leobee. Basa de, Manetualain hele nala fadik ndia, fo dadik neu Ndia hataholin. Ana ta nahani sangga nita fadik nau tao leobee, huu Manetualain bubuluk memak so.^{*} ¹³ Te Manetualain kokolak nai Ndia Susula Malalaon, la'eneu kakana kaduak sila, nae, "Au hele ala Yakob, tehuu au timba heni Esau".^{*}

¹⁴ De, ita sangga tae hata bali? Fama hambu fo sangga lae, "Manetualain naketu dede'ak ta no ndoos?" Ta bisa! ¹⁵ Te makahulun ele, Manetualain nafada ba'i Musa nae, "Au aena hak atudu namemeda kasian, neu hataholi fo Au mesa nggau helen.

Ma Au aena hak atudu dalek neu hataholi la fo Au mesa nggau tudu sala".^{*}

¹⁶ Manetualain hele nala hataholi dadik Ndia enan, taa huu tungga hataholi ndia hihii-nanaun, do ndia tatao-nono'i malolen. Tehuu Manetualain hele nala hataholi huu tungga kada Ndia namemeda kasian. ¹⁷ Te nai Susula Malalaok, Manetualain kokolak no mane Masir, nae, "Au so'u ala o dadik neu manek, huu Au nau pake o, fo o matudu Au koasang neu hataholi no'uk. No leondiak, na basa hataholi malai daebafok ia, bisa soso'uk Au nadeng."^{*}

¹⁸ De, mete ma Lamatuak sangga natudu Ndia namemeda kasian neu hataholi esa, na, kada Ana taon. Ma mete ma sangga tao hataholi esa dale batuk, na, kada Ana taon.^{*}

Manetualain bisa natudu namemeda kasian, tehuu Ana ta simbok manggalauk

¹⁹ Naa! Leo hambu hataholi sapa au, nae, "Mete ma leondiak, na, Manetualain sangga tao hata esa, na, see bisa laban Ndia? Ta hambu, hetu? Hatina de, Ana soli salak neu ita? Ndia namabela seselik!"

^{*} 9:7 Tutuik la'eneu Sososan 21:12 ^{*} 9:9 Tutuik la'eneu Sososan 18:10 ^{*} 9:11-12 Tutuik la'eneu Sososan 25:23 ^{*} 9:13 Maleaki 1:2-3 ^{*} 9:15 Kalua neme Masir mai 33:19 ^{*} 9:17 Kalua neme Masir mai 9:16 ^{*} 9:18 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 7:7-9

²⁰ Mete ma hambu mana dudu'a leondiak, na au ataa, leoiak: "O dudu'a mae o ia, see?! O sangga kokolak laban Lamatuak do?" Boso leondiak! Te nai Lamatuak Susula Malalaon nana sulak, nae, "Mete ma o tao hata esa, na neme bee mai hata ndia dei fo natane nasafali hataholi mana taok ndia, nae, 'Hatina de o tao mala au leoiak!'" *²¹ Conto leo tukan mana tao ulek. Neme dae manuteik bubuak esa, de ana naena hak, fo sangga tao nggusi manggadilak esa, suek hataholi koan. Ndia boe naena hak pake dae bubuak ndia, fo tao mamana kadafuk esa, tungga kada ndia hihiiin.

²² Leondiak boe, no Manetualain. Ana naena hak, fo tao tungga Ndia hihii-nanaun. Ana nau natudu neu basa hataholi la, nae, Ana luli, ma ta simbok hataholi tatao manggalauk sudi hata. Ndia boe nau fo hataholi bubuluk, lae, Ndia naena koasa makadotok, ma naena hak boe fo nggale loak neu hataholi tatao manggalaun mata-matak. Tehuu hataholi mana tao manggalau kala sila, kada lahani ndia fain, fo lakalulutuk heni sala.

²³ Ana tao leondiak, fo sangga natudu neu hataholi no'u kala, nae, Ana sangga natudu Ndia namemeda kasian neu hataholi luma. Sila ndia, fo Ana hele nala mema kasa so, fo sangga so'u dema-dema kasa. Ma Ana nau hataholi la bubuluk, lae, Ndia mesa kana ana seli. ²⁴ Te ita ia, fo Ana hele nala memak so, suek dadik neu Ndia hataholi nala. Ita ia, luma leme hataholi Yahudi la mai, ma luma leme hataholi nusa fe'e kala mai boe. ²⁵ Makahulun, Lamatuak pake Ndia mana kokolan Hosea, fo sulak la'eneu hataholi ta Yahudi la, nae,

"Hambu hataholi, fo makahulun ta Au hataholing,

tehuu Au sangga oke sala, ae,

'Ei ia, Au hataholing'.

Tehuu hambu hataholi nusak, fo makahulun Au ta sue sala,

tehuu Au sangga oke sala, ae,

'Ei ndia, hataholi nusak fo Au sue.' *²⁶

²⁶ Ndia boe sulak, nae,

"Nai ndia,

nai mamanak fo Lamatuak nafada sala, nae,

'Ei ndia, ta dadi Au hataholing!'

Dei fo Manetualain Masodak, sangga nafada sala, nae,

'Hatematak ia, ei dadik Au ana nggala so!' *²⁷

Ana kokolak nae leondia, na, huu Ana kasian neu hataholi ta Yahudi la.

²⁷ Manetualain mana kokola fe'en, fo Yesaya, eki nitak la'eneu hataholi nusa Israel, nae,

"Mae hataholi Israel asa dadik makadotok,

sama leo salaek manai tasi bifik,

tehuu Manetualain kada tao nasoda sila lumak,

neme sila sala-singgo nala mai.

²⁸ Te dei fo ndia fain ana mai,

fo Manetualain naketu basa hataholi manai daebafok katematuan dede'a nala,

sama leo nafada memak so.

Tehuu Ana ta nahani nala dook,

te Ana tao nalan no lai-laik!'" *²⁹

²⁹ Makahulun ele, Yesaya boe, nafada la'eneu hataholi Yahudi la, nae,

"Ita ua-nalen neulauk,

huu Manetualain, fo Mana Koasa Manai Lain seli,

ela ita numbu-sadu nala luma lasoda.

Te, mete ma ta leondiak, na, ita mana basak so,
sama leo kota Sodom
ma kota Gomora la".✧

Hala Malole feen neu hataholi nusa Israel, fo ta nau lamanene Lamatuak

³⁰ De, ita sangga tae hata bali? Lae, hataholi ta Yahudi la, leme sudi bee mai, fo makahulun ta lasanggak fo nau malole lo Lamatuak, na, hatematak ia ala malole lo Ndia so, huu ala lamahale neu Yesus Karistus. ³¹ Naa te hataholi Israel asa, soba tao tungga Musa Heti-heun so, de ala bisa malole lo Lamatuak, tehoo ta dadi boe.

³²⁻³³ Hatina, de ala ta bisa malole lo Lamatuak? Huu kada ala sangga tao tungga Heti-heuk, fo ela Ana simbo nala sala leo hataholi dale ndoos, tehoo ala ta lamahale neu Yesus Karistus. Basa de nonook leo ala lakatunu la'e neu "batu nakatunuk". Ia Lamatuak Susula Malalaon hihiiin, nae, "Mete ia dei!

Te Au tao Hataholi esa
nai lete Sion, nai kota Yerusalem.

Hataholi ndia sama leo batu,
fo tao hataholi nakatunu.
Tehoo see namahale neu Ndia, na,
boso mae".

Naa. Batu ndia, na ndia Yesus. Tehoo hataholi Israel asa timba heni Ndia. Ndia sama leo ala lakatunu de ala tuda, huu batu ndia.✧

10

¹ Tolanoo nggalei! Au ahiik hata, soaneu hataholi Israel asa? Au hulehaladoi fo suek ela Manetualain fee sala lasoda leme sila sala-singgo nala mai. Mete ma ana dadi leondiak, na bei fo au daleng namahoko!

² Au bisa afada dede'ak ia la'eneu hataholi la hada-tataon: ala manggate nau tungga Manetualain. Mae ala manggate leondiak, tehoo ta bubuluk dala teteben. ³ Huu sila ta bubuluk dala soda teteben, fo tao hataholi bisa malole lo Manetualain, de, ala soi sila dala heheli nala, fo sangga soba-soba malole lo Ndia. No leondiak, na, ala ta nau lamanene leu Ndia.

⁴ Mete ma hataholi kada tao tungga Heti-heuk, fo suek Manetualain simbo kasa, na, ndia bei ta dai. Huu ndia de Karistus tao natetu basa Manetualain Heti-heun, fo ela ita bisa malole to Manetualain. Boe ma hatematak ia, basa hataholi fo lamahale leu Karistus, bisa malole lo Manetualain.

Lamatuak nau fee sodak neu basa hataholi la, leme sila sala-singgo nala mai

⁵ Naa, makahulun ba'i Musa natudu dalak nai Susula Malalaok, fo hataholi bisa malole lo Manetualain, sadi ala tao tungga basa Hoholo-lalane kala. Ana sulak nae, "Hataholi mana tao tungga basa Hoholo-lalane kala, na, dei fo ala hambu sodak tetebes".✧

⁶ Tehoo Manetualain Susula Malalaon natudu dala fe'ek boe, nae, hataholi bisa malole lo Manetualain, sadi ala lamahale neu Karistus. Nana sulak nae, "Boso matane mae, 'See bisa hene neni nusa-sodak neu?' (Ndia nonook leo hataholi sangga hene neu nafada Karistus, nae, ita hataholi tahiiik Ana konda mai, fo fee sodak neu ita). ⁷ Susula Malalaok boe, nana sulak, nae, "Hahae matane, mae, 'See nau konda neni Bolo Naraka neu nai mamana hataholi mana mate kala?'" (Ndia nonook leo hataholi sangga

konda neu, fo noo falik Karistus neni lain mai, neme Ndia mamaten mai, fo Ana fee sodak neu ita).

⁸ De leobee, te nai Manetualain Susula Malalaon boe nana sulak, nae, "Manetualain hehelun nai o matam so! Te heheluk ndia, nai o bafam ma o dalem". Ita tafada heheluk ndia neu hataholi ndia so, tae, "Metema o sangga masoda, na, o musu mamahele neu Karistus!"^{*} ⁹ Metema o manaku pake o bafa hehelim, mae, "Yesus ndia, na au Lamatuang," ma o mamahele nai o dalem dale, mae, Manetualain tao nasoda falik Yesus Karistus neme Ndia mamaten mai, na, Manetualain tao nasoda o muma o sala-singgo mala mai. ¹⁰ Te, metema o pake o dalem, fo mamahele neu Karistus, na Manetualain kee-dede nala o, nae, o hataholi dale ndoos fo malole mua Ndia. Ma, metema, o pake o bafam fo manaku, mae, Yesus dadik neu o Lamatuam, na Manetualain nau tao nasoda muma o sala-singgo mala mai. ¹¹ Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak, nae, "Hataholi fo namahele neu Manetualain, na dei fo ta hambu mamaek, te Manetualain sangga tao basa dede'a kala fo Ana kokola kana so, ala dadi".^{*} ¹² Hataholi Yahudi la, ma hataholi ta Yahudi la, leoesak. Ta hambu mana fe'ek. Hambu kada Lamatuak esak, ma Ana dadik Lamatuak neu basa hataholi nusa kala. Ana nau natudu Ndia dale malolen ana seli, neu basa hataholi, fo mana noke Ana tulu-fali sala. ¹³ Te, nai Susula Malalaok, nana sulak, nae, "Basa hataholi la mana noke Manetualain tulu-fali sala, na, dei fo Ana tao nasoda sala leme sila sala-singgo nala mai".^{*}

¹⁴ Tehuu hataholi ta bisa noke tulu-falik neme hataholi esa mai, metema ala bei ta lamahelen. Ma ala ta bisa lamahelen, metema ala bei ta lamanene litak la'eneu ndia. Ala ta lamanene ndia, metema ta hambu hataholi nafada sala. ¹⁵ Ala ta bisa lafada hataholi, metema ta hambu mana nadenu sala. Nai Susula Malalaok, nana sulak nae, "Metema hambu hataholi mai neni hala malole, na, sila mamain ndia, lolen ana seli!"^{*}

¹⁶ Tehuu ei bubuluk so, mae, hambu hataholi Israel luma ta nau lamanene Manetualain Hala Malolen. Te Manetualain mana kokolan Yesaya, sulak nae, "Lamatuak ei!

Hataholi la ta nau lamahele heheluk
fo ala lamanene so neme ai mai!"^{*}

¹⁷ De, metema na nau namahele neu Manetualain, na, musu lamanene Ndia Dede'a-kokolan dei. Ma metema ala nau lamanene Manetualain hehelun, na, musu lamanene la'eneu Karistus dei.

¹⁸ Au atane sudik, leoiak: fama ei dudu'a mae, hataholi Israel asa ta lamanene litak la'eneu Karistus do? Neu ko ala lamanene so! Sama leo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon neme makahulun mai, nae, "Manetualain mana kokola nala nafafadan la'eneu Manetualain,

nakambela nai daebafok katematuan;
Sila dede'a-kokola nala
losa nai daebafok bu'u nala".^{*}

¹⁹ Au sangga atane dede'ak esa, ae, "Hataholi Israel asa tala bubuluk Manetualain dalan do?" Ba'i Musa ndia, na hataholi sososak fo ana sulak la'eneu dede'ak ndia, nae, Manetualain nafada hataholi Israel asa leoiak: "Au sangga tao dede'ak esa

soaneu hataholi nusa fe'e kala.

Dede'ak ndia dei fo ana tao nala ei dale hedi.

Ma Au sangga tao dede'ak esa,

^{*} **10:8** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 30:12-14 ^{*} **10:11** Yesaya 28:16 ^{*} **10:13** Yoel 2:32

^{*} **10:15** Yesaya 52:7 ^{*} **10:16** Yesaya 53:1 ^{*} **10:18** Sosoda Koa-kio kala 19:5

soaneu hataholi, fo ei tao kana leo nggoak.

Dede'ak ndia dei fo ana tao nala ei mamenggu nisik".[✧]

²⁰ Nai fai makabuin mai, ba'i Yesaya sulak manggaledok, la'eneu hataholi ta Yahudi, nae,

"Hambu hataholi, fo makahulun tana nasanggak Au, tehuu ala latonggo lo Au so.

Hambu hataholi, fo makahulun tana noke fo nita Au, tehuu Au atudu Au aong neu sala so".[✧]

²¹ Tehuu la'eneu hataholi Israel asa, Manetualain nafada sala so, leoiak: "Leledo-le'odaen, Au akambembela Au limang,

fo ahani taa-taa hataholi Israel asa leni Au mai.

Tehuu tala nau lamanene Au,

ma sila boe lahiik laban Au".[✧]

11

Manetualain dalen tuda neu hataholi Israel asa

¹ De, au sangga atane leoiak: fama ei dudu'a mae, "Huu hataholi Israel asa, tala nau lamanene neu Manetualain, huu ndia de Ana timba heni sala". Leondiak do? Taa! Te au boe oo uma sila mai!" Au ia, uma leo Benyamin mai. Benyamin aman, ndia Yakob. Ndia ba'in, Isak. Isak aman, Abraham, fo ana dadik neu basa hataholi Israel asa bei-ba'i nala.[✧]

² Manetualain ta timba heni nitak Ndia hataholi nala. Ana nalelak memak sila neme makahulun ele mai. Ei bei masaneda hata fo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon la'eneu ba'i Elia? Ana manggalau neu Manetualain la'eneu hataholi Israel, de noke fo Manetualain huku sala,

³ nae,

Lamatuak! Hataholi la ia, tao lisa mana kokola la, fo Lamatuak nadenu sala mai.

Sila boe ala ofe lakalulutu heni mei tunu-hotuk, nai mamananak fo hataholi lakaluku-lakatele neu Lamatuak. Neme basa Manetualain mana kokola nala mai,

kada au mesa nggau bei kasodak.

Tehuu sila boe sangga dalak bali, fo sangga tao lisa au!"[✧]

⁴ Tehuu Manetualain nataa, leoiak: "O kokolam ndia, sala! Te Au hataholi nggala fo mana makaluku-makatelele neu Au, bei hambu hataholi lifun hitu. Ala lahele teas, ma tala songgo Ba'al!"[✧]

⁵⁻⁶ Leondiak boe, hatematak ia. Te ta basa hataholi Yahudi la, heok lasadea Manetualain. Bei ela hataholi luma leme ai mai, hataholi Yahudi fo Lamatuak hele nala sala so, fo sangga fee sala lasoda. Ana tao leondiak, huu Ana nau natudu Ndia dale malolen neu ai, tehuu ta timba-tai ai tataon. Mete ma Lamatuak hele nala hataholi fo bala ndia tatao malolen, ndia sama leo bae nggadi. Ndia taa nandaa no Lamatuak hihii-nanaun fo natudu Ndia dale malolen neu hataholi fo Ana hele nala kala.[✧] ⁷ De, ndia sasai-main, leoiak: hataholi Yahudi no'u kala lasanggak, fo Manetualain natudu Ndia dale malolen neu sala, fo sila boe bisa lalole lo Ndia. Tehuu ta hambu ndoos, huu sila dale nala lakababatu, ma ta nau lamanene Ndia. Tehuu luma ala hambu. Sila ndia fo Manetualain hele nala mema kasa so.

⁸ Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak, nae,

✧ **10:19** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:21 ✧ **10:20** Yesaya 65:1 ✧ **10:21** Yesaya 65:2 ✧ **11:1** Filipi 3:5 ✧ **11:3** 1 Mane-mane kala 19:10, 14 ✧ **11:4** 1 Mane-mane kala 19:18 ✧ **11:5-6** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 7:7-8

“Manetualain fee sala,
 mata fo ta mana nitak,
 ndi'idoo fo ta mamananek,
 ma ngoak fo ta bisa dudu'a.
 De, ala ta bubuluk bee ndia tetebes,
 losa faik ia boe”.[☆]

⁹ Mane Dauk boe oo sulak la'eneu hataholi nusa Yahudi, nai Susula Malalaok, nae,

“Ela sala lafetak lai sila mei heheli nala.
 Te sila feta hehelin ndia, ana ika nasafali sala,
 fo ala dudu'a basa-basan malole so.
 Ma sila hata heheli nala, tao lala sala lakatunu.

¹⁰ Mae sila mata nala makiu,
 fo ta bisa lita hata-hata!

Ela sala lemba belak lakandoo,
 fo deaina nala boe bokoluku!”[☆]

Lamatuak nau fee sodak neu hataholi ta Yahudi boe

¹¹ De, au sangga atane leoiak: hatina de hataholi Yahudi la lakatunu? Ala tuda so, hetu? Ta! Tehuu tala nau lamanene neu Manetualain, ma tala nau lamahele neu Karistus, de ndia soi dalak fee hataholi ta Yahudi la, fo ala hambu sodak leme sila sala-singgo nala mai. Ma Ana tao leondiak, na Manetualain nau fo hataholi Yahudi la dale hedi, boe ma ala fali tungga Ndia bali. ¹² Manggaledok so, nae, hataholi Yahudi la la'olena hata fo ndoos. Huu ndia de hataholi fe'e kala leme basa daebafok katematuan mai, fo bisa lameda Manetualain dale malolen. De, hataholi Yahudi la, laheni lalan seli. Tehuu ndia ana tao nala hataholi ta Yahudi la hambu nanala inahuuk. Naa, doo-doo, fo mete ma basa hataholi Yahudi la boe malole fali lo Manetualain, na, ndia malolen lena bali!

¹³ Naa! Au sangga afada ei hataholi ta Yahudi, leoiak: Manetualain nadenu au so, fo au la'o uu afada ei, la'eneu Ndia Hala Malolen. Huu ndia de au mbalak au eing, fo akalala'ok ues ia, fo lolen ana seli. ¹⁴ Te mete ma au akalala'ok ues ia no malole, na, nafo au tao ala au hataholi Yahudi nggala mesa kasa ala dale hedi, losa sila luma hambu sodak leme sila sala-singgo nala mai. ¹⁵ Faik fo Manetualain timba heni Ndia hataholi Yahudi heheli nala, na, ndia soi dalak, fo hataholi fe'e kala ala hambu lelak, fo bisa ala maso dadik leu Manetualain hataholi nala. Tehuu, leo ala mole-dame bali lo Manetualain, na, ndia malole hiak. Te ndia sama leo ala lasoda fali, leme sila mamaten mai!

¹⁶ Ha'i conto neme hataholi mana sangga tao loti. Mete ma ana ha'i nala hade uu fa, fo feen neu Manetualain, na dei fo loti katemak ndia boe, dadik Manetualain enan fo malalaok. Ma mete ma hataholi fee ai huuk okan esa, fo dadik neu buna-boasososak, fo feen neu Manetualain, na, dei fo ai ndia katemak boe, dadik neu Manetualain enan fo malalaok.

¹⁷ Au nau akasasama hataholi nusa Yahudi no ai setun fo nasoda nai osi. Manetualain beta heni ai ndia ndanan luma. Tehuu ei ta Yahudi la, sama leo setun fui. Basa de, Manetualain beta nala ei ndanan luma, de nakadiditan neu ai manai osi ndia dalek. No leondiak, na ai manai deak, simbok nala ndia sodan neme ai manai dalek. Ndia sama leo ei ta Yahudi la, de simbok mala Manetualain dale malolen, fo teteben Ana sangga feen neu Ndia hataholi Yahudi nala. ¹⁸ Tehuu, mata neuk bou! Boso koao, huu ei dudu'a mae ei mima deak mai ndia, malolen lena neme ndanak

fo Manetualain beta heni sala so! Mete ma o nau soso'uk aok, na boso mafalende henin, te kada o ndanak esak! O ta ndia tao matea ai ndia. Te, okak ndia ana tao nala ai ndia dadik natea!

¹⁹ Fama o sangga mae, "Manetualain beta heni ndanak esa neme ai fo nasoda nai Ndia osin dale, fo ana nakadidita falik au nai ndia, fo nggati neu ndana laak". ²⁰ Ndia tetebes. Tehuu boso mafalende henin, mae, Manetualain beta heni ndana kala sila, huu ala ta lamahela neu Karistus. Ma o nggati sala, huu o mamahela neu Ndia. De, boso koao! Malolenak o mata neuk, ma boso tao mata-matak! ²¹ Te hataholi Yahudi la, sama leo ndana isi-isik fo moli nakahuluk. Tehuu Manetualain ta ela sala lahele lala dook lai ndia. De, mete ma o ta mamahela makandoo neu Ndia, na boso mamahena Ana nau ela o mahele nai ndia!

²² De, ei musi dudu'a neulalau dei. Manetualain dalen malole. Tehuu Ndia boe nalelak fee huhuku belak. Dei fo Ana huku hataholi fo mana tudak, fo ta nau malole no Ndia. Tehuu soaneu ei hataholi ta Yahudi la, Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei, sadi ei nanamba'ak nakandoo mia Ndia, ma feen lelak fo ela Ana tao malole fee ei. Tehuu mete ma ei ta feen lelak fo ela Ana tao leondiak, na Ndia boe oo nau beta nggali heni ei mima Ndia huun mai. ²³ Leondiak boe no hataholi Yahudi la. Mete ma ala hondak, fo mulai lamahela neu Karistus, na dei fo Manetualain nau nakadidita falik sila neu ai huu isi-isik ndia. Te Ndia naena koasa, fo bisa tao leondiak! ²⁴ Te ei fo hataholi ta Yahudi, sama leo ndanak neme ai setun fui, fo makahulun ana moli aon nai osi deak. Mae ai fui fe'ek mesa kana ma ai manai osi mesa kasa fe'e, tehuu Manetualain hele nala dua sala, fo Ana nakadidita kasa neu ai setun huun malole, fo Ana selen nai Ndia osin. Te mete ma hataholi ta Yahudi bisa dadik leondiak, na, nakalenak hataholi Yahudi la. Ndia bisa lena bali, mete ma Manetualain nakadidita fali kasa leu ai la huu dadadin.

Dei fo hataholi Yahudi la malole seluk bali lo Manetualain

²⁵ Tolanoo kala malai Roma! Au afada dede'ak namaninok neu ei, fo ei boso koao, mae ei malelak. Leoiak: hatematak ia, hataholi Yahudi la dale batuk, ma tala nau lamahela neu Karistus. Tehuu ala ta leondiak lakandondoo henin. Tungga Manetualain hihii-nanaun, basa hataholi ta Yahudi la, fo Manetualain hele nala sala so, musi lamahela leu Karistus dei. Mete ma sila dedesin nala manadaik, na bei fo hataholi Yahudi la boe lamahela neu Ndia boe. ²⁶ De, mete ma fain ndia losa so, na, dei fo Manetualain fee sodak neu basa hataholi Yahudi la leme sala-singgo nala mai. Ndia sama leo nana sulak nai Susula Malalaok so, nae, "Dei fo hambu Hataholi esa mai,

fo tao nasoda ita teme soe mai.

Ana mai neme lete Sion, nai kota Yerusalem.

Ndia dei fo tao Yakob numbu-sadu nala ala hondak.

Ala musi hondak, huu ala lasoda ta mbali Au,
ma ala heok lasadea Au dala soda ndoong.*

²⁷ Au nau koka heni sila sala-singgo nala.

Te Au mba'a heheluk ua sila leondiak".*

²⁸ Neu faik hataholi Yahudi la lamanene Karistus Hala Malolen, na, ala tao au nala leo musu, fo laban Ndia. No leondiak, na, ala fee lelak neu ei fo ta Yahudi la! Mae leondiak, tehuu Manetualain bei sue sala, huu Ana sue sila bei-ba'i nala, ma Ana hele nala sala fo dadik neu Ndia hataholi nala.

²⁹ Te mete ma Manetualain fee heni hata esa, na Ana ta hela fali kana. Ma

mete ma Ana noke nala hataholi so, fo maso dadik Ndia hataholin, na Ana ta husi heni sala bali.

³⁰ Makahulun, ei hataholi ta Yahudi la ta nau mamananene neu Manetualain. Tehuu hatematak ia, ei mana simbo Manetualain namemeda kasian, huu hataholi Yahudi la fo ta nau lamanene Ndia. ³¹ De, hatematak ia, sila ia, ta tao tungga Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia, de, Manetualain bei nau natudu Ndia namemeda kasian neu ei. Ma dei fo, Ndia boe nau kasian neu sala bali. ³² Hatematak ia, Manetualain suli hataholi Yahudi la, na, sama leo hataholi ta Yahudi. Te sila basa sala, ta tao tungga Ndia hihii-nanaun, sama leo sila nana longgak, de ta bubuluk dala kaluan. Ana ela sala leondiak, fo bisa natudu namemeda kasian neu basa hataholi la.

Manetualain ndia, malolen ana seli!

³³ Manetualain malelan ana seli!

Ma Ndia boe pake Ndia malelan, fo tao dede'a malole.

Ta hambu hataholi bisa nalelak tebe-tebe Ndia.

Ta hambu hataholi ana bubuluk tebe-tebe Ndia nakeketu dede'an.

Ta hambu hataholi esa boe bubuluk,
hatina de Ana tao dede'ak esa.*

³⁴ Ta hambu hataholi esa, bubuluk tebe-tebe ita Lamatuan dudu'an.

Ta hambu esa boe, fo bisa nanoli-nafada neu Ndia.*

³⁵ Ta hambu hataholi, bisa ana fee hiak Manetualain buas esa,

Ta hambu hataholi, bisa nakaseti Manetualain, fo bala falik!*

³⁶ Te basa-basan naoka neme Manetualain mai!

Basan dadi, huu Ndia!

Basa hata fo ita taon,

na ita taon soaneu Ndia.

Ita so'uk koa-kiok neu Ndia,

losa dodoon neu!

Tetebes leondiak!*

12

Mete ma ita nanamba'ak to Karistus, na ita soda-lada beun musi dadi leobeek?

¹ Tolanoo susue nggalei! Huu Manetualain natudu Ndia namemeda kasian neu ita so, de Au oke fo fee ei ao-ina mala tema-tema neu Ndia, sama leo tunu-hotuk bei kasodak. Ndia tao namahoko Manetualain dalen. Mbalak eik fo tao tungga Ndia hihii-nanaun ma masoda malalaok, te tataok ndia natudu ei susuem ma hada-holomatam neu Ndia. Memak nandaa ei makaluku-makatele neu Ndia leondiak. ² Boso ela hataholi daebafo hatematak ia, ladenu ei musi tao leobeek, do masoda leobeek, tungga sila hihii-nanaun. Boso kada tungga neu sila dudu'a-a'afi nala, sila soda nala, do sila hada nala no mboke-mbakek. Tehuu malolenak, ei ela Manetualain tao ei dudu'a-a'afin dadik beuk, fo ei suli basan tungga dala beuk. No leondiak, na ei bisa bubuluk Manetualain hihii-nanaun neu ei. Manetualain hihii-nanaun ndia, malole, matetuk, ma tao namahoko Ndia dalen.

³ Huu Manetualain nadenu au, ma natudu Ndia dale malolen neu au, huu ndia de au afada ei leoia: timba-tai neulalau ei ao-ina mala no ndoos! Boso soso'uk aok, lena heni teteben. Hataholi esa-esak musi bubuluk sudik baba'e-babatik fo Manetualain fee ndia so, huu ana namahede Karistus.

⁴ Ha'i conto neme hataholi ao-inan. Aok esa baba'en mata-matak. Ma baba'ek esa-esak ue-taon mana fe'ek. ⁵ Leondiak boe, no ita fo nanamba'ak no Karistus. Ita hataholi no'uk, tehoo ita nanamba'ak dadik sama leo ao-inak esa. Ma hataholi esa-esak ue-taon mana fe'ek, sama leo aok baba'e nala. Esa namahena neu esa. Conto leo, limak fo nana tete henik neme aon mai, de, sosoan ta so bali, hetu?*

⁶ Au hihing leoiak: Manetualain fee ita basa nggata koasa fo takalala'ok ues mata-matak, huu Ana hii natudu Ndia dale malolen neu ita. Conto leo, mete ma Manetualain fee koasa neu o, sama leo mana kokolak, fo mafada Ndia hehelun, na o musi mafada Ndia hehelun no katematuan. Tehoo boso mafada lenak neme heheluk ndia mai. ⁷ Mete ma Manetualain fee o baba'e-babatik, fo ono-lau hataholi fe'ek, na o musi ono-lau pake koasa ndia. Mete ma, Ana fee o baba'e-babatik, fo manoli hataholi la'eneu Ndia, na o musi manoli hataholi pake koasa ndia. ⁸ Mete ma Ana fee o baba'e-babatik, fo fufu'a hataholi la samanen, na o musi pake koasa ndia. Mete ma Ana fee o koasa, fo o bisa tulu-fali hataholi fe'ek munik o hatam fo o hambuk ndia, na tulu-fali sala munik o hatam ndia. Mete ma Ana fee o baba'e-babatik, fo o malangga hataholi sila, suek lakalala'ok Ndia uen lolen lene, na, o musi manggate, fo malangga sala pake koasa ndia. Mete ma Ana fee o namemeda kasian, fo sangga tulu-fali hataholi mana to'a-taak, na o musi tulu-fali sala no dale namahokok.*

Karistus hataholi nala, musi lasoda leobeek?

⁹ Mete ma ei matudu susuek neu hataholi, na, matudu susue tetebe; boso madea-dalek. Heok masadea basa dede'a manggalau kala, ma to'u basa dede'a malole. ¹⁰ Ei hataholi salani kala, musi masueao neulalau esa no esa. Mbalak eik fo matudu ei hada-holomatan, esa no esa. ¹¹ Mete ma ei tao ues, na tao ues no samane mana boi-boik, boso no dale bibiak. Ela ei dale mala lamahoko neu faik fo ei tao ues. Ma tao ues soaneu ita Lamatuan. ¹² Ei dale mala musi lamahoko leledo-le'odaen, te ei bubuluk so mae, Manetualain sadia dede'a malole soaneu ei so. Ma mete ma ei hambu toto'ak, na makatataka. Ama hule-haladoi leledo-le'odaen; boso manggu. ¹³ Pake ei hata mala, fo tulu-fali hataholi salani mana paluu kala. Mete ma hambu hataholi mana maik neme mamana fe'ek mai, na malengga dalek, fo fee sala la'a-linu, ma leo tataak nai ei umam. No leondiak, na, ei matudu susuek neu sala.

¹⁴ Mete ma hambu hataholi tao nakatoto'ak ei nakandondoo henin, na moke fo Manetualain tao fee sala dede'a malole. Tetebe ndia! Boso sumba-soo sala!*

¹⁵ Mete ma hambu hataholi dalen namahoko, na, mamahoko no'u mian. Ma mete ma hambu hataholi namatani huu dalen hedis, na, mamatani tungga no'u mian. ¹⁶ Masoda masueao no dalek esa. Boso koao. Malolenak, ei matialaik mia hataholi ta mana dadadi kala. Boso soso'uk aok, fo dudu'a mae, kada o mesa nggo bubuluk.*

¹⁷ Mete ma hataholi tao manggalauk neu o, na, o boso balan no manggalauk. Tehoo o musi sangga sudik dala malolen ana seli, fo basa hataholi la bisa simbok. ¹⁸ Mete ma bisa, na, sangga dalak, fo masoda mole-dame mia basa hataholi la.

¹⁹ Tolanoo susue nggalei! Boso bala nahinda dalek. Elan neme naa, fo kada Manetualain heti. Te Ana luli, mete ma hataholi tao manggalauk, sama leo nana sulak nai Susula Malalaok, nae, "Ita Lamatuan mesa kana kokolak, nae,

Au aena hak fo bala hataholi mana tao manggalauk.

Te Au ndia huku hataholi mana tao leondiak".[☆]

²⁰ Malolenak, tao tungga hata fo Susula Malalaok nafada neme makahulun mai, nae,

"Mete ma o musum ndoe,
na feen na'a.

Mete ma o musum maa mada,
na feen ninu.

Te mete ma tao leondiak, na dei fo ana nameda mae,

boe ma ana fee hada-holomata nasafali o".^{* ☆}

²¹ Boso ela dede'a manggalauk heti o. Malolenak, kada dede'a malole la heti o. No leondiak, na, o bisa senggi dede'a manggalau kala.

13

Mamanene neu hataholi fo mana palenda la

¹ Hataholi esa-esak musi namanene neu hataholi mana palenda la. Te sila laena hak ma koasa, fo palenda hataholi. Tehuu sila koasa nala sila, huu Manetualain ndia fee sala. Mana koasa hatematak ia, lai ndia, huu Lamatuak so'u nala sala so. ² De, mete ma hambu hataholi laban hataholi mana palenda leondiak, na ndia sama leo laban hata fo Lamatuak so'u sala so. Mete ma ala tao leondiak, na, dei fo hambu huhukuk neme Lamatuak mai.

³ Mete ma ei tao ndoos, na ei malole mia hataholi mana palenda la. Tehuu mete ma ei tao manggalauk, na malolenak ei bii sala! De, manea aok, fo tao dede'a ndoos, na hahae bii sala. Ma mete ma ei tao leondiak, na, dei fo ala koa ei. ⁴ Te hataholi mana palenda la, fo Lamatuak hele nala sala, de ala ono-lau ei. Tehuu mete ma ei tao salak makandoo, na, malolenak kada ei mata neuk! Te Lamatuak ta suma-suma fee hak neu hataholi mana palenda fo huku ei. Sila ndia, sama leo Lamatuak hataholi nadedenu nala, fo huku hataholi mana tao manggalau kala. Huu Lamatuak ta simbok dede'a manggalauk fo hataholi taon; Ana luli sala.

⁵ Huu ndia de ei musi mamanene neu hataholi mana palenda la. Te ei bubuluk so, nai ei dale mala, mae, ndia tetebe. Ma ei boe bubuluk, mae, Lamatuak luli, mete ma ita ta tao tetebe.

⁶ Leondiak boe, ei musi bae bea fo tetebe, huu mana palenda la lakalala'ok Lamatuak uen. ⁷ Ei musi malole mia mana palenda no mandaan. Bae bea neu mana susu bea la. Fee hada-holomata neu basa hataholi la fo musi simbok hada-holomata. Ma mete ma hambu hataholi tao dede'a malole nakandoo, na so'uk sila nade nala, fo basa hataholi la bubuluk, ala tao malole.[☆]

Nasoda nasueao esa no esa

⁸ Bae ketu o huta mala, fo boso masoda munik huta-bu'uk. Te kada ita bei tahuta dedeak esak, fo ndia nasue-nalalaia. Mete ma ei sue hataholi, na, ei tao tungga Lamatuak Heti-heu nala so. ⁹ Te Heti-heu kala sila lae, "Boso mambue hohongge; boso tao misa hataholi; boso mamana'o; boso dale hedi hataholi fe'ek buan," ma bei fe'ek bali. Mete ma nau tao tungga basa Heti-heu kala, na musi tao tungga Heti-heuk esa ia, fo nae, "O musi

[☆] **12:19** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:35 ^{*} **12:20** Susula Malalao Yunani nae, "tao ha'i kaak nai ndia langgan". Hataholi fo malelak la'eneu Susula Malalaok, nae, ndia ndandaan, "dalen mae, de ana fee hada-holomata nasafali o". [☆] **12:20** Sosoda Koa-kio kala 140:10; Dede'a Lasik 25:21-22

[☆] **13:7** Mateos 22:21; Markus 12:17; Lukas 20:25

sue hataholi fe'e kala, sama leo o sue o ao-ina hehelim."* 10 Te mete ma ita tatudu susuek neu hataholi fe'ek, na, ita ta tao manggalauk neu ndia, hetu? De, mete ma ita tatudu susuek takandondoo henin, na, ita bisa tao tungga basa Lamatuak Heti-heun.

Ta dook so bali, te Karistus sangga fali main

11 Yesu fai mamain fo nasala'e ita, deka-deka so. Hatematak ia faik ndia, deka-deka so, mete ma nakasaman no faik fo ita bei fo tamahele teu Yesu Karistus. Huu ndia de, ita musi tasoda tasueao, huu ita bubuluk dede'ak ndia. Nonook leo bali makahulun, ita mana sungguk. Tehuu hatematak ia, ndia fain fo ita musi fo'a leo! 12 Ta dook, te le'odaek basan, boe ma leledok mai so. De, malolenak ita hahae leo, teme ita tatao manggalaun mai. Ndia sama leo hataholi mana leo nai makiuk, ma tao manggalauk, te sila dudu'a lae, ta hambu hataholi nita sala. Tehuu hatematak ia, ita musi dadik leo soldadu mana pake manala natatik, fo mbalak eik tao dede'a malole la, sama leo hataholi mana masoda nai mangaledok dalek. 13 Ita musi tasoda to ndoos, fo basa hataholi la lita ita tao dede'a malole la. Ta malole, mete ma kada ita tafetak takasoe, ma kada tinu mafuk. Ta malole mete ma ita tambue hohongge. Ta malole mete ma ita tasisimbo bafak kii-konak. Ma ta malole, mete ma ita dale hedi, huu ita ta nau hataholi lena ita. 14 Tehuu malolenak, ei tao masafali ei dale mala, fo dadik sama leo ita Lamatuan Yesu Karistus, fo Manetualain haituan mai so. Ma mete ma o mahiik sangga tao dede'ak ta tetebes, na, boso hanu kana, fo o tao tungga o hihii madaba leondiak. Manea o aom!

14

Boso sapa madabak ei tolanoo salani mala

1 Hambu hataholi fo namahele neu Lamatuak so, tehuu ndia namahehelel bei ta matea, ma ndia bei ta bubuluk dede'a no'uk. Malengga dalek, fo simbok ndia no malole. Boso masisimbo bafak la'eneu ndia dudu'an. Elan, fo kada ana nanonoo no ei. 2 Hambu hataholi fo namahele neu Lamatuak, fo ana dudu'a nae, hataholi salanik na bisa na'a sudi hata, leo mba, do hata. Tehuu hambu hataholi salani fe'e kala, fo sila namahehele nala ta matea, fo kada nau la'a aidoo. Te ala laluli mbaa. 3 Tehuu mamananen bou! Hataholi salanik fo nameda na'a sudi hata, na, boso makadadaek hataholi fo ta nau na'a mbaa. Leondiak boe, hataholi salanik ta mana na'a mbaa, boso nafada hataholi mana na'a mbaa, nae, "Wei! Na'a mbaa ndia na, sala!" Huu Manetualain simbok nala dua sala, fo dadik neu Ndia hataholi nala!

4 Mete ma o mambue sapa o tolanoo kamahele mala leondiak, na o dudua mae o ia, see? O maena hak hata, fo soli salak neu hataholi fe'ek? Hataholi ndia, o atam ta ndia! Ma ndia malanggan ta o. Te kada ndia Lamatuan naena hak, fo nafada ledo-ledo ndia tataon ndia, tetebes, do sala. Tehuu boso mafalende henin. Neu ko ndia Lamatuan, simbok hataholi ndia no malole, huu ndia Lamatuan nabe'i taon boe balakai, fo bisa nakatataka.

5 Hambu hataholi luma fo laketun, lae, faik esa malole, neme fai fe'e kala mai. Hambu hataholi fe'ek dudu'a, nae, basa fai kala leo esak, ta hambu mana fe'ek. Hataholi esa-esak musi naketu aon, la'eneu dede'ak ndia. 6 Mete ma hataholi dudu'a nae, hambu faik fo lolen lena fai fe'e kala,

* 13:9 Kalua neme Masir mai 20:13-15, 17; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:17-19, 21; Malangga Anggama la Heti-heun 19:18; Mateos 22:39; Markus 12:29-31

na ana tao leondiak, fo natudu hada-holomata neu ita Lamatuan. Hataholi mana'a mbaa, ma nana'a fe'e kala, bisa na'a, fo natudu hada-holomata neu ita Lamatuan, huu noke makasi neu Lamatuak. Leondiak boe, no hataholi ta mana'a mbaa. Ndia boe nau natudu hada-holomata neu ita Lamatuan, ma ndia boe oo noke makasi no'uk neu Lamatuak.✧

⁷ Naa! Faik fo ita tasoda, na ita ta kada tasoda soaneu ita ao-ina hehelin. Ma mete ma ita mate, na ita ta kada mate soaneu ita ao-ina hehelin. ⁸ Te mete ma ita bei tasoda, na, ita nanamba'ak to ita Lamatuan. Leondiak boe mete ma ita mate, te ita bei nanamba'ak to ita Lamatuan. De, mae ita tasoda, do ita mate boe, ita bei dadik neu Ndia enan. ⁹ Huu ndia de Karistus maten, boe ma nasoda fali. Ana tao leondiak, fo Ana bisa dadik neu Lamatuak, neu hataholi mana mate kala so, ma neu hataholi bei kasoda kala boe.

¹⁰ De, boso o so'uk aom leo mana kee dede'ak, fo sapa o tolanoo salanim. Ma boso o makadadaek ndia. Te dei fo ita basa nggata musi tasale Manetualain, fo Ana palisak ita esa-esak sodan.✧ ¹¹ Nana sulak neme makahulun mai, nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Ita Lamatuan mesa kana nafada, nae, 'Basa hataholi la dei fo ala sendek lunggulanggak fo lakaluku-lakatele neu Au,

ma natudu hada-holomata neu Au.

Hataholi esa-esak dei fo pake sila bafa nala, fo manaku,

lae, Au dadik neu sila Lamatuan,

huu Au ia, Manetualain.'''✧

¹² De, ita basa nggata dei fo musi tanggon-natataak, fo tafada ita Lamatuan, tae, ita tao leobeek ma hatina de ita tao leondiak.

Boso tao matuda o tolanoo salani mala

¹³ Makahulun, ei nai Roma na mambue soli salak neu ei tolanoo salani mala. Boso leondiak bali! Malolenak, ita taketun leoiak: boso tao tala ita tolanoo nala lakatunu. Boso ita soba tao tatuda sala, losa ala tao salak.

¹⁴ Huu au nanamba'ak ua ita Lamatuan Yesus, de au bubuluk no teteben, leoiak: ta hambu dede'ak esa boe, fo bisa tao nanggenggeo hataholi, losa ta bisa hule-haladoi neu Lamatuak. Tehuu mete ma hataholi esa ana dudu'a la'eneu hata esa fo ana tao nala ndia nanggenggeo, losa nameda ndia ta naena hak fo hule-haladoi bali, na ela dede'ak ndia dadik nalulik neu ndia.

¹⁵ Conto leo, mete ma o mu'a mbaa, na, ndia tao nala o tolanoom dalen hedis, na, o ta matudu o susuem neu ndia, hetu? Makatataka aok dei! Boso tao makalulutu o tolanoom, huu kada o nau mu'a hata esa! Te Karistus boe maten soaneu hataholi ndia. ¹⁶ Ta malole, mete ma o tao dede'ak esa fo mae malole, tehuu hataholi fe'e kala, kokolak tao laboo o nadem, huu ala lae o tataom ndia, manggalauk.

¹⁷ Dudu'a matalolole! Te Manetualain ndia, na ita Manen. Tehuu ita ta dadik Manek hataholin, huu kada ita ta'a-tinu tungga heti-heuk. Ta! Mete ma ita nau dadik Manek hataholi nala, na, ita musi tao dede'ak ndoos, ma ita dale nala malalaok, ita tasoda ndoos mole-dame, ma ita dale nala lamahoko. Basa ia la bisa dadi, mete ma ita nanamba'ak to Lamatuak Dula-Dale Malalaon. ¹⁸ Hataholi fo ono-lau Karistus leondiak, na ana tao nala Lamatuak dalen namahoko. Ma hataholi fe'ek boe lita neulalau hataholi ndia sodan, basa de so'uk hataholi ndia naden, nae, "Ndia ndia, malole!"

¹⁹ De, ita musi mbalak eik, fo tasoda to mole-dame, ma tao tatetea esa no esa. ²⁰ Boso tao makalulutu Lamatuak uen, nai hataholi fe'e kala sodan kada huu dede'a nana'a-nininuk. Lamatuak nafada so, nae bole mi'a

sudi hata, te basa-basan malalaok. Tehuu, mete ma o madede'a mua o tolanoom, huu kada nana'a-nininuk, na o sala ndia. Boso leondiak!

²¹ Malolenak, kada o makatataka aok. Boso mu'a mbaa, do minu anggol oek, do mu'a-minu hata fe'ek fo tao nala o tolanoom nakatunu. ²² Leoiak: mete ma o dudu'a mae, o maketum la'eneu nana'a-nininuk ndia nandaa no Lamatuak hihii-nanaun, na nggali heni o dale kaba'em ma tao o dalem ndoo-ndoo. Mete ma leondiak, na o mamahoko nai Lamatuak matan. ²³ Tehuu mete ma o dalem naba'e mu'a hata esa fo o mameda ndia manggenggeok nai Lamatuak matan, na Lamatuak fee salak neu o. Ma mete ma o tataom ndia taa nandaa no namahehelek manai o dalem, na Lamatuak nae, salak ndia so.

15

Masusua fo tao matetetea hataholi fe'e kala namahehelen

¹ Ita fo tamahehelen matea, musi dale kambalanik, fo fali hataholi namahehelen bei ta matea, suek lakatataka nai to'a-taak. Ta malole, mete ma kada ita tao tamahoko ita dale heheli nala. ² Au hihiiing leoiak: ita esa-esak musi tasusua fo tao dede'a malole neu ita tolanoo salani nala, fo ela sila namahehele nala, boe natea. No leondiak, na, lamahoko lo ita. ³ Te Yesus Karistus mesa kana ta tao Ndia ue-ledin, fo kada tao namahoko Ndia dale hehelin, tehuu Ana nau tao namahoko Manetualain dalen boe. Ndia sama leo nana sulak memak nai Manetualain Susula Malalaon, la'eneu hata fo neu ko ana dadi neu Yesus, nae,
"Sila sumba-soon neu O,

de, ana tuda la'e neu Au boe".[☆]

⁴ Basa hata fo makahulun hataholi sula kana nai Manetualain Susula Malalao nala, nana sulak fo nanoli ita. Ana natudu dalak, suek tao nala ita boe tatea, fo ita takatataka, ma Ndia Dede'a-kokolan boe tao nafufu'a ita samanen. No leondiak, de ita bisa tahani taa-taa, fo sangga tita Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ita.

⁵ Manetualain tao natea hataholi, fo bisa lakatataka lakandoo. Ma Ana tao natea ita dalen. Au hule-haladoi, oke Ana natudu dalak, suek ei bisa masoda dalek esa, fo tungga Yesus hihii-nanaun. ⁶ Te mete ma ei dalek esa leondiak, na, ei bisa sama-sama so'uk koa-kiok neu Manetualain. Ndia ndia, ita Lamatuan Yesus Karistus Aman.

Lamatuak Hala Malolen feen neu hataholi Yahudi la, ma hataholi ta Yahudi la

⁷ De, ei, musi masimboao esa no esa, sama leo Karistus simbok ei. Te mete ma ei masoda leondiak, na neu ko hataholi la so'u dema-demak Manetualain naden. ⁸ Au afada leoiak: Karistus tao aon sama leo hataholi nadedenuk, suek tulu-fali hataholi Yahudi la fo bubuluk, lae, Manetualain kokolan tetebe. Ma Karistus boe tao aon leo hataholi nadedenuk, suek tao natetu dede'ak fo Manetualain heluk ndia so, fo sangga taon soaneu ita bei-ba'i nala. ⁹ No leondiak, na basa hataholi nusa fe'e kala, fo ta Yahudi la, ala so'uk koa-kiok neu Manetualain. Te ala bubuluk, lae, Ana nameda kasian neu ita basa nggata. Ndia sama leo Dauk sulak nai makahulun so nai Susula Malalaok, nae,
"Huu ndia de au nau so'u dema-demak O nadem,

neu hataholi nusa fe'e kala.

Au nau soda sosoda koa-kiok la'eneu O,
nai hataholi nusa fe'ek mata nala."[☆]

¹⁰ Nai mamana fe'ek, nai Susula Malalaok dale nana sulak, nae,
 "Wei! Ei hataholi dea kala fo mima mamana fe'e kala mai.

Tao ei dale mala lamahoko,

sama-sama mia Manetualain hataholi heheli nala."[✧]

¹¹ Nai mamana fe'ek nai Susula Malalaok dalek, Dauk sulak nae,
 "Ei mana mima hataholi nusa fe'e kala,

miu mafada basa hataholi la, la'eneu Lamatuak ana selin,

fo sila boe koa-kio ita Lamatuan."[✧]

¹² Nai mamana fe'ek bali, nai Susula Malalaok dalek, ba'i Yesaya sulak,
 nae,

"Neme Isai anan, fo mane Dauk,

dei fo ndia numbu-sadun esa kalua mai.

Ndia fo dei fo Ana to'u palenda neu hataholi nusa fe'e kala.

Ala bubuluk so lae, Ana sangga mai.

Boe ma ala lahani Ndia taa-taa,

te ala bubuluk, Ndia ndia, see."[✧]

¹³ Manetualain dadik okak, neme basa ita namahenan mai. Mete ma ei mamahela neu Ndia, na, Ndia ndia mana tao ei dale mala lamahoko ma ndoo-ndoo. Ela Manetualain Dula-dale Malalaon koasan ndia, tao nala ei boe mamahela la'eneu hata fo Ana nau taon.

Manetualain nadenu Paulus neu nafada Ndia Hala Malolen

¹⁴ Tolanoo nggalei! Au amahela tebe, ae, ei dale mala henuk so no dede'a malole, de, ei bubuluk no'uk so, ma ei mabe'i fee nanoli-nafadak esa no esa.

¹⁵ Au sulak manggaledok leoiak nai susulak ia, fo tao nasanenadak ei la'i esa bali, la'eneu dede'a mata-mata kala. Au sulak leoiak, huu Manetualain natudu Ndia dale malolen neu au, ¹⁶ faik Ana so'u nala au suka dadik uu Yesus nadedenun, fo musi uu afada Manetualain Hala Malolen neu hataholi ta Yahudi la. Au akalala'ok ues ndia, sama leo malangga anggama esa, fo nau tao nahehele hataholi no'uk dadik leo fefek esa, fo tao namahoko Manetualain dalen. Manetualain Dula-dale Malalaon ndia, tao nala sila dadik malalaok, fo Manetualain simbo kasa.

¹⁷ Huu au nanamba'ak ua Yesus Karistus, de au bisa so'uk matak nai Manetualain matan. ¹⁸ Au ta ambalani kokolak dede'a fe'ek. Kada au tui Karistus tatao-nono'in, ma talobee de Ana pake au. Hatematak ia, hambu hataholi ta Yahudi la lamanene Karistus, huu Manetualain pake au kokolang ma ua tatao-nono'ing fo atudu dalak neu sala. ¹⁹ Karistus fee ua koasa so, neme Manetualain Dula-dalen mai, fo au bisa tao tanda heran mata-mata kala. Ana fee au koasa ndia, fo nau natudu, nae, Karistus ndia, na, see. No leondiak, na au afada basa hataholi la so, sudi lai bee, basa dede'a kala la'eneu Karistus Hala Malolen. Huu ndia de au afada uma kota Yerusalem mai, afeok losa dae baba'ek llikum fo dekak no Itali.

²⁰ Neme makahulun ele mai, au dudu'a, ae, "Au ahiik ana seli afada la'eneu Karistus neu hataholi la, fo ta lamanene litak Ndia Hala Malolen!" Te au ta hii anoli nai mamana hataholi fe'e kala fo lanoli so. ²¹ Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak nae,

"Hataholi nusak fo bei ta lamanene litak la'eneu Manetualain,
 na sila ndia, neu ko lita Ndia.
 Hataholi fo ta lamanene litak hata-hata,
 na, neu ko sila ndia bubuluk la'eneu Ndia."[✧]

Paulus dudu'a nae sangga neni kota Roma neu

[✧] **15:10** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:43 [✧] **15:11** Sosoda Koa-kio kala 117:1 [✧] **15:12** Yesaya 11:10 [✧] **15:21** Yesaya 52:15

²² Huu au ueng leondiak, de au bei ta dadi uu tilo ei. ²³ Tehuu hatematak ia, au ueng manai ia basan so. Ma au ahiik uu tilo ei dook ia so, losa teu-teuk. ²⁴ Mete ma au uni nusa Sapanyol uu, na au nau singgo tilo ei. Basa de, mete ma au tuli tataka ei, na ei bisa fali au doi dalak uni Sapanyol uu.

²⁵ Tehuu hatematak ia, au nau uni Yerusalem uu dei, fo ono-lau Manetualain hataholi kamahale nala lai ndia. ²⁶ Te ita tolanoo nala manai propinsi Makedonia ma propinsi Akaya, ala fee doi kolete so, fo tulu-fali Manetualain hataholi kamahale hata ta kala manai Yerusalem. ²⁷ Ala nau tao leondiak, huu ala lameda lahuta neu ita tolanoo nala lai Yerusalem. Te hataholi nusa fe'e kala lai sudi bee mai, sila boe simbo basa dede'a malole so, fo Manetualain Dulan fee nakahuluk hataholi Yahudi la dei. De, nandaa, mete ma hataholi salanik ta Yahudi la, ala nau pake sila hata nala, fo tulu-fali sila tolanoo hataholi Yahudi la. ^{*}

²⁸ De, mete ma au tao abasa ues ia, fo fee tulu-falik ia neu ita tolanoo manai Yerusalem, na au nau tuli tilo ei, neu faik fo au uni Sapanyol uu. ²⁹ Dei fo au mai, na au nau uni baba'e malole makadotok uma Karistus mai.

³⁰ Tolanoo nggalei! Huu Yesus Karistus dadik neu ei Manetualain, ma huu Manetualain Dulan tao nala ei masueao esa no esa, huu ndia de au oke, fo ei hule-haladoi tebe-tebe fo Manetualain tulu-fali au. ³¹ Hule fo Manetualain nanea au nai propinsi Yudea, fo hataholi ta mana nau lamahale neu Manetualain tala tao manggalauk neu au. Ma hule, fo mete ma au uu ono-lau hataholi salani kala lai Yerusalem, na ala simbok au no malole. ³² Basa de, mete ma tungga Manetualain hihiin, na au bisa mai tilo ei no dale namahokok. Au nau hahae fa nai ei ndia. ³³ Au hule-haladoi, oke Manetualain sama-sama no ei. Te Ndia bisa tao hataholi nasoda no sodak ma mole. Tetebes ndia!

16

Paulus haitua hala soda-molek neu tolanoo kala lai Roma

¹ Nesik susulak ia, au nau fee nalelelak ita ka'a inan Febe neu ei, ma au oke fo ei simbok mala ndia. Ndia ia, ala so'u lalan so, fo nalangga salanik manai kota Kengkrea. ² Au oke, fo ei malengga ei dale mala, fo simbok mala ndia no malole, huu ndia nana mba'ak no ita Lamatuan. Tatao leondiak nandaa neu hataholi kamahalek. Ana paluu hata, na, kada tulu-falin. Te ndia mesa kana tulu-fali au so, ma hataholi no'u kala neme makahulun mai.

³ Au haitua soda-molek fee ka'a ina Priskila,* ma saon ka'a Akila. Ai basa nggai makalala'ok Yesus Karistus uen no'uk. ⁴ Dua sala lasala'e au, losa elaba'ik mate sala boe. Tehuu ta kada au mesang fo oke makasi neu sala. Te hataholi ta Yahudi la fo ala dadik hataholi salani kala so, leme basa salani kala lai sudi bee boe, loke makasi, huu sila sosota nala.

⁵ Au haitua au soda-moleng fee basa hataholi mana makabubua fo ala nggalei lai Priskila no Akila uman.

Au haitua soda-molek fee au nonoong, ka'a Epenetus. Ndia ndia, hataholi makasososak fo namahale neu Karistus nai propinsi Asia.

⁶ Au haitua soda-molek fee ka'a Mia. Ana tao ues mbilu mbuse nai ei lalada mala.

^{*} **15:22** Roma 1:13 ^{*} **15:26** 1 Korintus 16:1-4 ^{*} **15:27** 1 Korintus 9:11 ^{*} **16:3** Susula Malalaok dede'a Yunani nai ia, nana sulak, nae, "Priska". Priska ma Priskila ndia, na nadek esa ndia. ^{*} **16:3** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:2

⁷ Au haitua soda-molek fee ka'a Andronikus ma ka'a inak Yunia.† Sila ndia, hataholi Yahudi sama leo au. Ala lamahele neu Karistus so, faik fo au bei ta amahahele. Makahulun, ala leme bui dale sama-sama lo au boe. Sila boe dadik Manetualain nadedenun, ma hataholi no'uk lalela kasa.

⁸ Au haitua soda-molek fee ka'a Ampliatus. Au sue ndia, huu ndia nanamba'ak no ita Lamatuan.

⁹ Au haitua soda-molek fee ka'a Urbanus. Ndia boe, nakalala'ok Karistus uen sama-sama no ai.

Au haitua soda-molek fee ka'a Stakis, fo au suen.

¹⁰ Au haitua soda-molek fee ka'a Apeles. Ana hambu sosoba-susudik, tehuu ana nala deak. De manggaledok so, ana namahele tebe neu Karistus.

Au haitua soda-molek fee basa ka'a Aristobulus ka'a-fadi nala.

¹¹ Au haitua soda-molek fee ka'a Herodion. Ndia hataholi Yahudi sama leo au boe.

Au haitua soda-molek fee basa Narkisus ka'a-fadi nala, fo ala lamahele neu Karistus so.

¹² Au haitua soda-molek fee ka'a inak Trifena ma ka'a ina Trifosa. Sila boe, lakalala'ok ita Lamatuan uen.

Au haitua soda-molek fee au nonoong, ka'a inak Persis. Te ndia boe oo, ana tao ues mbilu mbuse soaneu ita Lamatuan.

¹³ Au haitua soda-molek fee ka'a Rufus. Fo ita Lamatuan hele nala ndia.

Au haitua soda-molek fee ndia inan boe. Te ndia ndia, sama leo au ina bongging so.✧

¹⁴ Au haitua soda-molek fee ka'a Asinkritus, ka'a Flegon, ka'a Hermes, ka'a Patrobas, ka'a Hermas, ma basa tolanoo kamahele kala fo lai ei lalada mala.

¹⁵ Au haitua soda-molek fee ka'a Filologus, ka'a inak Yulia, ka'a Olimpas, ka'a Nereus ma ndia fadi inan, ma basa hataholi salani kala, fo ala sama-sama lo sala.

¹⁶ Mete ma ei makabubua, fo soluk esa no esa pake i'idu susuek, fo nandaa neu hataholi kamahele kala. Basa Karistus salani manai ia kala boe, ala haitua soda-molek susuek neu ei.✧

Paulus fee nanoli-nafadak neu salani kala

¹⁷ Tolanoo nggalei! Au hule fo ei mata neuk bou! Manea matalolole, te hambu hataholi tao ei matanggalak, fo ana sangga ika natuda ei. Hata fo ala lafada ei ndia, manalabak no hata fo ai manolik ei ndia so. De, boso matialaik mia hataholi matak leo sila kala! ¹⁸ Ala ta tao ues soaneu ita Lamatuan Yesus Karistus. Ala kada tao ues, fo sila mesa kasa ala hambu ndia buna-boan. Ala labafa mamina lo hataholi fo bei ta bubuluk bee ndia malole, ma bee ndia manggalauk. Ala bafa mamina fo ala kedi lala hataholi.

¹⁹ Basa hataholi la lamanene so, lae, ei tungga makandoo Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia, de au daleng namahoko huu ei. Au nau fo ei dadik malelak la'eneu dede'a neulau kala, de boso seseok mia dede'a manggalau

† **16:7** Susula Malalook dede'a Yunani neulau hiak ma laak nalan seli, nana sulak nae, *Yunia* (nade inak). Hambu luma bali nana sulak, nae, *Yulia* (nade inak). Mulai neme teuk lifun esa natun telu (1300), hambu luma bali fo sulak lae, *Yunias* (nade touk). Lasi-lasi salani kala leme makahulun mai, ala tao Andronikus ma ka'a inak Yunia ndia, sao touk-sao inak fo mana tao ues soaneu Lamatuak, sama leo ka'a Akila ma ka'a inak Priskila boe. ✧ **16:13** Markus 15:21 ✧ **16:16** 1 Korintus 16:20; 1 Tesalonika 5:26

kala. ²⁰ Manetualain ndia, bisa tao nala ita tasoda to sodak, mole, ma ndoo-ndoo. Neu ko ta dook so bali, Ndia tao nakalulutu nitu la malangga inahuun koasan, ma natudu nae, ei ndia sengg. Au hule-haladoi, fo oke ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ei.

²¹ Fadi Timotius tao ues no'u no au, ana haitua hala soda-molek neu ei.

Ka'a Lukius, ka'a Yason ma ka'a Sosipater boe ana haitua hala soda-molek. Sila ndia, hataholi Yahudi sama leo au.✠

²² (Au ia, Tertius, fo sulak susulak ia tungga hata fo ka'a Pau nadenu au sula kana. Soda-molek neme au mai boe, te au ia, boe ita Manetualain hataholin).

²³ Au leo tataak nai ka'a Gayus uman. Basa hataholi salanik manai ia kala, lateme lakabubua, fo ala nggalei lai ndia uman. Ndia boe oo, haitua hala soda-molek.

Ka'a Erastus, fo dadik mana to'u doi kota, ma ita tolanoon Kuartus boe, ana haitua hala soda-molek.✠

²⁴ [Au oke fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei. Kada leondiak leo baa!][‡]

Manetualain ndia, ana seli!

²⁵ Koa-kio Manetualain! Te Ndia naena koasa fo tao ei dadik balakaik. Ndia Hala Malolen nae leondia, de au boe anoli hataholi leondiak, neu faik fo afada sala la'eneu Yesus Karistus. Manetualain nafada ita basa nggata la'eneu Karistus, fo makahulun ele ita ta bubuluk, huu bei namaninok.

²⁶ Tehuu hatematak ia, dede'a kala fo Manetualain mana kokola lele ulu nala, ala sulak so nai Susula Malalaok la'eneu Karistus, manggaledok so. Manetualain fo ta mana matek, na Ndia ndia Ana heti hataholi, fo hataholi leme basa hataholi nusa kala mai, ala bisa bubuluk dede'a kala fo makahulun nana nafunik. No leondiak, na ala bisa lamahede Karistus, ma tao tungga Ndia hihii-nanaun. ²⁷ Kada Ndia mesa kana Manetualain. Kada Ndia mesa kana bubuluk basa dede'a kala. Au ahiik so'uk koa-kiok neu Ndia, huu Yesus Karistus tatao-nono'in. Tetebes ndia!

Au susulang kada losa ia.

Soda-molek,

Paulus

✠ 16:21 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:1 ✠ 16:23 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:29; 1 Korintus 1:14; 2 Timotius 4:20 ‡ 16:24 Susula Malalaok dede'a Yunani fo laak nalan seli ma malolen nalan seli, ta sulak lalane kadua hulu haan (24) ia.

Paulus susula kaesan fee hataholi kamahele kala, lai kota Korintus Korintus kaesan

Soda-molek

¹ Susulak ia neme au mai, Paulus. Manetualain hele nala au so, fo dadik Yesus Karistus nadedenun. Ma ka'a Sostenes boe oo, haitua soda-molek neu ei. ² Au sulak susulak ia fee ei, fo Manetualain hataholi kamahehele nala lai kota Korintus. Ana hele nala ei fo dadik neu Ndia hataholi malalao nala, huu, ei mamahale Yesus Karistus so. Ndia boe oo, tao ei dadik malalao sama leo basa hataholi kamahele fe'e kala sudi lai bee. Huu, sila boe oo, loke tulu-falik neme ita Lamatuan Yesus Karistus, fo Manetualain helu memak so, neme makahulun mai, fo haituan mai. Basa de, Ana dadik neu ita ma sila Lamatuan.*

³ Au hule-haladoi neu Manetualain, ita Aman, ma Yesus Karistus, ita Lamatuan, fo Ala latudu Sila dale malolen neu ei, suek ei bisa masoda no sodak, mole, ma ndoo-ndoo.

Paulus nafada makasi, huu, hataholi Korintus asa namahehele nala

⁴ La'i-la'i esa au asaneda ei, na, au kokolak ua au Lamatuang, ae, "Makasi no'uk neu hataholi Korintus asa namahehele nala!" Huu, Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu ei so, huu ei mamahale makandoo neu Yesus Karistus, fo Ana haituan mai so. ⁵ Boe ma Ana tao ei mabe'i makalala'ok basa ues mata-matak so, huu, ei mamahalehele mala ndia. Ndia tao nala ei mamasu'i, nai ei dale mala. Huu ndia, de, ei bubuluk tebe-tebe dede'a kasosoak ia, la'eneu Ndia dala sodan. Ei boe oo, bubuluk dalak bee ndia neulaun seli, fo mafada hataholi la'eneu Karistus. ⁶ Ndia natudu, nae, dede'a kala fo ai mafada ei so, la'eneu Karistus ndia, naoka natea nai ei dale mala so. Huu ndia, de, ei bei mamahale tebe-tebe, mae, dede'a kala sila ndoos. ⁷ De, ei simbo basa dede'a malole, fo Lamatuak Dulan ba'e fee Ndia hataholi nala. Taa to'a hata esa boe. Boe ma ei mahani-mahani faik ndia, fo dei fo Lamatuak buka natudu ita Lamatuan Yesus Karistus, neu basa hataholi la. ⁸ Karistus ndia tao natea ei, suek ei mahele makandoo losa Ana fali main neni daebafok ia mai. No leondiak, na, ei taa tuda, ma taa hambu hataholi soli salak neu ei. ⁹ Ita bisa tamahale teu Manetualain Dede'a-kokolan, huu, hata fo Ana kokolak ndia, Ana taon dadi. Ma memak neu ko Ana tao dede'a kala ia, fee ei. Huu Ndia ndia, soi dalak, suek ei malelak neulalau Ndia Anan, fo ndia ita Lamatuan Yesus Karistus.

Ei salani kala musi dadik esa; bosu masida kala

¹⁰ Tolanoo susue nggalei! Nai dede'ak ia, au kokolak unik ita Lamatuan Yesus Karistus na'den. De, au hule tebe-tebe, fo ei hahae masisimbo bafak leo. Tehuu masusua, fo ei masoda dalek esa, ma bosu masida kala. Ei musi dudu'a naluk no'u, fo suek ei bisa bubuluk, mae, ei maena hihiki esa.

¹¹ Huu hambu hataholi neme ka'a inak Kloe uma isin mai lafada au, lae, ei luma bei masisimbo bafak makandoo. ¹² Au maksud leoiak: ei luma mae, "Au ia Paulus hataholin!" Ma luma lae, "Au ia Apolos hataholin!" Ma luma bali lafada lae, "Au ia, tungga Ama Pe'u!"* Fe'e kala bali lae, "Au amanene kada neu Karistus!"*

* 1:2 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:1; Yoel 2:32 * 1:12 Susula Malalao dede'a Yunani nana sulak, nae, "Kefas". Kefas ndia, na, Petrus nade fe'en. * 1:12 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:24

¹³ Ei dudu'a mala talobee ia? Karistus bobonggi nala taa bisa lababa'e kala. Do, ei dudu'a mae, au ndia mate nai ai nggangek soaneu ei? Taa bou! Do, ledoeik ala salani ei, pake au nadeng, fo tao ei maso dadik neu au hataholing do? Taa bisa hetu? ¹⁴ Au oke makasi neu Manetualain, huu, ledoeik au nai ele ua ei, au kada salani ka'a Krispus ma ka'a Gayus, ta hambu hataholi fe'ek.* ¹⁵ No leondiak, na, taa hambu hataholi bisa nae, "Ala salani au pake Paulus naden, de au dadik Paulus hataholin." ¹⁶ (Eh, dei fo au asaneda. Au boe oo salani hataholi luma, fo sila Stefanus uma isi nala. Tehuu, au taa asaneda, mete ma au salani hataholi fe'ek bali, do taa.)*

¹⁷ Huu Karistus taa nadenu au fo uu salani hataholi. Au ue tetebeng ndia, na ndia, tui-bengga hataholi la'eneu Yesus Hala Malolen. Tehuu mete ma au afada hataholi, na, Ndia taa nahiik au kokola malelang, fo atudu dede'ak anaseli. Huu, mete ma au kokolak leondiak, na, hataholi tala tao mbambalik neu tutuik la'eneu Karistus mamaten nai ai nggangek.

Karistus simbo Ndia koasan neme Manetualain mai

¹⁸ Hambu hataholi dudu'a nae, basa dede'a kala fo ai tuin la'eneu Karistus mamaten nai ai nggangek ndia, nggoan seli. Tehuu hataholi mata leondiak, dei fo nasida dook neme Lamatuak mai. Naa te soaneu ita, na, Karistus mamaten ndia, natudu Lamatuak koasan, fo tao nasoda ita teme ita sala-singgo nala mai. ¹⁹ Ndia sama leo ba'i Yesaya sulak nitak, nae,

"Manetualain nae,
 'Basa dede'ak kala fo hataholi malelak kala bubuluk,
 neu ko Au ofe heni basa sala,
 fo dadik dede'a sosoa taak.
 Sila malelan mata leobeek boe oo,
 neu ko Au nggali heni basa sala,
 fo dadik neu dede'a sosoa taak.'"*

²⁰ Makahulun, memak Lamatuak kokolak leondiak. Boe ma hatematak ia, ana dadi leobeek so? Hataholi malela kala, dadi leobeek? Mese anggama la, dadi leobeek? Ma hataholi malela dede'a kala, dadi leobeek? Mamanene sudik, baa! Lamatuak tao hataholi la sila sama leo hataholi nggoa kala so! Ana fe'a heni basa dudu'ak fo mana maokak nai daebafok ia so, ma taon leo sosoa taak.*

²¹⁻²² Manetualain malelan ndia, anaseli. Huu, mae hataholi taok aon malelak, tehuu, sila dudu'a nala mesa kasa taa dai, fo ala bisa lalalak tebe-tebe Lamatuak. Mae leondiak, tehuu Lamatuak pake Ndia malelan, fo soi dalak fee hataholi so. Huu, makahulun, Ana dudu'a so, nae, "Mae hataholi la'etuk Au nadedenu nggala kada hataholi nggoa kala, tehuu mae talobee boe oo, Au musi adenu hataholi, fo neu nafada sala dede'a tetebe la'eneu Au." Huu, Lamatuak naketu nalan so, fo pake heheluk fo Ndia nadedenu nala lenik ndia, de hataholi la bisa lamahele leu Ndia. Ana nahiik pake dalak ndia, fo tao nasoda hataholi la leme sila sala-singgo nala mai.

Tehuu hataholi taok Lamatuak dalan ndia, nggoak. Huu ndia de taa nau mbali Ndia nadedenu. Huu, hataholi Yahudi la, kada nau loke tanda heran nala, fo bisa lita Lamatuak koasan. Ma hataholi Yunani la kada nau lamanene dede'a malelak fo masok langgautek, tungga sila dudu'a heheli nala. ²³ Mae leondiak, tehuu ita fo dadik teu Lamatuak nadedenu nala, kada teu tafada hataholi, tae, "Manetualain haitua Karistus mai so,

* **1:14** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:8; 19:29; Roma 16:23 * **1:16** 1 Korintus 16:15 * **1:19** Yesaya 29:14 * **1:20** Ayub 12:17; Yesaya 19:12; 33:18; 44:25

Hataholi ndia Ana helu memak so neme makahulun mai, fo haituan mai. Basa de hataholi fe'e kala mbaku lisan neme ai nggangek." Faik fo hataholi Yahudi la lamanene tutuik ndia, tala simbok, huu tungga sila dudu'an, na, Hataholi fo Lamatuak sangga haituan mai ndia, taa bisa maten. Faik fo hataholi Yunani la lamanene tutuik ndia, ala dudu'a, lae, "Tutui nggoak ana seli ndia maa!"²⁴ Tehuu hambu hataholi fo Manetualain hele nalan so, fo dadik neu Ndia enan. Sila luma leme hataholi Yahudi la, ma luma leme hataholi taa Yahudi la. Tungga sila, na, Karistus natudu neu sala, nae, Lamatuak koasan inahuun ana seli, ma Ndia malelan ndia, ana seli.²⁵ Mae hataholi la taok Lamatuak dalam ndia nggoak, tehuu Ndia bei malelan lena heni sila. Ma mae ala lahetuk Lamatuak taa naena koasa hata-hata, tehuu Ndia koasan bei inahuun lena heni sila.

²⁶ Tolanoo susue nggalei! Huu, ei bisa bubuluk au kokolang ia, asaneda ei nanggatutuu-nambadedeim fo dadik Ndia enan. Tungga hataholi timba-tain, na, nai ei lalada mala taa hambu hataholi malelak no'uk, taa hambu hataholi no'uk lele'a-nonolen, ma taa hambu hataholi no'uk neme bobonggik fo manade inahuuk.²⁷ Tehuu, Lamatuak nau hele nala hataholi fo taok nggoan anaseli, suek nakamamaek hataholi mana taok aon malelak. Ma Ndia boe oo hele sangga pake hataholi fo hataholi fe'ek taok taa naena koasa hata-hata, fo tao nakamamaek hataholi fo mana taok aon naena koasa.²⁸ Boe ma, Ana hele nala hataholi kadi'i-taidaek fo taa naena nadek fo hataholi fe'ek lateme lakadadae kasa. Huu Lamatuak nau pake sala, suek tao hataholi mana taok aon nala ana seli, dadik sama leo sila sosoa-ndandaan taa bali.²⁹ De, dei fo, mete ma hataholi nasale Manetualain, na, taa hambu hataholi esa boe, babamba kalak, nae, ndia, ana seli.

³⁰ Hataholi boso soso'uk aok, huu kada Manetualain mesa kana soi dalak, fo ei bisa maso dadik neu Yesus Karistus hataholin. Lamatuak ndia, tao Yesus dadik Hataholi fo mana fee Ndia malelan neu ita. Yesus ndia, soi dalak fo ita bisa mole to Manetualain. Yesus ndia, tao nala ita bisa tasoda ndoos ma malalaok. Ma Ndia ndia nakambo'ik ita teme salak koasan mai.³¹ De hataholi boso soso'uk aok sama leo nana sulak so, nai Lamatuak Susula Malalaon, nae,

"See nahiik so'uk koa-kiok, na,
malolenak ala so'uk koa-kiok neu ita Lamatuan huu Ndia tatao-
nono'in.
Boso ala soso'uk sila ao heheli nala!"[☆]

2

Ita musi teu tafada basa hataholi la, la'eneu Lamatuak Yesus mamaten nai ai nggangek

¹ Tolanoo susue nggalei! Makahulun, faik fo au uni ei neti, au afada ei, Lamatuak buin fo makahulun hataholi taa bubuluk. Tehuu au taa uni dede'a-kokolak ndia, fo kokolak koaok. Ma au taa pake dede'a madema fo atudu au malela heheling.² Faik fo au bei ua ei no'ua, au dudu'ang leoiak: au nau atudu kada dede'ak esak, fo ndia Yesus Karistus. Ndia ndia, Hataholi fo Manetualain helu memak so neme makahulun mai, fo haituan mai. Tehuu ledoeik Yesus mai, hataholi la mbaku lisa Ndia neme ai nggangek. Huu kada dede'ak ndia, fo au bubuluk no teteben.

☆ 1:31 Yermia 9:24

³ Fain, fo au ua ei no'u, ameda au taa abe'i, ma au boe oo bii ma au dele.* ⁴ Au dala kokolang, ma au hehelung ndia, lofoanak. Huu au taa soba pake dede'a-kokolak lena-lenak, fo kokoe ei. Taa! Tehuu ledoeik au kokolang ndia, manggaledok so, nae, Lamatuak Dula Dale Malalaon heti au, ma Ndia koasan nai au dalek. ⁵ Huu, au dudu'a, taa malole mete ma ei mamahale neu Manetualain, huu kada ei mamane hataholi dede'a-kokola malelan. Malolenak ei mamahale neu Lamatuak, huu Ndia natudu Ndia koasan neu ei.

Manetualain nanoli ita la'eneu dede'a malelak tetebe sala

⁶ Naa te, faik fo ai kokolak mia hataholi fo namahehelen matea so, na ai manoli pake dede'a-kokola malelak. Tehuu taa malelak tungga hataholi manai daebafok ia dudu'an, fo tungga hata fo hataholi mana to'u palenda la, lateme lanoli nai hatematak ia. Huu sila ndia, dei fo mopo heni sala. ⁷ Tehuu kada ai manoli dede'a malela kala fo mana konda neme Manetualain mai. Huu lele uluk ele, Lamatuak nafuni dede'a kala sila. Tehuu hatematak ia, Ana naketun so, fo buka buik ndia neu ita, fo natudu ita anaselin neu hataholi la mana tao aok malelak. ⁸ Tehuu hataholi fo hatematak ia to'u palenda, tala bubuluk tebe-tebe Lamatuak malelan. Huu, mete ma ala bubuluk, na, taa bisa ala mbaku lisa ita Lamatuan, fo anaseli ndia nai ai nggangek.

⁹ Nai Susula Malalaok nana sulak la'eneu Lamatuak buin, fo makahulun nana nafunik, nae,

“Hambu dede'ak fo hataholi matan bei ta nita nitak,
ma hambu dede'ak fo hataholi ndi'idoon bei ta namanene nitak,
fo hataholi taa bisa dudu'a nalan.

Naa te, Lamatuak sadia memak basa dede'a kala sila so,
feen neu hataholi fo mana sue Ndia.”*

¹⁰ Memak makahulun, hataholi taa bubuluk dede'a kala sila, tehuu hatematak ia, Manetualain pake Ndia Dulan so, fo tao nakambela dede'ak ndia neu ita.

Lamatuak Dulan ndia, bubuluk basa dede'a kala. Huu Ndia boe oo, palisak losa lutu-lutuk Lamatuak dalen. ¹¹ Ita esa-esak taena dula hehelik nai ita dale nala. Huu ndia, de ita hataholi dudu'a ma tao dede'a kofe'e kala. Ma taa hambu hataholi fe'ek bubuluk no teteben ita dale nala, tehuu kada ita dulan mesa kana. Leondiak boe oo, no Manetualain. Taa hambu hataholi esa boe, fo ana bubuluk Lamatuak dalen. Kada Ndia Dulan mesa kana bubuluk no teteben.

¹² Ita simbo tala Lamatuak Dulan so, ma Ndia nafada basa dede'a kala neu ita. Huu ndia, de ita taa tungga hataholi nai daebafok ia dudu'an. Huu Lamatuak Dulan nai ita dale nala, de ita bisa talelak basa dede'a malole fo Ana tao fee ita so.

¹³ Dede'a kala sila fo ita tateme kokola kana. Huu, ai mafada dede'a kala fo Lamatuak Dulan nanoli ai. Boe ma ai manoli pake dede'a de'ek malelak fo taa tungga hataholi dudu'an. Tehuu ai manoli pake dede'a de'ek neme Lamatuak Dulan mai, neu hataholi mana nalelak Ndia. ¹⁴ Tehuu mete ma hambu hataholi fo taa nalelak Lamatuak Dulan, namanene ai kokola nala, na neu ko taa nau simbok no malole. Huu ana dudu'a, nae, “Hata ndia? Taa maso langgautek!” Naa te, mae leabee boe oo, hataholi ndia taa bisa bubuluk dede'a kala sila, huu ndia taa nasoda fo nanamba'ak no Lamatuak Dulan. ¹⁵ Hataholi mana masoda nanamba'ak no Lamatuak Dulan, bei fo bisa bubuluk basa dede'a kala sila, ma bisa bubuluk bee ndia ndoo sala.

Tehuu hataholi fe'ek na taa uku lala hataholi ndia. ¹⁶ Taa bisa maa. Huu nana sulak nai Susula Malalao, nae:

"See bisa bubuluk Manetualain dudu'an?

Do see bisa nanoli-nafada Lamatuak?

Taa hambu hataholi esa boe!*"☆

Naa te, ita bisa bubuluk dede'a kala sila, huu Karistus tulun fo ita bisa dudu'a tungga Ndia dudu'an.

3

Ita hataholi kamahale kala musi tao ues dalek esa fee Lamatuak, ma boso masisimbo bafak kii-konak

¹ Tolanoo susue nggalei! Fain, au bei nai ndia, ei sama leo hataholi fo bei ta nanamba'ak neulalau mia Lamatuak Dulan. Huu kada ei tungga ei hihii-nanau heheli mala, sama leo hataholi basa faik. Huu ndia, de, au taa bisa kokolak ua ei, sama leo ua hataholi lasik, huu ei sama leo kakana ana kala.

² Au musi anoli ei kada la'eneu dede'a da'uanak, huu ei bei ta mahehele simbok dede'a mabela, sama leo kakana anak fo bei ta bisa na'a mbaa. Naa te ei musi dadi balakaik sama leo hataholi inahuuk fo nateme na'a mbaa. Tehuu hatematak ia ei bei sama leo kakana mbimbilanak fo kada nalelak ninu ina susu oen.☆ ³ Huu ei bei dudu'a sama leo hataholi fo kada tungga sila hihii-nanau hehelin. Mete ma hataholi lena heni ei, na, ei dale hedii, ma masisimbo bafak kii-konak! Huu ndia de au ae, kada ei malelak tungga ei hihii-nanau heheli mala. No leondiak, na, ei sama leo Lamatuak taa hataholin. ⁴ Huu, ei luma mae, "Au ia, Paulus hataholin!" Ma hambu luma lae, "Au ia, Apolos hataholin!" La'i-la'i esa, ei kokolak leondiak, fo ei matudu, mae, ei sama meuao, leo Lamatuak taa hataholin.☆

Ei ia, sama leo osi esa

⁵ Naa te Apolos ndia, na see? Ma au, Paulus ia, na see? Huu ai dua nggai ia, kada dadik hataholi nadedenuk. Ai ndia matudu dalak fo ei bisa mamahale neu Karistus. Apolos nakalala'ok ues tungga Lamatuak palendan. Ma au boe oo leondiak! ⁶ Au ndia makasososan afada ei la'eneu Karistus. Ndia sama leo au ndia sele bini. Basa de, Apolos mai nanoli ei. Ndia sama leo, ndia ndia tetee bini fo au sele kala sila. Tehuu Manetualain ndia, Ana tao bini ndia moli dadik inahuuk.☆

⁷ De, mana sele ma mana tetee bini sila taa kasosoak. Kasosoak ndia kada Manetualain, huu Ndia ndia tao bini sila moli. ⁸ Hataholi mana selek, ma hataholi mana tetee, ala tao ues leu esa, sama leo ala lai buaok esa. Ma, basa hataholi mana makalala'ok Lamatuak uen, dei fo Ana bala sila sosota nala. ^{9a} Huu, ita sama-sama dadik Lamatuak hataholi mana tao uen. Ma ei dadik sama leo Lamatuak osin, fo Ana nau taon.

Ei ia, sama leo uma esa

^{9b} Leondiak boe, ei sama leo uma esa fo Manetualain sangga nambadein. ¹⁰ Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu au so. Huu ndia, de au sama leo ndolu langgak. Basa de, Lamatuak tulun au, ma nanoli au, suek au anoli dede'ak huun neu ei, neme makasososan mai fo tao fanderen matea nai ei soda mala. Basa de, hataholi fe'ek boe lanoli ei, fo ala lambadedein neu fanderen fo au taok ndia so. Ma ndolu esa-esako musi tao neulalau, fo nambadedei tetebes. ¹¹ Hambu fanderen matea so.

☆ **2:16** Yesaya 40:13 ☆ **3:2** Ibrani 5:12-13 ☆ **3:4** 1 Korintus 1:12 ☆ **3:6** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:4-11, 24-28

Fo ndia Yesus Karistus. De, taa hambu hataholi bisa nambadedei fanderen fe'ek, nai ei dale mala, huu Lamatuak tao fanderen tetebes neun so.

¹² Neu ko hambu hataholi nau nambadedei uma neu fanderen ndia, pake bua mata-mata kala. Hambu mana nau pake bua mabeli leo lilo mbilas, lilo fulak, do batu manggahadok. Hambu mana pake bua biasa leo ai, do fii. ¹³ Ndolu la esa-esako uen nana nitak, ma basa hataholi la bubuluk ndia uen ndia, malole do taa. Huu Lamatuak nau uku-sudi kana sama leo Ana pake ha'i fo natudu hataholi esa-esak uen fo hambu nakatataka do taa. ¹⁴ Mete ma uku-sudi hataholi esa uen nenik ha'i so no buas fo ana pakek ndia, bei nahele, na, dei fo Lamatuak fee ndia nggadin nai lalai. ¹⁵ Ma mete ma uku-sudi hataholi uen pake ha'i, ma bua sala fo ana pakek sila fo nambadedein neu fanderen, de ha'i na'a henin, na, Lamatuak taa fee hataholi ndia nggadi. Tehuu ndolu ndia, bei bisa nasoda, mae sama leo hataholi mana malai neme uma ha'i na'a henik ndia, ma uak maten.

Ei ia, sama leo Lamatuak uma huhule-haladoin esa

¹⁶ Ei musi bubuluk, mae, ei boe oo, sama leo Lamatuak uma huhule-haladoin esa, ma Ndia Dulan boe oo, leo nai dalek. ¹⁷ Ma mete ma hambu hataholi tao nakalulutu Lamatuak uma huhule-haladoin, fo Ndia mamana leleon ndia, na, manea leo! Dei fo Lamatuak boe, tao nakalulutu ndia! Huu Lamatuak uma huhule-haladoin ndia, malalaok. Huu ndia de ei boe oo, musi malalaok.

¹⁸ Ei boso kedi seluk ei aom! Mete ma o tao aok malelak, ma bubuluk basan tungga hataholi daebafo hatematak ia nalelelan, na, manggaledok so, fo o taa bubuluk hata esa boe. Mete ma o mamedak so, mae, o taa bubuluk hata-hata, bei fo o bisa mulai manoli. ¹⁹ Hataholi daebafok ia dudu'an ndia, Manetualain taok nggoak. Huu nai Susula Malalaok nana sulak, nae:

"Hambu hataholi ana taok aon leo malelak,

tehuu dei fo Lamatuak pake sila dudu'a manggalau heheli nala,
basa de ika nasafali sala, fo tao nakalulutu sala!"[☆]

²⁰ Nai baba'e fe'ek nana sulak, nae,
"Ita Lamatuan bubuluk so, hata fo hataholi malela kala bei dudu'a,
ma hataholi musi bubuluk sangga taon leobee,
Ana bubuluk so, kada ala dudu'a dede'a soso taak."[☆]

²¹⁻²² De, ei boso soso'uk hataholi, mae, ndia anaseli. Huu, Lamatuak ndia so'u hataholi fo nalangga ei. Basa-basan nana sadiak soaneu ei. Au, ka'a Apolos ma ka'a Pe'u* boe, nana sadiak dadik neu ei malanggan. Ma basa dede'a kala malai daebafok ia boe oo, nana sadiak soaneu ei so, mae ei masoda do mate, mae hatematak ia, do dei fo, basa-basan nana sadiak soaneu ei. ²³ Ma, ei nana sadiak dadik neu Karistus ena nala. Ma, Karistus dadik Manetualain enan!

4

Karistus haitua nadedenu nala sudi leni bee leu

¹ De, ei musi taok ai leoiak: boso soso'uk ai, huu ai ia, kada Karistus hataholi nadedenu nala. Ma Manetualain namahale ai fo manea neulalau Ndia dede'a nala fo makahulun nana nafunik. ² Hataholi mana manea ndia lamatuan bua nala, ana musi dadik hataholi fo mana tao tungga ndoon. ³ Leobee no au? Au tao ues tungga ndoon, do taa? Au taa mbali ei,

☆ 3:16 1 Korintus 6:19; 2 Korintus 6:16 ☆ 3:19 Ayub 5:13 ☆ 3:20 Sosoda Koa-kio kala 94:11

* 3:21-22 Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak, nae, *Kefas*. *Kefas* ndia, na, Petrus nade fe'en ndindia.

fo ei timba-tai au leobeek. Ma au taa mbali hataholi fe'e kala fo ala timba-tai au leobeek. Au boe oo, taa mbali timba-tai au ao-ina heheling leobeek boe. ⁴ Huu, mae au daleng nae au malole so, tehoo bei ta bubuluk ndia ndandaan nae au malole. Sosoan ndia, Lamatuak timba-tai au leobeek. ⁵ Boe ma, ei boso taok ao mala dadik neu mana maketu dede'ak fo timba-tai hataholi fe'e kala. Mahani Lamatuak fafali main. Huu Ndia ndia, neu ko buka basa dede'ak lala'en. Ndia ndia hela kalua dede'a manggalauk fo hataholi lafunin nai makiuk dale. Ana sangga natudu dede'a kala fo hataholi dudu'an lai sila dale nala. Basa na, Manetualain koa basa hataholi mana tao dede'a malole so.

⁶ Tolanoo nnggalei! Au akokola la'eneu au ma ka'a Apolos, sama leo au fee conto, fo, ei bisa manoli dede'ak esa neme ai mai, leoiak: *Kada tao tungga dede'a kala fo nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon. Boso tao tungga fe'ek bali.* Mete ma ei manoli dede'ak esa, na, boso muak esa boe, ma kokolak koak huu ei miak hataholi esa, ma makadadaek hataholi fe'ek. ⁷ De, leobee? Ei tao aok malole lena heni neme fe'ek kala mai do? Bosok! Huu basa hata fo ei simbok ndia, ei hambun neme Manetualain mai. De, mete ma leondiak, na, hatina de ei koao, nonook leo ei masusua heheli? ⁸ Sama leo basa-basa ei paluuk, ei hambun so, leo ei kamasu'ik. Boe ma ei tao aok leo hataholi inahuuk ma manek, naa te ei basa nggei ta dadi hata-hata. Huu, basa-basa ei paluuk kala sila, Lamatuak fefeen ndia. De mete ma ei dadik manek tetebes, na, fama ai boe oo bisa to'u palenda no'u mia ei hetu?

⁹ Ai ia, fo Manetualain nadenu ai, mini sudi bee miu nai daebafok ia, fo tui-bengga hataholi la'eneu Karistus. Tehoo la'i-la'i esa au dudu'a nonook leo Lamatuak nadenu ai mambadeik nai dea nalan seli, sama leo hataholi bui fo nahani sila huhuku maten. Boe ma Ana fee basa hataholi malai daebafok ia, ma Ndia ata nala malai nusa-sodak, fo lanilu ai. ¹⁰ Ei ana seli so maa! Huu hambu hataholi taok ei malelak, huu ei nanamba'ak mia Karistus. Tehoo ala taok ai ia, nggoan seli, huu ai dadik Karistus hataholi nala. Fama hataholi lae-hetuk ei ia, balakain seli so. Tehoo ai ia, balakain taa. Fama hataholi so'u dema-demak ei. Tehoo ala taa fee hadak fa boe neu ai. Ana seli tebe maa! ¹¹ Losa hatematak ia boe, ai mameda ndoe ma maa mada. Ai balo'a papake nala kada manggenggeok. Hataholi la lambue mbomboko ai. Ai dadik hataholi mana leulaak fo uma nala taa. ¹² Ai tao ues sota-mate minik ai lima heheli nala. Mete ma hataholi la kokolak mata-matak la'eneu ai, na, ai bala mae, "Ai moke fo Manetualain tao dede'a malole neu ei." Mete ma hataholi tao lakatoto'ak ai, na, ai hele mala kada nakatatak.* ¹³ Mete ma hataholi kokolak laboboo ai nade malolen, na, kada ai hele mala balan minik kokola dede'a banggana'uk. Mae leondiak boe oo, tehoo hataholi bei tao ai leo seseek fo kadafu manggenggeok, fo nandaa nnggali henin.*

¹⁴ Au sulak dede'a kala sila, taa sangga tao mala ei mae. Tehoo au sangga ka'i ei, huu au sue ei, sama leo ana heheli nnggala. Huu ndia de, au afada ei, fo fali tungga dala ndoos. ¹⁵ Mae, hataholi lifu-lifu kala bisa latudu ei dalak la'eneu Karistus, tehoo kada au mesang dadik neu ei amam. Huu, au ia, hataholi makasosok fo afada ei la'eneu Yesus Karistus Tutui Malolen. Huu ndia de, ei bisa mamahale neu Ndia. Au tao leondiak, huu au nanamba'ak neulalau ua Ndia. ¹⁶ De, au oke fo ei tao tungga neulalau hata fo au taok.*

* 4:12 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:3 * 4:13 Ibrani 11:38 * 4:16 1 Korintus 11:1; Filipi 3:17

¹⁷ Huu ndia de, au haitua Timotius neti, fo tulun ei. Au sue ndia, sama leo au ana heheling. Au amahela ndia, huu ndia boe oo nasoda nanamba'ak no ita Lamatuan. Dei fo ana tulun ei, fo tao nasanedak au dala sodang. Au sodang leondiak, huu au nanamba'ak ua Yesus Karistus, fo Lamatuak haituan mai so. Ma ndia boe, sama leo au anoli hataholi salani kala mana makabubuak sudi lai bee.

¹⁸ Hambu neme ei mai dudu'a, mae, au taa dadi uni ndia uu. Huu ndia de, ala dadik langga batuk. ¹⁹ Tehuu mete ma ita Lamatuan nau, na, taa dook so bali, huu au uni kota Korintus uu. Basa de dei fo au bubuluk memak, mete ma hataholi la ia kokolak koaok, do tetebe laena koasa! ²⁰ Huu Manetualain ndia, Manek fo naena koasa. Boe ma Ndia hataholi nala taa bafa mana lamek, fo lambadedei hataholi namahehelen, tehuu ala pake koasa tetebe. ²¹ Boe ma, ei hihiiim leobeek? Mete ma au mai, na, au kokolak hala belak, ma huku ei do? Do, au mai atudu susuek ma dale malole?

5

Hambu hataholi nai salanik dale nakaminak inak

¹ Au amanene, lae, hambu hataholi esa nai ei salanik dale, nakaminak inak. Naa te, ana taok ndia, manggalaun lena hataholi taa mana malelak Manetualain. Huu, nambue sunggu no ndia ina mbala hehelin. ² Tehuu ei koaom anaseli! Tetebe, ei musu mameda mae, ma dale hedi. Hataholi leondiak ndia, ei husi makadodo kana!

³ Mae ita kodoo esa no esa, tehuu au daleng nai ei. De, au aketu hataholi manggalauk ndia dede'an so, sama leo au manai ndiak. ⁴ Au aena hak fo aketun leondiak, huu Yesus dadik neu ita Lamatuan, ma au ia, Ndia nadedenun. De, ei musu manggatuuk makabubua, fo maketu dede'ak ndia, minik Lamatuak naden. Ma au daleng sama-sama no ei boe. ⁵ Basa na, ei musu fee hataholi ndia neu nitu la malanggan, fo mbo'i lota kana suek doo-doo boe ma hataholi ndia nggali heni dede'a manggalau kala, malai ndia dalen. Mete ma ita Lamatuan fali main, na, Ana bisa tao nasoda ndia neme ndia sala-singgo nala mai.

⁶ Taa malole mete ma ei kokolak koaok lae'neu hataholi mana tao manggalauk ndia! Boso mafalende henin, mae, ita seseok laluteik kada faak, fo tao natafuu loti katemak. Laluteik ndia, sama leo hataholi manggalaun. Boe ma, mete ma mbo'in ana tao manggalauk nai ei lalada mala, na, neu ko hataholi salani fe'e kala boe oo, tungga tao manggalauk. ^{*}

⁷ Husi heni hataholi manggalauk ndia neme ei salani mala mai. No leondiak, bei fo ei bisa masafali leo hataholi fo taa naena manggalauk bali nai ndia dalen so. Ei musu dadik leondiak. Makahulun, ala hala bi'ilombo ana fo salan taa fa boe, fo tao tunu-hotuk Paska. Nai fai makabuin ala tao lisa Manetualain Hataholi Malalaoon, dadik tunu-hotuk fo tao nalalao ita dale nala. ^{*} ⁸ Makahulun, hataholi Yahudi la la'a feta Paska lenik loti taa pake laluteik fo taon dadik lepa-nggee. Hatemataun ia, ita sama leo loti ndia fo taa pake laluteik. Huu ndia, de ita musu tanea aok, fo boso tao dede'a manggalau kala, ma boso tao hataholi fe'e kala dale nala hedis. Ita musu kokolak ndoos takandoo. No leondiak, hataholi lita, na, lae, ita tao basa-basan tungga ita dale malolen. ^{*}

^{*} 5:1 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 22:30 ^{*} 5:6 Galati 5:9 ^{*} 5:7 Kalua neme Masir mai 12:5

^{*} 5:8 Kalua neme Masir mai 13:7; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 16:3

⁹ Makahulun, au sulak itak susulak, ae, “Boso seseok mua hataholi fo nambue tao eok no hataholi fo taa sila sao toun do sao inan.” ¹⁰ Au taa maksud, fo ei boso seseok mia *basa* hataholi manai daebafok ia, fo taa mana mbali Manetualain, do balena'o, do hataholi masapepekok fo pepeko nala hataholi buan, do mana songgo la. Huu, mete ma leondiak, na, ei musi makadodook mia *basa* hataholi manai daebafok ia. ¹¹ Tehuu hatematak ia, au kokolang ia, na ndia: ei boso seseok mia hataholi, fo nae ndia salanik, naa te nambue tao eok, do balena'o, do mana songgo, do ana kokolak tao nakalulutu hataholi naden, do mana mafu funak, do ana nasapepeko, suek sangga ha'i nala hataholi buan. Ita boso seseok to hataholi mata leondia kala. Boso manggatuuk mu'a mua sala bali!

¹² Soaneu hataholi salanik kala, na, ei maena hak fo maketu sila dede'an. Tehuu au taa ena hak fo aketu hataholi taa salanik kala dede'an. ¹³ Huu Manetualain mesa kana dei fo naketu dede'ak neu hataholi fo taa lamahale leu Ndia. Ei boso mafalende heni Lamatuak Susula Malalaon fo nana sulak, nae, “Hataholi manae ndia dadik Lamatuak hataholin, tehuu nambue tao dede'a manggalauk, na, kada husi henin!”^{*}

6

Hataholi kamahelek boso nadede'a no tolanoo kamahale fe'ek nai mamana naketu dede'ak

¹ Mete ma hataholi salanik esa nadede'a no hataholi salani fe'ek, na, hatina de, ei nau mini mamana naketu dede'ak, fo mana maketu dede'ak taa lalalak Manetualain? Talobee de, bisa leondiak? Malolenak mambadeik miu hataholi kamahale kala matan, fo ala lakaneni ei dede'a mala! ² Nonook ei taa bubuluk, mae, hataholi kamahale kala fo neu ko laketu *basa* hataholi manai daebafok ia dede'an. Talobee de losak tala bisa lakaneni dede'a kadi'i ana kala? ³ Teteben, na, ita ndia dei fo taketu Manetualain ata nusa-soda nala dede'a nala. De, neu ko ei ndia musi makaneni dede'a *basa* fai kala. ⁴ Nakalenak bali, mete ma ei hataholi kamahale mala ladede'a la'eneu dede'a kadi'i ana kala, na, hatina de ei musi pake mana maketu dede'ak fo hataholi salanik taa fee hadak neu sala?

⁵ Au sangga kokolak dede'ak esa, fo musi tao namae ei. Leobee? Nonook leo bali nai ei lalada mala, taa hambu hataholi esa boe fo malelan mana daik, suek nakaneni dede'a kadi'i ana kala, matak leo dede'ak mana buku nai ita tolanoo nala. ⁶ Tehuu hataholi kamahelek esa, hela noo ndia tolanoo hataholi kamahelen neni mamana naketu dede'ak neu! Naa te, mana maketu dede'ak ndia taa namahale Lamatuak.

⁷ Taa tetebes hetu do? Mete ma ei mia ei tolanoo kamahalem mini mamana naketu dede'ak neu, na, ei nana senggik ndia so. De, malolenak mbo'i o tolanoom ndia mete ma ana tao nasala o. Ma, mete ma o tolanoo kamahalem namana'o nala o buam esa, na, malolenak mbo'in fo ana ha'i nala buas ndia leo! ⁸ Tehuu ei hataholi kamahalem esa tao nasala tolanoom. Ma tolanook esa namana'o nala tolanook esa buan. Naa te, ei *basa* nggei hataholi kamahelek no'u!

⁹ Ei nonook leo bali taa bubuluk dede'a kala ia! Naa te, hataholi taa mana mahiik tao ndoos, taa bisa maso dadik neu Manetualain bobonggi nala. Boso matanggodo ei nana kedi nalak, fo ei tao salak! Hataholi mana nambue sunggu no hataholi fo taa ndia sao toun do sao inan, nambue songgo, mana hohonggek, touk mana sunggu no touk, ¹⁰ hataholi na'ok,

^{*} 5:13 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 13:5; 17:7; 19:19; 22:21, 24; 24:7

mana balena'o, mana mafu funak, mana kokolak tao naboboo hataholi naden, masapepekok fo ha'i nala hataholi bua nala. Huu, basa hataholi matak leo sila kala, taa bisa maso dadik Lamatuak hataholi nala!

¹¹ Naa te, makahulun ei luma leondiak boe! Tehuu Manetualain koka heni ei sala-singgo mala, fo tao nalalao ei. Ma Ndia boe oo, soi dalak fo ei bisa malole fali mia Ndia. Ana tao basa sila, huu ei nanamba'ak mia ita Lamatuan Yesus Karistus, ma huu ei boe oo, nanamba'ak mia Lamatuak Dulan.

Metete ma o manea neulalau o aom, na, ndia natudu hada-holomata neu Lamatuak

¹² Au aena hak, fo tao basa-basan. Tehuu basa hata fo au sangga taok ndia, neu ko bei ta malole neu au. Boe ma, ela au aena hak fo tao basa-basan, tehuu au taa nau dede'a taa malole koasa au. ¹³ Conto leo, hambu hataholi lae, "Nana'ak paluu teik, ma teik paluu nana'ak." Tehuu masaneda, huu dei fo Lamatuak tao nakalulutu dua sala. Conto fe'ek bali, ita taa hambu ita ao-inan, fo suek ita tao eok to hataholi fo taa ita sao toun do sao inak. Ita hambu ita ao-inan fo bisa ita tao ues fee Lamatuak. Ma ita Lamatuan ndia nanea ita ao-inan. ¹⁴ Ledoeik ita Lamatuan Yesus maten, Manetualain tao nasoda falik kana Ndia so. De, dei fo ita mate so, na, Ndia boe oo, naena koasa, fo tao nasoda falik ita.

¹⁵ Ei ao-ina mala dadik Karistus enan, sama leo ei dadik baba'ek neme Karistus ao-inan mai. Neu ko ei bubuluk dede'ak ndia so! De, metete ma au pake baba'ek neme Karistus ao-inan mai, ma au seseok ua ina kalabik ao-inan, na, leobee? Bosok! Huu ndia taa nandaa! ¹⁶ Neu ko ei bubuluk so, metete ma hataholi tao eok fo sunggu nakabubua no ina kalabi leondiak, na, dua sala nanamba'ak dadik neu esa. Huu nana sulak nai Susula Malalaok, nae, "Sila dua sala nanamba'ak dadik neu esa." ¹⁷ Tehuu hataholi fo nasoda dalek esa no ita Lamatuan, dadik esa no Ndia, sama leo dua sala nanamba'ak lo dulak esa.

¹⁸ Metete ma o hambu lelak fo tao eok mua hataholi fo taa o sao toun do o sao inam, na, malai dook muu! Hataholi mana tao sala-singkok mata-mata kala na, tao nakalulutu sila mesa kasa, ma tao nakalulutu hataholi fe'ek boe. Tehuu hataholi mana mambue hohonggek ndia, tao nakalulutu ndia ao-ina hehelin. ¹⁹ O aom ndia, sama leo Lamatuak Dula Dale Malalaon uma huhule-haladoin. Ndia Dulan ndia, nasoda nai ei dale mala, huu Manetualain mesa kana fee Ndia Dulan neu ei. Huu ndia, de ei taa maena hak hehelik bali, fo dadik malanggan neu ei esa-esako ao-ina hehelim. Tehuu hatina de ei masoda, nonook leo bali taa bubuluk dede'a kala ia? ²⁰ Karistus soi nala ei so, nenik beli mabeli. De, ei musi masoda ma fee hada-holomata neu ei ao-ina heheli mala, fo matudu, mae, ei boe oo, fee hada-holomata neu Manetualain.

7

Sao touk ma sao ina kala

¹ Hatematak ia au sangga sulak la'eneu dede'ak fo ei matane kala lai ei susula mala sila, mae, "Talobee? Malolenak, touk boso sao do?"

² Leoiak: malolenak touk esa no kada ndia sao hehelin. Leondiak boe, inak esa no kada ndia sao hehelin. Huu hambu lelak no'uk fo hataholi bisa tuda neni hohonggek neu.

³ Sao tou kala ei! Boso timba heni o saom hak fo sunggu makabubua muan. Ma sao ina kala! Boso timba heni o saom hak fo sunggu makabubua

muan. ⁴ Huu sao inak fee ndia ao-inan so, fo dadik neu ndia sao toun enan. Ma sao touk fee ndia ao-inan so, fo dadik neu ndia sao inan enan. ⁵ De, ei bosu mambue matola-hela kala, huu ei dua nggei maena hak no'u! Tehuu, mete ma ei sangga hule-haladoi, ma taa nau dudu'a dede'a fe'e kala, na, bisa makatataka fa, fo bosu sanggu makabubua nai ledoei keke'u anak. Sadi sao touk ma sao inak makakokola neulalau dei, ma mala halak leondiak. Ma mete ma ledoei huhule-haladoik basan so, na, malolenak dua sala lakabubua lai-lai seluk. Mete ma taa leondiak, na, mamates! Huu, lofo anak nitu la malanggan mai fufudi hataholi taa mana makatataka nala ao-inan. ⁶ Kada au fee dudu'ak neu basa dede'a kala ia, tehuu Lamatuak heti-heun taa ia. ⁷ Tungga au dudu'ang, malolenak hataholi taa sao, leo au ia. Tehuu, Manetualain fee baba'ek neu tungga-tungga hataholi fo nandaa no ndia. Boe ma, hambu hataholi fo Ana fee sala sao. Ma, hambu hataholi fe'ek fo Ana taa fee sala sao.

⁸ Au sangga afada touk do inak fo bei ta mana saok, ma ina falu la, ae, malolenak ei taa sao, leo au ia. ⁹ Tehuu, mete ma taa bisa makatataka mala ao-inak, na, malolenak sao leo. Malolenak hataholi sao, huu mete ma taa, na, ndia aombaa kasuun hehelin tao nakalulutu heni ndia.

¹⁰ Ia taa neme au mesa nggau mai. Huu au sangga afada hata fo ita Lamatuan palenda hataholi mana sao kala so, nae, sao inak taa bole namaketu no ndia sao toun. ¹¹ Tehuu, mete ma ana la'o ela ndia sao toun, na, bosu sao seluk bali. Malolenak, ana mole fali no ndia sao toun. Leondiak boe, sao toun taa bole namaketu no ndia sao inan.*

¹² Ia neme au mesa nggau mai, taa neme ita Lamatuan mai. Ma hataholi fe'e kala, au sangga kokolak leoiak: mete ma hambu hataholi salanik saon, taa namahale neu Lamatuak, na, bosu namaketu no ndia sao inan, mete ma ndia sao inan sadia nasoda nakandoo no ndia. ¹³ Leondiak boe, mete ma hambu sao inak fo ndia sao toun taa namahale neu Lamatuak, na, bosu ndia namaketu no ndia sao toun, mete ma ndia sao toun nahiik fo nasoda sama-sama nakandoo. ¹⁴ Huu, sao touk fo taa namahale neu Lamatuak boe, dadik Lamatuak hataholin, huu ndia nanamba'ak no ndia sao inan. Ma sao inak fo taa namahale neu Lamatuak boe, dadik Lamatuak hataholin, huu ndia nanambaak no sao toun. Mete ma taa, na, sila ana nala taa dadik Lamatuak hataholin. Tehuu, no dalak ia, ana nala dadik Lamatuak hataholin so, nai Lamatuak matan. ¹⁵ Tehuu, mete ma hambu sao touk do sao inak fo taa namahale neu Lamatuak, boe ma ana la'o ela ndia sao tou do sao ina kamahelen, na, elan neme naa. Te sao touk do sao inak fo kamahelek, taa nanamba'ak bali. Huu Lamatuak noke nala ei so, fo dadik neu Ndia hataholin, suek ei bisa masoda ndoo-ndoo ma mole. ¹⁶ Sao inak kamahela kala! Fama ei bisa tao masoda ei sao tou mala. Fama taa bisa. Ma sao tou kamahela kala! Fama ei bisa tao masoda ei sao ina mala. Fama taa bisa boe. Huu, ei taa bubuluk no teteben.

Tungga neulalau Lamatuak Dala Sodan

¹⁷ Mae leondiak, tehuu, hataholi esa-esako nanggatutu-nambadedein leobeek, neu faik Manetualain noke nala ei dadik miu Ndia hataholi nala, na, masoda makandoo leondiak leo. Bosu pode masafalin bali, huu Lamatuak hetin leondiak so. Au anoli heti-heuk ia, neu basa salani kala.

¹⁸ Leo, mete ma ei sunat mitak, fo matudu, mae, ei hataholi Yahudi, bei fo nai fai makabuin ei mamanene Lamatuak noke ei, na, bosu mamopo sunat ndia. Ma, hataholi taa mana sunat, ledoeik lamanene Lamatuak noke sala dadik leu Ndia enan, na, bosu sunat fo dadik tanda, nae, ala

* 7:11 Mateos 5:32; 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18

dadik Lamatuak hataholi nala so. ¹⁹ Mete ma sunat mitak, na, ndandaan taa hata-hata. Ma mete ma taa sunat, na, ndia boe oo, ndandaan taa hata-hata. Kasosoak na ndia: ita tao tungga Manetualain palenda nala. ²⁰ Ledoeik Lamatuak hele nala ei fo dadik Ndia hataholi nala, Ana taa fee ei sunat do taa sunat. De, kada ela ei mahele leondiak leo. Taa paluu tao masafalin.

²¹ Au fee nakandandaak esa bali. Mete ma o dadik hataholi atan, neu faik Lamatuak noke o, na, ela o leondiak leo, huu taa hata-hata. Tehuu, leo o dadik hataholi kalambo'is, na, dadi leondiak leo! Mete ma taa bisa dadik hataholi kalambo'is boe oo, taa hata-hata. ²² Huu, ledoeik Lamatuak noke ata esa dadik neu Ndia hataholin, na, ata ndia dadik leo hataholi kalambo'is, fo ana tao ues fee ndia Lamatuan nai lain ele. Ma ledoeik Lamatuak noke nala hataholi kalambo'is esa dadik neu Lamatuak hataholin, na, hatemataik ia hataholi ndia dadik neu Karistus hataholi nadedenun. ²³ Karistus bae ketu basa ei so, nenik beli mabeli ana seli! De, ei boso dadik ata neu hataholi fe'ek.

²⁴ Tolanoo susue nggalei! Ledoeik Manetualain noke nala ei fo dadik Ndia hataholin, na, ei maggatutuu-mambadedeim leobeek, na, ela leondiak leo. Boso tao masafalin bali. Elan leondiak leo, neu Lamatuak.

La'eneu hataholi taa mana sao kala

²⁵ Ei matane au la'eneu anafe'o-ta'eanak fo bei ta mana sao kala. Lamatuak taa nafada au la'eneu dede'ak ndia. Tehuu, ei bisa mamahale hata fo au kokolak, huu Lamatuak sue au ana seli, de Ana ba'e Ndia malelan neu au. Au dudu'ang leoiak: ²⁶ Hatemataik ia ita hambu doidosok mata-mata kala. De, mete ma hataholi sao do taa sao, na elan leondiak leo. Au hihiiing leoiak: ²⁷ Mete ma o nanamba'ak mua o saom, na, boso mbo'i henin. Mete ma o taa nanamba'ak mua o saom bali, na, boso masanggak fo sao ina beuk. ²⁸ Tehuu, leo o dadi sao, na, o taa sala hata-hata. Ma mete ma hambu inak taa dadi sao, ndia taa tao salak hata-hata. Tehuu masaneda, huu hataholi mana saok dei fo ana hambu toto'ak mata-mata kala nai daebafok ia. Au hihiiing, fo boso ei to'a-taa leondiak.

²⁹ Tolanoo susue nggalei! Tungga au dudu'ang, leoiak: fai boe ana keke'u, ma daebafok babasan deka-deka so. De, hataholi kasao inak, boso kada tao matak neu ndia sao inan, tehuu, ndia boe oo, musi tao matak neu Lamatuak. ³⁰ Leondiak boe, mete ma hambu kamatanik, na, malolenak ndia natetea fo boso namatani, fo suek ana bisa tao matak neu Lamatuak. Mete ma hambu kamahokok, na, malolenak ana tao aok taa leondiak, fo suek ana bisa tao matak neu Lamatuak. Mete ma hambu kamasu'ik, na, malolenak ana nasoda leo hataholi fo taa naena hata-hata, suek ana bisa tao matak neu Lamatuak. ³¹ Mete ma hambu hataholi pake buas neme daebafok ia mai, na, malolenak ana tao ao-inan leo hataholi fo taa tiadea neu daebafok bua nala, fo suek ana tao matak neu Lamatuak. Huu daebafok ia dala sodan neu ko mopo henin.

³² Au nau fo ei boso mambue dudu'a. Huu hataholi taa mana saok ndia, fain no'uk fo ana tao matak la'eneu Lamatuak hihii-nanaun. Huu ndia de, ana bisa sangga dalak fo tao ues tao namahoko Lamatuak dalen. ³³⁻³⁴ Tehuu, hataholi mana saok so boe oo, musi tao dalek neu uma-loon nai daebafok ia. Ana nau tao matak la'eneu Lamatuak hihii-nanaun, tehuu musi ana sangga dalak, fo tao namahoko ndia saon. Ndia ndia tao nala ndia dudu'an naba'e kii-konak.

Leondiak boe oo, inak fo tao kasaok bali, ma inak fo bei ta sao. Ala tao matak la'eneu Lamatuak hihii-nanaun, fo ala bisa lalalao nai dale nala ma ao-ina nala. Tehuu, inak kasaok, dalen naba'e kii-konak. Huu, ana nau tao

matak la'eneu Lamatuak hihii-nanaun, tehuu, musi ana sangga dalak fo tao namahoko sao toun. ³⁵ Au afada ei dede'a kala ia, fo ei hambu malolen. Au taa nau ei nana te'e nalak. Au hihing, na, ei tao ndoos, ma tao matak neu Lamatuak hihii-nanaun, fo suek ei dudu'a mala taa lababa'e.

³⁶ Mete ma touk fo naena inak sangga dadik neu saon, teun dai so, fo ana sao, na, ela ala sao leo. Nakalena bali, mete ma touk ndia taa nakatataka nala ao-inan. Ala taa tao salak hata-hata leondiak. Boso losak nakalele'ok nakandoo, boe ma babasan, touk ndia tao dede'a kala taa malole. ³⁷ Tehuu mete ma ana nabe'i nakatataka nala ao-inan, na boso nakaseti sao lai-lai. Huu, ana bubuluk sangga tao hata. Ela ana nakatataka nala dook boe oo, malole. ³⁸ De, touk fo sao nala ndia, fo sangga dadik neu sao inak, ndia malole. Ma taa mana saok ndia, malolen lena bali.

La'eneu ina falu la

³⁹ Sao inak nanamba'ak no ndia sao toun losa mate. Tehuu mete ma ndia sao toun maten so, na, ana bole sao seluk, sadi ndia sao beun ndia, hataholi fo kamahelek neu Lamatuak boe. ⁴⁰ Tungga au dudu'ang, na, ina falu ndia maua-manalek mete ma ana taa sao seluk. Au dudu'a, ae, nanoli-nafadak ia neme Lamatuak Dulan fo manai au daleng.

8

La'eneu nana'ak fo hataholi paken soaneu sosonggok so

(Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:35, 39; 6:4)

¹ Hatematak ia, au sangga kokolak la'eneu mbaa fo hataholi paken neu sosonggok. Ita basa nggata bubuluk no'uk, la'eneu dede'a kala ia. Ndia dede'an, mete ma hataholi nalelak no'uk, na, ana bisa koao, huu ana dudu'a nae, ndia malelan lena heni hataholi fe'e kala. Malolenak kada ita tasueao to hataholi fe'e kala. Huu ndia ndia, tao nala basa hataholi la latea, fo bisa lahele lala dook.

² Mete ma hambu hataholi tao aok mana bubuluk so, na, ndia natudu, nae, ndia malelan bei ta matetuk. ³ Tehuu, mete ma hataholi sue Manetualain, na, Lamatuak nalelak ndia so. Ndia ndia kasoak.

⁴ De, mete ma hataholi na'a mbaa nana songgo nitak, na, ita basa nggata bubuluk, tae, bua sosonggok nai daebafok ia, Manetualain tetebes taa ndia. Huu nana sulak nae, "Manetualain tetebes kada esak" ma, "basa bua sosonggok fo hataholi nakaluku-nakatele neun, sosoan taa fa boe."

⁵ Hambu buas no'uk lai lalai ma lai daebafok fo hataholi lae, 'lamatuak' do 'malanggan'.

⁶ Tehuu soaneu ita, na, Manetualain kada esak.

Ndia ndia, ita Aman.

Basa-basan, naoka nai Ndia.

Ita tao basan soaneu Ndia.

Ma ita Lamatuan, kada esak.

Fo ndia, Yesus Karistus.

Manetualain pake Yesus,

faik fo Ana tao basa-basan.

Ma ita tasoda,

huu Yesus fee ita sodak.

⁷ Tehuu, hambu hataholi taa bubuluk dede'a kala sila. Ala bei dudu'a lakandoo, la'eneu bua sosonggok kala, sama leo ala dudu'a litak nai makahulun. Huu ndia, de la'i-la'i esa, na la'a mbaa fo hataholi pake nitak neu sosonggok, ma, ala dudu'a lae, "Nana'ak ia dadik tunu-hotuk fo paken neu sosonggok! Mete ma au u'a nana'ak ia, na, au bei nanamba'ak

ua manggalauk kala!" De, ndia tao nakalulutu sila dudu'a nala, losa ala taa dudu'a ndoos so bali, huu dale nala taa matea. ⁸ Ndia dede'an hata? Nana'ak taa bisa noo ita teu tasale Manetualain hetu? Mete ma taa ta'a, na, ita taa tamba manggalauk. Ma mete ma ta'a, ana taa tao ita dadik hataholi malole, hetu?

⁹ Tehuu, mata neuk bou! Mae o maena hak fo mu'a sudi hata, bei ta dadi malole soaneu o. Leo o tolanoom esa namahelen ndia taa matea, fo nita o tao dede'ak ndia, boe ma nakatunu, na, ndia taa malole. ¹⁰ O mesa nggo bubuluk so, dede'ak ndia taa dadi hata-hata. Tehuu mete ma o tolanoom namahelen taa matea, nita o manggatuuk mu'a nai uma sosonggok, na, dei fo ana dudu'a hata? Neu ko ana dudu'a na'a nana'a sosonggok boe oo, taa dadi dede'ak neu ndia bali, mae ala paken neu sosonggok. ¹¹ O bubuluk dede'ak no'uk so. Tehuu, mete ma o tao leondiak, na, o tao makalulutu hataholi dalen fo taa matea. Ma hataholi ndia, o tolanoo kamahalem. Karistus mate soaneu ndia boe maa! ¹² Malolenak dudu'a leoiak: mete ma o fufudi o tolanoom mala fo kamahelen taa matea, boe ma ala tao dede'ak esa fo salak, na, o tao salak neu sala so. Ma o boe oo, masala neu Karistus. ¹³ De, mete ma au u'a nana'ak fo tao nala au tolanoo hataholi kamaheleng tuda neni salak dale neu, na malolenak au boso u'a mbaa mata leondiak. Mae losa dodoon neu boe oo, kada bosok. Huu, au taa nau fo ala tuda salak dale leu.

9

Faik fo Lamatuak nadenu Ndia hataholi nala, Ndia boe oo fee sala hak ma koasa

¹ Boso dudu'a mae, au taa aena hak fo sulak leoiak fee ei. Huu, Manetualain nadenu au uu afada hataholi la'eneu Ndia. Au boe oo, ita itak Yesus, ita Lamatuan. Au nanamba'ak akandoo ua Ndia. Ei basa nggei boe oo, mamahela neu Ndia, huu au ueng. ² Mae hataholi fe'e kala taa simbok au dadik Lamatuak nadedenu, tehuu neu ko ei bubuluk so, mae, Lamatuak nadenu au, fo afada Ndia hehelun neu ei. Mete ma ei nau sangga ndia butin bali, na, mete ei nanggatuu-nambadeim leo. Huu, ei nanamba'ak mia ita Lamatuan!

³ Au sangga ataa asafali neu hataholi fo nateme soli salak neu au, leoiak: ⁴ Ei dudu'a mae, au ma Barnabas taa maena hak simbok nana'a-nininuk neme hataholi la fo ai manoli sala do? ⁵ Ei dudu'a mae, ai taa maena hak, sao ina salanik, fo bisa tungga no'u, suek ono-lau nai mamana fe'ek do? Naa te, Lamatuak nadedenu fe'e nala loo sao nala. Petrus mesa kana leondiak boe!* ⁶ Do, ei dudu'a kada au ma Barnabas mesa nggai musi tao ues sangga doik, fo ai bisa masoda suek manoli hataholi? ⁷ Ei dudu'am ndia, neten hata? Mete soldadu la. Ala taa hasa sila nana'an ma balo'a nala. Mete kada hataholi mana tao ues lai osi anggol dale. Taa hambu esa ka'in, nae, "O taa bole mu'a anggol boa kala sila!" Mete kada manahoo la. Sila laena hak fo ha'i lala bi'ilombo lanea kala susu oen.

⁸ Au kokolak leondiak taa tungga au, fo hataholi basa faik dudu'a hehelin. Huu, Manetualain Heti-heu nala sila boe oo, lafada dede'ak leondiak boe. ⁹ Nai ba'i Musa Heti-heun nana sulak, nae, "Ledoeik sapi heheta hade, fo tao fe'e hade no nggiin, na, boso lapa misa bafan, fo suek bisa na'a." Ei dudu'a maehetuk kada Lamatuak nau ela kada sapi mesa kana bisa na'a do? ¹⁰⁻¹¹ Taa! Huu, Ndia kokolan boe oo, suek tao matak

* **9:5** Susula Malalaok dede'a Yunani sulak nae, 'Kefas'. Kefas ndia, na, Petrus nade fe'en. ✧ **9:9** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 25:4; 1 Timotius 5:18

neu ita! Huu, nana sulak boe, nae, "Hataholi mana foi dae, ma hataholi mana tao fe'e hade de'ek neme mbulen mai, na, neu faik ala tao ues ndia, sila boe bubuluk, lae, dei fo ala hambu baba'ek." Leondiak boe malole, mete ma hataholi nadedenu kala bisa simbo sila baba'e nala leme sila tatao-nono'in buna-boa nala mai. Huu, ledoeik ai manoli ei dede'a kala leme Lamatuak Dulan mai, de, ndia sama leo hataholi mana tao ue daek fo ana sele. De, ledoeik ai manoli basa, na, mete ma ai simbo nana'a-nininuk neme ei mai. Huu memak ndia nanda! ¹² Hataholi fe'ek mana manoli ei, naena hak, fo simbo nana'ak ma bua fe'ek neme ei mai do? Mete ma ai, na, leobee? Ai maena hak lena heni sila!

Tehuu, ei bubuluk so. Ai taa pake mitak ai hak fo moke no nakasetik leondiak. Ai mahele nai dede'ak mata-matak, fo bosu tao nakalelee ei. Huu no leondiak, na, ei mahiik mamananene Karistus Hala Malolen fo ai tuin neu ei. ¹³ Dudu'a sudi kana dei! Malangga anggama la fo mana ono-lau lai hataholi Yahudi la Uma Ina Huhule-haladoin, ala lasoda leme fefeek fo hataholi leni kala. Ma hataholi mana ono-lau lai mei tunu-hotuk, ala bisa la'a mbaa, naena banda fo hataholi leni kala. ¹⁴ Leondiak boe, Lamatuak helu, nae, hataholi fo tatao-nono'in nafada Karistus Hala Malolen, ala bisa lasoda leme sila tatao-nono'in buna-boan mai. Ndia ndia, tetebes. ^{*}

¹⁵ Mae, au aena hak fo asoda leondiak, tehuu, au taa ahiik tao leondiak. Au taa sulak susulak ia no hihiiik fo suek ei mulai fee au buas. Au ono-lau ei dook ia so, ma, au taa oke hata-hata neme ei mai. De, malolenak au mate, neme kada hataholi dud'u lae, au mulai oke sudi hata. ¹⁶ Mae, au afada akandondoo henin hataholi, la'eneu Lamatuak Hala Malolen, tehuu, ndia taa dadik to'ok fo au bisa kokolak koaok. Au musi afada hataholi la'eneu Lamatuak, huu Lamatuak ndia nadenu au leondiak. Mete ma au taa tao tungga au ueng leondiak, na, au soe ndia! Huu neu ko huhukuk tuda la'eneu au. ¹⁷ Mete ma au tao ues ia kada tungga au hihii heheling, na, buas fo au hambuk ndia, sama leo kada nggadi fo hataholi mana tao ues sala simbon. Tehuu, mete ma au tao ues ia, huu Lamatuak nadenu au, na, ndia fe'e. Huu, Ana namahela au, fo au anea Ndia bua mabelin ndia. ¹⁸ De, mete ma leondiak, na, au nggading hata? Au taa paluu simbo nggadi! Au afada Lamatuak Hala Malolen, ma au taa oke hata-hata. Ndia ndia tao nala au ameda dai so. Ma namemeda manadaik ndia, sama leo au hambu au nggading. De, mae au aena hak mata-matak leo hataholi naena ues nafada Hala Malole, tehuu, au mesa nggau taa nau pake basa au hak.

¹⁹ Au ia, hataholi kalambo'is fo tao ues tungga au hihiiing. Hataholi taa naena hak, fo nadenu au tao ues ia, do, tao ues ndia. Mae leondiak, tehuu au tao aok sama leo ata, fo basa hataholi laena hak ladenu au. No leondiak, na, au bisa tulun hataholi no'uk lena, fo ala lahele tungga Manetualain.

²⁰ De, mete ma au akabubua ua hataholi Yahudi, na, au tao aok leo hataholi Yahudi, fo tulun hataholi Yahudi mana malelak Lamatuak. Mete ma au akabubua ua hataholi mana to'u tingga-tingga Lamatuak Heti-heun, na, au tao tungga Lamatuak Heti-heun, suek au boe, tulu-fali sala, fo lalelak Lamatuak, (mae au bubuluk so, ae, tao tungga Heti-heuk ndia, taa bisa tao nala au malole ua Lamatuak). ²¹ Mete ma au akabubua ua hataholi taa mana bubuluk Lamatuak Heti-heun, na, au sama leo sila, fo ua sala leni Lamatuak leu. (Au taa mbo'i heni Lamatuak Heti-heun fo Ana nakondan nesik ba'i Musa, tehuu hatematak ia au asoda unik Karistus Heti-heun.) ^{*}

²² Soaneu hataholi fo dalen taa matea, na, au tao aok sama leo au daleng

^{*} **9:10-11** Roma 15:27 ^{*} **9:13** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:1 ^{*} **9:14** Mateos 10:10; Lukas 10:7 ^{*} **9:21** Mateos 22:34-40; Markus 12:28-34; Lukas 10:25-28; 1 Korintus 13:1-8

taa matea, fo au bisa kokoe sala, suek leni Manetualain leu. Soaneu basa hataholi la, na, au tao aok leo sila, fo mae leobee boe oo, au bisa tulun fee luma lasoda. ²³ Au tao basa dede'a kala ia, fo suek basa hataholi la bisa lamahale leu Lamatuak Hala Malolen. No leondiak, ita bisa hambu baba'ek nai basa dede'a malole la, fo Lamatuak nahiik fee ita.

²⁴ Au fee nakandandaak neme nakasusudi nalaik. Hataholi no'u kala tungga lalaik, tehoo, mana hambu juara kada hataholi esak. De, o musi malai muni tean, fo suek dadik juara neu Lamatuak. ²⁵ Basa hataholi mana tungga nakasusudi nalaik, musi tungga tebe-tebe hata fo ndia mesen nafadan hetu? Ala tao ues mbilu-mbuse leondiak, fo kada hambu solangga juara fo dei fo ana male. Tehoo, mete ma ita, na, ita tao ues fo hambu nggadi mana mahelek losa dodoon neu. ²⁶ De, au taa alaik adabak. Tehoo au asusua tingga-tingga, alaik akandoo losa mate'ek. Mete ma nakasasama au ua mana matutuk, na, au taa tutu salan, tehoo au tutu pesin. ²⁷ Au tao tungga tebe-tebe, ma anoli tingga-tingga, fo suek au bisa ahele akandoo. Huu, taa malole, mete ma au afada hataholi fe'ek la'eneu Manetualain, naa te au mesa nggau la'olena heti-heuk, boe ma Lamatuak fee au uni nakasusudik deak uu.

10

Mata neuk neu bua sosonggo kala!

¹ Tolanoo susue nggalei! Ei bosu mafalende heni tutui lele ulu kala faik fo ita bei-ba'i nala lai mamana nes. Manetualain natudu dalak neu basa sala, nenik ko'as fo mana la'ok nakahuluk nai sila mata nala. Basa de Ana tao naba'e tasi oe, de noo sala lesik ndia de ala kalua losa tasi selik lo sodak.* ² Ko'as ma tasi ndia, dadik nakandandaak esa. Huu ita bei-ba'i nala lamahale ba'i Musa fo nalangga sala, de ala tungga ko'as ndia, ma maso leni tasi oe dale leu lo ndia. Ndia sama leo ita tamahale teu Karistus, boe ma hambu salanik, fo natudu nae, ita dadik Ndia hataholi nala, ma, ita tamanene teu Ndia. ³ Basa ita bei-ba'i nala la'ana nana'ak fo Lamatuak Dulan sadia fee sala.* ⁴ Ma basa sala linu oe ndia, fo Lamatuak Dulan sadia fee sala linu. Ala linuk ndia, kalua neme batu inahuuk mai, fo Lamatuak Dulan natudu sala. Kada ala bee leu, na, batu nai ndia so. Batu ndia, na ndia Karistus.* ⁵ Tehoo Manetualain taa hii hataholi no'u kala tatao-nono'in. Basa de, ledoeik ala la'o lafeok mamana nes maloa ndia, de, hambu no'u kala mate lai ndia. Boe ma, latoi sila hataholi nala lai mamana no'uk.*

⁶ Basa sila latudu conto, fo bosu ita tahiik tao manggalauk leo sila.* ⁷ Bosu mambue songgo, sama leo sila luma. Nai Lamatuak Susula Malalaon nana sulak, nae, "Hataholi Israel asa ia, langgatuuk la'a-linu no'u, lai bua dodoki sapi ana matan. Basa boe ma ala mulai songgo."* ⁸ Ita bosu tao eok to hataholi fo ita taa sao toun, do ita sao inan. Huu fain, ala hohongge leondiak, boe ma hambu hataholi lifun dua hulu telu (23.000) mate sala lai kada faik esa dalen.* ⁹ Ita bosu soba-soba tao manggalauk mata-matak fo sangga bubuluk Karistus nau huku ita, do taa. Huu hataholi Israel asa luma sangga soba Lamatuak leondiak, boe ma Ana haitua mengge kalasok makadotok mai, fo kiki lisa sala.* ¹⁰ Ita boe oo, bosu tamboka. Huu, sila

* **10:1** Kalua neme Masir mai 13:21-22; 14:22-29 * **10:3** Kalua neme Masir mai 16:35 * **10:4** Kalua neme Masir mai 17:6; Lelekek 20:11 * **10:5** Lelekek 14:29-30 * **10:6** Lelekek 11:4
* **10:7** Kalua neme Masir mai 32:6 * **10:8** Lelekek 25:1-18 * **10:9** Lelekek 21:5-6

luma lambue lamboka lakandoo, boe ma Manetualain nadenu Ndia atan esa neme nusa-sodak mai, fo tao nisa sala.*

¹¹ Dede'ak ndia la'eneu hataholi Israel asa, fo dadik conto neu ita. Ala sulak basa-basan so, fo ita bisa tanoli ma bosu tao tungga sila sala-singgo nala. Huu daebafok fai babasan deka-deka mai so.

¹² Masanenedak baa! Hatematak ia o dudu'a mae, o bisa mahele matea so. Tehuu o musi mata neuk, fo bosu tuda. ¹³ La'i-la'i esa o mahiik tao manggalauk, tehuu masaneda, huu hataholi fe'ek nameda nitak soba-douk leondiak boe. O bisa mamahela neu Lamatuak huu Ana tao tungga hata fo Ana kokolak. Ana taa mbo'i o hambu soba-douk, lena heni o nabebe'im. La'i-la'ik o hambu soba-douk leondiak, na, Ana fee o dala kaluan. Ana nau tao nala o mahele no teas, suék o bosu tuda.

¹⁴ De, tolanoo susue nggalei! Mete ma hataholi sangga nakaseti sudik ei, fo kauk neu sosonggo kala, na, malai kalua muma ndia mai leo! Bosu makae'esok bali!

¹⁵ Au kokolak neu ei fo mana dudu'a naluk. Ela ei timba-tai aom fo bisa bubuluk hata fo au sangga kokolak ia, tetebes. ¹⁶ Dudu'a sudik dede'ak ia: mete ma ita takabubua fo ta'a nai Lamatuak mein, boe ma ha'i tala nggalaas ndia, fo tafada makasi teu Ndia, boe ma ita tinu, teme nggalaas ndia mai, na, ndia ndandaan nae, ita nanamba'ak to Karistus. Faik fo daan Ana faa de maten, na, ndia nonook leo bali ita boe oo mate tungga. Mete ma ita bibi'i-baba'e loti, boe ma ita ta'a, na, ndia ndandaan sama, fo ndia, ita nanamba'ak to Karistus. De, faik fo Ana mate, na, ndia nonook leo bali ita mate tungga boe.* ¹⁷ Ita basa nggata ha'i baba'ek teme loti balok esa ndia, sama leo ita nanamba'ak dadik ao-inak esa, mae ita hataholi no'uk. ¹⁸ Dudu'a sudik hataholi nusak Israel asa makahulun ele. Faik fo ala hala banda nai mei tunu-hotuk lain, fo ala lakaluku-lakatele leu Lamatuak, na, malangga anggama mana halak ndia, na'a mbaa ndia. Ndia ndandaan nae, sila nanamba'ak lo Lamatuak, ma sila boe oo nanamba'ak lo hataholi mana neni banda fo taon neu tunu-hotuk.*

¹⁹⁻²⁰ Au hihing leobeek? Faik fo hataholi taa mana malelak Lamatuak, sangga fee fefeek sila bua sosonggo nala, na, ndia sosoa-ndandaan taa hata-hata do? Huu bua sosonggok ndia, kada bua dodoki sosonggo kamates! Taa! Au maksud leoiak: faik hataholi hala banda dadik neu tunu-hotuk soaneu bua sosonggok, na, ala songgo neu dula manggalau kala. Tehuu, ala taa fee tunu-hotuk leu Manetualain fo tetebes. De, au taa nau ei nanamba'ak mia dula manggalauk leo ndia kala.* ²¹ Mete ma ei nanamba'ak mia Lamatuak, boe ma minu neme nggalaas ndia, nai Lamatuak mein, na, ei taa bole miu seseok mia dula manggalau kala, ma minu neme sila nggalaas nala, neu ledoeik fo hataholi songgo sala. Huu ndia ndandaan, nae, ei nanamba'ak mia dula manggalau kala. Leondiak boe, mete ma ei mi'a nai Lamatuak mein, na, ei taa bole mi'a tungga nai sila mein. Huu ndia ndandaan, nae, ei nanamba'ak mia dula manggalau kala! Nggoak aa! ²² Ei dudu'a leobeek? Sangga tao ita Lamatuan holo do? Mamates ndia! Fama ei dudu'a mae, ei balakaim lena heni Ndia do?*

Tao mala basa-basan fo so'uk mamadedema Lamatuak na'den

²³ Fama ei mae, "Au sangga tao sudi hata, na bole. Huu, au hak ndia." Tetebes. Tehuu masaneda, huu taa basa dede'a kala, malole soaneu o. Ma

* **10:10** Lelekek 16:41-49 * **10:16** Mateos 26:27-28; Markus 14:22-24; Lukas 22:19-20 * **10:18** Malangga Anggama la Heti-heun 7:6 * **10:19-20** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:17 * **10:22** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:21

taa basa dede'a kala, bisa tao latea o dalem.* 24 Boso kada sangga nanalak neu o ao-ina hehelim. Malolenak, sangga nanalak fee hataholi fe'ek boe.

25 De, au oke leoiak: mete ma hasa mbaa nai pasak, na, mu'a leo. Boso matane bali, "Mbaa sosongkok ia do?" Do, dudu'a mae, "Au bole u'a mbaa ia, do taa?" 26 Huu, nai Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae, "Daebafok no basa isi nala ndia, ita Lamatuan enan."*

27 Mete ma hambu hataholi bei ta namahele neu Lamatuak, nae, "Mai, mu'a nai uma!" Mete ma ei nau miu na, miu leo, ma mi'a basa hata fo ala fee ei. Boso matane, mae, "Au bole u'a mbaa ia, do taa?" 28 (Tehuu hambu hataholi mai nakukutuk, nae, "Boso mu'a, huu mbaa sosongkok ia," na, malolenak o boso mu'an. O musi tao matak neu hataholi nafafadan ndia, ana nau do taa. 29 Au maksud, dudu'a neulalau, tungga hataholi ndia dudu'an, na, bole mu'a do taa. Boso kada dudu'a neulauk soaneu o ao-ina hehelim.)

Naa te, au bole tao tungga au hihing. Mete ma hataholi fe'ek dudu'a nae, hata fo au taok ndia taa malole, na hatina de au taa bole tao tungga au hihing, kada huu tungga hataholi ndia dudu'an na taa malole? 30 Mete ma au oke makasi neu Lamatuak, boe ma au u'a, na hatina de hataholi kokolak natuda au?

31 De, ei nau mi'a do, minu do, kada tao hata, na, tao basa-basan, fo ei matudu Manetualain nade malolen. 32 Boso tao makatoto'ak hataholi Yahudi, do, hataholi taa Yahudi, do, Lamatuak hataholi kamahele nala. 33 Tao leo au ia. Huu au soba-soba fo tao amahoko sila basa sala nai basa dede'ak lala'en. Au taa kada tao malole soaneu au. Tehuu au soba tao malole neu sila basa sala, fo sila boe oo hambu sodak losa dodoon.

11

1 Ei tao tungga au dala sodang, huu au tao tungga Karistus.*

Mete ma tao ibadat, na, ina-touk musi matudu hada-holomata tungga hadak natetemen

2 Au koa ei, huu mae leobee boe oo, ei masaneda makandondoo heni au. Ma, dede'a kala fo au anoli ei so, na, ei bei tao tunggan. Malolen seli! 3 Tehuu hambu dede'ak esa fo au sangga asanenedak ei leoiak: boso mafalende heni ei dadadi mala leme bee mai. Tou kamahelek esa-esak naoka nai Karistus fo mana dadik neu ndia malanggan. Inak dadi neme touk mai. Ma Karistus neme Manetualain mai.*

4 Touk boso mboti langgan, neu ledoeik ana hule-haladoi, fo nafada Lamatuak hehelun. Huu ndia sama leo ana tao nakamamaek Karistus, huu taa fee hadak tungga ita natetemen. 5 Tehuu inak musi mboti langgan neu ledoeik ana hule-haladoi, do ledoeik ana nafada Lamatuak hehelun. Huu, mete ma taa, na, ndia sama leo ana tao nakamamaek sao toun, huu ana taa fee hadak tungga ita natetemen. Ma ndia boe oo, tao nakamamaek ndia ao-ina hehelin, sama leo mete ma inak nggeu momoik langgan. 6 Huu, mete ma hambu inak taa nau mboti langgan, fo dadik tanda nae, ana fee hadak neu ndia sao toun, na, malolenak ana nggute keke'u langga-bulun. Tehuu, mete ma ana nameda ndia langga momoin ndia, tao nakamamaek ndia, na, malolenak ana mboti langgan leo.

* 10:23 1 Korintus 6:12 * 10:26 Sosoda Koa-kio kala 24:1 * 11:1 1 Korintus 4:16; Filipi 3:17 * 11:3 Mana malela dede'a Yunani la lae, *kefale* "Malanggan" ndandaan, 1) aok langgak, ma 2) dadadin, okak (huun). Tehuu, nai dede'a Yunani, *kefale* ndandaan, taa "hataholi mana fee palenda."

⁷ Hena dudu'a leoiak: touk taa paluu mboti langgan, huu Manetualain tao touk tungga Ndia mata-aon. Huu ndia de, touk dadik buna-boak fo natudu Manetualain ana selin. Ma inak dadik buna-boak fo natudu touk ana selin.* ⁸ Huu, ledoeik Lamatuak nakadadadik daebafok ia, Ana taa tao touk neme inak mai. Tehuu, Ana tao inak neme touk mai. ⁹ Ma, Ana taa tao touk soaneu inak. Tehuu, Ana tao inak soaneu touk.* ¹⁰ De, malolenak inak mboti ndia langgan, fo hataholi bubuluk, lae, ana pake ndia hak fo hulehaladoi, ma nafada Lamatuak hehelun, fo tungga teteben. Ata nusa-sodak boe oo bubuluk leondiak. ¹¹ Tehuu, mete ma sila nanamba'ak lo Lamatuak, na, inak ma touk, taa esa-esak no ndia soda hehelin. ¹² Makasosan, Manetualain tao inak neme touk mai. Tehuu, basa ndia, boe ma inak ndia bonggi touk. Ma Manetualain ndia tao, de basan dadi.

¹³ Hena ei dudu'a sudik! Mete ma, inak hule-haladoi neu Manetualain, ma taa mboti langgan, tungga ei, na, ndia malole, do taa? ¹⁴ Tungga ei hadam nai kota Korintus, na, mete ma touk langga-bulun manalu, na ndia tao nakamamae kana do? ¹⁵ Tehuu mete ma inak langga-bulu manalu, na, ndia malolen ana seli, hetu? Lamatuak fee ndia langga-bulun manalu, fo mboti nala langgan. Tetebes ndia.

¹⁶ Tehuu, mete ma hambu mana nau lasisimbo bafak lakandoo la'eneu dede'ak ia, na, masanenedak, huu ita natetemen ndia, neme ita malangan, ma salani kala mai.

Boso tao mata-matak, mete ma mi'a nai Lamatuak mein

¹⁷ Hatematak ia, au sangga kokolak dede'ak esa bali. Nai dede'ak ia, au taa koa ei. Huu, ledoeik ei makabubua, ei taa tao tungga teteben, tehuu, ei boe tamba babali kana bali.

¹⁸ Kaesan, au amanene, lae, ledoeik ei makabubua tao ibadat, na, ei mababa'e kala. Luma leme au amanenek ndia, neu ko hambu teteben boe. ¹⁹ (Memak, huu ei tao bubua-bubuak ndia, dei fo nana nitak see ndia tetebes namanene neu ita Lamatuan, ma see ndia taa nau namanene neu Ndia.)

²⁰ Huu, ledoeik ei hataholi salani kala makabubua fo mi'a nai Lamatuak mein, na, ei musi masaneda neu Lamatuak Yesus. Ndia ndia, tetebes. Tehuu, ei tao taa leondiak. ²¹ Ndia butin, fo ndia ledoeik ei manggatuuk mi'a, hambu luma taa lahani hataholi fe'ek, hambu mana na'a balena'o, ma hambu fe'ek bali mana ninu mafuk. Losa hataholi fe'ek taa hambu baba'ek, de ala ndoe. ²² Talobee ia!? Ei uma heheli mala taa, fo mi'aminu nai ndia do? Do, ei mahiik tao makalulutu Lamatuak salani nala nade malolen? Do, ei mahiik tao makamamaek hataholi kadi'i-taidae kala? Ei nau au kokolak talobee? Ei nau au koa ei nai dede'ak ia do? Boso mamahehenak!

Loti ma anggol oek ndia, dadik tanda tao ita tasaneda teu Yesus mamaten

(Mateos 26:26-29; Markus 14:22-25; Lukas 22:14-20)

²³ Lamatuak Yesus mesa kana nafada memak au, dede'ak ia, ma au feen neu ei bali. Nae, ledoeik hataholi lahehele fo sangga tao lisa Ndia, na, le'odaen ndia, Ana ha'i nala loti. ²⁴ Boe ma Ana hule-haladoi noke makasi neu Manetualain. Basa de, nafada Ndia ana mana tungga nala, nae, "Mi'a loti ia. Huu, Au aong ndia ia. Dei fo ala tao lakalulutu Au aong soaneu ei. De, ei musi mi'a loti ia, fo ei masaneda Au." ²⁵ Ledoeik la'a late'e, Ndia boe oo, tao sama leo manggo te nana isi anggol oek, nae, "Anggol oek ia

* 11:7 Tutuik la'eneu Sososan 1:26-27

* 11:9 Tutuik la'eneu Sososan 2:18-19

ndandaan, na ndia: Manetualain mba'a hehelu beuk no ei. Ma Au daang musi faa, losa Au mate dei, bei fo heheluk ndia bisa dadi. Basa na, la'i-la'ik ei minu anggol oek leoiak, na, ei musi masaneda Au mamateng ndia.²⁶ La'i-la'ik, ei tao tataos fo mi'a loti leoiak, ma minu anggol oek leoiak, losa Au fali maing, na, ndia sama leo ei tui seluk, la'eneu Au mamateng."

Mete ma o dalem taa malole, na, boso manggatuuk mu'a nai Lamatuak mein

²⁷ Huu ndia de, mete ma hambu hataholi na'a loti, ma ninu anggol oek fo tao nasanenedak neu ita Lamatuan, tehuu, dalen taa ndoos, na, neu ko Manetualain huku ndia. Huu, Lamatuak Yesus aon ma daan. De, mete ma hataholi dalen taa ndoos, na, taa nanda na'a ma ninu nai ndia, huu, kada ndia tao nakadadaek Lamatuak Yesus. ²⁸ Malolenak, hataholi esa-esak palisak ndia dale hehelin dei. Boe ma, mete ma ana namahele tebe-tebe dalen ndoos, bei fo ana bisa na'a loti ndia, ma ninu anggol oek ndia. ²⁹ Tehuu, hambu hataholi na'a ma ninu no dale taa ndoos. Huu, ala dudu'a, lae, "Yesus mamaten ndia, sosoa-ndandaan taa fa boe. Yesus aon sosoa-ndandaan taa soaneu au." Hataholi leondiak lembe aon sila dudu'a manggalaun, huu dei fo ala hambu huhukuk. ³⁰ Huu ndia de, nai ei lalada mala ele, hambu mana ma'a-malek, hambu kamahedik, ma hambu mana matek so.

³¹ Tehuu mete ma, ita palisak neulalau ita dale nala, na, ita taa hambu huhukuk. ³² Mete ma, ita Lamatuan huku ita, na, Ana tao leondiak fo nanoli ita tungga dala ndoos. Huu, Ana taa nau ita hambu huhukuk, ma dei fo takalulutuk no'u to basa hataholi daebafok kala ia.

³³ De, tolanoo susue nggalaei! Mete ma, ei makabubua fo mi'a nai Lamatuak mein, na, esa musi mahani esa dei. ³⁴ Mete ma, hambu mana ndoek nalan seli, na, malolenak, na'a nai uman dei. Basa dei fo, mete ma ei makabubua no'u, na, ei boso hambu huhukuk.

La'eneu dede'a fe'e kala fo ei matanek ndia, au neti dei, bei fo au hetin.

12

Lamatuak Dulan, fee koasa neu ita, fo tao ues mata-matak

¹ Tolanoo susue nggalaei! Au nau fo ei bubuluk la'eneu koasa ndia, ma baba'ek fo Lamatuak Dulan fee ita, fo suek ita paken. ² Ei bubuluk so, mae, faik ei bei ta dadik Lamatuak hataholi nala, ei mambue masonggok bua hala taa kala. Ei tungga sala mboke-mboke. ³ Huu ndia de, au nau fo ei bubuluk, taa bisa hambu hataholi fo nanamba'ak no Lamatuak Dula Dale Malalaon nae, "Yesus mate nduadaak leo!" Ma taa bisa hambu hataholi fo taa nanamba'ak no Lamatuak Dula Dale Malalaon nae, "Yesus ndia na, au Lamatuang!"

⁴ Lamatuak Dulan, fee hataholi esa-esak tungga ndia baba'e-babatin, fo ala lakalala'ok esa-esak no ndia uen. Tehuu, basa baba'e-babati kala sila, leme Dulak esa mai. ⁵ Hataholi hambu baba'e-babati mata-matak, fo ono-lau hataholi, tehuu basa sala lamanene leme kada Lamatuak esa mai. ⁶ Hataholi mana hambu ues mata-matak, fo lakalala'ok Lamatuak uen, tehuu, kada Manetualain ndia, tulun sila, fo lakalala'ok basa ues sila. ⁷ Lamatuak natudu Ndia Dulan neu hataholi esa-esako sodan, no dala mana fe'e kala, tehuu, no maksud fo suek basa sala laua-lanale no'u. ⁸ Ana fee Ndia Dulan koasan neu hataholi nala. Luma hambu baba'ek fo ala bisa dudu'a naluk, suek fee nanoli-nafadak no mandaan. Luma

✧ 11:25 Kalua neme Masir mai 24:6-8; Yermia 31:31-34

hambu baba'ek fo lafada manggaledok, hata fo ala bubuluk. ⁹ Luma bali, hambu baba'ek fo lamahale tea-tea leu Manetualain, huu sila nanamba'ak neulalau lo Ndia Dulan. Luma bali, hambu baba'ek fo tao lahai hataholi kamahedik. ¹⁰ Luma bali, hambu baba'ek fo tao tanda heran mata-matak, fo latudu Manetualain anaselin. Luma bali, hambu baba'ek fo lafada Lamatuak hehelun leu Ndia hataholi nala. Luma bali, hambu baba'ek fo bisa bubuluk dulak bee ndia maokak nai Manetualain, ma bee ndia taa. Luma hambu baba'ek fo bisa kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai. Luma bali, hambu baba'ek fo bisa kokolak langgaledo dede'a kala sila sosoa-ndandaan. ¹¹ Tehuu, kada Dulak esak fo tao sila basa sala bisa tao ues sala sila. Ana fee hataholi esa-esak fo ala labe'i tao ues tungga Dulak hihii-nanaun.*

Ao-inak esa, ma ndia baba'en mata-matak

¹² Au sangga akasasama baba'e kala sila, lo hataholi aon. Aok esa, na, baba'en mata-matak. Tehuu, baba'e mata-mata kala sila, nanamba'ak dadik leu kada aok esak.*

Ndia, sama leo Karistus hataholi nala. ¹³ Ita basa nggata nanamba'ak to Dulak esa. Huu ndia de, ledoeik ita hambu salanik, na, ita dadik sama leo hataholi nusak esa. Mae, ita hataholi Yahudi do, taa Yahudi, ata do, taa ata, huu Manetualain fee ita basa nggata kada Dulak esak. Ndia sama leo ita basa nggata tinu oe fo neni sodak neme kada oe matak esa mai.

¹⁴ Memak, ao-inak ndia, taa kada baba'ek esak. Huu ndia ndia, dadik neme baba'ek no'uk mai. ¹⁵ Leo o eim nae, "Au ia, taa limak. De, au taa dadik baba'ek neme o ao-inam mai." Mae ana kokolak leondiak boe oo, tehuu, ndia bei baba'ek neme o ao-inam mai. Tetebee, hetu? ¹⁶ Ma mete ma o ndi'idoom nae, "Au ia, taa mata. De, au taa dadik baba'ek neme o ao-inam mai." Mae ana kokolak leondiak, tehuu ndia bei baba'ek neme o ao-inam mai. ¹⁷ Dudu'a dei! Mete ma o ao-inam basan dadik neu kada mata, na, talobee fo o bisa mamanene? Ma mete ma o ao-inam basan dadik neu kada ndi'idoon, na, talobee fo bisa hae la'e book?

¹⁸ Tehuu ei bubuluk so, Manetualain tao nala ita dadik sama leo ao-inak esa, ma Ana heti ndia baba'en mata-matak, tungga Ndia mata-aon.

¹⁹ Mete ma ita ao-inan kada dadik neme baba'ek matak esa, na, naden taa 'ao-inak' bali hetu? ²⁰ Tehuu ndia tetebee, na, ita ao-inan naena baba'e mata-matak. Ndia tao dadik ao-ina katemak esa.

²¹ Hataholi matan taa bisa tao nakadadaek hataholi liman, nae, "Au taa paluu o!" Ma hataholi langgan taa bisa nafada hataholi ndia ein, nae, "Au taa paluu o!" ²² Ndia tetebee, na ndia hambu ao-inak baba'en fo ita taok taa balakaik, ma sosoan taa, tehuu, ita bei paluu sala. ²³ Hambu baba'ek fo ita taok sosoan kada fak, tehuu, ita bei takaboi neulalau sala. Ma, hambu baba'ek fo ita mae tatudun boe ma ita mboti neulalau sala. ²⁴ Tehuu, mete ma baba'ek fo taa tao nakamamaek ita, na, ita taa tao hata-hata neu sala.

Tehuu, Manetualain nakabubua basa baba'e kala, fo tao sala dadik ao-inak esa. Boe ma, Ana heti fo baba'ek taa kasosoak na, ita takaboi neulalau sala, ²⁵ huu, Ana taa hii ita ao-inan nana baba'ek. Ana nau fo basa baba'e kala, esa suli esa. ²⁶ Huu, mete ma baba'ek esa hambu toto'ak, na, basan namedan boe. Ma mete ma, esa hambu hada-holomata, na, basan lamahoko tungga boe.

²⁷ Leondiak boe neu ei. Huu, ei sama leo Karistus ao-ina kateman. Tungga-tungga hataholi kamahelek dadik sama leo baba'ek esa neme

Karistus ao-inan mai. ²⁸ Huu, nai hataholi kamahelek lalada nala, Manetualain fee koasa fo tao ues mata-matak.

Kaesan, Ana nadenu hataholi luma leu lafada Ndia hehelun.

Kaduan, Ana pake hataholi luma dadik neu mana kokolan.

Katelun, Ana tao hataholi luma malelak fo lanoli hataholi fe'ek la'eneu Ndia.

Boe ma, Ana fee koasa neu hataholi luma fo tao tanda heran mata-matak, fo natudu Ndia ana selin.

Luma bali hambu koasa fo tao lahai hataholi kamahedik.

Luma bali hambu baba'ek fo tulu-fali hataholi.

Luma bali hambu baba'ek fo bisa lakaneni hataholi fo ala tao ues no'u lo malole.

Ma Ana fee koasa neu hataholi luma bali, fo bisa kokolak lenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai.*

²⁹ Ei dudu'am leobeek? Manetualain nadenu basa hataholi la fo leu lafada Ndia hehelun do? Taa. Ana tao basa hataholi la dadik leu Ndia mana kokolan do? Taa. Ana tao basa hataholi la lanoli lalelak do? Taa. Ana fee koasa neu basa hataholi la fo bisa tao tanda heran do? Taa. ³⁰ Ana fee koasa neu basa hataholi la fo tao lahai hataholi kamahedik do? Taa. Ana tao basa hataholi la bisa lakokola lenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai do? Taa. Ana tao basa hataholi la bisa lafada dede'a kala sosoandandaan do? Taa.

³¹ Ei musi mahehele fo simbok ma pake baba'ek kasosoak ndia fee hataholi no'u kala.

Mae leondiak boe, tehuu au bei nau atudu ei dala malolen nalan seli.

13

Susue-lalaik tetebes

¹ Leo au bisa kokolak unik dede'a mata-matak, fo dede'a hataholik do, dede'ak neme Lamatuak ata nusa-sodan do, tehuu au taa aena susue-lalaik fa boe, na ndia nanalan hata? Au kokolang ndia, kada louk, sama leo meko fo kada nalii-nalii leo tong louk fo kada nalii tong-tang, tong-tang. ² Leo, au aena baba'ek fo afada Lamatuak hehelun neu Ndia hataholi nala, ma, au bubuluk basa bui kala, ma au alelak basa dede'a kala fo hataholi malela kala bubuluk, ma, au namaheheleng neu Lamatuak matea losa au bisa lali heni lete kala, tehuu au taa aena susuek fa boe, na, ndia sosoan hata? Au tataong ndia, sosoan taa fa boe.* ³ Mete ma au se'o heni basa au hata nggala, fo basa na pake basa doi nala, fo fee hataholi kadi'i-taidae kala la'a, do fee au aong dadik neu tunu-hotuk,* tehuu au taa aena susuek fa boe, na, ndia sosoan hata? Au taa aena netes fo soso'uk aok boe. Huu, kada soso taak ndia! Nanalan taa.

⁴ Huu, susuek ndia, dale malole.

Susuek ndia, nggaleloak.

Susuek ndia taa holo.

Susuek ndia, taa soso'u aok.

Susuek ndia, taa koao.

⁵ Susuek ndia taa balakaik.

Susuek ndia, taa nau mesa kana senggi.

Susuek ndia, taa lofoanak luli.

Susuek ndia, taa nambeda dalek.

* **12:28** Efesus 4:11 * **13:2** Mateos 17:20; 21:21; Markus 11:23 * **13:3** Hambu susula dede'a Yunani luma nana sulak tamba lae, "fee au ao-inang dadik neu tunu-hotuk."

⁶ Susuek ndia, namahoko no hata fo tetebes,
ma taa nahiik dede'ak fo mana benu selik.

⁷ Susuek ndia, nakatataka babalak.
Susuek ndia, namahele nakandoo.
Susuek ndia, namahena nakandoo.
Susuek ndia, nahele nakandoo.

⁸ Susuek taa hahae nalelak.

Tehuu hata fo Lamatuak mana kokola nala lafadak ndia, doo-doo na, taa paluu so bali. Ma mete ma hataholi kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, doo-doo boe na, taa paluu so bali. Ma hata fo hataholi malela kala bubuluk ndia, doo-doo boe na, sosoan taa so bali. ⁹ Hatematak ia, ita bubuluk kada faak. Mete ma ita dadik teu Lamatuak mana kokolan, na, kada ita tafada dede'ak fo bei ta matetuk. ¹⁰ Tehuu losa ndia fain, na, dei fo basan dadi latetu. Faik ndia, dede'a kala bei ta matetuk boe, ma, sosoan taa so bali.

¹¹ Conto leoiak: faik fo au bei kadi'i anang, au akokola sama leo kakana ana kala lateme lakokola. Au boe oo dudu'a sama leo kakana anak lateme dudu'a. Tehuu hatematak ia, au dadi inahuuk so. Huu ndia, de au taa heo-hilu sama leo kakana kadi'ik so bali.

¹² Conto fe'ek bali: hatematak ia, ita bisa tita fa, tehuu bei ta manggaledok, sama leo ita pake titilo manggenggeok. Tehuu, doo-doo dei fo basan dadik manggaledok. Ita bisa titan sama leo nai ita mata nala. Hatematak ia au bubuluk kada faak. Tehuu doo-doo, dei fo au bisa bubuluk basa-basan, sama leo Manetualain bubuluk basa-basan la'eneu au ao-inang.

¹³ De, hatematak ia, hambu dede'ak telu fo ita musi taon, fo nahele nakandoo. Na ndia:

ita musi tamahela takandoo teu Lamatuak;
ita musi tamahena takandoo, tae, Ana heti basan dadik malole;
ma ita musi tasueao takandoo.

Neme dede'a katelu kala ia, na, kasosoak nalan seli, fo ndia, *susuek*. Huu, susuek malolen lena heni neme basan mai.

14

Lamatuak Dulan fee Ndia hataholi nala, uen kofe'e kala

¹ Masusua fo masueao nai basa dede'ak lala'en. Huu, taa hambu dede'a fe'ek fo kasosoak lena bali. Sangga dalak fo Lamatuak Dulan fee baba'ek fo ei bisa tao dede'a-dede'a malole. Nakalena bali, ei hambu baba'ek fo mafada Lamatuak hehelun. ² Huu, mete ma hataholi hambu baba'ek fo kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, Dulak ndia feen koasa fo kada kokolak no Lamatuak, de hataholi mana makabubua lai ndia, taa bubuluk hataholi ndia kokolan. ³ Tehuu, mete ma hataholi hambu baba'ek fo nafada Lamatuak hehelun ndia, na, ana nafada heheluk ndia neu basa hataholi lai ndia. Ana nafoto'a hataholi namahehelen neu Lamatuak, tao natetea sila dale nala, ma kokoe hataholi mana dale hedi kala. ⁴ Hataholi mana kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, kada ana tao natea ndia aon. Tehuu hataholi mana mafada Lamatuak hehelun ndia, tamba tao natea basa hataholi salanik makabubuak nai ndia.

⁵ Au hihiiing na, ei basa nggei bisa kokolak minik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai. Tehuu au ahiik anaseli, fo ei bisa mafada Lamatuak hehelun. Huu, hataholi mana mafada Lamatuak hehelun ndia, sosoan lena heni neme hataholi fo kada kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan

mai. Mete ma kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, ndia malole boe, sadi hambu hataholi bisa nafada dede'ak ndia ndandaan. No leondiak, na, heheluk ndia bisa boe tao natea basa hataholi salani kala, fo ala bisa lalalak.

⁶ Tolanoo susue nnggaei! Dudu'a sudik dede'ak ia. Leo au mai nai ei, boe ma au kokolak pake dede'ak fo ei taa malelak, na, ei hambu nanalan hata? Taa hetu? Tehuu mete ma au kokolak ua ei, na, malolenak au afada Lamatuak hihii-nanaun. Malolenak au buka dede'ak fo makahulun taa manggaledok. Malolenak au tulun ei, fo malelak dede'ak no malolen lena bali. Malolenak au asanenedak ei Lamatuak Dede'a-kokolan. Malolenak au anoli ei. Ndia, bei fo kasosoak neu ei hetu?

⁷ Leondiak boe oo, no bua musii kala. Mae sila taa kasodak, tehuu ala tao liik mata-matak. Pake kinuk do, sasanu do, gitar do, mete ma ndia not tao liin kofe'ek, na, neu ko hataholi taa bisa lalalak sosodak bee ndia ana taon hetu? ⁸ Ma mete ma to'ik liin taa manggaledok, na, talobee fo soldadu la bisa bubuluk liik ndia tao tanda fo ala lahehele latati? Taa bisa hetu? ⁹ Leondiak boe neu ei. Mete ma ei kokolak minik dede'ak fe'ek fo hataholi taa lalalak kana no manggaledok, na, ndia sama leo kada ei kokolak mia ani. Kada sosoaa taak, huu hataholi taa bisa lalalak o hihiiim! ¹⁰ Hambu dede'ak no'un seli lai daebafok ia, ma esa-esak no ndia ndandaan hehelin. ¹¹ Mete ma au taa bubuluk hataholi fe'ek dede'an, na, ndia sosoan taa fa boe neu au. Au taa alelak sila, ma sila boe oo taa lalalak au. Ai esa-esak dadik hataholi nusa dea.

¹² Leondiak boe oo, no ei. Ei nau hambu baba'ek neme Lamatuak mai. Ndia malole. Tehuu malolenak ei masusua fo hambu baba'ek fo suek ei bisa paken miu tulu-fali tao matea hataholi kamahele no'u kala dalen!

¹³ De, hataholi fo mana kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, malolenak ana hule-haladoi fo Lamatuak boe fee ndia baba'ek, fo bisa nafada dede'ak ndia ndandaan. ¹⁴ Mete ma au hule-haladoi unik Lamatuak Dulan manai au daleng, na au taa alelak au kokolak hata ndia. ¹⁵ De, ndia malolen, au taon leobee? Au hule-haladoi unik Lamatuak Dulan manai au daleng. Ma au boe oo, hule-haladoi unik dede'a de'ek fo au alela kana. Au pake dua sala, tehuu esa-esak no ndia ledoein. Leondiak boe, au soda koa-kiok neu Lamatuak, unik Ndia Dulan manai au daleng. Ma au boe oo, bisa soda unik dede'a de'ek fo au alela kana. Au pake dua sala, tehuu esa-esak no ndia ledoein boe. ¹⁶ Mete ma o kokolak munik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, fo so'uk koa-kiok neu Manetualain, tehuu hambu hataholi nai ndia fo taa nalelak dede'a kala sila, na, talobee fo sila bisa dalek esa lo o? Ledoeik o moke makasi neu Lamatuak munik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, talobee fo sila bisa sama-sama lakaheik lo o, lae, "Tetebes ndia!" Taa bisa hetu? Huu tala lalalak o kokolam ndia. ¹⁷ Bisa boe, o moke makasi leondiak neu Lamatuak. Tehuu ndia taa tao natea hataholi fe'ek dalen.

¹⁸ Fama ei taa bubuluk, tehuu au kokolak unik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai lena heni ei basa ngei. Ma au oke makasi neu Lamatuak, huu Ana tao nala au bisa kokolak leondiak. ¹⁹ Tehuu mete ma hataholi kamahele kala lakabubua, na, au kokolak unik dede'a de'ek keke'u anak fo lalalak kana, nakalena au anoli sala unik kokola naluk fo mangginggiik neme Lamatuak Dulan mai fo tala lalala kana.

²⁰ Tolanoo susue nnggaei! Mete ma ei nau malelak sudik dede'ak hata, na, ei musi manoli tungga duduk'ak leo hataholi lasik. Boso duduk'ak sama leo kakana kadi'i kala! Tehuu, no dede'a manggalauk, na, ei musi leo kakana

anak, fo taa tao nalelak dede'a manggalauk, huu dale nala malalaok. ²¹ Nai Lamatuak Susula Malalaon, nana sulak, nae:

"Ita Lamatuan kokolak, nae,

'Au nau pake hataholi fo kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai,

fo Au kokolak neu hataholi nusa Israel.

Tehuu mae Au kokolak leobee boe oo,

ala taa nau lamanene Au." [☆]

²² Huu ndia de, ei bisa mita, mete ma hataholi kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, ndia dadik tanda neu hataholi fo *bei ta* namahele neu Lamatuak, fo ala bisa lita Ndia koasan. Ndia taa tulun hataholi fo kamahele kala neu Lamatuak so. Tehuu mete ma, hataholi nafada Lamatuak hehelun, na, ndia taa tulun hataholi *bei ta* kamahelek neu Ndia. ²³ Leo ei basa nggei makabubua, boe ma basan kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, ma hambu hataholi taa kamahelek, do hataholi taa mana malelak dede'a kala sila, maso lai ei lalada mala, na, dei fo ala dudu'a leobee? Neu ko ala lae, "Hataholi manai ia kala lamulu so bae maa!"

²⁴ Leo ei basa nggei makokola mafada Lamatuak hehelun, ma hambu hataholi taa kamahelek, do hataholi taa nalelak heheluk sila, maso lai ei lalada mala, neu ko hataholi la sila nau lamanene hata fo ei kokolak ndia, te ndia natudu sila sala nala, losa ala palisak lutu-lutuk sila soda hehelin. ²⁵ Boe ma dede'a manggalauk fo nana nafunik nai dalen nala, dei fo nana bukak fo basa hataholi la bubuluk. Basa boe ma, dei fo ala sendek lunggu-langgan nala fo lakaluku-lakatele leu Manetualain, lae, "Wei! Manggaledok so, Manetualain nai ei lalada mala!"

Basa hata fo ita tao kala, na, tao tungga teteben. Boso babali kasa

²⁶ De, tolanoo susue nggalei! Mete ma ei makabubua, na, hataholi esa-esak no ndia baba'en. Hambu mana soda fo koa-kiok neu Manetualain. Hambu mana manoli hataholi la'eneu Lamatuak. Hambu mana mafada dede'ak neme Lamatuak mai, fo makahulun nana nafunik. Hambu mana kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai. Ma hambu fo bisa nafada kokolak sila ndandaan. Basa dede'a kala sila, musi latetea hataholi fe'e kala namahehelen.

²⁷ Mete ma hambu hataholi nateme kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, na, ndia malole. Tehuu mae kada hataholi dua do telu, na, dai ndia so. Boso no'u kala. Esa kokolak basa dei, bei fo esa kokolak bali. Ma musi hambu hataholi fo bisa nafada sila kokola nala ndandaan. ²⁸ Leo mete ma taa hambu hataholi bisa nafada kokolak sila ndandaan, na, boso kokolak nenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai, nai hataholi no'u kala matan. Ela fo ala kokolak loa-naluk nai sila dale heheli nala. Sila boe oo, bisa kokolak lo Lamatuak leondiak.

²⁹ Mete ma ei makabubua, na, kada dua do telu, fo kokolak mafada Lamatuak hehelun. Fe'e kala timba-tai neulalau sila kokola nala. ³⁰ Tehuu leo Lamatuak nafada dede'ak esa fo makahulun taa manggaledok, neu hataholi esa fo nanggatuuk nai ndia, na, hataholi ndia musi nafada dede'ak ndia neu basa malai ndia kala. Ma hataholi fo mana kokolak manai mata musi hahae, fo fee lelak neu hataholi fo bei fo namanene neme Lamatuak ndia mai, fo ana kokolak. ³¹ Teteben, na, ei basa nggei bisa mafada Lamatuak hehelun. Tehuu, ela hataholi esa kokolak basa, bei fo ndia nonoon. No leondiak, na basa hataholi la bisa lamanene, basa sala lanoli ma basa sala bisa lameda sila dale nala boe latea. ³² Masanenedak,

☆ 14:21 Yesaya 28:11-12

hataholi mana kokolak nafada Lamatuak hehelun boe oo, musi heti nalelak ndia aon. Basa na, esa bisa nahani esa, ma fe'ek bisa nakatataka nala aon. ³³ Huu, taa hambu naodek nai Manetualain. Basan nana hetik ma ndoo-ndoo.

Nai sudi bee, mete ma hataholi kamahele kala lakabubua, na, sila natetemen leoiak: ³⁴ Ina kala musi langgatuuk ndoo-ndoo. Boso bafa nala beau. Ala musi lamanene leu malangga nala. Huu, Manetualain Heti-heun boe oo, nafada leondiak, hetu? ³⁵ Mete ma hambu inak esa natane dede'ak esa, na, ela ana fali dei, bei fo natane ndia sao toun. Huu, mete ma ina kala lahuu lai uma huhule-haladoik dale, na, ndia kada tao nakamamaek!

³⁶ Ei dudu'a mae leobee!? Huu Manetualain Dede'a-kokolan taa neme ei mai! Ma Ndia Dede'a-kokolan taa kada fee ei mesa nggei nai kota Korintus! Dudu'a neulalau dei! ³⁷ Mete ma hambu hataholi ana taok aon bisa nafada Lamatuak hehelun, fo, dudu'a nae ndia simbo koasa neme Lamatuak Dulan mai, na, ndia mesa kana bubuluk, nae, dede'ak fo au sulak fee ei ndia, taa heti-heuk neme au mai, tehoo ndia palenda neme Yesus fo ita Lamatuan mai. ³⁸ Mete ma hambu hataholi taa nau simbo dede'a kala sila, na, ei boso simbok ndia.

³⁹ Tolanoo susue nggalei! Mbalak eik, fo ei hambu koasa fo bisa kokolak mafada Lamatuak hehelun. Ma boso ka'i hataholi, mae, ala taa bole kokolak lenik dede'ak neme Lamatuak Dulan mai. ⁴⁰ De, mete ma ei makabubua, na, makalala'ok basan no tetebe, fo tungga mandaan. Dede'ak esa la'ok dei, bei fo fe'ek tungga. Makalala'ok basan no nana hetik. Boso babali kasa!

15

Karistus nasoda fali neme Ndia mamaten mai

¹ Tolanoo susue nggalei! Au nau fo ei masaneda Lamatuak Hala Malolen la'eneu dala sodak fo au afada neu ei so, neme makahulun mai. Ei simbo malan boe ma mahele tungga makandoo Halak ndia. ² Huu, Halak ndia bisa tao nasoda ei, sadi ei to'u tea-tea ndia makandondoo henin. Tehoo, mete ma ei taa mamahele makandoo neu Manetualain, na, ei namahehele mala sila, soosan taa.

³ Au anoli ei so dede'a kala fo kasosoak nalan seli, fo makahulun hataholi nanoli nitak au so. Fo ndia: Karistus, fo Manetualain haituan mai so, ma maten so fo tao nasoda ita, teme ita sala-singo nala mai, fo nandaa no Lamatuak Susula Malalaon nana sulak neme makahulun mai. ⁴ Boe ma ala latoi Ndia. Basa de, neu binesan, boe ma Lamatuak tao nasoda falik Ndia, nandaa leo Lamatuak Susula Malalaon nana sula memak neme makahulun mai. ⁵ Basa boe ma Karistus natudu ao-inan neu Petrus.* Ndia boe oo, natudu ao-inan neu ana mana tungga kasanahulu dua kala. ⁶ Basa de, la'i esa, Ndia boe oo natudu ao-inan neu hataholi kamahele kala natun lima lenak. De, basa sala bisa lita Ndia! Neme sila mai, hambu no'u kala bei kasodak. Kada luma mate sala so. ⁷ Basa boe ma, Ana natudu ao-inan neu ka'a Yakobis. Boe ma neu basa Ndia nadedenu nala.

⁸ Au boe oo mate'ean nala seli, ita Ndia. Huu, au sama leo ana mate'a teisusuk fo bonggi nakabuik tete'en. ⁹ Lamatuak nadedenu fe'e nala, basa sala kasosoak lena au. Mete ma tungga tetebe, na, taa nandaa au

✧ 15:3 Yesaya 53:5-12 ✧ 15:4 Sosoda Koa-kio kala 16:8-10; Mateos 12:40; Hataholi Nadedenu

nala Tutuin 2:24-32 * 15:5 Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nae, "Kefas". Kefas ndia, na, Petrus nade fe'en. ✧ 15:5 Mateos 28:16-17; Markus 16:14; Lukas 24:34, 36; Yohanis 20:19

✧ 15:8 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:3-6

dadik Ndia nadedenun. Huu, makahulun, au ndia tao doidoso Lamatuak hataholi nala sudi lai bee.✧ ¹⁰ Tehuu, Manetualain natudu Ndia dale malolen neu au. Boe ma, Ana tao au fo dadik sama leo hatematak ia. Ledoek Ana tao dede'a malole neu au, Ana taa nggangali heni fai no sosoa taak. Babasan, de au mbalak eik lena heni basan! Naa te, au taa ndia tao ues, tehuu, Lamatuak dale malolen ndia tao ues nai au sodang.

¹¹ De, mete ma au ndia anoli, do hataholi fe'e kala lanoli, na taa hatahata. Huu ai basa nggai manoli dede'ak sama. Ai mafada hataholi la'eneu Lamatuak Hala Malolen nakandondoo henin. Huu ndia de, ei mamahele neu Hala Malole fo bei sama ndia.

Hataholi mana matek neu ko nasoda fali

¹² Ai mateme manoli, mae, Karistus, fo Lamatuak haituan mai so, nasoda fali neme Ndia mamaten mai. Hatina de ei luma mae, "Hataholi mana mate kala, taa lasoda fali"? Ndia huun hata? ¹³ Huu, leo hataholi maten fo taa nasoda fali, na, ndia ndandaa nae, Karistus boe oo taa nasoda fali! ¹⁴ Ma mete ma Karistus taa nasoda fali, na, basa hata fo ai mateme mafada hataholi la, sosoan taa. Ma ei namahehelem neu Ndia, kada loulatak! ¹⁵⁻¹⁶ Ma, mete ma tetebe hataholi mana matek taa nasoda fali, na, ai boe oo, sakasii pepek kok la'eneu Manetualain. Huu, ai mateme manoli, mae, "Manetualain ndia tao nasoda falik Karistus!" Memak ai mafada leondiak. Tehuu, mete ma hataholi mana matek taa nasoda fali, na, ndia ndandaa, nae, Manetualain taa tao nasoda fali nitak Karistus. ¹⁷ Du'a sudik dede'ak ia: mete ma, Karistus taa nasoda fali, na, ei namahehelem neu Manetualain sosoa taak! Huu, ei bei lemba ei sala-singgo mala! ¹⁸ Taa kada ndia, huu basa hataholi mana mate kala, fo makahulun nanamba'ak no Karistus, de, mete ma Karistus taa nasoda fali nitak, na, sila boe oo, mate kofe'e dook lo Manetualain. ¹⁹ Ita tasalai teu Karistus, tae, dei fo Ana nau tao malole neu ita. Tehuu mete ma tamahena leondiak, fo kada nai daebafok ia, na, ndia sosoan taa! Ma ita dadik hataholi kasian nalan seli neme basan mai!

Huu, Karistus nasoda fali, de neu ko hata dadi?

²⁰ Naa te taa leondiak hetu maa? Huu teteben, na ndia: Karistus fo Manetualain haituan mai ndia so, nasoda falik neme Ndia mamaten mai! Ma, taa kada Ndia mesa kana, huu dei fo hataholi kamahele kala fo mana mate kala so boe, lasoda fali. Karistus sama leo buna-boa makasososak, fo natudu, nae, sila fo mana mate kala, dei fo lasoda fali tungga Ndia. ²¹ Makahulun ele, kada hataholi esak, fo ndia Adam, fo ana la'olena Lamatuak palendan. De, ndia huhukun, ndia mamates. Huhukuk ndia boe oo, tuda la'eneu basa ita hataholi. Tehuu, hatematak ia, hambu hataholi esa bali, fo ndia Karistus, fo mana masoda tungga Lamatuak palendan. Huu Ndia malolen, de hataholi mana matek bisa nasoda fali! ²² Basa hataholi mana la'olena Lamatuak palendan, hambu huku mate boe, sama leo Adam. Leondiak boe, basa hataholi fo nanamba'ak no Karistus, neu ko Manetualain fee sala lasoda fali.

²³ Tehuu, esa-esak no ndia fain. Karistus dadik hataholi sososak fo nasoda fali, sama leo buna-boa sososak isinaak ndia. Ma neu ko, mete ma Ana fali main neni daebafok ia mai so, bei fo Ndia hataholi nala lasoda fali boe. ²⁴ Basa ndia, bei fo daebafok basan. Faik ndia, Karistus dadik Manek fo tao nakalulutu basa koasa, basa palenda, ma basa malelak fo musu lo Lamatuak. Ndia boe dadik Manek fo fee falik Ndia hak palendan neu Manetualain, fo Ndia Aman.

✧ 15:9 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3

25 Huu, Ana musi to'u palenda nakandoo, losa Manetualain tao nasenggi basa mana laban Karistus, fo ala do'ok leu Ndia. ✧ 26 Hambu dede'ak esa bali fo lamusuk lo ita hataholi. Huu ndia de, ita musi mate. Tehuu, babasan Lamatuak boe oo nau tao nasenggi mamates koasan. Ana tao basa leondia, boe ma tao hambu hataholi mate so bali. 27 Nai Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae, "Lamatuak tao basa nana sengg kala fo lakatele neu Hataholi fo Ana helu haituan mai." Ledoeik nana sulak, nae, "basa nana sengg kala lakatele leu Ndia Hataholin", manggaledok so, nae, Manetualain taa masok nai ndia. Huu, Lamatuak mesa kana ndia so'u nala Ndia, fo dadik Lamatuak neu basa-basan. ✧ 28 Dei fo mete ma basan lamanene tebe-tebe leu Manetualain Anan, na, neu ko Anak ndia fee falik basan neu Ndia Aman, fo Aman so'u nala Ndia so, dadik neu basa sala Lamatuan. Basa boe ma, Manetualain to'u palenda nakandondoo henin nai basa dede'a kala, neu basa hataholi la.

Leo hataholi mana matek taa nasoda fali

29 Hambu hataholi nau salani, nggati hataholi mana matek fo bei ta nana salanik. Mete ma hataholi mana matek taa nasoda fali, na, hatina de ala nau salani nggati hataholi mana matek? † 30 Ma hatina de ai nau masale mamates tungga-tungga ledoeik, leo hataholi mana matek taa bisa nasoda fali? 31 Huu tungga-tungga faik uak au mate! Tehuu tolanoo susue nggalei! Au soo, au ameda taa hata-hata, leo au mate. Huu au bisa botik au matang, huu, ei nanamba'ak nakandoo mia ita Lamatuan Yesus Karistus, fo Manetualain haituan mai so. 32 Fain, fo au bei nai kota Efesus, au ambue asisimbo bafak ua hataholi la fo sama leo banda fui manggalauk. Leo kada au aule fo au bisa sengg soaneu au ao-ina heheling, tehuu, taa soaneu Lamatuak, na, ndia kada sosoan taa! Tehuu mete ma tetebes hataholi mana matek taa nasoda fali, na malolenak ata tungga kada hataholi kokolan, fo nae,
"Mai fo ata feta takasoe,

ma kada ta'a-tinu malada-malada,
huu fo'a, te ita mate so!" ✧

33 Boso ei nana kedi nalak, fo dudu'a tungga leondiak! Huu, hambu kokolak lae,
"Mete ma, ei eik esa mia hataholi manggalauk kala,
na, ndia tao o singgo muma dala soda ndoos mai."

34 Boso tao manggalauk bali! Hahae leo! Heti o aom! Tao kada ndoos! Teteben na, musi mameda mae, huu, nai ei lalada mala, bei hambu hataholi fo bei ta lalelak Manetualain.

Mete ma, ita tasoda fali, dei fo ita aon leobeek?

35 Hambu mana matanek, "Mete ma hataholi nasoda fali, na, dei fo ndia dalan leobeek? Ma sila ao-ina nala dadi leobeek?"

36 Nggoak aa! Mete ma sele bini, na bini ndia nakalulutuk nai dae dale dei, bei fo ana bisa nasoda ma nanumbu. 37 Ma bini fo ita selen ndia, mata-aon taa sama leo mana manumbuk ma nadoo. Ndia kada bini kamatuuk, matak leo hade gandum, do hade, do bini fe'e kala. 38 Esa-esak tungga ndia mata-aon, fo tungga Lamatuak hihii-nanaun. Huu Ndia ndia naketu nala sesele kala, esa-esak no mata-aon so.

✧ 15:25 Sosoda Koa-kio kala 110:1 ✧ 15:27 Sosoda Koa-kio kala 8:6 † 15:29 Lalanek ia taa manggaledok. Hadak leo "hambu salanik fo nggati hataholi mana matek" taa nai lalane fe'ek nai basa susula *Lamatuak Hehelu Beun*. ✧ 15:32 Yesaya 22:13

³⁹ Banda ma hataholi leondiak boe. Esa-esak no ndia mata-aon, tungga Lamatuak hihii-nanaun. Boe ma hataholi ao-inan, tungga hataholi mata-aon. Banda ao-ina nala, esa-esak no ndia mata-aon. Mbuik no ndia enan. I'ak no ndia enan. Fe'ek bali no ndia enan.

⁴⁰ Hambu buas nai lalai, ma hambu buas nai daebafok. Mana lai lalai hambu sila ana selin. Tehuu ana selin ndia, fe'e neme malai daebafok. Malai daebafok boe oo, hambu sila ana selin. Tehuu ana selin ndia, fe'e neme manai lalai. ⁴¹ Mete ma nai lalai, ledo ana selin fe'e; bulak ana selin fe'e; ma nduu kala ana seli nala mana fe'e kala. Esa-esak no ndia mata-aon. Esa-esak no ndia ana selin. De, basan ka ana selik hetu maa?

⁴² Mete ma hataholi mana matek nasoda fali, na, ndia sama leo bini isinaak ndia. Huu mete ma nato'i basa hataholi mana matek, na, ndia mbombolan nakalulutuk, hetu? Tehuu mete ma ana nasoda fali so, na, ana taa sama leo makahulun so. ⁴³ Ledoeik ita tato'i hataholi mana matek, na, ita tameda tae mbombolak ndia manggenggeok. Tehuu, mete ma hataholi ndia nasoda fali so, na, ndia ana seli maa! Huu, ana dadik malalaok! Hataholi mana matek, taa bisa tao hata-hata neu ledoeik hataholi latoin. Tehuu, ledoeik ana nasoda fali so, na, ana dadik balakaik nalan seli! ⁴⁴ Mete ma hataholi bei nasoda, na, nalelak kada dudu'a ma namemedak hetu? Tehuu, ledoeik maten, fo ana nasoda fali, na, Lamatuak Dulan feen nasoda tetebes. Ma ndia taa sama leo makahulun so bali.

⁴⁵ Hataholi makasosak fo sama leo ita, na ndia Adam. Tungga Lamatuak Susula Malalaon, nana sulak, nae, "ana dadik hataholi kasodak, fo dudu'a ma nameda nalelak." Tehuu, hataholi mata-aok leo Adam fo nai lain seli, na ndia Karistus. Ndia Dulan ndia, bisa fee hataholi nasoda tetebes. ⁴⁶ Hataholi makasosak ndia, fo ndia hataholi nalelak kada dudu'a ma kada namemedak, boe ma ana bisa mate. Tehuu, mana masoda falik ndia, na ndia hataholi fo mana nasoda tetebes neme Lamatuak Dulan mai. ⁴⁷ Hataholi mata-aok makasososan nai daebafok ia, nana taok neme dae isik mai. Tehuu, hataholi fo nanamba'ak no Manetualain manai lalai, mata-aon sama leo Karistus, fo neme lalai mai. ⁴⁸ Ita fo mana masoda nai daebafok ia, mata-aok sama leo hataholi sososak, fo Lamatuak taon neme dae isik mai. Tehuu hataholi fo nanamba'ak no Manetualain nai lalai, mata-aon sama leo Karistus fo maneme lalai mai. ⁴⁹ Ita hatemataki ia mata-aok sama leo Adam fo Lamatuak taon neme dae isik mai. Tehuu doo-doo boe ma ita nanangatik mata-ao beuk, fo sama leo Karistus maneme lalai mai.

⁵⁰ Tolanoo susue nggalei! Au ahiik afada ei, leoiak: ita mana dadik hataholi mata-aok makasososan, ita ao-inan neme daak ma duik. No leondiak, ita taa bisa simbo ita pusakan, fo dadik Manetualain ana nala nai nusa-sodak. Taa bisa! Huu hataholi mata-ao leondiak, dei fo ao-ina nala lakalulutuk, boe ma ala taa bisa simbo dede'ak fo nahele nakandoo.

⁵¹ De, mamananene neulalau! Huu au sangga buka fee ei dede'a buik esa. Neu ko hambu hataholi kamahelek luma taa mate sala. Tehuu, ita basa nggata mata-aon musi nana nggati beuk. ⁵² Ledoeik to'ik nalii mate'en, basa ia la kada ala dadi kaiboik. Nggafan lena heni hate o matam. Ledoeik to'ik nalii boe ma hataholi mana mate kala fo'a fali. Ma mete ma ala fo'a fali, na, ala taa mate seluk, ma taa lakalulutuk seluk so. Leondiak boe, no ita. Ita basa nggata dadik mata-ao beuk. ⁵³⁻⁵⁴ Huu, ita ao-ina nala mana bisa lakalulutuk ia, sangga nana nggatik dadik mata-aok taa mana makalulutuk so bali! Ma ita mana bisa mate ia, sangga nana nggati dadik

mata-aok fo taa bisa mate so bali! Ndia tao tungga hata fo nana sulak memak nai Susula Malalaok, nae,
 "Lamatuak tao nakalulutu mamates koasan so,
 ma Ana sengg ndia!

Huu ndia de, ita taa mate so bali."*

⁵⁵ "Heeh, Mamates!

O koasan nai bee?

Heeh, Mamates!

O dededom nai bee bali?">*

⁵⁶ Hatina de mamates neni namemeda hedis neu hataholi? Ndia, huu ita tao salak. Ndindia! Hatina de ita sala-singgo nala laena koasa leondiak? Ndia huu Manetualain Heti-heun natudu, nae, ita sala-singgo nala la'olena Ndia Palendan. Ndindia so! ⁵⁷ Tehuu hatematak ia, basan dadi fe'ek so! Boe ma ita basa nggata toke makasi no'uk teu Manetualain. Huu, Ndia bisa tao nala ita sengg dede'a manggalau kala, tesik ita Lamatuan Yesus Karistus, tataon. Ma Karistus mana sengg tetebes.

⁵⁸ De, tolanoo susue nggalei! Mahele tea-tea! Boso mangge'o! Ei uem neu Lamatuak musi boe malole, ma boe namano'u. Huu ei bubuluk so, mae, ei tao ues mbilu mbuse fee ita Lamatuan ndia, na taa loulatak.

16

Doik fo hataholi fee kala suek tulu-fali Lamatuak hataholi nala

¹ Hatematak ia, au sangga sulak la'eneu doik fo ei makakabubua mala sala sila, suek tulu-fali neu Lamatuak hataholi nala lai Yerusalem. Au afada hataholi kamahale kala malai nusa Galati, fo ala musi lakabubua doi kala sila leobee. Hatematak ia, ei musi tao tunggan boe.* ² Tungga-tungga sosodaina, na, basa hataholi la musi mbeda sila doi nala fa, neme sila uetaon buna-boan mai. Boso mahani au mai, bei fo ei mulai makabubua doik. ³ Boe ma, mete ma au mai so, na, ei matudu ei hataholi mala fo ei mamahale sala, fo mini doi tulu-fali kala sila neu Lamatuak hataholi nala malai Yerusalem. Basa na, dei fo au sulak susulak fo alelela kasa leu malangga salanik manai elek. ⁴ Ma, mete ma ei dudu'a mae, malole au bisa tungga, na ai bisa miu no'u.

Paulus sangga neni mamana no'uk neu

⁵ Mete ma au la'o ndule nusa Makedonia so, na, bei fo au uni ei uu. Tehuu au akahuluk uni Makedonia uu dei.* ⁶ Basa ndia, bei fo au sangga leo tataak ua ei doo-doo ana; fama losa basa fai makasufun. Basa na, ei bisa tulun au uni mamana fe'ek uu bali. ⁷ Au ta maksud uni ei uu kada ta dook. Huu au sangga leo ua ei ala doo-doo, mete ma ndia tungga Lamatuak hihii-nanaun. ⁸ Tehuu, au bei nau leo nai kota Efesus ia, losa fai malole Pentakosta, [na ndia basa faik lima hulu neme fai malole Paska mai].* ⁹ Mae nai ia hambu hataholi no'uk laban Lamatuak uen, tehuu au hambu lelak no'u fo bisa tao ala ues no'uk.*

¹⁰ Mete ma Timotius neni ei miu, na, simbok mala ndia no malole, fo boso ana dudu'a hata-hata. Huu ndia ndia, ita Lamatuan hataholi mana tao uen, sama leo au.* ¹¹ Boso matanggodo hataholi la suli latahihiik ndia. Tulun ndia, suek ana fali no sodak, neni au mai. Huu, au ua tolanoo fe'e kala, mahanin.

* 15:53-54 Yesaya 25:8 * 15:55 Hosea 13:14 * 16:1 Roma 15:25-26 * 16:5 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:21 * 16:8 Malangga Anggama la Heti-heun 23:15-21; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 16:9-11 * 16:9 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:8-10 * 16:10 1 Korintus 4:17

¹² Hambu dede'ak esa bali. Au kokoe ita tolanoo Apolos so, fo neu tilo ei ma tolanoo fe'e kala. Tehuu, hatematak ia ana bei ta nau neti. Kada mahani, mete ma ana hambu fai malole, bei fo neti.

Tao dede'ak esa bali

¹³ Ei musi manea aok neulalau! Ei musi mahele, fo mamahele makandoo neu Lamatuak! Boso bii! Tao matetea o dalem! ¹⁴ Ei tao sudi hata, na, matudu ei susuem mala.

¹⁵ Tolanoo susue nggale! Ei basa nggei bubuluk, mae, ka'a Stefanus ma ndia uma isi nala dadik leu hataholi sososak fo lamahale leu Karistus, nai nusa Akaya ele. Boe ma ala tao ues mbilu mbuse, fo ono-lau basa hataholi kamahele kala lai ele. De, au oke fo[☆] ¹⁶ ei mamananene miu hataholi mata leondiak. Fo ndia, hataholi mana tao ues tingga-tingga, fo ono-lau no'u mia hataholi kamahele kala.

¹⁷ Au dokodoe sangga tilo ei. Boe ma au daleng namahoko, huu ka'a Stefanus, ka'a Fortunatus, ma ka'a Akaikus, ala mai lai ia. No leondiak, ala nggati ei. ¹⁸ Ala tao latetea au daleng, sama leo ala tao latetea ei dale mala boe. Ei musi fee hada-holomata neu hataholi mata leondia kala.

Paulus haitua soda-molek neu ei basa nggei

¹⁹ Salani kala malai nusa Asia, haitua soda-molek neu ei. Ka'a Akila ma saon ka'a inak Priskila,* ma basa hataholi fe'e kala fo lateme lakabubua lai sila uman boe oo, ala haitua soda-molek, huu, sila nanamba'ak lakandoo lo ita Lamatuan.[☆] ²⁰ Basa hataholi kamahelek lai ia boe oo, haitua soda-molek.

Mete ma ei makabubua, na, soluk esa no esa minik i'iduk fo nandaa neu hataholi kamahele kala.

²¹ Hena mete sudik dei! Huu au, Paulus ia, pake au lima heheling fo sulak leoiak: *Soda-molek!*

²² See fo taa naena susuek neu ita Lamatuan, na, neu ko Manetualain hukun.

Au ateme me'usee hataholi, pake hataholi Yahudi dede'a Aram, ae, "*Marana ta!*" Ndia ndandaan, nae, "*Lamatuak aa! Mai leo!*"

²³ Au oke fo Yesus, ita Lamatuan, natudu Ndia dale malolen neu ei.

²⁴ Au sue ei basa nggei, huu ita nanamba'ak no'u to Karistus, fo Lamatuak haituan mai so.

Losa ia leo. Soda-molek!

Neme au mai,

Paulus

[☆] **16:15** 1 Korintus 1:16 ^{*} **16:19** Susula Malalaok dede'a Yunani nai ia nana sulak, nae, "Priska". Priska ma Priskila ndia, na, kada nadek esa ndia. [☆] **16:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:2

Paulus susula kaduan fee hataholi kamahele kala lai kota Korintus Korintus kaduan

Soda-molek

¹ Susulak ia neme au mai, Paulus. Manetualain nadenu au so, uni sudi bee uu, fo afada hataholi la la'eneu Yesus Karistus, fo Lamatuak tudu mema kana neme makahulun mai so. Ita fadin Timotius nai ia boe. Ana fee soda-molek.

Au sulak susulak ia, fee basa hataholi kamahele kala, lai kota Korintus ma propinsi Akaya. ² Au hule-haladoi neu Manetualain, fo ita Aman, ma Yesus Karistus, fo ita Lamatuan. Au oke fo Ala latudu Sila dale malolen neu ei, fo suek ei bisa masoda mia sodak, mole ma ndoo-ndoo.

Paulus noke makasi neu Manetualain

³ Ai mahiik fo basa hataholi la, so'u dema-demak Manetualain naden. Huu Ndia ndia, ita Lamatuan Yesus Aman. Ndia ndia, fee ita nateteak fo suek ita bisa sue hataholi fe'ek, ma Ndia boe oo kokoe ita, mete ma ita hambu toto'ak. ⁴ Huu ndia de, ita bisa kokoe hataholi fe'e kala mana hambu toto'ak. Huu Lamatuak tao natea ita dalen so, de ita boe oo, bisa tao tatetea sila dale nala. ⁵ Karistus hambu toto'ak no'uk so, soaneu ita. De, huu Karistus nameda toto'ak matak leondiak, huu ndia de, Aman tao natetea ita dale nala, mete ma ita hambu toto'ak. ⁶ Mete ma ai nai ia hambu toto'ak, na, Manetualain tao natetea ai dale nala. Ma mete ma ai hambu toto'ak, boe ma makatataka no dale loak, na, ei boe oo musi bubuluk, mae, Lamatuak boe oo pake dala leondiak fo tao natetea ei dale mala, ma nakambo'ik heni ei mima manggalauk mai. Huu mete ma ei hambu toto'ak leo ai, na, Lamatuak tao natetea ei dale mala, suek ei boe oo, bisa makatataka mia dale loak. ⁷ Huu ndia de, ai mamahale, mae, ei bisa mahele tea-tea fo taa mangge'o fa boe. Huu ai bubuluk, mae, mete ma ei hambu toto'ak leo ai, na, Lamatuak tao natetea ei dale mala sama leo Ndia boe oo, tao natetea ai dale nala.

⁸ Tolanoo nggalei! Ai hihiiin fo ei bubuluk no tetebes, la'eneu toto'ak fo ai hambu mita kana neme propinsi Asia. Ai mameda mabela, lena heni ai bisa lemba kala. Losak ai manggate nala male, huu ai dudu'a, mae, ai sangga mate ia so. ⁹ Ai mesa nggai mameda belak, sama leo hataholi esa bei fo namanene mana maketu dede'ak, fo naketu huku mate ndia. Tehuu basa sila la dadi, fo suek ai mamahale neu Manetualain, ma taa mamahale neu ai ao nala. Huu Lamatuak ndia, naena koasa fo tao nasoda falik hataholi kamates. ¹⁰ Ndia ndia nakambo'ik heni ai mima manggalauk mai so, neu faik fo elaba'ik ai mate. Neu ko Ndia boe oo, *nau* nakambo'ik heni ai mima manggalauk mai. Ai mamahena mahele, mae, neu ko Ana mai nakambo'ik heni ai mima manggalauk mai *nakandondoo henin*. ¹¹ Mete ma ei hule-haladoi makandoo fee ai, na, ndia boe fali ai, huu Manetualain nau tao dede'a malole no'uk fee ai. Ana nau tao leondiak, huu hataholi no'uk hule-haladoi fee ai. Basa de, ledoeik hataholi no'uk lasaneda ai, dei fo sila boe loke makasi no'uk leu Ndia.

Paulus tao rencana beuk

¹² Ai bisa kokolak lena-lenak, huu ai bubuluk nai ai dale nala, mae, hata fo ai taon nai daebafok ia, tungga Lamatuak hihii-nanaun neu ai. Ai taa heok mima ues ndia mai, suek basa hataholi la lita ai tao ues mia dale malalaok. Ai boe oo, makalala'ok ai uen, minik malelak* fo mana konda neme Manetualain mai, huu taa minik malelak fo naoka nai daebafok ia. Huu Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu ai. Huu ndia de, ai tao ues tea-tea lena bali, neu ledoeik fo ai sama-sama mia ei. ¹³ Kada au sulak fee ei, la'eneu dede'a kala fo ei bisa les ma malelak. Hatematak ia ei malelak au maksud luma so. Tehuu au amahena, dei fo ei bisa malelak matetuk lena bali. ¹⁴ Hatematak ia, bei fo ei malelak kada fak la'eneu ai. Tehuu dei fo, mete ma ita Lamatuak Yesus Karistus fali main so, na, au amahela ei malelak no'uk so. No leondiak, na ei bisa kokolak kooak la'eneu ai, sama leo ai kokolak kooak la'eneu ei.

¹⁵ Au bubuluk ei malelak dede'a kala ia, de, makahulun, au aketu fo nau uu tilo seluk ei, fo suek ei hambu baba'e-babatik la'i dua. ¹⁶ Huu au dudu'a, mete ma au dadi uni propinsi Makedonia uu, na, au singgo tilo ei. Boe ma, mete ma au fali uma Makedonia mai, na, au bisa singgo seluk ei bali. No leondiak, na, ei bisa fali au, fo au bisa la'o akandoo uni propinsi Yudea uu.*

¹⁷ Tehuu talobee bali? Makahulun au dudu'a leondiak, tehuu ta dadik. La'-i-la'ik au afada ei, ae, au ahiik mai tilo ei, na, fama ei maehetuk au akae'esok akandoo do? Do ei maehetuk kada au aketu dede'ak tungga kada au hihii heheling, sama leo hataholi fe'ek nai daebafok ia do? Do, ei maehetuk au ia hataholi mana dea-dalek, fo nahiik nae, "Hei." Naa te, nai au daleng, au dudu'a ae, "Taa dadi!" Fama ei dudu'a mae au ia, matak leondiak hetu? ¹⁸ Ita bisa tamahela teu Manetualain, huu, mete ma Ana kokolak dede'ak esa, na, neu ko Ana tao natetun. Huu ndia de ai boe oo, leondiak. Ma mete ma ai kokolak mae, "Hei," na, ai taa dudu'a, mae, "Taa."

¹⁹ Au, Silas, ma Timotius manoli ei so, la'eneu Yesus Karistus fo Manetualain Anan. Ndia, taa hataholi mana dea-dalek, fo kokolak "hei", tehuu maksud nae, "taa". Ana taa nange'o, huu, mete ma Ana kokolak "hei", na, Ndia maksud "hei".* ²⁰ Basa dede'a kala fo Manetualain heluk ndia so, dei fo Ana taon dadi. Huu ndia, de, mete ma Yesus helu dede'ak esa, nae, "hei", na, ita tataa, tae "Tebe ndia! Amin!" Huu ai bubuluk memak so, hata fo Yesus sangga taon. Ai mafada dede'ak ia fo natudu Manetualain hehelun ta nanakokak, de kooakio neu Manetualain. ²¹ Lamatuak ndia, fo Ana hele nala ei ma ai. Ndia fo Ana so'u nala ita, fo dadik teu Ndia hataholi nala. Ndia boe oo, tao nala ita takatataka takandoo. ²² Ndia fo Ana fee Dulan fo heti ita, ma natudu Ndia hihiiin neu ita. Ndia sama leo hataholi esa, tenda naden neu buas esa, fo nafada nae, buas ndia, ndia enan.

²³ Au oke fo Lamatuak mesa kana dadik sakasii neu au kokolang ia. Huu Ana bubuluk au daleng. Ana bubuluk hatina de au bei ta dadi uni kota Korintus uu. Huu, au taa nau tao ei mae. ²⁴ Ai taa soso'uk aok fo dadik malanggan fo madenu ei, mae, ei musi mamahela neu see. Tehuu ai maemaledi no'u mia ei, suek ei dale mala lamahoko. Ei bisa mahela tea-tea, huu ei mamahela neu Manetualain.

* **1:12** Paulus maksud nai ia, na ndia 'malelak fo tao hataholi dudu'an naluk, fo bubuluk dede'ak, tungga Lamatuak susulin'. No leondiak na, 'malelak' ia, taa kada neme langgautek mai, tehuu neme dalek mai boe. ✨ **1:16** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:21 ✨ **1:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:5

2

¹ De, au mesa nggau aketun, ae, au bei ta nau uu tilo ei, fo ela basa hataholi la boso dale nala belak. ² Huu, mete ma au tao ala ei dale mala belak, na, see bali fo dei fo tao au daleng namahoko? Kada ei hetu!? Tehuu, mete ma hatematak ia au mai, na, au tao ala ei dale mala susa. ³ Huu ndia de, au sulak lai-laik susulak keke'uk ndia, ae, au bei ta dadi uni ei neti. Au bei ahani tataak, fo suek ei makaneni basa ei dede'a mala dei. Boe ma, mete ma dei fo au dadi mai, na, au boso ameda belak huu ei dede'a mala. Huu, teteben, na ei ndia tao mala au daleng namahoko. Au alelak ei basa nggei. De, au amahele, mete ma au daleng namahoko, na, ei dale mala boe oo, lamahoko leondiak. ⁴ Ledoeik au sulak susulak ndia fee ei nai fai lalain ia, au ameda au daleng hedis ma nambela. Au boe oo, amatani alan seli. Au sulak susulak keke'uk ndia, ta tao ei dalen susa, tehuu au sulak susulak ndia, fo suek ei bubuluk au susueng neu ei.

Mafalende heni hataholi salan

(1 Korintus 5:1-13)

⁵ Nai ei salani mala ndia, hambu hataholi esa tao nala hataholi no'uk dale nala hedis. Au boe oo, dale hedi tungga, huu hataholi ndia tataon. Naa te, ndia tatao-nono'in ndia, memak taa la'e bebeik au, tehuu no'un seli la'eneu ei luma. ⁶ Au boso kokolak no'uk bali. Huu no'uk leme ei mai ka'in so, boe ma ana hahae. ⁷ De, hatematak ia, ei musi mafalende heni ndia salan, basa na, ei musi kokolak malole mian. Huu, boso losak ndia mangaten fo tungga Lamatuak ana male. ⁸ Huu ndia de, au oke fo ei makabubua no'u, fo taon namahele, mae, ei sue ndia.

⁹ Au sulak au susulang lai-laik ndia, fo sangga uku-sudi ei. Huu, au nau bubuluk, mete ma ei tao ndoos, ma tao tungga basa au palendang neu ei. ¹⁰ Mete ma ei taa mambeda dalek so bali, ma mafalende heni hataholi ndia salan, na, au boe oo, tungga hata fo ei maketun so. Boe ma au afalende heni hataholi ndia salan. Au tao leondiak nai Karistus matan, fo dadik conto malole neu ei. ¹¹ Huu ndia de, au ta nau ei taa mafalende heni hataholi salan. Te no leondiak, nitu la malanggan ika nala ita, fo senggi ita. De, ita musi bubuluk ndia hihii manggengegeo nala. Boso fee nitu la tao lamangonggoa ita!

Paulus dalen taa ndoo-ndoo nai Troas

¹² Makahulun, faik fo au uni kota Troas uu, fo anoli hataholi la'eneu Karistus Hala Malolen ndia, Lamatuak soi dalak fee au nai ele. ¹³ Tehuu au daleng taa tesa, huu, au taa atonggo ua tolanoong Titus nai ele. Boe ma au oke fo la'o ela hataholi kamahele Troas asa, de au la'o uni propinsi Makedonia uu.*

Karistus ndia tao nala ita senggi

¹⁴ Tehuu, mae au nai sudi bee mesan, au oke makasi no'uk neu Manetualain. Huu Karistus natati laban dede'a manggalau kala so, de Ana senggi, ma ita boe oo, nana mba'ak to Ndia. Huu ndia de, Manetualain natudu nakandoo, nae, ita ia, Ndia hataholi nala. De, ledoeik ita tafada hataholi la'eneu Karistus, na, ndia sama leo kaboo menik esa fo basa hataholi la hae la'en. ¹⁵⁻¹⁶ Makahulun, faik fo hataholi Yahudi la tao tunu-hotuk, masun boon hene neni Lamatuak neu, de tao namahoko Ndia dalen. Ita boe oo, sama leo kaboo menik esa, fo tao nasanenedak Lamatuak la'eneu Karistus. Soaneu hataholi nasoda dook no Lamatuak, na, ita sama leo kaboo mbuluk esa. Huu, ala lita ita soda nala, de ndia tao nala ala

* 2:13 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:1

dudu'a belak lae, dei fo ala mate, na ala laelak dook leme Lamatuak mai. Tehuu soaneu hataholi fo lasoda ndoos, na, ita sama leo kaboo menik esa. Huu, mete ma ala lita ita soda nala, na, ndia tao nala lasaneda talobee fo Karistus nasala'e nala sala, ma lasoda taa no namaketuk. Hataholi see ndia, fo nabe'i tao basa dede'a kala ia? Taa hambu hetu?

¹⁷ Masaneda, huu ita ia, taa sama leo hataholi fe'ek, fo kada nanoli Lamatuak Dede'a-kokolan fo suek ala sangga nanalak, sama leo ala danggan pake Lamatuak Dede'a-kokolan. Taa! Mete ma ai kokolak, na, basa hataholi la bisa lita ledo-ledo, lae, ai manoli no dale malalaok. Ai kokolan ndia, naoka neme Manetualain mai. Ma ai soda nala nana mba'ak mia Karistus.

3

Lamatuak hataholin mana makalala'ok Hehelu Beun

¹ Boso maehetuk, ai mulai koao, fo soso'uk ai ao nala. Taa! Meda ai sama leo hataholi fe'ek fo paluu neni susula nafafadak fee ei, bei fo ai bisa makalala'ok ai uen do? Do, ai paluu moke susula nafafadak neme ei mai, fo ai minin neni hataholi fe'ek neu? Taa hetu? ² Huu, ai susula nafafadan nai ia so. Susulak ndia, fo ndia ei mesa nggei. Huu, ai bubuluk dede'ak no'uk la'eneu ei soda mala. Dede'a kala sila nana mbedak nai ai dale nala so. Basa hataholi la bisa les ei soda mala; neme ndia mai ala bubuluk ai ue-ledin buna-boan. ³ Huu, manggaledok so, nae, ei sama leo susulak esa fo Karistus sula kana so. Boe ma Ana fee ai to'un. Karistus taa pake tinta fo sulak susulak ndia, tehuu, Ana pake Lamatuak Dula Dale Malalaon. Karistus boe oo, taa doki Dede'a-kokolan neu batu bebelak, matak leo Lamatuak tao fee Musa. Tehuu Ana sula kana nai ita dale nala fo kasodak.*

⁴ Ai bubuluk tebe-tebe mae, basa dede'a mana dadik sila, memak tetebes, huu Karistus natudun leondiak so. ⁵ Mete ma kada neme ai mesa nggai mai, na, ai taa maena koasa, fo bisa tao hata esa boe. Huu, koasa ma hak manai ai ia, naoka nai Manetualain. ⁶ Lamatuak ndia, so'u nala ai so, dadik neu Ndia hataholi mana tao uen, fo mafada hataholi, la'eneu Ndia Hehelu Beun. Tehuu Ndia Hehelu Beun ndia, taa la'eneu kada hataholi fo tao tungga heti-heuk mata-mata kala, tehuu la'eneu hataholi fo nana mba'ak no Lamatuak Dula Dale Malalaon. Mete ma hataholi kada tao mboke-mbake tungga heti-heuk, na, ndia sama leo dale nala kamates so, ma taa hambu soda tetebes, fo taa mana ketuk. Tehuu, mete ma hataholi nana mba'ak no Lamatuak Dulan, na, ana hambu soda tetebes ndindia.*

⁷ Makahulun, faik fo Lamatuak doki Ndia Heti-heun neu batu bebela kala, na, ndia natudu Ndia mandela-masa'an. Tehuu, mae hataholi tao tungga basa Heti-heu kala sila, dei fo ala bei laelak lo Manetualain. Boe ma, faik fo Musa simbo nala Heti-heu kala sila, matan nasa'a nalan seli. Huu ndia de, hataholi Israel asa taa bisa lita ndia matan. Tehuu, doo-doo boe ma, masa'ak ndia mopon.* ⁸ De, mete ma nana sulak nai batu bisa dadik ana seli leondiak, na, talobee no hata fo Lamatuak Dulan taon neu ita dale nala so? Neu ko ana seli nalan seli bali, hetu? ⁹ Naa, Heti-heuk ndia natudu nae, ita musi hambu huku mate, fo taelak to Lamatuak, huu ita ta tao tungga basa Heti-heuk sila. Mae leondiak, tehuu, Heti-heuk bei ana seli nahele boe. Tehuu, Lamatuak Dulan ana seli lena bali, huu Ana natudu dalak, fo ita bisa malole fali to Manetualain. ¹⁰ De, Heti-heuk fo makahulun hataholi taok ana seli ndia, hatematak ia taa ana seli so, huu,

* 3:3 Kalua neme Masir mai 24:12; Yermia 31:33; Yeskial 11:19; 36:26

* 3:6 Yermia 31:31

* 3:7 Kalua neme Masir mai 34:29

hatematak ia hambu mana selin lena bali. ¹¹ Heti-heu kala ana selin ndia, sama leo ba'i Musa matan, fo makahulun nasa'a, basa bei fo sa'an mopon. Musa no Heti-heuk ndia bei ana seli, tehoo mana ana selin lena bali, ndia ana selin fo nakatataka nakandoo, taa no mate'ek.

¹² Ai basa nggai bubuluk tebe-tebe, mae, Lamatuak Hehelu Beun ndia, sangga nakatataka nakandoo, taa no mate'ek. Huu ndia de, ai kokolak ledoledo, taa no babaak. ¹³ Ai taa tao leo ba'i Musa. Huu ana musi babaa matan nenik temak, fo suek hataholi Israel asa taa bisa lita masa'ak ndia mopon. ¹⁴ Tehoo, Manetualain tao nala hataholi Israel asa langgaute nala mba'a. Huu, losa hatematak ia boe, mete ma ala les nai Lamatuak Susula Malalaon la'eneu Ndia Hehelu Laan ndia, na, ndia sama leo temak esa babaa nala langga nala, de tala nau lamanene, ma tala nau bubuluk. Taa hambu hataholi fe'ek bali, fo bisa buka sila dale nala fo ala bisa bubuluk. Kada Karistus mesa kana. ¹⁵ Losa hatematak ia boe, mete ma hataholi Yahudi la les ba'i Musa susulan, na, lamanene, tehoo tala bubuluk teteben. Ndia, huu ala taa lamanene pake sila dale nala, sama leo hata esa tatana nala dale nala.

¹⁶ Tehoo mete ma, hambu hataholi mulai lamahele ita Lamatuan Yesus Karistus, na, Karistus buka hataholi la sila dale nala, fo suek ala bisa lalalak tebe-tebe. Ndia sama leo nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Ana buka heni temak nana mbotik nai matan so." ¹⁷ Nai Lamatuak Susula Malalaon, ledoeik fo ba'i Musa kokolak, nae, "Lamatuak", na, ndia maksud, Manetualain Dulan. Mete ma ita hambu Dulak ndia, na, Ana nakambo'ik ita. ¹⁸ No leondiak, Ana tao nala ita tamba faik boe ana seli, sama leo Ndia. Taa paluu mboti ita mata nala. Ma ita dudu'a takandoo la'eneu ita Lamatuan ana selin, huu Ndia Dulan fali nala ita leondiak.

4

Hata mabeli fo nana mbedak nai uledae dale

¹ Manetualain natudu namemeda kasian neu ita so. Huu ndia de, Ana nadenu ai miu mafada hataholi la'eneu Ndia Hehelu Beun. Huu ndia de, ai makatataka makandoo, ma samaneke taa mana malek. ² De, neme makahulun mai ai maketun so leoiak: ai mafada ledoledo so, mae, ai taa nau tao dede'a manggalauk, sama leo hataholi fe'e kala. Ala lahiik tao lafufunik, suek hataholi taa bisa lita. Ma ala taa mae lalalak. Tehoo ai taa nau pepeko hataholi. Ai boe oo, taa kokolak loulatak la'eneu Manetualain Dede'a-kokolan, tehoo ai manoli ledoledo hata fo ndoos. No leondiak, basa hataholi la bisa palisak aon ai kokola nala nai Lamatuak matan, boe ma mesa kasa timba-tai ai ia, hataholi matak leo hata. ³ Mete ma hataholi taa nau bubuluk Lamatuak Hala Malolen fo ai manolik ndia, na, dei fo ala lakalulutuk, huu, ala laelak dook lo Lamatuak.

⁴ Nitu la malangan ndia, sama leo lamatuak esa fo hataholi la lakalulukakatele neun hatematak ia. Ana tao nala hataholi luma langgaute nala mba'a, sama leo dale nala lakatema. Sila ndia, hataholi fo taa lamahele leu ita Manetualain teteben. Huu, dale nala lakatema leondiak, de, ndia sama leo ala taa bisa lita Manetualain no manggaledok. Huu ndia de, ala taa bisa lalalak Hala Malole la'eneu Karistus. Sila boe oo, taa bubuluk Karistus ana selin. Huu, Karistus ndia, mata-aok esa no Manetualain. ⁵ Ai taa kokolak no'uk, la'eneu ai ao nala. Tehoo, ai kokolak no'uk la'eneu Yesus Karistus, fo ita Lamatuan. Ai kokolak la'eneu ai ao nala, kada ia: fo ndia, ai tao ai ao nala sama leo hataholi nadedenu kala fo ono-lau ei, huu

✧ 3:13 Kalua neme Masir mai 34:33-35

✧ 3:16 Kalua neme Masir mai 34:34

ai dadik Yesus hataholi nala. ⁶ Makahulun ele, Manetualain kokolak nitak, nae, "Musi hambu manggaledok nasa'a nai mamana makiuk." Boe ma, Ana tao nala Ndia manggaledon nasa'a nai ita dale nala. Huu, Ana nahiik fee Ndia manggaledon neu ita. Ndia, ndandaan, nae, ledoeik ita dudu'a la'eneu Karistus, na, ita boe oo, tasaneda Manetualain ana selin.*

⁷ Mae ai ia, kada hataholi basa faik, tehuu, Lamatuak tao ndia bua mabelin nai ai dale nala. Ndia sama leo hataholi esa mbeda ndia bua mabelin nai uledae dale. Bua mabeli ia, fo ndia Lamatuak manggaledon. Manggaledok so, nae, koasa fo ana seli manai ai, taa naoka nai ai, tehuu naoka nai Manetualain. ⁸ De, mae hataholi tuni-ndeni fo tao nakatoto'ak ai sudi nai bee, tehuu kada ai makatataka makandoo. Mae ai taa bubuluk basan, tehuu ai samane nala boe oo taa ma'a-male. ⁹ Mae hataholi tao lakatoto'ak ai makadotok, tehuu Manetualain taa mbo'i lotak ai mesa nggai. Mae, hataholi tao ai, tehuu ala taa bisa tao lakalulutu heni ai.

¹⁰ Huu, ai hambu doidosok mata-mata kala so, de ai mini bee miu na, ai bisa tao nasanenedak hataholi mae, Yesus boe oo, hambu doidosok makadotok, neu ledoeik Ana sangga mate. Mae hataholi tao ai mata-mata kala, tehuu, ai masoda makandoo. Ndia boe oo, tao nasanenedak, nae, Yesus nasoda nakandoo nai ai dalek. ¹¹ Tetebes! La'i no'uk so, ai soda nala ia, elaba'ik mate, huu ai dadik Yesus hataholi nala. No leondiak, basa hataholi la bisa bubuluk, lae, Yesus fee ai soda tetebes, mae dei fo ai mate.

¹² De, mae babasan, ai mate, tehuu ai taa bii kokolak la'eneu Karistus. Huu, ai sadia mate leondiak, fo suek ei bisa hambu soda tetebes.

¹³ Nai Lamatuak Susula Malalaon dalek nana sulak, nae, "Huu, au amahеле neu Lamatuak, de au kokolak." Ai dudu'a nala boe oo, sama. Huu, ai mamahеле neu Lamatuak, de ai musu mafada hataholi la'eneu Ndia.* ¹⁴ Ai bubuluk, mae, Manetualain ndia tao nasoda falik ita Lamatuan Yesus Karistus neme Ndia mamaten mai. Ndia boe oo, dei fo tao nasoda falik ita, huu, ita nana mba'ak to Yesus. Dei fo Lamatuak nambadedei ita basa nggata teu Ndia matan, fo Ana simbok nala ita. ¹⁵ Lamatuak tao basa dede'a kala ia, fo fali nala ei. Ndia boe oo, nau natudu Ndia dale malolen neu hataholi la, fo tamba faik hataholi la boe lamano'u. Dei fo sila boe oo, loke makasi no'uk neu Ndia. Boe ma sila boe oo, manaku Ndia ana selin.

Ita tamahеле takandoo teu Lamatuak

¹⁶ Huu ndia de, ita takatataka takandoo, no samanek taa mana ma'a-malek. Mae ita ao nala dadik lakalululuk, tehuu Manetualain tao ita dale nala boe latea tungga-tungga faik. ¹⁷ Huu, tungga ita dudu'a nala, na, hatematak ia ita hambu toto'ak mata-mata kala. Tehuu, ita musu tasaneda, tae, dei fo Lamatuak nau so'u namadedema ita. Huu ndia de, ita taok hata fo hatematak ia mana dadik ndia, sosoa-ndandaan taa fa boe! ¹⁸ De, ita musu suli dede'a kala fo taa nana nita kala. Boso kada suli nana nita kala. Huu, dede'a nana nita kala ia, taa nahele nala dook. Tehuu, dede'a kala fo taa nana nita kala sila, dei fo ala lakatataka lakandoo, taa no namaketuk.

5

¹ Huu, ita bubuluk, ita ao nala hatematak ia, ita pake tataak nai daebafok ia, sama leo bali laak esa fo ita tambadedei tataa kana. Mae ita ao nala dei fo lakalululuk henin, tehuu, boso dadik neu dudu'ak, huu Manetualain sadia mamanak malole esa, neu ita nai nusa-sodak so. Hataholi taa tao mamanak ndia. Tehuu, Lamatuak ndia taon, boe ma mamanak ndia nahele nakandoo. ² Huu, ita sota to ita ao nala hatematak ia nai daebafok

ia. Ma ita dokodoe nau hambu ao beuk, fo dei fo ita paken nai nusa-sodak. ³ Boe ma, dei fo mete ma ita losa nai ele, na, ndia sama leo bali ita taa takahola, tehuu, pake balo'a papake beuk.* Huu, taa kada ita dadik dulak, tehuu, ita hambu ao beuk nai ele. ⁴ Ita ao makalulutu hatematak ia, tao nala ita hela naluk ita ani hahaha, huu, tameda mabela. Mae leondiak boe oo, ita taa nau mate, fo takambo'ik teme ita ao makalulutun ia mai. Huu ita tamahena fo hambu ao beuk nggati ita ao laa nala, fo suek hambu soda beu tetebes. ⁵ Manetualain, tao nala ita tahehele simbok tala soda beuk ndia. Ndia boe oo, fee ita Ndia Dulan, fo dadik tanda nae, neu ko, neu faik mate'en Ana tao natetu hehelun fo fee ita ao beuk.

⁶ Huu ndia de, ita tamahale takandoo. Ita bubuluk tae, mete ma ita bei nai ita ao hatemata nala ia, na, ita boe oo, bei dook teme Lamatuak mai. ⁷ Huu ndia de, ita tasoda tenik tamahale teu Lamatuak. Ita taa bisa kada tasoda tenik hata fo ita bisa titan nai daebafok ia. ⁸ Tehuu, ita tamahale boe, tae, leo ita mate la'o ela ita ao nala hatematak ia, fo teu tasoda no'u to Manetualain nai nusa-sodak, na, neu ko ita tamahoko lena bali. ⁹ Mae ita tasoda takandoo nai daebafok ia, do ita mate ma tasoda nai nusa-sodak boe oo, kasosano ndia, na ndia, ita tao tamahoko Lamatuak dalen. Huu, ita hihiiin ndia. ¹⁰ Boso lilii henin. Te, dei fo basa hataholi la musi lasale Karistus. Ndia ndia, Mana Maketu Dede'ak fo timba-tai basa hataholi la soda nala lai daebafok ia. Boe ma dei fo Karistus bala no mandaan tungga hataholi tatao-nono'in. Huu, Karistus bubuluk, hataholi ndia tao dede'a malole, do tao taa malole.*

Ita bisa talole to Lamatuak huu Karistus

¹¹ Huu, ai masaneda neu ko Karistus palisak ai soda nala, huu ndia de, ai bii de fee hadak neu Ndia. Ma ai tao ues mbilu mbuse fo kokoe-nanasi hataholi la fo lamahale leu Karistus. Manetualain bubuluk ai dale nala malalaok so. Au nau fo ei boe oo, bubuluk ai dale nala malalaok. ¹² Ai taa soso'uk aok neu ei mata mala. Taa! Tehuu, ai mafada to'on neu ei, fo suek ei kokolak koaok la'eneu ai, no taa mia mae fa boe. No leondiak, ei bisa mataa neu hataholi mana koao kala sila. Huu, ala koao la'eneu sila ue-ledin buna-boan, fo hataholi bisa litan, naa te sila dale nala taa malalaok. ¹³ Leo mae ei taok ai sama leo hataholi kamuluk boe oo, neu. Te ai kokolak leondiak fo makalala'ok Lamatuak uen. Mae ei taa malelak, tehuu, Lamatuak nalelak. Huu ai kokolak minik dudu'a ndoos leondiak, fo fali nala ei.

¹⁴ Karistus sue nala ita seli. Ndia, fufu'a ai samane nala fo ai makalala'ok ai ue nala. Huu ai mamahale mae, Hataholi esa, fo ndia Karistus, maten fo nggati basa hataholi la. Ndia ndandaan nae, ndia sama leo ita basa nggata mate so, suek la'o ela soda laak, ma taa naena hak esa boe nai daebafok ia. ¹⁵ Karistus mate soaneu basa hataholi la, suek basa hataholi mana masodak lai daebafok ia, taa lasoda tungga sila hihii-nanau heheli nala bali. Tehuu, hatematak ia ala musi lasoda tungga Karistus hihii-nanaun, huu, Ana mate nggati sala, boe ma Ana nasoda fali.

¹⁶ De, mulai neme hatematak ia mai, boso ita timba-tain tenik hataholi basa faik nateteme u'ukun. Mae makahulun ita mesa nggata timba-tai Karistus tenik hataholi basa faik nateteme dudu'an. Tehuu, hatematak ia, ita taa timba-tai Ndia leondiak so bali. ¹⁷ Huu ndia de, hataholi fo nana mba'ak no Karistus, dadik neu hataholi beuk so. Ana taa sama leo makahulun bali, huu soda laan mopo henin so. Taa kana so bali! Huu

* 5:3 Hambu susula Yunani nana sulak, nae, "pake balo'a papakek". Tehuu luma boe oo nana sulak nae, "odu balo'a papakek". ☆ 5:10 Roma 14:10

hatematak ia, beuk nai ia so. ¹⁸ Basa ia la, Manetualain ndia taon. Ndia ndia tao mole, de ita talole falik to Ndia, huu, Karistus koka heni ita sala nala so. Boe ma Ana fee ues neu ita, fo ita boe, tatudu dalak, suek hataholi fe'e kala boe oo bisa lamole falik lo Manetualain.

¹⁹ Masaneda, huu faik fo Karistus bei nai daebafok ia, Manetualain paken fo Ana noo hataholi la leu mole fali lo Lamatuak. De, Ana taa hingga sila sala nala so bali, boe ma ala taa lemba sala nala huhukun bali. Boe ma Ana fee ues neu ita, fo teu tafada hataholi, tae, ala bisa malole fali lo Ndia.

²⁰ Huu ita dadik teu Karistus wakil. De, Manetualain pake ita fo too hataholi la leu, fo ala mole fali lo Ndia. Huu ita dadik Karistus wakil, huu ndia de ai moke ei, mae, "Lamatuak dokodoe ei malole fali mia Ndia."

²¹ Karistus mesa kana taa tao nita salak. Tehuu Manetualain feen Ana lemba ita sala nala so. Lamatuak tao leondiak neu ita, huu Karistus mamaten soi dalak fo ita bisa tasoda to dale ndoos, sama leo Lamatuak dale ndoon boe.

6

Lamatuak tao malole neu ita

¹ Huu ai maue no'u mia Lamatuak, de, ai nau fee nanoli-nafadak neu ei leoiak: Manetualain natudu Ndia dale malolen no'uk neu ei. De, boso ei simbo mala Ndia dale malolen no sosoa taak. ² Huu, nai Ndia Susula Malalaon, nana sulak nae,

"Nandaa no fai malolen ndia, Au amanene neu o.

Au boe oo, fali ala o, neu faik fo Au asala'e ala hataholi la."

Mamanene neulalau baa! Hatematak ia, fai malolen ndia ia so. Huu, hatematak ia, Lamatuak fain fo nasala'e nala hataholi.*

³ Huu ndia de, ai nau manea matalolole, fo masoda ndoos makandoo leo. Huu, ai taa nau dadik matabaak neu hataholi mana nau neni Lamatuak dala sodan neu. Ma ai boe oo, nau kokolak ndoos, fo suek boso hataholi kokolak tao laboboo ai nade malolen. ⁴ Ma basa hata fo ai taok ndia, ai masusua matudu mae, ai ia Manetualain hataholi mana tao ue malolen. De, mae ai hambu toto'ak ma doidosok, fo masoda nai naodek laladan, na, kada ai makatataka makandoo. ⁵ Ai boe oo, makatataka makandoo neu ledoeik hambu femba-li'uk, neu ledoeik ala sese ai mini bui dale miu, ledoeik hataholi la tao naodek, ledoeik ai tao ues mbilu mbuse, ledoeik ai taa bisa sunggu ma ledoeik ai mameda ndoe.* ⁶ Ai boe oo, mahele mia dala malalaok. Ai nau bubuluk no'uk, la'eneu Manetualain. Ai mahele mia nggale loak. Ai tao malole neu hataholi. Ai matanggodo Lamatuak Dulan heti ai. Ai boe oo, sue tebe-tebe hataholi, taa no dea-dalek. ⁷ Ledoeik ai kokolak, na, ai kokolak ndoos, ma taa pepeko malelak. Ai boe oo, simbo mala koasa neme Lamatuak mai, fo tao dede'a malole. Ndia sama leo bali ai dadik soldadu, fo to'u manala neme Lamatuak mai, fo ai matati laban musu, ma taa nana senggik. ⁸ Ai boe oo, mahele, mae hataholi fee hadak neu ai, do ala kokolak tao laboo ai nade nala; mae ala kokolak tao latuda ai, do, lanea ai nade malolen; mae hataholi kokolak pepekok, lae, ai kedi mala hataholi, do, ala kokolak lae, ai kokolak no teteben. ⁹ Hambu luma taa lalelak ai. Tehuu hambu no'uk lalelak ai nade nala. La'i no'uk elaba'ik ai mate, tehuu ai bei masoda mahele boe. Ala huku belak ai la'i no'uk, tehuu ai taa mia mamaten boe. ¹⁰ Mae ai mameda mabela, tehuu ai dale nala boe oo, lamahoko lakandoo. Mae ai doi nala taa, tehuu, ai tao mala

* 6:2 Yesaya 49:8 * 6:5 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:23

hataholi no'uk lamasu'i lai dale nala. Ndia sama leo bali ai taa maena hata esa boe, tehoo ai boe oo, hambu basa-basan.

¹¹ Ai kokolak manggaledok neu ei nai kota Korintus. Ai boe oo, sue ei tebe-tebe. ¹² Ai matudu ai susuen neu ei, no ai dale katema tuan. Tehoo ei matudu ei susuen neu ai no dale bibiak. ¹³ De, au sangga anoli-afada ei, leo bali au ana nggala. Malolenak, ei sue ai no ei dale katema tuan.

Boso mamba'a aok mia hataholi fo taa namahoko neu Lamatuak

¹⁴ Boso mamba'a aok mia hataholi fo taa namahoko neu Karistus. Huu, ei taa sama. Hataholi kamahetek fo nasoda ndoos, taa nandaa no hataholi mana laban Lamatuak, boe ma taa nandaa, mete ma ala lasusua fo tao ues no'u. Hataholi dale malole, ma hataholi taa malole, taa nandaa dadik tialaik fo eik esa. Ndia sama leo manggaledok taa bisa seseok no makiuk.

¹⁵ Karistus taa bisa nalahalak no nitu la malanggan hetu?* Leondiak boe, hataholi taa kamahetek neu Manetualain, baba'en taa sama-sama no hataholi kamahetek neu Ndia.

¹⁶ Ei duduam leobeek ia bae? Meda ei maehetek ei bisa maso mini Manetualain uma huhule-haladoin miu, fo makaluku-makatele neu Ndia dei, bei fo mini uma sosongkok miu bali, fo hule-haladoi neu bua sosonggo kala sila do? Taa nandaa hetu! Huu Lamatuak ndia, Manetualain kasodak. Ndia boe oo dadik neu ita Malanggan fo naena hak palenda ita. Boe ma ita dadik sama leo Ndia uma huhule-haladoin, huu Ana leo nai ita dale nala. Lamatuak sulak nai Ndia Susula Malalao so, nae,

“Au umang nai Au hataholi nggala laladan nala.

Au boe oo, kalua maso nai sila lalada nala.

Au nau dadik neu sila Manetualain.

Sila boe oo, dadik neu Au hataholi nggala.”*

¹⁷ Huu ndia de, Lamatuak boe sulak leoiak, nae,

“Ei musi kalua mima sila lalada nala mai, ma makadodook mia sala,

fo suek ei boso dadi sama leo sila.

Ei dale mala musi malalao.

Boe ma ei musi makadodook mima basa hata fo tao nanggenggeo ei dale mala.

No leondiak, na Au simbok ala ei no malole.*

¹⁸ Au dadik neu ei Amam;

ei boe oo, dadik neu Au ana nggala.

Ita Lamatuan kokolan ndia.

Ndia ndia, Mana Koasa Manai Lain Seli.”*

7

¹ Tolanoo susue nggalei! Huu Lamatuak helu ita basa dede'a kala ia so, de ita musi tao talalao ita dale nala, ma ita soda nala. Boso ela manggenggeo fa boe, nai ita ao-ina nala. Huu, ita nau dadik malalao ndoos teu Lamatuak, fo tatudu, tae, ita bii de fee hadak teu Ndia.

Dede'ak fo tao namahoko Paulus dalen

² Tolanoo nggalei! Fee lelak neu ai. Malengga dalek, fo simboo mala ai no malole. Boso makatema ei dale mala. Huu makahulun, faik fo ai nai ei lalada mala, ai taa tao mitak salak neu hataholi esa boe. Ai taa

* **6:15** Dede'a Yunani nai ia nana sulak *Beliar*. Beliar ndia, ala tondan neme dede'a Ibrani *Belial*. Ndia maksud, nae, “manggalaok, fo taa malole, sosoan taa, nitu la malanggan”. ✧ **6:16** Malangga Anggama la Heti-heun 26:11-12; Yeskial 37:26-27; 1 Korintus 3:16; 6:19; Efesus 2:21 ✧ **6:17** Yesaya 52:11 ✧ **6:18** 2 Samuel 7:14; 1 Isra'el no Yahuda Tutuun 17:13; Yesaya 43:6; Yermia 31:9

fufudi mitak hataholi esa boe fo tao salak. Ai boe oo, taa kedi mitak mala hataholi la, fo sangga nanalak neme sila mai. ³ Hata fo au kokolak ndia, taa soli salak neu ei. Huu au afada so, ae, ai sue ei. Boe ma talobee boe oo, ai nana mba'ak mia ei, mae ita mate, do ita tasoda. ⁴ Hatematak ia au tao dudu'a bali, huu au amahеле ei. De, au boe oo, koa ei. Ei boe oo tao matetea au daleng. De, mae ita hambu to'a-taak mata-mata kala, tehuu au daleng namahoko nakandoo huu ei.

⁵ Makahulun ai mini Makedonia miu, ai manggu malan seli. Huu ai hambu toto'ak neme kii-konak mai. Ai masisimbo bafak mia hataholi dea kala. Ai boe oo, mameda bii nai ai dale nala. ⁶ Tehuu, Manetualain ndia tao natetea hataholi fo samanen ma'a-male ma nameda mabela. Ndia boe oo, tao natetea ai dale nala, neu faik fo Ana haitua Titus neni ai mai. ⁷ Titus mamain ndia, tao natetea ai dale mala. Huu, ana nafada nae, faik fo ana bei nai ele, ei ndia tao matetea ndia dalen so. Ai mamanene leondia, de nafafadan ndia, tao natea ai dale mala boe. Ndia boe oo, tui nae, ei dokodoe nau mita au, ma ei fale ei dale mala ana seli, la'eneu dede'ak fo makahulun dadi nai ei lalada mala so. Ndia boe oo, tui la'eneu ei masusam fo fali au. Huu ndia de au daleng namahoko. ⁸

⁸ Au bubuluk, ae, au susula makahulung fo ka'i ei no belak ndia, memak ana tao nala ei mameda dale hedi. Tehuu, au taa fale au daleng la'eneu au sulak susulak ndia. (Naa te faik ndia, au fale au daleng fa, neu ledoeik au bubuluk, ae, au susulang ndia, tao nala ei dale hedi, mae kada taa doo anak.) ⁹ Tehuu, hatematak ia, au daleng namahoko. Au taa ameda amahoko, huu faik ndia, ei mameda dale hedi. Taa! Au ameda amahoko, huu faik ndia, au susulang kokoe fo ei hondak. Boe ma ei manaku ei sala mala, de la'o ela ei dudu'a taa malole mala sila, fo fali tungga Lamatuak dala soda ndoos. Huu, Lamatuak ndia tao ei fale dale leondiak. No leondiak, na, ai ndia taa tao naodek neu ei. ¹⁰ Mete ma ita fale ita dale salan tungga Lamatuak hihii-nanaun, na, ita hahae tao salak fo fali tungga dala soda ndoos. Ndia nakambo'i heni ita teme Lamatuak huhukun mai, ma ita ta tasoda to fale dalek takandoo. Tehuu, mete ma kada ita fale dalek nai bifidook sama leo hataholi la malai daebafok latetemen, na, neu ko ita takalulutuk.

¹¹ Hena ei dudu'a sudi kana! Ledoeik ei les au susulang ndia, au bubuluk ei fale dalek boe. Ndia tungga Lamatuak hihii-nanaun. Huu, ndia tao nala ei tao ues mbilu mbuse, fo koka heni dede'a manggalauk neme ei soda mala mai. Ei manggu mia ei manggalau mala so. Ei boe oo bii, boso losak dei fo ei tao manggalauk seluk bali. Ei dokodoe nau mita au, ma mahehele makandoo, fo tao dede'a malole. Ei boe oo, nau mahehele, fo huku hataholi mana tao salak. Huu, ei tao ndoos leondiak, huu ndia de ei malalaok. No leondiak, taa hambu esa soli salak neu ei. ¹² De, au taa sulak au susula makahulung ndia, fee hataholi mana tao manggalau kala. Au boe oo, taa sulak fee hataholi, fo manggalauk le'a-nole nala kala sila. Tehuu, au sulak susulak ndia fee ei, fo suek au atudu ei, ae, ei kokola mala lai Lamatuak matan ndia, tetebes. Ma ei sue tebe-tebe ai. ¹³ Basa ia la, tao natea au daleng.

Ei boe oo, tao matea Titus dalen, fo suek dalen bisa ndoo-ndoo. Ndia boe oo, boe tao namahoko ai dale nala. ¹⁴ Au soso'uk itak ei neu Titus, la'eneu ei tatao malole mala. Au boe oo, afada ndia, ae, ei taa tao mitak mala au mae. Huu, basa dede'a kala fo ai tui mitak ei ndia, tetebes. Boe ma, basa dede'a kala fo ai tui Titus, la'eneu ei ndia boe oo, tetebes. ¹⁵ De,

la'i-la'ik ana nasaneda ei tatao mala, ma ei kokola mala, na, ana boe sue ei. Ma ndia boe oo, nasaneda ana ele neti, de ei simbo kana no hadak, tehoo ei dudu'am neu kada au susulang. ¹⁶ Au daleng namahoko, huu au bisa amahela ei nai basa dede'ak lala'en. De, au taa dadi dudu'ak neu ei bali!

8

Ala fee tulu-falik no dale malalaok

¹ Tolanoo susue nggalei! Ai hihiiin na, ei bubuluk Lamatuak dale malolen, fo Ana natudun neu salanik propinsi Makadonia la so. ² Huu mae ala to'a-taa lalan seli, tehoo, dale nala lamahoko lakandoo. Huu ndia de, mae sila hata taa kala boe oo, tehoo, ala bei fee doi nala makadotok no dale malalaok, fo tulu-fali hataholi kamahela fe'ek mana hambu to'a-taa kala. ³ Au mesa nggau bisa tui, ae, ala fee basa hata fo ala bisa fee. Boe ma, ala fee tamba lena heni ndia bali. Taa hambu esa boe nakaseti sala leondiak. ⁴ Sila mesa kasa loke lo tebe-tebe, fo suek ai soi dalak fee sala. No leondiak, na, ala bisa ha'i baba'ek, fo tulu-fali hataholi kamahela kala mana hambu toto'ak lai Yerusalem. ⁵ Makahulun ai mamahena ala sangga tao leoiak, tehoo, ala taok ndia, lena heni ai mamahenak! Kaesan, ala fee sila ao-ina nala leu ita Lamatuan. Boe ma, ala kokolak bali, lae, "Ai nau fee ai ao-ina nala fo ono-lau ei, huu, ndia tungga Lamatuak hihii-naun."

⁶ Huu, salani kala malai Makedonia conton leondiak, de ai moke fo Titus fali neni Korintus neu bali, fo ela ei boe, bisa fali mala Lamatuak hataholin malai Yerusalem. Huu makahulun, ndia ndia mulai nakabubua doik fee sala. Boe ma hatematak ia, ai moke fo ana bisa tao natetu ei uem tulu-fali hataholi. ⁷ Ei ue-ledi mala fee Lamatuak, memak malolen anaseli. Conto leo: ei namahehele mala matea; ei kokola mala malole; ei bubuluk no'uk la'eneu Lamatuak; ei samane mala fengga-fengga; ma ei sue mala ai seli. Huu ndia de, au nau ei boe oo, tulu-fali Lamatuak hataholi nala mana hambu to'a-taa kala ma fee sala doik makadotok.

⁸ Au taa palenda ei nai Korintus fo fee doik makadotok, tehoo, au nau uku-sudi ei. Huu salanik manai Makedonia tulu-fali sala so. De, no leoiak, na, ei boe oo, bisa matudu ei susuem tebe-tebe neu hataholi mana to'a-taa kala. ⁹ Huu ei bubuluk so, mae, ita Lamatuan Yesus Karistus, natudu Ndia dale malolen neu ei so. Makahulun, Ndia hataholi kamasu'ik. Tehoo Ana tao aon sama leo hataholi ena taak, suek fali ei, fo ei bisa dadik neu hataholi kamasu'ik nai basa dede'ak lala'en.

¹⁰ Teu maneuk, ei mulai tulu-fali sala so. Ei taa kada fee doik, tehoo ei tulu-fali sala minik ei dale mala boe. De, tungga au, na, ei musi tao leoiak: ¹¹ Makahulun ei nau tulu-fali Lamatuak hataholi nala mana hambu to'a-taak lai Yerusalem ele so. De, hatematak ia, tulu-fali basa hata fo ei maketun so. Ma ei mabe'i fee hida na, fee leo. Kasosoak ndia, fee no dale nana fefenggak. ¹² Huu, mete ma fee no dale nana fefenggak tungga hida fo ita tabe'i fee, na, ndia malole boe. Neme kada ita mai. Tehoo, mete ma ita fee no nakasetik, na ndia tao nakatoto'ak ita.

¹³ Au taa hii tao amabela ei, fo suek hataholi fe'ek hambu da'uanak. Huu au hihiiing, na, ita basa nggata lemba no'u sila to'a-taa nala. ¹⁴ Huu hatematak ia ei maena lenak, ma sila taa mana daik. Doo-doo boe ma sila bisa bala, mete ma dei fo ei taa mana daik. No leondiak, na, ita bisa lemba no'u. ¹⁵ Ndia sama leo Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae, "Hataholi mana hambu no'uk,

taa hambu lenak neme sila paluun mai.
Ma hataholi mana hambu fak,
tehuu dai neme hata fo ala paluuk.”✧

La'eneu Titus, ma hataholi fe'ek fo mana nau leni tulu-falik

¹⁶ Au oke makasi neu Manetualain, huu Ana kokoe Titus, suek ana nau tulu-fali ei, sama leo au nau tulu-fali ei. ¹⁷ Memak ai moken, fo neu tilo ei. Naa te, ndia hihii hehelin ndia boe. Huu ndia de, ndia mesa kana nau neu tulu-fali ei, de, taa huu au o'okeng. ¹⁸ Tehuu, ana taa mesa kana neu. Huu ai boe oo, madenu ai tolanoon esa fo neu no'u no ndia. Basa salani kala lai ia lalelak hataholi ndia, huu, ana tao ues mbilu mbuse, fo nafada hataholi, la'eneu Lamatuak Hala Malolen. ¹⁹ Salani kala malangga nala boe oo, hele lalan, fo la'ok no'u no ai, suek tulu-fali ai nai ai ue-tao malolen ia. Ai makalala'ok ues ia, fo matudu ita Lamatuan ana selin, ma tao malole soaneu hataholi mana to'a-taa kala malai Yerusalem.

²⁰ Ai sangga dalak fo tao ndoos, suek taa hambu hataholi bisa soli salak neu ai, nae, ai taa tao ues no teteben, neu ledoeik ala leni doik fee hataholi mana paluu kala. ²¹ Huu ai dudu'a neulalau, fo tao tetebes, neme dale malalaok mai, nai Manetualain matan, ma nai hataholi la mata nala boe.✧

²² Hambu tolanook esa bali fo ai haituan neu no'u no Titus, fo leni doik ndia. Ai palisak malan la'i no'uk so. Boe ma, ai bubuluk so, ana nau tao ues mbilu mbuse soaneu ei. Ana fengga-fengga leondiak, huu ana bubuluk so, nae, ei tao ndoos.

²³ Mete ma hambu hataholi natane la'eneu Titus, na, mafada sala mae, Titus ndia, au tolanong mana tao ues no au nakandoo, soaneu ei. Hataholi kamahelek nai mamana fe'ek boe oo, hele lala hataholi kaduak sila, fo ala tungga leni doik ia, leni Yerusalem leu. Ala lakabubua lai Korintus so, fo sangga leu. Titus no sala no'u. Huu sila basa sala ue tao malolen ndia, de hataholi la koa Karistus. ²⁴ De, ei musi matudu susuek neu hataholi mana leni doik ndia. Ma matudu sala boe, hatina de ai mateme koa ei. No leondiak, hataholi kamahelek malai sudi bee, bubuluk no teteben, lae, ei sue sala.

9

Doi tulu-falik fee hataholi Salanik lai Yerusalem

¹ Teteben, na, au boso sulak bali, fo oke ei tulu-fali Lamatuak hataholi kamahele nala. ² Huu, au bubuluk so, ei mana fengga-fenggak tulu-fali hataholi leondiak. Au boe oo, ahiik afada hataholi kamahelek malai Makedonia la'eneu ei dale malole mala. Au tui so, ae, ei malai propinsi Akaya, mahehele mima teu maneuk mai, fo haitua doi tulu-falik. Au boe oo, tui la'eneu ei samane mana fengga-fenggak, fo tao nala hataholi fe'ek nau tungga tulu-fali hataholi mana to'a-taa kala. ³ Boe ma, au haitua ita tolanoo nala sila, fo atudu ae, hata fo ai tuik la'eneu ei ndia, taa pepekok. Au afada leondiak, fo suek ei mahehele memak. ⁴ Huu, mete ma hambu hataholi Makedonia mai no'u lo au, boe ma ei bei ta mahehele, na, neu ko ita basa nggata mae. Boso losak au namaheheleng neu ei, neten taa. ⁵ Huu ndia de au dudu'a ae, malolenak ita tolanoo nala lakahuluk leni ei leu, fo ei basa nggei, bisa heti doi tulu-falik ndia, tungga ei hehelu makahulun. Ei musi fee neme ei dale malolem mai. Boso fee no ei dale hada kodem.

⁶ Ndia huun leoiak: "Hataholi fo kada sele bini fak, na, neu ko ana hambu buna-boan fak boe. Hataholi mana sele bini no'uk no

taa nakadidia, neu ko ana hambu falik buna-boak ma baba'e-babatik makadotok boe." ⁷ Hataholi esa-esak musi naketu aon, fo ana fee hida. Boso no dale bibiak. Boso fee huu hataholi nakaseti. Huu Manetualain sue hataholi fo mana fee no dale malenggak. ⁸ Lamatuak nabe'i fee ei basa baba'e-babatik mata-matak. Ndia boe oo, nabe'i fee lena-lenak, fo suek ei taa to'a hata esa boe. Huu, mete ma ei paluu, na, dei fo ei hambu dai lena. No leondiak, na, ei ba'e fee ei lenan ndia, fo tulu-fali neu basa tatao malole la. ⁹ Nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Manetualain nahiik ba'e fee hataholi ena taa kala, neme Ndia dale malolen mai.

Ana tao ndoos nakandoo,

huu Ndia dale ndoon ndia, nakatataka nakandoo."*[☆]

¹⁰ Lamatuak ndia fee bini, fo hataholi mana tao ue dae kala sele. Lamatuak fee nana'ak, fo ita bisa ta'a. Ma Lamatuak ndia boe oo, dei fo fee ei baba'e-babatik, fo suek ei bisa tao ndoos. Ndia sama leo ei dadik hataholi mana tao ue daek, de Lamatuak fee bini fo ei sele. Ma ei buna-boan ndia, Ana taon tamba faik, boe namano'u.*[☆] ¹¹ Huu, Lamatuak nau fee ei lena heni ei mesa nggei paluuk, fo suek ei bisa tulu-fali hataholi fe'e kala leme ei dale malolem mai. De, mete ma ei tulu-fali hataholi fe'ek leondiak, na, dei fo ala loke makasi neu Lamatuak. ¹² Huu, tulu-falik fo ei feen neu Lamatuak hataholi nala malai elek sila, neu ko fali nala sala. Ma ndia boe oo, tao nala ei moke makasi neu Lamatuak. ¹³ Huu, ledoeik ei tulu-fali hataholi fe'e kala, na, ndia natudu buti, nae, ei mamahela tebe-tebe. Ndia boe oo, tao nala hataholi fe'e kala so'uk koa-kiok Manetualain. Huu, ala bisa lita, ei namahehela mala neu Karistus Hala Malolen ndia, taa pepekok. Ndia, huu ei tao tungga ei mamahehela mala. Boe ma, ledoeik fo ei fee tulu-falik neme ei dale malole mala, neu sala ma fee hataholi fe'ek boe, na, ndia tao nala ala so'uk koa-kiok neu Manetualain.

¹⁴ Hataholi mana simbo nala tulu-falik neme ei mai ndia, dei fo ala hulehaladoi fee ei. Sila boe oo, dokodoe nau lita ei, huu Manetualain natudu Ndia dale malolen makadotok neu ei. ¹⁵ Tehuu, Manetualain palsen ita Hadia esa lolen ana seli. Fo ndia, Yesus! Ndia belin, lena heni basan! Huu ndia de ita basa nggata sama-sama toke "Makasi no'uk!" teu Manetualain.

10

Paulus nasala'e la'eneu ndia uen neu Karistus

¹ Au, Paulus mesa nggau, sulak ia. Neu ko hambu neme ei mai dudu'a leoiak: mete ma au sama-sama ua ei, na, au mae kokolak ledo-ledo. Tehuu, mete ma au dook ua ei mai, na, au ambalani kokolak taa no babaak. Leondiak hetu? Naa te, au oke fo ei mamananene au, huu Karistus dale malolen neu ei, ma Ana nahiik tao dalek neu ei. ² Tehuu, hambu luma leme ei mai, taa nau lamanene au. Ala kokolak lae, ai tataon, sama leo hataholi fe'e kala lai daebafok ia tatao nala boe. De, dei fo mete ma au uni ele uu, na, fama au musi kokolak taa no babaak neu sala. Huu ndia de, au afada memak ei basa nggei tungga susulak ia, fo mete ma au neti, na, au boso kokolak belak neu sala. ³ Mae ita hataholi basa faik boe oo, tehuu mete ma hambu nasisimbo bafak to hataholi fe'ek, na, boso ita mbalak eik, fo tahuu sama leo hataholi daebafok fo taa lalalak Manetualain. ⁴ Huu, mete ma ita tahuu to hataholi, na, boso mafalende henin, huu, ita manala nala taa sama leo hataholi daebafok enan. Boe ma, mete ma ita tahuu to hataholi langga batuk, fo nasisimbo bafak no ita, na, ita boe oo, taena Lamatuak koasan, fo bisa ofe takalulutu heni hataholi nato'on. ⁵ Lamatuak koasan

* 9:9 Sosoda Koa-kio kala 112:9 ☆ 9:10 Yesaya 55:10

bisa ofe tao nakalulutu basa nambadedeik fo mana laban Lamatuak, fo tao nala hataholi taa nau nalelak Ndia. Ndia koasan boe oo, bisa natudu dalak, fo nggati ita dala dudu'a laa nala ndia, no dala dudu'a beuk. No leondiak, na, ita tanoli, fo dudu'a tungga Karistus nanonolin.* ⁶ No'uk leme ei mai mulai lamanene neu Karistus, ma, tao tungga basa Ndia hihii-nanaun. Tehuu, hambu luma leme ei mai, tala nau lamanene neu Ndia. De, ai mahehele so, fo huku sila fo taa mana nau lamanene neu Ndia.

⁷ Ei mahiik suli hata fo nana nitak neme deak mai. Tehuu, ei musi suli hataholi dalen. De, mete ma hambu hataholi fo taok aon leo Karistus nadedenun, na, masaneda neulalau. Huu, ai boe oo, Karistus nadedenun, sama leo ndia. ⁸ Fama ei dudu'a, mae, au kokolak lena-lenak la'eneu koasa fo ita Lamatuan fee ai. Leondiak hetu? Taa! Huu, koasa ndia hambun, fo tao natetea ei, huu taa tao nakalulutu ei. De, au taa mae pake koasa ndia fo laban hataholi mana ofe nakalulutu au ueng. ⁹ Au taa ena maksud fo nau tao akabibiik ei, unik au susula nggala. ¹⁰ Tehuu, hataholi la sila kokolak lae, "Boso mbali Paulus. Huu, mae ndia susulan liin belak, ma ana seli, tehuu mete ma ana mai aon, na, ndia mana ma'a-malek ma ndia kokolan koasan taa." ¹¹ Elan fo hataholi mana kokolak lolulatak leo sila kala, dei fo ala dudu'a dede'ak ia: hata fo ai sulak nai susulak dale, neme dook mai, taa fe'e no hata fo ai kokolak mete ma ai nai ei lalada mala.

¹² Hataholi la sila lateme soso'u aok, lae, sila ndia, Karistus nadedenu nala fo ana seli. Sila lae, ai taa bisa ana seli sama leo sila. Ai taa nau makasasamak oak leo sila. Huu Hataholi mata leo sila, kada ala sangga hataholi fo sama leo sila. Boe ma ala tia-toba esa no esa, huu sila mata-aok esa! Sila nggoa nala dei! ¹³ Naa te, ita mesa nggata taa kokolak koaok, mete ma neten taa. Ai kada kokolak leondiak la'eneu ues ndia fo Lamatuak fee ai so. Hata fo ai tao fee ei ndia so, tungga kada hata fo Lamatuak nadenu ai taon. Huu, ai taa tao ues fe'ek neme ndia mai. ¹⁴ Teteben, na, ai taa kokolak mala lena-lenak, neu ledoeik ai kokolak la'eneu ei. Huu ai ia, mai tui ei, la'eneu Karistus Hala Malolen. Ei boe oo, simbok ai kokolan ndia. Mete ma Lamatuak bei taa nadenu nitak ai, tehuu ai kokolak lena-lenak la'eneu ei so, na ndia sala. ¹⁵ Mete ma hataholi fe'ek tao ues, na, ai taa kokolak koaok, mae, ndia huu ai ue-osan. Huu, tungga ai hihiiun, na ei mamahehele mala musi boe latea. No leondiak, na, ai ue-osan buna-boan neu ei, neme makahulun ele mai ndia, boe tamba nakandoo. ¹⁶ Boe ma, ai bisa miu mafada Karistus Hala Malolen nai mamana fe'ek kala, lai ei boboam selik ndia, fo bei ta hambu hataholi mana tao ues nai ndia. No leondiak, ai taa mahondak mia hataholi fe'ek fo mana makalala'ok ndia uen nakahuluk nai ndia.

¹⁷ Huu, nai Lamatuak Susula Malalaon nana sulak, nae, "Mete ma hambu hataholi nau kokolak koaok la'eneu ita Lamatuan Manetualain na, elan fo kada ana kokolak leondia."* ¹⁸ Mete ma hataholi esa kokolak koaok la'eneu ndia ao-inan, na, ndia sosoan taa fa boe. Tehuu mete ma, ita Lamatuan koa hataholi ndia, na ndia ana seli!

11

Karistus nadedenu teteben, ma nadedenu taa tetebe nala

¹ Au nau kokolak amumulu fa. De, hena mamananene matalolole sudik au dei! Leoiak: ² Au sama leo ei amam. Ei sama leo au ana fe'ong katoanak so. Fo mana sama leo ei touanam ndia, na ndia Karistus. Boe ma, au anea neulalau ei, fo suek mete ma ei sao mia ei touanam ndia, na, ei bei malalaok. De, au anea neulalau ei, fo boso hambu esa babalik ei, ma

tao nakalulutu ei mamahehele mala. ³ Hatematak ia ei tungga Karistus dala ndoon ma dale malalaon. Tehuu ai bii, boso losak hambu hataholi pepeko nala ei, fo ei eo mima dalak ndia mai, sama leo mengge pepeko nala Hawa nai lele uluk ele. Mengge ndia bisa pepeko leondiak, huu ndia ndia, masapepekok ba'in. ⁴ La'i-la'i esa, te hataholi leondia kala leni ei leti, boe ma lanoli ei la'eneu Yesus mata-ao fe'ek, fo taa sama leo Yesus fo ai manoli ei ndia so, na, hatina de ei mamahele neu hataholi ndia? Makahulun, ei malengga ei dale mala so, fo simbok mala Lamatuak Dula Dale Malalaon, fo suek Ana heti ei. Tehuu, hatina de, hatematak ia ei nau simbo mala dula mata-aok fe'ek bali. Makahulun, ei mamahele neu Yesus Karistus Hala Malolen, fo ai mafada ei ndia. Hatina de hatematak ia, ei nau mamahele nanonoli mata-ao fe'ek bali.

⁵ Ala soso'uk aok, lae, sila ndia, Lamatuak nadedenun fo ana seli. Meda ala laena hak lena heni au do? Taa maa! Au taa tungga dudu'a leondiak.

⁶ Mae au taa kokolak alelak unik dede'a kokola madema, tehuu au bubuluk tebe-tebe, hata fo au kokolang. Ei bubuluk dede'a kala ia so, huu, au atudu taa-taa neu ei.

⁷ Faik fo au anoli Manetualain Hala Malolen neu ei, au taa oke fo ei tanggon au. Au tao kadidi'i au ao-inang, fo suek au soso'uk ei. Fama ei nau soli salak neu au, huu ndia do? ⁸ Huu, hataholi kamahelek leme salani kala, malai mamana fe'e kala ala tanggon au, fo suek au bisa ono-lau ei. Ndia sama leo au ha'i neme sila mai, fo bisa tulu-fali ei. ⁹ Faik fo au ua ei no'u, boe ma au paluu, huu au taa babalik ei, fo oke hata-hata neme ei mai. Ita tolanoo maleme propinsi Makedonia mai, sila ndia tulu-fali au. Tehuu, au taa tao itak belak sudi hata neu ei, ma au boe oo, taa nau tao leondiak nai mbila-binesak. ¹⁰ Karistus Dede'a-kokolan ndia, tetebes. Au boe oo, amahale, ae, au dede'a-kokolang boe oo, tetebes, huu au nana mba'ak ua Karistus. Taa hambu hataholi nai propinsi Akaya ele, bisa kena au bafang, ma ka'i au fo boso kokolak ae, au taa nau simbok hata esa boe neme ei mai. ¹¹ Hatina de au kokolak leoiak? Meda ia, huu au taa sue ei do? Mae ei dudu'a leondiak, tehuu Lamatuak mesa kana bubuluk au sue ei.

¹² Dede'a kala fo au tao itak kala, au nau tao akandoo. No leondiak, hataholi fo nahiik soso'uk aok, fo kokolak koaok, nae, sila tatao nala leo ai, na, sila ndia, neten taa so bali. ¹³ Ala lae, Lamatuak ndia nadenu sala. Sila ndia, hataholi mana tao ues fo lahiik pepeko hataholi! Ala soba-soba tao aok, sama leo Karistus nadedenu tetebe nala. Naa te, kada pepekok basa sila. ¹⁴ Ei boso heran te sila sama leo nitu la malanggan fo mana soba-soba tao aon, sama leo Manetualain ata nusa-soda nala leni manggaledok ma dale malole. ¹⁵ Huu ndia de, ei boso heran, mete ma ndia hataholi mana tao ue nala boe soba-soba tao aok sama leo hataholi fo mana tao ues no dale ndoos. Tehuu mata neuk, huu neu ko Manetualain bala sila manggalaun.

Karistus nadedenu tetebe nala, lemba doidosok mata-matak neu ledoeik lafada hataholi la'eneu Lamatuak Yesus

¹⁶ Mete ma ei nau, na, ela au kokolak amumulu fa bali. Huu au sangga soba-soba kokolak koaok. ¹⁷ Hatematak ia au sulak ia, fo soso'uk aok leoiak, kada nau kokolak amumulu. Huu, au kokolang ia, taa naoka nai ita Lamatuan. ¹⁸ Hambu hataholi no'uk lahiik soso'uk aok tungga hataholi daebafok ia natetemen. De, au boe oo, nau kokolak koaok tungga sila.

¹⁹ Huu, ei fo mana tao aok dudu'a ndoos, mete ma matonggo mia hataholi esa langgaute kea, na, ei elan no dale loak hetu? ²⁰ Mete ma hataholi fe'ek tao hata-hata neu ei, na, kada ei elan. Conto leo: mete ma hambu hataholi tao ei sama leo sila atan, na, kada ei mbo'in. Mete ma, hambu hataholi namana'o nala ei buam, na, ei mbo'in. Mete ma, hambu hataholi kedi nala ei, na, ei mbo'in. Mete ma, hambu hataholi tao aok leo hataholi inahuuk, ma nakadadaek ei leo hataholi kadi'ik, na, kada ei mbo'in. Leondiak boe, mete ma hambu hataholi famba ei, na, ei mbo'in. ²¹ Tehuu boso mamasana baa! Te au taa ambalani tao ei sama leo sila tataon nala.

Tehuu mete ma ala nau kokolak koaok la'eneu hata, na, au ambalani kokolak koaok leondiak boe. (Tehuu boso liliin, huu au boe oo kokolak amumulu ndia!) ²² Sila hataholi Ibrani isi-isik do? Hei! Au boe maa. Sila hataholi Israel do? Hei! Au boe maa. Sila ndia, ba'i Abraham numbusadun hetu? Hei! Au boe maa. ²³ Sila ndia Karistus hataholi mana tao uen hetu? Hei! Au leondiak boe. (Boso liliin henin, huu au kokolak ala lenalenak ia!) Memak au ae, au sama leo sila. Naa te, au ia, lena heni sila. Huu au tao ues tingga-tingga lena. Hataholi la sese au la'i no'uk uni bui dale uu. Ala filo au no'un lena. La'i no'uk elaba'ik au mate.* ²⁴ Huu, au hataholi Yahudi heheli nggala, filo au la'i lima. La'i-la'ik ala filo au, na, ala filo losa la'i telu hulu sio.* ²⁵ Hambu ala mbomboko au lenik ai la'i telu. La'i esa ala mbia au lenik batu fo sangga tao lisa au. Au bolo ofak la'i telu. Au bonu uma tasi demak leledok esa ma le'odaek esa.* ²⁶ Au la'ok taa-taa uni dook sudi bee uu so. Hambu toto'ak no'uk, tao nala elaba'ik au mate. Conto leo: fa tuak nai leelina, mana namoa kala, au hataholi Yahudi heheli nggala, hataholi taa Yahudi la, ma hataholi fo tao aok sama leo tolanoo hataholi kamahale kala, naa te ala pepeko ndia. Elaba'ik au mate uma tasi lai, nai kota, ma nai mamana nes.* ²⁷ Au tao ues mbilu mbuse, ma au hambu to'a-taak mata-mata kala. La'i no'uk au taa bisa sunggu. Au boe oo, ndoe ma maa mada. La'i no'uk au taa hambu u'a hata esa boe. Au aena balo'a papakek boe, tehuu taa dai de au manili alan seli. ²⁸ Mete ma taa nau hingga basa dede'a kala sila, na, hingga kada leoiak leo: tungga-tungga faik au langgang hedis, huu au dudu'a la'eneu basa ita hataholi kamahale nala, fo lakabubua lai sudi bee. ²⁹ Mete ma hambu hataholi fo nameda aon taa nabe'i, na, masaneda au. Huu, au leondiak boe. Mete ma hambu hataholi neu fufudi hataholi kamahale kala, fo tungga tao salak, na, au mae ma au lesuha'ing nakase'e neu sala.

³⁰ Mete ma au musi kokolak koaok, na, malolenak au kokolak koaok la'eneu dede'a kala fo latudu, lae, au ia, kada noe-na'uk huu Lamatuak no au. Tetebes! ³¹ Ita Lamatuan Yesus, ma Ndia Aman Manetualain, bubuluk au taa kokolak pepekok. Ndia nandaa mete ma hataholi la so'uk koa-kiok neu Ndia nakandondoo henin.

³² Conto leo, makahulun neme kota Damsik, mane Aretas gubenol ndia nadenu hataholi fo nggado au nai kota ndia lelesu nala, suek ala humu au. ³³ Tehuu au nonoo nggala tao au uu lebeneu esa dalek, boe ma ala lakonda au, lenik tali nesik kota tembon deak. De, nggodi heni au uma gubenol liman mai. Masaneda, huu mete ma au mesa nggau, na, taa bisa hetu?*

* **11:23** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:23 * **11:24** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 25:3

* **11:25** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:22; 14:19 * **11:26** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:23; 14:5 * **11:33** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:23-25

12

Paulus nita dede'ak esa, nonook leo bali nalame'i

¹ Leo ei nau, na, au kokolak koaok fa bali. Naa te kokolak koaok sosoan taa. Tehuu, au sangga afada ei, dede'a kala fo ita Lamatuan natudu au, nonook leo bali nai me'is dale. ²⁻⁴ Au alelak hataholi esa nana mba'ak no Karistus. Teuk sanahulu haa mane'u kala, hambu esa noon neni lalai mboin mate'en neu. Tehuu au taa bubuluk, ana hene noo ndia ao-inan, do kada ndia dulan neu. Kada Lamatuak mesa kana bubuluk. Au boe oo, bubuluk, ae, ledoeik ndia nana so'uk neni Lamatuak Mamana Malolen neu ndia, namanene dede'a-kokolak fo ana seli, losak hataholi taa bisa kokolak. ⁵ De, soaneu hataholi mata leondiak, na, au sangga kokolak koaok. Tehuu au taa nau kokolak koaok la'eneu au ao-ina heheling. Kada au kokolak koaok la'eneu dede'ak fo Lamatuak taon, ledoeik au noe-na'uk nai toto'ang dale. ⁶ Leo au nau kokolak koaok, na, au taa paluu kokolak pepekok, huu, au aena dede'ak tetebeis no'uk fo au bisa kokolak. Tehuu, kada au akatataka aok, fo suek hataholi la boso dudu'a, lae, au ana seling lena heni hata fo lamanene ma litan neme au mai. ⁷ Nakalenak bali, Lamatuak natudu neu au dede'ak no'uk fo ana seli.

Tehuu au boe oo, hambu toto'ak, suek au boso koao. Huu nitu la malanggan nadenu ndia ana mana tunggan esa, fo nambue babalik au nakandoo, leo bali hambu dilak esa nambue kofu au ao-inang. Wei! Au doidoso alan seli! ⁸ Au oke Lamatuak la'i telu so, fo mbia heni dede'ak ia neme au mai. ⁹ Tehuu, Ana nafada au nae, "Au atudu Au dale maloleng neu o. Ndia dai neu o so. Huu, ledoeik o mamedak, mae, tungga kada o balakai hehelim, na, taa dai, de nai ndia, Au koasang boe natea." Huu ndia de, au nau kokolak koaok akadaik, ledoeik au taa abe'i tao dede'ak esa. Huu, no leondiak, na, au bubuluk ae, Karistus koasan nasoda nai au dalek. ¹⁰ Huu ndia de, mete ma au ameda, au taa abe'i tao aong ues esa, na, kada au daleng ndoo-ndoo. De, ledoeik hataholi kokolak lakadadaek au, do, tao lakatoto'ak au, do tao doidoso au, do mbomboko au, huu au dadik Karistus hataholin, na, au daleng kada ndoo-ndoo nahele. Huu, mete ma au mesa nggau taa abe'i, na, au hambu koasa neme Karistus mai fo suek au abe'i tao dede'ak ndia.

Paulus dudu'a la'eneu hataholi kamahela kala lai Korintus

¹¹ Ei masoda nonook leo bali, Lamatuak taa haitua nitak au, uni ndia neti. Huu ndia, nau do taa nau, isinaak au kokolak amumulu fa. Teteben, na, ei musi kokolak koaok la'eneu au. Memak au sosoa-ndandaang taa fa boe. Tehuu mete ma, nakasasama au ua "hataholi fo ana seli kala" fo lae, Lamatuak nadenu sala, na, sila ndia, ana selin taa lena heni au ana seling.

¹² La'i-la'ik Lamatuak nadenu hataholi esa fo neu nafada hataholi la la'eneu Ndia, de, hataholi ndia tao tanda heran mata-mata kala, pake koasa, fo natudu buti, nae, Lamatuak nadenu ndia. Tehuu boso liliin, huu faik fo au nai ei lalada mala, au boe oo tao tanda heran leondia kala. Tehuu au tao ues leondiak no nggale loak akandoo. ¹³ Tehuu, boso mamasana baa! Kada dede'ak esak, au taa taon nai ei ndia, fo hataholi fe'ek taon nai salani fe'ek. Na ndia, au taa oke fo ei tanggon mala au.

¹⁴ Leoia! Au ahehele la'i telu so, fo uni ei neti. Au taa paluu ei tanggon au ongkos soda-ladang. Au boe oo, taa paluu ei hata mala. Huu, tungga ita hadan, na, taa nanda kakanak mbeda hatan fo fee inaman. Mandaan ndia, inama mbeda hata nala soaneu ana nala! De, au taa paluu fo ei mbeda hata mala soaneu au, huu, ei sama leo bali au ana nggala! Au paluuk ndia, na ndia ei ao-ina mala ma ei susue mala. ¹⁵ Au ahiik hasa

buas fee ei. Au boe oo, ahiik tao ues mbilu mbuse, fo suek, ei bisa masoda tungga Lamatuak hihii-nanaun. Mete ma au sue ei alan seli, na, ei boe oo musi sue masafali au leondiak. Tehuu hatina de, ei makanete ei susuem. Taa nandaa hetu?

¹⁶ Hambu neme ei mai manaku, nae, au taa tao amabela ei. Tehuu hambu boe nae, au dadik neu hataholi malela pepeko ana seli, ma kedi ala ei, losa tao nala ei tungga au hihiiing. ¹⁷ De, talobee? Meda hataholi la sila fo au haitua sala leni ei neti, pepeko lala ei do? ¹⁸ Huu, au kokoe Titus fo neni ei neti ndia. Au boe oo, haitua tolanoo fe'ek esa fo neu no'u no ndia. Meda Titus pepeko nala ei do? Taa hetu? Huu Titus ia, no au lasoda-aok esa. Ai tao ues neu esa, huu ai dua nggai dudu'a nala leoesak boe.

¹⁹ Tolanoo susue nggalei! Meda ei dudu'a mima isinaak mai, mae, ai masala'e aok, nai ei mata mala do? Taa! Huu, basa hata fo ai kokolak ia, Manetualain bubuluk so. De, ai taa bisa mafuni sudi hata neme Ndia mai. Ai boe oo, nana mba'ak mia Karistus. Huu ai sue ei, de basa hata fo ai taon ndia, no hihiiik fo ai bisa tao matetea ei.

²⁰ Dei fo, mete ma au dadi uni ei neti, na, au dudu'a, ae boso losak ei taa dadik hataholi sama leo au hihiiing. Huu, nafa hambu mana sisimbo bafak, mana dale hedi, nambeda dalek, hambu mana dudu'a la'eneu kada ndia ao-ina hehelin, hambu mana kokolak tao naboo hataholi nade malolen, tao dede'a huu-oka taak, hambu mana koao, ma tao naodek basa-basan. Fama au boe oo, dadik hataholi taa sama leo ei hiik. ²¹ Dei fo mete ma, au uni ei neti, dadik neu dudu'ak neu au, huu ei tatao-nono'i mala. Boso losak Manetualain sangga tao namae au, neu ei mata mala. Boso losak, au tao ala hataholi, nameda mabela, huu hambu no'uk leme ei mai, bei lasoda tao manggalauk, tehuu tala nau hondak, fo fali tungga Lamatuak dala ndoon. Sila manggenggeo-mangganganuk! Huu hambu mana tao eok no hataholi fo taa ndia sao toun do sao inan. Ala tao mata-mata kala ma tala mae lalalak.

13

Manea neulalau ei soda mala

¹ De, ia neu kala'i telun fo au sangga uu tilo ei. Mete ma hambu hataholi kalaak hataholi, na, boso lilii ndia heti-heun. Huu Lamatuak Susula Malalaon nana sulak nae, "Mete ma hambu hataholi kalaak hataholi esa, na, musi hambu sakasii dua do telu kokola nala sama dei, bei fo simbok. Huu, mete ma taa leondiak, na, boso simbo kana."* ² Makahulun faik fo au uni ei neti kala'i duan, au tao asanenedak neu hataholi la fo lasoda tao manggalauk. Hatematak ia, au tao asanenedak sama boe, neu basa hataholi fo lasoda tao manggalauk kala. Sama leo makahulun, au tao asanenedak, ae, dei fo mete ma au dadi neti, na au taa atanggodo sala.

³ Ei masanggak buti, mae, Karistus pake au dadik Ndia mana kokolan. Naa te, mete ma Karistus nau heti ei, na, Ana taon no koasa inahuuk nai ei lalada mala. Huu, Ana taa tao ues noe-na'u. ⁴ Faik fo ala tao lisa Ndia neme ai nggangek, memak Ana male, huu, Ana mbo'i heni Ndia koasan. Tehuu Manetualain fee koasan neu Karistus fo Ana nasoda hatematak ia. Boe ma ita fo mana dadik teu Ndia hataholin, tameda taa tabe'i, tehuu Manetualain fee ita soda beuk so. Huu ndia de, ai bisa ono-lau ei minik Ndia koasan.

⁵ Palisak ei dale heheli mala, fo sangga bubuluk, mae, ei mamahete tebe-tebe Karistus, do taa? Ndia koasan nana nitak nai ei soda mala, do taa?

* 13:1 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 17:6; 19:15

Uku-sudi ei ao heheli mala leondiak. Huu, mete ma Ndia taa nana mba'ak no ei, na, ei taa dadik neu Ndia hataholi nala. ⁶ Mete ma ei palisak ai, na, ei bisa mita Ndia koasan nana nitak nai ai soda nala. No leondiak, na, ai mala deak. ⁷ Ai boe oo, hule-haladoi moke Manetualain, fo suek ei boso tao salak hata esa boe. Ai taa mbali, mete ma hataholi nahiik, do taa, no ai tataon. Tehuu ai mahiik fo ei tao ndoos, mae hataholi nau timba heni ai. Leondiak boe oo, taa dadi hata. ⁸ Huu, ita taa bisa tao hata esa boe, fo laban ndoos. Kada ai malelak tao hata fo ndoos. ⁹ Mete ma ei dadi balakaik, ma ai dadik noe-na'uk, na, ai mamahoko. Huu, ai hule-haladoi, moke Lamatuak tao nala ei boe mana daik. ¹⁰ Huu ndia de, mae au dook ua ei, hatematak ia au sulak dede'a kala ia, suek dei fo mae au mai, na, au taa kokolak hala belak neu ei bali. Au dadik neu ita Lamatuan nadedenun. De, Ana fee au hak ma koasa fo tao natetea ei, tehuu taa tao nakalulutu ei.

Paulus nate'e ndia susulan

¹¹ Tolanoo susue nggalei! Au kokola mate'eng ia, kada soda-molek. Tao mandoo basa dede'a kala. Mamanene neulalau au anoli-afadang ia. Masoda dalek esa. Ei musi malole esa no esa. Susuek ndia, okan ndia Manetualain. Au oke fo Ana no ei no'u nakandoo, ma Ana tulu-fali ei, fo ei masoda mamolek esa no esa.

¹² Ei musi me'usee minik idu susuek fo nandaa no Lamatuak hataholi malalao nala. Lamatuak hataholi malai ia kala, basa sala haitua soda-mole susuek neu ei.

¹³ Au oke fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ei. Au oke fo Manetualain natudu Ndia susuen neu ei. Au boe oo, oke fo Lamatuak Dula Dale Malalaon, natudu Ndia dale malolen, fo suek ei basa nggei masoda mia dalek esa.

Leondiak leo,
Paulus

Paulus susulan fee salani kala malai Galati

Paulus mulai ndia susulan

¹⁻² Soda-molek neme au Paulus mai. Au haitua susulak ia, fee tolanoo kamahele kala, malai nusa Galati. Tolanoo kala lo au no'u lai ia boe, fee soda-molek neu ei.

Au fee nasanenedak neu ei, ae, Amak Manetualain ma Yesus Karistus ladenu au, tehoo ta hataholi nadenu au. Yesus Karistus na ndia Hataholi fo Manetualain haituan mai so. Karistus mate, tehoo Manetualain tao nasoda fali kana. Boe ma Sila ndia ladenu au, fo au u afada hataholi la la'eneu Hala Malole ia.

³ Au hule-haladoi neu Manetualain, fo ita Aman, ma Yesus Karistus, fo ita Lamatuan. Au oke Sala latudu Sila dale malole nala neu ei, suek ei bisa masoda mia mole. ⁴ Karistus mate, suek Ana koka heni ita sala-singgo nala, ma nakambo'ik heni ita teme dede'a manggalauk manai daebafok hatematak ia. Basa sila, tungga Amak Manetualain hihii-nanaun. ⁵ Huu ndia de ita musik koa-kio Ndia takandondoo heni! Tetebes ndia!

Paulus luli huu hataholi Galati la heok lasadea nanonoli tetebes

⁶ Tolanoo nggalei! Au ta bisa bubuluk ei so bali! Manetualain hele nala ei so, huu Ana nau ei malelak Ndia dale malolen. Tehoo hatina de, ei lai-lai heok masadean, fo miu mamahele nanonoli fe'ek fo ⁷ ta tetebes? Makahulun, au anoli ei teteben la'eneu Yesus Karistus Hala Malolen so. Tehoo hatematak ia, mana masapepeko kala sila ala mai lasapepeko Hala Malole ndia, losak ala tao lakanda ei.

⁸ Mata neuk! Neu ko Manetualain sumba-soo hataholi mana mai lanoli Hala Malole fo ta sama leo makahulun ai manolik ndia so. Mae hataholi ndia neme ai mai do, Manetualain atan neme nusa-sodak mai do, na neu ko ana hambu sumba-sook ndia! ⁹ Ai mafada memak dede'ak ia neme makahulun mai so. Tehoo hatematak ia, au sangga tao nasanenedak seluk bali, leo iak: mete ma hambu hataholi mai nanoli fe'ek neme Hala Malole ndia, fo makahulun ei simbon ndia so, na neu ko Manetualain sumba-soon.

¹⁰ Au ambalani kokolak leo ndiak, huu au nau tao amahoko Manetualain dalen, tehoo ta hataholi dalen. Ei maehetuk au sangga matak neu hataholi do? Ta! Tehoo mete ma au tao leo ndiak, na au ta andaa dadik Karistus hataholi nadedenun.

Paulus tui seluk talobee de ana dadik Lamatuak Yesus hataholi nadede-nun

¹¹ Tolanoo nggalei! Au sangga afada manggaledok, ae, Hala Malole fo au anolik ei ndia, na hataholi tana dudulan. ¹² Au ta simbon neme hataholi mai, ma hataholi esa ta nanoli au boe. Tehoo Yesus Karistus mesa kana tao manggaledo ndia ndandaan neu au.

¹³ Neu ko ei mamane tutuik la'eneu au soda makahulung so, faik fo au bei amahela anggama Yahudi hetu? Faik ndia, au tao doidoso Manetualain hataholi nala, fo sangga tao akalulutu sala. ¹⁴ Ma faik ndia boe, au daleng manggate nalan seli anoli la'eneu anggama Yahudi, lena heni hataholi

☆ 1:13 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3; 22:4-5; 26:9-11

Yahudi fe'ek fo teun leo au. Ma au manggateng ana seli akalala'ok basa ai bei-ba'i nala hadan ma basa heti-heu anggama.*

¹⁵⁻¹⁶ Ma mae leo ndiak boe oo, Manetualain naketu basan so, fo Ana nalelelak Anan neu au. Au inang bei ta bonggi au, tehoo Ana hele memak nala au, huu Ana nau natudu Ndia dale malolen neu au. Ndia boe oo nadenu au, fo au uu anoli hataholi ta Yahudi la. Faik fo Ana nadenu au leo ndia, boe ma au ta uu oke nanoli-nafadak neme hataholi fe'ek mai.*

¹⁷ Ma au ta uu atonggo ua lasi salani kala, fo mana dadik Yesus nadedenu nala malai Yerusalem. Tehoo au la'o tutik uni dae Arab uu. Basa ndia, boe ma au fali uni kota Damsik uu bali.

¹⁸ Basa teuk telu, boe ma au uu atonggo ua Petrus* nai Yerusalem, fo sangga bubuluk hata neme ndia mai. Boe ma au leo tataak nai ndia faik sanahulu lima.*

¹⁹ Faik ndia, au boe oo atonggo ua Lamatuak Yesus fadi bonggin, nade Yakobis. Tehoo au ta atonggo ua Lamatuak hataholi nadedenu fe'e nala. Kada sila dua sala. ²⁰ Hata fo au sulak ia, memak tetebes leo ndiak! Au ta asapepeko! Manetualain bubuluk.

²¹ Basa ndia boe ma, au fo'a la'o uni nusa Siria ma nusa Kilikia uu. ²² Faik ndia, Karistus hataholi nala malai Yudea, ala bei ta lalelak au. ²³ Kada lamanene halak, lae, "Hataholi ndia fo makahulun ana tao doidoso ita, te hatematak ia nanoli Karistus Hala Malolen. Naa te makahulun ana soba tao nakalulutu heni ita." ²⁴ Lamanene leo ndia, boe ma basa sala so'uk lamadedema Manetualain, huu au amahahele neu Karistus so.

2

Lamatuak Yesus hataholi nadedenu fe'e nala simbok no malole Paulus nanonolin

¹ Basa de seli teuk sanahulu ha, boe ma au fali no'u ua Barnabas mini kota Yerusalem miu bali. Ma ai boe oo, mia hataholi kamahele ta Yahudi esa, nade Titus.* ² Au uni ele uu, huu Manetualain nadenu. Basa ndia boe ma, au tui lasi salani kala, Hala Malole ndia, fo au anoli hataholi ta Yahudi la so. Faik ndia, au mesa nggau kokolak ua sala, suek ala palisak neulalau hata fo au anolik ndia, tetebes do ta. Tehoo mete ma ala laketu lae, ta tetebes, na au ue-leding sosoak tak!

³ Lamanene au kokolang leo ndiak boe ma, ala simbok no malole. Sila boe oo, ala simbok Titus no malole. Mae ndia hataholi ta Yahudi, tehoo ta lakasetin ana sunat. ⁴ Tehoo faik ndia, tolanook luma ta lakaheik, huu ala lanoli fe'ek. Sila ndia, salani kala masapepekok. Boe ma ala mai no neneek, suek sangga lakaseti Yesus Karistus hataholi ta Yahudi nala, fo ala tungga basa hataholi Yahudi heti-heu anggama nala. Naa te Yesus Karistus nakambo'ik ita so, de ita ta nanamba'ak no heti-heu kala sila so bali, fo sama leo ata. ⁵ Mae ala lakaseti leo ndiak, tehoo ai ta nau simbok fa boe. No leo ndiak, ei bisa mamahele makandoo Hala Malole ndia, fo au anolik ndia so.

⁶ Lasi kala sila simbok no malole au nanonoling ndia, ma tala tamba hata-hata bali. Tehoo Manetualain tana hehele matak. De, mae sila hataholi inahuuk do, kadi'ik do, ndia sosoan ta.* ⁷ Tehoo mana neni sosoak

* **1:14** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 22:3 * **1:15-16** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 * **1:18** Susula dede'a Yunani nai lalanek ia pake nade *Kefas*. Ndia Petrus nade fe'en ndindia. Kefas ndia, nadek nai dede'a Aram. Petrus ndia, nadek nai dede'a Yunani. Tehoo nade kadua kala sila ndandaan sama. Na ndia "batu". * **1:18** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:26-30 * **2:1** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 11:30; 15:2 * **2:6** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17

ndia, fo ndia: ala bubuluk Manetualain hele nala au so, fo au uu akalala'ok Hala Malole neu hataholi ta Yahudi. Sama leo Ndia boe, nadenu Petrus neu nakalala'ok Hala Malole neu hataholi Yahudi. ⁸ Huu Manetualain fee koasa neu Petrus so, suek ana dadik hataholi nadedenuk neu hataholi Yahudi. Leo ndiak boe Ana fee koasa neu au, fo dadik nadedenuk neu hataholi ta Yahudi. ⁹ Faik ndia, hataholi la tao Yakobis, Petrus, ma Yohanis, dadik malangga nggalei so. Ledoeik telu sala bubuluk, lae, Manetualain natudu Ndia dale malolen neu au so, boe ma ala fo'a lambadeik de lato'u limak lo au ma Barnabas, fo dadik tanda, lae, ai basa nggai dalek esa so. Ala lakaheik ai mini Hala Malole neu hataholi ta Yahudi la, ma mana leni Hala Malole neu hataholi Yahudi la. ^{*} ¹⁰ Kada lasanenedak ai dede'ak esa. Ndia, ai ta bole mafalende heni tulu-fali hataholi hata ta kala. Memak ndia na, au amahoko tao dede'ak ndia.

Paulus ka'i Petrus nai Antiokia huu ana heok neme hataholi ta Yahudi la

¹¹ Basa de la'i esa, Petrus mai nai Antiokia, boe ma au ka'in ledo-ledo, huu ana tao salak. ¹² Faik bei fo ana mai, ana namahoko nanggatuuk na'a no'u no Karistus hataholi ta Yahudi nala. Tehuu faik fo Yakobis nono Yahudi nala mai, boe ma Petrus ana la'o ela hataholi ta Yahudi la, de ta nanggatuuk na'a no sala so. Huu ana bii hataholi Yahudi mana manoli, lae, Karistus hataholi nala musi ala to'u latea basa hataholi Yahudi heti-heu anggaman, ma musi ala lasoda dook lo hataholi ta Yahudi la.

¹³ Lita Petrus tatao ta neulaun ndia, boe ma hataholi Yahudi fe'e kala boe oo, ala latungga dea. Losa Barnabas boe oo tungga hataholi mana dea-mata kala sila. ¹⁴ Tehuu faik fo au ita ala ta tungga tebe-tebe Hala Malole hihin so, de au ka'i tutik Petrus neu sila matan, ae, "Wei, ka'a Pe'u aa! Memak ka'a ia hataholi Yahudi. Tehuu Manetualain soi dalak so, fo hataholi mana mamahelik neu Yesus Karistus, na boso nanamba'ak bali no hataholi Yahudi la heti-heu anggaman. Ma ka'a simbok dede'ak ndia so. Boe ma, talobee de hatematak ia ka'a nakaseti hataholi ta Yahudi, fo ala tao aok sama leo hataholi Yahudi bali?"

¹⁵ Au ka'i Petrus leo ndiak, huu ai dua nggai hataholi Yahudi no'u. Ai hataholi nusa Yahudi ta sama leo hataholi nusa fe'e kala, huu ai hataholi nusan, lalalak Manetualain dook ia so. ¹⁶ Tehuu hatematak ia, ita bubuluk boe, Lamatuak tana simbok no malole hataholi esa boe, huu ndia ana tao tungga heti-heu anggama. Tehuu Lamatuak simbok no malole hataholi, huu namahele Yesus Karistus, ta huu ana tao tungga heti-heu anggama. No leo ndiak, na bei fo Lamatuak kee-dede nala hataholi, fo ndia salan ta fa boe.*

¹⁷ Huu ndia de ita tanoli, tae, Manetualain simbok hataholi no malole, huu, ndia namahele Yesus Karistus. Tehuu hambu hataholi Yahudi nakasasa'ek ai, nae, ai sala so, huu ai mamahelik Yesus Karistus, tehuu ai ta to'u heti-heu anggama Yahudi la so bali. Ei boe oo, sangga mbia salak leo ndiak do? ¹⁸ Au akamboi'k heti-heu anggaman ia, tehuu mete ma au to'u falik heti-heu anggama ndia, fo au mbo'i henin ndia so, na ndia bei fo au sala ndia! ¹⁹ Memak makahulun au asusia tingga-tingga, tao tungga anggama Yahudi heti-heu nala, fo suek au malole ua Lamatuak. Tehuu au ta bisa boe. Huu ndia de hatematak ia, au mbo'i heni heti-heu kala sila, fo au asoda nanamba'ak ua Karistus. No leo ndiak, bei fo Manetualain simbok au no malole. Taon neu, au mate nana mbakuk no'u ua Karistus

* **2:9** Susula Yunani nai lalanek ia, ana pake nade Kefas. Ndia Petrus nade fe'en. ✧ **2:16** Sosoda Koa-kio kala 143:2; Roma 3:20, 22

nai ai ngganggek. ²⁰ Hatematak ia, au ta ndia asoda so bali, tehuu Karistus ndia nasoda nai au ao-inang. Au hambu soda beuk ia, huu au amahele Manetualain Anan. Huu ana sue au nalan seli, losa Ana mate nggati au. ²¹ Manetualain simbok au, ta huu au tungga anggama heti-heu nala, tehuu Ndia dale malolen neu au. Mete ma hataholi bisa malole no Manetualain, huu ana tungga anggama heti-heu nala, na ndia ndandaan nae, Karistus mamaten ndia sosoan ta.

Ndia ndia, fo au afada Petrus asa leme Antiokia.

3

Manetualain simbok nala ita no malole, huu ita tamahele teu Yesus Karistus

¹ Wei! Hataholi Galati la! Makahulun au mesa nggau afada neu ei mata mala, la'eneu Yesus Karistus mamaten neme ai ngganggek. Tehuu hatematak ia hataholi ana kedi nala ei mata-matak! Ei nggoam dei! ² Au atane kada dede'ak esa. Ei simbo mala Dula Dale Malalaok ndia, huu ei tungga heti-heu anggama do? Ta, hetu? Dula Dale Malalaok mai neu ei, huu ei mamahele Hala Malole fo ei mamananek ndia so. ³ Hatina de ei mamanggoa malan seli leo ndiak bae? Makahulun ei masoda tungga Dula Dale Malalaok hihiin so. Tehuu hatematak ia ei masafali bali, fo tungga hataholi hihiin. ⁴ Faik fo bei fo ei mulai mamahele Karistus, ei hambu doidosok no'un seli. Boso losak basa sila dadik neu kada soso tak! (Na te, namahele neu Karistus, na ta bisa dadik neu kada soso tak.) ⁵ Ledoeik Manetualain fee Ndia Dula Dale Malalaon, ma natudu tanda heran mata-matak neu ei mata mala ndia, de ei dudu'a mae Ana tao leondiak, na huu ei tungga anggama heti-heun do? Ta, hetu? Ana tao leo ndiak, na huu ei mamahele Hala Malole, fo ei mamananen ndia so.

⁶ Masaneda hataholi Yahudi la ba'i lele ulun, fo ndia ba'i Abraham. Huu Lamatuak Susula Malalaon nana sulak, nae, "Huu ana namahele Manetualain, de Ana simbok ndia no malole, ma taon neu hataholi dale ndoos."*

⁷ De, ei musi bubuluk neulalau dede'ak ia! Hataholi la fo lamahele, sama leo Abraham, na ala dadik Manetualain hataholi tetebe nala.†

⁸ Manetualain nafada memak nai makahulun Ndia Susula Malalaon so, nae, neu ko Ndia boe simbok hataholi nusa fe'e kala nae, sila dalen ndoos, mete ma lamahele Ndia. Huu makahulun ele Ana nafada memak Hala Malole ndia neu ba'i Abraham, nae, "Neu ko basa hataholi nusa kala lai daebafok ia, ala hambu baba'e-babatik huu o."* ⁹ Huu Manetualain hehelun ndia, de Ana fee baba'e-babatik neu basa hataholi, fo lamahele neu Ndia, fo sama leo Ana fee Abraham.

¹⁰ Hataholi mana tungga anggama heti-heun, na ela Manetualain simbo kana no malole, na ana musi lemba belak basa heti-heu kala sila, sama leo ana hambu sumba-sook. Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon, nae, "Hataholi fo ta tungga nakandoo anggama heti-heun losa lutu-lutuk, na ana hambu sumba-sook!"* ¹¹ Tehuu manggaledok so, Manetualain tana simbok hataholi, huu ana tungga anggama heti-heun. Huu nana sulak, nae, "Hataholi musi namahele Au, bei fo Au simbo kana no malole, leo hataholi dale ndoos, fo ana hambu sodak tetebes."*

* **3:6** Tutuik la'eneu Sososan 15:6; Roma 4:3 † **3:7** Susula Malalaok Yunani isi-isik nana sulak nae, "ala dadik Abraham ana nala". Hataholi Yahudi la lateme pake nade 'Abraham ana nala' no hihiik, nae, 'Manetualain hataholi nala'. Mete *Roma* 4:16 boe. * **3:8** Tutuik la'eneu Sososan 12:3

* **3:10** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 27:26 * **3:11** Habakuk 2:4

¹² Naa! Mete ma hataholi nau nasoda tungga anggama het-heun hihiiin, na ana musi tao tungga basa-basan losa lutu-lutuk! Huu Manetualain nafada memak so nai Ndia Susula Malalaon dalek, nae, "Hataholi fo ana nau nasoda tungga het-heuk, dei fo kada nasambute no het-heu kala sila."[☆]

¹³ Tehuu Karistus tifa ketun so, fo nakambo'ik ai mima het-heu anggama ndia, fo nanamba'ak no ai. Makahulun, ai masoda sota mate lembe belak het-heu anggama ndia, sama leo hataholi mana hambu sumba-sook. Tehuu hatematak ia, Lamatuak Yesus so'u heni sumba-sook ndia, neme ai mai so. Huu nana sulak nai Susula Malalaok, nae, "Hataholi mana matek nana londak nai dii, na ndia ana hambu sumba-sook."[☆] ¹⁴ Faik fo Yesus Karistus mate, fo nasala'e nala ita, na ndia baba'e-babatik fo Manetualain feen neu Abraham so. Boe ma ana konda neu hataholi nusa fe'e kala. No leo ndiak, basa hataholi mana mamahele neu Karistus, na bisa ana simbok Manetualain Dula Dale Malalaon fo Ana heluk ndia so.

Manetualain to'u nahele Ndia hehelun

¹⁵ Tolanoo nggalei! Hatematak ia au nau pake natutuduk neme ita soda basa fain mai. Mete ma hataholi sulak nala susula hehelu pusaka, basa de ana lima lee ndia naden neu susulak ndia, na susulak ndia dadik tetebes so. Hataholi fe'ek ta bisa timba heni hata fo nana sulak nai susulak ndia, ma ta bisa sulak tamba hata-hata bali nai ndia so.[‡] § * † ¹⁶ Leo ndiak boe, faik fo Manetualain mba'a heheluk no Abraham, ma ndia numbu sadu nala. Manetualain ta nae, "Au tao heheluk ia, ua o numbu sadu mala", huu Ndia ta helu fee hataholi makadotok. Tehuu kada Ana helu fee Abraham numbu-sadun, kada hataholi esak, fo ndia Karistus. ¹⁷ Au hihiiing leo iak: Manetualain tao heheluk nakahuluk no ba'i Abraham. Basa teuk natun ha ma telu hulu, bei fo Ana nakonda het-heu anggama fee hataholi Yahudi la, nesik sila ba'in Musa. Mae leo ndiak boe o, Lamatuak pake nahele Ndia hehelu makahulun ndia. ¹⁸ Lamatuak ta fee baba'e-babatik neu Abraham, huu ana tao tungga het-heuk. Tehuu Ana fee baba'e-babatik, huu Ana helu memak so, neme makahulun mai, fo sangga fee hiak neu Abraham. Ndia sama leo kakanak esa ana simbo pusaka neme aman mai. Ana simbo huu ndia aman helu memak so, ta huu kakanak ndia tungga het-heuk.

¹⁹ Naa! Hatematak ia, au sangga atane leo iak: mete ma Manetualain simbok Abraham no malole, huu ndia namahehelen, hatina de Manetualain tamba het-heu anggama nesik ba'i Musa bali? Ana tamba het-heu anggama sila fo nanoli hataholi la'eneu sila sala-singgo nala mata-matak. Ndia no hihiiik fo hataholi lasoda tungga het-heuk ndia hihiiin, losa Abraham numbu-sadun esa mai. Basa de, mete ma numbu saduk ndia, fo ndia Karistus ndia, Ana mai so, na het-heuk ndia ta paluu so.

Faik fo Manetualain fee het-heu anggama Yahudi ndia, Ana ta fee nakandoon memak. Tehuu Ana pake Ndia ata nala leme nusa-sodak mai, lenin neu ba'i Musa liman, de bei fo Musa feen neu hataholi Yahudi la. No leo ndiak, Musa dadik lelete neu Manetualain no hataholi nala. ²⁰ Tehuu faik fo Manetualain tao heheluk no Abraham, Ana ta pake lelete. Huu Ndia mesa kana helu ma! No leo ndiak, ita bubuluk, tae Manetualain hehelun ndia, lena heni het-heu kala sila.

☆ **3:12** Malangga Anggama la Heti-heun 18:5 ☆ **3:13** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 21:23 ‡ **3:15** Susula Malalaok Yunani nai ia nana sulak, nae, "ta nae 'mba'a heheluk no o bini nala (no'uk), tehuu 'no o binin (esak)" Nai dede'a fo mba'a heheluk ia, dede'a Yunani "bini" ndandaan nae, "numbu saduk". Mete Tutuik la'eneu sososan 12:7 § **3:15** Tutuik la'eneu Sososan 12:7 * **3:15** Kalua neme Masir mai 12:40 † **3:15** Roma 4:14

Heti-heu anggama nanoli hataholi la'eneu sila salan mata-mata kala

²¹ Faik fo Manetualain fee heti-heu anggama neu ba'i Musa, ndia nalaba ao no Ndia hehelun do? Taa! Huu makanenin ma hambu heti-heuk fo hataholi ana bisa tao tunggan, fo Manetualain simbok ndia no malole, na neu ko hataholi Yahudi la heti-heun bisa tao leo ndiak boe. Naa te ta hambu heti-heuk esa boe fo hataholi bisa ana tao tunggan, fo tao makasufu Manetualain dalen, fo Ana simbo kana no malole. ²² Huu nai Manetualain Susula Malalaon nana sulak, nae, basa hataholi la nana mba'a nisak, lo sala mata-mata kala. Huu ndia, de kada hataholi fo mamahale neu Yesus Karistus, bisa ana simbo hata fo Manetualain heluk ndia so.

²³ Faik fo Karistus bei ta mai, ai hataholi Yahudi la nana mba'a nisak lo heti-heu kala sila, losa ta bisa nakambo'ik. Tehuu losa ndia fain, Manetualain soi dalak, fo ai makambo'ik mima heti-heu kala sila, mete ma ai mamahale neu Karistus. ²⁴⁻²⁵ De, heti-heu anggama sila, natutudun leo mana manea fo nanoli neulalau ita losa Karistus mai. Tehuu mete ma Ana mai so, na bei fo ita bisa tamahale Ndia, fo tasoda neulalau to Manetualain. Huu ndia de hatematak ia, ita ta paluu mana manea ndia so.

Hataholi kamahelek dadik neu Karistus bobonggin so

²⁶ Hatematak ia ei dadik neu Manetualain ana nala, huu ei mamahale neu Yesus Karistus. ²⁷ Ei basa nggei hambu salanik so, fo dadik Ndia hataholin, de nana mba'a nisak mia Ndia. ²⁸ Basa hataholi mana mamahale neu Karistus, ta hataholi fe'ek ndia so. De, mae ei hataholi Yahudi do hataholi ta Yahudi, ata do ta ata, touk do inak, basa hataholi fo nanamba'ak no Yesus Karistus ndia, sama. ²⁹ Karistus ndia, na ndia Abraham tititi-nonosin, fo Manetualain helu memak so neme makahulun mai. Huu ei nanamba'ak so mia Karistus, huu ndia de ei boe oo, dadik neu Abraham titi-nonosin tetebeben so. No leo ndiak, ei boe oo, bisa simbok baba'e-babatik ndia fo Manetualain helu memak neu Abraham.*

4

¹ Au fee natutudu fe'ek bali. Kakanak esa hambu hak fo simbo pusaka neme ndia aman mai, mete ma aman maten. Tehuu mete ma ndia teun bei ta dai, na ndia bei ta simbo pusaka ndia, mae basa-basan dei fo ana dadik neu ndia enan. Huu teun bei tana dai, ndia sama leo ata fo ta naena hak fo ana ha'i nala ndia malanggan hatan. ² Huu ndia, de musi hambu hataholi nakaneni kakanak ndia, ma pusakan. Ndia musi tungga mana makanenik hihiiin, losa faik fo kakanak aman naketun so, bei fo ndia bisa simbo nala pusakan.

³ Leo ndiak boe neu ita. Faik fo Yesus Karistus bei ta mai, ita musi sama leo kakanak ndia. Huu ita bei nana mba'a nisak to daebafok hihii-nanaun, sama leo ata esa. ⁴⁻⁵ Tehuu nandaa no ndia fain, Manetualain haitua Anan mai, fo dadik hataholi, fo suek hataholi la bisa nana so'uk dadik Manetualain ana nala boe. Ndia Anan ndia, nasoda tungga hataholi Yahudi la heti-heu anggaman, suek Ana bisa nakambo'ik basa hataholi fo makahulun nanamba'ak no heti-heuk ndia.

⁶ Huu ei dadik Manetualain ana nala, de Ana haitua Ndia Anan Dula Dale Malalaon mai so, fo ana maso neni ei dale mala neu. No leo ndiak, ei maena hak fo moke Manetualain na mae, "Ama bonggik". ⁷ De hatematak ia, ei ta dadi ata so, fo ta maena hak simbo pusaka so. Tehuu ei dadik

* 3:29 Roma 4:13

Manetualain anan mana maena hak simbo basa pusaka fo Ana heluk ndia so.*

Paulus dudu'a doak no hataholi Galati la

⁸ Makahulun, faik fo ei bei ta malelak Manetualain, ei tao ei ao mala leo ata, fo mamadedema dede'a ta tetebes sala. ⁹ Tehuu hatematak ia, ei malelak Manetualain so. Malolenak mete ma au ae, Manetualain ndia nalelak ei. Naa, talobee de losa ei fali seluk bali, fo so'u dema-demak ma tungga seluk bali daebafok hihiin ma daebafok sodan fo sosoan ta, ma ta naena koasa hata-hata ndia? Ei nau tao ei ao mala nanamba'ak no dede'a kala sila, fo dadik neu sila ata nala bali? ¹⁰ Au amanene so, lae, ei makalala'ok heti-heuk tungga faik, bulak, fai, ma teuk, fo sangga soba tao mamahoko Manetualain dalen. ¹¹ Ia kada ana tao nala au dudu'a doa kana! Nafu au manggu anoli ei, losa doo basa ia, ana dadik sosoan ta so.

¹² Tolanoo susue nggale! Au oke fo ei masoda makambo'ik mima dede'a kala sila mai, sama leo au ia. Huu au asoda akambo'ik uma heti-heu anggama, sama leo ei fo ta Yahudi. Makahulun, faik ita sama-sama, au ta hambu toto'ak itak neme ei mai. ¹³ Faik fo au mai sososan, au tui-bengga Hala Malole ndia neu ei. Ei basa nggei bubuluk, au aong male. ¹⁴ Mae leo ndiak, ei ta timba heni au, tehuu ei simbok au sama leo Manetualain atan neme nusa-sodak mai. Nakalenak bali ei simbok au, sama leo ei simbok Karistus. ¹⁵ Faik ndia, ita tamahoko no'u talan seli. Tehuu, hatina de hatematak ia, ta leo ndiak so bali? Naa te faik ndia, ei sue mala au ana seli, losak ei sadia do'i mala ei mata de'e heheli mala fo feen neu au. ¹⁶ Tehuu hatematak ia, ei maehetuk au ia, dadik ei musu mala so, huu au kokolang manggaledok fee ei do?

¹⁷ Mana kekali kala sila ta nau au anonoo ua ei. Boe ma ala manggate kokoe-nanasi ei, fo tungga basa hataholi Yahudi anggaman heti-heun. Ala nau fo ei masambute fo kada tungga do'o-do'o sila hihiin. ¹⁸ Tehuu mete ma ei manggate tao dede'a malole, na, ndia malole boe! Mae au ua ei no'u do ta, kada ei tao dede'a malole leo.

¹⁹ Ana susue nggale! Hatematak ia, au aue-aledi tingga-tingga bali fee ei, losa au sama leo inak fo tein hedis ana sangga bonggi. Huu au ta hahae au ueng, losa ei dale mala sama leo Karistus dalen. ²⁰ Tehuu hatematak ia, au ta bubuluk tao hata ua ei bali! Au dokodoe so, fo sangga uu kokolak asasale matak ua ei, suek au ta kokolak hala belak leo iak.

Paulus fee nakandandaak nenik tutuik la'eneu Hagar anan, ma Sara anan

²¹ Mete ma ei mahiik masoda tungga hataholi Yahudi heti-heu anggaman, na malolenak ei bubuluk heti-heuk ndia hihiin dei. ²² Huu nai Manetualain Susula Malalaon hambu tutuik la'eneu sila ba'i Abraham ana tau anan dua. Ana hambu anak esa neme ndia ata inan mai, ma esa bali neme ndia saon mai, fo ta atan.* ²³ Ata ndia bonggi anan, huu tungga hataholi hihii-nanaun. Tehuu saon bonggi anan, huu Manetualain helu memang leo ndiak so, neu Abraham.

²⁴ Ina kadua kala sila, ala dadik nakandandaak fo dadik natudu heheluk dua, fo Manetualain taon neu hataholi. Hehelu kaesan, Ana taon no ba'i Musa neme lete Sinai, faik fo Ana nakonda hataholi Yahudi la heti-heu anggaman. Hataholi fo nanamba'ak no heti-heuk anggama ndia, na, sila boe oo ata, sama leo Hagar. ²⁵ Mamanak fo manai lete Sinai ndia nai dae

* 4:7 Roma 8:15-17 * 4:22 Tutuik la'eneu Sososan 16:15; 21:2

Arab, sama leo Hagar boe. Basa hataholi Yerusalem fo bei nanamba'ak no heti-heu anggama Yahudi ndia, sila boe oo ata, sama leo Hagar.

²⁶ Tehuu hehelu fe'ek ndia, ana tuduk kota Yerusalem fe'ek esa nai nusa-sodak. Manetualain ana nala mana leo lai ndia, ata ta sila. Tehuu sila ndia, hataholi nana mbo'ik fo ta nanamba'ak lo heti-heu anggama sila. Huu ndia, de basa sala sama leo ai inan Sara, fo Abraham saon ndia. ²⁷ Huu nai Manetualain Susula Malalaon nana sulak nae, "Wei! Inak fo ta mana bonggik!

Tao mamahoko o dalem leo!

Wei! Inak fo ta nameda hedi bobonggik!

Soda mamahoko leo!

Inak fo dalen nakalulutuk, huu saon ta mbali sana so bali,*

neu ko ana hambu anak no'un lena neme inak fo ana hambu sao touk."☆

²⁸ De, tolanoo nggalei! Makahulun Manetualain helu fee Abraham anak. Tehuu dook bei fo Manetualain tao natetu Ndia hehelun, de Ana tao Sara bonggi Ishak fee Abraham. Ita boe oo, sama leo Isak, huu Manetualain boe helu fee Abraham numbu sadu fe'en. ²⁹ Faik fo kakana ata fo ndia bonggin tungga hataholi hihii-nanaun, ana inahuu mai. De, ana tao doidoso Isak fo ndia bonggin tungga Manetualain Dula Dale Malalaon hihii-nanaun. Ndia tao leo ndiak boe oo, sama leo hata fo mana dadi hatematak ia.☆

³⁰ Manetualain Susula Malalaon nana sulak, nae, "Husi heni ata ndia no anan. Huu ata ndia anan ta naena hak fo simbo pusaka. Kada ndia saon anan, naena hak."☆

³¹ De leo iak, tolanoo nggalei! Ata anan ta ita, huu ita ta nanamba'ak so bali to hataholi Yahudi heti-heu anggaman. Huu ita ia, sama leo Abraham anan neme sao tetebeu mai, huu ita tamahelu neu Yesus Karistus.

5

Karistus nakambo'ik ita so

¹ Makahulun, hataholi Yahudi la lemba sila heti-heu anggaman belan ana seli. Tehuu hatematak ia, Karistus so'u heni belak ndia neme hataholi, fo namahelu neu Ndia so. Huu ndia, de hatematak ia ita takambo'ik so. De, ei boso nana kedi nalak bali nenik heti-heuk ndia, fo sama leo ata ia.

² Mamanene baa! Au ia Paulus, fo mana kokolak ia. Mete ma ei simbo sunat, fo tungga hataholi Yahudi la heti-heun, na, Karistus mamaten suek tao nakambo'ik ei ndia, sosoan ta so. ³ Mete ma hataholi ana simbok sunat, na ndia boe oo, musi lemba seluk basa heti-heuk ndia bali. Ei masaneda, do ta? Huu makahulun, au afada memak ei so. ⁴ Hataholi fo ana nau pake heti-heuk ndia, fo tao Manetualain simbok ndia no malole, na ana naelak dook neme Karistus mai. Huu no leo ndiak, na, ana timba heni Manetualain dale malolen. ⁵ Tehuu Manetualain Dula Dale Malalaon soi dalak, suek ita tamahelu neu Yesus Karistus losa fai babasan. Huu ndia, de ita tahani taa-taa tae, neu ko Manetualain kee-dede nala ita fo nae, ita hataholi ndoos. ⁶ Ela hataholi ana sunat do ta oo, ndia sosoan ta. Tehuu kasosoak, ndia hataholi namahelu neu Karistus ma sue hataholi fe'e kala.

⁷ Makahulun, ei masoda tungga dala tetebeu so. Tehuu hatematak ia, see ndia pepeko nala ei, losak ei ta tungga dalak ndia so bali? ⁸ Tehuu nanonoli pepekok fo ei mamananek ndia, ta neme Manetualain mai. Naa

* **4:27** Inak fo dalen nakalulutuk huu sao toun ta mbali sana so, na ndia Sara. Huu Abraham neu ha'i nala Hagar, suek ana hambu anak. ☆ **4:27** Yesaya 54:1 ☆ **4:29** Tutuik la'eneu Sososan 21:9 ☆ **4:30** Tutuik la'eneu Sososan 21:10

te Ndia ndia seseik nala ei so, fo dadik Ndia hataholin. ⁹ Hata fo lanolik ndia, sososan kada dede'a de'ek esak. Tehuu doo-doo dei fo nanonolik ndia ana tao nala ei dudu'am nakalulutuk. Sama leo lalu teik fa, fo seseo kana no hade uu, fo tao loti. Doo-doo, boe ma, lalu teik ma hade uu nana seseok ndia natafuu.* ¹⁰ Huu ita dadik esa to ita Lamatuan Yesus Karistus, huu ndia, de au amahale tebe-tebe, neu ko Ana tao nala ei mamahale masafali hata fo au anolik ndia so. Ma Manetualain mesa kana neu ko huku sudi see fo ana tao nakalulutu ei namahehelem.

¹¹ Leo iak tolanoo nggalei! Mete ma au anoli, ae, hataholi ana musi sunat, na, neu ko au ta hambu doidosok so bali sama leo hatematak ia. Ma hataholi Yahudi la, simbok au nanonoling so, la'eneu Yesus mamaten neme ai ngganggek ndia. ¹² Tehuu hataholi ndia, fo mana tao nakandaa ei la'eneu sunat ndia, elan neme naa, suek mesa kasa leu kee heni basa sila 'mamaen'!

¹³ Tolanoo nggalei! Lamatuak nakambo'ik heni ei, fo ei boso masoda nanamba'ak mia anggama heti-heun hihii-nanaun. Boso maehetuk ei makambo'ik so, de masoda tungga ei hihii-nananum! Tehuu teteben, na ei musi masoda masueao, ma ei musi ono-lau esa no esa, sama leo ata ana ono-lau ndia malanggan. ¹⁴ Nai Manetualain Susula Malalaon nana sulak, nae, "O musi sue hataholi fe'ek sama leo o sue o ao-ina hehelim." Mete ma ei tao tungga kada heti-heuk ia esak, na, ei tao tungga hataholi Yahudi heti-heun hihii-nanaun.* ¹⁵ Tehuu mete ma esa nala'u ao no esa, do esa nasii ao no esa, na mata neuk leo! Ta dook so bali, ei tao makalulutu ei ao-ina hehelim ndia.

Nasoda tungga hataholi hihii-nanaun do tungga Dula Dale Malalaok hihii-nanaun?

¹⁶ Au hihiiing leo iak: mete ma ei masoda tungga Manetualain Dula Dale Malalaon hihii-nanaun, na ta tungga hataholi hihii-nanaun so bali. ¹⁷ Huu hataholi hihii-nananum, ta nau tungga Dula Dale Malalaok hihii-nanaun. Ma Dula Dale Malalaok hihii-nanaun, ta nau tungga hataholi hihii-nanaun. Huu dua sala lalaba ao! Huu ndia de, ei ta bole kada tao tungga ei hihii-nanaun bali.* ¹⁸ Tehuu mete ma Manetualain Dula Dale Malalaon nalangga ei, na ei ta nanamba'ak so bali no heti-heu kala sila.

¹⁹ Hataholi fo ana tao tungga hataholi hihii-nanaun ndia, fo natutuduk leo: hataholi ndia hohongge no hataholi fo ndia saon ta ndia, hataholi ndia dudu'an manggenggeok, tana mae nalelak, ²⁰ songgo nitu do kamodo mamates, lamusu kala, hii nasisimbo bafak, hii dale hedi, hii nahuu, kada nasaneda ao-ina hehelin, nahiiik mbau-edo hataholi, nahiiik tao husanak, ²¹ nahiiik ana holo, nahiiik ninu mafuk, feta makiuk, ma tatao sala fe'e kala. Makahulun, au afada itak, ae, hataholi fo ana tao tungga dede'a kala sila leo ndiak, na sila ndia ta bisa dadik Manetualain hataholin.

²² Tehuu hataholi fo nasoda tungga Manetualain Dula Dale Malalaon hihii-nanaun ndia, neu ko Dula Dale Malalaok tao ndia dadik hataholi fo nahiiik nasueao, naena dale namahokok, nahiiik momolek, nggale loak, dale malole no hataholi, nahiiik tulu-fali hataholi, na neu ko tao tungga ndia hehelun ndia, ²³ malole no basa hataholi, ma nahiiik nanea neulalau aok. Ta hambu heti-heuk esa boe, fo ka'i dede'a kala ia. ²⁴ Hataholi fo maso dadik neu Yesus Karistus hataholi nala, na ndia ta tungga hataholi hihiiin so bali. Huu ndia hihii manggalaun ndia, nana mbakuk no'u so, no Yesus nai ai ngganggek. ²⁵ De, mete ma Manetualain Dula Dale Malalaon

fee ita soda beuk, na ita musi tao tungga takandoo Ndia hihii-nanaun. ²⁶ Huu ndia de boso ita sangga nana hadak, mahiik laban esa no esa, ma boso madale hedi bali.

6

Matulu-fali esa no esa

¹ Tolanoo nggalei! Mete ma hataholi kamahelek esa tao sala-singgok, na ei mana malelak tebe-tebe Manetualain Dula Dale Malalaon hihii-nanaun, miu kokolak mian minik dale banggana'uk. Boe ma mia fali kana, fo ana tungga Lamatuak dala teteben. Ma manea ei ao mala fo boso tuda tungga ndia salan. ² Mete ma hataholi hambu toto'ak, na, ei fe'e kala tulu-fali ndia. Huu no leo ndiak, na ei tao tungga Karistus heti-heun. ³ Mete ma hambu hataholi soso'uk aon, nae, ana lena hataholi fe'ek, naa te ta leo ndiak, na, ana pepeko seluk ao-inan ndia. ⁴ De, esa-esak musi palisak hata fo ana taon ndia, malole so, dei fo nameda dai so. Boso makasasaman mua hataholi fe'ek. ⁵ Au kokolak leo ndiak, huu hataholi esa-esak musi mesa kana ana tanggon hata fo ndia tataon ndia. ⁶ Tehuu hataholi fo simbok nala Lamatuak nanonolin, na ndia musi ba'e ndia ue-ledin buna-boan, fo tulu-fali hataholi mana manoli ndia.

⁷ Masanenedak baa! Manetualain bubuluk basan. De, boso kedi seluk ei ao-ina heheli mala, ma boso soba-soba kedi Ndia. Huu hata fo hataholi sele-nggalin nai ndia osin, neu ko ana hambu falik ndia buna-boan. ⁸ Leo ndiak boe, mete ma hataholi tao dede'a manggalauk tungga ndia hihii-nanaun, na, neu ko ndia hambu falik sodak fo makalulutuk ndia. Tehuu mete ma hataholi tao dede'a malole tungga Dula Dale Malalaok hihii-nanaun, na neu ko hataholi ndia hambu falik sodak ndoos fo ta mana ketuk, sadi ita takatataka takandoo. ⁹ Huu ndia, de boso ei mbela tao dede'a malole. Huu nandaa no fain ndia, de, ita boe oo, hambu falik buna-boa malole, sadi ita takatataka takandoo. ¹⁰ De, mete ma ita hambu lelak, na, ita tao dede'a malole memak, fee basa hataholi la, nakalenak fee ita tolanoo kamahela nala.

Paulus nate'e ndia susulan

¹¹ Hatematak ia au mesa nggau sulak susulak ia, unik huruf inahuu kala. ¹² Masaneda baa! Mana kedi kala sila boe oo, lamahele Yesus Karistus maten nai ai nggangek. Tehuu ala lakaseti ei, fo simbok sunat ndia, huu ala bii hataholi Yahudi fe'e kala dei fo ala tao doidoso sala, mete ma lanoli, lae, Manetualain boe oo, simbok hataholi ta mana tungga heti-heu sunat. Huu ndia de, kada ala sangga matak neu hataholi Yahudi la. ¹³ Tehuu mae ala sunat boe oo, ta tungga basa anggama heti-heun ndia. Ala nau fo ei simbok sunat, fo dadik neu sila hataholin. No leo ndiak, sila partein soso'uk sila.

¹⁴ Tehuu mete ma au ia, kada au soso'uk ita Lamatuan Yesus Karistus. Te Ana mate nai ai nggangek, de tao nisa basa dede'a manggalauk fo hataholi taok, tungga daebafok hihii-nanaun. Huu ndia de au ta mbali daebafok hihii-nanaun so bali. Ma daebafok hihii-nanaun ta hengege au so bali. ¹⁵ Sunat do ta sunat, na ndia ta penting. Tehuu penting, ndia ita simbok soda beuk teme Lamatuak mai. ¹⁶ Au hule, fo Manetualain natudu Ndia susuen neu basa hataholi la fo mana tungga au nanonoling ia, suek bisa lasoda ndondoo ma mole. Huu ala dadik Manetualain hataholi nusa beun.

¹⁷ Tunga ndoon, na, au ta nau fo hataholi babalik au no dede'a kala ia. Au aong mbiik, huu au ono-lau Yesus Karistus.

¹⁸ Tolanoo nggalei! Au oke fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ita basa nggata.

Leo ndiak leo!

Soda-molek neme au mai,

Paulus

Paulus susulan fee hataholi kamahele kala malai Efesus

Paulus mulai ndia susulan

¹ Soda-molek neme au mai, Paulus. Au sulak susulak ia, fee ei basa nggei mana dadi Yesus Karistus hataholi nala so, lai kota Efesus,* ma mana makatataka nasoda malalaok tungga Ndia hihii-nanaun. Ndia mesa kana nadenau au tungga Manetualain hihii-nanaun.†

² Naa! Manetualain ndia, ita Aman. Ma Yesus Karistus ndia, ita Lamatuan. Au oke fo latudu Sila dale malole nala, fo ei masoda mia mole-dame ma ndondoo.

Paulus koa-kio Manetualain ma Yesus Karistus

³ Koa-kiok neu Manetualain! Koa-kiok neu ita Lamatuan Yesus Karistus, Aman. Manetualain fee ita baba'e-babatik makadotok neme nusa-sodak mai, huu ita dadik Yesus Karistus hataholi nala so.

⁴ Tehuu faik fo daebafok bei ta, Manetualain sue ma hele nala ita so, fo dadik Karistus hataholi nala. Ana nau fo ita tasoda malalaok losa hataholi tana bisa fee salak neu ita. ⁵ Ana naketun memak neme makahulun mai so, fo pake Yesus Karistus tao ita dadik Ndia ana nala. Ia ndia tao Ndia dalen namahoko. ⁶ Huu ndia de ita koa-kio Ndia. Huu Ana natudu Ndia dale malolen neu ita, fo ita bisa tasoda nanamba'ak to Manetualain Ana susuen.

⁷ Mae makahulun ita ta tasoda malalaok tungga Manetualain dala sodan, tehuu natudu Ndia dale malolen, ma Ana haitua Ndia Anan mai, fo daan faa losa maten. No leo ndiak, Ndia Anan soi nala ita teme ita sala nala mai.† ⁸ Huu Ndia susuen ana seli neu ita, de Ndia boe oo tao manggaledo ita dale nala, fo suek ita bubuluk Ndia hihii. ⁹ Makahulun, Manetualain bei ta nafada hataholi, basa Ndia hihii. Tehuu hatematak ia, tungga Ndia hihii, Ana tao ita bubuluk so, neme makahulun ele mai Ana naketun so pake Yesus Karistus, suek nakamomolek hataholi no Manetualain. ¹⁰ Ma neu ko losa ndia fain, na Yesus Karistus boe oo dadik Malanggan fo heti basa manai daebafok ma manai nusa-sodak.

¹¹⁻¹² Huu ita nanamba'ak to Karistus, de ita boe simbo tala pusaka neme Manetualain mai. Huu neme makasoson mai, Ana hele nala ai hataholi Yahudi so, fo dadik neu Ndia hataholi nala. Ndia hihii, na Ana sangga pake ai fo soi dalak fee hataholi nusa fe'ek, fo ela basa hataholi la bisa lamahale neu Karistus. Basa ia la dadi tungga hata fo Ana naketu mema kana so. No leo ndiak, ita basa nggata bisa so'uk tamadedema Manetualain naden fo ana seli ndia.

¹³ Huu ai soi dalak so, de ei mima hataholi nusa fe'ek mai boe oo bisa maso dadik neu Karistus hataholi nala, sadi ei mamahale Ndia Hala Malolen ndia. Huu Hala Malole ndia tao nasoda ei.

Mete ma ei mamahale leo ndiak, na ei boe oo simbok Manetualain Dula Dale Malalaon fo Ana heluk ndia so. Huu Dula Dale Malalaok ndia, sama leo kee-dedek fo dadik neu tanda nae, ei dadik Ndia ena teteben

* **1:1** Hambu susula Yunani luma tala sulak "nai kota Efesus". Huu ndia de, hambu hataholi malelak luma dudu'a lae, susulak ia neme Paulus mai fee basa hataholi kamahele kala sudi lai bee.

† **1:1** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:19-21; 19:1 * **1:7** Kolose 1:14

so. ¹⁴ Ndia Dula Dale Malalaon ndia boe dadik neu hehelu matea, de neu ko Manetualain fee basa hata fo Ana heluk ndia, losa Ana soi nala ita, fo dadik neu Ndia hataholi nala. Huu ndia de ita koa-kio neu Ndia.

Paulus hule-haladoi fee hataholi Efesus sala

¹⁵ Au amanene no'uk so la'eneu ei namahehele mala neu ita Lamatuan Yesus Karistus, ma ei susuem neu hataholi kamahahele kala. ¹⁶ Huu ndia de au ta lahae oke makasi neu Manetualain. ¹⁷ Au hule-haladoi ae, "Ama Bonggik aa! Amak fo au Lamatuang Yesus Karistus Aman Manetualain. Ma Amak fo ana seli. Au hule fo Amak fee Ama Dula Dale Malalaon neu basa hataholi Efesus sala, suek ala bisa bubuluk dede'a ndoo sala, ma bisa lalelak neulalau Ama. ¹⁸ Au hule fo Amak Manetualain soi sila dudu'a nala ma tao manggaleledo sila dale nala, fo suek ala bisa bubuluk basa hata fo Ama heluk ndia so, sangga fee sala. Au boe oo nau fo ala bisa bubuluk pusaka ndia fo Amak heluk neu sala. Huu pusaka ndia, ana seli! ¹⁹ Amak! Au boe oo hule fo Amak tulun sila, suek ala bisa bubuluk neulalau Amak koasan fo ana seli ndia. Huu Amak pake koasa ndia fo tulu-fali Amak hataholi kamahahele nala. ²⁰ Huu Manetualain koasan ndia, ana seli! Ana pake koasa ndia fo tao nasoda falik Karistus neme Ndia mamaten mai. Boe ma Manetualain so'u Karistus neni nusa-sodak neu, ma Ana feen nangatuuk neu Manetualain boboa konan nai mamanan nana hadak nai lain seli.* ²¹ Ndia deman lena heni neme basa manai daebafok ma manai nusa-sodak. Huu Ndia deman lena heni neme basa koasa la ma basa mana to'u palenda la. Ana to'u Ndia koasan fo ana seli ndia, ta kada hatematak ia. Tehuu Ndia boe oo to'u palenda nakandoo, losa dodoon neu. ²² Manetualain mesa kana tao basa sila lakaluku-lakatele neu Karistus. Ma Ndia ndia boe oo, so'u Karistus dadik Malanggan fo heti basa fo natutik no hataholi kamahahele kala.* ²³ De, mete ma Ndia dadik Malanggan na, ita hataholi kamahahele kala, dadik sama leo Ndia aon. Neu ko ita tao basa ues, fo Ana nakalala'o kana neu faik fo Ana bei nai daebafok. Huu Ndia mana maena koasa, fo tao basa-basan, tungga Manetualain hihii-nanaun.*

Au huhule-haladoing neu ei memak leo ndiak."

2

Hataholi fo kamahahele neu Yesus Karistus simbo soda beuk

¹ Makahulun, ei la'olena Manetualain palenda nala, ma tao sala-singgo mata-mata kala. Huu ndia de, Ana taok ei sama leo hataholi mana matek so. ² Makahulun, ei masoda tungga daebafok hihii-nanaun, ma tungga nitu la malangga inahuun hihii-nanaun. Losa hatematak ia, nitu ndia bei fufudi-o'odo hataholi, fo laban Manetualain. ³ Makahulun, ita boe oo tasoda leo ndiak, losa sudi hata fo ita tamedan do, dudu'an do, ita tao tungga kada ita hihii-nanaun. Ita tao manggalauk sama leo hataholi fe'e kala, huu ndia de Manetualain luli ita nalan seli, ⁴⁻⁵ ma Ana taok, ita sama leo hataholi kamate kala fo taba'ek teme Ndia mai. Mae leo ndiak boe oo, tehoo Ana kasian ita. Huu ndia de, Ana natudu dale malolen, boe ma Ana haitua Yesus Karistus mai, fo fee ita soda beuk. Lamatuak fee ita sodak, huu Ndia dale malolen.* ⁶ Yesus Karistus maten, tehoo Manetualain tao nasoda fali Kana. Boe ma Manetualain so'u Ndia lain neu, fo Ana to'u palenda nai nusa-sodak. Naa! Manetualain tao leo ndiak neu ita boe. Ana fee ita soda beuk, boe ma Ana so'u ita lain teu, ma ita to'u palenda no'u

to Karistus nai nusa-sodak. ⁷ No leo ndiak, mulai neme hatematak ia, losa dodoon neu, Manetualain natudu Ndia susuen makadotok, ma Ndia dale malolen fo ana seli ndia, huu ita tamahahele teu Yesus Karistus. ⁸⁻⁹ Faik fo ei mamahahele neu Karistus, Manetualain tao nasoda ei, huu Ndia dale malolen. Ana fee masodak leo ndiak, ta huu Ana nau bala hata fo ei taok ndia. Huu ndia dadik hadia neu ei, de ei ta maena to'ok fo kokolak koaok mia hata fo ei taon ndia. ¹⁰ Ita tasoda, huu Manetualain nakadadadik nala ita. Boe ma, Yesus Karistus ana fee ita soda beuk, fo ela ita tao dede'a malole, fo Manetualain naketu mema kana so neme makahulun mai.

Manetualain simbok no malole basa hataholi nusa kala

¹¹ Tolanoo nggalei! Ei bubuluk so, hataholi Yahudi la to'u lahele sila heti-heu sunat, ma lakadadaek hataholi fo ta Yahudi, huu ei ta tungga sila heti-heun ndia! Naa te ndia kada heti-heuk la'eneu hataholi ao-inan, de ta la'eneu hataholi dalen. ¹² Faik fo ei bei ta mamahahele neu Yesus Karistus, de ei ta maena hak fo maso dadik Manetualain hataholin. Huu makahulun, ei bei ta maso nai Manetualain hehelun fo nana mba'a mema kana no Abraham, ma ndia numbu sadu nala. Faik ndia, ei leo nai daebafok ia, ma ta bisa mamahena neu Manetualain, huu ei bei dadik hataholi deak, ¹³ fo maba'e dook mima Manetualain mai. Tehuu hatematak ia, Yesus Karistus soi dalak so, fo ei bisa nanamba'ak mia Manetualain. Huu Karistus maten, fo tao makasufu Manetualain dalen, fo ei bisa mole mia Ndia ma bisa dadik Ndia hataholi nala.

¹⁴ Makahulun, ai hataholi Yahudi ta bisa masoda mole mia ei hataholi nusa fe'ek. Sama leo tembok, fo tao kofe'e ita. Tehuu, Yesus Karistus maten neme ai ngganggek lain, boe ma tao natu'u heni tembok ndia fo makahulun ita tamusu kala, suek bisa tamole kala, fo dadik neu hataholi nusak esa. ¹⁵ Huu makahulun hataholi nusa Yahudi la sangga dalak fo lasoda pake sila anggaman heti-heu nala. Faik fo Yesus Karistus maten, Ana kena ketu dala laak ndia so, ma Ana soi dala beuk, fo suek hataholi nusa Yahudi ma hataholi nusa fe'e kala bisa lasoda malole lo Manetualain. No leo ndiak, basa sala nanamba'ak leu esa so, fo dadik leu hataholi nusa beuk, mana masoda no mole-dame. ¹⁶ De, Karistus maten neme ai ngganggek lain fo tao hataholi nusa kadua kala fo mana musu kala sila dadik leu esa, de no fali kasa leni Manetualain leu. Huu Karistus koka heni basa hata fo makahulun ana dadik to'ok fo ala lamusu kala. ¹⁷ Ana neni daebafok ia mai, fo neni Hala Malole neu hataholi Yahudi, sama-sama lo hataholi fe'e kala, nae, "Makahulun ei masoda mamusu kala, tehuu hatematak ia, hambu dalak so, fo ei bisa masoda mole-dame esa no esa." ¹⁸ De, ai hataholi Yahudi ma ei hataholi ta Yahudi sama-sama hambu dalak, fo teni ita Aman Manetualain teu, huu Yesus Karistus soi dalak fee ita basa nggata. Ma Manetualain Dula Dale Malalaon boe oo natudu dalak neu ita basa nggata.

Yesus Karistus hataholi nala sama leo uma huhule-haladoik

¹⁹ Huu Yesus Karistus tataon ndia, de ei ta hataholi Yahudi la, ta dadik hataholi deak so, fo ta maena hak fa boe. Tehuu hatematak ia, ei maena hak dadik lau-inggu nusa-sodak, huu ei dadik Manetualain bobonggi nala so. ²⁰ Natutuduk ndia leo Manetualain sangga nambadedeik uma esa. Ana tao batu netes, fo ndia Yesus Karistus. Boe ma Ana tao fanderen, na ndia Ndia mana kokola nala ma hataholi nadedenu nala. Boe ma Ana nakatotodok batu la nai fanderen sila lain. Batu la sila, na ndia ita basa nggata, fo mana maso dadik Ndia bobonggi nala so. ²¹ Uma ndia

nambadeik tea-tea, huu batu la sila nana nakatotodok no malole lai batu netes sila lain. Ma uma ndia doo-doo na ana boe namadema, losa dei fo hataholi la leni ndia leu, fo ala hule-haladoi neu Manetualain. ²² De hatematak ia, Manetualain tao nala ei ta hataholi Yahudi boe oo, sama leo batu, sama-sama mia ai hataholi Yahudi. Manetualain nakatotodok nala ita basa nggata, fo dadik neu Ndia Dula Dale Malalaon mamana leleon.

3

Paulus neni Hala Malole fee hataholi ta Yahudi la

¹ Huu Manetualain ta tao fe'e hataholi Yahudi no hataholi ta Yahudi, huu ndia de Ana nadenu au, Paulus, fo au uu afada Yesus Karistus Hala Malolen neu ei ta Yahudi la lai kota Efesus. Au akalala'ok au ueng ndia, losa au dadik hataholi bui. ² Neu ko ei bubuluk boe, na Manetualain nadenu au, huu Ana nau natudu Ndia dale malolen neu ei. ³ Memak makahulun Manetualain bei ta nafada hataholi la'eneu hata fo Ana naketun so, soaneu hataholi ta Yahudi. Tehuu hatematak ia Ana nafada dede'ak ia neu au. De, au sula kana keke'uk-keke'uk fee ei. ⁴ Mete ma ei les basan, na ei bisa bubuluk boe Manetualain hihiiin la'eneu Yesus Karistus, fo Ana bukan neu au so. ⁵ Huu makahulun ele, hataholi bei ta bubuluk Ndia hihiiin. Tehuu hatematak ia, Ana pake Ndia Dula Dale Malalaon, fo nafada Ndia hihiiin neu Ndia mana kokola nala, ma neu Ndia hataholi nadedenu nala. ⁶ Huu neme makahulun mai, Manetualain naketun so leo iak: mete ma hataholi ta Yahudi la lamahale neu Yesus Karistus Hala Malolen, na sila boe oo bisa maso dadik neu Manetualain ana nala, sama leo hataholi Yahudi la. Huu ndia de hatematak ia, ita basa nggata dadik neu bobonggik esa, ma ita bisa simbo no'u baba'e-babatik neme ita Aman Manetualain mai.

⁷ Manetualain natudu Ndia dale malolen, ma hele nala au dadik neu Ndia nadedenun. Ma Ndia boe oo, Ana fe Ndia koasan neu au, fo au akalala'ok Ndia uen ndia. ⁸ Neme basa Manetualain hataholi nala, na au ia, hataholi kadi'i anak nalan seli. Mae leo ndiak boe oo, tehuu Lamatuak hele nala au, fo au akalala'ok Ndia uen fo ana seli ndia. Ana nau fo au uu afada hataholi ta Yahudi la, la'eneu Karistus dale malolen fo ta mana basak ndia. ⁹ Huu mulai neme Manetualain nakadadadik daebafok ia, Ndia hihiiin haitua Karistus mai no nafufunik. Tehuu hatematak ia, Ana nau fo au fee manggaleledo neu basa hataholi la, la'eneu Ndia hihiiin ndia. ¹⁰ Huu Ndia hihiiin ndia, malelan ana seli. Ma Ana nau pake Ndia hataholi nala, fo natudu Ndia malelan ndia, neu basa mana koasa la ma basa mana palenda la malai lalai. ¹¹ Faik fo bei ta nakadadadik daebafok ia, Ana naketun so, fo sangga soi dalak, fo fee sodak neu hataholi la. Huu ndia de, Ana pake ita Lamatuan Yesus Karistus, fo tao tungga leo ndiak. ¹² Huu ndia de, ita fo tamahale neu Yesus Karistus so, boso bii bali mai kokolak to Lamatuak. Huu Ana nau simbok ita, sudi nai faik bee.

¹³ Masanenedak baa! Au doidoso, huu au ono-lau ei hataholi ta Yahudi la. Mae leo ndiak boe oo, ei dale mala boso ma'a-male. Huu au lemba doidosok ia, fo suek ei simbok malolen.

Paulus hule-haladoi noke makasi neu Manetualain

¹⁴ Ledoeik au dud'u la'eneu Amak Manetualain dale malolen fo ana seli ndia, boe ma au sendek lunggu langgak de au oke makasi neun. ¹⁵ Huu basa bobonggi kala malai daebafok ia ma malai nusa-soda kala Aman ndia, fo ndia Ndia.

¹⁶ Au hule-haladoi fo Ana fe baba'e-babatik makadotok neu ei, tungga Ndia dale malolen fo ana seli ndia.

Ma au boe oo hule fo Ana haitua Ndia Dula Dale Malalaon ma koasan, fo suek ei dale mala dadik matea.

17 Au hule fo Yesus Karistus nasoda nai ei dale mala, huu ei mamahele makandoo neu Ndia.

Ma au hule-haladoi boe, fo ei nanamba'ak mia Ndia susuen, sama leo ai huuk fo natea, huu okan tola losa dook nai dae dale.*

18-19 Au hule-haladoi boe, fo ei mia basa Lamatuak hataholi nala, bisa bubuluk no'u Karistus susuen fo ta bisa nana ukuk. Huu susuek ndia, inahuun ana seli, loan ana seli, deman ana seli ma no'un ana seli!

Au hule-haladoi boe, fo ei bisa mameda Ndia susuen, losa susuek ndia tao nahenu ei dale mala, ma ei soda mala.*

20 Manetualain koasan ana seli ndia, lena heni basa hata fo ita hulek ma dudu'a kala. Ma Ana pake koasa ana seli ndia, suek naue-naledi nai ita dale nala. 21 Huu ndia de, mai fo ita nanamba'ak to Yesus Karistus so'u tamadedema Ndia! Koa-kio nakandondoo henin neu Ndia neme hatematak ia mai, losa dodoon neu. Tetebes hetu!

4

Lamatuak Yesus hataholi nala musi lasoda sama leo ala dadik Ndia aon

1 Au akalala'ok au Lamatuang uen, losa au dadik hataholi bui. De hatematak ia, au kokoe ei, fo masoda ndoos tungga Manetualain hihii-nanaun, huu Ana noke nala ei so, fo dadik Ndia hataholin. 2 Huu ndia de, ei musi masoda mia dale kadi'i-taidaek, ma masoda malole esa no esa. Ei musi nggale loak, ma bubuluk esa no esa, masoda-masueao, no ndoos. Mete ma neme ei mai, hambu mana sangga dede'ak no ndia nonon, na, boso mambeda dalek.* 3 Masusua tungga-tungga, fo masoda mole esa no esa, huu Manetualain Dula Dale Malalaon mba'a ei dadik esa so. 4 Huu Yesus Karistus hataholi nala ala dadik esa so, sama leo Ndia ao-ina hehelin. Ma sila basa sala boe simbok Manetualain Dula Dale Malalaon fo kada esak. Ma basa sala lamahena kada neu Manetualain, huu Ana noke nala sala, fo dadik Ndia hataholi nala.

5 Ita Lamatuan, kada esak;
Ita namahehelen, kada dalak esak,
fo bisa mole-dame to Ndia.

Ma ita basa nggata simbok salanik,
fo dadik nanamba'ak to Ndia.

6 Manetualain, kada esak,
ma ita Aman, kada Ndia.

Kada Ndia palenda ita basa nggata.

Kada Ndia mesa kana sama-sama no ita basa nggata.

Ma kada Ndia mesa kana nasoda nakandoo nai ita basa nggata dale nala.

Karistus fee ues mata-mata kala, suek Ndia hataholi nala boe latea

7 Tehuu Yesus Karistus ba'e fee Ndia koasan neu ita so, suek ita esa-esako takalala'ok Ndia uen. 8 Huu ndia de, Manetualain Susula Malalaon nae, "Ana hene neni mamana madema neu,
fo Ana natati nai ndia losa Ana senggi.

Basa de, Ana neni falik hataholi nana kenak no'un ana seli,
ma Ana baba'e hadia fee hataholi la."*

* 3:17 Kolose 2:7 * 3:18-19 Kolose 1:19; 2:9-10 * 4:2 Kolose 3:12-13 * 4:8 Sosoda Koa-kio kala 68:18

⁹ (Masaneda dede'a de'ek fo nae, "Ana hene". Mete ma Ana hene, na ndia ndandaan nae, makahulun Ana konda nitak neni daebafok baba'ek dae neu. ¹⁰ De, Hataholi fo Ana konda mai ndia, na ndia Karistus. Huu Ana hene fali neni nusa-sodak neu, suek bisa Ana nakaneni basa hata malai lalai ma malai daebafok.) ¹¹ Karistus fo mana fee koasa neu Ndia hataholi nala, suek lakalala'ok ues fo Ana baba'e fee sala so. Hambu luma Ana fee sala koasa fo dadik neu Ndia hataholi nadedenu nala, luma dadik Ndia mana kokola nala, luma dadik mana hoo neu Ndia hataholi nala, luma dadik malela mana manoli neu Ndia hataholi nala ma luma bali dadik mana maneni Hala Malole nai mamana beu kala. ¹² Esa-esako simbo ndia uen, fo tao nahehele Karistus hataholi nala, suek basa sala bisa lakalala'ok Ndia uen. No leo ndiak, ita basa nggata fo tamahele teu Yesus Karistus so, boe natea ¹³⁻¹⁴ losa ita basa nggata tamahele to dalek esa boe. Ma ita basa nggata talelak tebe-tebe Manetualain Anan. Ita ta leo kakana kadi'ik so, tehoo ita tungga Ndia dalan so, ma dadik hataholi fo nasoda tungga basa Ndia hihii-nanaun. Mete ma ita tasoda leo ndiak so, na ita ta sama leo kamba nana sobo mbanak, fo nana helak sudi bee neu, na ana tungga. Huu mete ma hambu mana masapepeko kala mai lanoli dede'a pepekok, na, ita ta tungga tatao nggoak ndia so bali. ¹⁵ Tehoo kada ita kokolak neulalau tungga hata fo ndoos neu ita tolanoo nala, huu ita sue sala. Ma mete ma ita tasoda leo ndiak nai sudi hata, na, ita dadik mata-aok esa to Karistus. Huu Ndia ndia, ita Malanggan, de Ana heti ita. ¹⁶ Ma ita ia, sama leo Ndia aon. Mete ma hataholi lima-ein ma idu-bafa nala tao ues tulu-fali tungga sila esa-esako uen, na, ndia aon boe natea. Leo ndiak boe no Karistus hataholi nala. Mete ma ita tasueao, ma tatulu-fali, na, ita basa nggata boe tatea.*

La'o ela dala soda laak, fo tungga dala soda beuk

¹⁷ Mamanene neulalau, hata fo au sangga kokolak hatematak ia, huu au Lamatuang mesa kana nafada au. Boso ei masoda bali sama leo hataholi fo ta nalelak Manetualain. Te hata fo ala taok sila tungga kada sila nggoa nala. ¹⁸ Ala la'o lasalak, sama leo hataholi mana la'ok nai makiuk. Ala lasoda laelak lo Manetualain, huu sila langga batuk, ma tala nau mbali Ndia. ¹⁹ Ta mae lalalak so. Huu ndia de, ala tungga kada sila hihii-nanaun, ma lasoda manggenggeok. Tehoo ala ta lameda dai so boe.

²⁰ Tehoo Karistus dala sodan fo ei manolik ndia so, ta leo ndiak! ²¹ Tehoo hata fo ei manolik la'eneu Yesus Karistus ndia, memak nanonoli ndoos. Neu ko ei mamanene hetu! ²² De, la'o ela ei dala soda laan ndia! Huu mete ma ei masoda manggenggeok tungga hataholi hihii-nanaun, na, ei nana kedi nalak nakandoo, ndia so. Ei ta maena hak nai ndia so.* ²³ Tehoo ela leo bee na, Manetualain tao ei dale mala, ma ei dudu'a mala dadik beuk, ²⁴ suek ei dadik hataholi beuk, tungga Ndia mata'aon. Huu ndia de, ei musi matudu dale beuk, fo malalao ma ndoos.*

²⁵ De, hatematak ia, hahae masapepeko leo! Kokolak tetebes esa no esa, huu ita basa nggata dadik esa, sama leo aok esa fo kaei-limak, ma kaidu-bafak.* ²⁶ Mete ma luli, na, boso losak ei tao salak. Malolenak ei mole leo! Boso mambeda nasak losa ledo tesa!* ²⁷ No leo ndiak, na, nitu la malanggan ta bisa fufudi-o'odo ei. Boso feen hambu dalak fa boe! ²⁸ Hataholi nateme namana'o, na, hahae leo! Malolenak hataholi leo ndiak ana tao ues neulalau nenik ndia lima hehelin, fo suek ana bisa baba'e ndia

* **4:16** Kolose 2:19 * **4:22** Kolose 3:9 * **4:24** Tutuik la'eneu Sososan 1:26; Kolose 3:10; Roma 12:1-2 * **4:25** Sakarias 8:16 * **4:26** Sosoda Koa-kio kala 4:4

uen buna-boan neu hataholi kasian nala. ²⁹ Mete ma kokolak, na, boso kokolak manggalauk, mae kada dede'a de'ek esak boe! Malolenak, kada kokolak dede'a malole. Ma fee nanoli-nafadak neu hataholi, fo tebe-tebe tulu-fali sala, ma tao matea sila dale nala. ³⁰ Boso tao Manetualain Dula Dale Malalaon dalen hedis, huu ndia nai ei dale mala dale. Ma Ana keedede nala ei so, nae, ei ia, Manetualain enan. Ndia Dula Dale Malalaon boe oo tanggon nae, neu ko losa daebafok babasan, te Manetualain fee sodak neu ei, fo ei masoda makandondoo henin mia Ndia. ³¹ De, boso mambeda dalek neu hataholi fe'ek! Boso mamenggu nisik mia hataholi! Boso mamananasa aok! Boso maule! Boso kokolak makalulutu hataholi naden! Ma boso tao dede'a manggalau fe'e kala! ³² Tehuu malolenak ei masueao, ma tao dede'a malole esa no esa. Ei musi mafalende heni hataholi salan, ma fee ambon neu ndia, sama leo Manetualain koka heni ei sala mala, huu ei nanamba'ak mia Karistus.*

5

Masoda masueao, ma masoda malalaok

¹ Ei ia, Manetualain ana susuen. Huu ndia de, ei musi masoda tungga Ndia hihii-nanaun. ² Ma ei musi masoda masueao esa no esa, sama leo Karistus sue ei. Huu Ana fee Ndia aon, fo Ana mate nggati ita. No leo ndiak, na, Ana dadik neu tunu-hotuk kaboo menik, fo tao namahoko Manetualain.*

³ Ei ia, Manetualain hataholi malalaon boe. De, boso masoda manggenggeok! Mae dudu'a manggenggeok boe oo, bosok! Boso tao eok mua hataholi fo ta o saom! Boso balena'o! ⁴ Boso kokolak manggenggeok! Ma boso kokolak mabalok! Huu Manetualain hataholin ta nandaa kokolak leo ndiak. Malolenak ei kokolak kada malole, ma moke makasi neu Manetualain ⁵ Masanenedak neulalau! Huu Manetualain ta simbok hataholi fo nasoda manggenggeok, ma hataholi tao eok no hataholi fo ta ndia saon! Ala ta bisa maso dadik Karistus hataholin, ma Manetualain ta dadik neu sila Manen. Manetualain boe, ta simbok hataholi balena'o, huu ala seti heni Ndia, ma so'uk lamadedema dede'a fe'e kala.

Masoda nai manggaledok

⁶ Boso ei nana tao namanggonggoak neme hataholi masapepeko kala lae "Boso masoda malalaok!" Huu neu ko Manetualain luli hataholi fo tana tungga Ndia hihii-nanaun. ⁷ Huu ndia de, ei boso nanamba'ak mia hataholi mata-ao leo ndiak. ⁸ Makahulun, ei sama leo hataholi mana masoda nai makiuk, huu ei ta malelak Manetualain. Tehuu hatematak ia, Ana nakonda Ndia manggaledon, fo tao ei dadik miu Ndia ana nala. Huu ndia de, ei musi masoda nai Ndia manggaledon ndia dalek. ⁹ Huu hataholi mana masoda nakandoo nai manggaledok dalek, na ana tao dede'a malole, nasoda ndoos, ma kokolak ndoos. ¹⁰ Sangga dalak, fo ei tao mamahoko Manetualain dalen, huu Ndia ndia, ita Lamatuan. ¹¹ Boso mamba'a aok mia hataholi fo nasoda nai makiuk dale. Huu sila tataon ndia, sosoan ta fa boe. De ei musi ka'i sala, ma buka matudu sila sala-singgo nala. ¹² Huu hata fo ala tao lafufunik ndia, manggenggeon ana seli, losa ita ia tameda mae, mete ma sangga takokola. ¹³ Au fee natutuduk leo iak: mete ma hataholi tao manggaledo bua sala manai makiuk dale, na neu ko hataholi bisa lita bua sala sila ledole. ¹⁴ Leo ndiak boe, mete ma ita tao manggaledo dede'a

* 4:32 Kolose 3:13 * 5:2 Kalua neme Masir mai 29:18; Sosoda Koa-kio kala 40:6

manggalauk, fo hataholi taon, na, ana bisa bubuluk, nae, dede'ak fo ana taok ndia, manggalauk. Hambu sosodak esa nae,

"Wei! Ei mana sunggu kala, fo'a leo!

Ei mana mate kala, masoda fali leo!

Huu Karistus sangga tao manggalele do ei."

Masoda dalek esa mua Lamatuak Dula Dale Malalaon

¹⁵ Huu ndia de, mete neulalau ei sodam, fo boso ei sama leo hataholi nggoak. Malolenak pake neulalau dudua-a'afik neme Manetualain.

¹⁶ Hatematak ia, hataholi no'u kala tao manggalauk lakandoo. De, mete ma hambu fai, fo tao dede'a malole, na, taon leo. Boso mahani bali!^{*} ¹⁷ Dudu'a neulalau, fo bubuluk ita Lamatuan hihii-nanaun, fo boso ei mamanggoa.

¹⁸ Boso mafuk, huu neu ko nininuk ndia heti ei, fo ei tao dede'a ta malole la. Tehuu buka ei dale mala, fo suek Manetualain Dula Dale Malalaon heti ei. ¹⁹ No leo ndiak, na dei fo ei makokola esa no esa, na pake dede'a-kokolak neme Manetualain Susula Malalaon mai, neme sosoda kala fo koa-kio Ndia, ma neme sosodak fo ei hambun neme Ndia Dula Dale Malalaon mai. Ma mete ma soda, na boso kada no bifidook. Tehuu koa-kio Manetualain no ndoon. ²⁰ Huu Yesus Karistus dadik ita Lamatuan, ma Amak Manetualain tao dede'ak no'uk fee ita so, de ita toke makasi takandondoo henin teu Ndia.^{*}

Basa hataholi kamahele kala musi lamanene esa no esa

²¹ Ei basa nggei musi mamanene esa no esa. Huu no leo ndiak, na ei matudu hada-holomata neu Yesus Karistus.

Natutuduk leo: sao touk-sao ina kala

²² Sao ina kala ei! Ei musi mamanene ei sao tou mala, sama leo mamanene ei Lamatuam Yesus Karistus. ²³ Huu touk ndia, sama leo sao inak malanggan. Ma Karistus boe, Malanggan neu Ndia hataholi nala. Huu Ana soi dalak fo lasoda.^{*} ²⁴ Huu ndia de Karistus hataholi nala musi lamanene neu Ndia. Leo ndiak boe sao ina kala musi lamanene neu sila sao tou nala, nai basa dede'a kala.

²⁵ Leo ndiak boe, sao tou kala ei! Ei musi sue ei sao ina mala, sama leo Karistus sue Ndia hataholi nala, losa Ana fee aon, mate nggati sala.^{*}

²⁶ Ana tao leo ndiak, fo ala dadik malalaok nai Manetualain matan, huu sila tungga Ndia Dede'a-kokolan, ma ala hambu salanik so. ²⁷ Yesus Karistus hataholi nala boe sama leo mana kabin inak, fo nana papakek mana'a hiak, huu mana kabin touk sangga mai nala ndia. Leo ndiak boe, Karistus sangga mai nala Ndia hataholi nala. Huu ndia de, ala musi lasoda neulauk, ma malalaok, losa ta hambu salak fa boe.

²⁸ Leo ndiak boe, sao tou kala ei! Ei musi sue ei sao ina mala, sama leo ei sue ei ao-ina heheli mala. Huu mete ma sao touk sue ndia sao inan, na, ndia ndandaan, nae, ana sue ndia ao-ina hehelin. ²⁹ Ta hambu hataholi husembuluk neu ndia ao-ina hehelin. Tehuu nakaneni ma nakaboi neulalau, sama leo Karistus nakaneni neulalau Ndia hataholi nala, ³⁰ huu ita ia, sama leo Ndia ao-ina hehelin. ³¹ Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak, nae, "Huu ndia de, touk ana musi la'o ela ndia ina-aman, fo neu leo dalek esa no ndia sao inan, huu dua sala dadik neu esa so."^{*} ³² Lamatuak Dede'a-kokolan ndia, nana natuduk so neme makahulun mai, la'eneu sao touk-sao inak susuen. Tehuu hatematak ia, Dede'a-kokolak ndia boe, natudu la'eneu Karistus susuen neu Ndia

^{*} 5:16 Kolose 4:5 ^{*} 5:20 Kolose 3:16-17 ^{*} 5:23 Kolose 3:18; 1 Petrus 3:1 ^{*} 5:25 Kolose 3:19; 1 Petrus 3:7 ^{*} 5:31 Tutuik la'eneu Sososan 2:24

hataholi nala. ³³ De, sao touk musi sue ndia sao inan sama leo ana sue ndia ao-ina hehelin. Ma sao inak musi fee hadak neu ndia sao toun.

6

Natutuduk leo: kakana kala lo ina-ama nala

¹ Leo ndiak boe neu kakana kala ei! Ei musi mamananene ei ina-ama mala, huu ndia nandaa, tungga ita Lamatuan hihii-nanaun. ² Nai Manetualain Susula Malalaon nana sulak, nae, "O musi fee hadak neu o amam ma inam." Ia, Manetualain palenda kaesan fo Ana pake heheluk. ³ Huu faik fo Manetualain fee palenda ndia, Ana helu, nae, "Metete ma o tao leo ndiak, na neu ko o hambu baba'e-babatik makadotok, ma o hambu teu naluk."⁴

⁴ Leo ndiak boe, ina-ama la ei! Boso tao ei ana mala ta no hadak, huu ndia tao nala sala luli. Malolenak makaneni neulalau sala, ma manoli sala neme kadi'i ana sala mai, fo tungga Lamatuak dalan. Metete ma ala tao salak, na matudu nala ndoon tungga Lamatuak hihii-nanaun.⁵

Natutuduk leo: hataholi mana tao ues lo sila malanggan

⁵ Leo ndiak boe, hataholi mana tao ues! Ei musi bii ei malanggan fo mana palenda ei nai daebafok ia, ma mamananene neu ndia. Boso tao ues kada fak, tehoo tungga tebe-tebe ei malanggan hihii-nanaun, sama leo ei boe oo, tungga tebe-tebe Karistus hihii-nanaun. ⁶ Huu ei ia, Karistus hataholi mana tao uen boe. De, nai daebafok ia, boso ei malanggan nita ei dei, bei fo ei manggate. Tehoo tao ues tebe-tebe fee ndia, mae ndia ta nai ndia boe. Huu ndia, na mana tungga Manetualain hihii-nanaun. ⁷ De, makalala'ok ei ue mala no boi-boik, sama leo ei tao ues fee ita Manetualain, fo ta kada tao ues fee malangga hataholik. ⁸ Huu ita bubuluk, dei fo Manetualain bala fee hataholi mana tao dede'a malole. Mae sila ndia, hataholi mana tao ues do, malanggan do, ata do, ta ata do, na Ana bala basa sala.⁹

⁹ Leo ndiak boe, malangga nala! Ei boso mambue makabibiik ei hataholi mana tao ues. Huu sila ka Lamatuak nai nusa-sodak, fo sama leo ei enam boe. Ana ta metete matak, tehoo Ana namanene sudi see. Mae malanggan do, hataholi mana tao ues, na Ana namanene basa sala.¹⁰

Pake basa Manetualain manala nala fo boso heok

¹⁰ Mamanene neulalau au kokola mate'eng ia. Ei musi to'u tea-tea ei namahehelem neu Manetualain, huu Ndia ndia, ei Lamatuam ma koasan ndia, ana seli. Ndia ndia tao natea ei. ¹¹ Soldadu la pake manala fo laban sila musu nala. Leo ndiak boe Manetualain sangga pake ei sama leo soldadu. Huu Ana nau ei laban basa dudu'a manggalauk fo nitu la malangga inahuun taon. Huu ndia de, ei musi mahehele pake Lamatuak manala nala no matetuk. ¹² Huu ita ia, nai natatik dale! Ita ta tatati laban hataholi, tehoo ita tatati laban koasa manggalauk fo ita ta tita sana, laban mana to'u palenda manggalauk, koasa-koasa makiuk, ma laban dede'a manggalauk. ¹³ De, ei musi mahehele fo pake basa Manetualain manala natatin. Dei fo metete ma fai-fai manggalauk mai so, na, ei bisa laban makandoo losa basan. Metete ma ei ta tuda, na, ei mahele losa ei senggin.

¹⁴ De, ei musi mbalak eik fo mambadeik matetea! Kada mamahele neu Lamatuak Dede'a-kokolan teteben, huu ndia sama leo ei pake soldadu

✧ 6:1 Kolose 3:20 ✧ 6:3 Kalua neme Masir mai 20:12; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:16 ✧ 6:4 Kolose 3:21 ✧ 6:8 Kolose 3:22-25 ✧ 6:9 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17; Kolose 3:25; 4:1; Yakobis 5:4

kalikeen.* Masoda ndoos, huu ita sama leo pake badu besik, babaa kalak.✠ ¹⁵ Mahehele miu tui-bengga Hala Malole fo matudu dalak fo hataholi nasoda no mole no Manetualain, huu ndia sama leo pake sapatu soldadu.✠ ¹⁶ Mamahale makandondoo henin neu Lamatuak, huu ndia sama leo manala soaneu sili. No manala ndia, na ei bisa tao misa basa nitu manggalauk kokou ha'in fo ala koun neu ei. ¹⁷ To'u matetea ei namahehele mala, fo ei hambu sodak neme Manetualain mai, huu ndia sama leo soldadu pake solangga besik. To'u matetea Manetualain Dede'a-kokolan neme Ndia Dula Dale Malalaon mai, huu ndia sama leo soldadu pake tafa.✠

¹⁸ Mete ma ei sangga mambadeik tea-tea, na, ei musi hule-haladoi makandondoo henin pake Manetualain Dula Dale Malalaon koasan. Manea makandoo, ma boso hahae hule-haladoi fee basa Lamatuak hataholi nala sudi lai bee. ¹⁹ Ma boso lilii hule-haladoi fee au boe. Moke fo Manetualain fee au Ndia hehelun, fo ela au afada ledole-ledo Ndia hihiiin neu hataholi fe'e kala. ²⁰ Mae au dadik hataholi bui, tehoo Lamatuak Yesus nadenu au, fo dadik neu Ndia nadedenun. De, hule-haladoi fee au, fo au ta bii kokolak tetebe, huu ndia memak au ueng!

Paulus nate'e ndia susulan

²¹ Au nau ei bubuluk au nangatutuu-nambadedeing. Huu ndia de, au haitua Tikikus neni ei neu. Ndia ndia, au tolanoo susueng, ma ndia manggate nakalala'ok Lamatuak Yesus Karistus uen.✠ ²² Ela ana tui la'eneu ai sodan nai ia. Ma au nau fo ana tao natea ei dale mala.✠

²³ Au hule Manetualain fo ita Aman, ma Yesus Karistus fo ita Lamatuan, fo Ala tao basa tolanoo kala mole-dame ma lasueao esa no esa, huu ei mamahale neu Sila. ²⁴ Au boe hule-haladoi, fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen, neu basa hataholi fo mana sue Ndia nakandondoo henin.

Au susulang losa kada ia leo!

Soda-molek neme au mai,

Paulus

* **6:14** Mete ma soldadu Roma la sangga pake manala, na, ala pake lakahuluk badu dalek. Boe ma ala pake kalikee, suek badu dale nala boso deak mai. Basa ndia bei fo ala pake basa soldadu manala nala. ✠ **6:14** Yesaya 11:5; 59:17 ✠ **6:15** Yesaya 52:7 ✠ **6:17** Yesaya 59:17 ✠ **6:21** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:4; 2 Timotius 4:12 ✠ **6:22** Kolose 4:7-8

Paulus susulan fee hataholi kamahele kala malai kota Filipi

*Paulus mulai ndia susulan
(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:12)*

¹ Susulak ia neme au mai, Paulus. Au nonoong Timotius fee soda-molek neu ei boe. Ai dua nggai ia, Yesus Karistus ata nala.

Ai haitua susulak ia fee basa hataholi kamahele kala neu Yesus Karistus malai kota Filipi. Ma ai boe oo mahiik, fo basa malangga salanik, ma mana tulu-fali malangga salani kala boe, bubuluk latalolole susulak ia isin.

² Manetualain ndia, na ita Aman. Ma Yesus Karistus ndia, na ita Lamatuan. Boe ma ai moke fo Ala latudu Sila dale malole nala neu ei, fo ela ei bisa masoda mia mole-dame.

Paulus hule-haladoi fo Lamatuak nanea Ndia hataholi nala lai kota Filipi

³ Mae au ta ita ei dook so, tehoo au ta lili heni ei! Tungga ledoeik, au asaneda ei, na au oke makasi neu Manetualain, huu ei mamahela makandoo neu Ndia. ⁴ Tungga ledoeik au hule-haladoi fee ei, au daleng namahoko, ⁵ huu neme fai sososan ei simbok Manetualain Hala Malolen, ei makalala'ok makandoo Ndia uen no'u mia au. ⁶ Ndia natudu, nae, Manetualain mulai tao ues nai ei dale mala. Ma au bubuluk no tetebeben, Ana nakalala'ok nakandoo Ndia uen malole ndia, losa basan, dei fo faik fo Yesus Karistus fali main.

⁷ Memak nandaa au sue ei, huu au daleng nanamba'ak no ei neme makahulun mai. Fain, ei tao ues no'u mia au, faik fo au afada hataholi la la'eneu Manetualain Hala Malolen, ma ledoeik au ataa bala hataholi mana laban Hala Malole ndia. Mae au maso bui boe oo, tehoo ei ta malai la'o ela au. ⁸ Manetualain mesa kana bubuluk, au daleng naisak tebe-tebe neu ei. Huu au sue ei, sama leo Yesus Karistus susuen boe.

⁹⁻¹⁰ De, au hule-haladoi fee ei leo iak: au oke ei sue esa no esa, boe ma ei susuen namano'u nakandoo, losa sasi deak mai. Au boe oke, fo Manetualain fee ei bubuluk tebe-tebe dede'ak bee ndia malole, fo ela ei sodam dadik malalaok. Boe ma neu ko faik fo, Karistus naketu basa hataholi la dede'a nala, na Ana nafada, nae, ei ta hambu salak fa boe, ¹¹ huu Ndia mesa kana tao ei dale mala malalaok, fo ei bisa masoda ndoos. Ma ei masoda ndoos leo ndiak, suek hataholi fe'e kala so'uk lamadedema Manetualain, ma koa-kio Ndia.

Mae ita hambu toto'ak, tehoo ita tamahele takandoo neu Lamatuak Yesus

¹² Tolanoo susue nggalei! Au nau fo ei bubuluk, hambu hataholi tao nakatoto'ak au, losa ala sese au uni bui dale uu. Tehoo na te, Manetualain Hala Malolen nana tui-benggak nakandoo, ¹³ losa soldadu la lanea nai uma malangga nala ma basa hataholi fe'e kala bubuluk, au maso bui huu au tungga Yesus Karistus.* ¹⁴ Boe ma Manetualain hataholi nala manai ia lita, de lae, Lamatuak tao leo ndiak neu faik fo au nai bui ia dalek. Huu ndia de ala boe lambalani, losa ala ta bii so. Boe ma ala kokolak ledo-ledo Manetualain Dede'a-kokolan nai sudi bee.

* 1:13 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 28:30

15-17 Nai ia, hambu hataholi matak dua ala manggate lanoli la'eneu Karistus. Huu ndia, de hambu tao ues lo dale ndoos, ma hambu tao ues lo dale pekok. Mana tao ues lo dale ndoos, dale nala malole lo au. Ala bubuluk no teteben, au lemba au toto'ang ia, huu au akalala'ok au ueng, fo ta esok fa boe.

Tehuu mana tao ues no dale pekok, ala dale hedi ma sangga nadek. Ala tao latangggelak hataholi kamahеле kala, sadi hambu mana tungga sila. Huu ala sangga dalak, fo bisa ala soso'uk aok, lae, sila ana seli lena au. Laehetuk hambu hataholi tungga sala, na, dei fo ndia boe tao namabela au toto'ang nai bui dale.

18 Tehuu neme naa! Au ta mbali, mete ma hataholi lanoli no dale ndoos, do, ta. Sadi, ala lanoli la'eneu Karistus! Naa, ndia tao nala au daleng namahoko.

Ma au amahoko tebe-tebe, 19 huu au bubuluk ei hule-haladoi fee au, ma Yesus Karistus Dula Dale Malalaon tulu-fali au. Huu ndia, de au bubuluk ndia sasaimain ndia, au musu nggala ta bisa lakalulutu au! 20 Mae au asoda do au mate, na ta hata-hata. Sadi Manetualain pake au fo so'uk adedema Lamatuak Yesus naden, ma anoli sala ledo-ledo la'eneu Ndia, losa ta hambu hata esa boe, fo ana tao au mae. Basa ia, au amahenenak akandoon neme makahulun mai losa hatematak ia.

21-23 Huu au dudu'a leo iak: mete ma au asoda, na, ela au asoda nanamba'ak ua Karistus, ma akalala'ok akandoo Ndia uen. Ndia malole. Tehuu mete ma au mate, na au hambu nanalak lena bali. Huu au bisa la'o ela daebafok ia, ma asoda fali fo leo no'u ua Karistus nai nusa-sodak. Huu ndia, de au daleng naba'e, ma au ta bubuluk bee ndia malolen ana lena! 24 De, kada leo iak! Huu ei bei paluu au nai ia, de malolenak au leo no'u ua ei, nai daebafok ia leo. 25 Au amahela au teung bei naluk, de au bisa leo no'u ua ei. Huu Lamatuak nau fo au tao atea ei dale mala, na ei namahelen tamba natea boe neu Ndia, no dale namahokok. 26 De, dei fo ei bisa so'uk mamadedema Yesus Karistus naden, huu Ana soi dalak, fo au bisa fali uu tilo ei bali.

Masoda ndoos makandoo

27-28 Tehuu mae leo bee boe oo, ei soda mala musi ndoos, huu ei ia Lamatuak hataholi nala. De, ei musi masoda no mandaan, ma tao tungga hata fo Karistus Hala Malolen nafada neu ei so. Boe ma dei fo, mete ma au dadi fali uu tilo ei do, kada au amanene neme hataholi la lae, ei masoda neulalau, na, au bisa amahoko. Huu au bisa bubuluk, ei bisa masoda dalek esa, huu ei nanamba'ak esa mia Dulak. Ma au bisa bubuluk, ei mbalak ei mala, fo makalala'ok no'u Lamatuak Yesus Hala Malolen, fo ela hataholi fe'e kala tungga lamahеле boe. Ma ei boe oo ta bii, mae hambu hataholi laban ei, huu ei nambalanin ndia dadik tanda neu musu la, lae, Manetualain nau mbia heni sala. Tehuu Ana nasala'e nala ei, fo dei fo ei masoda makandoo mia Ndia. 29 Huu Manetualain malolen seli, losa Ana soi dalak so, fo ei bisa mamahеле Karistus, ma dadik Ndia hataholi nala. Ta kada mamahеле, tehuu Ana hanuk ei hambu toto'ak, huu ei tungga Ndia. 30 Huu au amanene hambu hataholi nai ele laban ei, huu ei makalala'ok Karistus Hala Malolen. Masanenedak, huu fai makahulun sila boe oo laban au leo ndiak. Ma hatematak ia, ala tao leo ndiak lakandoo boe.*

2

Ita musi dale taidaek, sama leo Yesus Karistus

* 1:30 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:19-40

¹ Naa, tolanoo susue nggala ei, fo mana dadik Yesus Karistus hataholi nala! Ana fee dede'a neulauk makadotok neu ei. De, ei bisa tao matea ei esa no esa dalem. Ei bisa manoli-mafada hata fo naoka neme ei dale susuem mai. Ei bisa masoda malole esa no esa, huu Lamatuak Dula Dale Malalaon tao ues nai ei lalada mala. Ma ei bisa matudu ei namemeda kasian ma dale malole esa no esa. ² Mete ma ei tao leo ndiak, na, au daleng namahoko. Nakalenak bali, mete ma ei masoda masueao mia dalek esa, masoda no hihii esa, ma mala halak fo tao ues no'u. ³ Boso tao hata-hata fo kada sangga nanalak soaneu ao-ina hehelik. Ma boso tao aok ana seli lene hataholi fe'ek. Naa te o koaom ndia ta naena netes. Tehuu ita musi dale taidaek, fo tao hataholi fe'ek lene heni ita. ⁴ Ma boso kada makaneni ei esa-esako tataom. Tehuu ita boe oo mete hataholi fe'e kala paluun boe.

⁵ Huu ita dale nala musi sama leo Yesus Karistus dalen.

⁶ Huu mae Ndia mata-aon sama leo Manetualain,
ma Ndia boe oo, Lamatuak sama leo Manetualain,
tehuu Ndia mbo'i heni Ndia haak,
ma ta pake Ndia pangan.

⁷ Boe ma Ana konda neni daebafok ia mai,
pake mata-aok leo hataholi basa faik.
Ana la'o ela basa Ndia hak
fo tao Aok dadik ata.

⁸ Ta kada dadik hataholi kadi'ik,
tehuu Ndia boe oo tao Ndia aon dadik hataholi papake tak,
fo tao tungga Manetualain hihii-nanaun.
Mae hataholi la tao lisan nai ai ngganggek lain boe oo, kada Ana
simbok,
ma Ndia maten, sama leo hataholi manggalauk.

⁹ Huu Ndia dale tidae leo ndiak,
huu ndia de Manetualain so'u namadedema Ndia.
Ma foi naden, fo ana seli.

Huu ta hambu nadek esa boe fo ana seli lene Ndia.
¹⁰ Manetualain so'uk namadedema Ndia naden leo ndiak,
fo basan fee hada-holomata neu Ndia.
Fo ndia: hataholi manai lalai,
ma hataholi manai daebafok.
Hataholi kasodak ma hataholi kamatek.

Neu ko basa hataholi la sendek lunggulanggak, fo lakaluku-lakatele neu Ndia.

¹¹ Ma dei fo hataholi la lae, "Yesus Karistus ndia, tetebes Lamatuak!"
No leo ndiak, na sila boe koa-kio Amak Manetualain.*

Ita dadi sama leo nduk nasa'a tao manggaledo daebafok ia

¹² Tolanoo susue nggala ei! Mamanene neulalau! Makahulun, faik fo au bei nai kota Filipi, ei mamanene au, boe ma ei tungga Manetualain dala ndoon. Hatematak ia ita taelak dook nai mamana fe'ek, tehuu au oke fo ei mbalak ei mala makandoo, fo masoda ndoos. Masanade, huu mete ma ei ta mamanene Ndia, na neu ko ei hambu huhukuk! Huu Ndia nasala'e nala ei, mima ei sala-singgo mala mai. Boe ma ei musi masoda no mandaan, huu ei dadik Ndia hataholi nala so ¹³ Huu Manetualain mesa kana tao ues nai ei dale mala. Ndia ndia, soi dalak, fo ei mamanene Ndia. Ma Ndia ndia, fee koasa fo ei bisa tao ues fo mamahoko Ndia dalen.

¹⁴ Boe ma, mete ma ei tao sudi hata, na, boso manggalau, ma masisimbo bafak. ¹⁵ Tatao leo ndiak, na ei dadik hataholi dale malalaok, ma hataholi

fo sala tak. Ei masoda nai hataholi manggalauk ma mana masapepeko kala lalada nala. Tehuu ei boso tungga sala! Ei soda mala musi malalaok, huu ei ndia, Manetualain ana nala. De, ei soda mala musi lasa'a, fo matudu dalak neu sala, sama leo nduk lasa'a neu daebafok.*¹⁶ Boe ma ei masoda ndoos ma makalala'ok Manetualain Dede'a-kokola nala. No leo ndiak, dei fo ei tao au daleng namahoko, faik fo Yesus fali main. Ma au sosotang ndia, hambu buna-boa malole, huu ta nana nggali henik no sosoa tak.

¹⁷⁻¹⁸ Tehuu leo au tao heni basa au sodang, fo dadik neu tunu-hotuk, fo ei bisa boe mamahele matea ma makalala'ok Lamatuak uen, na, au simbok no namahokok. (Ndia, sama leo Malangga anggama di'a anggol oek neu mei tunu-hotuk fo nakaluku-nakatele neu Manetualain.) No leo ndiak, na ita bisa tamahoko no'u, huu tunu-hotuk ndia, ta hiak.*

Timotius uen

¹⁹ Au amahena, ta dook so bali, Lamatuak Yesus soi dalak fo au haitua Timotius, tao natea ei dale mala. Basa ndia, na ana fali neni ia mai bali, fo nafada au la'eneu ei nangatutu-nambadedein, ma tao natea au daleng.

²⁰ Au ta haitua hataholi fe'ek. Kada au haitua Timotius, huu ndia dalek esa no au. Ma ndia sue tebe-tebe ei. ²¹ Ndia ndia, ta sama leo tolanoo fe'e kala. Huu sila kada dudu'a sila dede'a heheli nala, tehuu ta lakaneni dede'a penting neu Yesus Karistus. ²² Tehuu ei bubuluk so, na Timotius tao ues mbilu mbuse fo nakalala'ok Manetualain uen. Ana tao ues no'u no au, sama leo kakanak esa tao ues fee ndia aman. Ai dua nggai miu mafada Lamatuak Yesus Hala Malolen sudi nai bee. ²³ Mete ma ala laketu heni au dede'ang nai ia, bei fo au haitua Timotius neni ei neu. ²⁴ Tehuu hatematak ia, Lamatuak tao natea au daleng nae, ta dook so bali, au boe oo bisa mai tilo ei.

Epafroditus uen

²⁵ Makahulun, au hambu toto'ak. Boe ma ei madenu ita tolanoo Epafroditus mai tilo au. Ana nakalala'ok Manetualain uen no'u no au, leo soldadu manggatek tungga ndia malanggan palendan. Tehuu hatematak ia, au ameda musi haitua falik ndia neu tilo ei. ²⁶ Huu ndia dalen haladai sangga neu tilo ei. Huu ana bubuluk, ei mamanene ndia hedi-hedi. ²⁷ Memak tetebes. Fai makahulun namahedi belak losa elaba'ik maten. Tehuu Manetualain suen, de tao nahain. Ma Manetualain boe sue au, de Ana tao nahai Epafroditus, suek au boso boe to'a bali. ²⁸ Huu ndia de au sangga haitua seluk ndia, fo ela ei mesa nggei bisa matonggo mian no dale namahokok. Mete ma leo ndiak, na, au daleng ndoo-ndoo. ²⁹⁻³⁰ De, ei musi simbok neulalau ndia, huu ndia, Lamatuak hataholin. Ma ei musi fee hada-holomata neu basa hataholi fo mata-aok sama leo ndia. Huu ana nakalala'ok Karistus uen, losa uak maten. Ma ta heok fa boe, huu ana nau tulu-fali au, nggati ei. De, ei musi simbo selu kana no dale malole.

3

Manetualain simbok hataholi la, huu lamahale neu Yesus Karistus

¹ Tolanoo nggalei! Mamanene neulalau! Ei dale mala musi namahoko, huu ei nanamba'ak mia Karistus. Mae au sulak bali-bali leo iak, tehuu au ta mbela fee nasanedek neu ei, fo boso ei nana kedi nalak!

² Mata neuk neu masapepeko kala, fo lakaseti hataholi, lae, "Ei musi tungga sunat fo dadik tanda, nae, ei ndia, Manetualain hataholin." Na te, Manetualain ta palenda leo ndiak! Ala sala ndia so! Tehuu mae

leo ndiak boe, ala bei husi hataholi, sama leo busa manggalauk. ³ Huu lae Manetualain simbok hataholi huu ala sunat. Tehuu sala ndia! Ita bubuluk so, Manetualain simbok hataholi, huu lamahele neu Yesus. Boe ma, Manetualain hataholi tetebe nala, fo ndia ita mana mamahele neu Yesus! Ita takaluku-takatele neu Ndia, tungga Ndia Dula Dale Malalaon. Ita so'uk tamadedema Yesus Karistus, huu Ndia soi dalak so, fo ita bisa maso dadik Manetualain hataholin. Ita ta bisa hambu sodak mete ma ita tungga hataholi uen.

⁴ Makahulun, au boe oo, dudu'a sala, sama leo sila, ae, hataholi bisa maso dadi Manetualain hataholin, sadi ala sunat. Naa te kada hataholi tataon ndia! Mete ma sangga kokolak hataholi tataon, na, au bisa kokolak koaok lena heni basan, huu makahulun au tataong meuaok leo basa hataholi Yahudi la heti-heu anggaman. ⁵⁻⁶ Tungga heti-heu anggama, na au ina-ama nggala sunat au, neu faik fo au faik falu. Au ia boe oo, hataholi Yahudi isi-isik, huu au ia uma leo Banyunan tititi-nonosin nakandoon neme ba'i Israel mai. Au manggateng ana seli tungga basa heti-heuk neme partei anggama Farisi mai, losa ta hambu hataholi esa fo fee salak fa boe neu au. Nakalena bali, au manggateng ana seli tao doidoso hataholi mana tungga Karistus, huu au dudu'a ae hataholi la ia, nggali heni ita heti-heu anggaman.*

⁷⁻⁸ Tehuu doo-doo boe ma au dudu'ang nasafali neu faik fo au heok tungga Karistus. De, hatematak ia, au ta koao so, ua au soda makahulung ndia, huu sila sosoan ta fa boe neu au so. Fo au taok ana seli, na ndia: au bisa alelak Yesus Karistus, fo ndia au Lamatuang. Basa dede'a fe'e kala, au taon leo kada kadafuk. ⁹ Au nau asoda nanamba'ak ua Yesus Karistus. Huu mae au tungga basa heti-heu anggama boe oo, bei ta dadi Manetualain simbok au. Ma mae au taok au ndoos, na bei ta dadi Ana simbok au boe. Tehuu au musi amahele neu Karistus dei, bei fo Manetualain simbok au, "Huu Karistus koka heni o sala-singgo mala, de o dadik malalaok so."

¹⁰ De, au hihiiing leo iak: au nau alelak neulalau Karistus. Au boe nau bubuluk neulalau Manetualain koasan, fo Ana paken tao nasoda falik Yesus Karistus neme Ndia mamaten mai. Leo hambu hataholi sangga nakatoto'ak au, huu au tungga Karistus, na elan neme naa. Huu hataholi ana nakatoto'ak Karistus boe. Ma mete ma hambu hataholi sangga tao nisa au, huu au ono-lau hataholi, na kada au simbok. Huu Karistus mate soaneu au leo ndiak boe. ¹¹ Ma mete ma au mate, na neu ko Ndia boe tao nasoda falik au.

Ita mbalak eik fo tungga tebe-tebe Lamatuak dalam

¹²⁻¹³ Tolanoo nggala ei! Au ahiik tungga Karistus dala sodan, ma basa Ndia hihii-nanaun. Tehuu mete ma kokolak no ndoos, na au bei ta tungga leo ndiak. Huu ndia de au mbalak eik, huu Yesus Karistus hele nala au so, fo au tungga Ndia leo ndiak. Au sama leo hataholi fo nalaik tingga-tingga, suek bisa losa to-lane. De, au alaik ndoos uni mata uu, ma ta suli dea uu, fo dudu'a dede'a makahulu kala. Au lili heni sala so. ¹⁴ Tehuu au alaik uni tean akandoo losa to-lane, fo hambu piala. Au hadiang ndia, na ndia: neu ko Manetualain simbok au nai nusa-sodak, huu au amahele Yesus Karistus.

¹⁵ Naa, au oke fo ei basa nggei ama moli ma maoka matea nai Karistus dalek, bisa dalek esa nai basa dede'a kala ia. Tehuu mete ma hambu dudu'ak mana fe'ek, na, ela Manetualain natudu dala kalua neulauk.

* 3:5-6 Roma 11:1; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3; 22:4; 23:6; 26:5, 9-11

¹⁶ Tehuu mae leo ndiak boe oo, ita musi to'u tea-tea ma tao tungga basa dede'a tetebes, fo Lamatuak nanoli ita so.

¹⁷ Basa tolanoo nggalei! Ei musi tungga au conto dala sodang. Ei luma manai ndia kala dala soda nala sama leo au so. Tehuu mana bei kala, na bisa lanoli neulalau leme sila mai fo tao leo ndiak boe.* ¹⁸ Mata neuk mia hataholi fo mana laban Karistus, ma ta simbok malole Ndia mamaten nai ai nggangek lain. Sila dala soda hehelin ndia, natudu sila laban Karistus. Au afada itak ei, la'eneu hataholi mata-aok leo sila, tehuu hatematak ia, au afada seluk no luu mana faak. ¹⁹ Huu neu ko Manetualain timba heni sala, boe ma Ana mbia sala leni tasi ha'ik leu, huu dale nala ta nanamba'ak lo Ndia. Kada sila to'u dede'a manggalau kala, ma sangga dalak fo kada tao natetu ao-ina hehelin hihii-nanau nala, losa langga batu lo sila manggalau nala. Ala ta lameda mae. Kada ala dudu'a sama leo hataholi ta lalelak Manetualain.

²⁰ Ei ta bole tao tungga sala, tehuu tao tungga ai. Huu ita maso dadik Manetualain hataholi nala so, ma to'u hak hataholi nusa-sodak. Hatematak ia, ita tahani-tahani ita Lamatuan Yesus Karistus. Huu neu ko Ndia konda fali neme nusa-sodak mai, fo nasala'e nala ita teme Manetualain nasan mai. ²¹ Neu ko Karistus tao nasafali ita ao-inan mana noe-na'uk fo bisa maten, dadik ao-ina beuk fo ta mana matek, sama leo Ndia ao-inan fo ana seli ndia. Ana tao nasafali ita ao-ina nala, pake Ndia koasa inahuun, fo tao basa-basan sudi lai bee mesan, do'ok tungga Ndia palendan.

4

¹ Tolanoo susue nggala ei! Huu basa sila, de au oke fo ei masoda ndoos makandoo, ma boso maetek. Au haladoi tilo ei. Huu ei mesa nggei dadik neu au ueng buna-boan. Ei tao mala au daleng namahoko. Ma au bisa botik au langgang, huu ei.

Lamatuak nau tao natea ita dale nala, mete ma ita tasoda ndoos takandoo

² Au oke ina kadua kala sila, fo ndia Yodia ma Sinteke, fo boso lasisimbo bafak bali. Ala musi mole, fo lasoda malole esa no esa. Huu dua sala Lamatuan ndia, kada esak, huu ndia de ala nanamba'ak esa no esa.

³ Nonoo mana tao ues aa! Au oke fo o makaneni tolanoo ina kadua kala sila, losa ala malole. Huu makahulun, ala tao ues mbilu mbuse tingga-tingga, fo tulu-fali au, fo lafada hataholi la la'eneu Manetualain Hala Malolen. Ala tao ues leo ndiak no'u lo Klemens, ma nonoo fe'e nala. Sila basa sala nade nala nana sulak so nai Lamatuak susula nadek hataholi la fo neu ko lasoda no'u lo Ndia nai nusa-sodak.

⁴ Huu ei maso dadik neu Lamatuak hataholi nala, de ei dale mala musi lamahoko leledo-le'odaen. Au afada seluk bali: tao ei dale mala lamahoko lakandoo!

⁵ Ei boe musi dale malole mia basa hataholi la. Ma boso lilii, Lamatuak Yesus deka-deka sangga fali main so. ⁶ Mete ma ei hambu toto'ak, na, ei boso bii hata esa boe. Tehuu hule-haladoi, fo moke Manetualain tulu-fali ei nai basa dede'a kala. Ma basa hata fo ei mokek ndia, na, boso lilii so'uk ei dale mala fo moke makasi neu Ndia. ⁷ Mete ma ei tao leo ndiak, na neu ko Lamatuak tao ei dale mala dadik ndoo-ndoo. Memak hataholi tana bisa bubuluk tebe-tebe dale ndoo-ndoo, fo ita hambun neme Lamatuak mai. Huu ei mamahale neu Yesus Karistus, de Lamatuak tao ei dale mala

* 3:17 1 Korintus 4:16; 11:1

ndoo-ndoo. Ndia boe oo nau nanea fo ei dale mala ma ei dudu'a mala fo boso kalambua.

⁸ Tolanoo nggala ei! Ndia nggoen leo iak: boso dudu'a madabak. Tehuu manea dudu'a mala, fo dudu'a dede'ak fo nandaa no Manetualain dalen, ma dudu'a dede'ak fo tao dalek namahoko. Ei musi dudu'a ndoos ma malalaok. Dudu'a dede'ak fo tetebes, ma malole. Sangga dalak fo hataholi fe'ek bisa hambu hada-holomata. Sangga dalak, fo so'uk dede'a malole. Ma boso hahae dudu'a basa dede'a malole la ia. ⁹ Au anoli ei so, fo tungga Manetualain dala sodan. Ei musi tungga au sodang fo au atuduk. Ei boe oo musi tao tungga basa au kokolang ma tao itak ndia so. Mete ma ei tungga leo ndiak, na Manetualain tao natea ei dale mala, fo ei dale mala ndoo-ndoo, ma bisa masoda mia mole.

Paulus noke makasi, huu ala tulu-fali ndia

¹⁰ Au oke makasi, ma au koa-kio Manetualain, huu ei ta lili tulu-fali au. Memak au bubuluk, makahulun ei masaneda au, ma bei ta hambu lelak fo tulu-fali au. ¹¹ Au ta ahiik oke hata esa boe, huu au alelak tao amahoko ua hata fo manai au. De, au ameda ta to'a itak hata esa boe. ¹² Au asoda itak unik lima louk. Au boe asoda itak ua sudi hata fo mana sasik. Au boe ameda teik kio, ma teik manggadila. Nai dede'ak sudi hata, au alelak hata fo hataholi bei ta lalelak, fo bisa akatataka asoda. ¹³ Huu au bisa lemba basa dede'a kala, huu Karistus tao natea au!

¹⁴ Mae leo bee boe oo, au oke makasi, huu ei matudu ei dale malole mala, ma tulu-fali au nai au toto'ang dale. ¹⁵ Makahulun, faik fo au la'o ela nusa Makedonia, fo uu afada Lamatuak Hala Malolen nai mamana fe'e kala, kada ei manai kota Filipi, tulun au ongkos. Salani fe'e kala, na taa. Tehuu ei bubuluk tutuik ndia so. ¹⁶ Natutuduk leo, faik fo au nai kota Tesalonika boe, ei haitua doik fo tulu-fali au. ¹⁷ Hatematak ia, au taa ahiik sangga oke sudi hata bali neme ei mai. Huu au nau fo Lamatuak bala fee baba'e-babatic neu ei, huu ei dalem malole neu au. ¹⁸ Au simbo ala basa tulu-falik ndia neme Epafroditus mai, fo ei haituan neu au. Ndia dadik baba'e-babatic soaneu au, de losa hatematak ia, au taa to'a hata so. Ndia boe dadik tunu-hotuk kaboo menik fo hataholi nakaluku-nakatele neu Manetualain. Ma Lamatuak simbok no malole fefeek ndia, huu ei fefeek ndia tao namahoko Ndia dalen. ¹⁹

Manetualain fo au akaluku-akatele neu Ndia, kamasuin lena. Ma Ndia bubuluk ei paluum. Dei fo Ana natudu Ndia dale malolen, ma fee Ndia baba'e-babatin fo ana seli ndia neu ei, huu ei nanamba'ak mia Yesus Karistus. ²⁰ De, ela ita so'u tamadedema nakandondoo henin Amak Manetualain naden, losa dodoon neu. Ndia, tetebes ndia!

Paulus nate'e ndia susulan

²¹ Au haitua soda-molek fee basa hataholi mana tungga Yesus Karistus malai kota Filipi.

Au nonoo nggala malai ia kala boe haitua soda-molek fee ei.

²² Basa hataholi kamahele kala manai kota Roma ia boe haitua soda-molek.

Leo ndiak boe oo, tolanoo mana tao ue sala manai mane inahuuk uma manen fee soda-molek neu ei.

²³ Au oke fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei.

Au susulang losa kada ia,

Paulus

Paulus susulan fee hataholi kamahele kala malai kota Kolose

Paulus mulai ndia susulan

¹ Soda-molek neme au mai, Paulus. Manetualain mesa kana hele nala au, fo dadik neu Yesus Karistus hataholi nadedenun. Nai ia boe, ita tolanoon Timotius fee ei soda-molek.

² Au sulak susulak ia fee ei, fo Manetualain hataholi nala malai kota Kolose, fo mana tao nakandoo Yesus Karistus dala sodan.

Ai moke Manetualain, fo ita Aman, natudu Ndia dale malolen neu ei, fo suek ei masoda no mole-dame ma ndondoo.

Paulus hule-haladoi fee hataholi kamahele kala malai Kolose

³ Tungga-tungga ledoeik, ai hule-haladoi nai ia fee ei, de ai moke makasi neu Manetualain, fo ndia ita Lamatuan Yesus Karistus Aman. ⁴ Huu ai mamanene dede'ak no'uk la'eneu ei namahehem neu Yesus Karistus, ma la'eneu ei susuem ma dale malolem neu basa hataholi kamahele kala. ⁵ Ei tao leo ndiak, huu ei bubuluk dede'a malole la, fo nana mbedak fee ei nai nusa-sodak. Dede'a kala ia, ei mamanene mitak fo ndia Manetualain Hala Malolen ndia, ⁶ fo hataholi neu nafada ei neme makahulun mai so. Hala Malole ndia nana tui-benggak sudi nai bee so, nai daebafok ia, ma hambu buna-boa malole, huu ana tao nasafali hataholi sodan dadik malole. Ei sodam dadik malole leo ndiak, mulai neme fai sososan ei mamanene Hala Malole, ma bubuluk tebe-tebe Manetualain dale malolen.

⁷ Ei manoli dede'ak ia neme ka'a Epafras so, fo ndia ai nonoon tao ues fo ai suek. Huu ana manggate nakalala'ok nakandoo Karistus uen nai ei laladam.* ⁸ Ana tui ai nai ia la'eneu ei susuem, fo Manetualain Dula Dale Malalaon fee ei so.

⁹ Huu ndia de, mulai neme makasososan mai, ai mamanene la'eneu ei, ai hule-haladoi makandondoo henin fee ei. Ai moke Manetualain fo ei bisa malelak tebe-tebe Ndia hihii-nanaun, ma ei bisa bubuluk dede'ak no'uk, tungga hata fo Manetualain Dula Dale Malalaon nanoli ei. ¹⁰ No leo ndiak, na ei bisa masoda no mandaan, ma mini Manetualain nade malolen. Ei bisa tao mamahoko Manetualain dalen nai basa dede'a kala boe. Mete ma ei matudu dale malole neu hataholi, neu ko Manetualain fee ei buna-boa malole. No leo ndiak, ei bisa boe malelak Manetualain.

¹¹⁻¹³ Ai hule-haladoi boe, fo ai moke Manetualain fee koasan fo ana seli ndia, fo ei bisa lemba basa dede'a kala no nggale loak. Ai moke fo ei dale mala henuk no namahokok, fo ei moke makasi makandondoo henin neu Manetualain. Huu Ndia soi dalak so, fo ei bisa simbo baba'ek neme pusaka nai nusa-sodak. Pusaka ndia, Ana fee neu basa hataholi mana mamaholek neu Yesus Karistus. Huu Ana nakambo'ik ita teme koasa makiuk mai, boe ma Ana fee ita dadik neu Yesus Karistus hataholin, fo leo nai manggaledok. Ndia boe oo, so'u Yesus Karistus fo dadik ita Manen. Yesus ndia, Manetualain Ana susuen. ¹⁴ Huu Manetualain fee Ndia Anan ndia so, fo soi nala ita ma koka heni ita sala-singgo nala.*

Karistus ndia deman lena heni basa-basan

¹⁵ Karistus ndia, na mata-aok esa no Manetualain,

- fo hataholi tana bisa nitan.
 Ndia hambu mema kana nakahuluk neme basa-basan mai,
 ma Ana dadik Lamatuak neu basa Manetualain nakadadadi nala.
- 16 Huu Manetualain pake Ndia
 fo nakadadadik nala lalai ma daebafok no basa isi nala.
 Ana tao dede'a kala fo hataholi bisa nitan,
 ma hataholi tana bisa nitan.
 Boe ma, sila mana to'u palenda, sila mana to'u koasa,
 mane-mane kala, ma malangga-malangga nala.
 Manetualain no Yesus Karistus ala tao basa sila la,
 ma Ana fee Yesus Karistus,
 fo Yesus Karistus heti sala.
- 17 Ledoeik basa fe'e kala bei ta,
 tehoo Ndia nai ia memak so.
 Basa manai ia kala, nanamba'ak no Ndia,
 ma Ndia ndia, heti sala.
- 18 Ndia ndia dadik Malanggan neu basa hataholi kamahele kala,
 ma hataholi kamahele kala dadik sama leo Ndia ao-inan.
 Huu Ndia nakalala'ok basa-basan.
 Neme basa mana mate kala, basa de lasoda fali,
 tehoo Ndia inahuun ana seli,
 ma Ndia deman lena basan.*
- 19 Basan malai Manetualain Aon dale,
 na nai Karistus Aon dale boe
 ma ndia tao Manetualain namahoko.
- 20 Manetualain pake Yesus Karistus,
 fo mole no basa Ndia nakadadadin.
 Ana fee Ndia Anan,
 fo Ndia daan Ana faa dadik tunu-hotuk,
 ma Ana mate nai ai nggangek lain,
 fo ela basa malai lalai,
 ma malai daebafok,
 bisa mole seluk lo Manetualain.*
- 21 Makahulun, ei mesa nggei masoda nai deak, dook mima Manetualain
 mai. Ei mamusuk mia Ndia, ma masoda maelak mia Ndia, huu ei dale
 mala kabook, ma tatao manggalaun ndia, laban Ndia nakandondoo henin.
- 22 Mae leo ndiak, tehoo hatematak ia Ana soi dalak fo ita mole seluk to
 Ndia. Huu ndia de, Ana nadenu Ndia Anan fo dadik neu hataholi. Ndia boe
 oo tao Ndia Anan dadik tunu-hotuk, losa maten nai ai nggangek lain fo
 ita bisa mole seluk to Ndia. Yesus Karistus tao leo ndiak, fo bisa noo ita teu
 tambadeik nai Manetualain matan, fo dadik hataholi malalaok, ma dale
 ndoos, fo sala-singgo nala ta fa boe. 23 Teteben, ei musi mahele makandoo
 mia ei namahehele mala. To'u mahele, fo boso mangge'o! Boso heok mima
 Hala Malole ndia mai, fo ei simbon, faik fo makasososan ei mamananen
 ndia. Te ei bisa to'u mahele Hala Malole Ndia. Hataholi la tui-bengga
 Hala Malole ndia nai sudi bee, nai daebafok ia. Ma Lamatuak nadenu au,
 Paulus, fo au uu tui-bengga Hala Malole ndia.

Paulus tao ues, fo ana ono-lau Lamatuak hataholi nala

24 Faik fo Karistus nasoda nai daebafok ia, Ana hambu doidosok no'uk.
 Ma hatematak ia, au boe oo lemba doidosok mata-matak. Mae leo ndiak
 boe, tehoo au daleng namahoko nakandondoo henin. Mete ma hambu

hataholi fo ana musi doidoso, na ela au ndia lemba tungga doidosok ndia fee sala, sama leo Karistus lemba doidosok fee Ndia hataholi nala. Huu Ndia hataholi nala sama leo Ndia ao-inan. ²⁵ Manetualain fee au tao ues ia fo ono-lau Ndia hataholi nala. Huu ndia de, au anoli Ndia Dede'a-kokolan neu ei, losa lutu-lutuk. ²⁶⁻²⁷ Neme sososan mai, hataholi lamanene Manetualain Dede'a-kokola nala. Ala bei ta bubuluk Dede'a-kokolak ndia hihiiin no ledo-ledo, huu hihiiik ndia bei nana nafunik. Tehuu hatematak ia, Manetualain naketun so fo Ana buka hihiiik ndia neu Ndia hataholi nala. Ma Ndia hihiiin ndia, halak fo ana seli fee basa leo-leo hataholi nusak malai daebafok ia. Halak fo ana seli ndia, fo ndia:
Karistus nasoda nai ei dale mala!

Ndia ndia, fo tao ei mamahele makandoo, mae,

neu ko Ana tao dede'a kala malolen ana seli fee ei nai nusa-sodak.

Ia, fo ita hataholi tahani-tahanik neme makahulun ele mai.

²⁸ De, ai mafada basa hataholi la la'eneu Karistus. Ai manoli sala, ma fee nasaneneda kasa fo pake basa dudu'ak fo Manetualain fee ai. Ai tao leo ndiak fo boe tao natea basa hataholi mana tungga Karistus. De, dei fo ala bisa lambadeik nai Ndia matan, ta no mamaek, huu ala lasoda ndoos lakandoo. ²⁹ Huu ndia de, au asusua fo tao ues mbilu mbuse fee ei. Au bisa ahele tao ues leo ndiak, huu Karistus koasan ndia tao natea au. Ndia koasan ndia, ana seli!

2

¹ Ei mana leo nai kota Kolose, sila mana leo lai kota Laodikia, ma sila fo bei ta latonggo litak lo au. Mamanene neulalau! Au nau fo basan bubuluk au tao ues mbilu mbuse leo ndiak fee ei ma fee sila. ² Au hihiiing sanga ta natea sila basa sala dale nala, fo sila boe bisa nanamba'ak neu esa, huu sila lasoda lasueao. Boe ma ala lamahele, huu sila bubuluk Manetualain hihiiin, fo makahulun nana nafunik. Bui bafak ndia, na ndia Karistus! ³ Mete ma ei nanamba'ak dadik neu dalek esa mia Karistus, bei fo Ana fee basa dudu'ak fo ei paluu, ma nanoli ei pake dudu'ak fo tao dede'a malole. Dudu'a kala ia, sama leo hata pusaka mabeli.

⁴ Au afada ei, basa dede'a kala ia, fo ela boso hambu hataholi ana mai pepeko nala ei, no bafa mamina. ⁵ Memak au dook ua ei. Mae leo ndiak boe, tehuu au ta lilii heni ei, huu au daleng nanamba'ak no ei. Ma au amahoko, huu au bubuluk ei masoda no mandaan, ma ei bei to'u tea-tea ei namahehele mala neu Karistus.

Ita fo nanamba'ak to Karistus, hambu sodak tetebe

⁶ Huu makahulun ei simbo Yesus Karistus dadi neu ei Lamatuam, huu ndia de hatematak ia, ei musi mamanene makandoo Ndia. Huu Ndia ndia bei dadik ei Lamatuam. ⁷ Mete ma masoda nanamba'ak no Ndia leo ndiak, na ei sama leo ai huuk fo ana tamba natea, huu ndia okan tola losa dook neni dae dale neu. Ma ei sama leo uma matea, huu nana nambadedeik nai fanderen matea lain. Ei matea makandoo nai ei namahehele mala, sama leo ei manoli mitak ndia. Suek ei dale mala henu lenak no makasi, huu basa dede'a kala fo Manetualain tao fee ei.

⁸ Mata neuk, suek ei boso tungga hataholi fe'ek fo pake hataholi dudu'an mai, fo boso mini sala kalua neme dalan ndoos mai. Ma boso tungga hataholi nanonoli malelan fo ta no netes. Huu sila nanonoli nala ndia, kada neme hataholi dudu'an, ma neme daebafok heti-heu nala. Tehuu nanonolik ndia, ta naoka nai Karistus dalek.

⁹ Basa hata fo manai Manetualain Ao-inan, ndia boe oo nai Karistus Ao-inan dale. Ma Karistus dadik hataholi boe, sama leo ita. ¹⁰ Huu ei

nanamba'ak mia Karistus, ma dadik neu Ndia hataholin, huu ndia de Ana tao nala ei dadik mana daik. Huu Ndia deman lena heni basa koasa ma basa mana to'u palenda, mae malole do manggalauk.

¹¹ Faik fo sunat, hataholi Yahudi ala kedi heni 'mamaen' lou mbedan, fo ana dadik neu tanda, nae, sila ndia, Manetualain hataholin. Faik fo ei dadik Karistus hataholin, ei boe oo, hambu 'sunat'. Ndia hihiiin leo iak: sunat ia na ta la'eneu hataholi kee heni ao-inak loun, tehuu la'eneu Karistus kee heni dede'a manggalauk neme ita dale nala mai. Fo ndia, dede'a manggalauk fo ita hii taon, huu ita ia, hataholi.

¹² Faik fo ala salani ei lenik oe, ndia sama leo ei tungga nana natoik no'u mia Karistus. Boe ma ei hambu soda beuk boe, sama leo Ndia hambu soda beuk boe. Ei hambu leo ndiak, huu ei mamahela, mae, Manetualain pake Ndia koasan ana seli ndia, fo Ana tao nasoda falik Yesus Karistus, neme Ndia mamaten mai. Ndia boe oo pake koasa ndia fo tao ues nai ei dale mala.*

¹³ Makahulun, ei sama leo mana matek so, huu ei maena sala-singgok mata-matak, ma ei bei ta maso dadik Manetualain hataholi nala. Mae leo ndiak, tehuu Ana koka heni basa ei sala mala, ma fee soda beuk neu ei, sama leo Ana tao nasoda falik Karistus.* ¹⁴ Teteben na ita nana hukuk, huu ita la'olena Manetualain heti-heu nala. Tehuu Ana koka heni ita huhuku nala so, faik fo ala mbaku Karistus nai ai nggangek lain.* ¹⁵ Nai ndia, Ana sengg malanggan nitu la, ma dula nitu manggalauk kala. Boe ma Ana nakamamae kasa neu hataholi no'uk mata nala. Ndia sama leo soldadu la sengg natatik fo ala fali lo hataholi nana sengg kala, de la'ok lafeok latudu sila musu nala fo nana sengg kala sila so.

¹⁶ Mete ma hataholi ana sangga tao natuda ei la'eneu heti-heu anggaman Yahudi la nenik nana'a-nininuk, na boso mbali sala. Ma mete ma hataholi sangga tao dede'ak no ei la'eneu fai-fai malole do, feta bula beuk do, heti-heu fai hahae tao ues, na boso mamane sala.* ¹⁷ Dede'a mata leo sila kala, sosoan ta! Huu dede'a kala sila kada sama leo salao kala, fo dei fo mopo heni sala. Tehuu Karistus ndia, na isi-isik. Ndia ndia, leo nakandoo.

¹⁸ Mete ma hataholi sangga tao natuda ei, huu ei ta tungga heti-heuk fo sila mesa kasa taon, na, boso mamane sala. Tehuu, mete ma ei mamane sala, na ei ta bisa simbok dede'a malole la, fo Manetualain nau fee ei. Tehuu mata neuk baa! Huu memak hambu hataholi sangga dalak fo ana tao natuda ei. Ala nau fo ei musi tao makadaek ei ao-ina mala, ma songgo Lamatuak ata nala manai nusa-sodak, huu ala lae hetuk hambu me'is fo natudu sala leo ndiak. Ala taok sila malolen lena heni hataholi fe'e kala. Naa te ta leo ndiak! Huu sila dudu'a nala kada sama leo hataholi basa faik. ¹⁹ Sila ta nanamba'ak no Karistus. Na te, Ndia ndia Malanggan. Ma Ndia hataholi nala, sama leo Ndia Aon fo Ana hetin. Ana tao Ndia hataholi nala boe latea, pake Manetualain koasan. No leo ndiak, ala dadik sama leo uak ma duik fo nanamba'ak matea fo ala latulu-fali esa no esa, losa aok katemak bisa ana tao ues no malole.*

Mete ma ita nanamba'ak to Karistus, ita hambu soda beuk

²⁰ Ei mate no'u mia Karistus so. De, ei ta nanamba'ak mia koasa makiu kala so nai daebafok ia. Hatina de, ei bei tungga makandoo daebafok heti-heun mata-mata kala? Ala lae leo iak: ²¹ "Boso to'u ia; boso mi'a ndia; boso mafaloe ia." ²² Tehuu heti-heu kala sila, kada hataholi taon, de ala

* **2:12** Roma 6:4 * **2:13** Efesus 2:1-8 * **2:14** Susula Malalao Yunani nana sulak nae, "Tehuu Ana koka heni ita huhuku nala, huu Ana mbaku henin nai Karistus ai nggangek lain." * **2:14** Efesus 2:15 * **2:16** Roma 14:1-6 * **2:19** Efesus 4:16

lanoli neu hataholi la. Naa te hetu-heu kala sila kada hetu dede'a kala fo neu ko mopo henin! ²³ Hataholi lae hetuk ala bisa tao hetu-heuk ndia, na neu ko hataholi fe'e kala fee hada-holomata neu sala, ma ala tao sila malelan ana seli, hataholi malalaok tetebe, hataholi dale taidaek, hataholi nakahehedik ao-inan, mana songgo fo manggate ana seli songgo-tangu. Naa te ta! Hetu-heu kala sila ta bisa hetu tao malole hataholi dudu'an, ma hataholi dalen fo nahiik tao manggalauk!

3

¹ Manetualain fee ei soda beuk so, sama leo Ana tao ei masoda fali no'u mia Karistus. Hatematak ia Karistus nangatuuk nai mamana nana hadak manai lain seli, nai Manetualain boboa konan. Huu ndia de, ei musi dudu'a dede'a kala mana tao namahoko Manetualain dalen.* ² Dudu'a makandoo la'eneu dede'a kala fo Manetualain hiin. Boso mbali dede'a kala fo kada tao namahoko hataholi dalen. ³ Huu ei mate tungga boe, neu faik fo Karistus maten. De, ei soda beum ndia, ndondoo, huu nanamba'ak no Karistus so, fo sama-sama no Manetualain, nai nusa-sodak. ⁴ Karistus nasoda nai ei dalem, ma Ndia boe oo, Ana tao nala ei masoda ndoos. Neu ko neu faik fo Ana fali main, na, ei boe oo, sadu no'u mia Ndia. Basa sila, ana seli!

Soda mata-ao laak, ma soda mata-ao beuk

⁵ Huu ndia de, ei musi nggali heni ei hihii tao manggalau mala. Natutuduk leo: mahiik tao naeok no hataholi fo ta o sao toum, do o sao inam; mahiik tao dede'a manggengge kala; mahiik tao tungga o aombaa nasuun; mahiik tao dede'a manggalauk mata-mata kala; ma manamasetik, fo kada o nau basan dadik neu o enam (naa te ndia sama leo o songgo tangu, huu o so'uk mamadedema dede'a fe'ek fo seti heni Manetualain). ⁶ Dede'a kala sila tao lala Manetualain luli nalan seli, losa Ana nau fee huhukuk neu basa hataholi la fo tala nau lamanene Ndia. ⁷ Makahulun, ei masoda leo ndiak boe, huu ei dale mala nanamba'ak no dede'a manggalau kala sila.

⁸ Tehuu hatematak ia, ei musi nggali heni ei namemeda mahiik tao basa manggalau kala sila. Natutuduk leo: mahiik luli; dale matobik; mambeda dalek; kokolak tao makalulutu hataholi nade malolen; ma bafa manggenggeok. ⁹⁻¹⁰ Ma ei masapepeko esa mia esa. Huu ei nggali heni ei dale mala fo mahiik tao manggalauk, ma la'o ela ei dala soda laam.*

Ma hatematak ia, ei nggati heni dede'ak ndia, fo pake dale beuk. Ndia sama leo hataholi ana nggali heni balo'a papake laak manggengge kala, fo pake balo'a papake beuk malalaok. Manetualain fo makahulun Ana nakadadidik nala ei. Ma hatematak ia, Ana tao ei boe malelak Ndia, ma tao ei doo-doo fo dadik mata-aok esa leo Ndia.* ¹¹ Nai soda beuk dalek ia, ita ta mete hataholi neme sila lou dean mai, mae, sila ndia hataholi Yahudi do; hataholi ta Yahudi do; hataholi mana sunat do; hataholi ta mana sunat do; hataholi nusa dea do; hataholi kokolak fe'ek;* ata do; ta ata. Ndia ta penting! Tehuu penting ndia, mete ma sila nanamba'ak no Karistus, ma mete ma Ndia nasoda nai sila dale nala.

¹² Manetualain hele nala ei so, huu Ana sue ei. Ndia hihii, fo ei dadik Ndia hataholi malalaon, suek fe'e neme hataholi basa faik mai. Huu ndia

* **3:1** Sosoda Koa-kio kala 110:1 * **3:9-10** Efesus 4:22 * **3:9-10** Tutuik la'eneu Sososan 1:26;

Efesus 4:24 * **3:11** Susula Malalao Yunani nana sulak nae, "hataholi Barbar ma hataholi Skutia". Ala lae hataholi Barbar ndia, hataholi nusa dea fo malai deak mana to'u palenda Roma koasan. Ala lae hataholi Skutia ndia, hataholi hada tak.

de, ei musi dadik hataholi dale malole, dale neulauk, dale taidaek, dale banggana'uk, ma nggale loak. ¹³ Ei musi nggale loak ma malelak esa no esa. Mete ma neme ei mai, hambu mana sangga dede'ak no ndia nonon, na boso mambada dalek. Tehuu ei musi lilii heni salak ndia ma fee ambon neu ndia, sama leo Lamatuak Ana lilii heni ei sala mala. ✧ ¹⁴ Masanenedak huu susuek ndia, inahuun lena basan. De ei musi pake susuek nai ei dale mala, sama leo hataholi pake balo'a papakek nai ndia ao-inan. Huu susuek ndia, sama leo abas ia, fo ita paken neu tetenuk, suek tao temak malolen ana seli. Ndia nanamba'ak no ita fo dadik teu esa.

¹⁵ Ita bisa mole to Manetualain, huu Karistus. De, ei musi fee Karistus molen ndia heti ei dale mala. Huu Lamatuak nau fo ei basa nggei masoda mole esa no esa, huu ei basa nggei, nanamba'ak dadik neu ao-inak esa. Ma ei dale mala musi mameda makasi makandoo, huu Ndia mesa kana hele nala ei.

¹⁶ Karistus Dede'a-kokola nala musi ana heti ei dale mala, ma ei soda mala boe. Dede'a-kokola kala sila, sama leo hata mabeli fo Ana feen neu ei. Ala latudu dalak fo ei bisa bubuluk dede'a no'uk, tungga Manetualain dudu'an. De, ei bisa pake sala, fo manoli ma tao masanenedak ei esa no esa. Mete ma manoli ei hataholi mala, na boso manoli no hala belak, tehuu pake dale malole fo henuk no namemeda makasi. Pake koa-kiok neme Manetualain Susula Malalaon, koa-kiok neme Dula Dale Malalaok, ma koa-kiok fo ei dula aom, fo souk koa-kio kala neu Manetualain. ¹⁷ Ei ia, dadik Yesus Karistus nadedenun. De masanenedak, huu basa ei kokola mala sila, neni Ndia naden. Ma basa ei tao kala sila, neni Ndia naden boe. Ma boso lilii heni tao basa-basan, nenik ei Lamatuam Yesus Karistus naden. Ma moke makasi makandoo neu Ndia Aman Manetualain. ✧

Hataholi salani kala musi lasoda talobee, esa no esa?

¹⁸ Sao ina kala ei! Ei musi manene ei sao tou mala, huu ndia nandaa neu hataholi fo mana tungga Yesus Karistus. ✧

¹⁹ Sao tou kala ei! Ei musi sue ei sao ina mala, ma boso tuni-ndeni sala, fo tao dale nala hedis. ✧

²⁰ Kakana kala ei! Ei musi mamananene ei ina-ama mala nai basa dede'ak lala'en, huu ndia ana tao namahoko Manetualain dalen. ✧

²¹ Ina-ama la ei! Boso mambue makanete ma tao belak neu kakana kala, fo boso dale nala kulan ma lambada dalek neu ei. ✧

²² Hataholi mana tao ues! Nai daebafok ia, ei musi tao tungga ei malangga mala nai basa dede'ak lala'en. Boso kada sangga matak neu ledoeik ala memetek ei. Tehuu masusua fo ei tao mamahoko sala taata. Tao ues basa dede'a kala no ndoos, huu ei bubuluk mae, Manetualain memetek ei. ²³⁻²⁴ Ei tao sudi hata, na tao ues no teteben ma mana boi-boik. Ei musi tao ues sama leo ei tao ues fee ei Lamatuam Yesus Karistus, tehuu ta fee hataholi. Huu ei ono-lau Ndia. Ma neu ko Ana fee ei nggadim ma fee ei pusaka. ²⁵ Tehuu mete ma tao ues ta no ndoon, neu ko Ana huku ei. Huu Ndia ndia, ndoos ma ta mana mete matak. ✧

4

¹ Malangga-malangga la ei! Ei musi heti ei nadedenu nala no tetebes ma ndoos. Masanenedak, huu ei ka Malanggan boe nai nusa-sodak, fo Ana heti ei. ✧

✧ **3:13** Efesus 4:2, 32 ✧ **3:17** Efesus 5:19-20 ✧ **3:18** Efesus 5:22; 1 Petrus 3:1 ✧ **3:19** Efesus 5:25; 1 Petrus 3:7 ✧ **3:20** Efesus 6:1 ✧ **3:21** Efesus 6:4 ✧ **3:25** Efesus 6:5-8; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17; Efesus 6:9 ✧ **4:1** Efesus 6:9

Nanoli-nafadak

² Ei musi manggate hule-haladoi makandoo. Ma musi mamedak la'eneu dede'a kala fo ei kokolak mia Manetualain, ma hule-haladoi minik dale henuk no namemeda makasi. ³ Boso lilii heni hule-haladoi fee ai ma moke Manetualain soi dalak, fo ita bisa tafada hataholi dede'a kala, fo makahulun ele nana nafunik la'eneu Karistus. Masanenedak, au maso bui ia, huu au afada hataholi la'eneu Karistus. ⁴ Hule-haladoi fo au bisa afada Hala Malole ndia no manggaledok, suek hataholi bisa bubuluk neulalau.

⁵ Masoda neulalau nai hataholi fo bei ta namahele neu Karistus. Pake neulalau tungga-tungga lelak fo Lamatuak fee ei. ⁶ Mete ma ei kokolak, na kokolak no banggana'uk fo hataholi dalen namahoko. Pake dede'a ndoos, fo ei bisa mataa masafali no malole, mete ma hambu hataholi natane ei.

Paulus nate'e ndia susulan

⁷ Dei fo Tikikus sangga mai tui ei la'eneu au nambadedei-nanggatutung. Ndia ndia, tolanook fo ai suen, fo ana ono-lau Lamatuak hataholi nala no dale katemak. Makahulun, ana nakalala'ok Lamatuak uen no'u no au. ⁸ Au adenu ndia leo ndiak, fo ana bisa neu tao natetea ei dale mala, ma bisa ana tui ei, la'eneu ai nai ia. ⁹ Au haitua falik Onesimus fo tungga no ndia. Onesimus ndia, na tolanook dale katemak fo ita suen. Ndia ndia, ei hataholi hehelim. Dua sala sila dei fo ala tui ei, basa dede'a kala fo dadi lai ia so.

¹⁰ Aristarkus fee soda-molek neu ei. Ala kena no'u ndia no au nai bui. Barnabas tolanoon manade Markus, ala fee soda-molek boe. Makahulun au helu memak ei ae, mete ma Markus ana mai tilo ei, na simbok neulalau. ¹¹ Yesus, (fo tateme toke tae, "Yustus") fee soda-molek boe neu ei. Neme basa ita nonoo nala fo takalala'ok no'u Manetualain uen, kada sila telu sala hataholi salanik, neme nusak Yahudi mai, no au nai kota Roma. Ma sila ia latetea au daleng.

¹² Ei nonoon Epafras nai ia, ma ndia boe ana fee soda-molek neu ei. Ndia ana dadik Yesus Karistus hataholi nadedenun. Ana hule-haladoi neni tean fee ei, ma noke fo Manetualain tao natea ei, tao namadai ei namahehelem, ma tao ei bubuluk tebe-tebe Ndia hihii-nanaun. ¹³ Au afada memak ei, Epafras ndia tao ues mbilu mbuse fee ei, ma fee hataholi salani kala malai kota Laodikia ma kota Herapolis.

¹⁴ Hambu soda-molek neme Demas ma neme dotel Lukas, fo ita suen. ¹⁵ Au fee soda-molek neu tolanoo kamahele kala malai kota Laodikia. Boso lilii heni fee au soda-moleng neu Ina Nimfa ma hataholi kamahele kala fo lateme lakabubua lai ndia uman.

¹⁶ Dei fo ei basa nggei manai Kolose les basa susulak ia, na haitua makandoon neu hataholi kamahele kala manai kota Laodikia, fo sila bisa les boe. Ma ei musi moke ma les susulak fo au haitua itak neu sala boe. ¹⁷ Tao masanenedak neu Arkipus mae, "O boso lilii heni makalala'ok ues fo o simbon neme Lamatuak mai, losa basan."

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

¹⁸ Boso lilii henin mae, ala bei lahele au nai bui ia dalek. Au oke Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei. Mete leo, huu susulak ia, au lima leen unik au lima heheling. Soda-molek neme au mai, Paulus

✠ 4:5 Efesus 5:16 ✠ 4:7 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:4; 2 Timotius 4:12 ✠ 4:8 Efesus 6:21-22 ✠ 4:9 Filmon 10-12 ✠ 4:10 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:29; 27:2; Filmon 24; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 12:12, 25; 13:13; 15:37-39 ✠ 4:12 Kolose 1:7; Filmon 23 ✠ 4:14 2 Timotius 4:10, 11; Filmon 24 ✠ 4:17 Filmon 2

1 Tesalonika

Paulus susula ka'esan

fee salani kala malai kota Tesalonika

Paulus asa haitua soda-molek

¹ Soda-molek neme au Paulus, ma neme au nonoo nggala Silas ma Timotius mai.

Ai haitua susulak ia neu basa ei salani kala malai kota Tesalonika. Ei ndia maketu aom, tungga Manetualain, ita Aman, ma tungga Yesus Karistus, ita Lamatuan.

Ai hule fo Manetualain natudu dale malolen neu ei, suek ei masoda mia mole-dame.*

Paulus noke makasi, huu hataholi Tesalonika la, lamahale lakandoo

² Ai moke makasi taa-taa neu Manetualain, huu ei namahehelem. Leledo-le'odaen, ai hule-haladoi fee ei basa nggei. ³ Ai masaneda taa-taa neu ues fo ei taok ndia, huu ei mamahale neu Lamatuak, ma suen. Ei mahele makandoo tao ues sila, huu ei mamahena neu Lamatuak Yesus Karistus. Ai mini taa-taa basa dede'a kala sila, neni ita Aman Manetualain matan neu.

⁴ Tolanoo nggalei! Ai bubuluk Manetualain sue ei, ma hele nala ei, dadik miu Ndia bobonggi nala. ⁵ Fai maneu kala, ledo'eik ai mini Tesalonika neti, ai tui ei Manetualain Hala Malolen. Faik ndia, ei pasa ndi'idook, de mamananen matalolole ai dede'a-kokola nala. Ta kada ei mamananene, te ei boe oo, mita matak Manetualain koasan neme Ndia Dula Dale Malalaon mai. De, ndia tao nala ei mamahale tebe-tebe Manetualain Hala Malolen. Faik ndia, ei mita matak ai nangatutuu-nambadedein, ma ai tao talobee, fo suek ei bubuluk tebe-tebe Manetualain dalan. ⁶ Huu ei maketu malan tungga Manetualain hihii-nanaun, de ei masoda tungga ai heo-hilun, ma masoda tungga Lamatuak Yesus heo-hilun. Tehuu neu ledo'eik, ei simbok mala Hala Malole ndia, hambu hataholi luma tao lakatoto'ak ei. Mae leondiak boe oo, ei ta matanggongga fa boe, huu Dula Dale Malalaok tao namahoko ei dale mala.*

⁷ No dalak ndia, ei matudu dalak neu basa hataholi kamahale kala malai nusa Makedonia, ma nusa Akaya. ⁸ Ma ta kada nai ele, te Manetualain Hala Malolen boe oo natanggela so neme ei malai Tesalonika ndia, losa sudi bee neu. De, ai sangga mae hata bali, te basa hataholi la lamanene ei namahehele nala neu Manetualain so. ⁹ Nai sudi bee, hataholi la tui-bengga lae, fai maneu kala ei malengga dale mala, de simbok ai no malole. Boe ma, ei nggali heni sosonggo mala, de miu tungga seluk Manetualain Kasodak ma Ndoos. ¹⁰ Sila tui-bengga boe lae, ei mahani Manetualain Anan Yesus neme nusa-sodak mai. Fai maneu kala hataholi la tao lisan, tehuu Manetualain tao nasoda fali kana. Ledo'eik Manetualain sangga huku hataholi la, na, neu ko Lamatuak Yesus nakambo'ik ita teme Manetualain nasan mai.

2

Paulus nasaneda ue-osan manai Tesalonika

* **1:1** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 17:1 * **1:6** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 17:5-9

¹ Tolanoo nggalei! Ei basa nggei bubuluk, neu faik ai neti makalala'ok Manetualain uen nai Tesalonika ndia, ai mbusen ta titi neu dae no sosoa tak. ² Ei boe oo, masaneda neu faik ai bei ta mini Tesalonika miu ndia, te hataholi la malai kota Filipi, lakatoto'ak ma tao doidoso ai so. Tehuu, Manetualain natetea ai dale nala, de ai mambalani tui-bengga Ndia Hala Malolen neu ei, leo mae hataholi no'u kala tala nau lo ai. ³ Faik ndia, ai mini Hala Malole neu ei, nai Tesalonika, te ai ta mini nanonoli pepekok. Ai ta neti tao manggonggoa, do, mapuputak ei. Ta!

⁴ Makahulun, ai neti mia dale ndoos. Manetualain mesa kana nadenu ai mini Hala Malole ndia neu ei. Ai ta sangga tao mamahoko hataholi, te tao mamahoko Manetualain, huu Ndia ndia uku sudi ai dale nala, nae, ndoos, do, pepekok.

⁵ Ei bubuluk mae, ai ta masapepeko, nakalenak bali ta sangga nanalak sen esa dua, neme ei mai. Manetualain bubuluk ai dale nala boe. ⁶ Ai makalala'ok ues ia, ta sangga kokoak neme hataholi daebafok mai, mae neme ei mai, do, neme hataholi fe'ek mai. ⁷ Ai ia, Karistus nadedenu nala. De, ai maena hak fo tao ai ao nala leo hataholi inahuu kala, te ai ta nau soso'u ai ao nala leondiak. Faik ndia, ai tao ai ao nala sama leo kakana ana kala, neu ei ladala mala.* Ai boe oo, matudu susuek neu ei, sama leo ina bonggik ko'o-ifa anan boe. ⁸ Ai ta kada neti tui-bengga Hala Malole neu ei, te ai fee ai ao katematua nala boe, huu ai sue mala ei seli.

⁹ Tolanoo nggalei! Neu ko ei bei masaneda, ai tao ues mbilu mbuse leledo-le'odaen, fo suek ai sangga aon ai nana'a-nininu heheli nala. Neu faik ai mini Hala Malole neu ei, ai ta nau tao masambute ei. ¹⁰ Neu faik ai sama-sama mia basa ei kamahela malai ndia kala, ai masoda no dale neulauk, masoda tungga kada ndoon, ma ta tao salak hata esa boe. Ei basa nggei mita matam, ma Manetualain nita leondiak boe. ¹¹ Ei bubuluk mae, ai makaneni ei basa nggei, sama leo ama bonggik nakaneni ana nala. ¹² Matak leo ai matetea ei basa nggei dale mala, tao nasanenedak ei, ma kokoe ei suek masoda tungga Manetualain hihii-nanaun, fo tao mamahoko Manetualain dalen. Te Ndia ndia dadik Manek, de noke nala ei so, suek dadik neu Ndia bobonggi nala, ma hambu hada-holomata no'u mia Ndia boe.

Manetualain naue-naosa nai ei dale mala

¹³ Ai ta hahae moke makasi neu Manetualain, huu neu faik fo ei mamananene Hala Malole neme ai mai, te ei ta simbok hataholi daebafok dede'a-kokolan, tehuu Manetualain Dede'a-kokolan. Ndia mesa kana naue-naosa nai ei kamahela kala dale mala.

¹⁴ Tolanoo nggalei! Ei bei fo mulai tungga Manetualain dalan, te ei nusa isi mala lakatoto'ak ei so. No dalak ndia, ei mia hataholi la fo lamahela neu Yesus Karistus malai propinsi Yudea, sama-sama mameda mita to'a-taak, te sila hambu to'a-taak neme sila hataholi Yahudi nala mai boe.*

¹⁵ Hataholi Yahudi luma tala mbali Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia de, faik Manetualain haitua Ndia mana kokola nala neu sala, boe ma ala tao doidoso sala ma tao lisa sala. Leondiak boe, ala tao lisa Lamatuak Yesus. Hatematak ia, ala lasanggak dalak, fo timba heni ai taa-taa boe. Ala musu lo basa hataholi la, de Manetualain ta hii sala.* ¹⁶ Ala lakalee mata-mata kala, suek ai ta bole mini Manetualain Hala Malolen neu hataholi

* **2:2** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:19-24; 17:1-9 * **2:7** Susula Malalaok Yunani nae $\nu\eta\mu\omicron\iota$ (neipioi). Sosoan nae "kakana anak". Susulak luma nae, $\eta\mu\omicron\iota$ (eipioi) "dale malole". * **2:14** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 17:5 * **2:15** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19; 17:5, 13; 18:12

fe'e kala bali. Te hataholi Yahudi la sila tala nau Manetualain fee sodak neu hataholi fe'e kala. No dalak ndia, ala boe tao tamba sila sala nala makadotok. Huu ndia de Manetualain luli, de neu ko Ana huku sala.

Paulus nahiik natonggo seluk no salanik manai Tesalonika

¹⁷ Tolanoo nggalei! Leo mae hatematak ia, no nakasetik ita basa nggata leo kamadodook, tehoo kada dook tungga mata susulik, te ta dook nai dalek. Ai mambue sangga dalak, fo mete ma bisa, na, ai neti tilo seluk ei bali, te ai dale nala lahiik matonggo mia ei. ¹⁸ La'i no'uk au sangga, ae, neti tilo ei, te nitu la malanggan nambue nakalelee au dalang nakandondoo henin. ¹⁹ Ei bubuluk, hatina de ai sangga neti tilo ei? Na, huu ai mamahena ei. Ei ndia tao mamahoko ma tao inahuhuu ai dale nala. Te see bali fo to'u nahele Lamatuak Yesus naden, mete ma ei ta! Neu ko Lamatuak fali main, na, ai bisa botik langgak, huu ei. ²⁰ Memak tetebes! Ei ndia tao mala ai dale nala latea ma lamahoko.

3

Paulus naketun haitua Timotius neni kota Tesalonika neu

¹⁻² Sadi ei bubuluk, faik fo ai la'o ela ei, na, ai hihini ta ndia. Basa ndia, na ai mahiik neti tilo ei, te ta bisa. Doo-doo boe ma ai ta makatataka mala dook so, huu ndia de ai maketu malan fo haitua Timotius neti. Te kada au ma Silas mahani nai kota Atena. Timotius ndia, na, ai tolanoo ma ai nonoo tao ues, fo ai eik esa sama-sama makalala'ok Yesus Karistus Hala Malolen. Ai madenun neti nanoli ei, ma tao natetea ei dale mala, suek ei namahehele mala boe tamba natea neu Manetualain.* ³ No leondiak, na, mete ma hambu toto'ak boe oo, ei ta matanggongga boe. To'u mahele ei namahehele mala. Te ei bubuluk, mae, hataholi fo namahele neu Karistus, neu ko hambu toto'ak leondiak. ⁴ Makahulun ai bei sama-sama mia ei, ai tao masanenedak ei so, mae, hataholi fo kamahelek neu Lamatuak Yesus, neu ko hambu toto'ak mata-mata kala. Hatematak ia, basan dadi leondiak so hetu!?

⁵ Huu au dale hedi alan seli soaneu ei nangatutuu-nambadedei mala, de au adenu Timotius neni Tesalonika neti, suek ai bisa bubuluk, ei bei mamahela makandoo neu Lamatuak, do, ta. Te au bii nafo nitu la malanggan, neti fufudi nala ei, boe ma ei heok masadea la'o ela Lamatuak. Mete ma ana dadi leondiak, na, ai mbuse titin nai fai makahulun, titi neu dae, no sosoan ta!

Timotius fali so, de neni halak neme salani kala malai kota Tesalonika

⁶ Hatematak ia, Timotius fali neme Tesalonika mai so, ma neni halak, fo tao nala ai mamahoko. Ana tui, nae, ei mamahela makandoo neu Karistus, ma ei masueao esa no esa makandondoo henin. Boe ma, ana tui nae, ei boe oo, dokodoe ai taa-taa, de mahiik matonggo mia ai, sama leo ai boe, fo mahiik matonggo mia ei.*

⁷⁻⁸ Tolanoo nggalei! Leo mae ai nai ia, mameda belak, huu hambu toto'ak ta ba'ianak sudi neme bee mai, tehoo Timotius tutuin ndia tao nala ai mamahoko malan seli. Huu hatematak ia, ai bubuluk so, mae ei namahehele mala matea neu Lamatuak nakandoo henin.

Paulus hule-haladoi fee salani kala malai kota Tesalonika

⁹ De, ai moke makasi no'un seli, neu Manetualain no dale namahokok, huu ei tungga mahelen. ¹⁰ Leledo-le'odaen, ai hule-haladoi taa-taa, fo

* 3:1-2 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 17:15

* 3:6 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:5

mete ma bisa na, ai bei bisa matonggo mia ei bali. Ai nau manoli tao matetu ei la'eneu Manetualain dala sodan.

¹¹ Ai mamahena neu Manetualain, ita Aman, ma Yesus Karistus, ita Lamatuan, fo soi dalak, losa ai bisa neti matonggo mia ei bali. ¹² Ai hule neu Lamatuak, fo Ana tao ei esa sue esa lena-lenak bali. Ma ei boe oo, sue basa hataholi la, sama leo ai sue ei boe. ¹³ No leondiak, na Lamatuak natetea ei dale mala, fo masoda no ndoos ma dale malalao, losa faik fo Lamatuak Yesus fali main no hataholi nala, na, ei mambadeik nai ita Aman Manetualain matan, ta lemba salak hata esa boe.

4

Dala sodak maneni namahokok neu Manetualain dalen

¹ De leoiak, tolanoo nggalei! Ai kokoe ei, suek ei soda mala tao mamahoko Manetualain dalen, sama leo hata fo ai manoli ei so. Memak ei soda mala tungga basa sila so. Tehuu huu ita dadik teu Lamatuak Yesus bobonggi nala so, de ai moke fo ei boe masusua tao tungga-tingga bali. ² Ei basa nggei bubuluk so, hata fo ai manoli ei ndia, pake Lamatuak Yesus palendan. ³ Manetualain hihii-nanaun leoiak: masoda no malalao! Boso masoda no manggenggeok, de boso masala mua see fo ta o saom. ⁴ Ei musi heti malelak ei ao-ina mala, fo masoda no malalao, suek hataholi la fee ei hada-holomata.* ⁵ Boso tungga ao mbaak hihii, sama leo hataholi ta mana malelak Manetualain. ⁶ Boso sangga nanalak do masala mia hataholi fo sama-sama mamahene neu Manetualain. Te Manetualain ndia, Lamatuak fo neu ko Ana bala basa manggalauk leondia kala. Basa ia la, ai mafada ei bali-bali, ma fee nasanenedak memak neme makahulun mai so. ⁷ Te Manetualain noke nala ita so, fo dadik neu Ndia hataholi nala. Hihii ndia, na, ita musi tasoda to malalao, ma ta manggenggeok, sama leo mana hohongge kala. Ta leondiak do! ⁸ Huu ndia de see ta tungga nanonolik ia, na, ana ta kada timba heni ai, te ana timba heni Manetualain boe, huu Ndia ndia, fee Dula Dale Malalaon neu ei so.

⁹ Au ameda ta sulak seluk bali fee ei la'eneu masueao tolanook no tolanook, na, huu Manetualain nanoli so, nae, ei musi masueao esa no esa. ¹⁰ Ai mamananene so, lae, ei sue basa tolanoo kala malai nusa Makedonia ndia. Te tolanoo nggalei! Hatematak ia, ai moke fo ei sue hataholi fe'e kala lena bali. ¹¹ Masusua fo ei bisa masoda mia mole-dame. Boso miu sembo mala hataholi fe'ek dede'a hehelin, te kada esa-esak nakaneni ndia dede'a hehelin. Ei musi tao ues, fo sangga nana'a-nininuk minik ei lima heheli mala. Boso mamahena hataholi fe'ek. Ai fee memak nasanenedak ia, neu ei neme makahulun mai. ¹² Mete ma ei masoda leondiak, na, ei ta tao mamabela hataholi fe'ek. Mete ma hataholi fe'ek ta mana mamahene neu Karistus, lita ei soda mala leondiak, na neu ko ala lae, "Wei! Memak hataholi mana tungga Lamatuak Yesus, ala lasoda tungga ndoon tebe, maa!"

La'eneu Lamatuak Yesus fafali main

¹³ Tolanoo nggalei! Hatematak ia, au sangga afada dede'ak esa, suek ei bubuluk tebe-tebe, la'eneu hataholi mana mate kala. Ita bubuluk tae, hataholi mana mate kala, neu ko ala lasoda fali. De, mete ma Lamatuak

* 4:4 Susula Malalao Yunani nae, "Ei esa-esako musi heti malelak ei σκευός (skeuos). Dede'a de'ek σκευός (skeuos) sosoan nae 'mamanak' do 'ao-ina' do 'aok'. Tehuu luma lae nai ia dede'a de'ek σκευός (skeuos) sosoan nae 'sao inak'. No leondiak, sosoan nae, "masoda malalao mua o sao inam".

hataholin luma mate sala, na, ei boso dale hedi, sama leo hataholi ta mana bubuluk dede'ak ia. ¹⁴ Ita bubuluk tae, Yesus mate, boe ma Manetualain tao nasoda fali kana. Na! Mete ma leo ndiak, na, neu ko Manetualain boe oo, tao nasoda falik basa hataholi kamahele mana mate kala. Ma Ana nakabubua nala basa sala sama-sama lo Lamatuak Yesus.

¹⁵⁻¹⁷ Neu Lamatuak Yesus fafali main, Ana konda neme nusa-sodak neni daebafok mai, na neu ko hambu hala malii fee palenda. Basa ndia, na, Manetualain ata nala malanggan manai nusa-sodak, fee palenda fo ala fuu to'ik. Boe ma Lamatuak hataholin mana mate nala lasoda fali. Bei fo sila lo ita bei kasoda kamahele kala, nana so'uk neni ko'as teu, fo sama-sama teu soluk Lamatuak Yesus mamain. Basa ndia, na, ita basa nggata tasoda takandoo to Ndia.*

Ei mamanan matalolole, te hata fo ai mafadak ia, Lamatuak mesa kana kokolan ndia. ¹⁸ De ei musi pake nanonolik ia, fo tao matetea ei esa-esako dalem.

5

Mahehele fo simbok Lamatuak mamain

¹ Naa, tolanoo nggalei! Ai ta paluu sulak mafada mae, Lamatuak mamain ndia, la'eneu li'u hida, do bulak fain hida, ² huu ei basa nggei bubuluk Ndia mamain ndia, kada kaiboik, sama leo na'o mamain nai le'odaek.*
³ Hataholi no'uk langgatuuk ndoo-ndoo, uda-ani ta, kada kaiboik ala hambu soe. Ma Ndia mamain ndia sama leo ina ka'ilus, te kada kaiboik nameda bonggi. Mete ma basa ia la dadi so, na ita ta bisa timba henin bali. Lamatuak fafali main leondiak boe.

⁴⁻⁶ Tolanoo nggalei! Boso losak Ndia mamain ndia, sa'e la'e ei, sama leo na'o mai nai fatiladak, nandaa no ei sunggu mamane. Boso leo ndiak! Ita ta tasoda nai makiuk dale bali, sama leo hataholi fe'ek fo mana sunggu kamane kala. Te ita kamahele kala neu Yesus, tasoda nai manggaledok dale so, de tahani fo simbo kana, ma tanea neulalau ita soda nala. Basa dede'a kala ia, ei bubulu kasa so! ⁷ Hataholi sunggu nai le'odaek, ma hataholi mafuk nai le'odaek boe. ⁸ Ei boso tao leondiak, te ita ia tasoda nai manggaledok dale so. Ei musi manea neulalau ei soda mala. Mete ma ei mamahela makandoo neu Lamatuak, ma masueao, na, sama leo soldadu mana pake babaa kalak. Ma mete ma ei mamahena makandoo neu Lamatuak Yesus, fo mana makambo'ik ei mima Manetualain nasan mai, na, sama leo soldadu mana lalaa langgan nenik solangga besik.*

⁹ Manetualain ta hele nala ita, fo hambu Ndia huhukun. Te Ana hele nala ita, fo hambu sodak, na, huu ita tamahela teu Yesus Karistus, ita Lamatuan. ¹⁰ Te Ana mate so, nggati ita. De, neu ko Ana fali main, na, ita tasoda takandoo to Ndia, leo mae ita mate so, do bei tasoda. ¹¹ Pake au dede'a-kokolang ia, fo kokoe-nanasi, ma esa natetea esa, sama leo ei tataon neme makahulun mai ndia so.

Paulus fee nanonolik neu salani kala malai Tesalonika

¹² Basa tolanoo nggalei! Fee hada-holomata neu ina-ama malangga nggalei la. Sila ndia tao ues mbilu mbuse fee ei. Sila ndia fee nasanedak neu ei, suek boso tuda. ¹³ Tia-toba sala minik ei susue mala, huu sila tao ues tingga-tingga soaneu ei. Esa no esa nasoda no mole-dame.

* **4:15-17** 1 Korintus 15:51-52 * **5:2** Mateos 24:43; Lukas 12:39; 2 Petrus 3:10 * **5:8** Yesaya 59:17; Efesus 6:13-17

¹⁴ Tolanoo nggalei! Ai sangga fee nasanenedak dede'ak luma bali leoiak: mafada mbelatua la fo tao ues tebe-tebe. Matetea dale mana ma'a-male kala. Masala'e mala hataholi kadi'iana kala. Ma nggaleloak mia basa hataholi la.

¹⁵ Boso bala manggalauk neu manggalauk. Tehuu masusua fo tao kada tatao neulauk taa-taa neu basa hataholi la. Boso tao malole neu kada ita hataholi heheli nala, tehuu hataholi fe'ek boe.

¹⁶ Mamahoko taa-taa. ¹⁷ Hule-haladoi leledo-le'odaen. ¹⁸ Mae susa do namahokok, na, moke makasi neu Manetualain. Te Manetualain nahiik basa hataholi la fo mana tungga Yesus Karistus leondiak boe.

¹⁹ Boso makalee Dula Dalek uen. ²⁰ Mete ma tolanook esa nae, Dula Dalek nafada ndia halak neme Manetualain mai, na boso makadadaek tolanook ndia dede'a-kokolan! ²¹ Te ei musi palisak neulalau dede'a-kokolan ndia, suek bubuluk mae dede'ak ndia huun tebe-tebe neme Manetualain mai do ta. Mete ma tetebes, na tunggan leo. ²² Ma heok mima basa dede'a manggalau kala sila mai.

Paulus nate'e susulan

²³⁻²⁴ Au hule-haladoi oke Manetualain tao nalalao ei dale mala, ma basa ei soda mala. Ndia ndia, tao ita bisa mole-dame esa to esa. No leo ndiak, na, neu faik ita Lamatuan Yesus Karistus fafali main, ei bisa mambadeik miu Ndia matan, no ei ao-ina mala malalaok, ma dale mala malalaok, ta no sala-singgok esa boe. Tetebes! Te Lamatuak Yesus noke nala ei, dadik neu Ndia hataholi nala. Ana helu nuni ei no malalaok mini Manetualain matan miu. Neu ko Ana tao natetu, hata fo Ana kokolak ia.

²⁵ Tolanoo nggalei! Boso lilii hule-haladoi fee ai nai ia.

²⁶ Au oke fo ei haitua soda-molek neu basa Manetualain salani nala malai ndia kala.

²⁷ Au oke no Lamatuak Yesus naden, fo ei les au susulang ia, neu basa salani kala.

²⁸ Au hule neu ita Lamatuan Yesus Karistus, fo natudu dale malolen neu ei basa nggei.

Kada leo ndiak leo baa!

Soda-molek,

Paulus

Tesalonika Kaduan Paulus susula kaduan fee salanik manai Tesalonika

Soda-molek

¹ Soda-molek neme au Paulus, ma neme au nono nggala, Silas ma Timotius mai.

Susulak ia, ai haituan fee basa ei salani kala, malai kota Tesalonika. Ei ndia, hele aom fo tungga Manetualain ita Aman, ma tungga Yesus Karistus, ita Lamatuan.* ² Ai hule fo Ala latudu Sila dale malole nala leu ei, fo suek ei bisa masoda no soda-molek.

Paulus noke makasi neu Manetualain

³ Tolano nggalei! Ai mandaa moke makasi taa-taa neu Manetualain, huu ei boe mamahale neun, ma ei boe masueao esa no esa. ⁴ Huu ndia, de ai tui Manetualain salani nala sudi lai bee, la'eneu ei heo-hilu mala. Ai tui mae, ei makatataka makandoo nai ei namahehelen, leomae hataholi fe'e kala tuni-ndeni tao doidoso ei.

⁵ Basa ia la natudu nae, neu ko Manetualain naketu ei dede'a mala no ndoos. Te doidosok fo hatematak ia ei lembak ndia, tao nala ei mandaa dadik neu Ndia lau-inggu nala. Te Ndia ndia, ei Manem. ⁶ Boso bii, te Manetualain ndia, ndoos. Kada mete leo! Mate'en te Ana bala hataholi mana tao doidoso ei. ⁷ Ma, Ndia boe oo, Ana fee ei hahae mima doidosok, fo ei lembak ndia. Ndia boe oo, Ana tao leondiak neu ai boe.

Basa ia la, neu ko ala dadi neu faik, fo Lamatuak Yesus konda mai, sama-sama no ata nala manai lain seli, leme nusa-sodak mai. ⁸ Ala konda mai lo ha'i mana mbila inahuuk. Boe ma Ana fee huhukuk neu see, fo tala nau lalalak Manetualain, ma tala nau tungga Lamatuak Yesus Hala Malolen. ⁹ Ana fee huhuku belak nalan seli, neu basa sala, losa lakalulutuk lalan seli, ta no mana basak. Ana husi heni sala leme matan mai, fo ta lameda Ndia koasa mandela masa'an so bali.* ¹⁰ Tehuu neu faik fo Ana mai ndia, basa hataholi kamahale kala so'uk botik naden, ma fee hada-holomata neun. Neu ko ei boe nai hataholi kamahale kala sila laladan, huu ei simbo mala Hala Malole ndia so, fo fai maneu kala ai mafada ei so.

¹¹ Huu ndia, de ai hule-haladoi leledo-le'odaen fee ei, fo suek Manetualain du'a nae memak ei mandaa dadik neu Ndia hataholi nala. Ai hule fo Ana fee koasa neu ei, suek ei bisa tao basa hata neulauk tungga hata fo ei maketun mae taon, ma hata fo ei mamahelen. ¹² Mete ma ei masoda no tatao leondiak, na neu ko hataholi la so'u lama dedema Lamatuak Yesus naden. Ma ei boe hambu kokoa-kikiok boe, huu ei tunggan. Ia, leme ita Aman Manetualain dale malolen mai, ma leme Lamatuak Yesus Karistus dale malolen mai.

2

Hataholi manggalauk ana seli musi mai nakahuluk, bei fo Lamatuak Yesus fali main

¹ Tolano nggalei! Hatematak ia, ai sangga mafada ei, la'eneu fai hida ita Lamatuan Yesus Karistus sangga mai, boe ma ita takabubua ton. ² Boso lofoanak ei nana kedi nalak ma boso bii, mete ma hataholi la lae, Lamatuak

fali main so. Mae ala kokolak lae ala bubuluk leme Dula Dalek, do ala lamanene leme hataholi mai, do ala hambu susulak leme ai mai, na boso mamahale sala. Te basa sila pepekok ndia! ³ Boso fee hataholi la tao langgonggoa ei. Te hataholi manggalauk esa musi mai nakahuluk, dei fo Lamatuak Yesus fali main. Hataholi ndia, laban tebe-tebe Lamatuak, losa hataholi no'uk laban tungga boe. Hataholi ndia, memak sudi seli kana! Huu ndia de, ana nandaa maso neni tasi ha'ik neu. ⁴ Ana tao aon dema lena basa hata fo hataholi sosonggon, ma laban basa hata fo hataholi la lakaluku-lakatele neun, losa ana neni Uma Ina Huhule-Haladoik neu, de ana so'uk aon nae, "Au ia, Manetualain!"[✠]

⁵ Ei bei masaneda, do ta? Fain au afada memak ei so, la'eneu hataholi manggalauk ndia, neu faik fo au bei ua ei, hetu?

⁶ Hatematak ia, hataholi manggalauk ndia, fai natudu aon bei ta ia, huu hambu mana makalelek. Ma ei boe oo, bubuluk hata ndia nakaleen.

⁷ Hatematak ia malangga dula manggalauk ndia tao naodek no nee-neek, huu bei hambu esa nakaleen. Tehuu dei fo mana makalelek ndia, nakambo'ik liman. ⁸ Boe ma hataholi manggalauk mana tao naodek ndia toda mai, de ana mulai tao ue-ledin no ledole. Tehuu, nandaa no Lamatuak Yesus fafali main, Ana tao nakalulutu hataholi manggalauk ndia, nenik kada dede'a de'ek esak.[✠]

⁹ Tehuu, fain fo Lamatuak Yesus bei ta mai, nitu la malanggan fee koasa inahuuk neu hataholi manggalauk ndia, fo ana bisa tao tanda heran matamata kala, losa hataholi la laehetuk Ana pake Manetualain koasan.[✠] ¹⁰ No leondiak, na hataholi no'u kala nana kedi nalak, leme hataholi manggalauk ndia masapepekoni mai. Neu ko sila latanggalak dook lo Manetualain. Mae Ana soi dalak, fo fee sala sodak, tehuu ala timba heni Ndia hihii malolen ndia, ma tala nau lamahale hata fo tetebes. ¹¹ Huu ndia, de Manetualain kena nisa dale nala neme hata fo ndoos, fo ela lamahale basa masapepeko kala sila. ¹² No leondiak, de Manetualain fee huhuku belak neu sala, huu ala ta nau lamahale hata fo ndoos. Te, kada ala lahiik tao manggalauk.

Hataholi kamahale kala musi lakatataka tingga-tingga

¹³ Tolanoo nggalei! Ai mambue moke makasi taa-taa neu Manetualain, huu Ana sue ei. Neu faik fo Ana bei ta nakadadidik daebafok ia, Ana naketun mema kana so, fo fee ei sodak. Boe ma Ana fee Dula Dalen tao nalalao ei, huu ei mamahale hata fo tetebes. ¹⁴ Faik fo ai tui Hala Malole neu ei ndia, Manetualain pake Hala Malole ndia, fo noke nala ei, suek ei hambu sodak, ma mamedā Lamatuak Yesus Karistus nula-nambun.

¹⁵ De leoiak, tolanoo nggalei! Makatataka makandoo, ma to'u matalolole basa hata, fo ai mafada ei so. Masanenedak boe, basa hata fo ai sula kasa so boe.

¹⁶⁻¹⁷ Ai hule-haladoi makandoo neu Manetualain, ita Aman, ma neu Yesus Karistus ita Lamatuan ndia. Ai hule fo Ala tao latetea ei dale mala, suek ei tao basa dede'a malole la. Ai moke leondiak huu ai bubuluk mae, Lamatuak sue nala ita basa nggata ana seli. Huu Ndia dale malolen, de Ana ta hahae tao natetea ita dale nala. No leondiak, de ita tamahena takandondoo henin neu Ndia.

3

Paulus noke salani kala malai kota Tesalonika fo hule-haladoi fee sala

¹ Basa tolanoo nnggalei! Boso lili hule-haladoi fee ai. Hule haladoi suek Lamatuak Hala Malolen bisa nakambela no lai-laik, ma hataholi la sudi lai bee, ala hadak neu Hala Malole ndia, sama leo neu faik ei simbok Hala Malole ndia. ² Ma Hule-Haladoi boe, fo suek ai makambo'ik mima mana tao naode kala, ma neme hataholi manggalau fe'e kala mai, te ta basa hataholi la lamahela Hala Malole ndia.

³ Lamatuak to'u nahele Ndia Kokolan. De Ana bisa natetea ei dale mala, ma nanea ei neme manggalauk mai. ⁴ Ma ai boe oo, mamahele mae Lamatuak Yesus neu ko fufu'a ei dale mala boe, losa ei tungga hata fo ai mafadak ndia so. Ma neu ko ei tao tungga makandoon leondiak.

⁵ Ai hule Lamatuak Yesus nalangga ei, fo suek ei boe bubuluk mae Manetualain sue ei, losa ei mabe'i makatataka nai doidosok dale, sama leo makahulun Karistus nakatataka nai doidoson dale.

Basa hataholi la musi tao ues, fo boso mbelatua

⁶ Basa tolanoo nnggalei! Au afada memak ei, no Lamatuak Yesus Karistus naden, bou! Ei boso miu makabubua mia hataholi kamahelek fo mbelatua la sila. Te tala tungga ai natutudu, neme ai tao ues tingga-tingga. ⁷ Ei basa nggei bubuluk mae, ei musi tungga natutuduk neme ai sodan mai, nai fai makahulun, fo ai bei leo mia ei. Ai ta nnganggali heni fai no sosoa tak. Ei mita ao mala so. ⁸ Ai tao ues mbilu mbuse leledo-le'odaen, fo suek boso ai tao mambela ei. Ai boe oo, bei ta simbo mitak, hataholi nana'an no belin ta boe. ⁹ Ai ia, Lamatuak hataholi mana tao uen. De ai ma'ena hak, fo ai moke sudi hata neme ei mai. Tehuu ai ta nau pake hak ndia. Ai ia, nau dadik natutudu malole, fo suek ei tungga. ¹⁰ Fain ai la'o ela heti-heuk neu ei so, fo nae, "See tana tao ues, na ta bole na'a."

¹¹ Ai hambu halak, lae luma leme ei mai, lalaulaak lafeok, ma tala nau tao ues. Kada ala lambue leu seseok hataholi dede'a hehelin. ¹² Hataholi mata leondia kala, ai masaneneda kasa no Lamatuak Yesus Karistus naden, fo ala hahae lalaulaak. Malolenak ala mulai tao ues, fo sangga nana'ak no sila mbuse titi heheli nala.

¹³ Basa tolanoo nnggalei! Ei boso mbela malua tao hata fo malole, baa!

¹⁴ Ei tanda matalolole hataholi fo ta nau tungga hata fo ai sulak nai susulak ia. Makadodook mia sala, fo ela sala mae ao nala. ¹⁵ Tehuu, boso suli sala sama leo ei musu mala. Manoli-mafada sala no bangganauk, leo ei tolanoo heheli mala.

Paulus nate'e susulan

¹⁶ Lamatuak ndia, Mane Mole. Au oke fo Ana ba'e fee ei Ndia molen nai sudi dede'ak bee mesan. Au amahena, ela leobee na, Lamatuak no ei taa-taa.

¹⁷ Dede'a mate'en ia, au sulak aong fo ela ei bubuluk, mae, susulak ia tetebes neme au mai. Basa susula fe'e kala, au tao sala leondiak boe.*

¹⁸ Au hule fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu dale malolen neu ei basa nggei.

Susulak ia, hondak kada ia,
Paulus

* **3:17** Hataholi malela Susula Malalaok nae, Paulus biasa pake mana sulak fo sulak ndia susula nala. Te ndia boe oo, sulak fa nenik ndia lima hehelin. Suek hataholi bubuluk susulak ndia, ta hataholi fe'ek sulak pake Paulus naden.

Timotius ka'esan Paulus susula ka'esan fee noon Timotius

Soda-molek

¹⁻² Timotius susuek!

Soda-molek neme au Paulus mai. Manetualain so'u nala au so, dadik neu Yesus Karistus hataholi nadedenun. Huu Manetualain nakambo'ik ita teme ita sala nala mai, de ita tamahena neu Lamatuak Yesus, fo mana fee ita tasoda takandondoo henin to Ndia.

Tius! O sama leo au ana heheling so, huu au ndia atudu dalak, fo, o, mamahela neu Karistus. Au hule-haladoi neu Manetualain, ita Aman, ma Yesus Karistus, ita Lamatuan, fo latudu Sila dale malole nala ma, namemedi kasian neu o, ma fee o masoda mua mole-dame.✧

Mata neuk mua hataholi la, mana manoli ta ndoo sala

³ Fain, ita dua nggata teme kota Efesus no'u. Ledo'eik, au sangga uni nusa Makedonia uu, au akaseti o, fo o mahani nai Efesus. Huu faik ndia, hambu hataholi luma, tao lasapangga salani kala, ma lanoli dede'a ta ndoo sala. De, au oke fo, o muu ka'i sala, fo ala hahae, suek boso lanoli lakandoo leondiak. ⁴ Ala ngganggali heni fai, fo leu lasisimbo bafak, ma ala tui tutui nanadudula lele uluk. Ala landali maak, la'eneu ala helo numbu-sadu kala fo ta hambu namaketu. Dede'a mata leondia kala, kada tao nala hataholi la lahuu, losa soda nala ta lamahela neu Manetualain.

⁵ Au fee nanoli-nafadak neu o, fo ela leobe na o manoli hataholi kamahele kala, suek lasoda lasueao. Ala lasoda tao leondiak, neme dale nala neulauk, dudu'an ndoos, ma namahehelen matea. ⁶ Tehuu hambu mese nala luma, ala heok dook, ma ala la'o ela nanoli-nafadak ndia. Boe ma ala ngganggali heni fai, fo leu lasisimbo bafak, ma labalo kala. ⁷ Ala latudu ao nala, lae, sila ia mese nala mana manoli Ba'i Musa heti-heu nala. Ala taok ao nala leo sila mese inahuuk, tehuu tala bubuluk lanoli kala sila, hata ndia.

⁸ Ita basa nggata bubuluk tae, Ba'i Musa heti-heu nala sila, malole! Sadi ita takalala'o kana tungga Manetualain hihi-nanau teteben. ⁹ Manetualain ta fee heti-heu kala sila, neu hataholi la, fo sodan ndoos so. Te nana sulak fee hataholi fo: mana tao naodek, tala nau lamanene palenda, sodan dook neme Manetualain mai, lahiik tao manggalauk, tala mbali Manetualain, lakadadaek dede'a malalaok, mana makanisak, mana tao nisa ina-ama bonggi nala. ¹⁰ Heti-heu kala sila nana sulak fee hataholi fo sao ta no hadak, touk sao touk, inak sao inak, mana humu nala hataholi, fo loke seba sala doik, mana masapepekok, mana sakasii pepekok, ma basa hataholi mana laban nanonoli ndoos. ¹¹ Nanonoli ndoos ndia, neme Manetualain Hala Malolen mai, fo Ana feen neu au. Ana, ana seli. Hataholi nandaa so'uk Ndia dema-demak.

Toke makasi neu Manetualain huu dale malolen

¹² Au oke makasi no'uk neu ita Lamatuan Yesus Karistus, huu Ana hele nala au, dadik hataholi namahehelen, ma fee au bebe'i-balakaik, losa au bisa akalala'ok Ndia uen. ¹³ Naa te makahulun, au ateme kokolak aboboo, ma atuda Yesus naden, ma tao doidoso hataholi mana tungga Ndia dala

sodan. Au ahiik tuni-ndeni sala ma tao akalulutu sala. Au manggalaung leondiak, huu faik ndia au ta bubuluk, hata fo au taok ndia, ma au bei ta amahela neu Yesus Karistus. De Ana ta lilii heni au, ma Ana natudu susuen neu au.¹⁴ Nakalena bali, Ana natudu taa-taa dale malolen neu au! Ana fee baba'e-babatik manasasik neu au, fo suek amahela teas neun, ma bisa sue hataholi la, sama leo Ana sue au.

¹⁵ Ita tateme tamanene so, lae, "Yesus Karistus konda mai nai daebafok ia so, fo fee sodak neu hataholi la, mana tao salak". Memak tetebes leondiak! Neme basa hataholi mana tao sala kala sila, na au ndia manggalaung nai lain seli. ¹⁶ Mae au manggalaung leondiak, tehoo Manetualain naketun tana huku au. Tehoo Ana nau pake au dadik natutuduk, fo atudu Yesus Karistus nggale loan neu hataholi manggalaung manai lain seli, leo au ia. No leondiak, na hataholi fe'e kala fo mana tao sala kala, ala bisa lamahela neun, fo hambu sodak lakandoo lon boe.

¹⁷ Koa-kiok neu Manetualain

Kada Ndia mesa kana, Manetualain;
ta hambu fe'ek so bali!

Ndia, Manek fo mana palenda, ta mana basak.

Ndia nasoda nakandondoo henin.

Ndia, ta nalelak mamates.

Hataholi ta bisa nitan no mata de'en.

Hataholi fee hada-holomata, ma koa-kiok neu Ndia,

losa doon na neu!

Amin.

¹⁸ Au anang Tius! Au sangga afada hata, fo o musu makalala'ok nai o ue mala. Basa ia la, tungga hata fo Manetualain mana kokola nala sila, lafada memak so, la'eneu o aom. Mete ma o tungga dede'a kala sila no malole, na o leo soldadu esa, fo mana matati malelak laban basa manggalau kala sila. ¹⁹ To'u matetea o namahehelem neu Karistus. Ma manea fo, o dalem malalaok nakandondoo henin. HUU hambu hataholi, ta nau lamanene sila dale nafafadan so bali, de ana tao nakalulutu sila namahehele nala, sama leo ofak nakalulutu huu ana hala neu batu inahuuk. ²⁰ Himeneus no Aleksander asa, sama leondiak so! HUU ndia, de, au fee sala leu nitu la malanggan. Au tao leondiak, fo nanoli sala suek ala hahae tao lakalulutu Manetualain naden.

2

Masoda nandaa no hataholi mana makaluku-makatele neu Manetualain

¹ Makasososan, au oke ei hule-haladoi fee basa hataholi la. Ei miu masale Manetualain, na, hule fo Ana tulu-fali basa hataholi malai to'a-taa kala dale. Ma moke makasi, huu Ana tao malole soaneu sila basa sala.

² Hule-haladoi leondiak boe, fee basa mane kala, ma basa malangga nala. No leondiak, ita basa nggata tasoda ndondoo, tungga Manetualain hihiin. Ita boe tasoda nandaa to hataholi mana makaluku-makatelek neu Ndia.

³ Hule-haladoi mata leondiak tao namahoko Manetualain dalen, de Ana simbok no malole. Ndia ndia, fee sodak neu ita. ⁴ Ana nau, fo basa hataholi la hambu sodak, ma bubuluk dede'ak bee ndia tetebes. Fo ndia:

⁵ Manetualain, kada esak.

Ma hambu lelete kada esak fo nakamomolek Manetualain no ita hataholi. Lelete ndia, Yesus Karistus.

Ma Yesus ndia, hataholi sama leo ita.

6 Ana fee mudak ao mbaan, fo soi nala ita basa nggata, teme ita sala nala mai.

Nandaa no ndia fain, Manetualain buka ledo-ledo Hala Malole ndia, fo nafada basa hataholi la. 7 Boe ma Ana hele nala au so, fo dadik neu Ndia hataholi nadedenun, suek au la'ok uu afada hataholi ta Yahudi la, sudi lai bee, ma anoli sala fo suek lamahale Lamatuak Yesus boe, ma lasoda tungga dala ndoos. Hata fo au afadak ia, tetebes leondiak. Au ta pepeko.*

8 Au hihing leoiak: nai sudi bee mesan, mete ma ei makabubua fo hule-haladoi, na, ei dale mala musi malole esa no esa. Boso mahinda nasak esa no esa. Boso masisimbo bafak. Mete ma so'uk limak fo hule-haladoi, na, ei dale mala musi malalaok.

9-10 Leondiak boe, neu ina kala. Au nau fo ala heti lala ao-ina nala no malole, ma ala pake balo'a-papakek nandaa. Boso tao heo-hiluk, fo tao hataholi la pasak mata nala leu sala, huu ala pake langga buluk namata-ao mata-mata kala, do ala pake balo'a mabeli fo ta kalela hadak, do heo-hiluk lena-lenak pake lilo mbilas-lilo fulak, ma mutiara la. Te mana tao ina kala ala dadik mana'a hiak, na, sila dale nala malalaok, ma tao kada dede'a malole. Ndia nandaa no inak mana makaluku-makatelek neu Manetualain.* 11 Mete ma salani kala lakabubua fo lamanene nanonolik, na, ina kala tungga heti-heuk boe fo pasa ndi'idook neulalau, fo lamanene tebe-tebe nanonolik ndia. Boso ala lakukutuk, ma boso langgilo. 12 Tungga au, na ta nandaa ina kala ala soso'uk aok fo palenda tou kala, ma lanoli sala. Malolenak ina kala, kada ala bendoo. 13 Huu Manetualain nakadadadik Adam nakahuluk. Basa ndia, bei fo Hawa.* 14 Ma nitu la malanggan ta kedi nakahuluk Adam, tehoo inak dei. Mulai neme faik ndia mai, hataholi la'olena Manetualain heti-heun.* 15 Tehoo leo mae leondiak boe oo, ina kala bisa hambu masodak, huu ala bonggi anak. Sadi lamahale tebe-tebe neu Karistus, lasueao, lasoda lo dale malalaok, ma lasoda lo mandaan.*

3

Heti-heuk soaneu mana dadik malangga salanik

1 Hataholi lae, "Mete ma hataholi esa sangga dadik malangga salanik, na, ana hele nala ues esa, lolen ana seli." Dede'ak ndia memak tetebes!

2 Malangga salanik sodan musti naden malalaok. Dalen katemak, no kada saon esak. Heti nalelak aon. Dale banggana'uk. Hataholi la fee hadak neun. Nahiik soi lelesun fo simbok hataholi mana mai kala. Ma nabe'i nanoli hataholi fe'e kala. 3 Boso mana mafuk. Ma boso lima laik. Mandaan ndia, hataholi mana dale malole, mana mahiik mole, ma ta mana na'a lena matak. 4 Ana musi heti uma-loon, no malole. Ana nala musi feen hadak ma lamanenen boe. 5 Mete ma hataholi ndia tana heti nala uma-loo hehelin, na neme bee mai, ana bisa heti nala Manetualain salani nala?

6 Malolenak hele mala hataholi fo ana tungga Lamatuak Yesus dook so. Boso so'u malangga salanik fo bei fo namahale Lamatuak Yesus, huu hataholi leondiak lofoanak ana koao. Boso losak Manetualain hukun sama

* 2:7 2 Timotius 1:11 * 2:9-10 1 Petrus 3:3 * 2:13 Tutuik la'eneu Sososan 2:7; 2:21-22

* 2:14 Tutuik la'eneu Sososan 3:1-6 * 2:15 Hataholi mana malelak la'eneu Susula Malalaok

lae hambu nakandandaak telu la'eneu "ina kala bisa hambu sodak, huu sila bonggi anak". Ndia: 1) hambu Kakanak esa, fo ndia Yesus, fo mana soi dalak suek basa hataholi la bisa hambu sodak; 2) Hawa nana kedi nalak de ana tao salak, tehoo ndia boe oo ana dadik neu basa hataholi la bein; 3) inak fo nasoda nandaa tana mate neu faik ana bonggi anak (tehuu nakandandaak katelun ia ta matea)

leo Ana huku nitu la malanggan, huu ndia mana koao. ⁷ Ma, mete ma hele malangga salanik, na hele hataholi fo naden malole. No leondiak, na tana mae hata-hata. Ma nitu la malangga ta bisa natudan.*

Hataholi mana tulu-fali malangga salanik

⁸ Leondiak boe, hataholi mana tulu-fali malangga salanik. Sila musi hataholi nade nala malole, maa nala ta kafalek, ta mana mafu kala, ma boso hataholi mana mahiik nanalak lena-lenak. ⁹ Dale nala musi malalaok, ma ala musi to'u lahele Manetualain nanonolin fo Ana natudun neu ita hataholi kamahele kala. ¹⁰ Palisak neulalau sila sodan, ma sila ueledin. Mete ma hataholi ta hambu sila sala nala, na bei fo so'u sala fo ala tulu-fali malangga salani kala.

¹¹ Leondiak boe, sila sao ina nala.* Sila ndia, musi inak fo laena nade malole. Boso mana tao laboo hataholi fe'ek naden. Ala musi lanea lalelak ao nala, ma hataholi la boe oo lamahale sala.

¹² Mana tulu-fali malangga salani kala boe, musi touk dalen katemak, neu kada sao inak esak. Sila boe oo, musi heti lalelak sila uma-loo nala no malole, na heti lalelak ana nala boe. ¹³ Mete ma ala ono-lau salani kala no malole, na neu ko hataholi la boe fee hadak neu sala. Ma sila boe oo lambalani, de tala bii kokolak la'eneu sila namahehelen neu Yesus Karistus.

Ita namahehelen huun

¹⁴⁻¹⁵ Tius ei! Au amahena ta dook so bali, te au bisa mai tilo o. Leo au hambu nakale'ok, fo dook bei fo au mai, na susulak ia losa nakahuluk, neu o limam. Au sulak susulak ia, fo au afada o, ae Manetualain bobonggi nala musi lasoda leobeek. Boso lilii henin, mae, Manetualain masodak losa dodoon neu. Ndia hataholi nala, sama leo uma fo na'ena netes ma dii inak matea fo toba nahele Manetualain nanonoli teteben.

¹⁶ Manetualain buka namaninok fo ana seli la'eneu ita namahehelen mai.

Ndia huun leoiak:

Karistus mai nai daebafok ia so.

Ana pake hataholi mata-aon sama leo ita.

Manetualain Dula Dalen boe natudu nae,

Yesus, Hataholi dale ndoos.

Ma Manetualain ata nusa-soda nala, lita Ndia boe.

Manetualain so'u Ndia neni nusa-sodak neu,

basa de so'u dema-demak Ndia.

Ndia tutuin, nakambela losa basa nusa kala, nai daebafok katematuan.

Nai sudi bee, hataholi la lamahale Ndia so.

Ita tamahale leondiak boe!

4

Mata neuk mia hataholi mana lanoli kasala kala

¹ Dula Dalek nafada ledo-ledo, nae, dei fo salanik luma timba heni hata fo ita tamahalek. Basa de leu tungga nanonoli kasalak neme nitu la pepekon mai. ² Hataholi mana mai lanoli kasala kala leondiak, kokola nala fe'ek, ma tatao nala fe'ek. Memak hataholi masapepekok! Dale kadi'i nala katema

* **3:7** Titus 1:6-9 * **3:11** Dede'a de'ek Yunani nai ia γυναικας (*gunaikas*) bisa hambu nakandadaak telu fo nae, 1) "sila sao nala", do bisa boe, nae, 2) "basa ina kala". Hambu hataholi luma, lae, dede'a de'ek ndia ndandaan nai ia boe bisa nae, 3) inak mana tulu-fali malangga salani kala. Tehuu, ndandaan katelun ia, dede'a Yunani lateme pake dede'a de'ek fe'ek (mete nai Roma susulan 16:1)

ndoos so. ³ Ala lanoli hataholi fo boso sao. Ma ala laluli nana'ak mata-matak boe. Naa te tungga ndoon na, Manetualain tao basa nana'a kala sila, fo mete ma hataholi kamahele kala la'a, na loke makasi neu Ndia. Huu ala bubuluk nanonolin ndoos! ⁴ Basa hata fo Manetualain nakadadadi kala sila, memak malole. De boso maluli mata-matak! Hataholi la musu simbok basa sila, ma loke makasi neu Manetualain, ⁵ huu Manetualain Dede'a-Kokolan ma ita huhule-haladoi nala, tao basa nana'ak sila, bole na'a.

Lamatuak Yesus hataholi mana tao ue-ledi malolen

⁶ Tius ei! Tao masanenedak basa dede'a kala ia, neu ita tolanoo kamahele nala. Mete ma o tao leondiak, na o dadik Yesus Karistus hataholi mana tao ue malolen. Manetualain Dede'a-kokolan tao nala o mamahele Ndia, ma tao o bubuluk nanonolik bee ndia tetebes. O to'u mahele Manetualain Dede'a-kokolan leo nana'ak fo ana tao natea o aom. ⁷ Boso nggali heni fai no tutui loulatak, fo ta natutik no Manetualain. Boso mbali ina lasi kala tutui nala sila fo naluli mata-mata kala. Malolenak manoli tao mateme ao-inam, fo masoda tungga basa Manetualain hihiiin.

⁸ Mateme aok fo tao ao-inak balakai, ma ndia malole.

Tehuu, sosoan kada faak.

Mateme aok fo masoda tungga Manetualain hihiiin,
ndia sosoan no'uk.

Ndia kasosoak

ta kada nai soda daebafok hatematak ia,
te nai soda mana maik boe.

⁹ Dede'a kala ia tetebes! De, mbedan neu o dalem, fo boso lili henin. ¹⁰ Ita tamahena neu Manetualain, fo Mana masoda nakandondoo henin. Ana nau fee sodak neu basa hataholi la, tehuu neu kada ita fo mana mamahele neu Ndia. De, ita tao ues tingga-tingga, ma tasusua tingga-tingga.

¹¹ Manoli basa ia la. Ma madenu hataholi la, fo tungga basa nanonoli kala sila. ¹² Boso mbo'i hataholi la lakadadaek o, huu o bei muli-soluk. Matudu dala malole neu hataholi kamahele kala, fo ala tungga o dede'a-kokolam, o heo-hilum, o dala susuem neu hataholi, o namahehelem neu Yesus Karistus, ma o soda malalaom. ¹³ Ei bei mahani au mamaing, na boso lili les Manetualain Hala Malolen, neu hataholi kamahele kala. Tao matetea dale nala, ma manoli sala no malole.

¹⁴ Makalala'ok matalolele baba'ek fo Manetualain fee o, fo o simbo malan neu faik fo malangga salani kala hule-haladoi, ma tao lima nala leu o langgam. Faik ndia boe lafada Manetualain hehelun la'eneu o sodam, ma o ue-ledim. De, boso mbo'i lotak o baba'em, fo o hambuk ndia so.

¹⁵ Makalala'ok basa dede'a kala sila, no manggateg! Ela basa hataholi la lita, lae, o sodam ma o ue-ledim, boe natea. ¹⁶ Manea fo o masoda mua ndoos. Ma manea fo o manoli mua ndoos. Mete ma o mahele mua basa sila, na, neu ko Manetualain soi dalak fee o ma hataholi mana mamananene o, suek ei makambo'ik mima basa dede'a manggalau kala mai.

5

Timotius heo-hilun neu salani kala

¹ Touk fo lasin lena o, boso ka'in no hala belak. Pake dede'a banggana'uk, sama leo kokolak mua o ama bonggim. Ma mete ma hataholi teun nai o daek, na, fufu'a dale nala, ma tao sala leo, o tolanoo bonggi mala.

² Leondiak boe oo, no inak fo lasin lena. Kokolak mua sala, sama leo o

kokolak mua o ina bonggim. Mete ma kokolak mua inak fo teun nai o daek, na, tao sala leo o fetu bonggim. O dalem musi malalaok mua sala.

La'eneu ina falu la

³⁻⁵ Salani kala musi tulu-fali ina falu la, fo tala hambu bobonggi nala lakaboi sala so. Tehuu, ina falu fo bei kaumbu-anak, na sila ndia musi lakaboin. Manoli sala, fo ala bala lalelak ndia mbuse titin neu sala. No leondiak, na ala ono-lau Manetualain, ma tao namahoko Ndia dalen. Tehuu ina falu fo tebe-tebe nasoda mesa kana, ma ta no sudi see so bali, na, makaboin. Ana kada namahena neu Manetualain. Leledo-le'odaen, ana hule-haladoi noke tulu-falik neu Manetualain mai. De, salani kala musi lakaboi ina falu mata leondia kala.

⁶ Te, ina falu fo kada nahiiik nasoda no seteleek, na mae bei nasoda boe oo, tehuu ndia sodan belin ta so, sama leo hataholi mana matek so.

⁷ Fee nasanedak neu basa salani kala, la'eneu tulu-fali ina falu hata taa kala, suek hataholi dea kala ta bisa kokolak lakalulutu sila nade malole nala.

⁸ Te mete ma hataholi ta nau nakaboi ndia bobonggi hehelin, nakalena ndia uma isi hehelin, na ndia sama leo ana nggali heni ndia namahehelen neu Manetualain. Ndia manggalaun lena heni hataholi fo ta nalelak Manetualain.

⁹ Mete ma sangga so'u ina falu fo tulu-fali malangga salanik, na ndia heti heun leoiak: ndia teun ta bole bei ta dai teuk nee hulu; fai makahulun dalen katemak no kada sao toun esak; ¹⁰ hataholi la lalela kana, mana tao malole neu hataholi fe'e kala; mana makaboi ana nala no malole; mana nalengga dalen taa-taa fo ana ono-lau hataholi fe'e kala; mana tao uledis sudi hata no dale hiik, fo ana tulu-fali hataholi kamahela kala; mana nahiiik tulu-fali hataholi mana to'a kala; ma mana nahele taa-taa, fo tulu-fali la'eneu dede'a malole.

¹¹ Boso so'u ina falu muli-soluk fo tulu-fali salani kala. Boso losak ao mbaan nasuu, de nahiiik sao seluk bali. No leondiak, na, sila fain ta so bali, fo ono-lau salani kala no malole. ¹² Mete ma sila fain ta fo ono-lau salani kala, na ndia sama leo ala lakalulutu sila hehelun, nai Manetualain matan. Neu ko hataholi la, soli salak neu sala. ¹³ Boso losak ala mulai mbela, boe ma lambue maso kalua hataholi la uma nala, fo latui loulatak losa lakalulutu hataholi nade nala. Ma manggalaun lena heni ndia bali, na ala lahiik seseok hataholi fe'ek dede'an, ma ala kokolak dede'ak fo ta mandaak. ¹⁴ Malolenak ina falu bei muli-solu kala, sao seluk bali, fo ela ala bonggi, ma lakaneni sila uma-loo heheli nala. No leondiak, de hataholi la mana musu lo ita, tala hambu to'ok fo tao laboo ita nade nala. ¹⁵ Ina falu muli-solu kala luma, ala lasala kala so, losa lahiik tungga nitu la malanggan dalan.

¹⁶ Mete ma ina kamahelek bobonggin esa, dadik ina falu so, na inak kamahelek ndia, musi tulu-fali falu ndia. Boso ela salani kala tanggon ndia. Suek salani kala, bisa tulu-fali ina falu fe'e kala, fo memak ta laena sudi see so bali.

Fee hada-holomata neu malangga salani kala

¹⁷ Hataholi mana makalala'ok salanik no malole, na ei musi fee hada-holomata neun, ma bae ndia nggadin no mandaan. Nakalena soaneu hataholi fo mana tao ues mbilu mbuse, fo tao manggaleledo Manetualain Dede'a-Kokolan, ma nanoli dala soda ndoon neu ei. ¹⁸ Susula Malalaok nae, "Mete ma pake sapi fo heheta hade de'en neme mbulen mai, na, boso

pole mahele bafan, fo suek ana bisa na'a boe." Ma nana sulak bali, nae, "See tao ues, na, ana nandaa hambu nggadi."[✧]

¹⁹ Mete ma, hambu hataholi luma kalaak hataholi mana nalangga salanik, na, boso simbo kana leondiak dei! Musi hambu sakasii dua do telu, tutui nala sama, na bei fo simbok malan, fo palisa kana.[✧] ²⁰ Mete ma o ka'in tehoo ana bei nasoda nakandoo no salak ndia, na ka'in neu salani kala matan. No leondiak, na hataholi fe'e kala, ta lambalani tao tungga sala leondiak.

²¹ Makalala'ok basa heti-heu kala ia. Boso mete matak, ma boso mamabela seselik. Au mbeda ues ia, neu o limam, nai Manetualain ma Yesus Karistus mata nala. Ata malai nusa-sodak fo Manetualain hele nala sala so, dadik sakasii boe!

²² Boso hailai so'u hataholi dadik malanggan. Palisak matalololen makahuluk dei. Mete ma so'u sadi ndaa hataholi, basa boe ma hataholi ndia tao salak, na, ei boe oo lemba mala natataak ndia, huu ndia tataonono'in. De, manea o aom, fo malalaok makandoo.

²³ Au amanene o teim hedis nakandondoo henin. Malolenak mulai hatematak ia o seseok oe no anggol oek fa, fo dadik akidook. Boso kada minu oe hiak.

²⁴ Mete neulalau! Hambu hataholi luma sala nala nana nita memak. Ala bei ta losa mana maketu dede'ak matan, tehoo basa hataholi la bubuluk sila sala nala so. Hambu hataholi fe'ek boe oo, dook bei fo salan nana nitak. ²⁵ Leondiak boe, neu hataholi mana tao malole la boe. Luma nana nita memak. Te hambu fe'e kala, ala tao malole no nafufunik. Leo mae leondiak boe oo, hata fo ala taok ndia, tadook te nana nitak boe. Ta bisa nafuni dede'a malole.

6

La'eneu ata no malanggan

¹ Ata see namahela neu Lamatuak Yesus, na musu fee hada-holomata neu ndia malanggan, fo suek hataholi dea kala ta hambu dalak, fo kokolak latuda Manetualain naden, ma lakadadaek ita nanonolin. ^{2a} Mete ma ata malanggan namahela neu Lamatuak Yesus, na, ata ndia ta bole lakadadae kana, huu malanggan ndia namahela neu Lamatuak Yesus boe. Mae talabee boe oo, ana musu ono-lau neulalau lenak bali neu ndia malanggan, huu sila dua sala kamahele kala no'u, de, esa sue esa.

Nanonoli kasalak, ma nggadi malole

^{2b} Tius ei! Manoli basa sila, ma matetea salani kala dale nala, fo tao tungga basa sila. ³ Ita nanonoli ndoon ndia, natudu dala sodak, fo tungga Manetualain hihii-nanaun. Hataholi mana manoli fe'ek neme ia mai, na ala timba heni Lamatuak Yesus Karistus nanonoli ndoon so. ⁴ Hataholi mata leondiak ndia, koao, te langga uten louk! Sila hedi nala, ndia kada lahiik sangga dede'ak, ma lasisimbo bafak, la'eneu kada dede'a de'ek. Basa ia la, tao lala hataholi la dale hedi, lahuu, tao lakalulutu hataholi fe'ek nade malolen, ma neo hiak hataholi fe'ek. ⁵ Hataholi mata leondiak, kada lambue tao naodek taa-taa. Sila dudu'a nala manggalauk. Ala ta bubuluk bee ndia neulaok bali. Ala dudu'a, lae, mete ma ala tungga anggama heti-heun, na, ala bisa lamasu'i.

⁶ Memak, anggama bisa tao hataholi nameda hambu nanala inahuuk. Te sodak fo mana tao namahoko Manetualain dalen, fo nana seseok no

✧ 5:18 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 25:4; Mateos 10:10; Lukas 10:7 ✧ 5:19 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 17:6; 19:15

namemeda dai so, no hata fo sila enan ndia, na, bei fo anggama tetebes ndindia!

⁷ Masaneda neulalau! Faik fo bonggi ita, ita ta teni hata esa boe neni daebafok ia mai. Ma ita mate, ita ta teni hata-hata kalua teme daebafok ia mai boe. ⁸ De, sadi hambu nana'ak, ma balo'a-papakek manadaik, na dai ndia so!

⁹ Tehuu hataholi see fo lahiik lamasu'i, lofoanak hambu soba-douk mata-mata kala, ma nana ikak neme boboa kii-konak mai, huu dudu'a kada hata. Dudu'a leondiak neni soe ma lakalulutu sila soda nala. ¹⁰ Te sue doik ndia, na, dadik neu huu-okak neu hataholi tao manggalauk mata-mata kala. Hambu hataholi luma lasuu lalan seli sangga doik leondiak, losa ala heok dook leme sila namahehele teteben mai. No leondiak, na sila mesa kasa lakalulutu sila soda nala.

To'u tea-tea nanonolik, fo o simbo malak ndia so

¹¹ Timotius ei! O ia, Manetualain enan. De makadodook muma basa manggalau kala sila mai. Masoda no ndoos. Tungga basa Manetualain hihiiin. Mamahele makandoo neu Yesus Karistus. Sue basa hataholi la. Makatataka nai to'a-taak dale. Masoda malole mua basa hataholi la. ¹² Makatataka fo makalala'ok basa nanonoli kala sila, fo ita tamahele kala. Manetualain ba'e fee o sodak ta mana basak so. Ma o mafada o namahehelen leondiak, nai hataholi no'u kala matan so. De, holu tea-tea mala sodak ndia.* ¹³⁻¹⁴ Hatematak ia, au oke o fo mba'a heheluk leoiak: tao tungga basa Lamatuak Yesus palendan. Boso la'olena palenda esa boe, suek hataholi la, ta hambu o salam. Tao tungga basa sila, no tetebes, losa ita Lamatuan Yesus Karistus fali main. Au oke o helu leondiak neu Manetualain matan, te Ndia mana fee samaneke neu basa kasoda kala. Au boe oo, oke o helu leondiak neu Yesus Karistus matan boe, te Ndia ndia, nafada no manggaledok, nai Gubenol Pontius Pilatus matan.

¹⁵ Lamatuak Yesus fo manai lain seli ndia, Ndia mana to'u koasa!

Ndia ndia, Mane Inahuuk, neme basa mane kala mai.

Ma ndia, Malangga Inahuuk neme basa malangga nala mai.

Nandaa no ndia fain,

Manetualain tao manggaleledo dede'a kala ia.

¹⁶ Kada Ndia mesa kana ta mana matek.

Ana nasoda nai manggaledok dale fo hataholi taa nakatataka sulin.

Ta hambu hataholi esa boe, bisa nita sana.

Basan fee hada-holomata neun!

Basa koasa nai Ndia liman losa dodoon na neu!

Leondiak leo! Amin!

La'eneu hataholi kamasu'i kala

¹⁷ Mafada hataholi kamasu'i kala malai daebafok ia, fo boso koao, ma boso kada lamahena neu sila hata nala. HUU basa hata la sila, neu ko mopo sala. Malolenak ala lamahena neu Manetualain, fo Kasodak losa dodoon neu. HUU Ndia ndia, mbo'a fee ita, basa hata, fo ita paluun, fo suek ita tameda tita sodak ia lole-nambun. ¹⁸ Mafada sala fo pake sila hata nala neu tatao malole. Ala musi manggate tao tatao malole. Ala musi lalengga sila dale nala, fo tulu-fali hataholi fe'e kala, ma lahiik ba'e baba'e-babatik, fo Manetualain ba'e fee sala. ¹⁹ No leondiak, na lakaduduluk lala hata nala fo dadik neu netes matea soaneu sila soda nala, nai mbila-binesak. No leondiak, ala tao lala soda nala kasosoak, neu faik fo Lamatuak fali mai.

Paulus nate'e susulan

* 6:12 Yohanis 18:37

²⁰ Tius ei! Manea matalolole basa hata fo Manetualain fee o ues ia so. Boso tungga seseok mua mana kokola loulata kala. Boso tamba o sulu tepam, ma kokolak fo ta neni hadak neu Manetualain. Masanenedak bou! Te, hambu hataholi luma taok ao nala malela kala. Tungga ndoon na, sila "malela nala", huu-okan ta. Boso mu masisimbo bafak mua sala. ²¹ Te, ala lamahela nanonoli pepeko kala, losa heok lasadea la'o ela sila namahehele tetebe nala neu Manetualain.

Au oke fo Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei.

Soda-molek,
Paulus

Timotius Kaduan Paulus susula kaduan fee nonoon Timotius

Soda-molek

¹⁻² Timotius susuek!

Susulak ia, neme au Paulus mai. Manetualain mesa kana hele nala au so, dadik neu Yesus Karistus hataholi nadedenun. Ala ladenu au uu afada sodak tetebes ndia, fo Manetualain helu elan so, fee basa hataholi la fo kamahelek leu Yesus Karistus.

Timotius ei! O sama leo au ana bongging so. De, au hule-haladoi, fo ita Aman Manetualain, no ita Lamatuan Yesus Karistus, Ala sue o, fo latudu dale malole nala, ma fee o masoda no sodak ma mole.*

Paulus noke makasi neu Manetualain

³ Leledo-le'odaen, au hule-haladoi fee o. Au oke makasi neu Manetualain, huu o tungga makandoo Ndia. Au ono-lau Ndia no dale malalaok, sama leo ita ba'i nala ono-lau Ndia. ⁴ Au asaneda ita ta'elak nai fai makahulun, de o lum tuda. Au ahiik alan seli atonggo seluk ua o, suek au daleng namahoko.

⁵ Au boe oo, asaneda fai makahulun o mulai mamahеле tebe-tebe neu Lamatuak Yesus. Namahehelek mata leondiak ndia, na'oka memak so, nai o beim Luisa, ma o inam Eunike dale nala. Ma au boe oo, amahеле tebe-tebe, ae, namahehele mata leondiak, nasoda nai o dalem dale boe.*

Paulus noke Timotius nakalala'ok baba'ek maneme Manetualain mai

⁶ Makahulun, faik fo au tao au limang neu o langgam, ma hule-haladoi fee o, de faik ndia, Manetualain tao, suek o mabe'i tao ue-ledis fee Ndia. De hatematak ia, au oke fo o makadadik seluk o baba'em ndia. ⁷ Huu Manetualain Dula Dalen tana tao ita dadik teu biitua. Tehuu, Ana tao ita dadik neu hataholi kabe'ik, ma mamahеле aok, mana masue malelak, ma mana heti aok no malole. ⁸ De, boso mae kokolak, la'eneu ita Lamatuan. Ma boso mae, huu au ia hataholi bui boe. Tungga ndoon, na, au maso bui ia, huu au ono-lau neu Ndia. Mete ma o mu tui-bengga Hala Malole ndia, na, o musi mahелеle lemba mala doidosok, sama leo ai boe. Mete ma o hambu to'a-taak leondiak, na, neu ko Manetualain tao natetea o.

⁹⁻¹⁰ Manetualain soi nala ita, teme ita sala nala mai.

Ma, Ana hele nala ita so, dadik teu Ndia hataholi malalaon.

Ana natudu dale malolen neu ita, huu Ana sue ita.

Naa te, ita ta tao hata-hata esa boe, fo ita tandaa simbok Ndia dale malolen.

Manetualain bei ta nakadadadik daebafok ia, tehuu Ana naketun so, fo haitua Yesus Karistus mai,

suek natudu Ndia dale malolen, ma Ana ba'e fee ita sodak.

Hatematak ia Yesus Karistus mai so, ma tao natetu Manetualain hiihin so.

Ma Ana nakalulutu mamates koasan so!

Ia ana, dadik neu Hala Malole!

De, see namahele neu Yesus Karistus, na, neu ko nasoda nakandoo no Manetualain.

¹¹ De Manetualain so'u nala au, dadik neu Yesus Karistus hataholi nadedenun, fo au uu tui-bengga Hala Malole ma au anoli hatahaoli lai bee mesan.* ¹² Tehuu hatematak ia, au doidoso nai bui ia dalek, huu au akalala'ok Yesus Karistus palendan. Mae leondiak boe, te au ta mae, huu au bubuluk see fo au amahahelek ndia, na ndia Lamatuak Yesus. Ma au boe oo, bubuluk no tetebeben, Ndia nabe'i nanea ues ia, huu Ndia ndia fee ues ia neu au. Neu ko Ana tao au abe'i akalala'ok ues ia, losa Ana fali main bali. ¹³ De, tungga natutudu sodak neme nanonoli tetebes fo au atudu basan neu o so. Mete ma o mamahele makandoo, ma sue basa hataholi la leondiak, na ndia natudu nae, o dadik esa mua Yesus Karistus so. ¹⁴ Manetualain fee hata mabeli esa neu o, fo ndia nanonoli tetebes. De, makaboi matalolole hata ndia bou! Moke Dula Dale Malalaok manai ita dale nala, fo suek Ana tulu-fali o, fo lopolinu neulalau hata ndia no malole.

Onesiforus tulu-fali Paulus nai bui dale

¹⁵ Neu ko o mamananene so, lae, Figelus no Hermogenes, ma hataholi fe'e kala leme nusa Asia mai,* ala heok lasadea la'o ela au so. ¹⁶⁻¹⁸ Tehuu, Onesiforus na fe'e bali. Ana ta heok neme au mai. O mesa nggo bubuluk, makahulun faik fo au bei nai kota Efesus, ana tulu-fali au nakandondoo henin. Faik fo ana losa kota Roma, ana sangga nafeok au sudi nai bee. Mate'en boe ma, ana hambu au nai bui dale. Tehuu tana mae. Ana mai tilo au taa-taa, nai bui ia, fo natetea au daleng.

De, au hule-haladoi oke Lamatuak natudu Ndia dale malolen neu Onesiforus, no basa bobonggi nala. Nandaa no faik fo daebafok babasan, ma Lamatuak naketu hataholi la dede'a nala, na au amahena Ana naketu no malole neu Onesiforus asa.

2

Ita mana tungga Karistus, musi tasoda sama leo soldadu mana tungga nakandoo ndia malanggan

¹ Ana Timotius, au ana susueng! Huu Yesus Karistus dalen malole, hatematak ia o nanamba'ak so no Ndia, de Ana nahehele natetea o. De, kada o musi simbon leo! ² Makahulun, au anoli o so la'eneu Manetualain dala soda ndoon neme hataholi no'u kala matan, de lamahahele lae nanonolik ndia tetebes. Hatematak ia, au oke o, fo basa hata o mamananem neme au mai ndia so, na, o muu manoli selu kana leondiak bali, neu hataholi la, fo o bisa mamahele sala. Hataholi la sila musi labe'i lanoli seluk nanonolik ndia neu hataholi fe'e kala bali.

³ Ita basa nggata ia, sama leo Yesus Karistus soldadu nala. De, ita lemba no'u doidosok, leo Ndia boe. Huu o ia soldadu neulauk, de musi lemba tungga o baba'em. ⁴ Soldadu mana makalala'ok Ndia uen, na, ta bole neu seseok bali no dede'a fe'ek. No leondiak, na, ana bisa tao namahoko ndia malanggan.

⁵ Ha'i natuduk fe'ek neme nakasusudik mai. Mete ma ita tungga nakasusudik, na, musi tungga heti-heun. Huu mete ma ta, na, kada deak mu leo! Te o ta sengggi so. Leondiak boe mete ma ita sangga takalala'ok Lamatuak uen, na, musi tungga heti-heun.

⁶ Mete hataholi mana tao osi lutu boe. Ana tao ues mbilu mbuse nai ndia osin. Huu ana tao leondiak, de ana naena nakahuluk osin buna-boan. ⁷ Dudu'a neulalau natutudu kala sila. Neu ko Manetualain fee o bubuluk basa sila.

* 1:11 1 Timotius 2:7

* 1:15 Nusa Asia ndia, na hatematak ia, dadi neu nusa Turki bobooan muli

⁸ Dudu'a neulalau neu Yesus Karistus. Ndia, mane Dauk numbu-sadun. Ana mate so, tehoo Manetualain tao nasoda fali kana. Dede'ak ndia dadik neu Hala Malole fo au uu tui-benggan sudi nai bee. ⁹ Huu au uu tui-bengga Hala Malole ndia, de au hambu doidosok leo iak. Nakalenaq bali, ala mba'a au lenik tali besi, sama leo au ia hataholi manggalauk. Tehuu ala ta bisa lakalelee lala Manetualain Hala Malolen. ¹⁰ De, au ahehele lemba doidosok mata-mata kala. Sadi Manetualain hataholi nala, fo Ana hele nala sala, bisa hambu sodak. Neu ko Manetualain so'u nama dedema sala lakandondoo henin, huu ala dadik Yesus Karistus hataholi nala. ¹¹ Dede'a kokolak ia, memak tetebe:

"Mete ma, ita simbok tae, Karistus mate nggati ita,
na, ndia sama leo ita mate boe la'o ela soda laak,
boe ma ita tasoda no'u to Ndia.

¹² Mete ma ita takatataka nai doidosok, sama leo Karistus,
na, neu ko ita boe oo, tanggatuuk to'u palenda no'u to Ndia.

Tehoo mete ma ita talelesi Ndia,
Ndia boe oo, nalelesi nasafali ita.*

¹³ Mae ita dalen ta katemak ton,
tehoo Ndia dalen katemak nakandoo no ita,
huu Ndia ta bisa pepeko. Hata fo Ana kokolak, na neu ko Ana tao natetun."

Hataholi mana tao ues, fo Manetualain koa sala

¹⁴ Fee nasanenedak neu hataholi kamahele kala, fo boso ala lili henin basa dede'a kala ia. Madenu sala no Manetualain naden, fo ala hahae lasisimbo bafak, la'eneu dede'a de'ek ndandaan, te Manetualain mana nitak. Huu basa sila sosoan ta fa boe. Kada nakalulutu hataholi mana mamananene kala dudu'a nala. ¹⁵ Masusua matalolole, fo tao o aom, leo hataholi mana tao ues, fo nandaa hambu kokoak neme Manetualain mai. Hataholi leondiak, ta paluu mae, huu ana tao uen no malole so. O musi dadik hataholi mana manoli Manetualain Dede'a-kokolan ndia no ndoos. Te Ndia Dede'a-kokolan ndia tetebe! ¹⁶ Heok dook muq kokolak fo huu-okan ta, ma neme kokolak fo ta mana neni hadak neu Manetualain. Kokolak leondiak kada tao hataholi boe tao manggalauk. ¹⁷ Sila kokola manggalaun ndia, ala nama leo hedi kanker ia. Himeneus no Filetus kokola nala sama leondiak. ¹⁸ Dua sala lanoli lae, basa hataholi mana mate kala lasoda fali so. Tehoo ndia ta tetebe! No leondiak, de ala heok dook so, leme nanonoli ndoos mai. Hata fo ala lanoli kala sila, lakalulutu hataholi luma namahehele nala.

¹⁹ Te netes fo Manetualain nambadedei nalan ndia ta natanggongga. Nai netes ndia lain nana sulak, nae, "Lamatuak nalelak Ndia hataholi nala" ma "Hataholi mana makaluku-makatele neu Manetualain, na musi heok dook neme manggalauk mai." Netes ndia, na, ndia Manetualain hataholi nala.*

²⁰⁻²¹ Ha'i natutuduk neme hataholi kamasu'ik uman. Hambu bua mata-mata kala. Hambu luma nana taok neme lilo mbilas ma lilo fulak mai. Tehoo, luma hambu leme ai ma dae manuteik mai. Bua neulauk neme lilo la mai, maumak pake sala nai feta-dote. Tehoo bua basa faik, na maumak mae pake sala neu hataholi la matan. Leondiak boe oo, neu hataholi. Mete ma hambu hataholi nakadodook aon neme manggalauk mai, na ana sama leo bua neulau kala. Lamatuak hii paken, huu ndia neni kasosoak fo tao ue-ledi malole mata-mata kala.

²² Hataholi muli ana kala, lofoana nana ikak, huu sila aombaa kasuun. Tehoo o, Timotius, o musi manea aok no malole, fo boso tungga aombaa

kasuun leondiak. Masusua fo tao tatao malole. Mamahele makandoo neu Lamatuak. Masoda no susuek ma mole-dame mua basa hataholi la. Basa hataholi fo lamahele leu Lamatuak ma mana masoda no dale malalaok, lahiik kada tao malole lakandoo. De, Timotius, o musu masode leo sila boe baa! ²³ Au afada seluk bali! Boso mu seseok, ma masisimbo bafak mua dede'a huu-oka tak. Huu basa sila, kada tao hataholi la lahuu. ²⁴ Hataholi la fo mana tao ue-ledis fee Lamatauak, ta landaa dadik hataholi mana tao nahuuk. Tehuu ala musu tao malole lo basa hataholi la. Ala musu lanoli lalelak hataholi la. Ala musu laena nggale loak neu hataholi mana sangga dede'a kala. ²⁵ Ala musu lanoli no dale malole neu hataholi mana laban sila. No leondiak, na, see bubuluk nae, Manetualain bisa tuka sila dale nala, fo ala fale dale nala, ma simbok hata fo ndoos. ²⁶ No leondiak, dudu'a nala langgaledo seluk bali, boe ma bisa lakambo'ik leme nitu la malanggan mai, te, ana mba'a sala so, suek ala tungga kada ndia hihiiin.

3

Hataholi la tatao manggalau nala nai fai babasan

¹ Timotius ei! Fai deka-deka no daebafok fai babasan, na ndia doidoson no'un ana seli. Au afada memak o leondiak. ² Faik ndia, hataholi la kada sue sila ao-ina heheli nala. Dudu'a nala lai kada doik. Ala koao, ma lakadadaek hataholi fe'ek. Ala kada lakamumululu. Tala nau lamanene inama. Tala nau loke makasi. Tala kalela hadak. Tala hii dede'ak lae'neu Manetualain. ³ Tala sue hataholi. Tala nau mole-dame lo hataholi. Ala lahii tao laboo hataholi nade malolen. Tala bisa lakatataka lala ao nala. Manggalaun ana seli. Tala hii hata fo malole. ⁴ Ala hii se'o heni nonoo nala. Tala dudu'a naluk. Ala taok leo hataholi malelak tehuu ta. Ala hii tungga kada ao mbaak nasuun, lena heni tungga Manetualain hihiiin. ⁵ Ala heohilu leo hataholi mana tungga anggama, naa te louk. Manetualain koasan ta nai sila dale nala dale. Boso deka-deka mua hataholi leo sila kala!

⁶ Hataholi leo sila kala, leni hataholi uman leu, na lamata neulauk hiak, suek fufudi inak bee fo dale nala ta matea, ma lofo'anak nana fufudi nalak. Inak mata leondia kala, lasoda lemba salak makadotok, ma ala tungga aombaa kasuu nala mata-matak. ⁷ Lamanene mese beuk mai nanoli dede'a beuk, na ala latungga dea leu ndia so. Tehuu ta lalelak litak, bee ndia tetebes, ma bee ndia sala. ⁸ O masaneda la'eneu Yanes no Yamres tutuin hetu?* Faik ndia, dua sala laban Ba'i Musa. Mese beuk mana maik hatematak ia, sila tataon kada leondiak boe. Ala laban nanonoli ndoos. Sila dudu'a nala ta malole so, ma namahehele nala ta tungga ndoon. ⁹ Mese mana pepekok mata leondia kala, tala bisa lakatataka lala dook. Doo-doo, te hataholi la ala bubuluk nggoa nala! Sama leo fai makahulun hataholi la bubuluk Yanes no Yamres masapepeko nala!

To'u tea-tea nanonolik, fo o simbo malak ndia so

¹⁰ Tius ei! O bubuluk basa au sodang so. O bubuluk basa hata fo au anoli kala so. O bubuluk au dala sodang. O bubuluk au hihiiing. O bubuluk hata fo au amahehelek. O mita aom, au nggale loang neu hataholi la, ma au susueng neu sala. Ma o bubuluk talobee de au akatataka, nai au doidosong dale. ¹¹ O bubuluk mae ala habo lakamiminak au, ma au lemba doidosok mata-mata kala. Au hambu doidoso leondiak nai kota Antiokia, Ikanium,

* **3:8** Nade 'Yanes na Yamres', ta nai Susula Malalaok. Tehuu hambu hataholi malelak luma, lae, fama dua sala sila, hataholi malelak leme Masir mai, fo ala laban Musa neu faik fo ana sangga noo hataholi Israel asa kalua leme Masir mai. Les tutuik ndia nai *Kalua neme Masir mai* 7:11

ma Listra. Tehuu mae leondiak boe, Lamatuak mbo'i heni au uma basa sila mai.* ¹² Memak, basa hataholi la fo kamahelek neu Yesus Karistus, ma lahiik lasoda malalaok tungga Manetualain hihiin, na neu ko hataholi la tao doidoso sala. ¹³ Ma nakalenak bali, hataholi manggalauk ma mana masapepeko kala, boe tao manggalauk lakandondoo henin. Ala kedi latuda hataholi fe'ek, naa te sila nanakedi nalak boe.

¹⁴ De, o musi to'u mahele nanonolik fo o simbo malam ndia so. Ma hata fo o mamahelek ndia, tungga makandoon. Te ndia, tetebes! O bubuluk tebe, see ndia nanoli basa ndia neu o, hetu!/? O bisa mamahela sala!* ¹⁵ Mulai neme o bei kadi'in mai, o bubuluk Susula Malalaok isin. Susula kala sila latudu dala sodak. Ndia soi dalak fo bisa masoda mua Manetualain nai nusa-sodak, huu o mamahela Yesus Karistus. ¹⁶ Basa hata fo nana sulak nai Susula Malalaok ndia, memak Manetualain mesa kana fee hataholi la sula kasa. Susulak ndia sosoan sila ia: ita tanoli hataholi hata fo tetebes, ita tatudu hataholi salan, ita hela to falik hataholi leni dala ndoos leu, ma tanoli hataholi lasoda basa faik tungga kada Lamatuak hihiin. ¹⁷ No leondiak, na Susula Malalaok ndia, memak bisa tao nahehele Manetualain hataholi nala sodan, fo suék labe'i tao basa ue-ledi malole.

4

Muu tui-bengga hataholi la Manetualain Dede'a-kokolan

¹⁻² Mate'en te Yesus Karistus fali neni daebafok ia mai fo to'u palenda leo Manek. Mae hataholi bei kasodak, ma mae hataholi mana mate kala so, basa sala leu lataa Ndia, fo Ana naketu sila dede'a nala. De, au adenu o tebe-tebe nai Manetualain ma Yesus Karistus matan, fo muu tui-bengga hataholi la Manetualain Dede'a-kokolan. Mahehele taa-taa! Boso dudu'a fain ndia malole do taa. Matudu hataholi la sala nala. Ma toko-ka'i neulalau sala, no nggale loak. Matetea hataholi la dale nala, munik nanonoli ndoos.

³ Te neu ko mbila-binesak, hataholi la tala nau lamanene nanonoli ndoos bali. Ala lakabubua lala mese nala, mana kokolak tungga sila hihiin, fo tao kada lamahoko dale nala. ⁴ Ala susule ndi'idoo nala, fo timba heni nanonoli ndoos. Tehuu ala pasak ndi'idoo nala, fo lamanene tutu'i pepeko kala!

⁵ Mae leobee boe oo, o musi pake dudu'a naluk banggana'uk. Matetea nai doidosok dale. Muu tui-bengga Hala Malole, fo hataholi la simbok Yesus Karistus. Ono-lau hataholi la no dale namahokok losa basa ues ndia. Boso tao kada no dale bibiak.

⁶ Boso mbali au, huu au fai mamateng deka-deka so. Au ia sama leo nggalas, tehuu isin sangga basan so.* ⁷ Tehuu au asusua tingga-tingga, de au alaik losa too-lane so. Au tungga akandoo Yesus Karistus, fo ta singgo sudi bee uu. ⁸ Hatematak ia, ela kada dede'ak esak, fo au ahanin. Ndia piala fo Lamatuak mbeda mema kana, soaneu basa hataholi fo lasoda lo ndoos. Ita Lamatuan ndia, na ndia mana maketu no ndoos. Ndia ta namabela seselik. Nandaa no ndia fain, na Ana fee au piala ndia. Ma ta kada au mesanggau. Te basa hataholi mana sue Ndia, ma lahani Ndia mamain, sila hambu beker leondiak boe!

* **3:11** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 13:14-52; 14:1-7, 8-20 ✨ **3:14** 2 Timotius 1:5; 2:2 * **4:6** Faik fo hataholi Yahudi la, tao tunu-hotuk nai Uma Ina Huhule-haladoik, hambu tunu-hotuk esa, ndia, musi mbo'a anggol oek neu mei tunu-hotuk lain. Fama Paulus fee nakandandaak, nae, ndia sodan sama leo anggol oek, fo sangga mbo'a basan so, fo ana dadik tunu-hotuk neu Manetualain.

Paulus ana fee hehelu mata-matak

⁹ Tius ei! Mai lai-lai fo tilo au dei! ¹⁰ Huu hatematak ia, kada au mesa nggau. Kareskes la'o neni nusa Galati neu so. Ma Titus neni nusa Dalmatia neu so boe. Ma Demas sue hata daebafok ia fo papake tak, de ana la'o ela au so, fo neni kota Tesalonika neu. ¹¹ Kada Lukas mesa kana leo no au nai ia. Sangga mala Markus, fo ei dua nggei mai no'u. Huu ndia bisa tulufali au, mata-mata kala nai ia. ¹² Au haitua Tikikus neni kota Efesus neu so. ¹³ Mete ma o mai, na, boso lili muni au badu jeket fo au la'o élan nai Karpus uman, nai kota Troas. Ma boso lili muni au susula nggala, nakalena nana sulak nai banda louk.

¹⁴ Aleksander mana tutu liti ndia, ana tao manggalauk ta fak neu au so. Elan neme naa, te neu ko Lamatuak bala ndia, tungga ndia tatao manggalaun ndia. ¹⁵ O musi mata neuk mua hataholi ndia, huu nateme laban ita dede'a-kokolan.

¹⁶ Faik makasosan au ambadeik nai mana maketu matan fo au lada au dede'ang, na, ta hambu hataholi esa nanonoo no au boe. Sila basa sala la'o ela au. Neme naa leo! Ela kada Manetualain nafalende heni sila sala nala. ¹⁷ Mae leondiak boe oo, tehoo Lamatuak ta la'o ela au. Ana natetea au, suek au bisa u tui-bengga Ndia Hala Malolen no ta to'a hata esa boe. Au tui-bengga leondiak neu basa hataholi ta Yahudi la, fo ala lamanene Hala Malole ndia. Ma au boe oo, akambo'ik uma soe inahuuk ndia mai. ¹⁸ Ma neu ko Manetualain nakambo'ik au neme basa manggalau kala sila mai. Ma Ana nakalala'ok au no sodak, neni nusa-sodak uu. Nai ndia, Ndia ndia to'u palenda.

Manetualain ndia ana seli! Au koa-kio so'u akadedema kana ta no namaketuk. Amin.

Paulus nate'e ndia susulan

¹⁹ Boso lili fee soda-molek neu ka'a Priskila,† no saon ka'a Akila. Leondiak boe neu basa Onesiforus bobonggin. ²⁰ Erastus bei leo nai kota Korintus. Fai makahulun au la'o ela Trofimius nai kota Miletus, huu faik ndia, namahedi belak. ²¹ Masusua fo fai makasufun bei ta mai, naa te o losa so. Ita nonoon manai ia kala, ndia: Ebulus, Pudes, Linus, ma ka'a Klaudia. Ala haitua soda-molek neu ei basa nggei. Leondiak boe oo neu ita tolanoo salanik fe'e nala.

²² Au hule fo Manetualain no o nakandoo, ma Ana natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei.

Kada leondiak leo,
Paulus

✧ **4:10** Kolose 4:14; Filmon 24; 2 Korintus 8:23; Galati 2:3; Titus 1:4 ✧ **4:11** Kolose 4:14; Filmon 24; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Kolose 4:10 ✧ **4:12** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:4; Efesus 6:21-22; Kolose 4:7-8 ✧ **4:13** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:6 ✧ **4:14** 1 Timotius 1:20; Sosoda Koa-kio kala 62:12; Roma 2:6 † **4:19** Dede'a Yunani nai ia nae, Priska. Priska no Priskila ndia, nadek dua te hataholi esak. ✧ **4:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:2; 2 Timotius 1:16-17 ✧ **4:20** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:22; Roma 16:23; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:4; 21:29

Paulus haitua susulak fee nonoon Titus

Soda-molek

1-4 Titus ana susuek!

Susulak ia neme au Paulus mai, fo Manetualain atan, ma Yesus Karistus hataholi nadedenun. Ana nadenu au, atetea hataholi la, fo Ndia hele nala sala, namahehele nala. Ana nadenu au atudu dala ndoos boe, fo ala lasoda tungga Manetualain hihii-nanaun. No dalak ndia, Manetualain hataholi nala bisa lamahena, lae, sila lasoda lakandoo lon. Manetualain bei ta nakadadadik daebafok ia, te Ana helu memak, nae, Ndia hataholi nala neu ko lasoda lakandoo lon. Ma, memak Ana ta nasapepeko. Nandaa no fain, Manetualain natudu no manggaledok nae, Ana nau fee hataholi la lakambo'ik leme sila sala-singgo nala mai, fo ala leo lakandoo lon. Basa boe ma, Ana palenda au, fo la'ok uu tui-bengga Hala Malole, neu basa hataholi la sudi lai bee mesan.

Titus ei! O sama leo au ana bongging, huu o mua au tamahele no'u neu Karistus. De, au hule-haladoi neu Manetualain ita Aman, ma Yesus Karistus mana ba'e fee ita sodak, fo latudu sila dale malolen neu o, fo o masoda no sodak ma mole.*

Heti-heuk soaneu hataholi mana dadi malangga salani kala

⁵ Fai makahulun, au la'o ela o muma pulu Kareta, fo ela o bisa makaneni dede'ak luma, fo bei paluu nai ndia. Ndia, o so'u mala hataholi la, fo landaa lalangga salani kala, malai esa-esak kotan. Boso lilii heni heti-heuk ndia, fo au afada elan neu o, la'eneu hataholi mana dadi malangga salani kala. Nae: ⁶ mete ma sangga so'u hataholi dadik malangga salanik, na ndia sodan ta bole hambu salak fa boe. Ana musi nasoda dalen katemak no kada sao inak esak. Hataholi ndia, ana nala musi lamahela neu Yesus Karistus boe. Boso losak hataholi la lae, ana nala lambue tao naodek, ma tao nahuuk. ⁷ Huu malangga salani kala sila lakalala'ok Manetualain ue-ledin, de, musi lasoda lo ndoos, ma laena nade malole. Boso so'u hataholi mana soso'uk aok, hataholi nasa daa sa'ek, hataholi nasa ba'u, mana mafuk, mana mahuuk, ma hataholi balena'o doik. ⁸ Hataholi mana makalala'ok salani kala, ala musi lahiik simbok hataholi nai uma nala no dale malenggak. Ala musi hii kada dede'a malole, musi dudu'a naluk, musi tungga kada ndoon, musi dale malalaok, ma bisa heti lalelak ao nala. ⁹ Ala musi to'u tea-tea Manetualain Dede'a-kokolan, fo fai makahulun ita tanoli sala so. No leondiak, ala bisa latudu Lamatuak dala ndoon neu hataholi fe'ek, ma bisa tao landoo nanonoli pepeko kala.*

La'eneu hataholi mana manoli sala kala

¹⁰ Hambu hataholi no'uk, lahiik laban nanonoli ndoos. Dede'a-kokola nala huu-okan ta, ma ala lahiik kada pepekok. Lenak bali hataholi Yahudi lae basa hataholi mana sangga sodak, na ala musi sunat dei. ¹¹ Ala le'a leni bobonggi nala no'uk, dook leme Lamatuak nanonoli teteben, lenik sila nanonoli pepekon. Ala kada sangga doik, lenik dala naputak! Ka'i sala fo boso lanoli kasalak lakandoo. ¹² Faik esa, hataholi sila mana tao binin esa, neme pulu Kareta mai, tui la'eneu ndia hataholi nala nae, leo iak:

* 1:1-4 2 Korintus 8:23; Galati 2:3; 2 Timotius 4:10 * 1:9 1 Timotius 3:2-7

“Hataholi Kareta la, ala kada hii kokolak loulatak.

Ala balena'o. Ala leo banda ta kalela hadak, ma mbelatuan ana seli!”

¹³ Memak hataholi la sila, leondiak! De, o musi le'a-nole falik hataholi nana kedi nala kala sila, fo tao matetea seluk sila namahehele nala neu Lamatuak. ¹⁴ Kokoe sala fo boso lamanene seluk hataholi Yahudi la tutui nana dudulak sila, ma ala musi hahae tungga palenda neme hataholi mana nggali heni nanonoli ndoos boe.

¹⁵ Masaneneda matalolole! Soaneu hataholi dale malalaok, na, basan malalaok. Soaneu hataholi dale manggenggeok, ma ta mana mamahele neu Lamatuak, na, ta hambu hata esa malalaok boe. Huu sila dale nala ma dudu'a nala manggenggeo memak so. ¹⁶ Ala manaku, lae, sila lalalak Manetualain. Tehuu, sila soda nala leo bali ta lalalak Ndia. Ala kokolak fe'ek, te ala tao fe'ek. Memak, hataholi manggalau kala! Ala ta nau tungga Manetualain hihiiin. Boso mamahena hataholi mata leo sila kala, bisa tao hata neulauk!

2

Nanonoli ndoos dadik neu soda huun

¹ Tehuu, Titus, o boso sama leo sila baa! O musi tumbunee hataholi la, fo lasoda tungga Manetualain nanonoli ndoon. ² Mafada tou lasi kala, fo lasoda tungga heti-heuk, lanea latalolole nade neulau nala, ma lasoda lo dudu'a naluk. Ala musi to'u lakandoo ma lahele tungga Manetualain nanonoli ndoon. Ma ala musi sue hataholi fe'e kala boe.

³ Leondiak boe neu ina lasi kala. Mafada sala, fo lanea neulalau sila nanggatutu-nambadedein, ma lasoda tungga taa-taa kada Manetualain hihiiin. Boso kokolak maboboo hataholi naden. Boso mba'a aok no alalalu. Te, ala musi lanoli hataholi la, fo lasoda no malole. ⁴ No leondiak, ala lanoli, ma fee natutudu dala malole neu basa ina muli-solu kala, fo sue sao-ana nala. ⁵ Ala musi lanoli sala, fo lasoda lo dudu'a naluk ma malalaok; faduli uma-loo nala no malole; fee hada holomata neu sao tou nala; ma fee sila sao tou nala lalangga uma-loo nala. Mete ma ala lasoda leondiak, na neu ko ta hambu hataholi esa boe, bisa kokolak lakatutudak Manetualain Hala-Kokolan.

⁶ Leondiak boe, fee nanoli-nafadak neu ta'eana kala, fo suek lasoda lo dudu'a naluk.

⁷ Titus ei! O musi masoda no malole, fo dadik neu natutuduk, soaneu hataholi fe'e kala. O tao sudi hata, na o musi tao no ndoos, sama leo o manoli hataholi boe. Boso makamiminak mua o ue-osa mala. ⁸ Mete ma o manoli hataholi, na, o musi pake netes matea, suek, hataholi ta hambu dalak fo bisa sapa o. No dalak ndia, hataholi mana laban ita, ala mae ao nala, na huu tala hambu to'ok fo habo ita.

⁹ Manoli ata la, fo lamanene neu sila malanggan sudi nai matak bee, ma tao lamahoko malanggan dale nala. Ala boso lasisimbo bafak lo malangga nala. ¹⁰ Ala ta bole lamana'o lala sila malanggan bua nala. Sila musi lasoda lo ndoos, losa dadik leu sila malanggan hataholi namahehele nala. Mete ma hataholi fe'e kala timba-tai ata la soda nala leondiak, lo basa hata fo ita tanoli kala, na neu ko ala manaku lae: “nanonoli kala sila, ana seli”. Te ita tanoli la'eneu Manetualain, mana fee sodak neu ita.

¹¹ Manetualain natudu Ndia dale malolen, neu basa hataholi la so, ma soi dalak fo ala hambu nakambo'ik leme sala-singgo nala mai. ¹² Huu ndia, de ita musi timba heni sodak ta malole, ma basa ao mbaak nasuu manggalau nala. Ita leo nai daebafok lelek ia, ma musi takatataka talelak tala ao nggata, fo tasoda no malalaok, ma ita dale nala musi katemak neu

kada Manetualain. ¹³ Hatematak ia, ita tamahehenak tae, Yesus Karistus fafali main, no mandela-masaan! Ndia, dadik neu baba'e-babatic soaneu ita basa nggata. Ndia ndia, ita Manetualain fo ana seli, mana fee sodak neu ita so. ¹⁴ Ana fee Aon dadik neu tunu-hotuk, fo nakambo'ik ita teme basa ita sala-singgo nala mai. Ana tao ita dadik teu Ndia hataholi nala, fo tasoda to dale malalaok, ma tahiik kada tao malole.*

¹⁵ Titus, manoli-mafada basa ia la neu salani kala. Fufu'a dale nala, fo ala tungga nanonoli kala sila. See ndia tao salak, na, matudu dala malole neu sala. Hataholi la boso lakadadaek o, te o ma'ena hak, fo tao dede'a kala sila.

3

Hataholi salani kala soda ndoo nala

¹ Fee nasanedak neu salani kala, fo lamanene mana palenda la, ma hataholi mana to'u koasa la. Ala musi tungga basa heti-heu kala boe. Ala musi lahehele, fo tao tatao malole taa-taa. ² Boso ala popode maa nala fo lakalulutu hataholi naden malolen. Boso hii lasisimbo bafak, te malolenak lasoda neulalau, no dale malole neu basa hataholi la.

³ Makahulun, neu faik fo ita bei ta talelak Lamatuak Yesus, ita boe oo, bei ta bubuluk hata-hata, boe ma lofoanak nana kedi nalak. Ita ta nau tamanene hataholi fe'ek. Ita tasoda tungga kada ita dale manggalaun, losa ita mba'a ita aon no aombaa nasuun mata-mata kala. Ita dale manggalauk to hataholi fe'ek. Ita sodan henuk no dale hedik. Ita tahiik kada tambada dalek, de hataholi la lambada dalek lasafali lo ita boe.

⁴ Leo mae ita sodan nakalulutuk leondiak boe oo, tehuu Manetualain fee ita sodak, natudu Ndia susuen, ma Ndia dale malolen neu ita so. ⁵ Ana fee ita sodak, ta huu ita tatao malolen, tehuu Ndia susue neu ita. Ana safe nalalao ita sala-singgo nala, nenik Dula Dale Malalaon, fo nabeubeu ita sodan, sama leo bonggi seluk ita. ⁶ Huu Yesus Karistus maten so fo fee ita tasoda, de Manetualain haitua fee ita Dula Dale Malalaon mai, ta no nakaleleek hata esa boe. ⁷ Huu Yesus dale malolen, de Ana tao neulalau ita natututin to Amak Manetualain, sama leo Ndia anan. De ita bubuluk neu ko ita sodan ta namaketu to Ndia. Ndia, dadik neu ita pusakan! ⁸ Hata fo au kokolak ia, memak tetebes leondiak.

Hata fo au anolik ia, kasosoak neu basa hataholi la. Huu ndia de, o musi tumbunee hataholi la, fo tungga nanonoli kala sila no tetebes. Basa hataholi kamahеле kala neu Manetualain, ala musi sangga dalak taa-taa, fo tao malole. ⁹ Boso mu seseok mua dede'a soso tak, fo leo: nasisimbo bafak la'eneu dede'a huu-oka tak, mui matuik madabak mia hataholi la, fo male'a la'eneu ei leo mala tititi-nonosin deman lena, ma mahuu la'eneu hataholi Yahudi la heti-heu hada nala. Soaneu hata? Basa sila sosoan ta fa boe. Ngganggali heni fai no soso tak! ¹⁰ Muu manoli-mafada hataholi mana tao lasida-laba'e salani kala. Mete ma, ana bei tao seluk leondiak bali, na toko-ka'i selu kana no hala belak. Mete ma ana bei tao nakandoo, na makadodook muan. ¹¹ Hataholi mata leondiak, dudu'an ta ndoos so. Ndia tatao-nono'i hehelin, natudu ndia salan neu basa hataholi la.

Paulus nate'e susulan

¹² Au sangga adenu Artemas do Tikikus, fo neti natonggo no o, nai pulu Kareta. Mete ma ana losa so, na, o masusua mai lai-lai, fo matonggo mua

* **2:14** Sosoda Koa-kio kala 130:8; Kalua neme Masir mai 19:5; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:20; 7:6; 14:2; 1 Petrus 2:9

au nai kota Nikopolis. Te fai makasufun ia, au ahiik uu leo nai ndia. ☆ 13 O malelak hataholi mana malela hetu-heuk, manade Senas ndia, ma nonoon Apolos hetu? Ala sangga la'o leni dae dook leu. De, tulu-fali sala, fo boso ala to'a sudi hata nai dalak. ☆ 14 Hataholi mana tungga Lamatuak Yesus, ala ta bole langatuuk kada ifa limak. Ala musi tungga nanolik fo tao dede'a malole, ma tulu-fali hataholi mana to'a-taak. No leondiak, na, sila soda nala kasoak.

15 Ai basa nggai manai ia kala, haitua soda-molek neu o Titus, ma neu ita nonoo nala fo sama-sama tamahale teu Lamatuak Yesus.

Au hule-haladoi oke Manetualain natudu dale malolen neu ei basa nggei.
Leondiak leo,
Paulus

Paulus susulan fee Filemon

Soda-molek

¹ Susulak ia neme au, Paulus mai. Au nonoong Timotius boe haitua soda-molek. Sadi kada ka'a bubuluk, ala kena au nai bui ia, huu au afada hataholi la'eneu Yesus Karistus.

Au sulak susulak ia

fee o, Filemon fo ai suen, ma dadik neu nonook mana tao ues esa mua ai;

² mafada ka'a inak Apfia;* fo ai taon sama leo ai tolanoon;

fee Arkipus, fo nasusua no'u no ai nai ues ia;

ma fee salanik fo lateme lakabubua fo hule-haladoi lai o umam.*

³ Au oke Amak Manetualain ma ita Lamatuan Yesus Karistus fo latudu Sila dale malolen neu ei, fo ela ei bisa masoda ndondoo no mole.

Paulus nameda makasi huu Filemon

⁴ Filemon! Faik fo au hule-haladoi fee o, na au oke makasi neu Manetualain huu o sodam. ⁵ Huu au amanene no'uk so la'eneu o namahehelem neu Lamatuak Yesus, ma o susuem neu hataholi kamahele kala. ⁶ O bisa masoda dalek esa mua hataholi kamahele fe'e kala, huu o namahehelem ndia. Au hule-haladoi, fo mete ma ei matudu ei dale malolen esa no esa, na, ei bisa malelak neulalau basa dede'a malole, fo ita bisa taon soaneu Lamatuak Yesus. ⁷ Ka'a! Huu o susuem ndia, de o tao mala au daleng namahoko, ma tao matea au daleng. Ma o susuem ndia, ana tao natea hataholi kamahele kala no'uk, dale nala.

Paulus noke Filemon boe fo natudu ndia susuen neu Onesimus

⁸⁻⁹ Ka'a ei! Au paluung leo iak: au dadik neu Karistus nadedenun. No leo ndiak, na au aena hak, fo palenda o tao dede'ak ia. Tehuu au ta nau ambue kada palenda, de kada oke tulu-falik, sama leo hataholi lasik so, fo noke tulu-falik. Au dadik hataholi bui, huu au tungga Yesus Karistus. Huu ndia de, au ambalani oke o tulu-falik, huu au bubuluk o susuem neu hataholi no'uk. ¹⁰ Au oke fo o matudu o susuem neu au anang, Onesimus. Ndia ndia, sama leo au ana heheling, huu ana dadi namahele neu Yesus neme au ueng mai, faik fo au nai bui ia dalek.*

¹¹ Au bubuluk Onesimus ndia, na o atam fo nalai neu fuik. Au boe oo bubuluk, makahulun ndia sosoan ta fa boe, neu o. Tehuu hatematak ia, au amahele ndia kasosoak makadotok neu ita dua nggata.† ¹² Au sue ndia alan seli, tehuu elan neme naa, huu au haitua fali kana neu o.

¹³ Teteben, au nau elan fo ana bisa nggati o, fo ana ono-lau au nai ia. Huu au ta akambo'ik tao hata esa boe nai ia. Au dadik hataholi bui, huu au afada hataholi la'eneu Lamatuak Yesus Tutui Malolen. ¹⁴ Tehuu au ta nau fo kada o makaheik, huu o mameda hataholi nakaseti o. Au hihiiing, o tao dede'a malole ndia tungga o hihii hehelim. De, mete ma o bei ta simbok no malole, na au ta nau tao hata esa boe la'eneu Onesimus ia, huu o hak ndia.

* **1:2** Hambu hataholi malelak no'uk la'eneu Susula Malalaok, lae Apfia ndia, Filemon saon. Huu ndia de, ndia boe naena hak fo heti ata la. ☆ **1:2** Kolose 4:17 ☆ **1:10** Kolose 4:9 † **1:11** Nade Onesimus ndandaan 'kasosoak.' De, Paulus nakaminak dede'a de'ek nai ia.

¹⁵ Fama o bisa dudu'a leo iak: Lamatuak hanuk Onesimus mopon neme o mai, no faik keke'uk, fo ela ana fali main, fo leo no o. ¹⁶ Faik fo ana nalai, na kada ana dadik neu o atam. Tehuu hatematak ia ana fali, de ndia boe dadik neu o fadi susuem. Au boe oo sue ndia alan seli! De hatematak ia, ndia sosoa boe tamba neu o. Ndia ta kada dadik o atam, tehuu ndia boe oo dadik neu o fadim, fo sama-sama mamahale neu Karistus.

¹⁷ De, leo iak ka'a. Mete ma o tao au ia, o nonoom tao ues esak, na, au oke fo o simbok mala ndia, sama leo au mana maik ndia. ¹⁸ Tehuu, leo Onesimus tao nasala o do, ana bei nahuta o, na elan fo au ndia tanggon. ¹⁹ Kada mete! Susula hutak, fo au sulak unik au lima heheling: *Au, Paulus, dei fo bae nggati Onesimus hutan neu Filemon*. Dai ndia so, hetu? Fama au boso asaneda o hutam neu au fo no'un lena. Hutam ndia, au fali o bei fo dadik Lamatuak hataholin.

²⁰ Tetebes, ka'a! Elan fo ka'a fali mala au nai dede'ak ia, huu ita ka'a-fadik nai Lamatuak dalek. Tao mandoo au daleng leo ndiak, huu ita sama-sama dadik neu Karistus enan.

Paulus nate'e ndia susulan

²¹ Ka'a! Au sulak susulak ia fee o, huu au amahale o nau mamanene neulalau neu au. Au ameda, neu ko o tao lena heni hata fo au okek.

²² Hambu dede'ak esa bali. Tulun sadia fee au, kama esa dei. Huu au amahale Lamatuak namanene ei huhule-haladoim, de dei fo Ana soi dalak kalua heni au uma bui ia, suek au mai tilo ei nai ndia bali.

²³ Epafra nai ia. Ndia boe dadik hataholi bui sama leo au, huu nafada hataholi, la'eneu Yesus Karistus. Ndia boe haitua soda-molek neu o.*

²⁴ Markus, Aristarkus, Demas, ma Lukas boe lai ia. Sila uen esak lo au. Sila boe haitua soda-molek.*

²⁵ Au oke ita Lamatuan Yesus Karistus, fo natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei.

Leo ndiak leo!
Soda-molek,
Paulus

* **1:23** Kolose 1:7; 4:12 * **1:24** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 27:2; Kolose 4:10; 4:14; 2 Timotius 4:10, 11

**Susulak fee hataholi
Ibrani
fo bei fo la'o ela sila bei-ba'i nala anggama nala fo
lamahela neu
Yesus Karistus**

Manetualain haitua Ndia Anan so fo koasan lena heni neme Ndia mana kokola nala mai

¹ Makahulun ele, Manetualain pake Ndia mana kokola nala, fo kokolak lo ita bei-ba'i hataholi Ibrani la.* Ana pake dalak mata-mata kala fo kokolak la'i no'uk no sala.† ² Tehuu hatematak ia Ana haitua Anan mai so, fo Ana kokolak no ita, ta pake mana kokola fe'ek.

Neme sososan mai, Manetualain hele nala Ndia Anan ia so,
fo palenda no'u no Ndia.

Faik fo Ana nakadadadik lalai no daebafok, no basa isi nala,
Ndia Anan ia boe oo, tao no'u no Ndia.

³ Manetualain Anan ia, natudu Ndia Aman mandela-masa'an,
sama leo ledo sa'an nasafali neme titilok mai.

Huu Ndia mata-aok esa leo Ndia Aman.

Ma Ndia pake Dede'a-kokolan fo koasan ana seli,
fo nakalala'ok basa manai lalai ma daebafok.

Ndia boe oo soi dalak,
fo koka heni hataholi la sala-singgo nala,

fo ela ala dadik malalaok.

Basa de Ana neni nusa-sodak neu,
fo nangatuuk neu Manetualain boboa konan,
nai mamana nana hadak nalan seli.

Manetualain Anan fo koasan manai lain seli, lena heni ata nusa-sodak

⁴ Manetualain ata nala manai nusa-sodak memak ana seli. Tehuu Ndia Anan, manai lain seli, lena heni sila basa sala. Manetualain panggan ndia, deman seli. Ana fee Ndia pangga hehelin neu Ndia Anan. Huu ndia de Ndia Anan, lena heni Ndia ata malai nusa-soda nae.

⁵ Manetualain kokolak nitak neu Ndia Anan nae,

“faik ia, Au so'u ala O to'u palenda.”✧

Manetualain boe kokolak nae,

“Au ia, Ndia Aman.

Ma Ndia ia, Au Anang.”✧

Manetualain kokolak memak leondiak, la'eneu Ndia Anan, tehuu Ana ta kokolak nitak leondiak, la'eneu Ndia atan malai nusa-sodak.

⁶ Faik fo Manetualain haitua Ndia Anan mai fo koasan manai lain seli ndia, na Ndia boe oo palenda Ndia ata manai nusa-sodak nae,
“Wei! Ata nggalei!”

* **1:1** a: Dede'a de'e *Ibrani* ia, nade fe'en neu hataholi nusa Yahudi. Hataholi Yahudi kamahelek neu Yesus Karistus, na hataholi lae, “hataholi Salani Ibrani”, huu ala fe'e so, leme sila tolanoo Yahudi fo bei to'u heti-heu anggama Yahudi laak ndia. † **1:1** b: Manetualain nafada Ndia heheli nala nenik dala mata-matak. Conto leo: Ana nafada Abraham nenik heheluk, neu Musa pake heti-heu anggama, neu Dauk nenik sosoda koa-kiok, neu Yeremia pake nakandandaak. ✧ **1:5** Sosoda Koa-kio kala 2:7 ✧ **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Isra'el no Yahuda Tutuin 17:13

Ei musu miu fee hada-holomata,
ma makaluku-makatele neu Au Anang dei!"[☆]

⁷ Manetualain boe oo kokolak la'eneu Ndia ata manai nusa-sodak nae,
"Au tao Au ata nggala malai nusa-sodak,
sama leo ani makaluluuk.

Au tao Au ata nggala,
sama leo ha'i."[☆]

Manetualain kokolak leondiak, huu sila ndia kada nana dedenuk.

⁸ Tehuu Ana kokolak fe'ek bali, la'eneu Ndia Ana hehelin nae,
"O ia, Manetualain.

Dei fo, O manggatuuk nai kadela mana palenda losa dodoon.

Dei fo O to'u koasa, fo palenda mua dale ndoos.

⁹ O dalem namahoko mita hataholi fo sodan ndoos.

Tehuu O dalem hedis mita hataholi fo sodan pepeko-papakik.

Huu ndia de O dalem namahoko,

de Au di'a mina neu O langgam,

fo so'u O dadi Manek, lena heni fe'e kala."[☆]

¹⁰ Manetualain boe kokolak neu Ndia Anan nae,
"Ana nggo ei!

O ia Lamatuak, fo palenda muma makahulun mai.

O ia, madenu lalai dadi memak.

O ia, palenda daebafok dadi memak.

¹¹⁻¹² Dei fo lalai ma daebafok lakalulutuk heni sala.

Dei fo lalai ma daebafok mopo heni sala.

Tehuu O mesa nggo masoda makandondoo henin.

Dei fo O mbia heni lalai ma daebafok,

sama leo hataholi mbia heni balo'a sidak.

Dei fo O tao nggati lalai ma daebafok,

sama leo hataholi nggati balo'a papake beuk.

Tehuu O mesa nggo ta leondiak.

Huu O masoda losa dodoon neu."[☆]

¹³ Manetualain boe kokolak no Ndia Anan nae,
"Ana nggo ei!

Manggatuuk mai ia, nai mamana nana hadak nalan seli,
nai Au boboa konang ia.

Dei fo Au tao O musu mala,
losak ala loke do'o neu O."[☆]

Manetualain kokolak memak leondiak, la'eneu Ndia Anan, tehuu Ana ta kokola nitak leondiak la'eneu Ndia ata malai nusa-sodak. ¹⁴ Ndia ata nala memak kasoak. Te Ana nadenu sala, leu lakaneni basa Ndia hataholi nala fo dei fo Ana nasala'e nala sala leme sila sala-singgon mai. Tehuu mae leondiak boe, te Manetualain Anan, bei ana seli basa sala.

2

Boso timba heni Lamatuak halan fo mana nasala'e nala hataholi neme sala-singgon mai

¹ Huu ndia de ita musu to'u tea-tea hata fo ita tamanenen so la'eneu Manetualain Anan, fo boso ita tafalende henin. ² Makahulun Manetualain pake Ndia atan neme nusa-sodak mai, fo nafada Ndia hehelun neu ita beiba'i nala. Naa te, basa heheluk sila tetebes. Mete ma ala la'olena Ndia

[☆] 1:6 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:43; Lukas 2:13-14 [☆] 1:7 Sosoda Koa-kio kala 104:4 [☆] 1:9 Sosoda Koa-kio kala 45:7-8 [☆] 1:11-12 Sosoda Koa-kio kala 102:26-28 [☆] 1:13 Sosoda Koa-kio kala 110:1

palendan, na, neu ko nana hukuk. ³ Memak makahulun leondiak. Tehuu hatematak ia Manetualain Anan soi dala beuk so, fo nasala'e nala hataholi la. Ana nafada hala malole ia neu Ndia hataholi nala mana ono-lau Ndia nai daebafok. Basa de ala lafada ita, suek ita tamahele. Tehuu mete ma ita ta mbalin, na, ita soe tetebees ia so! ⁴ Te Manetualain boe fee koasa, fo ala tao tanda heran mata-matak. Ndia boe nakonda Ndia Dula Dalen neu sala, ma fee sila koasa fo ala ono-lau tungga Ndia hihii-nanaun. Huu basa sila, de ita bubuluk tae, hala malole fo la'eneu Manetualain nakambo'ik hataholi neme sala-singgo mai, memak tetebees.

Hatina de Manetualain Anan tao nakadadaek aon fo dadik neu hataholi?

⁵ Au kokolak la'eneu daebafo mata beuk fo sangga mai. Tehuu Manetualain ta nafada nitak Ndia ata nala manai nusa-sodak nae, sila ndia lakaneni daebafok ndia. Te neu ko hambu Hataholi fo dei fo nakanenin. ⁶ Nai Manetualain Susula Malalaon, ba'i Dauk natane nitak la'eneu hataholi belin nae,

"Manetualain aa!

Hatina de Manetualain tao matak neu hataholi?

Hatina de Manetualain sue sala?

Te sila kada hataholi basa faik!

⁷ Tehuu Manetualain fee koasa neu sala so,
fo ala dadik hihii sama leo ata malai nusa-sodak.

Manetualain boe fee hada-holomata neu sala,

ma so'u sala,

⁸ fo ala palenda basa hata fo Manetualain nakadadadi kasa so."*

De, tungga ba'i Dauk susulan ndia, na, Manetualain tao hataholi dadik malanggan, fo ala lakaneni basa hata fo Ana nakadadadi kana so. Naa te ita bei ta bubulu see ndia fo palenda basa-basan leondiak.

⁹ Tehuu hatematak ia ita bubuluk so tae, hambu Esa fo bisa palenda basa-basan. Ndia ndia, fo ndia Yesus. Ana mai leo tataak nai daebafok, fo dadik neu hataholi, fo doidoso losa maten. Ana mate leondiak, fo natudu Manetualain dale malolen neu hataholi la. Basa ndia boe ma, Manetualain koa-kio Ndia ma so'u dema-demak Ndia, fo Ana palenda basa Manetualain nakadadadi nala sila so. ¹⁰ Manetualain nakadadadi basa-basan, ma basa masoda kala huu Ndia. Huu ndia de, nanda Manetualain soi dalak fo nakambo'ik ita teme ita sala-singgon mai tungga Yesus ana lemba doidosok. Manetualain tao leondiak huu Ana nau hataholi no'uk lasoda sama-sama lo Ndia.

¹¹ Neu ko Manetualain simbo hataholi no malole fo Yesus taon dadik malalaok, fo ala dadik leu Manetualain ana nala. Manetualain ndia Yesus Aman. No leondiak, Yesus no sila, Amak esa. Huu ndia de Yesus tana mae so fo noke sala nae,

"Ei ia, Au tolanoo heheli nggala."

¹² Te Yesus nafada Ndia Aman so nae,

"Au nau afada Au tolanoo nggala,

la'eneu Ama malolen!

Au sangga koa-kio nai sila lalada nala,

la'eneu Amak koasa inahuun!"*

¹³ Yesus boe, kokolak tuti nae,

"Au sangga amahela akandoo neu Manetualain."

Basa de Yesus boe kokolak bali nae,

"Mita dei! Au nai ia,

sama-sama ua Manetualain ana nala,

fo Ana fee sala neu Au so, fo Au akaneni sala.”*

¹⁴ Huu Lamatuak ana nala sila, hataholi basa faik, huu ndia de Yesus boe musi dadik hataholi sama leo sila. Te Ana musi dadik hataholi dei, bei fo Ana bisa mate. Nesik Ndia mamaten ndia, bei fo Ana bisa neu namoa nala koasa neme nitu la malanggan. Te malangga manggalauk ndia, mana to'u koasa, fo nakaneni dede'a kala fo nanamba'ak no mamates. ¹⁵ Ma ndia boe tao nala hataholi la ala bii la'eneu mamates, losa ala tungga ndia hihii-nanaun, sama leo ata. Tehuu hatematak ia, Yesus bisa nakambo'i hataholi la leme sila bibiin ndia so. ¹⁶ Te manggaledok so, Yesus tana mai, fo tulu-fali Lamatuak ata nala nai nusa-sodak. Tehuu Ana mai, fo tulu-fali ita, fo ndia ba'i Abraham numbu sadu nala. ¹⁷ Huu ndia de Yesus dadik sama meuauk leo ita, fo mana dadik Ndia tolanoo nala so. No leondiak, na, Ana bisa dadik ita malangga anggama manai lain seli, fo tulu-fali ita tungga Manetualain hihii-nanaun. Ndia boe natudu Ndia namemeda kasian neu ita. Ma Ana kokolak hata, na Ana tao tunggan. Makahulun, ita bei-ba'i nala, loke malangga anggama la malangga inahuun tao tunu-hotuk, fo Lamatuak koka heni sila sala-singgo nala. Hatematak ia Yesus mesa kana dadik neu tunu-hotuk so fo Manetualain koka heni ita sala-singgo nala. ¹⁸ Faik fo Yesus nasoda nai daebafok ia, Ana hambu doidosok makadotok. Hambu mana fufudi Ndia boe, fo Ana tao salak. Mae leondia boe, tehuu ta tuda. Huu ndia, de, mete ma hambu mana fufudi ita fo tao salak, na, Yesus bisa tulu-fali ita fo ita boso tuda.

3

Manetualain Anan koasan lena heni ba'i Musa

¹ De, leoiak tolanoo nggalei! Manetualain hele nala ei so, ma kee-dede ei dadik miu hataholi dale ndoos, fo dei fo ei masoda mia Manetualain nai nusa-sodak. Huu ndia de ai musi dudu'a lutu-lutuk la'eneu Yesus. Te ita manaku so tae, Ndia ndia, Manetualain Nadedenun, ma Ndia boe ita Malangga Anggama Inahuun. ² Faik fo Manetualain nadenu Yesus, Ana tao tungga basa Lamatuak hihii-nanaun. No leondiak, na, Ana dadik sama leo ba'i Musa. Te ba'i Musa boe tao tungga Manetualain hihii-nanaun, neu faik fo ana ono-lau ita bei-ba'i lele ulu nala.* ³ Mae leondiak boe, tehuu Yesus koasan lena heni ba'i Musa. Te Yesus ndia, sama leo malangga uma-loo. Ma manggaledok so, malangga uma-loo koasan lena heni nana dedenuk nai uma ndia. ⁴ Hataholi la esa-esak lambadedei ndia uma-loo hehelin. Tehuu Manetualain nambadedei basa-basan. ⁵ De, ba'i Musa tao tungga Manetualain hihii-nanaun, neu faik fo ana dadik Lamatuak nadedenun neu uma isi nala. Te faik ndia, ana nafada memak hata fo dei fo Manetualain sangga taon. ⁶ Yesus boe, tao tungga Manetualain hihii-nanaun, tehuu Ndia ta nana dedenuk sama leo ba'i Musa. Huu Ndia ndia, Karistus, fo Manetualain Anan, fo Ana hele mema kana neme makahulun mai so, fo sangga haituan neni daebafok ia mai. Ma Karistus nalelak nakaneni tebe-tebe Ndia Aman uma isi nala. De, mete ma ita to'u tea-tea ita namahehele nala, ma ita tamahena takandoo neu Karistus, na ita boe bisa maso dadik neu Ndia uma isi nala.

Boso masadea ela ei namahehelem sama leo bei-ba'i la, huu ala ta bisa maso hahae sosota nai dae fo Manetualain heluk ndia so

⁷ Huu ndia de ita musi pasa ndi'idook fo tamanene neulalau, hata fo Manetualain Dula Dale Malalaon kokolak so nae,

“Faik ia, mete ma ei mamanene Manetualain kokolan,
⁸ na, ei boso langga batu,
 sama leo hataholi la sila,
 fo ala la'ok leu-mai, losa teuk haa hulu nai mamana nees.
 Te ala ta nau mbali Musa bali,
 losa Manetualain mesa kana uak,
 ta bisa nggaleloak no sala so.

⁹⁻¹⁰ Dudu'a sudi kana dei!

Teuk haa hulu Au tao tanda heran mata-matak
 nai sila mata de'e nala!

Tehuu ala lambue soba Au nakandondoo henin.

Huu ndia de Au boe luli sala, ae,

‘Ei ia, ana seli!

Te ei heok masadea ela Au dalang,

fo tungga ei dala mala, fo kada mana peko-pakik ndia!’

¹¹ Au ta akatataka ita ei manggalau nala leondiak so bali.

Huu ndia de, Au sumba-soo ei, ae,

‘Ei ta bole maso, fo hahae sosota sama-sama mia Au so.’”[☆]

¹² De, tolanoo nggalei! Mata neuk, fo boso losak hambu neme ei mai,
 mana tao manggalauk, losa ana ta namahale bali, basa de ana heok
 nasadea ela Manetualain, fo nasoda nakandoo. ¹³ Malolenak, tungga-
 tungga faik ei tao matea esa-esak dalen. Boso mahahanik bali! Huu ei
 lofoanak nana kedi nalak, fo tao salak, losa ei boe dadik langga batu, ma
 ta mbali Manetualain. ¹⁴ Ita bisa dadi tialaik fo eik esa to Yesus Karistus
 so, sadi ita tamahena takandoo neu Ndia, sama leo faik fo ita bei fo mulai
 tamahale neu Ndia.

¹⁵ Te Manetualain Dula Dale Malalaon boe, kokolak leondia nae,

“Faik ia, mete ma ei mamanene Manetualain kokolan,

na ei boso langga batu, sama leo hataholi la sila,

fo ala la'ok leu-mai losa teuk haa hulu lai mamana nees,

huu ala laban Musa.”[☆]

¹⁶ Naa, hatematak ia au sangga atane leoiak: hataholi la sila lamanene
 neu Musa so, boe ma ala heok lasadea ela ndia, na see sila? See bali, mete
 ma ta sila ita bei-ba'i nala fo Musa mesa kana bei fo ana noo sala kalua
 leme dae Masir mai. ¹⁷ De, hataholi fo mana tao nala Manetualain dalen
 natobi losa teuk haa hulu ndia, na see? See bali, mete ma ta ita bei-ba'i
 nala. Te ala lasoda lapeko-paki kala lai mamana nees, losa ala mate, boe
 ma latoi sala lai ndia. ¹⁸ Boe ma, hataholi la sila fo nana sumba-sook neme
 Manetualain mai, losa ta bole maso nai dae ndia, fo ala hahae sosota nala
 sama-sama lo Ndia ndia, na see? See bali, mete ma ta ndia ita bei-ba'i nala.
 Te ala ta nau lamanene neu Manetualain.”[☆] ¹⁹ De, manggaledok so hetu!
 Ita bei-ba'i nala ta bisa maso nai dae ndia, fo hahae sosota sama-sama lo
 Manetualain, huu ala ta lamahale leu Ndia.

4

*Mete ma ita tamahale teu Yesus Karistus, na ita bisa tasoda mole-dame
 to Manetualain, sama leo ita hahae ita sosotan to Ndia*

¹ Tehuu hatematak ia, ita musi dudua naluk, huu Manetualain bei helu
 nae, Ndia hataholi nala bisa hahae sila sosotan sama-sama lo Ndia. De,
 boso losak hambu neme ei mai, timba heni hata fo Lamatuak heluk ndia
 so. ² Te ita tamanene hala malole ndia so, sama leo ita bei-ba'i nala boe

oo lamanene. Tehuu ala ta lamahele halak ndia, de tala hambu nanalak fa boe. ³ Tehuu mete ma ita tamahela, na ita bisa hahae ita sosotan sama-sama to Manetualain. Te makahulun, Ana helu leondiak neu ita bei-ba'i nala so, tehuu basa de Ana luli, ma nafada sala nae, "Au ta akatataka ita ei manggalau nala leondiak so.

Huu ndia de Au sumba-soo ei ae,

'Ei ta bole maso,

fo hahae ei sosotam mia Au so.'"

Naa te ita bubuluk tae, faik fo Manetualain nakadadadik lalai ma daebafok, Ana heti memak so, fo Ndia hataholi nala bisa hahae sila sosotan, fo lasoda sama-sama lo Ndia. ⁴ Nai tutuik la'eneu Manetualain nakadadadik lalai ma daebafok, nana sulak la'eneu Manetualain hahae nae,

"Manetualain ue-tao basa basa sala,

boe ma neu fo'a main, nandaa no fai kahitun, boe ma

Ana hahae aon." ⁵

⁵ Ma nai baba'e fe'ek bali, na Manetualain kokolak neu ita bei-ba'i nala nae,

"Ei ta bole maso so bali,

fo hahae ei sosotam sama-sama mia Au." ⁶

⁶ De, Manetualain nau fo Ndia hataholi nala hahae sila sosotan fo lasoda sama-sama lo Ndia. Tehuu ita bei-ba'i nala fo lamanene lakahuluk hala malole ndia, te ta bisa maso, huu ala ta bisa tao tungga Manetualain hihii-nanaun. ⁷ Tehuu doo-doo, boe ma Manetualain hele fai fe'ek, fo Ndia hataholi nala bisa maso hahae sila sosotan sama-sama lo Ndia. Te Ana pake ba'i Dauk fo kokolak nae,

"Faik ia, mete ma ei mamananene Manetualain kokolan,

na bosu tao ei dale mala latea leo batu,

tehuu mamananene neulalau leo." ⁸

⁸ Faik fo ba'i Dauk kokolak nae, "faik ia", ana ta natudu faik ndia fo Yosua noo bei-ba'in, ma ana nala maso leni dae Kana'an leu. Te faik fo ba'i Dauk kokolak leondia, na, sila blasa sala mate dook so. ⁹ Huu ndia de ita bubuluk tae, Manetualain heti memak fai fe'ek so, fo Ndia hataholi nala bisa hahae sila sosotan fo lasoda sama-sama lo Ndia. ¹⁰ Ma hataholi mana maso hahae sama-sama lo Manetualain, ana hahae neme ndia ue-ledin so, sama leo Manetualain boe hahae neme Ndia ue-ledin, nandaa fai kahitun, faik fo nakadadadik basa daebafok. ¹¹ De, mbalak eik fo ei bisa maso hahae ei sosotam, fo masoda sama-sama mia Manetualain. Boso losak hambu ta mana maso, huu ana ta nau namanene Manetualain Dede'a-kokolan, sama leo ita bei-ba'i nala sila.

¹² Manetualain Dede'a-kokola nala natudu dala soda tetebes. Dede'a-kokolan sila kasodak ma laena koasa fo maso neni ita dalen, ma natudu no manggaledok ita dudu'an ma ita hihii-nanaun neu ita mesa nggata. Dede'a-kokolak sila boe oo tanden lena heni fela matande fo ana maso neni ao mbaak, ana tete uak, ma ana fa'a ba'e duik fo tao basan nana bukak. ¹³ Nai basa lalai ma daebafok, ta hambu esa boe, fo nana nafunik neu Manetualain, te Ana bisa nita basa-basan no manggaledok. Ma dei fo ita musi teu tasale Ndia, fo tafada basa hata fo ita taon so.

Yesus dadik neu Malangga Anggama Inahuuk so fo koasan lena heni malangga anggama mata laa kala

^{4:3} Sosoda Koa-kio kala 95:11 ^{4:4} Tutuik la'eneu Sososan 2:2 ^{4:5} Sosoda Koa-kio kala 95:11 ^{4:7} Sosoda Koa-kio kala 95:7-8 ^{4:8} Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 31:7; Yosua 22:4

^{4:10} Tutuik la'eneu Sososan 2:2

¹⁴ Ita musi to'u tea-tea ita namahehelen, huu Manetualain Anan Yesus, dadik neu ita malangga anggama inahuun. Te Ana nai Manetualain matan, nai nusa-sodak so, fo nasala'e ita. ¹⁵ Ana bisa nasala'e neulalau ita, huu Ana bubuluk nae, ita ia hataholi. Mete ma hambu mana fufudi fo tao salak, na, lofoanak ita tuda. Yesus boe nana fufudik fo sama tetebes leo ita, tehuu Ana ta tuda nitak. ¹⁶ No Yesus sesenggin ndia, de mai fo ita tambalani deka-deka to Manetualain nai Ndia kadela mana palendan. Te Ndia ndia madale malole. De, mete ma ita hule-haladoi neu Ndia, na, neu ko Ana nau natudu Ndia namemeda kasian, fo tulu-fali ita nandaa no fain.

5

¹ Hataholi fo ala so'un dadik malangga anggama inahuuk, na Ndia ueledin, musi tulu-fali hataholi fo nakaneni sila natutin lo Manetualain. Ana musi simbo sila fefeen, ma sila banda tunu-hotu nala fo fee Manetualain. Ana musi fee banda tunu-hotuk, fo Manetualain koka heni hataholi sala-singgo nala. ² Mete ma hambu hataholi, fo ta nalelak dala sodak tetebes, do mana la'o heok neme dalak ndia mai, na, malangga anggama ndia, ta tao nakatoto'a kasa. Ndia dalen malolen neu sila, huu ndia boe oo hataholi fo lofoanak tuda sama leo sila. ³ Huu, ndia boe hataholi, fo tuda sama leo sila, de malangga anggama ndia boe, musi fee banda tunu-hotuk fo Manetualain koka heni ndia sala-singgo hehelin.* ⁴ Hataholi ta bole so'uk aon fo dadik malangga anggama inahuuk. Te kada Manetualain naena hak, fo hele hataholi leondiak, sama leo makahulun ele, faik fo Ana so'u nala Musa ka'an Harun.*

⁵ Leondiak boe no Karistus. Ana ta so'u Ndia ao hehelin, fo dadik malangga anggama inahuuk. Te makahulun, Manetualain mesa kana so'u nala Ndia, nae,

“O ia, Au Anang,

fo faik ia, Au so'u ala O, fo to'u palenda.”*

⁶ Nai baba'e fe'ek nai Manetualain Susula Malalaon, Ndia boe kokolak, nae,

“O dadik malangga anggama mata-aok esa no Melkisedek makahulun ele ndia,

tehuu O dadik malangga anggama losa dodoon neu.”*

⁷ Faik fo Yesus sodan sangga basan nai daebafok ia, Ana hule-haladoi ta no hahaek, ma namatani, noke tulu-falik neme Manetualain mai, fo natetea Ndia. Te Ana bubuluk nae, Manetualain koasan ndia, bisa nasala'e nala Ndia. Boe ma Manetualain namanene Yesus huu Ndia tungga tebe-tebe Manetualain hihii-nanaun.* ⁸ Te Yesus ndia, na Manetualain Anan. De Ana musi nanoli tungga Manetualain hihii-nanaun, leo mae Ana hambu doidosok. ⁹ De, memak Ana tao tungga tebe-tebe basa Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia de hatematak ia, Ana dadik Ai Sodak Huun, neu basa hataholi so, fo lamahale leu Ndia, suek ala bisa lasoda lakandondoo henin lo Manetualain. ¹⁰ Te Manetualain so'u nala Yesus so, dadik malangga anggama, fo mata-aok esa no malangga anggama Melkisedek lele uluk ele.

Boso nggali heni ei namahehelen neu Karistus

¹¹ Bei hambu dede'ak no'uk, fo au sangga kokolak la'eneu Karistus ma Melkisedek ndia, te au akato'a tao anggaledo dede'a kala sila, huu ei bei sama leo kakana nggoak, fo bei ta bisa bubuluk no teteben. ¹² Naa te, ei

* 5:3 Malangga Anggama la Heti-heun 9:7 * 5:4 Kalua neme Masir mai 28:1 * 5:5 Sosoda Koa-kio kala 2:7 * 5:6 Sosoda Koa-kio kala 110:4 * 5:7 Mateos 26:36-46; Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46

ia mamahale dook ia so. Tunggu teteben, na ei musi dadik mesen so, fo bisa manoli hataholi fe'ek. Tehuu titak tae, ei ia bei sama leo kakana mbimbilanak fo bei ta bisa na'a aon, te bei fo kada ninu kamboe. Ei bei paluu hataholi, fo nanoli ei dede'ak huu-oka nala neme Manetualain Susula Malalaon mai. ¹³ Au bisa akasama ei mia kakana mbimbilanak leondiak, huu ei bei ta bubuluk nanonolik huu-okan la'eneu Karistus, fo ei bisa masoda no ndoos.* ¹⁴ Tehuu mete ma kakana mbimbilanak inahuu mai so, na tana ninu kamboe so bali, tehuu na'a nana'a matea. Ndia sama leo hataholi fo nanoli losa bubuluk no teteben Lamatuak nanonolin so, fo ela ana bubuluk bee ndia malole, ma bee ndia manggalauk.

6

¹ De, ei musi manoli nanonolik lutu-lutuk, huu ei manoli dook nanonolik huu-oka nala la'eneu Karistus so. Huu ndia de hatematak ia, bosu manoli bali-bali nanonolik huu-okan, la'eneu hataholi fo musi la'o ela sala-singgo nala; nanonolik la'eneu hataholi namahale Manetualain; ² nanonolik la'eneu salani; nanonolik la'eneu so'uk limak fo fee baba'e-babatic neu hataholi, fo ana simbok Dula Dale Malalaok koasan; nanonolik la'eneu Manetualain neu ko tao nasoda falik hataholi mana mate kala; ma nanonolik la'eneu hataholi fo neu ko nasale Manetualain, fo simbok Ndia nakeketun nae, see bole nasoda nakandoo no Ndia, ma see ta. ³ Tehuu mete ma Manetualain mbo'i, na, mai ita takahehenek ita nanonolin leo. Te au nau anoli hataholi la'eneu dede'ak lutu-lutuk ma deman seli.

⁴⁻⁶ Naa te, hambu hataholi la bubuluk Karistus nanonolin ma, lameda Manetualain dale malolen so, losa Ana haitua Ndia Dula Dale Malalaon neu sala. Ala bubuluk Manetualain Dede'a-kokolan, ma lameda Ndia koasan so, fo neu ko Ana paken mete ma daebafok basan so. Tehuu mae leondiak boe, te ala nggali heni sila namahehelen so, ma ala heok lasadea la'o ela Karistus. Huu ndia, de ta bisa hambu dalak, fo ala bisa fali loke ambon, fo suek lasoda malole lo Manetualain bali. Te, mete ma hataholi ta nau hondak leondiak, na ndia sama leo sila mesa kasa mbaku tao lisa Ndia Anan nai ai nggangek, ma basa de ala haumemeen nai hataholi no'uk matan.

⁷ Hataholi matak leondiak, sama leo dae, fo ana kalua buna-boak ta malole. Naa te, mete ma uda mai so, na dae neulauk bisa ana kalua buna-boak fo kasosoak neu hataholi mana tao ue daek. Basa de, Manetualain nakonda baba'e-babatic, fo tao nala dae ndia buna-boan boe namano'u. ⁸ Tehuu hataholi mana nasadea Karistus, sama leo dae fo kada ana kalua dila-nggauk. De, dila-nggau kala sila sosoan ta fa boe. Ta dook boe, te Manetualain mai, fo natuda huhukuk neu dae ndia. Basa de, Ana hotu heni buna-boak ndia, te sosoan ta fa boe.*

⁹ Tolanoo susue nggalei! Mae au kokolak belak fa leondiak, tehuu au boe bubuluk, ei ta heok masadea Karistus. Te ei mamahale neu Ndia so, ma ei soda mala boe, labuna-boa malole. ¹⁰ De, masaneda te Manetualain dalen ndoos, ma Ana ta nafalende heni ei mbuse titin. Te ei ue-tao tingga-tingga so fo tulu-fali Ndia hataholi nala, ma sue sala. Neme makahulun mai, memak ei makalala'ok Ndia ue-ledin ndia so. Ma ei bei tao leondiak. ¹¹ Tehuu hatematak ia, au nau fo ei basa nggei tao ues tingga-tingga lena bali, fo tao tunggu makandoo leondiak losa basan. No leondiak, na, dei fo ei simbo basa dede'a malole, fo ei mamahenan neme Manetualain mai. ¹² Sadi ei bosu dadik mbelatua! Ei musi tao tunggu hataholi la fo lamahale

dook so neu Manetualain. Te sila lamahena lakandondoo henin neu Ndia, losa ala simbok lala hata fo Ana heluk ndia so.

¹³⁻¹⁶ Conto leo ba'i Abraham. Makahulun ele Manetualain mba'a heheluk no ndia, nenik sosook. Mete ma hataholi soo, na ndia bisa pake Manetualain naden, fo Ana dadik sakasii, huu Ndia ndia, lena henin hataholi ndia. Ma mete ma hambu dede'ak, na basa hataholi la bubuluk lae, hataholi ndia kokolan tetebes, huu ana soo pake Manetualain naden so. Memak hataholi dala tataon ndia. Tehuu faik fo Manetualain tao sosook no ba'i Abraham, Ana pake Ndia nade hehelin, huu ta hambu lenak neme Ndia mai. Ana helu nae,
 "Neu ko Au fee baba'e-babatik makadotok
 neu o ma o tititi-nonosim.

Neu ko ala boe lamano'u,

losa ta hambu hataholi bisa hingga nala sala".[✧]

Manetualain helu nate'e leondiak, boe ma ba'i Abraham namahele ma namahena nakandoo neu Manetualain mae dook bei fo ana simbo nala hata fo Manetualain heluk ndia so. ¹⁷ No leondiak, na ita bubuluk so, mete ma Manetualain tao heheluk no Ndia hataholin, na Ana mba'a heheluk ndia nenik sosook, fo tanggon nae, hata fo Ana heluk ndia, memak tetebes, ma ta bisa tao nasafalin. ¹⁸ Te hambu dede'ak dua ta bisa tao nasafalin. Fo kaesan ndia, Manetualain hehelun. Ma kaduan ndia, Ndia sosoon fo Ana tanggon heheluk ndia. De, mete ma Manetualain helu dede'ak esa, na, neu ko Ana tao tanggon, huu Ana ta bisa kokolak lou-latak. Huu ndia, de ita boso bii Ndia hehelun ndia. Ita talai, fo teu sangga sodak nai Ndia so, de hatematak ia, kada ita tahani, fo tamahena takandoo neu Ndia. ¹⁹ No leondiak, na ita dalen sodak so, sama leo ofa baluk esa, kalua neme lii mai de nasalai neu namo seseek. Te ita tamahena neu Yesus Karistus, fo mana dadik neu ita malangga anggama manai lain seli so. Makahulun, nandaa no hataholi Yahudi la fai malolen, na, malangga anggama manai lain seli maso nesik tema gorden fo mana babaa nala Kama Malalaok Nalan seli, fo nasale Manetualain nai ndia.[✧] ²⁰ Tehuu hatematak ia, Yesus maso nakahuluk so, fo soi dalak fee ita. Te Ndia boe malangga anggama manai lain seli fo mata-aok esa leo Melkisedek nai makahulun ele. Tehuu Yesus ana seli lena malangga anggama laak, huu Ndia ta hahae nitak nakalala'ok Ndia ue-ledin.[✧]

7

Melkisedek ndia, malangga anggama esa fo inahuuk lena malangga anggama Lewi no ndia tititi-nonosi nala

¹⁻³ Makahulun ele, Melkisaedek dadik manek kota Salem. Ndia boe dadik malangga anggama neu hataholi mana makaluku-makatele neu Manetualain, fo Inahuuk Nalan seli. Ndia naden ndia ndandaan, "Manek Dale Ndoos". Ma Mane Salem ndandaan, "Mane Mole". Ta hambu esa bubuluk Melkisedek ia numbu-sadun. Ta hambu esa boe bubuluk ndia ina-man, ma bei-ba'i nala. Ta hambu esa bubuluk ndia fai bobonggin ma ndia mamaten. Kada hataholi la bubuluk ndia ndia mane kota Salem, ma malangga anggama neme Manetualain mai. Tehuu Melkisedek boe sama leo Manetualain Anan, huu ndia boe malangga anggama, fo ana nakalala'ok nakandondoo henin ndia ue-ledin.

[✧] 6:13-16 Tutuik la'eneu Sososan 22:16-17 [✧] 6:19 Malangga Anggama la Heti-heun 16:2 [✧] 6:20 Sosoda Koa-kio kala 110:4

La'i esa, hambu manek hida, ala mai lo sila soldadu nala, de lamoa lala bua sala leme ba'i Abraham nonoo nala. Basa ndia, boe ma ba'i Abraham neu natati sama-sama no ndia nonoo nala, losa ala sengg mane kala sila. Boe ma ba'i Abraham asa ha'i lala falik basa bua sala sila. Faik fo ba'i Abraham fali so, boe ma Melkisedek kalua neme kota Salem mai, fo neu soluk ndia. Boe ma ana kokolak fee baba'e-babatik neu ba'i Abraham, nae, "Ela Manetualain fo Manai Lain Seli, fee baba'e-babatik neu o." Basa ndia, boe ma ba'i Abraham ba'e fee baba'ek esa neme baba'ek sanahulu, neme basa buas fo ana namoa fali kasa ndia. Ana fee leondiak, huu Melkisedek ndia, na, malangga anggama neme Manetualain, fo Manai Lain seli.*

⁴ Naa, dudu'a neulalau la'eneu Melkisedek ia! Ba'i Abraham ba'e fee ndia baba'ek esa neme baba'ek sanahulu, neme basa bua neulauk nalan seli, fo ana namoa falik. De, manggaledok so, Melkisedek ndia, na, hataholi inahuuk. ⁵ Naa te, faik ndia, Manetualain bei ta so'u hataholi, fo dadik malangga anggama. Losa ba'i Abraham solon Lewi, bei fo Manetualain so'u nala ndia, ma ndia tititi-nonosi nala, fo dadik malangga anggama neu basa ba'i Abraham tititi-nonosin. Basa ndia, boe ma Manetualain boe, nakonda heti-heuk nae, hataholi neme leo Lewi, naena hak simbok baba'ek esa neme buna-boak baba'ek sanahulu, neme sila tolanoo leo fe'e nala nai Israel.* ⁶ Tehuu Melkisedek ndia, ta Lewi tititi-nonosin. Mae leondiak boe, tehuu ba'i Abraham ba'e fee ndia baba'ek esa neme baba'ek sanahulu, huu ana taok Melkisedek ndia, hataholi fo ana seli. Faik ndia, ba'i Abraham simbo heheluk neme Manetualain mai so, fo fee baba'e-babatik neu ndia. Tehuu mae leondiak boe, Melkisedek boe, kokolak nae, "Ela Manetualain fo Manai Lain Seli ndia, fee baba'e-babatik neu o". ⁷ Ia boe oo dadi buti, nae, Melkisedek ndia hataholi inahuuk. Huu hataholi fo kokolak fee baba'e-babatik, neu ko inahuuk lena neme hataholi mana simbo baba'e-babatik ndia.

⁸ Malangga anggama basa sala laena hak, fo simbok lala baba'ek esa, neme baba'ek sanahulu mai. Tehuu sila kada hataholi basa faik, de dodoo boe ma ala mate. Malangga anggama Melkisedek boe simbo baba'ek esa, neme baba'ek sanahulu. Tehuu ana nasoda nakandoo, huu Lamatuak Susula Malalaoon ta nafada nae, ndia maten. ⁹⁻¹⁰ Huu ba'i Abraham ba'e fee Melkisedek baba'ek esa neme baba'ek sanahulu, neme bua sala sila, na, hataholi bisa dudu'a sudik lae, ndia boe tanggon ndia tititi-nonosin fo bei ta nana bonggi kala. No leondiak, na ita bisa taok ndia bae memak solon Lewi baba'en esa so neme babaek sanahulu.*

Ita paluu malangga anggama mata beuk, huu malangga anggama mata laak ta nabe'i koka heni hataholi salan no teteben

¹¹ Faik fo Lewi tititi-nonosi nala dadik malangga anggama, Lamatuak hele nala ba'i Musa ka'an Harun, dadik neu malangga anggama makasosok fo madema nalan seli. Malangga anggama la uen, na ndia latudu dalak fo bisa nasoda malalao, ma malole no Lamatuak. Mae ala tao tungga basa heti-heu kala boe, tehuu malangga anggama matak leo Harun, ta nabe'i tao nalalao ndoos. Huu ndia, de ala paluu malangga anggama matak leo Melkisedek. ¹² Tehuu mete ma malangga anggama mata beuk, nggati malangga anggama mata laak, na, musi nggati heti-heu laak boe.

¹³ Naa, manggaledok so, malangga anggama mata beuk ndia, na ndia Yesus. Te Ndia nana bonggik neme leo fe'ek mai, ta neme leo Lewi mai. Tungga ba'i Musa heti-heun, na malangga anggama matak leo Harun, kada

* 7:1-3 Tutuik la'eneu Sososan 14:17-20 * 7:5 Lelekek 18:21 * 7:9-10 Hataholi Yahudi ala tao hataholi numbu-sadu nala, nai bei-ba'in ao nala so.

neme leo Lewi mai, ta bole neme leo fe'ek mai. ¹⁴ Tehuu basa hataholi la bubuluk lae, ita Lamatuan Yesus Karistus bonggin neme leo Yahuda mai. Tungga ba'i Musa heti-heun, na, ta hambu malangga anggama neme leo ndia mai.

¹⁵ Tehuu Manetualain ta pake heti-heu laak ndia bali, huu hatematak ia, Yesus nai ia so, fo dadik malangga anggama mata beuk, matak leo Melkisedek. ¹⁶ Te tungga ba'i Musa heti-heun, na, malangga anggama mata laa kala musi leme leo Lewi mai. Tehuu Yesus ta neme leo ndia mai. Mae leondiak boe oo, tehuu Manetualain so'u nala Ndia, fo dadik malangga anggama mata beuk, huu Ana naena koasa fo nasoda nakandondoo henin, ma ta hambu mana bisa tao nakalulutu Ndia. ¹⁷ Te Lamatuak Susulan nana sulak nae,

“O dadik malangga anggama matak esa no Melkisedek, nai lele uluk ele ndia,
tehuu O dadik malangga anggama losa dodoon neu.”[✧]

¹⁸ Ndia ndandaan, nae, heti-heu laak, ta naena koasa, fo tulu-fali hataholi la. Huu ndia de Manetualain ta pake heti-heu laak so, fo makahulun Ana feen neu ba'i Musa ndia. ¹⁹ Te mae hataholi lasoda fo tao tungga heti-heu laa kala sila, tehoo bei hambu kasala kala. Huu ndia de hatematak ia, Lamatuak soi dalak malolen lena, fo ela ita tasoda mole-dame to Ndia.

Yesus ndia, Malangga Anggama fo inahuuk lena heni malangga anggama mata laa kala

²⁰⁻²¹ Makahulun, faik fo Manetualain so'u nala Lewi tititi-nonosi nala, fo dadik malangga anggama, na, ta soo hata-hata no sila. Tehuu faik fo Manetualain so'u nala Yesus dadik malangga anggama, Ana helu nae, “Au ia, Lamatuak!

Au soo, Au ta sangga tao asafali hata fo Au heluk ndia so.
Au so'u ala O dadik malangga anggama,

fo O makalala'ok O ue-ledim nakandondoo henin.”[✧]

²² Ma Ana helu leondiak, na, Manetualain pake Yesus, fo tanggon fee ita, nae, Ana nau mba'a heheluk, fo neulaun lena bali no ita.

²³ Makahulun, malangga anggama mata laak musi nggati nakandoo, huu ala mate. Huu ndia de, musi hambu malangga anggama no'uk. ²⁴ Tehuu Yesus ndia, na, malangga anggama mata beuk esa fo nasoda nakandondoo henin, ma Ndia boe, nakalala'ok Ndia ue-ledim nakandondoo henin. De ta paluu hataholi fo nggati Ndia. ²⁵ Huu ndia de Yesus bisa nasala'e nala basa hataholi la, fo ala nau leni Manetualain leu lesik Ndia. Ana bisa tao leondiak, losa dodoon neu. Ma Ana dadik neu sila hataholi nalelelan fo mana masale Manetualain nakandoo, suek tulu-fali sala.

²⁶ Yesus ndia, malangga anggama fo nai lain seli, fo nandaan no ita. Huu Ndia ndia, Hataholi malalaok fo salan ta fa boe. Ndia ndia, ta sama leo hataholi basa faik, fo nalelak kada tao salak. Te Manetualain so'u dema-demak Ndia, lena heni basa manai daebafok, ma manai nusa-sodak. ²⁷ Huu ndia de Yesus malolen lena basa malangga anggama mata laak ndia. Makahulun, ala musi tao banda tunu-hotuk tungga-tungga faik, fo Manetualain koka heni sila sala-singgo heheli nala. Basa ndia na, bei fo ala tao tunu-hotuk fee hataholi la. Tehuu Yesus ta paluu tao leondiak bali-bali, huu Ana fee Ndia ao-ina hehelin kada la'i esak so fo dadik neu tunu-hotuk. Ndia dai so fo Lamatuak koka heni basa hataholi la sala-singgo nala.[✧]

²⁸ Tungga ba'i Musa heti-heun, na ala so'u lala hataholi basa faik, fo dadik neu malangga anggama. Tehuu ala bei kasala kala. Huu ndia de Manetualain tao hehelu beuk nae, Ana nau so'u Ndia Anan, fo dadik neu malangga anggama inahuuk. Te, Ndia Anan ia, tungga nakandondoo henin Ndia hihii-nanaun.

8

Manetualain pake Karistus fo mba'a hehelu beuk, fo malolen lena heni hehelu laak

¹ De au kokolang huun leoiak: hatematak ia, ita taena malangga anggama inahuuk fo koasan lena heni malangga anggama makahulu kala. Ndia ndia, Yesus. Ana nanggatuuk to'u palenda nai Manetualain Manai Lain Seli boboa konan, nai nusa-sodak.[☆] ² Ma Ana nakalala'ok Ndia ue-ledin, nai Manetualain mamana huhule-haladoin teteben. Mamanak ndia, Manetualain mesa kana taon, te ta hataholi taon.

³ Malangga anggama inahuuk nateme neni fefeek ma tunu-hotuk fee Manetualain. Huu ndia de Yesus boe oo musi neni tunu-hotuk.

⁴ Tehuu Yesus ta nakalala'ok Ndia ue-ledin nai daebafok. Huu nai daebafok, hambu malangga anggama so, fo fee fefeek ma tunu-hotuk neu Manetualain, tungga ba'i Musa heti-heun. ⁵ Ala lakalala'ok sila ue-ledin nai Teng Huhule-haladoik, fo namata-ao sama leo mamana huhule-haladoi teteben nai nusa-sodak. Te faik fo ba'i Musa nau tao Teng ndia, Manetualain tao nasanenedak ndia, nae, "Masaneda neulalau! O musi tao tebe-tebe tungga mata-aok fo Au atudu neu o neme letek ndia lain!"^{☆☆}

⁶ Tehuu Yesus ue-ledin ana seli lena heni neme malangga anggama mata laa kala. Te hatematak ia, Manetualain mba'a heheluk so fo malolen lena. Ndia boe, pake Yesus dadik lelete fo hataholi bisa lamolek lo Manetualain.

⁷ Makahulun ele, Ana mba'a heheluk no ba'i Musa, faik fo nakonda heti-heu kala sila. Mae leondiak boe, tehuu hataholi ta bisa nasoda malalaok tetebes tungga heti-heuk ndia. Huu ndi de ala ta bisa malole lo Manetualain. De hatematak ia, paluu heheluk beuk fo malolen lena bali.

⁸ Te makahulun, Manetualain ta hii Ndia hataholi nala, huu ala la'olena bali-bali Ndia heti-heu laan. Faik fo ta nakatataka bali, boe ma Ana luli, basa de Ana nafada nae,

"Mamanene matalolole, te Au ia Lamatuak!

Neu ko Au mba'a hehelu beuk

ua hataholi nusak Israel,
ma leo Yahuda.

⁹ Heheluk ndia, fo dei fo Au mba'a ua sila,
ta sama leo hehelu makahuluk fo makahulun Au mba'ak ndia so
ua sila bei-ba'i nala.

Te makahulun Au to'u sila lima nala
fo akalala'o kasa kalua mima dae Masir mai.

Tehuu, ala ta bisa tao tungga
hata fo ala heluk ndia neu Au so.

Huu ndia de Au ta nau mbali sala so bali.

¹⁰ Heheluk ndia, fo Au sangga mba'an ua hataholi nusak Israel asa,
ndia isin leoiak:

"Dei fo Au tao Au heti-heung neu ei dudu'a mala.

Dei fo Au sulak Au palendang neu ei dale mala.

Boe ma Au dadik neu ei Lamatuam,

☆ 8:1 Sosoda Koa-kio kala 110:1 ☆ 8:5 Kalua neme Masir mai 25:40

ma ei dadik neu Au hataholing.

¹¹ De ei basa nggei malelak neulalau Au,
mulai neme kadi'i anak nalan seli mai, losa inahuu nalan seli.
De ei ta paluu manoli bali ei nonoo mala
ma ei tolanoo mala lae,
'Ei musi malelak Lamatuak!'

¹² Huu Au sangga atudu Au ameda kasian neu sala,
huu ndia de Au afalende heni basa sala-singgo nala."^{*}

¹³ Faik fo Lamatuak kokolak nae, Ana nau mba'a hehelu beuk no sala,
na ndia ndandaan, nae, hehelu laak ta nana pakek so bali. Ta dook bali,
te mopo heni kana so.

9

Lamatuak Yesus dadik tunu-hotuk fo malolen lena tunu-hotu laa kala

¹ Hatematak ia au nau asanenedak leoiak: faik fo Manetualain mba'a hehelu kaesan no ita bei-ba'i nala, Ndia boe nakonda heti-heuk, suek ala lambadedei mamana huhule-haladoik, fo ala bisa lakaluku-lakatele neu Ndia, tungga heti-heuk ndia hihii-nanaun. ² Nai mamana huhule-haladoik ndia, kauma pasak, no teng inahuuk esa. Nai teng ndia kaman, hambu mamana banduk, ma mei esa, fo malangga anggama la paken fo tao loti fee neu Manetualain. Kama manai mata ndia, ala seseik lae, *Manetualain Kama Malalaon*.^{*}

³ Hambu tema gorden inahuuk nana londak, fo babaa neu kama fe'ek esa, fo lae, *Manetualain Kama Malalaon Nalan Seli*.^{*} ⁴ Nai gorden ndia matan, hambu mei lilo mbilas esa, fo dede boo menik fo naboo meni neu Manetualain. Ma nai Kama Malalaok ndia, hambu peti lilo mbilas esa, fo makahulun ala seseik lae, *Peti Heheluk*. Nai peti ndia dalek, ala tao bua lele ulu laak, fo tao nasanenedak la'eneu Manetualain hehelun, fo Ana mba'an no sala. Nai ndia hambu toflies lilo mbilas esa, nanaisik no loti *mana*. Loti ndia, loti fo makahulun ele Manetualain nakondan neme lalai mai, fee neu ita bei-ba'i nala, neu faik fo ala ndoe leme mamana nees. Nai peti ndia boe, hambu ba'i Harun tete'e ain tuuk, fo makahulun nadoo. Ma hambu batu bebelak ndia fo Manetualain paken fo sulak Ndia heti-heun, fo fain feen neu ba'i Musa.^{*} ⁵ Nai peti tatanan, hambu bua nana dokik dua fo landela-lasa'a. Bua nana dokik sila mata-aon sama leo Manetualain ata kalida nala leme nusa-sodak mai, fo lambadeik ma lida nala nana nakambelak loan ana seli, de tatana nala peti ndia, huu mamanak ndia natudu namemeda kasian Manetualain neu hataholi. Tehuu hatematak ia, au faing ta fo kokolak losa lutu-lutuk la'eneu bua sala sila.^{*}

⁶ Sila dalan fo heti buas nai Manetualain Teng Huhule-haladoin ndia, na memak leondiak. Boe ma malangga anggama la maso-kalua tungga-tungga faik leni kama mata ndia leu, fo lakalala'ok sila ue-ledin nai ndia.^{*}

⁷ Tehuu kada malangga anggama Yahudi la malangga inahuun bole maso leni Manetualain Kama Malalaon Nalan Seli ndia. Ma ndia ta bole maso sudi faik bee, te kada ana bisa maso teuk esa la'i esa. Ma mete ma ana

^{*} **8:12** Yermia 31:31-34 ^{*} **9:2** Kalua neme Masir mai 26:1-30; 25:23-40 ^{*} **9:3** Kalua neme Masir mai 26:31-33 ^{*} **9:4** Kalua neme Masir mai 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Lelekek 17:8-10; Kalua neme Masir mai 25:16; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:3-5 ^{*} **9:5** Susula dede'a Yunani nae, Lamatuak ata kalida kala leme nusa-sodak nai ia, nade 'kerubim'. Lamatuak ata malai nusa-sodak basa fain, ala seseik lae, 'angelos'. Sila ta kalidak. Mete boe, *Tutui Sososan* 3:24, ma *Kalua neme Masir mai* 25:18-22 ^{*} **9:6** Lelekek 18:2-6

maso, na ana musi neni banda tunu-hotuk esa daan, fo neu mbilun neu Peti Heheluk ndia tatanan. Daak ndia no hihiiik, suek Manetualain koka heni malangga anggama ma basa ndia hataholi nala sala-singgo nala, mae sila sala-singgo nala ala taon ta no namemedak boe.*

⁸ Manetualain pake Ndia Dula Dale Malalaon fo tao ita talelak, tae, leo gorden ndia bei babaa dala masok neni Kama Malalaok Nalan Seli ndia neu, na ndandaan nae, hataholi bei ta bisa maso neni Lamatuak matan, mete ma heti-heu laak bei nana pakek. ⁹ Te basa sila dadik natutuduk, fo Lamatuak Dulan paken fo nanoli ita fo bei kasodak hatematak ia. Makahulun, ita bei-ba'i nala leni sila fefee nala, ma banda tunu-hotu nala feen neu malangga fo Manetualain koka heni sila sala-singgo nala. Tehuu mae leni tunu-hotu makadatok leondiak boe, te tunu-hotu kala sila, ta bisa tao lala sila dale nala malalaok, ma ta bisa tao namopo sila namemeda salak nai sila dale nala. ¹⁰ De, hata fo ala taok ndia, tungga kada heti-heu anggama. Hambu heti-heuk fo ana palenda nae, ala ta bisa la'a ia, ma tala bisa linu ndia. Hambu heti-heu fe'ek lae, ala musi safe sila ao nala, ma sila manala nala tungga heti-heuk ndia hihiiin. Naa te, basa heti-heu kala sila, koda heti hataholi dea nala, te ta bisa heti hataholi dale nala. Mae leondiak boe, tehoo heti-heu kala sila musi la'ok nakandoo, losa Manetualain nggati heti-heu beuk.

¹¹ Tehuu hatematak ia, hambu Hataholi ndia so, fo Manetualain helu mema kana so neme makahulun mai. Ndia ndia, Karistus. Ana mai so, fo dadik neu ita malangga anggama manai lain seli, ma Ana tao dede'a malole fee ita so.† Ana nakalala'ok Ndia ue-ledin, sama leo malangga anggama laak, tehoo Ana naue-naledi nai mamana huhule-haladoik fo malole nalan seli. Ndia mamana huhule-haladoin ndia, ta nai daebafok, te hataholi ta tao mamanak ndia. ¹² Karistus boe, maso neni Kama Malalaok ndia, fo nasale Manetualain, sama leo malangga anggama manai lain seli mata laa kala, fo tao teuk esa la'i esa. Ma faik fo Ana maso, Ana neni daak fo fee Manetualain. Tehuu hambu mana kofe'ek. Te Karistus ta neni daak neme banda tunu-hotuk mai. Ana neni ndia, Ndia daa hehelin, huu Ana mate so, fo dadik tunu-hotuk fee ita. Tehoo Karistus neni Ndia daan kada la'i esak, fo tao ita takambo'ik teme ita sala-singgo nala losa dodoon neu.

¹³ De, Karistus daan ndia, memak koasan lena heni banda la daa nala. Te tungga ba'i Musa heti-heun, na, hataholi mana tao sala-singgo kala manggenggeok, de tala landaa maso fo leu lakaluku-lakatele neu Manetualain. Ana musi neni malangga anggama neu, fo tao tunu-hotuk, suek tunu-hotuk ndia daan tao nalalao fali kasa. Hambu tunu-hotuk no'uk, fo loke bi'iaek daan, ma sapi daan. Hambu heti-heuk esa nae, mete ma hataholi daba la'e hataholi kamates, na ndia boe dadik manggenggeok nai Lamatuak matan. Mete ma hataholi ndia nau dadik malalaok bali, na malangga anggama nala la'u afu elak neme sapi tenak nana hotuk. Boe ma ana neni afu ndia, fo mbolin neu hataholi manggenggeok ndia, suek ana dadi malalaok nasafali.*

¹⁴ Naa! Mete ma banda daan bisa tao nalalao hataholi ao-inan dean fo manggenggeok, nakalena bali no Karistus daan! Te Ndia daan ndia, tao nala ita takambo'ik teme ita sala-singgo nala, ma tao nalalao ita dale nala. Te ita sala-singgo nala tao nala ita taelak dook teme ita

* 9:7 Malangga Anggama la Heti-heun 16:2-34 † 9:11 Susula dede'a Yunani fo malolen seli, ala sulak nae, "Ana tao dede'a malole neu ita so." Tehoo hambu susulak luma bali, nana sulak, nae, "Ana nau tao dede'a malole neu ita." * 9:13 Malangga Anggama la Heti-heun 16:15-16; Lelekek 19:9, 17-19

Lamatuan. Faik fo Karistus maten leondia, Manetualain Dulan fo mana masoda nakandondoo henin ndia, ana tulu-fali Ndia, fo Ana fee Ndia aon neu Lamatuak, sama leo banda tunu-hotuk, fo salan ta fa boe. De, hatematak ia, ita bisa takaluku-takatele no teteben neu Manetualain fo nasoda nakandondoo henin.

¹⁵ Huu Karistus daan fo ana seli ndia, de Manetualain pake Ndia, fo mba'a hehelu beuk no basa hataholi la, fo Manetualain noke sala so, fo dadik neu Ndia hataholin. Te faik fo Karistus maten, fo nasala'e nala hataholi, Ndia boe, tifa nala ita bei-ba'i nala sala-singgo nala, fo ala taon nai lele uluk ele, faik fo Manetualain mba'a hehelu laak no sala. Huu ndia, de sila bisa lasoda lakandondoo henin lo Manetualain.

¹⁶ Au pake conto neu hataholi mana simbo pusaka, sama leo amak esa tao susula baba'ek fo dei fo fee pusaka neu ndia anan. Tehuu kakanak ndia, bei fo bole ha'i nala pusaka ndia, mete ma aman maten so. ¹⁷ Te mete ma aman bei kasodak, na ndia anan bei ta bisa simbo pusaka, fo aman helun ndia so, nai susula baba'ek ndia. ¹⁸ Leondiak boe, no Manetualain hehelu sososan fo Ana mba'an no ita bei-ba'i nala. Sila bei fo bisa simbo lala hata fo Lamatuak hehelun ndia, mete ma hambu mana mate makahuluk esa. Huu ndia de sila tunu-hotu nala fo pake banda daan, fo dadik buti, hambu mana matek so. ¹⁹ Fain, ba'i Musa nakabubua nala ita bei-ba'i nala, fo nafada basa palenda fo manai heti-heuk ndia, fo Lamatuak nakondan ndia so. Basa ndia, boe ma ba'i Musa hala sapi ma bi'iaek, fo ana ha'i nala daan, de seseo kana no oe. Ndia boe pake tali mbilas fo mba'a nakabubua ai ndana doo lutuk luma, boe ma ana bolon neu daak ndia dalek, fo mbimbilun neu Manetualain Susulan fo Musa sula nalak ndia lain, ma neu basa lauinggu la. ²⁰ Faik fo ba'i Musa mbimbilu daak ndia, boe ma ana kokolak nae, "Daak ia, dadik tanda, nae, Manetualain mba'a heheluk no ei. Mete ma ei tao tungga basa Ndia palendan, neu ko Ndia boe, fee basa hata fo Ana heluk ndia." ²¹ Ba'i Musa boe mbimbilu daak neu Teng Huhule-haladoik, ma basa bua manai ndia kala fo ala pake sala fo lakaluku-lakatele leu Manetualain. ²² Te tungga Manetualain heti-heun, hambu no'uk nalan seli musi tao lalao sala lenik daak. Huu ndia de mete ma hataholi nau dadik malalaok leme sila sala-singgo nala mai, na, musi hambu tunu-hotuk daan.*

²³ Hata fo au tuik la'eneu ita bei-ba'i nala, ma Teng Huhule-haladoik ndia, na basa sila kada natutuduk, fo ela ita bisa bubuluk Manetualain mamana huhule-haladoin teteben nai nusa-sodak. Te mete ma malangga anggama mata laak neni Teng ndia dalek neu, fo nakaluku-nakatele neu Manetualain, na ala musi tao lalalao basa-basan dei, lenik banda tunu-hotuk daan. Manetualain mamana huhule-haladoin nai nusa-sodak boe, musi malalaok. Tehuu musi pake tunu-hotuk daan fo neulauk nalan seli lenak neme banda daan mai. ²⁴ Kama Malalaok Nalan Seli, fo Karistus maso neu ndia, ta ndia Kama manai Teng Huhule-haladoik, fo hataholi nambadedein. Te Teng manai daebafok ndia, kada conto neme Teng isisik mai. Tehuu Karistus maso neni nusa-sodak neu, fo nasala'e ita nai Manetualain matan. ²⁵ Makahulun, malangga anggama manai lain seli, musi maso taa-taa tungga-tungga teuk neni Kama Malalaok Nalan Seli ndia, ma neni banda daan, neu Manetualain. Tehuu Karistus ta leondiak. Te Ndia paluu kada maso la'i esak, ma neni Ndia daa hehelin. ²⁶ Te mete ma Ana musi maso tungga-tungga teuk, fo sama leo malangga anggama

* 9:20 Kalua neme Masir mai 24:6-8

* 9:21 Malangga Anggama la Heti-heun 8:15

* 9:22

Malangga Anggama la Heti-heun 17:11

mata laak ndia, na ndia ndandaan nae, Ana musi mate taa-taa bali mulai neme daebafok sososan losa hatematak ia, fo suek Ana koka heni hataholi esa-esak sala-singgon. Tehuu Ana ta tao leondiak. Te nandaa neu fain Ana mate fo dadik tunu-hotuk kada la'i esak, fo Ana nggali heni basa sala-singkok fo hataholi taok. ²⁷ Manggaledok so, fo hataholi kada mate la'i esak. Tehuu basa de ana musi mai nasale nai Manetualain matan, fo Lamatuak palisa kana. ²⁸ Leondiak boe, Karistus. Ana mate de fee aon, fo dadik tunu-hotuk kada la'i esak. Ma Ndia boe, neu ko fali main. Tehuu Ana ta nakaneni hataholi sala-singgo nala bali, huu Ana tao nabasa ues ndia so. Tehuu Ana nau nakanenik ndia, na ndia Ana nau nasala'e nala basa hataholi la, fo lamahena neu Ndia.*

10

Karistus mate kada la'i esak, fo hataholi bisa nasoda malole no Manetualain losa dodoon

¹ Mete ma ita nau bubuluk tebe-tebe Manetualain hihii-nanaun, na hetihauk ndia fo Ana feen neu ita bei-ba'i nala, bei ta manggaledok. Te ndia kada salaok neme dede'a malole, fo Lamatuak sangga fee ita. De, mae hataholi tungga hetihauk kala sila, ma leni banda tunu-hotuk taa-taa boe, te ndia ta bisa nalalao tetebe sila sala-singgo nala. ² Te mete ma hetihauk ndia, bisa tao namopo sila sala-singgo nala tetebe, na, ala ta leni banda tunu-hotuk bali, huu ala ta lameda salak so nai sila dale nala bali. Naa te ta leondiak. ³ Te tungga-tungga teuk, ala lambue loke bali-bali, fo Manetualain koka heni sila sala-singgo nala, ⁴ huu ta bisa banda daan naena koasa, fo nggali heni hataholi sala-singgo nala tetebe.

⁵⁻⁶ Huu ndia, de Karistus kokolak leoiak neu faik Ana neni daebafok mai: "Manetualain!
Manetualain ta namahoko no banda tunu-hotuk, ma fefee fe'ek fo ala lenik ndia.

Ala hala lisa banda makadotok,
fo dadik tunu-hotuk.

Basa de ala tunu banda makadotok,
fo loke ambon.

Mae leondiak boe, tehoo Manetualain dalen ta namahoko.

Huu ndia de, Manetualain nadenu Au uni daebafok ia mai,
fo dadik neu hataholi, sama leo sila."

⁷ Boe ma Karistus boe kokolak nae,
"Manetualain! Au nai ia so!

Au mai fo tao tungga Manetualain hihii-nanaun,
sama leo Manetualain mana kokolan sulak memak so la'eneu Au."*

⁸ De, Karistus kokolak sososan ndia, na ndia:

"Manetualain ta namahoko no banda tunu-hotuk, ma fefee fe'ek fo ala lenik ndia.

Ala hala lisa banda makadotok,
fo dadik tunu-hotuk.

Basa de ala tunu banda makadotok,
fo loke ambon.

Tehoo mae leondiak boe, Lamatuak dalen ta namahoko."

De, mae ala tao tungga no matetuk ba'i Musa hetihauk nala, tehoo Manetualain dalen ta namahoko. ⁹ Faik fo Karistus kokolak nae,

“Au mai, fo tao tungga Manetualain hihii-nanaun.”

Ndia ndandaan nae, Karistus mai, fo koka heni dala laak, boe ma nggatin no dala beuk. ¹⁰ Te Manetualain hihii-nanaun, na ndia, Yesus Karistus dadik tunu-hotuk, maten la'i esak soaneu ita hataholi. No leondiak, Ana tao nala hataholi dadik hataholi malalaok losa dodoon neu.

¹¹ Tungga-tungga faik, malangga anggama mata laak ala lambue lakalala'ok sila ue-ledi nala, ma lambue hala lisa banda tunu-hotu kala. Naa te, tunu-hotu kala sila, ta laena litak koasa, fo nggali heni hataholi sala-singgon no tetebes. ¹² Tehuu ita Malangga Anggama Manai Lain Seli, fo ndia Karistus, fee Ndia aon, fo maten dadik neu tunu-hotuk soaneu ita. Ma Ana dadik tunu-hotuk kada la'i esak, ma Ana soi dalak, fo bisa nggali heni basa ita hataholi sala-singgo nala. Basa ndia, bei fo Ana neu nanggatuuk neu Manetualain boboa konan, nai mamananak fo nana hada-holomata nalan seli. ¹³ Nai ndia, Ana nahani losa Manetualain tao Ndia musu nala do'ok neu Ndia. ¹⁴ Ndia tunu-hotun fo la'i esak ndia, tao naketu nakandondoo henin sala-singkok koasan, soaneu hataholi fo Karistus tao nalalao sala.

¹⁵ Manetualain Dula Dale Malalaon boe nafada dede'ak ndia, fo bei sama leondiak neu ita. Te Ana kokolak nitak nae,

¹⁶ “Ei Lamatuam nafada leoiak:

Au mba'a hehelu beuk ua Au hataholi nggala,
 Au tao Au heti-heung neu sila dudu'a nala,
 ma Au sulak Au palendang nai sila dale nala.”^{*}

¹⁷ Basa de Ana nafada nakadaik nae,
 “Neu ko Au ta asaneda sila sala-singgo nala bali.

Ma Au afalende heni sila tatao-nono'i nala sila,
 faik fo ala la'o lena Au heti-heu nggala.”^{*}

¹⁸ Naa. Ndia ndandaan nae, mete ma Manetualain koka heni hataholi sala-singgo nala so, na hataholi ta paluu leni tunu-hotuk bali, fo tao makasufu Manetualain dalen.

Ita boso bii tasale Manetualain

¹⁹ De leoiak, tolanoo nggalei! Yesus tao nafaa Ndia daan, fo tao makasufu Manetualain dalen. Huu ndia de hatematak ia, boso bii bali tasale Ndia nai Ndia Mamana Malalaon Nalan Seli nai nusa-sodak. ²⁰ Masaneda Kama Malalaok Nalan Seli ndia! Nai ndia, hambu gorden inahuuk fo babaa, fo hataholi ta bole maso nasale tutik Manetualain. Tehuu no Yesus mamaten ndia, Ana soi dala beuk, fo hataholi bisa lakokola tutik lo Manetualain. ²¹ Lena-lenak bali, Yesus boe dadik malangga anggama fo ana seli, fo onolau ma heti Manetualain uma isi nala. ²² Huu ndia dadik ita hak, de, mai fo ita maso, teu tasale ma kokolak tutik to Manetualain. Tehuu ita musi tamahale tebe neu Ndia no dale ndoos. Te Yesus mamaten tao nalalao ita dalen, losa ita ta dudu'a dede'a manggalauk bali. Ma ita boe musi tasoda malalaok, sama leo malangga anggama laa kala, fo musi nadiu oe dei, bei fo maso ono-lau Lamatuak. ²³ Mai fo ita boe to'u tea-tea basa hata fo ita manakun la'eneu Manetualain. Ma ita boe musi tamahena teu Ndia, ma boso dudu'a mata-matak, te neu ko Ana tao tungga Ndia hehelun. ²⁴ Ma mai fo ata sangga dalak, fo kokoe ita tolanoo kamahale nala, fo ela ita basa nggata tatudu susuek no'uk, ma ue-tao dede'a malole mata-matak. ²⁵ Te au amanene so, hambu luma tala nau lakabubua bali lo sila tolanoo

^{*} **10:11** Kalua neme Masir mai 29:38 ^{*} **10:13** Sosoda Koa-kio kala 110:1 ^{*} **10:16** Yermia 31:33 ^{*} **10:17** Yermia 31:34 ^{*} **10:22** Malangga Anggama la Heti-heun 8:30; 16:4; Yeskial 36:25

hataholi kamahele nala. Tehuu boso leondiak! Te ei musi makabubua, fo tao matea esa no esa dalen. Nakalena bali, huu Lamatuak fai fafali main deka-deka so. Tao masaneneda kasa leondiak!

²⁶ Tolanoo susue nggale! Ita bubuluk losa lutulutuk, la'eneu dede'ak Yesus Karistus dala teteben. Tehuu mete ma ita heok tasadea Yesus, ma tambue tao sala-singgok takandondoo henin, na ndia ndandaan nae, ta hambu tunu-hotu fe'ek so bali fo bisa koka heni ita sala-singgo nala. ²⁷ Ita kada tahani to bibiik, fo Manetualain mai huku ita. Te ha'i naraka fo mana mbila ana seli ndia, nahehele so, fo sangga tao nakalulutu heni basa hataholi mana laban Ndia. ²⁸ Makahulun, mete ma hambu hataholi esa, fo la'o lena ba'i Musa heti-heun, ma hambu hataholi dua do telu fo dadik sakasii leondiak, na hataholi mana tao salak ndia, musi huku maten, de ta hambu ambon bali. ²⁹ Tehuu hatematak ia, mete ma hambu hataholi tao nakadadaek Manetualain Anan, na ndia sama leo ana tao Yesus daan belin ta, fo Ana tao nafaa heni daan fo tao nalalao hataholi ndia. Ma ta mbali Manetualain hehelun, fo nana mba'ak no hataholi ndia nenik Yesus daan. Ma ndia boe, tao nala Manetualain Dulan luli, fo natudu dale malolen neu hataholi ndia. Dudu'a sudik! Te hataholi mata leoiak, neu ko ana hambu huhukuk, fo belan seli bali, lena heni hataholi mana timba heni ba'i Musa heti-heun. ³⁰ Manetualain kokolak nitak nae, "Au aena hak, fo bala hataholi manggalaun.

Ma neu ko Au tao tungga leondiak."

Ma nana sulak bali nae,

"Manetualain ndia, na Lamatuak.

Neu ko Ana natuda huhukuk neu Ndia hataholi nala".^{*}

³¹ Masaneda te Manetualain nasoda nakandondoo henin! Neu ko hataholi la bii mete ma Lamatuak humu lala sala so!

³² Ei musi masaneda, neu faik fo bei fo ei mulai bubuluk la'eneu Karistus, boe ma ei dudua mala dadik manggaledok. Te faik ndia, mae ei hambu doidosok, ma toto'ak makadotok, tehuu ei makatataka ma mamahale makandoo neu Karistus. ³³ Hambu hataholi nakadadaek, ma nakamamaek ei nai hataholi no'uk matan. Hambu hataholi tao leondiak neu ei nonoo hataholi kamahele mala. ³⁴ Ei mameda kasian, ma matudu dale malole neu hataholi fo nana nandeek neni bui dale neu. Mete ma hataholi namana'o neni ei bua nala, na kada ei dale mala ndoo-ndoo, huu ei bubuluk so, mae, ei ia dei fo simbok dede'a fo lolen lena, fo hataholi ta bisa lamana'o lenin. ³⁵ Huu ndia de ei musi to'u tea-tea ei namahehelen ndia. Te dei fo Lamatuak bala makadotok fee ei. ³⁶ De, kada mahele! Te mete ma ei tao tungga Lamatuak hihii-nanaan nakandoo so, na dei fo ei simbo basan, fo Ana heluk ndia so neu ei. ³⁷ Lamatuak mana kokola nala sulak so la'eneu Hataholi fo Sangga Mai ndia nae,

"Ta dook bali, te Hataholi fo Sangga Mai ndia, toda mai so.

Boso ei samane mala ma'a-male, te Ana sangga mai lai-lai.

³⁸ Hataholi fo dale ndoos,

dei fo hambu nasalala'ek,

huu ana namahele Au.

Tehuu mete ma hambu mana makadedeak neme Au mai,

na Au daleng ta namahoko."^{*}

³⁹ Tehuu ita ia, ta hataholi makadedeak neme Manetualain mai. Te hataholi mata leondiak, neu ko naelak dook neme Ndia mai. Tehuu ita ia,

^{*} **10:27** Yesaya 26:11 ^{*} **10:28** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 17:6; 19:15 ^{*} **10:29** Kalua neme Masir mai 24:8 ^{*} **10:30** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:35, 36 ^{*} **10:38** Habakuk 2:3-4

hataholi kamahelek neu Manetualain. De, ita hambu sodak takandondoo henin to Ndia.

11

Ita musi tamahеле takandoo neu Manetualain, sama leo hataholi lele uluk

¹ Mete ma ita tamahеле teu Manetualain, na ndia ndandaan nae, ita tamahеле neu Ndia takandondoo henin. Te mete ma Ana helu sangga tao dede'ak esa, na ita bubuluk tae, neu ko Ana tao tungga heheluk ndia. Mae ita bei ta simbo hata-hata boe, te kada ita tamahеле takandoo. ² Hambu neme ita bei-ba'i nala, fo memak sila namahehelen leondiak. Huu ndia de Manetualain boe simbo kasa.

³ Daebafok ma lalai fo ita titan hatematak ia, ita tamahеле tae, Manetualain tao basa ia la. Tehuu Ana ta uki-dokik pake liman fo sama leo ita tita hataholi la tao pake lima nala, te kada Ana kokolak pake Ndia Dede'a-kokolan, boe ma basa sala dadi.*

Habel

⁴ Habel namahеле Manetualain. Huu ndia, de ana neni fefee malolen lena heni ka'an Kaen. Manetualain simbok no malole Habel ma ndia fefeen ndia, huu ndia dalen ndoos. De, mae ana mate dook so, tehuu ita bei tanoli teme ndia mai, huu namahehelen ndia.*

Henok

⁵ Henok boe namahеле neu Manetualain. Huu ndia de Manetualain so'u laik ndia neni nusa-sodak neu, fo ela ana boso mate. Hataholi la boe lasanggak ndia, tehuu ta latonggon, huu Manetualain so'u laik ndia. Manetualain simbok ndia no malole, de Manetualain nafada nae, "Henok ia, hataholi fo tao namahoko Au daleng.*"

⁶ De leoiak tolanoo nggalei! Manggaledok so, Manetualain ta simbok hataholi fo ta namahеле neu Ndia. Te hataholi fo nau neni Manetualain neu, na musi namahеле nae, Manetualain memak kasodak. Ma ndia musi namahеле nae, Manetualain nau tulu-fali hataholi fo mai sangga Ndia.

Noh

⁷ Noh boe namahеле Manetualain. Huu ndia de Noh namahеле neu Manetualain nafada mema kana nae, "Noh! Masaneda bou! Dei fo Au tao akalulutu daebafok ia unik fa tuak fo hataholi bei ta lita litak." Mae Noh bei ta nita nitak mata leondiak boe, te ana namanene neu Manetualain, ma ana tao ofak fo tao nasoda ndia uma isi nala. Huu ndia namahehelen ndia, de Manetualain taon ndia hataholi dale ndoos. Tehuu basa hataholi fo ta lamahеле, na Manetualain huku belak neu sala.*

Ba'i Abraham la'o ela ndia nggolom

⁸ Ba'i Abraham boe namahеле neu Manetualain. Huu ndia, de Manetualain noke nala ndia, nae, "Ham aa! Kalua la'o ela o nggolom, fo muni mamanak esa fo dei fo Au atudun neu o. Te dei fo dae ndia dadik neu o tititi-nonosim pusaka nala." Namanene leondia boe ma, ana tao tungga Manetualain hii-nanaun, mae ana ta bubuluk sangga bee neu.*

⁹ Faik fo ana losa dae ndia, boe ma nambadedei ndia teng, fo ana leo, sama leo hataholi deak nai dae ndia boe, fo Manetualain helu so sangga fee

* **11:3** Tutuik la'eneu Sososan 1:1; Sosoda Koa-kio kala 33:6, 9; Yohanis 1:3 * **11:4** Tutuik la'eneu Sososan 4:3-10 * **11:5** Tutuik la'eneu Sososan 5:21-24 * **11:7** Tutuik la'eneu Sososan 6:13-22 * **11:8** Tutuik la'eneu Sososan 12:1-5

ndia. Basa de, ndia anan Isak ma ndia umbun Yakob boe ala leo lai ndia, te Manetualain helu so, fo fee dae ndia dadik sila pusaka nala.* ¹⁰ Ana namahena, dei fo ana leo kota esa fo ana seli. Te, Manetualain mesa kana tao gambar, fo nambadei kota ndia.

Bei Sara

¹¹ Sara, fo ba'i Abraham saon, namahele neu Manetualain boe. Mae ndia bei ta bonggi nitak, ma namalasi nalan seli so, tehuu Manetualain tao fo ana bisa dadik beik neu hataholi nusa inahuuk esa. Te ana namahele, nae, neu ko Manetualain tao tungga hata fo Ana heluk ndia so.* ¹² Huu ndia de mae ndia namalasi nalan seli so boe, te ana bei bisa hambu numbu-saduk makadotok, losa ta hambu hataholi hinggga nala sala. Te sila no'un sama leo nduuk malai lalai, ma salaek malai tasi bifi.*

Ba'i-ba'i la fo lamahele ma lamahena nusa namo esa

¹³ Ita bei-ba'i nala fo ba'i Abraham, ba'i Isak, ma ba'i Yakob boe lamahele lakandoo neu Manetualain losa ala mate. Tehuu ala bei ta simbo nusak, fo Manetualain heluk ndia. Mae leondiak boe, tehuu ala lamahena lakandoo, ma dale nala lamahoko, huu ala lita nusak ndia leme dook mai. Te ala manaku so, lae, sila kada hataholi nusa deak, fo ala leo tataak nai daebafok ia.* ¹⁴ Naa te, manggaledok so, hataholi fo mana kokola leondiak, ala dokodoe so, fo hambu mamanak esa dadik neu sila nusa hehelin. ¹⁵ Mete ma nusak ndia fo ita ba'i nala ala dokodoek ndia so, fo ndia ba'i Abraham dae fua funin, na neu ko ala hambu fai lelak no'uk, fo ala fali leni ndia leu. ¹⁶ Tehuu nusak fo ala dokodoek ndia, na ndia nusak fo ana seli nai nusa-sodak. Huu ndia de Manetualain simbok sila no malole, fo ala dadik Ndia hataholi nala. Te Ana nahehele nala memak kota esa so feen neu sila nai nusa-sodak.

Ba'i Abraham fee anan Isak

¹⁷⁻¹⁸ Ba'i Abraham boe namahele tebe-tebe neu Manetualain, faik fo Manetualain sangga uku-sudi ndia namahehelen. Huu ndia de ana tao tungga Manetualain palendan, de ana fee anan Isak dadik neu tunu-hotuk.* Naa te, makahulun Manetualain helu so la'eneu kakanak ndia nae, "Neme o anam Isak ia, dei fo o hambu numbu-saduk no'uk, losa ala dadik hataholi nusak fo ana seli".* ¹⁹ Tehuu ba'i Abraham dudu'a so nae, Manetualain naena koasa fo tao nasoda falik hataholi kamates. Memak tetebes ndia, te faik ndia sama leo ana hambu falik ndia anan fo ana dadik neu tunu-hotuk so.

Ba'i Isak

²⁰ Ba'i Isak boe namahele neu Manetualain. Huu ndia de ana hule, fo ela dei fo Manetualain fee baba'e-babatik neu ndia anan Yakob ma Esau.*

Ba'i Yakob

²¹ Ba'i Yakob boe namahele neu Manetualain. Huu ndia de faik fo ana sangga mate, nambadeik luku-luku to'u tete'e-aik, fo nakaluku-nakatele neu Manetualain. Basa de ana hule Manetualain fee baba'e-babatik neu ndia umbun, fo neme ndia anan Yusuf mai.*

Ba'i Yusuf

* **11:9** Tutuik la'eneu Sososan 35:27 * **11:11** Tutuik la'eneu Sososan 18:11-14; 21:2 * **11:12** Tutuik la'eneu Sososan 15:5; 22:17; 32:12 * **11:13** Tutuik la'eneu Sososan 23:4; 1 Isra'el no Yahuda Tutuin 29:15; Sosoda Koa-kio kala 39:13 * **11:17-18** Tutuik la'eneu Sososan 22:1-14 * **11:17-18** Tutuik la'eneu Sososan 21:12 * **11:20** Tutuik la'eneu Sososan 27:27-29, 39-40 * **11:21** Tutuik la'eneu Sososan 47:31—48:20

²² Ba'i Yusuf boe namahele neu Manetualain. Faik fo ana sangga mate, namahele nae, Manetualain dei fo noo Ndia hataholi Israel asa kalua leme nusa Masir mai. Huu ndia de ana helu sala, fo ala musi leni falik ndia dui-loun, mete ma ala la'o ela nusa Masir.✧

Ba'i Musa ina-aman

²³ Ba'i Musa ina-aman boe lamahele neu Manetualain. Faik fo inan bonggi nala ndia, boe ma lafunin losa bulak telu, huu ala lita ndia aon nombe-nombe. Ma ala ta bii mane nusa Masir, mae ana palenda ndia hataholi nala, nae, "Tao misa memak basa kakana touanak, fo nana bonggik neme hataholi Ibrani la mai".✧

Ba'i Musa

²⁴ Faik fo Musa inahuu mai, ndia boe oo namahele neu Manetualain. Te makahulun mane Masir ana fe'on so'u nala ndia, fo dadik neu ndia anan. Mae leondiak boe, tana nau hataholi la taok ndia leo mane Masir numban.✧

²⁵ Te ana dudu'a nae, malolenak ana nasoda to'a-taa no'u no Manetualain hataholi nala, neme ndia nasoda namahoko no dede'a manggalauk fo kada nahele ta dook. ²⁶ Ana ela hataholi la lakadadaek ndia, huu namahena neu Karistus, fo ndia Hataholi fo Manetualain heluk so, sangga haituan mai. Ana nahele leondiak, huu ana bubuluk dei fo Lamatuak bala fee ndia seseba malolen lena heni basa hata-heto malai dae Masir.

²⁷ Ba'i Musa boe namahele neu Manetualain, faik fo noke mane Masir nakambo'ik fo noo ita bei-ba'i nala la'ok kalua leme ndia nusan mai. Mae manek manggalau nalan seli, tehoo ba'i Musa ta biin. Ana namahele nakandoo neu Manetualain fo ta nana nitak, sama leo ana nita aon Manetualain.✧

²⁸ Ba'i Musa boe namahele neu Manetualain, faik fo ala lahehele so, fo sangga ala la'o kalua leme dae Masir mai. Te ana tao tungga Manetualain palendan, ma nadenu ita bei-ba'i nala tao Paska sososak, ma hala bi'ilombo, de ala ha'i lala bi'ilombo ndia daan fo ala tao tanda neu sila uma nala. Le'odaen ndia, Manetualain atan neme nusa-sodak mai fo tao nisa basa kakana ka'ak manai nusa Masir. Tehoo ana ta maso neu tao nisa nai ita bei-ba'i nala uma nala, huu ana nita daak ndia nai sila uman lelesu nala.✧

Ita bei-ba'i nala

²⁹ Faik fo ita bei-ba'i nala kalua leme dae Masir mai, sila boe lamahele neu Manetualain. Huu sila namahehele nala ndia, de Lamatuak tada ba'e oe manai Tasi Mbilas, fo ala lena no sodak leni dae madak leu. Tehoo soldadu Masir fo mana husi tungga sala, ala bolo mate ledoeik fo ala soba lesik ndia.✧

Ina Rahab

³⁰ Faik fo ita bei-ba'i nala maso nusa Kana'an so, sila boe lamahele neu Manetualain. Te ala tungga Ndia palendan, de la'o e'o kota Yeriko tembo dean losa faik hitu. Boe ma tembok ndia tu'u heni tuti kana.✧

³¹ Hambu Rahab boe fo makahulun ana dadik ina kalabik nai kota ndia. Huu ana namahele neu Manetualain, de ana simbok no malole hataholi Israel asa mana mete-makun, ma nafuni sala nai ndia uman. Boe ma

✧ **11:22** Tutuik la'eneu Sososan 50:24-25; Kalua neme Masir mai 13:19 ✧ **11:23** Kalua neme Masir mai 2:2; 1:22 ✧ **11:24** Kalua neme Masir mai 2:10-12 ✧ **11:27** Kalua neme Masir mai 2:15

✧ **11:28** Kalua neme Masir mai 12:21-30 ✧ **11:29** Kalua neme Masir mai 14:21-31 ✧ **11:30** Yosua 6:12-21

Lamatuak tao nakalulutu basa hataholi Yeriko la, huu ta nau lamanene leu Ndia. Tehuu Lamatuak tao nasoda Rahab huu ndia namahehelen.*

Hataholi fe'ek no'uk boe oo lamahele leu Manetualain

³² Au bei bisa kokolak naluk bali, la'eneu hataholi fe'e kala, fo lamahele leu Manetualain. Tehuu au faing ta, fo tui lutu-lutuk la'eneu Gideon, Barak, Simson, Yefta, Dauk, Samuel, ma Lamatuak mana kokola fe'e nala.* ³³ Sila basa sala lamahele neu Manetualain. Huu ndia, de hambu mana senggik laban mane kala. Hambu mana to'u palenda no dale ndoos, fo nasala'e hataholi fo ta kasalak, ma huku hataholi kasalak. Hambu mana simbo hata fo Lamatuak hehelun ndia so. Ma hambu ana senggik meo-asu.* ³⁴ Hambu mana ta mate ha'i mana mbila inahuuk. Hambu Lamatuak nasala'e nala neme hataholi fo nau tao nisa sila nenik tafa. Hambu fo ta balakaik, tehuu Lamatuak tao nala sala balakaik. Hambu Lamatuak tao nala sala dadik ana seli fo latati, losa ala husi lakadedeak musu soldadu nala leme mamana fe'e kala.* ³⁵ Hambu ina-ina kala boe fo ala simbo falik sila ana nala fo Manetualain tao nasoda fali kasa.

Tehuu hambu nana tao doidosok, huu ala lamahele neu Manetualain. Ala lahiik mate, fo ela sila boso heok lasadea Manetualain. Te ala ta laketu natututin lo Ndia. De, ala lamahena, lae, dei fo Manetualain so'u sala fo lasoda malolen lena bali nai nisa-sodak.* ³⁶ Hambu nana haumemee kala, ma nana filuk. Hambu fe'e kala bali na ei nala nanakabik nai bui dale.* ³⁷ Hambu mana matek, huu nana mbiak nenik batu. Hambu ala mate, huu hataholi holo ba'e duak ao nala. Hambu mate, huu nana tatik nenik tafa. Hambu fo nasoda hata taak, de kada pake balo'as neme banda louk mai, huu hataholi tao doidoson ma tao nakatoto'a kasa, losa nana husi heni kasa,* ³⁸ de ala lalai leu leo lai mamana nees, nai lete kala, nai lua kala, ma nai bolo dae la. Hataholi la tao lakadadae kasa, ma husi heni sala leu leo lai mamana ta malole. Tehuu ta nandaa mete ma hataholi manai daebafok leo sama-sama lo sala, huu sila namahehele nala ana seli.

³⁹ Manetualain koa basa sala, huu sila namahehele nala leu Ndia. Tehuu losa sila mamaten boe, ala bei ta simbo hata fo Manetualain heluk ndia. ⁴⁰ Ana nau fo tungga Ndia hehelun nenik dala malolen lena. Huu Ana nau fo ita basa nggata bisa tasoda takandoo sama-sama to Ndia: fo ndia hatematak ia ita talelak Karistus so, ma sila fo mana mate lele ulu kala boe.

12

¹ De, talobee no ita fo bei kasodak hatematak ia? Ita sama leo hataholi mana tungga nakasusudik nalaik. Ita bei-ba'i nala, fo lamahele neu Manetualain, makahulun ele, ala sama leo mana manilu kala, fo lambadeik ndule fo fufu'a ita samane nala. Tehuu mete ma ita bei nanamba'ak no sala-singgo kala, na ndia tao nala ita talai koe-koe. Huu ndia de ita musi nggali heni basa sala-singgo kala sila, fo ela ita bisa talai no tean. Te Manetualain mesa kana hele nala ita so, fo tungga nakasusudik ia, de ita musi takatataka fo talai losa to lane. ² Ma ita musi talai no matak ta suli kii-konak, tehuu kada suli Yesus. Te Ndia ndia soi dalak fo ita bisa tamahela teu Manetualain. Ma dei fo Ana tulu-fali

* **11:31** Yosua 6:22-25; 2:1-21 * **11:32** Mana Kee Dede'a kala 6:11—8:32; 4:6—5:31; 13:2—16:31; 11:1—12:7; 1 Samuel 16:1—1 Mane-mane kala 2:11; 1 Samuel 1:1—25:1 * **11:33** Daniel 6:1-27
 * **11:34** Daniel 3:1-30 * **11:35** 1 Mane-mane kala 17:17-24; 2 Mane-mane kala 4:25-37 * **11:36**
 1 Mane-mane kala 22:26-27; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 18:25-26; Yermia 20:2; 37:15; 38:6 * **11:37**
 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 24:21

fo ita bisa tamahale takandondoo losa basan. Masaneda do ta? Faik fo Yesus doidoso nai ai nggangedek, na hataholi la haumemeen, tehoo Ana nakatataka nakandoo. Te Ana bubuluk, mete ma basa Ndia doidoson, dei fo Ndia dalen namahoko. Tetebes ndia. Te Ana mate, boe ma Manetualain so'u nala Ndia fo nanggatuuk neu Manetualain boboa konan, de Dua sala palenda no'u. ³ Mae hataholi tao manggalauk neu Ndia, tehoo Ana nakatataka nakandoo. De ei boso mafalende heni Yesus doidoson ia, fo ela ei bisa makatataka makandoo, ma ta mamede manggu.

Manetualain nau nafada fo nanoli ita, sama leo amak esa nanoli anan

⁴ Ei laban soba-dou kala so, tehoo ei bei ta laban tingga-tingga losa ei daa nala faa. Tetebes, hetu? ⁵ Fama ei mafalende heni Manetualain Dede'a-kokolan so, fo Ana nafada ei, sama leo amak esa nakokola no ndia anan nae,

"Ana nggo ei!

Mete ma ita Lamatuan nanoli o nenik huku-dokik, suek o masoda tungga dala tetebes,

na, o boso tao makadadaek!

Ma mete ma Ana ka'i fo nanoli o,

na, o dalem boso kadi'i.

⁶ Te ita Lamatuan ka'i fo nanoli hataholi fo Ana suen.

Memak basa hataholi fo Ana simbon dadik neu Ndia anan,

na, neu ko Ana ka'i sala fo nanoli sala."^{*}

⁷ De, mete ma Manetualain ka'i fo nanoli ei fo masoda tungga dala ndoos, na kada makatataka. Ana tao leondiak, huu ei dadik neu Ndia ana nala so. Te amak esak-esak musi ka'i fo nanoli ndia anan, losa kakanak ndia nasoda tungga dala ndoos. ⁸ Te mete ma Manetualain ta ka'i fo nanoli ei sama leo Ndia ana fe'e nala, na ndia ndandaan nae, ei ia, Ndia anan ta ei.

⁹ Ita tateme fee hada-holomata neu ita ama bonggin nai daebafok ia, huu ana ka'i ma nanoli ita neu faik fo ita bei kadi'ik. Tetebes ndia so. Tehoo lena-lenak bali, ita musi tamanene teu Manetualain, huu Ndia ndia ita Aman manai nusa-sodak, ma Ana nau ka'i fo nanoli ita, suek ita tasoda tungga dala ndoos. ¹⁰ Ita ama bonggin ka'i fo nanoli ita kada ta doo anak, tungga hata fo ana taok malole. Tehoo Manetualain bubuluk lena, hata fo ita paluu tanoli. Huu ndia de Ana ka'i fo nanoli ita suek tasoda malalaok sama leo Ndia. ¹¹ Memak ta malole, mete ma ita nana ka'ik. Tehoo doo-doo boe, te ita dalen dadi ndoo-ndoo, huu ita bubuluk so fo tasoda tungga Lamatuak hihii-nanaun.

¹²⁻¹³ Tolanoo nggalei! Tao matetea ei lima mala fo mana mangguk ndia so, ma tao mamada'u ei ei mala fo mabela ndia so. Boso malaik peko-paki, tehoo malai ndoos makandoo, fo sila ta mana dadadik bali hambu fufu'a balakaik, suek bisa lalai lakandoo. Ei musi tao matea ei dale mala fo makatataka makandoo, ma mamahale neu Karistus.^{*}

Boso timba heni Manetualain dale malolen neu ei

¹⁴ Tolanook fo mamahale neu Karistus! Ei musi mbalak eik fo masoda no mole esa no esa. Ma masusia tingga-tingga, fo masoda malalaok. Te hataholi fo ta malalaok, ta bisa nita Manetualain.

¹⁵ Ei musi esa toba esa fo suek boso losak hambu neme ei mai nakadadeak losa ta nameda Manetualain dale malolen. Manea matalolole fo boso mbo'i hataholi mana dale hedik ana toda nai ei lalada mala. Te

ndia sama leo laso makaheduk, fo ana tao nakalulutu hataholi no'uk.*
 16 Ma mata neuk, ma manea fo boso hambu mana maeok. Boe ma mata neuk, ma manea fo boso hambu mana masoda fo ta mbali Manetualain, sama leo Esau. Esau ndia, ba'i Isak ana ulun. Faik esa, Esau fali neni uma neu, te ana ndoe nalan seli. Ana noke nana'ak pinggak esa neme fadin Yakob mai, ma ana bae nenik ndia hak ka'an.* 17 Tehuu ta dook boe, te ita bubuluk Esau fale dalen so. Huu faik fo ama Isak nau noke Lamatuak fee baba'e-babatik neu ndia ana ulun, tehuu Isak ta bisa noke bali, huu Esau fee hiak heni ndia hak. Huu ndia de mae namatani boe oo, ana ta bisa hambu falik hata fo makahulun ana nggali henin ndia so.*

18 Leoiak tolanoo nggalei! Ita bisa teni Manetualain matan teu, tungga dala beuk fo Ana soi fee ita so. Tehuu makahulun ele, ita bei-ba'i nala bei ta bisa leondiak. Te faik fo Manetualain mba'a heheluk no sila, ala ladekak lo lete batu esa, nade Sinai. Nai letek ndia lain, hambu ha'i mana mbilak. Hambu ani sanggu boe. Ma nai letek ndia boe nana mbotik no makiu mumuuk, losa tao nala sala bii lalan seli. 19 Sila boe lamanene to'ik liin, boe ma Lamatuak halan fo ana seli kalua neme letek ndia mai. Lamanene Lamatuak kokolan boe, de ala boe bii, losa loke ba'i Musa, lae, "Awii! Ita ta bisa tahele tamanene halak ia bali!"* 20 Sila memak ta bisa lahele, huu hata fo Lamatuak palendak ndia, belan seli. Te Ana nafada nae, "Ta bole hambu mana heta ein nai letek ia! Mae hataholi do banda! Te see fo ana heta ein nai letek ia, musi nanambiak nenik batu losa maten."* 21 Hata fo ala litan nai letek ndia, memak nakaliki tetebes. Losa ba'i Musa mesa kana boe ana dele mbuse makasufuk.*

22 Tehuu hatematak ia, dalak neni Lamatuak neu nana soik, ma ita takokola takandoon to Ndia so. Hatematak ia, ita teni letek esa teu, nade Sion. Ma nai ndia, hambu kota Yerusalem. Kota Yerusalem ta manai daebafok, tehuu kota Yerusalem beuk manai nusa-sodak, fo ndia Manetualain mamana leleon. Nai ndia, Lamatuak ata nala manai nusa-sodak makadotok, losa lifu-lifuk fo ala tao feta lakasoe lakandoo. 23 Kota ndia boe, dadik neu mamana nakabuak so, soaneu basa hataholi kamahele kala leu Karistus. Te Lamatuak tao nala daftar, fo sulak sila esa-esak nade nala nai nusa-sodak so. Manetualain nai ndia boe, de neu ko Ana palisak, ma timba-tai basa hataholi la sodan. Ma nai ndia boe hambu nakabubuak basa hataholi la, fo makahulun ele Manetualain simbo kasa no malole, huu ala lamahele leu Ndia. Nai ndia ala dadi natetuk. 24 Ma nai ndia boe hambu Yesus fo dadik neu lelete neu Manetualain no hataholi. Yesus maten, nafaa heni Ndia daan ndia, fo ela Lamatuak bisa mba'a hehelu beuk no ita. Huu ndia de Yesus daan, tao makasufu Manetualain dalen. Tehuu ia fe'e neme Habel daan nai tutui sososan ndia. Te faik fo Kaen tao nisa Habel, boe ma Habel daan fo ana faa ndia, tao nala Manetualain dalen natobi, losa Ana huku Kaen.*

25 Pasak ndi'i dook matalolole, fo mamanene neulalau hata fo Manetualain sangga kokolak neu ei. Boso tao sama leo ita bei-ba'i nala, fo ala timba heni ba'i Musa kokolan, neu faik fo ana dadik Manetualain mana kokolan nai daebafok ia. Basa de Lamatuak huku sala. Nakalenak no ita! Mete ma ita ta nau tamanene Ndia kokolan neme nusa-sodak mai, na neu ko Ana huku ita belan lena.* 26 Faik fo ita bei-ba'i nala lambadeik

* 12:15 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 29:18 * 12:16 Tutuik la'eneu Sososan 25:29-34 * 12:17 Tutuik la'eneu Sososan 27:30-40 * 12:19 Kalua neme Masir mai 19:16-22; 20:18-21; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:11-12; 5:22-27 * 12:20 Kalua neme Masir mai 19:12-13 * 12:21 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 9:19 * 12:24 Tutuik la'eneu Sososan 4:10 * 12:25 Kalua neme Masir mai 20:22

lai lete Sinai, na Lamatuak halan fo ana seli ndia, tao nala dae nangge'o. Hatematak ia Ana helu nae,
 “Dei fo Au tao dae nangge'o la'i esa bali,
 tehuu ta kada dae nagge'o,
 te lalai boe nangge'o tungga”.✧

²⁷ Faik fo Lamatuak kokolak nae, Ana nau tao basan nangge'o “la'i esa bali”, na ndia ndandaan nae, Lamatuak sangga tao nangge'o basan, fo Ana nakadadadik nai lalai ma daebafok ia ta bisa lahele so, de mopo heni sala. Tehuu basa manai nusa-sodak isin ndia fo bisa lahele, de ala leo lakandoo.

²⁸ Manetualain to'u palenda nai nusa-sodak. Nusa-sodak ndia ta bisa nakalulutuk. Kada ndoo-ndoo! Huu Ana nau simbok ei, fo ei maso dadik Ndia hataholi nala lai ndia, na, mai fo toke makasi teu Ndia, takaluku-takatele teu Ndia, ma so'u dema-demak Ndia, huu Ndia ana selin! ²⁹ Tehuu ita boe mata neuk, huu Manetualain nasan sama leo ha'i fo na'a heni basan.✧

13

Ita musi tasoda malole esa no esa

¹ Naa, tolanoo susue nggalei! Hambu dede'ak luma fo au sangga tao nasanenedak ei.

Boso mafalende masue ao makandoo, mia ei tolanoo kamahele nala.

² Boso mafalende malengga dalek fo simbok hataholi fo ei ta malelak nai ei uma nala. Te hambu tolanook luma fo simbo litak hataholi leondiak, ta bubuluk te hataholi la sila, Manetualain atan neme nusa-sodak mai.✧

³ Boso mafalende tao matak neu hataholi manai bui, te sila nana humuk huu lamahale neu Karistus. Huu ndia, de ei musi tulu-fali sala, sama leo ei mesa nggei fo nana humuk.

Ma boso mafalende tulu-fali hataholi mana hambu doidosok. Makaneni sala no malole, sama leo ei mesa nggei fo simbo doidosok ndia.

⁴ Sasaok ndia malalaok. Tehuu boso losak sasao malalaok ndia, dadik manggenggeok. Te neu ko Manetualain huku basa hataholi mana hohongge kala lo hataholi fo sila saon ta ndia.

⁵ Boso balena'o doik. Tehuu ei musi masoda no mana daik mia hata fo ei enam. Te Manetualain kokolak so, nae,
 “Mae talobee oo, Au ta afalende heni ei.

Mae talobee oo Au ta la'o ela ei”.✧

⁶ De, tao matetea ei dale mala, sama leo hataholi sulak nitak nae,
 “Huu au Lamatuang nau tulu-fali au,
 huu ndia de au ta bii.

De ta hambu hataholi esa boe,
 fo ana bisa babalik au”.✧

Boso fali tungga heti-heu anggama laak, tehuu mamahale makandoo neu Karistus

⁷ Boso mafalende heni ei malangga nala, fo lanoli litak ei Manetualain Dede'a-kokolan. Dudu'a neulalau sila dala soda nala, ma sila natutudu namahehele nala. Te hata fo ala lamahelek ndia, na ndia:

⁸ Yesus Karistus ndia, fo ta nasafali nitak.

Neme sososan mai, losa hatematak ia, ma losa dodoon neu,
 Ndia bei sama nahele.

✧ 12:26 Hagai 2:6 ✧ 12:29 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:24 ✧ 13:2 Tutuik la'eneu Sososan 18:1-8; 19:1-3 ✧ 13:5 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 31:6, 8; Yosua 1:5 ✧ 13:6 Sosoda Koa-kio kala 118:6

⁹ Huu ndia de ei boso matungga dea mia nanonoli kasalak. Manetualain tao natea ei dalem, huu Ndia natudu Ndia dale malolen neu ei so. Ta huu ei tungga heti-heuk la'eneu na'a-ninuk. Huu heti-heuk leondiak sosoan ta.

¹⁰ Makahulun ele, nai Manetualain Teng Huhule-haladoin pasan ndia, hambu mei tunu-hotuk soaneu banda tunu-hotu kala. Malangga anggama mana ono-lau nai ndia, naena hak na'a mbaa elak neme mei ndia mai. Tehuu hatematak ia, ita taena mei fe'ek.* Ma malangga anggama laak ta naena hak na'a nai ndia. ¹¹ Makahulun, tungga-tungga teuk, na malangga anggama manai lain seli, neni banda tunu-hotuk daan, fo taon neu Manetualain Kama Malalaon Nalan Seli dalek. No leondiak, na Lamatuak nafalende heni sila sala-singgo nala. Boe ma ala leni banda ndia, fo ala tunun nai nggolo deak.† ¹² Leondiak boe no Yesus. Ndia boe dadik tunu-hotuk fo Manetualain bisa koka heni basa hataholi sala-singgo nala. Ma faik fo Ana doidoso, ala hela loo Ndia, fo leu tao lisan nai kota Yerusalem deak. ¹³ Huu ndia, de mai ata teni Yesus teu, fo tamahele takandoo neu Ndia. Mae, hataholi lakadadaek ita boe oo, ita musi tahehele simbok, sama leo Ndia. ¹⁴ Te ita kada leo tataak nai daebafok ia. Tehuu ita tamahena, fo leo nai kota beuk nai nusa-sodak losa dodoon neu. ¹⁵ Huu Yesus dadik tunu-hotuk neu ita, de ita ta paluu teni banda tunu-hotuk fee Ndia bali. Tehuu hambu fefee fe'ek fo ita musi teni takandoo, fo fee Manetualain, na ndia fefee koa-kiok, fo so'u laik dema-demak Ndia naden. ¹⁶ Ma boso mafalende heni tao dede'a malole neu hataholi fe'ek. Mete ma ala paluu hata, na tulu-fali sala. Te basa sila boe dadik, sama leo fefeek fo tao namahoko Manetualain dalen.

¹⁷ Ei musi mamanene neu basa hataholi fo mana makaneni ei. Te sila boe, lanea ei samane mala leledo-le'odaen. Dei fo ala musi lataa sila ueledin nai Manetualain matan. De, mamanene neulalau sala, fo ala bisa lafada no dale namahokok. Boso losak ala lafada lo dale makalulutuk, huu ei la'o ela Yesus Karistus dala sodan. Te no leondiak, na, ei ta hambu nanalak bali.

Mana sulak susulak ia, nafada sukuur ma hule-haladoik neu hataholi Ibrani la

¹⁸ Tulun hule-haladoi makandoo fee ai. Te memak ai dale nala ndoos, ma ai nau tao dede'a malole makandoo. ¹⁹ Lena-lenak bali, tulun hule-haladoi fo au bisa fali lai-lai uni ei uu.

²⁰⁻²¹ Manetualain ndia mana tao ai dale nala ndoo-ndoo. Au oke fo Ana tulu-fali ei, fo ei bisa tao tungga basa Ndia hihii-nanaun. Au boe hule fo Ana tulu-fali ita basa nggata, fo dadik teu hataholi mana tao namahoko Ndia dalen. Te Manetualain pake Yesus Karistus daan mana faak ndia, suek mba'a hehelu beuk no ita. Heheluk ndia la'o nakandoo losa babasan. Boe ma, Manetualain tao nasoda falik ita Lamatuan Yesus. Hatematak ia, Yesus nakaboi ita, sama leo manahoo fo ana seli ndia. Huu ndia de ita so'u dema-demak Ndia naden, ma koa-kio nakandondoo henin Ndia. Tetebes hetu!

Soda-molek

²² Tolanoo susue nggalei! Au oke fo ei simbok no malole au nanoli-nafadang ia no dale malenggak. Te susulak ia, kada keke'uk. ²³ Hambu

* **13:10** Hambu hataholi nae, ia la'eneu mei parjamuan, naa te ta. Mei ia natudu Lamatuak Yesus tunu-hotuk nai ai nggangek. Ita bala tunu-hotuk ndia, ma ita teni fefee koa-kiok takandoo, fo fee Manetualain. Mete lalane kasanahulu lima manai dae ia. † **13:11** Malangga Anggama la Heti-heun 16:27

halak fo au nau ei basa nggei bubuluk. Fo ndia: ita tolanoon Timotius kalua neme bui dale mai so. Mete ma ana mai lai-lai neni au mai, na dei fo ai dua nggai sama-sama mini ei miu.

²⁴ Au haitua soda-molek neu ei malangga mala, ma soda-molek neu ei basa nggei, fo mana mamahela neu Yesus Karistus. Tolanoo kala maleme propinsi Itali mai boe, ala haitua sila soda-molen.

²⁵ Au oke fo Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei. Leondiak leo!

Susulak neme malangga nggalei ina mai, nade Yakobis

Soda-molek

¹ Soda-molek neme au mai, Yakobis. Au ia Manetualain no Lamatuak Yesus Karistus atan.

Au sulak susulak ia, fee ei hataholi Yahudi la mana tungga Lamatuak Yesus so, fo mana taik nai sudi bee.* ✧

Mete ma hambu toto'ak, na makatataka ma mamahela neu kada Manetualain

² Tolanoo nggalei! Au sangga afada leoiak: mete ma ei hambu toto'ak mata-matak, na, boso fee ei samane mala male. Kada simbok no dale namahokok, huu neu ko mate'en te, buna-boan malole. ³ Ita bubuluk tae, hataholi see nakatataka nai to'a-taak leondiak, losa nakambo'ik neme soba-douk mai, ma ana bei namahela nakandoo neu Manetualain, na, ndia ana tao nala ei dale mala dondoo, mete ma hambu soba-dou fe'ek. ⁴ De ei ta bole heok masadea toto'ak. Tehuu ela ei bisa manoli makatataka nai toto'ak, losa babasan. No leondiak, na, ei namahehelen dadi matetuk, losa ta mana daik hata-hata esa boe.

Mete ma ita toke dede'ak esa neme Manetualain mai, na, boso moke no dale bibiak

⁵ Mete ma hambu luma leme ei mai, lameda tala bubuluk tao hata nai toto'ak dale, na, ei bisa moke neu Manetualain fo mana bubuluk basan. Ndia ndia, bisa natudu ei dalan. Ana soi dalak no dale namahokok, ma ta namanasa ei, mete ma ei hule neu Ndia. ⁶ Tehuu mete ma, ei hule Ndia, na, boso hule no dale bibiak. Ei musi mamahela no tetebes, mae, neu ko Ana bisa fee hata fo ei hulek ndia. See hule no dale bibiak, na, ndia sama leo lli, fo ani fuu loe-nda'e ta no matetun. ⁷⁻⁸ Hataholi fo dalen lofoanak nanggongga leondiak, na, ta natetu no basa dede'ak lala'en. Boso mamahena mae, ana hambu hata-hata neme Manetualain mai.

Hataholi hata taak, ma hataholi kamasu'ik

⁹ Hataholi hata taak, mana mamahela neu Lamatuak Yesus so, ana musi namahoko, huu Manetualain so'u nalan dadik Ndia bobonggin. ¹⁰⁻¹¹ Ma hataholi kamasu'ik mana mamahela Lamatuak Yesus so, ana musi namahoko, huu Lamatuak nanolin fo boso koaao. Hatematak ia, ana bubuluk nae, ndia hata nala neu ko mopo heni sala, sama leo bungga nula nabuna malole, te ta dook boe ma ledo haan, de male henin. Leondiak boe, neu hataholi kamasu'i kala. Mae ala lasambute lo sila tatao-nono'i nala, te neu ko mopo heni sala boe.*

Basa dede'a malole, leme Manetualain mai, tehuu dede'a manggalauk, ta leme Ndia mai

¹² Hataholi mana makatataka soba-douk, losa nala deak, na ana simbo nala ndia nggadin. Huu, ana simbo ndia nggadi sodan, fo Manetualain

* **1:1** Dede'a Yunani nae, "fee hataholi nusak sanahulu dua fo ala leo latangelak". No leondiak, Yakobis sulak susulan fee hataholi Yahudi la fo nana salanik so. Tehuu ndia nanoli-nafadan nai ia, la'eneu basa hataholi salani kala. ✧ **1:1** Mateos 13:55; Markus 6:3; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 15:13; Galati 1:19 ✧ **1:10-11** Yesaya 40:6-7

helu elan fee hataholi mana sue neu Ndia. Ana simbo nggadin sama leo hataholi mana senggik, ana simbo makota.†

13 Masanenedak matalolole! Mete ma hambu hataholi luma leme ei mai, ana hambu soba-douk, ma nahiik tao salak, na, boso makasasa'e kana mae "Manetualain ndia, soba au." Boso leondiak te Manetualain ta nahiik nitak tao salak. Ma Ndia boe oo ta soba nitak hataholi, fo tao salak. 14 Tehuu salak ndia kalua neme hataholi dale hehelin mai. Ndia dalen nahiik tao manggalauk, de ana pode langgauten, fo ana tao manggalauk ndia. 15 Boe ma ana tao tungga ndia dudu'a manggalaun ndia. Ndia mate'en, Manetualain natuda huku mate neu hataholi mana tao manggalauk.

16 Tolanoo susue nggalei! Boso ei nana kedi nalak, la'eneu basa ia la.

17 Dede'a manggalau kala sila, ta kalua leme Manetualain mai. Tehuu Ana fee basa baba'e-babatik malole ma basa dede'a malalaok. Ndia ndia, mana makadadadik ledo no bulak, ma nduu kala. Basa sala, lali-lali mamanak lai lalai, ma tao sila sa'o-mafo nala lai daebafok lamata fe'ek taa-taa. Kada Manetualain mesa kana, ta namata fe'ek. 18 Manetualain hihiiin soaneu ita leoiak: Ana fee Ndia Dede'a-kokolan neu ita. Ma Ana pake Dede'a-kokolan ndia, fo Ana tao nasoda ita. Neme basa hata fo Ana taon nai daebafok ia, Ana hele nala ita so, dadik teu Ndia mbule ulun.

Mamanene ma tao tungga Manetualain Dede'a-kokolan

19 Tolanoo susue nggalei! Masanenedak dede'ak ia: boso kokolak mabalok. Malolenak pasa ndi'ido mala fo mamanene hataholi fe'ek dede'a-kokolan. Ma boso hailai mamanasa. 20 Te mete ma hataholi namanasa, na, ana ta bisa tao dede'a malole, tungga Manetualain hihiiin.

21 De, ei musi hotu heni basa ei sala nala. Sama leo hataholi mana tofa nalalao osin, de ana hotu heni kadafu kala. Ma ei boe oo, musi simbok Manetualain Dede'a-kokolan no dale kadi'i taidaek. Dede'a-kokolak sila sama leo bini nana selek nai ei dale mala. Mete ma ei simbok mala Manetualain Dede'a-kokolan, na, neu ko Manetualain nakambo'ik heni ei, neme ei sala nala mai, ma simbok ei, fo masoda makandondoo henin mia Ndia.

22 Mete ma ei simbok mala Manetualain Dede'a-kokolan so, na, ei musi tao tunggan. Boso kada mamanene! Mete ma kada ei mamanene, tehuu ta tao tunggan, na, ei ndia masapepeko ei ao-ina heheli mala. 23-24 Mete ma hataholi namanene nala Dede'a-kokolak ndia, te ta tao tunggan, na, ndia nonook leo hataholi titilo matan neu titilok. Dei fo, ana heok nasadea la'o ela titilok ndia, boe ma ana lili heni tutik ndia heo-hilun. 25 Tehuu ei boso tao leondiak! Ei mamanene ma musi dudu'a neulalau Manetualain Dede'a-kokolan mana tesak ndia, te bisa nakambo'ik hataholi neme sala nala mai. Neu ko Manetualain ba'e fee baba'e-babatik, nai basa dede'ak lala'en, fo ei tao kala, sadi ei mamanene ma tao tunggan Dede'a-kokolak sila. Boso losak sila maso tungga ndi'idoo kiik, boe ma sila kalua nesik ndi'idoo konak!

26 Mete ma see ana taok aon malalaok, tehuu ta nanea nalelak ndia bafan, na hataholi ndia, kedi seluk ndia ao-ina hehelin. Mae nakaluku-nakatele boe oo, sosoan ta. 27 Te hataholi mana makaluku-makateleku Amak Manetualain tungga ndoon, ana musi hii tulu-fali ina falu ma ana maa kala. Ndia boe oo nanea neulalau aon fo ta seseok no hataholi la malai daebafok ia, te nafo ala le'a nole lalan neni tatao manggalauk neu.

† 1:12 Dede'a Yunani nae, "ana simbo στέφανος (*stefanus*) sodak". *Stefanus* ndia, na, solangga esa fo ala feen neu hataholi mana tao balakakai aok fo mana hambu pareis kaesan.

2

Boso mete matak, mae, hataholi inahuuk do hataholi kadi'ik

¹ Tolanoo nggalei! Ei mae, ei mamahela neu ita Lamatuan Yesus Karistus, fo ana seli ndia. Te talobee de ei hii kada mete matak? Boso tao leo ndiak. ² Leo hambu hataholi dua leni ei uma nggalein leu. Esa pake balo'a manggahadok, ma ndia lilo mbilas henu lima ku'u nala. Ma esak ana pake badu manggenggeok. ³ Boe ma ei mambue soluk mala hataholi mana pake badu manggadilak ndia, fo feen mamana nanggatutu malolen nai mata. Tehuu mana pake manggenggeok ndia, na, ei madenun mae "Mambadeik muu dea ele! Mete ma ta, na, manggatuuk muu dae!" ⁴ No kada ei mete matak leondiak, na ei sama leo mana maketu dede'ak ta no ndoon. Dudu'a manggalauk nauli ei leondiak so.

⁵ Tolanoo susue nggalei! Manetualain hele nala hataholi kadi'i-taidae kala lai daebafok ia, fo lamahela tea-tea neu Ndia, sama leo su'i nai sila dale nala. Ma ndia boe oo hele nala sala, fo sila boe hambu baba'ek nai Manetualain palendan, fo Ana helu memak so, fo fee hataholi mana sue Ndia. ⁶ Tehuu no kada ei mana mete matak leondiak, de ei makadadaek hataholi hata ta kala. Naa te sila ta tao manggalauk hata-hata neu ei. Ei lilii henin doo? Hataholi kamasu'i kala, sila fifiti-boboke ei hataholi hata ta kala. Ma sila ndia mana sangga dede'ak, fo hela-loloso ei mini mamana naketu dede'ak miu. Ala hambu makeen boe ma ei hambu kada seseen. ⁷ Ei ndia, Lamatuak Yesus hataholi nala. Tehuu kamasu'i kala, sila lambue kokolak lakalulutu Lamatuak Yesus nade malolen! Hatina de ei mambue sangga matak neu sala?

⁸ Malolenak tao tungga Manetualain heti-heun esa fo neulaun lena, nae, "O musi sue hataholi fe'e kala, sama leo o sue o ao-ina hehelim." Heti-heuk ndia, nana sulak nai Susula Malalaok. ⁹ De mete ma ei kada mete matak, ma sangga matak neu hataholi kamasu'i kala, na, ei la'olena Manetualain heti-heun ndia so. Tungga Manetualain heti-heun, na, ei sala ndia so. ¹⁰ Hataholi mana tungga Manetualain heti-heun no matetek, te ana la'olena kada heti-heuk esa boe oo, na ndia sama leo ana la'olena basa heti-heu kala sila so. ¹¹ Manetualain fee heti-heuk, nae, "Boso hohongge." Ndia boe oo fee heti-heu fe'ek nae, "Boso makanisa." De, mete ma ei ta hohongge, tehuu ei tao misa hataholi, na ndia sama leo ei la'olena basa Manetualain heti-heun fe'e nala so. ^{*}

¹² De, mete ma ei sangga kokolak, do sangga tao dede'ak esa, na, ei musi masaneda leoiak: neu ko Manetualain naketun mete ma ita tao tungga Ndia heti-heun, fo sue hataholi la do ta. Huu heti-heuk ndia bisa nakambo'ik ita teme Manetualain huhukun mai. ¹³ Manetualain dalen tana kasian neu see fo dalen tana kasian neu hataholi fe'e kala. Tehuu mete ma ei dale mala kasian neu hataholi fe'e kala, na, neu ko Manetualain dalen kasian neu ei boe. De ei bosu bii simbok mala Manetualain huhukun, huu Ana hingga memak basa sila so.

Mete ma ita tamahela tebe-tebe neu Manetualain, na, ita musi tao tungga Dede'a-kokolan

¹⁴ Tolanoo nggalei! Mete ma hataholi nae ndia namahele neu Manetualain, tehuu tana tao hata malalaok esa boe fo natudu ndia namahehelen ndia, na, ndia sosoan ta. Te namahehele mata leondiak, ta bisa tao feen nasoda. ¹⁵ Leo hambu tolanook esa, ana paluu tebe-tebe, te ta naena

^{*} 2:8 Malangga Anggama la Heti-heun 19:18 ^{*} 2:11 Kalua neme Masir mai 20:13, 14; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:17, 18

balo'a-papakek, do, ta hambu nana'a basa faik. ¹⁶ Mete ma kada ei mafadan, mae, "La'ok matalolole baa! Ela Manetualain fee o baba'e-babatik! Boso ani nala o teim, baa! Boso mate mua ndoes, baa!" Soa hata no kokola leondiak, mete ma ei ta tulu-fali kana?

¹⁷ De, bei ta dai, no kada o namahelem mesan! No kada namahelek, te ta tao tungga namahehelek ndia, na, ndia nade, namahehelek ta ndia. Huu leondiak ndia, sama leo namahehelek taa, fo sosoan ta fa boe.

¹⁸ Hambu hataholi so'u dede'ak nae; "Hataholi luma kada namahele Manetualain, ma ta tao tatao malole. Hataholi fe'e kala bali, tao tatao malole, te ta tao lenik Manetualain naden." Te tungga ndoon, na, dede'an leoiak: buti neme o namahehelem, ndia o tatao malolen. De mete ma o ta tao tatao malole, na, au ta bisa ita buti neme o namahehelem ndia mai. Au bisa atudu au namaheheleng, nenik tatao malole la. ¹⁹⁻²⁰ O tungga nanonolik manae, "Manetualain ndia, na, kada mesa kana. Ta hambu seluk so." Malole boe! Tehuu nitu la lalalak Lamatuak lena o bali, losak ala bii dele benggebe. De, o boso dudu'a mae, malelak pake langga'utek, na, dai ndia so. Ta!

Nngoak ndia bou! Te namahelek fo buna-boan ta hata esa boe, na, ndia sosoan ta fa boe.

²¹ Ha'i natutuduk neme ita ba'i Abraham sodan mai. Ana tao tungga hata fo Manetualain palendan, de neni anan Isak fo taon neu mei tunu-hotuk lain. Huu ndia, de Manetualain nae, "Abraham tao ndaan so."* ²² Abraham namahele Manetualain, losa ana simbok ma tao tungga palendan ndia. Ndia dadi buti nae, Abraham namahele no dale katematuan neu Manetualain. ²³ De, basa ia la dadi sama leo nana sulak so nai Susula Malalaok nae, "Abraham namahele neu Manetualain, boe ma Manetualain simbok nalan leo hataholi dale ndoos." Ma nana sulak nae, "Abraham ndia, na, Manetualain nonoon."*

²⁴ Manggaledok so hetu!? Ita bubuluk tae, Manetualain simbok hataholi, mete ma ndia namahehelen neu Manetualain ma ndia boe oo nahiik tao tatao malole la. Kada namahehelek mesan, na, ndia bei ta dai.

²⁵ Natutudu fe'ek neme ina Rahab mai bali. Ndia kalabik neme lele uluk mai. Faik fo hataholi Yeriko la sangga tao lisa hataholi Israel asa mana mete maku nala, Rahab neu nafuni sala. Ma ana fee sala lalai tungga dala fe'ek, suek hataholi la ta humu lala sala. Boe ma Manetualain simbok nala ndia, leo inak dale ndoos, huu ana tao tatao malole ndia.*

²⁶ Namahelek fo buna-boan ta, sama leo ao-inak fo ani hahaen ta, fo ndia, mamate. Leondiak boe, mete ma hataholi kokolak, nae, namahele Manetualain, tehuu tana tao tatao malole boe, na, ndia kokola loulatak ndia! Ndia namahele kasodak ta ndia.

3

Manea matalolole bafak

¹ Tolanoo nggalei! Hambu hataholi no'u kala lahiik lanoli hataholi kamahele kala. Ndia malole boe! Tehuu masanenedak, huu neu ko Manetualain palisak lutu-lutuk hataholi mana manoli hataholi kamahele kala, lena heni hataholi kamahele fe'e kala. De ta bole sudi see lanoli.

² Ita basa nggata kokolak tasala mata-mata kala. Tehuu see fo nanea nahele ndia bafan, fo ta popode maan, na ana bisa heti ndia soda katematuan boe. ³ Ha'i natutuduk neme ndala mai. Ita bisa heti ndala

* **2:21** Tutuik la'eneu Sososan 22:1-14 * **2:23** Tutuik la'eneu Sososan 15:6; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 20:7; Yesaya 41:8 * **2:25** Yosua 2:1-21

inahuuk, fo tungga ita hihiiin, no kada hela ndia tali polen. ⁴ Natutudu fe'ek bali, neme ofak mai. Ani belak fumbu nakamiminak ofa inahuuk tungga ndia hihiiin. Tehuu papa uli kadi'i anak bisa heti ofak lala'on fo tungga mana to'u uli hihiiin. ⁵ Leondiak boe, no ita bafan. Bafak ndia kadi'ik. Tehuu ndia tataon inahuun ana seli!

Ita bafan sama leo ha'i bunak kadi'ik, te ana bisa na'a heni basa nula katemak! ⁶ Ita bafan oo sama leo ha'i mbilak. Ita pake ita bafa nala fo takalulutu dede'ak no'u kala. Ita bafa nala bisa lakalulutu ita soda katematua nala. Dede'a manggalauk no'uk nai daebafok ia, kalua leme hataholi bafa nala mai. Ma nitu la malangga boe oo, pake hataholi bafan fo nakalala'ok ndia uen.

⁷ Hataholi tao kamau nitak banda fui mata-mata kala, fo banda mana lae-lodo kala, mbui kala, ma i'a kala malai tasi dale. ⁸ Tehuu, ta hambu hataholi esa boe, fo bisa tao kamau nitak ndia bafan. Huu bafak ndia, bua manggalauk esa, fo ta nana heti nalak. Ndia lole leo laso, fo ana nama ndule basa hataholi aon, losa tao nisan.

⁹⁻¹⁰ No bafak esa, hataholi koa-kio ma kokolak manggalauk. Ndia ta nandaa! Ita pake bafak fo koa-kio Amak Manetualain. Boe ma no bafak ndia boe oo, ita kokolak manggalauk hataholi, fo Manetualain nakadadadi kana tungga Ndia mata-aon. Talobee de bisa leondiak?!^{*}

¹¹ Natutuduk leo, ta bisa oe matak esa nasambulak deak mai la'i esak no oe mamis ma oe masik ¹² Natutudu fe'ek bali: ta bisa nda'edook naboa poteka, hetu? Ma ta bisa mbelak nambule anggol, hetu? Ai la laboa tungga sila numba nala.* Lole leo ita ta ndui oe mamis neme dano oe masik mai.

Ndolu neme Manetualain mai

¹³ Hataholi kanduluk ma bubuluk dede'a kala tungga Manetualain matusulin, na, boso soso'uk aok, te malelan ndia, neme Manetualain mai. De, ela ana natudu ndia malelan ndia, no kada ndia dala soda ndoon. ¹⁴⁻¹⁵ Boso koao mae, o hataholi ndolu, mete ma o dale hedi, do, mambue tao matuda hataholi fe'ek. Ndia lole leo o ia masapepek. Te soda leondiak, ta nade "ndolu" so ma tana konda neme Manetualain mai. Ndia, daebafok hada nala, nandaa neu hataholi la fo tala fee sila soda nala leu Manetualain. Hadak ndia, na tungga nitu la dalan. ¹⁶ Te mete ma hambu dale hedi, ma mambue tao natuda hataholi, na, neu ko hambu naodek, ma hataholi la tao manggalauk mata-mata kala.

¹⁷ Tehuu ndolu maneme Manetualain mai, leo iak: makasososan tao nala ita sodan malalaok. Boe ma ana tao nala ita tasoda to dale makasufuk, nahiik nanasenggik, ma nggale loak taa-taa. Ndia buna-boan boe oo, tao nala ita dalen malole, tahiik tulu-fali hataholi la, ta nanabela seselik ma ndoos no hataholi fe'e kala. ¹⁸ Ma hataholi mana matudu dala mole, sama leo hataholi mana sele bini, fo doo-doo te neu ko ana hambu falik buna-boan malole.

4

Boso tungga daebafok hihii-nanaun

^{*} **3:9-10** Tutuik la'eneu Sososan 1:26 ^{*} **3:12** Dede'a Yunani, nae, hataholi ta bisa seu ai συκῆ (sukei) boan, neme ai ἐλαία (elaia) mai, ma tana bisa seu ai ἄμπελος (ampelos) boan neme ai συκῆ (sukei) mai. Ndia ndandaan nae, ta bisa ai esa naboa ai fe'ek boan. Te ta nandaa. Ndia ta nandaa, mete ma hataholi esa pake ndia bafan fo koa-kio Manetualain, basa ndia na ana pake bafan ndia fo kokolak manggalauk hataholi.

¹ Ei mambue male'a ma ma'ule esa no esa, na huu hambu hataholi la lai ei lalada mala, lasusua tingga-tingga, fo ala nau sangga sila dale namahoko heheli nala. ² Ei masuu sangga hambu buas esa, tehuu limak ta dai sana, fo mambakai malan. Boe ma ei dale hedi, de mambue masisimbo bafa kala ma mahuu, losak ei ta mameda susuek, de sangga tao misa hataholi.

Huu ei ta hule-haladoi, ma ei ta hule Manetualain, huu ndia de ei ta hambu sana. ³ Tehuu, mae ei hule-haladoi matepa basa ai batu la boe oo, ei ta hambu ei hulek ndia, na huu kada ei hule mia ei aombaa nasuu heheli mala.

⁴ Memak ei hataholi ta dale katemak neu Manetualain! Ei lole leo inatouk pasan esa, de esa ta dale katemak no esa, losa hohongge. Mete ma, ei mba'a ei ao mala no daebafok hihiiin, na, ei tao ei ao mala lamusuk lo Manetualain. Ndingia so! ⁵ Huu ndia de Susula Malalaok nae: "Manetualain fee Dula Dalen neu ita fo leo nai ita dale nala. Ndia hihiiin, na, ita dale katemak to kada Ndia mesan takandondoo henin." ⁶ Nakalena bali, Manetualain bei nau fee nakadaik Ndia dale malolen boe. Huu ndia de Susula Malalaok nae:

"Manetualain laban hataholi mana koaok,

tehuu Ana natudu dale malolen neu hataholi dale kadi'i-taidaek."*

⁷ Manetualain, ndia ita Lamatuan! De, fee ei ao mala neu Ndia, fo tungga Ndia hihiiin. Ei boso tungga nitu la malangga inahuun hihiiin. Laban tingga-tingga ndia. No leondiak, nalai ela ei. ⁸⁻⁹ Masusua fo ei masoda dalek esa mia Manetualain. No leondiak, Ndia deka-deka no ei boe.

Wei, ei mana masoda manggenggeo kala! Ei musi mamandoo ei dala soda mala. Ma ei madale kaba'e kala! Ei musi la'ok no ndoos tungga Manetualain, ma boso la'ok singgo kii-konak bali. Doo basa ia, ei masoda mamahoko ma kada hika kakaka. De hatematak ia, ei hahae leo! Ei bubuluk ei dale mala kaba'ek, ma ei sala mala so. De, malolenak ei fale ei dale mala, ma mamatani makaleleu leo. ¹⁰ Mete ma ei bubuluk tebe-tebe mae, ei ta mandaa nai Manetualain matan, na, neu ko Ana so'u nala ei dadik neu hataholi, fo mandaa nai Ndia matan.

Boso kokolak tao maboo hataholi naden

¹¹ Tolanoo nggalei! Boso kokolak tao maboo esa no esa nade malolen. Te mete ma ei tao leondiak so, ma mambue fee salak nakandondoo henin neu hataholi la, na ei la'olena Manetualain heti-heun, nae, "O musi sue o tolanoom, sama leo o sue o ao-ina hehelim." Ma mete ma ei ta tungga heti-heuk ndia, na, ei so'uk ei ao mala deman lena Manetualain Heti-heu nala so. ¹² Kada Manetualain mesa kana tao Heti-heu kala sila. Kada Ndia mesa kana naena hak fo naketu ita dede'a nala. Kada Ndia mesa kana naena hak fo fee sodak neu ita, do huku nisa ita. Ei ta maena hak fo maketu hataholi dede'a nala, do kokolak tao maboo hataholi nade malolen.

Boso mabalok

¹³ Leoiak! Ei musi bubuluk fo boso kokolak, mae, "Leledon ia, do fo'a, ai sangga mini kota ele miu ei! Ai sangga miu leo nai ele losa teuk esa. Ma ai sangga danggan fo hambu nanalak fa, dei!" ¹⁴ O bubuluk hataholi hataholi fo'a mai? Ta hambu hataholi esa bubuluk sodak ia hihii-nanaun. Hataholi sodan lole leo makamamasuk, te kada nana nitak ta doo'anak, boe ma mopo tuti kana.* ¹⁵ Malolenak ei kokolak mae, "Mete ma Manetualain sue, na, ela ita tao leoiak. Mete ma Manetualain nau, na, ita bisa tao leondiak." ¹⁶ Mete ma ta kokolak leondiak, na, kada ei koao ndia. Ndia sama leo ei

* 4:6 Dede'a Lasik 3:34 * 4:14 Dede'a Lasik 27:1

mafalende heni Manetualain nai ei dudu'a nala dale. Ndia sala inahuuk ndia.

¹⁷ Masaneda neulalau! Hataholi fo bubuluk bee ndia tetebes, tehoo tana tao tunggan leondiak, na, ana tao salak so.

5

Hataholi kamasu'ik fo ta ndoos, musi mata neuk

¹⁻⁶ Ei hataholi kamasu'i kala! Pasa ndi'idoo mala fo mamananene neulalau! Ei mbeda ela hataholi mana tao ues mbilu mbuse fee ei, nggadi nala so. Hatematak ia, sila mbuse titin nala, ala langgou lafada ei masapepeko nala. Neu ko Manetualain Manai Lain Seli ndia, pasa ndi'idoon neu hataholi mana tao ue-ledi sala sila, to'a-ta nala.*

Ei tamasu'ik kala ia, kada tao malole neu ei ao-ina heheli mala, ma kada masoda no namahokok. Hatematak ia, ei leo sapi ma'ao ia, fo nahehele tatin. Ei huku ma tao misa hataholi malole la, fo tala bisa lasala'e lala ao nala lai ei mata mala.

Hataholi kamasu'i kala ei! Ei mulai mamatani makaleleu leo! Neu ko doidoso mata-mata kala, sa'e la'e ei ia so. Ei hata-heto mala, sangga lakalulutuk heni sala. Ma ei balo'a malole mala, anadae la'a heni sala. Ei lilo mbila-lilo fula mala, beli ta kasa so. Ma neu ko lilo mbila-lilo fula kala sila, la'a lasafali ei, sama leo ha'i na'a heni ai tuuk ia. Talobee, de daebafok sangga basan so, tehoo ei bei mambue makaduduluk hata-heto mana mopo kala sila? Ei hata mala neu ko dadik buti, lae, ei ta bubuluk bee ndia mabeli nai Manetualain matan!*

Makatataka nai toto'ak dale

⁷ Tolanoo nggalei! Ei musi nggale loak mahani Lamatuak fafali main. Mete kada hataholi mana tao ue daek. Ala lahani sila dae nala buna-boa nala, no nggaleloak. Uda sososak mai, boe ma sele-nggali. Basa ndia, na, nahani uda bali, fo tao sesele kala ala moli no malole. Doo-doo boe ma, labuna-boa. Nandaa no fain boe ma ala neu ketu-kolu sesele kala buna-boa nala. ⁸ Ei boe oo, musi nggaleloak leondiak. Tao matetea namahehelek, huu ta dook so, te Lamatuak mai ndia so!

⁹ Tolanoo nggalei! Boso makanunumbuk esa no esa. Mete ma kada makanunumbuk makandoo, na, neu ko Manetualain huku o! Mete leo, huu Toulasi Mana Maketu Dede'ak manai lain ele, nambadeik nai ei mata mala so.

¹⁰ Tolanoo nggalei! Tungga natutuduk neme Manetualain mana kokola nala mai. Mae ala hambu toto'ak mata-mata kala, tehoo lakatataka lakandoo. ¹¹ Mete ma hambu hataholi nakatataka nai toto'ak, na, ita so'uk hataholi ndia naden. Natutuduk leo ba'i Ayub. Ana hambu toto'ak mata-mata kala, tehoo nakatataka nalan. Boe ma Manetualain dalen kasian neu ndia, de Ana heti basan dadik malole neu Ayub. Manetualain tao leondiak, na huu Ndia dalen malole, ma henuk no susuek.*

La'eneu sumba-sook

¹² Tolanoo nggalei! Dede'ak inahuuk nala seli, na boso masoo kala. Mete ma ei mae mataa mae, "hei", na, kada mataa mae, "hei". Ma mete ma ei mae mataa mae, "ta", na, kada mataa mae, "ta". Leondiak, na, dai ndia so! Boso mala lena-lenak no masoo kala seseik hataholi mana matek nade nala. Nakalalak bali masook "no Manetualain naden" mana

* 5:1-6 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 24:14-15 * 5:1-6 Mateos 6:19 * 5:11 Ayub 1:21-22; 2:10; Sosoda Koa-kio kala 103:8; Yakobis 1:2-3, 12

masodak nai lalai. Sumba-soo mata-mata kala sila, na, sosoan ta. Boso losak Manetualain huku o, huu o sumba-soom ndia.*

La'eneu huhule-haladoik fo maneni nanalak

¹³ Mete ma esa neme ei mai, hambu toto'ak, na, malolenak ana hule-haladoi. Ma mete ma esa neme ei mai namahoko, na, malolenak ana soda koa-kio neu Lamatuak. ¹⁴ Mete ma esa neme ei mai namahedi, na, malolenak moke mala lasi salani kala fo ala lame mina neu hataholi kamahedik ndia, ma hule-haladoi minik Lamatuak naden, suek Lamatuak tao nahain.* ¹⁵ Ma mete ma ei hule-haladoi fee hataholi kamahedik ma mamahede tebe-tebe neu Lamatuak, na, neu ko Lamatuak tao nahai hataholi ndia. Ma mete ma hataholi ndia tao salak so, na, neu ko Lamatuak koka heni ndia sala nala. ¹⁶ Mete ma hambu luma leme ei mai tao salak, na, ei musi manaku esa no esa sala nala. No leondiak, na, ei basa nggei hule-haladoi esa fee esa, fo ei dadik malole.

Hataholi fo dalen malalaok, na ndia huhule-haladoin henuk no koasa, de bisa neni buna-boa malole. ¹⁷ Ha'i natutuduk neme ba'i Elia mai. Ndia ndia, hataholi basa faik, leo ita boe. Tehuu faik fo ana hule-haladoi noke fo boso uda bali, boe ma uda tana mai tutik, losa teuk telu seselik.* ¹⁸ Basa boe ma, ana hule-haladoi seluk, noke uda mai, de uda mai. Na'u ma ai la, ala momodo. Ma osi la, ala fee buna-boa nala bali.*

¹⁹ Tolanoo nggalei! Mete ma hambu luma nai ei, mulai tao salak, fo ana la'o ela hata fo ndoos, na, malolenak tolanook esa tulu-fali nalan fo ana tungga falik Lamatuak dala ndoon. ²⁰ Masanenedak neulalau! Mete ma ei fali mala hataholi mana tao salak, fo ana fali neni Lamatuak neu, ma ta tao salak so bali, na, ei ndia tao mala hataholi ndia nasoda so, suek ana nasoda nakandoo no Lamatuak. No leondiak, na, Lamatuak koka heni ndia sala makadoto nala so.*

Leondiak leo!

Neme au mai,
Yakobis

Petrus kaesan Petrus susula kaesan

Soda-molek

¹⁻² Susulak ia neme au mai, Petrus, fo Yesus Karistus nadedenun.

Au sulak susulak ia, fee ei basa nggei, fo Manetualain hele nalan so. Ei leo matanggengelak nai mamanak no'uk nai propinsi Pontus, propinsi Galati, propinsi Kapadokia, propinsi Asia ma propinsi Bitinia.

Tolanoo susue nggalei! Neme sososan mai, Manetualain hele nala memak ei so, fo dadik neu Ndia hataholi nala. Ndia Dulan boe oo, tao nala ei dadik malalaok soaneu Ndia, fo suek ei tao tungga basa palenda fo Yesus Karistus fee ei. Mete ma ei tao tungga basa Ndia palenda nala, na, ndia dadik tanda nae, ei dadik malalaok soaneu Ndia, huu Manetualain mbimbili Yesus daan neu ei.

Au hule-haladoi, fo Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei, fo suek ei bisa nasoda tamba faik tamba sodak, mole ma ndoo-ndoo.

Mete ma ita tamahele teu Lamatuak, na, ita tasalai teu Ndia

³ Basa kokoa-kikiok neu Manetualain! Ndia ndia, ita Lamatuan Yesus Karistus Aman. Huu Lamatuak dale malolen, de Ana kasian nalan seli neu ita. Yesus Karistus maten, boe ma Ana nasoda fali. De, mete ma Karistus tao nasoda ita, na, Ana fee ita soda beuk, fo sama leo ita nana bonggi beuk. Huu ndia de ita tamahele takandondoo henin teu Karistus, huu ita tamahena ma tamahele tae, neu ko Ana nanea neulalau ita. ⁴ Nai daebafok ia, mete ma amak esa maten, na, ana ela hata nala neu ndia ana nala. Leondiak boe, Yesus mbeda ela pusaka soaneu ita so nai lalai. Tehuu pusaka ndia taa bisa nakalulutuk ma taa mopo heni sana. ⁵ Ei mamahele mae, Manetualain naena koasa fo tulu-fali ei. Ana nafaduli ei, ma nanea ei fo taa hambu esa tao nakalulutu ei. Ma neu daebafok babasan, Manetualain sangga natudu manggaledok Ndia dalam fo nasala'e nala ei neme ei sala-singgom mai.

⁶ Huu ndia de ei dale mala lamahoko, mae hatematak ia ei mameda mabela, huu ei musu hambu to'a-taa mata-mata kala. ⁷ Manetualain mbo'i ita hambu soba-dou kala, fo sangga uku-sudi ita tamahehelen teu Ndia. Mete ma ita takambo'ik teme soba-douk mai, na, ndia natudu nae, ita tamahehelen ndia, matea ma tetebe. It a bisa takasasaman no lilo mbilas. Huu ita musu hotu lilo mbilas neu ha'i, fo suek manggenggeon kalua dei, bei fo ita hambu lilombila isi-isik. Naa te, tungga Manetualain dudu'an, na, ita tamahehelen belin lena heni lilo mbilas. De, mete ma ita tamahehelen nala nakambo'ik neme soba-douk mai leondiak, dei fo neu faik fo Yesus Karistus fali main, na, Manetualain boe oo koa ita, de Ana soso'uk ita naden ma fee hadak neu ita.

⁸ Mae ei bei ta mita Yesus no ei mata hehelim, tehuu ei sue Ndia. Mae hatematak ia ei taa mita Ndia, tehuu ei mamahele neu Ndia. Ei dale mala lamahoko lalan seli, mae taa hambu dede'a-kokolak fo nandaa mafada hataholi la'eneu ei dale namahokom. ⁹ Huu ei mamahele neu Ndia, de ei nggadim ndia, na ndia Manetualain nasala'e nala ei neme ei sala-singgom mai.

¹⁰ Manetualain mana kokola makahulu nala sangga bubuluk fo suek bubuluk malole lena, talobee de Manetualain nasala'e nala hataholi la leme sala-singgom nala mai. Mana kokola la sila lafada memak la'eneu

Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei, huu Ana nahehele memak so fo nasala'e nala ei. ¹¹ Karistus Dulan naue-naosa nai sila dale nala, fo nafada memak, nae, dei fo Karistus musi hambu toto'ak, ma dalan talobee fo Ana musi hambu doidosok. Basa dede'a kala sila, bei fo Lamatuak so'u dema-demak Ndia. Huu ndia de, mana kokola la sila sangga bubuluk, fai hida fo basa dede'a kala sila dadi. ¹² Basa de, Karistus Dulan ndia, nafada mana kokola la sila, nae, sila ndia taa lita, tehuu ei ndia mita dede'a kala sila. Hatematak ia ei boe oo, mamane dede'a kala ia, huu Lamatuak Dula Dale Malalaon neme nusa-sodak mai, haitua hataholi fe'ek so, fo neu nafada Lamatuak Hala Malolen neu ei. Naa te, Lamatuak ata nusa-soda nala boe oo, lahiik lita dede'a kala ia.

Lamatuak nadenu fo ita tasoda malalaok

¹³ Huu ndia de, ei musi mahehele sadia bubuluk neulalau basa dede'a kala ia. Manea neulalau fo ei dudu'a ndoos. Mahehele fo mamahela makandoo neu Yesus Karistus, losa Ana fali main. Huu faik ndia, Lamatuak nau natudu Ndia dale malolen neu ei. ¹⁴ Ei musi mamane taa-taa neu Manetualain, sama leo kakana kala lamanene taa-taa leu sila ina-ama nala. Makahulun, ei bei ta bubuluk Lamatuak dala soda teteben. Tehuu hatematak ia ei bubuluk so. De, boso masoda tungga ei hihii tatao manggalaum bali. Huu, ndia ei dala soda laam ndia. ¹⁵ Huu ndia de hatematak ia ei musi masoda malalaok. Huu, Lamatuak ndia, malalaok. Ndia ndia noke nala ei, fo dadik neu Ndia ana nala. Huu ndia, de ei musi malalaok, nai basa ei soda katematuam. ¹⁶ Huu, nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nae, "Ei musi malalaok, huu Au malalaok."^{*}

¹⁷ Ei mahiik makokola mia Manetualain sama leo Ndia ndia, ei Amam. Ndia boe oo, dadik Mana Maketu Dede'ak fo neu ko palisak hataholi esa-esak sodan. Tehuu Ndia fe'e neme mana maketu dede'a fe'e kala. Huu naketu hataholi dede'an no ndoos ma taa nabenu seselik. Huu ndia de, ei musi mata neuk. Huu ei sama leo hataholi nusa dea fo kada leo tataak nai daebafok ia.

¹⁸ Ei bubuluk so mae, Karistus tifa ketu ma soi nala ei so mima ei sodam fo huu-okan taa. Soda mata leondiak ndia, ei simbo malan neme ei bei-bai mala mai, sama leo hata pusaka esa. Tehuu masanenadak, huu Karistus tifa ei taa nenik lilo mbilas do lilo fulak, fo dei fo mopo henin. ¹⁹ Tehuu Ana tifa ei, nenik Ndia daa hehelin. Ndia belin ana seli! Ana mate leo bi'ilombo ana fo taa tao nitak salak, fo ala halan dadik neu tunu-hotuk.

²⁰ Faik fo Manetualain bei ta nakadadadik daebafok ia, Ana bubuluk basan so, dei fo Karistus taon. Tehuu makahulun, Manetualain bei ta natudu Karistus neu hataholi nai daebafok ia. Bei fo hatematak ia, Ana natudu Karistus, fo dadik baba'e-babatik neu ei. ²¹ Huu Karistus tataon, de, ei bisa mamahela neu Manetualain. Huu Ana tao nasoda falik Karistus, ma so'u dema-demak Ndia. Manetualain tao leondiak, suek ei mamahela neu Ndia, ma mamahena fo Ana tao natetu hata fo Ana helu memak ndia so.

²² Ei tao tungga hata fo tetebes. De, hatematak ia, ei bisa maue-maledi mini tean fee Lamatuak. Ndia tao nala ei sue tebe-tebe ei tolanoo kamahele mala. Ei susuem ndia musi boe natea, huu ei dale mala malalaok. ²³ Hatematak ia, ei hambu soda beuk so. Tehuu soda beuk ia, ei taa hambu sana neme ei inama mala, fo dei fo mate sala lai daebafok ia, tehuu ei hambum neme ita Aman manai nusa-sodak, fo taa mana matek. Ei soda beum ia, ei hambum nesik Manetualain Dede'a-kokolan. Ndia

^{*} 1:16 Malanga Anggama la Heti-heun 11:44-45; 19:2; 20:7

Dede'a-kokolan ia, neni masoda tetebes, ma nahele nakandoo. ²⁴ Huu Manetualain Susula Malalaon nana sulak nae,
 "Hataholi sama leo na'u esa, do bungga esa.

Tehuu sila lole nala, taa lahele nakandoo.
 Na'u, male henin.

Bungga boe oo, mo'u henin.

Doo-doo fa boe ma mate sala, de mopo heni sala.

²⁵ Tehuu ita Lamatuan Dede'a-kokolan,
 nahele nakandoo, ma taa no namaketuk."

Manetualain Dede'a-kokola nala sila, ndia Hala Malole fo ai mafada neu ei so.*

2

Ita dadik teu Lamatuak hataholi malalaon

¹ De, ei boso tao dede'a manggalauk hata esa boe. Boso pepeko makandoo mia hataholi. Boso madea-matak. Boso dale hedi. Boso kokolak maboboo hataholi nade malolen. Nggali heni basa sila leo!

² Kakana mbimbilana kala, dokodoe susu leme ina nala susu nala mai. Leondiak boe, ei dale mala, musi dokodoe nau bubuluk Manetualain Dede'a-kokolan. Huu, ndia tao nala ei mamahehele mala tamba faik boe natea. No leondiak, na, ei bisa inahuu mai fo dadik neu lasik, fo masoda tungga Lamatuak hihii-nanaun. ³ Huu ei mameda mala ita Lamatuan dale malolen so.*

⁴ Mba'a aok mia Karistus. Huu, Ndia sama leo batu esa, tehuu Ndia kasodak. Tuka nala nggali heni batu ndia so, huu ala dudu'a lae, batu ndia sosoan taa. Tehuu Manetualain taok Ndia belin ana seli, boe ma hele nala Ndia so, dadik neu batu netes, fo kasosoak nalan seli. ⁵ Ei boe oo musi nana mba'ak mia Karistus, suek Manetualain pake ei boe. No leondiak, na, ei sama leo batu fo Manetualain hele fali kana, fo nambadedei uma fee Ndia Dulan. Ei boe oo, sama leo batu kasodak, sama leo Karistus. Ei sama leo malangga anggama la, mana masoda malalaok neu Lamatuak. Ndia sama leo ei mini tunu-hotuk fee Ndia. Ei tunu-hotu mala, tao namahoko Lamatuak dalen, huu Yesus Karistus maten so, soaneu ei basa nggei. ⁶ Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nae,

"Mita dei! Huu Au tao batu kaesan,
 nai kota Yerusalem ia,
 fo ala loke lae, 'kota Sion'.

Au ndia hele ala batu ndia.

Ndia belin ana seli soaneu Au.

De, hataholi lamahele leu Ndia,
 dei fo taa hambu mamaek fa boe.'"*

⁷ Yesus sama leo batu ndia fo sosoan belin ana seli soaneu hataholi kamahelek neu Ndia. Tehuu soaneu hataholi taa kamahelek neu Ndia, na, Manetualain Susula Malalaon nana sulak nae,

"Batu ndia, tuka nala nggali henin so,
 hatematak ia dadik neu batu kaesan so,
 fo kasosoak nalan seli."*

⁸ Nana sulak boe nae,

"Hambu batu fo tao nala hataholi nakatunu.

Hambu batu fo tao nala sala tuda."*

Ala tuda, huu tala nau tao tungga Manetualain Dede'a-kokolan. Huu Lamatuak heti memak fo ala tuda leondiak.

⁹ Tehuu, ei taa leondiak. Huu ei dadik neu hataholi fo Manetualain mesa kana hele nalan so. Ei dadik neu Ndia enan. Ei sama leo malangga anggama mana ono-lau manek. Ei boe oo, sama leo hataholi nusak esa fo lasoda malalaok neu Lamatuak. Ei dadi leondiak, fo suek ei bisa mafada basa hataholi la, la'eneu Manetualain dale malolen, fo nana feek neu ei so. Huu, Ana nadenu ei so, fo la'o ela dede'a manggalauk, suek masoda tao dede'a malole. Ndia sama leo ei kalua mima makiuk mai, fo masoda nai Ndia manggaledon fo lolen ana seli.* ¹⁰ Makahulun ei bei ta maso dadik Manetualain boboggin. Tehuu hatematak ia, ei maso dadik Manetualain boboggin so. Makahulun ei taa nau simbo Manetualain namemeda kasian neu ei. Tehuu hatematak ia, ei simbo malan so.*

Manea neulalau fo ita tasoda to ndoon

¹¹ Tolanoo susue nggalei! Ei ia, kada dadik hataholi mana maik nai daebafok ia. Huu ei sama leo hataholi nusa dea, fo tai nai tou nusan. Huu ndia de au ambue oke, fo ei boso sama leo hataholi fe'ek malai daebafok ia, fo tao manggalauk tungga sila hihii-nanau nala. Huu nai ei dale mala, hambu natatik esa. Fo ndia mana mahiik tao manggalauk natati laban mana mahiik tao dede'a malole. De, boso mbo'i mana mahiik tao manggalauk senggii ei. Huu mete ma leondiak, na, ei makalulutuk!

¹² Manea neulalau fo ei masoda mia ndoon nai hataholi taa mana malelak Lamatuak matan. No leondiak, na, leo ala soli salak ladabak leu ei, na, kada ala nau lita ei malolem. De sila mesa kasa fo dei fo so'u laik demademak Manetualain, huu ala lita ei tatao malolem ndia, neu faik Karistus fali main.

Ita musi tamanene teu hataholi mana to'u koasa

¹³ Ita Lamatuan hihii na, ei mamananene neu basa hataholi mana to'u koasa. Conto leo: mamananene taa-taa neu manek, huu ndia dadik malangga madama. ¹⁴ Mamananene taa-taa neu gubenol, huu manek nadenu ndia so, fo ana naketu huhukuk neu hataholi mana tao manggalau kala, ma ana koa hataholi mana tao dede'a ndoo sala. ¹⁵ Huu ndia de Manetualain nahiik fo ei tao ndoos, suek hataholi nggoak fo taa mana bubuluk hatahata, taa naena to'ok, fo soli salak neu ei. ¹⁶ Mae ei dadik hataholi fo nakambo'ik mima ei sala-singgom mai, tehuu boso pake madabak hak ndia fo tao dede'a manggalauk tungga ei hihii-nanaun. Pake hak ndia fo tao ues fee Lamatuak, huu ei dadik miu Ndia enan. ¹⁷ Ei musi fee hadak neu basa hataholi la. Ei musi sue basa hataholi la fo lamahele leu Karistus. Ei musi masoda mia mandaan nai Lamatuak matan, huu dei fo Ndia ndia, naketu ei huhuku mala. Ma ei musi fee hadak neu hataholi mana to'u palenda la.

Ita musi takatataka nai toto'ak, tungga Karistus conton

¹⁸ Hataholi nadedenu kala! Mamananene taa-taa neu ei malangga mala, ma fee hadak neu sala. Boso kada mamananene neulalau neu malangga dale malole. Tehuu leo ei malanggam manggalaun ana seli, na, ei musi mamananen boe. ¹⁹ Mete ma hambu neme ei mai hambu huhukuk taa no hadak neme ei malanggam mai, mae ei taa tao salak hatahata, ma mete ma ei makatataka nai toto'ak ndia, huu ei masaneda Manetualain hihii-nanaun fee ei, na, dei fo Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei.

* **2:9** Kalua neme Masir mai 19:5-6; Yesaya 43:20-21; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:20; 7:6; 14:2; Titus 2:14; Yesaya 9:2 * **2:10** Hosea 2:23

²⁰ Leo ei tao salak, boe ma ei hambu fefembak, na, ndia nanalan hata, mete ma ei makatataka nai to'a-taak ndia? Taa, hetu? Tehuu mete ma ei hambu toto'ak huu ei tao dede'a malole, boe ma ei makatataka, na, Manetualain tao dalek neu ei. ²¹ Huu Karistus boe oo, nahiik fo ei masoda tao ndoos, mae ei hambu toto'ak. Huu Ndia boe oo lemba toto'ak neme ai nggangek lain soaneu ita so. No leondiak, Ana dadik conto, fo ita tungga Ndia, sama leo ita la'ok tungga Ndia ei tatabun. ²² Manetualain Susula Malalaon nana sulak nae,

“Ndia taa tao nita salak.

Taa hambu pepekok kalua neme Ndia bafan mai.”^{*}

²³ Ledoeik ala kokolak lakadadaek Ndia, Ana taa bala. Ledoeik Ana hambu toto'ak, Ana taa nau bala. Tehuu Ana fee ao-inan neu Manetualain liman dale. Huu Ana namahela, nae, Lamatuak ndia, Mana Maketu Dede'ak no ndoos.^{*} ²⁴ Karistus ndia, mana lemba ita sala-singgo nala, neu faik Ana mate neme ai nggangek. Ana tao leondiak, fo suek na ita bosoda tasoda tao salak bali. Boe ma hatematak ia, ita bosoda tasoda tao salak, tehuu ita tasoda kada tao dede'a ndoos. Huu Ana nggati nala ita so, fo simbo nala ita huhuku nala. Huhukuk ndia, tao nala Ana nakahina, losa maten. Huu hinak fo tao nala Ana mate ndia, tao nala ei malole so.^{*} ²⁵ Huu, ei sama leo bi'ilombo, fo makahulun ana la'ok sala. Tehuu hatematak ia, ei fali mini Lamatuak dala ndoon miu so. Huu, Ndia ndia nanea, ma nakaboi neulalau ei, sama leo manahoo esa nanea ma nakaboi ndia bi'ilombo nala.

3

Nanoli-nafadak neu sao touk-sao ina kala

¹ Sao ina kala! Isinaak au ae, ita musi tamanene taa-taa teu hataholi mana to'u koasa la. De, ei musi mamananene neu ei saom. Masaneda, huu hambu sao touk luma, tala nau tao tungga Manetualain Dede'a-kokolan. Mae tala nau lamanene ei dede'a-kokola mala, tehuu dei fo sila nau lamahele Karistus, huu ei soda mala.^{*} ² Huu ala lita, ei tao basa-basan no dale ndoos ma malalaok nai Manetualain matan.

³ Ina mana'a ndia, taa neme hata fo nana nitak neme deak mai. Conto leo: ana balias tao langga-bulun namata-ao mata-matak, do ana papake lena-lenak, fo pake lilo mbilas-lilo fulak, do pake balo'a mabeli fo taa kalela hadak.^{*} ⁴ Tehuu mana tao ina kala dadik mana'a tetebeles ndia, na ndia: dale nala taa nana nitak neme deak mai. Conto leo: dale malole ma banggana'uk. Huu mana'a mata leondiak ndia, taa mopo heni sana, mae inak ndia namalasi so. Tungga Lamatuak timba-tain, na, mana'a mata leondiak ndia, belin seli. ⁵ Makahulun ele, ina dale malalao kala, lamahele leu Manetualain, na, sila mana'an boe leondiak. Sila boe oo, lamanene taa-taa leu sila sao tou nala. ⁶ Ha'i conto neme bei Sara mai. Ana namananene neu ndia sao toun Abraham. Ndia boe oo, ana fee sao toun heti ndia. Ei ina kala boe oo, musi tungga ndia tataon, huu mete ma ei tao ndoos, na, ei bosoda bii hata-hata.^{*}

⁷ Sao tou kala! Masoda dalek esa mia ei saom. Timba-tai neulalau hata malole fo fee ndia, boe ma tao tunggan. Fee hadak neun nai basa dede'ak lala'en, huu inak balakain, taa sama leo touk balakain. Huu ei simbo no'u mala pusaka fo Manetualain nau fee ei. Fo ndia, ei simbo no'u mala soda beuk fo Lamatuak fee ei, neme Ndia dale malolen mai. Ma ei sao tou kala, musi masoda dalek esa mia ei saom leondiak, fo suek ei dua nggei so'uk

^{*} 2:22 Yesaya 53:9 ^{*} 2:23 Yesaya 53:7 ^{*} 2:24 Yesaya 53:6 ^{*} 3:1 Efesus 5:22; Kolose 3:18

^{*} 3:3 1 Timotius 2:9-10 ^{*} 3:6 Tutuik la'eneu Sososan 18:12

ei dale mala, fo hule-haladoi moke dede'ak esa neme Lamatuak mai, na, Ana nau namanene ei.✧

Mae ei tao ndoos boe oo, tehoo dei fo ei hambu toto'ak boe

⁸ Tolanoo susue nggalei! Mate'en na, au sangga kokolak dede'ak esa. Ei basa nggei musi masoda dalek esa. Mete ma hataholi esa nameda dalen hedis do namahoko, na, ei fe'e kala musi mamedu tungga leondiak boe. Sue hataholi kamahela kala leu Karistus. Matudu dale malole esa no esa. Boso soso'uk aok, tehoo ei musi tao dale taidaek. ⁹ Boso bala manggalauk no manggalauk. Mete ma hataholi nambue sapa ei, na, boso sapa masafalin. Tehoo moke fo Lamatuak tao malole neun. Huu Lamatuak noke nala ei so, fo dadik neu Ndia hataholin, fo suek ei simbo malole neme Ndia mai. ¹⁰ Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nae, "Hataholi mana sangga soda malole,

ma sangga soda naluk,

na, hataholi ndia musi nanea ndia bafan neme dede'a manggalauk mai, ma boso kokolak pepekok.

¹¹ Ana musi hondak, fo boso tao manggalauk bali, tehoo fali fo kada tao ndoos.

Ana musi nanoli fo nasoda mole no basa hataholi la, basa na, sangga dalak fo mole no sala.

¹² Huu ita Lamatuan tao matak neu hataholi mana masoda ndoos.

Ma Ndia boe nau namanene sila huhule-haladoi nala.

Tehoo ita Lamatuan laban nakandoo, neu hataholi fo nasoda tao manggalauk."✧

¹³ Mete ma ei tao ndoos makandondoo henin, na ta hambu esa boe bisa tao manggalauk neu ei so bali. ¹⁴ Tehoo mae ei tao ndoos, boe ma hambu hataholi esa tao nakatoto'ak ei, na, ei hambu nanalak. Mete ma hambu hataholi taa nalelak Karistus, de, ana bii dede'ak esa, na, ei boso bii tungga leondiak. Ei dudu'a mala boso laleo ma dale mala hedis leo sila.✧ ¹⁵ Kada tao ei dalem boso bii, huu ei so'u mala Karistus nai ei dalem fo dadik neu ei Lamatuan fo malalaok.

Leo hataholi lita ei mamahena mae, Karistus tao basan dadik malole. De mete ma ala latane ei la'eneu ei mamahehelem ndia, na ei musi mahehele mataa sala.✧ ¹⁶ Tehoo ei musi mataa minik dale malole, ma fee hadak neu sala, fo suek ala bubuluk ei tao dede'a ndoos neme dale malalaok mai. Mae ei tao malole leondiak, tehoo neu ko hambu mana nau kokolak natuda ei, huu ei nana mba'ak mia Karistus. De, mete ma ei tao malole makandoo, na, mana haumemee ei dei fo ala mae aon. ¹⁷ Mete ma tungga Manetualain hihiiin, ei hambu toto'ak, huu tao ndoos, na ndia malole. Tehoo boso ei hambu toto'ak huu ei tao salak. Boso lilii heni dede'ak ia.

¹⁸ Karistus mate kada la'i esak, huu hataholi tao salak.

Ndia fo nasoda ndoos, maten so soaneu ita fo tasoda manggenggeok.

Ana mate fo suek ei bisa malole fali mia Manetualain. Karistus ndia, hataholi leo ita boe.

Hataholi tao nisa Ndia,

tehoo, basa de Lamatuak Dulan tao nasoda falik Ndia.

✧ 3:7 Efesus 5:25; Kolose 3:19 ✧ 3:12 Sosoda Koa-kio kala 34:12-17 ✧ 3:14 Mateos 5:10

✧ 3:15 Yesaya 8:12-13

¹⁹ Dulak ndia boe oo, noo Ndia neu nanoli dula kala fo nana longgak lai mamanak esa sama leo bui. ²⁰ Sila ndia, na ndia hataholi lele ulu kala fo tala nau lamanene neu Manetualain. Faik ndia ba'i Noh tao ofa inahuuk. Manetualain nahani-nahani fo sangga nita hataholi la tao tungga Ndia hihii, tehoo tala nau. Huu ndia de, kada hataholi falu hambu sodak leme faa tuak ndia mai. ✧ ²¹ Faa ndia dadik conto esa, fo sama leo ledoeik ei hambu salanik. Salanik ndia natudu, nae, Lamatuak mbo'i heni ei mima ei sala mala mai, huu Karistus nasoda fali so. Ledoeik ala salani ei ndia, tala ladiu ei oe fo tao lalalao ei ao mala. Huu teteben, na, ei helu neu Lamatuak, fo sangga tao nalalao ei dale mala. No leondiak, na, ei bisa masoda ma tao ndoos. ²² Hatematak ia, Yesus hene fali neni nusa-sodak neu so. Nai ele, Ana nanggatuuk nai mamana nana hadak manai lain seli, nai Manetualain boboa konan. De ata nusa-soda kala, basa dula fe'e kala, ma dula kala malangga nala, musi lamanene taa-taa leu Karistus.

4

Karistus hataholi nala musi lasoda no mandaan

¹ Karistus ndia, na, hataholi sama leo ita. Huu Ana hambu doidosok makadotok, de ei boe oo musi mahehele hambu doidosok, sama leo Ndia. Tehoo masanenedak, huu hataholi mana mahehelek hambu doidosok, huu nana mba'ak no Karistus, ana naketun so fo tana tao salak bali. ² Mae ana bei nasoda nai daebafok ia, tehoo ana taa nasoda tao salak bali, sama leo hataholi fe'e kala. Huu ana nasoda, tao tungga Lamatuak hihii-nanaun.

³ Makahulun hambu fai no'uk, mete ma ei nau tao manggalauk sudi hata, sama leo hataholi fo taa mana malelak Manetualain. Conto leo: ala tao ladabak. Ala lambue tao eok. Ala tungga sila hihii tatao manggalaun. Ala linu mafuk. Ala feta tatao manggalaun. Ala lafetak tao holu ndaek. Ala lambue songgo fo tao lala ita ao nala mumulu. ⁴ Ala kokolak tao lakalulutu ei nade malole mala, huu tala lalalak hatina de, ei taa seseok tungga mia sila tatao manggalaun fo lena-lenak ndia.

⁵ Tehoo masanenedak, huu dei fo ala musi lasale Manetualain, fo mana dadik Mana Maketu Dede'ak. Ala musi lafada Ndia, hatina de ala lasoda manggalaun leondiak. Boso mafalende henin, huu basa hataholi la musi lasale Ndia. Mae hataholi bei kasodak, do, hataholi mana mate kala. ⁶ Tetebes! Manetualain sangga palisak hataholi mana mate kala, sama leo Ana palisak hataholi fe'e kala. Huu Ana nau nita sila dala soda makahulun. Huu ndia de, Yesus neu nafada Lamatuak Hala Malolen neu sala, suek ala bisa hambu soda tetebes, fo tao tungga Lamatuak hihii-nanaun.

Ita musi takaboi neulalau basa hata fo Lamatuak feen neu ita so

⁷ Daebafok babasan deka-deka mai so. Huu ndia de, ei musi manea ei dudu'am ma ei tatao-nono'im no malole, fo ei bisa hule-haladoi no malole. ⁸ Kasosoak ndia, ei musi masueao esa no esa. Huu mae hataholi fe'ek tao salak makadotok, tehoo ei bisa matialaik, mete ma ei suen. ✧ ⁹ Malengga dalek, fo simbok hataholi neme mamana fe'ek mai, fo leo tatakai nai ei uma mala. Tehoo masanenedak. Boso simbo kana no mutimuuk.

¹⁰ Hataholi esa-esak fo mana simbo koasa baba'ek neme Manetualain mai, musi pake koasa baba'ek ndia fo ono-lau ndia tolanoo kamahela nala. Makaboi neulalau koasa baba'ek ndia, fo kasosoak neu Manetualain. ¹¹ Conto leo: mete ma hambu koasa baba'ek fo manoli hataholi, na,

masanenedak huu ei musi manoli hataholi la minik Lamatuak Dede'a-kokola hehelin. Mete ma hambu koasa baba'ek fo ono-lau hataholi, na, ono-lau pake balakaik fo Lamatuak feek. No leondiak, na, basa hataholi la lita ei ia, Yesus Karistus hataholi nala. Huu ndia de, ala so'u dema-demak Manetualain. Huu Ndia koasan ana seli fo toto'u palendan taa hambu namaketu! Tetebes leondiak!

Ita hambu doidosok huu dadik hataholi Salanik

¹² Tolano susue nggalei! Boso heran, mete ma hambu soba-dou mabela. Huu, ndia uku-sudi ei namahehele mala. Boso dudu'a mae, kada o mesa nggo hambu soba-douk leondiak. ¹³ Tehuu ei dale mala bisa lamahoko, huu ei hambu doidosok sama leo Karistus hambu doidosok boe. No leondiak, na, dei fo ei dale mala lamahoko tetebes, neu fai babasan basa hataholi la lita Karistus koasan ana seli. ¹⁴ Ledoeik hataholi kokolak lakadadaek ei, huu ei nana mba'ak mia Karistus, na, ei hambu nanalak, huu Manetualain Dulan fo ana seli ndia nai ei dalek. ¹⁵ Tehuu mete ma ei hambu doidosok, na, boso huu ei dadik neu mana tao nisa hataholi do, nakodaa do, hataholi manggalauk do, mana seseok hataholi dede'an. ¹⁶ Tehuu mete ma hataholi hambu toto'ak huu dadik neu Karistus hataholin, na, boso ana mae fa boe. Malolenak, ala so'uk koa-kioik neu Manetualain, huu ala dadik hataholi Salanik.

¹⁷ Ndia fain mai so, fo hataholi la lasale Manetualain. Ana mulai palisak neme Ndia hataholi hehelin soda nala. De, dudu'a leo! Mete ma Ana mulai neme ita hataholi Salani kala so, na, talobee no hataholi taa mana nau simbok Ndia Hala Malolen ndia? Neu ko sila huhuku nala belan lena, maa! ¹⁸ Huu nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon dalek nae, "Mete ma hataholi fo kada sodan ndoos, na, elaba'ik tana hambu sodak, na, talobee bali no hataholi taa mana mbali Lamatuak?"

Boe ma talobee boe no hataholi fo nasoda tao salak?"

¹⁹ De, mete ma Manetualain ela Ndia hataholi nala hambu toto'ak tungga Lamatuak hihii-nanaun, na, ala bisa lamahela lae, dei fo Ndia boe oo, nanea sala. Huu Ndia ndia nakadadadik nala sila. Ndia boe oo, tao tungga hata fo Ana kokolak so. Huu Ana nanea sala leondiak, de ala bei tao ndoos lakandoo.

5

Nanoli-nafadak neu malangga salani kala

¹ Au mesa nggau dadik malanggan esa. Makahulun au ita Karistus doidoson unik au mata de'e heheling. Dei fo neu fai babasan au ita Yesus koasan ana seli. Huu ndia de, au ambalani anoli-afada neu malangga fe'e kala, leoiak: ² Ei sama leo manahoo la, fo lakaboi sila bi'ilombo nala. De ei musi makaboi neulalau hataholi la, fo Manetualain fee sala leu ei so. Makaneni sala no malole. Boso makaneni sala huu ndia ei uem ndia, tehuu ei mahiik tao leondiak. Makaneni sala tungga Lamatuak hihii-nanaun. Boso mateme tao ues fo hambu nanalak lena-lenak kada neu ei sodam, tehuu tao ues mia fengga-fenggak fo tulu-fali Lamatuak hataholi nala.*

³ Boso mambue palenda madabak, fo tao mamabela hataholi fo Lamatuak fee ei makanenin. Tehuu ei musi dadik conto malole, fo matudu dalak neu sala. ⁴ Yesus ndia, sama leo Malangga Manahoo. Dei fo mete ma Ana fali main so, na, Manetualain sangga fee ei nggadi, huu ei makaneni ei hataholi mala no malole. Nggadi ndia, taa bisa nakalulutuk henin, huu, ndia nahele nakandoo.

Nanoli-nafadak neu hataholi muli solu kala

⁵ Hataholi muli solu kala! Ei boe oo, musi mamananene neu malangga salani kala. Ei basa nggei boso soso'uk aok. Huu Manetualain Susula Malalaon nana sulak nae,

“Lamatuak laban hataholi mana soso'uk ao kala,

tehuu Ana nahiik natudu Ndia dale malolen neu hataholi dale kadi'i-taidaek.”[☆]

⁶ Huu ndia de ei basa nggei musi masaneda Lamatuak koasan, fo suek ei boso koao. Boe ma doo-doo, te nandaa no fain, na, Lamatuak sangga koa ei.[☆] ⁷ So'uk dalek fo suek Lamatuak nakaneni basa dede'a kala fo tao nala ei dalem tana tesa. Huu Ana tao dalek neu ei.

⁸ Mata neuk bou! Dudu'a naluk! Manea neulalau, huu ita musun, ndia nitu la malanggan, sangga tao nakalulutu heni ei. Ana sangga kodo heni ei, sama leo meo-asu esa manggalaok fo sangga mbaan. ⁹ Tehuu boso bii. Ei musi laban nitu la malanggan ndia. Ei boe oo, musi makatataka fo mamahela miu Lamatuak makandoo. Huu ei bubuluk so mae, ei tolanoo kamahela mala, lai sudi bee lai daebafok ia boe oo, musi hambu toto'ak sama leo ei. ¹⁰ Tehuu masanenedak, huu Manetualain nahiik natudu Ndia dale malolen neu ita. Ndia, fo nahiik noke nala ei so, fo dadik neu Ndia hataholin, huu ei simbo mala Karistus so. Huu ndia, de Ana nau so'u dema-demak ei, fo ei bisa masoda makandoo mia Ndia. Tehuu mete ma ei hambu toto'ak so, kada taa doo anak nai daebafok ia, na, huu Lamatuak nau tao malole falik ei. Ana nau tao natetea ei, ma tao ei makatataka. Ndia boe oo nambadedei ei miu fanderen matea lain. ¹¹ Ai moke basa koasa manai Lamatuak liman, losa dodoon neu. Tetebes!

Petrus nate'e ndia susulan

¹² Silas^{*} tulun au fo sulak susula keke'uk ia. Ndia ndia, ita tolanoo kamahelen ma au lima konang. Au fee nanoli-nafadak neu ei, fo ei makatataka mia tean, huu Lamatuak nahiik natudu Ndia dale malolen neu ita takandoo. De ei musi mbalak eik fo boso heok.

¹³ Hataholi kamahela kala lakabubua lai kota Babel boe, fee ei soda-molek. Manetualain hele nala sala, sama leo Ana hele nala ei.

Au anang Markus boe oo, haitua soda-molek.[☆]

¹⁴ Mete ma ei matonggo, na, matudu ei susuem minik i'idu malole.

Au nau fo basa ei kamahelek neu Karistus, bisa masoda mia sodak, mole ma ndoo-ndoo.

Soda-molek,

Petrus

[☆] 5:5 Dede'a Lasik 3:34 [☆] 5:6 Mateos 23:12; Lukas 14:11; 18:14 ^{*} 5:12 Susula dede'a Yunani nae, *Silvanus* nai ia. *Silvanus* ndia, na, Silas nade fe'en. Les ndia tutuin mulai nai *Hataholi nadedenu kala Tutuin* 15:22,40. [☆] 5:13 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Kolose 4:10; Filmon 24

Petrus kaduan Petrus susula kaduan

Soda-molek

¹ Susulak ia neme au, Simon Petrus mai.* Au dadik Yesus Karistus hataholi nadedenun. Au dadik Ndia nadedenun, fo Ana haitua au uni sudi bee uu, fo afada hataholi la'eneu Ndia.

Au sulak susulak ia fee ei, fo kamahelek neu Yesus Karistus so. Huu Manetualain dalen ndoos, de Ana soi dalak, fo suek ei boe oo, bisa mamahеле neu Karistus, sama leo ai. Namahehelek ndia belin ana seli, soaneu ita basa nggata. Karistus boe, dadik neu ita Manetualain, ma Ndia boe oo, dadik Hataholi mana fee sodak neu ita neme ita sala-singgo nala mai.

² Au oke fo ei bisa malelak neulalau Manetualain, ma malelak neulalau ita Lamatuan Yesus. Suek Ala latudu Sila dale malole nala neu ei, fo ei bisa masoda mia sodak, mole ma ndoo-ndoo.

Lamatuak hele nala Ndia hataholi nala, basa de noke nala sala, fo leni Ndia leu

³ Yesus naena koasa sama leo Manetualain koasan. Huu ndia de, Yesus fee ita basa nggata hata fo ita paluun, suek tasoda ndoos tungga Lamatuak hihii-nanaun. Ana tao leondiak, huu ita talelak neulalau Ndia. Ma Ndia ndia noke nala ita, fo dadik teu Ndia hataholin, huu Ndia dale malolen ana seli ma Ndia koasan inahuuk. ⁴ Yesus fee basa dede'a kasosoak neu ita so. Huu makahulun, Ana helu so, fo sangga fee basa dede'a kala sila. Ndia hehelu nala, neulau hiak. Ana fee basa sila leu ita, fo suek ita dale nala bisa dadik sama leo Lamatuak dalen. Ma ita boe oo, bisa takambo'ik teme basa dede'a kabook fo hataholi lahiik tao lai daebafok ia, huu kada sila tao tungga sila hihii heheli nala, ma tala nau lakatataak.

⁵ Huu ndia de, au nau ei mbalak eik, fo tao dede'a malole. Huu, ei mamahеле neu Yesus so, tehuu ndia bei ta dai.

Tao dede'a malole nakandoo.

Malelak neulalau Lamatuak, lena bali.

⁶ Tehuu, boso losa kada ndia leo.

Manoli fo ei masoda makatataka aok.

Tehuu, ndia bei ta dai boe.

La'i-la'ik ei hambu toto'ak, na, ei musi mahеле teas, fo boso heok.

Tehuu, tao lena heni ndia bali.

Tao basa-basan tungga Lamatuak hihii-nanaun.

⁷ Tehuu, boso losa kada ndia leo.

Matudu susuek neu ita tolanoo kamahele nala.

Tehuu, ndia bei ta dai.

Huu, ei musi masoda masueao makandoo.

⁸ Mete ma ei masoda leondiak, ma dede'a malole la ia boe tamba lakandoo, na, ndia tao nala ei boe malelak malolen lena, mia ita Lamatuan Yesus Karistus. Dede'a malole la ia, kasosoak ma taa ngganggali heni fai. Huu dede'a malole la ia, tao lala ei bubuluk malolen seli la'eneu Ndia.

⁹ Mete ma hambu hataholi taa nau tao leondiak, na, kada ana dudua'

* **1:1** Susula dede'a Yunani luma sulak, "Simon Petrus". Luma bali, sulak "Simeon Petrus". Dede'a de'ek *Simeon* ndia, neme dede'a Ibrani mai. Ndia dede'a Yunanin, na ndia Simon. De, basa hataholi malela kala lae, Simon Petrus ma Simeon Petrus ndia, na ndia hataholi bei sama.

keke'uk. Tana nita hata manai matan, de sama leo ndia ndia, mbokek. Huu, Lamatuak koka heni hataholi sila sala nala, de dale nala bisa lalalao. Tehuu hataholi ndia lilii henin so!

¹⁰ Tolanoo susue nggalei! Hatematak ia, ei musu mbalak eik fo boe matea bali. Lamatuak hele nala ei so, fo dadik Ndia hataholin, boe ma ei mini Ndia miu. Hatematak ia, ei musu matudu, mae, ei maso dadik Ndia bobonggin so. Mete ma dede'a kala ia fo au so'u kasa isinaak ndia, boe tamba nakandoo nai ei soda mala, na, neu ko ei taa tuda. ¹¹ Manetualain sangga fee ei dede'a inahuuk esa, fo ndia Ana soi dalak ma fee ei hak, fo simbok Yesus dadik neu ei Manem, suek masoda makandondoo henin mia Ndia. Huu Ndia ndia, ita Lamatuan. Ma Ndia boe oo, Hataholi mana fee sodak neu ita, teme ita sala-singgo nala mai.

Hatina de Petrus sulak leondiak?

¹² Ei bubuluk dede'a kala sila, fo au so'uk isinaak ndia, ma ei mahele teas, huu ei mamahela hata fo ndoos. Mae leondiak, tehuu au nau asanenedak dede'ak ia neu ei taa-taa, fo suek ei boso lilii henin. ¹³ Au taa nau ei lilii henin. Au nau asanenedak ei, fo ei dudu'a makandondoo henin dede'a kala ia. Huu ledoeik au bei asoda nai daebafok ia, memak nandaa mete ma au asanenedak ei dede'a kala ia. ¹⁴ Taa dook, te au mate so. Ita Lamatuan Yesus Karistus nafada au leondiak so. Huu ndia de, au bubuluk memak so. ¹⁵ Mae dei fo au mate so, tehuu hatematak ia au mbalak eik, suek ei masaneda makandoo dede'a kala ia.

Ita tita Yesus mandela-masa'an so

¹⁶ Makahulun, au ua au nonoo nggala tui ei so, la'eneu ita Lamatuan Yesus Karistus. Ai boe oo, tui mae, dei fo mete ma Ana fali main, na, Ana mai no koasa inahuuk. Tetebe, hetu? Tutui taa nakadudulak ndia. Huu kada ai tui ei la'eneu hata fo ai mita mitak no ai mata de'e heheli nala! Huu ndia de, ai bubuluk Yesus koasan ndia, sama leo mane inahuuk esa. ¹⁷⁻¹⁸ La'i esa, ai sama-sama mia Yesus mima Lamatuak lete malalaon. Boe ma Amak Manetualain mesa kana nafada la'eneu Yesus mandela-masa'an. Huu faik ndia, ai mamane hala malole esa kalua neme lalai mai, nae, "Ndia ia, Au Ana susueng.

Ana tao namahoko Au daleng."✧

¹⁹ Dede'a kala sila tao nala ita tamahela tetebe lena dede'a kala fo ita simbon teme Lamatuak mana kokola makahulun ele so. De, malolenak ei tao tungga sila hehelu nala! Huu sila hehelu nala, sama leo bandu mana mbilak esa nai mamana makiuk. De, ei musu mamane neu sila hehelu nala, losa Yesus fali main. No leondiak, ei bisa boe bubuluk no manggaledok. Huu, ndia sama leo ei mita nduu ina lolembilak, boe ma bei fo ledo sadu, tao manggaledo basa-basan.

²⁰ Masanenedak, huu Lamatuak mana kokola nala lafada memak so, la'eneu dede'ak no'uk. Tehuu sila hehelu nala, taa tungga sila hihii heheli nala.† ²¹ Huu hata fo ala sula kana ndia, taa naoka neme kada sila lahiik kokolak. Tehuu ndia naoka nai Manetualain, tungga hata fo Ndia Dula Dale Malalaon natudu neu sala.

✧ **1:17-18** Mateos 17:1-5; Markus 9:2-7; Lukas 9:28-35 † **1:20** Dede'a Yunani nai ia bisa ndandaan telu. 1) Mana kokolak esa, kokolak taa tungga ndia hihii-nanau hehelin; 2) taa hambu hataholi esa bisa nalelak basa maksud leme Lamatuak mana kokolan hehelun. 3) mete ma ita nau talelak Lamatuak mana kokolan esa hehelun, na, ndia hihii, taa neme kada ndia hehelu hehelin, tehuu musu nakasaman no Lamatuak Dede'a-kokolan katematuan.

2

Hataholi mana manoli pepeko kala

¹ Makahulun, hataholi Israel luma lae, ala dadik Manetualain mana kokola nala. Naa te ala pepeko ndia. Dei fo ei boe oo, matonggo mia hataholi leo sila kala, lai ei lalada mala. Huu, hataholi luma lae, lanoli la'eneu Lamatuak, tehoo kada ala pepeko ndia. Lanoli lafufunik sila dudu'a manggalau nala sila. Huu ndia de, ala bisa tao sila nanonoli pepeko nala neu hataholi kamahele kala. Mete ma ei mamanene neu sila nanonoli nala, na, dei fo ei makalulutuk henin. Ala lalelesi lae, Lamatuak Yesus ndia, sila lamatuan taa ndia. Naa te, Yesus soi nala sila belin ana seli. Huu sila tatao leondian, de, dei fo sila mesa kasa lakalulutuk lai-lai.

² Mae leondiak boe, tehoo dei fo hataholi no'u kala tungga sala, ma tao ladabak fo taa lameda mae. Dei fo hataholi no'uk lae, nanonoli tetebes ndia, sala, huu mese pepeko kala kedi lala sala. ³ Mese pepeko kala sila, balena'o la. Ala dula mata-mata kala, fo ala bisa pepeko lala ei doi mala. Ma boso lilii henin, huu Manetualain dadi Mana Maketu Dede'ak fo tana sunggu nitak. Neme makahulun mai, Ana nahehele so, fo huku sala. Dei fo ala lakalulutuk heni sala.

⁴ Conto leo, makahulun, Lamatuak ata nusa-sodan luma tao salak. Tehoo Lamatuak dadik neu Mana Maketu Dede'ak, de taa mbo'i heni sala. Ana mbia heni sala leni naraka leu, ma longga sala leu Bolo Makiuk fo Madema. Ala lahani lai mamanak ndia losa fain fo ala lasale Ndia.

⁵ Leondiak boe, no hataholi lele ulu kala. Faik ndia, lasoda tao manggalauk, ma tala mbali Manetualain. Tehoo Lamatuak heti so, fo Ndia hataholi dale ndoon esa, nade Noh, natudu dalak fo hataholi bisa nasoda ndoos. Tehoo, tala nau lamanene neu ndia boe. Huu ndia, de, Lamatuak haitua faa tuak mai, fo tao nakalulutu heni hataholi la fo taa nau mbali Ndia. Tehoo Ana nasala'e nala Noh no ndia nbonggi nala. Sila basa sala hataholi falu.*

⁶ La'i esa bali, hataholi lele ulu kala malai kota Sodom ma kota Gomora, ala lasoda lo manggalau ana seli. De, Manetualain huku sala. Ana hotu heni basa hataholi malai ndia kala dadik afu. Boe ma basa hataholi malai ndia kala mate basa sala. Ndia dadi conto neu hataholi fe'e kala fo mana nau lasoda manggalauk, ma taa mbali Manetualain. Ala bisa bubuluk memak sila ua-nale nala, mete ma tala nau hondak.* ⁷ Tehoo faik ndia, hambu hataholi esa nade Lot, nasoda ndoos. Ana manggu no hataholi manggalau kala tatao-nono'i lena-lena nala, fo tala nau lamanene neu Lamatuak. Boe ma, Lamatuak nasala'e nala Lot, neme ndia mai.* ⁸ Lot mesa kana nateme tao ndoos, tehoo, ana leo nai kota sodom hataholi nala lalada nala. De, tungga-tungga faik ndia boe oo, nita ma namanene ala la'olena Lamatuak Heti-heu nala. Ndia tao nala ndia dalen hedis.

⁹ Basa conto la sila latudu, lae, Manetualain bubuluk dalak fo nasala'e nala hataholi mana mahiik namanene neu Ndia, neme soba-douk mata-mata kala. Ndia boe oo, nalelak fee huhuku belak neu hataholi la fo soda nala peko-paki. Ma Ana tao leondiak nakandoo losa fain, fo Ana naketu basa hataholi la dede'a nala. ¹⁰ Huhuku mabela ndia, nakalalak soaneu hataholi fo kada nahiiik nasoda manggenggeok, tungga sila hihii-nanau heheli nala. Ala taa nau lamanene neu hataholi esa boe, ma ala haumemee basa hataholi mana to'u koasa la. Neu ko Lamatuak huku sala.

* 2:5 Tutuik la'eneu Sososan 6:1—7:24

* 2:6 Tutuik la'eneu Sososan 19:24

* 2:7 Tutuik

la'eneu Sososan 19:1-6

Boe ma, mese masapepeko isinaak sila lambalani lalan seli, ma koaoo. Ala taa nau fee hadak, ma ala taa bii kokolak tao laboboo Manetualain no Ndia ata nusa-soda nala malai lalai. ¹¹ Naa te, Ndia ata nusa-sodan balakain lena heni mese masapepeko kala sila. Mae leondiak boe oo, tehuu ata nusa-soda kala sila taa kokolak tao laboboo mese nala sila nai sila Lamatuan matan. Ma sila boe oo, taa lambue soli salak neu mese nala sila.

¹² Tehuu mese masapepeko kala sila lateme kokolak tao laboboo la'eneu dede'a nusa-soda kala fo sila mesa kasa taa lalela kana. De, sila sama leo banda fo tala dudu'a lalelak! Malolenak, humu nala sala fo tao nakalulutu heni sala! Huu, sila ua-nalen ndia. Neu ko dei fo ala lakalulutu heni sala, huu sila tatao-nono'i nala. ¹³ Ala tao lakatoto'ak no'uk neu hataholi la. Basa, dei fo Lamatuak boe tao nakatoto'a kasa, huu sila tatao taa ndoos. Ala lahiik kada feta manggalauk no'u. Sila boe oo, lahiik tao ladabak neu leledok, fo suek basa hataholi la bisa lita sila manggalauk nala. Sila taa mae lalelak, boe ma ala tao lakalulutu ei nade malole mala. Mete ma la'a feta no'u lo ei, na, kada ala nau tao tungga sila hihii manggalaun. ¹⁴ Mata nala lakabubulak fo sangga inak suek ala nau tao eok no sala. Ala kada lasoda tao manggalauk lakandoo. Ala lahiik sangga hataholi fo namahehelen neu Lamatuak taa matea, boe ma ala fufudin fo tao manggalauk tungga. Ala lambue sangga dalak fo balena'o lakandoo. Neu ko Lamatuak huku sala!^{*}

¹⁵⁻¹⁶ Makahulun, mese masapepeko kala sila, hataholi mana tungga dala ndoos, tehuu doo-doo, boe ma ala la'o fe'ek leu. No leondiak, ala sama leo Balaam lele uluk, fo ndia Bosor* anan. Ndia ndia, Lamatuak mana kokolan esa. Tehuu ana nahiiik nalan seli sangga doik, de ana tao dede'a taa ndoos. La'i esa Balaam sa'e banda keledei. Tungga teteben, na banda keledei la taa bisa lakokola. Tehuu, faik ndia Lamatuak tao banda keledei ndia nakokola leo hataholi! Boe ma banda keledei ndia ka'i Balaam, huu ndia tatao manggalaun. Banda keledei ndia nau fo ana hahae tao dede'a pekok bali, sama leo hataholi kamuluk.^{*}

¹⁷ Mese masapepeko kala sila, sama leo oe matak esa fo sosoan taa huu mada heni oen so. Ala sama leo manggasasabuk fo sosoan taa, huu taa neni uda, kada ani fumbu henin. Lamatuak sadia memak mamana makiu mumuuk esa fo nakalee sala. ¹⁸ Huu ala labafa lalan seli, tehuu isin taa. Ala lahiik fufudi hataholi fo bei fo hondak leme sila salan mai, fo suek ala tao seluk salak tungga sila hihii manggalaun bali. ¹⁹ Hataholi masapepeko kala sila helu, lae, "Mete ma ei mamananene ai, na, ei makambo'ik kada tao tungga ei hihii mala!" Tehuu hataholi mana kokolak leondia kala, sama leo ata fo taa bisa nakambo'ik aon neme sila manggalauk nala mai. Huu hataholi mana mbo'i salak esa heti ndia, na, ndia sama leo ana dadik salak ndia atan. ²⁰ Mete ma nau makambo'ik muma manggalauk nai daebafok ia, fo mana tao manggenggeo ita, na, ita musi talelak ita Lamatuan Yesus Karistus. Tehuu, mete ma hambu mana heok neme ndia mai, boe ma nanamba'ak seluk no dede'a manggalauk, sama leo makahulun ndia, na, ndia sama leo dede'a manggalauk ndia heti sala. Hatematak ia, ala boe lamabela lalan seli bali. ²¹ Mete ma ala bubuluk dala soda ndoos, tehuu ala heok leme dalak ndia mai, ma ala heok lasadea Manetualain palenda malalaon fo makahulun ala simbok ndia, na ndia taa malole. Dei fo ala simbok huhuku mabela, de malolenak ala taa bubuluk litak Lamatuak

^{*} **2:14** Tutuik la'eneu Sososan 6:5 ^{*} **2:15-16** Susula dede'a Yunani neulauk nalan seli, nae, Bosor. Hambu susulak luma bali nana sulak, nae, *Beor*. Basa susula dede'a Yunani nana sulak nae, *Balaam*. Susula Malalauk dede'a Indonesia nana sulak nae, *Bileam*. ^{*} **2:15-16** Lelekek 22:4-35

dala ndoon ndia. ²² Hambu dede'a lasik fo nae, "Metete ma busa muta, na na'a falik muta hehelin ndia." Hambu fe'ek bali, nae, "Mae nadiu bafi esa oe so, tehuu neu loli seluk tane bali." Kokolak sila latudu la'eneu mese masapepeko kala sila.*

3

Ita Lamatuan sangga fali main

¹ Tolanoo susue nggalei! Ia, au susula kaduang fee ei. Nai susula kadua nggala ia, au asanenedak ei, fo ei bisa dudu'a la'eneu dede'a ndoo sala. ² Masaneda Manetualain mana kokola malalaoan, kokolan lele uluk ele. Masaneda Yesus nadedenu nala boe. Lamatuak palenda sala, fo suek lafada Ndia kokolan. De, dudu'a neulalau la'eneu hata fo ala lafadan neu ei. Yesus ndia, tao nasoda ei mima ei sala-singgo mala mai! ³ Masaneda leoiak dei: mae daebafok bei ta basan, tehuu hambu mana haumemee kala kada tao ladabak tungga sila hihii-nanau nala. Ala kokolak tao lakalulutu basa dede'a ndoos.* ⁴ Ala kokolak lae, "Awe'ek! Yesus helu, nae, Ana sangga fali main do? Metete ma leondiak, na, Ndia nai bee? Huu, mulai neme ita bei-ba'i nala mate sala, losa hatematak ia boe oo, taa hambu mana dadik leondiak. Basan la'ok nahele nakandoo, mulai neme Lamatuak nakadadidik lalai ma daebafok."

⁵⁻⁷ Tehuu, hambu dede'ak esa, fo hataholi masapepeko kala sila taa nau lasanedan. Fo ndia, neme sososan mai kada Lamatuak kokolak, boe ma lalai dadi memak. Boe ma Lamatuak nakadadidik oe. Basa de Ana tao kofe'e oe neme madak lain mai, boe ma madak lain sadu neme oe dale mai. Lamatuak kokolak leobeek so, na, ndia dadi memak.* Doo-doo, boe ma Lamatuak pake faa, fo tao nakalulutu heni basa hataholi malai daebafok ia, fo neu lelek Noh nasoda ndia.* Tehuu hatematak ia, Lamatuak nafada memak fo Ana sangga tao hata neu lalai ma daebafok. Hatematak ia Ana bei nakatataak, tehuu dei fo nandaa no ndia fain, Ana sangga hotu heni sala. Huu dei fo Lamatuak fee huhukuk, fo tao nakalulutu heni hataholi fo taa mana nau mbali Ndia. Mae leondiak, tehuu hataholi masapepeko kala sila, taa nau lasaneda lae, neu ko Manetualain tao tungga hata fo Ana kokolan ndia so.

⁸ Tolanoo susue nggalei! Boso mafalende heni dede'ak ia. Ita Lamatuan, taa hinga faik sama leo ita. Huu tungga Ndia, na, faik esa sama leo teuk lifun esa. Ma teuk lifun esa, sama leo kada faik esa boe.* ⁹ Metete ma Lamatuak helu tao hata esa, na neu ko Ana taon. Metete ma fain nandaa, bei fo Ana taon. Hambu hataholi luma dudu'a lae, "Manetualain tao ues ngge'an seli." Naa te taa! Ndia nggaleloan fo fee lelak soaneu basa hataholi hondak ma fali leni Ndia leu. Huu Ana taa nau fo hataholi esa boe laelak dook lo Ndia.

¹⁰ Tehuu dei fo metete ma ita Lamatuan fali main ndia, taa hambu hataholi bubuluk mema kana. Huu, Ndia mamain ndia, kada nggengge neuk, sama leo na'o esa maso neni uma dale neu. Faik ndia, basa hata malai lalai, ha'i na'a heni sala, sama leo ledi, bulak, ma nduu kala. Basan basa sala! Leondiak boe, daebafok no basa isi nala. Kade heni sala!*

¹¹ De, metete ma dei fo ha'i na'a heni basa sala leondiak, na, ei musi dadik neu hataholi matak leobeek? Ei musi mbalak eik, fo masoda tungga Lamatuak hihii-nanaun. Ei musi masoda malalaoan! ¹² Ei boe oo, mahani

* 2:22 Dede'a Lasik 26:11 * 3:3 Yudas 1:18 * 3:5-7 Tutuik la'eneu Sososan 1:6-9 * 3:5-7 Tutuik la'eneu Sososan 7:11 * 3:8 Sosoda Koa-kio kala 90:5 * 3:10 Mateos 24:43; Lukas 12:39; 1 Tesalonika 5:2; Dae-bafok Mata Beuk 16:15

mbea-mbea Lamatuak mamain. De, ei musi mbalak eik, fo tao faik ndia mai lai-lai. Faik ndia boe, ha'i na'a heni lalai. Ma basa hata malai lalai ha'i na'a sala, de noe heni sala.

¹³ Tehuu, dei fo hambu lalai mata beuk ma daebafo mata beuk. Manetualain helu leondiak so, boe ma ndia fo ita tahani mbea-mbea. Nai ndia, kada hambu hataholi soda ndoo sala.*

¹⁴ De, tolanoo susue nggalei! Ledoeik fo ei mambue mahani dede'a kala ia, ei musi mbalak eik, fo dadik hataholi malole tungga Lamatuak hihii-nanaun. No leondiak, na, taa hambu hataholi bisa soli salak neu ei. Mbalak eik fo masoda mole boe.

^{15a} Huu ita Lamatuan ndia, kada nggaleloan, suek Ana bisa nasala'e nala ei mima ei sala-singgo mala mai.

Petrus nate'e ndia susulan

^{15b} Ita tolanoon Paulus sulak fee ei so, la'eneu dede'a no'u kala fo sama leo manai au susulang ia. Lamatuak ndia feen ana bubuluk leondiak, huu ndia de, ana sulak leondiak. ¹⁶ La'i-la'ik Paulus sulak susulak, na, ndia boe oo kokolak dede'a kala ia. Neme ndia susula nala mai, memak hambu dede'ak fo ita taa du'a la'e ndia hihiiin. Hambu hataholi boe tao naeok Paulus hihiiin. Sila boe oo, tao laeok dede'a fe'e kala lai Lamatuak Susula Malalaon. Sila ndia, na ndia mbelatua, ma hataholi la fo namahehelen taa matea. Hataholi mata leondia kala, dei fo lakalulutuk heni sala.

¹⁷ Tolanoo susue nggalei! Ei bubuluk mese masapepeko kala sila dala soda nala. De, mata neuk bou! Huu tala nau lamanene heti-heuk esa boe. Ala soba-soba fo pepeko ei, fo suek ei heok mima dala ndoos mai. Tehuu boso mbo'i sala sengggi ei leondiak. Huu, ei musi mahele mini tean.

¹⁸ Malolenak, ei namahehele mala moli lakandoo. Huu ei bubuluk ita Lamatuan Yesus Karistus so, fo nasala'e nala ita teme ita sala-singgo nala mai. Ana nau natudu Ndia dale malolen neu ei. Ma Ndia boe oo, nau ei malelak neulalau Ndia bali.

Au nau fo basa hataholi so'u dema-demak Ndia, neme hatematak ia mai, losa dodoon neu!*

Soda-molek,
Petrus

* 3:13 Yesaya 65:17; 66:22; Dae-bafok Mata Beuk 21:1
"Amin" nai ia.

* 3:18 Susula dede'a Yunani luma tamba

Yohanis susula kaesan Yohanis susula kaesan

Yohanis sulak la'eneu Yesus Karistus

¹ Au sulak susulak ia la'eneu Manetualain *Dede'a-kokolan fo Maneni Sodak*.

Dede'a-kokolak fo Maneni Sodak ia, mana memak so, neme daebafok makasososan mai. Hatematak ia, au ma au nonoo nggala mita Ndia so minik ai mata de'e heheli nala. Ai mamananene Ndia no ai ndi'idoo heheli nala so. Ma ai mafaloe la'e Ndia, minik ai lima heheli nala so. Ai mita Ndia leondiak, ² huu Ana sadu mai, neu ai lalada nala. Makahulun, Ana leo no Ndia Aman, tehuu hatematak ia, Ana natudu Ao-inan neu ai so. Huu ndia, de, ai mambalani mafada ei, dalan talobee, fo hataholi bisa nasoda no ndoos nakandondoo henin. Huu Ndia ia, *Dede'a-kokolak fo Maneni Sodak*. ³ Ai mahiik mafada ei, basa hata fo ai mitan so, ma basa hata fo ai mamananen so, suek ei bisa dalek esa mia ai. Huu ita basa nggata nanamba'ak to Manetualain so, ma Ndia Anan, fo Ana haituan mai, na ndia Yesus Karistus. ⁴ De, ai sulak susulak ia, suek tao namahoko ei dale mala. No leondiak, na, ai dale nala boe oo lamahoko tebe-tebe.

Hataholi kamahele kala musi lasoda lai manggaledok dale

⁵ Nanonolik fo Yesus nafada ai ndia, na hatematak ia, ai sangga mafada ei, leoiak: Manetualain ndia, neulau hiak. Taa hambu Ndia manggalaun fa boe, Ndia sama leo manggaledok mana masa'ak, fo makiun taa fa boe. ⁶ Mete ma ita kokolak tae, "Ita tasoda dalek esa to Lamatuak," naa te ita bei tasoda tao dede'a manggalauk, na, ndia sama leo ita tasoda nai makiuk dale. Huu, ita kokolak tasapepeko, ma taa bisa tasoda tungga dala ndoos. ⁷ Tehuu mete ma ita tasoda nai dala ndoos, na, ita sama leo hataholi mana masoda nai Manetualain manggaledon dale. No leondiak, na, ita bisa tasoda dalek esa to hataholi fe'ek. Ma ita dale nala dadik malalaok, huu Manetualain Anan Yesus maten, ma daan koka heni basa ita sala nala.

Hataholi mana masoda nai manggaledok dale, na, nasoda taa tao salak so bali

⁸ Mete ma ita kokolak, tae, "Ita taa tao salak," na, ndia dadik tanda nae, ita pepeko seluk ita ao-ina heheli nala, ma taa bubuluk hata fo tetebes. ⁹ Tehuu mete ma ita manaku ita sala nala, na, neu ko Manetualain mana maena dale ndoos boe oo, koka heni ita sala nala, ma, tao nalalao ita dale nala tungga Ndia hehelun. ¹⁰ Mete ma ita kokolak tae, "Ita taa tao salak titak," na, ita tao Manetualain dadik masapekok! Huu Ana kokolak so nae, basa hataholi la tao salak. De, mete ma ita kokolak leondiak, na, manggaledok so, nae, Ndia Dede'a-kokolan taa nai ita dale nala.

2

¹ Ana susue nggalei! Au sulak afada basa ia la, fo suek ei masoda taa tao salak so bali. Tehuu leo hambu mana tao salak, na, dei fo hambu mana masala'e ita nai Amak Manetualain matan. Ndia ndia, Yesus Karistus, Hataholi Malalaok, fo Manetualain haituan neni daebafok ia mai so. ² Ana mate dadik tunu-hotuk soaneu ita, fo suek Manetualain koka heni ita sala

nala. Taa kada soaneu ita mesa nggata, tehuu soaneu basa hataholi malai daebafok ia boe.

Hataholi mana masoda nai manggaledok dale, tao tungga Manetualain palendan, nakalena palenda la'eneu susuek

³ Ita bubuluk tae, ita talelak Manetualain to malole, mete ma ita tungga Ndia palenda nala. ⁴ Hataholi bisa kada kokolak lae, "Au alelak Manetualain." Tehuu mete ma ana taa tao tungga Lamatuak palendan, na, ndia ndia nasapepeko, fo kokolak fe'ek, tehuu tao fe'ek. ⁵ Tehuu hataholi mana tao tungga Lamatuak palendan, na, ndia dadik buti, nae, ndia susuen neu Lamatuak tetebes ndia so. No leondiak, ita bubuluk, tae ita ia, Lamatuak hataholin. ⁶ De, mete ma hataholi kokolak nae, "Au sodang nanamba'ak no Manetualain," na, ana musi nasoda sama leo Yesus Karistus.

⁷ Ana susue nggalei! Palenda fo au sulak ia, taa dede'a beuk fo fee ei. Huu, palenda ia mana memak so, nai Lamatuak Dede'a-kokolan fo ei mamananen neme makahulun mai. ⁸ Mae leondiak boe oo, te hambu dede'a beuk fo au sangga sulak la'eneu Lamatuak palenda ia. Nai Yesus sodan, Ndia tao tungga tebe-tebe palenda ia. Ma palenda ia boe, ei tao tunggan so, huu makiuk nai ei dale mala mopon, ma manggaledok tetebes nasa'a nai ei soda mala so.

⁹ Hataholi bisa kada kokolak nae, "Au asoda nai manggaledok." Tehuu mete ma ana husembuluk neu ndia tolanon, na, ndia dadik tanda, nae, ana bei nasoda nai makiuk dale. ¹⁰ Huu hataholi mana masoda nai manggaledok, ana musi sue ndia tolanon, ma taa hambu manggalauk fa boe nai dalen, fo tao natudan. ¹¹ Huu ndia de, mete ma hambu hataholi husembuluk neu ndia tolanon, na, ndia dadik neu tanda, nae, ana bei nasoda nai makiuk dale. Ana la'ok nafadadaba, huu makiuk tao namboke ndia matan.

Hataholi mana masoda nai manggaledok dale, taa nasoda tungga daebafok hihii-nanaun

¹² Ana nggalei! Au sulak susulak ia fee ei,
huu Karistus maten so soaneu ei,
no leondiak Manetualain koka heni ei sala-singgo mala so.

¹³ Ina-ama la ei! Au sulak susulak ia fee ei,
huu ei malelak Yesus Karistus,
fo mana memak so neme lele uluk mai.
Muli-solu kala ei! Au sulak susulak ia fee ei,
huu ei matati so laban manggalauk inahuun,
losa ei senggi.

¹⁴ Kakana kala ei! Au sulak susulak ia fee ei,
huu ei malelak Amak Manetualain.
Ina-ama la ei! Au sulak susulak ia fee ei,
huu ei malelak Yesus Karistus,
fo mana memak neme lele uluk mai so.
Muli-solu kala ei! Au sulak susulak ia fee ei,
huu ei mambeda Lamatuak Dede'a-kokolan nai ei dale mala,
losa ei dadi balakaik,
ma ei matati so laban manggalauk inahuun,
losa ei senggi.

¹⁵ Ei boso sue daebafok hihii-nanaun, ma daebafok hata-heto nala. Huu hataholi mana sue daebafok, taa bisa sue Amak Manetualain. ¹⁶ Dede'ak

manai daebafok ia, taa natututik no Manetualain. Sama leo, hataholi fo nasoda kada tao namahoko ndia ao-ina hehelin; hataholi balena'o; ma mana koaok huu ndia su'in. Dede'a leondia kala, taa laoka lai Amak Manetualain. Tehuu kada laoka lai daebafok ia. ¹⁷ Naa te, neu ko daebafok ia mopon no'u no dede'a kala sila, fo hataholi lahiik sanggan. Tehuu, hataholi fo nahiik tao tungga Manetualain hihii-nanaun, na, ndia taa mopon, tehuu dei fo nasoda nakandondoo henin.

Hataholi mana masoda nai manggaledok dale, musi mata neuk, fo boso nana kedi nalak

¹⁸ Ana nggalei! Daebafok fai babasan deka-deka mai so. Ei mamanene so, lae, hataholi mana laban Karistus dei fo ala sadu mai, naa te, hatematak ia, hambu so. Huu, mana laban Karistus sudi lai bee so. Ndia dadik tanda, nae, daebafok fai babasan deka-deka mai so.* ¹⁹ Mana laba nala kalua leme ita lalada nala mai. Naa te, sila ia, ita hataholi nala taa sila. Mete ma, sila tebe-tebe ita hataholi nala, na, neu ko ala taa la'o ela ita, tehuu lahele lakandoo sama-sama lo ita. Naa te, ala fo'a lalai. De, manggaledok so, ita hataholi nala taa sila hetu!?

²⁰ Tehuu, ei taa sama leo sila. Huu, ei simbo mala Lamatuak Hataholi Malalaon Dulan so. Ma, Ana fali nala ei so, fo ei basa nggei bubuluk hata fo ndoos. ²¹ Huu ndia de, au sulak susulak ia, huu au bubuluk ae, ei bubuluk hata fo ndoos ma pepokok so.

²² Hambu masapepeko kala bela'o lai daebafok ia. Talobee fo ita bisa talela kasa? Sila ndia, fo hataholi mana kokolak lae, Yesus ndia, taa Karistus. Tungga sila, Yesus taa Hataholi Malalaok, fo Lamatuak helu memak so, fo sangga haituan mai. Hataholi mana kokolak leondiak, ala laban Karistus, huu ala timba heni Amak Manetualain no Anan. ²³ Hataholi mana timba heni Manetualain Anan, na, ala timba heni Ndia Aman boe. Tehuu mete ma hataholi manaku Manetualain Anan, na, sila boe oo, dadik Manetualain ana nala so.

²⁴ De, ei musi to'u makandoo hata fo ei mamanenen neme makahulun mai ndia so. No leondiak, ei nanamba'ak nakandoo mia Amak Manetualain, ma Ndia Anan. ²⁵ Ma Ndia mesa kana helu ita so, nae, dei fo ita tasoda takandondoo henin to Ndia.

²⁶ Au sulak susulak ia, fo ei bubuluk la'eneu hataholi mana sangga kedi ei. ²⁷ Ei simbo mala Lamatuak Dula Dale Malalaon so, ma ei boe oo, masoda nanamba'ak mia Ndia. De, ei taa paluu hataholi fe'ek fo nanoli ei bali. Huu, Lamatuak Dulan dai so, de, Ana bisa nanoli basa dede'a ndoo sala. Ana taa nasapepeko, sama leo masapepeko kala sila. De, to'u matetea hata fo Ana nanolik ndia so, fo ei masoda dalek esa makandoo mia Karistus.

²⁸ Leoiak ana nggalei! Ei musi masoda nanamba'ak nakandoo mia Karistus. Fo, mete ma Ana fali main, na, ei ta mamede bii, ma ta mamede mae, mambadeik miu Ndia matan. ²⁹ Huu ei bubuluk so, mae, Ana tao hata fo ndoos taa-taa, de ei boe oo, bisa bubuluk mae, basa hataholi mana tao tungga hata fo ndoos, na sila boe oo, dadik Lamatuak ana nala.

3

Hataholi mana dadik neu Manetualain ana nala, musi lasoda lo ndoos — Lamatuak ana nala taa lasoda tao salak so bali

* 2:18 2 Tesalonika 2:1-12

¹ Hena ei dudu'a sudik Amak nai nusa-sodak susuen neu ita! Huu, Ndia susuen ndia, ana seli, losa Ana so'u nala ita dadik Ndia ana nala. Tetebes ndia! Tehuu hataholi fo nasoda tungga daebafok hihii-nanaun, taa lalalak ita ia see, huu ala taa lalalak Manetualain.*

² Ana susue nggalei! Ita dadik Manetualain ana nala so, tehuu bei ta manggaledok, dei fo ita dadik neu hata bali. Fo ita bubuluk leoiak: dei fo Karistus fali main, na ita boe oo, sama leo Ndia, huu ita tita Ndia ledole. ³ Basa hataholi la fo mana mahani Karistus mamain ndia, neu ko ala tao lalalao sila soda nala, fo lasoda malalaok sama leo Karistus. ⁴ Basa salak kala, la'olena Lamatuak palendan. Huu ndia de, basa hataholi mana tao salak, la'olena Manetualain palendan ma laban Ndia so. ⁵ Ei bubuluk so mae, Karistus dadik hataholi, fo koka heni ita sala-singgo nala. Ana bisa tao leondiak, huu Ndia mesa kana taa tao nita salak.* ⁶ De, hataholi nasoda fo nanamba'ak no Ndia, na, nasoda taa tao salak bali. Tehuu mete ma hataholi tao salak nakandoo, na ndia ndandaan nae, ana taa nalelak ma taa nanamba'ak no Karistus.

⁷ Ana susue nggalei! Boso ei nana kedi nalak. Huu, hataholi nasoda fo tao tungga ndoon, na ndia ndia, hataholi dale ndoos, sama leo Karistus. ⁸ Tehuu hataholi nasoda fo tao salak, na, ndia naoka nai nitu manggalauk kala malanggan. Ndia ndia nambue tao manggalauk, neme sososan mai. Huu ndia de, Lamatuak Anan mai, fo tao nakalulutu nitu ndia tatao manggalaun.

⁹ Hataholi mana dadi Lamatuak anan so, na, nasoda taa tao salak bali, huu Lamatuak nasoda nai ndia aon dale. Ana taa bisa tao salak nakandoo, huu ndia naoka nai Lamatuak. ¹⁰ No leondiak, na ita bisa bubuluk see naoka nai Manetualain, ma see naoka nai nitu la malanggan. Huu, hataholi taa tao tungga hata fo ndoos, ma hataholi fo taa sue nalelak ndia tolanoon, na dadik tanda nae, ndia taa naoka nai Manetualain.

Manetualain ana nala musi lasueao esa no esa

¹¹ Neme makahulun ele mai, ei mamanan palenda ia so, fo nae, "Masueao esa no esa!"* ¹² Bei masaneda Kaen no Habel, tutuin hetu? Naa, bosu tao tungga Kaen, huu ndia naoka nai manggalauk inahuun, losak ana tao nisa ndia fadin Habel. Hatina de ana tao leondiak? Ndia, na huu ana tao dede'a manggalauk kala, tehuu fadin tao dede'a ndoos sala.*

¹³ Tolanoo nggalei! Boso heran, mete ma hataholi mana tungga daebafok hihii-nanaun, ala husembuluk leu ei. ¹⁴ Ita bubuluk so, tae, mete ma hataholi kasalak mate, na, ana kamadodook neme Manetualain mai. Tehuu ita tasueao to ita tolanoo nala, na, ndia dadik buti, nae, mete ma ita mate, na ita tasoda takandondoo henin to Lamatuak. Huu basa hataholi taa mana maena susuek, dei fo ala mate, na ala kamadodook neme Lamatuak mai.* ¹⁵ Ma, hataholi fo mana husembuluk ndia tolanoon, na, ndia boe oo sama leo tao nisa hataholi. Naa, ei bubuluk so, mae, hataholi mata leondiak taa bisa nasoda nakandondoo henin no Manetualain. ¹⁶ Ita bisa talelak susue tetebes neme Karistus conton mai. Huu, Ana sue ita, losa Ana fee Ndia aon ma maten fo nggati ita. Huu ndia de, ita boe oo musi fee ita ao-inan neu ita tolanoo nala. ¹⁷ Mete ma hambu hataholi nasoda no manadaik, boe ma nita tolanook esa sodan to'a-taa, tehuu dalen taa nameda kasian fo tulu-falin, na, neme bee mai hataholi ndia bisa kokolak nae, "Au sue Manetualain!" Taa bisa!

¹⁸ Ana susue nggalei! Boso kada sue minik dede'a-kokolak malole, tehuu tao malole boe, fo matudu susue tetebes. ¹⁹ Huu, mete ma ita tatudu susuek tenik tao malole leondiak, na, ita bisa bubuluk tae, ita tasoda tungga ndoon. No leondiak, na, ita boso bii, ma ita bisa botik ita langgan, neu ledoeik tasale Manetualain. ²⁰ Mae ita dalen bei nambue soli salak neu ita, la'eneu dede'a taa malole fo ita tao tita kana, na, ita boso bii. Huu, Manetualain namemeda kasian, lena heni neme ita dale namemedan. Ma Ndia boe oo, bubuluk basa dede'ak lala'en.

²¹ Ana susue nggalei! Mete ma ita dalen taa soli salak neu ita, na, ita bisa tamahele aok, ma ta mae, neu ledoeik fo ita mai tasale Manetualain. ²² Huu ita tao tungga Ndia palenda nala, ma tao namahoko Ndia dalen, huu ndia de ita bisa simbo basa dede'ak lala'en fo ita hule neu Ndia. ²³ Ndia palendan nae leoia: mamahela makandoo neu Ndia Anan Yesus Karistus, fo Ana haituan mai so. Ma masueao esa no esa makandoo, sama leo Yesus palendan ndia. ²⁴ Hataholi mana tao tungga Manetualain palenda nala, na sodan nanamba'ak no Manetualain. Ma Lamatuak boe oo nanamba'ak no ndia. Ita bubuluk, Ndia nai ita dale nala, huu Ndia Dulan nasoda nai ita dalen.

4

Manetualain ana nala musi mata neuk, fo boso nana kedi nalak

¹ Ana susue nggalei! Boso kada simbok no nggoa-nggoa, mete ma hambu hataholi nae, neni heheluk neme Manetualain mai. Tehuu ei musi palisak neulalau, fo bubuluk mete ma ndia kokolan ndia, tetebes neme Lamatuak mai, do taa. Huu hatematak ia, masapepeko kala no'uk, la'ok ndule daebafok ia so. Ala kedi hataholi, lae, sila Manetualain mana kokolan. ² Ita bisa bubuluk hehelu tetebes neme Lamatuak Dulan, leoiak: Manetualain helu memak neme makahulun mai so, fo sangga haitua Ndia Anan neni daebafok ia mai. Mete ma hataholi maneni heheluk ndia manaku, nae, Yesus Karistus ndia, tebe-tebe Manetualain Anan fo dadik hataholi sama leo ita, na, ndia hehelun ndia, memak neme Lamatuak mai. ³ Tehuu mete ma hataholi fo taa manaku Yesus lae leondiak, na, ndia taa naoka nai Manetualain. Ndia mai neme mana laban Karistus. Ei mamanan mitak so, lae, mana laban Karistus ndia, dei fo ana sadu mai. Naa te, mata leondiak mana memak nai daebafok ia so.

⁴ Ana susue nggalei! Ei ia, memak maoka nai Manetualain, ma Ndia koasan nai ei dale mala. De, ei senggi mana laban Lamatuak so. Huu, Ndia Dulan manai ei dale mala, ana seli lena heni koasa manai daebafok ia. ⁵ Sila laoka lai daebafok ia. De, sila kokolan nala boe oo laoka lai daebafok hihii-nanaun. Huu ndia de hataholi malai daebafok ia, lahiik lamanene sala. ⁶ Tehuu ita taoka nai Lamatuak. Huu ndia de, hataholi mana malelak Lamatuak, lahiik lamanene ita. Tehuu hataholi fo taa naoka nai Lamatuak, ala taa nau lamanene ita. No leondiak, de, mete ma hataholi nae, ndia neni heheluk neme Lamatuak mai, na, ita bisa bubuluk, bee ndia tetebes fo naoka nai Lamatuak Dulan, ma bee ndia pepekok.

Sue ma Mamahela — Susuek ndia, na hata?

⁷ Ana susue nggalei! Ita musi tasueao esa no esa, huu susuek ndia naoka nai Manetualain. Basa hataholi mana suek, sila boe oo laoka lai Manetualain, ma lalalak neulalau Ndia. ⁸ Tehuu hataholi taa mana suek, taa nalelak Lamatuak. Huu Lamatuak, ndia na susuek. ⁹ Lamatuak natudu Ndia susuen neu ita leoiak: Ana haitua Ndia Ana kisan neni daebafok

* 3:23 Yohanis 13:34; 15:12, 17

mai, fo soi dalak fee ita. No leondiak, ita bisa tasoda takandondoo henin to Lamatuak. ¹⁰ Mete ma sangga mita susue tetebes, na, bosu mete ita susuen neu Lamatuak. Tehuu mete Lamatuak susuen neu ita, huu Ana haitua Ndia Anan, fo maten dadik neu tunu-hotuk nggati ita. No leondiak, na, Ana koka heni ita sala-singgo nala, fo ita bisa malole seluk to Ndia.

¹¹ Ana susue nggalei! Huu, Manetualain sue nala ita ana seli leondiak so, na, ita boe oo musi tasueao esa no esa. ¹² Taa hambu hataholi esa boe nita nitak no manggaledok Manetualain. Mae leondiak boe oo, mete ma ita tasueao esa no esa, na ndia ndandaan nae, Manetualain no ita no'u. Ma Ndia susuen boe namano'u nai ita soda nala, losa dadik neu susue tetebes.*

¹³ Manetualain fee Dulan neu ita dale nala. Huu ndia de, ita bubuluk tae, ita soda nala dalek esa to Ndia, ma Ndia boe oo, dalek esa no ita. ¹⁴ Au, ma au nonoo nggala mita Manetualain Anan so, no ai mata heheli nala. Boe ma ai mafada basa hataholi la, mae, Amak Manetualain haitua Ndia Anan mai so, fo nakambo'ik hataholi daebafok kala leme sila sala-singgo nala mai. ¹⁵ Basa hataholi fo manaku lae, Yesus ndia, Manetualain Anan, na ndia nasoda nalole no Manetualain, ma Lamatuak boe oo malole no ndia. ¹⁶ Ita bubuluk so, tae, Lamatuak sue ita nalan seli. Huu ndia de, ita tamahele tae, dei fo Ndia boe oo sue nakandondoo heni ita.

Lamatuak sue nalan seli neu hataholi. No leondiak, hataholi mana masoda lasueao, lasoda dalek esa lo Manetualain, ma Lamatuak boe oo dalek esa no sila. ¹⁷ Ma, mete ma ita dalek esa to Lamatuak, na, ita susuen dadik neu tetebes. Boe ma mete ma neu daebafok babasan, fo Lamatuak sangga palisak basa hataholi la soda nala, na, ita bosu bii tambadeik nai Ndia matan, huu, ita dadik sama leo Karistus so, neu ledoeik, Ana bei nasoda nai daebafok ia. ¹⁸ Mete ma ita tasoda tasueao, na, ita taa tameda bii fa boe. Huu mete ma ita sue no teteben, na, ndia sama leo ita nggali heni basa namemeda bibiik so, nai ita dale nala so. Mete ma hataholi bii, na, ana susa, huu ana bii hukun. Ndia sama leo kakana anak fo bei ta bubuluk sue hataholi no teteben.

¹⁹ Ita sue, huu Manetualain sue nakahuluk ita. ²⁰ Mete ma hataholi kokolak nae, "Au sue Manetualain," naa te ana husembuluk neu ndia tolanoo, na, ndia ndia kada pepekok. Huu, mete ma hataholi taa sue ndia tolanoo fo nai ndia matan, na, talobee fo ana bisa sue Manetualain fo ana bei ta nita nitak? Taa bisa hetu? ²¹ Huu, Manetualain mesa kana nakonda palendan so, nae, bosu kada sue Ndia, tehuu ita boe oo musi sue ita tolanoo kamahelen nala.

5

¹ Basa hataholi kamahele kala lae, Yesus ndia, memak Karistus, fo Manetualain haituan mai so, ma sila ndia dadik neu Manetualain ana nala. Huu, hataholi mana sue hataholi esa dadik neu amak, na, ndia boe oo, sue amak ndia anan. ² Mete ma ita sue Lamatuak, ma tao tungga Ndia palendan, na, ndia natudu nate, ita boe oo sue Lamatuak ana nala, fo ndia, ita tolanoo kamahele nala. ³ De, mete ma ita sue Ndia, na, ita tao tungga Ndia palenda nala. Ma Ndia palendan taa mabela.* ⁴ Ita fo mana dadik Lamatuak ana nala so, bisa laban ma sengg daebafok hihii-nanaun, huu ita tamahele teu Ndia. ⁵ Hataholi fo bisa sengg daebafok hihii-nanaun, na kada hataholi kamahelek, fo mana manaku nae, Yesus ndia, Manetualain Anan.

* 4:12 Yohanis 1:18 * 5:3 Yohanis 14:15

Namahele neu Yesus, na, ndia nanalan hata?

⁶ Sadi ei bubuluk. Yesus ndia, taa kada hataholi basa faik. Tehuu, Ndia boe oo, Karistus fo Manetualain haituan neni daebafok ia mai so. Ledoeik Ana sanga nakalala'ok Ndia uen, Yohanis salani Ndia nenik oe. Basa ndia, boe ma Ndia boe oo mate, ma nafaa heni Ndia daan. De, kasosoak ndia, taa kada oe fo Yohanis paken fo salani Ndia, tehuu Ndia daan faa ndia, na, kasosoak boe. Huu, Manetualain Dulan mesa kana nafada leondia, ma Ndia taa pepeko nalelak. ⁷ Huu, hambu dede'ak telu dadik sakasii.* ⁸ fo ndia, Lamatuak Dulan, oe fo Yohanis paken fo salani neu Yesus, ma Yesus daa hehelin. Katelu kala sila, latudu dede'ak esa fo sama la'eneu Yesus. ⁹ Mete ma hataholi dadik neu sakasii, na, ita tateme tamahela teu ndia. Nakalena bali mete ma Manetualain mesa kana dadik sakasii la'eneu Ndia Anan, ita musi tamahela. Naa te dede'a katelu kala ia, fo Lamatuak paken fo natudu buti, lae, Yesus ndia, taa kada hataholi basa faik, tehuu Ndia boe oo, Karistus. ¹⁰ Hataholi fo namahele neu Lamatuak Anan ndia, na, ndia ndandaan nae, hataholi ndia simbo nala Lamatuak Dede'a-kokolan so, la'eneu Kakanak ndia. Tehuu hataholi fo taa namahele neu Lamatuak, na, ndia sama leo hataholi mana kokolak, nae, "Manetualain ndia, masapepekok!" No leondiak, ndia taa simbok Lamatuak Dede'a-kokolan la'eneu Lamatuak Ana hehelin. ¹¹ Lamatuak Dede'a-kokolan isin leoiak: Ana fee ita tasoda ndoos fo taa mana basak. Ma ita hambu sodak ndia, huu ita tamahela teu Ndia Anan.* ¹² De, hataholi fo nanamba'ak no Manetualain Anan, na, nasoda nakandondoo henin no Ndia. Tehuu hataholi fo taa nanamba'ak no Manetualain Anan, na, taa hambu sodak leondiak.

Hatina de, Yohanis sulak susulak ia?

¹³ Au sulak susulak ia fee ei, fo mana mamahela neu Manetualain Anan, suek ei bubuluk tebe-tebe, mae, ei hambu sodak nakandondoo henin.

Yohanis sulak tamba la'eneu huhule-haladoik

¹⁴ Mete ma ita hule-haladoi neu Manetualain, ma toke sudi hata tungga Ndia hihii-nanaun, na, ita bisa tamahela tebe-tebe Ana namanene hata fo ita tokek ndia. ¹⁵ Ma mete ma ita tamahela tebe-tebe Ndia namanene ita huhule-haladoin, na, ita boe oo tamahela tebe-tebe simbo hata fo ita token teme Ndia mai.

¹⁶ Mete ma o mita o tolanoom tao salak, fo taa bisa tao nisa ndia, na, malolenak o hule-haladoi fo Manetualain fali nala o tolanoom ndia, suek nasoda. Naa, au hihiiing nai ia, hambu salak fo taa tao nala hataholi mate. Ma hambu salak fo bisa tao nala hataholi mate, tehuu au taa adenu hule-haladoi, mete ma hambu salak leondiak. ¹⁷ Nai Manetualain matan, na, basa dede'a taa malole fo ita taok ndia, na basa sila la, salak. Tehuu, taa basa sala kala, leni mamates.

Yohanis fee nasanenedak seluk dede'a kasosoak

¹⁸ Hataholi fo naoka nai Manetualain so, na, taa nasoda tao salak bali, huu, Manetualain Anan nanenan. Ma, manggalauk inahuun taa senggini so bali.

* **5:7** Hambu Susula Malalauk fe'ek nana sulak tamba, nae, ["(7b) nai nusa-sodak, fo ndia Amak, Dede'a-kokolak, ma Dula Dale Malalauk. (8a) No ia, na, katelu kala sila, esak. Ma hambu dede'ak telu dadik neu sakasii nai daebafok,"]. Naa te dede'a de'e kala ia, taa nai susula *dede'a Natunani isi-isi*. Ala sadu tamba nai Susula Malalauk fe'ek esa do dua, mulai teuk lifun esa natun telu (1300) lenak. ✧ **5:11** Yohanis 3:36

¹⁹ Ita bubuluk, tae, ita ia, taoka nai Manetualain. Tehuu ita boe oo bubuluk, manggalau inahuuk naena koasa fo heti basa hataholi nai daebafok ia.

²⁰ Ita bubuluk, tae, Manetualain Anan mai so, fo tao ita bubuluk dede'a kala ia, fo suek ita bisa talelak Manetualain fo tetebes ndia. Hatematak ia, ita bisa tasoda malole to Ndia so, huu ita tasoda dalek esa to Ndia Anan, Yesus Karistus. Huu, Ndia ndia boe, Manetualain tetebes. Ma Ndia tao hataholi nasoda nakandondoo henin.

²¹ Ana nggalei! Manea neulalau ei soda mala. Boso ela dede'a fe'ek nggati Manetualain nai ei dale mala.

Leondiak leo.

Yohanis

Yohanis susula kaduan

Soda-molek

¹ Ina bonggik susuek! Susulak ia neme au mai, Yohanis, mana dadik malangga nggalei.

Au sulak susulak ia, fee ina, fo Manetualain hele nalan so, dadik Ndia hataholin, ma fee ina ana nala.* Au sue ei basa nggei, fo dale mala nanamba'ak no dede'a ndoos. Basa hataholi fe'e kala fo mana bubuluk dede'a ndoos boe oo, sue ei. ² Ai sue ei, huu dede'a ndoos nana selek nai ita dale nala. Ma dei fo dede'a ndoos nasoda nakandondoo henin nai ita dalek.

³ Au hule-haladoi oke fo Manetualain, ma Ndia Anan, Yesus Karistus, latudu Sila dale malolen, ma lamemeda kasian neu ita, suek ita tasoda to sodak ma mole, tasoda tasueao, ma nanamba'ak nakandoo henin no dede'a ndoos sala.

Nasoda nasueao ma to'u tea-tea dede'a ndoos sala

⁴ Au amahoko alan seli, neu ledoeik au atonggo ua ina anan luma, ma au ita sala lasoda neulalau, tungga dala ndoos, sama leo Amak Manetualain palendan neu ita so.

⁵ Ina bonggik susuek! Hatematak ia au oke fo ita basa nggata tasoda tasueao. Au okek ndia, na palenda beuk taa ndia, tehoo kada au asanenedak palenda fo ita to'u mema kana neme sososan mai so. ⁶ Iti bisa tatudu ita susuen, mete ma ita tao tungga Manetualain palenda nala. Neme makahulun mai Ana palenda ita so, fo tasoda tasueao esa no esa. Dede'a beuk taa ia, te ei mamanan palenda ia neme makahulun mai so.

⁷ Hambu masapepeko kala no'uk la'ok ndule daebafok ia so. Ala lanoli, lae, Yesus Karistus neni daebafok ia mai, tehoo Ndia taa hataholi tetebes. Sila boe oo, laban Karistus ma tala nau simbok, lae, Yesus, na ndia Karistus, fo Manetualain tudu mema kana neme makahulun mai so. ⁸ Manea neulalau fo ita sosotan taa nana nggali henik. De, ei musi manggate tao ues makandoo, fo suek ei bisa hambu basa baba'e-babatik fo Lamatuak helu sangga fee ei nai nusa-sodak.

⁹ Hataholi fo la'o eok neme Karistus nanonolin mai, na, ndia taa nanamba'ak no Manetualain. Tehoo hataholi fo ana to'u tea-tea nanonolik ndia, na, ndia nanamba'ak no Manetualain, ma Ndia Anan Yesus Karistus.

¹⁰ Mete ma hambu hataholi mai nanoli dede'a taa ndoos la'eneu Karistus, na, boso simbo kana nai ei uma mala, ma boso tao dalek neun. ¹¹ Huu, mete ma ei tao dalek neun, na, ei ha'i baba'ek nai ndia ue manggalaun ndia so.

Yohanis nate'e ndia susulan

¹² Bei dede'ak no'u kala fo au ahiik afada ei, tehoo malolenak au taa sulak tungga susulak. Huu, taa dook bali, te au sangga mai akokola memak ua ei, fo ita tebe-tebe bisa tamahoko no'u.

¹³ Manetualain boe oo, hele nala ina ka'a inan. Ndia ana nala lai ia boe, ala haitua soda-molek neu ina sala.

* **1:1** Hambu hataholi malelak luma lae hetuk inak ia no ndia ana nala, fo ndia Yohanis nalela kasa no malole neme makahulun mai, ma dua sala lakalala'ok no'u litak Lamatuak uen. Hambu fe'ek luma, dudu'a lae, Yohanis pake nade kafunik, fo lae inak ia no ana nala sila, na, ndia salanik bubuak esa no hataholi nala. ✧ **1:5** Yohanis 13:34; 15:12, 17

Leondiak leo.
Soda-molek neme au mai,
Yohanis.

Yohanis susula katelun

Yohanis mulai ndia susulan

¹ Tolanoo Gayus, fo au sue tebe-tebe. Soda-molek neme au mai Yohanis, malangga nggalei.*

² Au oke Lamatuak nanea o, fo suek o aom taa namahedi, ma o dalem malole. ³ Hambu tolanook luma ala mai tui au, lae, o tungga makandoo Manetualain dala soda ndoon. Amanene leondia, boe ma au daleng namahoko nalan seli. ⁴ Teteben na, au amahoko alan seli, mete ma au ana kamahele nggala lasoda tungga dala ndoos.

Yohanis koa Gayus, huu Gayus nakalala'ok uen no malole

⁵ Tolanoo susuek! O simbok mesen mana mafeok lakalala'ok Karistus uen nala no malole so, naa te o bei ta malelak kasa. Te no leondiak, na o makalala'ok Manetualain uen no malole ndia so. ⁶ Mesen nala fali, boe ma ala tui salanik kala lai ia, lae, o simbo kasa no malole ma sue sala. Hatematak ia au oke fo o tulu-fali makandoo mese mata leondia kala, huu ndia tao nala Manetualain dalen namahoko. ⁷ Ala lambue la'ok lafeok, fo lanoli hataholi la'eneu Yesus Karistus. Tehuu tala simbo tulu-falik hatahata neme hataholi taa kamahele kala. ⁸ De, memak nandaa, mete ma ita ndia musi tulu-fali sala. Huu, no tulu-falik ndia, ita boe oo takalala'ok Lamatuak uen no'u to sila.

Diotrefes ndia, mana tao naodek

⁹ Makahulun, au haitua susulak fee salanik manai o mamana leleon, tehuu Diotrefes so'uk aok leo malanggan. Ma taa nau namanene au. ¹⁰ Ana kokolak pepekok, fo suek tao natuda ita. Nakalenak bali, ana timba heri mese mana lakalala'ok Karistus uen nala lai ndia. Basa de ana mbauedo tolanoo kala malai ndia kala, suek boso simbok mesen nala sila. De, mete ma au uni ndia uu, dei fo au buka ledo-ledo la'eneu hata fo ana taok ndia.

Demetrius nakalala'ok Lamatuak uen no malole

¹¹ Tolanoo susuek! O musi tao tungga hataholi mana tao dede'a malole conton. Boso tao tungga hataholi mana tao dede'a manggalauk. Huu, hataholi mana tao dede'a malole, na, Manetualain hataholi nala sila. Tehuu hataholi mana tao dede'a manggalauk, taa lalalak Manetualain.

¹² Conto leo Demetrius. Basa hataholi la koan, huu ana tungga Manetualain dala soda ndoon. Au boe oo koan. Ma o bubuluk au kokolang ndia boe, taa pepekok.

Yohanis nate'e ndia susulan

¹³ Bei hambu dede'a fe'ek no'uk bali, fo au sangga kokolak ua o, tehuu au taa nau sulak tungga susulak. ¹⁴ Huu, au amahena taa dook so bali ita tatonggo, suek ita dua nggata bisa takokola aok.

¹⁵ Leondiak leo. Tolanoo malai ia kala haitua soda-molek neu ei boe. Fee au soda-moleng neu basa tolanook malai sila kala, esa-esak no ndia naden.

Soda-molek,
Yohanis.

* 1:1 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:29; Roma 16:23; 1 Korintus 1:14

Susulak neme Yudas mai

Soda-molek

¹ Soda-molek neme au, Yudas mai. Au ia, ita Lamatuan Yesus Karistus atan. Au boe oo, Yakobis fadin.

Au sulak susulak ia, fee basa hataholi la, fo Amak Manetualain hele nala sala so, fo Ana sue sala ma Yesus Karistus nanea nakandoon, losa Ana fali main.✧ ² Au oke fo Manetualain natudu Ndia nameda kasian, ma Ana fee susuen makadotok neu ei, fo ela bisa masoda mia mole-dame.

Yudas fee nasanenedak neu hataholi kamahelek la'eneu mana manoli kasalak

³ Tolanoo susue nggalei! Makahulun au ahiik sulak fee ei, basa dede'a kala fo Manetualain nasala'e ita. Tehuu hatematak ia hambu dede'ak dadi, de nakaseti au sulak susulak fe'ek. Manetualain fee ita dala sodak ndoos so. Ana fee dalak sodak ndia kada la'iesak, ma Ana ta tao nakabebeun. Ana fee dala sodak ndia, neu Ndia hataholi kamahele nala. De, hatematak ia au oke fo ei masusua ma pasa eik, fo hataholi la bosu soba-soba tao fe'ek dala sodak maneme Manetualain mai.

⁴ Na te, hambu hataholi hida so, fo ala maso lafufunik lai ei lalada mala. Sila ndia, ta nau tungga Manetualain dala sodan fo ndoos, tehuu ala tungga kada sila aombaa kasuu heheli nala. Ala lae leoiak, Manetualain dale malolen de Ana soi dalak, fo ita sodak tababak tungga ita hihii-nanaun. Ndia, kokola loulatak ndia so! Sila ndia, hataholi fo kokolak fe'ek, tehuu tataon fe'ek! Ala nau fo ita bosu tamanene ita Manen ma ita Lamatuan Yesus Karistus bali. Tehuu ei masanenedak, huu nana sulak nai Susula Malalaok, nae, Manetualain mesa kana heti memak sila huhuku nala neme makahulun mai so.

Lamatuak huku hataholi mana manoli pepeko kala, sama leo makahulun Ana huku ata nusa-sodak ma hataholi manggalau kala

⁵ Ei malelak dede'ak no'uk so, tehuu au tao nasanenedak seluk neu ei, fo ei musi mata neuk.

Masaneda tutui lele uluk, neu faik fo Israel asa kalua leme Masir mai. Mae Lamatuak tao nasoda hataholi nusak katemak esa, tehuu fai makabuin Ndia boe tao nakalulutu sila basa sala fo ta nau lamahele Ndia.✧

⁶ Natutudu fe'ek, la'eneu Manetualain atan nai nusa-sodak. Manetualain fee sala koasa, tehuu manoo too-lanek boe. Tehuu sila luma lameda ta dai nai ndia, de ala lalaik lena sila hak. Tehuu Lamatuak mba'a sala nenik tali besi, fo ta bisa lakambo'ik, ma kena sala lai mamana makiuk, fo lahani Faik fo Lamatuak sangga nakedu basa hataholi la dede'a nala.

⁷ Ma bosu mafalende heni kota Sodom, kota Gomora, ma nggolo fe'e kala mana dekak lai ndia. Ndia hataholi nala lahiik tao dede'a manggalauk mata-mata kala, no hataholi ta saon. Sila boe, lahiik tao sasaok ta leo basa faik, sama leo touk sao touk ma inak sao inak. Tehuu Manetualain tao nakalulutu basa sala nenik ha'i so. Tutuik ia,

tao nasanenadak neu ita, nae, Manetualain sangga pake ha'i naraka fo ta mana matek, suek huku basa hata manggalau kala.*

⁸ Mae leo ndiak boe, tehoo hataholi fo mana maso nai ei lalada mala, lasoda lo pepekok lakandoo. Na te, ala pake sila me'in, dadik neu to'ok, fo ala tao langgenggeoe sila ao-ina nala, ma ala laban ladabak hataholi fo mana to'u hak koasa, ma lakadadaek malanggan malaikat fo malole manai nusa-sodak. ⁹ Tehoo Mikael ta tao leo sila. Ndia ndia, Lamatuak ata nala malai nusa-sodak malanggan. Faik fo Musa bei fo maten, Mikael nasisimbo bafak no nitu la malangga inahuun la'eneu Musa mbombolan. Tehoo Mikael ta soli salak ma nakadadaek ndia. Kada ana nafada, nae, "Dei fo Manetualain heti o, bei fo o mamedan!"*

¹⁰ Tehoo hataholi ia ta leo ndiak. Ala lakadadaek ma haumemee basa dede'a kala, fo ala ta lalalak. Kada tungga sila hihii-nanau kadaban ndia, fo sama leo banda la. Huu ndia de, tao lakalulutu sila ao-ina heheli nala.

¹¹ Mata neuk! Dei fo ala hambu sila baba'en. Te ala tao tungga leo Kaen, fo tao nisa ndia fadi hehelin. Ala tao tungga leo Balaam, fo ana nau sudi tao hata, sadi hambu doik. Sila boe tao tungga leo Kora, fo lakalulutuk huu ana laban Manetualain. Huu sila manggalaun ndia, dei fo hataholi la ia boe, laelak leme Manetualain mai.*

¹² Mete ma hataholi la ia lakabubua lo ei, fo lasaneda Lamatuak susuen, neu faik fo ei mi'a-minu no'u, na ta mae lalelak lo sila balena'o nala. De, ei musi mata neuk, bou! Huu sila ndia, sama leo batu inahuuk nai tasi dale fo bisa tao nakalulutu ofak.* Ala sama leo ko'a nggeok nai lalai, fo ta natuda sudik uda titik esa boe. Kada ala kokolak loulatak, tehoo ta tao hata malole esa boe. Sila nonook leo ai fo sosoan ta. Mete ma ndia fai naboan, na ala ta kalua boak esa boe; naa te sila nana fe'a henik losa oka nala. ¹³ Sila tatao nala kada lakamamaek ita. Huu sila sama leo lii inahuuk, fo ana la'o ela fufude manggenggeon nai tasi bifi kala. Sila boe oo sama leo ndu kala leu-mai lai lalai, fo nana hukuk. Lamatuak tao sala nai mamanak esa, fo makiu mumuuk, de mopo heni sala lai ele.

¹⁴ Henok ndia, numbu saduk kahitun fo hinggan mulai neme Adam mai. Ana nafada memak la'eneu hataholi mata leo iak. Huu ana nae, "Ei mita sudik.

Ita Lamatuan mai no Ndia ata nusa-sodan, fo malalao kala.

Sila ndia, makadotok losa ta bisa hingga nala sala bali.*

¹⁵ Ana mai fo sangga naketu basa hataholi la dede'an.

Neu ko natudu basa hataholi esa-esako sala-singgon,

ma lufa nakaholak dede'a ta tetebe sala.

Ana natuda huhukuk neu hataholi manggalau kala,

huu sila kokola ta malolen neu Ndia.*

¹⁶ Hataholi la ia, kada lalelak lakanunumbuk hataholi lakandondoo henin. Ala ta mbali Manetualain hihii-nanaun, ma tungga kada sila aombaa nasuu hehelin. Sila kokola nala kada lalelak soso'uk aok. Ala late me sangga mata ma sangga dalek, fo ela ala hambu babalan tungga kada sila hihii-nanaun.

Mambadedei ei sodam nai ei namahehele malalaom fanderen lain

* **1:7** Tutuik la'eneu Sososan 19:1-24 * **1:9** Daniel 10:13, 21; 12:1; Dae-bafok Mata Beuk 12:7; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 34:6; Sakarias 3:2 * **1:11** Tutuik la'eneu Sososan 4:3-8; Lelekek 22:1-35; 16:1-35 * **1:12** Dede'a Yunani nai ia bisa ndandaan dua. Esak, Yudas nakasasaman hataholi manggalau kala no "batu mbiak". Esak bali, ana nakasasama sala lo "nggeonanak fo tao manggenggeok". * **1:14** Tutuik la'eneu Sososan 5:18, 21-24

17-18 Tolanoo susue nggalei! Boso mafalende heni heheluk fo Lamatuak Yesus Karistus hataholi nadedenu nala lafada memak ei so, lae, mete ma daebafok sangga basan, na, mana haumemee kala kalua mai. Ala lahiik tao lakadadaek Lamatuak hihii-nanaun, fo tungga sila hihii-nanaun heheli nala, fo mana peko-paki nala.* 19 Hatematak ia, hataholi sila, lai ia so. Sila ndia, fo mana mbauedo nai ele ma nai ia, fo tao nasidak ei. Sila lalalak kada lasoda tungga hataholi hihii-nanaun, huu Lamatuak Dula Dale Malalaon ta nai sila dale nala.

20 Tehuu tolanoo susue nggalei! Musi mambadedei ei sodam nai ei namahehele malalaom fanderen lain. Ma mete ma ei hule-haladoi, na tungga hata fo Dula Dale Malalaok natudu ei. 21 Masanenedak, huu Manetualain sue nala ei seli. De, manea ei ao mala, ma masaneda Ndia susuen neu ei. Ma ei musu mahani ta-taa fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia nameda kasian neu ei, ma fee ei sodak nakandondoo henin no Manetualain.

22 Ei musu matudu ei mamemeda kasian neu hataholi, fo dale kaba'ek. 23 Ei musu tulu-fali basa hataholi fo ana paluu hambu sodak, sama leo ei hela kalua heni hataholi neme ha'i dale mai. Hambu hataholi fe'ek bali, fo ei musu matudu ei dale malolem neu sala. Tehuu mata neuk, bou! Te mae ei mameda kasian neu sala, tehuu ei boe musu nunute sila manggenggeo nala, sama leo hataholi nunute badu manggenggeok.†

Yudas fee hataholi kamahele kala fo Lamatuak nanea sala

24 Naa, hatematak ia ita so'uk koa-kiok neu Manetualain!

Te Ndia fo bisa nanea ei,
suek boso ei tuda.

Ma Ndia fo bisa nakala'ok ei,
suek ei mambadeik nai Lamatuak matan,
huu Ndia fo tao nala ei dadi malalaok,
ma ta manggenggeok so bali.

Ei mai mia dale namahokok,
huu Ndia ana seli!

25 Kada Manetualain mesa kana,
fo Ana dadik Lamatuak tetebes,
Kada Ndia fo bisa fee sodak neu ita!

Boe ma Ana pake ita Lamatuan Yesus Karistus,
fo tao nasoda ita leo ndiak.

De, basa hada-holomata fee neu Ndia.
Basa mana selik, Ndia enan.
Ndia koasan inahuun ana seli.

Ma Ndia naena hak palenda,
neme makahulun mai,
ma hatematak ia,
losa ta mana basak.

Tetebes ndia, hetu!

Neme au mai,
Yudas

* 1:17-18 2 Petrus 3:3 † 1:23 Dede'a Yunani nae, "Boso mafaloe sila badu manggenggeo nala." Ia, dede'a lena-lenak fo ndandaan, nae, "Sila soda manggalaun, ma sila nanonoli nala, fo le'a-nole nala ei."

Yohanis susulan la'eneu hata fo neu ko ana dadi nai faik fo daebafok babasan, losa Daebafo Mata Beuk

¹⁻² Soda-molek neme au Yohanis mai, fo Yesus Karistus hataholi nadedenun.

Nai susulak ia, au sulak la'eneu hata fo neu ko ana dadi. Au bubuluk dede'a kala ia, leoiak: Manetualain mesa kana nafada memak neu Yesus Karistus so. Boe ma Manetualain nadenu Yesus, fo nafada Lamatuak hataholi nadedenu nala. Boe ma Yesus nadenu atan esa neme nusa-sodak mai, fo neu natudu basa dede'a kala ia neu au, fo ela au sulak mema kana. Ta dook so bali, te basa dede'a kala ia, neu ko ala dadi. De, ei musi mamane matalolole Manetualain Dede'a-kokolan, fo Yesus nafadak ia.

³ Basa hataholi la mana les susulak ia, losa hataholi la lamanenen, na, sila laua-lanale lalan seli. Ma hataholi fo mana mamane susulak ia isin, ma tao tungga heheluk ia, na sila laua-nale boe. Te fain, deka-dekak mai so.

Yohanis haitua soda-molek neu salanik kahitu kala, manai nusa Asia

⁴ Soda-molek neme au mai, Yohanis. Au haitua susulak ia neu salani kahitu kala manai nusa Asia.

Au hule neu Manetualain fo natudu dale malolen, suek ei bisa masoda mia sodak, mole, ma ndoo-ndoo. Te Manetualain nasoda memak, neme lele uluk ele mai so. Ana nasoda hatematak ia, ma neu ko, Ana nasoda nakandondoo henin, losa dodoon neu boe. Au boe oo, hule neu Dula Dalek, fo natudu dale malolen boe, fo ei bisa masoda mia sodak, mole, ma ndoo-ndoo. Au ita Ndia Dula Dalen leo dulak hitu, lasale Manetualain kadela mana palendan.* ⁵ Au boe oo, oke fo Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen, fo suek ei bisa masoda mia sodak, mole, ma ndoo-ndoo. Ana kokolak no ndoos la'eneu hata, fo Manetualain nafada elan neu Ndia. Fai makahulun Ana mate, tehoo Manetualain tao nasoda fali kana, fo Ana dadik neu hataholi makasososak, mana masoda falik neme mamates mai. Ndia boe dadik Mane Inahuuk fo heti basa mane kala, malai daebafok ia.

Huu Yesus sue ita, de daan faa soaneu ita, losa Ana mate. No mamaten ndia, Ana soi dalak fo nakambo'ik ita teme ita sala-singgo nala kuasan mai.* ⁶ Boe ma, Ana so'u nala ita dadik teu Ndia lauinggu nala, suek ita tao ues soaneu Ndia Aman Manetualain. Yesus Karistus memak ana seli, ma Ndia koasan taa mana basak. Tetebes ndia!*

⁷ De, malaak mata mala, fo mete neulalau leo! Hatematak ia, Yesus no Ndia Aman lai nusa-sodak. Ta dook, te Ana konda mai nai ko'as dale. Basa hataholi la manai daebafok, neu ko litan. Leondiak boe, neu hataholi la fo fai makahulun ala mbaun. Basa hataholi manai daebafok ia, ala fale

* ^{1:4} Susula dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, "dulak hitu lasale Lamatuak kadela mana palendan". Tungga hataholi mana malela la'eneu Susula Malalaok, nomer hitu ndandaan, na ndia, dede'a mana dadik ma matetuk. Huu ndia de hataholi malelak luma lae, nai ia dula kahitu kala ndia ndandaan nae, Lamatuak Dula Dale Malalaon. No leondiak, na, nai lalane kahaan losa lima ia, Yohanis kokolak baba'e-babatik neme 1) Manetualain, neme 2) Ndia Dulan, ma neme 3) Yesus Karistus mai. ^{1:4} Kalua neme Masir mai 3:14; Dae-bafok Mata Beuk 4:5 ^{1:5} Yesaya 55:4; Sosoda Koa-kio kala 89:27 ^{1:6} Kalua neme Masir mai 19:6; Dae-bafok Mata Beuk 5:10

dale nala ma lamatani lakaleleu, huu lalela kana fo makahulun ala timba henin. Basa ia la, memak neu ko ala dadi. Tetebes leondiak.*

⁸ Manetualain nae,

“Au ia,

neme Alfa losa Omega.†

Au ia,

neme A mai, losa Z.

Basa-basan dadi leme Au mai,

neme makasososan mai losa babasan.

Au fo kasoda memak so neme makahulun mai.

Au ia, kasoda memak nai hatematak ia.

Au boe kasodak akandoo losa dodoon neu.

Au mesa nggau mana to'u koasa manai lain seli!”*⁹

Yohanis nita Hataholi Isi-isik

⁹ Ita basa nggata tamahela no'u tae, Yesus ita Manen. Huu ndia de, au dadi neu ei tolanoom. Hambu hataholi luma lamanasa, huu ita tungga Yesus. Boe ma ala tao doidoso ita basa nggata. Te, Yesus natetea ita dale nala so, suek ita bisa takatataka nakandondoo henin. Au boe afada hataholi so la'eneu Manetualain Hala Malolen, ma anoli la'eneu Yesus boe. Huu hambu hataholi luma ta lakaheik. De hatematak ia, ala humu lala au, boe ma nggali au uni pulu ia mai, fo nade Patmos. ¹⁰ Basa de, la'i esa, nandaa no fai huhule-haladoik, Dula Dalek nala au. Kada nggengge neuk, boe ma au amanene hala malii esa nanggou mbea-mbea neme au deang mai. Liin leo to'ik. ¹¹ Halak ndia, nadenu au nae, “Yohanis! Au sangga atudu o dede'ak esa. Basa hata fo o mitak ia, o musu sula kana. Basa ndia, na o musu haituan neu salani kahitu kala, malai kota Efesus, kota Smirna, kota Pergamus, kota Tiatira, kota Sardis, kota Filadelfia, ma kota Laodekia.”

¹² Amanene leondia, boe ma au heok asale dea uu, fo sangga ita see mana kokolak ndia. Te, au ita bandu anak hitu nana nakatetende lai mamana banduk lain, fo nana tao kasa leme lilo mbilas mai. ¹³ Ma hataholi esa nambadeik nai bandu kala laladan. Mata-aon sama leo Hataholi Isi-isik. Ana pake badu manalu losa Ndia ei-basan, ma ana nasaa lafa lilo mbilas esa nana lanek nai kalan.* ¹⁴ Ndia langga-bulun, fula ndoos leo abas ia.‡ Mata de'en, mbila leo ha'i.* ¹⁵ Ein mbila manggadedek, sama leo liti nana hotuk nai ha'i dale. Halan inahuuk sama leo lii nalulu.* ¹⁶ Ana to'u nduuk hitu nai lima konan. Tafa mata kaduak matande esa, kalua neme bafan mai. Matan nasa'a, sama leo ledo nai fai leledon.

¹⁷ Ledoeik au ita Hataholi ndia, boe ma au bala uu tutik, neu Hataholi ndia ei-basan, sama leo hataholi mana benggek. Tehuu, Ana daba au nenik lima konan, boe ma Ana kokolak, nae, “Ana ee! Boso bii! Te basa-basan dadi neme Au mai, neme sososan mai losa mate'en.* ¹⁸ Makahulun Au mate. Te, o mete dei, Au asoda fali so. Ma neu ko Au asoda akandondoo henin losa dodoon neu. Au boe to'u nggoek, fo soi mamana hataholi kamate sala, fo tao nasoda fali kasa. ¹⁹ O musu sulak basa hata fo o

* **1:7** Daniel 7:13; Mateos 24:30; Markus 13:26; Lukas 21:27; 1 Tesalonika 4:17; Sakarias 12:10; Yohanis 19:34, 37 † **1:8** Tungga hataholi Yunani la, na, Alfa ndia huruf makasososak, ma Omega ndia na huruf mate'ek. * **1:8** Dae-bafok Mata Beuk 22:13; Kalua neme Masir mai 3:14 * **1:13** Daniel 7:13; 10:5 ‡ **1:14** Susula dede'a Yunani, nae, “Ndia langgan ma langga-bulun fulak sama leo bi'ilonbo bulu fulan, ma fulak leo salju.” Dua sala ndandaan, lae, buas esa lilo ndoos. * **1:14** Daniel 7:9 * **1:15** Daniel 10:6; Yeskial 1:24; 43:2 * **1:17** Yesaya 44:6; 48:12; Dae-bafok Mata Beuk 2:8; 22:13

mita kala hatematak ia, ma sulak basa hata fo mate'en te ala dadi. ²⁰ Au afada akahuluk ndia ndandaan leoiak: bandu lilo mbilas kahitu kala sila, ndandaan ndia salani kahitu kala. Ma nduu kahitu kala sila, fo o mita sala lai Au lima konang ndia, na ndia Manetualain ata kahitu nala leme nusa-sodak mai. Ala leni halak neme Manetualain mai, soaneu salani kahituk sila."

2

Lamatuak Yesus susulan soaneu salanik manai kota Efesus

¹ Basa ndia, boe ma Hataholi Isi-isik palenda au nae, "Yohanis! O musi sulak susulak esa. Liin leoiak:

'Soaneu salanik manai kota Efesus:

Susulak ia, neme Au mai, fo ndia Yesus. Au ndia mana to'u nduu kahitu kala lai Au lima konang. Au boe oo, la'o e'o, fo mete bandu lilo mbilas kahitu kala esa-esak. Mamanene Au kokolang ia.

² Au ita ei soda mala nai kota Efesus so. Ei tao ues mbilu mbuse taa-taa soaneu Lamatuak. Leo hambu hataholi manggalauk nai ei laladan, ei ta hanu kana. Ma, mete ma hambu hataholi mai pode-edok, nae, ndia ndia, Lamatuak hataholi nadedenun, ei palisak neulalau ndia sodan, fo bubuluk mae, hataholi mata leondiak ndia, hataholi kaputak do taa. Basa na ei timba henin, ma ta mamananen.

³ Ledoeik hataholi la lakatoto'ak ei huu ei mamahela Au, ei mahele makandoo, ma ta hela deak.

⁴ Tehuu Au ita ei tuda nai dede'ak esa. Fai makahulun, neu faik fo ei bei fo mamahela Au, ei masueao esa no esa. Te hatematak ia, ei taa tao leondiak so bali. ⁵ De ei musi masaneda falik fai makahulun ndia dei! Hatematak ia, ei dook malan seli so, mima ei tatao-nono'im makahulun mai. De ei musi hahae mima ei sala mala ia mai, fo masueao seluk bali, leo makahulun. Te mete ma taa, na neu ko Au fali maing, fo ha'i falik bandu lilo mbilas sila neme ei mai. ⁶ Te Au daleng namahoko ba'ianak, huu ei timba heni Nikolai nanonolin, fo ndia ana mana tungga nala tao tunggan. Au boe oo timba heni sila pode-edo nala boe.*

⁷ Naa! Mamanene neulalau hata fo Dula Dalek nafada salani nala. Hataholi fo nahele tungga Au losa maten, neu ko Au akambo'i kana fo ana bole na'a ai boak neme ai huuk manai Manetualain osin. Te hataholi mana na'a ai ndia boan, na ana hambu soda tetebes taa namaketuk.'"[✧]

Lamatuak Yesus susulan soaneu salani kala manai kota Smirna

⁸ Basa boe ma Hataholi Isi-isik tuti kokolan, nae, "Yohanis, hatematak ia o musi sulak susula fe'ek. Liin nae leoiak:

'Soaneu salani kala manai kota Smirna:

Susulak ia, neme Au, Yesus mai. Basa-basan dadi neme Au mai, neme sososan losa babasan. Fai makahulun Au mate, tehuu hatematak ia Au asoda fali so. De, mamananene Au kokolang ia.*

⁹ Au ita ei doidosom nai kota Smirna so. Tungga hataholi memeten na, ei ia, hataholi mana to'a-taak. Naa te tungga Manetualain memeten na ei kamasu'i kala. Hambu hataholi fe'ek lae, sila Manetualain hataholi

* **2:6** Hataholi malelak Susula Malalao kala lae, hata fo Nikolai nanonolin sila, ai taa bubuluk isin leobeek. ✧ **2:7** Tutuik la'eneu Sososan 2:9; Dae-bafok Mata Beuk 22:2; Yeskial 28:13; 31:8 ✧ **2:8** Yesaya 44:6; 48:12; Dae-bafok Mata Beuk 1:17; 22:13

nala. Te, ala kokolak tao laboboo ei nade malole mala. Naa te sila ta Manetualain hataholi nala. Ala tungga kada nitu la malanggan.
 10 De, mamanene matalolole. Neu ko ei bei hambu toto'ak, tehoo boso bii, sadi ei bubuluk, te nitu la malanggan sangga humu nala ei luma fo nandee ei mini bui dale miu, losa faik sanahulu. Ndia hihii na ei heok masadea la'o ela Au. Mae ala sangga tao lisa ei boe oo, tehoo ei boso lilii heni Au. Te hataholi mana mahele tungga Au losa maten, na neu ko Au bala ndia sosotan fo ana nasoda nakandoo sama-sama no Au.

- 11 Naa! Mamanene neulalau hata fo Dula Dalek nafada neu salani nala. Hataholi fo nahele tungga Au losa maten, neu ko ta nameda doidoso nai tasi ha'ik fo mbilan ta mana matek. No leondiak, na hataholi ndia tana mate kala'i duan so.'*☆

Lamatuak Yesus susulan soaneu salanik manai kota Pergamus

12 Boe ma Hataholi Isi-isik ndia, tuti seluk kokolan bali, nae, "Yohanis, hatematak ia o musi sulak susulak fe'ek bali. Liin leoiak:

'Soaneu salanik manai kota Pergamus:

Susulak ia, neme Au, Yesus mai. Au ndia mana to'u tafa tandé mata kaduak. Mamanene Au kokolang ia.

- 13 Au alelak ei kotam Pergamus ndia so. Te mana to'u palenda nai ndia, na ndia nitu la malanggan. Mae leondiak boe oo, ei to'u mahele Au nadeng, ma mamahelé makandoo neu Au. Makahulun hambu Au hataholing esa nai ndia nade Antipas. Ana nanoli tetebes taa-taa la'eneu Au dala sodang, tehoo ala tao lisan. Mae leondiak boe oo, tehoo ei ta malelesi Au.

- 14 Tehoo Au ita ei tuda huu dede'ak esa do dua. Hambu ei hataholi mala luma leme ei mai, lahiik tungga Balaam nanonolin. Makahulun Balaam nanoli Balak fo fufudi hataholi Israel asa, losa ala la'olena Manetualain hihii-nanaun. Ana fufudi sala fo leu songgo-tunggu, ma la'a nana'a sosomegok, ma leu laeok lo hataholi fo ta sila saon.*

15 Hambu luma leme ei mai boe, ala tungga Nikolai nanonolin.*

16 De, ei musi hahae mima ei sala-singgo mala mai. Mete ma ta, na ta dook so bali, te Au mai mboka ei unik dede'a-kokola matandé fo leo tati nenik tafa ia.

- 17 Naa! Mamanene neulalau, hata fo Dula Dalek nafada neu salani nala. Hataholi mana mahele tungga Au losa ana mate, neu ko Au feen na'a loti *manna* fo nana mbeda neulalaun nai nusa-sodak. Au boe oo feen batu fulak esa, fo nana sulak ndia nade beun nai lain. Kada ndia mesa kana bubuluk nadek ndia, tehoo hataholi fe'ek tana bubuluk.'*☆

Lamatuak Yesus susulan soaneu salanik manai kota Tiatira

18 Basa de Hataholi Isi-isik ndia tuti Ndia kokolan bali, nae, "Yohanis, hatematak ia o musi sulak susulak fe'ek bali. Liin leoiak:

'Soaneu salanik manai kota Tiatira:

Susulak ia, neme Au, Yesus mai, fo Manetualain Anan! Au mata-de'eng mbila sama leo ha'i, ma Au eing boe oo, mbila manggadedek sama leo liti nana hotuk nai ha'i mbilak dale. Mamanene Au kokolang ia.

☆ 2:11 Dae-bafok Mata Beuk 20:14; 21:8 ☆ 2:14 Lelekek 22:5, 7; 25:1-3; 31:16; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 23:4 ☆ 2:15 Dae-bafok Mata Beuk 2:6 ☆ 2:17 Kalua neme Masir mai 16:14-15; 16:33-34; Yohanis 6:48-50; Yesaya 62:2; 65:15

- ¹⁹ Au ita ei soda-lada mala so. Ei sue Au tebe-tebe, ma mamahele teas neu Au. Ei tungga Au palendang nakandoo, fo ono-lau hataholi. Mae hataholi tao ei doidoso boe oo, te ei mahele makandoo. Au boe oo bubuluk, hatematak ia, ei boe tao ues matingga tebe-tebe bali soaneu Au.
- ²⁰ Tehuu ei tuda huu dede'ak esa: ei simbok neulalau inak Isabel. Ana soso'uk aon, nae, ndia ndia, Manetualain mana kokolan. Basa de, ei matanggodon fo ana nanoli nasala Au hataholi nggala. Huu ndia nanonoli pepekon ndia, de tao nala Au hataholi nggala hohongge lo hataholi fo ta sila saon, ma la'a nana'a sosonggok. ²¹ Au toko-ka'i akaduduak inak ndia so, fo suek ana la'o ela salak ndia. Tehuu ana ta nau.
- ²² De, mete neulalau, te hatematak ia, Au aketun alan fo hukun nenik hedis esa so, losa tana bisa fo'a neme mamana susunggun mai. Leondiak boe oo, no basa hataholi fo lambue hohongge lo ndia. Mete ma ala ta la'o ela ina manggalauk ndia, na, ta dook so bali te Au huku sala boe. ²³ Dei fo Au tao isa ina manggalauk ndia ana nala. No leondiak, na basa ei fo kamahele kala bubuluk, mae, Au alelak hataholi dale kadi'i nala. Ma neu ko Au bala ei tungga ei tatao-nono'i mala.*
- ²⁴ Tehuu, ei luma manai Tiatira ndia, ta tungga inak ndia nanonoli manggalaun ndia. Te ei timba heni nanonoli namanininok ndia fo hataholi la lae, 'nitu-mula nanoli makium'. Huu ndia, de Au ta paluu ka'i ei bali, ²⁵ sadi ei to'u mahele ei namahehele mala losa Au fali maing. ²⁶⁻²⁸ See nakatataka tungga Au losa maten, na neu ko Au feen koasa. Koasa ndia koasa inahuuk, sama leo Au hambun neme Au Amang mai, fo palenda basa nusa kala malai daebafok ia no balakaik. Mete ma hambu luma laban Au, dei fo Ana tao nakalulutu sala, sama leo hataholi tao nakalulutu ule dae.* Dei fo Au fee ei nduu lolembilak boe.
- ²⁹ Naa! Mamanene neulalau hata fo Dula Dalek nafada neu salani nala.'''

3

Lamatuak Yesus susulan soaneu salanik manai kota Sardis

¹ Boe ma Hataholi Isi-isik tuti Ndia kokolan no au bali, nae, "Yohanis, hatematak ia o musi sulak susulak fe'ek bali. Ndia liin leoiak: 'Soaneu salanik manai kota Sardis:

Susulak ia, neme Au Yesus mai. Manetualain Dula Dalen nai Au. Ma Dula Dalek ndia leo dulak hitu. Au boe oo to'u nduuk hitu lai Au limang. Mamanene Au kokolang ia.

Au ita ei tatao-nono'im nai Sardis ndia so. Hataholi lae, ei masoda tungga tebe-tebe Au hihii-nanaung. Naa te ei soda samanem kamates.

² De, mamedak leo! Matetea ei namahehele mala, fo sangga mopon ndia so. Au palisak basa hata fo ei taok ndia so, tehuu ta hambu esa nandaa nai Manetualain matan boe. ³ De, bosu lili heni basa nanonoli tetebes fo ei mamananen, ma simbon, neme makahulun ndia mai so. Tungga tebe-tebe Manetualain hihii-nanaun, ma la'o ela ei sala-singgo mala, fo tungga falik Ndia. Mete ma ei ta mamedak lai-lai fo tao leondiak, na dei fo kada nggengge neuk te Au mamaing sama leo na'o, fo ei ta mameda hambu sana.*

* **2:23** Sosoda Koa-kio kala 7:10; Yermia 17:10 * **2:26-28** Sosoda Koa-kio kala 2:8-9 * **3:3** Mateos 24:43-44; Lukas 12:39-40; Dae-bafok Mata Beuk 16:15

- 4 Tehuu bei hambu luma leme ei mai, nai Sardis ala lasoda no ndoos, sama leo hataholi fo tana tao nanggenggeo ndia balo'a papake nala. Huu ndia de sila landaa la'ok sama-sama lo Au pake balo'a fulak.
- 5 Hataholi fo nakatataka tungga Au losa ana mate, na, neu ko ana pake balo'a fulak. Au ta koka heni naden neme susulak fo nana sula elak hataholi nade nala, fo mate'en te lasoda lakandondoo henin lo Manetualain. Neu ko Au boe oo manaku neu Au Amang, ma ata nala manai nusa-sodak, ae, ndia ndia, Au hataholing boe.✧
- 6 Naa! Mamanene neulalau hata fo Dula Dalek nafada salani nala.'''

Lamatuak Yesus susulan soaneu salanik manai kota Filadelfia

- 7 Basa boe ma Hataholi Isi-isik ndia kokolak nakandoo bali, nae, "Yohanis, hatematak ia o musi sulak susulak fe'ek bali. Ndia liin leoiak: 'Soaneu salanik manai kota Filadelfia: Susulak ia, neme Au Yesus mai. Au ia, Malalaok ma Ndoos. Au ndia to'u mane Dauk nggoen. Mete ma, Au soi lelesu, na ta hambu esa bisa kenan boe. Mete ma Au kenan, na ta hambu esa bisa soin boe.✧
- 8 Au bubuluk basa hata fo ei tao kala sila so. Au boe oo bubuluk ei koasan kada faak. Mae tao leondiak boe oo, ei ta malelesi Au, ma ei tungga makandoo Au nanonoling. Masaneda neulalau, te Au soi heni lelesu fee ei so, de ta hambu hataholi bisa kenan boe.
- 9 Mamanene neulalau! Te, hambu hataholi luma kokolak pepekok, lae, sila ndia, Manetualain hataholi teteben. Naa te, sila ndia, mana masapepeko kala, fo ala tungga do'o-do'o nitu la malangan. Te dei fo kada ei mete leo! Te Au tao sala losa ala sendek lunggulangga nala neu ei mata mala, ma manaku lae, memak Au sue ei.✧ 10 Ei tungga Au palendang so, fo makatataka tungga makandoo Au, huu ndia de, neu ko Au anea neulalau ei neme doidosok fo Manetualain sangga haituan mai, fo uku-sudi basa hataholi manai daebafok tea nala leo bee.
- 11 Ta dook so bali, te Au mai. De to'u mahele Au nanonoling, fo ei simbo malan neme makahulun mai so. Te boso losak hambu luma lamoa lala ei nggadi mala, fo Manetualain sangga feen neu ei. 12 See nakatataka tungga Au losa maten, na neu ko ana leo nakandondoo henin no Manetualain, sama leo dii to'ak fo nana sele nisak nai Manetualain Uman. Neu ko Au sulak Manetualain naden, ma Manetualain kotan naden, neu hataholi ndia aon. Kota ndia, loka na lae, 'Yerusalem Beuk', fo neu ko Manetualain nakandan neme nusa-sodak mai. Ma Au boe oo, sulak Au nade beung neu hataholi ndia aon.✧
- 13 Naa! Mamanene neulalau hata fo Lamatuak Dula Dalen nafada neu salani nala.'''

Lamatuak Yesus susulan soaneu salanik manai kota Laodikia

- 14 Boe ma Hataholi Isi-isik ndia tuti kokolan bali, nae, "Yohanis, hatematak ia o musi sulak susula mate'en. Ndia liin leoiak: 'Soaneu salanik manai kota Laodikia:

✧ 3:5 Kalua neme Masir mai 32:32-33; Sosoda Koa-kio kala 69:29; Dae-bafok Mata Beuk 2:7; 20:12; Mateos 10:32; Lukas 12:8 ✧ 3:7 Yesaya 22:22; Ayub 12:14 ✧ 3:9 Yesaya 49:23; 60:14; 43:4 ✧ 3:12 Dae-bafok Mata Beuk 21:2; Yesaya 62:2; 65:15

- Susulak ia, neme Au, Yesus mai. Hataholi lateme loke Au naden lae, 'Tetebes.' Au ia, kokolak tebe-tebe Manetualain Dede'a-kokolan taa-taa. Ma basa hata fo Manetualain nakadadadi kala sila so, leme Au mai.*
- ¹⁵ Hata fo ei taom nai Laodikia ele, Au itan so. Tehuu ei ia, leobee?! Ta matobik; ta makasufuk boe. Mete ma matobik, na, matobin ana seli! Mete ma makasufuk, na, makasufu ndoos! ¹⁶ Huu ei dale mala bibiak, de, Au nau mbula heni ei mima Au bafang dale mai, fo sama leo hataholi mbula heni amben.
- ¹⁷ Ei kokolak koaok, mae, 'Ai ia hataholi kamasu'ik. Ai masoda neulalau, ta to'a-taa hata-hata bali!' Naa te, ei dale mala sama leo mbokek, losa ei ta bubuluk bee ndia malole. Huu ndia de, ei dadik sama leo hataholi mangganalok, mana taik, ma makaholak. ¹⁸ De, malolenak ei mai hasa mala lilo mbilas isi-isik neme Au mai, suek ei dadik hataholi kamasu'i tetebes. Ma hasa mala balo'a fulak, fo mboti neu ei makaholan ndia. Ma hasa mala akidoo matak, fo lose neu ei mata mata, suek ei mita seluk no manggaledok.
- ¹⁹ Mete ma hataholi fo Au sue sala, tao salak, dei fo Au ka'i sala ma huku sala, suek ala dadi neulauk. De, ei musi tao mamandoo ei dale mala, fo tungga tebe-tebe Au no samane mafu'a-fu'a.*
- ²⁰ Mamanene neulalau, te Au ambadeik nai lelesu matan, ma Au oke akaduduak so, fo sangga dalek uu. Mete ma hambu hataholi namanene Au halang, boe ma ana mai soi lelesu, na neu ko Au maso dalek uu, fo ai manggatuuk mi'a no'u. ²¹ See nakatataka tungga Au losa maten, na neu ko Au feen hak, fo nanggatuuk palenda no'u no Au. Te Au boe oo, akatataka losa mate fo tungga Au Amang, de hatematak ia Au anggatuuk palenda no'u ua Ndia.
- ²² Naa! Mamanene neulalau hata fo Lamatuak Dula Dalen nafada neu salani nala.'''

4

Ala lakaluku-lakatele neu Manetualain nai nusa-sodak

¹ Hataholi Isi-isik ndia kokolak nate'e Ndia hehelun neu salani kahitu kala sila, boe ma Manetualain natudu fee au dede'a fe'ek bali. Kada nggengge neuk, au ita lelesu esa nata hukak, nasale neni nusa-sodak neu. Boe ma au amanene bali, hataholi ndia hala maliin sama leo to'ik ndia, nae, "Mai! Hene muni ia mai leo, fo au atudu o basa hata fo ana sangga dadi."

² Ledoeik ndia boe oo, Lamatuak Dula Dalen so'u au neni nusa-sodak uu. Nggengge neuk, te au ita kadela mana palenda, ma hambu esa mana manggatuuk nai lain. ³ Ndia nasa'a momodo akidook ma mbilas, sama leo batu manggadilak mabeli, fo lae, *yaspis* ma *sardius*. Hambu elus esa boe e'o Ndia kadela mana palendan. Sa'an momodok sama leo batu manggadilak *samrud*.* ⁴ Nai mamanak ndia boe oo hambu kadela mana palenda kadi'ik dua hulu haa, e'o lala kadela mana palenda inahuuk ndia nai lalada. Hambu malanggan dua hulu haa langgatuuk lai kadela la sila. Sila basa sala pake balo'a fulak, ma pake solangga mana palenda neme lilo mbilas mai. ⁵ Hambu manggahadok latuti-natok leme kadela mana palenda manai lalada ndia, ma manggu'u kala lalulu lalan seli latuti-natok. Hambu obor hitu ala mbila lai kadela mana palenda ndia matan. Sila ndia,

* **3:14** Dede'a Lasik 8:22 * **3:19** Dede'a Lasik 3:12; Ibrani 12:6 * **4:3** Yeskial 1:26-28; 10:1

sama leo Lamatuak Dula Dalen, naena dulak hitu.* 6 Nai kadela mana palenda ndia matan, au ita nonook leo tasi fo oen neu ndoos leo titilok.

Basa de, au ita banda haa ana seli, e'o lala kadela ndia. Ao nala dea ma mata henuk no mata de'e kala. Sila ndia, Manetualain nakadadadik nala sala fo ala ono-laun.*

7 Banda kaesan, matan sama leo meoasu. Kaduan, matan leo sapi mane. Katelun, matan leo hataholi. Ma kahaan, matan leo balambua inahuuk mana laak.* 8 Banda kahaa kala sila, esa-esako no lidan nee. Nai lidan nala sila, dea-dalek henuk no mata de'e kala boe. Leledo-le'odaen, ala soda ta no namaketuk, lae,
"Ai koa-kio Manetualain!

Ai so'u dema-demak Manetualain naden!

Manetualain malalaon ana seli!

Manetualain koasan nai lain seli.

Ana nasoda neme makahulun mai.

Ana nasoda nai hatematak ia.

Ma Ana nasoda losa dodoon neu!"*

9 Ala soda leondiak, na ala koa-kio, ma fee hadak neu Manetualain, ma loke makasi neun. Huu, Ndia fo mana manggatuuk nai kadela mana palenda ndia lain, ma Ndia fo nasoda losa dodoon neu. Ledoeik ala soda, 10 boe ma malanggan kadua hulu haa kala sila boe oo, sendek lunggulanggak neu Manetualain matan fo mana manggatuuk nai kadela mana palenda ndia. Ala hu'a solangga mana palenda nala, de ala taon neu kadela mana palendan matan, fo ala lakaluku-lakatele neu Ndia fo mana masoda losa dodoon neu. Basa de ala koa-kio neu Ndia, lae,

11 "Ou Manetualain!

Ai koa-kio Manetualain!

Ai so'u dema-demak Manetualain naden.

Manetualain ai Lamatuan.

Manetualain ai Malanggan!

Manetualain nandaa simbok ai koa-kion.

Manetualain memak musi simbok ai hada-holomatan.

Huu Manetualain mana koasa nai lain seli,
ma Manetualain ana seli.

Manetualain mana makadadadik basa-basan.

Manetualain mana fee sodak neu basan.

Basa manai ia kala,

ala dadi so, huu Manetualain nakadadadik kasa.

Ma basa hata masoda kala sila,

hambu ani-hahaek, huu Manetualain ba'e fee sala so."

5

Susula nana luluk fo nana segel

1 Basa de, au ita seluk Ndia fo mana nanggatuuk nai kadela mana palenda ndia. Ana to'u lululuk esa nai lima konan. Lululuk ndia, dea-dalen henuk no susulak. Ma ala segel lisan nai mamanak hitu so.*

* 4:5 Kalua neme Masir mai 19:16; Dae-bafok Mata Beuk 1:4; 8:5; 11:19; 16:18; Yeskial 1:13; Sakarias 4:2 * 4:6 Yeskial 1:22 * 4:7 Tungga hataholi malelak la'eneu Susula Malalaok, lae banda kahaa kala sila, ndandaan: Meoasu ndia, na koasan nai lain seli. Sapi mane ndia, balakain ana seli. Hataholi ndia, malelan ana seli. Ma balambua ndia, nggafan ana seli. * 4:7 Yeskial 1:5-10; 10:14 * 4:8 Yeskial 1:18; 10:12; Yesaya 6:2-3 * 5:1 Yeskial 2:9-10; Yesaya 29:11

² Boe ma au ita ata nusa-sodak esa fo ana seli tetebes. Ana natane au no hala malii, nae, "See naena hak fo bisa buka segel sila, ma les susulak ndia?" ³ Mae Ana natane leondiak boe, te, ta hambu hataholi esa boe, naena hak fo bisa buka susulak ndia, ma les isin. Nai nusa-sodak ma mae nai daebafok, ta hambu esa naena hak boe. Nai mamana hataholi naena mate kala samane nala, ta hambu boe. ⁴ Au ita leondia, boe ma au amatani huu ta hambu hataholi esa boe fo naena hak, fo bisa buka susulak ndia, ma les isin. ⁵ Boe ma esa neme malangga kadua hulu haa kala sila, kokolak no au, nae, "We ka'a! Boso mamatani. Te mane Dauk numbu-sadun esa ana seli, fo loken na lae, 'Meoasu neme leo Yahuda mai'. Ana bala nakalulutu basa manggalauk kala. De, Ndia ndia naena hak fo bisa buka segel ma les susulak ndia isin."*

⁶ Amanene leondia, boe ma au ita Bi'ilombo Ana esa nambadeik deka kadela mana palendan manai lalada ndia, ma banda kahaa kala sila fo ala seli no malangga kadua hulu haa kala e'o lala Ndia. Bi'ilombo Ana ndia, nonook leo hataholi tao nisa nitak so. Ndia susulan hitu, ma ndia matan hitu boe. Ndia mata de'e kahitu nala sila, sama leo Dula Dalen naena mata-aok hitu. Bi'ilombo Ana haitua Dula Dale mata-ao kahitu kala leni daebafok katematuan neu so.* ⁷ Basa de au ita Bi'ilombo Ana ndia, neni Manetualain fo mana manggatuuk nai kadela mana palenda ndia neu, de ha'i nala susula nana luluk ndia neme lima konan mai.

⁸ Ledoeik fo Bi'ilombo Ana ndia ha'i nalan, boe ma banda kahaa kala, ma malangga kadua hulu haa kala sendek lunggulanggak de lakaluku-lakatele leu matan. Sila esa-esako to'u bua musik sama leo sasanu, ma manggo lilo mbilas esa, nana isik no boo menik fo ala deden tao masun naboo meni. Ai daa kaboo menik ndia, na ndia huhule-haladoi neme Manetualain hataholi nala mai.* ⁹ Basa de basa sala ala soda sosoda beuk esa, lae:

"Bi'ilombo Ana ia, nandaa simbok susulak ia.
Bi'ilombo Ana ia, naena hak fo buka segel ndia.
Huu Bi'ilombo Ana ala hala lisan so.

Boe ma Manetualain pake Ndia daan,

fo soi nala hataholi daebafok leme basa leo la ma nusa kala,
suek sila luma dadik Manetualain hataholi nala.

No leondiak, na hataholi leme basa dede'a-kokola kala ma nusa kala,
bisa dadi Manetualain bobonggi nala.*

¹⁰ Bi'ilombo Ana ia, nakabubua nala basa sala so,
dadik neu nusak esa, fo Ana palenda sala.

Bi'ilombo Ana, hele nala sala so,
dadik Manetualain hataholi mana tao ue nala.

Basa de, ala to'u palenda nai daebafok ia.

Ma ala tao ues soaneu Manetualain nai daebafok ia."*

¹¹ Basa ndia, boe ma au botik au matang, de au amanene hala inahuuk esa ma au ita banda kahaa kala fo ala seli ndia, ma malanggan kadua hulu haa kala sila. Manetualain ata nala makadotok leme nusa-sodak mai. Ata nala sila makadotok losa ta bisa hingga nala sala.* ¹² Basa sala soda lo hala inahuuk, lae,

"Ai so'u dema-demak Bi'ilombo Ana nana hala nitak ndia,

Huu Ndia ndia nandaa simbok ai koa-kio nala!

Ndia koasan ndia, inahuun ana seli.

Ndia hata-heto nala, no'un seli.

* 5:5 Tutuik la'eneu Sososan 49:9; Yesaya 11:1, 10 * 5:6 Yesaya 53:7; Sakarias 4:10 * 5:8 Sosoda Koa-kio kala 141:2 * 5:9 Sosoda Koa-kio kala 33:3; 98:1; Yesaya 42:10 * 5:10 Kalua neme Masir mai 19:6; 1 Petrus 2:5, 9; Dae-bafok Mata Beuk 1:6 * 5:11 Daniel 7:10

Ndia dudu'an, ndaan seli.

Ndia balakain, ana seli.

Ai so'u dema-demak Ndia naden.

Ai fee hada-holomata neu Ndia.

Ai koa-kio neu Ndia.”

¹³ Basa ndia, boe ma au amanene sosoda fe'ek esa bali. Neme basa masoda kala, mae nai nusa-sodak, nai lalai, nai daebafok, ma nai tasi dale, sila basa sala ala so'uk halan de ala soda. Neme mamana hataholi mana matek samane nala boe, ala soda tungga. Basa sala soda no'u, lae, “Ai koa-kio Manetualain fo mana manggatuuk nai kadela mana palenda ia.

Ai so'u dema-demak Bi'ilombo Ana ia boe.

Ai fee hada-holomata neu Sala.

Ai makaluku-makatele neu Sala.

Huu Ala to'u palenda lakandondoo henin!

Ma Sila koasa nala ta mana basak!”

¹⁴ Basa de banda kahaa kala fo mana ono-lau Manetualain, lataa lakandondoo henin lae, “Tetebes ndia! Tetebes ndia so!” Boe ma malanggan kadua hulu haa kala sila, sendek lunggulanggak bali, de lakaluku-lakatele leu Manetualain ma Bi'ilombo Ana ndia.

6

Bi'ilombo Ana buka segel sila esa-esak, Segel kaesan-palani — musu malanggan kalua mai

¹ Basa ndia, boe ma au ita Bi'ilombo Ana buka segel kaesan, neme susula nana luluk ndia mai. De, au amanene banda kahaa kala, esa palenda nenik hala inahuuk sama leo tatas, nae, “Muu leo!” ² Nggengge neuk, te au ita ndala fulak esa. Hataholi esa sa'e nai lain. Hataholi ndia simbo nala solangga palani musu, huu Ana senggi nakandoo nai natatik dale. Hatematak ia, Ana to'u kokouk so, de Ana kalua fo neu tao senggi ndia musu nala bali nai daebafok.*

Segel kaduan — husanak nai daebafok

³ Basa de, Bi'ilombo Ana ndia buka segel kaduan. Boe ma au amanene banda kaduan, nae, “Muu leo!” ⁴ Boe ma au ita ndala mbilas manggadedek esa kalua mai. Hataholi mana sa'e nai lain, simbo nala tafa inahuuk esa. Ana hambu koasa, fo neu tao husanak nai daebafok, fo suek hataholi la lakanisa esa no esa.*

Segel katelun - fai ndoen ana seli nai daebafok

⁵ Boe ma, Bi'ilombo Ana ndia buka segel katelun. De au amanene banda katelun fo ana seli ndia, palenda, nae, “Muu leo!” Kada nggengge neuk te au ita ndala nggeok esa. Hataholi mana sa'e nai ndala ndia lain, to'u tataik esa, fo tai nana'ak mana sangga lamaluma so.* ⁶ Basa de au amanene nonook leo halak esa neme banda kahaa kala lalada nala mai. Halak ndia nafada nae, “Mete te hambu fai ndoes ana seli nai daebafok. Hataholi nggadin faik esa, kada bisa hasa isik mok telu; isi neulauk, na, kada hambu mok esak. Tehuu neu fai ndoen ana losa, na, ta bole tao nakalulutu ai saitun, ma ai anggol nai osi dale.”*

* 6:2 Sakarias 1:8; 6:3, 6 ✧ 6:4 Sakarias 1:8; 6:2 ✧ 6:5 Sakarias 6:2, 6 * 6:6 Nai dae baba'ek ndia, hataholi lasoda leme ai dua mai. De, mae fai ndoen ana seli, sadi ai kadua kala sila bei lai ndia, na, hataholi la ala bisa lasoda lakandoo.

Segel kahaan — hataholi no'u kala mate

⁷ Basa de, Bi'ilombo Ana buka segel kahaan. Boe ma au amanene banda kahaan palenda, nae, "Muu leo!" ⁸ Nggengge neuk, au ita ndala kuni masak esa. Hataholi mana sa'e nai ndala ndia lain, naden 'Mamates'. Hambu mana tungga dean boe, naden 'Mamana Samane Hataholi Mana Mate Kala'. Boe ma dua sala hambu koasa, fo leu tao lisa hataholi manai daebafok lenik tafa, lenik fai ndoen, lenik hedis, ma lenik banda manggalauk. Mete ma hingga basa mana mate kala sila, na dedesin sama leo basa hataholi manai daebafok, baba'ek esa neme baba'ek haa mai.*

Segel kaliman — Lamatuak hataholi nala lahani fo Ana naketu sila dede'a nala

⁹ Basa de, Bi'ilombo Ana ndia buka segel kaliman. Boe ma au ita hataholi la, fo fai makahulun nana tao nisa kala so. Samane nala lai mei tunu-hotuk buin. Hataholi tao lisa sala, huu lamahale neu Manetualain, ma tui-bengga sudi nai bee Ndia Dede'a-kokolan. ¹⁰ Ala langgou, lae, "Ou Lamatuak! Ai Lamatuan fo ana seli. Malangan malalao! Hata fo Manetualain kokolak, na, ai mamahale. Tehuu, ai musi mahani losa faik hida bali, bei fo Manetualain naketu dede'ak fo huku hataholi la mana tao nisa ai nai daebafok?"

¹¹ Ala latane basa leondia, boe ma sila esa-esak simbo badu fula naluk. Hambu esa nafada sala, nae, "Mahani faa bali, losa ei dedesi mala dai dei. Te bei hambu ei tolanoo mala, dei fo nana tao nisak, sama leo ei boe."

Segel kaneen — soe nai lalai ma nai daebafok

¹² Basa de, Bi'ilombo Ana buka segel kaneen. Kada nggengge neuk, te au ita dae nangge'o nalan seli. Boe ma ledo makiu sama leo tema nggeok, ma bulak mbila sama leo daak ia.* ¹³ Nduu kala malai lalai mo'u leni daebafok mai, sama leo ai boa matak mo'u heni sala leme ai lain mai, huu ani belak. ¹⁴ Boe ma au ita lalai ndalaba'en neu dua, de ana lulu sama leo nene'ik ia losa mophon. Boe ma lete kala ma pulu la basa sala langge'o losa mopo heni sala leme mamana nala mai.* ¹⁵ Lita leondia, boe ma basa hataholi la malai daebafok, mulai neme mane-mane kala, malangga mana palenda la, malangga soldadu la, hataholi kamasu'i kala, losa ata la, sila basa sala bii. Boe ma ala lalai leu kekek nai lua kala ma batu lela nala nai letek.* ¹⁶ Ala ladenu lete kala, ma batu inahuu kala, lae, "Ndefa mai fo tatana mala ai leo! Mafuni mala ai, fo suek Ndia mana manggatuuk nai kadela mana palenda inahuuk ndia, tana bisa nita ai bali. No leondiak, na, Bi'ilombo Ana ta bisa huku ai so bali.* ¹⁷ Awii! Ai ta mana dadadik ia so, te fai soe mai so! Manetualain ma Bi'ilombo Ana sangga mbo'a sila nasan neu ai ia so. Tehuu ta hambu esa ana sili nalan boe!"*

7

Manetualain kee-dede nala hataholi lifun natun esa haa hulu haa (144.000)

¹ Basa ndia, boe ma au ita Manetualain atan haa leme nusa-sodak mai. Ala lambadeik lai daebafok bu'un haa sala fo ala lakalee ani. De ani ta bisa nafumbu nai tasi dale, nai madak lain, ma ta bisa nafumbu ai la.* ² Manetualain fee sala koasa so, fo tao lakalulutu madak lain ma tasi.

* **6:8** Yeskial 14:21 * **6:12** Dae-bafok Mata Beuk 11:13; 16:18; Yesaya 13:10; Yoel 2:10, 31; 3:15; Mateos 24:29; Markus 13:24-25; Lukas 21:25 * **6:14** Yesaya 34:4; Dae-bafok Mata Beuk 16:20
* **6:15** Yesaya 2:19, 21 * **6:16** Hosea 10:8; Lukas 23:30 * **6:17** Yoel 2:11; Maleaki 3:2 * **7:1** Yermia 49:36; Daniel 7:2; Sakarias 6:5

Boe ma au ita ata fe'ek esa neme nusa-sodak mai. Ata ndia neme ledo sasadun mai. Ana neni kekee-dededek neme Manetualain mai, fo mana masoda nakandondoo henin. Boe ma nangguo natingga nafada ata nusa-sodak kahaa kala sila, nae, ³ "Mahani dei! Boso tao makalulutu madak lain do, tasi do, ai la. Mahani losa ai kee-dede basa Manetualain hataholi nadedenun nai daebafok oda-mata nala."^{*}

⁴ Boe ma, lafada au, lae, ata nusa-soda kala ndia kee-dede lala Manetualain hataholi nala so. Sila dedesi nala, hataholi lifun natun esa haa hulu haa, fo leme basa leo Israel asa. Na ndia:

⁵ neme leo Yahuda, hambu hataholi lifun sanahulu dua;

leo Ruben, hambu hataholi lifun sanahulu dua;

leo Gad, hataholi lifun sanahulu dua;

⁶ leo Aser, hataholi lifun sanahulu dua;

leo Naftali, hataholi lifun sanahulu dua;

leo Manase, hataholi lifun sanahulu dua;

⁷ leo Simeon, hataholi lifun sanahulu dua;

leo Lewi, hataholi lifun sanahulu dua;

leo Isaskar, hataholi lifun sanahulu dua;

⁸ leo Sibulon, hataholi lifun sanahulu dua;

leo Yusuf, hataholi lifun sanahulu dua;

ma neme leo Benyamin, hataholi lifun sanahulu dua.

Hataholi malalao kala koa-kio Manetualain no Bi'ilombo Ana

⁹ Basa boe ma, au ita hataholi makadoto kala, losa ta bisa hingga nala sila basa sala. Ala mai leme basa leo la, basa hataholi nusa kala, basa dede'a-kokola kala, ma basa nusa kala nai daebafok ia. Basa sala lakabubua lasale Ndia fo mana nanggatuuk nai kadela mana palenda ndia, ma Bi'ilombo Ana. Ala pake badu fulak ma to'u palm dook. ¹⁰ Boe ma ala so'uk koa-kiok no'u, lae,

"Ai koa-kio neu ai Manetualain,

fo mana nanggatuuk nai kadela mana palenda ia.

Ai boe oo, so'u dema-demak Bi'ilombo Ana ia!

Sila ia, fee masodak neu ai.

Sila ia, soi dala sodak soaneu ai."

¹¹ Basa hataholi makadoto kala kokolak late'e leondia, boe ma Manetualain ata nala makadotok leme nusa-sodak mai sendek lunggulanggak losa mata-idu nala deta dae, lasale kadela mana palenda inahuuk ndia. Malangga kadua hulu haa kala sila, ma banda kahaa kala, ala tao leondiak boe. Sila basa sala lakaluku-lakatele neu Manetualain, ¹² ma ala soda lae, "Tetebes! Tetebes ndia!

Ai boe oo, koa-kio neu Manetualain!

Ai so'u dema-demak Lamatuak naden boe!

Ndia dudu'an ndia, ndaan nalan seli.

Ndia koasan ndia, inahuun seli.

Ndia balakain ndia, ana seli.

Ai moke makasi neu Manetualain makandondoo henin.

Ai fee hada-holomata neu Manetualain ta no namaketuk.

Tetebes ndia!"

¹³ Ala koa-kio basa leondia, boe ma esa neme malangga kadua hulu haa kala sila, natane au, nae, "Hataholi no'u kala mana pake badu fula kala ia, o malela kasa do? Sila ndia leme bee mai?"

¹⁴ Tehuu au ataa, ae, "Ta ama. Au ta alelak see sila. Ama bubuluk dai lena."

Boe ma ana nafada au, nae, "Sila ndia, hataholi la fo kalua leme doidoso inahuuk mai.

Sila ndia, hataholi fo mana pake Bi'ilombo Ana daan ndia,
fo safe sila balo'a nala,

ma tao fula malalaok sila badu nala.*

¹⁵ Huu ndia, de ala lambadeik nai Manetualain kadela mana palendan matan.

Ala ono-lau Manetualain leledo-le'odaen nai Ndia Uma Huhule-haladoin.
Manetualain sama-sama no sila nakandondoo henin.

Manetualain nanea sala nakandondoo henin.

¹⁶ Dei fo sila ta lameda ndoe so bali.

Dei fo sila ta lameda maa mada so bali.

Dei fo sila ta lameda ledo haa sala so bali.

Dei fo sila lou nala ta kasimboto la'e ledo matobin so bali.*

¹⁷ Bi'ilombo Ana mana dekak no kadela mana palenda ndia,
dei fo Ana dadik sila manahoon.

Dei fo Ana hoo neni sala,

leu linu nai oe matak fo maneni masodak.

Dei fo Manetualain boe, koka heni sila doidoso nala,
fo ta lamatani so bali."*

8

Segel kahitun — Lamatuak ata nala simbok lala to'ik hitu

¹ Boe ma Bi'ilombo Ana ndia buka segel kahitun. Kada nggengge neuk, basa manai nusa-soda kala isi nala lamaneneek. Ta hambu esa nahala boe, losa meda li'u seselik esa. ² Boe ma au ita ata hitu leme nusa-sodak mai, lambadeik lakandondoo henin neu Manetualain matan, fo lahehele ono-lau Ndia. Sila esa-esako simbo lala to'in.

³ Boe ma ata nusa-sodak fe'ek esa bali neme nusa-sodak mai, de neu nambadeik neu mei esa matan, fo ala lateme paken de'de ai daa boo menik. Ana to'u manggo lilo mbilas esa, fo ai daa kaboo menik mamanan. Boe ma ana simbo nala ai daa kaboo menik makadotok, fo ana seseo kana no Manetualain hataholi nala huhule-haladoin. Basa de, ana neni manggo lilo mbilas fo sama leo tunu-hotuk kaboo menik ndia, de, taon neu mei lilo mbilas ndia lain, manai kadela mana palenda ndia matan.*

⁴ Basa de ana de'de ai daa kaboo menik ndia, de kaboo menin hene losa Manetualain matan, sama-sama no basa Manetualain hataholi nala huhule-haladoin nala.

⁵ Boe ma, ata nusa-sodak ndia, ha'i nala ha'i neme mei ndia mai, de ana tao nahenu manggo lilo mbilas ndia. De, ana mbia heni manggo ndia neni daebafok neu. Kada nggengge neuk, te au ita manggahadok ana nahado natututik neme kii-konak nai daebafok. Boe ma manggu'uk nai lalai nanggu'u natututik nalan seli, ma dae nangge'o nalan seli.*

⁶ Basa de, ata nusa-sodak kahitu kala sila, lahehele fo sangga fuu sila to'i nala.

Fuu to'i kaesan - ha'i na'a heni basa ai mana moli kala

⁷ Ledoeik fo ata nusa-sodak kaesan ana fuu ndia to'in, boe ma uda es ma ha'i seseok no daak, ala nggangga leni daebafok leu. Basa na'u momodok

* **7:14** Daniel 12:1; Mateos 24:21; Markus 13:19 * **7:16** Yesaya 49:10 * **7:17** Sosoda Koa-kio kala 23:1-2; Yeskial 34:23; Yesaya 49:10; Yesaya 25:8 * **8:3** Amos 9:1; Kalua neme Masir mai 30:1, 3 * **8:5** Malangga Anggama la Heti-heun 16:12; Yeskial 10:2; Kalua neme Masir mai 19:16; Dae-bafok Mata Beuk 11:19; 16:18

ha'i na'a basa sala sudi nai bee. Mete ma ita ba'e daebafok baba'e telu, na ha'i na'ak ndia baba'ek esa. Ma mete ma ita ba'e basa ai la malai daebafok neu baba'ek telu, na ha'i na'a kala, baba'ek esa.*

Fuu to'i kaduan — tasi isi nala mate sala

⁸ Ledoeik ata nusa-sodak kaduan fuu ndia to'in, boe ma hata esa leo lete inahuuk mana mbilak, taba henin neni tasi dale neu, losa tasi baba'ek esa neme baba'ek telu mai, dadik daak. ⁹ Boe ma banda manai tasi dale, mate basa baba'ek esa neme baba'ek telu mai. Ma basa ofak malai tasi dale boe, lakalulutuk henin baba'ek esa neme baba'ek telu mai.

Fuu to'i katelun - oe dadik makaheduk

¹⁰⁻¹¹ Ledoeik ata nusa-sodak katelun ana fuu to'in, boe ma nduu inahuuk esa tuda neme lalai mai, sama leo obor inahuuk mana mbilak. Nduuk ndia naden 'Makaheduk.' Ledoeik ana tuda mai, de oe manai lee la ma oe mata kala dadik makaheduk. Boe ma hataholi mana ninu oe ndia, mate no'uk. Mete ma ita ba'e basa lee la, ma oe mata kala manai daebafok neu baba'ek telu, na, mana dadi makaheduk ndia, baba'ek esa.*

Fuu to'i kahaan — ledo, bulak ma nduu kala makiu

¹² Boe ma ata nusa-sodak kahaan fuu ndia to'in. Nggengge neuk te ledo ma bulak ma nduu kala, nana femba la'e kasa, de ala makiu. De, mete ma ita hingga fai leledon, na, baba'ek esa neme baba'ek telu mai, dadik makiu, huu ledo ta nasa'a so bali. Ma neu fai le'odaek, na, baba'ek esa neme baba'ek telu makiu-mumuuk, huu bulak ma nduu kala ta lasa'a so.*

¹³ Boe ma, au botik au matang, de au ita balambua inahuuk esa laa deman ana seli nai lalai. Ana nanggou, nae, "Mata neuk bou! Neu ko soe inahuuk sa'e la'e basa hataholi manai daebafok. Te, bei hambu ata nusa-sodak fe'ek telu, bei ta fuu sila to'i nala."

9

Fuu to'i kaliman — lama kala tao doidoso hataholi la

¹ Boe ma, ata nusa-sodak kaliman fuu to'in. De au ita nduuk esa tuda neni daebafok mai. Nai ndia hambu bolo doidosok fo mate'en taa. Ala fee nggoek esa neu nduuk ndia, fo ana soi bolok ndia lelesun. ² Ana soin, boe ma ha'i masu nggeo makatek kalua, sama leo ha'i masuk, fo ha'i na'a nula. Ha'i masuk ndia kalua bubua-bubuak losa lalai, de ledo makiu.* ³ Boe ma hambu lamak makadoto kala laa kalua leme ha'i masuk ndia mai, fo konda leni daebafok mai. Manetualain fee sala koasa sama leo kula kala.* ⁴ Te Ana palenda sala, fo ta bole tao lakalulutu daebafok na'un, ma ai la, ma ai sesele fe'e kala. Ala musi tao doidoso basa hataholi la, fo Manetualain kekee-dededen ta nai sila oda-mata nala.* ⁵ Manetualain natanggodo lama kala sila, fo ala tao doidoso hataholi la, losa bulak lima, tehoo ta bole tao nisa sala. Kada tao nahedi sala, sama leo kulak dededo nala. ⁶ Nai bulak kalima sila dalen, hataholi la doidoso lalan seli so, losa kada ala loke mate leo. Mae leondiak boe oo, ta mate sala.*

⁷ Au ita lama kala sila mata-ao nala, sama leo ndala matatik. Ala pake solangga palani matatik fo nana taok neme lilo mbilas mai. Mata-idu nala sama leo hataholi.* ⁸ Langga-bulu nala manalu, sama leo ina kala langga-bulu nala. Nisi nala matande leo meoasu nisin.* ⁹ Nonook leo ala pake

* 8:7 Kalua neme Masir mai 9:23-25; Yeskial 38:22 * 8:10-11 Yesaya 14:12; Yermia 9:15 * 8:12 Yesaya 13:10; Yeskial 32:7; Yoel 2:10, 31; 3:15 * 9:2 Tutuik la'eneu Sososan 19:28 * 9:3 Kalua neme Masir mai 10:12-15 * 9:4 Yeskial 9:4 * 9:6 Ayub 3:21; Yermia 8:3 * 9:7 Yoel 2:4 * 9:8 Yoel 1:6

babaa kala besik, sama leo i'a une. Mete ma ala laa lida nala lalii inahuuk, sama leo soldadu batalion esa ndala nala lalaik hela nggili natatik. ✧ ¹⁰ Iko nala ana seli tetebe, ma kalasok sama leo kulak lason. Ala hambu koasa, fo tao doidoso hataholi la, lenik sila lason ndia, losa bulak lima. ¹¹ Lama kala manen, na ndia malanggan neme basa ata nala fo nana husik leni bolo doidosok leu fo deman ta mana basak. Naden nai dede'a Ibrani, *Abadon*, ma nai dede'a Yunani, *Apolyon*. Ndia ndandaan nae, "Mana Tao Makalulutuk".

¹² No leondiak, na soe ka'esan ndia, ana seli so. Tehuu mata neuk bou! Te bei ela soe dua bali, fo sangga ala mai.

Fuu to'i kaneen — doidosok matak telu lai daebafok

¹³ Basa de, ata nusa-sodak kaneen fuu ndia to'in. Boe ma au ita mei lilo mbilas mana masale Manetualain fo ala paken hotu ai daa kaboo menik. Hambu halak esa kalua neme mei ndia susulan haa sala mai. ✧ ¹⁴ Halak ndia nafada ata nusa-sodak fo bei fo ana fuu ndia to'in, nae, "Hambu Manetualain atan haa nanamba'ak dook ia so, lai lee inahuuk esa, nade lee Efrat. Muu mbo'i heni sala leo!" ¹⁵ Boe ma neu mbo'i heni sala, fo leu tao lisa hataholi la, nandaa no ndia teun, ndia bulan, ndia fain, ma ndia li'un, fo Manetualain naketu mema kana so. Mete ma ita ba'e basa hataholi la lai daebafok ia dadik baba'ek telu, na, neu ko mana mate kala sila baba'ek esa. ¹⁶ Ala lafada au, lae, ata nusa-soda kala sila soldadu nala, mana sa'e ndala matatik ndia, dedesi nala kefin natun dua. ¹⁷ Basa de au ita soldadu la sila ma ndala nala. Soldadu sila pake babaa kalak matak telu, fo mbila manggadedek, momodo tasi manggadilak, ma kuni balerang. Ndala sila langga nala sama leo meoasu langgan. Hambu ha'i, ha'i masuk, ma balerang nasambulak neme ndala la sila bafa nala mai, ¹⁸ fo tao doidosok matak telu lai daebafok. Doidoso kala mana kalua neme ndala sila bafa nala mai, tao lisa hataholi la baba'ek esa neme baba'ek telu, neme basa hataholi la manai daebafok. ¹⁹ Boe ma, ndala sila, leu tao doidoso hataholi la, pake bafa nala ma iko nala. Nai sila iko nala, hambu langgak sama leo mengge langgan.

²⁰ Te, bei hambu hataholi fe'e kala lai daebafok, fo tana tao nisak nenik soe la sila. Mae leondia boe, tehuu ala ta nau la'o ela sila tatao-nono'i manggalau nala. Ala songgo nitu lakandondoo henin, ma songgo hata fo ala taon neme lilo mbilas, lilo fulak, liti, ai ma batu. Mae buas sala sila ta bisa nita sala, ta bisa lamanene sala, ma ta bisa la'ok, te ala songgo sala ta no hahaek! ✧ ²¹ Sila boe tala nau hahae leme sila sala-singgo fe'e nala, sama leo tao lisa hataholi, ta hahae pake nanonoli makiuk, ta hahae hohonggek, ma ta hahae lamana'o.

10

Manetualain atan esa ana seli, neme nusa-sodak mai, to'u susula kadi'ik nana luluk

¹ Basa de au ita Manetualain atan esa ana seli, konda neme nusa-sodak mai. Aon nana mbotik no ko'as. Elus ana lane ndule langgan. Matan nasa'a leo ledo, ma ein mbila leo ha'i. ² Ana to'u susula kadi'i nana luluk esa, nana bukak so. Ana nambadeik ei konan nai tasi dale, ma ei kiin nai madak lain. ³ Boe ma nanggou nenik hala inahuuk, sama leo meoasu ana ao. Ana nanggou nate'e, boe ma lalai nanggu'u natata tuti-tuti la'i hitu. ⁴ Ledoeik, lalai nanggu'u natata basa, boe ma au sangga sulak sila kokola

✧ 9:9 Yoel 2:5 ✧ 9:13 Kalua neme Masir mai 30:1-3 ✧ 9:20 Sosoda Koa-kio kala 115:4-7; 135:15-17; Daniel 5:23

nala. Tehuu au amanene halak esa neme nusa-sodak mai, nae, “Wei! O boso mafada hataholi, manggu'u kahitu kala sila kokola nala bou! Ta bole sulak hata esa boe.”

⁵ Boe ma, ata nusa-sodak ndia fo mana mambadeik eik esa nai tasi dale, ma eik esa nai madak lain ndia, so'u laik lima konan neni lalai neu, ⁶ de ana soo, nae, “Au kokolang ia, memak tetebes! Au soo pake Manetualain naden, huu Ndia kasodak losa dodoon neu! Ndia ndia fo mana makadadik lalai, daebafok, ma no basa isi nala. Naa! Mamanene neulalau! Faik fo ita tahanik ndia, sangga losa ia so. ⁷ Ledoeik Manetualain ata kahitun ana sangga fuu to'in ndia, na, neu ko Manetualain tao tungga Ndia hihii fo makahulun ele, hataholi bei ta bubulu kana. Tehuu Ndia hihii ndia, Ana nafada Ndia mana kokola nala, fo mana ono-lau Ndia. De, mamanene neulalau, te Au kokolang ia tetebes!”^{*}

⁸ Boe ma, halak ndia fo amanenen neme lalai mai ndia, kokolak seluk neu au bali, nae, “Yohanis, o muni ata mana mambadeik eik esa nai tasi, ma eik esa nai madak lain ndia muu. Ha'i mala susula kadi'ik nana luluk, fo nana bukak nai ndia liman ndia.”

⁹ Boe ma au uni ata ndia uu, fo oke ala susula kadi'ik ndia. De, ana nafada au, nae, “Ha'i malan fo mu'a leo! Nai o bafam mamede makeek sama leo fani oe, tehuu dei fo ana tao nala o teim, mamede makaheduk.”

¹⁰ Ana kokolak nate'e leondia, boe ma, au simbo ala susula kadi'ik ndia neme ndia liman mai. Boe ma, au u'an. Nai au bafang dale ameda makeen leo fani oe. Tehuu ledoeik au kodon, au ameda au teing dale makaheduk.^{*}

¹¹ Boe ma, hambu esa nadenu au, nae, “O musi muu seluk bali, fo mafada memak hata fo Manetualain sangga taon nai daebafok. Mafada la'eneu hata, fo sangga dadi, neu basa mane kala manai daebafok, ma neu hataholi la leme basa hataholi nusa kala, basa leo la, ma basa dede'a-kokola kala.”

11

Manetualain mana kokolan dua ala seli

¹ Basa de, ala loo fee au, ai u'ukuk esa nalun sama leo tete'e-aik. Boe ma, Manetualain palenda au, nae, “Yohanis, fo'a leo, fo muu uku Au Uma Ina Huhule-haladoing, ma ndia mei tunu-hotun nai Yerusalem. Ma hinga basa hataholi mana hule-haladoik lai ndia.^{*} ² Tehuu boso uku Uma Huhule-haladoik ndia pasan, te mamanak ndia Au feen neu hataholi nusa fe'e kala, fo ala ta lalelak Au. Neu ko ala mai heheta tao langgenggeo Au kotang ndia, losa bulak haa hulu dua (fo ndia faik lifun esa natun dua nee hulu (1.260)).^{*} ³ Faik ndia Au adenu Au hataholing dua lai ndia. Ala dadik neu Au mana kokola nggala. Ala pake balo'a fafaluk ma lafada Au hehelung, losa faik kalifun esa natun dua nee hulu sila basan.”

⁴ Manetualain mana kokolan Zakarias, sulak memak neme makahulun mai, la'eneu mana kokola kadua kala sila. Ana lole pake gambar ai saitun huuk dua, ma mamana nakatetende banduk dua, fo lambadedein lasale Manetualain, fo ndia, basa hataholi manai daebafok Lamatuan.^{*} ⁵ Mete ma hambu hataholi sangga tao lakatoto'ak Manetualain mana kokola kadua nala ia, na, neu ko ha'i kalua neme sila bafa nala mai, fo tao lakade basa sila musu nala. No leondiak, na basa hataholi mana sangga tao lakatoto'a kasa, neu ko mate sala. ⁶ Neu faik fo dua sala dadik Manetualain

^{*} 10:7 Kalua neme Masir mai 20:11; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:40; Daniel 12:7; Amos 3:7

^{*} 10:10 Yeskial 2:8—3:3 ^{*} 11:1 Yeskial 40:3; Sakarias 2:1-2 ^{*} 11:2 Lukas 21:24 ^{*} 11:4 Sakarias 4:3, 11-14

mana kokola nala lai daebafok, Ana fee koasa fo kena uda. Ndia boe fee koasa fo tao oe matak dadi daak, ma koasa fo leni soe mata-mata kala lai daebafok ia, tungga kada sila hihii-nanau nala.*

⁷ Mete ma sila fain fo lafada Manetualain hehelun basan so, na, neu ko banda manggalauk esa kalua neme bolo doidosok fo deman babasan taa. Ana natati laban dua sala, losa ana sengggi ma tao nisa dua sala.*

⁸⁻⁹ No leondiak, na, dua sala mate lai kota inahuuk, fo makahulun hataholi la tao lisa sila Lamatuan neme ai ngganggek. Te kota ndia, dadik kota manggalauk, sama leo Sodom ma Masir lele uluk. Boe ma hataholi la, mbia heni mana kokola kadua kala sila mbombola nala neu dalak. Boe ma hataholi luma leme basa hataholi nusa kala, basa leo la, basa dede'a-kokola kala, mai lanilu mbombola kadua kala sila losa faik telu seselik. Ala ta latanggodo latoi sala,* ¹⁰ huu ala lamahuko lita hataholi kadua kala mate sala so. Te fai makahulun, dua sala lambue tao babalik basa hataholi daebafok dudu'a nala. De, basa sala ala tao feta, ma esa haitua fee esa hadia.

¹¹ Tehuu, basa faik telu seselik, neu ko Manetualain fee sala ani-hahaek, fo lasoda fali. Boe ma basa hataholi mana nita sila, dele nggebe-nggebe.*

¹² Boe ma, mana kokola kadua kala sila lamanene hala malii esa neme lalai mai nadenu sala, nae, "Wei! Ei dua nggei hene lain ia mai leo!" Boe ma dua sala nana so'uk leni lalai leu, ma ko'as mboti nala sala. Lita leondia, boe ma, sila musu nala nado lamanggonngook.* ¹³ Kada nggengge neuk, te dae nange'o nalan seli. Mete ma ita hinggga basa uma manai kota, neme uma sanahulu, na, tu'u heni esa. Ma hataholi lifun hitu mate sala. Hataholi fe'ek fo ta mate sala, bii lalan seli. Tehuu sila boe fee hada-holomata neu Manetualain, huu Ndia ndia, mana palenda nai nusa-sodak.*

¹⁴ No leondiak, na, soe kaduan ana seli so. Tehuu mata neuk bou! Te soe katelun sangga mai ia so.

Fuu to'i kahitun - Manetualain ma Yesus Karistus to'u palenda nai daebafok

¹⁵ Basa ndia, boe ma Manetualain ata nusa-soda kahitun fuu ndia to'in. Kada nggengge neuk, te au amanene halak no'un seli, leme nusa-sodak mai, lae,

"Hatematak ia mana to'u palenda nai daebafok,
kada Manetualain ma Karistus,

fo ndia Manetualain Hataholin fo Ana hele nalan so, neme makahulun mai.

Dei fo Manetualain to'u palenda sama leo Manek, losa dodoon neu."*

¹⁶ Malangga kadua hulu haa kala sila, fo mana langgatuuk lai kadela mana palenda la lai Manetualain matan ndia, ala lamanene hala kala sila boe. Boe ma ala sendek lunggulanggak ma mata nala losa dae, fo koa-kio neu Manetualain, ¹⁷ ma soda, lae,

"Ou Manetualain!

Ai Lamatuan!

Ai Manetualain!

Manetualain fo mana palenda basan.

Manetualain mana koasa basan.

Manetualain kasodak neme lele uluk mai.

* **11:6** 1 Mane-mane kala 17:1; Kalua neme Masir mai 7:17-19; 1 Semuel 4:8 * **11:7** Daniel 7:7; Dae-bafok Mata Beuk 13:5-7; 17:8; Daniel 7:21 * **11:8-9** Yesaya 1:9-10 * **11:11** Yeskial 37:10

* **11:12** 2 Mane-mane kala 2:11 * **11:13** Dae-bafok Mata Beuk 6:12; 16:18 * **11:15** Kalua neme Masir mai 15:18; Daniel 2:44; 7:14, 27

Manetualain kasodak hatematak ia.

Ai moke makasi neu Manetualain,
 huu Manetualain pake koasa inahuun so,
 fo to'u palenda nai daebafok.

¹⁸ Tehuu hataholi nusa fe'e kala luli,
 huu tala nau tungga Manetualain.

Tehuu hatematak ia Manetualain luli boe,
 huu sila tala nau lalelak Manetualain.

Hatematak ia fain losa so,
 fo Manetualain huku hataholi ta mana nau mbali Ndia.

Hatematak ia, ndia fain losa so,
 fo Manetualain tao nakalulutu hataholi fo mana tao nakalulutu
 hataholi fe'ek.

Hatematak ia ndia fain losa so,
 fo Manetualain palisak hataholi mana mate kala dede'an.

Hatematak ia ndia fain losa so,
 fo Manetualain bala Ndia hataholi nadedenu nala mbuse titi nala.
 Sila, fo Manetualain mana kokola nala,
 ma Manetualain hataholi nala,
 inahuu-kadi'ik, lasi-mulik.

Manetualain bala basa hataholi la,
 fo mana fee hada-holomata neu naden."[☆]

¹⁹ Basa ndia, boe ma au ita nai nusa-sodak, Uma Huhule-haladoik lelesun nana soik. Boe ma au ita peti ndia fo makahulun ala paken mbeda Manetualain palendan, fo nana sulak nai batu. Boe ma manggahadok ana nahadok neu-mai, lalai nangu'uk nalulu inahuuk nalan seli natutinatok, daebafok nangge'o, ma uda es batu mabela nalan seli, tuda leme lalai mai.[☆]

12

Mengge naga natati no inak ma anan

¹ Basa ndia, boe ma nggengge neuk, te au ita tanda esa ana seli, ana sadu nai lalai, fo hataholi bei ta nita nita kana: hambu inak esa aon nana mbotik no ledo. Ana heta ein neu bulak. Ana pake solangga manek fo nana heti nduuk sanahulu dua. ² Ndia kailus, ma namatani, te tein hedis fo sangga bonggi.

³ Kada nggengge neuk, te, au ita tanda fe'ek bali fo ana seli, sadu nai lalai. Hambu mengge naga mbila inahuuk esa. Langgan hitu, ma susulan sanahulu. Ana pake solangga manek hitu neu langga nala.[☆] ⁴ Ana pake ikon, fo sapu nalalao tao namopo baba'ek esa neme basa nduu kala malai lalai. Ela kala, kada baba'ek dua. Boe ma ana mbia heni nduu kala leni daebafok leu. De ana neu nambadeik nasale inak ndia, fo nahani losa ana bonggi, huu ana nau kodo memak Kakanak ndia.[☆] ⁵ Boe ma, inak ndia bonggi nala Ana tou anak esa. Tehuu Manetualain atan esa neme nusa-sodak mai, de sambu nala Kakanak ndia. Boe ma nenin neu Manetualain, fo Kakanak ndia, palenda no'u no Manetualain lai nusa-sodak. Te Kakanak ndia, neu ko palenda basa hataholi nusa kala manai daebafok, ma koasan nai lain seli.[☆] ⁶ Inak ndia, nalai neni mamana nes neu, fo Manetualain

[☆] **11:18** Sosoda Koa-kio kala 2:5; 110:5; 115:13 [☆] **11:19** Dae-bafok Mata Beuk 8:5; 16:18; 16:21

[☆] **12:3** Daniel 7:7 [☆] **12:4** Daniel 8:10 [☆] **12:5** Yesaya 66:7; Sosoda Koa-kio kala 2:9

sadia ela fee ndia so. Dei fo ala lakanenin nai ndia, losa teuk telu seselik (fo ndia, faik lifun esa natun dua nee hulu (1.260)).

Mikael natati laban mengge naga nai nusa-sodak

⁷ Basa ndia, boe ma natati inahuuk dadi nai nusa-sodak. Manetualain ata nala lo sila malanggan manade Mikael, latati laban mengge naga ndia ma ana mana tungga nala. ⁸ Boe ma Mikael asa senggeng mengge naga ndia, ma ana mana tungga nala. De ala ka'i mengge naga ndia ma ana mana tungga nala fo ta bole leo lai nusa-sodak so bali. ⁹ De, ala husi heni sala leme nusa-sodak mai, ma mbia sala leni daebafok ia mai. Mengge naga ndia, na ndia nitu la malanggan, fo lateme loken na lae, 'Iblis'. Neme sososan mai, ana kada nambue pepeko hataholi fo ala tao salak. ¹⁰ Basa de, au amanene seluk hala malif esa neme lalai mai, nae, "Makahulun mengge naga ndia nambadeik nakandoo nai Manetualain matan.

Ana nambue nakamuti soli salak neu ita tolanoo kamahale nala.

Ana nambue nakasasa'ek salak neu sala leledo-le'odaen.

Te hatematak ia, ndia nana mbia henik neme nusa-sodak mai so. De, hatematak ia, basan mana daik so.

Hatematak ia, Manetualain fain losa so, fo fee sodak neu hataholi daebafok kala.

Hatematak ia, Manetualain to'u palenda ma koasan ana seli.

Ana so'u nala Karistus,

Hataholi ndia fo Ana hele nalan so, fo dadi Manek neu basa hataholi nusa kala. ^{*}

¹¹ Ita tolanoo kamahale nala senggeng mengge naga ndia, fo makahulun nambue soli salak neu sala,

huu Bi'ilombo Ana daan faa henin so, fo koka heni sila sala nala.

Sila boe oo, senggeng mengge naga ndia,

huu ala lambalani tui hataholi la'eneu Bi'ilombo Ana dale malolen neu sala.

Mae hataholi la luli losa lae sangga tao lisa sala boe oo, ala ta heok.

¹² De, basa mana masodak lai nusa-sodak musi lamahoko!

Ma, basa mana masodak malai daebafok musi lanea,

huu soe sangga sa'e la'e ei.

Nitu la malanggan konda neni ei mai so.

Ana luli nalan seli,

huu ana bubuluk, nae, ndia fain tao manggalauk ndia, sangga basan so!"

Mengge naga neu nasanggak inak ndia nai daebafok

¹³ Ledoeik mengge naga ndia bubuluk, nae ndia nana mbia henik neni daebafok neu, boe ma neu sangga inak mana bonggi nala Kakanak ndia, fo tao nakatoto'a kana. ¹⁴ Te ala fee inak ndia lidak dua, sama leo balambua inahuuk lida nala, suek ana laa neu kekek nai mamana nes, fo dook neme mengge naga ndia mai. Nai ndia, ala lakaneni ndia losa teuk telu seselik. ^{*}

¹⁵ Nita leondia, boe ma mengge naga mbula oe leo faa, fo sangga lemba neni inak ndia. ¹⁶ Te daebafok fali nala inak ndia, no dalak dae natangaa,

^{*} **12:7** Daniel 10:13, 21; 12:1; Yudas 9 ^{*} **12:9** Tutuik la'eneu Sososan 3:1; Lukas 10:18 ^{*} **12:10** Ayub 1:9-11; Sakarias 3:1 ^{*} **12:14** Susula Malalaok dede'a Yunani isi-isik, nana sulak, nae, "faik esa, faik dua, ma fai seselik esa." Dede'a de'e kala, sama no manai *Dania* 7:25; 12:7. Ndia fain, sama no bulak 42, do faik 1.260 nai 11:2-3 nai lain.

de kodo nabasa oe maneme mengge naga ndia bafan mai, fo suek oe ndia, ta losa inak ndia. ¹⁷ Basa boe ma, mengge naga ndia luli inak ndia nalan seli. De, ana kalua fo neu natati laban inak ndia ana mana tungga fe'e nala, fo ndia hataholi mana masoda tungga Manetualain palendan, ma manaku lae sila ndia Yesus hataholin nala. ¹⁸ Basa boe ma, mengge naga ndia, neu nambadeik neu tasi biffin, ma ana henggu nisin.

13

Banda manggalauk mana kalua neme tasi dale mai

¹ Basa de, au ita banda manggalauk esa, kalua neme tasi dale mai. Langan hitu, ma susulan sanahulu. Ana pake solangga manek, esa-esako nai ndia susula nala. Nai langga nala, nana sulak dede'a de'e kala fo lakadadaek Manetualain.* ² Aon sama leo meoasu. Ei nala inahuuk sama leo banda baruang ein. Ma bafan sama leo meoasu bafan. Mengge naga ndia fee hak neu banda manggalauk ndia, fo nanggatuuk neu kadela mana palenda, ma pake basa ndia koasan.* ³ Nai banda manggalauk ndia langgan esa, hambu mbi inahuuk, na, nonook leo nana tati nitak, losa elaba'ik maten, te taa dadi maten. Lita banda manggalauk ana seli ndia, de basa hataholi malai daebafok heran, de ala tunggan leo. ⁴ Boe ma ala fee hada-holomata neu mengge naga, ma ala so'u dema-demak ndia sama leo Manetualain, huu mengge ndia fee koasa neu banda manggalauk ndia so. Hataholi la sila boe oo, ala koa-kio banda manggalauk ndia boe, lae, "Banda ndia ana seli! Ta hambu esa bisa senggin boe!"

⁵ Manetualain natanggodo banda manggalauk ndia, fo ana kokolak koaok, ma nakadadaek Manetualain. Banda ndia hambu nakambo'ik, fo ana to'u palenda teuk telu seselik (bulak haa hulu dua). ⁶ Huu ndia de ana kokolak natuda Manetualain naden, ma ana kokolak nakadadaek basa Manetualain hataholi nala, mana leo lai nusa-sodak.* ⁷ Manetualain boe oo nakambo'i kana, fo natati laban Manetualain hataholi nala, losa ana senggi sala. Ndia boe hambu koasa, fo palenda basa leo la, basa hataholi nusa kala, ma basa dede'a-kokola kala malai daebafok boe.* ⁸ De basa hataholi la malai daebafok, songgo banda manggalauk ndia. Sila ndia, nade nala ta nana sulak nai Bi'ilombo Ana Susulan dalek ndia. Makahulun hataholi la tao lisa Bi'ilombo Ana ndia so, tehuu Manetualain tao nasoda fali kana. Faik fo Manetualain bei ta nakadadadik daebafok ia, te Ana sulak memak basa hataholi kamahale kala nade nala lai susulak dale, nae, neu ko sila ndia hambu sodak tetebes fo ta mana ketuk.*

⁹ "Mamanene neulalau!

¹⁰ Mete ma, Manetualain naketun so, nae, hambu hataholi esa musi nana humuk,

na, neu ko ndia nana humuk.

Mete ma Manetualain naketun so, nae, hambu hataholi musi nana tao nisak nenik tafa,

na, neu ko ndia nana tao nisak nenik tafa."

Huu ndia de, Manetualain hataholi nala boso heok, te ndia dadi lelak, fo ala lahele tungga ma lamahale lakandoo neu Ndia!*

Banda manggalauk mana kalua neme daebafok mai

* **13:1** Daniel 7:3; Dae-bafok Mata Beuk 17:3, 7-12 * **13:2** Daniel 7:4-6 * **13:6** Daniel 7:8, 25; 11:36 * **13:7** Daniel 7:21 * **13:8** Sosoda Koa-kio kala 69:29 * **13:10** Yermia 15:2; 43:11

¹¹ Basa ndia, boe ma au ita banda manggalauk fe'ek esa, kalua neme daebafok mai. Susulan dua, sama leo bi'ilombo susulan. Ma halan, sama leo mengge naga halan. ¹² Ana dadik neu banda manggalauk kaesan mana kokolan, fo makahulun nana tati nitak, de elaba'ik maten. Ana simbo koasa neme ndia malanggan mai, fo nakaseti basa hataholi malai daebafok fo songgo ndia malanggan. ¹³ Ndia boe oo, tao tanda heran nala ana seli, losak bisa nakonda ha'i neme lalai mai, nai hataholi no'u kala mata nala. ¹⁴ No leondiak, na, banda manggalauk kaduan ndia, pake ndia malanggan koasan fo pepeko hataholi la malai daebafok. Ndia boe oo, palenda hataholi la, fo tao lala bua nana dokik esa, sama leo ndia malanggan mata-aon boe, fo ala fee hada-holomata neu ndia malanggan, fo makahulun nana tati nitak, de elaba'ik maten. ¹⁵ Manetualain boe oo, natanggodo banda kaduan mana pepekok ndia, fo fee ani-hahaek tao nasoda bua nana dokik ndia. No leondiak, bua nana dokik ndia, bisa kokolak, ma fee palenda, fo tao nisa hataholi fo ta nau songgo ndia.

¹⁶ Banda mana pepekok ndia boe, nakaseti basa hataholi la, fo simbok kee-dedek nai sila lima konan nala, do, nai sila oda-mata nala. Basa hataholi la, inahuu-kadi'ik, kamasu'ik ma hata taak, hataholi hiak do ata, sila basa sala musi simbok kee-dedek ndia. ¹⁷ Te, mete ma taa, na, sila ta bisa lase'o, do, hasa sudi hata esa boe. Nai kee-dedek ndia, nana sulak banda manggalauk kaesan naden, ma ndia nomer.

¹⁸ Nai ia, paluu pake dudu'a-a'afik bou! Hataholi malelak, bisa bubuluk nomer ndia ndandaan. Nomer ndia fo natudu nala hataholi esa naden, fo ndia "6, 6, 6".*

14

Bi'ilombo Ana ma Ndia hataholin lifun natun esa haa hulu haa (144.000)

¹ Basa de au botik au matang, boe ma kada nggengge neuk, te au ita Bi'ilombo Ana ndia nambadeik nai lete anak esa lain, nade lete Sion. Ana nambadeik no'u no hataholi lifun natun esa haa hulu haa (144.000). Nai sila basa ala oda-mata nala, nana sulak Bi'ilombo Ana ma Aman nade nala. ² Boe ma au amanene halak esa neme lalai mai. Halak ndia liin inahuuk sama leo oe teteek nakasaa, ma nakasaa leo lalai nanggu'u. Te halak ndia lolen ana seli, leo hataholi no'u kala lakaminak sasanu boe. ³ Boe ma, au ita hataholi kalifun natun esa haa hulu haa (144.000) sila, lambadeik lasale Manetualain, ma banda kahaa kala lo malangga kadua hulu haa kala sila, fo mana e'o lala Manetualain kadela mana palendan ndia. Hataholi no'u kala sila, soda sosoda beuk esa. Kada sila mesa kasa lalalak sosodak ndia, te hataholi fe'ek, na, taa. Te sila ia, malole lo Manetualain so, huu Manetualain pake Anan daan, de soi nala sala so. ⁴ Sila sodan malalao, sama leo ta'eana somba, fo bei ta sunggu nitak no inak. Ala tungga lahele Bi'ilombo Ana ndia, sudi bee leu, te Manetualain tifa nala sala so, pake Anan daan, suek sila dadik leu Ndia ena nala. Sila ia, sama leo mbule uluk, fo hataholi leni sala leme osi nala mai, fo feen neu Manetualain no Bi'ilombo Anan. ⁵ Sila boe oo, ta mana kokolak pepekok lalalak, huu dale nala malalao.*

Manetualain atan telu, leni halak

* **13:18** Tungga hataholi mana malelak Susula Malalao, lele uluk nai ele, nomer nee "6", ndandaan ndia dede'ak esa fo ta malole, fo ta matetek, do, manggalauk. De, nomer "666" ndia ndandaan, nae, "manggalauk nai lain seli". ✨ **14:1** Yeskial 9:4; Dae-bafok Mata Beuk 7:3 ✨ **14:5** Sefanya 3:13

⁶ Boe ma, au ita Manetualain atan esa bali, neme nusa-sodak mai. Ana laa dema-demak nai lalai, fo tui-bengga Lamatuak Hala Malolen ta namaketuk. Ana laa ndule basa daebafok, fo nafada basa leo la, basa nusa kala ma basa dede'a-kokola kala. ⁷ Ana nanggou tingga-tingga, nae, "Ei musi fee hada-holomata neu Manetualain!

Ei musi so'u laik dema-demak Ndia naden fo ana seli ndia!

Te, fain losa so,

fo Lamatuak palisak basa hataholi tatao-nono'i nala.

Koa-kio neu Ndia!

So'u laik dema-demak Ndia naden!

Huu Ndia ndia nakadadadik lalai ma daebafok.

Ma Ndia ndia palenda, fo basa tasi ma oe mata kala ala dadi."

⁸ Manetualain atan ndia kokolak basa leondia, boe ma au ita ata fe'ek esa neme nusa-sodak mai, fo neu tungga ndia. Ana nafada, nae, "Nakalulutuk so! Kota Babel fo ana seli ndia, nakalulutuk so! Kota manggalauk ndia, tu'u henin bebelak no dae so. Makahulun, kota ndia sama leo ina kalabik, fo nambue nakaseti basa hataholi nusa kala malai daebafok ia, linu mafuk, ma tungga kada ndia kalabin. Tehuu, hatematak ia kota ndia nameda Manetualain nasan so!"[✧]

⁹ Basa ndia, de au ita ata fe'ek bali neme nusa-sodak mai, fo neu tungga ata kaduan ndia. Ana nanggou tingga-tingga, nae, "Mata neuk bou! Basa hataholi mana songgo banda manggalauk ndia, ma ndia bua nana dokin ndia, do simbo ndia kee-deden nai oda-matak, do nai limak, neu ko sila boe lameda Manetualain nasan! ¹⁰ Neu ko Manetualain nggangga nasan neu sala, sama leo Ana fee sala linu anggol oe langgak makaheduk. Ana mbia sala leni ha'i balirang mana mbila ta mana matek ndia leu. Ndia ata nala maleme nusa-sodak mai, ma Bi'ilombo Ana boe oo, lita dede'ak ndia.[✧] ¹¹ Keke'un neu, basa hataholi mana songgo banda ndia, ma ndia bua nana dokin, do simbok lala ndia kekee-dededen, de neu ko ala hambu doidoso leondiak, fo ta mana basak. Ha'i masuk neme sila doidoso nala mai, ala kalua leledo-le'odaen ta no hahae."[✧]

¹²⁻¹³ De, basa sila ndandaan nae, Manetualain hataholi nala, musi lamanene neulalau Ndia palendan, lamahele Yesus lakandondoo henin, ma bosohok.

Basa de, au amanene halak esa neme lalai mai, nafada au, nae, "Yohanis! O musi sulak leoiak: Mulai neme hatematak ia mai, mete ma hataholi la lamahele leu Lamatuak Yesus mate sala, na laua-lanale lalan seli."

Boe ma Manetualian Dula Dale Malalaon nataa, nae, "Tetebes! Neu ko ala laua-lanale lalan seli! Te ala hambu doidosok nai daebafok so, tehuu ala lahele tungga Manetualain lakandoo. De, neu ko Ana bala sila sosota nala, ma ta doidoso lai nusa-sodak so bali."

Manetualain huhukun nai daebafok sama leo ketu-kolu pake dope sabit

¹⁴ Basa ndia, boe ma au botik au matang. Kada nggengge neuk, au ita ko'a fulak masa'ak esa. Ma hataholi esa nanggatuuk nai ko'as ndia lain. Hataholi ndia, nonook leo Hataholi Isi-isik. Ana pake solangga pareis lilo mbilas, ma Ana to'u dope sabit matande esa.[✧]

¹⁵ Boe ma, au ita ata fe'ek esa bali neme nusa-sodak mai. Ana kalua neme Lamatuak Uma Huhule-haladoin mai. Ana nanggou nafada hataholi manai ko'as ndia, nae, "Pake o dope sabit ndia, fo mulai ketu-kolu leo! Te, ndia fain, fo nakabubua nala daebafok buna-boan nala losa so."[✧] ¹⁶ Boe

✧ **14:8** Yesaya 21:9; Yermia 51:8; Dae-bafok Mata Beuk 18:2 ✧ **14:10** Yesaya 51:17; Tutuik la'eneu Sososan 19:24; Yeskial 38:22 ✧ **14:11** Yesaya 34:10 ✧ **14:14** Daniel 7:13 ✧ **14:15** Yoel 3:13

ma, Hataholi fo mana manggatuuk nai ko'as ndia, leleuk Ndia dope sabit, fo Ana ketu-kolu, ma nakabubua nala daebafok buna-boa nala.

¹⁷ Boe ma, ata fe'ek esa bali, kalua neme Uma Huhule-haladoik manai nusa-sodak. Ndia boe oo, to'u dope sabit esa, fo sangga seu boak.

¹⁸ Basa de, ata fe'ek esa bali, kalua neme mamana de'de ai daa kaboo menik nai Uma Huhule-haladoik manai nusa-sodak. Ata ia uen, na ndia nanea ha'i manai mamana de'de ai daa kaboo menik ndia. Ana nanggou nadenu ata mana to'u dope ndia, nae, "Pake o dope sabit ndia, fo muu kedi boa kala lai daebafok leo! Te, nai ele, ai anggol boa nala latu kala so." ¹⁹ Boe ma ata ndia leleuk ndia dope sabit neni daebafok neu, fo kedi nala anggol asa nggii nala. Boe ma ana tao anggol boa kala sila neni bak hehe'ek dale neu. Boe ma ala heheta sala fo sangga ha'i lala oen. Heheta anggol boak nai bak hehe'ek ndia, na ndia Lamatuak nasan. ²⁰ Bak hehe'ek ndia, nai kota deak. Ledoeik ala heheta anggol ndia boa nala, boe ma daak faa no'un seli, sama leo lee esa, nalun kilo natun telu, ma dalen deman meter esa seselik.* ✧

15

Manetualain atan hitu leme nusa-sodak mai, leni soe inahuuk hitu neni daebafok mai

¹ Basa ndia, boe ma au ita dede'ak esa ana seli nai lalai, losa au heran alan seli. Hambu ata hitu leme nusa-sodak mai, esa-esako to'u koasa, fo haitua soe inahuuk neni daebafok mai. Soe kahitu kala ia, na soe mate'e nala sila so. Mete ma basa sala dadi so, na ndandaan nae, Manetualain dalen makasufu so, losa Ana ta namanasa hataholi daebafok kala so bali.

² Boe ma au ita tasi mana mbilak leo titilok, fo nana seseok no ha'i. Au boe oo ita hataholi no'u kala lambadeik lai tasi ndia biffin. Sila ndia, hataholi la ta mana tungga banda manggalauk ndia, ta songgo ndia bua nana dokik ndia, ma ta simbok ndia kee-deden. Sila basa sala to'u bua musik, sama leo sasanu, fo ala simbon neme Manetualain mai. ³ De ala soda sosodak esa neme ba'i Musa mai, fo ndia Manetualain hataholi nadedenu lele ulun. Hataholi la sila soda sosodak esa, fo ala koa-kio neu Yesus boe. Te makahulun hataholi la tao lisa Ndia, sama leo hataholi hala bi'ilombo ana nai Manetualain Uma Huhule-haladoin, fo tao makasufu Ndia dalen. Ala soda lae,*

"Ou Manetualain!

Ai so'u dema-demak Manetualain naden!

Huu Manetualain koasan, ana seli.

Ma Manetualain nula-nambun heran nalan seli.

Manetualain to'u palenda neu basa nusa kala manai daebafok so.

Manetualain dadik Manek, neu basa leo la manai daebafok so.

Manetualain tatao-nono'in, ana seli!

Manetualain ue-osan neulaun seli!

Manetualain dalan, ndoos nalan seli!

Manetualain sodan, tetebes seli!✧

* **14:20** Susula Malalao dede'a Yunani nana sulak lee ndia nalun, nae, "stadia lifun esa natun nee (1.600)", na ndia kilo natun dua sio hulu nee losa natun telu (296-300). Ma lee ndia deman, ala sulak, lae "deman sama leo ndala lapan", fo ndia meter esa seselik. Sila ndala inahuun, ba'u lena ndala Lotek. ✧ **14:20** Yesaya 63:3; Nakaleleu 1:15; Dae-bafok Mata Beuk 19:15 * **15:3** Musa sulak nala sosodak ndia, neu faik fo Manetualain nuni no hataholi Israel asa kalua leme Masir mai, fo sila mamana doidoso nala. ✧ **15:3** Kalua neme Masir mai 15:1-18

⁴ Basa hataholi la so'u dema-demak Manetualain naden, basa hataholi la koa-kio Manetualain malolen.

Huu kada Manetualain mesa kana malalaok.

Kada Ndia mesa kana ta kasalak.

Neu ko basa hataholi nusa kala mai lakaluku-lakatele neu Manetualain.

Neu ko basa leo la loke makasi neu Manetualain.

Te basa hataholi la lita Manetualain tatao-nono'i malolen so.

Ma basa hataholi la bubuluk Manetualain dalen ndoos.*[✧]

⁵ Ledoeik hataholi la sila soda late'e, boe ma au ita Kama Malalaok Nalan Seli ndia, nai Manetualain Uma Huhule-haladoin nai nusa-sodak. Tema lilindin, nana soik maloa.*[✧] ⁶ Basa de au ita ata kahitu kala mana leni soe kahitu kala sila. Ala kalua leme Uma Huhule-haladoik mai. Ala pake balo'a fula masa'ak, malalao ndoos, ma lasaa lane lafa lilo mbila isik. ⁷ Boe ma au ita esa neme banda kahaa kala, fo mana lai Manetualain kadela mana palendan ndia boboan. Ana ba'e bokor lilo mbilas hitu, fee ata kahitu kala sila. Bokor kahitu kala sila, esa-esako nana isik huhukuk neme Manetualain mai. Ndia, kasodak nakandondoo henin. Te, Ana nahehele fo nggangga Ndia nasan neni daebafok mai. ⁸ Ta dook bali boe ma, Uma Huhule-haladoik ndia henuk no ha'i masuk, fo ana kalua neme Manetualain nula-nambun ma Ndia koasan mai. Ta hambu hataholi esa boe, bisa maso neni ndia neu. Ata kahitu kala sila, ala musi nggangga labasa soe kahitu kala leni daebafok mai, bei fo hataholi bisa maso leni ndia leu.*[✧]

16

Manetualain nasan nggangga neni daebafok mai

¹ Basa boe ma, au amanene hala malii esa, kalua neme Uma Huhule-haladoik dale mai, fo palenda Manetualain ata kahitu nala sila, nae, "Miu leo! Ha'i mini bokor sila, fo nggangga heni Manetualain nasan neni daebafok neu leo."

² Lamanene leondia, boe ma ata kaesan nggangga heni ndia bokor isin neni daebafok mai. Kada nggengge neuk, soe sa'e nala basa hataholi fo mana simbo nitak banda manggalauk ndia kee-deden, ma hataholi mana songgo ndia bua nana dokik ndia. Ala hambu bisu mbuluk, nanoso nalan seli.*[✧]

³ Basa boe ma, ata kaduan nggangga ndia bokor isin neni tasi dale neu. Kada nggengge neuk, tasi oe dadik daa kaboo mbuluk, sama leo hataholi mana mate kala daa nala. Boe ma basa masodak manai tasi dale, mate basa sala.

⁴ Basa de, ata katelun ana nggangga ndia bokor isin neni lee ma oe mata kala dale neu. Boe ma basa oe la dadik daak.*[✧] ⁵ Basa de, au amanene ata esa neme nusa-sodak mai. Ana nafaduli basa oe manai daebafok ia. Ana koa-kio Manetualain nae,

"Ou Manetualain!

Manetualain malalaok!

Manetualain tana tao nitak salak!

Manetualain kasodak neme makasososan mai so.

Ma neu ko Manetualain kasodak losa dodoon neu.

Manetualain naketu dede'ak no ndoon so.

* **15:4** Yermia 10:7; Sosoda Koa-kio kala 86:9 ✧ **15:5** Kalua neme Masir mai 38:21 ✧ **15:8** Kalua neme Masir mai 40:34; 1 Mane-mane kala 8:10-11; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 5:13-14; Yesaya 6:4 ✧ **16:2** Kalua neme Masir mai 9:10 ✧ **16:4** Kalua neme Masir mai 7:17-21; Sosoda Koa-kio kala 78:44

Manetualain fee huhukuk nandaa no dalan.

⁶ Hataholi la tao lafaa

Manetualain hataholi nala daan.

Hataholi la tao lisa

Manetualain mana kokola nala.

Huu ndia de, Manetualain nakaseti sala so, fo ala linu daak boe.

Huu ndia de, Manetualain bala sala fee huhukuk no ndoos.”

⁷ Basa ndia, boe ma au amanene halak esa kalua neme mei tunu-hotuk mai, fo nataa, nae,

“Tetebes! Manetualain fo mana koasa nai lain seli.

Tetebes! Manetualain ana seli.

Manetualain naketu dede'ak no ndoos.

Manetualain fee huhukuk nandaa no dalan.”

⁸ Basa boe ma, ata kahaan nggangga heni ndia bokor isin neni ledο neu. Kada nggengge neuk, ledο natobi nalan seli, losa kasimboto basa hataholi la lou nala. ⁹ Basa hataholi fo lou kasimboto kala sila, ala luli de ala sumba-soo Manetualain, huu Ana haitua soe neu sala. Mae leondiak, te ta hambu hataholi esa boe hondak, fo fali neni Manetualain neu, fo koa-kion.

¹⁰ Boe ma, ata kaliman nggangga ndia bokor isin neni banda manggalauk ndia kadela mana palendan. Kada nggengge neuk boe oo, makiu mumuuk mboti nala basa hataholi mana songgo sila, losa ala lamenggu nisi nala, suek ala bisa lakatataka doidosok ndia.* ¹¹ Sila boe sumba-soo Manetualain nai nusa-sodak, huu sila bisu nala labonda lalan seli. Mae leondiak, te ta hambu esa hahae tao manggalauk boe, fo nasafali neu tungga Manetualain.

¹² Boe ma, ata kaneen nggangga ndia bokor isin neni lee inahuuk, manade Efrat. Boe ma, lee ndia oen mada tutik. De ala tao dalak nesik ndia, soaneu mane kala, ma soldadu maleme dulu mai kala.* ¹³ Boe ma au ita nitu manggalauk telu, sama leo nggenggede. Esa kalua neme mengge naga ndia bafan mai. Esa kalua neme banda manggalauk ndia bafan mai. Ma, esa bali kalua neme banda manggalauk kaesan mana kokolan bafan mai. Ndia ndia masapepek. ¹⁴ Nitu katelu kala sila, laena koasa, fo tao tanda heran mata-mata kala. Ala kalua, leu latonggo lo basa mane kala lai daebafok. Boe ma lahelu kala, fo faik esa leu latati laban Manetualain fo mana koasa manai lain seli. Te, faik ndia fo ala lahelu kala sila so, na, ndia Manetualain fain fo Ana hele nalan so, fo tao senggi basa Ndia musu nala.

¹⁵⁻¹⁶ Mamana natonggok fo sangga latati ndia, dede'a Ibrani, nae, *Armagedon*.

Yesus Karistus kokolak boe, nae, “Masaneda neulalau! Kada nggengge neuk, te Au mai sama leo na'o, fo hataholi ta bernama la'en. Hataholi fo ana be'e nahani fo simbok Au, ma pake balo'a mana tesak, na sila laualanale lalan seli. Te neu faik Au mamaing, na ndia ta hambu mamaek, huu hataholi la ta lita ndia makaholan.”*

¹⁷ Boe ma, ata kahitun nggangga ndia bokor isin neni ani neu. Boe ma Manetualain kokolak no hala inahuuk, neme Ndia kadela mana palendan manai Uma Huhule-haladoik mai, nae, “Basa so! Au nasang nana mbo'a henik basan so!”

¹⁸ Boe ma manggahadok landaso latututik, ma manggu'uk langgu'u latututik lalan seli. Ma dae boe nangge'o nalan seli, fo bei ta dadi nitak

* **16:10** Kalua neme Masir mai 10:21 * **16:12** Yesaya 11:15 * **16:15-16** Mateos 24:43-44; Lukas 12:39-40; Dae-bafok Mata Beuk 3:3; 2 Mane-mane kala 23:29; Sakarias 12:11

nai daebafok boe. ¹⁹ Faik ndia, Manetualain tana lili heni kota Babel manggalaun. Ana pake dae mangge'ok ana seli ndia, losa kota fo ana seli ndia, ndala ba'en neu telu. Ana tao leondiak, fo ela hataholi Babel asa, lameda Ndia nasan. Kota fe'e kala manai daebafok tu'u heni sala boe. ²⁰ Faik ndia pulu-pulu la, tena heni sala leondiak, ma lete kala boe, mopo heni basa sala. ²¹ Hambu uda es batu inahuu kala, leo bali batu la tuda leme lalai mai, de tuni lala hataholi la. Es batu la sila mabela, hambu luma bela nala losa kilo haa hulu.* Uda es ndia, tao nala hataholi la doidoso, de neme ndia mai hataholi la sila sumba-soo Manetualain. ^{*}

17

Manetualain atan nakasamak kota Babel no ina kalabik

¹ Basa boe ma, au ita esa neme Manetualain ata kahitu nala ana to'u bokor nou kala sila, mai kokolak lo au, nae, "Mai ia dei! Au sangga atudu o, Manetualain huku ina kalabi manggalauk nalan seli ndia tao leobee. Ina kalabik ndia, na ndia kota inahuu, fo lambadedein dekak no oe no'uk. ² Lele uluk mane kala leme sudi bee mai, ala mai lasa'ek lo kota ndia hataholi nala. Hataholi fe'e kala boe, ala mai linu mafuk, ma ala tao tungga kota ndia mana hohonggen boe." ^{*}

³ Ana kokolak basa ndia, boe ma Dula Dalek koasa au. Nggengge neuk te ana ndia nuni no au uni mamana nes esa miu. Nai ndia, au ita inak esa sa'e nai banda manggalauk mbila manggadedek esa lain. Banda ndia langgan hitu, ma susulan sanahulu. Nai basa ao-inan nana sulak dede'ak nakadadaek neu Manetualain. ⁴ Inak ndia, pake balo'a mbila banggana'uk, ma mbila balangeok. Ana heu aon, nenik lilo mbilas, batu manggahadok mabeli ma mutiara. Ana to'u manggo te lilo mbilas esa nai lima konan, henuk no anggol oek. Anggol oek ndia, na ndia ndia hohonggen, ma basa dede'a manggalauk ma manggenggeok fe'e kala fo ana tao kala. ⁵ Nai oda-matan, nana sulak nadek esa. Nadek ndia ndandaan bei namaninok. Te, dede'ak nana sulak ndia, liin nae leoiak: Au ia, Babel!

Fo ndia kota ana seli!

Basa manggalauk mata-matak manai daebafok ia,
dadi leme au mai.

Basa mana hohonggek nai daebafok ia,
huu-okan neme au mai.

⁶ Boe ma, au ita te, inak ndia mafuk nalan seli so, huu ana ninu Manetualain hataholi nala daan. Ndia ndandaan nae, ana tao nisa Manetualain hataholi nala so, huu sila tui hataholi la lakandondoo henin la'eneu Yesus.

Ledoek au ita leondia, boe ma au heran alan seli, losa au nado bafak mboo-mboo.

⁷ Tehuu ata ndia natane au, nae, "Hatina de o nado nggoa-nggoa leondiak? Mai, fo au afada o inak manggalauk ndia ndandaan. Leondiak boe no banda mbilas manggalauk fo ana sa'ek ndia. Fo ndia langgan hitu, ma susulan sanahulu ndia. ⁸ Makahulun banda mbilas manggalauk ndia, nasoda nai daebafok, tehuu hatematak ia taa kana so. Tehuu ta dook

^{*} **16:18** Dae-bafok Mata Beuk 8:5; 11:13, 19 ^{*} **16:19** Yesaya 51:17 ^{*} **16:20** Dae-bafok Mata

Beuk 6:14 ^{*} **16:21** Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak, nae, "belan sama leo *talenta* esa". *Talenta* esa belan, na ndia kilo telu hulu haa losa haa hulu (34-40 kg). ^{*} **16:21** Kalua neme Masir mai 9:23; Dae-bafok Mata Beuk 11:19 ^{*} **17:1** Yermia 51:13 ^{*} **17:2** Yesaya 23:17; Yermia 51:7

^{*} **17:3** Dae-bafok Mata Beuk 13:1 ^{*} **17:4** Yermia 51:7

so bali, te ana fali main, neme bolo doidosok fo ta no mate'en. Faik ndia, hambu hataholi nasoda nai daebafok, fo naden ta nana sulak nai Bi'ilombo Ana Susulan dale ndia, fo Manetualain sula mema kana, neu faik fo Ana bei ta nakadadidik daebafok ia. Neu ko hataholi la, nado bafa nala bemboo, lita banda mbilas ndia, huu ana fali main so. Tehuu mete ma ana mai so, na, babasan te Manetualain mbia henin neni tasi ha'ik balerang neu fo mana mbila ta no hahaek ndia.*

⁹ Hataholi fo malela tetebes, na bisa bubuluk dede'ak ia ndandaan. Banda mbilas manggalauk langga kahitu ndia, ndandaan, na ndia letek hitu. Kalabik ndia, nanggatuuk nai lete kala sila mboin. Ma langga kahitu kala sila, ndandaan, na ndia manek hitu boe. ¹⁰ Neme mane kahitu kala sila mai, lima mate sala so. Esa nanggatuuk palenda hatematak ia. Ma esa bei ta mai. Mete ma ana mai so, na, ana to'u palenda kada ta doo anak. ¹¹ Hatematak ia, au afada la'eneu banda mbilas manggalauk fo makahulun nasoda, tehuu hatematak ia maten so. Makahulun, ana maso nai mane kahitu kala sila. Te dei fo ana fali to'u palenda, dadik mane kafalun. Babasan te ndia boe oo nakalulutuk henin.

¹² Susula kasanahulu kala sila ndandaan, nae, ndia manek sanahulu. Ala bei ta to'u palenda. Dei fo ala simbo koasa, fo to'u palenda no'u lo banda mbilas manggalauk ndia, tehuu kada ta doo anak.* * ¹³ Te basa sala lala halak, fo lali sila koasan neu banda ndia. ¹⁴ Dei fo mane kala sila leu latati laban Bi'ilombo Ana ndia. Te Bi'ilombo Ana ndia no hataholi nala, babasan te ala sengg basa sala. Hataholi la mana tungga Bi'ilombo Ana ndia, na ndia, hataholi la fo Ana hele nala sala ma noke nala sala fo lakatataka lahele tungga Ndia. Neu ko ala sengg, huu Bi'ilombo Ana ndia, ana seli. Kada Ndia mesa kana Manek neu basa mane kala, ma Malanggan neu basa malangga nala.

¹⁵ Ma oe no'uk deka no kalabik ndia, ndandaan nae, hataholi la leme basa leo la, basa hataholi nusa kala, basa dede'a-kokola kala, ma nusak malai daebafok. ¹⁶ Mane kasanahulu kala sila ma banda mbilas ndia, babasan te ala mulai husembuluk neu inak fo ta mana mae nalelak ndia. Dei fo ala lamo lala basa balo'a nala, ma basa hata nala, boe ma ala elan ana nakaholak nai ndia. Boe ma ala la'a ndia ao mbaan, de ala mbia heni ela kala neni ha'i dale neu. ¹⁷ Manetualain mesa kana taon, losa basa mane kasanahulu kala sila lala halak, fo fee sila koasan neu banda mbilas manggalauk ndia, losa ana tao nakalulutu inak ndia. No leondiak, na Manetualain hihiin, neu ko basan dadi.

¹⁸ Naa! Ina kalabik ndia fo o mitak ndia, na ndia kota fo ana seli, fo ana palenda basa mane kala lai daebafok."

18

Manetualain atan, tui la'eneu kota Babel tutu'un

¹ Basa ndia, boe ma au ita Manetualain ata fe'en esa bali konda neme nusa-sodak mai. Ndia koasan ma sa'an ana seli losa tao langgaledo basa daebafok. ² Ana inahuhuu halan, de nafada, nae, "Tu'u henin so! Tu'u henin so! Kota Babel tu'u henin so! Ndua henin so! Ndua henin so! Kota ana seli ndia, ndua henin so!

Ana dadik neu nitu la mamana leleon so.

Ana dadik neu basa dula manggalau kala mamana dadadin.

* **17:8** Daniel 7:7; Dae-bafok Mata Beuk 11:7; Sosoda Koa-kio kala 69:29 * **17:12** Tungga Susula Malalaok dede'a Yunani nai ia, ndandaan dua, fo ndia: 1) kada tadoo anak; do, 2) kada li'u esak.

* **17:12** Daniel 7:24

Basa mbui kala lakabubua lai mamanan ndia, fo la'a mbombolak.
 Ana dadik neu basa banda manggalau kala mamana lalae nala so.*

³ Tu'u henin so, huu basa hataholi nusa kala malai daebafok,
 lambue mai linu mafuk kota ndia anggol.

Ana ndua neu so, huu basa leo malai daebafok,
 lambue mai hohongge lo kota ndia hataholi nala.

Mane-mane kala leme basa nusa kala,
 mai hohongge lai ndia.

Hataholi dangga nala leme basa kota la,
 mai lase'o, losa lamasu'i so.

Huu kota ndia, sama leo inak fo nahiik hasa basa hata mabeli.

Huu kota ndia sama leo ina kalabik fo nahiik hasa basa malada-
 malada.*

⁴ Boe ma au amanene hala fe'ek esa bali, nanggou neme lalai mai, nae,
 "Wei! Basa Au hataholi nggalei!

Kalua malai mima ele mai leo!

La'o ela kota ndia leo!

Boso tao tungga ndia hataholi nala tatao manggalaun,
 fo boso hambu huhukuk boe.*

⁵ Huu sila manggalau nala
 no'un seli so.

Ma sala nala
 latuni-tanak losa lalai so.

Hatematak ia, Manetualain ta lili heni
 sila dala soda manggalaun ndia so.

Hatematak ia Manetualain nahehele so
 fo sangga huku sala.*

⁶ De, ei musi bala sila manggalau nala,
 sama leo ala tao manggalauk neu hataholi fe'e kala so.

Te ei musi bala sala,
 losa diku duak.

Fai makahulun ala kedi lala hataholi,
 fo linu lenik sila mango te lilo mbilan, fo henuk no anggol doidosok.

Te hatematak ia, mesa kasa musi linu
 anggol doidosok ndia, losa diku duak.*

⁷ Ala tao lala ao nala sama leo hataholi fo ana seli.

Ma ala soso'uk dema-demak ao nala.

Ala hii kada soda-lada neulauk nai lain seli.

Ala hii kada malole-malada.

Huu ndia, de ala musi hambu to'a-taak belak.

Ma, ala musi lasoda lo doidosok.

Te makahulun, ala kokolak koaok sama leo ina kalabik ndia, nae,
 'Au ia, ina manek!

Neu ko au ta dadik ina-falu!

Neu ko au ta amatani akaleleu fa boe.

Neu ko au ta pake balo'a nggeok.'

⁸ Ala kokolak lae leondiak, losa Manetualain namanasa sala so.

Losa Manetualain sangga huku sala.

Mete te, nai kada faik esa dalen,
 ala lameda ndoe lalan seli,

* 18:2 Yesaya 21:9; Yermia 51:8; Dae-bafok Mata Beuk 14:8; Yesaya 13:21; Yermia 50:39 * 18:3
 Yesaya 23:17; Yermia 51:7 * 18:4 Yesaya 48:20; Yermia 50:8; 51:6, 45 * 18:5 Tutuik la'eneu
 Sososan 18:20-21; Yermia 51:9 * 18:6 Sosoda Koa-kio kala 137:8; Yermia 50:29

- ala lamatani lakaleleu,
 ma sila boe oo musi mate nduadak.
 Losa hataholi la mbia heni sala leni ha'i dale leu.
 Losa ha'i na'a heni basa sila mbombolan.
 Te Manetualain mana koasa nai lain seli, Ana fee huhukuk ia.
 Ma Manetualain fo ana seli ndia, naketu dede'ak ia.✧
- 9 Fai makahulun, mane-mane kala
 mai lambue hohongge lo kota ndia hataholi nala,
 ma soda-ladan neulauk nai lain seli ndia.
 Dei fo ala lita ha'i masuk hene neme ha'i ndia mai,
 dei fo ala bubuluk, lae, ha'i na'a basa kota ndia so.
 Boe ma ala lamatani lakaleleun.
- 10 Boe ma ao nala mumulu, lita hataholi la doidoso nala.
 Tehuu kada ala lambalani lambadeik lai dook.
 Ma kada ala lambalani suli leme ele mai.
 Boe ma ala kokolak, lae,
 'Awii! Kasian Babel ei!
 Awii! Kasian kota fo ana seli ndia ou!
 Te kada nai li'u esa dalen, o hambu huhukuk so.
 Te kada ta doo anak, na, o makalulutuk so.✧
- 11 Amanene leondia, boe ma hataholi fo makahulun, leme basa mamana
 kala, mai danggan lai ndia,
 sila boe lamatani lakaleleu.
 Te ta hambu hataholi esa boe,
 nau hasa sila balo'a nase'o nala bali.✧
- 12 Ta hambu hataholi esa boe nau neu hasa
 sila bua balias lilo mbilan, lilo fulan,
 batu manggahadon, do, mutiara bali.
 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila tema lenen, tema sutra,
 do, tema banggana'uk fe'e kala fo mbilas, do, mbila balangegek.
 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila bua nala leme ai kaboo menik, nggadi noli nana dokik,
 do ai nana dokik fe'ek kala.
 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila bua nala leme liti, besi, do batu mamer mai.
- 13 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila ai lou makeen ma bumbu-fani mata-mata kala.
 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila ai daa kaboo menin, do mina kaboo menin mata-mata kala.
 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila anggol oek, mina setun,
 hade uu, do, hade-gandum.
 Ta hambu hataholi esa boe, nau neu hasa
 sila sapin, bi'ilombon, do, ndala nala.
 Ta hambu hataholi fo nau neu hasa
 sila nggili nala,
 do, sila ata nala.✧
- 14 Dei fo hataholi dangga nala, fale dale nala, lae leoia,
 'Awii, Babel ei!
 Awii, kota fo ana seli ndia ou!
 O bua neulau nala, fo o hataholi mala lahiik lalan seli ndia,

taa kasa so.

Basa-basan mopo sala so,
losa ala hata ta, de langgananaló lalan seli.'

15 Makahulun, hataholi dangga nala sila lamasu'i, huu kota ndia fo sama leo ina kalabik.

Te hatematak ia, ala fale dale nala ta mana basak.

Ala bii lalan seli,

lita kota ndia hataholi nala doidoso lalan seli so.

Ao nala mumulu lalan seli,

lita sila huhukun ndia.

Te kada ala lambalani suli leme dook mai.

Kada lambalani lambadeik lai ele.

16 Boe ma ala kokolak, lae,

'Awii! Kasian Babel ei!

Awii! Kasian kota fo ana seli ndia ei!*

Makahulun o hataholi nala, ala pake balo'a mbilas bangganau'uk do mbila balangeok,

neme tema mabeli ana seli.

Makahulun o hataholi mala balias lilo mbilas, mutiara,

ma batu manggahadok fo belin ana seli.

17 Tehuu kada nai li'u esa dalen,

o bua mala taa kasa so.

Kada ta doo anak,

o su'i mala mopo basa sala so!'

Makahulun boe, ofak kapatei nala, ma mataroo sala

sa'e ofak leu-mai lai kota ndia.

Tehuu hatematak ia, kada lambalani see lai dook.

Te hatematak ia, kada lambalani suli leme dook ele mai.*

18 Ala lanilu ha'i masuk mana kalua neme ha'i ndia mai.

Boe ma, ala bubuluk lae, ha'i na'a heni basa kota ndia so.

Boe ma ala fale dale nala, de kokolak lae,

'Awii, kasian! Ta hambu kota fe'ek
fo ana selin sama leo Babel bali.

Awii, kasian! Ta hambu kota fe'ek,
fo malolen sama leo ndia bali.*

19 Ala la'u afu, de taon neu langga nala

huu ala dale hedi.

Ala lamatani lakaleleu,

huu dale nala lakalulutuk.

Boe ma ala kokolak, lae,

'Awii! Kasian Babel ei!

Awii! Kasian kota fo ana seli ndia ou!

Ai sa'e ofak miu-mai, mini buas fee o so,

losa ai boe oo mamasu'i.

Ai lemba mini o bua fufuam so,

losa ai boe oo masoda neulau nalan seli boe.

Tehuu kada nai li'u esa dalen,

basa sila, mopo heni sala so.

Kada ta doo anak,

basa sila, lakalulutuk basan so.*

20 Boe ma, hala mana kokolak ndia nakadaik bali, nae,

'Wei, ei mana masoda malai nusa-sodak,

* 18:16 Yeskial 27:31, 36

* 18:17 Yesaya 23:14; Yeskial 27:26-30

* 18:18 Yeskial 27:32

* 18:19 Yeskial 27:30-34

ei dale mala ta hedis so bali.
 Wei, Manetualain hataholi nala!
 Ei dale mala boso mameda hedis bali.
 Wei, Manetualain hataholi nadedenu nala!
 Ela ei dale mala lamahoko.
 Wei, Manetualain mana kokola nala!
 Ela ei dale mala lamahoko.
 Makahulun, Babel ndia tao nakatoto'ak ei,
 ma tao doidoso ei.

Tehuu hatematak ia, Manetualain bala ei doidoso mala so.
 Te hatematak ia, Ana bala kota ndia manggalaun.'''[☆]

²¹ Basa ndia, boe ma au ita eta esa neme nusa-sodak mai, balakain ana seli. Ana mai so'u nala batu inahuuk esa ba'u leo hataholi esa. Boe ma, ana mbesi batu ndia neni tasi dale neu. Ndia boe nafada nae,
 "Neu ko ala tao lakalulutu Babel leondiak boe.

Neu ko ala tao lamopo heni kota fo ana seli ndia boe.[☆]

²² Ta hambu hataholi esa so bali,
 fo nakaminak musik nai kota ndia.
 Ta hambu hataholi esa boe,
 fo namanene sasanu, hitar, kinuk,
 do to'ik liin nai kota ndia bali.

Ta hambu bukan esa boe,
 fo tao ues nai ndia baba'en bali.

Ta hambu hataholi,
 fo mbau hade nai kota ndia bali.[☆]

²³ Ta hambu hataholi esa boe,
 de'de banduk nai kota ndia bali.

Ta hambu hataholi esa,
 fo tao feta kabin nai ndia bali.

Makahulun, kota ndia mana se'o-hasa bua sala,
 ala lamasu'i lalan seli so.

Makahulun, Babel hataholi mana dangga nala,
 soda nala neulaun ana seli so.

Tehuu ala pake malela makiuk,
 fo kedi-fudi hataholi manai daebafok.[☆]

²⁴ Babel hambu huhuku mabela ia so,
 huu ndia nambue tao nisa Manetualain mana kokola nala.

Kota fo ana seli ndia nakalulutuk so,
 huu, nambue tao doidoso Manetualain hataholi nala losa mate sala.

Hambu Manetualain hataholin luma boe, ala tao lisa sala lai mamana fe'e
 kala.

Tehuu Babel musi lemba basa sala kala sila.

Kota fo ana seli ndia ana musi lemba natataak ndia.'''[☆]

19

Kor inahuuk esa soda lai nusa-sodak

¹ Manetualain atan ndia kokolak nate'e, boe ma au amanene hala inahuuk esa, nonook leo hambu kor inahuuk ala soda lai nusa-sodak. Ala soda, lae,

"Haleluya! Haleluya!

Ita koa-kio ita Manetualain,

[☆] **18:20** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:43; Yermia 51:48 [☆] **18:21** Yermia 51:63-64; Yeskial 26:21 [☆] **18:22** Yeskial 26:13; Yesaya 24:8 [☆] **18:23** Yermia 7:34; 25:10 [☆] **18:24** Yermia 51:49

huu Ndia ana seli.
 Haleluya! Haleluya!
 Ita koa-kio ita Manetualain,
 huu Ndia mana koasa manai lain seli.
 Ndia fo mana fee sodak neu ita,
 teme ita sala nala mai.
 Ndia tao nakabebeuk ita
 teme ita soda kasala nala mai.
² Ita koa-kio Manetualain,
 huu Ndia mana maketu dede'ak no ndoos.
 Ita koa-kio Manetualain,
 huu Ndia natuda huhukuk tungga dalam.
 Manetualain natuda huhukuk neu ina kalabik ndia so,
 huu ndia nambue fufudi hataholi la lai daebafok,
 fo tungga hohongge no'u lo ndia,
 ma tungga ndia tatao-nono'i manggalaun.
 Manetualain bala ina manggalaun so,
 huu ana nambue tao nisa
 Manetualain hataholi nadedenu nala."[✧]
³ Basa ndia, boe ma ala soda sosoda fe'ek bali nai nusa-sodak, lae,
 "Haleluya! Koa-kio Manetualain!
 Haleluya! So'u dema-demak Ndia naden!
 Huu, ha'i fo mana na'a inak ndia mbombolan,
 masun hene nakandoo ta no hahaek.
 Ma ha'i fo mana na'a kota ana seli ndia,
 masun hene nakandoo ta mana basak."[✧]
⁴ Basa boe ma, malangga kadua hulu haa kala sila, ma banda kahaa kala
 sila, fo ana seli ndia, sendek lunggulangga nala fo lakaluku-lakatele lasale
 Manetualain kadela mana palendan. Ala fee hada-holomata neu Ndia, lae,
 "Tetebes! Mai ita koa-kio Manetualain!
 Haleluya! Mai ita so'u dema-demak Ndia naden!"

Bi'ilombo Ana feta kabin

⁵ Basa de au amanene halak esa bali, neme kadela mana palenda ndia
 mai, nae,
 "Wei, Manetualain hataholi nadedenu nala ei!
 Wei, Manetualain ana nala ei!
 Mai fo ita so'u dema-demak Manetualain naden.
 Mai, fo basa inahuu-kadi'ik koa-kio Ndia."[✧]
⁶ Basa de au amanene nonook leo, hambu hataholi no'u kala lakokola.
 Sila hala nala ndia, nalii inahuuk, sama leo oe teteek, nalulu inahuuk sama
 leo lalai manggu'uk latututik. Ala kokolak, lae,
 "Haleluya! Ai koa-kio Manetualain.
 Haleluya! Ai so'u dema-demak Ndia naden.
 Huu Ndia mana to'u koasa manai lain seli.
 Ma Ndia ndia palenda basa-basan."[✧]
⁷ Hatematak ia, ai dale nala lamahoko so.
 Hatematak ia, ai dale nala latadale so.
 Ai koa-kio Ndia,
 huu Bi'ilombo Ana fai sasaon losa so.
 Ai so'u dema-demak Ndia naden,

[✧] 19:2 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:43; 2 Mane-mane kala 9:7 [✧] 19:3 Yesaya 34:10 [✧] 19:5
 Sosoda Koa-kio kala 115:13 [✧] 19:6 Yeskial 1:24; Sosoda Koa-kio kala 93:1; 97:1; 99:1

huu inak fo sangga dadi Bi'ilombo Ana saon nahehele so.

⁸ Manetualain fee ndia balo'a kabin neme tema banggana'uk mai.

Manetualain fee ndia balo'a fula manggadilak."

(Balo'as fula manggadilak ndia, na ndia Manetualain hataholi nala tatao malole nala.)

⁹ Boe ma ata neme nusa-sodak mai ndia, nafada au, nae, "Yohanis! O musi sulak leoiak:

'Basa hataholi la fo mana hambu hohokak neni Bi'ilombo Ana feta kabin ndia, neu ko sila laua-lanale lalan seli!'"

Basa de, ata ndia, tuti kokolan bali, nae, "Manetualain Dede'a-kokolan ia, memak tetebes!""

¹⁰ Boe ma, au sendek lunggulanggak, fo sangga akaluku-akatele neu ata ndia. Tehuu ana ka'i au, nae, "Boso o makaluku-makatele au leondiak! Te au boe oo, Manetualain hataholi nadedenun sama leo o, ma o tolanoo mala fo mana tui-bengga hataholi, la'eneu Yesus. Mana kokola fo lafada la'eneu Manetualain hehelun nala sila, ala kokolak boe la'eneu Yesus, suek hataholi la lakaluku-lakatele neu Ndia. De, boso makaluku-makatele neu au, tehuu kada makaluku-makatele neu Manetualain!"

Lamatuak Yesus ana mai, sa'e ndala fulak

¹¹ Basa de, au botik au matang, boe ma au ita nusa-sodak nana soik. Nggengge, te au ita ndala fulak esa kalua mai. Hataholi mana sa'e nai ndala ndia lain, nanade, "Hataholi Dale Katemak" ma "Hataholi Ndoos". Mete ma Ana naketu dede'ak, na naketu no ndoos. Mete ma Ana neu natati, na neu no dale ndoos.* ¹² Matan mbila sama leo ha'i. Ana pake solangga manek no'uk nai langgan. Ndia naden nana sulak nai aon, te kada Ndia mesa kana bubuluk nadek ndia ndandaan.* ¹³ Ndia balo'an, nana bolok neu daak. Hataholi la loke Ndia, lae, "Manetualain Dede'a-kokolan". ¹⁴ Ndia soldadu nala leme nusa-sodak mai, sa'e ndala fulak tungga Ndia. Basa sala pake balo'a fula malalaok. ¹⁵ Neme Ndia bafan mai, kalua tafa matande esa. Ana pake tafa ndia, fo neu natati laban basa hataholi nusa kala lai daebafok, de Ana sengg sala boe. Boe ma Ana dadik neu sila Manen. Ana palenda sala no balakaik, losa sila boe, lameda Manetualain nasan. Ndia sama leo hataholi heheta tao nakalulutu anggol boak, fo he'e kalua heni oen.*

¹⁶ Nai Hataholi ndia balo'an, ma nai Ndia mbuun, nana sulak leoiak:

Manek nai basa mane kala

Malanggan nai basa malangga nala.

Lamatuak Yesus sengg banda manggalauk no ndia soldadu nala

¹⁷ Basa ndia, boe ma au ita ata esa neme nusa-sodak mai, de nambadeik neu ledoo. Boe ma ana eki neu basa mbui mana'a mbombola kala, fo mana laa dema-demak lai lalai, nae, "Mai, fo ei basa nggei makabubua nai ia leo, fo mi'a tungga nai Manetualain feta inahuun! ¹⁸ Mai mi'a basa hataholi mana mate kala mbombola nala: fo ndia, mane-mane kala, malangga matati kala, ma soldadu la. Ei bole mi'a ndala la ma soldadu mana sa'e ndala la, mbombola nala. Mi'a ata la, do hataholi hiak kala mbombola nala. Mi'a hataholi kadi'ik ma hataholi inahuu kala mbombola nala. Keke'un neu, ei bole mi'a basa sila, mbombola nala."*

* **19:9** Mateos 22:2-3 * **19:11** Yeskial 1:1; Sosoda Koa-kio kala 96:13; Yesaya 11:4 * **19:12** Daniel 10:6 * **19:15** Sosoda Koa-kio kala 2:9; Yesaya 63:3; Yoel 3:13; Dae-bafok Mata Beuk 14:20

* **19:18** Yeskial 39:17-20

19 Basa ndia, boe ma au ita banda manggalauk fo makahulun kalua neme tasi dale mai ndia, neu nala halak no basa mane kala lai daebafok, ma sila soldadu nala. Boe ma, sila leu latati laban Hataholi mana sa'e ndala fulak ndia, sama-sama no Ndia soldadu nala leme nusa-sodak mai. 20 Te Hataholi mana sa'e ndala fulak ndia, humu nala banda manggalauk ndia, no ndia mana kokola masapepekon. Mana kokolan ndia, na ndia makahulun, ana tao tanda heran mata-mata kala, fo pepeko hataholi ma nakaseti sala losa ala simbo lala banda manggalauk ndia kekee-dededen, ma songgo ndia bua nana doki sosongkok ndia. Te hatematak ia, Hataholi mana sa'e ndala fulak ndia, mbia heni banda manggalauk ndia no ndia mana kokolan ndia, leni tasi ha'ik balirang mana mbila ta mana basak dale neu. 21 Boe ma, Hataholi mana sa'e ndala fulak ndia, neu tao nisa soldadu fe'e kala sila, nenik Ndia tafan mana kalua neme Ndia bafan mai. Basa boe ma, mbui mana'a mbombola kala mai la'a heni basa mbombola kala sila.

20

Manetualain atan hengge mengge naga nenik tali besi losa teuk lifun esa

1 Basa boe ma, au ita ata nusa-sodak esa konda neme lalai mai. Ana to'u tali besi inahuuk esa, ma nggoe bolo doidosok fo ta hambu mate'en. 2 Boe ma ana humu nala mengge naga ndia, fo ala lae, "Iblis". Ndia ndia nitu la malanggan. Ana pepeko nala hataholi la neme lele uluk mai so. Boe ma ata ndia hengge mengge naga ndia nenik tali besi, fo kenan nai bolok ndia losa teuk lifun esa. 3 Boe ma ata ndia timba heni mengge naga ndia neni bolo doidosok ndia dalek neu. De, ana segel nisa bolok lelesun, suek kena mengge ndia nai ndia, losa teuk lifun esa. No leondiak, na, mengge ndia ta bisa pepeko hataholi nusa kala lai daebafok, losa teuk lifun esa. Mete ma ledoeik ndia basan so, na, bei fo mbo'i henin, tehoo kada ta doo anak.

4 Boe ma au ita kadela mana palenda la no'un seli, ma hataholi la langgatuuk lai lain. Manetualain so'u nala hataholi la sila, fo ala dadik mana maketu dede'ak. Hataholi sila fo makahulun leu tui-bengga, la'eneu Yesus Hala Malolen, ma Manetualain Dede'a-kokolan, losa hataholi la, tao lisa sala. Sila ta songgo banda manggalauk ndia, ma ndia bua nana doki sosongkon. Sila boe, fo ta mana nau simbo banda ndia kekee-dededen nai oda-matak, do limak. Sila nana tao nisak, tehoo Manetualain tao nasoda fali kasa, suek ala palenda no'u lo Karistus, losa teuk lifun esa. 5-6 No leondiak, na, ala dadik leu hataholi sososak fo Manetualain tao nasoda fali kasa leme mamate nala mai. De, sila ia, laua-lanale lalan seli, huu ala dadik leu Manetualain hataholi nala so. Sila ia, ta dadi nana mbia henik leni bolo doidosok leu, ma ta mate kala'i duan. Te ala dadik sama leo malangga anggama, fo ono-lau Manetualain ma Karistus. Ma sila boe, to'u palenda no'u lo Karistus losa teuk lifun esa.

Te hataholi mana mate fe'e kala, musi lahani losa teuk lifun esa bali, bei fo Manetualain tao nasoda fali kasa.

Manetualain ata nala mbia heni nitu la malanggan neni tasi ha'ik neu

7 Basa teu kalifuk ndia, na, dei fo Manetualain nadenu mbo'i heni mengge naga ndia, neme bolo doidosok ndia mai. 8 Boe ma neu pepeko hataholi nusa kala, neme basa mamanan nai daebafok. Nusak kala sila nade nala, Gog ma Magog. Mate'en te, ana nakabubua nala sila hataholi nala, fo leu latati. Sila dedesi nala leo salaek manai tasi biffin. 9 Basa

ndia, boe ma Gog ma Magog soldadu nala baris, losa daebafok bu'u nala. Boe ma, ala e'o lala Manetualain kota susuen, ma hataholi nala. Te Manetualain nakonda ha'i neme lalai mai, de hotu heni basa soldadu la sila. ¹⁰ Boe ma Manetualain hataholi nala, humu lala nitu la malanggan, fo mana pepeko nala hataholi no'uk so. De ala mbia henin neni tasi ha'i balirang neu, mbilan ta mana hahaek. Neu ko, ndia nana longgak no'u nai ele no banda manggalauk, ma ndia mana kokolan masapepekok ndia. Nai ndia, ala tao doidoso sala lakandoo leledo-le'odaen, losa dodoon neu.

Manetualain naketu basa hataholi la dede'a nala

¹¹ Basa ndia boe ma, au ita kadela mana palenda fula inahuuk esa. Manetualain nangatuuk nai kadela ndia lain. Nggengge neuk, te daebafok ma lalai mopo heni sala, de ta ita sala so bali.

¹² Basa de au ita hataholi mana mate kala. Sila basa sala inahuu-kadi'ik, lambadeik lasale kadela mana palenda ndia. Boe ma ata nusa-soda kala ala mai buka susula kala fo nana sulak basa hataholi tatao-nono'in. Basa de ala buka susula fe'ek esa bali, na ndia susulak fo nana sulak hataholi nade nala fo dei fo lasoda lo Manetualain losa dodoon neu. Ndia boe oo, naketu hataholi mana mate kala dede'an, tungga hata fo esa-esako tatao-nono'in, sama leo nana sulak nai susula kala sila so. ¹³ Ma basa hataholi mana mate kala mai lambadeik lasale kadela mana palenda ndia. Sila ndia hataholi fo ala mate litak, mae nai madak lain, do nai tasi dale. Boe ma Manetualain naketu sila dede'a nala tungga esa-esako tatao-nono'in.

¹⁴ Basa ndia boe ma, Manetualain mbia heni Mamate neni tasi ha'ik mana mbilak ta no hahaen. Ndia boe mbia heni Mamana Hataholi Mana Matek, neni tasi ha'ik ndia neu. Te tasi ha'ik ndia, na ndia mamana mate kala'i duan. ¹⁵ Hataholi fo nade nala ta nana sulak nai susulak ndia dalek, na, nana mbia henik boe, neni tasi ha'ik ndia neu. Te susulak ndia, na ndia susulak hataholi fo mana masoda lakandondoo henin lo Manetualain.

21

Yohanis nita lalai ma daebafo mata beuk

¹ Basa boe ma au ita lalai, ma daebafo mata beuk, huu lalai, ma daebafo laa kala mopo heni sala so. Tasi ta kana so boe. ² Boe ma au ita Manetualain kota malalaon, fo ndia Yerusalem Beuk, konda neme nusa-sodak mai. Kota ndia nahehele so, sama leo ina mana sangga kabin, fo ana sangga neu soluk ndia sao toun. ³ Boe ma au amanene hala malii esa neme kadela mana palenda ndia mai, fo nae, "Mete neulalau!

Mulai neme hatematak ia, Manetualain Uman nai hataholi la lalada nala. Mulai neme faik ia, Manetualain nasoda sama-sama no Ndia hataholi nala.

Te Ndia dadik sila Manetualain so.

Ma sila dadik Ndia ana nala.

Neu ko Ana no sala taa-taa.

Ma Ana sama-sama no sala nakandondoo henin. ⁴

Neu ko Ana hali namada luu nala,

fo ala ta lamatani so.

Huu nai ndia, ta lamahedi so.

Ma nai ndia, ta hambu mamates so.

Basa mana tao nakatoto'ak neme makahulun mai ndia, ta kasa so.

✧ **20:12** Daniel 7:9-10 ✧ **21:1** Yesaya 65:17; 66:22; 2 Petrus 3:13 ✧ **21:2** Yesaya 52:1; Dae-bafok Mata Beuk 3:12; Yesaya 61:10 ✧ **21:3** Yeskial 37:27; Malangga Anggama la Heti-heun 26:11, 12

Basa mana tao doidosok neme makahulun mai ndia, mopo heni sala so.”⁵

⁵ Boe ma Ndia, mana manggatuuk nai kadela mana palenda ndia, Ana kokolak bali, nae, “Metete matalolole, te Au tao basan dadik beuk so.” Basa de, Ana kokolak bali no au, nae, “Sulak leo! Basa hataholi la, bisa lamahale Au Dede'-kokolang ia, te basa ia la, teebes ndia so!”

⁶ Boe ma Ana nafada au bali, nae, “Basa dede'ak fo Au heluk neme makahulun mai ndia, ana dadi so. Te Au ia,

Alfa losa Omega.*

Ma Au ia,

neme A mai, losa Z.

Basa dede'ak lala'en leme Au mai,

mulai neme sososan losa babasan.

Basa hataholi fo mana maa mada kala,

neu ko Au fee sala ala linu mudak,

neme oe matak mana neni sodak, fo suek hataholi la lasoda no ndoon.⁷

⁷ Basa hataholi fo mana mahele tungga Manetualain dala ndoon, neu ko ala simbo lala basa baba'e-babati kala ia.

Te Au dadik sila Manetualain,

ma sila dadik Au ana nggala.⁸

⁸ Tehuu hambu hataholi luma, fo nana mbia henik,

leni tasi ha'i balerang leu, fo mana mbila ta no hahaen ndia.

Matak leo hataholi biitua,

hataholi mana heok nasadea Yesus,

hataholi manggenggeok,

hataholi mana hohonggek,

mana makanisa hataholi,

mana songgo,

kamodo mamates,

ma mana masapepekok.

Babasan te basa sala, nana mbia henik leni tasi ha'ik neu, fo hataholi la lae, 'mamana mamates kaduan ndindia.'”

Yohanis nita kota Yerusalem mata beuk

⁹ Boe ma au ita esa neme ata kahitu kala sila, fo maneme nusa-sodak mai, fo makahulun ana to'u bokor fo nana isik no Manetualain nasan. Ana mai natonggo no au, de kokolak, nae, “Mai ia dei! Te, au sangga atudu o, ina mana kabin, fo ana sangga sao Bi'ilombo Ana.”

¹⁰ Boe ma Manetualain Dulan mai neu au, de ata esa neme nusa-sodak mai, noo au uni lete madema esa uu. Nai ndia, ana natudu au kota Yerusalem, fo ndia Manetualain kota malalaon ndia, fo konda neme Manetualain mai, nai nusa-sodak.¹¹ Kota ndia lolen seli! Hambu masa'ak fo landasoak, kalua leme Manetualain nula-nambun mai, sama leo batu poemata manggahadok. Losa basa kota ndia manggaledok. ¹² Hambu tembok inahuu madema ndule kota ndia, no lelesu inan sanahulu dua. Hambu ata nusa-sodak sanahulu dua lanea lai lelesu la sila. Nai lelesu kasanahulu dua kala sila, nana sulak leo Israel kasanahulu dua kala nade nala.¹³ Lelesu ina telu lasale dulu, telu lasale muli, telu lasale

* **21:4** Yesaya 25:8; 35:10; 65:19 * **21:6** Tungga hataholi Yunani la, na, Alfa ndia huruf makasosok, ma Omega ndia na huruf mate'ek. * **21:6** Yesaya 55:1 * **21:7** 2 Semuel 7:14; Sosoda Koa-kio kala 89:26-27 * **21:10** Yeskial 40:2 † **21:12** Tungga hataholi malelak la'eneu Susula Malalaok, nomer kasanahulu duak ndia, na mana matudu nomer matetuk, la'eneu hataholi daebafok.

kii, ma telu bali lasale kona. ✧ 14 Tembok ndia nambadeik nai batu netes inahuuk sanahulu dua. Nai batu la sila, esa-esako nana sulak Bi'ilombo Ana hataholi nadedenu kasanahulu duan nade nala. Sila ndia ala ono-lau Ndia nai daebafok.

15 Boe ma, ata mana kokolak no au ndia, ana to'u ai u'ukuk lilo mbilas esa, fo sangga uku kota ndia no lelesu inahuun ndia ma tembo nala. ✧

16 Ana uku nakahuluk kota ndia tembon boboan haa sala. Ndia nalun, ma loan, ma deman basa sala sama, fo kilo lifun dua natun dua dua hulu (2.220). ‡ 17 Boe ma ana uku tembok katen, meter nee hulu lima. Basa u'ukuk ia, tungga hataholi natetemen u'ukun. § 18 Tembok ndia, ala taon neme batu manggadilak mabeli, nade *yaspis*. Ma basa hata manai kota ndia dalek, ala taon neme lilo mbilas isi-isik, fo manggadilak leo titilok.

19 Batu netes fanderen kasanahulu dua kala sila, ala paroong sala leme batu manggadilak mabeli. Batu kaesan batu *yaspis*, sa'an momodo akidook. Batu kaduan batu *nilam*, sa'an momodo tasi. Batu katelun batu *mirah*, fo sa'an mbilas. Batu kahaan batu *samrud*, fo sa'an momodo akidook. 20 Batu kaliman batu *unam*, fo nana lapis no soklat-fulak. Batu kaneen batu *sardius*, fo sa'an mbilas. Batu kahitun batu *ratna cempaka*, fo sa'an kuni lilok. Batu kafalun batu *beril*, fo sa'an momodo akidook. Batu kasion batu *krisolit*, fo sa'an kuni nulak. Batu kasanahulun batu *krisopras*, fo sa'an momodo anak. Batu kasanahulu esan batu *lasuardi*, fo sa'an momodo tasi. Ma batu kasanahulu duan batu *kecubung*, fo mbila balangeok. 21 Ma lelesu ina kasanahulu dua kala sila, nana taok neme mutiara de'ek sanahulu dua. Lelesu esa, na nana taok neme mutiara de'ek esa. Ma kota ndia okofon, ala taon neme lilo mbilas isi-isik, fo nanggahado leo titilok. ✧

22 Ma au suli neu-mai, te au ta ita Uma Huhule-haladoik nai kota ndia so. Huu Manetualain mana koasa nai lain seli, ma Bi'ilombo Ana ndia, lai ndia lakandondoo henin. De, hataholi la leu lakaluku-lakatele lakandoon neu Sala. Ta paluu uma huhule-haladoik nai ndia. 23 Kota ndia boe oo, taa paluu ledo do bulak, fo tao manggaledon boe, huu Manetualain mandelamasan tao manggaledok nai ndia. Ma, Bi'ilombo Ana ndia, dadik leo bandu mana mbilak. ✧ 24 Mete te, hataholi la leme basa nusa kala manai daebafok, dei fo ala mai lala'ok nai manggaledok ndia dalek. Mane-mane kala malai daebafok, leni su'i nala fo ana seli ndia, leu boe. ✧ 25 Nai ndia, le'odaek taa so. Huu ndia de, ala taa paluu kena lelesu maso neni kota neu. 26 Mete te, ala leni basa hata malole la, dadik neu hada-holomata leme basa nusa kala malai daebafok ia, leni kota ndia dalek leu. ✧ 27 Te, mana ta bole maso leni ndia neu, na ndia basa hata manggalau kala. Sila: mana songgo, mana hohongge kala, ma masapepeko kala. Mana bole maso kala, na ndia kada hataholi la, fo nade nala nana sulak lai Bi'ilombo Ana susula masodan. ✧

22

Lee fo oen maneni masodak, ma ai huuk mana neni masodak

✧ 21:13 Yeskial 48:30-35 ✧ 21:15 Yeskial 40:3 ‡ 21:16 Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nae *stadia* lifun sanahulu dua. § 21:17 Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak nai ia, nae, "peihon natun esa haa hulu haa (144)". Peihon esa, na, sanahulu dua la'i sanahulu dua, fo ndia natun esa haa hulu haa (144). De mete ma sanahulu dua, na ndandaan, nae, manadaik. Ma natun esa haa hulu haa (144), ndandaan nae, matetuk. ✧ 21:21 Yesaya 54:11-12 ✧ 21:23 Yesaya 60:19-20 ✧ 21:24 Yesaya 60:3 ✧ 21:26 Yesaya 60:11 ✧ 21:27 Yesaya 52:1; Yeskial 44:9

¹ Basa boe ma, ata maneme nusa-sodak mai, ana natudu au lee esa, fo oen neni masodak. Oe ndia neu ndoos sama leo titilok ia. Oe ndia faa kalua neme Manetualain ma Bi'ilombo Ana kadela mana palendan mai.*

² Boe ma, ana faa neni okofo inahuuk ndia laladan fo manai kota ndia. Nai lee ndia, bifin dua sala hambu ai huuk maneni masodak. Ai ndia, naboa teuk esa, la'i sanahulu dua, bulak esa, na la'i esa. Doon bisa dadik akidook, fo tao nahai basa hataholi nusa kala malai daebafok.* ³ Te basa hata fo Manetualain timba henin, ma Ana sumba-soo sala, na taa lai kota ndia. Manai ndia kala, na kada Manetualain ma Bi'ilombo Ana langgatuuk to'u palenda lai Sila kadela mana palendan, lo basa hataholi mana ono-lau ma lakaluku-lakatele leu Sala.*

⁴ Sila basa sala bisa lita Manetualain matan. Ma Manetualain naden nana sulak nai sila oda-mata nala. ⁵ Nai ndia, le'odaek taa. De, Manetualain hataholi nala, tala paluu ledoo, do banduk, huu Manetualain mesa kana tao manggaledo kota ndia. Mate'en, ala to'u no'u palenda nai ndia, losa dodoon neu.*

Lamatuak Yesus nate'e Ndia hehelun

⁶ Boe ma, Manetualain atan ndia nafada au, nae, "Basa hata fo au afadak o ia, memak tetebe. Basa hataholi la bisa lamahele au kokolang ndia. Makahulun, Manetualain pake Ndia Dula Dalen, fo nafada Ndia Dede'a-kokolan neu mana kokola nala. Tehuu hatematak ia, Ana pake atan maneme nusa-sodak mai, fo lafada Ndia ana nala, la'eneu basa dede'a kala ia, fo ta dook so te musi dadi."

⁷ Basa ndia, boe ma Yesus kokolak, nae, "Masanenedak baa! Ta dook so, te Au mai. Nai susulak ia, nana sulak basan, la'eneu hata fo neu ko ana dadi. Basa hataholi la fo mana tungga susulak ia isin, neu ko ala laua-lanale lalan seli."

⁸ Mana sulak susulak ia, na ndia au, Yohanis. Au ia, mana mamananek, ma au ita basa dede'a kala ia. Amanene basa leondia, boe ma au sendek lunggulanggan, fo au akaluku-akatele neu ata nusa-sodak ndia matan, huu ana natudu au, basa dede'a kala ia. ⁹ Tehuu ana ka'i au, nae, "Wei! O boso tao leondiak! O musi makaluku-makatele neu kada Manetualain. Boso makaluku-makatele neu au. Te au boe Manetualain atan, sama leo o mua o tolanoom. Sila ndia, na, Ndia mana kokola nala, ma basa hataholi fo mana tao tungga hata fo nana sulak nai susulak ia."

¹⁰ O boso mafuni susulak ia isin, neu hataholi fe'ek. Te ta dook so bali, basa nana sulak nai susulak ia, neu ko ana dadi.

¹¹ Basa hataholi mana tao manggenggeok, na,
sokolaa sala leu ndia, fo ala lambue tao manggenggeok lakandoo.

Tehuu, basa mana masoda malalaok,
ala musi lasoda malalaok lakandoo.

Basa hataholi mana tao manggalauk,
sokolaa sala leu ndia, fo lasambute tao manggalauk lakandoo.

Tehuu basa mana tao malole,
sila musi tao malole lakandoo.*

¹² Basa ndia, boe ma Yesus kokolak seluk bali, nae, "Masaneda neulalau bou! Ta dook so bali, te Au mai. Neu ko Au bala basa hataholi la, tungga hata fo ala ue-taon so.*

¹³ Au ia,

* 22:1 Yeskial 47:1; Sakarias 14:8 * 22:2 Tutuik la'eneu Sososan 2:9 * 22:3 Sakarias 14:11
* 22:5 Yesaya 60:19; Daniel 7:18 * 22:11 Daniel 12:10 * 22:12 Yesaya 40:10; 62:11; Sosoda Koa-kio kala 28:4; Yermia 17:10

Alfa losa Omega.*

Au ia,

uma A mai, losa Z.

Basan natahuuun neme Au mai,

mulai neme sososan mai losa babasan.*

¹⁴ Hataholi la fo mana safe lalalao balo'an nala, laua-lanale lalan seli.

Te neu ko ala hambu hak, fo maso tungga lelesu ina leni kota ndia dalek leu.

Hataholi la fo lasoda malalaok so, na laua-lanala lalan seli.

Te neu ko ala hambu nakambo'ik, fo la'a ai boak ndia, fo ana tao hataholi nasoda nakandondoo henin.*

¹⁵ Tehuu, hataholi fe'ek, na, taa bole maso neni ndia neu.

Te Manetualain ta hataholin, na, ta bole leo nai ndia.

Fo ndia, de hataholi fo ta namahela neu Manetualain,†
hataholi kalabik, mana songgok,
mana makanisak, kamodo mamates,
masapekok.

Basa sila, taa bole maso.

Sila basa sala, ela sala kada leme deak.

¹⁶ Au ia, Yesus. Au ndia haitua Au atang neme nusa-sodak mai, fo atudu basa dede'a kala ia, suek ei miu mafada Au hehelung ia, neu salani kahitu kala sila.

Au ia, mane Dauk tititi-nonosin.

Au ia, Manek mana to'u palenda.

Au sa'ang manggaledo ndoos,
sama leo Nduu Lolembilak.

Au sa'ang tanden seli,

sama leo Nduu Lolembilak.*†

¹⁷ Manetualain Dula Dalen noke nae, "Mai ia leo!"

Lamatuak Yesus ina mana kabin boe, noke, nae, "Mai leo!"

Basa mana mamananene kala boe, langgou tungga lae, "Mai leo!"

See mana maa mada, na, mai minu leo!

Basa mana nau ninu oe fo maneni sodak,
na, mai ndui leo!

Hataholi bole ndui nala oe ndia
no mudak.

Bole minu oe ndia
ta no babaek.*

Yohanis hehelu mate'en

¹⁸ Au ia, Yohanis. Au fee nasanenedak neu basa hataholi la, fo dei fo lamanene susulak ia isin. Manetualain natudu memak neu au basa hata ia, mete ma hambu hataholi tamba seluk hata-hata bali nai susulak ia, neu ko Manetualain huku nakadaik ndia, nenik soe kahitu kala, fo Ana ngganggan neni daebafok mai. ¹⁹ Ma mete ma, hambu hataholi tao ta manadaik hata-hata bali nai susulak ia, na, neu ko Manetualain fe'a heni

* **22:13** Tungga hataholi Yunani la, na, Alfa ndia huruf makasosok, ma Omega ndia na huruf mate'ek. † **22:13** Dae-bafok Mata Beuk 1:8; Yesaya 44:6; 48:12; Dae-bafok Mata Beuk 1:17; 2:8

‡ **22:14** Tutuik la'eneu Sososan 2:9; 3:22 † **22:15** Susula Malalaok dede'a Yunani nana sulak, nae, "busa". Hataholi Yahudi lahiik ala pake dede'a de'ek "busa," fo ana dadik neu nakandandaak, fo natudu neu hataholi taa Yahudi, fo ndia hataholi fe'e kala "taa mana mamahela Manetualain". Nai lalanek ia Yohanis ana kokolak la'eneu buuak mata-matak fo tala maso leni nusa-sodak leu. Kaesan ndia "hataholi taa mana mamahela Manetualain". Ia taa dede'ak la'eneu busa ana maso nusa-sodak do taa. † **22:16** Yesaya 11:1, 10 † **22:17** Yesaya 55:1

ndia hak, fo ta maso neni kota malalaok neu, ma ta na'a ai boak ndia, fo ana tao hataholi nasoda nakandondoo henin.✧

²⁰ Lamatuak Yesus mesa kana natudu basa dede'a kala sila. Ana helu so, nae, "Tetebes ndia! Ta dook so bali, te Au mai so."

Naa, Lamatuak Yesus, mai leo!

²¹ Au oke fo Lamatuak Yesus natudu Ndia dale malolen, neu basa Ndia hataholi nala. Amin!

Neme au mai,

Yohanis